

JOURNAL OF ROMANIAN LITERARY STUDIES

Issue No. 30/2022

International Romanian Humanities Journal

Published by ARHIPELAG XXI PRESS, Tîrgu Mureș

Arhipelag XXI Press

ISSN: 2248-3004

The Journal of Romanian Literary Studies is an international online journal published by the ALPHA Institute for Multicultural Studies in partnership with the Department of Philology at UMFST in Targu Mures and the "Gh. Şincai" Institute of Social and Human Research Research of the Romanian Academy. It is an academic publication open to academics, literary critics, theoreticians or researchers who are interested in the study of Romanian literature, as well as the Humanities. Our essential goal is to set communication paths between Romanian literary and humanistic research and the contemporary European cultural discourse, bringing the most valuable phenomena recorded in the Romanian culture into a beneficial dialogue with the other European cultures.

SCIENTIFIC BOARD:

Prof. Virgil NEMOIANU, PhD
Prof. Nicolae MANOLESCU, PhD
Prof. Eugen SIMION, PhD
Prof. George BANU, PhD
Prof. Alexandru NICULESCU, PhD

EDITORIAL BOARD:

Editorial Manager:
Prof. Iulian BOLDEA, PhD

Executive Editor:
Prof. Al. CISTELECAN, PhD

Editors:
Prof. Cornel MORARU, PhD
Prof. Mircea A. DIACONU, PhD
Prof. Dorin ŞTEFĂNESCU, PhD
Assoc. Prof. Luminița CHIOREAN, PhD
Assoc. Prof. Dumitru-Mircea BUDA, PhD

The sole responsibility regarding the contents of the articles lies with the authors.

Published by
Arhipelag XXI Press, Târgu Mureș, România, 2022
8 Moldovei Street, Tîrgu-Mureș, 540519, România
Tel: +40-744-511546
Editor: Iulian Boldea
Editorial advisor: Dumitru-Mircea Buda
Email: tehnoredactare.jrls@gmail.com
ISSN: 2248-3004

JOURNAL OF ROMANIAN LITERARY STUDIES is submitted for indexation in the ERIH-PLUS European Reference Index for the Humanities and Social Sciences

Table of Contents

SUBVERSION, IRONY AND PARODY IN THE WORK OF MARIN SORESCU 10
Iulian BOLDEA 10
G.E. Palade University of Medicine, Pharmacy, Science, and Technology of Târgu Mureș, Romania 10

I. L. CARAGIALE – NOCTURNAL WRITER 20
Dana Nicoleta POPESCU, ... 20
Ph.D., Cercetător III, Institutul „Titu Maiorescu", Academia Română, Filiala Timişoara 20

GOD AS PART OF SPEECH 26
Adriana Elena GEANTĂ, ... 26
Lecturer PhD., Universitatea din Pitești 26
Silvia Geanina SANDU, ... 26
Prof. Scoala Profesională Specială nr 2, București 26

ROMAN ADMINISTRATIVE TERMS DURING THE PRINCIPATE 34
Mădălina STRECHIE 34
Prof. PHD. habil., University of Craiova, Doctoral School of Social Sciences and the Humanities 34

EPIC AND EPOS IN THE HISTORICAL NOVEL *THE JDERS BROTHERS* 42
Marius Valeriu GRECU, ... 42
Prof., PhD, University of Pitești, ... 42
Ancuța IONESCU, ... 42
Assoc. Lecturer, PhD, University of Pitești 42

ACTION AND RELIGIOUS DISCOURSE AT IOAN VANCEA DE BUTEASA 47
Ioan GHERGHEL 47
Assoc. Prof., PhD., Technical University of Cluj Napoca 47

PRIVIRE CRITICĂ ASUPRA PROCEDURII EXECUTĂRII HOTĂRÂRILOR INSTANȚELOR DE CONTENCIOS ADMINISTRATIV 60
Silviu-Gabriel BARBU, ... 60
conf. univ. dr., Universitatea „Transilvania" din Brașov, Facultatea de Drept și Universitatea din București, Facultatea de Drept 60
Cristina-Maria FLORESCU, ... 60
dr., judecător la Curtea de Apel București 60

CONCEPTUAL METAPHOR AS A MEANS OF RENDERING UNIVERSAL 67
Viorica LIFARI 67
Associate professor, PhD, MSU, Chișinău 67
Oana ŞULIC 67
PhD student, MSU, Chișinău 67

'WHITE FEAR' IN DON DELILLO'S "WHITE NOISE" 74
Anca BĂDULESCU, ... 74
Associate Professor, PhD, Transilvania University of Brașov 74

FACTS ABOUT THE TRANSFORMATIONS OF THE NEOLITHIC REVOLUTION. "ARCHITECTURE". *STONEHENGE* 79
Ioana-Iulia OLARU 79
Assoc. Prof. PhD., Facultatea de Arte Vizuale și Design, Universitatea de Arte *G. Enescu*, Iași 79

CONNOTATIONS OF ALIENATION IN FOLKLORIC MENTALITY 86
Mariana COCIERU 86
PhD, Senior Scientific Researcher, Institute of Romanian Philology „Bogdan Petriceicu-Hasdeu", State University of Moldova .. 86

AN INTERDISDISCIPLINARY APPROACH TO *TIME'S ARROW* BY MARTIN AMIS AND *DEVILISH PLAN* BY RODICA OJOG-BRAŞOVEAN VIA GEORGE KELLY'S PERSONAL CONSTRUCT THEORY 101
Clementina Alexandra MIHĂILESCU, ... 101

Assoc. Prof. Dr. Habil. Aurel Vlaicu University of Arad 101
Stela PLEŞA, ... 101
PhD., Gymnasial School Racovița, Sibiu County 101

LITERARY CHARACTERS AND THEIR LIFE MADE OF PAPER 117
Veronica –Alina CONSTĂNCEANU 117
cercetător științific III dr. , Institutul de Studii Banatice „Titu Maiorescu", Academia Română – Filiala Timişoara 117

THE ISSUE OF DIGITIZATION OF PSYCHOLOGICAL SERVICE IN THE 124
Victoria MAXIMCIUC 124
Assoc. Prof., PhD, Institute of Educational Sciences, Chişinău, Republic of Moldova 124

DISCOURSE AND INFLUENCE IN THE PROJECT OF THE GREAT UNION 132
Ioan GHERGHEL 132
Assoc. Prof., PhD., Technical University of Cluj Napoca 132

FASCINATING NATIVE AMERICAN RITUALS IN A LITERARY REVOLVING WHEEL PATTERN 150
Oana-Andreea GHIȚĂ-PÎRNUȚĂ 150
Senior Lecturer, Ph.D., "Transilvania" University of Brasov 150

DAILY NEWS – ONE SIGNIFICANT LOCAL NEWSPAPER 157
Carmen NICOLESCU 157
Assoc. Prof. PhD., University of Pitești – FSESSP 157

CULTURAL HERITAGE TEACHING IN UNIVERSITIES 161
Suzana Carmen CISMAS 161
Assoc. Prof. PhD., University of Agronomic Sciences and Veterinary Medicine, Bucharest, Romania 161

VASILE ALECSANDRI'S "OVID" (1885). HYPOSTASES AND SIGNIFICATIONS 172
Emanuela ILIE 172
Assoc. Prof., „Alexandru Ioan Cuza" Univ., Iași, Romania 172

THE SUBJECT OF PSYCHOMACHIA IN THE WORK OF SEBASTIAN BRANDT 187
Adriana Claudia CÎTEIA 187
Assoc. Prof. PhD., Ovidius University of Constanța 187

THE PSYCHOSOCIAL IMPACT OF WEARING FACE MASKS IN THE COVID-19 PANDEMIC 196
Maria Dorina PAȘCA, ... 196
Assoc. Prof. PhD., UMFST "George Emil Palade", Tg. Mureș 196
Paul AMIHĂESĂ, ... 196
Resident Physisian, Serviciul de Psihiatrie, Tg. Mureș 196

AN INSIGHT INTO THE INSCRUTABLE DESTINIES OF LOUISE ERDRICH'S CHARACTERS IN "THE ANTELOPE WIFE" 208
Oana-Andreea GHIȚĂ-PÎRNUȚĂ 208
Senior Lecturer, Ph.D., "Transilvania" University of Brasov 208

SUSTAINABLE CULTURAL HERITAGE VALORISATION 216
Suzana Carmen CISMAS 216
Assoc. Prof. PhD., University of Agronomic Sciences and Veterinary Medicine, Bucharest, Romania 216

YEARNING FOR DARKNESS IN HENRY'S FATE & OTHER POEMS 224
Ileana-Silvia CIORNEI 224
Lecturer PhD., University of Pitești 224

DEICTIC STRUCTURES IN ROMANIA: INTERJECTIONS 231
Florentina Gisela CUMPENAȘU 231
Lecturer PhD., University of Pitești 231

DEUS ABSCONDITUS. A DIALOGUE OSCILLATING BETWEEN *IMPRECATIO* AND *ADORATIO* 245

Lucia ISPAS 245
Lecturer Phd., Petroleum-Gas University of Ploiești 245

MEDIA RECEPTION OF U.S. PRESIDENT WOODROW WILSON'S THESIS IN BUDAPEST 256
Andrei ANDO 256
Lecturer PhD., „Aurel Vlaicu" University of Arad 256
Mihaela OZARCHEVICI 256
Lecturer PhD., „Vasile Goldiş" University of Arad 256

SYSTEMATIC ASPECTS AND THE FACTORS THAT LEAD AUGUSTINE TO CONVERSION 261
Călin-Daniel PAŢULEA 261
Lecturer, PhD, Babeş – Bolyai University of Cluj-Napoca 261

THE ROLE OF PUBLIC RELATIONS IN ESTABLISHING ORGANIZATIONAL CULTURE 276
Melinda Izabela ACHIM 276
Lecturer PhD., Centrul Universitar Nord din Baia Mare, Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca 276

THE STYLE OF HAIKU POEMS PRACTICED BY EDUARD ŢARĂ 283
Irina-Ana DROBOT 283
Lecturer PhD., Technical University of Civil Engineering Bucharest 283

IT LEXICON – FEATURES AND FUNCTIONALITY 292
Marta – Teodora BOBOC 292
Lecturer PhD, University of Bucharest 292

THE THEME OF LOVE - FROM MYTHICAL REVELATION TO THE POEM *COUPLE*, BY ANA BLANDIANA 302
Iudit CĂLINESCU 302
Lecturer PhD., University of Szeged, Hungary 302

LA TERNURA DEL DRAGÓN OR AWAKENING TO REALITY 308
Dana MATEI 308
Lecturer, PhD, University of Petroşani 308
Research Assistant Luiza-Maria DRAGOMIR 317
"Constantin Brâncuşi" University of Târgu Jiu 317

NOUNS BORROWED FROM OTHER LANGUAGES WITH SPECIAL PLURAL FORMS, BUT WITH THE SAME MEANING. RELEVANT IDIOMS 334
Emilia ŞTEFAN 334
Lecturer, PhD, University of Craiova 334

APPLICATION OF EXPERIMENTAL ANALYSIS OF FUNCTIONAL BEHAVIOR TO DEFINING BEHAVIORAL FUNCTIONS IN CHILDREN WITH AUTISM SPECTRUM DISORDERS 341
Tatiana GÎRDEVA 341
clinical psychology master's degree, State University of Moldova 341
Victoria MAXIMCIUC 341
Assoc. Prof., PhD, Ion Creangă State Pedagogical University, Chişinău, Republic of Moldova 341

CONSIDERATIONS REGARDING THE PATRIMONIAL LIABILITY OF PUBLIC AUTHORITIES IN ADMINISTRATIVE LITIGATION, ACORDING TO LAW NO. 544/2004 PROVISIONS 347
Eugenia IOVANAS 347
PhD., Aurel Vlaicu University 347

OPERA LUI V. NEMOIANU 353
Iulian BĂICUŞ 353
Lecturer PhD., University of Bucharest 353

DE LA GESTION DES EMOTIONS A LA GESTION DES EXAMENS DE LANGUE POUR DES MEILLEURS RESULTATS. LA VOIE DE LA PLEINE CONSCIENCE (*MINDFULNESS*) 368
Laura CIZER 368

Lecturer PhD., „Mircea cel Bătrân" Naval Academy, Constanța 368

CONSIDERATIONS ON THE THERVINGI-GREUTHUNGI POLITICAL RELATIONS FROM THE NORTH OF THE LOWER DANUBE REFLECTED IN THE LITERARY SOURCES 374
Dr. Ștefan LIFA 374
Lecturer PhD., West University of Timișoara 374
Alexandru FODOR 374
Master Student, West University of Timișoara 374

LE CHRISTIANISME DANS L'EMPIRE ROMAIN 387
Ștefan LIFA 387
PhD., Université de l'Ouest de Timisoara 387

THE FUNCTIONS OF DIDACTIC DIALOGUE AS A SPECIAL FORM OF COMMUNICATION 396
Ludmila CUTCOVSCHI, ... 396
Lector-asistent, USM 396
doctorandă, Institul de Științe ale Educației, ... 396

THE POWER OF POSITIVE WRITING ABOUT EXILE: VINTILĂ HORIA NOVELIST 402
Luiza Catrinel MARINESCU 402
Institutul Limbii Române, București, România, Facultatea de Filologie Clasică și Modernă„ Universitatea Sf. Kliment Ohridsky, Sofia, Bulgaria 402

LEXICOGRAPHY – A LINGUISTIC DISCIPLINE – PERCEIVED FROM THE POINT OF VIEW OF THE RESEARCH COMMUNITY 413
Mihaela HRIBAN 413
Lecturer, PhD, „Vasile Alecsandri" University of Bacău 413

UEDA AKINARI-MORAL PRINCIPLES AND MEDICINE 420
Mirela RADU 420
PhD. Lecturer, Titu Maiorescu" University, Bucharest 420

COMPILATION OF CIVIL STATUS DOCUMENTS ACCORDING TO THE NEW PROVISIONS CONTAINED BY LAW NO. 105/2022 428
Oana Voica NAGY 428
Lecturer PhD., „Dimitrie Cantemir" University of Tg. Mureș 428

TEACHING SPEAKING IN AN EFL CLASSROOM WITH INNOVATIVE METHODS 436
KUTASI Réka 436
Lecturer PhD., George Emil Palade University of Medicine, Pharmacy, Science, and Technology of Targu Mures 436

LES MINIATURES DU MANUSCRIT. THEOLOGIE, ART ET HISTOIRE 443
Ana PLATON 443
Faculté de Théologie, Lettres, Histoire et Arts de Pitești, spécialité Art Sacré, Université de Pitești 443

FATALISM AND POSITIVISM IN THE EXISTENCE OF A LESS KNOWN ROMANIAN SCHOLAR 448
Sebastian DRĂGULĂNESCU 448
Institutul de Filologie Română „A. Philippide" Iași 448

THE IMPORTANCE OF MUSIC IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES – TEACHING ROMANIAN AS A FOREIGN LANGUAGE 460
Silvana Diana STOICA 460
Lecturer PhD, University Politehnica of Bucharest 460

ANALYSIS OF THE LEGAL PROVISIONS REGARDING THE GENERAL REGIME OF INFORMATION ON ADOPTION 465
Ioana Raluca TONCEAN LUIERAN 465
Lecturer, Phd, „Dimitrie Cantemir" University, Târgu Mureș 465

TEACHING ROMANIAN AS L2 GRAMMAR WITHIN THE PREPARATORY PROGRAMME OF ROMANIAN LANGUAGE FOR FOREIGN CITIZENS THROUGH SPONTANEOUS COMMUNICATION 472
Magdalena Danuta PRUNEANU 472
Lect. PhD., University of Pitesti, ... 472
Tatiana Aurora DINA 472
Lect. PhD., University of Pitesti, ... 472
Ana Cristina LEMNARU 472
Researcher, University of Pitesti 472

SYMBOLIC AND MYTHOLOGICAL DISCOURSE IN FIVE POPULAR TEXTS FROM BUCOVINA 478
Sergiu CRĂCIUN 478
PhD, „Ştefan cel Mare" University of Suceava 478

LIBRARIES FROM BANAT. A HISTORICHAL APPROACH 484
Clara-Maria CONSTANTIN 484
PhD., University of Bucharest 484

GRANTING TOURIST AND LEISURE VALUES TO A FORMER SPACE OF ARMAMENT AND AMMUNITION. CASE STUDY: ARSENAL PARK, ORĂŞTIE, HUNEDOARA COUNTY, ROMANIA 492
Lia-Maria CIOANCA 492
"Babeş-Bolyai" University, Cluj-Napoca, The University Extension of Bistriţa, Romania 492

LET' S LAUGH WITH CARAGIALE. 498
Dorina Nela TRIFU 498
PhD., teacher at Colegiul Tehnic „Costin D. Neniţescu" Piteşti 498

THE ROLE OF IMAGE IN CONTEMPORARY SOCIAL COMMUNICATION – WRITTEN CLOTHES: THE GRAMMAR OF CLOTHING LANGUAGE 505
Sandra CHIRA 505
Lecturer PhD., West University of Timişoara 505

LANGUAGE, IDENTITY AND UNITY IN EUROPE THROUGH BILINGUALITY 513
Lavinia HULEA 513
PhD, University of Petroşani 513

REVIEW, Florian Andrei Vlad, *Lights and Shadows in the Post-9/11 Age: Literature, Trauma, and Geopolitics*. Bucharest: Editura Universitara, 2021 520
Andreea COSMA 520
Ovidius University Constanta 520

NATURALISTIC SIMILARITIES IN ROMANIAN AND GERMAN LITERATURE 524
Oana Carina CÎRCU (CRIŞAN) 524
Doctor, Universitatea de Medicină, Farmacie, Ştiinţe şi Tehnologie „George Emil Palade" Târgu-Mureş 524
Domeniul Filologie 524

ANTONYMS - ELEMENTS OF EXPRESSIVITY 532
Mariana PAVEL 532
PhD student, University of Pitesti 532

LIBRARY OF THE FACULTY OF ORTHODOX THEOLOGY IN BUCHAREST 542
Drd. Ovidiu-Ionuţ AVRAM 542
PhD Candidate, Universitatea din Bucureşti 542

FRENCH AND ENGLISH INFLUENCE ON THE ROMANIAN LANGUAGE 552
Octavia MOISIL 552
PhD. Candidate, UMFST Târgu Mureş 552
Gabriela SZABO 552
PhD. Candidate, UMFST Târgu Mureş 552

TRANSLATION BLUNDERS/ERRORS/MISTAKES IN ADVERTISING – AN AWARENESS RAISING EXERCISE 556
Alexandra Georgiana SĂLCIANU 556
PhD Candidate, Politehnica University of Bucharest 556

SITUATIONALITY AND INTERTEXTUALITY IN FOOD ENGINEERING DISCOURSE 564
Alice Iuliana ROȘU 564
Faculty of Food Engineering, Stefan cel Mare University of Suceava, Romania 564

INTERPENETRATIONS: MODERNISM, MODERNITY, POSTMODERNISM AND POSTMODERN 570
Mihaela Ioana APOSTOL (FILDAN) 570
PhD Student, UMFST TÂRGU MUREȘ 570

PSYCHOTROPIC, HALLUCINOGEN AND NARCOTICS PLANTS IN ROMANIAN FOLKLORE AND MYTHOLOGY 580
Constantin-Andrei PĂTRĂUCEAN 580
PhD Student, University „Ștefan cel Mare" of Suceava 580

GURA SATULUI REVIEW - ROMANIAN LANGUAGE LITERARY PLATFORM IN ARAD 588
Diana BUNACIU 588
PhD Student, 1st year, „Aurel Vlaicu" University of Arad; 588
Paper coordinator: Prof. PhD Habil Carmen Neamțu 588

THE ROLE OF NEOLOGICAL LEXICAL BORROWING IN THE DYNAMICS OF THE CURRENT ROMANIAN LANGUAGE 597
Gabriela SZABO (VOȘLOBAN) 597
PhD Student, UMFST Târgu Mureș 597
Octavia MOISIL 597
PhD Student, UMFST Târgu Mureș 597

PANAIT ISTRATI – THE LOOSER – THE WINNER – "THE ABSURD MAN" 602
Georgiana TROIA 602
PhD Candidate, University of Pitești 602

THE IMPORTANCE AND CURRENTNESS OF THE PASTORATE OF METROPOLITAN VARLAAM FOR THE CHURCH AND THE ROMANIAN NATION 609
Marinel PĂDURE 609
PhD Candidate, „ Ovidius„ University of Constanța 609

A TYPICAL PROLETCULTIST: THE POET ALEXANDRU ANDRIȚOIU AND THE DILEMMAS OF THE WRITER IN A TOTALITARIAN REGIME 620
Marcela-Claudia MOZA (ERDELYI) 620
PhD Candidate, „1 DECEMBRIE 1918" University of ALBA IULIA 620

CONCEPTUAL METAPHORS AS IMAGES IN ROMANIAN AND ENGLISH ANTONYMIC PHRASEOLOGIES: "SUCCESS" AND "UNSUCCESS" 627
Oana BALAN 627
PhD Student, MOLDOVA STATE UNIVERSITY, Chișinău, Republica Moldova 627

LUCIAN BLAGA, VALERIU ANANIA, NICOLAE STEINHARDT - THE TRIAD OF FREE WRITERS, BEYOND CENSORSHIP 633
Diana PORUMB (POPA) 633
PhD Student, University of Pitești 633

BODY AND SOUL WITHIN THE CONJUGAL RELATIONSHIP 640
George-Ștefan SILIVESTRU 640
PhD Student, „Ovidius" University of Constanța 640

ASPECTS OF ANTI-COMMUNIST RESISTANCE FROM NASAUD COUNTRY „THE TEACHER" 647
Bachis STEFAN 647
PhD Candidate, Universitatea "Ștefan Cel Mare" Suceava 647

DIMENSIONS OF CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY IN **FAMILY BUSINESSES** 657
Lavinia CONSTANTINESCU, Radu Bogdan MATEI 657
PhD Student, 1 Decembrie 1918 University, Alba-Iulia 657

ANALYSIS UPON THE ORIGIN AND TYPES OF THE LANGUAGE 663
Oana GĂIANU 663
doctorand, UMFST G.E. Palade din Târgu Mureș 663

VICTORIAN LITERATURE IN ITALY 672
Alexandra GUTULEANU 672
PhD Candidate, University of Craiova 672

THE FAMILY UNIVERSE FROM THE MOROMETII NOVEL 679
Felicia Rodica ALIU (BRÎNCOVEANU) 679
PhD student, University of Pitesti 679

A CENTURY OF LITERARYIZATION OF THE PUBLIC SPACE- 688
Florentina GHITA 688
PhD student, Philology, Technical University of Cluj-Napoca 688

THE INFLUENCES OF OTHER LANGUAGES ON THE ROMANIAN LANGUAGE 699
Octavia MOISIL 699
PhD. Candidate, UMFST Târgu Mureș 699
Gabriela Szabo (Voșloban) 699
PhD. Candidate, UMFST Târgu Mureș 699

ELEMENTS SPECIFIC TO MELANCHOLIC 707
Carmen Daniela BERINȚAN 707
PhD Candidate, Universitatea Tehnica din Cluj Napoca, Centrul Universitar de Nord Baia Mare 707

FEMALE IDENTITIES IN ROMANIAN LITERATURE LEADING TO 2000s FEMALE TYPOLOGIES 712
Anamaria - Laura CIOCAN (BÂZU) 712
PhD Student, UMFST Târgu Mureș 712

LES JARDINS DE LUMIERE OU LA DENONCIATION DU FANATISME RELIGIEUX 720
Monica Diana ROPCIUC 720
PhD Candidate, *Ștefan cel Mare* University of Suceava 720

EFFECTS, RESOLUTION AND PROCEDURAL MEASURES REGARDING THE OPENING OF THE BANKRUPTCY PROCEEDINGS OF CREDIT INSTITUTIONS 724
Al-Ibrahim Avin (VÎRLAN-AL IBRAHIM) 724
PhD Candidate, UNIVERSITATEA DIN CRAIOVA 724

SUBVERSION, IRONY AND PARODY IN THE WORK OF MARIN SORESCU

Iulian BOLDEA
G.E. Palade University of Medicine, Pharmacy, Science, and Technology of Târgu Mureș, Romania

Abstract: A relevant component of Marin Sorescu's poetics is the playful one, with spectacular accents. The space and time of the game sum up the gratuitousness of the events, representing a carnivalesque direction of their unfolding, in a spirit of bliss and unproblematicness, even if subtextually one can intuit a semantism of gravity, a metaphysical semitone. The Sorescian ludic involves a combination of the unusual and the ordinary, solemnity and banter, the emphasis being shifted from the problematic to the derisory and gratuitous, in frustrated language and familiar discourse. Marin Sorescu retranscribes myths and problematizes emotions, revealing the poetic meanings of the world, in a mixture of fantasy, irony and playfulness, with mimed gravity and "solemn" meaning, in a mixture of buffoonery and sublimity, resulting in the ambiguity and depth of his apparently anecdotal verses, reduced to banter and theatricality.

Keywords: poetry, subversion, irony, parody, ambiguity.

Marin Sorescu's poetry has been defined by literary critics by several important features: nonconformism, insurgency, rejection of prejudices, conventions and preconceived models. Sorescu's lyrical identity cannot be reduced to a single trait, because the poet is both playful and serious, solemn and parodic, in a diverse range of thematic and expressive manifestations, the emphasis being placed above all on the deconstruction of literary taboos, even if the poet is also a builder, an architect who articulates a harmonious, coherent and unified lyrical universe through the technique of verse, reconfiguring lyrical models, through the filter of an unmistakable sensibility. The style of these poems results from polarization, from the assembly of opposites under the sign of irony, from the redistribution of meanings and forms of the world from the perspective of parodic and playful relativization, through which the important themes of literature are questioned, the creator assuming with lucidity the awareness of his own limits and uncertainties.

Dominant in Sorescian lyrical discourse is the playful-parodic and subversive stance, the poet repudiating the sublime, the serious, the ceremonial in a supple dynamic of utterance freed from formal constraints, utterance that mimetically expresses the spectacle of the disorder of the world, with its repetitive structures: "Yesterday I photographed only stones,/ And the stone at the end/ resembled me. / The day before yesterday - chairs - / And the one who remained / Looked like me.// All things look awfully like me..." (*Development*).

The poet is aware of artistic convention, of the tics of poetry, his first book, Alone Among Poets, having a polemical substratum, the texts here being a kind of metapoems, poems about poems, which do not lack the critical intention against the ideological rhetoric of proletculist epic poetry, but also against some extravagances of lyrical modernism. Marin Sorescu aesthetically refunctionalises lyrical patterns in parodic,

histrionic and playful arpeggios, through which he assumes a series of stylistic masks, the poet taking a critical distance from his models. The parodic is an essential constant in Sorescu's poetry, allergic to the stimuli of convention and the stereotypical nature of lyrical language, his lyricism demolishes the established poetic forms of tradition, the serious, symbolically prestigious forms being diverted towards the derisory everyday, even if the verses also suggest a certain nostalgia for the original background, a search for the primordiality of things.

For the poet, the word is imperfect, a copy of the real, a schematic pattern of inexhaustible reality, a guilty face of an inauthentic view of the world, so that the return to authenticity, to spontaneity through the regeneration of the meanings of the word, motivates the meanings of these verses that denounce man's alienation from reality through the word: "I am cold in this shirt/ Of letters/ Through which all the weather easily/ Enters". At the same time, the tension between man and nature, between life and the word, is represented as a kind of replacement of the living with bookish elements: "Where is my life printing/ That it is full of mistakes/ Inadmissible", the verb being a depreciation of totality, even if the poetic act is a possibility of rescue from a confused, paradoxical reality, the creative act being understood as a euphemised transcription of things through lyrical resemantization.

A relevant component of Marin Sorescu's poetics is the playful, with spectacular accents. The space and time of the game sum up the gratuitousness of the events, representing a carnivalesque direction of their unfolding, in a spirit of bliss and unproblematicness, even if subtextually one can intuit a semantism of gravity, a metaphysical semitone. The Sorescian ludic implies a combination of the unusual and the ordinary, of solemnity and banter, the emphasis being shifted away from the problematic towards the derisory and gratuitous, in frustrated language and familiar discourse: "We wash with your rinse, sun/ Our fundamental soap,/ Laid at hand/ On the polish of the sky. / We always stretch out our arms to you/ And rub ourselves well with light,/ Our bones ache from so much happiness./ Oh, what joy/ Is on the ground in the morning/ Like in a boarding school laundry./ When children take water in their mouths/ And splash each other./ For now we don't know where to get/ And the best towels -/ And wipe our faces with death" (*Morning*). Spectacle, representation, role, textual direction are frequent in Sorescu's poems, through certain terms from these semantic spheres (juggler, balls, mask, etc.), but also through theatrical procedures that have the role of staging the substance of lyricism, knowledge being perceived as representation, visualization, theatricalization, for the world is questioned through "looking out the window", a way of trying to rediscover the permeability of the world: "Looking out the window has become a tic,/ Everyone looks out the window. / They read, wash, love, die/ And now and then they run away/ And look out the window./ What do you want to see?/ Who are you looking after?/ Take your mind, whoever has come has come,/ Whoever has gone has gone, / Whoever has passed by has passed by" (*Atavism*). The poet imagines himself as a juggler, aware of the limits of knowledge, a fallen demiurge, handling "balls and circles", anemic substitutes for reality. On the other hand, the poet expresses the absurd condition of being reduced to appearances, in which

the spirit is under the sign of the confrontation between appearing and being, between form and the betrayal of meaning: "The streets were full of clothes/ Going about their business. // Some were running to be late for work,/ Others were chatting/ Or going into clothes shops/ Where they came out with new designs.// And I was looking for people./ I knew they must be/ Either in the pocket of my vest/ Or in the front or back of my clothes/ Attached with a clip" (*Vision*).

The feeling of love is, in turn, extracted from the ambience of sublime solemnity, being reduced to the derision of the everyday, in a tone of ironic banter, whereby invocation is replaced by the persiflage, unproblematic interrogation of domestic farce, in which the ironic, lucid, cerebral ego refuses emphatic, pathos, love being rendered in the repetitive rhythm of the mechanics of everyday gestures: 'I owe you a more elevated mood/ And that because of you. / Not that I want to reproach you for anything, on the contrary/ Take it as a compliment to your beauty/ Which - I tell you plainly - is foolish". At other times love, a sign of ephemeral and prosaic happiness, seems a calligraphic exercise, a repetition of previous versions of the feeling, with a view to perfecting it: "When a love/ I was working on before/ Has succeeded/ Then I pass it on cleanly,/ To the heart of another woman./ Nature has been wise/ In creating more women/ Than men/ Because we can perfect our feeling/ Using a great number/ Of drafts".

In Marin Sorescu's poetry, poetic language undergoes a process of democratization, by descending into the street, into everyday life, into common speech, which is also the explanation for the audience of these verses that aim to reduce the distance between life and art, by demythologizing literary conventions, considered too rigid compared to the unpredictable relief of reality. This is precisely why the poet rewrites, in a spirit of irony, of playful and bookish subversion, the great themes of literature, transforming themselves into the tragicomic farce of language. A significant poem is *Scale*, which illustrates the poet's fantasy-parodic way of relating to existence and his vision of literature. Between poetry and life, the poet suggests, a correspondence is established with multiple meanings and roles, the poet being a thinker, whose thoughts, fears, sorrows are transformed into an "instrument of research", poetry itself living in "awareness".

In *Scale* poetry an instrument of scientific knowledge, of rigour is transferred to the space of literary imponderability, of the spirit of finesse, the poet experiencing the changes that occur in the structure of the literary text, in the order and functionality of words, the irony of the poet turning towards some procedures of the study of literature, which tries to capture the specificity and vitality of the text through geometrizing methods and practices, The poet also suggests here an ironic, relativizing approach, which questions the intrusion of mathematical logic and the rational factor in the field of life, of emotions, a field that cannot be controlled by lucidity, having ineffable parameters: "Then the echo can extend/ Into everyday life too. / Sounds, images, souls/ Are exaggeratedly large,/ Listen to words with the echer,/ Watch shows with the echer.// Do not venture/ Into true love/ Without an echer at your buttonhole./ And also, at night before bedtime/ Put an echer at the head of the bed/ For your golden dreams". The poetic communication, neutral, sober, concise, is marked by a shaking off of stylistic

ornaments, absent almost entirely, metaphors being camouflaged, disguised behind words or expressions of everyday use. The "scale" thus symbolises a rigid, dogmatic spirit, which abolishes the meaning and value of things, being inadequate to their essence, in opposition to the fanciful and playful spirit.

Another representative poem, *The Map*, is defined by the same playful, fanciful and spectacular spirit in which serious, fundamental elements of the human condition are transcribed in an ironic mode, the poem can be read as a lyrical self-portrait, sketched in the tents of allegory. The human body and even the whole of existence are depicted in the form of a map, in which emotions, feelings and experiences are outlined in the proportions of a cartography of geography: "First let me show you with a stick/ The three parts of water/ Which are clearly visible/ In my bones and tissues:/ The water is drawn with blue.// Then my two eyes,/ My starfish.// The driest part,/ My forehead,/ Continues to form daily/ Through the crinkling of the earth's crust". The lyrical tension here results from the connection of two distinct fields, geography and human anatomy, one explaining the other, for the human body, defined by its imponderables and appearances, with its more or less visible rhythms, is reduced to rigid, schematic conventions and lines.

At the same time, the ineffable components of the human being (feelings, aspirations, anxieties, emotions) are outlined in the form of a map ("This island of fire is the heart,/ Inhabited if I am not mistaken.// If I see a road/ I think that there must be/ My feet,/ Otherwise the road would be pointless. // If I see the sea/ I think that must be where/ My soul must be, or else its marble/ Wouldn't make waves"), the poet being aware that on the "map" of the creature there are "white spots", uncharted regions, unrepresented spaces: "There are of course/ Other white spots/ On my body,/ Such as my thoughts and happenings/ Of tomorrow. // With the senses,/ The five continents/ Daily describe two movements:/ A movement of rotation around the sun/ And one of revolution/ Around death...". Marin Sorescu is a poet of demythologizing and deconstructing taboos and pontifications, but he also proves to be a poet of construction, articulating a coherent, harmonious lyrical universe, a fact proven by the unity of technique and style, by a repetitive poetic pattern.

Sorescian style, his lyrical imprint comes from polarisation, from the contrastive assembly of poetic objects reduced to ironic moods, subversion and playful fantasy, through which the conformation of reality is altered, through persiflage and banter, procedures that relativise meanings, establishing an awareness of the limits of creation, but also the certainty of the distance between text and creator, between letter and spirit. Relevant in this respect is the poem Toys, representative of the spectacular ludic, through which the author renders a mixture of gravity and derision, an alloy of poetic registers from which lyricism draws its authentic dimension: "We who are awfully big,/ Who have not fallen on the ice/ Since the two wars,/ Or if by mistake we ever slipped,/ We even fractured a year,/ One of our important and stiff years/ Of gypsum.../ Oh, we awfully big/ Sometimes feel/ That we lack toys". The play is a liberation from the constraints of space and time, an escape from the grip of determinism, a utopian revenge of the imaginary in the face of an impoverished world with derisory semantic

dimensions ("We have everything we need,/ But we lack toys./ We miss the optimism/ Of the dolls' woolly hearts/ And our ship/ With three rows of sails,/ Which goes as well on water,/ As on land").

Through toys, the child's status is transferred to the sphere of the imaginary, toys being bridges to another world, symbolic and fictional but also redemptive, insofar as they undermine the terror of time and space, reshaping the dimensions of reality, for play dissolves rules, relativises patterns and dynamises concrete reality: "We'd like to saddle a wooden horse/ And the horse to necrotize with all the wood,/ And we'd like to say: 'Take us somewhere,/ We don't care where,/ Because everywhere in life/ We're going to do/ Some great deeds'". The end of the poem suggests a distance, a limit, the distance between toys and adulthood, between maturity and play, between the fictional horizon established by the playful and the age of rationality ("Oh, how we sometimes miss our toys!/ But we can't even be sad/ Because of that/ And cry our heart out,/ Holding on to the leg of the chair with our hand,/ Because we are very big people/ And there is no one bigger than us/ To comfort us").

The poem *Toys*, with its playful and serious tone, sums up the tragedy of existence, transposing it into the minor range of irony and parody, the author rendering the drama of the mature being who has lost his ties with his own childhood, with his own past, without access to the candour of his beginnings, the mature being, by his condition, surrendering himself to an essential solitude, in a natural, simple, clear language, the words being borrowed from the panoply of everyday language, with few figures of speech, emphasising the idea of prose and spontaneity. The "depersonalisation" comes from the playful and spectacular structures, through which the "events" of prosaic existence are staged, focusing on scenes of everyday life, with new meanings and perspectives, not devoid of symbolic connotations, the poetic text having a narrative flow, "characters" and dialogues, exposition, plot and denouement in a spectacular space and time, with limited, prosaic, common lines, even if underneath the prosaic, sometimes comic gestures, a more serious, deeper meaning can be noticed.

Some poems are transcribed in a colloquial, natural tone, the atmosphere taking on tragi-comic overtones, in a mixture of the grotesque and the ironic, with a subdued lyrical tension. Some poems summarise images of everyday life, treated in a grotesque-ironic register, fragments of the allegory of fate, for the poet often aims to demythologise serious, prestigious themes, the myth often being inserted into the epic-lyrical scheme of banal, prosaic events, giving it new meanings and a relaxed tone. The reinterpretation and refunctionalisation of myth in the form of playful, ironic or parodic challenges. For example, the biblical act of the creation of the female creature is diverted towards farce, by over-emphasising the creative instinct of the man who creates a whole series of unofficial Eves in order to satisfy an oversized erotic appetite, resulting in an artistic end to Adam's gesture of multiplying female models, This gesture could also be seen as a departure from the aesthetic canon, as a break with pre-established patterns, or as a rebellion against pre-established models, so that expulsion from paradise is also equivalent, from this perspective, to a sanction of iconoclasm, of hybris. A grotesque-comic vision of hell is represented in the poem *Fresca*, in which the myth of hell is

rendered in parodic shades, the sufferings of the damned being relativised by the use of derisory, concrete, banal words.

The "valorization" of sinners is achieved by selecting and grouping them into two categories; women undergo a process of disinfestation, their specific accessories being removed from their minds, after which they are assigned to the boiling cauldrons ("In hell sinners/ Are valorized to the utmost. // Women have their hair removed from their heads,/ With tweezers,/ Nails, clips, rings, bracelets,/ Cloths, bed linen,/ Then they are thrown/ Into boiling cauldrons,/ Beware of the pitch,/ Not to set them on fire"). Relevant here is the poet's ability to plasticise notions, giving relief to abstractions, by combining concrete words with those from the sphere of the immaterial and the subjective ("Then some/ Are transformed into sufferings/ With which they carry to the home of retired devils/ Warm sins"). Men have a different fate, being used for the hardest work, the poem ending in the poet's established style, with a diversion of meaning towards farce, grotesque subversion: 'Men are also used/ For the hardest work,/ Except for the very hairy,/ Who are twisted again/ And made doormats'. The vision of hell is terrifying, coupled with a sense of derision and spectacle staged with surrealist verve. The poetic imagery, drawn from the dream imaginary, is remarkable for its sharpness of detail, focused with descriptive verve, parody and carnivalesque merging in this poem to contribute to an ironic and subversive allegory of the afterlife.

In *Don Quixote's Youth* the ludic is dominant, as is a certain equivocal familiarity in which lyrical discourse is oriented towards colloquial, colloquial communication, as in the poem Signs, in which the human being is perceived in terms of his willingness to identify and interpret the 'signs' of the universe. Surrounded by things, events and creatures that signify something, the lyric ego feels the terror of "signs", becoming captive to its ability to decipher the meanings of the world, which thus becomes a hellish space, because the meanings have become detached from things and handcuff the lyric ego's imagination, out of excess of signification. The solution to this semantic disaggregation of the world is irony, whereby 'signs' are relativised, their tyrannical contours loosened, losing their alienating force. The poem's terse and austere ending de-emphasises the drama of the poem, suggesting a way out of the infernal labyrinth of absurd and irrelevant signs. The poem Signs has a tree-like, alluvial repetitive structure, suggesting the dread of unanticipated being, the sense of semantic emptiness resulting precisely from the abundance of the signifier and the de-subjectivization of words, conventional tools stripped of metaphysical thrill.

The poem *Eyes* is a text about knowledge, because the being as a whole is transformed into a huge eye in which the world mirrors itself with all its forms and metamorphoses. Knowledge is under the sign of visuality, of the assumption of the appearances, surfaces, lines and colours of the universe, the eye becomes the poet's creature, a kind of flesh lens that slowly absorbs all the apparent manifestations of the world: "My eyes are getting bigger and bigger,/ Like two circles of water,/ They have covered all my forehead/ And half my chest. / Soon they'll be as big/ As I am.// Bigger than me,/ Much bigger than me:/ I'll be nothing but a black dot/ In their midst". In the circle of the being that has become gaze, the whole universe is assimilated, in a pure

energy of the visual: "And so that I don't feel alone/ I will let into their circle/ Many things:/ Moon, sun, forest and sea/ With which I will continue to look/ At the world". The poem addresses the theme of visual perception as an instance of knowledge through which a lyrical phenomenology of the gaze is configured. The poem Eyes is composed of uneven verse, concise, concentrated images, the preferred process being hyperbolisation, the exacerbation of features and dimensions of things, suggesting an image of the absurdity of the world and words.

A poem also significant for the process of retranscribing myth, of reconsidering serious themes from the perspective of irony and parody is *Shakespeare*'s staging of banter and parodic relativity. Sorescu here rewrites Shakespeare's intellectual biography, linking it to the biblical motif of the making of the world, the stature of the English writer being hyperbolized, for the author of Hamlet is perceived as a demiurge creating an enormous fictional universe by means of the founding logos: 'Shakespeare made the world in seven days.// On the first day he made the heavens, the mountains, and the chasms of the soul. / On the second day he made the rivers, the seas, the oceans/ And the other feelings -/ And gave them to Hamlet, Julius Caesar, Antony, Cleopatra and Ophelia,/ To Othello and others,/ To rule them and their descendants,/ Forever and ever. / On the third day he gathered all men,/ And taught them tastes:/ The taste of happiness, of love, of despair,/ The taste of jealousy, of glory, and so on,/ Till all tastes were gone."

The poem is written in two registers, one serious, solemn, the other ironic and parodic, in which the elements of major resonance are relativised, through a prosaic, persiflage and subversive representation: "Then some people arrived who were late,/ The creator patted them on the head with pity,/ And told them that all they could do was to become/ Literary critics/ And challenge his work. / The fourth and fifth days he reserved for laughter./ He let the clowns loose/ To do somersaults,/ And left kings, emperors/ And other unfortunates to amuse themselves./ On the sixth day he solved some administrative problems:/ He set up a storm,/ And taught King Lear/ How to wear a crown of straw./ A few scraps remained from the making of the world/ And created Richiard III.". The end of the poem is written in the same colloquial tone, the theme of disappearance being softened by the insertion of the relativising adverb "a little": "On the seventh day he looked to see if there was anything left for him to do./ The theatre directors and posters filled the ground,/ And Shakespeare thought that after all his toil/ He might deserve to see a performance himself./ But first, because he was too exhausted,/ He went to die a little". From this union of the theme of the creator and the biblical topos of genesis, a lyrical space is born, offering us a definition of the destiny of the one who creates an entire world from the flesh of words with evocative power, while at the same time representing the drama of the creator, enslaved to the created world, subject to his own ideals and aesthetic imperatives.

Marin Sorescu is not only the author of poems imbued with a playful instinct, a fantasy spirit, he is also a poet of existential gravity, of disturbing visions of existence or of the human condition, as in the poem *The Mouth of the Crayfish*, a transcription of a nightmarish vision of a humanity that has gone through an apocalyptic deluge, a world

threatened by monstrosity, instinctuality and gregarious aggression, in which the image of the crayfish symbolises the teratological: "When mankind came out of the water,/ Full of mud, seaweed and salt,/ On the other shore they climbed,/ Climbing one on the other's back/ And slipping into the sea,/ But leaping with the next wave,/ On the grass - the crayfish.// Creepy, mangy crayfish,/ Full of legs like warts,/ Green as frog silk and red,/ Swarming with red on their bellies." A ruthless competition thus ensues between the human and crayfish kingdoms, the encounter between humans and crayfish resulting in man's regression into the aquatic environment, into instinctuality: 'Humans began to walk/ Trying to accommodate themselves to the dry sunlight/ Other than the light from the water.// The crayfish began to run/ In the opposite direction,// Tapping their catalyses on the globe/ As in a man's downed chest. // One day the first humans met/ The first crayfish,/ Each with his own./ They were taken to their armpits/ And dragged into the sea's stagnant pool,/ Back to places they'd been before/ (Their eyes remember them perfectly/ By the tears in the shape of gorgane),/ But which for the crayfish were indeed/ New places,/ And they claimed, rightly,/ To carry them forward."

Two ways of living are confronted here, the human spirit, oriented towards the light, towards the values of rationality and instinct, the going backwards, the regression towards the shadows, towards the aquatic element and the darkness ("Only in the water did the people dismount,/ There was a struggle with all the living things/ And those who managed to break free/ From the rusty iron claws/ Came out exhausted on the shore,/ Full of mud, algae and salt"). The poem's ending serves as a warning, suggesting the possibility that at any moment animality may resume its aggressive offensive against the human condition, by regressing to animality and the gregarious element ("Breathing deep, they wearily set forth,/ But behold, on the opposite shore,/ Stealthily, from the shadow of the planet's mud,/ Creeping crayfish appear,/ Setting off in the other direction").

An allegory of writing is transposed in the poem *Dream*, under the sign of the oneiric ludic, in inconstant and vague images, the lyric vision conveying the sensation of agitation, of crowding at the gates of the poem, the whole reality being anxious to be transferred into the poetic text, to be mirrored in the verse: "In front of the house in which I live with myself/ There was a tremendous commotion. / All mankind had gathered there/ And wanted to pass through my verses./ I could hardly stem the waves of people,/ I was running around, sweating all over,/ And handing out order forms". All the elements of reality were present before the available consciousness of the lyric ego, all claimed their right to poetic existence ("There were forests, mountains and moonrises there:/ They had heard it was poetry/ And they came out of habit. / To appease both people and nature,/ I chose the strongest,/ I asked them to take in their arms,/ Beside their joys and sorrows,/ A tree, or a mountain,/ And only in this way I made them wind/ In a stanza"). The ending highlights, in a parodic key, the avatars of the feeling of love, the poem being the transposition of a poetic theme into a dreamlike and playful register, the poet imagining the process of transposing the empirical elements of reality into the imponderable realm of the poetic.

A poem in which the lyrical imaginary is characterized by a duality of transposition is *Atlantis*, with a first level of the text situated in a fantasy, playful and parodic dimension, under which serious senses of knowledge are hidden, the dominant feeling being of uncertainty, of uneasiness in front of a declining, threatening, disarticulated universe. The poetic being and the lyrical discourse are under the sign of the fall, which transforms living into martyrdom, emphasizing aggressiveness and revealing existence as an ordeal, in the subtext of the poem, underneath the ironic-ludic tone of the text: "Who built the world/ On a falling earth?// Yesterday the moon was above you,/ Now it is above its life./ You sank a little more. // Yesterday you held the sky on your head/ Like a tray/ Of wonders,/ Now it floats higher.// Pack your bags quickly,/ Climb to the roofs of the houses,/ Climb the houses to the attic,/ Carry your cattle and your food and your feelings to the top of the mountains,/ If you still want to have cattle and food - and feelings,// And move the mountains/ To the rock at the top,/ If you can." The state of ephemerality and perishability, of anguish in the face of the fall, of sinking into nothingness, insinuates itself into the layers of the poetic text, through a diffuse restlessness that dominates the territories of consciousness. The feeling of absurdity stems from the inability to communicate with an inconsistent reality, for there is a flagrant contradiction, a fundamental disagreement, which the poet feels acutely, between human consciousness, eager for certainty, balance, security and foundations, and a fluctuating, unstable and insidious reality, Atlantis being the expression of such a disagreement which gnaws at the being gripped by anxiety in the face of the supposed fall of the world. From a formal point of view, the poem is made up of rapid, concise notations that transcribe the state of urgency of the being, but also of repetitions and interrogations that give a greater affectivity and subjectivity to the poetic discourse. Marin Sorescu retranscribes myths and problematizes emotions, revealing the poetic meanings of the world, in a mixture of fantasy, irony and playfulness, with mimed gravity and "solemn" meaning, in a mixture of buffoonery and sublimity, from which results the ambiguity and depth of his apparently anecdotal verses, reduced to banter and theatricality.

References

Andreescu, Mihaela (1983). *Marin Sorescu. Instantaneu critic*, Bucureşti, Editura Albatros.
Grigurcu, Gheorghe (1986). *Existenţa poeziei*, Bucureşti, Editura Cartea Românească.
Boldea, Iulian (2015). *Modernism and Postmodernism in Romanian Poetry. A brief Outline*, Saarbrücken, Lambert Academic Publishing.
Boldea, Iulian (2005). *Istoria didactică a poeziei româneşti*, Braşov, Editura Aula.
Boldea, Iulian (2005). *Poezia neomodernistă*, Braşov, Editura Aula.
Manolescu, Nicolae (2008). *Istoria critică a literaturii române*, Piteşti, Editura Paralela 45.
Mincu, Marin (2007). *O panoramă critică a poeziei române din secolul al XX-lea,* Constanţa, Pontica.
Negrici, Eugen (2010). *Literatura română sub comunism.* ediţia a doua, Bucureşti, Editura Cartea Românească.
Pop, Ion (2018). *Poezia românească neomodernistă*, Cluj-Napoca, Editura Şcoala Ardeleană.
Eugen Simion (2020), Scriitori români de azi, I, Bucureşti, Editura Cartea Românească.

Ştefănescu, Alex (2005), *Istoria literaturii române contemporane (1941-2000)*, Bucureşti, Editura Maşina de scris.

I. L. CARAGIALE – NOCTURNAL WRITER

Dana Nicoleta POPESCU,
Ph.D., Cercetător III
Institutul „Titu Maiorescu", Academia Română, Filiala Timişoara

Abstract: Our approach aims to highlight another face of Romanian dramatist and prose writer I. L. Caragiale, usually considered as a typical Classical author. Exploring the nocturnal side of Caragiale's prose, a modern writer emerges, endowed with a keen, but ruthless eye for the hidden, monstrous side of human nature. The night can be the ideal time for partying (even without any trace of joy), for the carnival atmosphere to set instincts free, for the fantastic to change the rules, for nightmares to reign or for tragedy to fully manifest through robbery, murder, revenge, incest.

Keywords: confusion, conspiration, carnival, fantastic, nightmare

I. L. Caragiale a fost deseori receptat ca autor ce urmează preceptele clasicismului, dar exegeze mai noi sau mai vechi i-au evidenţiat complexitatea şi modernitatea. În studiul intitulat *Caragiale. Inovaţia discretă*, Silvian Iosifescu afirma că, în ciuda impunerii clasicismului ca o coordonată a operei şi opţiune a scriitorului, „e iluzoriu să-l închizi pe Caragiale într-o formulă. [...] În universul caragialian, unitar în marile lui coordonate, dar divers şi brăzdat de zone paradoxale, întregi teritorii şi atitudini infirmă subsumarea la clasicism. În proză, fantasticul bine luminat din *Kir Ianulea*, reîntrupând motivul străvechi al «dracului păcălit», ori din *Calul dracului* se revarsă peste malurile clasice. Cu atât mai mult, magnificul şi enigmaticul *Han al lui Mânjoală*. Nici *Năpasta* nu încape în formula simplificatoare." (IOSIFESCU 1983, p. 72-74) *Nordul caragialian*, monografia publicată de Ioan Derşidan, evidenţiază, sub semnul meteorologiei, căutării şi crucişului lingvistic şi atitudinal, „un Caragiale (autor şi narator) necanonic, neliniştit şi neclasic (modern), interesat de mistere şi feerii, de spectacolul situaţiilor şi al naturii umane." (DERŞIDAN 2003, p. 10) Acest Caragiale se înscrie, după cum arată exegetul în a doua secţiune a cărţii, într-o familie de spirite formată din Mihai Eminescu, Edgar Allan Poe, Anton Pavlovici Cehov, Eugen Ionescu, Emil Cioran, Urmuz, Marin Sorescu şi, desigur, Mateiu I. Caragiale.

Demersul nostru îşi propune să se îndepărteze de lumina solară a clasicismului, semnalând prezenţa nocturnului în creaţia lui I. L. Caragiale. Nocturnul caragialian poate lua diverse forme. Noaptea constituie un cadru pentru petrecere, chiar dacă este o petrecere mecanică, lipsită de veselie. În noapte apare confuzia, uneori substitut al petrecerii sau rezultantă a ei. Noaptea oferă posibilităţi de manifestare fantasticului. Nocturnul se vădeşte, de asemenea, un teritoriu al tragicului, coşmarului, al „enormului şi monstruosului".

Schiţele „de noapte" ale lui I. L. Caragiale se petrec deseori la cafenea, berărie, bodegă, birt, cârciumă – locuri de comuniune, după Mircea Iorgulescu, unde vorbăria are o semnificaţie ritualică. Localul joacă rolul unui far călăuzitor, cheful este antidotul

singurătăţii într-o lume chinuită de plictiseală şi vid lăuntric. (IORGULESCU 1988, p. 28-35) *Repaosul duminical* descrie astfel de trasee de petrecere şi trecere înspre nimic: personajele, asemeni Crailor mateini, „au lucrat“ (şi) în Covaci iar în zori au purces la schembea dreasă cu ardei iute. „Se mănâncă şi se bea mult în schiţele şi în povestirile lui Caragiale, şi niciodată fără rost. [...] Există, întotdeauna, o motivaţie a ospăţurilor şi a libaţiunilor, după cum, pe de altă parte, ele au un rol foarte important în trama epică.“ (CĂLINESCU 2000, p. 90) Un dejun la Lăptărie se termină, fatal, abia seara. Domnul cu *Petiţiune* pare să fi trecut prin aventuri asemănătoare: „a umblat forfota cu nişte prieteni“, articulează cu greutate, este obosit, prăfuit, cu mişcări nesigure, cere mereu apă. Cornel Ungureanu semnalează derizoriul, demitizarea periplului în opera lui I. L. Caragiale: „Dacă este să facem o statistică, majoritatea călătoriilor [...] sunt foarte scurte. Unele, ridicol de scurte. Le prelungeşte orientarea inexpertă, abasenţa călăuzei, buimăceala celui care, aflat lângă locul căutat, rătăceşte. *La bulivar, birjar*, strigătul de luptă al noului Ulise trădează, mai întâi, starea precară a mahalagiului, a funcţionarului, a călătorului imbecil. Sau doar mediocru.” (UNGUREANU 2003, p. 65)

Bogdan Ulmu aşeza lumea schiţelor caragialiene sub semnul imprevizibilului: „Doi oameni se întâlnesc, vorbesc despre ceva, noi credem – împreună cu ei – că ştim despre ce discută, dar ultimul cuvânt al dialogului răstoarnă tot ce s-a construit până atunci.“ (ULMU 1980, p. 38) Minciuna lui Lache (*Amici*) trimite la o noapte de chef, unde „amici“ până la urmă inexistenţi îl bârfesc pe Mache. În *C.F.R.*, Niţă şi Ghiţă se amuză de povestea amicului sosit „dintr-un alt stabiliment similar, unde trebuie să fi stăruit mult“. Însă lovitura de teatru, care revelează faptul că povestitorul nu este un alt Jupân Dumitrache, îi răpeşte orice haz, iar plictiseala se reinstituie. „Nu se poate spune că bufetul, hanul, birtul, restaurantul, *locul de fugă de acasă* nu-l interesează, întâi şi întâi, pe Caragiale. Locul unde se pot întâlni amicii, unde totul rămâne fără substanţă aparţine unui sud generic.” (UNGUREANU 2003, p. 67)

Ultima emisiune... reia sub semnul sordidului, dar şi a eroi-comicului, schiţele cu amici la bere: Iancu Bucătaru, Zamfira Muscalagioaica şi Tomiţă Barabanciu, prezentaţi cu biografii extraordinare, nu sunt decât cerşetori adăpostiţi în cârciuma de la răspântia unei mahalale mărginaşe. Pentru ei, cârciuma se dovedeşte mai deplin un far decât pentru burghezii înstăriţi. Ticurile rămân însă aceleaşi: cheltuindu-şi bănuţii primiţi, cerşetorii înjură sărăcia ţării, care scoate monede de tinichea. Berăria constituie un refugiu nocturn şi pentru Lefter Popescu: obosit de căutarea dispărutelor *Două loturi* în Mahalaua farfurigiilor, ghinionistul îşi îneacă amarul în halbe, alături de vigilenţii poliţişti care s-au ocupat de perchiziţie la chivuţa Ţica.

Situaţiunea lui Nae este sinonimă cu imposibilitatea de a sta acasă când îi naşte nevasta. Într-o noapte înnăbuşitoare de vară, viitorul fericit tată se plânge de criză, de lipsa de patriotism şi se teme de faliment, precum orice român care, la bere, găseşte soluţii pentru salvarea ţării: „în această lume nimic nu valorează cât o conversaţie, deşi nicio conversaţie nu valorează nici doi bani.“ (IORGULESCU 1988, p. 29) Sub aceleaşi coordonate se desfăşoară, *Cam târziu*, întâlnirea lui Costică Panaite cu trei vechi prieteni. Costică vine la Bucureşti cu o petiţie către guvern, fără să ştie că legea s-a votat deja. Ivit

parcă din amintirile de tinereţe, Costică intră în berărie, dar discuţia se reduce la obişnitele schimburi de replici pline de repetiţii şi clişee, ce vădesc lipsa de comunicare.

CĂLINESCU 2000, p. 80-82 sublinia importanţa cafenelei şi berăriei în lumea lui Caragiale: „loc ideal de observaţie, de a cărui poziţie privilegiată profită autorul însuşi [...]. Cafeneaua este, apoi, un loc cheie în planul evenimentelor, având rolul pe care îl joacă în roman salonul sau hanul, iar în teatrul clasic – piaţa publică sau anticamera [...] Cadru fix, permiţând întâlnirile şi discuţiilor între personaje, cafeneaua are însă şi o altă funcţie, aceea de a puncta şi situa în spaţiu etapele deplasării eroilor.“ Vagantismul personajelor din *La Paşti* provine dintr-o experienţă organică: pe Lache îl strânge gheata din dreapta, pe amicul său – cea din stânga. (DERŞIDAN 2003, p. 123) Lache nu încearcă niciun fel de elevaţie spirituală şi schimbă mereu locurile de petrecere. Sentimentul de libertate pe care l-a avut eroul, pregătindu-se de sărbătoare, se reduce până la urmă la libertatea piciorului chinuit, în momentele în care se poate descălţa.

Localurile din Bucureştiul lui Caragiale trăiesc în prezent prin forţa evocatoare a numelor: *Fialkowski*, *Capşa*, *La Iordache*, *Lăptăria*, *Brofft*, *Ospătăria Enache*, *Schreiber*, *La Zdrafcu*, *Gambrinus*, *La Mercur*, *La Tripcovici*. Prelungire firească a cafenelei este compartimentul de tren, de asemenea spaţiu închis, delimitat, permiţând conversaţiile ocazionale, dar în acelaşi timp parte a unui ansamblu în mişcare. (CĂLINESCU 2000, p. 84-85) Sub semnul petrecerii se află şi voiajurile din *Tren de plăcere* şi *Lună de miere*. În primul caz, trenul oferă doar tranziţia spre Sinaia sub clar de lună, legată în amintirile Miţei de locotenentul Mişu şi excursia nocturnă la Sfânta Ana: „Ah! mamiţo! menuetul lui Pederaski! mă-nnebunesc!“ Schiţa *Lună de miere* se desfăşoară însă aproape în totalitate în spaţiul închis al compartimentului de tren. Povestitorul se preface adormit şi necunoscător al limbii române pentru a fi martor la aventurile unui triunghi conjugal, sub privirile îngăduitoare ale mamiţei.

Confuzia nocturnă precumpăneşte în teatrul caragialian, afirmând puterea carnavalului real sau simbolic. Carnavalul şi masca – sintetizează DERŞIDAN 2003, p. 67-68 – înseamnă suspendarea regulilor, afirmarea exceselor, jocurile dintre real şi fals, adevăr şi minciună, aparenţă şi realitate. Biletul de amor al Miţei este găsit noaptea de Pampon în odaia Didinei, odată cu biletul de abonament la frizeria lui Nae Girimea. Tot noaptea, scrisoarea lui Tipătescu este pierdută de Zoe, găsită de Cetăţeanul turmentat şi furată de Caţavencu într-o noapte de chef, în care „dă-i cu bere, dă-i cu vin, dă-i cu vin, dă-i cu bere.“ Poliţistul Pristanda, aflat în „misie“ nocturnă, spionează de pe ulucile casei lui Caţavencu, scenă de anticipare a conflictului. Nocturnul conturează cadrul potrivit pentru conspiraţii, intrigi, amoruri ilicite. *O scrisoare pierdută* se constituie ca piesă despre adulter şi politică, iar scrisoarea, unealta şantajului, se află mereu în legătură cu întrunirile politice de seară.

Noaptea de carnaval ia forma unui joc de-a v-aţi ascuns prin bal, cu schimbări de costume ce transformă urmăriţii în urmăritori (Miţa în costumul Didinei) şi înşelătorii în înşelaţi: Crăcănel i se revelează lui Pampon ca frate de suferinţă. La rândul său, „bagabontul“ vânat de Jupân Dumitrache şi de Chiriac, pretinsul înşelat, se ascunde într-un butoi cu var. Frizeria lui Nae Girimea şi casa cherestegiului configurează deopotrivă

spaţii ale înfruntării şi înşelătoriei, ameninţate de intervenţia brutală a „ordinii“. Ordine instaurată doar aparent, spre biruinţa mistificării şi a farsei.

Spiritul farsei iese biruitor în *Conu Leonida faţă cu reacţiunea*: oamenii „ordinii“, creatori de dezordine, tulbură noaptea de povestiri nostalgice despre „revuluţie“ a admiratorului lui „Galibardi“. Exegeza lui Ioan Derşidan subliniază neputinţa lui Leonida de a se adapta temporarei lumi pe dos, pe care o înţelege după puterile sale: se baricadează în faţa carnavalului primăverii. (DERŞIDAN 2003, p. 69-70) Schiţele *Jertfe patriotice*, *Boborul* şi *„Naţiunea română“* sunt, de asemenea, dominate de spiritul farsei şi al petrecerii dezlănţuite. Eroii de la 11 februarie, citaţi cu veneraţie de republicana Miţa Baston, petrec noaptea de dinaintea abdicării lui Cuza bând banii cedaţi ca „jertfă patriotică“. Scurta Republică de la Ploieşti este prefaţată de partida de „la chilometru“ în salonul Hotelului „Moldova“ şi urmată de „ziafetul“ din grădina lui Lipănescu. Corespondentul ziarului „Naţiunea română“ trimite o depeşă ce pare a anunţa căderea Plevnei, dar numele de băuturi nu aparţin vreunui cod, ci reprezintă urmarea firească a chefului din noaptea precedentă. Spiritul civic şi patriotic al personajelor lui I. L. Caragiale este anihilat de ancorarea continuă în carnavalesc. IORGULESCU 1988, p. 140-143 remarca omul caragialian ca purtător de haos şi revoluţia ca petrecere populară.

Nocturnul fantastic din *La hanul lui Mânjoală*, *La conac* şi *Calul dracului* se colorează în tonurile fabulosului folcloric. Necuratul îşi face simţită prezenţa în locuri de răscruce, precum hanul sau fântana. Femeia apare ca ispită, autoare a vrăjii (Cucoana Marghioala), simplă unealtă a Necuratului (slujnica de la han) sau oponentă a lui. Flăcăul plecat *La conac* să ducă arenda întâlneşte un straniu drumeţ saşiu, care dispare la semnul crucii, dar îl îndeamnă să joace cărţi. Prichindel, călăreţ pe spinarea babei/fetei de împărat aflate sub puterea vrăjii, nu este decât un diavol bicisnic, înşelat. *Abu-Hasan* răstoarnă fantasticul metamorfozelor, instaurând farsa: eroul trăieşte vieţi alternative, ca negustor şi calif, prin intervenţia nu lipsită de cruzime a adevăratului calif.

Ni se pare interesantă lectura lui Ioan Derşidan, care atribuie povestirii *La hanul lui Mânjoală* valenţe iniţitice: „Ezitările şi ameninţările dulci-amărui sunt aici creatoare de fantastic şi de norduri, de popasuri, ca la un pol lăudat şi aşteptat. Căci, într-un mediu ostil, răcoros, provocat(or), femeia are căldura, jarul şi lumina ei, sudice [...]. Alternativa schitului, pocăinţei şi însurătorii este pe măsura fugii repetate spre hanul Marghioloaiei, călăuzit de nordul simţurilor. Pol important al creaţiei caragialiene, Marghioala şi hanul său răscumpără absenţa altor chipuri ideale de femeie din această operă. Fantasticul magic al aventurii tinereţii supuse simţurilor şi ispitei feminine găseşte astfel o dezlegare în (ne)limitele nordice ale veşnicei căutări şi ezitări şi în toposul hanului.“ (DERŞIDAN 2003, p. 110-111)

Reflex în oglindă al comicului, tragicul caragialian şi-a găsit expresia şi expresivitatea în *Năpasta* şi nuvelele *În vreme de război*, *Păcat*, *O făclie de Paşte*. Pornind de la un binecunoscut citat, Alexandru Paleologu definea estetica lui I. L. Caragiale: „«Simt enorm şi văd monstruos» e formula ce-i rezumă estetica. *Grand Hôtel „Victoria Română“*, *În vreme de război*, *Ultima emisiune* sunt numai câteva exemple, cele mai frapante, dar nu singurele, ale acestei viziuni de coşmar (totodată, şi cele unde se

manifestă şi cea mai amară compasiune pentru fiinţele strivite de o lume inumană." (PALEOLOGU 1970, p. 55)

Întunericului nopţii, ca teritoriu al jafului, crimei, răzbunării, incestului îi corespunde întunecimea sufletelor devorate de obsesii şi patimi. *O făclie de Paşte* răpeşte conotaţia senină a nopţii de Înviere sub ameninţarea slugii ticăloase şi preschimbă sărbătoarea în coşmar. Simbolurile par inversate pentru Leiba Zibal: Învierea „goilor" ameninţă a fi sinonimă cu crima şi împlinirea ororilor. Chipul lui Gheorghe se suprapune peste cel al nebunului scăpat de la Golia şi peste portretul tipic al criminalului, alcătuit de Lombroso. Leiba Zibal va trăi totuşi o Înviere: deşteptarea curajului. Spre dimineaţă, trupul lui Gheorghe atârnă prins de uşă într-o ironie neagră a crucificării, cu mâna virtual criminală prinsă în laţ şi arsă. „Făclia lui Christos", aprinsă de evreul Zibal, consfiinţeşte încă o dată victoria umiliţilor.

O altă răzbunare justiţiară nocturnă, dar pregătită cu ură şi sânge rece este dusă la îndeplinire în *Năpasta*. Toate întâmplările semnificative ale dramei se bucură de adăpostul nopţii: hotărârea lui Dragomir de a-l ucide pe Dumitru pentru Anca, intrarea în scenă a lui Ion, sinuciderea lui, denunţul Ancăi, prin care Dragomir plăteşte o crimă pe care n-a făptuit-o. Ion, victima involuntară a lui Dragomir, devine unealta femeii, ce urmează întocmai schema probelor incriminatoare. Aceeaşi înlănţuire de evenimente sub semnul nocturnului se recunoaşte în povestea obsesiei lui Stavarache: jafurile popei Iancu, înscenarea prădării propriei case, mărturisirea făcută fratelui hangiu şi plecarea la război, după suferirea metamorfozei, întoarcerea pentru bani, care-l aruncă pe Stavrache în nebunie. Nopţilor de *Păcat* petrecute de seminaristul Niţă cu necunoscuta ce i-a aruncat de la fereastră o garoafă roşie le corespunde, peste ani, nopţile de inconştientă dragoste incestuoasă dintre fiica preotului şi copilul orfan, rezultat al „păcatului". Destinul îşi asumă, de această dată, implacabila răzbunare.

DERŞIDAN 2003, p. 52, 69 remarca gustul lui I. L. Caragiale pentru situaţii extreme şi coincidenţe ciudate în *Păcat* şi *Năpasta*. Din galeria de portrete a nuvelelor se detaşează o memorabilă treime de „mari nevropaţi": Leiba Zibal, Stavrache şi Anghelache, cărora frica le sfărâmă echilibrul moral. Leiba Zibal şi Stavrache sunt înfăţişaţi sub povara coşmarurilor pe care cititorul le urmăreşte cu sentimentul neliniştitor al unei realităţi paralele. În schimb, putem bănui doar frământările nocturne, care îl împing pe Anghelache la sinucidere în noaptea de dinainte de *Inspecţiune*. Cafeneaua şi berăria constituie şi aici locuri ce punctează acţiunea şi descriu treseele personajelor: la berărie, impiegaţii vorbesc depre furturi din case de bani, iar reacţia lui Anghelache le stârneşte suspiciunile; negăsindu-l acasă, colegii îl caută pe la cafeneaua pe unde a trecut. Anghelache poate fi considerat victima sistemului, care împarte lumea în inferiori şi superiori. Dacă inspectorii sunt porniţi să facă surprize mânuitorilor de bani publici, Anghelache le-o ia înainte, prin „surpriza" pe care o face sistemului. (DERŞIDAN 2003, p. 116) La polul opus se înscrie *Groaznica sinucidere din strada Fidelităţii*: sinuciderea nocturnă (eşuată) serveşte comicului, satirei şi parodiei. Atmosfera à la Ponson de Terrail, Jules Mary şi Philippe D'Ennery, cu recrearea clişeelor melodramatice, lasă loc unui final de „pupat toţi piaţa Independenţei".

Odată cu *Grand Hôtel „Victoria Română“* tragicul caragialian coboară într-un infern al percepţiei exacerbate şi al grotescului. VLAD 1991, p. 9-10 considera că nuvela urmează mecanismul observaţiei, al studiului, în spiritul realismului clasic, balzacian, dar totodată şi reflecţia clasicismului. Scrierea consacrată universului provincial atins de disoluţie, degradare şi alienare este construită pe o viziune enormă, pe monstruos tragic sau grotesc, hilar sau furnambulesc, pe măştile saltimbancului sau ale clownului fellinian, pe spaima şi îngrozitoarea reprezentare a cercurilor unei lumi strivite de mizerie morală şi socială. Analiza lui Ioan Derşidan surprinde paralelismul, lupta şi cruzimea din *Grand Hôtel „Victoria Română“*: „Mediul urban, social, este acelaşi, neschimbat (la copilărie şi la maturitate). Perechea adult-copil e stranie, aproape arhaică; numai detaliile realităţii măsoară diagonala misterului. Reproşul copilăriei (lucide) pierdute, al pierderii inocenţei (ochii copilului) e sugerat de scenele crude ale schingiuirii femeii şi câinelui. Odihna în oraşul natal cheamă reproşurile şi amintirile dureroase: viaţa înseamnă prezent şi cruzime, luptă între specii.“ (DERŞIDAN 2003, p. 105)

Autor complex, I. L. Caragiale a creat sub semnul comicului, tragicului, satirei, parodiei, fantasticului, absurdului. Toate aceste faţete, luate laolaltă, descriu un scriitor a cărui unicitate stă (şi) în multiplicitatea formulelor îmbrăţişate. Umbrele nocturnului, la antipodul diurnului arzător, prilejuiesc reflexe ce iluminează.

Bibliografie:

CĂLINESCU 2000 = Alexandru Călinescu, *Caragiale sau vârsta modernă a literaturii*, Bucureşti, Institutul European
CARAGIALE 1972 = I. L. Caragiale, *Schiţe şi amintiri*, vol. I (*Căldură mare*), B.P.T., Bucureşti, Editura Minerva
CARAGIALE 1973 = I. L. Caragiale, *O scrisoare pierdută*, *Teatru*, Bucureşti, Editura Minerva
CARAGIALE 1981 = I. L. Caragiale, *Nuvele, Povestiri, Amintiri, Varia*, Bucureşti, Editura Minerva
DERŞIDAN 2003 = Ioan Derşidan, *Nordul caragialian – periplul versiunilor*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic
IORGULESCU 1988 = Mircea Iorgulescu, *Eseu despre lumea lui Caragiale*, Bucureşti, Editura Cartea Românească
IOSIFESCU 1983 = Silvian Iosifescu, *Caragiale. Inovaţia discretă*, vol. *De-a lungul unui secol*, Bucureşti, Editura Eminescu, p. 72-82
PALEOLOGU 1970 = Alexandru Paleologu, *De la Caragiale la Eugen Ionescu şi invers*, vol. *Spiritul şi litera. Încercări de pseudocritică*, Bucureşti, Editura Eminescu, p. 46-58
ULMU 1980 = Bogdan Ulmu, *Sub semnul teatrului*, Bucureşti, Editura Eminescu
UNGUREANU 2003 = Cornel Ungureanu, *Arhipelagul Caragiale*, vol. *Geografia literaturii române, azi*, vol. I. *Muntenia*, Piteşti, Editura Paralela 45, p. 61-101
VLAD 1991 = Ion Vlad, *Poetica unui text:* ***Grand Hôtel „Victoria Română”***, vol. *Lectura prozei*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, p. 8-18

GOD AS PART OF SPEECH

Adriana Elena GEANTĂ,
Lecturer PhD., Universitatea din Pitești
Silvia Geanina SANDU,
Prof. Scoala Profesională Specială nr 2, București

Abstract: *God is the name that we Romanian speakers give to the Deity we believe in. We relate to Him, most of the time, as a person, to make Him accessible. But what if God is not a person? What if, from the start, we make a mistake when we reduce Him to the likeness of us humans? How would He define Himself, from a grammatical point of view? Are the words enough to name Him? In this short article I propose a short foray into the parts of speech of the Romanian language, in order to understand how we could express, in the most appropriate way, God and this harmony that is created between Him and each part of speech.*

Keywords: *God, grammar, parts of speech*

Dumnezeu este fie termenul prin care se face referire la divinitatea supremă a celor trei religii monoteiste avraamice - creștinism, iudaism și islam, - fie un termen sinonim cu acela de divinitate, zeitate, zeu. În general, putem face o distincție între aceste două sensuri prin faptul că în prima sa accepțiune termenul este scris cu majusculă, iar în cealaltă apare cu literă mică.

În limba română, acest termen este împrumutat de la păgânism, el provenind din latinescul ,,Domine deus", mai exact din forma sa populară fără vocala „-i" (Domne Deus) – „*o veche invocație păgână adoptată de creștini pentru unicul lor Dumnezeu*." (https://www.ro.m.wikipedia.org). Tot în limba română apare și forma ***Doamne***, care este o moștenire simplificată a termenului latinesc, reprezentând prima parte – Dominus. Alte sinonime ale acestui cuvânt pot fi: - creatorul, părintele, stăpânul, tatăl, ziditorul, preaînaltul, preabunul, atotputernicul, atotțiitorul.

Omul s-a întrebat de multe ori cine, cum, unde sau când este Dumnezeu?, iar cei care au încercat să-L explice nu au fost puțini, dar fiecare a făcut acest lucru în felul său. S-a pornit de la ideea că Dumnezeu ar fi o Persoană, din mai multe motive, principalele fiind că în Biblie se specifică (în Geneză), că omul este făcut după chipul Lui, dar mai ales pentru că omul a simțit nevoia să se raporteze la divinitate tot ca la un Om, sau, mai degrabă, ca la un Supra-Om, ce are toate calitățile pozitive omenești exacerbate. Puțini sunt cei care Îl percep altfel – ca o mișcare, ca o stare, ca o lumină ce poate lua diferite forme, ca un sunet, ca o vibrație, ca o senzație etc.

Biblia pune la dispoziție multe căi prin care ajută oamenii să înțeleagă că Dumnezeu e cu adevărat o Persoană, adică este o Ființă personală, nu un lucru personal. Prin aceasta se dorește ca omul să nu alunece în idolatrie, cinstind și venerând obiecte ori ființe irațională. Pornind de la ideea de *persoană*, putem afirma că substantivul ar fi cea mai rapidă și la îndemână parte de vorbire prin care se poate defini noțiunea de divinitate. Însă în limba română există și celelalte părți de vorbire cu ajutorul cărora L-

am putea înțelege mai profund pe Dumnezeu, dacă L-am privi în toate aspectele Sale. Trebuie să ne însușim foarte corect ideea că nu omul este cel care L-a creat pe Dumnezeu, pentru a-L putea privi și în alte dimensiuni mai puțin caracteristice statutului de *creație.*

În continuare, am ales să prezentăm părțile de vorbire și legătura care poate fi făcută cu Dumnezeu. Dar mai înainte, să ne gândim că limbajul este un organ viu, ce are propria sa dinamicitate și care a evoluat dintr-o formă inițială pe care, probabil, omul de azi nici măcar nu o poate intui. Sunt Sfinții Părinți care afirmă că Adam și Eva nu foloseau cuvinte în dialogul lor cu Dumnezeu sau în dialogul dintre ei atunci când se aflau în grădina Raiului. Așadar, limbajul, așa cum îl avem astăzi, s-a dezvoltat dintr-un sistem de comunicare ce se realiza la alt nivel, corpul uman însuși având o altă compoziție chimică (asemenea corpului pe care L-a avut Iisus Hristos după Înviere).

În concluzie, limbajul de azi este un sistem destul de evoluat, dar nici pe departe atât de înalt cum era în Rai. Părțile de vorbire, cu toată dezvoltarea lor pe care o avem astăzi, vin să ilustreze cât mai clar ceea ce gândim și dorim să împărtășim. Dar trebuie să recunoaștem că sunt situații în care cuvintele nu mai sunt suficiente; altfel nu apărea termenul *inefabil*.

● Substantiv

Cea mai comună definire a lui Dumnezeu este printr-un substantiv; aceasta este denumirea oficială: dumnezeu. Pentru a-L diferenția de alți dumnezei, noi, creștinii, scriem cu literă mare, adică transformăm substantivul comun într-unul propriu: Dumnezeu. Spre exemplu, vom scrie: *Era atât de bună acea mâncare, de parcă bucătarul o furase de pe masa tuturor dumnezeilor din această lume*. Dar când este vorba de al nostru, vom scrie: *Să te rogi în intimitate lui Dumnezeu, în colțul camerei tale, pentru ca rugăciunea să-ți fie ascultată*. Noi Îl gândim și exprimăm pe Dumnezeu la masculin, conform tradiției bisericești, dar El nu are gen, natura Lui fiind spirituală.

Viziunea creștină tradițională despre Dumnezeu este androcentrică; adică Dumnezeu este identificat ca bărbat, deși urme ale unei manifestări feminine secundare a lui Dumnezeu nu dispar complet niciodată. Acest lucru înseamnă că masculinitatea este văzută ca fiind mai asemenea lui Dumnezeu decât feminitatea. Dualitatea masculin-feminin este asimilată în dualismul metafizic al minții și trupului. Feminitatea este legată de sex, trup și mortalitate, fiind atât de străină de Dumnezeu care este fără sex, fără trup și nemuritor. Nu toți bărbații au același grad de asemănare cu Dumnezeu, deși orice bărbat este mai asemenea lui Dumnezeu decât orice femeie. Dar cei mai asemenea lui Dumnezeu sunt bărbații care nu neagă sexualitatea și aparțin clasei intelectuale conducătoare a Bisericii.

Dumnezeu, este imaginea unui stăpân masculin al familiei, societății, de aici numirile de "Tată" și "Doamne". Poate că limba română ar fi trebuit să Îl exprime printr-un substantiv neutru. Însă întruparea Lui în Iisus Hristos a definit ideea de masculin.

Observăm că în definiția cuvântului Dumnezeu, în DEX (p. 366) apare și o formă de plural – dumnezei – dar noi toți știm că Dumenzeu este unul, unic, dar în același timp

întreit în Tatăl, Fiul şi Duhul Sfânt, prin urmare nu este corect să folosim forma de plural în exprimare.

Tot aici trebuie amintit că *Dumnezeu*, convenţional şi din respect, nu se prescurtează. În nicio carte religioasă şi în nicio carte de gramatică tipărită după 1989 nu apare scris *D-zeu*. Prescurtarea era destul de folosită în perioada comunistă, când se cultiva ideea de ateism şi se încerca inocularea în conştiinţa românilor a inutilităţii creştinismului. Aşadar, din respect, vom scrie întotdeauna întregul cuvânt: ***Dumnezeu***.

Nu putem să nu vorbim şi despre substantivul propiu pe care mulţi copii îl folosesc atunci când fac referire la Dumnezeu şi anume forma ***Doamne-Doamne,*** care apare chiar şi în textele unor rugăciuni pentru copii: *„Doamne-Doamne, ceresc Tată, / Noi pe Tine Te rugăm / Luminează-a noastră minte, / Lucruri bune să-nvăţăm (...).”*

● Pronume

Atunci când Îl numim printr-un pronume personal, Dumnezeu este El. Probabil e singura variantă în care gramatica acceptă acest pronume scris cu literă mare, dacă nu e la începtul unei propoziţii. Şi nu doar în cazul pronumelui personal se scrie cu literă mare, ci în cazul tuturor pronumelor. Spunem că „Însuşi El S-a întrupat şi S-a dat pe Sine pentru a fi răstignit, iar noi Îl recunoaştem pe Acesta drept Dumnezeu.” Este ciudat când întâlnim prin romane un pronume scris cu literă mare care se referă la altcineva; inconştient, gândul ne duce la Dumnezeu şi tindem să ne punem un semn de întrebare, dacă nu chiar să judecăm scriitorul. De exemplu, putem găsi un pasaj de felul următor*: Îl iubeam pe Ionel întru-un mod inefabil. Acest om era totul pentru mine, era starea de bine, era soarele, era timpul şi spaţiul, era fiecare gând bun care îmi străbătea mintea şi fiecare fascicul de lumină care îmi atingea irisul. Era sensul vieţii mele, era El, alesul. Nu m-aş fi văzut cu niciun alt bărbat*. Aşadar, dacă Dumnezeu este un pronume, atunci acel pronume este scris cu literă mare ca să arate unicitatea, iar Dumnezeu este El.

Interesant e faptul că nu îl definim prin pronume de politeţe. Când ne rugăm, niciodată nu zicem: Doamne, Dumneata vezi necazul meu... Doamne, mă rog Dumneavoastră să ascultaţi rugăciunea mea... Doamne, Excelenţa Voastră să se îndure de mine... Şi asta pentru că El (şi nu Dumnealui, sau Domnia Sa), este un Dumnezeu PERSONAL, şi Îl percepem la nivel personal, familial, intim. Fiindcă omul este creat după chipul Său, iar îndepărtarea de starea iniţială de care aminteam în introducerea acestui material, este din cauza neascultării omeneşti. Chipul lui Dumnezeu în om nu se referă la aspectul fizic, ci la materia, substanţa care ne animă trupul, acel duh de viaţă pe care El l-a suflat peste corpul plămădit din ţărână.

Dumnezeu este cel mai bun şi cel mai firesc răspuns la întrebarea *cine*? Este *Cinele*.

● Verb

Dumnezeu S-a autodefinit printr-un verb: „Atunci Dumnezeu a răspuns lui Moise: *Eu sunt Cel ce sunt”* (Ieşirea 3, 14). Aşadar, El ESTE. Cum ar trebui să gândim acest verb? Predicativ sau copulativ? Întotdeauna verbul acesta este la prezent, sau prezent continuu, pentru că existenţa Sa este continuă, prin urmare verbul aici este predicativ.

El este Cel ce a fost, este şi va fi dintotdeauna şi întotdeauna: „*Eu sunt Alfa şi Omega, Cel ce este, Cel ce era şi Cel ce va veni.*" (Apocalipsa 1, 8).

În limba română, atunci când ne referim la verbe, le mai numim şi *acţiuni*, pentru că ele arată *ce face* subiectul. Omul însuşi poate fi gândit ca o acţiune, dinamica sa fiind o constantă, o condiţie umană. Ca să înţelegem rolul verbului este suficinet să ne gândim că în limba română nu există propoziţie fără verb. Iar privit din acest unghi, pare că lui Dumnezeu I s-ar potrivi mai mult definirea verbală decât cea substantivală. El este Cel Care ***ţine*** totul în bună rânduială, Cel Care ***a creat*** totul, care ***dă*** viaţă şi ***ia*** viaţa, Cel Care ***ne cheamă*** la El, Care ***are grijă*** de noi, ***ne ajută*** şi ***ne iubeşte***.

Tot în Biblie ni se spune că Dumnezeu ***este iubire*** (I Ioan 4, 8), o definire foarte cunoscută, printr-un verb copulativ şi nume predicativ, dar care parcă nu poate fi înţeleasă, interiorizată de către oameni. Şi asta pentru că iubirea omenească este percepută diferit de iubirea dumnezeiască. Omul a coborât acest sentiment până l-a adus la nivelul şi măsura sa, când însă ar fi trebuit să fie invers, să urce până acolo unde Îl poate înţelege pe Dumnezeu ca iubire. De ce? Tot din cauza căderii şi a neascultării; depărtarea de divinitate a fost cu adevărat un regres al fiinţei umane. Poate că în limba română, căci la ea facem referire în materialul prezent, ar fi trebuit să existe un verb diferit de ***a iubi***, care să desemneze sentimentul acesta atunci când face referire la ceea ce simt oamenii în starea de îndrăgostire.

Oare dacă noi am fi invitaţi să ne autodefinim printr-un verb, care ar fi acela?

● Adjectiv

Iisus Hristos îi atrage atenţia unui tânăr că Dumnezeu este BUN: „Iar El a zis: *De ce-Mi zici bun? Nimeni nu este bun decât numai Unul Dumnezeu*." (Matei 19, 17). Sensul religios de aici este acela că Hristos este Însuşi Dumnezeu; tânărul nu degeaba Îl numeşte BUN, ci pentru ca prin vorbele sale, Iisus să Se releveze pe Sine ca Dumnezeu bun. Tindem să Îl gândim la superlativ, dar iată că El nu pare să fie prea încântat de gradele de comparaţie, pentru că nu spune că Dumnezeu este cel mai bun.

Se numeşte pe Sine *Atotţiitor* (Apocalipsa 1, 8). Conform atributelor bisericeşti, este Veşnic, Etern, Omniprezent, Aspaţial, Atemporal, Neschimbabil, Drept, Atotputernic, Atotştiutor, Atotiubitor. Definindu-L prin adjective, Îl înţelegem mai bine. De regulă Îi atribuim cele mai frumoase însuşiri, pentru că Îl luăm ca punct de reper. Îl gândim ca fiind cel mai corect, cel mai cinstit, cel mai puternic, cel mai iubitor etc. E greu de găsit un singur adjectiv care să Îi fie potrivit. În acest sens, am putea afirma că adjectivele pe care i le atribuim lui Dumnezeu, fără a avea din punct de vedere gramatical un grad de comparaţie, au în sine o superlativitate absolută atunci când se referă la El; dacă afirm că Dumnezeu este iubitor, îl înţeleg pe acest *iubitor* ca având valoare absolută, pentru că nu există o entitate cunoscută mie care să fie mai iubitoare decât Dumnezeu.

Trebuie să atragem atenţia însă că, pe cât de utile pot fi adjectivele în anumite contexte, pe atât de mult pot dăuna sau altera imaginea iniţială. Un adjectiv este menit să aducă lămuriri asupra substantivului; vine cu un plus de informaţii despre substantivul pe care îl determină. Dar totodată este limitat şi se referă la o anumită

însușire, la un anumit aspect. Cum s-a văzut mai sus, e nevoie să aducem mai multe adjective lângă substantivul Dumnezeu, fiindcă unul nu pare a fi suficient.

Sigur că omul are nevoie de lămuriri, are nevoie să înțeleagă, să detalieze, dar atunci când se dorește oferirea unei imagini cât mai complete a unui substantiv, folosindu-ne de adjective, este indicat să fim cât mai exhaustivi. În acest sens, putem afirma că noi, creștinii ortodocși, avem un Dumnezeu exhaustiv.

- Articol

Noi, românii, articulăm cuvântul *Dumnezeu,* pentru că ne referim la El cel mai des, folosindu-ne de un substantiv, iar acesta se comportă din punct de vedere gramatical ca oricare alt substantiv: El este Dumnezeu**l** nostru **cel** viu, **un** Dumnezeu puternic și drept.

Era și păcat să fie un substantiv ce nu se putea articula, deoarece articolul, în sine, are rolul de a particulariza, de a individualiza într-o anumită măsură subiectul sau obiectul denumit de respectivul substantiv.

- Numeral.

E de la sine înțeles că Dumnezeu este UNU. O singură FIINȚĂ, conform dogmei ortodoxe, dar întreit în Persoane – Dumnezeu Tatăl, Dumnezeu Fiul și Dumnezeu Sfântul Duh, **Treimea** Sfântă.

Ca numeral ordinal nu putem să spunem despre Dumnezeu că este Primul sau Întâiul, deoarece asta ar anula veșnicia Lui, ar anula faptul că El este *Cel fără de început*, deoarece numeralul ordinal are în sine ideea de început. Dar putem afirma despre Iisus Hristos că este **Întâiul** (și singurul) născut din Fecioară. Mai putem spune că Iisus este **Primul** care a înviat din morți, având trupul transfigurat, nou, așa cum vom avea cu toții la cea de-a doua Venire a Sa.

Numerologia are un rol aparte în creștinism, chiar dacă originile nu par a fi creștine. Pentru ca omul să primească mai ușor informațiile, înțelepții și Sfinții care au transmis mai departe dogmele, tradițiile și legile creștine au apelat la baza pe care o aveau oamenii anterior, dar au dat un nou sens numerelor.

Astfel, există zece porunci rânduite de Dumnezeu, sunt nouă cete îngerești, multe formule din slujbele bisericești se repetă de trei ori, preoții recomandă citirea anumitor rugăciuni de zece ori sau de șate ori, sunt șapte Taine bisericești, nouă vămi, îi este la îndemână oricărui creștin ortodox să facă semnul Sfintei Cruci de trei ori în fața unei biserici; ***Sfânt, Sfânt, Sfânt*** *ești, Doamne*! se cântă la Liturghie etc.

Sfântul Maxim Mărturisitorul afirmă, în volumul III din Filocalie (2017, p. 224), că cel care va cunoaște sensul numerelor până la 10, acela va ști cum să interpreteze și înțeleagă pasajele din Biblie în care acestea apar. Astfel:

- cifra 1 se referă la unitate, neamestecare
- cifra 2, doimea, se referă la deosebire
- cifra 3, treimea, înseamnă egalul și inteligibilul
- cifra 4 indică lucrurile sensibile
- cifra 5 se referă la simțuri și la cerc
- cifra 6 indică activitatea și desăvârșirea

- cifra 7 înseamnă rotunjirea și neamestecarea
- cifra 8 înseamnă stabilitatea și nemișcarea
- cifra 9 se referă la hotarul dintre materie și formă sau hotarul dintre cele sensibile și simțire
- numărul 10 înseamnă atotplinul.

Aceasta fiind baza, în această cheie se interpretează orice număr întânit în Biblie.

Prin numeral, Dumnezeu pare mai ușor de înțeles în anumite dimensiuni ale Sale. Dar lucrurile nu sunt atât de simpliste. Sfântul Augustin afirmă că: *Neînțelegerea numerelor împiedică descifrarea multor pasaje figurate și mistice din Scriputri*. Niciun număr din Sfânta Scriptură nu este la întâmplare; Dumnezeu a știut clar de ce slăbănogul a trebuit să sufere treizeci și opt de ani, de ce femeia bolnavă avea scurgere de doisprezece ani și de ce numărul de Apostoli a trebuit să fie doisprezece.

Ca și în cazul adjectivelor, este nevoie de o privire cât mai în ansamblu și cât mai completă asupra numerelor, pentru a ne putea da seama ce informații a dorit Dumnezeu să ne lase să descoperim despre Sine; El Însuși a spus: Cine are urechi de auzit, să audă! (Luca 8, 8)

- Adverb

Poate cel mai potrivit adverb pentru Dumnezeu ar fi **aici** (adverb de loc) în raport cu verbele *a fi, a se afla***.** Din moment ce pot gândi ideea unui *aici*, înseamnă că există și un *acum* (ca adverb de timp), iar acestea două îl cuprind în sine la nivel cognitiv și pe *mereu*.

Noi, oamenii, Îl gîndim prea ușor pe Dumnezeu în adverbul *deasupra*, uitând că suntem după chipul Său și că El ne-a spus că este în permanență cu noi. *Deasupra* conține în sine și ideea de distanță, nu doar pe cea de superioritate.

Ca adverb de mod, poate cel mai nimerit este *bine*. Cu toate că puțini oameni ar fi capabili să definească în cuvintele proprii acest *bine*, el fiind mai mult o convenție socială și se referă mai cu seamă la o stare ce concordă cu aceea de normalitate a lucrurilor și contextului în care se află cineva. Dumnezeu, ca adverb, ar putea fi bine; *și a văzut Dumnezeu că este bine* (Geneza 1, 10), este scris în cartea Facerii, după ce a despărțit apele de uscat. Aceeași afirmație apare și după ce pomii și verdeața au dat rod pe pământ, după ce a rânduit Soarele și Luna ca luminători ai planetei, după ce a creat toate viețuitoarele din ape și toate animalele și păsările de pe uscat și din aer (v. Geneza).

Cel ce face binele poate fi El însuși numit *bine*? Poate, dar este doar un aspect al Său, o mică fărâmă din tot ceea ce este El. Pentru că binele pe care El îl vedea după fiecare lucru creat, nu era pentru Sine. Dumnezeu putea exista foarte bine și fără Universul pe care L-a creat. Dar a dorit să-l facă pe om pentru ca și acesta să se poată bucura, pentru a avea cu cine împărți starea de *bine*. Este și motivul pentru care noi, oamenii, decidem să dăm viață copiilor; din iubire.

- Conjuncție

Gândit ca o conjuncție, Dumnezeu ar putea fi **și-**ul coordonator care ne leagă pe noi, oamenii, de divinitate. Și-ul care „stă la ușă și bate" (Apocalipsa 3, 20), ca o invitație pentru noi de a ne alătura Lui. Și-ul care urmează după ce existența umană se termină pe acest pământ.

Dacă ne uităm în Genesa 1-2, limbajul relatării arată clar că întreaga creație a fost formată din nimic în șase perioade literare de 24 de ore, fără alte intervale de timp între zile, iar fiecare propoziție începe cu cuvântul **și,** lucru care indică faptul că fiecare propoziție e construită pe afirmația precedentă, că zilele au fost consecutive, nu separate și astfel cuvântul lui Dumnezeu are autoritate și putere.

● Prepoziție

Ca prepoziție, cea mai potrivită ar putea fi **cu**, pentru că Dumnezeu nu a vrut să fie singur, pe un pământ netocmit și gol, așa cum s-a întâmplat dintru începuturi (Geneza). **Cu** are în sine ideea de legătură, de comuniune. Sigur că Dumnezeu poate exista și per se, fără oameni, dar oamenii nu pot exista fără El, fie că ei conștientizează ori nu acest aspect.

● Interjecție

Poate cea mai potrivită parte de vorbire pentru a-L defini pe Dumnezeu este interjecția, avand în vedere faptul că aceasta e o parte de vorbire care servește la exprimarea directă a emoțiilor, sentimentelor, expresii de voință, etc. O interjecție este ca un strigăt, o interjecție care aparține paraverbalului, un **A!** sau **Aaaa!** ca un strigăt prelung, care să cuprindă în sine admirație, uimire, dor, conștientizare, rost, suferință.

Mergând mai departe, cuvântul Dumnezeu poate fi întâlnit în numeroase structuri interjecționale. De remarcat sunt acele interjecții secundare, provenite din substantive, care sunt fixate cu o anumită formă morfologică de vocativ: *Doamne!, Doamne-ajută!, Doamne ferește!, Dumnezeule*!, *Dumnezeul meu!, Dumnezeule mare!* Mai putem ține cont și de faptul că unele locuțiuni interjecționale pot proveni din grupuri nominale formate, în general, din substantivul „Domn" cu sensul de „Dumnezeu" și un adjunct, de exemplu: *Păcatele Domnului!, Slavă Domnului!*, sau pot reprezenta grupări prepoziționale: *Pentru Dumnezeu!, Pentru numele lui Dumnezeu!*

Limbajul despre Dumnezeu a constituit o problemă foarte importantă. Tradiția creștină de la bun început a insistat asupra faptului că ființa umană nu poate pătrunde taina lui Dumnezeu. S-a afirmat că niciun cuvânt sau concept derivat din realitatea creată nu poate oferi o descriere completă, esențială despre cine este Dumnezeu, deci El este incomprehensibil. Această evoluție teologică a fost, de asemenea, în concordanță cu mărturia Scripturii, care nu a atribuit gen ființei divine. În același timp, teologia creștină și arta creștină au creat imagini ale lui Dumnezeu „*care sunt predominant masculine."* (Polinska, 2004, p. 41)

Oamenii au creat limbajul ca să se poată înțelege. O existență care n-ar avea chiar nicio legătură cu limbajul e o idee; însă această idee nu poate fi făcută fructuoasă nici măcar în regiunea acelor idei a căror sferă o desemnează pe cea de Dumnezeu. Scriind alfabetul, indiferent al cărei limbi, observăm că semnele sunt limitate la un anumit

număr şi că „*toate cărţile sunt formate dintr-o multitudine de combinaţii ale acestor litere. Omul le dispune automat, ghidat doar de sentimente. De aici rezultă că, iniţial nu ia naştere doar o combinaţie de litere şi sunete, ci sentimente zugrăvite de imaginaţia sa. În cel care va citi se vor înfiripa aproape aceleaşi sentimente, pe care şi le va aminti pentru mult timp.* " (Megre, V., 2013, pp. 130-133)

De aceea, ne amintim idei dintr-o carte, sentimente, şi le putem povesti, dar este aproape imposibil să redăm cuvânt cu cuvânt ceva de acolo (doar dacă memorăm cu exactitate, mecanic). Combinaţiile de litere ale unui alfabet se uită pe loc, dar în memoria umană rămân sentimentele şi ideile care s-au născut citind acele combinaţii de litere. Pentru aceasta, „*există un metalimbaj care, odată interiorizat, ajută omul să se poată exprima în orice limbă vorbită pe pământ*." (Megre, V., 2013, pp. 130-133) Un **A!** cu siguranţă ar fi înţeles şi de cei mai neiniţiaţi într-un metalimbaj.

Poate că omul simte cel mai mult prezenţa lui Dumnezeu şi comunică la modul cel mai direct cu El atunci când nu mai are cuvinte să I se adreseze şi tot ce poate este să strige.

Bibliografie

Biblia sau Sfânta Scriptură, Versiune diortosită după Septuaginta, redactată şi adnotată de Mitropolitul Bartolomeu Valeriu Anania, Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, Bucureşti, 2018

DEX, Academia Română, Ed. Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2016

Filocalia sau Culegere din scrierile Sfinţilor Părinţi, care arată cum se poate omul curăţi, lumina şi desăvârşi, II, Sf Maxim Mărturisitorul, Editura Humanitas, Bucureşti, 2017

Gramatica limbii române, I, Cuvântul, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2008

Megre, Vladimir*, Cedrii sunători ai Rusiei. Cartea întâi, Anastasia,* Editura Dianuşa, Târgu Neamţ, 2013

Polinska, Wioleta, *In Woman's Image: An Iconography for God, Feminist Theology,* 13 (2004), http://fth.sagepub.com/content/13/1/40

https://www.ro.m.wikipedia.org

ROMAN ADMINISTRATIVE TERMS DURING THE PRINCIPATE

Mădălina STRECHIE
Prof. PHD. habil., University of Craiova
Doctoral School of Social Sciences and the Humanities

Abstract: The accomplishments of the Roman administration have resounded through the ages way beyond the Ancient times, and its extraordinary efficiency allow for it to be a fitting standard for the 21th century. One of the secrets of this administration was combining its excellent rigor and flexibility with militarization in order to give it organisational unity.
Just like in our times, the Romans' administration was split between central and local. Both halves of the administration – the central, domineering one and the local, or better said, provincial one - serviced an entire world, a world that had already gone beyond the borders of the Eternal City and became a global superpower stretched out across multiple continents.
Our paper studies the main Roman administrative terms, which have a high occurence în Latin epigraphies. We will especially talk about those discovered on the territory of today's Romania which have been grouped in the IDR collection (Inscriptions of Roman Dacia), but also about the most common ones during the Principate. We do not offer a mere dictionary description of the terms, which is why they are not organised in alphabetical order, but we group them by their importance in terms of their meaning: this refers to competencies, administrative structures and role in the Roman bureaucratic apparatus.

Keywords: administrative structures, system, competency, praefectus, Rome.

Introducere

Administraţia romană a fost un veritabil sistem perfect, care a funcţionat excelent mai ales în perioada Principatului, perioada aleasă de noi pentru a enumera principalele servicii administrative, centrale şi provinciale.

Administraţie centrală

PRINCEPS, de la *princeps, principis, adj.=1. (de la primus+capio), care ocupă primul loc, cel dintâi, în frunte; 2. (fig.)cel dintâi, important; 3. (subst.) căpetenie, cap, conducător; 4. (sens spec.) împăratul, primul dintre cetăţeni; 5. (mil.) soldat din linia a doua.*[1] Aşadar observăm că pe lângă sensurile civile să le spunem aşa princeps are şi un sens militar, o caracteristică generală cam la toţi termenii administrativi romani.

În cazul terminologiei administrative romane, princeps este echivalent cu împăratul, care era primul dintre cetăţeni şi automat cel dintâi în administraţia romană centrală. Primul princeps este Augustus, cel care formează de fapt administraţia romană ca un sistem global. Genialul împărat roman conducea prin delegarea puterii sale, mai ales cea executivă, deoarece pe cea legislativă şi-o păstra fiind şi senator, consul şi pentru a îmblânzi spiritele fanatice republicane şi pe cea de tribun al plebei. Puterea tribuniciană îi conferea împăratului inviolabilitate, sacralitate, dar şi reprezentare a

[1] *Apud* Gheorghe Guţu, *Dicţionar Latin-Român,* Ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Bucureşti, Editura Humanitas, 2003, p. 1060.

plebei, care îi dădea posibilitatea să iniţieze reforme, să aprobe legi, să consulte (teoretic) plebea.

Faptul că Augustus se intitulează princeps, constituie astfel o nouă formă de guvernământ în politica romană şi nu numai, Principatul. Principatul, aşa cum sunt de părere mulţi savanţi, este un regim personal, aproape absolutist, militarizat, care conduce şi prin el însuşi, dar mai ales prin aparatul administrativ creat de el însuşi, căruia îi deleagă anumite puteri, în special aşa cum vom vedea, puteri militare, de politică externă şi economice.

Dacă Princeps-ul este capul nu numai administraţiei romane, ci şi a statului roman, prefecturile sunt ceea ce astăzi am numi ministerele cărora Princeps-ul le deleagă puterile de execuţie.

PRAEFECTUS, de la *prafectus, -i, s.m., 1. conducător al unei provincii civile sau militare, şef administrator, supraveghetor, comandant,* dar şi de la *praefectura, -ae, s.f. 1. conducere, administrare, supraveghere (mil.) comandă, comandament; 2. funcţie de prefect; 3. Oraş, prefectură, prefect=trimis de Roma într-o provincie; 4. Prefectură, provincie, district.*[2]

Această funcţie demonstra în Roma Principatului cel mai bine dublul rol al administraţiei romane, anume aceea de instituţie de execuţie, dar şi aceea de instituţie de forţă. Prefecturile reprezentau cel mai bine ceea ce numim militarizarea administraţiei romane, prin preluarea funcţiilor executive (atât în plan civil, cât şi militar pe câmpul de luptă – deoarece puţini împăraţi au condus campaniile militare – funcţionau ca un veritabil guvern al Romei) ale împăratului, care îşi delega aceste puteri acestor prefecţi. Aşa cum am spus, prefecturile reprezentau guvernul Romei, iar prefecţii erau cei mai importanţi oameni după împărat, baza sistemului administrativ central roman, în fruntea căruia era de iure, mai puţin de facto Princeps.

Astfel ***PRAEFECTUS PRAETORII*** era al doilea om în statul roman (un imperiu mondial), având rol de prim ministru al guvernului, dar şi comandant militar al Gărzii pretoriene, un veritabil serviciu secret al Romei Principatului.[3] *Praefectus praetorii* reprezenta de fapt conducătorul de facto al administraţiei romane centrale, fiind numit de către împărat, întotdeauna din *ordo equester*, fiind aşadar un *vir egregius*.

Guvernul imperial avea şi ceea ce numim astăzi ministru de externe, aşa îl putem echivala pe ***PRAEFECTUS AEGYPTI***, care era de fapt un guvernator al domeniului personal al lui Augustus, aşa cum era Egiptul în cadrul Imperiului Roman, fiind al doilea ca importanţă în guvern, după prim ministru. Nu greşim atunci când îl echivalăm cu un vice premier. Funcţiona ca un ministru de externe al Imperiului Roman pentru că avea rolul de a asigura securitatea Romei şi a intereselor sale, mai ales că Egiptul era grânarul

[2] *Ibidem*, pp. 1036-1037.

[3] Vezi studiul nostru: Strechie Mădălina, ”The Praetorian Guard, Rome’s Intelligence Service” in The 27th International Scientific Conference KNOWLEDGE-BASED ORGANIZATION 2021, ”Nicolae Bălcescu” Land Forces Academy, Sibiu România, 10-12 June 2021, Section 1, Military Sciences. Security and Defence România, Conference proceedings, Issue I, Vol XXVII, pp. 136-143, ISSN: 2451-3113. Disponibilă on-line la: https://content.sciendo.com/view/journals/Volume 27 (2021): Issue 1 (June 2021) (sciendo.com), indexată BDI: EBSCO, PROQUEST, SCIENDO-De GRUYTER, ULRICH, KESLI etc.

Imperiului Roman. Poate fi asimilat și cu un veritabil ministru al comerțului internațional.

Ministrul agriculturii în guvernul roman era ***PRAEFECTUS ANNONAE***, șeful militar al aprovizionării cu grâne a Romei, având atribuții complexe atât de distribuire, de stocare și de control a grânelor pe teritoriul roman. În ierarhia prefecților acesta era tot pe podium, fiind cel de-al treilea. Această funcție era vitală pentru întreg Imperiul Roman, mai ales că afacerea cu grâne era monopolul militarizat al statului roman, iar acest *praefectus Annonae* era cel care asigura securitatea alimentară a romanilor.

Ministrul afacerilor interne din capitala imperială era ***PRAEFECTUS URBIS***, situat imediat lângă podiumul prefecturilor. El funcționa asemeni unui primar și secretar de stat, asigurându-se de funcționarea capitalei, atât din punct de vedere al siguranței civile, cât și militare.

Ministrul de interne, ne gândim aici la o structură formată din forțe de poliție, pompieri și de jandarmi, era în perioada Principatului, dar nu numai, ***PRAEFECTUS VIGILUM***. El era comandantul veghetorilor asupra Romei, în traducere. Cei care supravegheau piețele, siguranța cetățenilor, stingeau incendiile, făceau ordine în caz de turbulențe, păzeau obiective etc.

Ministrul de finanțe era ***PRAEFECTUS AERARII*** comandantului tezaurului public roman, fiind o funcție foarte importantă, mai ales că Imperiul Roman avea trei astfel de tezaure: *aerarium Saturni*=tezaurul public, *aerarium militare*=tezaurul armatei și *fiscus Caesaris*= tezaurul imperial. Desigur că acest prefect avea subordonați din fiecare serviciu.

Ministrul lucrărilor publice era ***PRAEFECTUS FABRUM***, cel care supraveghea vastele lucrări de infrastructură ale Imperiului Roman.

Ministrul transportului terestru și totodată al comunicațiilor în Roma Principatului era ***PRAEFECTUS A VEHICULIS***, cel care comanda militar serviciul Poștei romane, o invenție a perșilor, dar pe care romanii au dus-o la perfecțiune. El asigura toată corespondența și circulația ei pe teritoriul Imperiului Roman, era poate cel mai militarizat serviciu al administrației romane, deoarece avea un rol strategic.

PRAEFECTUS CLASSIS era echivalent cu gradul de amiral al flotei, numai că nu se bucura de mare prestigiu la Roma, de aceea nu îl putem asimila unei funcții ministeriale, nu din cauza lipsei de importanță, ci din cauza lipsei de talent pe care o avea Roma în ceea ce privește flota. Importanța lui era mai degrabă economică, decât militară.

PRAEFECTUS EQUITUM, comandamentul cavaleriei, era exclusiv militară, dar și de serviciu secret, fiind în subordinea directă a lui *Praefectus Praetorii*, un fel de secretar de stat al prim ministrului. Se bucura de mare importanța, față de comandamentul flotei, datorită lui *ordo equester*, o categorie socială care monopolizase administrația romană pe toate treptele.

Cam acestea erau prefecturile, echivalente cu ministerele de astăzi, care alcătuiau guvernul roman, un guvern suplu, format din opt ministere, care a gestionat aproape desăvârșit o întreagă lume.

Administrație locală (provincială)

Cea mai importantă funcţie din administraţia locală sau provincială era aceea de ***LEGATUS*** de la *legatus, -i s.m.= 1. sol, trimis, ambasador; 2. delegat, comisar; 3. persoană trimisă pe lângă un general sau guvernator; 4. (mil.) comandant de legiune* şi de la *lego, -are, -avi, -atum, vb. =1. a încredința o sarcină; 2. A trimite pe cineva în misiune, a transmite ceva cuiva; 3. A numi, a alege ca legat*, dar şi *legatio, -onis, s.f.= 1. solie, ambasadă, misiune delegație.*[4]

Legatul era cea mai importantă funcţie din cadrul administraţiei romane de eşalon doi, pentru că reprezenta puterea imperială în provincii, fiind în inscripţii mai întotdeauna scris *legatus pro praetore= trimis imperial în locul pretorului sau cu rang de pretor*. Într=o provincie el putea fi guvernatorul acesteia, dar avea şi atribuţii de politică externă, funcţionând ca un ambasador al Romei.

PROCURATOR de la *procurator, -oris, s.m. = 1. administrator, însărcinat cu afaceri, conducător; 2. reprezentant, avocat (administrator provincial imperial în provincii mai mici, însărcinat cu veniturile visteriei imperiale.*[5] Se poate spune că procuratorul avea atribuţii economice în provincii, fiind inferior legatului, chiar subordonat acestuia. În funcţie de salarizarea acestor procuratori, importanţa procuratelelor (funcţiile procuratorilor) era diferită, dar ele asigurau drumul către prefecturi, reprezentând, aşa cum exista pentru aristocraţi un *cursus honorum*, parte din *cursus equester* pentru cavaleri.

CURATOR de la *curator, -oris s.m. a. cel care se îngrijește , cel care supraveghează, agent de încredere, organizator*, dar şi de la *curatio, -onis s.f.= 1. treabă (în grija cuiva); 2. (spec.) a. funcție, sarcină publică, administrare.*[6] În provincii curatorul era subordonat procuratorului, ambii răspundeau în faţa legatului. La fel ca şi în cazul procuratelelor, curatelele (funcţiile de curator), era salarizate diferit, aşa că şi rangul curatorilor era diferit. Şi ele făceau parte din *cursus equester.*

DECURIO de la *decurio, decurionis s.m. decurion, 1. comandant al unei decurii de cavaleri; 2. senator într-un municipiu sau colonie, 3. şeful personalului curții imperiale.*[7] Astăzi această funcţie provincială ar echivala cu un consilier judeţean, dar şi local, pentru că aceşti decurioni nu se aflau numai în sediul administrativ al provinciei, ci şi în principalele municipii.

CURIALIS de la *curialis -is, s.m.= demnitar într-o colonie sau municipiu.*[8] Această funcţie ar echivala cel mai probabil cu un consilier local.

QUINQUENALIS de la *quinquenalis, -is,* s.m.= magistrat municipal a cărei funcţie durează cinci ani.[9] Acest tip de funcţie se găsea foarte frecvent în administraţia provincială, fiind limitată la cinci ani, exact ca şi modelele acestei funcţii administrative provinciale din *cursus honorum*, respectându-se şi principiul rotaţiei cadrelor.

[4] Gheorghe Guțu, *op. cit*., pp. 756-757.
[5] *Ibidem*, p. 1066.
[6] *Ibidem*, p. 320.
[7] *Ibidem*, p. 335.
[8] *Ibidem*, p. 321.
[9] *Ibidem*, p. 1115.

PATRONUS de la *patronus, -i s.m.= apărător, conducător al unei colonii sau colegiu*.[10] În administrația provincială îl găsim foarte des pentru că în inscripții el apare în sintagma *patronus coloniae*=conducătorul coloniei, cel mai probabil este vorba de șeful consiliului coloniei.

Mica administrație

MINISTERIA de la *ministerium, -ii s.n.= 1. slujbă, serviciu, ajutor, serviciu, departament pe lângă împărat conduse de liberți. Erau foarte importante ministerium a rationibus= departamentul contabilității; ministerium a libellis= departamentul cererilor; ministerium ab epistulis= departamentul corespondenței oficiale.*[11] Aceste funcții sunt foarte importante, deoarece ele au fost preluate de toată administrația europeană și nu numai. Fiind opusul magistraților romani, care aveau *imperium maius*=autoritate mai mare, acestea au fost întotdeauna concepute ca funcții de execuție cu *minus* (mai mic) de *imperium.*

MUNIA de la *munia, -orum s.n.= îndatoriri, obligații, atribuții, funcții publice.*[12] Aceste funcții administrative demonstrează că administrația romană era salarizată pentru că ea era deservită de salariați (un cuvânt tot de origine latină).

CUSTOS de la *custos, custodis s.m.= gardian, inspector de piață.*[13] Inspectorii era foarte importanți pentru romani, mai ales în ceea ce privește afacerile cu grâne. Ei aveau atribuții complexe, de supraveghere a piețelor, a aprovizionării lor, a prețurilor din piețe, prețuri care erau unitare, din moment ce era monopol de stat militarizat, distribuția de grâne. Ei aveau și rol de gărzi, care păzeau obiective, un fel de jandarmi ai zilelor noastre.

CONDUCTOR de la *conductor, -oris s.m.= antreprenor.*[14] A reprezentat agentul capitalismului roman, el arenda terenuri sau afaceri, transporta mărfuri pe uscat și pe mare etc.

PUBLICANUS de la *publicanus, -i s.m.= cel care ia în arendă dările de stat.*[15] Echivalent astăzi cu vameșul, sau cu polițistul vamal, doar ca funcție, pentru că vameșii romani aveau dreptul de a opri o parte din taxe.

TABULARIUS de la *tabularius, -i s.n.= 1. arhivar, notar, grefier; 2. casier, contabil.*[16] Gestionarea veniturilor a fost foarte importantă în toate timpurile și în toate administrațiile. Găsim această funcție și în cadrul legiunilor romane.

Diviziuni și servicii administrative

PROVINCIA de la *provincia, -ae s.f.= 1. sarcină, atribuție, misiune, slujbă; 2. funcție de conducere, conducere, comandă; 3. ținut cucerit în afara Italiei și administrat de*

[10] *Ibidem*, p. 950.
[11] *Ibidem*, p. 825.
[12] *Ibidem*, p. 846.
[13] *Ibidem*, p. 323.
[14] *Ibidem*, p. 260.
[15] *Ibidem*, p. 1091.
[16] *Ibidem*, p. 1309.

romani.[17] Deşi iniţial a reprezentat o misiune, mai ales în perioada incipientă republicană, în cea imperială a reprezentat un teritoriu şi organizarea lui după cucerirea lui de către Roma.

COLONIA de la *colonia, -ae s.f. =localitate înfiinţată într-o provincie.*[18] De regulă reprezenta capitala statului cucerit. În Dacia colonia cea mai prezentă în textele epigrafice latine a fost *COLONIA DACICA SARMISEGETUSA*.

MUNICIPIUM de la *municipium, --i s.n.= oraş liber provincial, municipiu.*[19] Oraşele înfiinţate de romani, de regulă acolo unde au fost anterior oraşe dacice, sau unde erau staţionate castre romane. Apulum este unul dintre cele mai cunoscute municipii romane din Dacia, deoarece pe teritoriul lui era şi cel mai puternic castru roman.

ORDO COLONIAE *= consiliul local al unei colonii, care funcţiona la fel ca un Senat unde se luau hotărâri pentru locuitorii coloniei.* Echivala cu ceea ce astăzi numim consiliu judeţean.

COLLEGIUM de la *collegium, -ii s.n.= 1. colegialitate într-o funcţie publică; 2. colegiu de magistraţi sau de preoţi; 3. asociaţie, corporaţie.*[20] Erau un fel de bresle, sau asociaţii cu rol economic, dar şi cu caracter religios.

PORTORIUM de la *portorium, -ii s.n.= 1. taxă vamală asupra mărfurilor care intrau sau ieşeau dintr-un port roman.*[21] Era foarte importantă mai ales în contextul lui ***MARE NOSTRUM***=Marea Mediterană, care devenise un lac roman, aşa că toate porturile sale era sub dominaţie şi organizare romană.

PAX AUGUSTA SIVE PAX ROMANA în traducere=pacea lui Augustus sau pacea romană a reprezentat cea mai strălucită înfăptuire a administraţiei romane. Era o pace instaurată de Augustus după războaiele fratricide care au însângerat Roma mai bine de un secol, până la venirea sa la putere. A fost o pace după un război dus de militarii romani, al cărui comandant suprem va deveni şi pe care o va împărtăşi lumii întregi controlate de romani. *Pax Romana* era pentru toţi supuşii Romei indiferent de continentul în care se afla. Această pace era menţinută de armată, singura în măsură să o păstreze şi să asigure siguranţa teritoriilor romane.

Din punct de vedere administrativ acest concept a însemnat Romanizarea lumii şi exportarea instituţiilor romane în toată lumea controlată de Cetatea Eternă.

Concluzii

Administraţia romană impresionează şi astăzi prin vivacitatea şi eficienţa ei. Prin modele pe care le-a servit lumii întregi administraţia romană a fost la fel de eternă ca şi cetatea care a creat-o. Şi astăzi într-o lume fără ordine, administraţia romană este cel mai viabil model de insituţionalizare.

BIBLIOGRAFIE:

[17] *Ibidem*, p. 1088.
[18] *Ibidem*, p. 232.
[19] *Ibidem*, p. 846.
[20] *Ibidem*, p. 229.
[21] *Ibidem*, p. 1022.

Beard, Mary, *SPQR: o istorie a Romei antice*, Traducere din engleză de Mihnea Gafiţa, Bucureşti, Editura Trei, 2017.
Burgan, Michael, *Empire of Ancient Rome*, Chelsea House Publications, New York, 2009.
Cary, M. and Scullard, H.,H., *Istoria Romei până la domnia lui Constantin*, ediţia a III-a, Traducere de Simona Ceauşu, Bucureşti, Editura All, 2008.
Cizek, Eugen, *Istoria Romei*, Bucureşti, Editura Paideia, 2002.
Dunstan, William E., *Ancient Rome*, Lanham, Boulder, New York, Toronto, Plymouth, UK, Rowman & Littlefield Publishers, Inc, 2011.
Grimal, Pierre, *Secolul lui Augustus*, Traducere, note şi prefaţă de Florica Mihuţ, Bucureşti, Editura Corint, 2002.
Guţu, Gheorghe, *Dicţionar Latin-Român,* Ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Bucureşti, Editura Humanitas, 2003.
*** *Inscripţiile Daciei Romane, Volumul II, Oltenia şi Muntenia*, Culese, traduse în româneşte, însoţite de comentarii şi indici de Grigore Florescu şi Constantin C. Petolescu, Bucureşti, Editura Academiei Socialiste România, 1977.
*** *Inscripţiile Daciei Romane, Volumul III: Dacia Superior, 1, Zona de sud-vest (teritoriul dintre Dunăre, Tisa şi Mureş)*, Adunate, însoţite de comentarii şi indice, traduse de Ioan I. Russu în colaborare cu Milena Dušanić, Nicolae Gudea şi Volker Wollmann, Bucureşti, Editura Academiei Socialiste România, 1977.
*** *Inscripţiile Daciei Romane, Volumul III: Dacia Superior, 2, VLPIA TRAIANA DACICA (SARMIZEGETUSA)*, Adunate, însoţite de comentarii şi indice, traduse de Ioan I. Russu în colaborare cu Ioan Piso şi Volker Wollmann, Bucureşti, Editura Academiei Socialiste România, 1980.
*** *Inscripţiile din Scythia Minor greceşti şi latine, Volumul II, Tomis şi teritoriul său*, Culese, traduse, însoţite de comentarii de Iorgu Stoian, Indici de Al. Suceveanu, Bucureşti, Editura Academiei Socialiste România, 1987.
*** *Inscripţiile din Scythia Minor, Volumul V, Capidava – Troemis – Noviodunum*, Adunate, traduse, însoţite de comentarii şi indici de Emilia Doruţiu-Boilă, Bucureşti, Editura Academiei Socialiste România, 1980.
Jennings, Justin, *Globalizations and the Ancient World,* Cambridge, Cambridge University Press, 2011.
Kelly, Christopher, *The Roman Empire: A very short Introduction*, Oxford University Press, New York, 2006.
****Larousse. Dicţionar de civilizaţie romană*, Jean-Laude Fredouille, Traducere de Şerban Velescu, Bucureşti, Editura Uniuvers Enciclopdic, 2000.
Maşkin, N. A, *Principatul lui Augustus: originea şi conţinutul său*, Bucureşti, Editura de stat pentru literatura ştiinţifică, 1954.
Strechie, Mădălina, "The Praetorian Guard, Rome's Intelligence Service" in The 27th International Scientific Conference KNOWLEDGE-BASED ORGANIZATION 2021, "Nicolae Bălcescu" Land Forces Academy, Sibiu România, 10-12 June 2021, Section 1, Military Sciences. Security and Defence România, Conference proceedings, Issue I, Vol XXVII, pp. 136-143, ISSN: 2451-3113. Disponibilă on-line la: https://content.sciendo.com/view/journals/Volume 27 (2021): Issue 1 (June 2021) (sciendo.com), indexată BDI: EBSCO, PROQUEST, SCIENDO-De GRUYTER, ULRICH, KESLI etc.
Strechie, Mădălina, *Imperiul Roman şi globalizarea/The Roman Empire and Globalization* in AUC (Analele Universităţii din Craiova), Seria Ştiinţe Filologice, Limbi străine aplicate, anul VII, nr. 2/2011, Actele Colocviului Internaţional „Limbă, Cultură, Civilizaţie", Craiova, 24-26 martie 2011, ISSN:1841-8074, Craiova, Editura Universitaria, 2011, pp. 307-314.
Strechie, Mădălina, *Similitudini între Imperiul Roman şi Uniunea Europeană*, în AUC, (Analele Universităţii din Craiova) Seria Istorie, An XIV, Nr. 2(16)/2009, ISSN: 1224-5074, Craiova, Editura Universitaria, pp. 81-88.

***_The Cambridge Ancient History_, Second Edition, Volume X, _The Augustan Empire_, 43 B.C.-A.D. 69, Edited by Alan K. Bawman, Edward Champlin, Andrew Lintott, Cambridge, Cambridge Histoires online, Cambridge Univerity Press, 2008.

EPIC AND EPOS IN THE HISTORICAL NOVEL *THE JDERS BROTHERS*

Marius Valeriu GRECU,
Prof., PhD, University of Pitești,
Ancuța IONESCU,
Assoc. Lecturer, PhD, University of Pitești

Abstract: Mihail Sadoveanu treats history not as a reality that belongs to immemorial times, but as a phenomenon that is in continuous movement and evolution. The writer meditates on the facts of national history from the perspective of the future, of a permanent contemporaneity. The medieval history of Moldova during the reign of Stephen the Great is a chain of intrigues, crimes and wars, which only the wisdom and strong authority of the ruler manage to avoid, even if he has to fight against so many external forces. The existing life at the royal court together with the servants and those who live there are described with great talent and unparalleled artistic mastery by our great novelist. The Lord took care of his subjects like a father of sons, and the subjects loved and respected him like sons to a father. The integration of the destiny of the Jders family, in the extensive Sadovenian construction, is done with the aim of completing and highlighting both the greatness and personality of the ruler Stephen the Great, as well as to demonstrate the strength and endurance of the family at all levels of social and administrative organization.

Keywords: epic, heroes, history, values, novel

The appearance of Sadovenian work in our literature takes place at a time of spectacular development of literary creations on an international level, of the realistic and modern novel, whose prominent representatives were Flaubert, Zola, Gogol, Kafka, Proust, Joyce, Thomas Mann.

Thus, according to N. Manolescu, the talent of a remarkable storyteller and prose writer is added to that of a novelist, because Sadoveanu "does not exclude the novel either, a structure conceived in its established forms for the evolution of interwar Romanian prose." (N. Manolescu, the study of Mihail Sadoveanu - preliminaries to a monographic synthesis of the work in vol. Sinteze de literatura romana, Bucharest, Didactică si Pedagogică Publishing House, 1981, p. 9.)

Mihail Sadoveanu is considered the creator of the historical novel in our literature because through his novel *Fraţii Jderi*, (*The Jders Brothers)* (1935-1942) the author elaborated one of the most successful writings on this topic. "The historical novel - wrote G. Topârceanu in 1916 - is a genre in which our great writer excelled. The power of evocation, the epic talent and the love of the past, on the one hand, and on the other, the assiduous observation of reality and the gift of creating types, living people, from the shadows of the past, are qualities that indicated M. Sadoveanu as the only one of our writers today, meant to try and succeed in this genre."(D. Vrabie, *Literatura pentru copii*, Integritas Srl. Chişinău, 2009, p. 222.)

From the point of view of the ideatic construction, *Fraţii Jderi ,(The Jders Brothers)* can be divided into the novel of formation (that of Ionuţ Jder), of reign

(Stephen the Great), of the Court, of family (Jderi) and of the heroic ritual and of heroism.

As a historical time, the author places his work in the 15th century, dominated by the overwhelming personality of Stephen the Great. As a geographical space, most of the narrated events took place in the north of Moldova, only a few characters reached Crimea, Poland and the south of the Danube. Regarding the historical documents that the author consulted in writing this novel, Vistian Goia specifies that "... the evocation of the past is accompanied by the melancholy of history, by nature and the folklore framework, by wisdom as a philosophical principle. However, the lens through which the past was interpreted, in large part, from the chroniclers, from N. Bălcescu, B. P. Hasdeu and N. Iorga, whose work the prose writer was no stranger ."(V. Goia*, Literatura pentru copii şi tineret - pentru institutori, învăţători şi educatoare,* Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2003, p. 200)

The world that the author presents in the novel is typical for medieval works with historical subjects, being made up of nobles, ladies, soldiers, hunters, workers, monks, slaves, gypsies, monks, merchants, rulers, etc.

The legendary frame of Stephen the Great emerges distinctly from all the others, through indirect protagonists, through multiple references and to previous reigns. This is a character conceived on two levels: real and symbolic. Considered by interpreters and literary analysts to be both an epic, a historical novel, an adventure novel, as well as a folk poem and a realistic novel, *Fraţii Jderi* (*The Jders Brothers*) is the novel of a formation, of a reign and of a young man. The axis of the epic is the couple Ionuţ Jder - Stephen the Great.

The writer tries to demonstrate in the *Jders Brothers*, through cultural symbols and artistic images, the shaping and constructive role of religious humanism on moral and aesthetic values. Thus, the month in which Stephen the Great ascends the throne was the month of April, being on *Holly Thursday*, in the week of the *Savior's sufferings*, who sacrificed himself for the salvation and upliftment of humanity. Considering the solemnity of this moment, we can consider Stephen the Great's conception in the role of the leader for the people as fully justified - that of "giving light without receiving anything in return." Stephen the Great appears as a demiurgic personality, being endowed by the popular imagination with a strong, authoritarian and domineering force.

The title of the novel supports the organicity of Sadoveanu's artistic vision and the cultural evolution in relation to the social in enclosed societies. Named a historical novel, *Fraţii Jderi* (*The Jders Brothers*) appears both as an epic and an epos, because the characters 'destinies are integrated into the destiny of the collective. According to G. Lukacs, the world of the epic "is a homogeneous world, whose substantial unicity cannot be disturbed even by the divorce between man and the world, between Me and You." The soul is situated, like any element of this rhythmicity, in the center of the world; the outline boundary that is drawn essentially is not different from the outline of things.''(G. Lukacs, *Teoria romanului. O încercare istorico-filozofică privitoare la formele marii literaturi epice,* Editura Univers, Bucureşti, 1977, p. 38.)

The epic structure of the novel also derives from the rituals and ceremonies specific to the medieval world, which accompany the feudal forms of life existing in the novel. These have a magical, purifying function, doubled by a solemnity that gives a sacred character to profane acts. Being close to nature makes people healthier and stronger.

Some recent archaeological research carried out even at the princely courts of Suceava, Iasi, Hârlau, Neamț, of Stephen the Great, fully confirms the cultural and spiritual dimension of feudal life in this novel. The life at the royal court together with the existing interpersonal relationships are described in detail by the author. The rendering of the vision of the family, from within the upper levels of the community, creates a supra-individual collective character: the people. Edgar Papu and then Nicolae Manolescu noticed and mentioned that the common social structure of the gentile communities in the Sadovenian historical novel is the surpised family in all levels of social organization. (N. Manolescu, *Sadoveanu sau utopia cărţii,* Editura Eminescu, Bucureşti, 1976, pp. 187-190) The Lord took care of his subjects like a father of sons, and the subjects loved and respected him like sons to a father.(E. Papu, *Fraţii Jderi,* în: Gazeta literară, nr. 44, XII, 28 octombrie, 1965)

Living in a world full of symbols and mysteries, man has always felt the need for a lifestyle according to the cosmic clock. The themes and motifs that we encounter in *Fraţii Jderi* (*The Jders Brothers*) can be found in many novels and historical stories: the motive of the initiatory journey, the motive of the inn, the travel memorial, the motive of the stranger.

Considering the existing differences between the novel and the epic, we can observe a morphological scheme of the fairy tale, present as an external pattern of the composition, being absorbed by the particular conception of the adventure. "The novel absorbs the world as a reflection of the totality, in order to attack, then, the last citadel, namely the abysses of the human soul."(N. Frigioiu, *Romanul istoric al lui Mihail Sadoveanu,* Editura Junimea, 1987, Cap VI, p. 172)

The novelist is the third person narrator, on an objective-impersonal position, and the epic implies a simultaneous manifestation of the world together with the heroes' destinies. As in the older epics, the real plan of events is anticipated by different menaces: the earthquake before the war at High Bridge; the sudden appearance of fog and mist in the eve of the battle; the tearing of the miracle-working icon during the reign of Lord Duca.

Temporality is the primary element that ensures the organicity and uniqueness of the Sadovenian historical epic. Duration refers to itself as its own substance. During the six years (1468-1475), in the *Jders Brothers*, people transform amazingly: they mature, grow old, then die. Thus, the uninterrupted perpetuity of life is integrated and established within the same existential symbols.

In *Vremuri de bejenie*, (*Hard Times*) and *Neamul Şoimăreştilor (The Şoimăreşcu*), the emphasis is placed on the research of individual behavior, following the mime, gesticulation and experiences of the fighters. "The conflicts are of a political nature, such as those between Stephen the Great and his opponents, between the partisans and

traitors of Ion Vodă The Worst, existing in *Fraţii Jderi* (*The Jders Brothers)* respectively, in the novel *The Falcons*, then the conflicts of an moral nature, presented in the form of the struggle between duty and passion, such as the erotic passion of the Potcoava brothers for Ilinca, the daughter of the traitor Ieremia Golia, that desired by the Younger Jder for the maid Nasta, finally, conflicts of social nature, such as the one in the Neamul Şoimăreştilor, etc. They reflect a heterogeneous, dynamic and troubled world, specific to the historical novel."(V. Goia*, op. cit.,* p. 201)

As for the character Stephen the Great, he is built differently from others because he has an overwhelming personality, dominated by attributes such as bravery, visionary and justice. "Attributing to him Byzantine culture, authority, wisdom, military skill, honor and generosity, Stefan is raised above all, accumulating the chosen qualities of an entire people, that's why he resembles epic heroes, embodies in the consciousness and faith of those around him."(*Ibidem*, p. 201)

The other characters are briefly outlined, the author limiting himself only to presenting their inclinations and conceptions typical of the medieval world of the respective period.

There is also the adventurous character who likes traveling and after which he is initiated into the art of friendship and interpersonal relations, of love, of weapons, all of which lead him on the path of maturity. Ionuţ, the Younger Jder, fully meets all the specific qualities of this type of character.

For M. Sadoveanu, coming back in time is made precisely from the desire to reach the moment of genesis, to the initial impulse of mythical time. Thus, the conscious elaboration of the past, as indispensable, constitutes only one aspect of historical science and historical characters, such as Stephen the Great or Nicoara Potcoava, do not exhaust themselves in conservation, their look at the past pushes them towards the future, strengthens their hope that happiness exists. "on top of the mountain they climb with the cross behind them".(N. Frigioiu, *op. cit.*, p. 32) Historical continuity and integral subjectivity are the same things between the dominance of the real and knowledge being a complete synthesis. The protagonists of the first histories "lead their author conquered by exceptional feats."(C. Ciopraga, *Mihail Sadoveanu - Fascinaţia tiparelor originare,* Editura Eminescu, Bucureşti, 1981, p. 253)

The masterpieces start from the simple man, the man of fundamental coherence: this man of action, moralist, thinker, integral man, thus representing a plus in the perspective of memory-recollection and joining the historical novel to the epic. To perceive national history in its organic movement, in geography and in people, the call to Eminescu and Sadoveanu is indispensable.

The Sadovenian historical novel represents the crowning of the natural evolution of the historical forms of life in Romanian culture.

In an article about Eminescu's historical vision, George Munteanu emphasized the colossal power of inclusion of the Sadovenian epic. Describing the "painting of the dismounted" of the Moldavian sweethearts from Bogdan-Dragoş, the well-known critic concluded: "Perhaps only Sadoveanu, after Eminescu, could have proved in this overwhelmingly suggestive way, the sense of what we mean by national epic, the

sensation of witnessing directly to making the history of your own people like another Genesis.''(*Eminescu şi eposul naţional*, în *Luceafărul,* nr 3/1976)

Sadoveanu sees history not as a past reality but as an eternal phenomenon in eternal motion. The writer analyzes on the facts of national history from the perspective of the future, of a permanent contemporaneity. The medieval history of the country is a chain of intrigues, crimes and wars that only the bright reign Stephen the Great manages to avoid, even though he has to fight against so many external forces. Although victorious, Stefan has to overcome the tragic moments caused by the loss of people. At the end of the *Fraţii Jderi* (*The Jders Brothers)* trilogy, Stephen, the ruler, must note the passing to the other world of Nechifor Căliman, along with his sons, the clerk Manole Jder, and his son Simeon.

Without theorizing, Sadoveanu scrutinizes, closely, the national history but saves himself from sentimental romanticism through humor, in his trilogy, Lord Stephen is more of a legendary hero from the stories collected by Ion Neculce (*Few Words - O sămă de cuvinte*), a demigod and a man of world in the same time, than a chronicle hero.

Bibliography

Ciopraga, Constantin*, Mihail Sadoveanu - The magic of the Original Frames,* Eminescu Publishing House, Bucharest, 1981.
Frigioiu, Nicolae*, The Historic Novel of Mihail Sadoveanu*, Junimea Publishing House, Iaşi, 1987.
Goia*,* Vistian, *Literature for children and Youth- for pre-primary and primary teachers*, Dacia Publishing House, Cluj-Napoca, 2003.
Lukacs, Georg, *The Theory of the Novel. A philosofical and historical try regarding the forms of the epic literature,* Univers Publishing House, Bucureşti, 1977.
Manolescu, Nicolae, *Sadoveanu or the utopy of the book,*Eminescu Publishing House, Bucureşti, 1976.
Papu, Edgar, *The Jders Brothers,* în Gazeta literară, nr. 44, XII, 28 octombrie, 1965.
Vrabie, Diana, 2009, *Literature for Children*, Integritas Publishing House Chişinău, 2009.

ACTION AND RELIGIOUS DISCOURSE AT IOAN VANCEA DE BUTEASA

Ioan GHERGHEL
Assoc. Prof., PhD., Technical University of Cluj Napoca

Abstract: The article highlights biographical landmarks and activities that characterize the strenght of the religious personality of the greek-catholic bishop Ioan Vancea and emphazises elements regarding the exceptionally significant role that this cleric, insufficiently known and valued, had in a critical historical and religious context for romanians from Transilvanya (establishment of austro-hungarian dualism), when the courage and determination of the leaders, the organizational, discursive capacity and action mattered significantly for the defense of the rights of the compatriots. The goals and actions of the high prelate, both in the relationship with the authorithies of the secular state and in the dialogue with the Vatican, are marked by the vocation of serving the nation and the curch, having their foundations in the deep roots of his romanian family, wich instilled in him firm convinctions materialized in turbulent political times where compromise and abandonment of identity by the politically and socially inferior were quite common.

Keywords: religious discourse, action, national identity, greek-catholic church, austro-hungarian dualism;

Lucrările apărute până în prezent cu privire la mitropolitul unit Ioan Vancea pun în evidenţă preponderent bogata activitate pastorală şi administrativă a acestuia, de mare importanţă pentru dezvoltarea şi implementarea legislaţiei bisericeşti greco-catolice, rolul său în dezvoltarea materială a Blajului şi în asigurarea condiţiilor de formare a preoţilor şi intelectualilor ardeleni. Demersul nostru accentuează asupra unor elemente biografice de referinţă pentru cel care avea să devină una dintre cele mai importante personalităţi române ardelene din a doua jumătate a secolului XIX şi asupra rolului pe care *acţiunile şi discursurile acestuia l-au avut în susţinerea şi promovarea drepturilor politice şi religioase* a celor pe care a fost chemat să-i apere şi să-i îndrume.

Referitor la familia Vancea (Vancsa), sursele istoriografice sunt unitare în a considera că se trage din cneazul şi nobilul vechi român Onciuc, fiul lui Lupu Stan, ce avea în stăpânire jumătate din domeniul Varalia, format din moşiile Onceşti, Năneşti şi Valea Porcului (Stejarului) primit ca donaţie nouă (*nova donatio*) odată cu titlul de liber baron şi obligaţia să participe la război numai sub stindardul regelui, adică doar atunci când regele însuşi apărea pe câmpul de luptă. O cercetare a nobilităţii făcută de juzii locali la 1752 atestă vechimea familiei de la 1366. În 1408, când fii lui Onciuc, Iancu şi Lodomir, ”români din Onceşti, îşi dovedesc drepturile în faţa comitatului, au fost introduşi în moşia Varalia zisă Onceşti, în baza dreptului ereditar”[1]. Despre o familie Vancea se face referire şi în diplomele nobililor români din Apşa, ”într-o donaţiune a regelui Sigismund de la anul 1406 fiind vorba şi de Vancea şi Alesandru, fii lui Vlad”[2]. Familia, devenită extrem de numeroasă s-a împărţit, mai multe ramuri ale ei primind

[1] Filipaşcu, A., *Enciclopedia familiilor nobile maramureşene de origine română*, Editura Ethnologica, Baia Mare, 2014, p. 198
[2] Bunea, A., *Mitropolitul Dr. Ioan Vancea de Buteasa*, Editura Buna Vestire, Blaj, 2010, p. 19

diplome nobiliare armaliste de la principii transilvani, cum a fost ramura din Călineşti înnobilată la 1668 de către Mihai Apafi şi o ramură a familiei care a emigrat în Districtul Cetăţii de Piatră (Ţinutul Chioarului), care a primit o diplomă armalistă în 1638 de la Gheorghe Rakoczi I pentru Ioan Vancsa, puşcaş, iar Ioachim Vancsa stabilit în Asuajul de Sus a fost înnobilat de către acelaşi principe în 1681[3]. Trebuie spus că Maramureşul istoric a constituit de-a lungul secolelor un rezervor populaţional pentru ţinuturile învecinate, foarte multe familii emigrând şi stabilindu-se în locuri în care din varii raţiuni, de regulă necesităţi de ordin militar, autorităţile le puneau la dispoziţie proprietăţi. Stabilirea unei ramuri a familiei maramureşene Vancea în Ţinutul Chioarului, alături de alte numeroase familii maramureşene, poate fi legată de creşterea în importanţă în secolele XV-XVII a rolului Cetăţii Chioarului, fiind perioada în care apar primele atestări documentare a mai multor localităţi subordonate cetăţii, noii veniţi urmând să aibă îndatoriri, sarcini fiscale şi militare în legătură cu aceasta.

Vancea de Buteasa – 1638

Ioan Vancea, descendentul familiei Vancea din Onceşti care a fost înnobilat la 1638 (diplomă cu stemă) pe seama localităţii Buteasa, aflată în apropierea Cetăţii Chioarului, a avut şapte fii (Ioan, Petru, Grigore, Gheorghe, Nicolae, Teodor şi Filip) care au moştenit proprietăţile şi nobilitatea familiei. Legătura directă a mitropolitului Ioan Vancea cu această familie este atestată de păstrarea prin timp de către ierarhul greco-catolic a adausului nobiliar ”de Buteasa”, aşa cum aveau să procedeze şi alţi clerici uniţi, descendenţi ai unor familii nobiliare din Chioar şi care aveau să poarte îndatoririle preoţeşti în alte părţi ale Transilvaniei (după cum alţii au renunţat în timp la ”adausul” nobiliar, dar amintind în diferite ocazii de descendenţa lor din familii ”dăruite” cu nobilitate, aşa cum au fost episcopii greco-catolici Ioan Bob, Ioan Lemeni sau cardinalul Iuliu Hossu, de asemenea cu rădăcini chiorene). Acest mod de atestare a nobilităţii, pe lângă legătura cu locul de origine, avea şi o miză ce ţinea de nevoia unei legitimări de statut care putea conta în dialogul cu autorităţile maghiare obişnuite să îi trateze pe

[3] Ioan cavaler de Pușcariu, *Date istorice privitoare la familii nobile române*, Tiparul Tipografiei arhidiecezane, Sibiu, 1892, după Ardelean, L., *Identitate nobiliară în secolul al XVII-lea: Diplomele armaliste ale familiilor Bufte și Vancsa*, https://www.salutsighet.ro , 31.03.2022

românii ajunşi în anumite poziţii administrative, ca parveniţi şi profitori ai ”binefacerilor” îngăduite de neamul stăpânitor.

Începând cu secolul XVIII, pe fondul îngreunării condiţiilor de trai ca urmare a obligaţiilor în creştere impuse familiilor româneşti din Chioar de către nobilii unguri, a contestării şi nerecunoaşterii de către aceştia a scutirilor garantate de diplomele de înnobilare, precum şi a dificultăţilor economice determinate de nevoia cultivării unui pământ slab roditor şi a dimensiunii reduse a proprietăţilor, mai multe familii din Districtul Cetăţii de Piatră au emigrat în zone cu teren fertil din Câmpia de Vest a Transilvaniei. Printre acestea şi familia celui care avea să devină unul dintre cei mai importanţi conducători ai Bisericii Greco-Catolice din Transilvania şi care avea să păstreze prin timp cu mândrie şi recunoştinţă legătura cu locurile strămoşeşti. Numele Vancea nu mai este astăzi prezent în localitatea Buteasa, dar îl regăsim în localităţi învecinate, precum Şomcuta Mare (care a fost centrul administrativ al Districtului Chioar) ori Satulung, unde s-au stabilit cu timpul alţi descendenţi ai familiei din Buteasa, lunca Someşului permiţând practicarea mai uşoară a agriculturii în comparaţie cu terenurile deluroase şi pietroase din arealul în care se află situat satul Buteasa. De altfel, procesul de migrare din localităţile montane şi semi-montane ale Maramureşului, Chioarului şi Lăpuşului în Câmpia de Vest a fost unul constant, chiar dacă nu deosebit ca amploare, de-a lungul secolelor XVIII-XX multe familii româneşti stabilindu-se în localităţi existente în judeţele Satu Mare şi Bihor sau chiar înfiinţând unele noi.

Localitatea Văşad (comuna Curtuiuşeni, ţinutul Crişanei), aflată la limita dintre judeţele Satu Mare şi Bihor, este o veche aşezare românească situată într-un areal în care satele româneşti sunt amestecate cu sate maghiare, dar şi unele şi celelalte au evoluat ca şi comunităţi închise păstrându-şi caracterul compact etnic. Aici avea să se stabilească familia Vancea din Buteasa şi să se nască, la 18 mai 1820, Ioan Vancea de Buteasa. Acesta a urmat primele două clase elementare în localitatea natală, după care, la vârsta de 11 ani, ”cel mai deştept, mai harnic şi mai bun”[4] dintre cei cinci copii ai familiei Gheorghe şi Floare Vancea (născută Nistor) avea să fie trimis la Oradea pentru a urma doi ani de şcoală primară la Şcoala greco-catolică din oraşul de pe Criş, sub îndrumarea eruditului învăţător Iosif Godşa[5]. Ulterior este elev intern al Seminarului greco-catolic şi în calitate de bursier al fundaţiei Episcopului Ignatie Darabant, frecventează cursurile de religie şi de filosofie ale călugărilor romano-catolici la Arhigimnaziul Premonstratens din Oradea, unde este foarte apreciat de profesori şi caracterizat drept ”*bonae spei juvenis*”, adică ”un tânăr de bună nădejde”[6].

La 12 august 1841 e primit în clerul Eparhiei greco-catolice orădene, urmând ca datorită calităţilor sale, evidenţiate în inspirata caracterizare pe care i-o face episcopul de mai târziu Vasile Erdelyi-Ardeleanu (”cinste a moravurilor”, ”fire nobilă”, ”distins progres dovedit în studii”) să fie trimis la studii în Viena, la Seminarul Sfânta Barbara, unde

[4] Georgescu I., *Mitropolitul Ioan Vancea la 50 de ani de la moartea lui*, Oradea, 1942, p.12
[5] Neş, T., *Oameni din Bihor*, Editura Aureo, Oradea, 2018, p.331
[6] *Schematismus Venerabilis Cleri Magno-Varadinensis Graeci-Ritus Catholicorum pro anno 1837*, Varadini, Typis Caesreo-Regio-Privilegiate Tipographiae, p. 137, după Sana, S., Un bihorean la Blaj – Mitropolitul Ioan Vancea de Buteasa (1820-1892), https://www.istorielocala.ro, 13.08.2012

aprofundează ştiinţele teologice, dar şi ”cursurile de drept civil, atât public cât şi privat al Ungariei”[7]. Despre calităţile şi sârguinţa tânărului transilvănean la seminarul vienez avea să vorbească mai târziu fostul său coleg, Iosif Sembratowicz, ajuns Mitropolit al rutenilor din Galiţia, arătând că arhiereul nostru ”nu numai în studiile propuse a fost cel dintâi, ci pre lângă aceea a învăţat limba franceză, iar limba germană pre care nu avuse ocaziune de a o studia şi-a însuşit-o aşa de perfect în scriere şi vorbire, încât singur între toţi conşcolarii săi români şi ruteni a fost în stare să depună din studiul pastoralului în limba germană şi nu în limba latină cum făceau ceilalţi tineri români şi ruteni”[8]. După absolvirea celor patru ani de studii, la 10 august 1845, primeşte taina preoţiei, trăind bucuria hirotonirii ca preot celib în mijlocul credincioşilor din satul natal, Văşad, o dată cu sfinţirea noii biserici parohiale din localitate de către episcopul Vasile Erdelyi-Ardeleanu.

Aşa cum remarcă biograful preot Ioan Georgesu, după absolvirea studiilor teologice la Viena, Ioan Vancea nu a ezitat niciun moment în asumarea celibatului, convins că numai printr-o dedicare totală credincioşilor săi poate fi cu adevărat de folos şi că ”preoţia, acest meşteşug ceresc al cârmuirii sufletelor, cere puteri de înger, o curăţie mai mare decât a razelor soarelui. În preot trebuie să stăpânească ştiinţa, virtutea, puterea tainelor. El trebuie să trăiască în umbra bisericii şi mai mult să fie auzit decât văzut şi simţit. Glasul lui sărbătoresc, serios, adânc trebuie să rostească cuvinte profetice, sau să cânte imnuri de pace din înălţimea altarului. Dacă se arată în mijlocul oamenilor, s-o facă aceasta numai pentru a-i împărtăşi de binefaceri. Atunci ei îl vor cinsti şi-i vor arăta toată încrederea. Dacă, însă, şi preotul e văzut gudurându-se pe lângă cei mari, căutând mesele albe şi petrecerile (”*Vai de mine ce potop/Când joacă şi popi şi tot!*” – zice un cântec popular), ori făcând din parohie tarapană pentru îmbogăţirea sa şi a familiei sale, cum din nenorocire aşa de adeseori se întâmplă la noi românii, atunci să nu ne mirăm că nu i se arată nici o cinste şi nici o încredere”[9].

[7] Bunea, A., op.cit. p. 24
[8] idem, p. 26
[9] Georgescu I., op. cit., p. 13

La 19 noiembrie 1845 începe slujirea, pentru o perioadă foarte scurtă de timp, ca preot capelan în localitatea Macău (azi Mako în Ungaria), după care episcopul Erdelyi-Ardeleanu îl trimite la 7 decembrie 1845 la Institutul de înalte studii teologice Sfântul Augustin din Viena, pe care îl absolvă la 31 iulie 1848. Absolvirea studiilor teologice vieneze este încununată pentru tânărul preot Ioan Vancea de obţinerea titlului de doctor în teologie, cu lucrarea ”Tratat istoric dogmatic despre purcederea Duhului Sfânt de la Fiul” *(Dissertatio historico-dogmatica de processione Spiritus Sancti a Filio*), o lucrare amplă pentru acele timpuri şi deosebit de importantă şi sensibilă din punct de vedere teologic, subiectul abordând una din diferenţele dogmatice care separă Apusul de Răsăritul creştin (”dogma filioque”) şi căreia autorul îi caută întemeieri îndeosebi în scrierile primilor părinţi ai Bisericii, dovadă stând capitolele de început ale lucrării (”Obiecţiunile Grecilor neuniţi”, ”Mărturiile Sfinţilor Părinţi ai Bisericii Greceşti”, ”Mărturiile Sfinţilor Părinţi ai Bisericii Latine”). O altă parte a lucrării (”Sinoadele de credinţă”, ”Sinoadele particulare”, ”Sinoadele ecumenice”) expune polemicile teologice care au accentuat diferenţele de interpretare dintre cele două biserici, la finalul lucării tânărul doctor teolog căutând să indice prin formulări accesibile convingerea sa şi a bisericii catolice privitoare la purcederea Duhului Sfânt atât de la Tatăl cât şi de la Fiul, considerând că ”dacă Duhul Sfânt nu purcede numai de la Tatăl, cum zic pravoslavnicii, ci şi de la Fiul, cum spun catolicii, atunci Duhul Sfânt e nepotul tatălui, iar Tatăl bunicul Duhului”. La fel ar fi să fie ”dacă Duhul Sfânt ar purcede numai de la Fiul; însă adevărata credinţă creştinească arată că El purcede atât de la Fiul cât şi de la Tatăl, cu o singură procesiune; urmează deci că nu poate fi vorbă la persoanele dumnezeeşti de o legătură ca aceea dintre nepot şi bunic sau invers”[10].

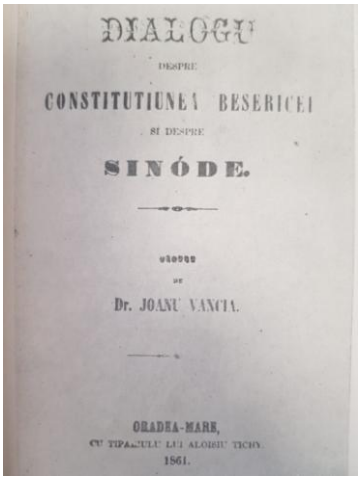
Din perioada studiilor teologice de la Institutul Sfântul Augustin, se păstrează un discurs rostit la 2 martie 1848 de către Ioan Vancea de Buteasa, în faţa colegilor, potrivit cutumei existente în institut. De o cutremurătoare actualitate, discursul ierarhului nostru accentuează cu privire la responsabilitatea uriaşă care apasă asupra clerului conducător şi asupra conducătorilor de orice fel care asumă formal învăţătura lui Hristos, iar în faptele vieţii lor nu se supun aceasteia, slăbind astfel şi încrederea celor pe care au fost chemaţi să îi păstorească sau conducă: ”Va trebui să dăm seama de atâtea daruri ale lui Dumnezeu de care ne-am bătut joc! (...) Ce să zicem despre cei ce se vor fi întâmplat să fie conducătorii altora? Căci dacă nimeni nu moare de tot când pleacă din această lume, ci prin faptele sale dăinuieşte multă vreme, cu cât mai mult nu trebuie să se spună aceasta despre cei mari, care vor trebuie să geamă că prin faptele lor au nenorocit pe atâţia dintre cei mici?! Ce primejdie e să fii fruntaş! Câtă răspundere nu-ţi aduce slujba? Atunci ne vom încredinţa deplin că ‹‹celor mici Domnul le va arăta îngăduinţă şi milă, însă cei puternici vor fi pedepsiţi cu străşnicie›› (Solomon 6.6). Ce vom putea îngăima când va fi ciuruită râvna noastră, care toată ar fi

[10] Georgescu, I., op.cit. p.15

trebuit să fie pentru Casa Domnului? Când pe Domnul îl urmăm numai cu numele, iar cu fapta lumea şi pe diavolul, fiindcă nu facem voia Lui, ci pofta acestora?”[11].

În perioada în care a fost fost însărcinat cu rezolvarea de probleme adminstrative curente ale Eparhiei orădene (arhivar, vicenotar consistorial şi profesor la Şcoala normală română unită, secretar episcopal, inspector şcolar diecezan) şi a participat la activităţi liturgice ori misionare (în 21 noiembrie 1852 îl însoţeşte prin părţile bihorene pe vicarul apostolic al eparhiei Sahle din Siria, ”a cărui cuvântare în limba arabă o tălmăceşte în româneşte tânărul Vancea”[12], virtuţile şi vredniciile lui Ioan Vancea de Buteasa au devenit tot mai cunoscute în rândul clerului şi poporului Bisericii Române Unite. În acest timp, vocaţia de cărturar şi erudit cunoscător al chestiunilor de drept canonic a viitorului mitropolit este probată de elaborarea în 1861 a lucrării "*Dialogu despre constituţiunea Besericei şi despre sinoade*", lucrare apărută într-un context de frământări politice cu incidenţă inclusiv în organizarea bisericilor de pe cuprinsul Imperiului habsburgic. Ungurii, preocupaţi de ieşirea de sub tutela imperială, urmăreau totodată obţinerea deplinei autonomii în funcţionarea bisericilor lor, lucru reuşit de reformaţi pe la 1869, iar românii, atât ortodocşi cât şi greco-catolici doreau ca biserica să fie condusă de către cler şi mireni în mod autonom. Dacă la ortodocşi acest curent a dus la apariţia Statutului organic al lui Andrei Şaguna (1868) care a consacrat vechiul principiu canonic ortodox de implicare a mirenilor în viaţa bisericii, în biserica greco-catolică arhiereii s-au opus prezenţei unei componente mirene în administrarea activităţilor bisericeşti, exponentul acestei poziţii fiind canonicul de Oradea, Ioan Vancea, care în lucrarea sus-menţionată ”pledează pentru cârmuirea exclusivă a bisericii de către sinodul arhieresc, iar intervenţia elementului mirean să se îngăduie în măsura admisă de canoane”[13]. Trebuie să amintim aici că poziţia viitorului ierarh, care exprima, de fapt, poziţia Bisericii greco-catolice din Transilvania, a fost întâmpinată cu accente critice în paginile Gazetei Transilvaniei (nr. 61 din august 1861) în care se reproşează că ”apără absolutismul şi despotismul bisericii care atâta stricăciune, ba şi disperare a căşunat Diecezei”[14], după cum vom observa că aceste reacţii nu au rămas fără ecou la nivelul conducerii bisericeşti, personal a viitorului mitropolit Ioan Vancea de Buteasa, care avea să pună problema în dezbatere mai târziu, cu ocazia ţinerii celui de-al doilea Sinod provincial (1882) şi să solicite în textul propus spre aprobare Vaticanului admiterea de membri laici în administrarea bunurilor ”averilor bisericeşti şi şcolare”. În răspunsul prin care aprobă, trei ani mai târziu (1885), decretele sinodului, Vaticanul observă că ”pe lângă anumite rezerve şi în anumite împrejurări, laicii pot fi toleraţi, *dar nu se poate încuviinţa de Sinod* (s.n. I.G.) o asemenea situaţie, adică nu li se poate crea un drept dintr-o toleranţă”[15].

[11] 2. Idem, p.17
[12] Idem, p. 19
[13] Neș, T., op.cit. p. 332
[14] Ibidem
[15] Georgescu, I., op. cit. p. 45

DIALOGU
DESPRE
CONSTITUTIUNEA BESERICEI
SI DESPRE
SINÓDE.
DE
Dr. JOANU VANCIA.
ORADEA-MARE,
1861.

Printre demnităţile ecleziastice deţintue de Ioan Vancea înainte de a urca treptele arhiereşti, amintim pe cea de ”canonic” în Capitlul Catedral, unde este instalat la 1 noiembrie 1855 (Catedrala Sfântul Nicolae din Oradea), în prezenţa nunţiului apostolic de la Viena, cardinalul Vialle Preda, trimis de Papa Pius al IX-lea pentru inaugurarea noii mitropolii a Blajului. Tot acum îi sunt încredinţate de către episcopul Vasile Erdelyi-Ardeleanu, cel care i-a vegheat o importantă parte a drumului creşterii şi formării în Biserică, şi alte sarcini: arhidiacon al Arhidiaconatului Mureşului, examinator pro-sinodal, vicepreşedinte al Tribunalului Matrimonial, membru în Consistoriul diecezan[16].

Multele şi importantele sarcini pe care Ioan Vancea le-a îndeplinit cu ascultare şi osârdie până la ridicarea în rangul episcopal l-au făcut cunoscut în vrednicia sa întregii Biserici unite din Transilvania, astfel încât la hirotonirea ca episcop al Eparhiei de Gherla, (3 decembrie 1865), episcopul orădean Iosif Pop Sălăjanul (de Băseşti), însărcinat cu hirotonirea, pune în evidenţă ca principale însuşiri ale chiriarhului smerenia şi râvna, adresând credincioşilor prezenţi în Catedrala Sfântul Nicolae din Oradea un discurs plin de admiraţie legat de personaliatea noului ierarh: ”fericit cler şi popor căruia eşti dat episcop şi părinte; că tu eşti îndreptătorul credinţei şi chip de blândeţe; tu pildă de curăţie; tu binecuvântarea poporului român pe care îl iubeşte Domnul pentru că te-a dat lui pe tine; (...) dar primeşte-l şi tu, naţiune română, ca pe unul din principii tăi sufleteşti, ca pe podoaba şi mărirea ta”[17]. Noul episcop soseşte la Gherla în 18 ianuarie 1866, iar înscăunarea se face la 28 ianuarie. Merită să remarcăm faptul că la masa dată în cinstea sa, Ioan Vancea de Buteasa rosteşte patru cuvântări: una în limba latină, dedicată Papei Pius al IX-lea, următoarea în limba română pentru Suveran, a treia în limba germană pentru reprezentanţii Armatei comune şi a patra în limba maghiară pentru ceilalţi participanţi, printre care baronul Daniil Banffy, prefectul judeţului Doboka[18]. Ordinea aleasă de înaltul ierarh nu a fost întâmplătoare, ea transmiţând celor prezenţi un demn mesaj legat de crezul slujirii sale într-un spaţiu marcat de frământări politice şi religioase, cum era Tansilvania acelei perioade.

[16] *Schematismus Venerabilis Cleri Diocesis Magno-Varadinensis Graeci-Ritus Catholicorum pro anno 1864*, Magno-Varadini, In Tipographia Aloisii Tichy, p. 29-30, după Sana, S., op.cit.
[17] Georgescu, I., op cit. p.23
[18] Idem, p. 25

Valorificând experienţa funcţiilor deţinute până la ajunge episcop de Gherla, Ioan Vancea de Buteasa reuşeşte, în cei doi ani de păstorire a credincioşilor uniţi de pe cuprinsul eparhiei sale, să ducă la îndeplinire multe sarcini privind organizarea vieţii bisericeşti în folosul naţiei, dintre care trebuie menţionate: dezvoltarea reţelei şcolilor primare româneşti şi reglementarea susţinerii acestora de către credincioşi; organizarea Seminarului Teologic din Gherla; salarizarea preoţilor din parohiile româneşti desprinse din Eparhia ruteană de Muncaci; publicarea primului şematism diecezan; statute pentru administrarea bunurilor bisericeşti şi a beneficiilor parohiale[19].

La 7 septembrie 1867 moare mitropolitul Alexandru Sterca Şiuluţiu, iar la 11 august 1868, după obţinerea acceptului guvernului privind respectarea dreptului clerului unit de a-şi alege singur mitropolitul, se întâlneşte sinodul ”electoral” care îl alege cu 59 de voturi pe Ioan Vancea de Buteasa, urmat de Timoteiu Cipariu cu 49 de voturi şi I. F. Negruţiu cu 36 de voturi. Noul mitropolit este confirmat prin diploma regală din 21 octombrie 1868 şi bulla papală din 21 decembrie acelaşi an[20].

În noua demnitate, vreme de 25 de ani, Ioan Vancea de Buteasa dă proba înaltelor sale calităţi organizatorice şi de păstorire, a unei excelente diplomaţii, extrem de necesare atât în plan religios cât şi politic, precum şi a unui spirit patriotic care îl face îndrăgit de către românii de pe întreg cuprinsul Transilvaniei, indiferent de confesiune. Între anii 1869 şi 1874 efectuează numeroase vizite canonice, cu prioritate în zonele care nu mai fuseseră vizitate de zeci de ani de vreun înalt ierarh, fiind ”primit cu mare însufleţire nu numai de credincioşii săi ci şi de străini; îndeosebi trebuie amintită buna primire pe care i-o fac fraţii români ortodocşi; ei îl primesc aproape ca pe un vlădică al lor”[21].

În perioada 20 - 22 octombrie 1869 convoacă primul său sinod arhieparhial, o astfel de întrunire nemaiavând loc de 36 de ani (1833), căruia îi urmează trei sinoade provinciale (1872, 1882, 1889). Deosebit de frumos încheie vrednicul mitropolit lucrările celui de-al doilea sinod provincial, îndemnându-şi arhiereii la multă stăruinţă pentru îndeplinirea hotărârilor sinodale ”căci fără stăruinţă, nici luptătorul nu are biruinţă, nici biruitorul nu dobândeşte cunună; stăruinţa e tăria puterilor, desăvârşirea virtuţilor. Ea e mama vredniciei, mijlocitoarea răsplăţii, sora răbdării, fiica statorniciei, prietena păcii, cheagul prieteniilor, legătura umanităţii, întărirea sfinţeniei... Căci nu se mântuieşte cine începe, ci cine stăruieşte până la sfârşit”[22].

De o covârşitoare importanţă în periplul misionar al mitropolitului şi în istoria Bisericii Române Unite cu Roma este prezenţa şi activitatea lui Ioan Vancea de Buteasa la Sinodul Ecumenic Vatican ţinut în perioada 22 noiembrie 1869 – 30 iunie 1870. Aici ia cuvântul de mai multe ori, prezentându-se ”cu argumente convingăroare, rânduite în discursuri cu un stil sobru, dar cu conţinut masiv, pentru emanciparea bisericii greco-catolice de sub mitropolia romano-catolică”[23]. Pentru a contracara tendinţa de

[19] Idem, p. 26
[20] Idem, p. 28
[21] Idem, p. 29
[22] Idem, p. 35
[23] Neș, T., op.cit. p. 333

uniformizare a ritului bisericilor catolice, mitropolitul transilvănean se întâlneşte la 17 februarie 1870 cu cardinalul Capalti, preşedintele comisiei sinodale pentru chestiuni disciplinare, în faţa căruia susţine că "*aşezămintele, datinile, disciplina Bisericii răsăritene de veacuri a trecut în sângele şi viaţa credincioşilor aşa, încât ele nu pot fi schimbate, cu atât mai puţin înlăturate*"[24] şi că interesele generale ale creştinătăţii cer ca ele să rămână neatinse. La 5 martie acelaşi an, Ioan Vancea de Buteasa reia discuţiile cu cardinalul Capalti în care îi argumentează că Biserica română unită trebuie să se dezvolte după o legislaţie proprie, iar la 20 martie îi prezintă cardinalului sus-menţionat, împreună cu Iosif Pop Sălăjanul, episcopul de Oradea Mare[25], un memoriu conţinând expunerea de motive pentru care ritul şi disciplina Bisericii de rit bizantin trebuie să rămână aceleaşi. Discursul mitropolitului transilvănean a fost într-atât de convingător încât nu doar cardinalul sus-amintit, ci toţi membri comisiei sinodale îl asigură de faptul că "hotărârile disciplinare ale acestui Sinod nu vor avea în vedere pe clericii şi credincioşii săi"[26]. Eforturile şi rezultatele obţinute de mitropolitul de la Blaj sunt apreciate de deputaţii români din parlamentul maghiar care la 26 iunie 1870 îi trimit o telegramă de felicitare pentru activitatea desfăşurată "întru apărarea ritului oriental şi emanciparea bisericii greco-catolice de sub jurisdicţiunea celei romano-catolice"[27].

În timpul aceleiaşi prezenţe la Roma, Ioan Vancea de Buteasa reuşeşte să obţină scoaterea parohiei române unite din Sighetu Marmaţiei de sub jurisdicţia episcopului rutean de Munkacs şi să o treacă sub ascultarea episcopului român unit al Eparhiei de Gherla[28], în pofida opoziţiei vehemente a episcopului de Munkacs aflat şi el la Roma. Decizia a fost consfinţită prin decretul Congregaţiunii de Propaganda Fide din 6 mai 1870 [29].

Relevant sub aspect simbolic în istoria bisericii unite şi a întregii naţiuni române creştine este evenimentul petrecut la 28 ianuarie 1870, când, răspunzând invitaţiei preşedinţiei Sinodului ecumenic din Vatican, Ioan Vancea de Buteasa "săvârşeşte o liturghie românească în biserica Sfântului Petru din Roma, şi anume în braţul drept al crucii măreţe, formată de spaţiul interior al acestei biserici, acolo unde se ţin şi şedinţele publice ale sinodului. Diaconi sunt canonicul Ioan Sabo şi Victor Mihalyi"[30].

În 1887, la aniversarea a 50 de ani de apostolat al Papei Leon XIII, mitropolitul unit este invitat la Roma, beneficiind de o primire cu totul deosebită. "Lui i se dă cuvânt înaintea tuturor. Papa îl poftește să vorbească zicându-i: ‹‹Să auzim pe Archiepiscopul Românilor din Ungaria"›› (*Audiamus Archiepiscopum Romenorum ex Hungaria*) şi mitropolitul Vancea rostește o cuvântare atât de potrivită cu împrejurarea în care se găsește încât Papa o numește ‹‹prea nobila ta cuvântare›› (*nobilissima oratio tua*) şi-i cere manuscrisul"[31].

[24] Georgescu, I., op. cit. p. 36
[25] Neș,T., op. cit. p. 333
[26] Georgescu, I., op.cit. p.36
[27] Neș, T., op. cit. p.333
[28] Neș, op. cit. p. 334
[29] Bunea, A., op. cit. p. 50
[30] Georgescu, I., op.cit. p. 38
[31] Idem, 42

În activitatea de conducere şi administrare a bisericii unite din Transilvania, înaltul ierarh are realizări continue şi înnoitoare, dovedind cu prisosinţă râvna pe care o cere apoi clerului şi credincioşilor săi. Se ocupă constant de organizarea şcolilor confesionale şi dotarea lor şi a preoţilor, scop pentru care înfiinţează un fond scolastic, apoi unul pentru preoţii bătrâni şi bolnavi. Întocmeşte regulamentul fondului văduvelor şi orfanilor. În 1879 reorganizează învăţământul teologic adăugând la materiile studiate deja: ”Ritul oriental, *Dreptul civil, Economia rurală, Medicina pastorală* (s.n. I.G.), iar în 1889 completează programa analitică cu: Filosofia creştină, Liturgica şi Oratoria sacră”[32], urmărind, în spiritul predecesorilor săi din Şcoala Ardeleană, formarea de preoţi care să răspundă atât nevoilor spirituale cât şi celor de instruire a românilor ardeleni. Se implică în ridicarea de clădiri pentru necesităţile de pregătire ale elevilor şi studenţilor teologi, clădiri care înfrumuseţează şi astăzi Blajul.

Inteligenţa, diplomaţia politică şi cutezanţa socotită a mitropolitului Ioan Vancea de Buteasa au fost de mare folos românilor din Transilvania greu încercată în perioada dualismului austro-ungar. În 1870, aflându-se încă la Roma, este informat cu privire la decizia de reorganizare a tribunalelor judecătoreşti din Ungaria şi Transilvania şi îi cere ministrului de justiţie al Ungariei ”ca la conferirea posturilor să fie cu dreaptă consideraţiune şi la Românii greco-catolici”[33], anexând adresei o listă cu 55 de etnici români absolvenţi ai studiilor de drept.

În 1872, preşedintele Consiliului de miniştri al Ungariei, Lonyai Menyhert, îi solicită mitropolitului greco-catolic, cu abilitatea dată de diplomaţia propriului interes, un memoriu cu privire la doleanţele românilor. Sesizând încercarea politicianului ungur de a introduce discordia între reprezentanţii românilor transilvăneni, mitropolitul unit îi ”atrage luarea aminte că el este numai unul din capii bisericeşti ai Românilor (celălalt e mitropolitul ortodox Andrei Şaguna), iar nu capul lor politic; nu are, deci, nici o calitate să prezinte asemenea memorii”[34]. În pofida răspunsului trimis de ierarhul greco-catolic, prim-minstrul ungur insistă cu solicitarea, astfel că Ioan Vancea de Buteasa organizează în 29 iunie şi 3 iulie, la Blaj, două întâlniri la care îi invită pe George Barițiu, lider marcant al românilor ardeleni (în acea perioadă conducea revista Transilvania, editată de Asociaţiunea Transilvană pentru Literatura Română şi Cultura Poporului Român, ASTRA), pe Ilie Măcelariu, jurist, preşedinte al Partidului Naţional al Românilor din Transilvania (lider politic care nu a recunoscut alipirea Transilvaniei la Ungaria şi a susţinut boicotarea vieţii politice din regat prin pasivism) şi pe dr. Ioan Raţiu, avocat în Turda la acea vreme, care mai târziu avea să ajungă preşedinte al Partidului Naţional Român din Transilvania şi iniţiator al *Memorandumului* trimis împăratului Francisc Iosif I (1892) în numele naţiunii române. Memoriul va fi redactat de George Bariţiu şi trimis guvernului de la Budapesta, iar românilor le va fi făcut cunoscut prin intermediul publicaţiilor lor mai însemnate. Cunoscut ca Memorandumul de la Blaj din 3 iulie 1872, în document se solicită, printre altele, primirea românilor la Universitatea din Cluj, în mod proporţional, acceptarea limbii române în învăţământul universitar, şcoli

[32] Neș, T., op.cit. p. 334
[33] Bunea, A., op. cit. p. 51
[34] Georgescu, op. cit. p. 58

agronomice; conducerea autonomă a şcolilor, liberă şi independentă de organele statului etc.

Remarcabile sunt discursurile lui Ioan Vancea de Buteasa în forul legislativ de la Budapesta (”Casa Magnaţilor”), unde a reacţionat la adresa legilor care urmăreau maghiarizarea naţiunilor din Ungaria. Astfel, în discursul ţinut la 13 mai 1879 pe marginea proiectului de lege referitor la introducerea obligatorie a limbii maghiare în şcolile primare, afirmă, printre altele, că ”practic judecând, învăţătorii români care nu cunosc limba maghiară din Mitropolia Blajului vor fi aruncaţi pe drumuri şi vor fi înlocuiţi probabil cu învăţători maghiari care nu cunosc limba şcoalei şi locuitorilor comunei. Cum vor preda aceştia celelalte materii? (...) Biserica nu poate lăsa să-i scape din mână libertatea conştiinţei, religiozitatea şi educaţia morală ceea ce s-ar întâmpla prin numirea de învăţători neromâni; Pentru biserica greco-catolică limba română este o condiţie ‹‹sine qua non›› a existenţei sale”[35]. De asemenea, mitropolitul Ioan Vancea trimite, prin intermediul strălucitului profesor şi militant pentru drepturile românilor, Alexandru Roman, deputat în Parlamentul de la Budapesta, un document conţinând obiecţiile la adresa proiectatei reforme a învăţământului secundar, în care arată că prin aceasta:

”1. Se atinge autonomia bisericii, se instituie o ‹‹tutelă›› asupra şcolilor, se presupune că confesiunile n-ar fi capabile de a organiza, conduce şi supraveghea şcolile, se amestecă învăţământul, religia şi morala.

2. Se tinde la maghiarizarea naţionalităţilor, introducându-se ‹‹limba statului de limbă vehiculară de instrucţie››. Limba examenelor profesorilor, testimonilor, vădeşte limpede tendinţa proectului, deşi ‹‹ideea de naţionalitate şi convingerea născută din îmbrăţişarea conştientă a ei este astăzi în Europa unul dintre cei mai puternici motori spirituali››. Legea naţionalităţilor, bună, rea, încă este contra reformei, care contribuie în mod însemnat la iritarea spiritelor”[36].

Poziţia exprimată de capul Bisericii greco-catolice creează nemulţumire la nivelul reprezentanţilor guvernului ungar, care i-o fac cunoscută regelui Franz Joseph, astfel că, cu ocazia unei vizite pe care regele o face la Seghedin, acesta îl admonestează atât pe Ioan Vancea cât şi pe mitropolitul ortodox Miron Romanul, cărora le cere să influenţeze credincioşii ”în direcţiunea ca ei să fie nu numai aderenţi zeloşi ai religiunii şi naţionalităţii lor, ci totodată şi cetăţeni credincioşi ai statului unguresc”[37].

În pofida avertismentului, Ioan Vancea de Buteasa continuă să formuleze obiecţii la adresa insidioaselor politici de deznaţionalizare promovate de guvernul ungar. În discursul ţinut la 19 ianuarie 1891 cu privire la grădiniţele (”asilurile”) de copii, care urmau să fie obligatorii, administrate de stat şi în care limba de conversaţie să fie exclusiv maghiara, ierarhul nostru atrage atenţia că ”Legea se amestecă în raporturile sfinte şi intime ce există între părinţi şi copii, când îi răpeşte pe copii înainte de a se fi urzit trainic o legătură între membrii familiei. Asilurile să nu fie obligatoare, ci facultative. (...); Asilurile, dacă se vor înfiinţa, să fie confesionale şi încredinţate

[35] T.V. Păcăţianu, o.c., vol. VI - VII, după Neş, T., op. cit. p. 337
[36] Ibidem
[37] Ibidem

bisericilor, care îi vor educa pe copii în limba lor maternă şi nu în cea maghiară, cum se proectează”[38].

Grăitoare cu privire la nobleţea şi sacrificiul acestui ales om al Bisericii este constituirea ”Fundaţiunii Văncene”, căreia prin Testamentul redactat la 22 octombrie 1887, Ioan Vancea de Buteasa îi lasă toată averea sa ”în bani paraţi, aur, argint, aramă, bancnote, obligaţiuni de asigurare la societatea ‹‹The Gresham Life Assurance Society››, în valoare de 30.000 de florini, precum şi casa din Oradea (...). Prin ‹‹Literile Fundaţionale›› lăsământul testamentar l-a mai sporit cu 36.000 de florini, cruţaţi cu ‹‹mare parsimonie››[39], urmând ca sumele rezultate din administrarea patrimoniului Fundaţiei să fie utilizate de profesorii şi învăţătorii din Blaj, de cler, studenţi şi alte categorii (fete de preoţi, ucenici), slujitori ai Bisericii neamului.

Despre spiritul filantropic al ierarhului de la Blaj a scris şi Mihai Eminescu, după o întâlnire pe care a avut-o cu canonicul Augustin Bunea, martor la multele donaţii pe care mitropolitul le făcea din ”caseta proprie”, marele poet consemnând în Curierul de Iaşi nr. 36/15 decembrie 1876 că ”Escelenţa sa Dr. Ioan Vancea, părintele metropolit din Blaj, de curând a dat dovadă de generosul său zel filantropic” şi după ce prezintă date referitoare la donaţii şi destinaţiile acestora, Eminescu încheie scriind: ”aducem omagiile noastre Preasfinţiei Sale pentru acest act filantropic naţional şi îi dorim să se poată bucura mulţi ani de roadele darurilor sale”[40].

Sfârşitul misiunii pământeşti a vrednicului de pomenire mitropolit s-a petrecut în mod neaşteptat, în noaptea de 30/31 iulie 1892, după o zi în care a desfăşurat, cu energia cunoscută, activităţi curente la reşedinţa mitropolitană, fără a i se vedea vreo suferinţă. Fiind foarte lucid în momentul de dinaintea marii treceri, în pofida atacului cerebral suferit, îi transmite canonicului Augustin Bunea că doreşte să se spovedească pentru că plecarea lui se va produce în grabă şi lasă un mesaj pentru clerul şi credincioşii săi.

Moartea marelui mitropolit a provocat o puternică emoţie în rândul clerului şi poporului român din Transilvania, publicaţiile naţionale evocând în paginile lor rostul de mare însemnătate pentru neam şi biserică al acestui trudnic slujitor. Gazeta Transilvaniei, nr. 161/1892, scrie ”Rezultatele învederate ale liniştitei, dar roditoarei activităţi vor fi tot atâtea momente ce vor eterniza memoria lui Ioan Vancea şi vor face să locuiască numele lui între acelea ale marilor binefăcători ai neamului nostru”[41], iar în revista Transilvania, Zenovie Boiu arată că cel plecat a avut parte ”(...) de stima şi iubirea (...) nu numai de la credincioşii săi, ci la toţi, cari au cunoscut şi au ştiut preţui după merit activitatea cea rară şi atât de mănoasă a defunctului, care, precum şi viaţa lui cea pie, blândă, nepătată şi esemplară îl pun în rândul celor mai buni capi ai bisericei sale. Fie dar, ca această activitate pe nobilul teren al luminăriei şi culturei poporului nostru să

[38] idem p. 338
[39] Unirea, nr. 33 și nr. 34/1892, după Nes, T.,op. cit. p. 335
[40] M. Eminescu, *Opere*, vol. IX, Editura Academiei R.S.R. București, 1980, p. 511, după Ion Buzași în *Introducere* la volumul Bunea, A., op. cit.
[41] după Neș, T., op, cit. p. 334

aducă veneratului Metropolit Ioan răsplata promisă celor buni, care el a meritat-o în viaţa sa şi o a dorit-o până la ultima sa suflare”[42].

”Portretul” realizat aici nobilului fiu al Maramureşului, Chioarului şi Bihorului (locuri prin care a trecut familia sa de-a lungul secolelor), şi-a propus să pună în evidenţă formarea, trăsăturile, implicarea şi influenţa unei personalităţi cu totul deosebite a spaţiului religios românesc din secolul XIX, pilduitoare pentru cei care i-au succedat, de referinţă pe drumul emancipării naţionale, a progresului cultural al românilor ardeleni şi ale cărei eforturi aveau să conteze enorm în realizarea unităţii de neam de mai târziu.

BIBLIOGRAPHY:

Ardelean, Livia, *Identitate nobiliară în secolul al XVII-lea: Diplomele armaliste ale familiilor Bufte şi Vancsa*, *https://www.salutsighet.ro* , 31.03.2022
Berindei, Dan, *Istoria Academiei Române 1866-2006. 140 de ani de existenţă*, Bucureşti, 2006
Bunea, Augustin, *Mitropolitul Dr. Ioan Vancea de Buteasa*, Editura Buna Vestire, Blaj, 2010
Filipaşcu, Alexandru, *Enciclopedia familiilor nobile maramureşene de origine română*, Editura Ethnologica, Baia Mare, 2014
Georgescu, Ioan, *Mitropolitul Ioan Vancea la 50 de ani de la moartea lui*, Oradea, 1942
Hossu, Vasile, *Elita Chioarului*, Editura Napoca Star, Cluj Napoca, 2011
Iorga, Nicolae, *Istoria literaturii românești*, Editura Semne, Bucureşti, 2011
Neș, Teodor., *Oameni din Bihor*, Editura Aureo, Oradea, 2018
Pop, Ioan Aurel, *Transilvania, starea noastră de veghe*, Editura Şcoala Ardeleană, Cluj Napoca, 2016
Sana, Silviu., Un bihorean la Blaj – Mitropolitul Ioan Vancea de Buteasa (1820-1892*)*, *https://www.istorielocala.ro*, 13.08.2012

[42] Z. Boiu, Metropolitul Ioan Vancea în revista ”*Transilvania*”, nr. 9/15 septembrie 1892, p. 282, după Sana, S., op. cit.

PRIVIRE CRITICĂ ASUPRA PROCEDURII EXECUTĂRII HOTĂRÂRILOR INSTANŢELOR DE CONTENCIOS ADMINISTRATIV

Silviu-Gabriel BARBU,
conf. univ. dr., Universitatea „Transilvania” din Braşov, Facultatea de Drept şi Universitatea din Bucureşti, Facultatea de Drept
Cristina-Maria FLORESCU,
dr., judecător la Curtea de Apel Bucureşti

Abstract: The paper underlines some practical difficulties in the enforcement of the administrative courts decisions and proposes de lege ferenda *using a fair balance between the interests of the individuals and of the public authorities.*

Keywords: public administration, decision, enforcement, penalty, legal certainty

Introducere

În asigurarea exigenţelor constituţionale ale controlului judecătoresc asupra administraţiei publice, contenciosul administrativ se defineşte ca activitate de soluţionare de către instanţele competente a litigiilor în care cel puţin una dintre părţi este o autoritate publică, iar litigiul s-a născut în legătură cu acte administrative, manifestate ca acţiuni sau inacţiuni ale administraţiei. Eficacitatea acestui mecanism este dată inclusiv de o procedură specifică, de executare a hotărârilor judecătoreşti. Respectiva procedură, reglementată la art. 24-25 din Legea nr. 554/2004 a contenciosului administrativ[1], conţine o paletă largă de opţiuni pentru creditorul unei obligaţii stabilite în sarcina administraţiei, constând în posibilitatea amendării conducătorului autorităţii debitoare, obligarea autorităţii la penalităţi pe zi de întârziere sau acordarea de despăgubiri.

Procedura de executare silită a hotărârilor de contencios administrativ prin care autoritatea publică este obligată să încheie, să înlocuiască sau să modifice actul administrativ, să elibereze un alt înscris sau să efectueze anumite operaţiuni administrative (obligaţii de a face care implică faptul personal al debitorului), aşa cum este reglementată prin art. 24 din Legea nr. 554/2004 în forma în vigoare după adoptarea Legii nr. 138/2014, presupune parcurgerea a două etape:

[1] Amintim că potrivit art. 24 alin. (1)-(3) din Legea nr. 554/2004: (1) Dacă în urma admiterii acțiunii autoritatea publică este obligată să încheie, să înlocuiască sau să modifice actul administrativ, să elibereze un alt înscris sau să efectueze anumite operațiuni administrative, executarea hotărârii definitive se face de bunăvoie în termenul prevăzut în cuprinsul acesteia, iar în lipsa unui astfel de termen, în termen de cel mult 30 de zile de la data rămânerii definitive a hotărârii. (2) În cazul în care debitorul nu execută de bunăvoie obligația sa, aceasta se duce la îndeplinire prin executare silită, parcurgându-se procedura prevăzută de prezenta lege. (3) La cererea creditorului, în termenul de prescripție a dreptului de a obține executarea silită, care curge de la expirarea termenelor prevăzute la alin. (1) și care nu au fost respectate, instanța de executare, prin încheiere definitivă dată cu citarea părților, aplică conducătorului autorității publice sau, după caz, persoanei obligate o amendă de 20% din salariul minim brut pe economie pe zi de întârziere, care se face venit la bugetul de stat, iar reclamantului îi acordă penalități, în condițiile art. 905 din Codul de procedură civilă.

a) Într-o primă etapă, conform art. 24 alin. (3) din Legea nr. 554/2004, la solicitarea creditorului, instanţa de executare aplică conducătorului autorităţii publice sau, după caz, persoanei obligate o amendă de 20% din salariul minim brut pe economie pe zi de întârziere, care se face venit la bugetul de stat, iar reclamantului îi acordă penalităţi, în condiţiile art. 905 din Codul de procedură civilă (art. 906 după numerotarea realizată în urma republicării). Dispoziţiile art. 906 alin. (2) şi (3) din Codul de procedură civilă vorbesc de obligarea debitorului la plata în favoarea creditorului a unei penalităţi de la 100 la 1.000 lei pe zi de întârziere, stabilită până la executarea obligaţiei, dacă obligaţia nu este evaluabilă în bani, sau a unei penalităţi între 0,1% şi 1% din valoarea obiectului obligaţiei, pe zi de întârziere, dacă obligaţia este evaluabilă în bani.

b) Într-o a doua etapă, dispoziţiile alin. (4) al art. 24 din Legea nr. 554/2004, care se suprapun în parte prevederilor din art. 906 alin. (4) din Codul de procedură civilă, prevăd că „Dacă în termen de 3 luni de la data comunicării încheierii de aplicare a amenzii şi de acordare a penalităţilor debitorul nu execută obligaţia prevăzută în titlul executoriu, instanţa de executare, la cererea creditorului, va fixa suma definitivă ce se va datora statului şi suma ce i se va datora lui cu titlu de penalităţi, prin hotărâre dată cu citarea părţilor. Totodată, prin aceeaşi hotărâre, instanţa va stabili, în condiţiile art. 891 din Codul de procedură civilă (devenit art. 892 în urma republicării - n.n.), despăgubirile pe care debitorul le datorează creditorului pentru neexecutarea în natură a obligaţiei." Alin. (5) al aceluiaşi articol prevede că „În lipsa cererii creditorului compartimentul executări civile al instanţei de executare va solicita autorităţii publice relaţii referitoare la executarea obligaţiei cuprinse în titlul executoriu şi, în cazul în care obligaţia nu a fost integral executată, instanţa de executare va fixa suma definitivă ce se va datora statului prin hotărâre dată cu citarea părţilor".

În ceea ce priveşte natura şi scopul amenzii reglementate la art. 24 alin. (3) din Legea nr. 554/2004, potrivit jurisprudenţei instanţei constituţionale, amenzile cominatorii reprezintă o *sancţiune procedurală pecuniară aplicată de instanţă în scopul asigurării executării hotărârii*. Legiuitorul a considerat necesar să instituie un astfel de mijloc de constrângere pentru a conferi eficacitate instituţiei contenciosului administrativ, a cărei finalitate ar fi iluzorie în absenţa unei sancţiuni pentru neexecutarea voluntară a hotărârilor judecătoreşti pronunţate în această materie[2]. În ceea ce priveşte condiţiile aplicării amenzii, potrivit soluţiei de principiu a Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie din 11 aprilie 2016, în cazul conducătorului autorităţii publice răspunderea este *bazată pe culpă*; culpa se prezumă, iar conducătorul autorităţii publice trebuie să facă dovada că au existat motive obiective care să ducă la imposibilitatea punerii în executare a hotărârii definitive. În ce priveşte *natura juridică a penalităţilor* reglementate la art. 24 alin. (3) din Legea nr. 554/2004, la art. 24 alin. (4) din lege,

[2] A se vedea, de exemplu, Decizia CCR nr. 898/2015, Monitorul Oficial, Partea I nr. 148 din 26 februarie 2016, Decizia nr. 920 din 23 iunie 2009, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 575 din 18 august 2009, Decizia nr. 1.083 din 14 iulie 2011, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 608 din 29 august 2011, Decizia nr. 1.479 din 8 noiembrie 2011, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 59 din 25 ianuarie 2012.

legiuitorul face distincţie între penalităţi şi despăgubiri, ceea ce poate sugera că legiuitorul a avut în vedere scopul lor diferit. Potrivit deciziilor (obligatorii) ale Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie penalităţile reglementate de art. 24 din Legea nr. 554/2004 au exclusiv un scop coercitiv, iar nu un caracter reparator şi nu corespund unui prejudiciu produs în patrimoniul creditorului, pentru repararea prejudiciului suferit de creditor ca urmare a neexecutării obligaţiei înscrise în titlul executoriu se acordă despăgubiri în condiţiile art. 892 din Codul de procedură civilă (pct. 97 din Decizia nr. 12/2018). Prin Decizia nr. 16/2017, Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie a subliniat că penalităţile nu au un caracter reparator, nu au drept scop acoperirea prejudiciului suferit de creditor, ci constituie un mijloc juridic de constrângere indirect pentru asigurarea executării în natură a obligaţiilor şi se pot acorda independent de despăgubirile la care creditorul este îndreptăţit.

***Probleme recente din practica judiciară şi propuneri* de lege ferenda**

Recent, pe rolul Curţii de Apel Bucureşti a fost înregistrată o sumă de litigii ale unor particulari în contradictoriu cu Guvernul României şi Prim-ministrul României privind obligarea Prim-ministrului la plata unei amenzi de 20% din salariul minim brut pe economie, pe zi de întârziere, până la executarea obligaţiei din titlul executoriu, precum şi obligarea Guvernului României la plata unor penalităţi pe zi de întârziere pentru neîndeplinirea obligaţiilor stabilite în titlul executoriu, de la data pronunţării deciziei şi până la executarea obligaţiei. Situaţia-premiză care a generat acest lanţ de litigii este dată de o decizie (titlul executoriu) a Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie care, în anul 2019, a obligat Guvernul României să adopte o hotărâre pentru punerea în aplicare a dispoziţiilor art. 9 din Anexa 1 la OUG nr. 49/1997[3], în vederea vânzării de acţiuni ale OMV Petrom SA (fosta SNP Petrom) până la limita de 8% din capitalul social la acelaşi preţ la care au fost vândute acţiunile în cadrul procesului de privatizare, sub sancţiunea unor penalităţi de 1000 lei pe fiecare zi de întârziere de la data pronunţării deciziei şi până la executarea obligaţiei. Respectiva instanţă a reţinut un drept legitim al petenţilor de a achiziţiona acţiuni şi o culpă a Guvernului prin pasivitatea de a adopta o hoărâre de Guvern pentru mai mult de 10 ani. Penalităţile au fost stabililte în baza art. 18 alin. (5) din Legea nr. 554/2004. Fără să putem antama soluţii asupra litigiilor respective şi păstrând limitele unei dezbateri la nivelul consideraţiilor teoretice generale, observăm că litigiile respective pun o serie de probleme care ar putea reclama o intervenţie a legiuitorului în privinţa mecanismului executării hotărârilor judecătoreşti în contenciosul administrativ.

O primă problemă vizează cumulul amenzii în cazul pluralităţii de creditori. Procedura prevăzută de art. 24-25 din Legea nr. 554/2004 nu distinge între pluralitatea de creditori şi creditorul-unic. Teoretic, legiuitorul admite că fiecare dintre creditori

[3] Potrivit art. I al OG nr. 55/2003, în derularea procesului de privatizare a SNP Petrom, Ministerul Economiei şi Comerţului va vinde direct pachetul de acţiuni către salariaţii societăţii care au drept de cumpărare, iar potrivit art. V din OG nr. 55/2003, care a modificat art. 9 din Anexa 1 la OUG nr. 49/1997, salariaţii SNP Petrom au dreptul să achiziţioneze acţuni ale societăţii până la limita de 8% din capitalul social la acelaşi preţ cu care se vor vinde acţiunile în cadrul procesului de privatizare, cota procentuală ce urmează să fie achiziţionată şi momentele la care se va realiza achiziţionarea acţiunilor de către aceştia urmând să fie stabilite prin hotărâre de Guvern.

poate solicita amendarea conducătorului autorităţii debitoare, obligarea autorităţii la penalităţi sau la plata despăgubirilor. În cazul pluralităţii de creditori în cazul unui titlu executoriu comun mecanismul procedural supus analizei pune probleme serioase conducătorilor autorităţilor debitoare întrucât aplicarea unor amenzi conduce la sume exorbitante ce pot greva patrimoniul acestora şi nu se poate considera că ar mai avea caracter de constrângere, ci ar anula practic patrimoniul personal al debitorului, cu consecinţe din perspectiva art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenţia europeană pentru apărarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale, precum şi a dispoziţiilor Legii fundamentale în materia dreptului de proprietate privată[4]. Din perspectiva mijloacelor procesuale pentru atenuarea acestei situaţii, observăm că o conexare a dosarelor individuale ale creditorilor nu are caracter obligatoriu şi, oricum, chiar dacă s-ar dipsune, nu ar anula caracterul individual al fiecărei cereri de chemare în judecată şi, deci, al pluralităţii cererilor privind amendarea. În acest context, o intervenţie a legiuitorului privind reglementarea posibilităţii aplicării unei amenzi unice în sarcina debitorului în cazul pluralităţii de creditori ar putea fi un element de reflecţie. Tot un element de reflecţie ar fi şi acela al momentului de la care se poate acorda amenda: data introducerii cererii privind amendarea sau data la care obligaţia a devenit scadentă (desigur, presupunând că obligaţia a devenit scadentă în mandatul conducătorului instituţiei debitoare ce a fost chemat în judecată ca pârât în litigiul în baza art. 24 din lege) ori data pronunţării în măsura în care în concepţia legiuitorului ar fi imposibilă aplicarea retroactivă a amenzii. Desigur că mecanismul propus de noi nu poate fi aplicat în situaţia în care debitorii sunt diferiţi sau chiar dacă există un unic debitor, dar obligaţia stabilită în sarcina sa nu este unică. Totodată, acest mecanism nu poate fi aplicat în privinţa despăgubirilor, asupra cărora există o mai mare marjă de apreciere în funcţie de prejudiciul suferit de fiecare debitor în parte, dar şi ţinând seama de faptul că despăgubirile vizează întotdeauna situaţia individuală a debitorului, acestea fiind venit în patrimoniul debitorului, iar nu al bugetului public.

O altă problemă este aceea a corelaţiei dintre penalităţile stabilite potrivit art. 18 alin. (5) şi cele prevăzute de art. 24 alin. (3) din Legea nr. 554/2004. Trebuie să amintim că atât amenda, cât şi penalităţile pe zi de întârzire au caracter de constrângere şi sunt independente de eventuale despăgubiri ce se pot acorda debitorilor. Prin urmare, „litigiul care se soluţionează prin hotărârea pronunţată de instanţa de executare în baza art. 24 alin. (2) nu este un scop în sine pentru apărarea dreptului sau interesului legitim, ci un mijloc de a obliga autoritatea publică să îşi îndeplinească obligaţia la care a fost condamnată de instanţă, spre a realiza scopul, adică repararea vătămării adusă dreptului sau interesului legitim al cetăţeanului”[5].

Dacă în cazul amenzii, caracterul acestei creanţe de venit la buget este clar, în privinţa penalităţilor, art. 24 alin. (3) din Legea nr. 554/2004 arată că instanţa acordă

[4] Pentru o privire asupra consecinţelor jurisprudenţei Curţii Europene a Drepturilor Omului asupra Constituţiei, inclusiv în materia dreptului de proprietate, a se vedea Silviu-Gabriel Barbu, Andrei Muraru, Valentina Bărbăţeanu, Elemente de contencios constituţional, Ed. C.H. Beck, Bucureşti, 2021, p. 240-241.

[5] Antonie Iorgovan, Noua lege a contenciosului administrativ. Geneză, explicaţii şi jurisprudenţă, Ed. Kullusys, Bucureşti, 2006, p. 239.

reclamantului penalităţi în condiţiile art. 906 din Codul de procedură civilă, ceea ce denotă că penalităţile se fac venit în patrimoniul creditorului. În primul rând un element de reflecţie, ca şi în cazul amenzii, ar fi şi acela al momentului de la care se pot acorda penalităţile: data introducerii cererii sau data la care obligaţia a devenit scadentă ori data pronunţării.

În al doilea rând, trebuie observat că în litigiile recente pe rolul Curţii de Apel Bucureşti, întemeiate pe art. 24-25 din Legea nr. 554/2004, petenţii solicită acordarea de penalităţi, iar în dispozitivul deciziei titlu-executoriu în care aceştia sunt creditori s-au stabilit (pentru viitor) penalităţi în baza art. 18 alin. (5) din Legea nr. 554/2004. Art. 18 alin. (5) prevede că soluţiile pe care instanţa de contencios le poate pronunţa pot fi stabilite sub sancţiunea unei penalităţi aplicabile părţii obligate, pentru fiecare zi de întârziere. Penalităţile prevăzute de art. 18 alin. (5) din Legea nr. 554/2004 au fost concepute ca mijloc de constrângere pentru autoritatea pârâtă şi ca garanţie pentru persoana vătămată pentru restabilirea dreptului sau interesului vătămat, acest mecanism fiind distinct de acela al penalităţilor şi despăgubirilor pentru neexecutare conform procedurii prevăzute de art. 24 din Legea nr. 554/2004[6]. Potrivit deciziei Curţii Constituţionale nr. 1210/2007[7], instanţa de contencios constituţional a reţinut că prevederile art.18 alin. (1) şi (5) şi ale art. 24 alin. (2) din Legea contenciosului administrativ nr. 554/2004 conţin norme procedurale specifice materiei contenciosului administrativ, care nu contravin dispoziţiilor constituţionale ale art. 52 alin. (1) din Constituţie, care oferă persoanei vătămate într-un drept al său ori într-un interes legitim de o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluţionarea în termenul legal a unei cereri, posibilitatea de a obţine recunoaşterea dreptului pretins sau a interesului legitim, anularea actului şi repararea pagubei. Textele de lege criticate dau expresie prevederilor art. 52 alin. (2) din Constituţie, care stabilesc că exercitarea acestui drept se face în condiţiile şi în limitele stabilite prin lege organică.

Considerăm că mecanismul, permis de legiuitor, al stabilirii fie a amenzii, fie a penalităţilor, ambele „pentru viitor", potrivit art. 18 alin. (5) şi (6) din Legea nr. 554/2004 este neclar, imprevizibil, chiar inutil şi poate genera confuzie atât pentru petenţi, cât şi pentru instanţe. Astfel, art. 18 din Legea nr. 554/2004 este consacrat soluţiilor pe care le poate pronunţa instanţa de contencios administrativ şi prevede incusiv posibilitatea instanţei ca soluţiile prin care fixează obligaţii de a face în sarcina autorităţii publice să poată fi stabililte sub sancţiunea unei penalităţi sau/şi a amenzii conducătorului autorităţii debitoare. Această soluţie a legiuitorului s-ar baza, posibil, pe necesitatea asigurării *de plano* a unor mijloace de constrângere a debitorului chiar de la pronunţarea sentinţei în primă instanţă, deşi aceasta nu are, ca regulă, caracter executoriu în contencios administrativ. Am spune că toate sentinţele privind obligaţii de a face în sarcina administraţiei publice ar putea, în concepţia legiuitorului, să fie stabilite „de *plano*" sub sancţiunile menţionate anterior. Ar părea o veritabilă prezumţie de culpă în sarcina autorităţii, deşi la data pronunţării soluţiei aceasta nu este executorie şi deci,

[6] Gabriela Bogasiu, Legea contenciosului administrativ comentată şi adnotată, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2018, p. 521.
[7] Publicată în M. Of. nr. 91/2008.

autoritatea nu are nicio obligaţie legală de executare, întrucât art. 20 alin. (2) din Legea nr. 554/2004 prevede că recursul suspendă executarea hotărârii de fond. Instanţele au sesizat această problemă şi au fost extrem de reticente a insera în dispozitiv menţiunile permise de art. 18 alin. (5) şi (6) din lege şi de a stabili odată cu soluţia pe fond, şi penalităţile ori amenda. Totuşi, în mod excepţional, aşa cum este şi cazul titlului executoriu din litigiile la care ne referim, s-a menţionat obligarea autorităţii debitoare la penalităţi în baza art. 18 alin. (5) din Legea nr. 554/2004.

Referitor la problema penalităţilor prevăzute de art. 18 alin. (5) din Legea nr. 554/2004, subliniem că potrivit unei opinii[8] se exprimă un dubiu referitor la posibilitatea acordării penalităţilor pe zi de întârziere după intrarea în vigoare a noului Cod de procedură civilă, întrucât art. 907 din acest Cod prevede că pentru neexecutarea obligaţiilor de a face sau de a nu face nu se pot acorda daune cominatorii, iar art. 906 din Codul de procedură civilă prevede posibilitatea obligării debitorului la penalităţi de întârziere ce vor fi încasate de creditor pentru neexecutarea obligaţiilor de a face sau de a nu face care nu pot fi îndeplinite prin alte persoane. Prin Legea nr. 76/2012 de punere în aplicare a noului Cod de procedură civilă a fost modificat şi art. 24 din Legea nr. 554/2004 şi a fost instituită o procedură identică cu aceea prevăzută de art. 906 Cod procedură civilă. Potrivit art. 11 din Legea nr. 76/2012, dacă legea specială prevede obligarea debitorului la plata de daune cominatorii ori, după caz, a unei amenzi civile pentru nerespectarea unei obligaţii de a face sau de a nu face ce nu poate fi îndeplinită printr-o altă persoană decât debitorul, de la intrarea în vigoare a Codului de procedură civilă, se vor putea aplica penalităţi în condiţiile art. 906 Cod procedură civilă. În acest context doctrina[9] a subliniat că odată cu intrarea în vigoare a noului Cod de procedură civilă nu mai pot fi acordate penalităţile prevăzute de art. 18 alin. (5) din Legea nr. 554/2004. De altfel, art. 83 lit. k din Legea nr. 76/2012 prevede că odată cu intrarea în vigoare a noului Cod de procedură civilă orice dispoziţie contrară se abrogă, chiar dacă este cuprinsă în legi speciale.

Considerăm că s-ar impune intervenţia legiuitorului în sensul eliminării din prevederile art. 18 alin. (5) şi (6) din lege a posibilităţii instanţei de a stabili soluţii sub sancţiunea amendării conducătorului autorităţii ori a penalităţilor, din moment ce o astfel de procedură este neclară, imprevizibilă în cadrul reglementării de la art. 18 din lege, iar o procedură precum aceea prevăzută de art. 24 din lege este suficientă pentru a asigura garantarea executării hotărârilor în contencios administrativ. Chiar dacă acest text legal face trimitere la procedura de la art. 24 din lege, o astfel de trimitere este în primul rând inutilă întrucât este suficient a o avea reglementată în cadrul procedurii de executare a hotărârilor în contencios administrativ şi, pe de altă parte, reglementarea de la art. 18 din lege poate genera confuzie din moment ce instanţa poate stabili *de plano* amenda şi/sau penalităţile la data pronunţării unei hotărâri ce nu este titlu executoriu, în timp ce art. 24 din lege prevede o procedură diferită de stabilire a amenzii/penalităţilor, după împlinirea termenului de executare a obligaţiilor stabilite în

[8] Eugenia Marin, Legea contenciosului administrativ nr. 554/2004. Comentariu pe articole, Ed. Hamangiu, Bucureşti, 2020, p. 433.
[9] Eugenia Marin, op.cit., p. 434.

hotărârea judecătorească. De asemenea, ar avea loc şi o confuzie de competenţe întrucât aplicarea art. 24 din lege se face numai de instanţa de executare (instanţa care judecă litigiul de contencios în primă instanţă) în timp ce aplicarea amenzii/penalităţii conform art. 18 din lege se poate face şi de instanţa de recurs care rejudecă fondul după casare.

Concluzii

Procedura executării hotărârilor judecătoreşti în contencios administrativ este esenţială pentru statul de drept, pentru a asigura domnia legii prin mijloace de constrângere statală. În acelaşi timp, o atare procedură trebuie să asigure atât justiţiabililor, autorităţilor publice implicate, cât şi instanţelor judecătoreşti, claritate şi previzibilitate, pentru a asigura un just echilibru între, pe de o parte, interesele creditorilor şi, pe de altă parte, conformarea debitorilor într-un climat de securitate juridică şi de proporţionalitate a mijloacelor de constrângere.

Bibliografie:

Barbu, S.-G., Muraru, A., Bărbăţeanu, V., (2021) *Elemente de contencios constituţional*. Bucureşti: CH Beck

Bogasiu, G., (2018) *Legea contenciosului administrativ comentată şi adnotată*. Bucureşti: Universul Juridic

Iorgovan, A., (2006) *Noua lege a contenciosului administrativ. Geneză, explicaţii şi jurisprudenţă*. Bucureşti: Kullusys

Marin, E., (2020) *Legea contenciosului administrativ nr. 554/2004. Comentariu pe articole*. Bucureşti: Hamangiu.

CONCEPTUAL METAPHOR AS A MEANS OF RENDERING UNIVERSAL OR CULTURAL SPECIFIC ASPECTS OF THE "DREAM"

Viorica LIFARI
Associate professor, PhD, MSU, Chişinău
Oana ŞULIC
PhD student, MSU, Chişinău

Abstract: In this article, we try to give a definition of the conceptual metaphor as a means of rendering the universal or cultural specific aspects of a people, definition which comes in opposition to the one embraced by classical linguistics. We also present some aspects related to idioms, offering a few examples from Romanian and English, instances that will have as a core the concept of "dream".
The study is based on the Conceptual Metaphor Theory introduced by G. Lakoff and M. Johnson and the one suggested by the Australian professor A. Wierzbicka by creating the prototypic cognitive scenarios of the mental models typical of a concept from a certain culture by using the Natural Semantic Metalanguage (NSM).

Keywords: prototypic cognitive scenario, concept, conceptual metaphor, dream, idiom, NSM.

Introduction: If classical linguistics sees the metaphor as closely related to language, "a figure of speech in which a word or phrase literally denoting one kind of object or idea is used in place of another to suggest a likeness or analogy between them" (Merriam-Webster Dictionary), cognitive linguistics states that the metaphor is born in the individual's thoughts when s/he is trying to render abstract concepts by comparing them to concrete ones (V. Lifari, 2020: 94).

The cognitivist V. Evans defines the metaphor as follows: "Metaphor (also conceptual metaphor) is a form of conceptual projection involving mappings or correspondences holding between distinct conceptual domains. Conceptual metaphors often consist of a series of conventional mappings which relate aspects of two distinct conceptual domains. The purpose of such a set of mappings is to provide structure from one conceptual domain, the source domain, by projecting the structure onto the target domain. This allows inferences which hold in the source to be applied to the target. For this reason, the conceptual metaphors are claimed to be a basic and indispensable instrument of thought" (Z. Maslova, D. Minakhin, Apud).

G. Lakoff and M. Johnson state that the metaphor is formed to relate to a system of thought and "people do not only speak in metaphorical terms but also think in these terms". H. Weinrich sees the metaphorical world as being meta-individual, that means what a community inherits, each metaphor being integrated into a "metaphorical field" once it is accepted and adopted by the members of a community. In order for a metaphor to appear and to be understood, the speakers must have a common metaphorical field. That means they must share the same socio-cultural values, for example, P. Stockwell also argues that when using a metaphor, one creates a metaphorical world beyond the real world, the relationship between the two being

metaphorical (Z. Maslova, D. Minakhin, Apud).

In addition to the cultural specificity of the conceptual metaphor we discussed above, there is also a universal aspect that the conceptual metaphor carries. As V. Evans and M. Green argue, we all have "a common conceptualising capacity" (Evans, Green, 2006: 101). That means there are some common aspects regarding the way we all use language, think and react, regardless of our native language.

Empirical analysis: Conceptual metaphors are basic for the comprehension of phraseological units or idioms, which, for us, are synonyms, but, as M. Omazić states, "it should not, however, be taken as the only key to the understanding of idioms, but one of the factors, or one of the processing inputs in addition to the meanings of lexemes that compose the idiom, contextual clues and etymology" (Omazić, 2004). The definition of the phraseological unit given by The Free Dictionary by Farlex is as follows: "(also called idiom) a word group with a fixed lexical composition and grammatical structure; its meaning, which is familiar to native speakers of a given language, is generally figurative and cannot be derived from the meanings of the phraseological unit's component parts. The meanings of phraseological units are the result of the given language's historical development" (The Free Dictionary by Farlex). The Macmillan Dictionary defines the idiom as "an expression whose meaning is different from the meaning of the individual words" (Macmillan Dictionary). According to linguist Th. Hristea, the phraseological units of a given language are "stable combinations of two or more words with a unitary meaning: this means that they name a single object, a single property, a single action, a process, or a unique phenomenon"[1] (A. Vulpe, Apud). At the same time difference should be made between phrases and phraseological units. Phraseological units or idioms represent in fact the object of interest in phraseology. In what concerns the difference between the two, the researcher Bâlteanu I. Maria states that idioms are charged with emotions and expressiveness. But when expressiveness disappears we talk about a phrase. Most of the time, it does not matter whether we deal with phrases or idioms, but what matters is the fact that, when analysing them, we first consider them together, if possible, and then we can replace them with a synonym. This does not necessarily represent a tie-breaker criterion between the two (A. Vulpe, Apud).

At the same time not all researchers who study this domain do concentrate exactly on the term that is used to name the metaphors under analysis. In Russian and Romanian linguistics the term "phraseological unit" is preferred and this is explained by the fact that lexeme "idiom" in Romanian means "language", while the Russian linguistic school founded the domain of "Phraseology" as a separate branch in linguistics. In modern works in English we encounter the terms "idiom, collocations or simply expressions" (A. Wierzbicka, 1999), (I. Bădescu, et.al., 2011:5).

Beginning with the idea that the cognitive metaphor is the core of an idiom and that it can have both a universal and a cultural aspect, we will analyse a series of

[1] Translated by the authors.

expressions rendering the concept of "dream" in Romanian and English, found in a selection of dictionaries (Thesaurus.com; dexonline.ro). Before rendering and analysing the idioms that we have collected, we have to identify the synonymic row for the concept of "dream" both in English and Romanian.

Thus the definition and the synonyms for *dream* (abstract, inanimate noun) in English are:

(a) *a succession of images, thoughts, or emotions passing through the mind during sleep;*

(b) the sleeping state in which this occurs;

(c) an object seen in a dream;

(d) an involuntary vision occurring to a person when awake;

(e) a vision voluntarily indulged in while awake; daydream; reverie;

(f) an aspiration; goal; aim. E.g: A trip to Europe is his dream;

(g) a wild or vain fancy;

(h) something of an unreal beauty, charm, or excellence.

Synonyms: *illusion, vision, goal, delusion, fantasy, idea, image, imagination, nightmare, thought, bubble, chimera, daydream, fancy, hallucination, impression, reverie, spectre, speculation, trance, vagary, castle in the air, head trip, mental picture, pie in the sky, pipe dream* (Thesaurus.com).

The definition and synonyms for *vis* (pl. *visuri* a neuter noun) in Romanian are:

(i) stare a celui cuprins de gânduri și de amintiri plăcute, meaning that corresponds to the English (a) and (e).

Synonyms: *meditație reverie visare*;

(j) figurat Iluzie deșartă; aspirație irealizabilă, meaning that is similar to (g) in English.

Synonyms: *aspirație, gând, idee, iluzie*;

(k) dorință arzătoare, meaning that could be equal to (f) in English, though in Romanian the dream is more intense.

Synonyms: *năzuință, plan*, *E.g. : A-și vedea visul cu ochii = a-și (sau a i se) îndeplini cea mai arzătoare dorință, a-și (sau a i se) realiza tot ce și-a propus* (Dexonline.ro).

By analysing the definitions of "dream" and "vis" and their synonymic rows we notice that the concept under discussion, in both languages, has a reference *to something real to achieve and as well something unreal to obtain*, idea that may be universal for human beings let alone their cultural belonging. The other meanings identified in the cognitive scenarios rendered by the expressions we investigated that imply the concept of "dream" are slightly or completely different in the mental models of the English or the Romanians.

Thus in the course of the analysis we noticed that the concepts "dream" and "vis" differ in English and Romanian under the influence of the "time" concept which is also different in the two languages and cultures. In the definitions of "vis" we identify the Romanians who "dream" being nostalgic about the past, by thinking of their pleasant memories or aspire about the future achievements by having a plan or an idea to fulfill.

The English are more concentrated on the present time, while the Americans are inclined to think of future achievements as well (*the American dream*).

In what follows we introduce Table 1 which renders some of the idioms picked up from The Free Dictionary By Farlex for English and those found on dexonline.ro and dex.anidescoala.ro site for Romanian that involve the concept of "dream" and "vis".

The Concept Involved	**Examples in English (19)**	**Examples in Romanian (6)**
Beauty Perfection	*Dream [...]* *Like a dream* *Dreamboat*	*De vis*
Illusion	*Dream about* *Dream away* *Dream on* *Pipe dream*	*A-şi face visuri*
Total denial	*Never in one's wildest dreams* *Beyond one's wildest dreams* *Wouldn't dream of*	*A nu-i trece nici prin vis*
Achievement	*A dream come true*	*A-şi vedea visul cu ochii*
To think about	-	*Lăutarul coarde vede, coarde visează*
Unclear	-	*Ca prin vis*
To work/go very well	*Work/ go like a dream*	-
Wealth/ Success	*The American dream* *Riches beyond any dream of avarice*	-
Delusion	*Broken dreams*	-
Perfect collaboration	*A dream ticket*	-
Bold ambition	*Dream in colour*	-
A dream to accomplish with no monetary means	*A dollar and a dream*	-
Unrealistic expectations	*Be in a dream world*	-

Table 1.

As it can be seen in Table 1, there are 19 idioms related to the concept of "dream" in English and only 6 in Romanian. The frequency of "dream idioms" encountered in both languages witness about the fact that Americans and the English speak more often about the "dream", thus being more "dreamy", let alone the concept of "American dream" known as cultural specific. Still keeping in mind the universal side of the humans we cannot exclude the "dreaming nature" of a Romanian. At this stage we can analyse a selection of idioms in context, as we could identify them in the dictionaries used previously by applying the method of prototypic cognitive scenario implemented by A.

Wierzbicka. This method represents the individual's flow of thoughts, s/he no longer being able to separate the accidental from the essential, a method which is based on NSM (Wierzbicka, 1999: 34). For example:

(1a) "Our wedding was *like a dream*. I still can't believe how perfectly it all came together." (The Free Dictionary by Farlex)

1) X had a wedding ceremony.

2) X thinks it was *very beautiful.* (Adverb "perfectly" from the context highlights this idea.)

(1b) "[...] iubim trăsături, apreciem peisaje *de vis*, visăm ce am văzut sau poate nu am văzut." (V. Rădulescu, 2019: 103)

1) X knows that people like to watch *beautiful, unbelievable* landscapes. They want to see again what they saw or see what they have not ever done.

By analysing these two scenarios (1a and 1b), we find out that the idioms *like a dream* and *de vis* have partial similar meanings. English and Romanian speakers use these two expressions differently to talk about situations which involve beauty or perfection. In English, the idiom determines the noun "wedding" which is a process while in Romanian it determines the noun "landscape" which is a concrete one.

(2a) "When I was a kid, all I had was *a dollar and a dream* of being a professional basketball player. Twenty- five years later, it's still surreal to have a championship ring on my hand." (The Free Dictionary by Farlex)

1) In childhood, X *wanted* to be a professional basketball player, but he had *no money*.

2) At present, X still doesn't have what *he wanted*.

For the cognitive scenario (2a), we found no equivalent in the Romanian cited dictionaries, the idiom *a dollar and a dream* having the meaning of "dreaming to accomplish something but with no financial means to do it", thus the idea of "having money to accomplish a dream" is meant in English.

(2b) „Lăutarul coarde vede, coarde *visează.*" (dex.anidescoala.ro)

1) X *thinks about* what he knows how to do best or what he likes.

In the given cognitive scenario (2b), the verb *visează* has the meaning of *to think about*. As seen in Table 1, there is no English equivalent for the Romanian idiom in the consulted dictionaries, this meaning of the verb rendering a cultural specific idea for the Romanian mind.

(3a) "After years of hard work, we finally have a big house and successful careers. We're living *the American Dream*." (The Free Dictionary by Farlex)

1) X and Y worked hard many years.

2) X and Y have now what they wanted: *wealth and success*.

The idiom *the American Dream*, which has the meaning of achieving "wealth and success through hard work", was not found in the dictionaries we consulted, but it can be easily heard in speech communication of Americans. It is an expression which is specific to American culture but in the course of globalization it entered other cultures

as well preserving the meaning of "ataining success through perseverence and hard work".

The Romanian expression *ca prin vis* has the meaning of "not being sure about the happening, not being able to recall if the event took place". The meaning of "dream" in this context is not an aspiration to achieve something in the future while being conscious but the oposite: "the state of obtaining something while being asleep" or "dreaming".

At first sight it may seem that the English "like a dream" is an equivalent to the above mentioned Romanian expression but as we find out in the dictionary, the English expression has a different meaning. It supposes "the idea of success". Still we cannot deny the existence of an equivalent to the Romanian *ca prin vis* in English. It can be encountered in the book by Margaret Mitchell "Gone with the Wind", the audio version with subtitles. For example:

(4a) "She spoke *as if in a dream*." (At the moment when Scarlet heard the news that Ashley was going to marry Melanie.) (M. Mitchel, 1936).

1) X heard some unbelievable bad news.

2) Being under the effect of the news X feels like that.

Looking again at Table 1 we notice about four more examples of idioms containing the lexeme "dream" in English that have no equivalents in Romanian, they are: *broken dreams (failure), a dream ticket (perfect collaboration), dream in colour (ambition), and be in a dream world (having unrealistic expectations).* Not only the number of idioms rendering the concept of "dream" and "vis" but also the contexts in which they appear witness about the various cognitive scenarios that the English and the Romanians associate when talking about the mentioned concepts.

Conclusion: Having conducted the study on the conceptual metaphors that express the idea of "dream" and "vis" in English and Romanian we came to the following conclusions:

First of all it is worth mentioning that we adhere to the idea that metaphor is a way of thinking, a mental product, focusing on the three ontological systems which are the human consciousness, the world and the language and the connection between them. By doing that we accept that various "metaphorical worlds" are created.

Second of all if in the Romance languages there is a tradition that phraseological units / idioms represent "the historical result of linguistic creativity" and are mostly analysed and grouped by using their etymological and social connection to a certain historical period, in the Germanic languages research tradition and also in the Slavic one besides the mentioned approach the cognitive scenario method is put into application and used to compare apparent similar concepts in various cultures, thus avoiding the idea of ethnocentricity.

By taking a closer look at the idioms we worked with, we could see that there are expressions which have similar meanings both in English and in Romanian, but there are also idioms which are specific in either language. We could also find expressions which were borrowed from other languages and then adapted or assimilated as in the case of the idiom *the American dream*. All these facts emphasize the dual character of the

conceptual metaphor which is both universal and cultural specific. This idea is not new but we applied the NSM method to the apparent equivalents "dream" and "vis" in order to identify the universality and the specificity of scenarios expressed by the metaphors encountered in English and Romanian.

The results of this study are very important when teaching a foreign language to students from either culture so as they are able to conduct a correct intercultural communication by knowing not only words in a foreign language but also using the typical semantic structures; by associating mental models with certain vocabulary and grammatical constructions used in corresponding cognitive scenarios, which is a complex approach to language.

BIBLIOGRAPY:

EVANS, V. GREEN, M. *Cognitive Linguistics. An Introduction.* Edinburgh: Edinburgh University Press, 2006. – 830 p.
LIFARI, V. *Conceptul afectivității în limbile engleză, română și rusă*. Chișinău: CEP USM, 2020. - 244p.
MASLOVA Z., MINAKHIN D., *Metaphor and Metaphorical Worlds: A Cognitive- Ontological Approach.* [online]
Disponibil:
https://www.academia.edu/39499388/CHAPTER_ELEVEN_METAPHOR_AND_METAPHORICAL_WORLDS_A_COGNITIVE_ONTOLOGICAL_APPROACH_1_ZHANNA_MASLOVA_AND_DENIS_MINAKHIN [citat 10.06.2022].
OMAZIĆ M. *Cognitive Linguistic Theories in Phraseology.* [online] Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/228563150_Cognitive_linguistic_theories_in_phraseology [citat 10.06.2022].
VULPE A. *Frazeologismele : precizări teoretice și aspecte pragmatice*, În: *Philologia.* 2011, nr. 1-2(254), pp. 125-133. ISSN 1857-4300. [online]
Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/15364 [citat 11.06.2022].
WIERZBICKA A. *Emotions across Languages and Cultures. Diversity and Universals.* Cambridge University Press, 1999, pp. 34-38.
BĂDESCU, I., GUȚA, A., PĂNCULESCU, D., *Corpul omenesc în expresii. (domeniul român-francez).* Aius: Craiova, 2011. – 206 p.
Dexonline.ro. [online]
Disponibil: https://dexonline.ro/definitie/vis [citat 12.06.2022].
Dex.anidescoala.ro [online] Disponibil: https://dex.anidescoala.ro/expresie/Vis [citat 12.06.2022].
Macmillan Dictionary. [online]
Disponibil: https://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/idiom [citat 10.06.2022].
Merriam- Webster Dictionary. [online]
Disponibil: https://www.merriam-webster.com/dictionary/metaphor [citat 10.06.2022].
The Free Dictionary By Farlex. [online].
Disponibil : https://idioms.thefreedictionary.com/dream [citat 12.06.2022].
The Free Dictionary By Farlex. [online].
Disponibil: https://encyclopedia2.thefreedictionary.com/Phraseological+Unit [citat 10.06.2022].
Thesaurus.com. [online]
Disponibil : https://www.thesaurus.com/browse/dream [citat 12.06.2022].
RĂDULESCU V. *Culorile uitării*. Ed. Readers Do Good: București, 2019. – 282 p.
MITCHELL, M., *Gone with the Wind.* [Online].
Disponibil: https://www.youtube.com/watch?v=uJTP0JJj9eA [citat 10.08.2022].

'WHITE FEAR' IN DON DELILLO'S "WHITE NOISE"

Anca BĂDULESCU,
Associate Professor, PhD, Transilvania University of Braşov

Abstract: Don DeLillo's "White Noise" bears the characteristics of postmodern realistic prose. It is a faithful depiction of issues like academic life, consumerism, media, technology, pollution, chemical poisoning, family relationships during the nineteen eighties/ nineties, concerns which undoubtedly are our own, too. The red thread of the novel, though, is the protagonists' obsession with death, their hopeless struggle with an organic Fear of Death. This article tries to show that DeLillo managed to tackle tragic events, anxieties, and profoundly disturbing apprehensions with subtle irony and humor.

Keywords: death, toxic event, evacuation, Hitler studies, sunset

Published in 1985, DeLillo's eighth novel "White Noise", winner of the National Book Award for Fiction explores several themes that emerged during the mid-to-late twentieth century: rampant consumerism, the growing influence of the media, intellectualism and academia, dark conspiracies, family issues. The real backbone of the novel, on the other hand, is Fear, more specifically the Fear of Death the two protagonists are obsessed with.

"White Noise", a postmodern realistic novel was not meant to be an 'apocalyptic' piece of writing. *I never set out to write an apocalyptic novel. It's about death on the individual level,* (*De Pietro 2005)* DeLillo confessed. Nevertheless, an astute reader is bound to detect postmodern – certainly contemporary, too – concerns, such as the toxic influence of tabloids, the unpredictable (often dangerous) technological progress, the addictive buying and consuming of unhealthy food, the fragmentariness and estrangement when it comes to family relationships, the hollowness of academic life, the questioning of knowledge. In capturing crucial aspects of modern and postmodern life, the author predicted major tragic events like the toxic spill in India or the nuclear disaster of Chernobyl or even prophesied the 9/11 despicable terrorist attack. One can even detect a 'déjà vu' in the evacuation scenes followed by the quarantining of hundreds of people exposed to a mysterious toxic leak: *We are quarantined. We are like lepers in medieval times. They won't let us out of here. They leave food at the foot of the stairs and tiptoe away to safety. This is the most terrifying time of our lives. (DeLillo 2022, 189)* Very recently we have experienced this dread globally. The lethal, *the shapeless growing thing, a dark black breathing thing of smoke (DeLillo 2022, 129)* makes me think of the immense cloud of lethal viruses which took hold of the whole world in 2020.

As bleak as the plot of "White Noise" may sound, it has to be underlined that Don DeLillo's intention was not to depict a gloomy world inhabited by hopeless people. Conversely, the author infused tragedy, despair, apprehension with humor, irony, and sarcasm, the result being a dark comedy. *Maybe the fact that death permeates the book made me retreat into comedy, (De Pietro 2005)* he stated when asked about the novel. His book proves to be mainly about prosaic events, about daily worries and well-

guarded mysteries, but also about the Fear of Death humans are tortured by. Even though the end of the book does not give an answer or a cure, it does not leave a bitter taste either.

This article tries to demonstrate that, although the topics tackled are serious issues modern and postmodern society is facing, the ironic, at times humorous overtones increase the interest and attention of the reader.

Jack Gladney and his fifth wife, Babette and four of their respective children from previous marriages, Heinrich, Steffi, Denise and Wilder live in the provincial town of Blacksmith. Jack is chairman of Hitler Studies/ Studies in Advanced Nazism at the College-on-the Hill, Babette teaches posture to elder people. Heinrich, who is fourteen, is a moody, introspective teen. He exchanges chess moves with an imprisoned mass killer, and is knowledgeable in various domains. Denise, an eleven-year-old girl, constantly spies on her mother and protests against her unhealthy habits. Steffi is a very sensitive, shy, slightly younger girl, and Wilder is the youngest child of the family and a constant reassurance for everyone. Interestingly or humorously, the children in this book are more competent, more watchful than their parents. They are stronger emotionally and attuned to the natural world. In a way, they also function as a warning signal for their elders.

Jack and Babette are prisoners of postmodern anxieties, their Fear of Death gradually taking control of their lives. The plot gains momentum when a toxic event turns their lives upside down, and brings their fear to a climax. At a close look, the whole novel centers around the greatest fear of all: the Fear of Death. Both Jack and his wife are increasingly tortured by the dread of dying, although for a while they are not aware of one another's terror of death. Jack finds out that Babette is taking Dylar, an experimental medicine meant to annihilate the fear of death, and that she has had an affair with Willie Mink, aka Mr. Gray, the inventor of the treatment. Jack decides to confront Mr. Gray and shoot him, but fails. The final scene, Wilder crossing the highway on his tricycle, does not bring healing from fear but reconciliation nonetheless.

In making Jack Gladney the protagonist and the narrative voice, DeLillo brings into focus both academic and family issues. Jack Gladney, the founder of Hitler studies in the States wears an academic gown and dark glasses, and 'improves' the sound of his name by turning it into J.A.K. Gladney. Ironically, Jack confesses: *I am the false character that follows the name around. (DeLillo 2022, 20)* He also states that he can't teach his classes on Hitler if he does not wear his dark glasses which, in fact, ruin his eyes. Although he is the head of Hitler Studies, Jack does not speak a word of German. All his efforts to learn the language have been in vain. As host of an international Hitler Conference, he limits his German vocabulary to a few introductory words. Besides studying Hitler, students at the College-on-the-Hill take a course in car accidents given by a new member of the Blacksmith academia, Murray J. Siskind. Murray, a visiting lecturer at the college, *a stoop-shouldered man with little round glasses and an Amish beard…seemed embarrassed by what he'd gleaned so far from his colleagues in popular culture. (DeLillo 2022, 11)* Winnie Richards, the young research neuro-chemist, who figures out the composition of the Dylar pill, is exceedingly shy, blushes a lot and avoids

contact with students or colleagues: *She was a tall gawky furtive woman who blushed when someone said something funny. (DeLillo 2022, 211)* There is a lot of irony and numerous humorous remarks on university life and teachers. Babette herself, a housewife, teaches old people 'correct posture' – of all subjects one could teach seniors - at the Congregational Church. She patiently – and somehow belatedly - explains and demonstrates the way in which they should walk, lie and sit.

The supermarket in Don DeLillo's novel is a special place, where Jack and Murray frequently meet, where Murray meets Babette and admires her without restraint, but is also *full of elderly people who look lost among the dazzling hedgerows. (DeLillo 2022, 193)* It is also the place where Wilder grabs colorful, glittering items which excite his sensory system. The author's bitter irony is directed towards greedy customers: *There were two new developments in the supermarket, a butcher's corner and a bakery, and the oven aroma of bread and cake combined with the sight of a bloodstained man pounding at strips of living veal was pretty exciting for us all. (DeLillo 2022, 193)* It is impossible to ignore the sarcasm in these lines. When visiting the Mid-Village Mall in Iron City, Jack is suddenly and absurdly seized by a frenzy of shopping, buying and buying things in spite of himself. The whole family is mesmerized by the glitter of goods, the live Muzak, as if in a trance. While they are vital locations for the modern consumer, supermarkets are sad, impersonal, crowded places governed by contrasts and metallic voices bellowing from loudspeakers.

The 'White Noise' of the supermarkets is echoed and intensified by the hubbub of television and the loud 'sounds' of the bold print tabloids which promote sensationalist journalism. Babette entertains blind Mr. Treadwell by reading articles from the yellow press. She also frequently reads out loud advertisements, even obituaries. When asked about his opinion on media, Murray says: *Waves and radiation…I've come to understand that the medium is a primal force in the American home. (DeLillo 2022, 60).* Characters in "White Noise" very much rely on the news broadcast on the radio or television. Ironically, every catastrophe on TV makes the watchers wish for more disasters, more terrifying events. Erupting volcanoes, mud slides, earthquakes, plane crashes, calamity and death – accompanied by Chinese food - bring the family together on Friday nights. The human brain seems to need the repetitions, the commercials, the hidden messages, the mantras. In the end, television either fills the watchers with rage or it scares them to death. Jack even has an almost mystic experience when he unexpectedly sees his wife on the fluorescent screen. In a moment of utter confusion, the black and white figure of Babette seems to come from the past, from beyond death. Virtual reality encroaches upon and distorts Jack Gladney's reality.

The endless uncertainty and anxiety of the postmodern world is best expressed in the protagonists' Fear of Death. In "White Noise" the reader can easily detect the author's increasing focusing on death, dying and the fear of dying. *Who will die first? (DeLillo 2022, 35)* reoccurs obsessively all through the novel, apparently without any reason. Gradually, terrible signs of menace, disaster and death shift to the center of the discourse. News of catastrophes, toxic spillages, violent deaths aggravate Babette and Jack's dread. When he wakes with a myoclonic jerk, Jack meditates on dying: *Is this what*

it's like, abrupt, peremptory? Shouldn't death, I thought, be a swan dive, graceful, white-winged and smooth, leaving the surface undisturbed? (DeLillo 2022, 21) Another time, Jack wakes up *in the grip of a death sweat (DeLillo 2022, 56)* at 3.51 in the morning, and asks himself if death is odd-numbered. When they meet at the supermarket, Murray tells Babette that Tibetans believe that there is a transitional state between death and rebirth, and that death is basically a waiting period. Mr. Treadwell's sister, Gladys passes away because of *lingering dread, (DeLillo 2022, 117)* after having spent many hours lost in the mall, a college teacher loses his life during the spring break. The Blacksmith grade school has to be evacuated after students complain of headaches, eye irritations, tasting metal in their mouths. One of the workers inspecting the area, although masked and wearing a Mylex suit and boots, simply collapses and dies.

This unfortunate incident is a preamble to the major occurrence in the novel, 'the airborne toxic event', the fulcrum of Don DeLillo's book. The toxic chemical, Nyodene Derivative – a fictional substance – is said to cause skin irritation, sweaty palms, nausea, vomiting, shortness of breath, convulsions, coma, miscarriage, but it also brings about, strangely, a feeling of 'déjà vu'. In fact, no one knows for sure what the spillage of the mysterious stuff, *the black billowing cloud*, *(DeLillo 2022, 135)* causes or what it consists of. Ironically, though, Jack Gladney believes that the dark cloud *had released a spirit of imagination. People spun tales, others listened spellbound. (DeLillo 2022, 184)* There is also an unexpected comparison of the chemical mass with a death ship in a North legend accompanied by armored, winged creatures. The lesson Heinrich, the wise fourteen-year-old, wants people to learn from this mishap is that we all should get to know our chemicals!

After being exposed to the poisonous substance for more than two minutes, Jack feels that he harbors death in his body, and when he asks a SIMUVAC (Simulated Evacuation) worker whether he will soon die, the latter gives him an evasive answer: *Not in so many words. (DeLillo 2022, 161).* Even the evacuation and quarantining are not what the evacuees believe it to be, it is only a simulation, an exercise for a future occasion, which speaks of the endless uncertainty and confusion governing the postmodern era.

The most tragi-comic moment of the plot is, notwithstanding, Jack's trying to kill Willie Mink, former Mr. Gray, and ending up by being wounded himself, and saving his 'enemy' and victim from dying. Ironically, his aim has also been to get Dylar pills for himself.

The exquisite, very long sunsets in Blacksmith after the toxic event, and Wilder's narrow escape while crossing the busy highway on his tricycle are serene moments in the end of "White Noise", and leave the reader hoping for better times. This leads us to the conclusion that, even though Don DeLillo sends serious messages and warnings to the postmodern world – to our post- postmodern one, too - he does it in a subtle, ironic, at times humorous way.

This novel poses so many inescapable questions like: *What if death is nothing but sound?...Electrical noise…Uniform, white (DeLillo 2022,* 228), but it does not offer answers. The question that we have to answer, though, is what the meaning of 'White

Fear' is. A tentative answer would be Fear of Death, a huge wave which hits from everywhere, and cannot be stopped, which most of us have to come to terms with.

Bibliography:

DeLillo, Don, 2022: *White Noise,* Picador
De Pietro, Thomas, 2005: *Conversations with Don DeLillo,* University Press of Mississippi
Lentricchia, Frank, 1991: *New Essays on 'White Noise',* Cambridge University Press

FACTS ABOUT THE TRANSFORMATIONS OF THE NEOLITHIC REVOLUTION. "ARCHITECTURE". *STONEHENGE*

Ioana-Iulia OLARU
Assoc. Prof. PhD., Facultatea de Arte Vizuale şi Design, Universitatea de Arte *G. Enescu*, Iaşi

Abstract: In a period in which people "started to create and appreciate beauty" – and the inverted commas here mean that it is only a quotation!... – it is necessary to underline some facts about the historical period itself, first of all regarding the continuous evolution that took place in most fields of life. The man's creativity and inventiveness were always growing, socially speaking the man was transformed from a hunter-picker into an agriculture and shepherd, the communities became stable; spiritual life became more and more complex, new occupations always appearing, once tools became more useful. All these factors are combined with the necessity of a discussion regarding the theories of installing the phenomenon of Neolithification in the world. Regarding the art of this period, the present material will focus only on the spring of the field of future architecture, presenting some facts about the new vision regarding man's life where megaliths appeared.

Keywords: menhir, dolmen, alignament, cromlech, henge

Mai scurtă decât cea paleolitică dar mult mai dinamică, întreaga perioadă a Neoliticului este caracterizată prin tehnica superioară a şlefuirii pietrei şi prin producerea ceramicii.

În toată Arta preistorică, graniţa între activităţile cotidiene şi structurile cu valenţe estetice dispărea uşor, elemente artistice închegându-se din cele non-artistice.

În Neolitic însă, oamenii încep să creeze şi să aprecieze frumosul.

Chiar dacă nici în Neolitic nu exista noţiunea de Artă – în accepţiunea de astăzi a termenului –, rafinamentul unora dintre lucrările de atunci demonstrează, în spatele scopului funcţional pentru care desigur că au fost create, că interesul pentru a fi şi plăcute privirii a existat. Ne-o demonstrează evoluţia continuă, şi în Neolitic, a artei, a produselor acesteia, în sensul tehnicii tot mai rafinate, dar şi al inventivităţii crescânde.

Încă din Mezolitic – cu invenţiile vremii respective –, dar şi în Neolitic – cu descoperirea agriculturii –, precum şi o dată cu metalurgia Epocii metalelor –, omul a cunoscut alte experienţe şi realităţi faţă de cele ale omului paleoliticul, vânător şi culegător în continuă mişcare. O dinamică mai subtilă are loc în aceste noi perioade, în care omul a trebuit să descopere legi noi, pe care nu le cunoscuse şi care l-au condus spre alte nivele ale dezvoltării sale intelectuale şi, o dată cu acestea, spre lărgirea experienţei sale imaginative.

Omul a simţit şi a perceput altfel lumea. A intrat într-o nouă etapă de civilizaţie: Neoliticul. Este vorba despre o civilizaţie în adevăratul sens al cuvântului, care implică interacţiunea creativă a fiinţelor umane – nu o simplă aglomerare de oameni cu ritualuri, tehnologii, artă comune, ci este vorba acum despre acumularea de potenţial şi de resurse

care, într-o civilizaţie, folosesc altor scopuri decât cele utilitare, implicând astfel evoluţia omului[1].

Omul începe să aibă îndeletniciri noi. Iar acumularea de resurse suplimentare ca urmare a apariţiei unei industrii incipiente – specializările în anumite tipuri de producţie) au dus la apariţia comerţului agricultorilor-crescători de vite cu vânătorii-culegători, care circulau chiar pe distanţe mari – născându-se astfel primii negustori din Istorie[2].

Tot între aceste două grupuri, şi tot din acelaşi motiv, al excedentelor de produse, vor apărea însă şi raidurile de cucerire, înmulţindu-se astfel luptele.

Cu privire la modalitatea de trecere la Neolitic, două teorii se confruntă.

Una dintre acestea susţine că Neoliticul s-a instalat brusc, la sfârşitul glaciaţiunilor, când s-a format traseele fluviilor. Gordon Childe numeşte fenomenul „Revoluţia neolitică" şi regiunea unde ar fi pornit: „Semiluna fertilă", adică a zonelor de sub paralela 40[3], aici terenurile oferind condiţii favorabile sedentarizării (creşterii animalelor şi cultivării plantelor).

Actualmente, cercetătorii nu mai promovează ideea unui punct de pornire al *Revoluţiei Agricole* în Orientul Mijlociu, ci consideră că agricultura a apărut independent în mai multe părţi ale lumii (America, Africa de vest, China), unde plantele existente acolo puteau fi domesticite – în contrast cu alte zone unde nu existau asemenea specii de plante (Australia, Alaska, Africa de sud), acolo oamenii rămânând aşadar în stadiul de vânători-culegători[4].

Pentru unii cercetători, fenomenul neolitizării s-a realizat gradual, în etape – patru etape consecutive fiind stabilite de Hans Herpmann:

1. 13 000 – 10 000 î.Hr. – începutul sedentarizării: vânătorii şi pescuitului li se adaugă strategii de exploatare a mediului + recoltarea;
2. 10 000 – 8 000 î.Hr. – apariţia lumii rurale în cadrul culturii natufiene, într-o perioadă în care nu se trecuse la cultivarea plantelor şi la creşterea animalelor, ci doar la stocare („vânători-culegători cu larg spectru alimentar"). Etapa vine în sprijinul ideii că sedentarizarea precede apariţia agriculturii;
3. 8 000 – 7 500 î.Hr. (numită de J. Braidwood „PPN A" – „Prepottery neolithic A") – cultivarea primelor plante prin selecţie artificială: primele cereale (grâu, orez), primele legume (linte);
4. După 7 500 î.Hr. (numită de J. Braidwood „PPN B" – „Prepottery neolithic B") – domesticirea animalelor prin controlul reproducerii acestora în condiţii de captivitate

[1] J.M. Roberts, Westad, Arne Odd, *Istoria lumii. Din preistorie până în prezent*, Iaşi, Editura Polirom, 2018, p.51
[2] V. Gordon Childe, *De la preistorie la istorie*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1967, p.71
[3] Semiluna fertilă (sau roditoare) este semicercul de pământ roditor care începe din Egipt (Valea inferioară a Nilului), continuă de-a lungul coastei de răsărit a Mării Mediterane, străbate Palestina şi Siria, apoi descrie un arc de cerc înspre est, ajungând în Mesopotamia, adăugându-se şi aşezările preistorice din vestul Iranului şi din India. Idem, *Făurirea civilizaţiei,* Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1966, p.116-117
[4] Yuval Noah Harari, *Sapiens. Scurtă istorie a omenirii*, Iaşi, Editura Polirom, 2017, p.76

(ceea ce a dus la diminuarea taliei animalelor). Astfel, se înlătură concepţia veche conform căreia creşterea animalelor a precedat cultivarea plantelor.

O dată cu apariţia unei noi forme de exploatare a pământului, apar noi norme comportamentale ale omului, noi tradiţii şi ideologii ale societăţilor care relaţionau între ele. Însăşi gândirea omului se dezvoltă înspre căutarea de noi explicaţii lucrurilor şi fenomenelor; se nasc mituri care să explice lumea şi viaţa. Nici în Neolitic nu exista o adevărată religie, ci închegarea unor idei religioase în cadrul ansamblului de credinţe şi obiceiuri ale civilizaţiilor neolitice. O dată cu sedentarizarea, de dezvoltă o societate organizată şi ierarhizată, în rândul căreia preoţii vor fi cei care vor reglementa cultul.

Creşterea siguranţei materiale a dus la creşterea nivelului vieţii spirituale, mărturie stând construirea lăcaşurilor de cult, edificii cu caracter exclusiv sacral.

„ARHITECTURA”

Dacă până în Neolitic omul era preocupat doar de cotidianul utilitar: construcţiile necesare locuirii, acum el îşi va folosi capacitatea intelectuală şi abilitatea artistică şi în vederea obţinerii unor construcţii legate de noile forme de ritual, pentru care era necesară o nouă simbolistică, ce a prins viaţă în monumentele megalitice[5] – pietre-recipient pentru suflet, intermediind relaţia între om şi Univers, ca întreaga Artă de atunci, de altfel...

În general, arhitectura este un domeniu care ilustrează cel mai bine oscilaţia interpretării: operă de artă sau obiect utilitar. Practic, ea este şi una şi cealaltă: o construcţie poate fi plăcută privirii, desăvârşită chiar – în privinţa volumelor şi a proporţiilor acestora –, dar, în acelaşi timp, destinaţia a fost din momentul conceperii una clară: cea practică. Scopul căruia urma să-i servească este cel din perspectiva căruia trebuie să „citim” o clădire, să o admirăm, dar mai ales să o înţelegem. Cu atât mai mult ar trebui să se întâmple asta în ceea ce priveşte arta trecutului, a unui trecut inaccesibil cunoaşterii, în lipsa confirmării unora sau alteia dintre ipotezele noastre, a celor de acum, din cauza lipsei informaţiilor care ne-ar fi parvenit prin scris (inexistent atunci).

O dată cu poziţia bipedă, omul a depăşit stadiul în care privea mai mult în pământ şi a început să perceapă mediul înconjurător ca pe un tot unitar, ca pe o compoziţie, o compoziţie spaţială, cu elemente care se armonizează şi se corelează într-un ansamblu incitând impresii estetice. O primă regulă compoziţională fundamentală s-a ilustrat în acest spectacol tridimensional: unitatea în varietate şi varietatea în unitate.

Observator atent, omul a detectat armonia şi echilibrul (naturii) şi le-a adus şi pe acestea ca pe alte două reguli ale ceea ce mai târziu va fi viitoarea compoziţie arhitecturală. Natura a fost marele maestru şi în acest caz, al construcţiilor monumentale preistorice, ca şi în cazul altora domenii artistice preistorice, în care erau valorificate forme naturale. În cazul acelora, o neregularitate a peretelui grotei, ori un corn ramificat erau puncte de plecare; în cazul arhitecturii, aceasta relevă forme ascunse şi necunoscute, pe care arhitectura le foloseşte ca pe un mediu propice în care să se

[5] Megalit – termen provenit din lb. gr. (megas = mare, lithos = piatră)

insereze armonios. Nu este vorba aici despre imitaţie, ci despre idealizare a unor principii, geometrii şi modele din natură, de care însă „arhitectul" se foloseşte creativ, interpretând cu creativitate pentru a stârni, ca şi pictura sau sculptura, emoţii estetice. Acest fapt este valabil şi în cazul construcţiilor megalitice. Voinţa creatoare ascunsă în acestea impresionează şi pe privitorii timpurilor noastre.

Tradiţia arhitecturală megalitică a Europei a început pe la 4 500 î.Hr. şi a înflorit până la 1 500 î.Hr., după care a dispărut treptat.

Prin gigantismul lor, aceste alcătuiri depăşesc nivelul sculpturii, deşi din cadrul acestui domeniu se detaşează. Colosalului i se adaugă însă şi alte trăsături care impresionează: organizarea planimetrică, proporţiile, monumentalitatea. Cine le-a construit? De ce? Cum? Când? Cât a durat? Sunt întrebări la care probabil nu vom şti răspunsurile sigure niciodată...

În privinţa originii, a naşterii acestei concepţii, o teză, negată prin anii 60 de datarea cu C14, susţinea o teorie difuzionistă: punctul de pornire fiind estul M. Mediterane, de unde aceste monumente s-au răspândit, prin Spania şi Franţa, în Insulele Britanice şi apoi în tot nordul Europei. Acum este acceptată dezvoltarea autohtonă a acestor monumente.

O întrebare care se naşte (dat fiind masivitatea pietrelor – roci dure, asemănătoare granitului) este în legătură cu metodele de construcţie (probabil tehnici sofisticate), mai ales raportat la societăţile preistorice, dar problema are răspuns: se folosea piatră locală, din regiunile respective, adusă de pe o rază relativ mică, uneori din cariere de calcar (acolo unde acesta era materialul folosit). Tehnica transportului impunea forţa de muncă a colectivităţii, care utiliza frânghii, pârghii, role din trunchiuri de arbori, tracţiune umană şi animalieră şi, în final, ridicarea pietrelor vertical, cu pârghii şi schele, pentru a fi amplasate în gropile pregătite; cele suspendate (în cazul dolmenelor) erau mai greu de poziţionat, dar şi în acest caz soluţii au existat (rampe de pământ, schele)[6].

O întrebare care rămâne este cea cu privire la scopul pentru care au fost ele concepute. Nu vorbim despre noi tipuri de adăposturi (structuri întâmplătoare ale naturii existau deja în Paleolitic, atât în ceea ce priveşte peşterile, cât şi în aer liber). Deja acum omul începe să fie interesat şi de alte scopuri decât cele strict utilitare. Cel puţin, nu despre un adăpost al trupului este vorba, ci mai curând despre un lăcaş spiritual, al sufletului strămoşilor sau pentru divinităţile la care se închinau oamenii acelor timpuri. Aşadar, recunoaştem şi o funcţie publică – a unui monument destinat unui grup social. „Arhitectura" neolitică simboliza forţele divine ale Universului. Construcţiile respective sunt exemple ilustrative ale unei gândiri de tip simbolic, al cărei înţeles din păcate ne va rămâne învăluit în mister (în lipsa documentelor scrise, dar nici aspectul lor schematic nu facilitează prea mult înţelegerea...).

O teorie susţine că ar fi putut fi marcaje teritoriale în societatea neolitică. Pe măsură ce populaţiile neolitice au crescut, drepturile teritoriale trebuiau menţinute şi acest lucru s-ar fi făcut prin ridicarea unor simboluri monumentale ce să conţină oasele

[6] Jane Turner, *The Dictionary of Art*, vol.22, New York, Grove'Dictionaries, 1996, p.41

strămoşilor şi să fie permanente şi să atragă atenţia, adunând oamenii pentru ritualuri comune[7].

Putem avansa ipoteza că megaliţii sunt monumente închinate morţilor, o dovadă a credinţei neoliticilor în perpetuarea vieţii. În sprijinul ipotezei legăturii cu lumea de dincolo este *Aliniamentul de la Carnac*, care are unele şiruri terminate prin alcătuiri circulare sau dreptunghiulare de pietre, alte şiruri având aşezată o piatră pe axa principală – pietrele acestea având probabil rolul de a împiedica trecerea spiritelor morţilor[8].

Cultului morţilor i se poate adăuga eventual şi un cult al Soarelui. Cromlehul – şi în special cel de la Stonehenge – a fost considerate a avea diverse funcţii. În afară de cele de loc de întâlnire, cimitir, calendar, acestea puteau fi observatoare astronomice. În sprijinul acestei din urmă ipoteze vine alinierea, la Stonehenge, a unei ieşiri în nord-vest cu poziţia Lunii la mijlocul iernii, iar în nord-est, alinierea unei cărări pornite din centru cu răsăritul Soarelui în ziua solstiţiului de iarnă (acesta, Soarele, fiind vizibil în ziua respectivă, din mijlocul ansamblului, deasupra lespedei *Hell Stone* dinafara cercului)[9]. Multe monumente megalitice au axe proeminente aliniate la evenimente cereşti. Ipoteza astronomiei megalitice este controversată: mai puţin acceptată de arheologie din cauza datelor imprecise şi a secţiunilor lipsă, dar atrăgătoare şi interesantă pentru restul lumii. Cert este totuşi că unele monumente au fost poziţionate astfel încât să constituie fundamente în observarea Cerului. Similar *Stonehenge*-ului, la mormântul de trecere de la Newgrange din Irlanda, Soarele care răsare la solstiţiul de vară străluceşte direct în pasajul către camera centrală. Cercul de piatră şi aliniamentele de la Callanish (Scoţia) au, de asemenea, o orientare astronomică, la fel ca multe alte cercuri de piatră scoţiene. Cu toate acestea, orientarea acestor monumente cu referire la fenomenele cereşti nu înseamnă neapărat că acestea au funcţionat ca dispozitive active într-un sistem intenţionat de cunoaştere şi predicţie[10].

În cea ce priveşte *Stonehenge*, o teorie revoluţionară este şi aceea că era doar o parte dintr-un complex religios mai vast, construit pentru a găzdui spiritele morţilor (ceea ce ar respinge teoria că ar fi fost un templu dedicat Soarelui). Ansamblul cromlehului de la Stonehenge: potcoava de 5 dolmene, înconjurată de un cerc de 30 de pietre verticale, deasupra cărora pietrele orizontale formau un cerc continuu, ar fi în centrul unui teren uriaş pentru ceremonii, plin de tumuli, menhiri, henges. În anumite perioade ale anului, aveau loc ritualuri în care procesiuni mari de oameni se îndreptau spre râul Avon. De asemenea, ei îşi aduceau morţii aici pentru a-i alătura strămoşilor.

În nordul zonei, o incintă de pământ de 2,5km lungime, numită „Cursus", are şanţuri cu dovezi databile cu 500 de ani înainte de *Stonehenge*, ceea ce dovedeşte că locul era sacru dinainte, iar la sud de „Cursus" au fost descoperite morminte (la nord nu, ceea ce dovedeşte că ar fi fost aici o linie de demarcaţie pentru locul sacru).

[7] *Ibidem*, p.42
[8] Se face trimiterea la zidurile de la porţile templelor din Indonezia, cu scopul de a opri spiritele, despre care se credea că nu se pot deplasa decât în şiruri drepte. Cf. Brian Leigh Molyneaux, Piers Vitebsky, *Pământ sacru. Monumente sacre*, Bucureşti, Editura All, 2008, p.131
[9] *Ibidem*, p.132
[10] Jane Turner, *op. cit.*, p.42

Dincolo de graniţa reprezentată de „Cursus”, la Durrington Walls se găseşte alt monument, henge-ul de aici fiind de 20 de ori mai mare decât *Stonehenge*. Acesta e înconjurat de un şanţ (adânc de 5,5m şi lat de 9m) şi de un val de pământ. Dacă în interiorul heneg-ului nu au fost descoperită vreo locuire, săpăturile din exteriorul acestuia relevă case, chiar foarte bine conservate, mai mult de 1 000, deci o aşezare de mari dimensiuni, legată de râu, ca şi *Stonehenge*, printr-un drum. Aceasta a fost de fapt o aşezare temporară a celor veniţi aici pentru a ridica monumentul, cea mai mare aşezare a Neoliticului din nordul Europei (în care nu s-au găsit dovezi de practicare a agriculturii).

S-a constatat că în ziua solstiţiului de vară, *Stonehenge* se aliniază cu Soarele care răsare, razele lui trecând prin centrul arcului numit „Marele Trilit”. La Durrington Walls s-au descoperit găuri pentru stâlpii unui alt cerc, construit din lemn, o replică asămănătoare cu *Stonehenge*; în plus, şi acest cerc se aliniază cu Soarele, dar cu asfinţitul acestuia. Cele două construcţii făceau probabil parte din aceeaşi compoziţie spaţială. La răsărit, oamenii veneau la cercul din piatră să aducă mulţumiri celor trecuţi dincolo pentru fertilitatea Pământului, iar la apus, sărbătoreau viaţa la cercul din lemn de la Durrington. Resturile unor ospeţe îmbelşugate se adaugă sutelor de rămăşiţe umane îngropate în 56 de găuri din jurul cercului şi în şanţul henge-ului, *Stonehenge* fiind astfel cel mai mare cimitir cu resturi incinerate din Neoliticul englez.

Dovezile arată că şi la solstiţiul de iarnă aveau loc celebrări: oamenii se adunau la Durrington, pentru o ceremonie a morţii probabil, aşteptând acest moment ce marchează renaşterea Naturii, calea fiind parcursă acum în sens invers: de la cercul de lemn la *Stonehenge*.

Tehnica construitii ansamblului este la fel de revoluţionară. *Stonehenege* este singurul henge din lume în care pietrele au fost prelucrate (cioplite şi netezite) şi îmbinate ca în dulgherie: fiecare piatră verticală are un cep în vârf, care intră într-o gaură în partea de jos a fiecărei pietre orizontale. Acestea (pietrele orizontale), la rândul lor, au şanţuri la capete, prin care se îmbină una cu cealaltă – şi pe orizontală, aşadar. Totul pentru soliditatea întregii construcţii. În plus, interesant este că deoarece pietrele verticale au dimensiuni diferite, găurile în care erau introduse aveau adâncimi diferite, pentru ca dalele orizontale să se alinieze la aceeaşi înălţime.

Aşadar, megaliţii nu sunt monumente funerare propriu-zise, nici siluete umane, deşi menhirii ar putea exprima poziţia verticală a corpului uman – aliniamentele şi cromlehurile întruchipând – în legătură cu acest aspect vag antropomorf – primele, procesiuni spre un loc de cult, celelalte, o horă ritualică în jurul unui mormânt.

Creaţiile megalitice s-ar încadra cel mai bine în ceea ce ar putea constitui precursoratul arhitecturii antice. Nu vorbim despre edificare propriu-zisă în Neolitic, dar un început de aplicare a unor principii ale viitoarei arhitecturi – inventată de om ulterior, o dată cu intrarea în Istorie – există deja.

În cazul grupărilor, alte principii sunt relevate: întâlnim reguli comune cu Artele decorative. La aliniamente, acestea sunt: ordine, egalitarism, paralelism, repetiţie, ritm – al şirurilor de menhiri; la cromlehuri: concentricitate a cercurilor, secanta la cerc. În

sine, cromlehul ar putea fi considerat un precursor al viitoarelor interioare ale templelor antice, în care greutatea antablamentului se descarcă pe şirul circular de coloane.

În cazul monumentului în sine, dolmenul este, *in nuce*, viitorul spaţiu interior arhitectonic, aici întâlnindu-se prima delimitare a unui spaţiu interior, cu ajutorul părţilor purtătoare şi a părţilor purtate – un principiu fundamental al arhitecturii viitoare.

Desigur, şi probleme de ordin tehnic (echilibrul, stabilitatea acestora) preocupau „arhitecţii" timpului. Însăşi transportarea pietrelor masive, pe distanţe mari, uneori punea probleme, cu siguranţă, şi necesita un efort deosebit, dar mai ales operaţiunea de extragere a bolovanilor enormi din carierele de piatră era dificilă dat fiind uneltele primitive de atunci. Ipotezele conduc spre o tehnică în care erau folosite pene din lemn îmbibate cu apă, introduse în fisurile stâncilor, care umflându-se, măreau fisura şi dislocau blocul de piatră. Sau spre aprinderea de focuri pe liniile de fractură a stâncilor, după care se turna apă rece[11].

Dar mai ales un interes pentru aspectul estetic al acestora se detectează chiar în cazul simplilor menhiri: şi aici pot fi descoperite căutări în ceea ce priveşte armonia, simetria, simplitatea şi sobrietatea grandiosului, chiar monumentalitatea accentuată prin îngustarea menhirului cu câţiva centimetri în partea de sus.

De asemenea, întâlnim pentru prima dată interdisciplinaritatea în artă: îşi dau mâna, în aceste monumente, mai multe domenii artistice majore: arhitectura (atât cât însemna arhitectură în aceste cazuri – despre cromleh este vorba, în principal –, cu sculptura – blocurile erau cioplite, dar şi decorate cu gravuri şi chiar cu picturi – semne geometrice; precum, în proximitate, în acele timpuri, se întâmplau adevărate puneri în scenă a unor ritualuri ce implicau muzică şi dans, ceea ce aduce în discuţie chiar transcenderea domeniului Artelor vizuale, spre alte arte.

Este, în final, vorba despre o genială depăşire a epocii în aceste proiecte, care îmbină meşteşugul tehnic cu inventivitatea artistică, pentru a se obţine construcţii pentru asigurarea nemuririi. Au fost puse în legătură inclusiv cu cultul personalităţii care începea să prindă contur o dată cu apariţia instituţiei şefiei[12].

Indiferent de scopul pentru care au fost gîndite şi elaborate aceste monumente, din această perspectivă, a unei largi desfăşurări de forţe pe toate planurile – reiese importanţa fără seamăn a acestor monumente pentru oamenii şi pentru societatea de atunci.

BIBLIOGRAFIE

Childe, V. Gordon, *De la preistorie la istorie,* Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1967, trad. Florica-Eugenia Condurachi

Childe, V. Gordon, *Făurirea civilizaţiei,* Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1966, trad. Florica-Eugenia Condurachi

Harari, Yuval Noah, *Sapiens. Scurtă istorie a omenirii*, Iaşi, Editura Polirom, 2017, trad. Adrian Şerban

[11] Brian Leigh Molyneaux, Piers Vitebsky, *op. cit.*, p.130-131

[12] Radu M.Olinescu, *Biologia și psihologia artei*, București, Editura Cermaprint, 2008, p.316-317

Molyneaux, Brian Leigh, Vitebsky, Piers, *Pământ sacru. Monumente sacre*, Bucureşti, Editura All, 2008, trad. Gabriel Tudor
Olinescu, Radu M., *Biologia şi psihologia artei*, Bucureşti, Editura Cermaprint, 2008
Roberts, J.M., Westad, Odd Arne, *Istoria lumii. Din preistorie până în prezent*, Iaşi, Editura Polirom, 2018, trad. Cătălin Drăcşineanu
Turner, Jane, *The Dictionary of Art,* vol.22, New York, Grove'Dictionaries, 1996

CONNOTATIONS OF ALIENATION IN FOLKLORIC MENTALITY

Mariana COCIERU
PhD, Senior Scientific Researcher, Institute of Romanian Philology „Bogdan Petriceicu-Hasdeu", State University of Moldova

Abstract: In the present approach, the author refers to the existence of the human being marked by permanent necessary transcendences, imposed or voluntary, which highlight a series of constants defining the condition of exile or emigrant of the traditional man. Whether it is through alienation, soldiering, marriage, death, transhumance, outlawry, etc., alienation or uprooting oscillates emotionally between two social environments: one, which reflects the notion of „home", specific to a traditional folk habitat, and another – that of „black foreignness", which includes a series of negative connotations generated by the transformations to which the emigrant subjected. Leaving parents' home or one's own home sometimes impels a perception of a habitat that is disintegrating due to forced emigration. „Home" is no longer the primary model of organizing the world, but a decomposed, ruined space. Analyzing several examples generated by the immaterial folk creation, we will notice that the „foreignness" gradually becomes autochthonous, obtaining a regional character, being associated with the neighborhood, the estate, or the neighboring village. During the research, we will notice that the reasons for alienation, uprooting, and loneliness reflected in popular creation are conclusive arguments that demonstrate realities of the past. Constantly conveyed, they allow the reconstruction of historical, social, psychological, cognitive aspects of a traditional mentality. Relevant in this sense are the folk songs through which the folklore performer expresses his emotional and emotional states related to this condition of alienation, separation from loved ones, and being in strangers. An analytical examination allows us to distinguish a complex repertoire of specific symbolic images, which emanates a different semantic load, depending on the folkloric context.

Keywords: alienated, uprooted, traditional mentality, folklore, „home", „foreign".

Identitatea etnoculturală a poporului român este concentrată în tradiţiile şi obiceiurile populare practicate, în creaţiile folclorice transmise, în valorificarea portului naţional şi a meşteşugurilor artei tradiţionale. Cercetarea noastră îşi propune să ia în discuţie unele aspecte ale identităţii prin prisma interpretării motivelor înstrăinării şi dezrădăcinării care au fost reflectate de către autorul anonim în poezia folclorului literar în anumite perioade istorico-sociale.

Din repertoriul complex de produse folclorice, mentalul colectiv a ales să-şi plângă amarul, îndeosebi, în cântecul folcloric. Marcat de un lirism profund, individualizat, în comparaţie cu lirismul colectiv de tip arhaic, cântecul propriu-zis e o expresie a unui eu folcloric inventiv, conştient de ponderea existenţei sale. Investigând procesul de creaţie, Ovidiu Bîrlea va sublinia că acesta „e favorizat cu precădere de singurătate: acasă sau la lucrul câmpului, ori

umblând pe drumuri mai lăturalnice, cântăreţul popular se simte fără voie predispus să intoneze vreun cântec prin care stă oarecum de vorbă cu sine însuşi, spunându-şi păsurile la un înalt diapazon artistic" (Bîrlea, 1983, p. 172).

Majoritatea specialiştilor afirmă că, în comparaţie cu cântecul epic care transmite informaţii despre realităţi istorice mult mai îndepărtate, cântecul propriu-zis, dominat de particularităţile unui lirism individualizat în concordanţă cu realităţile cotidiene, nu păstrează urme ale timpurilor prea îndepărtate. Graţie culegerii şi înregistrării faptelor de folclor, putem, totuşi, în baza mesajelor transmise de lirica populară să identificăm informaţii privind înstrăinările pe care le-au avut de suportat eroii folclorici în virtutea realităţilor istorice din ultimele două secole. Spre deosebire de celelalte categorii ale creaţiei folclorice, lirica populară e într-o continuă schimbare şi actualizare în funcţie de noile mutaţii sociale.

Având în vedere cele expuse mai sus, conchidem că imaginea satului patriarhal mai poate fi reconstruită/reconstituită în baza cântecelor de înstrăinare şi singurătate, a cântecelor de recruţie sau cătănie, de război, a cântecelor ritualice din cadrul ceremonialurilor de familie etc.

Insistând asupra identităţii culturale a românilor oglindită în tezaurul naţional prof. Nicolae Constantinescu, într-un interviu pentru presa română, sublinia următoarele: „Folclorul/creaţia populară este socotită un fel de «arhivă a popoarelor». Dar a fixa cu exactitate când a fost creat un anumit cântec, o anumită poveste, o baladă sau o legendă nu se poate. Unele piese lirice pot fi datate relativ, în raport cu presupusul sau realul lor context genetic. Un vers precum «În gară la Leordeni…» nu putea să apară decât atunci când localitatea Leordeni a devenit staţie de cale ferată, iar cântecul despre «focul de la Costeşti» s-a zămislit, de către lăutarii locali, în urma incendiului care i-a surprins pe locuitorii din acea localitate, în sfânta biserică, în noaptea de Înviere" (Popescu, 2014).

În această ordine de idei, este oportun să amintim aici că apariţia cântecului propriu-zis de cătănie, de asemenea, o putem raporta doar la perioada introducerii serviciului militar: „de trecere de la armatele medievale la armatele moderne" (Bîrlea, 2015, p. 166), iar a cântecelor de haiducie (amintite şi de Dimitrie Cantemir cu denumirea de cântece populare războinice) – sfârşitului secolului al XVI-lea – începutul secolului al XVII-lea. Mai detaliat despre apariţia cântecelor de cătănie ne relatează etnologul Ovidiu Bîrlea: „subspecia este relativ nouă, datând în chip plauzibil de la înfiinţarea regimentelor româneşti, adică odată cu părăsirea armatelor de mercenari (în Transilvania, a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, cu înfiinţarea regimentelor grănicereşti, iar în Principatele Române, epoca Regulamentului Organic)" (Bîrlea, 1983, p. 223).

Cât priveşte cântecul de înstrăinare şi singurătate, majoritatea specialiştilor sunt de părerea că acesta s-a cristalizat în perioada migraţiei masive a popoarelor.

În mentalitatea populară, ne atenţionează cercetătorul Adrian Crupa (2007, p. 634), reprezentările marilor despărţiri ale omului folcloric se conturează într-o percepţie a lumii aflată între două extreme: „acasă" şi „străinătate" sau „neagra străinătate", care în imaginarul omului modern suferă serioase mutaţii. Bunăoară, pentru populaţia actuală de emigranţi, străinătatea ia forma lui „acasă", obţinând conotaţii pozitive: „*Frunzuliţă de dudău/ Asta-i ţară bună, zău/ Vii aici sărac lipit/ Peste-un an eşti pricopsit/ Eşti acasă căldărar/ Aici eşti milionar*" (Sasu, 1993, p. 122); „*Veniţi,*

feciori, după mine/ În America e bine/ Câştigi şapte-opt coroane/ Şi petreci tot prin saloane[*]"(Ibidem, p. 130); „*Frunzuliţă trei spanace/ S-au pornit ai noştri-ncoace/ Şi vin neică ca potopul/ De se miră tot New York-ul*" (Ibidem, p. 141).

În general, condiţia izolării de ceilalţi generează stări afective şi emoţionale profunde, pe care colportorul de mentalitate tradiţională le percepe în felul următor: „Uneori, depărtarea de casă, de familie aduce înstrăinarea, dezrădăcinarea, pierderea apartenenţei la ceva care îi defineşte şi este numai al lor. Oamenii pleacă la mii de kilometri distanţă în speranţa că vor putea să-şi ajute mai lesne familia, iar aici descoperă o lume dură, o lume aspră. Se poate întâmpla ca frigul ăsta pătrunzător să le intre în suflet şi se pot pierde pe ei înşişi" (Lican, 2012), afirmă preotul Sebastian Lican stabilit cu traiul mai întâi în localitatea Apşa de Mijloc din raionul Rahău, apoi – la Novosibirsk.

Analizând mai multe mărturii ale persoanelor anchetate, Ernest Bernea ajunge la concluzia că „nu este indiferent dacă aparţii unui sat sau altuia. Casă, vecinătate, sat sunt tot atâtea locuri de un cuprins tot mai larg, cărora omul le aparţine şi prin care el într-un anume fel există şi se defineşte. Aceasta face ca mentalitatea generală a satelor tradiţionale să nu îngăduie părăsirea nu numai a casei şi vecinătăţii, dar nici pe aceea a satului din care omul îşi trage substanţa, care îi dă putere şi sănătate, mai mult decât atât, îi dă libertate şi certitudine" (Bernea, 2005, p. 40). Iată o mărturie înregistrată de cercetător de la informatorul de folclor Măria Gh. Rogozea, care confirmă cele expuse mai sus: „Nicăiri nu-i bine ca-n satu' tău şi-n casa ta. Acolo-i locu' tău, acolo-i rodu' tău. Poţi căpăta toate celea în străini şi tot nu-i bine. Şi când mergi afară, mergi pe sigur; calci în curte ca pin casă. În străini calci tot cu teamă; nu ştii ce vine, ce te-aşteaptă. Vezi, sunt tot felu' de locuri şi unde e mai sigur ca-n satu' tău, ca-n casa ta? Locu' tău e locu' tău şi nu s-asamănă cu altu'; la fel şi satu'" (Ibidem, p. 41). În condiţiile acestei mentalităţi tradiţionale: „Fiecare mutare este o rupere de trecut, o pierdere a unui tezaur familial, de neam, aşa cum fiecare mutare este, firește, şi o suferinţă de adaptare la o viaţă lipsită de rădăcini, de trecut. Din această cauză mentalitatea generală a satului nostru vechi socoteşte o greşeală părăsirea moştenirii părinteşti; în genere" (Ibidem, p. 36).

Coborând în albia imaginarului omului tradiţional vom observa că termenul de „acasă" include locul de obârşie, locul familial – satul, ţara, propria locuinţă – casa, comunitatea, mediul social – familia, rudele, sătenii, cunoscuţii, prietenii, animalele domestice implicate în muncă. Locul străin, „străinătatea", este o proiecţie a taberei militare, a războiului, a spaţiului de pribegie, a satului, a ţării, a noii familii, a comunităţii sociale în care sunt încadraţi recrutul, ostaşul, rău-măritata, copilul orfan, sluga la stăpân, bărbatul (mai nou şi femeia) plecat după câştig (emigrarea în ţările străine dezvoltate economic) etc. Cât priveşte codrul, muntele, stâna acestea obţin un statut de străinătate-casă, anume graţie semnificaţiei tranşante de siguranţă şi protecţie pe care le pot oferi aceste imagini haiducului şi păstorului.

Sentimentul înstrăinării şi dezrădăcinării derivă din sentimentul dorului şi al jalei care cuprinde sufletul colportorului de folclor aflat prin străini. Plauzibilă în acest sens e şi afirmaţia lui Dumitru Caracostea precum că înstrăinarea reprezintă un efect cauzat de

[*] *Saloane* – cu sensul de „cârciumi".

relaţiile de familie (părinţi-copii), legat de destinul rău măritatei, al însingurării forţate (Caracostea, 1969, p. 540-547), precum şi al bărbatului înstrăinat prin cătănie, război, concentrare, haiducie sau din cauza unor obligaţiuni familiale şi profesionale de întreţinere a familiei: ciobănie, cărăuşie/harabagie, muncă la pădure, piatră sau peste hotare etc.

În literatura populară întâlnim texte care evocă înstrăinatul fugar, care se ascunde fie de cătănie, puşcărie, război (luatul la oaste) sau concentrare. Alte imagini, precum flăcăii trimişi la oaste, răniţi sau întorşi din război, exteriorizează atât propriile dureri, cât şi ale părinţilor, care sunt compătimiţi şi blestemaţi.

În continuare ne vom opri la câteva reprezentări ale motivelor înstrăinării şi dezrădăcinării identificate predilect în lirica folclorică şi generatoare de profunde emoţii estetice, care întregesc conţinutul semantic al cuvântului „dor". Exegeta Georgeta Corniţă, analizând lirica nerituală din Maramureş, reuşeşte să identifice câteva „nuclee energetice afective, declanşatoare de imagini poetice". Reproducem această tipologie mai jos: ∗ ***iubirea*** cu variantele: iubire împărtăşită/iubire înşelată/iubire obstrucţionată, având ca nucleu energetic afectiv dorul erotic; ∗ ***soarta omului*** cu ipostazele norocului/nenorocului/cu plăcerea de a trăi /cu sentimentul trecerii timpului/ cu sentimentul morţii, având ca nucleu energetic afectiv dorul de viaţă, de fericire, credinţa în destin şi tristeţea în faţa morţii; ∗ ***complexul familial*** cu ipostazele: rău-măritatei, a înstrăinatului/ înstrăinatei, cu conflictul noră-soacră/ părinţi-copii/ frate-soră, având ca nucleu afectiv dorul înstrăinatei/înstrăinatului; ∗ ***munca*** cu cel puţin trei ipostaze: tăietori de lemne, păstori, plugari, uneori plecaţi departe de casă; nucleul afectiv îl constituie dorul însinguratului/ al pribeagului; ∗ ***războiul/cătănia*** cu cele două situaţii extreme: plecarea şi reîntoarcerea, în cele mai fericite cazuri, cu nucleele energetice afective: dorul dezrădăcinatului/ dorul părinţilor/ al iubitelor/ durerea în faţa morţii inutile şi înainte de vreme etc." (Corniţă, 1997, p. 57-58).

Semnificaţia lui „acasă" pentru înstrăinatul prin cătănie rămâne a fi una tradiţional acceptată, exteriorizată într-o „realitate complexă, concretizată într-o serie de elemente, stări şi procese marcate de o profundă notă emoţională" (Crupa, 2007, p. 635). Satul obţine în conştiinţa recrutului valoarea unui spaţiu familial idilic: „*Mai am azi şi mai am mâine/ Şi plec, satule, din tine/ Şi la toţi le pare bine,/ Că mă duc din sat la mine./ Numai mie-mi pare rău,/ Că mă duc din satul meu./ Satul meu e ca un rai/ Te iubeşti cu cine vrai*"[13]. Folcloristul Tudor Colac, investigând folclorul taberei militare conchide asupra categoriei tematice a folclorului ostăşesc ca fiind: „dominată de acest sentiment al jalei şi înstrăinării, constatând acea inegalitate socială a tânărului, acea nedreptate a destinului, ce îl desparte de ce îi este drag, de năzuinţele sale paşnice şi idealurile erotice" (Colac, 2002, p. 16).

În cântecul *Of, măi frate şi măi vere*, imaginea spaţiul rural patriarhal este extins la cel de ţară, înstrăinatul este constrâns să plece nu doar din satul său, ci chiar din patrie: „*Of, măi frate şi măi vere,/ Ai la inimă-o durere,/ O durere sângeroasă/ De mă*

[13] Arhiva de Folclor, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu" (AFIFRBPH), 1967, ms. 170, f. 311; Rădeni – Orhei; inf. Matrona G. Chirică, 21 ani; culeg. G. Botezatu, I. Ciobanu, M. Hanganu, A. Mandea, N. Polişciuc.

ustură la oase./ Nu-i durere, cum se cade,/ Da mă frige și mă arde,/ Că din iubita țară-a mea/ Am să plec la cale grea,/ Am să plec în țări străine,/ Unde nu cunosc pe nime,/ <...> Șase ani și jumătate –/ Basarabia-i departe./ Basarabia-i frumoasă –/ Dulce rai, grădină-aleasă"[14].

Afinitatea „străinătății" cu „acasă" o vom desprinde din doinele și cântecele de haiducie și păstorie, unde codrul sau stâna iau încărcătura emoțională a lui „acasă" „itinerant, personalizat" (Crupa, 2007, p. 637) atât pentru eroul haiduc, cât și pentru păstor, cioban: „*Frunză verde, lemn dubit,/ Alei, codre îndrăgit,/ Mult pe lume te-am iubit!/ Tu-mi ești frățiorul meu,/ Cu tine trăiesc și eu;/ Tu să mă aperi pe mine,/ Că eu sunt frate cu tine*" (Pamfile, 1913, p. 271); „*Foaie verde bob năut,/ De când maica m-a făcut,/ Codrului m-a dăruit*" (Ibidem, p. 269); „*Frunzuliță de mătasă,/ Codrule cu frunza deasă,/ În tine, când am intrat,/ Eram tânăr ca un brad,/ Da acum când am ieșit,/ Îmi rad barba c-un cuțit,/ Codrule cu frunza deasă,/ Tu ești casa luminoasă*" (*Poezia lirică populară*, 1975, p. 200-201]; „*Frunză verde, arțăraș,/ Eu sunt mândru ciobănaș,/ Pasc oițele în Carpați,/ Printre flori și printre brazi./ Gluga-mi este a mea casă/ Și cârligul mi-i nevastă,/ Iar pernuța – mușuroi/ Cu ochii țintiți la oi*"[15] (Ibidem, p. 61) etc. Așadar, habitatul haiducului deseori prinde conturul unui tablou rustic/ autohton spre care aspiră eroul folcloric pentru a se integra în sânul naturii: „*Către sânul munților,/ La umbra molizilor,/ La cântecul merlelor,/ La mugetul cerbilor./ Către sânul codrului,/ La umbra făgetului,/ Unde-i drag voinicului/ Și-i place fârtatului*" (Ibidem, p. 184-185).

Pentru a atenua efectele înstrăinării, și păstorul, trimis în cătănie, este tentat să invoce natura ca actant în fortificarea asocierii locului străin cu cel de „acasă": „*Munte, munte, piatra sacă,/ Lasă feciorii să treacă./ Să treacă la ciobănie,/ Să scape de cătunie*"[16] (Colac, 2002, p. 128). Uneori eroul se află într-o dilemă în alegerea mediului ulterior de existență-înstrăinare: „*Stau în codru și gândesc,/ Ce să fac ca să trăiesc?/ Să m-apuc de plugărie/ Ori s-apuc în haiducie*?" (*Poezia lirică populară*, 1975, p. 195). Prin urmare, atât în lirica păstorească, cât și în cea de haiducie, însingurarea și înstrăinarea sunt percepute ca blesteme indirecte, remedierea cărora e concentrată în izolarea indivizilor în munți, codri/ păduri, stâne/ târle.

Spre deosebire de reprezentarea lui „acasă" „idilic", menționează Adrian Crupa, imaginile asociate percepției unui „acasă" „itinerant, personalizat" „care servește dezrădăcinatului drept reper identitar, și, totodată, instrument de orientare și semnificare a «străinătății»", sunt luate din sistemul de referințe specifice înstrăinatului. Sistemul de referințe se concentrează în jurul obiectelor materiale (cămașă, rufe, haine ale cătanei/ ostașului, batista mândruței) și a imaginilor specifice mediului său social (plug, car cu boi, vaci, părinți, frați, surori, copii, socri, nevastă, grădină, ogor, holde etc.) (Crupa, 2007, p. 635-636).

[14] AFIFRBPH, 1963, ms. 146, f. 110; Beștemac – Leova; inf. Andrei Carp, 71 ani; culeg. E. Junghietu, I. Sandu, P. Nică.
[15] AFIFRBPH, 1947, ms. 10, f. 59; Todirești – Ungheni, inf. Iacob A. Iuteș, 36 ani; culeg. M. Ianover.
[16] Arhiva de Folclor a Institutului de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu" (București), 1955, mg. 504c; Ilva Mică – Bistrița-Năsăud; inf. Ioana Gagea, 18 ani; culeg. Constantin Zamfir [publicat: Zamfir, 1958, p. 112, cu mențiunea: „După cum reiese din text, acest cântec de cătănie aparține perioadei Primului Război Mondial (1914-1918)"].

În continuare, cercetătorul Adrian Crupa se opreşte la o nouă accepţie a mediului familiar – „acasă" în disoluţie, care ia conturul unui spaţiu ruinat, degradat. Vom exemplifica prin câteva mostre spicuite din înregistrările de creaţii populare: *„Plângemă, mamă cu milă,/ Că n-oi mai cosi-n grădină./ Coasa-n cui a rugini,/ Că fecioru-ţi n-a mai fi"*[17] (*Poezia lirică populară,* 1975, p. 278); *„De-acasă când am plecat,/ Tată, mamă am lăsta/ Şi-am lăsat o surioară/ Şi-o mândruţă ca o floare./ Înapoi când am venit,/ Tată, mămă n-am găsit,/ Surioara m-a uitat,/ Mândra mea s-a măritat"*[18] (Ibidem, p. 281); *„Di undi catana pleacî/ Rămâni casa săracî,/ Rămân boii-njiugaţ/ Şî părinţâi supăraţ"*[19]; *„Nu mai vezi tineri la plug,/ Nici patru boi trăgând la plug,/ Plugul două vaci îl trag,/ Un moşneag ţine de coarne,/ Ş-o nevastă supărată,/ Strigă la vaci câte odată,/ Păşind pe ogor din greu,/ Să-i mai vie vo hârtie,/ Din blestemata Rusie"** (Furtună, 2021, p. 79); *„Arde foc inima-n mine,/ Da nu mă prişepe nime,/ Numai şeriul şi pomântul/ Şi de sus Dumnezău sfântul,/ Şi maica de la mormânt,/ Că e-ni ştie a neu gând./ Sărmana măicuţa me,/ Când s-ar faşe pe-acole,/ Să-ni prăjească viaţa me,/ Să-ni împărţesc jălea me./ N-am nişi mamă, da nişi tată,/ Parcă sânt născut din teatră,/ N-am nişi soră, da nişi frate,/ Nişi măicuţă să mă cate./ N-am nişi fraţi, da nişi surori,/ Parcă sânt născut din flori./ Şine-i străinel ca mine?/ Numai eu şi alţii nime./ De străin eu şi-am rămas/ Numa-s negru pe obraz,/ De înstrăinat, sărac/ N-am nişi sara un' să trag"*[20].

Referindu-se la reprezentările „străinătăţii", exegetul va deosebi o „străinătate" *negativă* („neagra străinătate", „străinătate" *familiară* cu două grade de intensitate: *apropiată* (în interiorul propriei curţi, al satului, moşiei) şi *autohtonă* (în afara hotarelor satului natal, dar în interiorul graniţelor ţării) şi „străinătate" *pozitivă* (corespondentul lui „acasă" negativ). Nu vom insista prea mult asupra definirii acestora, întrucât explicaţii detaliate aflăm atât la Dumitru Caracostea (1922, p. 105-106), cât şi la Adrian Crupa (2007, p. 638-639).

De sentimentul cumplit al înstrăinării este legat şi ciclul obiceiurilor de familie (vinderea copilului bolnav prin înstrăinare de leagănul familiei, căsătoria în alt sat, plecarea miresei în casa mirelui sau chiar în alt sat, decesul ca act al ruperii de lumea de aici şi stabilirea în lumea de dincolo etc.). Dacă în cadrul obiceiurilor de naştere vinderea copilului bolnav prin înstrăinare reprezintă un act cutumiar asumat de a obţine în final vindecarea copilului, atunci în poezia riturilor de trecere nupţiale, cântecul miresei este o evocare a durerii fetei care este impusă să se despartă de vechea ei condiţie, cea de fată mare, pentru a se încadra în noul statut de femeie căsătorită. Jalea despărţirii de cei dragi, părinţi, surori, fraţi, rude, surate, iubiţi, de libertatea feciorească macină sufletul tinerei mirese. Dumitru Caracostea distinge în folclorul ceremonialului nupţial de trecere, două forme ale înstrăinatului prin căsătorie: „prima este căsătoria într-un spaţiu

[17] Dermenji – Cahul; publicată: *Poezia populară moldovenească*. Alcătuitori: G. Botezatu, M. Savin, G. Timofte, Chişinău: Cartea Moldovenească 1957, p. 143.
[18] Publicată: *Cântece norodnice vechi moldoveneşti*. Sub îngrijirea lui L. Corneanu. Chişinău: Şcoala Sovietică, 1956, p. 35.
[19] Arhiva personală a autorului, 2019; Chişinău; inf. Maria Iliuţ, 65 ani (originară din Crasna – Storojineţ – Cernăuţi); culeg. M. Cocieru.
[*] Arhiva personală a autorului, 2020; Butuceni-Orhei; inf. Iacob H. Moraru, 92 ani; culeg. A. Furtună.
[20] AFIFRBPH, 1947, ms. 23, f. 7; Cocieri – Dubăsari; inf. Ion N. Verlan, 72 ani; culeg. P. Crivițchi.

geografic limitat, mărginit la satul natal, eventual la cele apropiate; a doua se referă la căsătoria în depărtări" (Caracostea, 1969, p. 502). Din întregul repertoriu al poeziei ritualice nupţiale, doar cântecele dedicate miresei evocă motivul despărţirii, al înstrăinării şi prevestirii viitorului destin în noul mediu social: „*Plângi, mireasă, şi suspină,/ C-ai intrat în casă străină,/ Şi te-or bate fără milă,/ Şi te-or mustra fără vină*" (*Poezia lirică populară*, 1975, p. 126). Din cântecul miresei desprindem şi vestirea despărţirii de părinţi, de casa părintească: „*Ia-ţi, mireasă, zâua bună,/ De la tată, de la mamă,/ De la fraţi, de la surori,/ De la grădina cu flori;/ De la floarea de busuioc,/ De la fete, de la joc,/ De la şir de peliniţă,/ De la vorbe din portiţă./ Ieri ai fost cu fetele,/ Dar mâni cu nevestele;/ Ieri ai fost cu mama ta,/ Dar mâni cu soacră-ta*"[21]. Imaginea dezrădăcinării măritatei culminează în doina de jale cu încărcătura semantică oferită de imaginea florii vestejite: „*Foaie verde ş-o sulfină,/ Zmulge-o floare din grădină./ Cum nu creşte de s-usucă/ Cum mă usuc eu, mămucă,/ Când m-ai scos din satul meu,/ Cel văzut de Dumnezeu,/ Şi m-ai dat printre străini,/ Prin străini, prin cei capsâni*[*]*.../ Vai de floarea care-i smulsă/ Şi-n grădina altui pusă!*" (Caracostea, 1969, p. 506).

În categoria cântecelor miresei care evocă motivul despărţirii sunt cele de la gătit mireasa: „*Ian taşi, fimei, nu mai plângi,/ Nu mai plângi,/ Cî la mă-ta eu ti-oi duşi,/ Când a creşti orzu-n tindî/ S-a bati cu sticu-n grindî/ Or atunşi/ Şi nişi atunşi./ Ian taşi, fimei, nu mai plângi,/ Cî la mă-ta eu ti-oi duşi,/ Când a creşti grâu-n casî/ Ş-a bati cu sticu-n masî,/ Or atunşi/ Şî nişi atunşi...*"[22].

Acelaşi motiv se desprinde şi din cântecul interpretat la bătutul hobotului, unde despărţirea este asociată şi unui itinerar anevoios: „*Mai daţi,/ Mai daţi capişeli;/ Câti florişeli,/ Atâtea capişeli,/ Cî nu-i gâţî di niagarî,/ Da-i gâţî di fatî mari./ Pi drum di alamî/ Mă duc di la mamî;/ Pi drum di stini*[*]*/ Mă duc în striini;/ Pi drum di chetri/ Ma duc di la feti;/ Pi drum di flori/ Ma duc di la surori*"[23].

În categoria cântecelor de familie depistăm o serie de texte care evocă starea precară a nevestelor căsătorite forţat şi înstrăinate: „*Foaie verde, trei arjinţi,/ Am fost una la părinţi./ Părinţii cu putere/ M-au crescut de mângâere./ M-a crescut, m-a dezmerdat/ Pân-am fost de măritat./ Mi-a venit mire din sat,/ Părinţii nu m-o dat,/ Le-o părut că-i dezbrăcat./ Mi-a venit altul din lume,/ La părinţi le-a părut bine,/ Că se mântue de mine./ Dar mie mi-a părut rău,/ Că mă duc din satul meu*"[24]. În aceeaşi categorie de texte soarta nefastă a căsătoritelor se împleteşte cu imaginea nenorocului: „*Foaie verde, trei alune,/ Spune, măicuţă, spune,/ De mai am noroc pe lume*"[25]; „*Săracii părinţii mei,/ Bine-mi mai spuneau,/ Că noroc în lume n-am./ Of, noroc, norocele,/ Cum de mine nu-ţi e*

[21] AFIFRBPH, 1973, ms. 254, f. 91–92; Taşlîc – Grigoriopol; inf. Paraschiva I. Solomonenco, 54 ani; culeg. G. Botezatu, I. Filip, I. Gancea.
[*] *Capsâni* – (reg.) hapsâni, haini, răi la inimă.
[22] AFIFRBPH, 1969, ms. 202, f. 84; Constantinovca – Arbuzinca – Nicolaev; inf. Dumitru A. Badan, 69 ani; culeg. A. Hîncu.
[*] *Stini* – (reg.) spini.
[23] AFIFRBPH, 1969, ms. 202, f. 88–89; Alexandrovca – Voznesensc – Nicolaev; inf. Sofia A. Solomon, 74 ani; culeg. A. Hîncu.
[24] AFIFRBPH, 1967, ms. 170, p. 86; Rădeni – Orhei; inf. Eudochia N. Platon, 36 ani; culeg. G. Botezatu, I. Ciobanu, M. Hanganu, A. Mandea, N. Polişciuc.
[25] AFIFRBPH, 1968, ms. 184, f. 49; Brătuleni – Nisporeni; inf. Ana D. Poroseci, 24 ani; culeg. E. Junghietu.

jele?/ – Of, îmi e jele, dar n-am ce face,/ Că așa soarta ți se trage" (*Poezia lirică populară*, 1975, p. 108). Dorința părinților de a-și căsători fetele după miri bogați, de a nu împărți averea și prejudecata de a scăpa cât mai urgent de fata mare (numită în popor – „piatra din casă") condiționează materializarea sentimentelor de jale și ostilitate în creații lirice care evocă motivul căsătoriei nefericite.

Motivul înstrăinării și dezrădăcinării din casa părintească a miresei este conturat și în orațiile ritualice precum *conăcăria, iertăciunea,* interpretate în cadrul magic al nunții: *„Să scoatem florișica din pământ,/ S-o scoatem cu rădăcini,/ S-o ducem pe mâni,/ S-o răsădim în grădină,/ Să fie o zână,/ În grădina împăratului,/ Unde-i raiul domnului/ Și umbra pomului,/ Ca acolo să-nflorească,/ Să rodească,/ Locul să-i priiască/ Și să nu se veștezască"*[26] (*Folclor românesc de la est de Nistru, de Bug, din nordul Caucazului*, 2007, p. 453); *„Iar dumneta, jupână mireasă,/ Mâne stăpână de casă,/ E și te scoală,/ Pornește calea bătrânilor,/ Cărarea zânelor*"[27] (Ibidem, p. 457).

În categoria ceremonialului funebru înstrăinarea se asociază cu trecerea în lumea de dincolo a „dalbului de pribeag": *„Of! Amar șî gre durere,/ Moarte fără mângâiere/ Și o Moarte mânioasă/ Astăz mă scoate din casă/ Și cu jele mă disparte/ De la niamușoarele toate,/ De la frați, surori, părinți,/ De la prietenii șei iubiți./ <...> Că mă duc, unde nu știu,/ Că înapoi n-am să mai viu;/ Iaca mă călătoresc,/ Să nu mă teme*[*] *un lut uscat,/ Că mâne voi fi uitat/ De rude și de părinți./ Că așei din veci adormiți./ <...> Mărg la un loc străin/ Ca un hulubaș străin,/ Într-un codru întunicat/ La un loc pre depărtat*"[28] (*Folclor românesc de la est de Nistru, de Bug, din nordul Caucazului*, 2007, p. 476-477).

În cântecul de protest social, de viață grea, de asemenea, identificăm înstrăinarea prin invocarea motivului morții: *„Nu te lăuda, bogate,/ Că ai bani și ai de toate;/ Că a veni moartea într-o zi/ Și te-a lua de la toate:/ Și ți-a face casa-n deal,/ În fundul pământului/ În veliștea vântului*" (*Poezia lirică populară*, 1975, p. 263).

Experiența grupului etnic înstrăinat rezidă în imagini dure despre străinătate, care, uneori, iau forma unor adevărate blesteme: *„Ard-o focu străinătate,/ C-am ajuns tare departe,/ Peste Nistru, peste ape,/ Unde cartea nu răzbate*" (Smochină, 1935, p. 106); *„Oi, Bugule, Bugule,/ Săca-ți-ar izvoarele,/ Să-mi trec eu picioarele/ Să-mi văd surioarele*"[29] (*Poezia lirică populară*, 1975, p. 120).

În alte cazuri, eroul liric este tentat să-și imagineze înstrăinarea drept un rezultat al blestemelor din partea părinților: *„Frunză verde de mătasă,/ Când gândesc cu dor acasă,/ Îmi plânge inima în oase,/ Dar nu plânge nici de-un bine,/ Dar plânge, că-s prin străini./ De străin ce-am rămas/ Numa-s negru pe obraz./ Maică! rău m-ai blestemat,/ De casă eu m-am depărtat./ Peste munți și peste apă/ În neagra străinătate,/ Unde n-am nici sori, nici frate,/ Dar nici maică cu dreptate/ Și nevastă să mă cate*" (Ibidem, p. 95-96). Blestemul părintesc generează lipsirea copilului înstrăinat de noroc *„Mamă, rău m-ai*

[26] AFIFRBPH, 1959, ms. 116, f. 78–83; Nezavertailovca – Slobozia; inf. Petre Dolta, 23 ani; culeg. I. Diordiev.
[27] AFIFRBPH, 1959, ms. 116, f. 84–90; Nezavertailovca – Slobozia; inf. Ion P. Dimitriev, 21 ani; culeg. I. Diordiev.
[*] *Teme* – (reg.) verbul „a chema".
[28] AFIFRBPH, 1946, ms. 6, f. 104–105; Roghi – Dubăsari; inf. T. Popov, 19 ani; culeg. N. Lucavșciuc.
[29] Arhiva personală a autorului, iunie 1970; Șerbani – Voznesensk – Nikolaev – Ucraina; inf. P. P. Zapașcicova, 64 ani, culeg. I. Ciobanu [publicat: *Genuri și specii folclorice*, 1972, p. 177-178].

blestemat,/ Tot norocul mi-ai mâncat/ Şi m-ai blestemat, şi-am plâns, of,/ Rele zile am ajuns./ M-ai blestemat cu pară,/ M-ai zvârlit din sat afară./ De mă blăstămai şi lunea,/ De-am ajuns să-nconjur lumea./ De m-ai blăstămat şi marţea,/ De-am ajuns să-mi mănânc viaţa./ De m-ai blăstămat şi joia/ De-am ajuns să ştiu nevoia" (Ibidem, p. 96).

Observăm că înstrăinarea e un motiv persistent şi în lirica folclorică a deţinuţilor: *„Frunzuleană de pelin/ Viaţa plină cu venin./ Of, de ce nevoi amare/ Ei m-au dus la închisoare./ De la tată, de la mamă,/ De la fraţi şi de la soră./ <...> De la sat cu rugăminte/ La-mpărat pornit-am fost,/ Ca să ierte el nalogul,/ unde anu-i tare prost./ Da-mpăratul pentru aceea/ Că la dâns-am fost pornit,/ M-a băgat la închisoare/ Şi departe m-a trimis*" (Ibidem, p. 260); *„Puşcărie, puşcărie,/ Dare-ar focul peste tine,/ Să rămâie numai scrumul,/ Să-mi fie şi mie drumul,/ C-am intrat de mic copil/ Şi-am să ies mai mult bătrân,/ Cu musteaţa spic de grâu/ Şi cu barba pân-la brâu*" (Ibidem, p. 259); *„Foaie verde lobodă,/ Toată lumea-i slobodă,/ Numai eu stau la-nchisoare/ Sub lăcăţi şi sub zăvoare"* (Ibidem, p. 256).

Apropiate de cântecele de înstrăinare sunt şi cântecele de singurătate, creatorii cărora sunt persoanele rămase singure (orfani, văduve etc.). Tensiune versurilor vibrează între soarta dramatică în care eroul liric s-a pomenit şi regretul că nu are pe nimeni în preajmă: *„Frunzişoară de mohor,/ Ies afară, ard de dor,/ Întru-n casă să mă sting/ Şi mai tare mă aprind./ Ies afară încetişor/ Şi mă razăm de uşor,/ Şi privesc în sat cu dor/ Cum merg fraţii la surori/ Şi părinţii la feciori,/ Şi mamele la copile,/ Numai eu nu am pe nime*"[30]; *„N-am tată să mă mângâie/ Nici mamă să mă tămâie,/ N-am nici fraţi, nici, surioare/ Să mă-ntrebe ce mă doare*"[31] (*Poezia lirică populară*, 1975, p. 81). Într-o stare similară de singurătate se simte şi eroul liric părăsit de copii: *„Păsărică giurgiulie,/ Zboară tu peste câmpie/ Zi-le la copii să vie/ Până-ncă măicuţa-i vie,/ Să trăim toţi împreună,/ Ca s-avem şi voie bună./ După ce m-or îngropa/ Ori or mai veni, ori ba./ Viaţa trece ca umbra,/ Se topeşte ca ceara./ Se topesc a mele zile/ Şi vă las mâine-poimâne./ S-or întoarce-acasa-odată/ Ş-or găsi pe mama moartă,/ Şi casuţa supărată./ Or găsi casa pustie/ Şi livada-n sărăcie./ Inimioara i-a mustra/ Cum au lăsat pe mama/ Singurică, sărmana*"[32].

În alte exemple eroul liric simte singurătatea, chiar dacă mai are pe cine în preajmă: *„Jelui-m-aş la cumnate,/ Cumnatele-s supărate,/ Mie nu-mi face dreptate!/ Jelui-m-aş la surori,/ Surorile au soţie*[*]*/ Şi ele nu-mi cred mie/ Necazul din vădănie*"[33] (*Poezia lirică populară*, 1975, p. 105). În exemplul dat, starea dramatică este potenţată şi de utilizarea formulei *jelui-m-aş,* care apare foarte frecvent în lirica populară care invocă dorul şi jalea şi reprezintă, potrivit lui Dumitru Caracostea, „un tipar stilistic *<...>,* ca expresie a singurătăţii" (Caracostea, 1969, p. 530). O formă stilistică mai evoluată a motivului *jelui-m-aş şi n-am cui* presupune existenţa de-a lungul istoriei a nedreptăţii în mediul social (cântecele de haiducie, de viaţă grea şi protest social): *„Frunză verde de*

[30] AFIFRBPH, 1959, ms. 112, f. 62-62a; Teleşeu – Orhei; inf. Ana Grigore Derevenco, 20 ani; culeg. V. Palii.
[31] AFIFRBPH, 1967, ms. 167, f. 28; Trebujeni – Orhei; inf. Tudora S. Moraru, 42 ani; culeg. N. Băieşu.
[32] AFIFRBPH, 1982, ms. 338, f. 243-244; Crasnoilsc – Storojineţ – Cernăuţi – Ucraina; inf. Veronica M. Solcan, 74 ani; culeg. G. Botezatu, N. Băieşu.
[*] *Soţie* – (pop.) soţ, bărbat.
[33] Publicat: Pamfile, 1913, p. 221.

pelin,/ Văleu de copil străin,/ Când ajunge la stăpân/ Şi e hacu[*]*-n jumătate/ Şi ocară a treia parte./ Jelui-m-aş şi n-am cui,/ Jelui-m-aş Prutului./ Prutul tace supărat –/ Multă oaste l-a călcat./ Jelui-m-aş şi n-am cui,/ Jelui-m-aş codrului –/ Codrul are frunză verde/ Şi pe mine nu mă crede./ Jelui-m-aş şi n-am cui,/ Jelui-m-aş câmpului –/ Câmpul are peliniţă/ Nici de dânsul n-am credinţă"*[34] (*Poezia lirică populară*, 1975, p. 79). În societatea modernă perpetuarea acestui motiv este estompată, graţie evoluţiei relaţiilor sociale precum şi a cadrului legislativ de ocrotire a drepturilor omului.

Într-o serie de creaţii lirice, eroul folcloric solitar, spre deosebire de haiduc, cioban, simte singurătatea/ înstrăinarea şi în sânul naturii, ea îl face să sufere oriunde ar merge: *„Câte păsări codrul are,/ Cuib cu pui au fiecare./ Câte păsări codrul trec,/Vara-n cântec o petrec,/ Numai eu nu pot cânta,/ Că n-am unde m-aşeza,/ C-am avut cuibul la drum/ Sub o creangă de alun./ Câţi oameni pe drum treceau/ Toţi în cuibul meu zvârleau./ Dar eu nu m-am mâniat,/ Cuibuşorul mi-am mutat./ Tucma-n vârful muntelui,/ În bătaia vântului,/ Dar ş-aicea n-am alin,/ Nu-i scăpare de-al meu chin./ Că brazii se clatină/ Şi cuibul mi-l leagănă./ Vai de pasărea străină/Numai ea n-are hodină!"*[35] (Ibidem, p. 116)

Cercetările efectuate asupra imaginarului tradiţional ne dezvăluie că dramatismul înstrăinării este susţinut de implicarea unor obiecte/ imagini cu încărcătură simbolică, menţionăm doar câteva: ***piatra*** – *„Eu mă duc, drumul rămâne,/ Plânge mândra după mine,/ Plânge mândra, plâng şi eu,/ Plâng şi petreli-n parău"*[36] (Friedwagner, 1940, p. 348], *„Mamă, inimă de piatră,/ Ce nu vii la mine odată"* (Poezia lirică populară, 1975, p. 65), *„Am plecat copil din sat,/ Dar de părinţi n-am uitat –/ Le mai scriu câte-o scrisoare,/ Că dorul de ei îi mare./ Inima mi-i grea ca piatra –/ Mi-i dor de mama şi tata./ Inima-mi arde cu pară –/ Mi-i dor de tată şi mamă"*[37] (Colac, 2002, p. 146); ***spinii*** – *„Că străinu-i ca şi spinul/ Şi amar ca şi pelinul"* (*Poezia lirică populară*, 1975, p. 78), *„Că viaţa printre străini/ Îi ca şi drumul printre spini –/ De vei merge cât de lin,/ Tot te-mpunge câte-un spin"* (Ibidem, p. 78); ***pelinul*** – *„Pelin beau, pelin mănânc,/ Pe pelin sara mă culc,/ <...> Străin sânt, străin trăiesc,/ N-am cui să mă jeluiesc"* (Ibidem, p. 107); ***mărăcinul*** – *„Rău îi, frate prin străini,/ Ca desculţ prin mărăcini"*[38] (Ibidem, p. 101), *„Înconjuratu-s de străini, / Ca iarba de mărăcini"* (Ibidem, p. 78); ***ciulinul*** – *„Că străinu-i ca ciulinul"* (Ibidem, p. 82); ***cucul*** – *„Străinel ca mine nu-i,/ Decât puiul cucului,/ Când îl lasă mama lui,/ Colo-n vârful teiului,/ Singurel cu gândul lui"* (Ibidem, p. 103); *„Sus pe vârful nucului/ Şede mama cucului/ Şi tot cântă-n glas subţire/ Pentru-a noastră despărţire"*[39] (Friedwagner, 1940, p. 327), *„Cântă cucul, se roteşte,/ Ghiţă calul potcoveşte,/ De armată se găteşte"*[40] (Colac, 2002, p. 90); ***turturica*** – *„Turturica, vai de*

[*] *Hac* – (reg.) leafă, simbrie, răsplată.
[34] Publicată: *Cântece moldoveneşti (norodnice),* Partea I, 1927, p. 37.
[35] AFIFRBPH, 1968, ms. 184, f. 129; Milești – Nisporeni; inf. Ana E. Goman; culeg. E. Junghietu, D. Țurcanu.
[36] Boian; inf. Zamfira Toma; culeg. Adrienne Volcinschi.
[37] Arhiva personală a autorului, 1999; Bujor – Lăpuşna; inf. Mihai Ciobanu; culeg. T. Colac. [publicat: *Codrule, de-aş fi ca tine... Cântecele lui Mihai Ciobanu*, 1996, p. 41].
[38] Publicat: *Cânteşe norodnişe moldoveneşti,* 1940, p. 60.
[39] Roșa-Cernăuți; culeg. Erast Mihalescu.
[40] AFIFRBPH, 1960, ms. 128, f. 22-23; Trebujeni – Orhei; inf. Sofia S. Lisnic, 42 ani, culeg. G. Botezatu, I. Vlad, G. Galan, I. Gherman.

ea,/ Ea soție nu-și mai ia,/ Chiar de cântă câteodată,/ Tot pe-o ramură uscată"[41] (*Poezia lirică populară*, 1975, p. 101), „*Turturică, turturea,/ Nu plânge de mila mea,/ Numai zbori la maica mea*" (Caracostea, 1969, p. 515); ***privighetoarea*** – „*Biata mea privighetoare/ Îmi cântă sara pe răcoare/ Și dimineața când se scoală*" (Poezia lirică populară, 1975, p. 84); ***cocoșul*** – „*Cucoșel de pe pădure,/ Du-te la maica și-i spune,/ Că unde m-a dat/ Și nu mi-i bine*"[42] (Ibidem, p. 122); ***pasărea-mesager*** – „*Foaie verde de-un harbuz,/ Vine-o pasăre pe sus./ Și vine cu zborul greu/ Tucmai din sătucul meu/ – Pasăre, pasărea mea,/ să-mi spui maica ce făcea?/ – Cocea pâine și plângea/ Și la tine se gândea*"[43] (Ibidem, p. 103); ***stihia acvatică*** – „*Prutule, apî vioarî/ Faci-te-ai niagrî cernialî,/ Stuhu tău – o penișoarî,/ ca sî scriu o hârtioarî/ S-o trimăt la maica-n țarî*"[44] (Colac, 2002, p. 198); ***stihia pirică*** – „*Pătimesc, nu pătimesc,/ Ard în foc și nu simțesc*" (*Poezia lirică populară*, p. 65), „*De m-ai blestemat cu foc,/ Să n-am parte, nici noroc*" (Ibidem, p. 80), „*Arde inimioara-n mine/ Ca focu-n cuptior de pâine,/ Focul arde și se stinge,/ Inimioara-n mine plânge*"[45] (Colac, 2002, p. 136); ***pâinea*** – „*Numai eu străin prin țară/ Mănânc pânea cea amară*" (*Poezia lirică populară*, 1975, p. 297), „*Auzii prin cei bătrâni:/ Bună-i pânea prin străini;/ Bună-i pânea și mezoasă/ Și la mijloc veninoasă*" (Ibidem, p. 83); ***mama*** – „*Ține-mă, maică, lângă tine,/ Dacă mă-i depărta pe mine/ Mult în cale mă-i căta/ Și de mulți mă-i întreba*"[46] (Ibidem, p. 118), „*Maică, măiculița mea,/ Vino, maică, aici colea/ Și te rog, maică, să vii/ Până-n fundul grădinii/ Să vâri mâna printre spini,/ Să mă scoți dintre străini*"[47] (Ibidem); ***norocul*** – „*Mamă, rău m-ai blestemat,/ Tot norocul mi-ai mâncat/ <...> M-ai blestemat cu pară,/ M-ai zvârlit din sat afară*"[48] (Ibidem, p. 96); „*Rău-i, frate, peste tot,/ Când omul n-are noroc./ Of, noroc, noroc, noroc,/ De te-aș prinde pe un loc,/ Să-ți pun lemne, să-ți dau foc,/ Ca să zici că n-ai noroc"*[49] (Ibidem, p. 102) ș.a.

În tradiția etnoculturală românească, pe lângă semnificația sa de simbol al vieții și al morții, al liantului dintre lumea de aici și lumea de dincolo, *fluviul* este cel care segmentează geografic un popor, înstrăinând frați de același sânge, ceea ce-l motivează pe interpretul popular să-l invoce într-un șir de creații, aducându-i învinuiri: „*Nestru, Nestru, apă blăstămată,/ De când pe tini ti-am trecut/ Șî la Bug m-am dipărtat,/ Tu din mal în mal ai crescut/ Șî pi frațâi nei din Moldova/ Nu-i mai pot videa/ Tot din pricina ta*" (Smochină, 1935, p. 106); „*Vreu sî trec în ceia parti,/ Șî Nestru mă disparti./ Of, Nestri, di ci nu ti-ngustedz,/ Sî ni ti păşăsc/ Șî-n Moldova sî mă trezesc*"[50] (Idem, 1939, p. 19); „*Prutule, apă vioară,/ De ce ți-i apa amară?/ Cine bea apă din tine,/ Fie străinel ca mine*" (Pamfile, 1913, p. 222); „*Oi, Bugule, Bugule,/ Săca-ți-ar izvoarele,/ Să-mi trec eu*

[41] Mârzești – Cornești [publicat: *Folclor moldovenesc*, 1956, p. 266].
[42] AFIFRBPH, 1969, ms. 201, f. 50; Alexandrovca – Voznesensk – Nicolaev – Ucraina; inf. Vasilii Dobrișa. 71 ani; culeg. E. Junghietu.
[43] Glavan – Drochia [publicat: *Poezia populară moldovenească*, 1957, p. 171].
[44] Hârlău; inf. Zamfira Șaramet [publicat: *Poezii populare. Doine*, 1888, p. 84].
[45] Ms. Gh. Madan, *Cântece de codru*, p. 2-3; Verejeni – Orhei; inf. Anica Goșloban (nu știe carte), culeg. Gh. Madan.
[46] Molochișul Mare – Râbnița; publicat: *Cântece moldovenești (norodnice)*, Partea I, 1927, p. 22.
[47] Publicat: Sevastos, 1888, p. 30-31.
[48] AFIFRBPH, 1967, ms. 174, f. 25; Cucuruzeni – Orhei; inf. Parascovia P. Meleca, 24 ani; culeg. A. Hâncu.
[49] Publicat: *Cânteşe norodnişe moldoveneşti,* 1940, p. 60.
[50] 1924; Coșnița – Dubăsari; inf. femeie, 68 ani; culeg. N. Smochină.

picioarele,/ Să-mi văd surioarele"[51] (*Poezia lirică populară*, 1975, p. 120); sau măgulindu-l: „*Bună ziua, Nistrule,/ Ce mai faci, bătrânule?/ Ce mai faci, drăguțule?/ Ce veste mi-ai adus/ De la frații mei din sus?*"[52] (Ibidem, p. 264); „*Bună ziua, Nistrule,/ Nistrule, bătrânule!/ Am venit să te mai văd,/ Să te-ntreb, la sfat să șed,/ Că tu, frate, multe știi,/ multe știi de unde vii,/ Multe vezi și multe-auzi,/ Printre maluri multe-ascunzi./ Ce veste ne mai aduci/ pe a tale valuri dulci/ De la frații tăi de sus/ Și acei de la apus?*"[53] (Ibidem, p. 245).

Jalea și dorul devin elemente indispensabile în compararea destinului omenesc cu fluviul: „*Plină inima de jele,/ Ca și Nistrul de petricele;/ Plină-i inima de-amar,/ Ca și Nistrul din mal în mal;/ Plină inima de veninuri,/ Ca și Nistrul de anină;/ Tare-s plină eu de ciudă,/ Ca și Nistrul de hălăciugă*"[54] (Ibidem, p. 67); „*Înconjuratu-s de dușmani,/ Ca Prutul de bolohani*"[55] (Ibidem, p. 79).

Etnologul Nichita Smochină, culegător al literaturii populare a românilor de peste Nistru, ajunge la concluzia că „nota dominantă în poezia populară transnistriană este cântarea înstrăinării și a Nistrului", or acest fapt vorbește despre „jalea seculară abătută asupra frânturii neamului aruncate peste Nistru" (Smochină, 1939, p. 10). Eroul liric este nostalgic după locurile natale – „acasă": „*La noi era și vara, varî/ Și primăvara, primăvarî*", plângându-și soarta în „străinătate": „*Di atâta-nstreinari/ Nu pot mergi pi cărari*" (Ibidem). Cercetătorul ne atenționează că românii transnistreni nu au uitat niciodată „țara mamă" – România, ci „nu fără nădejde, și întocmai ca fiul rătăcit, cântărețul de pe acele meleaguri spune cu amar: *Dimineața când mă scol,/ Es afarî-ncetișor/ Și mă uit în țară cu dor*" (Ibidem); „*Nu ni-i rău, nici dzac di boalî,/ Da mă uit în ceia țarî,/ Ca sî-ni strâng fratâi grămăjoarî,/ Grămăjoarî nu i-am strâns,/ Da m-am pus gios ș-am plâns"*[56] (Idem, 1939, p. 19).

În studiile și culegerile de folclor înregistrat de la românii emigranți și stabiliți cu traiul în „străinătate", cercetătorii au menționat preponderența cântecelor tradiționale ce includ motivul înstrăinării. În postfața culegerii *Și cânt codrului cu drag*: *Folclor moldovenesc din sate nord-caucaziene*, întocmită de muzicologul Iaroslav Mironenco, folcloristul Victor Cirimpei explică cauza acestei preponderențe: „nu e greu să ne dăm seama cât de scumpă era pentru prima generație de moldoveni, așezați cu traiul în Caucaz, evocarea în cântece a peisajelor basarabene, a reliefului de codru, a florei și faunei băștinașe" (*Și cânt codrului cu drag...*, 1987, p. 125). Alcătuitorul însuși va menționa că țăranii basarabeni, care în anii 1860-1880 s-au stabilit cu traiul în nordul Caucazului, au avut grijă să ia cu ei „nu numai obiectele de uz, așa-zisele obiecte ale culturii materiale, dar și toată bogăția spirituală pe care o moștenesc: cântecele și dansurile, iscusința cu care cântau la fluier, din cimpoi, din frunză de prăsad, nu uitau

[51] Arhiva personală a autorului, iunie 1970; Șerbani – Voznesensk – Nikolaev – Ucraina; inf. P. P. Zapașcicova, 64 ani, culeg. I. Ciobanu [publicat: *Genuri și specii folclorice*, 1972, p. 177-178].
[52] AFIFRBPH, 1971, ms. 224, f. 135; Bravicea – Călărași; inf. Gherasim E. Grăjdianu, 76 ani; culeg. L. Ungureanu.
[53] Jura – Râbnița [publicat: *Folclor moldovenesc*, 1956, p. 31].
[54] Publicat: *Cânteșe norodnișe moldovenești,* 1940, p. 76; *Cântece norodnice vechi moldoveneşti*, 1956, p. 95.
[55] Hârlău; inf. Iordache Fotache [publicat: *Poezii populare. Doine*, p. 8-9].
[56] 1924; Coșnița – Dubăsari; inf. femeie, 68 ani; culeg. N. Smochină.

nici <...> şezătorile, nici poveştile, cântecele de leagăn" (Ibidem, p. 3). Vom exemplifica preponderenţa motivului înstrăinării prin următorul exemplu: „*Cucuşor de pe pădure,/ Pica-ţ-ar limba din gură./ Mi-ai cântat an ş-o vară,/ De m-ai scos din sat afară./ Cucuşor cu pana sură,/ Du-te-n ţara mea şi spune,/ Că unde-am venit nu mi-i bine,/ Că mi-i perna de ciorline*[*]" (Ibidem, p. 23).

Migrarea ţăranilor basarabeni i-a condamnat pe majoritatea dintre ei la o dezrădăcinare definitivă. Martorul ocular al acestor intemperii, corespondentul ziarului *Telegraf*, Basarab (se presupune că ar fi pseudonimul lui Zamfir C. Arbore), menţiona cu referire la această realitate cruntă a ţăranului basarabean: „odată pornit pe acea cale plină de amărăciuni, de nenorociri, de lipsuri şi mai mari, pentru dânsul nu mai există posibilitatea de a se mai întoarce, căci ce ar găsi la un asemenea caz? Jidanul ori rusul i-a ocupat locul; pentru dânsul nu mai este loc, el este izgonit din ţara sa pentru totdeauna" (Basarab, 1996, p. 20). Cu toate acestea, subliniază cercetătorii liricii populare a românilor de la est de Nistru, de Bug şi din nordul Caucazului, Tudor Colac şi Ion Buruiană, „în momente de însingurare sufletească şi de meditaţie filozofică asupra propriului destin, conştient de drama pe care o trăieşte, gândul celui dezrădăcinat şi înstrăinat îi fuge, totuşi, uneori la patria lui istorică: *Mă-nghie doru-n Basarabia,/ Dorule, nu mă-nghie,/ Basarabia nu-i cole,/ Basarabia-i loc departe,/ Nici hârtia nu răzbate*"[57] (*Folclor românesc de la est de Nistru, de Bug, din nordul Caucazului,* 2009, p. 51).

Existenţă umanului marcată de permanentele transcenderi necesare, impuse sau benevole, scot în evidenţă o serie de constante definitorii condiţiei de exilat sau emigrant al omului tradiţional. Fie că trece prin înstrăinare, cătănie, nuntă, moarte, transhumanţă, haiducie ş.a., înstrăinatul sau dezrădăcinatul pendulează emoţional între două medii sociale: unul, care reflectă noţiunea de „acasă", specifică unui habitat folcloric tradiţional, şi altul – cel de „neagra străinătate", care înglobează o serie de conotaţii negative generate de transformările la care este supus emigrantul. Părăsirea casei părinteşti sau a casei proprii, impulsionează, uneori, o percepţie a unui habitat aflat în dezagregare din cauza emigrării impuse. „Acasă" nu mai este „modelul primordial de organizare a lumii", ci un „spaţiu descompus", ruinat. Analizând mai multe exemple generate de creaţia folclorică imaterială, am observat că „străinătatea" treptat se familiarizează; devine apropiată sau se autohtonizează, obţinând un caracter regional, fiind asociată propriului habitat, vecinătăţii, moşiei sau satului de alături, spaţiului dintre graniţele etnice şi politice ale poporului său. Cercetările efectuate ne-au dezvăluit că motivele înstrăinării, dezrădăcinării şi singurătăţii oglindite în creaţia populară reprezintă argumente concludente ce demonstrează realităţi ale trecutului. Vehiculate în mod constant, permit reconstituirea unor aspecte istorice, sociale, psihologice, cognitive ale unei mentalităţi tradiţionale. Relevante în acest sens sunt cântecele folclorice prin intermediul cărora performerul de folclor îşi exteriorizează stările afective şi emoţionale legate de această condiţie a înstrăinării, a despărţirii de cei dragi şi a aflării sale prin străini.

BIBLIOGRAPHY:

[*] *Ciorline* – (reg.) ciurlani.
[57] Moldovanskoe – Krâmsk– Krasnodar – Fereraţia Rusă.

BASARAB. *Scrisori din Basarabia.* Ediţie îngrijită de Aristiţa şi Tiberiu Avramescu. Vol. I. Chişinău: Ştiinţa, 1996. 316 p.
BERNEA, Ernest. *Spaţiu, timp şi cauzalitate la poporul român*. Ed. a 2-a. Bucureşti: Humanitas, 2005. 327 p.
BÎRLEA, Eugenia. *Între boală şi poezie: dorul de casă al soldaţilor români din armata habsburgilor*. În: *Naşterea documentului de folk-lore. Răspântii metodologice*. Coord. Ileana Benga. Cluj-Napoca: Risoprint, 2015 [*ORMA. Revistă de studii etnologice şi istorico-religioase*, vol. 24 (2015)], p. 155-175.
BÎRLEA, Ovidiu. *Folclor românesc: Momente şi sinteze*. Vol. II. Bucureşti: Minerva, 1983. 488 p.
CARACOSTEA, Dumitru. *Aspectul psihologic al războiului.* Bucureşti: Cartea Românească, 1922. 95p.
CARACOSTEA, Dumitru. *Poezia tradiţională română: Balada poporană şi doina*. Vol. II. Bucureşti: Editura pentru literatură, 1969. 646 p.
Cântece moldoveneşti (norodnice). Culese de Pavel Chior. Partea I. Balta: Editura de Stat a Moldovei, 1927. 60 p.
Cântece norodnice vechi moldoveneşti. Sub îngrijirea lui L. Corneanu. Chişinău: Şcoala sovietică, 1956. 164 p.
Cânteşe norodnişe moldoveneşti. Adunate şi orânduite de L. Barschi şi L. Cornfeld. Tiraspol: Editura de Stat a Moldovei, 1940. 201 p.
Codrule, de-aş fi ca tine... Cântecele lui Mihai Ciobanu. Responsabil de ediţie Vasile Romanciuc. Prefaţă de Tudor Chiriac. Cuvânt înainte de Anatol Ciocanu, Anatol Caciuc. Chişinău: Museum, 1996. 120 p.
COLAC, Tudor. *Drag îmi e să fac armata: Din folclorul taberei militare*. Bucureşti-Chişinău: Litera Internaţional, 2002. 376 p.
CORNIŢĂ, Georgeta. *Paradigme ale expresivităţii în lirica populară nerituală din Maramureş*. Baia Mare: Umbria, 1997. 375 p.
CRUPA, Adrian. *„Acasă" şi „străinătate". Reprezentări în imaginarul tradiţional*. În: *Români majoritari/ Români minoritari: interferenţe şi coabitări lingvistice, literare şi etnologice*. Iaşi: Alfa, 2007, p. 633-642.
Folclor moldovenesc. Alcătuirea şi îngrijirea de M. G. Savina şi I. D Ciobanu. Chişinău: Editura de Stat a Moldovei, 1956. 519 p.
Folclor românesc de la est de Nistru, de Bug, din nordul Caucazului: (Texte inedite). Alcătuire, îngrijirea textelor, comentarii, glosar, bibliografie, imagini: Nicolae Băieşu, Andrei Hâncu, Ana Graur. Vol. I. Chişinău: Elan poligraf, 2007. 596 p.
Folclor românesc de la est de Nistru, de Bug, din nordul Caucazului: (Texte inedite). Alcătuire, îngrijirea textelor, comentarii, glosar, bibliografie, imagini: Nicolae Băieşu, Grigore Botezatu, Ion Buruiană [et. al.]. Vol. II. Chişinău: S. n., 2009. 560 p.
FRIEDWAGNER, Matthias. *Rumänische Volkslieder aus der Bukowina* (*Cântece populare româneşti din Bucovina: De-ale dragostei*). Würzburg: Konrad Triltsch Verlag Würzburg, 1940. XLIII+582 p.
FURTUNĂ, Alexandru. *Aspecte istorico-folclorice şi epistolare privind serviciul militar al basarabenilor şi participarea lor la diverse conflagraţii (secolul XIX – prima jumătate a secolului al XX-lea)*. În: *Cercetarea istoriei şi patrimoniului cultural local în contextul dezvoltării durabile a societăţii. In Honorem Nicolae Chicuş*. Coord.: Larisa Noroc, Valentina Ursu. Chişinău: S. n., 2021 (CEP UPS), p. 58-79.
Genuri şi specii folclorice. Chişinău: Ştiinţa, 1972. 199 p.
LICAN, Sebastian [Preot]. *„Trebuie să râzi la Dumnezeu. Să te bucuri de viaţa pe care ţi-a dat-o şi atunci şi el îţi va zâmbi*". În: *Formula AS*. 2012, nr. 1011, [rubrica] Spiritualitate. Disponibil: http://www.formula-as.ro/2012/1011/spiritualitate-39/pr-sebastian-lican-14868 (citat 06.07.2022].
PAMFILE, Tudor. *Cântece de ţară*. Bucureşti: Librăriile Socec & Comp., C. Sfetea şi Librăria Naţională, 1913. 358 p.
Poezia lirică populară. Alcătuirea, introducerea, comentariile de Ion Ciobanu. Chişinău: Ştiinţa, 1975. 376 p.

Poezie populară moldovenească. Alcătuirea şi îngrijirea de Gr. G. Botezatu, M. G. Savina şi G. A. Timofte. Chişinău: Editura de Stat a Moldovei, 1957. 414 p.
Poezii populare. Doine. Culese şi publicate întocmai cum se zic de Mihail Canianu. Iaşi: Editura Librăriei fraţii Şaraga, 1888 (Tipografia Naţională). 274 p.
POPESCU, Ion Longin. *Prof. Dr. Nicolae Constantinescu: „În tezaurul culturii populare se găsesc semnele cele mai viguroase ale identităţii româneşti"*. În: *Cotidianul.ro*. 2014, 12 iulie [online]. Disponibil: https://www.cotidianul.ro/prof-dr-nicolae-constantinescu-in-tezaurul-culturii-populare-se-gasesc-semnele-cele-mai-viguroase-ale-identitatii-romanesti/ [citat 20.09.2022].
SASU, Aurel. *Cultura românească în Statele Unite şi Canada*. Vol. 2: *Nostalgia românească*. Bucureşti: Editura Fundaţiei Culturale Române, 1993. 198 p.
SEVASTOS, Elena Didia Odorica. *Cântece moldoveneşti*. Iaşi: Tipografia Naţională, 1888. 344 p.
SMOCHINĂ, Nichita P. *Les Moldaves de Russie Soviétique depuis les origines jusqu'a nos jours* [*Moldovenii din Rusia Sovietică de la origini până în zilele noastre*]. În: *Moldova Nouă*, anul I, 1935, nr. 1, p. 69-107.
SMOCHINĂ, Nichita. *Literatura populară a românilor de peste Nistru*. În: *Anuarul Arhivei de Folclor*. Vol. V. Bucureşti: Imprimeria Naţională, 1939, p. 7-56.
Şi cânt codrului cu drag: Folclor moldovenesc din sate nord-caucaziene. Culegere, alcătuire, descifrare şi prefaţă de I. Mironenco. Chişinău: Literatura artistică, 1987. 132 p.

Notă: Articolul este realizat în cadrul proiectului *20.80009.1606.03 Contexte socioculturale autohtone şi interconexiuni europene în creaţia populară şi literatura cultă din Basarabia (sec. XIX până în prezent)*.

AN INTERDISDISCIPLINARY APPROACH TO *TIME'S ARROW* BY MARTIN AMIS AND *DEVILISH PLAN* BY RODICA OJOG-BRAŞOVEAN VIA GEORGE KELLY'S PERSONAL CONSTRUCT THEORY

Clementina Alexandra MIHĂILESCU,
Assoc. Prof. Dr. Habil. Aurel Vlaicu University of Arad
Stela PLEŞA,
PhD., Gymnasial School Racovița, Sibiu County

Abstract: The paper expands upon a parallel interdisciplinary approach to Martin Amis' Time's Arrow and Rodica Ojog-Braşoveanu's Devilish Plan via George Kelly's Personal Construct Theory with a view to showing how, through the innovative postmodern techniques of fast rewind, on the one hand, and irony, stream of consciousness, inner monologue, reverse chronology, on the other, the two novelists have imaginatively recreated and refreshed the old topic related to the atrocities from the concentration camps in order to teach their contemporary readers a moral lesson.

Keywords: Martin Amis, Rodica Ojog-Brasoveanu, Time's Arrow, Devilish Plan, George Kelly, Personal Construct Theory.

Martin Amis este un renumit scriitor britanic născut în 1949. *Banii (*1984), *Săgeata timpului* (1991) şi *Informaţia* (1995) se înscriu printre cele mai cunoscute contribuţii literare postmoderne. Primul roman, *Banii,* aşa cum arată şi titlul, nu apelează la conotaţii sentimentale şi nu reuşeşte să-l facă pe cititor să-l simpatizeze pe eroul principal. Ceea ce ne rămâne de făcut, nouă cititorilor, este să împărtăşim opinia lui Martis Amis, şi anume că secolul XX este o eră a ironiei, în care chiar şi realismul este considerat a fi impropriu şi preţios.

În ceea ce priveşte *Săgeata timpului*, prin tehnica derulării inverse, Amis a găsit cel mai eficient mod de a comunica cu cititorul prin inventarea eului divizat. Povestirea este aparent simplă: un băiat de etnie germană se naşte, se căsătoreşte, devine medic, are un copil care-i moare curând după ce s-a născut, se alătură naziştilor, lucrează într-un lagăr de concentrare unde este direct implicat în crime abominabile. Când nemţii pierd războiul, reuşeşte să evite să fie prins de trupele ruseşti, pleacă mai întâi în Portugalia, apoi în Statele Unite.

Ca cetăţean american este permanent îngrozit că adevărata sa identitate ar putea fi descoperită. La începutul romanului ne este prezentat ca zăcând paralizat într-un pat de spital. În acest moment, prin tehnica derulării inverse, începe să rememoreze experienţele sale de viaţă. Personalitatea sa, divizată între *eu* şi *el*, se focusează pe aceste secvenţe inversate sub aspect temporal şi le re-evaluează din perspectiva celui care vine din viitor şi care priveşte viitorul ca parte a trecutului.

Orice criteriu logic este contrazis, şi cronologia inversată devine sursa multor efecte comice. Eul interior al eroului, prezent în roman sub forma narativă a pronumelui personal la persoana întâi, analizează totul ca şi cum tocmai ar fi deschis ochii stând întins paralizat pe un pat de spital, reîntorcându-se în timp la momentul naşterii sale percepută de el ca fiind sfârşitul vieţii sale.

Încercând să înțelegem intenţiile ascunse ale autorului şi tehnica sa neobişnuită, decodificarea titlurilor capitolelor nu facilitează înţelegerea sensului obscur, ascuns. Aceste titluri ar trebui re-citite şi re-interpretate numai după ce ne familiarizăm cu tehnica derulării inverse.

Primul capitol, intitulat *Ce trece vine,* ni se dezvăluie a fi artificiul cel mai puternic la care recurge romancierul. Are menirea să sugereze că individul poate deveni tânăr din nou, în contradicţie cu legile evoluţiei umanităţii.

Un astfel de artificiu ne-a condus spre o interpretare psihologică a romanului lui Martin Amis prin Teoria constructelor personale aparţinând lui George Kelly. Kelly îşi focalizează atenţia pe modul în care un individ în calitatea sa de „cercetător personal" se poate implica într-o aventuroasă „cercetare personală în necunoscut" (citat în Miller, 2012: 184) şi elucida problemele eului şi ale mediului înconjurător.

Kelly susţine că angajarea într-o cercetare personală înseamnă explorarea aspectelor legate de imaginaţie şi abordarea problemelor comportamentale ca fiind explorări ale psihicului uman. Articolul lui Miller despre viziunea propusă de Kelly relevă conceptul acestuia referitor la eul uman „ca şi" cum ar fi o „comunitate de euri" (citat în Miller, 2012: 184) şi asupra faptului că realitatea personală constă în „emoţii, în angajamente emoţionale, nu în evenimentele descrise" (184).

Valorificând metodologia lui Kelly de a percepe plenar emoţiile, imaginea care redă cel mai fidel ceea ce este experimentat în plan emoţional este cea a *eului divizat*, acel *eu* şi *el* din romanul lui Martin Amis. Cele două componente ale *eului divizat*, acel *eu* şi *el,* vor fi abordate de noi din perspectiva kelliană a „comuniunii de euri" (Kelly, citat în Miller 189), divizate şi totuşi de neconceput unul fără celălalt.

Referirile la eul fizic (corpul) antrenează întotdeauna pronumele personal la persoana a treia *el,* sau alte nume sub care acesta se prezintă de-a lungul romanului, şi anume Tod Friendly, John Young, Hamilton de Souza, Odilo Unverdorben. El cunoaşte sensul adevărat al vieţii sale dar refuză să-l dezvăluie. Cu greu putem identifica ceea ce gândeşte, sau, aşa cum afirmă Lidia Vianu, nu mai gândeşte de loc datorită anxietăţii paralizante de a nu fi descoperit. Pe de altă parte, eul interior, introdus în roman sub forma pronumelui personal la persoana întâi, acel *eu,* se plânge permanent în legătură cu faptul că lumea, descrisă prin intermediul tehnicii derulării inverse, care implică parcursul invers de la bătrâneţe spre momentul naşterii, este lipsită de logică şi coerenţă.

Valorificând plenar modelul lui Kelly, ajungem treptat să înţelegem ceea ce simte cu adevărat *eul interior*. Mai mult decât atât, focusarea autorului pe lagărul de concentrare nazist, de dragul convenienţei, va fi interpretat de noi ca un loc asemănător unei „cutii etanşe" (Kelly, citat în Miller, 2012: 199). O astfel de abordare bazată pe o imagine concretă are menirea să faciliteze cititorului o călătorie imaginară deoarece imaginea unui spaţiu-cutie este mai uşor de vizualizat în comparaţie cu un abstract lagăr de concentrare. Eul interior (naratorul primei părţi a romanului) poate fi în mod imaginativ abordat nu doar uitându-se la lagărul de concentrare redat intuitiv sub forma unui spaţiu-cutie ci, în interiorul său, ca parte integrantă a acestuia.

Întreaga construcţie a romanului ar putea apărea ca incredibilă dacă nu am fi conştienţi că Martin Amis recurge la logica inversă, ca metodă de lucru. Romanul descrie „învierea" corpurilor neînsufleţite ale evreilor de către medicii germani din lagăr, eroul romanului (eului exterior) fiind unul din artizanii acestei proceduri. Recurgând la logica inversă, Amis susţine că cruzimea emană din bunătate deoarece constă în omorâre, care precede învierii (Vianu, 2011: 91). Astfel, medicii germani sunt ca descrişi ca fiind „binefăcători." Dat fiind faptul că Amis este adversarul oricăror suferinţe mentale sau fizice cauzate de medicii din lagărele de concentrare, prin tehnica cronologiei inversate, sugerează că eul interior percepe doar „bunătatea lor," deoarece „el se deplasează din viitor înapoi în trecut" (2011: 8).

Capitolul intitulat *Ca să fii bun trebuie să fii nemilos* ilustrează imaginea inversată a lagărelor de concentrare. Romancierul recurge la cuvinte abstracte pentru a se referi la el, ca de pildă „cruzime versus bunătate" şi „înviere versus moarte." Aceeaşi procedură o întâlnim în capitolul *Deoarece sunt un vindecător, tot ceea ce fac vindecă,* unde eul interior se simte descumpănit deoarece tot ceea ce ştie despre el este faptul că este ginecolog. Doar mult mai târziu ni se relevă în roman faptul că aceasta era de fapt profesia sa în lagărul de concentrare când făcea experienţe pe femeile evreice.

Capitolul intitulat *Faci ce ştii mai bine, nu ce e mai bine să faci* ne dezvăluie o atmosferă mai sumbră şi mai terifiantă a imaginii spaţiului-cutie a lagărului de concentrare. El oferă de asemenea o cheie de interpretare a intervenţiilor chirurgicale criminale ale eroului care nu mai pot fi interpretate greşit sau trecute cu vederea, dat fiind faptul că am fost deja familiarizaţi cu adevărata semnificaţie a evenimentelor din roman. Aflăm ca Odilo, eul exterior, este de fapt un criminal incapabil de remuşcări. Mai mult decât atât, el se consideră un martir victimizat de mediul dezumanizant al lagărului de concentrare unde a trăit şi şi-a desfăşurat întreaga activitate (a devenit impotent, şi-a sacrificat viaţa de familia, soţia a ajuns să-l dispreţuiască, şi, mai presus de toate, şi-a pierdut copilul care moare la o vârstă fragedă). Toate aceste aspecte sunt credibile şi descrise cu finețe de romancier, care de data aceasta recurge la cronologia obişnuită, în opoziţie cu cea inversată, valorificată anterior.

Capitolul intitulat *Înmulțește zero cu zero și-o să-ți dea tot zero* este din nou încărcat cu ambiguitate. Se focalizează pe momentul în care copilul personajului se naşte, informându-ne pe scurt că acesta a murit curând după naştere. Lidia Vianu opinează că dacă apelăm la cronologia obişnuită sau la cea inversată, zero înmulţit cu zero o să dea tot zero. Pentru a interpreta substanţa acestei sintagme, sondându-i profunzimile, putem deduce că lagărele de concentrare au fost interpretate dintr-o perspectivă mnemotehnică şi ironică de Amis, atât ca surse ale vieţii cât şi ale morţii, distrugând în plan semantic orice înțelegere în plan logic.

Capitolul intitulat *Mă iubește, nu mă iubește* este grotesc şi hilar, în acelaşi timp. Caracterul hilar emană din imaginea soţiei lui Odilo, supusă unui proces de întinerire, întorcându-se la vârsta de bebeluş. Tehnica lui Amis de derulare inversă poate avea că substrat în acest sens sugerarea detaşării emoţionale şi a diminuării resentimentului său faţă de atrocităţile comise de soţul său. In această nouă ipostază, nu mai este obligată să suporte înstrăinarea mentală şi fizică a soţului ei, cruzimea sa şi pierderea copilului lor.

Eul interior omniprezent al eroului interpretează condiţia şi comportamentul prezent (care este de fapt trecutul său) ca o consecinţă a trecutului ei (de fapt viitorul ei), dacă îl abordăm din perspectiva cronologiei inversate, afirmă Lidia Vianu (2011: 90). Vianu sugerează în continuare că o astfel de tehnică oferă două moduri distincte de a percepe sensul romanului. Unul reflectă succesiunea reală a evenimentelor care vizează trecutul, prezentul şi viitorul. Celălalt, prin tehnica derulării inverse, generează confuzie. Concluzia formulată de Vianu se referă la faptul că tehnica îmbrăţişată de Amis este în mod deliberat utilizată pentru a recrea şi reconstitui în plan imaginativ atrocităţile din lagărele de concentrare. Deoarece cuvintele nu reuşesc să redea astfel de semnificaţii profunde încărcate cu conotaţii dramatice, Vianu adaugă că romancierul recurge la tehnica cinematică a derulării inverse pentru a oferi contemporanilor săi o lecţie de morală (2011: 90).

„Căutarea sensului" (Kelly, citat în Miller, 2012: 196) este parte constitutivă a perspectivei psihologice kelliene şi implică combinaţia inedită între sentiment (emoţie) şi imaginaţie. Pentru Kelly, sentimentele sunt o activitate de explorare a intimităţii, implicând actul de a atinge şi de a fi atins de experienţă (citat în Miller, 2012: 196). Pentru ca o astfel de ipoteză să aibă şanse de succes, Miller sugerează investigarea vieţii personajelor, sau chiar a oamenilor reali. O astfel de abordare are menirea de a produce schimbări semnificative în conştiinţa personajului şi a cititorului, aşa încât viaţa sa să devină „o experienţă transformatoare" (Kelly, citat în Miller, 2012: 201). În acest scop, ne-am propus să identificăm acele circumstanţe care au favorizat implicarea eroului în violenţele din lagărul de concentrare. Dat fiind faptul că eroul s-a născut în perioada nazismului, volensnolens, a ajuns să fie implicat în masacrarea evreilor. Când Germania a pierdut războiul, a plecat mai întâi în Portugalia, apoi în New York, sub o falsă identitate. În mod repetat îşi ascunde trecutul, sperând că nu va fi niciodată descoperit deoarece nu avea „cazier" (Amis, 2005: 82). Demersul nostru interpretativ de a aborda lagărele de concentrare ca spaţiu-cutie, în terminologie kelliană, ne ajută să identificăm faptul că eroul lui Amis a fost în mod activ implicat în suferinţa celor din lagăr. Prezenţa în lagăr, în spaţiu-cutie, conform teoriei lui Kelly, o perioadă lungă de timp, conferă celui implicat posibilitatea de a identifica şi articula plenar experienţele trăite în plan emoţional în astfel de circumstanţe.

Analizând articularea a ceea ce a fost în plan emoţional experimentat în lagărul de concentrare din perspectiva metodologiei kelliene, acest demers ne conduce spre etapa „schimbărilor semnificative în conştiinţă" (Kelly, citat în Miller, 2012: 202). Romanul lui Amis oferă multe detalii, majoritatea nerelevante şi aproape înfricoşătoare, până în momentul în care cititorul conştientizează conotaţiile lor profunde. Un astfel de detaliu este cel referitor la duşurile morţii din lagărele de concentrare. Ni se dezvăluie faptul că gardienii obişnuiau să atingă femeile evreice în timp ce îşi făceau ultimul lor duş. Înainte de a interpreta astfel de detaliile, vom menţiona importanţa pe care Miller o atribuie limbajului şi care este fundamentală în investigaţia psihologică întreprinsă de noi. Miller subliniază idea întrebuinţării „cuvintelor veridice," chiar şi cele mai simple, într-un „mod veridic" (196). Astfel, sintagma „duşurile morţii" este învestită cu noi şi surprinzătoare conotaţii. Amis însuşi afirmă că gestul de a atinge evreicele în timpul "duşurilor morţii'

ar putea fi interpretat simbolic. El consideră că viaţa şi iubirea trebuie să continue, adăugând că „există o nuanţă de cruzime, de aprigă cruzime, ca şi cum creaţia ar fi distrusă" (Amis, 2005: 130). In sens lingvistic, eul interior se identifică cu imaginea duşurilor morţii, mai întâi folosind pronumele personal la persoana a treia plural „se uitau la noi cu dispreţ şi suspiciune," schimbând apoi registrul, prin utilizarea pronumelui personal la persoana întâi „le-am înţeles" (130). O astfel de înţelegere a ceea ce simţeau evreicele în acele momente a fost evocat în „mod veridic" prin „cuvinte veridice," prezentând o experienţă de-a dreptul traumatizantă. În felul acesta, respectivele cuvinte au devenit ceea ce Kelly citat în Miller, numea „căi de acces spre o nouă şi intensă realitate psihologică" (2012: 203). Deoarece supoziţia majoră a lui Kelly, citat în Miller, este că „omul este o formă de mişcare" (203), această potenţială fluiditate va fi din nou exploatată de noi în sensul că eul interior nu este doar în spaţiu-cutie, el s-a identificat plenar fizic şi psihic cu acest spaţiu, şi implicit cu victimele Holocaustului.

Putem contempla, exact aşa cum însuşi Kelly a făcut, o altă etapă imaginativă în cadrul investigaţiei psihologice întreprinsă, şi anume că spaţiul-cutie este alcătuit din piele, ca şi cum, „cutia din carton simbolică s-a transformat în piele" (citat în Miller, 2012: 202). Continuând excursul imaginativ, putem specula că sfârşitul romanului unde personajul s-a reîntors la vârsta de bebeluş, iar apoi în pântecele mamei sale, poate fi din nou interpretat în manieră kelliană, spaţiu-cutie fiind format din piele, are consistenţa „pântecului mamei sale" (202). Împins simbolic înapoi în pântecele mamei, Odilo ne părăseşte. Este momentul simbolic al morţii eului vechi, contorsionat, empiric, care îi permite „să se schimbe," prin renaşterea în plan spiritual al unui eu nou, spiritual, atentic. Cele două euri, cel interior şi cel exterior interelaţionează:„Eram din nou departe, de-a lungul câmpului. Odilo Unverdorben şi inima sa. Şi eu înăuntrul ei, eu care am venit într-un moment nepotrivit-fie prea devreme sau când a fost prea târziu" (2005: 173).

Este momentul dobândirii unei conştiinţe schimbate, îmbunătăţite, când eul interior abandonează corpul odiosului medic, care devine cetăţean american. Trecutul redevine trecut. Sintagma „moment greşit" sugerează, în accepţia lui Vianu, direcţia greşită, inversă a săgeţii timpului, şi anume din viitor în trecut pentru a readuce în actualitate semnificaţia Holocaustului, printr-o angajare serioasă cu privire la suferinţele victimelor sale inocente.

Această schimbare sugerată de Kelly, prin transformări radicale la nivelul conştiinţei noastre implică recunoaşterea şi vieţuirea în relaţie cu un ideal sau set de valori care te pot purta prin pericole şi dificultăţi, care, în afara revirimentului moral, par insurmontabile.

Astfel de transformări pot fi explicate şi din perspectiva arhetipului Jungian al umbrei. Odilo a efectuat cele mai oribile şi degradante activităţi cerute de autorităţile lagărului de concentrare. A adoptat o mască socială şi s-a identificat complet cu aceasta, ajungând, ca în mod inconştient, să experimenteze fenomenul de inflaţie, transformându-se într-o reflexie a societăţii, fiind complet privat de propria individualitate. Jung susţine că doar prin conştientizarea umbrei, a încărcăturii

întunecate inconştiente, prin aducerea ei la nivel conştient, individul poate experimenta anihilarea forţei sale coercitive.

Aducerea la nivelul conştiinţei a propriei încărcături negative semnifică de asemenea în plan simbolic anihilarea eului întunecat, moartea sa. Astfel, moartea lui Odilo poate fi interpretată ca moartea simbolică a eului său bolnav, întunecat. Mai mult decât atât, opinăm că relaţia sa cu colectivitatea evreilor morţi, ucişi în împrejurări tragice, îi conferă lui Odilo conotaţii arhetipale, legate nu doar de umbra arhetipală individuală ci şi de umbra arhetipală colectivă.

Puterea sinistră a umbrei arhetipale colective este în mod imaginativ simbolic ilustrată în roman prin exterminarea şi persecutarea evreilor din lagărele de exterminare. Jung susţine că toate persecuţiile inumane trebuie privite ca umbre aruncate de cei care în mod fanatic şi nediscriminatoriu urmează un ideal sumbru şi distructiv, fie el fascist sau comunist, în esenţă.

Aceeaşi temă, legată de atrocităţile inimaginabile ale nazismului sunt descrise în mod magistral de scriitoarea română de romane poliţiste, Rodica Ojog-Braşoveanu. Autoarea a scris treizeci şi cinci de romane, în marea lor majoritate poliţiste, câteva de factură istorică şi unul ştiinţifico-fantastic, fiind considerată marea doamnă a literaturii poliţiste române. Debutul şi l-a făcut cu un scenariu de televiziune, iar *Moartea semnează indescifrabil* a fost primul ei roman, scris în 1971.

Aparent, tema romanului *Plan diabolic,* pe care îl vom aborda din perspectivă interdisciplinară, este de factură eminamente poliţistă, prin descrierea unor evenimente ce se petrec la bordul unui avion care zbura spre Viena, unde ambii piloţi sunt înjunghiaţi în timpul zborului, după un „plan diabolic." Titlurile capitolelor sunt incitante chiar de la început, debutând cu primul, intitulat *Cursă pentru infern.* Pasagerii sunt informaţi în legătură cu dublul asasinat şi de faptul că în patru ore se vor prăbuşi.

Romanciera recurge la tehnici postmoderniste bine cunoscute, cum ar fi alternanţele prezent-trecut, o cronologie "contorsionată, răsturnată, confuză" (Vianu, 2011: 25). Autoarea „sapă labirinturi subterane" (2011: 21) cu scopul de a şubrezii aşteptările cititorului. În romanul autoarei Ojog-Braşoveanu, prezentul este lent, viitorul nu contează, iar majoritatea eroilor sunt, la început, prezentaţi cu câteva ore înainte de a ajunge la aeroport.

Dialectica raportului *interior/exterior* (2003: 7), conform esteticii lui Bachelard, ne oferă nuanţări şi diversificări surprinzătoare, aşa încât aspectele intime mărunte pot ajunge să fie intens valorificate, nu întâmplător, ci printr-o infuzie de astfel de elemente venite din exterior, din trecutul mai mult sau mai puţin îndepărtat al personajelor. Astfel, Elena Hagianu, trecută de vârsta tinereţii, înainte de părăsirea apartamentului, se opreşte în faţa unei fotografii, surâzând trist „ca în faţa unei aduceri aminte" (2020: 6), în timp ce soţul ei, Dimitrie Hagianu, un „bătrân distins" (6), insistă să se grăbească ca nu se piardă avionul. Caricaturistul Val Iacobescu, „zvelt, elegant, cu alură de sportsman" (7), în vârstă de aproape 60 de ani, îşi ia în mod ştrengăresc la revedere de la soţia sa „făcându-i şmechereşte cu ochiul" (7). Iustin Făgădău, „îmbrăcat în haine preoţeşti, îşi ia geamantanul, încuie uşa pe care prinse un bilet, informând că va reveni în circa două săptămâni." Acelaşi personaj este descris în pagina a opta ca având „o figură comună cu

un aer blajin.... o faţă placidă, fără riduri." Ovidiu Diamantopol, pare un personaj enigmatic, influenţat de o emoţie puternică, sprijinindu-se în cârje şi stăpânindu-şi cu greu emoţiile. Pendulează „între hazard (realism) şi psihanaliză (fluxul conştiinţei)", în terminologia Lidiei Vianu (2011: 24) şi monologhează emblematic „În sfârşit! Dumnezeule! În sfârşit.... Nu, n-a fost zadarnic" (7), obsedat find de o „singură figură fără trăsături, Diavolul Alb" (7).

În sala de aşteptare a aeroportului, personajele se studiază unii pe alţii. Cel care iese în relief este Diamantopol, nervos din cauza traumelor suferite şi a faptului că oamenii evitau să-l privească sau, din delicateţe, dădeau impresia că nu-i sesizează infirmitatea descrisă cu acurateţe de romancieră: „o caricatură jalnică, o epavă umană. Trupul schilodit părea să n-aibă oase. O masă de ţesuturi fără coloană vertebrală, prinsă într-un corset de piele cu articulaţii metalice" (12). Aceste detalii sunt analizate din perspectivă psihanalitică de romancieră, prin sondarea subconştientului său. Este fără îndoială victima unei obsesii dureroase şi anume, că în timpul acestei călătorii, cel care s–a făcut responsabil de traumele suferite va fi identificat după mai bine de 30 de ani, împlinire însoţită de un sentiment de frustrare. Întrebarea care-l macină este simplă, dar încărcată de dramatism: „Oare m-a recunoscut? Sunt peste treizeci de ani. O viaţă" (12). Pe de altă parte, în timp ce contabilul Pantelimon-Ciolac se interesează de hoteluri la preţuri rezonabile în Viena, caricaturistul Val Iacobescu îi informează în mod amuzant că în data de 13 februarie 1960 şi respectiv 13 mai, acelaşi an, două avioane s-au prăbuşit, reamintindu-le în mod aproape sarcastic că se aflau tot într-o dată de 13, creându-le astfel o stare de spirit nu tocmai plăcută.

În avion, economistul Anton Oprişan, despre care Iustin Făgădău, încă din aeroport, când acesta face comentarii cu privire la o oarecare întârziere legată de formalităţile din aeroport, constată că este un tip suspicios şi obositor. Oprişan se concentrează asupra figurii unui alt personaj, Vasile Mareş, scriitor, observând cum capul acestuia „se clătina în mod convulsiv" la fiecare hurducătură a avionului, dând impresia că respiră cu greu. Revizorul contabil Laurenţiu Pantelimon-Ciolac, încă din aeroport, doreşte să se facă remarcat cu privire la opţiunea pentru cursa de Viena. Miss Dorothy James-Porter, este descrisă ca o „apariţie stranie," între două vârste, „cu un aer teribil de saxon" (8). Seria curioşilor este completată de un bătrânel senil, care flutura un steag de hârtie, despre care stewardesa Nina Aldea afirmă că i-a fost încredinţat de familia sa din România, şi că la Viena va fi aşteptat şi preluat de cineva apropiat.

Capitolul doi se intitulează *Ciudăţenii la zece mii de metri* şi, date fiind circumstanţele create de zbor, personajelor le sunt restrânse oportunităţile de a acţiona, şi, în consecinţă, ne apar fascinaţi de trecut, lăsându-se prinşi în tot felul de capcane ale memoriei. Bazându-se pe frânturi de amintiri, fiecare din aceste amintiri dezvăluie câte un adevăr cumplit legat de fiecare din ei. Cea care apare într-o lumină mai favorabilă este Miss James-Porter, din a cărei confesiune făcută preotului Iustin Făgădău, aflăm că este o femeie cu suflet, că a înfiinţat „orfelinate, un spital, şi chiar un cimitir pentru animale" şi rubrica „Adoptaţi-mă din magazinele ilustrate" (22). Aceste date sunt urmate de o amintire referitoare la o anumită domnişoară Stevenson, secretara instituţiilor de binefacere cu care a lucrat. În finalul capitolului, bogat în savuroase comentarii culinare,

caricaturistul Iacobescu face o remarcă încărcată de sens, şi anume că în avion erau cu toţii 13 persoane, în care erau incluşi inclusiv piloţii şi stewardesa. Gândurile personajelor se încrucişează, şi asistăm la un joc dublu; pe de-o parte personajul malefic, necunoscut cititorilor, se întreabă ce caută Diamantopol în avion şi dacă acesta l-a recunoscut, deoarece, aşa cum el însuşi afirmă: „Nu bănuieşte nimic. N-are cum să bănuiască. Până acum, totul a decurs perfect" (25). Pe de altă parte, Diamantopol, în mod dramatic oftează şi, printr-un monolog interior bine orchestrat, ne lasă să intuim drama sa, redată după cum urmează: „Doamne, Dumnezeule ajuta-mă! Dacă şi de data asta îl pierd...."

Pentru a surprinde şi interpreta din perspectiva sociologiei cunoaşterii informaţiile legate de dublul asasinat al piloţilor şi pentru a le pune în acord cu imaginarea dinamicii şi a demonismului minţii celui care le-a pus la cale, vom valorifica teoria constructelor personale aparţinând sociologului american George Kelly. Postulatul fundamental elaborat de Kelly stipulează faptul că „procesele unei persoane sunt din punct de vedere psihologic canalizate de modul în care el sau ea anticipează evenimentele" (citat în Hall, et al., 2002: 420). Anticiparea de evenimente semnifică elaborarea de supoziţii sau aşteptări referitoare la ceea ce se va întâmpla dacă cineva acţionează într-un anume mod.

O serie de unsprezece corolare toate conlucrând la „înţelegerea aşteptărilor bazate pe experienţă" (420) şi anume cel al construcţiei, al organizării, al fragmentării, cel individual, cel al alegerii, al comonalităţii şi al socialităţii pot juca un rol hotărâtor în decodificarea tipurilor de relaţii interpersonale din romanul lui Ojog-Braşoveanu.

Metodologia abordării sociologiei cunoaşterii se bazează în acest roman, în opinia noastră, pe activarea corolarului fragmentării, construit pe presupunerea că o persoană poate utiliza în mod succesiv o varietate de subsisteme ale construcţiei mentale care în mod deductibil sunt incompatibile între ele, a corolarului individual, conform căruia persoanele diferă între ele în construirea de evenimente, a corolarului alegerii, care stipulează că o persoană alege o anumită alternativă într-o construcţie dihotomică dat fiind modul în care el/ea anticipează cea mai favorabilă posibilitate de extindere şi de definire a propriului sistem de valori. Aceste corolare interferează cu corolarele comonalităţii, prin care altruismul şi empatia în relaţia cu o altă persoană se fac simţite când există o similitudine în ceea ce privesc procesele lor psihologice şi cel al socialităţii, care se bazează pe supoziţia că măsura în care o persoană înţelege construcţia proceselor mentale ale unei alte persoane contribuie la asumarea unui rol în procesul social în care este implicată cealaltă persoană (Kelly, 1963: 56-95).

Fiecare din aceste corolare poate reprezenta o cheie de descifrare a misterului legat de evenimentele descrise în roman. Punctul de plecare al investigaţiei noastre sociologice, încărcată cu bogate conotaţii psihanalitice, emană din citatul de la pagina 25, când misteriosul Diavol Alb îşi formulează starea de spirit: „Totul este să-mi păstrez calmul. Poate nu e decât o coincidenţă."

Capitolul trei, intitulat *Verdictul,* este cel în care li se face cunoscută pasagerilor asasinarea celor doi piloţi, faptul că avionul este condus de pilotul automat, că vor zbura în linie dreaptă până se va termina combustibilul şi, că după patru ore sinistre de zbor,

se vor prăbuşi. Descrierea reacţiei personajelor este o bună oportunitate pentru romancieră se creeze centrii de mare încărcătură psihologică. Astfel, revizoriul-contabil Pantelimon-Ciolac este descris cu exactitate ca rămânând cu gura căscată, cu proteza căzută care îi descoperea „gingiile devitalizate," „buza superioară fiind încreţită aduna sudoarea în picături mărunte." Pe chipul lui Oprişan „nu se zăreau decât ochii congestionaţi, de fiară înjunghiată" (27). Scriitorul Vasile Mareş „tresărea convulsiv," Dimitrie Hagianu, „cu sprânceana ridicată, părea o caricatură," în timp ce „nevastă-sa încremenise cu mâna la gât," Stewardesa Nina Aldea, era „prăbuşită într-un fotoliu şi plângea în hohote," iar preotul Iustin Făgădău „privea în gol bolborosind" (27).

Pantelimon-Ciolac tremură şi într-un târziu exclamă: „Cum e posibil? Cum să laşi să urce un criminal în avion?" Perorarea lui agresivă era adresată stewardesei: „Răspunzi în faţa legii de tot ce s-a întâmplat! Asta înseamnă că ne prăbuşim?! Nu mă interesează! Faci parte din echipaj. Obligaţia dumitale...." (28). Un schimb de replici între Oprişan şi Ciolac, anunţă instituirea unui spaţiu psihologic al imperfecţiunii şi înfrângerii imanente, printr-o învinuire adusă de primul celuilalt în termeni radicali: „Tu i-ai ucis! Te-ai ridicat de cincisprezece ori. A fost un simplu pretext ca să provoci scurtcircuitul fără să atragi atenţia" (29). Replica lui Oprişan este la fel de virulentă: „Idiot bătrân! De fiecare dată când m-am mutat ai venit după mine. Iar ultima oară, ocupai fotoliul din margine. Căutaţi-l! Trebuie să aibă arma la el" (29). În aceeaşi registru acuzator se înscrie şi discuţia dintre Vasile Mareş şi Hagianu: „Înainte de a se stinge lumina stăteai în fotoliu lângă soţia dumitale...Când s-a aprins te-am văzut în picioare, departe de ea." Răspunsul agresiv a lui Hagianu sună ameninţător: „Dacă-ţi pocnesc o palmă, ai să vezi mai bine" (29). Accente acuzatorii continuă să vină din partea lui Ciolac, de data aceasta îndreptate spre Iacobescu: „Îmi aduc aminte că pe aeroport încercai să ne familiarizezi cu accidente aeriene..." "Iar ceva mai târziu-se asocie scriitorul-te obseda al naibii cifra 13. Poţi să ne explici şi nouă cum ai intuit catastrofa?" Continuarea acuzaţiilor venite din partea lui Oprişan, care sugerează perchiziţionarea caricaturistului, atrage replica tăioasă a acestuia: „E pentru prima oară când văd atâţia cretini adunaţi la un loc" (30).

Un moment la fel de tensionat, încărcat de un subiectivism spumos, este declanşat de englezoaică, care pierzându-şi aparatul auditiv, contrariată de agitaţia generală, doreşte să ştie ce s-a întâmplat. Oprişan o acuză că încearcă să-i ducă în eroare, în timp ce Iacobescu, cerebral, afirmă: „Ce vă pasă cine şi de ce a ucis? Evident, e unul din noi. Urmăreşte ceva. Nu asta-i important. Vreţi să faceţi justiţie acum, cu patru ore înainte de a crăpa? Nu înţelegeţi că o să crăpăm?" (30). Pentru a arăta că anxietatea lucrează „orice imagine prin simplul joc al imaginaţiei, (Bachelard, 2003: 159), vom cita şi atitudinea misteriosului Diavol Alb, al cărui flux al conştiinţei îl aduce în punctul în care gândul că a fost recunoscut îi relevă starea de spirit, redată admirabil de romancieră: „M-a recunoscut! Atunci?! De ce a trebuit să ucidă piloţii?...Hm! E ceva în neregulă! Prea e liniştit. Nu mă slăbeşte din ochi. Ştie că eu.... Precis ştie! ...Calm! Calm! În fond mai sunt patru ore" (2020: 30).

Romanciera profită de avantajele situaţiei create, prin faptul că această stare de spirit este cea care dă linia generală a comportamentului personajelor şi care ne invită să contemplăm activarea corolarului fragmentării construit pe presupunerea că o

persoană poate utiliza în mod succesiv o varietate de subsisteme ale construcției mentale care în mod deductibil sunt incompatibile între ele, corolarului individual, conform căruia persoanele diferă între ele în construirea de evenimente, a corolarului alegerii, care stipulează că o persoană alege o anumită alternativă într-o construcție dihotomică dat fiind modul în care el/ea anticipează cea mai favorabilă posibilitate de extindere și de definire a propriului sistem de valori. Astfel, Elena Hagianu plânge, în timp ce contabilul Ciolac, aflând că lipsesc elementarele parașute, o include și pe stewardesă în categoria ucigașilor. Iustin Făgădău se oprește din rugăciune, și șoptește mai mult pentru el: „Toate au fost de mult hotărâte" (31). Singura care face afirmații menite să-i înnebunească pe călători, dat fiind gradul de detașare cauzat de lipsa aparatului de auzit, este Miss Dorothy care revine obsedant asupra ogarilor comandați de Miss Stevenson, afirmând cu candoare că sunt ruseşti. Că nu vor purta niciodată zgardă, deoarece la Congresul de la Vancouver a propus și au votat acest amendament, terminând cu afirmația că o așteaptă cineva la Viena. Ciolac, nemaiputându-și stăpâni furia și indignarea țipă cu otravă în glas: „Poate pe lumea cealaltă! Murim cucoană! Ai să mori! Ne prăbușim" (32). Pe de altă parte, preotul Făgădău oferă o explicație rezonabilă, cerându-le s-o lase în pace, concluzionând printr-o întrebare retorică adresată lui Ciolac: „Cu ce te liniștește asta pe dumneata? Cu ce te ajută?" (32).

Un plus de veridicitate este introdus în text prin semnalarea de către cei din turnul de control Sibiu a faptului că piloții cursei București-Viena nu confirmă recepționarea mesajului lor, cerând imediat să se ia legătura cu cei din aeroportul București pentru clarificarea situației. Postulatul lui Kelly și corolarele sale ar putea oferi o grilă adecvată de interpretare în ceea ce privește sociologia cunoașterii prin supoziția că "procesele unei persoane sunt din punct de vedere psihologic canalizate de modul în care el sau ea anticipează evenimentele" (citat în Hall, 2002: 420). De fapt, întreaga pledoarie a romancierei se focalizează pe anxietatea și disperarea personajelor în momentul declanșării dramaticei asasinări a celor doi piloți. Autoarea folosește o strategie de excepție în tandem cu grila noastră kelliană, prin faptul că, în consonanță cu fabula identificată de Bachelard în *Caietele* lui Leonardo da Vinci: "Astfel e și cu gura care rostindu-și secretul se dă pe mâna auditorului indiscret" (155), le oferă personajelor ocazia să-și rememoreze aspecte neplăcute, chiar nefaste din viața lor, și să și le etaleze sub forma unor confesiuni preotului Făgădău, ca o formă de anticipare a tragicului lor sfârșit.

Pentru abordarea acestor spovedanii, propunem corolarul kellian al construcție care stipulează că o "persoană anticipează evenimentele bazându-se pe înțelegerea așteptărilor generate de experiență" (Kelly, citat în Hall, 2002: 421). Așteptările tuturor pasagerilor generate de experiențe de viață traumatizante, tenebroase, aproape inimaginabile vizau găsirea liniștii, a împăcării cu sine și a iertării câștigate prin confesiuni sincere, făcute preotului Făgădău.

Considerăm că, corolarului individual, conform căruia persoanele diferă între ele în construirea de evenimente și corolarul alegerii, care stipulează că o persoană alege o anumită alternativă într-o construcție dihotomică dat fiind modul în care el/ea anticipează cea mai favorabilă posibilitate de extindere și de definire a propriului sistem

de valori pot fi lentile metodologice valoroase menite să ajută la decodificarea stărilor contradictorii din confesiunile celor nouă pasageri. Prima persoană dornică să-şi descarce povara sufletului înainte de iminenta prăbuşire este stewardesa Nina Aldea, care îi mărturiseşte preotului că infirmul Nichita Dumitrescu era de fapt tatăl său, că-i fusese ruşine să recunoască acest fapt la începutul călătoriei. Afirmând că „minciuna şi trufia nu sunt cele mai grele păcate" (47), preotul Făgădău o încurajează să-i destăinuie povestea tatălui său. Spre stupoarea cititorului, aflăm că tatăl Ninei fusese „spaima mahalalelor," şi că „lumea de mult apusă a cuţitarilor, barbugiilor şi a hoţilor" fusese mediul în care crescuse. Urmărit de poliţie, înainte de a-i pune cătuşele, Nichita ucisese cu cuţitul trei comisari de poliţie, motiv pentru care a fost condamnat la 20 de ani de închisoare, iar când a fost eliberat era o epavă, cu semne vizibile de senilitate. Deşi mama sa reuşise să evadeze din mediul infect al mahalalei, Nina fusese profund marcată de evenimentele neplăcute din mediul infect al tatălui său, se căsătoreşte de tânără cu un individ nepotrivit aspiraţiilor sale, divorţează, urmează cursurile de stewardesă şi se îndrăgosteşte de unul din piloţii care tocmai murise asasinat. Povestea lor de dragoste este de la început marcată de afecţiunea puternică pe care pilotul o avea pentru o anumită femeie, numită Fana. În ciuda profilului ei moral îndoielnic, pilotul era extrem de îndrăgostit. În ciuda dispariţiei subită a Fanei care fusese arestată pentru însuşirea frauduloasă de bunuri, pilotul a aşteptat-o cinci ani. La eliberare, i-a oferit şansa reabilitării. Pe de altă parte, pasiunea Ninei pentru pilot era la fel de absurdă şi bolnăvicioasă. Curând după eliberare, îi strecoară în poşeta acesteia o sută de dolari economisiţi din diurnă şi nedeclaraţi, trimite o anonimă la miliţie şi Fana este din nou arestată, producându-i pilotului o durere atât de mare încât Nina afirmă la sfârşitul confesiunii că în momentul îmbarcării, el „murise cu mult înainte de a fi înjunghiat" (52).

Următoarea spovedanie aparţine lui Ciolac, care mărturiseşte că provenea dintr-un orfelinat unde copiii erau dispreţuiţi, maltrataţi, pedeapsa cea mai grea fiind interdicţia de a mânca. Aflăm că a fost adoptat de nişte oameni serioşi, că s-a căsătorit împotriva voinţei mamei adoptive cu o fata de 18 ani, în vreme ce el avea 34. Condiţia modestă a soţiei, cei trei copii pe care i-au avut, l-au determinat pe Ciolac să-i îngrădească drepturile mamei adoptive, mutând-o în camera de trecere, unde era subiect de bârfă şi batjocură pentru cei din familia sa. Mai mult decât atât, din nevoia de spaţiu, şi sub presiunea soţiei, ajunge la concluzia că singura formă în care putea scăpa de ea era s-o înfometeze. Ceea ce s-a şi întâmplat când familia sa fusese plecată pentru trei săptămâni la munte. Gestul iresponsabil recunoscut cu voce tare de acesta, deşi urmat de faptul că se căia sincer, îl fac pe caricaturistul Iacobescu să-l considere cel mai cel mai „respingător" (59) individ pe care-l l-a văzut în viaţa sa.

Ataşat corolarului construcţiei este recomandarea lui Kelly ca evenimentele să fie interpretate şi reinterpretate în termenii altruismului. Pe de altă parte, corolarul fragmentării stipulează că „o persoană poate în mod succesiv folosi o varietate de subsisteme ale construcţiei care sunt incompatibile unele cu celelalte" (Kelly, 1963: 83). Kelly de asemenea susţine că, dat fiind faptul că sistemul constructelor personale se schimbă şi că persoana în primul rând încearcă să dobândească un sistem care să genereze anticipări mai favorabile, comportamentul individului poate apărea

nesatisfăcător în ceea ce privește comportamentul său anterior, de unde și concluzia că individul trebuie să se conformeze sistemului constructelor prezente și nu anterioare. Kelly definește constructele ca fiind dimensiuni psihice, unele dintre ele nefiind ușor de identificat în mod conștient.

Corolarul fragmentării relevă exemplar varietatea dimensiunii psihice a personajelor, în care stările sufletești ale personajelor sunt deseori incompatibile unele cu celelalte. Incompatibilitatea este aspectul fundamental care definește comportamentul fluctuant al personajelor. Din confesiunile pasagerilor aflăm că mariajul soților Hagianu n-a fost unul fericit, datorită caracterului aventuros al acestuia. Nici scriitorul Vasile Mareș nu a avut parte de o evoluție fără evenimente. În capitolul intitulat *Ucigașul,* aflăm că după trei mariaje nereușite, Mareș se hotărăște să scrie un roman. Cele 867 de pagini supuse unor multiple corecturi și revizuiri l-a pierdut în condiții aproape hilare, fiind în valiza care i-a fost furată în timp ce-și scotea biletul de tren pentru a se duce s-o predea unei edituri dispusă s-o publice. În ciuda repetatelor nereușite, Mareș continuă să scrie. Punctul culminat al carierei scriitoricești urma să emane din ideea genială de a scrie *Reportaj cu șireangul la gât.* Acesta urma să fie inspirat exact din drama întâmplată în avion, cu excepția faptului că el era artizanul asasinării celor doi piloți, descris cu exactitate în însemnările pe care urma să le închidă într-o cutie metalică, sperând că după prăbușire cineva va descoperii manuscrisul și-l va publica. Iritat de relatarea lui Mareș, Iacobescu îi ia caietul cu însemnări, începe să-i rupă metodic paginile, în timp ce scriitorul își pierde cunoștința.

Revenind la confesiuni, cea a lui Oprișan este la fel de dramatică ca și inițiativa lui Mareș de a deveni celebru prin implementarea și popularizarea crimei comisă de el în avion. Capitolul *Pentru un pumn de dolari* ne dezvăluie faptul că Oprișan a fost membru al Gestapoului, pactizează la un moment dat cu partizanii, ascunde șapte din ei într-o pivniță, la al cărui etaj se afla generalul SS Herman, pe care urma să-l lichideze la cererea acestora. Intrat în imobil, este descoperit de Herman căruia îi relatează faptul că a fost trimis să-l lichideze, pactizează cu acesta, promițându-i că-l va cruța în schimbul a douăzeci și cinci de mii de dolari și, schimbând din nou taberele, îi oferă ca recompensă pentru suma oferită pe cei șapte camarazi din pivniță, accesul fiind printr-un tunel care-l va duce în spatele frontului, unde se găseau alții o sută de partizani ce putea fi imobilizați și făcuți prizonieri. Schimbul propus de Oprișan îl face pe Herman să afirme:„Aș prefera ca Germania să piardă de trei ori războiul decât să aibă luptători ca dumneata” (96).

Capitolul 10 este intitulat *Sturmbannführer SS, Doctor Iosif Potra, mă recunoști?* Corolarul individual kellian ar putea fi o cheie de interpretare a evenimentelor descrise în acest capitol și care sugerează asemănările cu romanul lui Amis *Săgeata timpului*, analizat în prima parte a articolului. Kelly argumentează că diferențele între indivizi derivă din faptul că ei și-au format abordări diferite cu privire la anticiparea acelorași evenimente. Cum pasagerii mai aveau doar 84 de minute până la prăbușirea avionului, Ovidiu Diamantopol își ia cârjele și parcurge cu greutate culoarul, oprindu-se în capătul avionului. Ceea ce surprinde pe toți este expresia sa stranie, emoția cu greu stăpânită, tremurul buzelor, strălucirea insuportabilă a ochilor. Glasul infirmului se auzi pe

neașteptate: „Privește-ți opera, doctore!" Apoi își încleștează pumnii afirmând în mod acuzator „Diavolul Alb, omul care m-a schilodit științific într-un lagărde exterminare se află aici, printre voi! De 28 de ani îl caut!" Închizându-și ochii, strigă din toate puterile, cu o voce cu sinistre conotații: „*Sturmbannführer SS, Doctor Iosif Potra, mă recunoști?"*

La fel de curioasă este și reacția preotului Făgădău, care gândește în mod abstract: „Morții n-au voie să se întoarcă. Trebuie să rămână acolo. Oamenii nu iubesc strigoii" (98). Trăim pentru o clipă senzația ce se desprinde din una din cugetările lui Abatelui de Vallemont, citată de Bachelard care, într-o interpretare adecvată contextului nostru ar putea suna cam așa: "Este cu totul neașteptat să vezi un distrugător de fabule devenind victima unei fabule" (2003: 148). Abatele Vallemont nu crede în fabula cu privire la pasărea Phoenix, așa cum nici Diavolul Alb nu crede că cel victimizat cu 28 de ani în urmă ar putea fi încă în viață, devenind astfel, în mod figurativ, victima unei fabule. Diamantopol afirmă cu fervoare că este convins că Diavolul Alb este în avion, că nu-i mai știe figura deoarece după război și-a făcut o operație estetică și că nu i-a văzut niciodată ochii deoarece purta întotdeauna ochelari și continuă: „Atâția ani pentru o moarte absurdă, nemeritat de blândă! Nu așa ai dreptul să mori, Iosif Potra! Altfel trebuia să plătești. Ca Eichmann, într-o cușca de sticlă, să te vadă oamenii, să se înspăimânte! Să le auzi blestemele. Ale lor și ale morților lor! Cele 4600 de victime asasinate cu sânge rece în lagărul blestemat din D! Fantomele sutelor de mii de nefericiți selectați pentru crematoriu" (99).

Diamantopol folosind un „limbaj veridic" (Kelly, citat de Miller, 2002: 202) creionează imaginea sinistră a Diavolului Alb, al cărui nume nu era cunoscut de nici un deținut din lagăr. Toți îi spuneau HerrDoktor, îndeplinind funcția de medic șef al lagărului din D. Ne este prezentat ca fiind extrem de politicos, zâmbea victimelor sale și în momentul în care „le inocula benzină sau fenol, în regiunea inimii, căutând formula cu maximum de eficiență, și atunci când se dădea la operațiuni sălbatice, acele monstruoase vivisecții, transplant de oase și mușchi, fără anestezic. Zâmbea tinerelor poloneze când le extirpa ovarele sau când le umple țesuturile deschise cu cârpe și gunoaie pentru a urmări științific fazele septicemiei," sau când se adresa viitoarelor „ținte vii" cu cuvintele: „Vă rog să vă întoarceți cu spatele" (103).

Capitolul intitulat *Diavolul Alb surâde* ne descriemodul în care Diamantopol l-a cunoscut pe misteriosul și sinistrul personaj care i-a produs atâtea suferințe. Fiind și el medic neurolog, trimis în lagăr pentru că ascunsese niște evrei în casa familială, Diavolul Alb i-a cerut în mod deschis să colaboreze în scopuri medicale, pentru zămislirea unui „popor genial," prin asanare. Metoda aleasă de acesta era să-l convingă pe Diamantopol să colaboreze de bună voie, intenție declarată folosind limba română, însoțită de zâmbetul său perfid, cu un aer vizibil de superioritate și încredere nemăsurată în potențialul său intelectual.

Capitolul 12, intitulat *Plan de evadare,* prezintă cu lux de amănunte încercarea disperată a lui Diamantopol de a evada din lagăr, eșecul operațiunii puse la punct în cele mai mici detalii împreună cu polonezul Wenceslas și, evident, consecințele refuzului de a colabora, mai exact de a deveni un ucigaș. Argumentele Diavolului Alb se focalizau pe instinctul criminal înnăscut din fiecare om, pe slăbiciunile celor din jur, pe nevoia de a

crea o naţie de genii, în care nu erau acceptaţi decât cei mai bine situaţi intelectual, cu o condiţie fizică impecabilă, selectaţi din naţia germană. Ele erau însoţite de experimente sinistre menite să-i confirme supoziţiile referitoare la natura umană plină de slăbiciuni care în final era sortită colaborării sau sinuciderii. Refuzul lui Diamantopol au atras cele mai cutremurătoare operaţii: transplant de oase şi muşchi, extirparea măduveispinării, toate fără narcoză, fiecare etapă fiind însoţită de cuvintele:„Aveţi la îndemână o fiolă de cianură, domnule Diamnatopol” (133).

Capitolul intitulat *În numele justiţiei* ni-l înfăţişează pe Diamantopol care supravieţuise celor şase luni de lagăr, eliberat în 1945, la sfârşitul războiului, pornind în căutarea Diavolului Alb, care era de origine germană, tatăl său fusese trimis în primul război mondial în Romania, se presupune pentru spionaj, unde a şi învăţat limba română. Căutările întreprinse împreună cu polonezul Wenceslas, care şi el supravieţuise ororilor din lagăr, se efectuează în Germania, Austria, Spania şi în final în America Latină, unde Diavolul Alb urma să se adăpostească într-un loc ferit, alături de alte persoane care avuseseră funcţii înalte în SS. Au urmat incursiuni în India, insulele Maldive, California, Alaska, Canada, Argentina, Patagonia, Uruguay, Venezuela, din nou Bolivia, Peru, Columbia, Brazilia, pădurea Amazoniană, unde Daimantopol este prins de Hans, omul de încredere al Diavolului Alb, bătut şi abandonat în junglă, unde a fost găsit şi îngrijit de băştinaşi. În 1956, Diamantopol se află din nou în Viena unde o întâlneşte pe soţia acestuia, Elsa Potra. Reuşind să-i câştige încrederea, el află că soţul ei urma să se îmbarce din Bucureşti, şi să se reîntoarcă la familia sa din Viena.

Afirmaţia lui Kelly cum că, dat fiind faptul că sistemul constructelor personale se schimbă şi că persoana în primul rând încearcă să dobândească un sistem care să genereze anticipări mai favorabile, comportamentul individului poate apărea nesatisfăcător în ceea ce priveşte comportamentul său anterior, de unde şi concluzia că individul trebuie să se conformeze sistemului constructelor prezente şi nu anterioare, este complet contrazis de partea finală a romanului, în care nici corolarul comonalităţii nici cel al socialităţii nu-şi găsesc cadrul propice de afirmare. Ultimele 60 de pagini sunt încărcate de un intens dramatism. Aflând de la Diamantopol că Diavolul Alb avea abilitatea de a conduce un avion, că acesta nu va accepta să-şi facă cunoscută identitatea şi să accepte să piloteze de teama unei confruntări cu el şi a consecinţelor pe care respectiva întâlnire le-ar genera, pasagerii se hotărăsc să-l oblige pe infirm să bea o fiolă de cianură. Excepţie fac doar caricaturistul Iacobescu, şi soţia lui Hagianu; chiar şi preotul Făgădău acceptă sacrificarea lui Diamantopol. Decizia finală, în ciuda presiunilor lui Iacobescu, care insistă ca propunerea să fie supusă la vot, este ca fiecare pasager să toarne câte o picătură de cianură, aşa încât vina să fie colectivă. Hagianu se pretează la o declaraţie atât de umilitoare la adresa soţiei sale când aceasta refuză cu încăpăţânare să accepte participarea la uciderea lui Diamantopol, încât aceasta face atac de cord şi moare. În minutul al nouălea, înainte de prăbuşire, în ciuda intervenţiei furibunde a lui Iacobescu, Diamantopol bea paharul cu cianură şi se prăbuşeşte, nu înainte de a-i arunca o privire semnificativă preotului în semn că l-a recunoscut. Planul fiind dus la îndeplinire, spre stupoarea tuturor, preotul Făgădău îşi dă jos hainele preoţeşti, admite că el este Diavolul Alb, că nimeni nu putea bănui că el se ascunde în România, că o sutană

camuflează multe, oferindu-i posibilitatea să afle tot ce dorește de la cei din jur, că vina este colectivă, fiecare din ei având păcate grele și pornește spre cabina piloților pentru a se achita de obligația de a conduce avionul. Spre surpriza totală a cititorilor, Miss Porter, i se adresează într-o română impecabilă cu cuvintele:„Mulțumesc, domnule Potra! Asta am vrut să știu. Spectacolul s-a terminat" (231).

Capitolul final este intitulat *Finis coronat opus.* Dat fiind finalul imposibil de bănuit la începutul romanului, grila kelliană de interpretare din perspectiva corolarului comonalității bazat pe altruism și empatie și cel al socialității bazat pe interpretarea unui rol pozitiv în relațiile cu cei din jur, oferă o cheie semnificativă de interpretare a evenimentelor. Miss Dorothy James-Porter, nimeni alta decât celebra Minerva Tutovan, fostă profesoară de matematică, devenită maior, una din cele mai îndrăgite personaje ale romancierei, puse în slujba justiției, cu o minte ascuțită și o putere și abilitate de disimulare specifică oamenilor foarte inteligenți, este cea care trage concluziile, prezentând într-o logică imbatabilă firul evenimentelor. Jocul inițiat de ea a inclus nouă personaje false (actori sau angajați ai Ministerului de interne, sub acoperire) și două persoane autentice, Diamantopol și Diavolul Alb, alias Iustin Făgădău, alias Iosif Potra. O serie de trădări, cea mai semnificativă fiind cea în care desenatorul tehnic Simin Otescu, realizatorul unui prototip de avion fără zgomot, pe baza efectului Coandă, al cărui proiect aparținând unui grup de ingineri români fusese supus comisiei de brevete, înstrăinase secretul unor spioni din afara țării. Ulterior s-a descoperit că Otescu făcea parte din serviciul de informații al armatei germane și că șeful agenturii era tocmai Iosif Potra. Eforturile autorităților române a fost zadarnic până în momentul în care Ovidiu Diamantopol îi înștiințează că Iosif Potra se va găsi în cursa București-Viena, în data de 13 iulie. Povestea lui Diamantopol care friza „fatasticulul,"prin dezvăluirea încăpățânării diabolice de a-și urmări „călăul" timp de 20 de ani, este extrem de credibilă. Partea mai grea a constat în alcătuirea unui plan prin care Diavolul Alb să se desconspire singur. Din pasagerii care optaseră pentru respectiva cursă, cel care corespundea sexului și vârstei, în ciuda operațiilor estetice efectuate, era preotul Iustin Făgădău. Realizarea scenariului, a atmosferei pricinuită de dezastrul înscenării asasinării celor doi piloți, repetițiile făcute pentru ca poveștile celor nouă pasageri să pară verosimile, au reprezentat cele mai grele etape pentru a-l convinge pe criminal că scenariu era autentic.

Dovezile de vinovăție introduse în poveștile bine orchestrate de fiecare persoană din avion, dublate de învârtirea în cerc a avionului de cei doi piloți profesioniști, crizele de sinceritate în apropierea sfârșitului tragic, toate l-au condus pe Făgădău să-și dea jos masca și să fie de acord să conducă avionul pentru a supraviețui dezastrului. Figura descompusă, încărcată de ură și stupefacție a lui Făgădău este prezentată în paralel cu cea a lui Diamantopol, la început fericit, apoi istovit de suferință și marcat profund de lipsa unei preocupări viitoare, care cu siguranță va conduce spre sfârșitul său, o dată ce „flacăra s-a stins" (237). Romanciera a sesizat ființa spirituală a lui Diamantopol ca o centralizare a aspirației sale justițiare, deci „la maximum ei de unitate" (Bachelard, 2003: 264). Toate celelalte personaje circumscrise pozitiv planului de prindere a Diavolului Alb contribuie la realizarea a ceea ce ar putea fi numit, în terminologie bachelardiană, „ființa vieții rotunde." Această sintagme i se potrivește lui Diamantopol

pentru că el s-a devotat total aspiraţiei sale, pe care a împlinit-o prin suferinţă şi tenacitate. Descrierea realizată de romancieră i-a conferit acestui personaj şi celei care l-a creat, semnificaţia de „modele de fiinţă (Bachelard, 2003: 264). Această sintagmă este în concordanţă cu Kelly, care susţine că, dat fiind faptul că sistemul constructelor personale se schimbă şi că persoana în primul rând încearcă să dobândească un sistem care să genereze anticipări mai favorabile, comportamentul individului poate apărea nesatisfăcător în ceea ce priveşte atitudinilor sale anterioare, de unde şi concluzia că individul trebuie să se conformeze sistemului constructelor prezente şi nu celor anterioare.

Bibliografie

Amis, Martin. *Săgeata timpului,* Ed. Polirom, 2005.
Braşoveanu-Ojog, Rodica. *Plan diabolic,* Bucureşti: Nemira Publishing House, 2020.
Bachelard, Gaston. *Poetica spaţiului,* Piteşti, Ed. Paralela 45, 2003.
Kelly, G.A. *The Psychology of Personal Constructs,* Vol. One-A Theory of Pesonality. New York: Norton, 1955.
Miller, Mair. Enchanting Psychology: The Poetry of Personal Inquiry, in *Journal of Constructivist Psychology,* 25: 184-209, 2012.

LITERARY CHARACTERS AND THEIR LIFE MADE OF PAPER

Veronica –Alina CONSTĂNCEANU
cercetător ştiinţific III dr. , Institutul de Studii Banatice „Titu Maiorescu”
Academia Română – Filiala Timişoara

Abstract: Oscillating between onirism and postmodernism, Ştefan Agopian created his own literary universe, easily recognizable, but difficult to be framed in a specific direction. We know for sure that there is a strong connection between life and literature, but we do not know for sure if the truth is in the books or in the real world. The world made of words wins in the end, or not? How can we separate reality from illusion? What are the exact connections between writer, story – teller and characters? Here are some questions that Agopian's novels try to answer. E.A. Poe's question All that we see or seem / Is but a dream within a dream'? seems eternal.

Keywords: fiction, postmodern, onirism, writer, novel, character

Radu G. Ţeposu în a sa *Istorie tragică & grotescă* a făcut o clasificare a scriitorilor optzecişti vorbind despre textualişti, analişti, scriitori care mitologizează cotidianul şi alţii care ilustrează *fantezismul alegoric şi livresc*, cel mai de seamă reprezentant al acestora din urmă fiind Ştefan Agopian. Criticul consideră că acum putem avea şi cea mai bună ilustrare a teoriei lui Radu Petrescu, formulată în *Meteorologia lecturii*, în care „intuia că istoria literaturii europene se integrează, toată, în textul homeric, venind din carte şi întorcându-se acolo, ca una în care conştiinţa de sine a personajelor este chiar destinul lor. Această viziune textualistă, în înţelesul ei foarte înalt, face în proza lui Agopian pandant cu viziunea livrescă.”[1] După cum vom vedea, personajele lui Agopian vin dintr-o carte, trăiesc într-o carte şi au deseori conştiinţa corpului lor de hârtie sau nu . Introducerea a fost făcută, în 1981, cu *Tache de catifea*. Romanul se deschide cu un avertisment ascuns cu dibăcie sub titlul: „Nu plângeţi, că n-au murit ci doarme”[2], o introducere care ne înfăţişează maniera postmodernă de a înţelege/scrie literatura. Eugen Negrici, comentând în principal acest roman, dar referindu-se şi la cărţile precedente, subliniază o trăsătură specifică lor: „Această constantă neparticipare afectivă ca şi strania inaptitudine a discriminării actelor şi atributelor lumii reale ori ale lumii închipuite accentuează senzaţia, şi ea inconfundabilă, de gratuitate absolută, de cufundare lină, în lumea mătăsoasă a unui vis nesfârşit, unde regulile sunt abolite şi unde totul e imagine şi nimic nu e durere.”[3] De dincolo de moarte, personajul principal ne povesteşte întreaga istorie, travestindu-se în Autor. Şi totuşi naratorul e el dar şi un altul, în acelaşi timp: „Acesta pe care l-am numit, Autorul, şi-a închipuit viaţa mea, a avut cheful şi răbdarea să-şi închipuie cum ar putea fi o viaţă, a cuiva, şi momindu-l, întinzându-i pe tavă faptele, l-am atras înspre mine, am reuşit să fac asta, eu, cel mort de mai bine de o sută de ani(…) O să râdeţi, dar eu sunt de fapt Autorul, eu, Tache

[1] Radu G. Ţeposu, *Istoria tragică & grotescă,* p. 136
[2] Ştefan Agopian, *Tache de catifea, Cartea românească,* 1981, p.5. Toate citatele fiind din această ediţie, în text va fi specificată doar pagina.
[3] Eugen Negrici, *Prefaţă* la *Tache de catifea*, 1999, p. IV

Vlădescu."(p.5) Desigur, autorul ar fi putut alege un cu totul alt personaj, dar şi el, cel aparent neînsemnat, Tache, vrea să devină erou într-o carte, chiar dacă asta pare a nu fi mare lucru. Mai târziu, *printre fapte şi diluări*, ne vorbeşte şi scriitorul: „Tache de Catifea este mort acum, şi cuvintele *nu plângeţi ca n-au murit ci doarme* sunt o minciună, dar o minciună pe care a spus-o altul şi altădată, eu numai m-am bucurat că această minciună există şi nu trebuie s-o inventez iar şi iar. Şi fiind mort şi stând acolo unde, după cum a spus Piticul odată, stăm netulburaţi şi veşnici, într-o sforţare netrebnică, părăsindu-şi contemplaţia, din golul unui viitor nesfârşit, Tache de Catifea, cel mort şi uitat, a devenit personaj, iar eu, ambiţionând chiar aceasta, am devenit Autor. M-a numit aşa, cu acest nume batjocoritor, ştiind mai bine decât mine că sforţarea de a aduna câteva fapte la un loc, ambiţia aceasta, este fără vreun rost oarecare. Fiindcă nimic nu te îndreptăţeşte să spui despre ceva mai mult decât despre altceva. Şi totuşi încumetându-mă la aceasta, să cred că vorbitul poate fi mai important ca tăcerea, eu, cel numit în batjocură Autor, ca şi cum aş desena pe oglindă, m-am apucat să înşir fapte şi întâmplări. Sau poate că, din oglindă, cineva ca un Dumnezeu nemilos ne desenează pe noi ambiţioşii. Nu ştiu. Şi nu ştiu cu adevărat nici cine este Personaj şi cine este Autor şi dacă tot ce urmează este adevărat sau inventat."(p.10) Simţim şi un uşor regret că nu mai există subiecte deosebite, că o literatură epuizată e singura posibilă. Dar totuşi, nu e aşa, căci autorul găseşte despre ce să vorbească în această lume în care totul poate deveni poveste, în care o poveste poate începe în mai multe feluri: „Iată: 'Tache de catifea s-a născut în anul 1800, şi acest secol jalnic a fost atât de bine descris de un istoric (…)' Ar putea fi un bun început. Dar nu e acesta . Iată: *Când începu războiul ruşilor cu turcii, în anul 1769, în noiemvrie, cel care îmi va fi tată avea 6 ani. Când se istovi, în 1774, avea 11*. Fără să avem vreun drept anume, vom hotărî că acesta e începutul:"(p. 10-11) Ca în orice scriere postmodernă. modul de realizare a cărţii e adus în prim plan. Ni se reaminteşte că a scrie e o meserie, deşi în fond, literatura e inutilă. Poate tocmai de aceea în aceste romane unul dintre personaje este obligatoriu scriitor. „Acum când scriu toate acestea, suntem în Septembrie 1847. Am 47 de ani şi de mult timp trăiesc retras la moşia mea, Mălura, neştiind nimic din ce se întâmplă în lume".(p. 19) E o retragere în lumea poveştii, singura adevărată şi singura importantă pentru că doar ea cuprinde viaţa lui întreagă, aşa cum a fost sau aşa cum şi-o imaginează. Aflat într-un han, în drumul său spre mănăstirea unde era acum Şopârlă, prieten al tatălui său, singurul care-i mai putea spune adevărul despre naşterea sa, Tache e obligat să înghită o carte în loc de hrană. „-Înghite această carte! Şi înghiţind cartea aceea, dulce simţii pe limbă, dar mai apoi fiere se făcu dulcele acela îmbietor."(p. 26) Ea, cartea, închide între paginile ei şi pe cele bune, dar şi pe cele rele, lectura nu e neapărat plăcută, căci nici viaţa nu e doar calmă şi fericită. Acolo, la han, deşi nu a aflat nimic despre mama sa, iar imaginea capului tatălui său, înfipt într-un par şi rânjind la lume e tot ce mai ştie despre el, Tache o cunoaşte pe Flora, viitoarea soţie, iar apoi îi va cunoaşte pe boier Lăpai şi pe Piticul, prietenii săi, cu care va forma un trio asemănător Crailor, dacă nu ar fi ironia cu care Agopian intervine în text, pentru a se despărţi de această lume decăzută. Să nu uităm că cei trei vor să se alăture pandurilor, dar nu vor reuşi, fiind prea ocupaţi cu povestitul, statul şi ospăţurile: „Era în iarna anului 1821, în februarie poate, când călăream toţi trei, eu, boier Lăpai şi Piticul,

grăbiţi să ajungem din urmă trupele lui Tudor, neştiind că el se oprise deja şi că avea să stea aproape o lună lângă Ţânţăreni." (p. 137)

Dar cum cartea domină totul, nu ne poate surprinde abundenţa de citate din cele mai variate surse. Se fac trimiteri la Montaigne, Ariosto, Rousseau, Campanella, Buffon, Alecsandri; foarte importante sunt citatele din Biblie şi din scrierile ezoterice, mai ales din cele care îl au ca autor pe Ignaţiu de Loyola. Ca un fel de zeu tutelar apare autorul lui Don Quijote: „I se strecură printre degete (...) un guler nu prea curat şi dichisit, şi din gulerul acela se ivi bunăoară capul lui don Cervantes, care le râse subţire în nas, şi ei râseră către el." (p.167) Trimiterea nu e deloc întâmplătoare, eroii noştri fiind la fel de ciudaţi pentru cei din jurul lor precum şi magnificul nebun. Doar şi ei sunt îmbrăcaţi ciudat şi acţionează altfel decât ceilalţi, cărora le stârnesc râsul: "(...) chiar şi ăia care n-aveau nici-un chef s-o facă, ursuzii, să zicem, se porneau pe râs. Fiindcă Piticul se îmbrăcase pentru această călătorie cu o armură ruginită, din alte vremuri, şi pe ea atârnase nenumărate arme, precum şi scăriţa care îl ajuta la încălecat. Mergea între mine şi boier Lăpai şi din când în când scotea capul din armura prea mare pentru el, încercând să afle cât mai merseserăm sau cât mai aveam de mers. Şi lângă el era boier Lăpai, ca un par înfipt în şa."(p. 137-138)

Ni se spune că tot romanul e totuşi o ficţiune: „Asta este de fapt totul. Au trecut de atunci mai bine de patruzeci de ani, şi încercând să-mi amintesc toate astea, am aflat că nu-ţi poţi aminti nimic. Am minţit, aşa cum minţim întotdeauna, fiindcă adevărul nu are cuvinte să-l rosteşti."(p.61) Şi atunci, în încercarea disperată de a reface o parte a adevărului, vocile auctoriale se multiplică. Avem, desigur, autorul propriu zis, apoi să-l nu-l uităm pe Tache, cu dublul rol de personaj şi autor. Şi să ţinem cont de vorbele boierului Lăpai şi ale Piticului, povestitori şi corectori ai aceleiaşi poveşti. Lumea e o Carte, iar noi - simpli actanţi: „Şi Cartea? Totdeauna m-a îngrozit Cartea asta. De ce să înghită Ioan Cartea şi de ce să fie amară? Noi suntem Cartea, suntem băgaţi într-o carte, scrisă de cineva. Vezi ce simplu e?"(p.92). Acelaşi sentiment îl va avea şi Tobit, prizonier al propriei poveşti. Din cărţi, din pasta în care sunt transformate, pot fi construite alte lumi sau alte personaje, ca într-un joc cu plastilină, sau ca o imitare a actului creator primordial. Dar adevărul acestor poveşti, în unele momente, nu mai e cunoscut nici măcar de autor, dar imaginaţia îl poate salva: „- Nu ai de unde să ştii toate astea!(...)–Nu am spuse Piticul, dar pot să mi le închipui."(p.158) Important este că, deşi îţi poţi imagina orice, el, autorul, îşi imaginează tocmai această carte, ca o predestinare. Boierul Lăpai, Piticul şi Tache sunt în poveste dar şi deasupra ei, guvernând-o, dirijându-i mersul. Ei ştiu povestea, ei pot devansa timpul. Acest fapt îl face pe Ioan Holban să afirme: "După un procedeu bine cunoscut, personajele joacă în faţa propriilor ochi rolurile cu care au fost învestite: fiecare devine pentru sine şi pentru ceilalţi un personaj;(...) Faptele cunoscute dinainte îşi pierd din spectaculozitate, nu mai interesează *ce* s-a întâmplat, ci *cum* s-a petrecut evenimentul anunţat."[4] Uneori ei ştiu ce va fi şi după ce toate istoriile se vor sfârşi, lucru normal pentru nişte iniţiaţi în alchimie şi alte taine bine ascunse. „ - M-am aşezat, spuse boier Lăpai, şi aşezându-mă am ştiut că

[4] Ioan Holban, *Profiluri epice contemporane*, p.376

totul va continua până la sfârşit, până când cei doi, Mamona cel Tânăr şi Vaucher, îl vor omorî pe Mamona cel Bătrân, şi numai după aceea Mamona cel Tânăr îl va omorî pe Vaucher şi apoi pe mama ta. Aceştia trei, cei doi Mamona şi Vaucher, nu apăruseră încă, aşa că nu-mi rămânea decât să mă aşez şi să ascult împăcat cuvintele mamei tale."(p.122) Şi nu ne putem mira că lumea lor există o îngeră, că oaia se opune mielului, că mercurul şi aurul domină.

În acele timpuri de ciumă şi foc, erau posibile doar statul, aşteptatul şi vorbitul. Precum Armeanul Zadic şi Ioan Geograful, cei trei eroi din acest roman vor spune: „- Ne-a plăcut să aşteptăm, va spune Piticul mult mai târziu, şi să credem că, aşteptând, luptăm. – Ne place să aşteptăm! spuse Piticul privindu-ne."(p.187) Dar din împletirea acestor fapte aflăm povestea vieţii lui Tache de Catifea, cel care a copilărit în casa ciudatului spiţer Herţog, cel care i-a cunoscut pe Vaucher, pe Mamona cel Bătrân, cel care a murit ucis de Mamona cel Tânăr. Oricum ni se repetă de mai multe ori *învinşii vor învinge*. Şi cum povestea învinşilor e cea pe care o aflăm, lucrul acesta pare a fi adevărat. Ca o trăsătură comună a tuturor personajelor lui Ştefan Agopian, Adrian Oţoiu descoperă gustul călătoriilor pe care toţi vor să-l simtă: „Tobit, Geograful ori Tache au în sânge acest nomadism incorigibil, care împrumută cărţilor (....) un caracter picaresc aparte; abulici, impenetrabili, eroii lui rămân dromomani chiar şi atunci când îşi construiesc case (cum face Tobit), în care se instalează la fel de provizoriu ca într-un bivuac de o noapte."[5] Polemicile induse sunt multiple. De la Platon şi Homer până la lumea contemporană, putem interpreta destinul poetastrului, ajuns în vremurile acelea tulburi să scrie „Ţara asta multe-ndură/Noi tăcem cu toţi din gură", iar apoi a fost închis doi ani la Plumbuita. Metafizica e negată, ni se reaminteşte: „Nihil est in intellectu quod non prins fuerit sensu". Marele duel se dă însă între creştinismul originar şi cel masonic, împovărat de taine şi simboluri. Toate evenimentele ar vrea să pară reale; aşa ne explicăm numeroasele intervenţii ale autorului care revine asupra aceluiaşi eveniment şi ne spune mereu *şi iată, şi iar, şi încă o dată*. Dacă naratorii îşi imaginează lumea în care trăiesc, gândindu-se la ce şi cum ar fi putut să fie, finalul e întrevăzut doar în visul Florei: „se vor întâmpla, numai că el nu va mai fi atunci, sau va fi, dar altfel decât cei care nu au murit încă, şi iubind-o mereu."(p. 291)

Există un spectacol deosebit al celor nevăzute, a lumii îngerilor şi a diavolilor care arată "o extraordinară intuiţie a spectacolului obscur care sub-minează realul, un mare artist al prozei, care-şi controlează talentul cu precizie."[6] Dar şi cele din lumea aceasta sunt diferite de ceea ce cunoaştem noi. Levitaţia care sfârşeşte aventura Geografului, se repetă şi în *Tache de catifea:* la un anumit moment „Flora surâse şi se înălţă greoaie în aer, îndemnându-l şi pe el să zboare, dar Tache nu făcu aceasta…O privi cum pluteşte prin aerul acelei camere, uşor adormită şi dragă, închise ochii." (p. 295)

Celelalte două romane ale lui Ştefan Agopian, *Sara* şi *Tobit*, sunt legate între ele prin epocă şi personaje, dar întâmplările prezentate sunt cu totul altele. *Tobit* a apărut în 1983 şi a adus în atenţia cititorului un tip straniu de roman istoric, un roman în care

[5] Adrian Oţoiu, *Trafic de frontieră*, p.53
[6] Radu G. Ţeposu, *op.cit.*, p.137

istoria e mai mult un pretext, un joc pe suprafaţa căruia se împletesc destine. Aflăm detaliile necesare dintr-o notă de subsol aparţinând, evident, autorului, care începând o nu neapărat necesară *Addenda* ne spune: „Nescriind un roman istoric, mare parte din materialul consultat, mai ales în vederea creării unei atmosfere, nu şi-a găsit locul în economia cărţii (...) Prin această addenda o mică parte din faptele istorice cercetate, precum şi *scene* nelegate direct de acţiunea cărţii vin să completeze sub formă de note o perioadă istorică mai puţin cunoscută: Oltenia sub austrieci."[7] Cornel Ungureanu remarca această aplecare spre adevărul istoric, grija pentru detaliu: "Ceea ce impresionează în romanul lui Agopian, dincolo de calitatea povestirii, este perfecta stăpânire a istoriei."[8] Dar în acelaşi timp criticul subliniază originalitatea evidentă a acestui roman: „Recuperând o epocă, scriitorul refuză clişeul romanului istoric de serie, cochetăria cu toposul consacrat."[9]

Ceea ce domină acest roman este - din nou - marea metaforă a Cărţii. Lumea întreagă e o Carte, fiecare are destinul său notat undeva: „Unele peste altele lucrurile s-au aranjat chiar în felul în care, acum, citea din carte. Nu s-a mirat prea tare fiindcă de mult ştia că, în multele cărţi care sunt pe lume, într-una din ele e scrisă şi viaţa lui".(p.18) Această iluzie postmodernă vine de la Tobit-tatăl, cel care citind Biblia, a descoperit că totul este în Ea. Şi atunci, logic, undeva trebuie să fie nişte pagini ce conţin povestea vieţii lor. Cartea lui Tobit există înainte de a fi scrisă. Ea e retrăită în momentul scrierii. Dar totuşi avem de-a face cu o ficţiune. Sau e vorba de o realitate fictivă? „Nu ne rămâne decât să ne închipuim restul. Şi deoarece această este o carte, iar Tobit o ficţiune a minţii noastre, credem că nu vom greşi prea tare închipuindu-ne aproape orice".(p.11) Înclinăm să credem că avem de-a face cu acel vis al oricărui scriitor postmodern de a adăuga realităţii o doză mai mică sau mai mare de ficţiune.

Povestea e spusă, pe rând, de autorul propriu-zis şi de Tobit însuşi. Atunci când naratorul pierde firul epic, apare - ca un tic verbal, ca un declanşa-tor al memoriei – un singur cuvânt: *spunem* . Miza acestei cărţi e uriaşă, ea de-păşind cu mult calitatea subiectului. Dacă în Carte e notat totul, nu mai puţin adevărat e că, dacă nu am citit-o înainte, atunci nu ştim ce avem de făcut. Cu cerul Cărţii deasupra, pe măsură ce totul se va petrece, va fi şi scris. Într-un fel, vanitatea Autorului e imensă, el copiind Geneza: „Tobit nu a spus asta nimănui şi nici altele, toate acele lucruri care stau ascunse într-o carte precum şi în mintea autorului."(p.30) E ca şi cum Tobit şi-ar cunoaşte destinul, dar nu l-ar putea schimba. Şi totuşi, Tobit-tatăl îi spune fiului: „Poate că ceea ce am citit este ceea ce vreau eu să fac, iar nu ceea ce scrie."(p.20) nu întâmplător Tobit-tatăl e aproape orb, iar fiului îi lipseşte un ochi. Aceste detalii se încadrează perfect printre implicaţiile mitologice ale cărţii, trimiterea la ciclopi fiind făcută în mod direct, ei fiind deplânşi că l-au întâlnit pe Ulise, singurul om căruia îi prisosea inteligenţa. Iar binomul tată-fiu ne mai înalţă un pic, de la mit la divinitate. „Tobit-fiul, cel care acum se gândeşte la toate astea, nu a mai avut încotro, s-a strecurat între filele cărţii, s-a făcut una cu acele cuvinte şi s-a

[7] Ştefan Agopian, *Tobit*, ed. *Eminescu*, Bucureşti, 1983, p.236. Toate citatele fiind din această ediţie, în text va fi specificată doar pagina
[8] Cornel, Ungureanu, *La paradisul romancierilor*, *Orizont*, nr.31/1983
[9] Idem, *ibidem*

rostogolit o vreme împreună cu ele, numai că murind tatăl lui, preafericitul şi adevăratul Tobit, filele cărţii au devenit albe, înşiruirea de fapte pe care le prorocise bătrânul s-a curmat brusc."(p.68) Totuşi vor fi nenumărate întâlniri între tată şi fiu, primul având mereu Cartea în mână. Ei vor vorbi în vis sau prin alte magii, în care doar Tobit-fiul îşi va putea vedea tatăl.

Personajele cărţii lui Agopian ştiu că sunt personaje, deseori resimt starea lor de personaje. „Dacă e adevărat că suntem într-o carte, aşa cum se aude, şi nu văd de ce n-am fi, nu trebuie să ne pese prea mult de tot ce o să se întâmple."(p.78) E ceva ce ţine de joc, de marionete în tot acest întreg narativ. Doar Tobit ne spune: „Sunt un om liber dintr-o carte", dar imediat e cineva care ne reaminteşte: „N-ai fost niciodată aşa(…) Iar cartea este scrisă deja, spuse Heiler. Şi ea este undeva în cer alături de toate lucrurile care au fost şi vor fi pe lumea asta(…) Suntem mânuiţi de alţii."(p.149) Originea Cărţii fiind divină, nici autorul nu poate şti totul. „Adevărul este că nu ştiu cum a ajuns Tobit, tatăl lui Tobit, eroul acestei cărţi, stăpânul unei bucăţi de pământ."(p.151) Astfel, personajele au dreptul să-şi închipuie cum este un anumit lucru, sau cum s-ar putea petrece un eveniment oarecare. Totul e relativ, mai ales timpul, altfel cum ne-am putea explica o asemenea introducere: „a doua zi, peste câţiva ani de la această întâmplare."(p.28)? Doar în aceste condiţii, Tobit-fiul poate vorbi nu numai cu Tobit-tatăl, cel mort de demult, ci şi cu el cel de altădată. Şi Tobit cel Mic are un rol în această poveste. Când visul şi magia se epuizează se revine imediat la formula *vom inventa imediat*. Iar noi ca cititori, putem crede orice. Totuşi, Tobit „rânjind sub posomoreala lui a vrut (…) să le aducă aminte că el (…) este eroul acestei cărţi şi că nu trebuie scăpat din vedere acest lucru."(p 225) Iar ironia personajului aminteşte de misterul întregii poveşti: „Ăştia par morţi, noi părem vii. Pot crede că ne aflăm într-o carte bună."(p. 230) Iar Cartea înseamnă leac şi destin şi otravă. „Tobit e un roman de ev mediu, cu agresori şi mercenari, cu schingiuitori şi spioni, cu lefegii şi maeştrii ai imaginaţiei. Cucerirea noilor teritorii (de la austrieci!) pune în lumină un timp al iraţionalului."[10] Despre subiectul romanului *Tobit* putem spune exact ceea ce a notat Nicolae Manolescu atunci când a discutat despre romanul următor al lui Ştefan Agopian: „Ce se întâmplă în *Sara* n-are aproape nici o importanţă: decât cel mult, ca să ne ajute să trecem în revistă personajele şi motivele."[11] Iar în *Tobit* personajele sunt adevărate simboluri:Luca e un biet cerşetor, Rafail e un înger, Nabal e cămătar, iar Heiler, Haan sunt reprezentanţi ai aristocraţiei şi ai oprimaţilor. Nu întâmplător ţinta lor finală e ocuparea unei mănăstiri. Iar Tobit-fiul e cel ce face pactul cu străinii pentru a-şi recâştiga moşia. Concluzia e una amară: „N-o să ştiu niciodată cine nu e trădător în toată povestea asta."(p. 227)

Bibliografie

a. texte literare

Agopian, Ştefan , Tache *de catifea (roman), Cartea românească*, Bucureşti, 1981
Idem, *Tobit (roman*). Editura *Eminescu*, Bucureşti, 1983
Idem*, Manualul întâmplărilor (povestiri), Cartea românească*, Bucureşti, 1984
Idem*, Sara* (*roman*). Editura *Eminescu*, Bucureşti, 1987

[10] Idem *ibidem*
[11] Nicolae Manolescu, *Pictură flamandă*, *România literară*, nr. 20/1987

b. texte critice

Agopian, Ştefan, *Slavă stătătoare*, *România literară*, nr.3/2001
Ioan Holban, *Profiluri epice contemporane,* Cartea românească, Bucureşti, 1987
Manolescu, Nicolae *Pictură flamandă*, *România literară*, nr. 20/1987
Mihăieş, Mircea, *Fabule intertextuale*, *Orizont*, nr. 21/1984
Idem, *Agopian*, *Orizont*, nr. 50/1985
Oţoiu, Adrian, *Trafic de frontieră. Proza generaţiei '80, Paralela 45*, Piteşti, 2000
Idem, *Ochiul bifurcat, limba saşie*, *Paralela 45*, Piteşti, 2003
Ţepeneag, Dumitru şi Dimov, Leonid, *Momentul oniric.* Antologie îngrijită de Corin Blaga, *Cartea românească*, Bucureşti, 1997
Ţeposu, Radu G., *Vizionarismul moral, Vatra*, nr.1/1994
Idem*, Istoria tragică & grotescă a întunecatului deceniu literar nouă*. Editura *Eminescu*, Bucureşti, 1993
Cornel, Ungureanu, *La paradisul romancierilor*, *Orizont,* nr.31/1983

THE ISSUE OF DIGITIZATION OF PSYCHOLOGICAL SERVICE IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Victoria MAXIMCIUC
Assoc. Prof., PhD, Institute of Educational Sciences, Chişinău, Republic of Moldova

Abstract: The work in question presents an argumentation of the need to apply informational sources in the activity of the school psychologist in general education. After carrying out the theoretical and experimental study, it was found that digital tools are insufficiently applied in the school psychologist's activities. According to a goal of the project and the Regulation on the organization and conduct of the psychologist's activity, in general education institutions in the Republic of Moldova, methodical recommendations were proposed concerning the organization of online activity, the use of digital tools at preschool and school level (primary and secondary education).

Keywords: digitization, psychological service, information technologies, educational platforms, digital applications, pre-schoolers, pupils.

Pandemia COVID-19 a făcut provocări majore faţă de sistemul educaţional din Republica Moldova. A apărut necesitatea organizării în alt mod al procesului educaţional păstrând calitatea şi dreptul fiecărui copil la educaţie. Timp de trei ani s-au realizat foarte multe în domeniul instuirii cadrelor dicatice privind aplicarea platformelor educaţionale pentru predare-învăţare-evaluare la toate disciplinile şcolare. Însă totuşi a rămas în umbră problema digitalizării serviciului psihologic.

Analiza literaturii de specialitate din domeniu ne-a permis să constatăm că există mai multe direcţii de cercetare în domeniu: analiza bazei competenţei digitale, dezvoltarea competenţelor digitale la cadrele didactice I. Albulescu, C.Horaţiu [1], R. Foloştină, E.Simion [5]; structura competenţei digitale şi cerinţele faţă de ea Е. К. Хеннера, А. П. Шестакова [7]; particularităţile aplicării surselor digitale în procesul educaţional I. Albulescu, C.Horaţiu [1]; A. Cucer, G. Leuţanu [4]; M.G. Costina [3]. În ştiinţele psihologice prin prisma digitalizării menţionăm lucrările lui S. Vaida şi C. Bota [9]; M. Batog [2] – avantajele intervenţiei online: scalabilitatea, costuri reduse, acces nonstop, eliminarea posibilei stigme de a fi văzut în cabinetul unui consilier. În ultima vreme până la pandemie aplicarea tehnologiilor digitale a luat amploare în psihopedagogie specială: R. Foloştină, E.Simion [5] - învăţarea digitală la copiii cu nevoi educaţionale, mai frecvent aplicarea surselor electronice în realizarea activităţilor privind dezvoltarea limbajului la copiii cu cerinţe educaţionale speciale (R. Foloştină, E.Simion [5]); asistenţă psihologică la distanţă a copiilor cu tulburarea din spectru autist şi părinţilor acestora (Н.Ю.Гусева и О.С. Пискарѐва [10]; R. Foloştină, E.Simion [5]); E. Furdui [6]- dezvoltarea creativităţii persoanelor cu nevoi speciale prin intermediu platformelor on-line. Menţionăm că tehnologiile informaţionale pot fi stimuli motivaţionali foarte puternici, activităţile devin mai atragătoare, interesante, există posibilitatea de adaptare a materialului conform particularităţilor individual tipologice a

copilului, de aplicat documente textuale, materiale video, teste interactive şi jocuri, aplicarea recompenselor, toate rezultatele copilului poate fi urmărite de către părinte, se dezvoltă un parteneriat mai strâns dintre părinte şi specialişti. Considerăm că dezvoltarea digitalizării serviciul psihologic va avea un impact pozitiv asupra dezvoltării personale a specialiştilor dar şi creşterea calităţii prestării serviciilor şi apropierea serviciului către beneficiar.

Scopul cercetării: constă este elaborarea unor recomandări metodice privind posibilităţile aplicării tehnologiilor informaţionale de către psihologi şcolari pe baza cercetării centrate pe necesităţile profesionale.

Obiectivele cercetării:

1) studiu teoretic;
2) evaluarea de nevoi;
3) elaborarea recomandărilor metodice.

După desfăşurarea studiului teoretic noi am elaborat o anchetă privind utilizarea tehnologiilor digitale şi platformelor educaţionale în domeniul asistenţei psihologice şi am plasat pe pagina de facebook. În cercetarea au participat 6 persoane. Acest număr mic este datorat ocupaţiei masive a psihologilor în activitatea cu refugiaţi. În urma prelucrării rezultatelor am obţinut următoarele: mediu de trai - din mediu urban 83,3% şi 16,7% din rural; stagiul de lucru în domeniu asistenţei psihologice în şcoală - 83,3% pân la 5 ani şi 16,7% mai mult de 5 ani; participarea la cursuri de perfecţionarea în domeniul aplicării tehnologiilor informaţionale în activitatea psihologului au participat numai 50%; prezenţa condiţiilor pentru aplicarea tehnologiilor informaţionale în activitatea psihologului 83,3% sunt şi 16,7% nu sunt; oferirea asistenţei metodice privind aplicarea tehnologiilor informaţionale -50%; frecvenţa aplicării tehnologiilor informaţionale – odată pe săptămână 83,3%, odată la trei luni- 16,7%; nivel de pregătire privind aplicarea tehnologiilor informaţionale- nivelul superior - 66,7% (lichidarea dificultăţilor cu programe, sistema operaţională) şi 33,3% la nivel de utilizator (Word, Excel, Power Point); situaţii în care se aplică tehnologii informaţionale: în pregătire pentru activităţi 83,3%, în timpul activităţilor 50%, ca tehnica asistivă 33,3%, altele 16,7%; surse din tehnologii informaţionale aplicate în activitate- word, power point 83,3%, tabele electronice 50%, discuri multimedia 33,3%, programe specializate 50%, internet 83,3%; 100% din respondenţi au menţionat că au adresa electronică şi o folosesc permanent; reţele de socializare aplicate 83,3% aplică facebook şi numai 16,7% facebook şi instagram; atitudinea faţă de utilizarea jocurilor la calculator- pozitivă 16,7%, negativă 16,7%, depinde de joc unele pot avea efect pozitiv asupra dezvoltării, altele nu, 16,7% utilizarea prea mult timp are efecte nocive asupra psihicului şi duc la modificări asupra comportamentului; prezenţa unui blog sau site pe internet prin care se face schimb de experienţe au 50% din respondenţi; resurse educaţionale digitale folosite:google meet 50%, placate 16,7%, texte originale din literatura artistică şi ştiinţifică, ZOOM 16,7%; pregătirea pentru instruirea cum trebuie să fie activitatea psihologică în clasa virtuală au confirmat 66,7%; aplicarea tehnologiilor informaţionale în activitatea cu părinţii şi colegii 83,3%; necesitatea dezvoltării permanente al competenţelor digitale au constatat toţi 100%; propuneri referitor la îmbunătăţirea

competenţelor digitale la activitatea psihologului în instituţie de învăţământ- cursuri obligatorii privind platforme educaţionale 16,7%, utilizarea unor programe inovative cu scopul eficientizării activităţii 16,7%.

Analiza rezultatelor au constatat că respondenţi sunt din mediu urban cu stagiul de muncă până la 5 ani, în instituţii de învăţământ sunt condiţii de aplicarea tehnologiilor informaţionale, majoritatea respondenţilor ca fiind persoane tinere ce au nivel superior de aplicare tehnologiilor informaţionale, au bloguri şi site-uri proprii pe care le folosesc în activitatea sa profesională. Totuşi analizând aceste date se simte necesitatea aplicării unor platforme educaţionale specializate în activităţi de psihoprofilaxie, evaluarea psihologică şi psihodiagnostică, consilierea psihologică şi dezvoltarea personală la vârsta preşcolară şi şcolară (primară, gimnazială, liceală), metodologii de activitate online cu părinţii şi cadre didactice.

În primul rând pentru un psiholog şcolar prima problemă care apare este selectarea instrumentelor digitale şi pentru aceasta menţionăm următoarele criterii:

- gratuit/ cu plată;
- număr de participanţi;
- timp pus la dispoziţie;
- opţiuni de predare (partajarea ecranului, deschiderea unor web-site-uri, a unor jocuri interactive, a manualelor digitale etc.);
- gradul de dificultate – selectăm instrumentele care ne sunt utile şi uşor de manevrat.

Trebuie să menţionăm că în activitatea psihologului şcolar există unele particularităţi în activitatea cu preşcolari- motivaţia copilului, responsabilitatea părinţilor. Pentru uşurarea activităţii practice propunem unele recomandări pentru treapta preşcolară:

La nivelul preşcolar trebuie să menţionăm urmatoarele condiţii pe care trebuie să le respectăm:

prezenţa douală a regimul de activitate:

a) regim Offline-localizarea şi timpul defăşurării activităţilor nu are importanţă, totul se face la propria dorinţă a părintelui sau tutore;
b) regim Online-copilul împreună cu părintele sau tutore şi cu psihologul se află într-un timp specificat.

Activitatea realizată în regim offline se plasează într-o mapă, acest material şi părintele poate să îl folosească liber atunci când este necesar. În cazul activităţii online se elaborează un orar care este discutat cu părintele.

Pentru ambele regimuri de lucru sunt cerinţe unice pentru realizarea unei activităţi la distanţă:

- Elaborarea unui program individual pentru fiecare copil cu prezentarea audio - video materialelor cât şi discutarea preventivă cu părintele;
- Elaborarea conspectelor, activităţilor cu materiale audio - video şi cu elemente de animaţie;
- Organizarea regimului de timp al copilului cu părintele la calculator;

- Colaborarea cu părinţii.

Algoritmul elaborării activităţii:

- Identificarea subiectului;
- Selectarea direcţiei de activitate : profilaxia, consilierea psihologică sau dezvoltarea personală;
- Formularea şi aprobarea scopului conform particularităţilor dezvoltării şi de vârstă;
- Aplicarea unui model şi formei optimale de realizare a activităţii;
- Determinarea duratei activităţii.

Selectarea metodelor de prezentare a materialului de lucru:

1) Descarcărea materialului din platforme educaţionale sau aplicaţii digitale, printarea;
2) Sau părintele vine la instituţie ia materialul gata pregătit la timpul stabilit.

Elaborarea recomandărilor metodice pentru părinţi:

- Recomandările individuale pentru părinţi- care activităţi trebuie de realizat, ce abilităţi trebuie de consolidat pentru desfăşurarea activităţii în continuare plasarea acestei informaţiei în poşta electronică, Viber, Messenger, WhatsApp.
- Recomandările generale pentru părinţi conţin recomandările preventive pentru activitatea următoare. Recomandările se plasează tot pe aplicaţiile numite mai sus.

Recomandările practice pentru desfăşurarea activităţii online la treapta preşcolară:

1. Formaţi un contact emoţional- pozitiv cu copilul;
2. Fiţi foarte energic şi folosiţi intonaţia mai des decât în situaţii obişnuite;
3. Îmbrăcamintea psihologului trebuie să fie obişnuită pentru a nu distrage atenţia copilului;
4. Pronunţati cuvinte clar, poate puţin mai tare dar nu strigaţi;
5. Ţineţi la îndemână materiale audio - video pentru a menţine interesul copilului faţă de activitate.

Pentru activitatea psihologului şcolar la treapta şcolară menţionăm următoarele recomadări (se pune accent pe respectarea următorilor paşi):

Pasul 1 Stabilirea instrumentelor de realizare a activităţii online Meet, Zoom, Skype, Cisco Webex, Google Classroom. Fiecare psiholog alege instrumentul de desfăşurare a activităţii după anumite criterii: gratuit/cu plată; în funcţie de numărul de participanţi (100/50/25), limită de timp (40 min/1 oră/24 ore), opţiuni de predare (interacţiune cu copiii/ elevii, partajare de ecran, să deschidă un website, un dicţionar, fişe sau materiale de lucru digitale, joc interactiv); gradul de dificultate (alegem instrumente care ne sunt utile, sunt uşor de manevrat, sunt simplu de utilizat); comoditate; interactivitate.

Pasul 2 Selectarea tipului de desfăşurare: asincron, sincron, mixt.

Pasul 3 Informarea elevilor (reguli de comunicare, siguranţa online).

Pasul 4 Stabilirea orarului lecţiilor online şi durata acestora.

Pasul 5 Stabilirea structurii lecţiilor (ex. evocarea 10min, interacţiune online 20min, lucru individual 10min, reflecţia 10min).

Pasul 6 Selectarea instrumentelor:

Pentru captarea şi menţinerea atenţiei trebuie să se utilizeze materiale diverse. Elevii să folosească chatul pentru a pune întrebări, a-şi exprima părerea, a-şi ajuta colegii, a lucra în

echipă pentru a exersa colaborarea colaborarea dintre ei .

În continuare prezentăm posibilităţile aplicării surselor şi instrumentelor digitale conform principalelor direcţii de activitate ale psihologului şcolar [7,8]:

I.Activitatea de prevenţie/profilaxie:

Analiza şi sinteza literaturii de specialitate ne-a orientat la o propunere a utilizării platformelor educaţionale şi aplicaţiilor digitale în activitatea de prevenţie /profilaxie la treaptă preşcolară, şcolară primară şi gimnazială. Semnul „+" indică cu preferinţă aplicarii platformelor sau aplicaţiilor prezentate în tabelul 1.

Tabelul 1.

Utilizarea platformelor educaţionale şi aplicaţiilor digitale la preşcolari, elevii din treaptă primară şi gimnazială în activităţile de prevenţie/ profilaxie

Resurse şi instrumente digitale	**Învăţământ preşcolar**	**Învăţământ şcolar treapta primară**	**Învăţământ şcolar treapta gimnazială**
Platforma Liveworksheets	+	+	-
Platforma Wordwall	+	+	+
Platforma Livresq	+	+	+
Site- ul web YouTube	+	+	+
Programul Windows Movie Maker	+	+	+
Platforma G Suite for Education – Google Classrom	-	+	+
Platforma Canva	+	+	+
Platforma Easyclass	+	+	+
Platforma Nearpod	+	+	+
Aplicaţia Toy Theater	+	+	+
Aplicaţia Jamboard	+	+	+
Aplicaţia I`m a Puzzle	+	+	+
Aplicaţia Chatterpix	+	+	-
Aplicaţia LearningApps	+	+	+
Aplicaţia Book Creator		+	+
Programul PowerPoint	+	+	+
Platforma Zoom	-	+	+
Platforma Microsoft Tearms	-	+	+
Aplicaţia Padlet	-	+	+

Activităţi cu părinţii şi cadrele didactice la nivel de instituţii de educaţie timpurie, treapta primară şi gimnazială:

- Platforma Google Meet;
- Platforma Zoom;
- Platforma Microsoft Tearms;
- Aplicaţia Padlet.

II. Activitatea de evaluare psihologică şi psihodiagnoză

Pentru realizarea evaluării psihologice şi psihodiagnozei pentru plasarea şi prelucrarea datelor folosim următoarele programe şi aplicaţii: Microsoft Office Word, Microsoft Office, Excel, Google Forms.

III. Activitatea de intervenţie psihologică

III.1 Consilierea psihologică

Pentru deşfăşurarea unei consilieri psihologice individuale este necesar de prezenţa surselor: calculator personal, cameră web, conexiune la internet. Părintele sau cadru didactic foloseşte oarecare sursă digitală mobilă, materialele video poate fi depozitate în Google Foto în propriul account. Conferinţele video poate fi realizate cu Platforma Zoom, Microsoft Tearms, Viber, WhatsApp. Etapele principale de desfăşurare a unei consilieri psihologice individuale sunt: identificarea necesităţilor, selectarea surselor digitale, anunţarea primei întâlniri, plasarea orarului cu indicarea duratei activităţii.

III.2 Activitatea de dezvoltare personală

Tabelul 2

Utilizarea platformelor educaţionale şi aplicaţiilor digitale la preşcolari, elevii din treaptă primară şi gimnazială la dezvoltarea personală

Resurse şi instrumente digitale	Învăţământ preşcolar	Învăţământ şcolar treapta primară	Învăţământ şcolar treapta gimnazială
Platforma Liveworksheets	+	+	-
Platforma Wordwall	+	+	+
Platforma Livresq	+	+	+
Site- ul web YouTube	+	+	+
Programul Windows Movie Maker	+	+	+
Platforma G Suite for Education – Google Classrom	-	+	+
Platforma Canva	+	+	+
Platforma Easyclass	+	+	+
Platforma Nearpod	+	+	+
Aplicaţia Toy Theater	+	+	+
Aplicaţia Jamboard	+	+	+
Aplicaţia I`m a Puzzle	+	+	+

Aplicaţia Chatterpix	+	+	-
Aplicaţia LearningApps	+	+	+
Aplicaţia Book Creator		+	+
Programul PowerPoint	+	+	+
Platforma Zoom	-	+	+
Platforma Microsoft Tearms	-	+	+
Aplicaţia Padlet	-	+	+

Concluzii. Aplicarea surselor şi instrumentelor digitale devine tot mai actuală în procesul educaţional actual şi serviciul psihologic nu face excepţie. Acest fapt se explică prin impactul a două condiţii digitalizarea societăţii şi pandemia. Există particularităţi în organizarea activităţilor de către psihologul şcolar în instituţie de educaţia timpurie. Aici principalul este motivaţia copilului, responsabilitatea părintelui, menţinerea interesului copilului pe tot parcursul activităţii prin aplicarea modelelor şi formelor de organizare activităţii la distanţă şi fedd-back-ul permanent cu părintele. La treapta şcolară principalul este respectarea paşilor elaborării unei activităţi, atragerea şi menţinerea interesului elevului faţă de activitate. A fost elaborat un glosar necesar pentru psiholog şcolar în activitatea cu sursele digitale. Analiza datelor din literatura de specialitate şi experienţei practice la treapta preşcolară e mai bine de organizat activităţile în forma asincronă, iar la treapra primară şi gimnazială în grup forma asincronă şi sincronă. Conform scopului aprobat în cadrul cercetării am încercat să distibui platforme educaţionale şi aplicaţii digitale conform treptei preşcolare şi şcolare prin prisma principalelor activităţi al psihologului şcolar din sistem educaţional general.

Bibliografia

Albulescu I., Horaţiu C. e – Didactica procesul de instruire în mediul online. Bucureşti: Didactica Publishing House, 2021. 416 p.

Batog M. Consilierea psihologică online: avantaje, riscuri şi probleme. Curriculum şcolar: Probleme interpersonale în societatea modernă. În: Curriculum şcolar: provocări şi oportunităţi de dezvoltare, 7-8 decembrie, 2018. Materialele Conferinţei Ştiinţifice internaţionale IŞE, 7-8 decembrie, 2018. Coord. şt: Pogolşa L., Bucun N. Chişinău: Tipogr. Lyceum, IŞE, 2018, p.593-599.

Costina M.G. Strategii didactice în mediu online. Braşov, 2020. 41 p. https://www.alegetidrumul.ro (vizitat 05.06.2022)

Cucer A., Leuţanu G. Utilizarea mediului on-line în activitatea profesională a cadrelor didactice. Profesionalizarea cadrelor didactice: tendinţe şi realităţi socio-psiho-pedagogice. Materialele Simpozionului Pedagogic Transfrontalier. Chişinău: IŞE, 2021, p. 90- 94.

Foloştină R., Simion E. Învăţarea digitală la copiii cu nevoi educaţionale de suport. Bucureşti: Editura universitară, 2020. 192 p.

Furdui E. Dezvoltarea creativităţii persoanelor cu nevoi speciale prin intermediu platformelor on-line. Conferinţa "Educaţia incluzivă: dimensiuni, provocări, soluţii", Bălţi: Tipografia din Bălţi: 2018, p. 130-135.

Regulament cu privire la organizarea şi desfăşurarea activităţii psihologului în instituţii de învăţământ general. http://cpsp.psihologie.md/ (vizitat 02.06.2022).

Repere metodologice privind activitatea psihologului ăn instituţie de învăţământ general. https://cpsp.psihologie.md/ (vizitat 10.05.2022).

Vaida S., Bota C. Eficienţa intervenţiilor online în formarea strategiilor de coping şi reducerea a stresului la şcolari, o perspectiva teoretică. Revista de psihologie, 2020, vol. 66, nr.1, p.49-60.

Гусева, Н., Пискарева, О. Применение дистанционных технологий в обучении детей с расстройствами аутистического спектра. În: Аутизм и нарушение развития, 2020, № 2, с. 6-13.
Хеннер Е. К., Шестаков А. П. Информационно-коммуникационная компетентность учителя: структура, требования и система измерения. Информатика и образование, 2004, №12, с. 5 – 9.

Articolul este elaborat în cadrul proiectului: **BAZELE TEORETICE ŞI METODOLOGICE ALE ASIGURĂRII ACTIVITĂŢII PSIHOLOGICE ÎN SISTEMUL DE ÎNVĂŢĂMÂNT GENERAL DIN PERSPECTIVA ABORDĂRILOR SOCIETALE CONTEMPORANE**, *Cifrul Proiectului*:**20.80009.1606.10.**

DISCOURSE AND INFLUENCE IN THE PROJECT OF THE GREAT UNION

Ioan GHERGHEL
Assoc. Prof., PhD., Technical University of Cluj Napoca

Abstract: The study proposes a hermeneutic approach to the main temporal landmarks that shaped the idea and project of the Great Union, as well as on the role of reference personalities of the Romanian cultural space, whose speeches and influence, along whit the pragmatism and inspiration of some political leaders, contributed significant to the creation, over time, of the public support necessary for making the decision to involve Romania in the first world conflict. Elements of the hostile public and political climate are highlighted in which cultural personalities acted for the development of the feeling of national unity and, above all, for its fulfillment in a political project of country unity.

Keywords: project, process, discourse, influence, great union

Introducere

Mai întâi, de ce proiectul şi nu procesul Marii Uniri aşa cum, îndeobşte, se spune? Procesul, înţeles ca fenomen sau ca acţiune socială cu repere de timp şi spaţiu suficient de clare, este din punct de vedere epistemologic o categorie ordonatoare care încearcă să marcheze şi să încadreze o realitate în evoluţie. Cunoaşterea istorică (istoriografia) reprezintă, după cum se ştie, o naraţiune asupra trecutului ca rezultat al reprezentărilor interpretative pe care le construiesc istoricii în raport de documentele, dovezile, mărturiile la care au acces. Imposibilitatea cuantificării complete sau exacte a trecutului, face ca interogarea acestuia să fie un demers continuu, asumat de istorici şi nu numai. Incursiunile istoricilor, indiferent de tema vizată sau spaţiul cultural căruia îi aparţin sunt, firesc, caracterizate de dozaje diferite de subiectivism, sensibilitate şi analiză critică, după cum şi percepţia publicului interesat de informaţia istorică este marcată de aceleaşi atribute. Cum ni se prezintă din perspectiva acestor consideraţii Marea Unire ca proces şi de ce nu am putea cuteza să avem propria reprezentare cu privire la reperele temporale ale acestei acţiuni social-politice definitorii pentru românitate? Dacă este indiscutabil că desăvârşirea unităţii statale româneşti se înfăţişează retrospectiv ca rezultat al unui proces evolutiv, reperele sale temporale şi elementele definitorii sunt însă discutate şi discutabile în istoriografie. De la "năzuinţa milenară", "visul de veacuri al tuturor românilor" până la acţiunea pragmatică ce a valorificat contextul istoric determinat de izbucnirea şi consecinţele primului război mondial, încadrarea temporală a procesului Unirii diferă. Unii autori consideră apariţia şi răspândirea ideilor privind conştiinţa unităţii de neam sau evenimente produse în împrejurări istorice bine determinate (actul politic înfăptuit la 1600 de Mihai Viteazul, unirea Principatelor şi obţinerea independenţei de stat) drept elemente care fie anunţă, *fie caracterizează sau definesc procesul Unirii*. Alţii, cum am spus, restrâng cu rigoare şi parcimonie procesul Unirii la contextul primei conflagraţii mondiale. Tributară unor perspective în care se

amestecă socialul, culturalul şi ideologicul, istoriografia, victimă de nesalvat a tipologiei surselor şi interpretării lor, prezintă faptele istoriei atât în sincronia cât şi în diacronia lor. Perspectiva diacronică descoperă, de regulă, caracterul procesual al unui fenomen, ceea ce nu înseamnă că orice studiere a evoluţiei sau desfăşurării unui fapt istoric presupune şi identificarea unei procesualităţi a acestuia, adică o înţelegere a lui ca *succesiune de stări relaţionate, într-un lanţ implicaţional cu debut şi finalitate bine determinate*.

Dacă este suficient de clar că procesul Marii Uniri are un moment al declanşării şi unul al încheierii, plasarea cronologică a acestora fiind o opţiune istoriografică, mai interesant ni se pare a aduce în discuţie dacă a existat un *proiect al Unirii,* cine l-a originat, care au fost principalii vectori ai lui şi cât a contat acesta în crearea suportului public şi politic necesar declanşării procesului. Am putea astfel constata că ceea ce ne-am obişnuit să considerăm drept elemente şi repere ale procesului Unirii, reprezintă de fapt momente ale unui gând, viziuni, intenţii, adică dimensiuni ale unui proiect. Acesta are la rândul lui o componentă ”mentală” şi una materială; când apare componenta materială a proiectului Unirii poate reprezenta de asemenea un subiect de discuţie.

Este destul de cunoscut că realitatea unităţii spaţiului românesc, adică a existenţei unei unităţi geografice semnificative în care se vorbea aceeaşi limbă, dar se funcţiona segmentat din punct de vedere politic, sub interesele concurente ale principalilor actori geopolitici ai timpului, a alimentat atât în Evul Mediu cât şi la începutul Epocii Moderne o serie de proiecte care să consacre şi unificarea politică a acestui spaţiu. Unele au fost originate în cancelarii apusene şi au avut drept scop constituirea unei entităţi politice creştine apte să asigure replica necesară tendinţelor expansioniste otomane. Astfel, conceptul unei Dacii refăcute pus în circulaţie la unele curţi imperiale preocupate de ameninţarea sus-menţionată, a fost explicit formulat de Michael Bocignoli, care într-o scrisoare adresată unui secretar al împăratului Carol Quintul la 29 iunie 1524, recomanda unirea Transilvaniei cu Moldova şi Ţara Românească sub conducerea voievodului Ioan Zapolya[1]. Chiar dacă aceste încercări, alături de alianţele politico-militare dintre conducătorii celor trei provincii româneşti nu pot fi reţinute ca semne ale unor proiecte privind unirea politică sub raţiunea unităţii de neam (în fapt ele se aflau în competiţie pentru putere iar versiunile de cooperare implicau elemente de control al unora asupra altora), rămâne în mentalul politico-diplomatic al vremii o idee pe care timpul avea să o accentueze periculos pentru opozanţii ei, anume aceea că ”unificarea” se înfăţişa ca o variantă posibilă. Indiferent însă de felul în care a fost motivată şi prezentată ideea, este de reţinut că aceasta a *avut determinări strict politice aparţinând altora iar nu determinări organic-naţionale aparţinând românilor.*

Momentul Mihai Viteazul are o semnificaţie diferită, rămânând evenimentul simbolic-referenţial al unei posibilităţi de unificare politică, indiferent de determinările

[1] Ardelean, Florin, *Proiectele dacice la sfârşitul Evului Mediu şi începutul Epocii Moderne* în Cultura, nr. 14 (596)/2018, p. 4

care au marcat contextul gestului politic al domnitorului muntean. Oricât s-ar încerca golirea de conţinut naţional a actului unirii de la 1600, măsuri precum trecerea Bisericii Ortodoxe transilvane sub ascultarea Mitropoliei Ţării Româneşti, ridicarea limbii române la statutul de limbă oficială alături de celelalte recunoscute în Transilvania şi acordarea drepturilor de păşunat românilor sunt semne evidente ale existenţei unei conştiinţe de neam.

Semnificativ în demersul de identificare a elementelor proiectului unirii trebuie să rămână felul în care românii s-au raportat în decursul timpului la această posibilitate. Majoritatea scrierilor dedicate procesului Unirii se raportează, ca plasare a începuturilor acestuia, la consemnările cronicarilor umanişti moldoveni privitoare la conştiinţa unităţii de neam. Se neglijează că acestea reflectă pur constatativ realitatea originii comune şi a continuităţii, fără a ambiţiona dezvoltări de vreun fel în marja constatărilor, neputând fi reţinute aşadar nici măcar ca elemente ale componentei mentale a proiectului. În aceeaşi notă, de consemnare a unor evenimente şi prezentare a unor stări de fapt curge istoriografia românească până la sfârşitul secolului al XVIII-lea când apare, aşa cum observă pentru prima dată, Nicolae Iorga, o *viziune regeneratoare a istoriei în scrierile ardelenilor.* Dacă în Principate se menţine o istoriografie lipsită de orizont şi direcţie, pentru istoricii ardeleni prezentul nu reprezintă o temă ci un impuls pentru adâncirea cunoaşterii în trecutul comun românilor de pretutindeni. ”Pornită din prezent, istoriografia din Principate se oprea asupra prezentului, îl repeta fără a-i înţelege spiritul şi mersul. Pornită tot din prezent, dar nu din cunoaşterea lui materială ci din simţirea şi aprecierea lui, istoriografia de dincolo de munţi zbura către culmile înalte şi pure ale trecutului roman de unde *se vedea departe în zările ispititoare ale viitorului”*[2] (s.n. I.G).

Identificăm aici existenţa prealabilă a unei aşteptări legate de nevoia convergenţei simţirii şi acţiunii naţionale spre un nucleu care să iradieze mai târziu ideile unui proiect. Acest nucleu s-a conturat într-un context istoric izbăvitor determinat de interesele politice ale Casei de Habsburg, pe de o parte, şi cele religioase ale Vaticanului pe de altă parte şi a fost reprezentat, cum se ştie, de Şcoala Ardeleană. Oportunitatea formării rapide a unei elite culturale de inspiraţie şi factură religioasă a fost valorificată înţelept de protagoniştii uniaţiei şi succesorii lor, activitatea prodigioasă a istoricilor şi filologilor ardeleni conducând la prima fundamentare teoretică a unei concepţii legate de istoria, prezentul şi destinul neamului românilor. Numele şi lucrările autorilor transilvăneni reuniţi în cunoscuta mişcare cultural-identitară de factură iluministă sunt îndeobşte cunoscute, la fel strategia discursivă pe teren lingvistic şi istoric ca fundament al emancipării naţional-politice. Vom sublinia insistenţa cu care sunt evidenţiate în lucrările lor faptele de arme ale domnitorilor de dincolo de munţi, dorinţa imprimării unui caracter unitar istoriei românilor şi, foarte important, invocarea nevoii unei cultivări mai asidue a limbii române de către fraţii din Principate, unde

[2] Iorga, Nicolae, *Istoria literaturii româneşti*, Editura Semne, Bucureşti 2011, p.78

”aceştia singuri sunt stăpânitori”[3], drept *elemente implicite ale viziunii unui proiect* legat de posibilitatea la scară istorică a unirii politice.

A doua generaţie a Şcolii Ardelene, cum mai sunt cunoscuţi ideologii paşoptişti este cea ai cărei reprezentanţi intensifică relaţiile culturale transcarpatice dar care are, totodată, responsabilitatea ingrată a gestionării unor momente istorice critice determinate de specificul derulării evenimentelor circumscrise anului revoluţionar 1848 în Transilvania. Nu poate fi trecut cu vederea că la întâlnirea de la Sibiu (26 aprilie1848) unde se elaborează *Proclamaţia* şi se stabileşte organizarea la Blaj a unei *Adunări Naţionale* a românilor ardeleni, alături de Simion Bărnuţiu este prezent şi Nicoale Bălcescu, după cum se ştie că revoluţionarul din Regat semnează la Seghedin (2 iulie 1849) *Proiectul de împăciuie româno-maghiar* prin care, fără a deţine acordul revoluţionarilor ardeleni, recunoaşte unirea Transilvaniei cu o Ungarie independentă în schimbul admiterii de către unguri a existenţei naţiunii române şi a garantării libertăţilor fundamentale a acesteia. Opoziţia categorică a intelectualităţii transilvănene faţă de încorporarea de către Ungaria revoluţionară a Transilvaniei a dominat spaţiul ideologic şi acţional al revendicărilor specific revoluţionare, imprimând astfel mişcării caracterul unei lupte de eliberare naţională a românilor din cuprinsul provinciei imperiale. În contextul generat, chiar dacă pe Câmpia Blajului s-a strigat *”Noi vrem să ne unim cu ţara”,* prin aceasta înţelegându-se Valahia, conform rapoartelor maghiare asupra evenimentului, între deciziile Adunării s-a aflat şi cea privind prestarea de către români a jurământului de credinţă faţă de patria imperială şi Împărat, în calitatea sa de principe al Transilvaniei. Poziţiile evidenţiate, implicate de presiunea realizării unor obiective politice de etapă pentru naţiunea română din spaţiul intracarpatic nu au fost de natură să devieze însă orientarea majorităţii reprezentanţilor acesteia spre locul de unde puteau veni soluţiile politice viitoare ale destinului lor naţional. Aprecierea este susţinută de poziţia fermă a lui George Barițiu, care, reacţionând faţă de Decizia Dietei din Cluj în contextul votării de către aceasta la 17 mai 1848 a unirii Transivaniei la Ungaria, afirmă: ”Soarta naţiunii române se va hotărî în Bucureşti şi Iaşi, iar nu în Cluj, nici în Blaj, nici în Buda”[4].

Tot în lectura a ceea ce poate fi admis ca element al unui proiect al Unirii, putem urmări activitatea celui mai profilat intelectual ardelean al momentului 1848, Simion Bărnuţiu, care ajunge în 1860 profesor la tânara Universitate din Iaşi, calitate din care a contribuit la formarea unora din oamenii politici ce au obţinut mai târziu recunoaşterea independenţei de stat a României.

Al Papiu Ilarian rămâne paşoptistul cel mai categoric şi explicit în privinţa insuflării cercurilor politice ale Principatelor de nevoia înţelegerii imposibilităţii dezvoltării separate a românilor trăitori în spaţii politice diferite. Relevant este felul de cuprindere al crezului său în Memorandum-ul trimis lui Al. I. Cuza la scurt timp după înscăunare, în care relevă două mari principii de politică naţională: imposibilitatea românilor transilvăneni de a-şi găsi alt punct de suport decât în viaţa şi cultura

[3] Ghergheli de Ciocotiș, V., *Omul de lume*, Viena, 1816, după Iorga, N., op.cit. p.272
[4] *Teritoriul străin în Moldo-Romania*, în Gazeta de Transilvania, nr. 43/17 mai 1848

românilor de peste Carpaţi şi dorinţa de a se dezvolta economic şi politic prin unirea cu aceştia. *"Românii din Transilvania, în împrejurările de faţă, numai la Principate privesc, numai de aici aşteatptă semnalul, numai de aici-şi văd scăparea (...), fără Transilvania nici Principatele nu au viitor",* fiind condamnate *"la o existenţă precară şi dubie. Numai unirea cu Transilvania va pune fundamentul vieţii perpetue a României"*[5].

Neîndoielnic, activismul intelectualilor ardeleni reuniţi în jurul "Astrei", asociaţie de tip pre-academic, este de natură a tuşa liniile de acţiune cultural-naţională necesare consolidării conştiinţei de neam pentru întreg spaţiul locuit de români. După o activitate laborioasă (conferinţe, editări de cărţi, înfiinţări de şcoli) Timotei Cipariu declară la 6 ani de la înfiinţarea asociaţiei "Simţul naţional s-a deşteptat în toată românimea. Naţiunea română a venit la cunoştinţa poziţiei care i se cuvine între naţiunile Europei; ea va face toţi paşii cuveniţi pentru a ocupa această poziţiune cu demnitate. Am început a ne elibera patria, am început a ne elibera limba"[6].

Evenimentul care dă conturul cel mai pregnant proiectului Unirii în a doua jumătate a sec. XIX, îl reprezintă, fără dubiu, înfiinţarea Academiei Române. Obiectivele şi simbolistica evidentă a provenienţei membrilor săi marchează o asumare vizibilă a scopului principal, chiar dacă neexplicit, al activismului cultural propus. *Ideea unităţii culturale ca şi condiţie a unităţii politice* reprezintă axa întregii activităţi a celor care au valorificat şansa istorică de a-i fi membri, cu o devoţiune exemplară şi spirit de sacrificiu într-un teren ideologic şi politic ostil, dacă e să ne referim în primul rând la membrii fondatori din teritoriile româneşti aflate sub ocupaţie străină. Apărută sub denumirea iniţială de *Societatea Literară,* în aprilie 1866, scopul aducerii la Bucureşti a vârfurilor inteligenţei româneşti de pe cuprinsul vechii Dacii a fost atins prin activarea principiului reprezentării geografice, astfel: patru din Ţara Românească, trei din Moldova, trei din Transilvania, doi din Banat, doi din Maramureş, trei din Basarabia, doi din Bucovina şi doi din Macedonia. Se observă că din totalul de douăzeci şi unu de membri fondatori doar şapte proveneau din Regat, restul de paisprezece reprezentând românitatea aflată sub dominaţii imperiale.[7] În aşteptarea marii întâlniri a învăţaţilor neamului, Iosif Vulcan nota în revista *Familia:* "Măreaţă va fi acea ziuă în care reprezentanţii naţiunii împrăştiate de soartă în şapte ţări se vor aduna laolaltă; sublim va fi acel minut când fratele de la Pind va strânge mâna cu fratele său de la Criş"[8].

Într-un răspuns la o cuvântare de bun venit (31 iulie 1867), reprezentantul Maramureşului în Societatea Literară Română, Iosif Hodoş afirmă: "E frumoasă libertatea voastră. Nu v-o invidiem însă, ci o dorim şi pentru noi. O dorim şi lucrăm şi o sperăm (...) Libertatea este dreptul tuturor; românul o cere cu binele, o pretinde în numele dreptului şi, când i se contestă, o dobândeşte cu mijloacele morali sau materiali, după împrejurări"[9].

[5] apud. Netea, Vasile, *O zi din istoria Transilvaniei: 1 Decembrie 1918*, Editura Ţara Noastră, 1990, p.71
[6] Berindei, Dan, *Istoria Academiei Române 1866-2006. 140 de ani de existenţă*, Bucureşti, 2006, p.54
[7] Rusu, Dorina N., *Pagini din Istoria Academiei Române (1866-1948)*, Bucureşti, 2007, p.7
[8] Berindei, op.cit. p. 54
[9] Rusu, Dorina N., op. cit. p.11

Componența Academiei Române, obiectivele propuse și mijloacele asumate aveau să fie percepute ca un factor de amenințare la adresa intereselor vecinilor imperiali sub al căror control politic continuau să se găsească teritoriile românești. Sensibilitatea și atenția cele mai manifeste față de activismul cultural al instituției au avut-o autoritățile austro-ungare dat fiind numărul mare al membrilor acesteia proveniți din teritoriile stăpânite de Curtea de la Viena. Formularea indirectă a dezideratului unirii de către intelectuali de renume strânși sub cupola Academiei, activismul susținut și forța persuasivă extraordinară pe care o aveau în rândul conaționalilor din zonele de proveniență au determinat o mobilizare serioasă în direcția compromiterii lor atât de către autoritățile statului austro-ungar cât și de către fruntași politici, oameni de cultură și ziariști aparținând acestuia. Dacă la sfârștitul secolului XVIII anumiți nobili unguri ce ocupau demnități publice își manifestau îngrijorarea că de pe băncile Blajului ies tot mai mulți valahi cu știință de carte și avertizau cu privire la riscul ce se prefigurează pentru națiunea maghiară și viitorul ei, creșterea în reprezentare, exprimarea publică și forța discursivă a liderilor românilor ardeleni au ajuns să fie considerate principala amenințare la adresa statalității Ungariei. De altfel, cercetări istorice recente au scos la iveală rădăcinile adânci ale îngrijorării nobililor unguri privitoare la riscul valorificării de către românii aflați de o parte și de cealaltă a Carpaților, a unor ocazii politico-istorice în favoarea unirii lor. Potrivit unui document întocmit la 1547 de către o comisie desemnată să evalueze starea ocnelor din Comitatul Maramureș și veniturile datorate puterii centrale, exista o nemulțumire în rândul nobililor maramureșeni legate de drepturile de stăpânire asupra unor munți și păduri din zona de graniță, revendicate de autoritățile regale. Membrii comisiei, un cleric și un militar, semnalează pericolul potențial generat de tensiunea dintre proprietari și regalitate, ca românii maramureșeni să-și dorească să se unească cu moldovenii: ”de fapt, fiindcă cea mai mare parte dintre locuitorii comitatului Maramureș sunt români și deoarece se potrivesc cu moldovenii la limbă, la religie și la obiceiuri, există pericolul să se întâmple ca acest comitat, încetul cu încetul, intrând pe furiș la moldoveni, să se înstrăineze cu timpul, cu vreo ocazie, de regat (Ungaria habsburgică)[10].

Reacțiile venite din partea Austro-Ungariei și notificate în repetate rânduri Regatului României cu privire la poziții și acțiuni publice ale unor intelectuali regățeni, disputele acerbe dintre parlamentarii ardeleni și omologii lor unguri în Parlamentul din Budapesta după trecerea la activismul politic a liderilor Partidului Național Român, îngrijorările și acuzele presei maghiare din Transilvania cu privire la lipsa loialității față de statul ungar a multor intelectuali ardeleni, reprezintă semnele ”temperaturii” politico-culturale pe care cei *doi factori majori de combustie ai proiectului unirii, Școala Ardeleană la început și Academia Română mai târziu*, au reușit să o creeze și să-i dea, la răspântia dintre secolele XIX și XX, o coerență acțională crescândă. Proiectul Unirii a început să atragă un număr tot mai mare de adepți de o parte și de cealaltă a Carpaților, după cum *suficient de mulți intelectuali și oameni politici români nu manifestau vreun interes, din varii motive, pentru o asemenea viziune și posibilitate.*

[10]Pop, Ioan Aurel, *Transilvania, starea noastră de veghe*, Editura Școala Ardeleană, 2016, Cluj Napoca, p. 98

Rezultă că înainte de a se contura ca obiectiv politic, *proiectul unirii a fost imaginat ca un construct cultural iar ulterior ca o ideologie angajantă a resurselor unei părți relevante a intelectualității românești a timpului*. Ca orice proiect istoric major, ca orice lucrare durabilă la scară istorică, temeiurile unei asemenea realizări se regăsesc în activitatea, implicarea cu obstinație și credința puternică a unor personalități culturale și politice pentru care obiectivul unirii a reprezentat un scop de viață. Ne vom opri, evident subiectiv, asupra unora dintre cei care au dinamizat proiectul, care i-au urmărit creșterea și a căror contribuție a cântărit decisiv la declanșarea procesului Marii Uniri, odată cu decizia Consiliului de Coroană privind intrarea României în primul război mondial alături de cei care o puteau sprijini pentru împlinirea dezideratului ei național.

Rămas oarecum în penumbra recunoașterii meritelor privind elaborarea prin activitatea publicistică a unei ideologii naționale centrate pe imperativul unității tuturor românilor de pe cuprinsul vechii Dacii, datorită concentrării criticii și audienței asupra operei sale literare, activismul celui mai luminat spirit al românității, **Mihai Eminescu**, în beneficiul proiectului Unirii este insuficient recunoscut. Mihai Eminescu s-a raportat deopotrivă constructiv, ofensiv și pragmatic la ceea ce avea să însemne motivarea și mobilizarea tinerilor intelectuali, a studenților pentru conștientizarea la nivel cât mai larg a nevoii ca teritoriile locuite de români să se regăsească în cuprinsul aceluiași stat. Originile tăriei convingerilor lui Eminescu trebuie căutate în perioada șederii lui la Blaj, în atmosfera de cunoaștere istorică și filologică creată de profesorii centrului spiritualității românești din Ardeal, în influența profesorului Aron Pumnul, dar credem că mai presus de acestea, în vizitele pe care tânărul poet le-a făcut în întreaga Transilvanie, fie alături de colegi blăjeni, fie însoțindu-l pe Iosif Vulcan la diferite întâlniri culturale organizate sub auspiciile Astrei. Contactul nemijlocit cu obștile neamului său, cu limba, obiceiurile și tradițiile fraților din spațiul intracarpatic i-au sădit, foarte probabil, militantului pentru Unire, Mihai Eminescu, determinarea pe care avea să o probeze mai târziu la București, Iași sau Viena. De altfel, debutul în publicistica politică a lui Eminescu se produce cu un articol dedicat problemelor românilor din cuprinsul Imperiului austro-ungar, ”Să facem un Congres” (apărut în 17 martie 1870 în ziarul ”Federațiunea” din Pesta), urmat de ”În unire e tăria” și ”Echilibru”, semnate cu pseudonimul Varro. În articolul ”Să facem un congres”, Eminescu afirmă că ”oricare bun cetățean are datoria de a se ocupa de viitorul patriei sale și de aceea și românii, prin natura lucrurilor, au datoria de a provoca un congres general al lor, care să determine atitudinea națiunii românești față de o eventuală schimbare a sistemei constituționale”. ”E timpul să declarăm neted și clar că în țara noastră (căci este a noastră mai bine decât a orișicui) noi nu sîntem nici vrem să fim maghiari ori nemți”[11]. Eminescu e totodată atent la resorturile autoasumate de alte națiuni în pretențiile lor dominatoare, observând cu luciditate, la nici 20 de ani, că *”ungurii nu sunt cu nimica superiori națiunilor cu care locuiesc la un loc și acest palat cu spume mincinoase cu care au înșelat Europa e, de aproape privit, forma ridicolă a unei pretenții ridicole”*[12].

[11] Ungureanu E., Constantin, *Mihai Eminescu și idealul unității naționale a românilor* în www.gorjeanul.ro, https://gorjeanul.ro, 15.01.2018
[12] în art. Echilibru, Federațiunea, nr. 38/22 aprilie 1870

Organizarea în 15 august 1871 de către Mihai Eminescu şi Ioan Slavici a Serbării naţionale de la Putna, urmată de un congres al studenţimii româneşti din cuprinsul Imperului Austro-Ungar, a evidenţiat echilibrul şi diplomaţia tactică a lui Eminescu în abordarea proiectului Unirii, el fiind, alături de Slavici şi A.D. Xenopol, adeptul consolidării unităţii culturale care să preceadă printr-o intensă propagandă (conferinţe publice, bibilioteci populare, jurnalism politic), demersuri explicite privind unirea politică, în contrapoziţie cu tabăra studenţilor reprezentaţi de Iancu Brătescu şi Grigore Tocilescu, care susţineau trecerea directă la o asiduă propagandă politică vizând unificarea teritoriilor locuite de români într-un singur stat. Eminescu avea să-şi diversifice opţiunile acţionale mai târziu, odată cu înfiinţarea Societăţii ”Carpaţii”. Într-o scrisoare adresată lui D. Brătianu şi publicată în ”Românul” din 15 august 1871[13], Eminescu exprimă speranţa sa legată de rostul întrunirii tinerimii studenţeşti de crez românesc la Putna: ”Deşi despărţiţi prin hotare, toţi ştiu că sunt unul şi acelaşi neam şi această convingere va mări puterea lor de rezistenţă şi îi va oţeli în lupta pentru neam, lege şi ţară”. Congresul a cerut prin glasul lui Eminescu ”restabilirea unităţii în viaţa culturală a Românilor, cultura să fie naţională şi pretutindeni aceeaşi (...), să fie omogenă la Prut şi la fel în sânul Carpaţilor cărunţi şi pe malurile Dunării bătrâne”, potrivit consemnărilor lui Ioan Slavici, care conchide că ”de fapt, restabilirea unităţii culturale a Românilor era un mijloc adecvat în vederea unirii politice a Românilor între-un singur stat”[14].

Apariţia şi scurta activitate a Societăţii ”Carpaţii” (24 ianuarie 1882 – 28 iunie 1883) s-au produs într-un context politic tensionat determinat, pe de o parte, de interesele Regatului României de a-şi găsi un aliat strategic după obţinerea independenţei de stat (aliat identificat din multiple raţiuni diplomatice, între care poziţionarea geostrategică şi opţiunea Regelui Carol I au cântărit semnificativ, în Austro-Ungaria), apt să-i ofere garanţii de suveranitate şi integritate faţă de pericolele de la Răsărit, iar pe de altă parte de aspiraţiile naţionale tot mai explicit formulate de elitele culturale vizionare şi totdată sensibile şi reactive la politicile sistematice de deznaţionalizare a românilor din Ardeal, duse de autorităţile ungare sub privirele dezinteresate ale Vienei. Se vor observa aici, ca şi în alte momente sau perioade ale istoriei politice a românilor, nu doar raţiuni de stat, ci şi prevalenţa în cazul unor membri ai clasei politice ori ai elitei culturale, a intereselor personale sau de grup, situaţie care a generat frământări şi poziţionări divergente, reflectate în modurile variate de definire şi operaţionalizare a intereselor strategice. Dintr-o atare stare de fapt îşi extrag de altfel resorturile poziţiile neclare, atitudinile inconstante şi trădările unor actori politici sau intelectuali ai timpului. În acest climat se consumă activitatea Societăţii ”Carpaţii”, aflată de la înfiinţarea ei sub supravegherea Biroului de Informaţii de la Viena, aşa cum rezultă din documentele publicate în volumul lui Gheorghe Ungureanu, ”Eminescu–documente de arhivă” (Editura Minerva, Bucureşti, 1977), din cauza personalităţilor importante care deţineau calitatea de membri ai organizaţiei

[13] Agache, Catinca, *Mihai Eminescu și idealul național de unire*, în ”Revista Limba Română”, nr.1-2, 2018
[14] Slavici, Ioan, *Amintiri-Eminescu*, 1924, București, p. 16-19

(George Barițiu, Bogdan Petriceicu-Haşdeu, Mihai Eminescu, Dimitrie Laurian şi alţii), caracterului discret al activităţilor ei, obiectivelor politice asumate şi mijloacelor propuse pentru realizarea lor. În esenţă, *pericolul activităţii acestei organizaţii la adresa statalităţii austro-ungare era reprezentat de intenţiile vizând crearea în teritoriile româneşti aflate sub ocupaţie, a unor nuclee de mesaj şi acţiune unioniste, care să devină într-un context politic favorabil factori de presiune şi de destabilizare a instituţiilor autorităţii.*

Ideea înfiinţării Societăţii ”Carpaţii”, structura, modul de organizare, profilul membrilor şi obiectivele ei, sunt elemente care indică trecerea de la abordările cultural-naţionale la o ideologie militantă şi acţiuni practice pro-unioniste. Prin ambiţiile acestei organizaţii **proiectul unirii intră într-o fază materială** şi se transmitea, totodată, un mesaj explicit privitor la poziţionarea unei părţi relevante a elitei culturale de dincoace şi de dincolo de munţi: crearea unui stat naţional unitar nu mai reprezintă un vis sau o aspiraţie ci un obiectiv realizabil care impune preocupări concrete, indiferent de gradul şi natura riscurilor, şi cel mai important, dispune de persoane apte să şi le asume. Remarcăm postura extrem de ingrată în care se aflau membrii Societăţii ”Carpaţii”, organizaţie considerată **factor de ameninţare extern** de către autorităţile imperiale, iar la Bucureşti grupare a cărei activităţi afectează interesele strategice ale Regatului. Organizaţia ajunge să fie interzisă de către guvern, ca urmare a solicitării exprese a Austro-Ungariei, anterioare semnării Tratatului politico-militar dintre cele două entităţi statale.

Ieşirea din viaţa publică a lui Mihai Eminescu coincide cu desfiinţarea Societăţii ”Carpaţii”, realitate care a generat în ultimii ani poziţionări ale mai multor eminescologi (printre care reputatul Theodor Codreanu), de natură să avanseze ipoteza unei acţiuni de înlăturare a acestuia din rândul principalilor agenţi ai Unirii; ”28 iunie 1883 este o cheie hermeneutică pentru istoria românească modernă şi ea marchează înlăturarea lui Eminescu de la făurirea destinului românesc”[15]. Rămâne o provocare pentru istoricii aplecaţi spre surse şi adevăr riguros documentat iar nu pe speculaţii facile şi seducătoare, continuarea elucidării împrejurărilor care au adus sfârşitul activismului civic şi al geniului creator ale lui Eminescu. El ar fi împlinit 68 de ani în 1918. Ce ar fi putut însemna Eminescu pentru interbelicul românesc, cum ar fi jalonat elementele noastre de evoluţie şi destin naţional într-o Românie întregită, omul care şi-a făcut din unitatea politică a românilor un scop în viaţă?

Proiectul Unirii este asumat şi continuat de la înălţimea cunoaşterii istorice, a unei motivaţii profunde, percepţii sensibile a spiritului vremii şi printr-o implicare pluridimensională de către personalitatea cea mai iradiantă a Ideii Naţionale la răspântia secolelor deşteptării noastre, **Nicolae Iorga**. Întreaga activitate intelectuală, publicistică şi politică a lui Iorga de până la 1918 a stat sub semnul luptei pentru înfăptuirea unităţii statale a tuturor teritoriilor locuite de români. Concepţia unionistă a marelui istoric, alimentată de concluziile amplelor cercetări privind continuitatea daco-romană la nordul Dunării, de investigarea complexă cu instrumentarul riguros al

[15] Codreanu, Th., *Dubla sacrificare a lui Eminescu*, Târgovişte, Colecţia ”Memoria”, 1997, p.9

istoriografului exigent a trecutului şi prezentului românilor din Transilvania (Sate şi preoţi din Ardeal (1902), Neamul românesc din Ardeal şi Ţara Ungurească (1906)), a fost puternic reflectată în tonul şi obiectivele naţionale formulate şi făcute cunoscute prin gazeta ”Neamul românesc”, ori la cursurile de la Vălenii de Munte, unde un *număr semnificativ al cursanţilor provenea din teritoriile controlate de Austro-Ungaria*. Iorga menţinea o legătură activă cu vârfurile intelectualităţii ardelene şi bucovinene, era conectat la întreaga viaţă social-politică a românilor din Transilvania şi Bucovina, primea informaţii şi transmitea orientări, îndemnuri şi încurajări cu privire la acţiunile cultural-naţionale şi politice necesar a fi organizate de fraţii de dincolo de munţi. Forţa intelectual-discursivă a lui Iorga, exprimată în varii discursuri şi conferinţe, a determinat atragerea înspre proiectul unionist nu doar a tot mai mulţi intelectuali şi oameni politici, dar şi a unui număr în creştere de fermenţi ai opiniei publice (jurnalişti, studenţi, funcţionari). Relevant în privinţa conexiunii permanente şi rolului jucat în relaţia cu intelectualii ardeleni unionişti din Imperiul austro-ungar, este mesajul transmis de marele istoric membrilor redacţiei revistei literare *Luceafărul* care apărea la Budapesta din 1 iulie 1902: ”La Dumneavoastră preocupările estetice nu trebuie să joace rolul de căpetenie şi nu sunteţi în aşa împrejurări încât să vă consacraţi artei pure. Sunteţi în luptă şi trebuie să vă luptaţi. Mai mult decât noi, trebuie să vă îndreptaţi toate puterile pentru a vă cunoaşte cât mai bine şi a întări astfel conştiinţa naţională, de care atârnă totul”[16]. Îndemnul lui Iorga era adresat unor studenţi români din capitala Ungariei, care aveau să se privească şi să acţioneze ca executanţi ai unui proiect cu implicaţii naţionale. Între aceştia se regăsesc Octavian Goga, Onisifor Ghibu, Sextil Puşcariu, Ion Agârbiceanu şi Ioan Lupaş, persoane ale căror fapte culturale încorporau, mai mult sau mai puţin vizibil, semne şi ambiţii politice care depăşeau scopul apropiat al obţinerii de drepturi civile şi politce pentru românii din Transilvania.

Cum era de aşteptat, legăturile lui Nicolae Iorga cu intelectuali din Ardeal şi Bucovina, orientarea naţionalistă a publicaţiei ”Neamul românesc”, conţinutul mobilizator al intervenţiilor publice ca om de cultură sau politician au condus la supravegherea activităţilor sale de către autorităţile austro-ungare. Materialele urmăririi lui Iorga de către servicile secrete vieneze şi maghiare dar şi de către agenţi ai Siguranţei regale sunt impresionante, constituind un veritabil obiect de cercetare în jurul personalităţii marelui istoric (Cornelia Bodea şi Radu Ştefan Vergatti, *Nicolae Iorga în arhivele vieneze şi ale Siguranţei regale (1903-1914)* Bucureşti, Editura Mica Valahie, 2012). Supravegherea acestuia era considerată ”legitimă” având în vedere prevederile Tratatului dintre Regat şi Puterile Centrale, care interziceau propaganda naţionalistă, motiv pentru care faţă de Iorga s-a dispus de către autorităţile austriece *măsura interzicerii accesului pe teritoriul Bucovinei*. Pe de altă parte, agenţii Siguranţei române erau îngrijoraţi că la Vălenii de Munte, prelegerile lui Iorga ”vor forma pe studenţi în sensul vederilor naţionaliste”, raportând că în viziunea istoricului ”direcţia culturii şi politicii noastre devine naţionalismul, care se înfinge cât mai adânc în pieptul

[16] Goga, O., *Pe drum nou*, în ”Ţara noastră”, nr. 1, 1909, p.1, după Andreea Dăncilă Ineoan *Cultura naţională la românii din Transilvania în prima parte a sec. XX*, în Cultura, nr. 14/2018, p. 6-7

tineretului–oricâte stavile i s-ar opune de guverne". Un alt agent apreciază că broşura lui Iorga *"Cultură naţională şi politică naţională",* cuprinzând un discurs ţinut în 1908, e un primejdios *"*mijloc de propagandă a mişcărilor naţionaliste cu multă şansă de reuşită"[17]. Este lesne de înţeles efectul pe care activitatea lui Iorga l-a avut în direcţia generării sau întreţinerii, după caz, a orizontului unionist în rândul unor categorii variate de public, popularitatea sa fiind uriaşă în pofida numeroaselor încercări de minimizare, discreditare sau compromitere care nu l-au ocolit, a catalogării ofensatoare a activităţilor sale ("nebun de legat") de către rivali sau persoane ostile năzuinţelor legitime ale românităţii. Implicarea neobosită, "încăpăţânată" şi condamnată a lui Iorga în proiectul Unirii a cântărit semnificativ în crearea masei publice critice pro-unire a Regatului, care avea să se constituie într-un argument decisiv la dezbaterile din Consiliul de coroană cu privire la decizia intrării României în prima conflagraţie mondială.

Estimp, în Transilvania, proiectul Unirii îşi găsea purtătorii lui în convingeri şi acţiune, aflaţi însă nu doar sub tirul publicisticii maghiare ci şi sub supravegherea şi hărţuirea continuă a instituţiilor autorităţii. Rezistenţa într-un asemenea climat era rezervată caracterelor tari, personalităţilor cucerite complet de obiectivul întregirii statale a tuturor românilor, într-o perioadă de început de secol în care scenele imperiilor trebuiau să suporte consecinţele afirmării ideilor consolidate în "secolul naţiunilor". Raportat la numărul etnicilor români din Ardeal, personalităţile publice erau puţine şi nu toate însufleţite de nevoia ridicării cu orice preţ a statutului cultural-politic al conaţionalilor, în pofida activismului naţional excepţional al reprezentanţilor Şcolii Ardelene şi al memorandiştilor. Discursurile tăioase la adresa abuzurilor şi politicii sistematic antiromâneşti a Budapestei, refuzul compromisurilor şi dinamizarea componentei naţionale a activităţilor publice (sarcină rămasă cu precădere "astristă"), sunt abordări şi atitudini care nu au caracterizat la unison intelectualitatea românească din Ardeal.

Octavian Goga explică întrucâtva starea care a generat numărul mic al învăţaţilor români sau amorţeala unora dintre aceştia în privinţa angajării naţionale: "din împrejurările economice modeste şi din regimul de apăsare culturală a guvernelor din Budapesta era greu să se smulgă oameni care să depăşească proporţiile obişnuite ale unor umili şi buni muncitori. Cei mai mulţi îşi frângeau aripile la şcoala ungurească, unde li se spulbera metodic moştenirea de acasă şi de unde se întorceau cu o minte chinuită, cu o intervetire fatală a tuturor valorilor. Puţinii care ieşeau biruitori din această luptă inegală erau înfrânţi de viaţă (...). *Numai un temperament excepţional, o putere de revoltă nesecată şi un fond moral cu totul deosebit îi putea împrumuta cuiva tăria de a pluti deasupra mizeriilor zilnice şi a privi lupta noastră de rezistenţă prin prisma unei judecăţi superioare* "[18] (s.n. I.G.).

E important însă că aceştia nu au lipsit şi este admirabilă determinarea lor, alimentată parcă şi de conştientizarea faptului că nu sunt mulţi cei dispuşi să servească cu orice risc adevărul unei misiuni autoasumate. Ei şi zbaterile lor sunt îndeobşte

[17] Platon, Mircea, *Elitele și conștiința națională*, Contemporanul, 2017, p.228
[18] Goga, O., *Cota: ACNSAS*, *Fond Documentar*, dos. D2, vol. 10, f. 32-34

recunoscute, chiar dacă nu în măsura în care ar merita-o. Vom evoca sub unghiul unor activităţi poate mai puţin reflectate, două personalităţi al căror rol în proiectul unionist este, altfel, binecunoscut**.**

Octavian Goga a fost făcut cunoscut generaţiilor ca excepţional creator al unei monografii lirice a satului ardelean. Marele poet a fost însă, mai presus de creaţia sa literară, unul dintre promotorii şi activiştii cei mai înverşunaţi ai cauzei românilor ardeleni, devenind exponent al revoltei acestora, călăuzit de convingerea că ”soarele românilor de la Bucureşti răsare”. Întemniţat la Seghedin pentru articole considerate antimaghiare găzduite de publicaţia militantă ”Luceafărul” în a cărei conducere se afla, Goga câştigase, datorită logicii şi fermităţii cu care îşi argumenta şi apăra convingerile, admiraţia colegilor jurnalişti şi chiar respectul unor oameni de cultură de alte naţii trăitori în Budapesta începutului de secol XX. Relevant este conţinutul articolului publicat în revista maghiară *Vilag* (şi reprodus ulterior în ”Luceafărul”), de către amicul lui Goga, Ady Endre, dezamăgit de gestul autorităţilor ungare privind întemniţarea poetului român: *”(...) îmi par mie însumi gol şi becisnic, căci goală şi becisnică este arena ungurească ce mi-a degradat în scârbă însufleţirea mea. Robia lui Octavian Goga e o viaţă şi o libertate de invidiat, pe când stirpea mea ungurească e tristeţe de moarte şi plictiseală*”[19].

Demersurile jurnalistice şi scriitoriceşti ale lui Octavian Goga s-au consumat aşadar pe un teren ostil, cu asumarea pe deplin conştientă a riscului permanent de a fi privat de libertate. N. Iorga realizează o excelentă sinteză a rolului avut de Goga în demersurile de conştientizare a românilor ardeleni cu privire la rostul şi necesitatea unirii: ” Întâi, în loc de a căuta rostul românilor de dincolo de Carpaţi în cadrele monarhiei austro-ungare, aşa cum era sau aşa cum unii visători voiau s-o prefacă, dl. Octavian Goga a înţeles, a spus limpede, a susţinut împotriva tuturor şi cu riscul libertăţii sale şi a întregii cariere acolo, că românii nu sunt făcuţi acolo pentru a trăi în cadrele unei vechi monarhii medievale, ci pentru a trăi în ţara lor, viaţa lor liberă (...). În al doilea rând, această luptă, dl. Octavian Goga nu a înţeles să o ducă numai acolo, între marginile înguste ale unei patrii provinciale, ochii lui de la început s-au întors către Ţara Românească liberă, de care a rămas nedespărţit în toată acţiunea sa revoluţionară. În al treilea rând, în loc să creadă că fericirea în libertate a poporului românesc se capătă printr-o asociaţie între câţiva advocaţi, medici şi directori de bancă, dumnealui a înţeles că această luptă nu se poate purta decât sprijinindu-se pe masele însufleţite. Pentru domnia-sa, ţăranul din Ardeal nu a avut valoare fiindcă era ţăran, ci fiindcă era românul cel mai autentic.”[20]

Convins, ca atâţia alţi slujitori ai proiectului Unirii, de corectitudinea drumului pe care trebuiau orientaţi românii ardeleni, Goga s-a manifestat ca slujitor şi mobilizator al unui public mai larg, graţie militantismului creaţiei sale poetice. Dincolo de asta însă, asemenea lui Vasile Lucaciu, el a fost autorul unor discursuri cu caracter politico-juridic de o impresionantă rigoare. ”Chestiunea unităţii politice a românilor din Transilvania şi

[19] Arhiva Muzeului Memorial Octavian Goga, trad. de Veturia Goga
[20] Moldoveanu, Gheorghe, *Octavian Goga şi Marea Unire* în Revista Română, nr.2 (56), 2009, p.15

Ungaria cu cei din România (scria în "La Roumanie", nr. din nov. 1918), închegarea poporului nostru într-un singur stat în virtutea principiului naţionalităţilor este un act de dreptate pe care istoria contemporană trebuie să-l înregistreze ca pe o consecinţă logică a victoriei dreptăţii asupra forţei brutale (...), triumful cauzei noastre are o perfectă justificare morală. Cu mii de ani de durere neîntreruptă am plătit noi fericirea ce va să vie"[21].

Climatul în care acţionau intelectualii ardeleni angajaţi în lupta naţională la sfârşitul secolului XIX şi începutul secolului XX, caracterizat de hărţuirea permanentă a lor şi a membrilor familiilor lor de către reprezentanţii autorităţilor, înscenări de diverse tipuri, umiliri şi defăimări în publicistica naţionalistă maghiară din Ungaria şi Transilvania, ameninţări voalate sau directe transmise de către politicieni unguri inclusiv de la tribuna parlamentului din Budapesta, departe de a îi împinge pe aceştia spre o renunţare la misiunea autoasumată, genera solidarizare, îmbărbătări reciproce şi rafinarea tacticilor acţionale. Valeriu Braniște, închis şi el la Seghedin în două rânduri (1893 şi 1918) pentru delict de presă, caracterizează cel mai bine crezul pe care principalele personalităţi politice şi religioase, oamenii de cultură ai Ardealului acelor vremuri, îl aveau cu privire la rolul lor în arhitectura viitoare a naţiei, convinşi că identitatea nu poate fi prezervată dacă faptele culturale nu încorporează semne şi ambiţii politice: "Vremea noastă e o vreme de luptă. Aceste zile nu au ciasuri menite pentru truda migăloasă a sporurilor încete (...) Azi sunt trebuinţe de îndeplinit care chiamă, care tulbură orice inimă simţitoare. În vreme de război dascălii se ridică de la masa lor de scris, poeţii se despart de musă, pictorii îşi aruncă penelul şi păstrând în suflet visul lor, ei se înşiruie alături de oşteni pe câmpul de bătaie. Astfel e vremea noastră. Ne cere tuturor o înfrăţire de forţe, o strângere a rândurilor pentru apărarea unei averi comune. Sunt zile de jertfă zilele noastre..."[22].

"Zilele de jerfă", precum cele din durata proiectului unirii, au avut oameni pe măsura lor, lucru care nu reprezintă însă o constantă în istorie. Îl considerăm pe **Vasile Lucaciu** una dintre cele mai complete personalităţi române a Transilvaniei acelor timpuri, pentru care disponibilitatea de a se jerfi în numele cauzei naţiei a fost cosubstanţială întregii sale activităţi publice. Despre activitatea profesorului, preotului, politicianului şi mai târziu diplomatului Vasile Lucaciu, s-a scris în timp de către un număr mare de autori, Anul Centenar aducând şi câteva realizări şi acţiuni inedite legate de evocarea operei şi personalităţii acestuia[23].

---

[21] Goga, O., *Ne învaţă Mărăşeştii*..., ediție și studiu introductiv de Stelian Neagoe, Editura Junimea, Iași, 1983, p.182

[22] Braniște, V., *Modernul în artă,* în Anuarul Societăţii pentru fond de teatru român pe anii 1905-1906, p.18-19

[23] reeditarea lucrării în trei volume, Vasile Lucaciu, *Instituțiuni filosofice,* Editura Eikon, București, 2018, cu studii introductive de profesorii Petru Dunca, inspiratorul reeditării, și Vianu Mureșan, care are meritul special al reparcurgerii minuțioase a întregului text și al actualizării termenilor și expresiilor filosofice utilizate de autor; publicarea volumului Vasile Lucaciu, *Marele discurs*, Editura Casa Corpului Didactic Maria Montessori, Baia Mare, 2018, cu studii introductive de Teodor Ardelean și Nicoară Mihali, volum care oferă în premieră publicului discursul parlamentar (patru ore) ținut de Vasile Lucaciu în Parlamentul de la Budapesta la 9 martie 1908; găzduirea de către *Colegiul Pio Romeno* din Roma, în organizarea *Ambasadei României pe lângă Sfântul Scaun, Consiliului Județean Maramureș și Asociației pentru cercetare, consiliere și promovare socială,* prin efortul universitarilor Simion Belea și Gheorghe Mihai Bârlea, a unei Conferințe internaționale dedicate operei

Un lucru asupra căruia s-a zăbovit, poate, mai puţin, îl reprezintă felul în care Vasile Lucaciu a fost perceput, evaluat şi în care s-a încercat contracararea efectelor discursurilor şi acţiunilor sale publice de către autorităţile statului ungar. Aici nu e vorba atât de acţiunile directe vizând compromiterea şi limitarea activităţilor marelui tribun al unirii prin întemniţarea lui în mai multe rânduri, cât de efortul, mai subtil şi mai insidios, *de subminare a credibilităţii* sale în rândul conaţionalilor şi a opiniei publice din Ungaria în general. Un atare demers constituia efectul logic al forţei persuasive excepţionale cu care era înzestrat Lucaciu, datorată atât carismei cât şi acumulărilor instrumentale din zona retoricii şi oratoriei pe care le-a studiat în perioada formării sale romane. Privitor la o cuvântare a lui Vasile Lucaciu, ţinută la Baia Mare în cadrul unei Adunări generale a ASTREI (1903), academicianul Vasile Branişte scria în pubicaţia Drapelul: ”Poporul asculta cu aviditate... vorba românească – pe care, afară de biserică nu e prea unde... Femei şi bărbaţi, adulţi şi bătrâni, şedeau pe scaune ca bătuţi în cuie şi trei zile nu s-ar fi ridicat de acolo, *cu aşa mare plăcere ascultau sunetul vorbei româneşti”*[24].

Autoritatea discursivă a preotului român (valorificată mai târziu de Regatul României în acţiunile diplomatice contextualizate procesului unirii), era privită ca un factor major de influenţare a opiniei publice nu doar în ceea ce priveşte drepturile naţionale ale românilor ardeleni, cât mai ales în direcţia contestării pretinsei legitimităţi şi corectitudini a unor acte ale guvernării, indiferent de natura lor, al căror impact viza deopotrivă toate naţionalităţile din cuprinsul Ungariei. Relevantă cu privire la pericolul perceput de către guvernul ungar în acţiunile şi discursurile lui Lucaciu este scrisoarea pe care premierul ungar Kallman Szell i-o trimite la 18 noiembrie 1901 tribunului român, în care acesta e ameninţat astfel: ”... îţi vom arăta că mai tare e guvernul maghiar decât popa din Şişeşti. Voinţa noastră e să te izolăm de către poporul român şi asta vom face. Cu muri chinezi voi împreuna Şişeştii şi voi împiedica orice contact între d-ta şi poporul român”[25].

Aşa se explică virulenţa reacţiilor presei şi autorităţilor ungare la momentul aflării veştii că Vasile Lucaciu urmează să candideze, cu şanse reale, în colegiul Beiuş, pentru obţinerea unui post de parlamentar. Apreciem ca relevant conţinutul mai multor articole publicate de ziarul maghiar *Nagyvarad,* care îl vizau pe Lucaciu în contextul menţionat: ”Acest nume în Ungaria a devenit noţiune. El este expresia agitaţiei naţionaliste, sălbatică şi plină de ură (...), de ce l-au candidat românii pe cel mai ticălos dintre ei, pe vrăjmaşul poporului maghiar, al ideii de stat şi a constituţiei maghiare, numele lui evocă sânge şi moarte (...), vrea Beiuşul să fie reprezentat de un trădător?”[26]. Adjectivele decredibilizante atribuite în presa maghiară lui Vasile Lucaciu, descris atât ca pericol la adresa relaţiilor dintre români şi unguri cât şi ca factor de destabilizare a unei zone care până la alegerile din 1907 nu a ridicat probleme, fiind reprezentată doar

---

lui Vasile Lucaciu, la care au au participat universitari italieni, membri ai corpului diplomatic român, cadre didactice aparţinând Centrului Universitar Nord Baia Mare al Universităţii Tehnice din Cluj Napoca, alţi intelectuali precum şi reprezentanţi ai autorităţilor publice din judeţul Maramureş;

[24] Drapelul, nr. 92 din 20 august, 1903

[25] Acta Musei, vol. II, Zalău, 1978, p.503-504, apud. *Vasile Lucaciu MARELE DISCURS*, studii introductive de Nicoară Mihali şi Teodor Ardelean, Editura Casei Corpului Didactic ”Maria Montessori”, Baia Mare, 2018, p.15

[26] Nagyvarad, nr. 180, 188/1907, după Neş, T., *Oameni din Bihor*, Editura Aureo, Oradea, 2018, p.406

de deputaţi aparţinând altori etnii decât cea română, aveau ca scop generarea unor emoţii negative inclusiv în rândul opiniei publice româneşti şi bararea astfel a ascensiunii politice a celui care era considerat cel mai periculos agitator al cauzei daco-românismului. *Momentul şi locul* în care candida Lucaciu, posibilitatea câştigării alegerilor de către acesta, erau percepute, pe bună dreptate, de către autorităţile maghiare ca având o relevanţă sporită pentru evoluţia climatului politic şi relaţiile interetnice româno-maghiare din întreaga Transilvanie. În aces sens, deputatul maghiar Halasz Ludovic făcea un apel pentru mobilizarea exemplară a ungurilor fiind convins că "dacă Lucaciu cade la Beiuş, unde sunt şcoli româneşti, o reşedinţă episcopală română şi societăţi culturale româneşti – s-ar asigura acolo statornic şi necondiţionat hegemonia maghiară (...); înfrângerea românilor la Beiuş ar potoli elanul de luptă al celorlalţi candidaţi români". Politicianul ungur îşi îndemna conaţionalii să nu vadă la Beiuş o simplă luptă de partid: "implor îndeosebi pe deputaţi să se grăbească în cercul Beiuş, nu pentru sprijinirea lui Kardos Arpad (contracandidatul ungur al lui Lucaciu, n.n. I.G.), *ci pentru salvarea maghiarimii."*[27]

Este evidentă conştientizarea de către adversarii politici, pe de o parte a forţei simbolice pe care alegerea lui Lucaciu urma să o aibă pentru români, iar pe de altă parte a riscului ca o personalitate cu forţa discursivă şi disponibilitatea acţională a preotului din Şişeşti să-şi sporească posibilităţile de exprimare şi influenţă în întreaga Ungarie prin activism la nivel parlamentar. Victoria acestuia a produs prima fisură în dominanţa politică maghiară a Bihorului. Este de menţionat, de asemenea, ecoul pe care l-a avut în Regatul României succesul lui Vasile Lucaciu, Nicolae Iorga publicând în "Neamul românesc" două articole dedicate evenimentului ("Alegerea de la Beiuş şi părintele Lucaciu", "Învăţăminte din biruinţa de la Beiuş"), care au ton deopotrivă constatativ şi mobilizator atât pentru opinia publică din Regat cât şi pentru românii ardeleni: "românii au câştigat o mare luptă politică în părţile Beiuşului şi au ales acolo pentru întâiaşi dată după un şir lung de unguri şi evrei, pe unul dintre ai lor, pe părintele Vasile Lucaciu"[28]. Bun cunoscător al situaţiei din Transilvania, Iorga a contextualizat succesul politic românesc de la Beiuş reproşând unor profesori români de la liceul din localitate că fac politică maghiară, acuzându-i totdată pe acei români cu funcţii şi stare aplecaţi către "străinisme" sau slugărnicie politică, "‹‹domnii de români›› din Beiuş şi Vaşcău care-şi iau unguroaice de nevastă, vorbesc ungureşte în casă şi cresc serioşi candidaţi pentru deznaţionalizare sub ochiul zâmbitor al administraţiei."[29] Ziarul "Lupta" din 15/28 august 1907 sub titlul "Mărire Beiuşului" scria cu referire la succesul electoral al lui Lucaciu: "Bihorul sărac şi înapoiat, huiduit, prigonit de duşmani şi hulit de ai săi, s-a înălţat ieri prin simţirea lămurită, năvalnică a iubirii de neam şi cu fruntea ridicată şi încununată de fericire, primeşte îmbrăţişarea şi strigătul de bucurie al întregii suflări româneşti ce îşi aţinteşte acum asupra Bihorului, privirile uimite de schimbarea ce s-a făcut aci, de minunea ce se desăvârşeşte în ţara Codrilor"[30].

[27] Nagyvarad, nr. 103/ 1907, după Neş, T., op. cit., p.407
[28] *Neamul românesc*, nr. din 6 sept. 1907
[29] Petre E. Papp, *Din trecutul Beiuşului,* manuscris, după T.Neş, op.cit., p.413
[30] T. Neş, op. cit. p.413

Eşecul ungurilor la Beiuş este consemnat cu o anumită resemnare în presa maghiară, ziarul "Fuggetlenseg" notând, întru-un articol de fond intitulat "Înfrângerea ungurimii": "S-a întâmplat. Duşmanul cel mai înverşunat al ideii de stat ungar, Vasile Lucaciu, preotul vestit de la Şişeşti, care a robit pentu aţâţare împotriva ungurilor, a fost ales deputat în dieta ungară (...). E ceva în felul acesta de a cugeta, între altele, multă naivitate. Pentru că din adevărul vechiu că în patria noastră frumoasă se poate câştiga mandat pe bani, nu urmează că **fiecare** mandat se poate dobândi **astfel**. Şi mai puţin trebuia să se creadă asta la Beiuş, întâi pentru că românii sunt acolo de patru ori mai mulţi, şi a doua pentru că faţă de Lucaciu, ***care este cineva***, tot un cineva ar fi trebuit candidat."[31]

Determinarea cu care s-a acţionat de către românii beiuşeni pentru alegerea lui Lucaciu, rezistând ameninţărilor, hărţuielilor, şantajelor şi violenţelor autorităţilor maghiare, avea să fie răsplătită prin activismul excepţional al preotului din Şişeşti în Parlamentul de la Budapesta. De altfel, discursurile electorale şi parlamentare ale lui Lucaciu, intervenţiile în care pleda cauza naţiei în faţa autorităţilor judiciare ale statului ungar, discursurile publice ţintute cu varii ocazii culturale sau religioase, toate, probează calităţile retorice excepţionale ale acestui tribun, logica şi construcţia argumentativă fără cusur a unui om care ştia că *singura armă de care românii se puteau folosi inteligent în acele timpuri era cuvântul scris şi vorbit*. Acesta trebuia să fie convingător şi, nu de puţine ori, intelectuali şi politicieni unguri au trebuit să recunoască legititmitatea revendicărilor formulate sub imperiul logicii şi al adevărului. Evident că filtrul politic prin care autorităţile imperiale receptau doleanţele românilor ardeleni, aruncau în subiectivism, dispută şi conflict aproape orice încercare a acestora de a-şi atinge obiectivele legitime. Statornicia lui Lucaciu în a spune şi a cultiva adevărul, a însemnat pentru mulţi români ardeleni aflaţi în amorţeală şi complacere, un exemplu şi un stimul pentru atitudinea şi poziţia pe are aveau să o aibă mai târziu, atât în timpul războiului prim-mondial cât şi după încheierea ostilităţilor.

Intransigenţa şi determinarea preotului Vasile Lucaciu în raport cu obiectivele neamului şi mijloacele de realizare a lor (comparativ cu atitudinea altor lideri ai Partidului Naţional Român din Transilvania în momentul izbucnirii războiului şi al exprimării garanţiilor de fidelitate solicitate de guvernul budapestan), conduc la decizia acestuia de a demisiona din conducerea formaţiunii în 1914 şi a trece în România, unde începe, sprijinit fiind de liderii unionişti din Regat, o campanie de conştientizare şi influenţare a publicului şi elitei politice pentru intrarea în război alături de alianţa militară care poate satisface cele mai presante interese politice ale românilor. Fiind cunoscut prestigiul său, forţa persuasivă şi mobilizatoare de către elitele culturale şi politice ale capitalei Regatului, Vasile Lucaciu primeşte însărcinări şi se angajează cu toată energia în crearea suportului public şi politic care avea să conteze în decizia Consiliului de Coroană privind intrarea în război alături de Antanta, iar după încheierea războiului devine unul dintre principalii emisari români implicaţi în obţinerea

[31] Mihăilescu, D. M., *Dr. Vasile Lucaciu şi PNR. De la pasivism la activism politic*, *ioansoran.wordpress.com*, post. 27 ian.2013

sprijinului diplomatic a diferite state şi cercuri de influenţă politică din străinătate în recunoaşterea unirii Transilvaniei cu Regatul României.

Identificăm drept *moment simbolic al declanşării procesului Marii Uniri* transformarea Ligii pentru Unitatea Culturală a tuturor Românilor (înfiinţată la 17 decembrie 1890 sub preşedinţia rectorului Universităţii din Bucureşti, Alexandru Orăscu) în Liga pentru Unitatea Politică a tuturor Românilor (14 decembrie 1914) şi numirea în funcţia de preşedinte al acesteia a tribunului Vasile Lucaciu, moment care echivalează cu asumarea explicită la nivelul elitei culturale româneşti a dezideratului unităţii politice a tuturor teritoriilor locuite de români, *iar ca moment simbolic al încheierii acestui proces*, *încoronarea de la Alba Iulia* a regelui Ferdinand şi a Reginei Maria (15 octombrie 1922) ca suverani ai României Mari.

Întreaga luptă prin mijlocul cuvântului scris şi vorbit, de la momentul inscripţionării pe frontispiciul bisericii din Şişeşti (1890) a crezului-îndemn "Pro Sancta Unione Omnium Romanorum", riscurile la care s-a expus şi sacrificiile pe care a trebuit să le facă atât în Ungaria cât şi în România, până la eforturile de persuadare la nivel internaţional în privinţa cauzei unităţii naţionale, fac din Vasile Lucaciu poate cel mai reprezentativ actant al proiectului şi procesului Marii Uniri. Declararea acestuia[32], la 8 martie 2022, drept Erou al Naţiunii Române vine ca o recunoaştere firească a eforturilor de o viaţă ale preotului din Şişeşti (Maramureş) în privinţa dezideratului fundamental al românilor şi ca un gest simbolic necesar la împlinirea, anul acesta, a 100 de ani de la moartea sa.

BIBLIOGRAPHY:

Agache, Catinca, *"Mihai Eminescu şi idealul naţional de unire"*, în Revista Limba Română, nr.1-2, 2018

Bodea, Cornelia, Vergatti, Radu Ştefan, *Nicolae Iorga în arhivele vieneze şi ale siguranţei regale (1903-19140),* Bucureşti, 2012

Ardelean, Florin, *Proiectele dacice la sfârşitul Evului Mediu şi începutul Epocii Moderne* în Cultura, nr. 14 (596), 2018

Berindei, Dan, *Istoria Academiei Române 1866-2006. 140 de ani de existenţă*, Bucureşti, 2006

Branişte, Valeriu, *Modernul în artă,* în Anuarul Societăţii pentru fond de teatru român pe anii 1905-1906

Codreanu, Theodor, *Dubla sacrificare a lui Eminescu*, Târgovişte, Colecţia "Memoria", 1997

Dăncilă Ineoan, Andreea, *Cultura naţională la românii din Transilvania în prima parte a sec. XX*, în Cultura, nr. 14, 2018

Drapelul, nr. 92 din 20 august, 1903

Goga, Octavian, *ACNSAS, Fond Documentar*, dos. D2, vol. 10, f. 32-34

Goga, Octavian*, Ne învaţă Mărăşeştii*..., ediţie şi studiu introductiv de Stelian Neagoe, Editura Junimea, Iaşi, 1983

Iorga, Nicolae, *Istoria literaturii româneşti*, Editura Semne, Bucureşti, 2011

Mihăilescu, Doina Monica, *Dr. Vasile Lucaciu şi PNR. De la pasivism la activism politic*, *ioansoran.wordpress.com*, post. 27 ian.2013

Moldoveanu, Gheorghe,*"Octavian Goga şi Marea Unire"* în Revista Română, nr. 2 (56), 2009

Neamul românesc, nr. din 6 sept. 1907

Neş, Teodor, *Oameni din Bihor*, Editura Aureo, Oradea, 2018

Platon, Mircea, *Elitele şi conştiinţa naţională*, Ed. Contemporanul, 2017

[32] urmare a demersurilor Asociaţiei "*Renaşterea Şişeşteană*" condusă de Gavril Babiciu

Pop, Ioan Aurel, *Transilvania, starea noastră de veghe*, Editura Şcoala Ardeleană, Cluj Napoca, 2016
Rusu, Dorina N.,*Pagini din Istoria Academiei Române (1866-1948)*, Bucureşti, 2007
Slavici, Ioan, *"Amintiri-Eminescu"*, Bucureşti, 1924
Ungureanu E., Constantin, *"Mihai Eminescu şi idealul unităţii naţionale a românilor"* în www.gorjeanul.ro, https://gorjeanul.ro, 15.01.2018
Vasile Lucaciu MARELE DISCURS, studii introductive de Nicoară Mihali şi Teodor Ardelean, Editura Casei Corpului Didactic "Maria Montessori", Baia Mare, 2018

FASCINATING NATIVE AMERICAN RITUALS IN A LITERARY REVOLVING WHEEL PATTERN

Oana-Andreea GHIȚĂ-PÎRNUȚĂ
Senior Lecturer, Ph.D., "Transilvania" University of Brasov

Abstract: The present study analyzes rituals and traditional practices in Louise Erdrich's novel entitled "The Antelope Wife". Rituals play a very important part in the Native Americans' life. In this novel the most fascinating rituals are those dealing with the beading technique. The beads are like an enchanted totem and beading is a web interweaving the characters in the novel. Other rituals refer to dog magic, to practices connected with the act of eating and traditional food, to specific customs related to death and the process of grieving. The circular narrative pattern resembles a revolving wheel, full of odd spokes, interesting Native American rituals, traditional practices and customs which are part of the everyday life of the Ojibwa Native Americans.

Key words: ritual, tradition, practices, beading, eating, grieving.

The Native American traditional practices are fascinating. Rituals play a very important part in the Native Americans' life. In Louise Erdrich's *The Antelope Wife* rituals include beading, rituals needed in the creation of totems, animals which have a pivotal presence in the Native American culture, the dog and the rituals in which this animal takes part, rituals connected with the act of eating and the process of grieving. This novel offers both magical rituals and practices which belong to the everyday lives of the Native Americans who "constitute the indigenous population of the United States and profoundly affected colonial American culture, society and literature (Bona & Maini, 2006:79).

Erdrich's novel has a circular narrative pattern, a very intricate one, which looks like a "revolving wheel […] a wheel as often broken as not, full of odd spokes, shards, lives caught out by circumstance (Lee, 2003: 107).

The Native American spiritual universe is very rich. According to Vine Deloria Jr. "every Indian tribe has a spiritual heritage that distinguishes them from all other people. Indeed, in the past, recognizing their unique relationship to the world and its creatures, most tribes described themselves as 'the people' or 'the original people'. Regarding themselves as unique, they rigorously followed the commands of the spirits as they had experienced them over uncounted generations and recognized that other peoples had the same rights and status as themselves" (Deloria, 2006:XXIII).

The lines which make up this book are beaded in the same complex and intricate manner that the author beaded the lives of her characters in this immersive and thrilling book. Probably the most interesting rituals are those around the beading technique. "A necklace of blue beads hung from the brow guard of the cradleboard. It swayed, clattered lightly. The child's hands were bound in the wrappings. She could not reach for the beads but stared at them as though mesmerized" (Erdrich, 2002:5).

At the beginning this ritual can be regarded as a simple magical one because her being mesmerized can be considered a kind of hypnosis. The beads are like an enchanted totem and beading stands as a web that keeps the characters supported and interconnected and it also serves as a reflection of the narrative technique.

Even though it takes a while to place together all the pieces of this puzzle, in the end the author made it so that she tied every knot in the story at a later time, so as to the end in a full circle, encompassing the complete story of the characters. To mention an object which is even more alike a totem than this process, "My mother sewed my birth cord, with dry sage and sweet grass, into a turtle holder of soft white buckskin. She beaded that little turtle using precious old cobalts and yellows and Cheyenne pinks and greens in a careful design. I remember every detail of it, me, because the turtle hung near my crib, then off my belt, and was my very first play toy. I was supposed to have it on me all my life, bury it with me on reservation land, but one day I came in from playing and my indis was gone" (Erdrich, 2002:101). This is one of Cally's descriptions of her room and of the most memorable and loved objects, talismans rather, that she owns. This can be considered a ritual due to the fact that the Native Americans traditionally put together odd pieces with pieces that come from nature or with personal objects so that they can create a talisman of protection. They often have such objects or elements, the dog, too, should never leave a woman's side and such is the case with talismans. This can be translated in our minds as a birth cord, continuous connection to the mother, even after birth, dry sage for purification. Sweet grass is considered to be sacred by the indigenous people and it is used in their rituals, it is purifying as well, though it does not smoke, unlike the sage.

But, to come back to beading, it is important to note that it was not other individuals, not humans that understood the depth of it. Of course, the women who beaded were human, but they were more than ordinary human beings, they had special senses that other Natives did not, and so did their dogs. "We dogs know what the women are really doing when they are beading. They are sewing us all into a pattern, into life beneath their hands. We are the beads on the waxed string, pricked up by their sharp needles. We are the tiny pieces of the huge design that they are making – the soul of the world" (Erdrich, 2002:83).

Thus, it is confirmed by the dog of this story himself that he is aware of his place in the string of beads which only he and his like are capable of observing. It takes so much of humans to be able to pierce into the spiritual realm, starvation, isolation, and the list goes on; but the dogs are living their lives continuously bridging the two dimensions.

"We have lain next to our personal human shrouded in red calico. We have let our picked-clean ceremonial dog bones be reverently buried in bark houses. We have warned off bad spirits from their babies, and talked to the irritating ghosts of their suicide uncles and aunts. We have always given of ourselves. We have always thought of humans first" (Erdrich, 2002:81).

The structure of the fragment is yet again a repetition, "we have […] we have […]", which also alludes to us of ritualistic chants. It translates as rituals because Almost Soup

illustrates that this is a tradition and reveals some of the ways in which dogs dwell in the Natives' spiritual realms. Moreover, burying objects in this manner is doing magic, so is warning off spirits and their babies as well as ghosts. Interesting how suicide ghosts are deemed irritating by the dog.

"One foul night in a blizzard far off in the bush, she got sick with a fever and a cough and it worsened, worsened, until the truth is, I sensed the presence of the black dog. We all know the great black dog. That is, death. He smells like iron cold. Sparks fly from his fur. He is the one who drags the creaking cart made of sticks. We have all heard the wheels groan as they turned, and hoped they kept on past our house. But on that cold late winter night, up, north, he stopped. I heard his hound breath, felt the heat of his lungs of steam and fire (Erdrich, 2002:82).

The black dog, or the canine grim reaper here can be considered another ritual because it is again a tradition, a recurrent presence that is well known by Soup. The peculiarities related to the dog of death are also contributing to the ritualistic aspect of the persona, especially the "creaking cart made of sticks", creepy audio-visual image, but definitely an object of ritual.

"You will end up puppy soup if you're born a pure white dog on the reservation, unless you're one who is extra clever, like me. I survived into my old age through dog magic" (Erdrich, 2002:75). The ritual of eating white puppies, making soup out of them is now painted as a ritual and explained as such by Almost Soup. We come across this when the Blue Prairie Woman feeds the dog to her daughter and she eats it holding her dying mother's hand. Also, the "dog magic" is mentioned which also pertains to magic rituals. Dogs are part of the Natives' lives so much as they take part in their human life as well as in their spiritual life, through various rituals.

"Tough old thing now. Blue Prairie Woman holds the dog close underneath one arm and then, knife in hand, draws her clever blade across the beating throat. Slices its stiff moan in half and collects in the berryfield makuk its gurgle of dark blood. Blue Prairie Woman then stretches the dog out, skins and guts her, cuts off her head, and lowers the chopped carcass into a deep birch-bark container. Suspended over flames, just right, she knows how to heat water the old way in that makuk. Tending the fire carefully, weakening, she boils the dog. When it is done, the meat softened, shredding off the bones, she tips the gray meat, brown meat, onto a birch tray. Steam rises, the fragrance of the meat is faintly sweet. Quietly, she gestures to her daughter. Prods the cracked oval pads off the cooked paws. Offers them to her" (Erdrich, 2002:18-19).

Then Blue Prairie Woman dies and her daughter eats the dog while holding the hand of her dead mother. Even the description of her death alluded to ritualistic behavior, such as dancing and singing, being seductive. The same loyal canine companion that was always watching over Blue Prairie Woman, and the same dog that drained Blue Prairie Woman's breasts of the milk she could not feed to the baby she lost, now accomplishes his final act of care-giving through his sacrifice. The dog feeds the hungry child and one knot is tied in the process of beading, a moment that came full circle. The Blue Prairie Woman is a special character in this novel, thus it is granted that are mentioned some of the rituals she took part in.

"She ate white clay, scratched herself with bull thorns for relief, cut her hair, grew it long, cut it short again, scored her arms to the bone, tied the skull of a buffalo around her neck, and for six moons ate nothing but dirt and leaves" (Erdrich, 2002:12). These actions seem to be part of a ritual as well. Even though we may find a logical explanation for why she may be doing this, like the white clay could indeed be used for detoxification, the way they are enumerated, as if some sort of magic chant, translates them as a concocted ritual. Skulling a buffalo around her neck definitely leans more on the magic side of the spectrum, far away from logical explanation. Even the act of changing her name alludes to a ritual. The wiser ladies, the grandmothers also helped Blue Prairie Woman.

"In weak sunlight they chewed spring-risen mud-turtle meat, roasted coot, gopher, the remaining sweet grains of manomim, acorns, puckoons from a squirrel's cache, and the fresh spears of dandelion. Blue Prairie Woman's name was covered with blood, burned with fire" (Erdrich, 2002:13). This is also very ritualistic. The steps are laid out and named one after the other. In this case, the wise women performed a ritual in order to help Blue Prairie Woman "shed her skin". According to Franco, "the older women have a long cultural memory of tribal customs and experience with the vast territory of North America" (Franco, 2006:1). These wise and elusive ladies, the grandmothers also have a special place in this novel, despite the fact that, in some cases, they can remind us of witches.

Like in this case, "She's cooking out there. Wonder what she's making? Wonder if a little child disappeared, we would find it in the cooking pot?" (Erdrich, 2002"56). This could make us think of the image of the ritual the typical witch has, brewing elements, or kids, in his cauldron.

Mary also advised Cally once to "Eat the head of a skunk,"[…] "In the old days, that was the way to make sure the baby's head would be a little head, easy to push: (Erdrich, 2002:202). In this case, because Mary is talking about "the old days" there is revealed yet another ritual that has survived for generations. Native women's experience with birth giving demonstrated that eating skunk heads aids in children that are easier to push out due to their perfectly-sized heads and who are we to contest that.

Since we are focusing on the topic of food, there is an entire quote that captures the serving of Frank's beloved cake, the so-called Blitzkuchen: "'Let's cut the cake!' There was a shuffle, weak smiles, shrugs and halfhearted inquiries around among the women, who, questioning one another, determined that there were still no plates. 'Hold out your hands then!' Frank brandished the shining knife and then, with Rozin's hand grasped firmly in his hand, cut a wedge firmly into the lowest layer. He then proceeded with the practiced alacrity of his trade to slice up the entire cake and lay out the pieces before the increasingly restless crowd of guests, all of whom he then, gesturing grandly, with an expansiveness unlike himself, urged to pick up a piece in their hand. He did, smiling now at Rozin. Holding the fragrant wedge aloft, first, he then lowered it like a sacrament and took a huge bite. At his reaction to the taste, the crowd stopped dead. His face, his expression, registered a stark, huge feeling. Amazement covered him. He opened his mouth wide and bit again. Even before he broke off a corner of his piece and placed it in

Rozin's mouth he was already shouting. The crowd began to taste the cake, exclaiming as they did, nervously, in trepidation, but unable to resist the next bite after the first, the next and next delicate yet dense bite of blitzkuchen. And so it was, so the secret was discovered. The final and the missing ingredient – fear. And they all ate together, and they all saw their loved ones moving […] The old people sacrificed a corner of the cake, with tobacco, for the spirits. The ones who had gone on before, the dead, even they came back for a little taste" (Erdrich, 2002:178-179).

This is one of the most beautiful quotes taken from the novel. It represents another knot tied and another moment that came full circle. Yet again, the Blitzkuchen has been served directly in people's palms, as it was back then when it was, literally, a lifesaving cake. People could not resist the next bite and their pleasure along with another completion of this ritual and an added layer of fear united the living with the spirits. The fact that Frank followed a recipe that belonged to his ancestors and their history and managed to also acquire the missing ingredient grandmother would not share, fear, completed the ritual and delivered the perfect cake. Eating was not always such a cheerful subject in the book, though, especially when it was brought up in a metaphorical sense.

"Rozin. She swam in the grief, she cooked with it, she bagged it up and froze it. She made a stew, burned it out in the backyard, dug a hole and threw it in, sacked it for garbage, put it up on a shelf, brought it to the trees she loved, and set it free out in the leaves. She worshiped it, curled around it like a sweet dog, smoothed the hair of her remaining daughter underneath her hand, and decided to have nothing to do with men. Rozin left her husband and her lover both behind. Took her daughter Cally and came north to live with Zosie, Mary, and me, Almost Soup, once again" (Erdrich, 2002:84).

A ritual of dealing with grief, human to go through stages, but ritualistic because it is specific to the Native American traditions, the cooking, the stew, digging and burying and so forth. In the end, women often seem to end up back to where they started, or back to their roots, with their dogs.

The chapter entitled *Food of the Dead* is an incredibly moving and chilling representation of Native American rituals surrounding death where food and eating or the lack thereof play important roles. Even though the focus is Rozin's story, the meaning precedes the book and connects to the large body of Native American traditions.

To speak about one story is to bring up all the stories, the sacred rituals that manifest themselves over and over through other people, nonetheless they are connected. The spirit world is as important to the Natives as their human world, so keeping in mind the traditional aspect of the ritual theme, the Native American tradition educates every member of their own tribe how to deal or how not to deal with spirits. When Rozin was weak and grieving again, a spirit showed itself to her but she knew what consequences she would suffer were she to interact with the spirit.

"'Mama?' Deanna asks. 'Are you coming too?' […] If she lets her daughter keep talking, Deanna will never stop. She'll go on talking. She'll talk to her mother morning and night and at last they'll put Rozin away. Still, she wants to hear so badly. Just a few

words. Just get close to her, she thinks absurdly, don't talk to her but just get near her" (Erdrich, 2002:186). She was not clueless, Rozin, despite her state was nothing like we are used to when witnessing just about anyone being visited by a spirit, the all-too common "Hello? Is anybody there?" And going exactly where one should not go, clueless and curious like a cat with one life left. The tradition highlighting how Rozin knew that if she opened the door to this spirit which was set on taking Rozin with it into its world, she would go mad, for opening that door would mean being gravely weakened by that spiritual force, mentally and in any other way imaginable. Nevertheless, Rozin could not help herself and she goes on to perform other rituals, like setting out the food and hoping that the spirits would visit, the starvation and the isolation are also pillars of the voyage a human must take in order to be able to connect to the spirit world and that is exactly what Rozin did.

As it is mentioned in the *Canadian Encyclopedia*, "According to most Algonquian oral traditions, a windigo is a cannibalistic monster that preys on the weak and socially disconnected. In most versions of the legend, a human becomes a windigo after his or her spirit is corrupted by greed or weakened by extreme conditions, such as hunger and cold. In other legends, humans become windigos when possessed by a prowling spirit during a moment of weakness" (Pitt, 2012).

The windigo has a ritualistic presence in the Native American culture and these descriptions fit perfectly with Rozin's case, but thankfully, she made it out still human and that is possible with Frank's help. Windigo legends are stories about isolation, selfishness and the importance of community, hence, why Frank could be called Rozin's salvation in this case because if it were up to her, she would have been left to her own devices until she would have been put away.

These instances are intriguing and magical, but very far off from what the rest of the world is used to. Still, this book is a complete package because it also offered means of connecting with readers like us, who are white and believe in the Christian- Orthodox religion.

"Who knows whose blood sins we are paying for? What murder committed in another country, another time? The black-robe priests believe that Christ allowed himself to be nailed high on the cross in order to pay. Shawanos think different. Why should an innocent god, a manitou spirit, have to settle for our bad drunks, our rage, our heart-sown angers and mistakes? Those things should come down on us" (Erdrich, 2002:237-238).

Whenever reading about other cultures we should make sure to keep our culture and religion in our minds and this quote is such a beautifully related parallel between Christianity and the Native American tradition. Despite it being a beautiful culture, it is also a culture beaded with pain and tragedy, but despite all that the Natives carry it broodingly and with strength on their broad shoulders. To acknowledge and to face punishment for sins head on with bravery is part of the beautiful Native identity, especially in some cases presented in this book.

"My branch of the Ojibwa sticks to its anokee. That word, which means work, is in our days of the week. Monday is First Work Day, Tuesday is Second Work Day, and so on

to Ishkwaa Anokii Wug. No day for lazy. Even our Saturday is Clean the Floor Day" (Erdrich, 2002:104). This quote contains a ritual in the functional sense, it has implications in the rituals of everyday life and how they repeat themselves, harmonizing in a circling continuum. We find out how the Ojibwa organize their days and their tasks as Romanian Christians/ Orthodox people (even if just respecting the model and not the religion) we have such rituals/ traditions as well, Sunday being an example. Thus, the anokee we discover means work but also much more. And, unlike us, the Natives' Sundays are not meant only for relaxing.

In a perfect world, in a "fantasy anthology", as Jay Fliegelman says (1993:337), cultivated people should "enhance Native American pieces with attention to individual tribal customs, sensibilities, traditions and religions – the pluralism of Native America" (Bona & Maini, 2006:78).

Erdrich's novel takes us on an unforeseen adventure of varied colors that belong to the traditions of the Native American culture where rituals accompany all the activities of the Native American people, be it magical or mundane.

BIBLIOGRAPHY

Bona, Mary Jo & Maini, Irma eds. (2006) *Multiethnic Literature and Canon Debates*. Albany: State University of New York Press

Deloria, Vine Jr. (2006) *The World We Used to Live In*. Golden, Colorado: Fulcrum Publishing

Erdrich, Louise (2002) *The Antelope Wife*. Flamingo Harper Collins Publishers

Fliegelman, Jay (1993) "Anthologizing the Situation of American Literature". In *American Literature* 65:2 (1993):334-338

Franco, Dean J. (2006) *Ethnic American Literature*. Charlottesville: University of Virginia Press

Lee, A.R. (2003) *Multicultural American Literature.Comparative Black,Native, Latino/a and Asian American Fictions*. University Press of Mississippi

DAILY NEWS – ONE SIGNIFICANT LOCAL NEWSPAPER

Carmen NICOLESCU
Assoc. Prof. PhD., University of Pitești – FSESSP

Abstract: Our post 1989th Revolution society has known one fervent journalistic life. The explanation? Certainly the thirst of freedom and the will of expression liberated from the constraints of censure very well known as suffocating the written media during comunism, as well as audio-visual media (radio, tv), even the interhuman communication.

Keywords: communication, journalism, newspaper, online media, local television.

Presa locală argeșeană este oarecum reprezentată de către trustul de presă local *Cureierul zilei,* care a devenit un fel de marcă a județului, cap de afiș în preferințele consumatorului de media și informație la nivel local și regional, cu referințe și colaborări la nivel național (ziare.com, posturile România TV, Realitatea TV sau chiar trustul Intact). Ziarul a văzut lumina tiparului pe data de 15 septembrie 1994, devenind după doar un an, cel mai citit și reprezentativ cotidian argeșean. Conform sursei www.trafic.ro, unde s-a înregistrat la 09.04.2002, ”Curierul zilei - Cel mai citit cotidian local independent al judetului Arges. Zilnic reportaje, stiri si noutati din sport, economie, politica, social, fapt divers, imobiliare. Un cotidian intotdeauna aproape de oameni.”[1] ocupă în clasament: Locul 132 in General |Locul 85 in Stiri/Massmedia | Locul 26 in Ziare Online, iar pe 15.05.2020 a atins un record de 17143 de vizitatori, cf. aceleiași surse. ”Ziarul Curierul Zilei este un cotidian independent, ce apare de luni până sâmbătă în județul Argeș. Se prezintă sub formă de tabloid, cu dimensiunile tiparului de 28,1 cm x 42.00 cm, având 12 pagini, din care 4 sunt policromatice. Tirajul ziarului Curierul Zilei este de 18.495 exemplare pe ediție.”[2] Toate aceste detalii tehnice au fost prezentate aici pentru a sublinia importanța acestui cotidian local[3] în peisajul mass media argeșene, cu date statistice. Conform siteindices.com[4] (”Curier.ro has Alexa global rank of 989,183. Curier.ro has an estimated worth of US$ 17,337, based on its estimated Ads revenue. Curier.ro receives approximately 3,166 unique visitors each day. Its web server is located in Romania”) website-ul publicației, www.curier.ro, are un ranking global de 989,183 și o valoare de piață de 17337 USD, provenită din veniturile de reclamă Google Ads. Website-ul înregistrează un număr de 3166 de vizitatori unici, zilnic, fiind localizat în România. Toate aceste date ne sunt necesare pentru a realiza importanța publicației și pentru a înțelege evoluția acestui cotidian, ”cel mai citit cotidian local din județul Argeș”[5].

[1] http://www.trafic.ro/statistici/www.curier.ro, vizitat la 30.11.2021
[2] https://www.ziare-online.com.ro/ziare/curierul-zilei/, vizitat la 01.12.2021
[3] https://curier.ro/, vizitat la 01.12.2021
[4] https://curier.ro.siteindices.com/, vizitat la 01.12.2021
[5] http://www.trafic.ro/statistici/www.curier.ro, vizitat la 30.11.2021

Având în vedere situaţia mass media româneşti după Revoluţia din Decembrie 1989, constatăm o evoluţie semnificativă a publicaţiei *Curierul zilei,* care, pe lângă ziarul tipărit şi publicaţia online, a înfiinţat şi un post TV local, Curier TV[6], cu transmisie on air, dar şi online, asigurându-şi astfel o poziţie stabilă, durabilă şi posibil profitabilă în piaţa informaţională regională, fapt care îi conferă un statut de lider şi o anvergură de publicaţie reprezentativă pentru judeţul Argeş.

Cotidianul *Curierul zilei* a fost fondat de către jurnalista Marilena Baraţă-Neguţ, acum preşedinte al trustului de presă, împreună cu Constantin Neguţ, senior editor, profesionişti care se bucură în continuare de respectul breslei, rezultat al muncii lor şi al succesului privind longevitatea publicaţiei: ”În plus, Curierul Zilei s-a dovedit a fi o adevărată şcoală de presă, sute de redactori din presa locală învăţând meserie aici. Pentru că au reuşit să facă din Curierul Zilei cel mai puternic cotidian din presa locală şi un nume de referinţă în domeniu, Jurnalul de Argeş îi declară pe fondatorii Marilena Baraţă (preşedintele Trustului de presă Curierul Zilei) şi Constantin Neguţ (senior editor)”[7].

Pornind de la aceste consideraţii diacronice cu privire la apariţia şi evoluţia acestei publicaţii postdecembriste, reprezentative pentru judeţul Argeş, vom trece în revistă particularităţile care, considerăm noi, au contribuit la menţinerea ei pe podiumul premianţilor media locali. Astfel, ziarul de bucură de faima de a fi ”cel mai citit cotidian local din Argeş”[8], aşa cum am arătat şi mai sus, rezultat nu doar al unui slogan de brand, ci susţinut de date statistice, şi pentru stilul extrem de stufos, încărcat de informaţie de tot felul, de la ştiri politice, de interes local şi naţional, până la mica publicitate şi noutăţi mondene, cancan şi scandal, evenimente şi accidente. Formatul este unul de tabloid, culorile şi fonturile sunt încărcate, bolduite, evidenţiate şi vizibil diferite, cu o culoare roşie predominantă, astfel încât cititorul să fie incitat la explorarea noutăţilor şi să dobândească o nevoie iminentă de informare.

Ceea ce am observat la această publicaţie, de-a lungul timpului, este că nu a făcut rabat la tot ceea ce ar fi putut atrage atenţia, chiar din prima pagină: accidente, evenimente nefericite, situaţii cu impact emoţional evident, fotografii expresive şi aşezări în pagină care stârnesc curiozitate şi interes. Analizând din perspectiva stilistică textele jurnalistice observăm o economie a mijloacelor de expresie, folosirea cu acurateţe a unui limbaj jurnalistic adecvat situaţiilor, cu evitarea unor exagerări şi adaosuri de stil, însă cu iz de cronică istorică de cele mai multe ori (”Tradiţia şi folclorul românesc amintesc despre prezenţa Sfântului Apostol Andrei în părţile Dobrogei, unde apostolul şi însoţitorii săi şi-au găsit loc de odihnă într-o peşteră.”[9]) sau cu imparţialitatea unui observator rece şi detaşat. Titlurile însă sunt destul de edificatoare, uneori eliptice de predicat şi îndeamnă la descoperire: ”Tot mai puţini pacienţi COVID-19, în ATI”, ”1 Decembrie la Mioveni: Slujbe, coroane, spectacol şi apinderea iluminatului festiv”, ”Festivalul de Teatru Studio InterFest 2021, de Ziua Naţională a României!”, ”30

[6] https://www.curiertv.ro/, vizitat la 01.12.2021
[7] https://jurnaluldearges.ro/marilena-barata-si-constantin-negut-18301/, vizitat la 25.11.2021
[8] https://curier.ro/, vizitat la 30.11.2021
[9] https://curier.ro/2021/11/26/sfantul-apostol-andrei-ocrotitorul-romaniei/, vizitat la 30.11.2021

noiembrie, termenul limită de conectare a aparaterlor electronice fiscale"[10]. Din când în când, semnul exclamării evidenţiază importanţa ştirii, însă succesiunea lor pare aşezată într-o ordine aparent haotică, densă şi fără legătură, scopul fiind însă captarea unei audienţe cât mai diversificate şi cât mai vaste. Cititorii publicaţiei sunt de la persoane vârstnice până la tineri şi oameni maturi, de la angajaţi cu studii până la şomeri sau cei care caută de lucru, cu preocupări diferite, iar acest fapt reiese din felul în care spectrul informaţional acoperă un vast domeniu de interes al vieţii cotidiene, inclusiv evenimente social-culturale, reclame şi mica publicitate. Putem spune că "strategia de brand – faţa strategiei de afaceri"[11] este pe deplin în concordanţă cu mesajul: "Cel mai citit cotidian local" al publicaţiei, aceasta fiind cea care îi defineşte ADN-ul şi îi asigură locul în piaţa competiţională.

"Brandurile sunt concepute pentru a facilita atingerea obiectivelor de afaceri stabilite în strategia de afaceri"[12], iar în cazul publicaţiei *Curierul zilei* brandul respectă întrutotul obiectivul afacerii: un *Curier al zilei* îţi aduce pe masă informaţia zilnică necesară şi indispensabilă, fără de care nu ai putea să spui că eşti ancorat în realitatea mediului social în care trăieşti.

"Rolul unui ziar este de a afla informaţia proaspătă despre chestiuni de interes public şi de a o transmite cititorilor cât mai repede şi cu cât mai multă acurateţe posibil, în mod cinstit şi echilibrat"[13], iar *Curierul zilei* se încadrează perfect în descriere, fapt care explică succesul publicaţiei şi longevitatea ei. Pasiunea pentru precizie, atitudinea şi informarea prioritară sunt atuuri care asigură în continuare succesul ziarului. Prezenţa online îi conferă o mai mare vizibilitate şi accesibilitate, iar social media este accesată şi folosită cu acelaşi profesionalism, jurnaliştii fiind omniprezenţi pentru publicul lor. Cu toate acestea, canalul de Youtube[14] lasă de dorit, publicaţia având doar 75 de abonaţi. Posibil să fie neglijat şi pentru că marea masă a publicului său ţintă nu este consumatorul preferat al acestui tip de social media. Ştirile cele mai importante sunt distribuite consecvent şi pe pagina de facebook Curierul zilei – Argeş[15], iar fotografiile din succesiunea temporală sunt printscreen-uri ale ziarului, întărind astfel legătura cititorului cu publicaţia şi fiind consecventă în comunicarea de brand.

Ca o concluzie a prezentei abordări şi analize pentru cotidianul *Curierul zilei* putem remarca faptul că presa postdecembristă locală s-a dezvoltat în condiţii economice nu tocmai favorabile, a rezistat şi s-a adaptat la piaţa media, folosind toate mijloacele existente în condiţiile date. Explicaţia constă în faptul că fondatorii au fost jurnalişti profesionişti, care au ştiut să menţină atenţia publicului lor, şi-au respectat obiectivele asumate şi le-au integrat într-o comunicare de branding consecventă, chiar dacă mai există căi neexploatate suficient şi care ar putea fi îmbunătăţite. Acest fapt arată că mass media rămâne o forţă în atenţia publicului însetat de informaţie şi că

[10] Idem, ibidem
[11] Fisher-Buttinger, Claudia, Vallaster Christine, *Noul branding. Cum să construiești capitalul unei mărci,* București, Ed. Polirom, 2011, p. 108
[12] Idem, ibidem.
[13] Randall, David, *Jurnalistul universal*, București, Ed. Polirom, 1998, p. 37
[14] https://www.youtube.com/user/czilei/videos, vizitat la 30.11.2021
[15] https://www.facebook.com/www.curier.ro, vizitată la 30.11.2021

succesul oricărei publicații este asigurat dacă se respectă principiile jurnalistice, de branding și comunicare profesionistă, folosindu-se toate canalele existente.

Bibliografie:

Fisher-Buttinger, Claudia, Vallaster Christine, *Noul branding. Cum să construiești capitalul unei mărci,* București, Ed. Polirom, 2011
Keeble, Richard, *Presa scrisă. O introducere critică,* București, Ed. Polirom, 2009
Marinescu, Valentina, *Mass media și schimbarea politică în România,* București, Ed. Tritonic, 2004
Parpală Afana, Emilia, *Introducere în stilistică,* Pitești, Ed. Paralela 45, 1998
Randall, David, *Jurnalistul universal,* București, Ed. Polirom, 1998
Roșca, Luminița, *Producția textului jurnalistic,* București, Ed. Polirom, 2004
Sireteanu, Ana Maria, *Media și imagologia,* București, Ed. Tritonic, 2005

Videografie – sursa Youtube

https://www.youtube.com/user/czilei/videos

Sitografie

http://www.trafic.ro/statistici/www.curier.ro, vizitat la 30.11.2021
https://www.ziare-online.com.ro/ziare/curierul-zilei/, vizitat la 01.12.2021
https://curier.ro/, vizitat la 01.12.2021
https://curier.ro.siteindices.com/, vizitat la 01.12.2021
https://www.curiertv.ro/, vizitat la 01.12.2021
https://jurnaluldearges.ro/marilena-barata-si-constantin-negut-18301/, vizitat la 25.11.2021
https://curier.ro/2021/11/26/sfantul-apostol-andrei-ocrotitorul-romaniei/, vizitat la 30.11.2021
https://www.facebook.com/www.curier.ro, vizitată la 30.11.2021

CULTURAL HERITAGE TEACHING IN UNIVERSITIES

Suzana Carmen CISMAS
Assoc. Prof. PhD., University of Agronomic Sciences and Veterinary Medicine, Bucharest, Romania

Abstract: Cultural heritage is fundamental for the specific sense of own identity in individuals and communities, constituting a non-renewable common thesaurus all members of society need to conserve, protect, restore, and enhance via mobilising people and institutions in the process, including the political, legal and administrative entities. Multiple contemporary changes in the socioeconomic and cultural contexts alter the perception, experience and transmission of cultural heritage, with new technologies and innovative attitudes calling for the public to become active participants, either in person or online. Valuing cultural heritage generates cohesion by putting people and democratic values at the centre of a cross-disciplinary, multi-sectoral and enlarged approach. Thus history, languages, and art become clear benefits of studying cultural heritage, enhancing all individuals' capacity of reflection, critical thinking and lifelong learning.

Keywords: cultural heritage, lifelong learning, identity, cross-disciplinary, critical thinking

All humans share the cultural heritage as an intrinsic part of their own identity, which follows all individuals and communities wherever they may migrate. With or without objects, culture is taken to new places in the travellers' hearts and minds. This treasure can come in many forms: tangible, intangible, and natural. Tangible heritage comprises artifacts as manuscripts, books, coins, buildings, monuments, clothing, art-work, machines, historic towns, archaeological sites, shipwrecks, underwater ruins. Intangible heritage includes oral traditions and language, sports and games, rituals, performing arts, musical/audiovisual work, social practice, traditional craftsmanship. Natural heritage is seen in cultural&geological landscapes with adjacent flora/fauna.

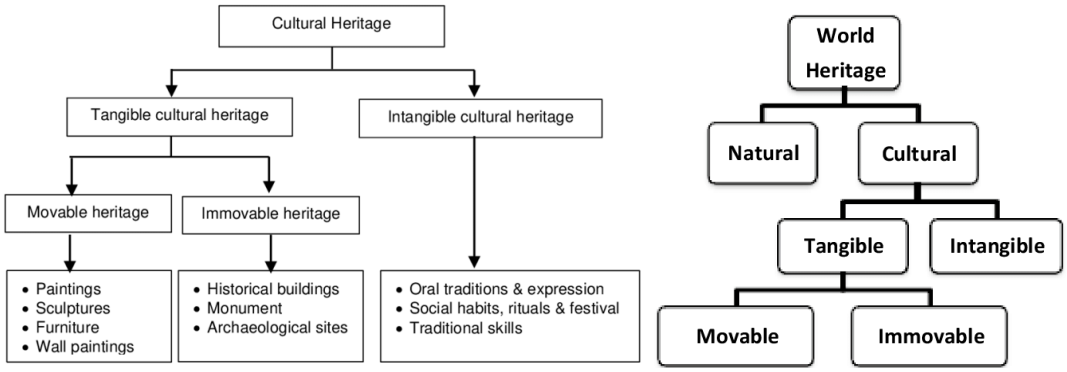

Fig 1. Cultural heritage components, cf. https://ec.europa.eu/culture/cultural-heritage

To these, digital resources are added, in form of design and animation, or digitalised for preservation and study purposes. Protecting cultural heritage grants chances for future generations to dynamically and responsibly re-shape their identities,

as citizens actively engaged with own environments. By comparatively reflecting on cultures, students aptly function in challenging societies that give much information with contradictory sources&messages, making identity hard to develop/define. This is why Cultural Awareness&Expression, one of the 8 Competences in Lifelong Learning has been formulated, so as to unite rather than divide people, and guide to commonly shared goals. Cultural heritage is a rich and diverse mosaic of creative expressions, an inheritance from previous generations, and a legacy for those to come, hence teaching it at academic levels scaffolds students' European Citizenship competence, cultivating their diversity and intercultural approaches in life and careers. Cultural Heritage is a topic closely linked with all school subjects (history, geography, science, art, foreign languages), as they all communicate with the common roots of human civilisation.

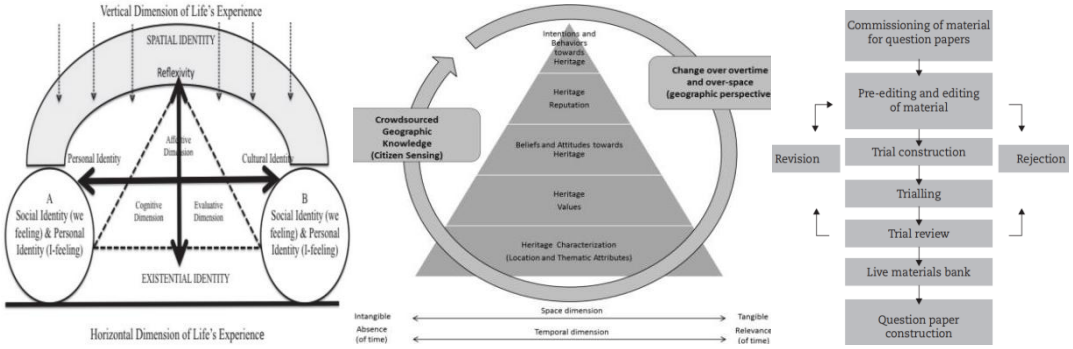

Fig 2. The process of transposing cultural heritage components into textbooks cf. www.unesco.org/services/documentation/archives/

Creatively debating cultural heritage issues is flexible and adaptable to special requests, depending on the subject taught, or on the participants' level, irrespective of public or private educational institutions. A strategic balance should be kept between formal/non-formal education, indoor/outdoor activities, and international mobility that triggers intercultural learning developed by (study) trips and facilitating interactions with locals. Connecting students to local professors&students enhances cooperation, innovation and networking in projects, in an educational environment that prompt the participants to act at a local scale, but to learn and share at a global scale. Education, cultural heritage, training, and literacy are intertwined, and universities become open cultural spaces where students can be actors of their education using culture&heritage products, services, or activities. It strengthens key competencies and multidisciplinary teaching methods in local environments. It also gives equal access to cultural heritage.

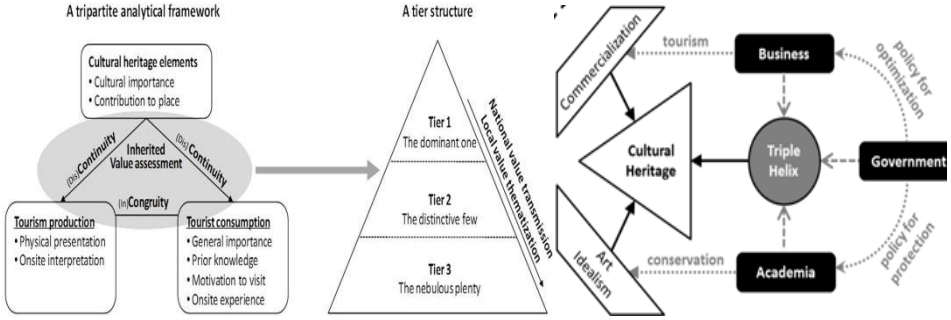

Fig 3 . Cultural heritage preservation, a holistic view on touristic site components, cf. www.unesco.org/culture/ich

Learning is a cultural act shaped by education and the surrounding cultural-heritage context. Integrative learning-centred teaching links all items in the treasure of cognitive, social and moral teachings. By stimulating art expression when studying such aspects, and by action-centred learning, students are motivated to acquire and display creative interactions to use in their future careers when actively involved in communities. Thus they capitalise on culture as a network of accumulated knowledge, customs, values, beliefs and behaviour patterns able to facilitate sustainable business development in that particular area. Nothing is culture-free, but people are more than reflections of culture, they are a qualitative sum of their interactions within a common framework of thoughts that enriches their lifestyle, opinions or emotions.

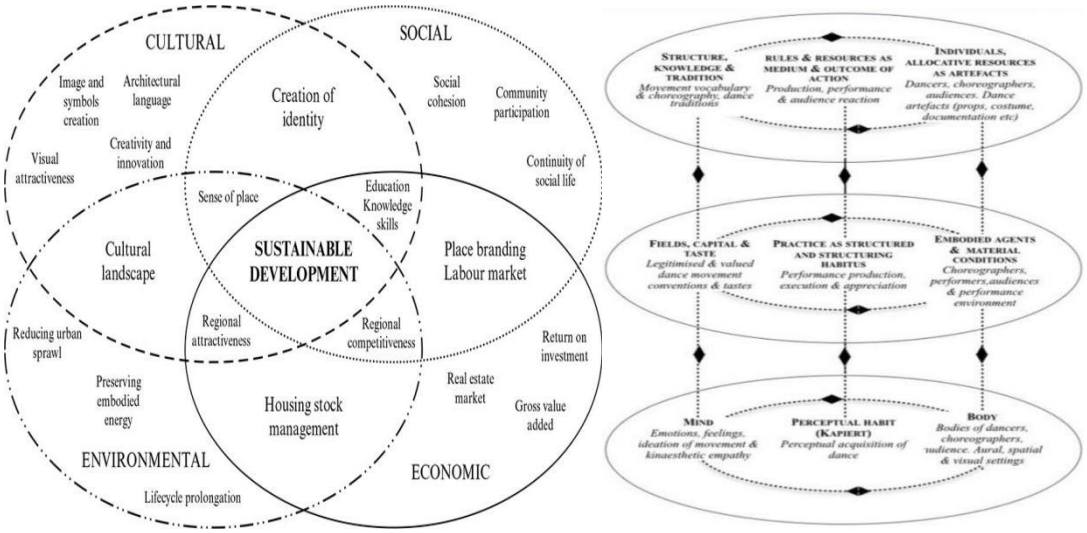

Fig 4. Modelling living cultural heritage in context, cf. Lo Iacono and Brown, p. 101

When implementing cultural heritage for sustainable business development in the local area, students communicate with it both diachronically and synchronically, using problem solving competencies, creative thinking, and vertical transfer skills. In this context, Heritage Education is a process of raising awareness in order to connect individuals with the environment using heritage as a resource for citizenship training and for identity building from both self & collective perspectives. As educational field, it focuses on acquiring knowledge, valuing, preserving and disseminating culture, to foster identity&social belonging. It unfolds as a pedagogical process where students learn about such resources as a key part of the citizenship curriculum: they thus understand how the past heritage has developed & transformed alongside history, and how the present brings up the past. This subject disseminates heritage in both formal and informal educational contexts. Establishing links with culture features of a given society, via objects, traditions, languages, architecture, art, is capitalised in sustainable business enhancing the national/regional specificity and attracting consumers. Still, it is not only about resources, but also about learning, and about life experiences to be provided to the audiences/customers, relating past to present by experiential learning, study visits, and simulations. Hence cultural heritage in action means:

- implementing values, beliefs, knowledge and traditions alongside with learning how they operate and get transformed.
- understanding cultural identity and cultural community, how they are shaped and how they impact social interactions.
- developing skills in communication, collaboration, presentation, problem solving, negotiation, alongside with critical and creative thinking competences.
- using creative ideas and practical resources for successful and dynamic integration of cultural heritage in education.
- improving foreign language fluency.
- promoting intercultural awareness.
- sharing best practice in integrating cultural heritage from different organizations in order to help each each participant become more effective in work.
- providing insights into different education systems.

Professors must be prepared to acknowledge, respect and understand students with substantially different cultural histories and diverse backgrounds: place of origin, traditions they hold dear, preferences in music, art, food, clothing, national patterns and customs of communities. In point of diversity, students differ inside & outside of their cultural groups (even if they were born and raised within a single cultural norm): individual and family spiritual beliefs, gender, physical/mental abilities and political positions. Many students immigrate from all over the world and they need support to overcome language barriers or fit in socially. Professors must find ways to not only acknowledge but also celebrate their students' cultural heritages. Teaching others about traditions, explaining the history&geography of countries/regions, and sharing cultural experiences are some ways to let students know they are valued and welcome. In addition to educators teaching and respecting students from other cultures, it is key for learners to develop a sense of respect and acceptance of each other. The traditions and heritage students bring with them contribute to the unique tone and atmosphere in the classroom. Teachers must help all students explore all cultures represented, and recognize how cultural differences make the world more interesting, not more divided.

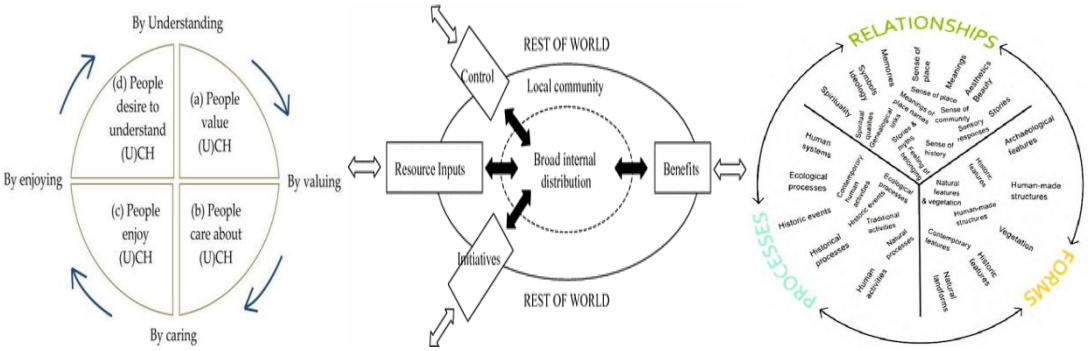

Fig 5. Forms, processes, relationships in multicultural and diverse academic environments, cf. www.unesdoc.unesco.org/images/

Students may come from the same cultural background but with diverse opinions, positions and perspectives on certain topics and it is vital that they share

viewpoints even if their cultures seem to clash. In point of diversity, the basic didactic goals are to promote understanding and respect. In order to show appreciation for diversity, professors must acknowledge how their own cultural norms prompt their behavior and define their ideas. They should examine own biases & stereotypes, engage in cultural conversations, talk openly and commit to educating themselves so as to become more inclusive. Listening is often key in developing cultural competency. When people are aware of their shared identity, they feel more connected with others, which can lead to greater levels of self-esteem, and psychological well-being. Heritage education can be taught at any stage in life, but it is more effective when it starts as early as possible. UNESCO supports this idea, suggesting incorporation of heritage education into other academic courses, as it has been found that teaching cultural heritage alongside with related subjects makes it interesting, engaging, and effective.

Forms of heritage education include:

- Storytelling, done through oral history methods
- Participation in traditions and customs
- Learning native heritage languages
- Learning national history
- Studying art forms (visual arts, dance, music, crafts)
- Learning historical figures and events
- Reading books about one's heritage or culture
- Constructing architecture based on traditions and customs
- Visiting historical landmarks
- Having community celebrations, festivals, and parades
- Participating in heritage sports
- Witnessing elders performing arts and telling folktales.

Heritage education is best done when it encourages students to think critically while learning about their own culture. Thus, students develop a sense of identity they take pride in, triggering positive self-esteem & self-identification. Moreover, it encourages higher levels of multiculturalism among diverse groups of people who do not usually come in contact with one another. However, it should be noted that there is significant difference between heritage education and assimilation into another culture. The act of teaching cultural heritage is fundamental for preserving, understanding, and sharing parts of community identity. It encourages mutual respect among people of different backgrounds, while also fostering a more tolerant world.

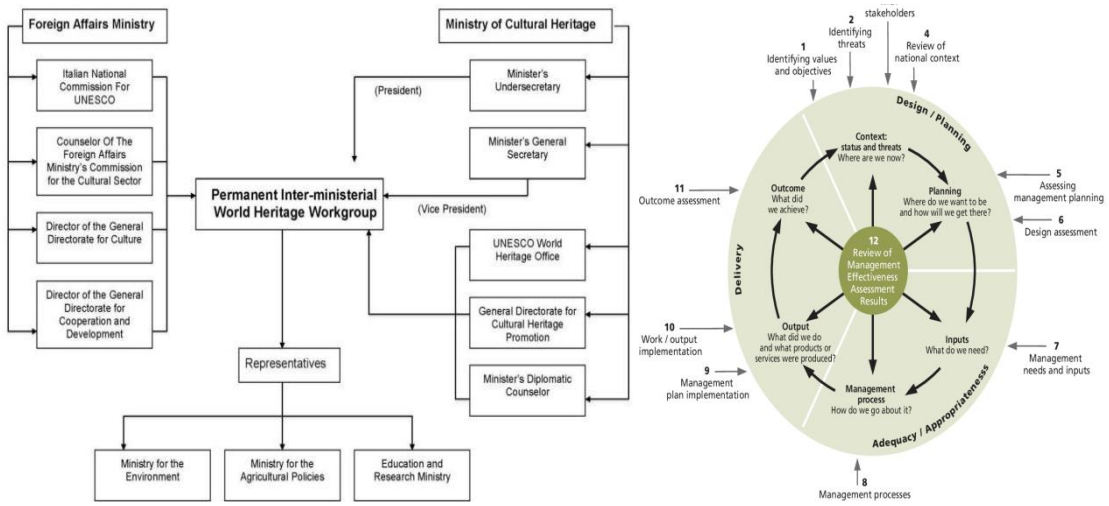

Foreign Affairs Ministry
Italian National Commission For UNESCO
Counselor Of The Foreign Affairs Ministry's Commission for the Cultural Sector
Director of the General Directorate for Culture
Director of the General Directorate for Cooperation and Development
Ministry of Cultural Heritage
(President)
Minister's Undersecretary
Minister's General Secretary
Permanent Inter-ministerial World Heritage Workgroup
(Vice President)
UNESCO World Heritage Office
General Directorate for Cultural Heritage Promotion
Minister's Diplomatic Counselor
Representatives
Ministry for the Environment
Ministry for the Agricultural Policies
Education and Research Ministry
stakeholders
1 Identifying values and objectives
2 Identifying threats
4 Review of national context
Design / Planning
Context: status and threats Where are we now?
Planning Where do we want to be and how will we get there?
5 Assessing management planning
6 Design assessment
Inputs What do we need?
7 Management needs and inputs
Management process How do we go about it?
8 Management processes
Output What did we do and what products or services were produced?
9 Management plan implementation
10 Work / output implementation
Outcome What did we achieve?
11 Outcome assessment
Delivery
12 Review of Management Effectiveness Assessment Results
Adequacy / Appropriateness

Fig 6. UNESCO bodies involved in cultural heritage management, cf. www.unesco.org

Cultural heritage acquisition is facilitated by language learning in multilingual environments, by distance and blended learning approaches or projects. In the process, it addresses issues of migrant & minority learners, trying to contribute to their social insertion in an age of increased people mobility. There is a clear necessity to adopt an integrated approach to migrant inclusion, combining linguistic and academic support, parental & community involvement, and intercultural education. Here are the subtasks:

- creating a supportive environment for personalised and individualised online tuition;
- combining foreign language learning with a EU cultural context;
- offering didactic support with up-to-date resources, tools and reference materials.

Online (distance, blended, self-directed) education is an option which, with the opportunities it creates for individualisation & personalisation of the didactic process, is well suited to the needs of learners coming from different linguistic and cultural backgrounds and/or learners in need of additional tuition.

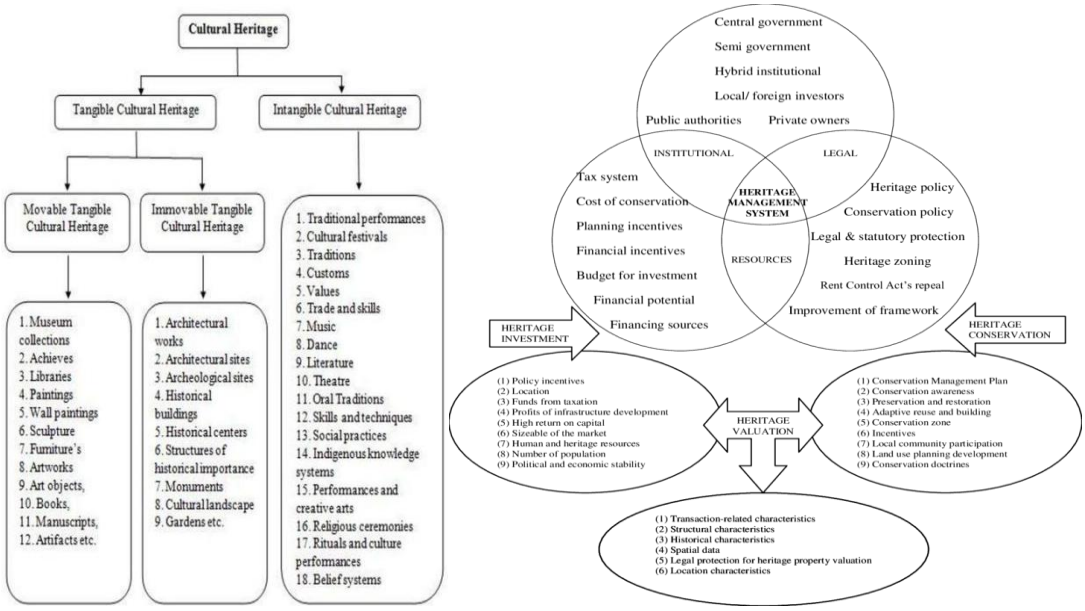

Fig 7. Types of cultural heritage with the corresponding management system, cf. www.unesco.org

Cultural heritage didactics uses active learning methodologies stemming from group dynamics, combining self-reflection and observation of the other in context, so as to create a common action. It uses patrimonial objects as procedure of acquisition of competences and relevant learning. It can be applied in a specific discipline, or in any subject areas through the use of inheritances, memories, identity, know-how and techniques in local context. This methodology is applied in groups. Each time, it is necessary that each learner should find its relevance, get the opportunity to express own viewpoint, in order to develop group action. All members practise listening and participation to develop self-awareness&awareness of others (identity&citizenship) in the context of cultural diversity; to apply social and cognitive skills (reading, writing, aesthetics) in solving problems; to enhance community partnerships. Universities will strive for a new quality of learning and teaching, corresponding to a new culture in step with the current society which 'is saturated with information, overflowed with science and technology, open to the world, a society determined more by the diversity of individual situations than the volume of large societal groups, a society yearning for permanently renewing competences, in brief, a society one can also call a society of education or training" (Lesourne, 1993, p. 177). The education system is bound to gradually transform in accordance with the values of contemporary culture. School in general should not forget that its 'future lies in its capacity to transfer knowledge effectively, to navigate it reliably, to develop a capacity for cognition accurately, and to form meaning intelligently.' (Lesourne, 1993, p. 202).

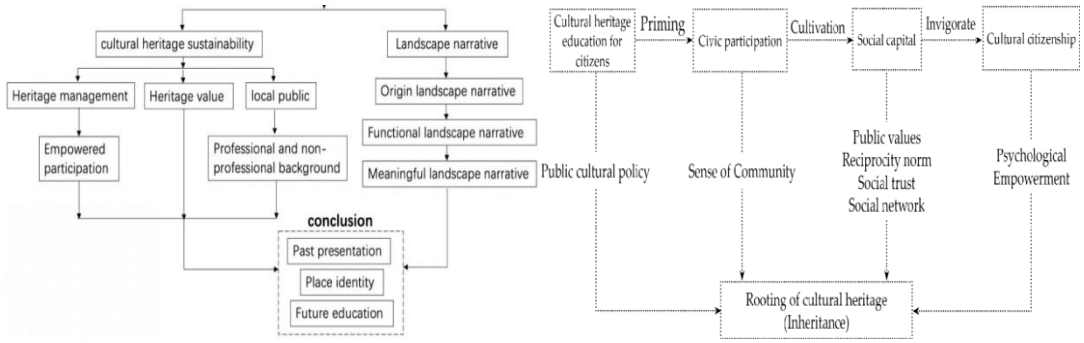

Fig 8. Cultural heritage sustainability, cf. www.unesco.org

Contemporary culture heritage education should consider the impact of mass media, which, by numerical and pictorial language, simultaneously act as complement and competition to traditions, expanding knowledge & providing behavioural models. However, information offered by such media focuses on individual events. It is unsystematic knowledge that emphasises the extraordinary, and it is given without historical, geographical, cultural & ethnic characteristics. Hence professors must help students to position, decode and interpret such data. The media widely open doors to culture, but do not provide a platform for young people to build their own personality.

In line with the new developmental psychology of learning as active process, teachers and students should cooperate in shaping identities. The clash of schools with the cultural heritage forms the basis for developing knowledge and imagination, as well

as life experience. But the new media extensively used by youth may take the form of a 'second hand' reality, governed by the media, which does not enable 'hands on' life experience (the simulation is better than reality). So 'what are the possibilities for an active relation with such *artificial cultural reality'* (Terhart, 2001, p. 181). Not gaining actual, authentic experience in school can diminish the quality of learning that aspires to connect cognitive, social & moral learning. The academic cultural-heritage context is thus perceived as an important resource for lively&dynamic upbringing activities, and education is seen as a process of internalising inherited historical values.

Such a perspective treats students not only as consumers of cultural values, but also as creators of culture and its future values; it approaches the university not only as a place where one is prepared for cultural living, but also as a source of civilisation and culture, as well as a promoter of a cultural and civilised way of life. It is, therefore, necessary to change the character of learning & teaching and provide a framework for experiences that surpass intellectual learning and encourage a more comprehensive developmental process in students. The integrative approach to learning advocates the students' learning and acting in life by changing & enhancing it, fitting into its trends, not merely as its part, but as its creator and cultivator.

By teaching cultural heritage the teacher learns too; permanent and transparent communication between the professor & students is enabled during the entire process. Such teamwork is a key starting point for the successful professional development of teachers, establishing an active connection with reality; problems are successfully solved, efficient communication is acquired, manners, language and thoughts are cultivated, and listening followed by adequate verbal expression are mastered. It is a 'learn to live by living' approach that promotes understanding heritage values in their environment, triggering learning through dialogue and modelling. Didactic behaviour serves as role model for students' decent&cooperant cultural behaviour, incorporating self-organisation and self-responsibility.

Teaching cultural heritage is consistent with the works of Dewey, Piaget, and Vygotsky, which contributed to experiential research and constructivist learning, thus focusing on active and participatory learning: 'We can define it as an approach to learning which uses local economic circumstances, specific history, culture, tradition and other relevant elements related to a certain community with an aim to create a more efficient connection between students, culture and the members of the local community' (Cohen & Milne 2007, p. 24). Hence learning takes place through overall interaction, not only with the professor, but with everyone involved in activity. Under certain circumstances, the process of cooperation can become equally important to the construction of a certain product. Thus social teaching is taken seriously: small groups and partnerships in activities are necessary social frameworks in action learning. This type of teaching integrates further educational concepts such as discovery learning (through research and construction by creating and verifying hypotheses), principles of exemplarity (reducing the content, to see the parts as reflections of the whole), empirical teaching (experience is pursued, up to the point of explicit understanding of the principle: outside of school, to have direct experience). Finally, such teaching

attempts to be engaged in current social relationships, projects and problems, and to initiate useful and practical change, in non-conflicting and constructive ways. In this way, students' work becomes public, which encourages their growth and motivation.

Cultural heritage deserves attention and close observation in order to remain visible and useful to all new generations. Contemplation of connections between the academia and the historical-cultural heritage is relevant from many perspectives: it illustrates the effects of cultural traditions on upbringing and education; it points to the need for the preservation and renewal of cultural traditions; it helps understanding civilisations and their place in the world; it points to the desirable core of common universal values that should be nurtured through upbringing and learning; and it emphasises student-centred development, with learners as promoters of authentic life, humanistic and cultural values.

This approach enforces cognition that supports deep understanding of previous events, in order to better cope with the present, and make better choices for solidarity in the future.

Teaching cultural heritage capitalises on ethnicity and conveys the spirit of the people who created such values, stimulating the acquisition of inter- &intra- cultural understanding. The artistic side intrinsic to heritage education is not just entertainment but a multi-cultural & transcultural approach, initiating cross-cultural communication. It instills openness towards those who are different from each other. By putting people in touch with our own and other people's emotions, culture/heritage mapping teaches empathy and mutual values acknowledgement. Making Culture and Heritage mapping part of the curriculum would be beneficial because students would learn to understand, protect and appreciate the past treasures. Besides the education system, other cultural resource centres such as museums, historical sites, documentation centres, research institutions, holy sites, pilgrimages and trekking should be used to give a proximity to and respect for the living heritage and the emblematic regions in focus.

The world cultural heritage is continuously under threat from natural disasters; in recent years, numerous regions have suffered the increasing effects of climate change. However, cultural and natural heritage are also threatened by human activity when certain society members become irreverent towards heritage and consequently stop safeguarding it, or worse, display a negligent attitude toward heritage that can lead to acts of vandalism and destruction. Such a scenario poses special challenges to the education sector, which is ultimately seen as a source for positive change and development in society.

References

Andrés, G., Checa, D., *Experiences of knowledge transfer on heritage using games, story-telling, and new technologies,* J. Comput. Cult. Herit. 2021,19, 1–26

Brian, Howards, (eds.) *Heritage and Identity,* Hampshire, UK, Ashgate Publishing, 2008

Cismaş, S.C, *Modalităţi de portretizare a protagonistului rural,* Analele Universităţii Aurel Vlaicu Arad, Fascicula Teologie, Ştiinţe Umaniste, Didactică, 2002, pp. 89-95

Cismaş, S.C, *Rebreanu e Verga: paragone nuovo e prospettive meno trattate sul mondo rurale* Universitatea de Nord Baia Mare Facultatea de Litere Buletin Stiintific Limbi Moderne Fascicula Limbi Străine seria A vol.XIV 2000 pp.129-141
Cismaş, S.C, *Viziunea monografică asupra satului in romanele realiste,* Analele Univer-sităţii Aurel Vlaicu, Fascicula Teologie, Ştiinţe Umaniste, Didactică, Arad 2002, p 83-89
Cismaş, S.C, *Changes & Challenges Posed to Engineering Education by Migrant Work Force,* Recent Advances in Engineering Education Mathematics & Computers in Science and Engineering, 2009, pp. 241-245
Cismaş, S.C., *Destinul operei traduse,* Conferinţa Internaţională, Timisoara, Comunicare Instituţională şi Traductologie, Universitatea Politehnica Timişoara, Editura Politehnica Timişoara, 2001, pp.154-162 http://www.cls.upt.ro/files/conferinte/sectiuni_2001.pdf
Cismaş, S.C., *Modalităţi de integrare a spaţiului lingvistic românesc in spaţiul european*, Anul European al Limbilor, Conferinţa Abordări Interculturale în Teoria şi Practica Limbilor, Ploiesti 2001, publicat în 2002, pp. 145-151
Cismaş, S.C., *Vicente Blasco Ibáñez, escritor de significado universal,* UTCB,Simpozion de Utilaje pentru Construcţii, 2001, Comunicări, vol. 3, Editura Impuls pp.139-142
Cismas, SC, *Rural World Leaders as Depicted in World Literature,*LDMD 4International Scientific Conference, 2016, section Literature, vol. 4, eds. Boldea, Sigmirean, Multi-cultural Representations: Literature & Discourse as Forms of Dialogue Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureş, 2016 pp. 95-104, http://www.upm.ro/ldmd/LDMD-04/Lit/Lit%2004%2010.pdf
Cismas, SC, *The impact of culture on mondialisation*, CISL2001 Suceava, Limbaje si Comunicare VI, Part I, eds Ardeleanu, Moldoveanu, Ed Univ Suceava 2003, pp. 101-111
Copeland, T, *Heritage education: citizenship from ground up,* Arqueol. 2009, 15, 9–20
Cuenca-López, J., Estepa-Giménez, J., *Heritage, education, identity and citizenship, Teachers and textbooks in compulsory education,* Rev. de Educ. 2017, 375, 136–159
Dejene, W., Bishaw, A., Dagnew, A., *Pre-service teachers' approaches to learning and their teaching approach preferences,* Cogent. Educ. 2018, 5, 1–15
Fontal, O, Ibáñez, A, *Educación y patrimonio. Visiones Caleidoscópicas*, Oviedo, Trea, 2015
Gómez, J., Felices, M., Cózar, R., *Estrategias metodológicas y uso de recursos digitales para la enseñanza de la historia,* Aula Abierta, 2020, 49, 65–74
Gómez, J, Rodríguez Medina, J, *Evaluación de programa de intervención en educación histórica* in Nuevos Horizontes Educativos eds García, Reche Madrid Dykinson 2019 1648-1661
Guijarro, S, *Cultural Memory&Group Identity*, Theology Bulletin vol37 27, 2007,90-100
Guillermo, M, Cárdenas, A, Hernández-Pina, F, *Enfoques de enseñanza y de aprendizaje. perspectivas teóricas promisorias,* Cienc. Educ. 2018, 24, 993–1012
Halas, E, *Time&Memory: Cultural Perspective,* TRAMES, 2010, 14(64/59), 4, 307-322
König, J, Ligtvoeta, R, Klemenza, S, *Effects of opportunities to learn in preparation on future teachers' general pedagogical knowledge,* Stud. Educ. Eval. 2017, 53, 122–133
Kortabitarte, A, Gillate, I, Ibáñez-Etxeberria, A, *Las aplicaciones móviles como recursos de apoyo en el aula*. ENSAYOS. Rev. Facul. de Educ. de Albacete 2018, 33, 65–79
Martínez, M., *Análisis comparativo de la imagen del patrimonio en la legislación dentro de la educación obligatoria*, in Patrimonio, identidad y ciudadanía, Molina, Escribano, Díaz, (eds.) Editorial Universidad de Murcia, Murcia, 2016, 186–199
Miralles, P., *Investigaciones sobre evaluación*, in Didáctica, problemas y métodos, Lima, Pernas (eds), México, El Dragón Rojo, 2015, 99–129
Monteagudo, J., Rodríguez, A., *Los estudiantes sobre la enseñanza de la historia con TIC y recursos digitales*. Rev. Electrón. Interuniv. Form. Profr. 2020, 23, 67–79
Rodari, G., *Grammatica della fantasia*, Piccola Biblioteca Einaudi, Torino, 2001
Shweder, R., *Thinking through Cultures: Expeditions in Cultural Psychology,* Harvard University Press, Cambridge, Mass., 1991
Torsi, S., Ardito, C., *An interactive narrative to improve cultural heritage experience*. J. Comput. Cult. Herit. 2020, 22, 1–14

Van Doorsselaere, J., *Connecting sustainable development and heritage education, an analysis of the curriculum reform,* Sustainability 2021, 13:1857

VASILE ALECSANDRI'S "OVID" (1885). HYPOSTASES AND SIGNIFICATIONS

Emanuela ILIE
Assoc. Prof., „Alexandru Ioan Cuza" Univ., Iaşi, Romania

Abstract: Preceded by a sketch of the critical reception of the last play written by Vasile Alecsandri, entitled "Ovidiu" (1885), my study explores the possibility of a new interpretation of the provocative drama. This new reading would rely on highlighting the importance that the romantic writer assigns in his late "Ovid" to the problem of otherness, but also its representation. In this dramatic text, considered one of Alecsandri's failures, traditional criticism has usually identified and harshly judged a single Ovid, the Roman writer exiled to Tomis. But in the textual reality, we can identify several Ovid hypostases, through the use of which the playwright manages to analyze, at the end of the XIX century, more than the condition of the exiled poet, who becomes, prematurely, a "spectrum in the clutches of death". I think that this figure of decay and even evanescence can be interpreted in several ways: as a symbol of the perpetual alienation, of the Romantic artist mined by uncertainties or of the human being itself, facing radical experiences – such as death, incurable malady or permanent rupture (by the beloved, by the native country or by its older identities). Regardless of the chosen interpretation key, we must admit that this modern thematicization of the relationship between exile and creation foreshadows the auctorial construction line on which the most successful Romanian fictional variants of Ovid's Tomitan exile will go – such as, for example, the well-known novel "God was born in exile" by Vintilă Horia or "Death in Tomis. Ovid's diary" written by Marin Mincu.

Keywords: drama, Ovid, exile, otherness, representation

Introducere

Ca şi în cazul altor piese ale lui Alecsandri, receptarea dramei *Ovidiu* a oscilat între scepticismul cel mai tranşant şi entuziasmul cel mai zgomotos, aproape ireal. Arcul cu pretenţii nejustificate sau cu acoperire interpretativă reală s-a deschis suficient de mult, cuprinzând între braţele lui atât judecăţi inclemente, precum aceea a lui Nicolae Manolescu (autorul *Istoriei critice*... considerând, *bref*, că „deşi cele trei din urmă opere dramatice [*Despot-Vodă*, *Fântâna Blanduziei* şi *Ovidiu*, n. mea] s-au bucurat de un mare succes în epocă şi chiar şi în critica din secolul XX, ele abia dacă se mai pot citi astăzi, ca să nu mai vorbim de reprezentarea lor pe scenă"[1]), cât şi izbucniri înflăcărate, determinate de convingeri precum aceea a lui Mircea Ghiţulescu, spre exemplu, după care drama antică *Ovidiu* are meritele unei superproducţii cinematografice, din moment ce, „exersat pe evocarea atmosferei antice romane, Alecsandri a văzut Roma lui Ovidiu la dimensiuni panoramice şi în «eastmancolor»." Mica demonstraţie a istoricului literaturii dramatice româneşti merită citată în întregime: „Piesa este cinematografică nu atât prin spectaculosul acţiunii, ci mai ales prin preferinţa pentru exterioare vaste, cu forumuri şi

[1] Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române. Cinci secole de literatură*, Editura Paralela 45, Piteşti, 2008, p. 247.

palate, cu interioare somptuoase sau pentru scene de masă puternic colorate."[2] În acelaşi timp, continuă ceva mai departe, dar tot ditirambic Ghiţulescu, *Ovidiu* este „opera în care autorul pune la contribuţie toată experienţa şi tot meşteşugul său dramaturgic, toate secretele meseriei şi toate trucurile genului". Din acest motiv, textul dramatic îi apare criticului de teatru drept „cea mai generoasă dintre dramele lui Alecsandri, cea mai bogată în intrigă, un adevărat scenariu pentru un film despre Ovidiu sau, pentru a evita incidentele cu istoria şi documentul, pentru un film de dragoste între un poet epicureu şi o nepoată de împărat."[3]

La drept vorbind, însă, mi se pare că cel mai frecvent analiza răbdătoare a piesei a fost substituită de concentratele exegetice îngăduitoare sau de schiţele analitice prea puţin concesive, precum aceea a lui Florin Faifer. Regretatul cercetător ieşean îşi încheia capitolul dedicat operei dramatice a lui Alecsandri din *Dramaturgi români* cu câteva fraze de circumstanţă, în care de fapt comprima acţiunea piesei, numai pentru a o încadra într-o categorie de produse romantice totuşi înseriate, alimentate de obsesia geniului ce visează a-şi conserva tinereţea spirituală printr-o iubire perenă: „În *Ovidiu* (1885) – din materia căruia dramaturgul extrage şi un libret ce urma să fie pus pe muzică de Charles Gounod – pentru a explica surghiunirea poetului «artei de a iubi» la Tomis, Alecsandri alege o versiune romanţioasă. Încă o dramă a geniului, care se mai crede tânăr («Cât am simţire-n suflet, am parte de juneţe,/ Iubesc, căci am menire în veci ca să iubesc./ De sunt poet, talentu-mi femeii datoresc.»). Victimă a unor odioase intrigi, el nu-şi poate găsi, pe tărâmul îndepărtat şi ostil, împăcarea. Muribund, primeşte, după o lungă aşteptare, vestea că a fost iertat. E prea târziu; va închide ochii pe ţărmul barbar al Pontului Euxin."[4]

Să fie încă validă, în anul 2022, o asemenea cheie de lectură? Să fie vorba, în această piesă de sfârşit de carieră şi de viaţă, doar despre drama geniului, fie el îndrăgostit ori exilat într-o lume primitivă şi ostilă? Sau, încă şi mai limpede: cum se mai poate, astăzi, citi acest *Ovidiu* pe care îl înfăţişează Alecsandri în piesa din 1885? Iată doar câteva dintre interogaţiile care m-au determinat să optez pentru succintul demers analitic de faţă.

Un scurt *recapitulatio* factual

Majoritatea lucrărilor critice dedicate imaginii lui Ovidiu în literatura română şi care au apărut în ultimele decenii susţin, fără menajamente, ideea că drama lui Alecsandri este primul text românesc ficţional ce se hrăneşte din episodul exilului tomitan al scriitorului roman. Spre deosebire de unii dintre scriitorii occidentali care la finele aceluiaşi deceniu din tulburatul secol XIX abordau deja subiectul într-o notă ironică sau chiar parodică, autorul *Cântecului gintei latine* ar explora cu gravitate destinul exilatului ajuns la sfârşitul unei vieţi agitate, într-o dramă care ar fi „purtătoarea

[2] Mircea Ghiţulescu, în *Valori actuale în opera dramatică a lui Vasile Alecsandri*, prefaţă la Vasile Alecsandri, *Comedii şi drame*, ediţie îngrijită, prefaţă şi indici cronologici de Mircea Ghiţulescu, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1986, p. 32.
[3] *Idem*, pp. 34-35.
[4] Florin Faifer, *Dramaturgi români*, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2009, p. 36.

primului mesaj simbolic al exilului şi sfârşitului lui Ovidiu la Tomis, anunţând simbioza daco-romană prin sacrificiul său şi prin încercarea de a se apropia de localnicii a căror limbă o va deprinde, scriind un poem, pierdut din păcate. Murind, Ovidiu are viziunea viitorului în care «Aici în răsărit, / Vlăstarul, fiu al Romei, stejar a devenit». (...) Cu tot tezismul naiv al piesei lui Alecsandri, ea dă pentru prima dată formă literară interpretării simbolice a acestui exil pe care autori străini îl vedeau doar în perspectiva unei epoci de decadenţă: în piesa lui Alecsandri, venirea lui Ovidiu anunţă simbioza daco-romană şi naşterea unui nou popor menit să strălucească la gurile Dunării."[5]

La o simplă (re)lectură, însă, o asemenea concentrare factuală pare la fel de greşită ca şi interpretarea ei simbolică. Dintre cele cinci *acturi*, doar ultimul se hrăneşte din episodul biografic al exilului, prezentând finalul vieţii lui Ovidiu în cadrul tomitan bine-cunoscut: „La Tomis. – O cameră cu mobile simple. În dreapta, planul întâi, un lucru cu vatră, în care arde focul. – Dincolo de vatră, un pat roman, lângă el, o masă mică cu manuscrise şi tăbliţe de ceară" etc. Toate celelalte patru acte prezintă aspecte din existenţa anterioară a poetului şi au un ancadrament exclusiv roman: „grădina palatului împărătesc în Roma" (actul I); „forum al lui Caesar" (actul II); palatul lui Augustus (actul III); „la vila lui Ovidiu" (actul IV).

Să revedem, însă, şi acţiunea care, deşi pivotează, inevitabil, în jurul lui Ovidiu, are ca punct de plecare complotul pus de cale de Ibis. Îndrăgostit fără speranţă de Corina şi ferm convins de vinovăţia poetului care, seducând-o fără scrupule şi pierzând-o „pe câmpul rătăcirei" sentimentale, o face incapabilă a-i înţelege sentimentele profunde, Ibis plănuieşte uciderea rivalului său, împreună cu prietenul Hillarius. Acesta îl tocmeşte, în urma unei negocieri serioase, pe gladiatorul Rutuba, a cărui reputaţie de luptător neînfricat este dublată de aceea a unui ucigaş fără scrupule, promiţându-i două sute de mii de sesterţi pentru dubla crimă (omorârea cuplului Ovidiu-Corina, surprins într-un moment de afecţiune împărtăşită: „Când amândoi vor face un grup îmbrăţişat,/ Cu-o singură lovire, ca fulgerul de iute,/ Îi vei schimba, Rutuba, în două leşuri mute"). Pânda complotiştilor dă roade, însă nu cele aşteptate: obiectul iubirii înflăcărate a lui Ovidiu nu este Corina, ci Iulia, nepoata împăratului August, aşa încât actul criminal este amânat, iar îndrăgostiţii reuşesc să fugă la timp (actul I).

Hillarius schimbă strategia şi, în numele lui Ovidiu, îl plăteşte pe histrionul Alcidiu Pinax să organizeze o manifestaţie anti-Iulia, la care să participe întreaga gloată („o plebă îmbătată/ De marinari, de leneşi, de histrioni, de hoţi"). Deşi geloasă pe Iulia, Corina îl avertizează pe Ovidiu de noul complot al lui Ibis, sacrificându-şi propria iubire în schimbul vieţii celui pe care nu îl poate uita: „Ovidiu, la luptă, fii om verde,/ Mergi, apără-mi rivala de-un scandal ce te perde,/ Tu o iubeşti, iubeşte-o ferice, cu onor,/ Corina se răzbună jertfind al său amor..."). Plecat într-un suflet din mijlocul admiratorilor înfocaţi ai creaţiei sale, Ovidiu ajunge în piaţă la timp pentru a o salva pe Iulia de furia unei mulţimi înfierbântate de aburii etilici, căreia îi aruncă o singură replică meşteşugită, avântat patriotică, înainte de a o domoli de tot, prin aruncarea unui

[5]Mircea Anghelescu, *Vieţile postume ale poetului*, în „Dilema Veche", nr. 647 din 14-20 iulie 2016, articol disponibil în varianta on line pe Vieţile postume ale poetului (dilemaveche.ro)

pumn de monede de aur: „Popor măreţ, eroic, al Romei scump tezaur!/ Cunoşti moneda nouă, moneda cea de aur/ Ce poartă a lui Caesar augustă efigie?" (actul II).

Revenit în cetatea Romei după o perioadă mai îndelungată de odihnă pe insula Caprea, August este înştiinţat de infamul Ibis de cele două evenimente inconceptibile, care stârnesc furia suveranului: atacarea Iuliei de o mulţime plătită de Ovidiu („L-am văzut/ Zvârlind cu pumnii banii poporului căzut/ În turbă de beţie...") şi tainica legătură de dragoste dintre cei doi („Colo jos, în grădină, l-a stelelor clipire/ Cu Iulia avut-a ascunsă întâlnire"). După ce primeşte confirmarea lui Mecena pentru atacul din Forum, în ciuda adevărului dezvăluit de Iulia (care îi arată că scriitorul de care mărturiseşte a o lega sentimente puternice este de fapt salvatorul ei, nu susţinătorul sau provocatorul mâniei plebei), împăratul decide pedepsirea fără drept de apel a lui Ovidiu. Furia suveranului este, desigur, sporită de faptul că Iulia nu îi acceptă propunerea de a se căsători, spre binele poporului roman, cu regele dacilor, Cotizon (actul III). Îndurerat de decizia lui August, Ovidiu încearcă, în zadar, să provoace despărţirea de Iulia: „Ah! Du-te, fugi de mine, căci sunt un om fatal. Respiri în a mea casă un aer infernal./ Mergi, lasă-mă în umbră, şi tu, cu-a ta splendoare,/ Tu, rază virginală, te-ntoarce iar în soare." Deşi este convins de declaraţiile patetice ale femeii iubite, care-l asigură de faptul că va rezista în faţa oricărei urgii în numele iubirii ce-i uneşte, Ovidiu nu pare dispus a-l înfrunta direct pe August şi încearcă să o determine pe Iulia să fugă din vila lui. Prea târziu, însă: cei doi sunt descoperiţi de un August furios. Văzând în legătura lor o materializare a tuturor relelor ce muşcă din carnea bolnavă a Romei, îi împroaşcă fără urmă de ezitare cu un tir impresionant de invective („Cum Roma devenit-a lagum de putrezime,/ Ce-nfectă şi altarul ş-a tronului nălţime!/ Ruşine! Degradare! Mizerie! Gunoi!/ Vai! Acvila romană e roasă, în noroi" etc. etc.) şi îi condamnă cu ură la un destin de exilaţi: „(*Către Ovidu*): Tu, corupte infame! (*Iuliei*): Şi tu, nenorocită,/ Exilul vecinic fie al vostru crunt martir!" (actul IV)

Într-un Tomis barbar, pe care îl percepe, desigur, drept un spaţiu primitiv şi crunt, Ovidiu îşi aşteaptă sfârşitul, vegheat cu căldură şi preţuire de câţiva apropiaţi, dintre care se detaşează cuplul Sarmiza-Gettor. Prins într-o luptă deschisă şi devenit prizonier al tomitanilor, Ibis îi face exilatului îmbătrânit prematur o serie de dezvăluiri surprinzătoare: mai întâi, îi mărturiseşte propria implicare în alungarea din cetatea eternă, dar şi în conflictele dintre sarmaţi şi geţii pe care chiar i-a condus în bătălie: „In Dacia fugit-am pe-ascuns, la Cotizon,/ Ca să te am aproape, sub ochi, în orizon,/ Şi prin a urii mele dibace uneltire,/ Pe geţi condus-am însumi la-a Tomii năvălire,/ Sperând să fac din tine, fiind învingător,/ Un sclav, pe brânci, în ţărnă, călcat de-al meu picior,/ Ş-ajuns în cea mai tristă ş-adâncă degradare ..." Îi dă, apoi, vestea iertării auguste, pe care Ovidiu o aşteaptă încă de la începutul exilului, dar numai pentru a încerca să îi îngenuncheze definitiv spiritul, cu o ultimă lovitură de maestru al maleficiilor: „Ţi-am spus că astă mână cuprinde a ta soartă./ Corina-i moartă! ... Fie şi libertatea-ţi moartă!". Devastat, Ovidiu îşi imploră moartea, nu înainte de a lăsa posterităţii un mesaj ultimativ legat de

sensurile majore ale propriei creaţii[6]. Vrerea i se îndeplineşte, dar numai după ce la căpătâiul muribundului apare o Iulie la fel de îndrăgostită ca odinioară, graţie căreia trecerea dincolo îi este în sfârşit dacă nu fericită, măcar îmblânzită de dubla revelaţie – a viitorului falnicei Rome şi a creaţiei care eternizează inclusiv iubirea totală şi sacrificiul de sine: „(*Cu entuziasm)* Dumnezeiri!... Nu, ginta latină-n veci nu moare!/ (*Şovăie şi cade pe pat*) Ah! iată... noaptea... noaptea... ah! mor... ah! ...soare!... soare! (*Expiră*)" – actul V.

Câteva chei de lectură a dramei *Ovidiu*

După cum s-a putut observa, la fel ca şi în cazul celeilalte drame de sorginte antică scrise de Vasile Alecsandri, *Fântâna Blanduziei* (1884), cu care a fost de altfel şi comparată frecvent[7], piesa *Ovidiu* se inspiră dintr-o serie de adevăruri istorice pe canavaua cărora scriitorul brodează, nestingherit[8], o ficţiune organizată dramatic şi revărsată, formal, în ample desfăşurări poematice. Ea şi mizează pe o serie de tensiuni dramatice născute din cele câteva conflicte fundamentale, fie determinate de ciocniri de interese fundamental sau prioritar erotice (Ibis-Ovidiu, respectiv Ibis-Corina), fie motivate cultural ori socio-familial, dar exacerbate de complicaţii politice de diferite tipuri (August-Ovidiu, respectiv August-Iulia). Prin intermediul acestora, desigur, Alecsandri râvneşte, vizibil, să realizeze mai mult decât o simplă proiecţie autohtonă asupra adevăratelor motivaţii care au dus la exilarea scriitorului la Tomis sau asupra finalului său fundamental tragic în teritoriul perceput, nu numai în epocă, drept unul barbar, înapoiat şi în consecinţă ostil – după cum am văzut, în economia textuală, spaţiul alocat experienţelor ovidiene din această *terra incognita* sau *terra ignota* este cu mult mai redus decât cel care îi prezintă existenţa romană.

Protagonistului îi sunt ataşate în principal semnificaţii axiologice pe care le-am putea foarte uşor asocia unei teme capitale şi aici, şi în drama ce îl are ca personaj principal pe Horaţiu: creaţia, văzută în dimensiuni inerente filtrului romantic. Ovidiu este de la bun început construit ca o materializare – doar întâmplător drapată în toga aristocratică sulmoneză de la începutul primului secol p. Chr. – a geniului creator: vitregit de o contemporaneitate incapabilă a-i înţelege uriaşul talent şi imensa disponibilitate afectivă, socială etc., dar, firește, învingător în ochii unei posterităţi care îi recunoaşte, finalmente, meritele, îl va onora şi-l va cinsti cu adevărat. La fel cum *Fântâna*

[6] Fără a șterge, totuși, misterul concentrat în relaţia dintre cele două vocabule esenţiale pe marginea cărora s-au făcut speculaţii de peste două milenii: „Rămâne misterioasa dilemă ovidiană – *carmen et error* – , în sensul creaţiei incluzând o iubire interzisă şi al greşelii politice de neiertat." (Elena Vulcănescu, *Bucureşti – Paris*, via *Mircești,* Editura Fundaţiei Culturale Poezia, Iași, 2007, p. 380).

[7] „Urmărind realizarea formei versificate a replicii şi efectele de culoare antică, iar, ca fond documentar, o explicaţie plauzibilă şi decentă a cauzei exilului, Alecsandri a neglijat veridicitatea şi individualitatea personajului. Ovidiu seamănă prea mult cu Horaţiu." (Elvira Sorohan, *Postfaţă* la Vasile Alecsandri, *Drame*, Editura Minerva, București, 1980, p. 390).

[8] *Mutatis mutandis*, şi acestei drame i se potriveşte adevărul (*sic*!) pe care l-au observat istoricii interesaţi de jocurile foarte serioase ale creatorilor de literatură inspirată chiar din micile sau marile istorii ale umanităţii: „Romanul istoric merge până la capăt acolo unde istoria, în sensul ei strict, este nevoită să se oprească la jumătate de drum. (...) Fiindcă, în fond, ce propune istoria? Reconstituirea vieţii trecutului şi încărcarea lui cu sens. Ambele ţeluri sunt mai bine servite de ficţiunea literară." (Lucian Boia, *Jocul cu trecutul. Istoria între adevăr și ficțiune*, ediţia a II-a, revăzută şi adăugită, Editura Humanitas, București, 2002, p. 88).

Blanduziei a fost citită îndeosebi ca o dramă despre sine[9], şi drama *Ovidiu* ar putea fi considerată, înainte de orice altceva, o dramă cu intenţie auto-legitimatoare şi mize auctoriale puse în evidenţă, cu obstinaţie, de-a lungul tuturor celor cinci acte. Să fie însă doar acest *Ovidiu* poet – prima şi, la drept vorbind, singura ipostază susţinută critic în cele aproape paisprezece decenii care s-au scurs de la apariţia piesei – *unicul* Ovidiu de interes astăzi? Din punctul meu de vedere, nu, din moment ce, după cum voi arăta ceva mai departe, textul mizează pe mai multe reprezentări ale figurii ovidiene, iar acest polimorfism neobişnuit în teatrul românesc din epocă este un indice evident al (pre)modernităţii...

Încununare a unei vârste alecsandriniene esenţiale, marcate prin gustul pentru monumental[10], *dramă lirică* sau dramă istorică – desigur, cu cheie[11]..., apolog al geniului ce încearcă în van să forţeze limitele structurale ale unei societăţi corupte, poveste imposibilă de dragoste între doi oameni despărţiţi nu doar de norme sociale, ci şi de incompatibilităţi funciare, iată doar câteva posibilităţi de interpretare a operei dramatice de senectute, publicată de Alecsandri cu doar câţiva ani înainte de moarte. Cu ceva mai mult profit exegetic cred însă că *Ovidiu* se poate citi ca un poem dramatic extins închinat alterităţii, de la cea feminină la cea etnică.

Pe de o parte, în text există câteva trimiteri la distincţia între barbari şi lumea romană civilizată, aşa cum se percepea ea în zbuciumatul început de secol I. Deşi nu sunt numeroase, referinţele de la finalul actului IV şi începutul ultimului act susţin ideea unei opoziţii ireconciliabile între lumea civilizată şi cea primitivă. Metonimic, spaţiul sarmat este zugrăvit de August ca un „ţărm depărtat", întunecat sau cumplit (unde pe trădătorii romani nu îi poate aştepta decât o moarte rapidă şi nedemnă), percepţie asumată, previzibil, şi de un Ovidiu ameninţat de perspectiva alungării din cetate („De Stânca Tarpeeană August mi-a pomenit./ E un decret de moarte, o ştiu, sunt pregătit."), şi de un Ovidiu deja strămutat, care în ciuda preţuirii şi chiar afecţiunii tomitanilor continuă să îşi deplângă alungarea în „ţărmuri sălbatice, mortale". Încă şi mai numeroase sunt declaraţiile egal înflăcărate, de o parte şi de alta a balanţei de reprezentare, în materie de percepţie a femininului, ca sursă a tuturor ispitelor şi în consecinţă damnabilă. Riscând o analogie ce poate părea destul de riscantă, aş spune că în *Ovidiu* se aud, pe rând, voci care atestă co-existenţa, în acelaşi spaţiu (cel roman), a două tipuri diferite de

[9] Pe o linie critică fixată de fapt de G. Călinescu, după care, scriind *Fântâna Blanduziei*, „Poetul a crezut că scrie drama sa". La fel, în opinia divinului critic, prin *Ovidiu*, „Alecsandri a gândit să continue drama omului de geniu." (v. *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, ediţia a II-a, revăzută şi adăugită, ediţie şi prefaţă de Al. Piru, Editura Minerva, Bucureşti, 1982, p. 316).

[10] Analizând creaţia sa poetică, Cornel Regman a observat, între alţii, că „Există, într-adevăr în scrisul lui Alecsandri o «vârstă» a legendei, a gustului pentru monumental şi eroic, pentru larga mişcare epică ce-şi trage substanţa din istorie sau din mitologia locului, şi căreia îi corespunde, pe planul realizărilor dramatice, preocuparea pentru teatrul istoric (*Despot Vodă, Fântâna Blanduziei, Ovidiu*) şi fantastico-alegoric (*Sânziana şi Pepelea*)." (Cornel Regman, *Întâlniri cu clasicii*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1998, p. 41).

[11] Căci „Alecsandri tribunul, reînsufleţit de idealurile juneţii paşoptiste, îşi face loc spre sfârşitul acestei drame inegale, când îi atribuie lui Ovidiu viziunea luminoasă a unei «noi Rome» pe pământul exilului său. Murind, eroul trece întreaga acţiune a tragediei în plan simbolic, iar finalul, în ciuda acestei extincţii, devine «ferice» prin organizarea unei ample euforii solare." (Academia de Ştiinţe Sociale şi Politice a Republicii Socialiste România, Institutul de Istoria Artei, *Istoria teatrului în România,* volumul al II-lea, 1849-1918, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1971, p. 156).

feminitate, pe care Gilles Lipovetsky le cataloghează, simplu, drept *prima* şi *a doua femeie*.

Deloc întâmplător, primul model, al femeii depreciate[12], este plasat în chiar uvertura piesei, fiind uşor de recunoscut în schimbul de replici iniţial, cel dintre Hillarius şi Ibis. Complotiştii anunţă deja percepţia cvasi-unanimă în privinţa femeii ca eternă sursă de plăcere a bărbatului („Hillarius: Ţi s-a-necat flotila cu sclave lesbiane,/ Frumoase, învestite în stofe diafane?"), ca fiinţă total inferioară bărbatului, din moment ce este, bunăoară, uşor influenţabilă şi capricioasă („Hillarius: Muierea-i ca o rază ce luce când pe-o floare,/ Când pe un scai de toamnă, şi-n veci e schimbătoare"), interesată doar de lux şi plăceri trecătoare („A vrut prin lux de stofe aduse de la Tyr,/ De sclavi, de giuvaeruri, de villa în profir/ Să-ntreacă pe-ale Romei bogate patriciane?") ş.a.m.d. Discursul lor dă de fapt glas unei percepţii generalizate asupra femeii şi rolurilor care îi sunt permise – nu trebuie să uităm, de altfel, că în Roma imperială „Bărbaţilor le revin gloria nesfârşită, onorurile publice, monopolul plenitudinii sociale. Femeile au parte de umbra şi uitarea ce le revin celor inferiori."[13] Doar o femeie educată şi inteligentă precum Corina este perfect conştientă că imaginea femeilor în ochii bărbaţilor romani este dependentă de aceste prejudecăţi legate deopotrivă de rolurile obligatorii de asumat pe plan socio-familial[14] şi de marile ei slăbiciuni, fie ele fiziologice ori afective: „Tu crezi că o femeie preschimbă cu plăcere/ Averea-i sufletească pe-a sculelor avere?/ Crezi tu că sub povara de aur mânjitor/ Se stinge într-un suflet tot simţul iubitor?/ Şi că, sorbind în treacăt a luxului otravă,/ Femeia-i destinată a deveni o sclavă?" (actul I, scena 3)

Cel de-al doilea, al femeii slăvite[15], îl recunoaştem în special în discursul ovidian („Tu, Iulio, tu numai eşti, dragă, muza mea,/ Corina e un nume ... poetic... ce de lume/ Fereşte-a noastră taină şi dulcele tău nume" – actul I, scena 7), de unde este preluat, fără modificări esenţiale, şi în acela al altor personaje feminine din piesă, indiferent de statutul lor socio-familial, natura relaţiei cu protagonistul şi chiar obârşia lor etnică. Iată, bunăoară, cum arată perspectiva Iuliei, care mărturiseşte a-l fi ales încă din copilărie, din alaiul de scriitori apreciaţi de Caesar (Virgiliu, Horaţiu & comp.) doar pentru capacitatea lui de a materializa poetic iubirea şi de a cânta, în versuri meşteşugite, statornica obsesie a femeii de a se vedea drept unica muză a creatorului de geniu: „(...) v-am auzit ades/ Cetind a voastre imnuri, şi-n taină te-am ales/ Pe tine ca poetul închipuirei mele./ Ador a

[12] Pe scurt: „Femeie, rău necesar izolat în nişte activităţi fără strălucire, fiinţă inferioară devalorizată în chip sistematic sau dispreţuită de bărbaţi: aceasta este imaginea «primei femei»." (Gilles Lipovetsky, *A treia femeie*, traducere de Radu Sergiu Ruba şi Manuela Vrabie, Editura Univers, Bucureşti, 2000, p. 182).

[13] *Ibidem.*

[14] Cei interesaţi de raporturile masculin-feminin şi distribuirea rolurilor în viaţa familială şi în cea socială pot consulta remarcabila sinteză realizată de Mihaela Paraschiv intitulată *Femeia în Roma antică* (ediţia a III-a, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2011). În capitolele *Viaţa femeii romane în familie,* respectiv *Viaţa femeii romane în societate*, filologul clasicist ieşean arată faptul că, dacă femeia deţinea un rol foarte important în toate ceremoniile legate de viaţa familială, participarea ei la viaţa publică şi la unele aspecte de cult public (*sacra publica*) era destul de limitată. Socotită inferioară, căci slabă în raport cu bărbatul, femeia era privată de anumite drepturi civile, printre care participarea la anumite aspecte din viaţa publică..

[15] Conform căruia, dimpotrivă, „Femeia iubită devine suverana bărbatului. «Sexul frumos» este declarat mai aproape de divinitate decât bărbatul; mama este elogiată în adevărate efuziuni lirice.(...) Forţă civilizatoare a moravurilor, stăpână a viselor masculine" etc. (Gilles Lipovetsky, *op. cit.*, pp. 182-183).

tale versuri şi am undit în ele/ O gingaşă comoară de visuri cu fiori,/ Ce ziua mă încântă şi noaptea până-n ziori.../ Ah! spune-mi, în ce plaiuri culegi a tale cânturi?/ Ce muză îţi inspiră poeticile-avânturi?" – actul I, scena 7.

Pe de altă parte, pe spaţii extinse se problematizează, deşi adesea rudimentar, diferenţa de reprezentare între mai multe imagini ale lui Ovidiu, unele concentrând, desigur, şi elementele specifice receptării acestei figuri de panteon cultural de-a lungul marilor perioade istorice şi culturale (de la Antichitate la romantismul de secol XIX, şi în special varianta lui *îmblânzită,* Biedermeier, de după 1830[16]).

Există, mai întâi, un Ovidiu dispreţuit sau urât de patricienii avându-i drept reprezentanţi emblematici pe Ibis şi augurul Hillarius. Replicile primilor doi construiesc încă din scena de uvertură imaginea unui artist corupt, venal, seducător, care şi-a transformat opera capitală într-o mreajă numai bună de prins sexul slab: „Ibis: O! pe lume nu e nici o făptură/ Să poată ca s-aprindă in mine-atâta ură/ Pre cât acest Ovidiu corupt, corumpător,/ Pescuitor de-amoruri prin versuri de amor./ De când el mai cu seamă a scris «Arta iubirei»,/ Femeile, perdute pe câmpul rătăcirei,/ In braţele-i se aruncă orbiş, într-un noroc,/ Ca fluturii de noapte ce dau zburând în foc./ Hillarius (râzând): Ce vrei? ... berbantul are un farmec de plăcere/ Ce-n veci adimeneşte o minte de muiere,/ Căci ea se-ngână lesne cu-nşelătorul gând/ De-a preschimba în erou pe un mişel de rând." (actul I, scena 1). Motivată erotic (Ibis este îndrăgostit de Corina, o Corină căreia mărturiseşte a-i fi îndeplinit, în van, orice dorinţă, dar care s-ar fi lăsat sedusă de discursul mincinos al lui Ovidiu), perspectiva lui Ibis asupra celui pe care-l consideră rivalul de moarte va constitui de fapt *nexus*-ul acţiunii dramatice. Tentativa de asasinare, ratată, a cântăreţului iubirilor gingaşe, înscenarea unei false puneri în pericol a Iuliei şi, la final, exilarea lui Ovidiu la Tomis, sunt, fără excepţie, rod al uneltirilor îndrăgostitului fără speranţă, ce vituperează împotriva celui pe care îl crede vinovat de toate relele abătute nu numai asupra-i. Pe parcursul celor cinci acte, alte şi alte replici ale lui Ibis vor susţine fie profilul unui desfrânat ale cărui porniri ameninţă nu atât siguranţa Corinei (şi, prin extensie, a oricărei tinere cu visuri alimentate livresc), cât însăşi fiinţa profundă a Romei, fie al unui duşman capabil a stârni pornirile cele mai întunecate, şi chiar autodistrugerea: „În fine, – o să văd smulsă o plantă otrăvită/ Din calea vieţii mele, prin ea nenorocită./ Am să dizbar eu Roma de-un trândav desfrânat,/ Care-n onorul casnic loveşte nencetat,/ Pe fete şi neveste scoţându-le din minte,/ Şi pe bărbaţi insulta, soţ fie sau părinte/ O! scumpă răzbunare, al Furiilor dar!/ Mi-oi potoli eu setea din acrul tău nectar/ Când voi videa pe-Ovidiu zăcând fără suflare,/ Precum un şarpe putred lungit pe o cărare." (actul I, scena 2); „Ascultă tot: In urmă, cu-o dreaptă aşteptare,/ Dorind ca să mă bucur de mizera ta stare,/ In Dacia fugit-am pe-ascuns, la Cotizon,/ Ca să te am aproape, sub ochi, în orizon,/ Şi prin a urii mele dibace uneltire,/ Pe geţi condus-am însumi la-a Tomii năvălire,/ Sperând să fac din tine, fiind învingător,/ Un sclav, pe brânci, în ţărnă călcat de-al meu picior,/ S-ajuns în cea mai tristă ş-adâncă degradare ..." (actul V, scena 3) etc.

[16] A se vedea descrierea specificului est-european al acestuia, din celebrul studiu al lui Virgil Nemoianu, *Îmblânzirea romantismului,* traducere de Alina Florea şi Sanda Antonescu, Editura Curtea Veche, Bucureşti, 2004.

Nu există, bineînțeles, deosebiri fundamentale între acest Ovidiu al intriganților mânați de varii interese și figura lui Ovidiu creată de aristocrația înaltă, gata oricând – după caz și evoluție a relațiilor socio-culturale – fie să îl hulească și chiar să îl ostracizeze, fie să îl aduleze și să își asume meritele scriitorului ca luminător spiritual ori îndrumător cultural. Chiar și până să afle de relația clandestină dintre Iulia și Ovidiu, August însuși dă glas, în mai multe rânduri, (pre)concepțiilor legate de inconsistența de fond a misiunii în cetate a poetului specializat în *Arta iubirei*, dar și de potențialul pericol pe care el îl reprezintă, transformând în rău nu atât vulgul, cât cea mai influențabilă categorie umană, cea reprezentată de... femeie. Iată, bunăoară, doar câteva dintre replicile pe care le aruncă Iuliei îndrăgostite, imediat după revenirea de pe insula Caprea și cu mult înainte de a afla de infidelitatea propriei nepoate cu scriitorul adorat de toată suflarea feminină din cetate: „Ovidiu corumpe Roma-ntreagă./ Veninul de pe buze-i în miere se descheagă/ Și curge dulce-n inimi...// (...) Taci; Ovidiu, profanator de muze,/ Nu vreau prin al său nume să spurce-a tale buze" (actul III, scena 2). Singurul aristocrat care pare a-i rămâne până la capăt alături lui Ovidiu este Mecena, constant admirator al poetului pe care îndrăznește a-l apăra atunci când August îl acuză de trădare, recunoscându-i în schimb inconstanța sentimentală și predispoziția poetică: „Ovidiu a fost vrednic leal și cumpănit./ Lealitatea are un suflet liniștit. (...)/ Ovidiu este/ Un vânător ferice de versuri și neveste./ Poeții si amanții, de visuri îngânați,/ N-au timp pentru comploturi, ei sunt prea ocupați." (actul III, scena7).

Există, apoi, un Ovidiu al gloatei, așadar al plebeilor și chiar al gladiatorilor, pe care îl zugrăvește succint chiar luptătorul plătit de un Hillarius să îl ucidă. Deși ar putea să fie bănuit de scopuri strict pecuniare, gladiatorul nu ezită să susțină superioritatea potențialei victime în fața celui ce comandă crima: „Rutuba: Ce?! Ovidiu?! Poetul glorios?!/ Amicul lui Mecena, ce cântă-armonios?!/ Nălțat de însuși Caesar pe treptele nălțimei?/ Ho, ho! se schimbă treaba ... Voiești ca să dizbar/ Prezentul, viitorul de-un geniu așa rar?/ E fapta făr' de lege, ce mintea-mi otărăște .../ Cincizeci de mii sesterții nu-i scump cine-o plătește." (actul I, scena 5)

În mai multe scene cheie din textul dramatic revine și o altă reprezentare a protagonistului, cea sugerată, rudimentar, în diatriba rivalului în dragoste și condensată, pentru prima dată, de discursul îndrăgostit al Corinei. Obiect al iubirii aproape patologice a lui Ibis, tânăra nu ezită să își alunge pretendentul cu un dispreț ucigător, ce întoarce simplul refuz al unui bărbat ignobil în discurs proto-feminist (v. *supra*). Prin opoziție cu Ibis, Ovidiu i se pare un dezrobitor al femeii, cel care îi arată calea unei binevenite schimbări de soartă și chiar destin. Sursă a unei asemenea revelații, Ovidiu nu poate fi văzut, metonimic, decât ca lumină însuflețitoare: „Corina (stăpânindu-se)/ Ibis! .../ Dar a ta gură zadarnic mă insultă./ Invidia, când latră, Corina n-o ascultă./ Cuprins ești de mânie că sufletu-mi, trezit/ Din umbră, spre lumină voios s-a repezit,/ Și, despărțit de tine, scăpând de-a ta robire,/ Găsit-a în Ovidiu o nouă-nsufletire." (actul I, scena 3)

Similară, până la un punct, cu percepția Corinei este și reprezentarea ovidiană în ochii celorlalte personaje feminine ce apar în piesa lui Alecsandri, indiferent dacă ele sunt sau nu, la rândul lor, îndrăgostite de poet. Actea, spre exemplu, pare a fi un fel de

porte parole al tuturor femeilor romane, care în diferite momente ale subiectului dramatic arată rolul cheie al lui Ovidiu, fie din perspectiva feminităţii aristocrate, căreia acesta i-ar arăta calea de urmat („Unde-i vroi să mergem, noi mergem, bucuroase,/ Ovidiu, de-a ta liră sîntem prea amoroase" – actul II, scena 7), fie din perspectiva cetăţii, pe care artistul ar fi capabil să o cureţe de pleava coruptă şi viciată: „A dispărut Ovidiu, s-a dus leul orgiei/ şi ne-a lăsat aici cu drojdia beţiei." (actul IV, scena 3) Simptomatic, în ciuda diferenţelor inerente de temperatură atitudinală, şi femeile din spaţiul tomitan, care apar în ultimul act din *Ovidiu*, enunţă aceleaşi opinii, într-un discurs evident contaminat de aceleaşi mărci stilistice ale adoraţiei faţă de geniul roman: „Sarmiza: (...) E rar când pe-a lui faţă luceşte o zâmbire./ Ş-oricine-l întâlneşte îşi pleacă fruntea jos,/ Căci sub durerea naltă a chipul maiestos./ Dava: Aşa-i, el te uimeşte, şi graiu-i cu plăcere/ L-asculţi curgând din buze-i ca cea mai dulce miere" – actul V, sena 1).

Ovidiu şi reprezentarea de sine

Polimorfică este şi imaginea de sine a lui Ovidiu, din moment de propria reprezentare identitară a eroului variază constant de-a lungul piesei. De fapt, nu vorbim despre o singură imagine, ci despre mai multe, în a căror configurare se pot, până la un punct, recunoaşte câteva dintre imaginile create de alteritatea exterioară, mai uşor sau mai apăsat distilate. Prima ipostază în care apare, spre exemplu, este aceea a îndrăgostitului pătimaş, care utilizează retorica amoroasă convenţională şi pentru a-şi asigura ajutorul zeiţei Venus, şi pentru a o convinge pe Iulia de forţa propriilor sentimente. Strategul îndelung exersat, cu porniri încă netocite şi un trecut încărcat, recurge însă şi la mijloace nonverbale în scopul persuasiunii sentimentale, prosternându-se fără ezitări în faţa femeii adorate, percepute ca o semi-zeitate: „Eşti dulce şi augustă! ... Mărire ai şi milă,/ Mărire de regină şi farmec de copilă./ Încât ades îmi pare un vis norocul meu/ De-a fi iubit de tine făr-a fi dumnezeu,/ Ş-atâta maiestate în jurul tău domneşte,/Că, de-a-ţi atinge mâna, dorinţa-mi se sfieşte,/ Şi mintea mea, în lupta cu sufletu-mi robit,/ Mă pleacă la picioare-ţi, îngenunchet, uimit." (actul I, scena 7)

Ceea ce nu îl determină ca, ceva mai târziu, să îşi devoaleze comportamentul amoros uzual. De data aceasta, însă, vorbim despre o scenă din care posibilele obiecte ale discursului îndrăgostit standardizat lipsesc, aşa încât, fără ezitări inutile ori sfiiciuni mincinoase, eroul se poate arăta ca un Ovidiu al tuturor femeilor, recunoscându-le deschis prietenilor şi curtezanelor ce îi frecventează casa înflăcărarea cu care iubeşte, indistinct, orice reprezentantă a sexului frumos. Nu uită însă să îşi argumenteze comportamentul de erotoman indiscret prin necesitatea de a vedea în orice femeie crâmpeiul de zeitate graţie căruia întreaga existenţă este învestită cu un sens superior: „Toţi voi sunteţi ca mine; supuşi femelei, sclavi,/ Dar faceţi ca fricoşii ce vreu să pară bravi,/ Eu le iubesc pe toate, ş-aş vrea pe toate ele/ Să le confund într-una să fie toate-a mele!/ Pân' la sfârşitul lumei, lungind al vieţii fir,/ Aş vrea, câte s-or naşte, cu drag să le admir./ Căci eu iubesc în ele acea divinitate/ Ce viaţa ne-o urzeşte cu zile încântate/ Şi leagă faptul vieţii cu-apusul ei mâhnit/ Prin lanţ în înflorire de-amor fără sfârşit." (actul IV, scena 5)

În ciuda preocupărilor constante pentru propriul bine, fie el afectiv ori creator, personajul are un ascuţit simţ al realităţilor, principiilor şi valorilor comunitare. Nu mă refer aici la faptul că Ovidiu – aşa cum apare el în ultima scenă din actul secund – se arată un excelent cunoscător al psihologiei mulţimii, dovedindu-se capabil a liniști spiritele încinse (şi cu poftă de linşaj aristocratic) cu doar câteva cuvinte alese şi un pumn de monede de aur abia bătute de August (v. *supra*). Ci în special la modul în care în acelaşi act sancţionează, fără greş, racilele modului roman de viaţă. Desigur că, în diatriba îndreptată împotriva prezentului de acest nou Ovidiu – să-i spun, folosind o etichetă la îndemână, chiar un Ovidiu critic al actualităţii decăzute – sunt lesne recognoscibile sonurile de satiră specific romantică, la care Alecsandri apelează, iată, inclusiv în această piesă de senectute, considerată un fel de *summa* al propriei creaţii[17]: „O! ştiu că voi, junimea romană... ce junime! ..../ Nimic nu vă mai place şi nici iubiţi pe nime./ A voastre inimi stoarse în nesimţire zac,/ Sârmani! nici chiar lumina, nici Venus nu vă plac,/ Vă sinucideţi zilnic în modul cel mai jalnic,/ Vrând să ucideţi timpul! .../ (*Aprinzându-se*) In secolul ist falnic,/ Când artele frumoase, ajunse-n culmea lor,/ Schimbat-au Roma-n splendid muzeu neperitor,/ Când geniul păşeşte la templul nemurirei/ Încunjurat cu fală de stelele-omenirei./ Horaţiu şi Virgiliu, Tit Liviu şi Tibul,/ Nu e permis în Roma de viaţă-a fi sătul./ (...) A fi Civis Romanus este-a fi om de fer!/ Aşa ziceau strămunii, şi nu-ncăpeau sub cer./ Noi ne-am schimbat credinţa, căzând din înălţime./ Priviţi, iată-un specimen de-a Romei tinerime! (*Arată pe Barrus*)". (actul II, scena 5)

Din momentul în care se simte osândit de August, protagonistul pare că încearcă să îşi invalideze mai vechile laturi, cristalizându-şi retoric (dar cu vizibile semne de oboseală ori monotonie discursivă), ipostaza de poet patriot. Începând cu acest nou Ovidiu, perfect conştient de propria lui menire, de bard al neamului, pe care se simte obligat să îl eternizeze poetic („Fie!... A mea cenuşă de-acum pe vânturi zboare,/ Rămân a mele versuri a patriei odoare" – actul IV, scena 1), impresia unui cititor neavertizat este aceea că Alecsandri mizează insistent pe revenirea, în textul dramatic, a unei poetici de sorginte paşoptistă, ce valorizează, cum s-a mai observat, *legatum*-ul social şi politic al poetului într-un discurs ce pe alocuri pare apropiat, ca stilistică şi a(l)titudine estetică, de lirica sa de tinereţe. Exceptând însă aceste tirade pătimaşe, ce pun în valoare un crez romantic arhicunoscut, revolta lui Ovidiu rămâne latentă, campionul retoricii patetice neavând intenţia să îşi cheltuiască energiile într-un mod activ.

La o privire mai atentă, însă, din momentul în care securitatea socială şi posibilitatea de împlinire erotică alături de Iulia îi sunt ameninţate, putem practic, vorbi

[17] S-a observat de multă vreme că în cele două drame cu subiecte antice, aşadar nu numai în *Ovidiu*, ci şi în *Fântâna Blanduziei*, Alecsandri îşi recapitulează marile teme ale creaţiei: „Idei fundamentale pentru întreaga operă a lui Alecsandri reapar în această piesă de bătrâneţe: elanul către libertate al sclavilor, dorul de ţară al Gettei, dreptatea făcută *tinereţii*. În *Ovidiu*, la care autorul a lucrat îndelung, ultimul act şi mai cu seamă tirada finală izbutesc să refacă legătura cu ideile fundamentale ale operei: Primele părţi ale acestui ultim text dramatic sunt stăpânite în schimb de plăcerea coloristicii variate a replicii ritmate şi de pitorescul evocativ." (Academia de Ştiinţe Sociale şi Politice a Republicii Socialiste România, Institutul de Istoria Artei, *Istoria teatrului în România,* volumul al II-lea, 1849-1918, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1971, p. 156).

despre o cu totul altfel de reprezentare auctorială, una aproape modernă. Confruntat cu spectrul exilului, în actul IV, condamnat şi deja învins în actul final, Ovidiu îşi percepe iniţial pedeapsa consfinţită de un decret imperial ca un blestem, o fatalitate ce îl urmăreşte ca o umbră – şi pe care speră a o îndepărta de solara Iulia: „Tu, să împarţi exilul c-un bet nenorocit?/ Vai! nu-i destul, iubito, că te-am adimenit/ A nimici distanţa ce-n lume ne desparte,/ Din razele coronii făcându-mi mie parte?/ Ah! du-te, fugi de mine, caci sunt un om fatal./ Respiri în a mea casă un aer infernal./ Mergi, lasă-mă în umbră, şi tu, cu-a ta splendoare,/ Tu, rază virginală, te-ntoarce iar în soare" (actul IV, scena1). Destinul pe care şi-l asumă, în aşteptarea expulzării, este acela de rătăcitor veşnic tânăr, ce are o unică responsabilitate, aceea de a iubi : „Îmi place-a rătăci/ În lumea cea menită pe om a-l ferici / (...) Cât am simţire-n suflet, am parte de juneţe./ Iubesc, căci am menire în veci ca să iubesc./ De sunt poet, talentu-mi femeiei datoresc" etc. etc.

Nici urmă din această ardenţă declarativă şi combustie de vector erotic nu se mai observă însă în ultima imagine a lui Ovidiu, aceea din actul final, în care dramaturgul înfăţişează, mai întâi prin ochii femeilor tomitane, un Ovidiu transfigurat total de suferinţa produsă de ruptura de patria natală şi imposibilitatea de adaptare (fiziologică, psihologică şi afectivă) la condiţiile vitrege din ţinutul barbar: „Slab, suferind şi gingaş, el încă nu-i deprins/ De-abia stă pe picioare, cu greu se mai răsuflă,/ Ş-acum el e-n zăpadă sub crivăţul ce suflă./ (...) Îl roade dorul ţării de când el a plecat/ Din Roma... Vai de omul pe lume-înstrăinat!" (scena1).

Autoportretul lui Ovidiu la Tomis validează această convertire în negativ a figurii de panteon cultural de odinioară, din moment ce punctează alte şi alte faţete ale întunecării ireversibile a eroului. Îmbătrânit prematur, subţiat la faţă şi nevolnic în trup, poetul îşi resimte dureros alunecarea către moarte şi şi-o recunoaşte, simptomatic, imediat după triumful armat care parţial i se datorează. Abia întors din lupta la finele căreia cetele tomitane i-au alungat pe năvălitorii geţi şi sciţi, Ovidiu refuză onorurile luptătorilor pe care i-a condus şi preferă să se izoleze într-o însingurare aproape totală (este vegheat, totuşi, de empatica Sarmiza[18]), ce îi permite să îşi deplângă, în retorica sentimentală obişnuită, suferinţele trăite după alungarea din ţinutul natal. În ciuda abuzului de figuri ale înflăcărării, gravitatea de fond a trăirilor celui înstrăinat pe veci dintr-un loc şi un spirit pe care bineînţeles că le percepe, acum, drept edenice, este vizibilă şi, în general, convingătoare. Iată, spre ilustrare, câteva fragmente elocvente din scena 3, în care ni se dezvăluie, practic, un Ovidiu al marilor recapitulări – atât ale existenţei sale romane, cât şi ale experienţei exilare: „Sub trista rază-a lunii, plângând şi suferind,/ Plecai cu moartea-n suflet prin lume pribegind./ Trecui şi câmpi, şi dealuri, şi mari, tâmpit de minte,/ Mergând tot înainte, nainte, tot nainte,/ Până ce-am pus piciorul pe-acest pământ pustiu,/ În care-mi pregătise exilul un sicriu .../ Şi iată-mă aproape de pragul veciniciei!/ Pe dânsul nu mai pere amarul nostalgiei." Răceala puternică pentru

[18] La fel ca mama sa, Dava, Sarmiza este o variantă autohtonă de *tovarăşă duioasă de exil* sau de muză tomitană, învestită de poet cu un rol esenţial, pe care biografii lui nu au uitat să îl pomenească: „Numai muzele îl mai mângâiau, îi mai uşurau chinul singurătăţii, îl mai făceau să uite prezentul." (Ovidiu Drimba, *Ovidiu. Marele exilat la Tomis*, ediţie definitivă, prefaţă de Tudor Vianu, Editura Saeculum L.O., Bucureşti, 2001, p. 185).

care femeile sarmate încearcă în van să îl oblojească doar cu vin roşu nu face decât să slăbească şi mai tare inima dublului exilat[19] (care se plânge constant de dureri cardiace înfăţişate, desigur, metaforic: „Mi-e inima-ncolţită de-un dinte crâncen... Vai!"), pregătind de fapt terenul biologic pentru un sfârşit deocamdată amânat, deşi replicile mai multor personaje care îi deplâng starea confirmă că acest Ovidiu la Tomis, văzut prin ochii unui Alecsandri îmbătrânit şi bolnav, prezintă mai multe simptome specifice intrării în ultimul *ţinut de întuneric* permis fiinţei.

Inevitabilul se produce, însă, se produce după ultima întânire cu perfidul Ibis, cel care îi dă practic lovitura de moarte (spirituală) anunţându-l de moartea muzei de altădată, gingaşa Corină. Tirada de o durere coleşitoare a exilatului în sfârşit învins, începută în faţa cuplului Sarmiza-Gettor, dar încheiată într-o solitudine orgolioasă, reia, bineînţeles, o serie de teme şi prelucrări motivice subsumate creaţiei, de la eterna izolare ori spaima de uitare a creatorului la ispita absolutului şi iluzia demiurgiei – pe care bietului om supus pieirii fizice i-o poate asigura doar naşterea în cheie spirituală: „Copiii mei, voi, «Tristii» şi voi, «Metamorfoze»,/ Şi tu, «Arta iubirei»... Ce mândre-apoteoze,/ Ce lauri vă aşteaptă în timpii viitori?/ Paiangănul urzi-va pe voi învălitori./ Şi eu, căzând în haos, ca grindina în marea,/ Avea-voi două giulgiuri: şi moartea, şi uitarea!/ (*Se pune pe jilţ, obosit, şi ia de pe masă o tăbliţă de ceară.)* Fie ce-a fi de-acum... cum sunt... un pai în vânt.../ Să cerc încă o dată pe lira mea să cânt./ (*Scrie pe tăbliţă cu stiletul, declamând)* «O! Soare, veselie, izvor de-ntinerire,/ A lumilor podoabă, a cerului zâmbire,/ Ochi splendid care-n tine oglinzi tot universul,/ Tu Iuliei şi Romei pe raza ta dă-mi versul./ (*Slăbind)* Pe raza ta... dă-mi versul... pe raza.... »." (scena 5).

Iulia ajunge prea târziu la căpătâiul exilatului în agonie, numai pentru a constata prăbuşirea definitivă a falnicului bărbat de odinioară şi iminenţa morţii într-un trup imposibil de recunoscut: „O! ceruri! Un cadavru apare-n ochi-mi... (...)/ Şi cum ... durere cruntă! ... în ce stare-l găsesc/ Nu pe al meu Ovidiu, din timpul strălucirei,/ Dar spectrul său!... un spectru în ghearele pieirei,/ Slab, palid, pe-a lui frunte, purtând asprul sigil/ Înfipt cu nendurare de crâncenul exil." (scena 6). Departe de a-l vindeca pe deplin, revederea femeii iubite pare doar iniţial a-i restabili echilibrul energetic, suprapunându-se peste viziunea unei Rome aurorale, restaurate anamnetic. Ulterior, îi confirmă lui Ovidiu certitudinea veche în privinţa supremaţiei iubirii în faţa oricăror alte simţăminte omeneşti, dar şi a capacităţii artei de a-i conferi adevărata nemurire, aşa încât eroul se poate în sfârşit stinge, după o pledoarie finală în care sonurile apocaliptice se îmbină cu febrilitatea vizionară pentru a configura imaginea viitorului neam ce va asigura eternitatea Romei[20]. Fără eforturi suplimentare, cititorul va descifra în ultimul discurs ovidian obsesia statornică a lui Alecsandri, materializată anterior în *Cântecul gintei*

[19] Folosesc formula cu întelesul atribuit în capitolul final din *Corpuri*, *exiluri*, *terapii*, unde am analizat confesiunile scriitoarelor aflate în exil şi care îşi resimt şi senectutea drept un hotar al ultimului exil biologic (v. Emanuela Ilie, *Corpuri*, *exiluri*, *terapii*, Editura Cartea Românească Educaţional, Iaşi, 2020, p. 170 ş.u.).

[20] S-a şi constatat, de altfel, această cheie de interpretare a finalului piesei: „Cu tot tezismul naiv al piesei lui Alecsandri, ea dă pentru prima dată formă literară interpretării simbolice a acestui exil pe care autori străini îl vedeau doar în perspectiva unei epoci de decadenţă: în piesa lui Alecsandri, venirea lui Ovidiu anunţă simbioza daco-romană şi naşterea unui nou popor menit să strălucească la gurile Dunării." (Mircea Anghelescu, în *loc. cit.*).

latine (cel pentru care în anul 1878, la Montpellier, poetului i se decernase premiul Societăţii Limbilor Romanice): „Văd Roma cum expiră ... Vai! Roma nu mai este!/ Puterea ei? - legendă! Istoria-i? - poveste!/ (...)/ Staţi! ... Norul greu dispare ... Lumina creşte-n urmă .../ Trec secoli! ... o! minune! ... Aici, în răsărit,/ Vlăstarul, fiu al Romei, stejar a devenit,/ Şi Istrul moşteneşte al Tibrului renume .../ Se-nalţă-o nouă Romă, renaşte-o nouă lume,/ Mormântu-mi se deschide ... din el, în viitor,/ Un lung torent de viaţă se-ntinde roditor.(Cu entuziasm)/ Dumnezeiri! ... Nu, ginta latină-n veci nu moare!"

Concluzii

Recitită astăzi, la peste două sute de ani de la naşterea autorului ei, *Ovidiu* îşi dezvăluie mai repede ca oricând punctele nevralgice. Deşi vorbim despre o ficţiune cu mize vădit identitare, şi nu de o reconstituire istorică, micile neglijenţe sau erori de situare contextuală subminează, pe ici, pe colo, credibilitatea versiunii lui Alecsandri. Cu adevărat supărătoare sunt însă tiradele sforăitoare ale personajelor, fie ele de prim-plan ori de fundal, care alunecă nu o dată într-un sentimentalism ieftin sau într-un patriotism de tribună. Nici recitativul erotic, doldora de locuri comune şi pus mereu în legătură cu o gesticulaţie afectată, nu convinge întotdeauna. În plus, discursurile personajelor nu sunt bine individualizate[21] – între replicile înflăcărate ale aristocraţilor şi cele ale gladiatorilor pe de o parte, între discursul îndrăgostit al nepoatei împăratului, Iulia, şi acela al tomitanei Sarmiza, pe de altă parte, existând, bunăoară, doar minime variaţii stilistice etc.

Dar, chiar şi aşa, piesa *Ovidiu* nu merită anulată dintr-o singură mişcare dispreţuitoare de condei (meta)critic şi cu atât mai puţin aruncată la coşul de gunoi al dramaturgiei autohtone. Din perspectiva mea, ea poate fi valorizată în special pentru modul deloc superficial în care, pe tot parcursul piesei, abordează problematica reprezentării alterităţii şi, spre final, condiţia exilatului poet, care experimentează mai multe tipuri de ruptură identitară şi devine, prematur, *un spectru în ghearele pieirei*. Sigur, această figură a decăderii şi chiar a evanescenţei poate fi privită în mai multe moduri: ca simbol al înstrăinatului perpetuu, al artistului minat de incertitudini sau al omului însuşi, aflat în faţa unor experienţe radicale, precum moartea, maladia incurabilă sau ruptura definitivă (de fiinţa iubită, de ţara natală sau de mai vechile identităţi). Indiferent de cheia de interpretare aleasă, trebuie să recunoaştem că această tematizare modernă a relaţiei dintre exil şi creaţie prefigurează linia de construcţie auctorială pe care vor merge cele mai reuşite variante ficţionale româneşti ale exilului tomitan al lui Ovidiu – precum, bunăoară, minunatul roman *Dumnezeu s-a născut în exil* de Vintilă

[21] Faptul este surprinzător, din moment ce Alecsandri ştia bine şi deplângea în câteva texte cu alonjă teoretică uniformizarea limbajului dramatic: „Limba întrebuinţată păn-acum de traducătorii dramelor franceze şi germane este o macaronadă ridicolă şi indigestă care displace auzului şi nimiceşte interesul pieselor, fie cât de bine giucate. Toate personagele vorbesc acelaşi jargon bursumflat: marchezul ca ciobotarul, principesa ca spălătoriţa,cardinalul ca vezeteul, împăratul ca bucătarul etc., şi, graţie ignoranţei traducătorilor, toţi vorbesc fraze tălcuite cuvânt de cuvânt de pe acele de limbi străine: astfel auzi pe o tânără cochetă pariziană zicând că a primit un pui de găină (elle a reçu un poulet), sau pe un student exclamând: Ce chesea!... Ceea ce-mi cânţi nu-i decât o raţă (quelle blague!... ce que tu me chantes la n est qu'un canard)" (Vasile Alecsandri, Prefaţă, în *Pagini din istoria gândirii teatrale româneşti. Texte alese, prefaţă şi note de Ileana Berlogea şi George Muntean,* Editura Meridiane, Bucureşti, 1972, p. 67).

Horia sau ingeniosul op simili-confesiv numit *Moartea la Tomis. Jurnalul lui Ovidiu*, scris de Marin Mincu.

Bibliografie primară/ ediţii consultate:

Alecsandri, Vasile, *Comedii şi drame,* ediţie îngrijită, prefaţă şi indici cronologici de Mircea Ghiţulescu, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1986.
Alecsandri, Vasile, *Drame*, postfaţă şi bibliografie de Elvira Sorohan, Editura Minerva, Bucureşti, 1980.

Bibliografie secundară:

Academia de Ştiinţe Sociale şi Politice a Republicii Socialiste România, Institutul de Istoria Artei, *Istoria teatrului în România,* volumul al II-lea (1849-1918), Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1971.
Anghelescu, Mircea, *Vieţile postume ale poetului*, în „Dilema Veche", nr. 647 din 14-20 iulie 2016, articol disponibil în varianta on line pe Vieţile postume ale poetului (dilemaveche.ro)
Boia, Lucian, *Jocul cu trecutul. Istoria între adevăr şi ficţiune*, ediţia a II-a, revăzută şi adăugită, Editura Humanitas, Bucureşti, 2002.
Călinescu, G., *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, ediţia a II-a, revăzută şi adăugită, ediţie şi prefaţă de Al. Piru, Editura Minerva, Bucureşti, 1982.
Drimba, Ovidiu, *Ovidiu. Marele exilat la Tomis*, ediţie definitivă, prefaţă de Tudor Vianu, Editura Saeculum L.O., Bucureşti, 2001.
Faifer, Florin, *Dramaturgi români*, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2009.
Gimpel, Jean, *Despre artă şi artişti,* traducere de Pavel Popescu, Editura Meridiane, Bucureşti, 1973.
Ilie, Emanuela, *Corpuri, exiluri, terapii*, Editura Cartea Românească Educaţional, Iaşi, 2020.
Lipovetsky, Gilles, *A treia femeie*, traducere de Radu Sergiu Ruba şi Manuela Vrabie, Editura Univers, Bucureşti, 2000.
Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române. Cinci secole de literatură*, Editura Paralela 45, Piteşti, 2008.
Nemoianu, Virgil, *Îmblânzirea romantismului,* traducere de Alina Florea şi Sanda Antonescu, Editura Curtea Veche, Bucureşti, 2004.
Pagini din istoria gândirii teatrale româneşti. Texte alese, prefaţă şi note de Ileana Berlogea şi George Muntean, Editura Meridiane, Bucureşti, 1972.
Paraschiv, Mihaela, *Femeia în Roma antică*, ediţia a III-a, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2011.
Regman, Cornel, *Întâlniri cu clasicii*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1998.
Vulcănescu, Elena, *Bucureşti – Paris* via *Mircești*, Editura Fundaţiei Culturale Poezia, Iaşi, 2007.

THE SUBJECT OF PSYCHOMACHIA IN THE WORK OF SEBASTIAN BRANDT

Adriana Claudia CÎTEIA
Assoc. Prof. PhD., Ovidius University of Constanţa

Abstract: The study aim to explore the dissociation of identity and the reconstruction of the subjective space as forms of self-exploration and searching a subjective Paradise placed outside the Christian moral space. The Gods of Vices are proof of the need of a subjective pantheon, capable of replacing both the classical mythology and the Christian one.

Keywords: psychomachia, identity, self-exploration, mythology

O primă lectură a operei lui Sebastian Brandt[1] orientează interpretarea spre vulnerabilitatea morală umană, existenţa individuală fiind doar un voiaj „pe marea ispitelor", iar vinovăţia, în sensul *amartiei*[2] creştine, imposibil de evitat.

Aparent, opera este construită pe ideea parepidemiei tragice, care reduce existenţa la căutarea unei fericiri individuale, iluzorii.

„Nebunia" finalului de Ev Mediu pare a nu mai avea nimic în comun cu *moria*[3] epocii antice şi medievale creştine.

Sub crusta ideatică subţire a pericolului rătăcirii, îndepărtării de etica creştină, care a determinat catalogarea prea simplistă a operei drept satiră, se află un discurs profund al regăsirii de sine, într-un spaţiu neexplorat, prins între două ţărmuri: unul vechi, abandonat, şi unul nou, încă nedefinit.

La Brandt, căutarea unui *locus voluptatis* necesită o hartă ale cărei puncte de referinţă sunt „plăcerile interzise" de *ethos*-ul creştin. Fiecare poem-monolog este o oprire, dar şi un indiciu nou în configurarea itinerariului spre *Narragonia*, şi implicit, în efortul cunoaşterii de sine. Dar pe măsură ce „corabia" înaintează şi monologurile se succed, Paradisul căutat pare să se retragă, pentru a lăsa personajele să se descopere fără teama de pedeapsa eshatologică. *Corabia Nebunilor* explorează o lume nouă, în care faţete identitare respinse de morala creştină ies la lumină într-o manieră surprinzătoare.

Puntea corabiei devine scena unui teatru interior pe care îşi fac apariţia ipostaze identitare interzise, care îşi rostesc discursul deculpabilizator în faţa unui spectator unic- Eul care urmăreşte jocul dedublărilor sale.

Eului care se confesează îi este necesar un orizont nou de expresie- „marea ispitelor" care capătă dimensiunile apelor primordiale peste care plutea *Logos*-ul divin al *Genezei*. Brandt propune o reconfigurare a spaţiului individual cu valoarea unei *Geneze* subiective. Ficţionalizării eului care îşi asumă rolul de demiurg, îi corespunde

[1] *The Ship of Fools*, translated by Alexander Barclay, Edinburgh, William Paterson, London, Henry Sotheran and Co, 1974. Prezenta ediţie este reeditarea fidelă a variantei engleze apărute în anul 1509.
[2] Păcat, ispită.
[3] Nebunia ca ieşire iraţională din sine, încălcare temporară a normelor sociale stabilite prin lege şi tradiţie.

ficţionalizarea lumii, substituirea spaţiului constrângător al Cetăţii cu un spaţiu fără coordonate, şi a *Grădinii Edenului* cu insula *Narragonia.*

Renaşterea universului interior presupune reîntoarcerea la eul mitologizat. Fie că este vorba despre evantaiul de ipostaze ale eului deculpabilizat prin îndepărtarea de orizontul de semnificaţii creştin, sau de explorarea faţetelor ascunse ale identităţii, redescoperirea realităţii subiective se produce într-un spaţiu nou, autonom, aflat între sistemul de referinţă creştin şi cel mitic clasic.

Personificările viciilor şi încoronarea Nebuniei ca stăpână a lumii sunt forme radicale de asumare a metamorfozelor identitare, de către omul modern.

Zeiţa Nebunia şi zeii viciilor sunt dovada necesităţii unui pantheon subiectiv, a elaborării unor figuri divine personale, capabile să înlocuiască atât mitologia clasică, cât şi mitologia creştină, furnizoare de modele eroice imposibil de egalat. Zeii viciilor din *Stultifera Navis* sunt zeii efemeri, ai fericirii private. Reconstrucţia spaţiului subiectiv suprapune motivele mitico-religioase ale Demiurgului şi operei sale: individul îşi asumă libertatea multiplicării identitare.

În opera lui Sebastian Brandt, monologurile viciilor personificate pot fi interpretate ca răspunsuri la întrebările individului antrenat în aventura autocunoaşterii, ale cărei direcţii sunt *Paradisul* biblic sau *Narragonia* subiectivă.

Plasat dincolo de orice interdicţie morală, spaţiul *Narragoniei* este un spaţiu al negativităţii eliberatoare, în care temerile provocate de exigenţele creştine şi de perisabilitatea liberului arbitru sunt atenuate.

Narragonia este punctul terminus al căutării de sine, al identificării unui Paradis interior. Corabia, personajele şi monologurile lor sunt expresia trăirilor particulare, ermetic raportate la spaţiul individual. Convertirea lor în limbajul comun *Stultiferei Navis* a avut drept consecinţă mitologizarea sinelui. Soluţia lui Brandt a fost suspendarea dialogului, şi înlocuirea acestuia cu o suită de monologuri care definesc o mistică a iubirii de sine.

Corabia conturează harta unui spaţiu compensator, un refugiu construit printr-un joc al devalorizării sistemelor de referinţă tradiţional-creştine. Fuga din lume înlocuieşte o realitate neconvenabilă, cu o alternativă ideală, subiectivă.

Personajele sunt din perspectiva eticii creştine, antimodele, antieroi, neconformi cu tipologiile creionate în Antichitate şi Evul Mediu. Amestecul de spontaneitate, veselie, nelinişte, mister defineşte *enkomion*-ul nebuniei şi reduce păcatul (înţeles ca amestec între *hybris*-ul păgân şi *amartia* creştină) la dimensiunile greşelii infantile, inerente aventurii căutării de sine. Deculpabilizarea prin explorarea labirintului interior este însoţită de metamorfoza persoanei în personaj, înţeles ca duplicat negativ.

Retragerea în spaţiul interior însoţită de jocul personajelor care exprimă ipostazierea identităţii individuale accentuează diferenţa între cunoaşterea narcisică de sine, care exclude măştile identitare şi cunoaşterea pigmalionică de sine, care le produce.

Desprinderea de ţărmul cunoscut, în căutarea *Narragoniei* poate fi înţeleasă ca o consecinţă a nevoii de autonomie a individului, de neconformitate cu lumea, de autenticitate, de expansiune a personalităţii. Căutarea unor noi sisteme de referinţă

personale este consecinţa îndoielii asupra opţiunilor regăsirii de sine furnizate de gândirea filosofică clasică şi creştină. Aventura autodescoperirii are loc într-un spaţiu nou, în care terapia deculpabilizării se face prin suita de monologuri-mărturisiri ale viciilor personificate.

Narrenschiff- Corabia Nebunilor imaginată de Sebastian Brandt capătă aspectul unei confesiuni, necesare *catharsis*-ului individual şi descoperirii paradisului propriu.

Impresia pe care o lasă cele 113 cânturi din *Narrenschiff* este că toate monologurile sunt prezentate în acelaşi timp, ca dovezi ale sincerităţii faţă de sine. Pentru Brandt, nebunia este o stare de perpetuă căutare a polilor identităţii.

Controversa creştină asupra dipsihismului, a luptei interioare dintre Cele două Cetăţi- cetatea Babilonului şi cetatea Ierusalimului[4], cetatea terestră şi „cetăţuia din suflet"[5] a produs în secolele IV-XIII, cel puţin două modele de literatură:

- modelul mistic, având ca teme centrale lupta cu gândurile-ispită (*logismoi*)[6], *monotropia*[7] şi înstrăinarea de lume,
- modelul etic augustinian şi postaugustinian al cetăţii divine interioare[8].

Ambele modele au ca surse veterotestamentare general invocate *Psalmul* 44, şi *Exod* 3, 14, tema comună fiind dialogul dintre Dumnezeu şi sufletul omenesc chemat „să se lepede de caldeeni" (simbol al păcatelor) pentru a veni să trăiască „în împărăţia celor vii". „Exi de tera tua" se referă în exegeza creştină la renunţarea la bunurile pământeşti,
„de cognatione tua" din continuarea textului psaltic, la abandonarea felului anterior de viaţă,
„de domo patris tui", la uitarea amintirilor despre lume[9].

Tema *ekdemiei*[10], a autoexilului a fost inspirată, însă şi de îndemnul paulin „me dipsychein"[11]- „să nu ne împărţim sufletele", care a produs o luxuriantă literatură creştină a celor două căi şi „celor două suflete", care se exclud reciproc.

Decizia autoexilului a fost motivată aşadar, de nevoia de a exprima o identitate de tip parepidemic creştin. Distanţarea de lume instaurează o interioritate în incinta căreia este posibilă contemporaneitatea cu trecutul creştin şi cu viitorul parousianic.
Brandt redefineşte tema psihomahiei, utilizând un dublu sistem de referinţă:

-lupta dintre suflet şi raţiune

- lupta dintre afecte, în teatrul interior al personalităţii.

În opera lui Brandt, Eul îşi defineşte pluralitatea prin ipostazierea identitară. Pluralul devine sinonimul identităţii multiple. *Stultifera Navis* instituie un Eu mobil, capabil să reformuleze vechiul dialog creştin cu „gândurile", prin narativizarea nebuniei. *Filomoria* erasmiană este o modalitate de a explica duplicarea sinelui, dinamica relaţiei

[4] Aureliu Augustin, *De civitate Dei*, Editura Institutului Biblic, Bucureşti, 1997.
[5] Meister Eckhart, *Cetăţuia din suflet*, Editura Herald, Bucureşti, 2004, *passim*.
[6] T. Spidlik, *Spiritualitatea Răsăritului creştin*, vol. 1, Editura Deisis, Sibiu, 1997, p. 272-278.
[7] concentrarea gândurilor asupra relaţiei dintre individ şi Divinitate.
[8] Charles Taylor, *Sources of the Self. The Making of Modern Identity*, Cambridge University Press, 2009, p. 127-143.
[9] A. Guillaumont, *Originile vieţii monahale*, Editura Polirom, Iaşi, 1997, p. 124-126.
[10] A abandonării unui sistem de referinţă familiar.
[11] 1Corinteni 23, 1-2.

dintre cunoscut şi necunoscut în demersul autocunoaşterii. Dialogul cu Dumnezeu este înlocuit de dialogul cu sinele, tipic unei conduite filautiste de refugiu şi de deculpabilizare.

Monologurile viciilor din *Stultifera Navis* pot fi interpretate în sensul redefinirii relaţiei Eu-Noi. Noi (ca sumă a ipostazelor identitare, a viciilor personificate) devine masca în spatele căreia se conturează identitatea multiplă. Mişcarea corabiei spre *Narragonia* defineşte un spaţiu dublu al rostirii: scena interioară a confesiunii şi fundalul (marea, şi insula) ca spaţiu de reflectare a interiorităţii, dar şi ca spaţiu al disocierii identitare[12]. Iluzia mişcării între ţărmul abandonat şi *Narragonia* defineşte o identitate imposibilă în sistemul de referinţă creştin, care suferă o conversie determinată de nevoia de autonomie.

Opera propune o definire a psihomahiei ca antagonism între pasiuni şi valorile etice, dar şi ca revelaţie de sine care produce o deturnare a direcţiei (creştine) a vieţii, o răsturnare a regimului intern al persoanei[13].

Nebunia din *Narenschiff* nu mai are nimic în comun cu *moria* creştină, ci este rezultatul familiarizării cu propriile patimi.

Popularitatea operei lui Sebastian Brandt s-a datorat stilului uşor şi liber, dar şi manierei de lucru: scurte poeme satirice, care prezintă „nebuniile naturii umane”[14], spre amuzamentul şi educarea contemporanilor. Stilul este tipic secolului al XV-lea[15]: Brandt apelează la autoritatea clasicilor, descrierea fiecărui viciu fiind însoţită de trimiteri la autorii antici sau la sursele biblice, ceea ce dă operei un aspect stromatic.

Dintre autorii greci este preferat Plutarh, (în traducere latină), iar dintre latini, Ovidius, Iuvenal, Catulus, Vergilius, Seneca, Cicero. Din *Vechiul Testament* (folosit şi ca sursă de inspiraţie pentru ilustraţiile cărţii, care s-au bucurat de aceeaşi popularitate ca şi textul[16]) sunt preferate pasaje din *Proverbe, Înţelepciunea lui Solomon, Eclesiastul*.

Poemul este împărţit în 113 secţiuni care prezintă, cu excepţia unei scurte introduceri şi a concluziilor, păcatele, viciile, extravaganţele vremii[17], cu un evident scop pedagogic.

Traducerea lui Alexander Barclay, din 1509, nu este în totalitate fidelă textului original, după cum însuşi traducătorul o mărturiseşte în prologul ediţiei sale[18]:

„I exhort ye reders to take no displesour for yt, it is nat translated word by word acordinge to ye verses as nere as the parcyte of my wyt wyl suffer me, some tyme addynge, somtyme detractinge and takinge away suche things as semeth me necessary and superflue”.

---

[12] D. Cargnello, *Alterita e alienita*, Casa Fioriti, Roma, 2010, *passim.*
[13] R. Jaccard, *L'exil intérieur. Schizoïdie et civilization*, Presses Universitaires de France, 2000.
[14] *The Ship of Fools*, translated by Alexander Barclay, Edinburgh, William Paterson, London, Henry Sotheran and Co, 1974.
[15] *Narrenschiff* a fost publicată în ediţie princeps în dialect suab, în anul 1494, tradusă în latină în 1497 şi 1507, în germană, engleză şi franceză; *Ibidem*, p. 3.
[16] Autorii ilustraţiilor provin din şcoala lui Holbein, şi Martin Schön din Colmar, dar cele mai apreciate au rămas gravurile lui Dürer pentru ediţiile germane. *Ibidem*, p. 6.
[17] Pasagerii corabiei sunt avarii, delatorii, beţivii, desfrânaţii, trufaşii, mânioşii, gurmanzii, cei care interpretează greşit Scriptura.
[18] *The Ship of Fools*, ed. cit., p. 68.

Barclay inserează şi o foarte scurtă explicaţie a titlului. Cartea se numeşte *Corabia Nebunilor* pentru că această lume nu este altceva decât o mare agitată, pe care rătăcim, copleşiţi de ispite, „din ignoranţă sau îndărătnicie”[19]:

„For this worlde is nought els but a tempestous se in the whiche we dayly wander and are caste inn dyuers tribulations, paynes and aduersitees: some by ignorance and some by wilfulnes: wherefore suche doers ar worthy to be called foles, syns they gyde them nat by reason as creatures resonable ought to do”.

Corabia Nebunilor este un spaţiu din care vechea raţiune a lumii dispare:

“I am the firste fole of all the hole nauy
To kepe the pompe, the helme and eke the sayle
For this is my mynde, this one pleasoure haue I
Of bokes to haue grete plenty and aparayle
I take no wysdome by them: nor yet auayle
Nor them preceyue nat: And then I them despyse
Thus am I a foole and all that sewe that guyse[20]”

Odată cu Brandt, nebunia intră în universul unui discurs filosofic având ca repere adevărul şi minciuna, viaţa şi moartea.

Tema nebuniei şi a pierderii de sine, prin pierderea memoriei şi confuzia identitară a fost viguros conturată în Antichitatea clasică[21], şi reluată în perioada Renaşterii[22]. În opera lui Brandt, imaginea nebunului-personaj este rezultatul suprapunerii a două arhetipuri:

a. *Ianus Bifrons*, care alătură, la rândul său ipostaza damnatului, a marginalului, ipostazei ferm conturate a Nebuniei personificate, exilate în afara cetăţii, de unde îşi strigă monologul despre viciu şi virtute, realitate şi iluzie[23].
b. *Arhetipul lui Narcis*, al refuzului lumii şi iluziei descoperirii de sine, ca unic reper al periplului individual pe marea ispitelor. Plăcerea complicităţii cu sine şi cu propriile greşeli este mărturisită într-un pasaj din „Of old Folyes encresynge foly with age”[24] :

„I am a childe and yet lyuyd haue I
An hundreth winter encresynge my foly” .

Complicitatea cu sinele suspendă reciprocitatea, legătura cu normele cetăţii, consecinţa fiind marginalizarea. Nebunul se află într-o stare de ambiguitate etică. Spaţiul *stultiferrei navis* capătă semnificaţia unui Purgatoriu, poziţionat între Paradis şi *Narragonia*. *Corabia Nebunilor* exprimă un conflict etic de dimensiuni tragice. Fiecare dintre membrii echipajului respinge un arhetip comportamental creştin, refugiindu-se într-o lume interioară, limitată. Tragismul etic se accentuează cu fiecare poem, care mai adaugă o treaptă la scara descendentă a păcatelor.

[19] *Ibidem.*
[20] *Ibidem*, p. 84.
[21] Er. Dodds, *Grecii şi iraţionalul*, Editura Polirom, Iaşi, 1998, *passim.*
[22] *folies* care stigmatizează vicii şi defecte produse de pierderea raţiunii. Michel Foucault, *Istoria Nebuniei în epoca clasică,* Editura Humanitas, Bucureşti, 1996.
[23] Michel de Certeaux, *Fabula mistică*, Editura Polirom, Iaşi, 1996.
[24] *The Ship of Fools*, ed.cit., p. 107.

În *Stultifera Navis*, nu există dialog. Fiecare viciu-personaj respectă regula monologului, adresându-se unui auditoriu imaginar. Poemele par a fi construite în jurul ideii de responsabilitate individuală. Fiecare personaj este independent, poziţionat într-un decupaj propiu, intenţia lui Brandt fiind probabil de a transmite ideea de libertate a deciziei morale. Întreaga operă este structurată de ideea de a defini virtutea prin ceea ce nu este aceasta.

Arhetipul lui Narcis are în opera lui Brandt dimensiunile personajului colectiv, apărut prin multipla ipostaziere a viciului. Viciul, rezultat prin suprapunerea sinelui narcisic şi a sinelui *anakastic* (definit sub presiunea necesităţii) implică retragerea în spaţiul închis al dorinţelor personale.

Nebunia este antrenată într-un joc academic de metafore care o întemeiază ca eboşă a raţiunii. Vechea temă homerică a morţii şi pierderii identităţii în călătoria pe apele Styxul-ui este suprapusă de tema nebuniei ca modalitate de resemnificare identitară, şi a voiajului spre un antipod al Paradisului virtuţilor creştine- *Narragonia*. Moartea şi nebunia redefinesc interioritatea individului. Spectacolul terapeutic al morţii[25], al „deşertăciunii deşertăciunilor" a fost înlocuit, până la sfârşitul Evului Mediu, cu spectacolul nebuniei, al iraţionalităţii sinonime cu moartea şi cu „vânarea de vânt"[26]. Nebunul-personaj al literaturii filosofice renascentiste şi post-renascentiste păstrează ceva din atitudinea nebunului creştin din primele veacuri de după Christos, care îşi înlocuieşte cuvintele cu hohote de râs moralizatoare[27].

Complexa temă antică a psihomahiei, consecinţă a unei complicate hermeneutici a sinelui[28] este desprinsă din contextul filosofico-religios păgân, şi plasată în lista celor douăsprezece perechi de contrarii care scindează sufletul: Credinţă-Idolatrie, Speranţă-Disperare, Milă-Avariţie, Castitate-Desfrânare, Prudenţă-Nebunie, Răbdare-Mânie, Blândeţe-Severitate, Înţelegere-Dezbinare, Ascultare-Nesupunere, Perseverenţă-Delăsare[29].

În *Narrenschiff,* tema sfârşitului lumii este redusă la dimensiunile apocalipsei individuale, fiecare viciu-personaj fiind o ipostază a acesteia[30].

În opera lui Sebastian Brandt se întâlnesc şi se completează poetic complexul arhetipal clasic şi cel biblic, structurate pe arhetipul corabiei, arhetipul insulei şi tema nebuniei. *Narrenschiff* (alegoria călătoriei) se dezvoltă ca antitip al aventurii argonautice şi al modelelor etice de eroi imaginari, furnizate cu generozitate de antichitatea clasică, şi înlocuite ulterior de literatura agiografică creştină.

Călătoria din *Narrenschiff* are două puncte de referinţă: corabia şi insula către care se îndreaptă. Corabia şi ţinta sa, *Narragonia* sunt coordonatele unui spaţiu psihogeografic în care devine posibilă deconstrucţia imaginii de sine. *Narragonia* este oglinda externă care reflectă etapele retragerii într-un spaţiu subiectiv, distopic. Voiajul

[25] Johan Huizinga, *Amurgul Evului Mediu*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2002, *passim.*
[26] Jean Delumeau, *Păcatul şi frica*. *Culpabilitatea în Occident secolele XII-XV*, Editura Polirom, Iaşi, 1997, p. 44-50.
[27] Michel de Certeau, *Fabula mistică*. *Secolele XVI-XVII*, Editura Polirom, Iași, 1996, *passim.*
[28] *Ibidem.*
[29] Sebastian Brant, *Stultifera Navis*, ed.cit., p. 21.
[30] Sebastian Brant, *Stultifera Navis*...cântul CXVII, vs.21-22, 57.

devine astfel simbolul deschiderii şi intrării în sine, iar corabia şi insula devin simboluri ale imaginii de sine şi dublului său monstruos. Naraţiunile construite în jurul ideii de călătorie, explorare au fost interpretate ca forme de manifestare ale nevoii psihologice de autocunoaştere, care au avut drept rezultat naşterea subiectului şi subiectivităţii în Europa premodernă[31].

Brandt descrie un itinerariu psihogenetic descendent, dominat de mecanismele negative de formare a conştiinţei de sine. *Narragonia* este un contra-Paradis, un spaţiu al abandonului de sine.

Corabia nebunilor este aşadar, o excepţie într-un peisaj arhetipal dominat de corabia Argonauţilor[32], sau de corăbiile lui Odiseu[33], Enea[34], Cosmas Indicopleustes[35] asociate ideei de călătorie întemeietoare şi de itinerariu al regăsirii sinelui, de Paradis interior. Ithaca şi Roma, coordonate ale sinelui axial, eroic, nu au nimic în comun cu *Narragonia*, paradisul iluzoriu al nebunilor, din poemul lui Brandt. *Stultifera navis* este, mai degrabă, un eshatip al corabiei lui Charon, pornită într-un itinerariu al uitării de sine.

În contextul religios iudaic (arca lui Noe- *tebâh*[36], gr. *kibotos*[37], lat. *arca* - plutind în căutarea centrului lumii- muntele Ararat), şi creştin, corabia a devenit simbolul periplului spiritual, al traversării lumii către limita eshatologică, viitorul paradisiac. În opera lui Tertulian[38], tema corabiei se concretizează în imaginea Bisericii. Corabia este asociată şi cu simbolismul botezului: Noe este simbolul botezatului, imagine suprapusă de cea a lui Christos ieşind din apa Iordanului şi din mormânt.

Arca (verbul *arceo*, înseamnă „a conţine”[39]) este şi simbolul îngrădirii, al circumscrierii într-un spaţiu sigur, salvator. În iudaism şi creştinism simbolismul arcei, al corăbiei este legat de călătoria soteriologică[40], fiind profund diferit de „complexul lui Charon” structurat pe ideea călătoriei funerare. Izomorfismul corabie-biserică poate fi explicat prin nevoia de protecţie, de siguranţă eshatologică. Pentru Gilbert Durand, corabia face parte dintr-o constelaţie de simboluri izomorfe (coş, recipient mobil, habitaclu) derivate dintr-un arhetip al spaţiului protector[41].

Singurul element comun al naraţiunilor amintite, cu opera lui Brandt, este caracterul metairetic[42] al călătoriei, ideea de abandon al unui orizont de semnificaţii, de asumare a unei stări intermediare, de căutare, de incertitudine. Tema navigării către o

---

[31] Tom Conley, *The Self-Made Map. Cartographic Writing in Early Modern France*, University of Minnesota Press, Minneapolis, Londra, 1996, p. 2-11.
[32] Apollonius din Rhodos, *Argonauticele*, Editura Univers, Bucureşti, 1976.
[33] Homer, *Odiseea*, trad. George Murnu, Studiu introductiv şi comentarii de D. M. Pippidi, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, Bucureşti, 1956.
[34] Vergilius, P. Maro, *Eneida*, trad. Dan Sluşanschi,Editura Paideia, Bucureşti, 2000.
[35] Wanda Wolska, *La Topographie chrétienne de Cosmas Indicopleustès*, Théologie et science au Vie siècle, Presses Universitaires de France, Paris, 1962.
[36] Termenul *tebâh* este utilizat şi pentru coşul în care a fost abandonat Moise.
[37] Matei 24, 38; Luca 17, 27.
[38] *Despre botez*, XII, 8, *apud* Frederick Tristan, *op. cit*, p. 129.
[39] Gh. Guţu, *Dicţionar Latin-Român*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1993, p. 46.
[40] Exod, 6, 5-9, 17.
[41] Gilbert Durand, *op. cit*., p. 243.
[42] verbul *metairein* (Matei, 13, 53) indică traversarea, trecerea dintr-un *topos* în altul.

insulă paradisiacă se suprapune cu tema trecerii spre Lumea de Dincolo. În imaginarul medieval occidental spaţiul dintre lumi este un teritoriu al nimănui, lipsit de coordonate[43].

Corabia atrasă de mirajul *Narragoniei* este simbolul cunoaşterii subiective, o cunoaştere rezumată la propriile limite, trasate prin autocontemplare. *Narrenschiff* devine astfel un spaţiu al protecţiei autodistructive, al pierderii într-o interioritate autonomă în raport cu realitatea.

Stultifera Navis poate fi interpretată ca alegorie a închiderii în sine, a autoclaustrării care suspendă reperele clasice ale reciprocităţii, alteralizându-le şi mărind în mod constant distanţa faţă de ceilalţi. Nebunul este neinteligibil, devenind astfel un „prizonier al trecerii"[44].

„He that his tunge can temper and refrayne
And asswage the foly of hasty langage
Shall kepe his mynde from trowble, sadnes and payne
And fynde therby great ease and auauntage
Whereas a hasty speker falleth in great domage
Peryll and losse[45]."

Condiţia sa parepidemică este profund diferită faţă de cea a creştinului „străin şi călător pe pământ". Spaţiul pe care îl străbate nu este o punte spre Împărăţia lui Dumnezeu, ci un spaţiu intermediar, al înstrăinării de sine şi de lume, un interval între un ţărm abandonat şi unul necunoscut. În acest context, tema călătoriei şi a înstrăinării capătă o conotaţie contrară celei biblice[46]. Călătoria îşi pierde scopul soteriologic şi implicit legătura cu tema arhetipală a sufletului-luntre, construită în secolul al XV-lea pe naraţiunea clasică a eroului-copil încredinţat valurilor[47] sau pe tema iudaică a abandonului şi călătoriei mântuitoare[48].

Stultifera navis porneşte într-o călătorie care suprapune vechile teme ale exilului şi exodului, încărcându-le cu o profundă negativitate. Viciile personificate sunt alungate de pe ţărmul creştin, exilate în *Narragonia,* ţinut ambiguu, distopic, din perspectiva moralei creştine. Drumul spre *Narragonia* este transformat din exil, în exod spre un paradis eliberat de constrângerile Cetăţii, un antitopos al „Pământului Făgăduinţei".

Exilul-exod al *Corabiei Nebunilor* este consecinţa pierderii unor repere axiologice. Corabia preia negativul lumii şi evadează într-un spaţiu fără sisteme de referinţă, în care „afirmarea răsturnată" a umanului devine posibilă[49].

"*I am the actour of myschefe and of stryfe*
The foly of my youth and the inconuenyence

[43] Gilbert Durand, *Structurile antropologice ale imginarului*, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1998, p. 154-171.
[44] Michel Foucault, *Istoria nebuniei în epoca clasică*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1996, p. 16.
[45] *The Ship of Fools*, ed.cit., p. 175.
[46] Geneza 12, 1: şi a zis domnul către Avraam: „Ieşi din ţara ta şi din neamul tău şi din casa tatălui tău, şi vino în ţara pe care ţi-o voi arăta eu".
[47] Mitul lui Perseu
[48] Avraam, Iosif, Moise.
[49] *The Ship of Fools*, ed.cit., p. 107.

In age I practyse, techynge by experyence
I am a fole and glad am of that name
Desyrynge lawde for eche vngracious dede
And of my foly to spred abrode the same
To showe my vyce and synne, as voyde of drede
Of heuen or hell. therfore I take no hede
But as some stryue disputynge of theyr cunnynge
Right so do I in lewdnes and myslyuynge."

Aventură tragică, renunţare, abandon, drumul spre *Narrragonia* este o ieşire, o expulzare din realitatea constrângătoare şi din ordinea lumii.

BIBLIOGRAFIE:

Apollonius din Rhodos, *Argonauticele*, Editura Univers, Bucureşti, 1976.
Aureliu Augustin, *De civitate Dei*, Editura Institutului Biblic, Bucureşti, 1997.
Brandt,Sebastian, *The Ship of Fools*, translated by Alexander Barclay, Edinburgh, William Paterson, London, Henry Sotheran and Co, 1974.
Cargnello, D., *Alterita e alienita*, Casa Fioriti, Roma, 2010.
de Certeau, Michel, *Fabula mistică*. *Secolele XVI-XVII*, Editura Polirom, Iaşi, 1996.
Conley, Tom, *The Self-Made Map. Cartographic Writing in Early Modern France*, University of Minnesota Press, Minneapolis, Londra, 1996.
Delumeau, Jean, *Păcatul şi frica*. *Culpabilitatea în Occident secolele XII-XV*, Editura Polirom, Iaşi, 1997.
Dodds, Er., *Grecii şi iraţionalul*, Editura Polirom, Iaşi, 1998.
Durand, Gilbert, *Structurile antropologice ale imginarului*, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1998.
Foucault, Michel, *Istoria nebuniei în epoca clasică*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1996.
Guillaumont, Antoine, *Originile vieţii monahale*, Editura Polirom, Iaşi, 1997.
Homer, *Odiseea*, trad. George Murnu, Studiu introductiv şi comentarii de D. M. Pippidi, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, Bucureşti, 1956.
Huizinga, Johan, *Amurgul Evului Mediu*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2002.
Jaccard, R., *L'exil intérieur. Schizoïdie et civilization*, Presses Universitaires de France, 2000.
Meister Eckhart, *Cetăţuia din suflet*, Editura Herald, Bucureşti, 2004.
Spidlik, Tomas, *Spiritualitatea Răsăritului creştin*, vol. 1, Editura Deisis, Sibiu, 1997.
Taylor, Charles, *Sources of the Self*. *The Making of Modern Identity*, Cambridge University Press, 2009.
Vergilius, P. Maro, *Eneida*, trad. Dan Sluşanschi,Editura Paideia, Bucureşti, 2000.
Wolska, Wanda, *La Topographie chrétienne de Cosmas Indicopleustès*, Théologie et science au Vie siècle, Presses Universitaires de France, Paris.

THE PSYCHOSOCIAL IMPACT OF WEARING FACE MASKS IN THE COVID-19 PANDEMIC

Maria Dorina PAŞCA,
Assoc. Prof. PhD., UMFST "George Emil Palade", Tg. Mureş
Paul AMIHĂESĂ,
Resident Physisian, Serviciul de Psihiatrie, Tg. Mureş

Abstract: Introduction: The measures that had to be taken in the COVID-19 pandemic for our protection and to stop the spread of the virus led to many changes about the way that we think, feel and behave. One of the main measures imposed in that direction was the obligation of wearing face mask in public places.
Materials and methods: The study was realized on a sample of 93 people aged between 18 and 66 years old, all of them living in Romania. This was achieved through a questionnaire with 12 questions targeting how the face mask looks in the eyes of people, which are the main reasons why people chose to wear it and how it has affected our personal and interpersonal life.
Results: In addition to personal safety, coercion by the authorities was another major reason for 52% of respondents for which they chose to wear a face mask. 33% of them wear it only if those around them do. Wearing it caused problems such as breathing difficulties (39%), speech difficulties (34%), misting of glasses (41%), irritation of the face (44%).
Conclusions: The main reasons that led people to wear face mask are the protection against infection, the imposed legislative measures, respectively the coercion from other people. Wearing face masks can lead to problems such as breathing difficulties, speech difficulties, misting of glasses, irritation of the face. In terms of interpersonal relationships, wearing a face mask formed an impediment against non-verbal communication expressed through facial expressions.

Keywords: COVID-19, face masks, psychosocial impact.

Pandemia a condus către o schimbare a comportamentului uman, a stilului nostru de viaţă şi a realităţii în care trăim. Până la momentul respectiv, oamenii erau concentraţi pe activitatea profesională, pe viaţa familială şi socială, însă, odată cu apariţia pandemiei, cu toţii a trebuit să ne adaptăm situaţiei nou create, regulilor nou apărute, pentru a depăşi această perioadă critică. Măsurile de protecţie impuse, de care fiecare persoană ar fi trebuit să ţină cont, nu au fost deloc uşor de adoptat, implicând multiple schimbări. Una dintre cele mai importante a constat din obligativitatea purtării măştii de protecţie în toate spaţiile publice închise. După cum a fost demonstat, principala cale de transmitere a virusului este prin particulele eliminate prin respiraţie, fiind transmisibil chiar şi de la cazurile presimptomatice, paucisimptomatice sau asimptomatice. Reducere răspândirii bolii necesită astfel două măsuri: limitarea contactului cu indivizii afectaţi prin distanţare fizică şi reducerea probabilităţii de transmitere per contact. [1]

Purtarea măştii în spaţiile publice a fost considerată o masură eficientă atâta timp cât complianţa este una mare. Pentru ca nivelul de complianţă să fie unul ridicat, purtatul măştii în spaţiile publice a trecut în scurt timp de la recomandare la obligativitate. Astfel purtatul măştii a devenit oblitatoriu în toate spaţiile publice închise, iar în cele deschise această masură a fost în corelaţie cu incidenţa cazurilor, un număr

mare de cazuri noi apărute impunea ca această măsură să fie luată şi pentru spaţiile publice deschise. Acest lucru a întampinat din start dificultăţi, una dintre ele fiind stocul insuficient de măşti respiratorii sau chirurgicale redus din farmacii sau alte magazine de profil. Termenul recomandat de utilizare pentru o astfel de mască a fost stabilit ca fiind de maximum 4 ore, iar în cazul în care aceasta ar fi fost dată jos într-un interval de timp chiar mai scurt, era considerată ca fiind contaminată, ne mai putând fi astfel folosită. Din aceste considerente, la momentul respectiv cererea fiind foarte mare, iar stocul insuficient pentru nevoile pupulaţiei, acesta a fost rapid epuizat. Până la creşterea producţiei şi atingerea cantităţii necesare, oamenii au fost îndemnaţi să îşi confecţioneze singuri măşti, din material textil, unele autorităţi făcând chiar recomandări să lase măştile respiratorii sau chirurgicale din farmacii pentru cei ce luptă în prima linie cu virusul. Această situaţie a stârnit indignare, deoarece purtarea măştii a devenit obligatorie, dar cu toate astea ajunsese dificil de procurat la momentul respectiv. [2]

Obligativitatea purtării măştii de protecţie a stârnit variate reacţii din partea populaţiei. O bună parte a înteles rolul pe care aceasta îl deţine şi cum anume îi protejează, deci au privit-o ca un mijloc de apărare împotriva infectării cu noul coronavirus, de a-i proteja totodată pe cei apropiaţi şi contribuind la efortul comun de a opri virusul să se răspândească. Alţii au ales să poarte masca din alte considerente, fiind constrânşi de autorităţi sau de presiunea exercitată de societate, iar unii chiar s-au opus vehement acestei măsuri. Această măsură a mai ridicat câteva probleme sau neclarităţi. Una din principale probleme a fost disconfortul fizic prin purtarea măştii o perioada mai lungă de timp, dificultăţile de respiraţie sau vorbire, aburirea ochelarilor, probleme dermatologice ca iritarea feţei sau afectarea machiajului. Ba chiar unii oameni trăiesc cu convingerea că purtarea prelungită a măştii le poate cauza probleme de sănătate cum ar fi cefalee, probleme respiratorii sau slăbirea sistemului imun. Dificultăţile de comunicare au fost şi ele descrise prin afectarea caracteristicilor vocii sau clarităţii limbajului, cât şi prin acoperirea mimicii, deci afectarea comunicării non-verbale. Un alt impediment a fost subestimarea sau chiar negarea pericolului reprezentat de această infecţie cu grad crescut de contagiozitate. Figuri importante precum politicieni, angajaţi ai sistemului de sănătate şi persoane cu o puternică influenţă în social-media au susţinut idei cum că boala COVID-19 ar fi o simplă gripă sau răceală sau că totul ar fi doar o propagandă menită să destabilizeze economia. O altă problemă a fost gradul scăzut de informare în rândul populaţiei privind rolul şi modul de utilizare al măştilor. Multe persoane, indiferent că au ales să poarte sau nu mască, nu ştiau modul prin care aceasta îi protejează şi cum să o poarte într-un mod corespunzător. Astfel au apărut teorii cum că numai persoanele infectate ar trebui să poate masca pentru a nu răspândi boala, cei care strănută sau tuşesc des, cei care au diverse probleme de sănătate sau care au sistemul imun slabit. De asemenea, nu toţi care purtau masca o făceau într-un mod corespunzător, aceasta fiind poziţionată sub nivelul nasului sau chiar pe bărbie lăsând căile aeriene descoperite, în acest caz fiind total ineficienta. Necunoscând precis rolul, nu ştiau nici împrejurările în care aceasta ar fi trebuit purtată. Specialiştii din domeniul sănătăţii au recomandat purtarea măştii de protecţie în locurile publice aglomerate

precum piețe, stații de autobuz, spații închise unde lucrează un număr mare de persoane. [3]

Comportamentul uman este generat adesea de către experiențe subiective, de cum interpretează indivizii evenimentele ce se petrec în viața lor și cum se raportează acestea la îndeplinirea nevoilor lor fundamentale. Conform teoriei autodeterminării, există trei nevoi de bază ce necesită a fi satisfăcute pentru a obține o stare de bine: nevoia de autonomie, nevoia de relaționare și nevoia de competență. Acestea reprezintă de fapt construcții psihice de care ființa umană are nevoie să se simtă motivată pentru un anumit comportament. Raportându-ne la situația actuală, putem spune că satisfacerea acestor nevoi ar fi trebuit să fie făcută în cadrul populației pentru o bună atitudine și complianță în ceea ce privește purtatul măștii. Autonomia se referă la exprimarea unei voințe libere, a sentimentului de alegere proprie atunci când întreprinzi o acțiune. Nevoia de relaționare este o constantă la ființele gregare, cum suntem și noi oamenii și presupune că trebuie să ne simțim parte a unui grup cu care să interacționăm într-un mod pozitiv și să stabilim relații de sprijin reciproc. Ultima, nevoie de competență, presupune convingerea că suntem capabili și sentimentul că suntem pricepuți, că acțiunea pe care am ales să o desfășurăm în mod autonom va putea fi realizată grație abilității noastre și va avea un anumit impact asupra ceea ce se întâmplă. [4,5]

Dacă sentimentul de autonomie este înlăturat, pot fi declanșate un număr de răspunsuri negative ca urmare a nesatisfacerii acestei nevoi de ordin psihologic. În mod specific, aceste reacții apar atunci când oamenii percep o amenințare asupra libertății lor de alegere, reacții ce au ca scop restabilirea libertății, precum necomplianța, agresivitatea, etc. Recomandarea de a purta mască în public, respectiv obligativitatea de a face acest lucru, poate crea sentimentul de pierdere a autonomiei dacă oamenii simt că nu au libertatea să aleagă dacă doresc sau nu să o poarte. De la începutul pandemiei încoace, în România, în perioadele în care incidența cazurilor a fost crescută, purtarea măștii de protecție a fost obligatorie în toate spațiile publice. Neconformarea la această măsură putea aduce sancțiuni din partea autorităților. Astfel, oamenii au ajuns să poarte mască nu doar din dorința sau alegerea de a se proteja, ci și de frica sancțiunilor care le-ar putea fi impuse de autorități. Desigur, aceasta atitudine ar putea fi însă justificată de faptul că la debutul pandemiei nu toată lumea înțelegea pericolul acestei situații, neluând în serios recomandările, motiv pentru care a fost dispusă obligativitatea acestei măsuri. Însă, această trecere de la recomandare la obligativitate, poate crea percepția de pierdere a autonomiei, indivizii ne mai purtând masca din proprie inițiativă pentru a se proteja, ci fiind constrânși și de presiunea exercitată de autorități. După cum era de așteptat, acest lucru a stârnit indignare în rândul populației, fiind persoane care s-au opus acestei măsuri și au răspuns prin necomplianță sau au organizat proteste în cadrul cărora au scandat că acest act este un atac la adresa libertății lor. [4,5]

A doua dintre aceste trei nevoi fundamentale, cea de relaționare, presupune nevoia de a simți că suntem conectați din punct de vedere social cu ceilalți. Această dorință a atașamentului interpersonal, conduce către necesitatea sentimentului de apartenență la un grup social, cu care avem diverse obiceiuri comune sau pe care le vom

adopta în scopul de a ne adapta cât mai bine în cadrul grupului. Pe lângă faptul că apartenența la un anumit grup va satisface această nevoie fundamentală de relaționare, poate constitui o modalitate pentru membrii grupului de a se informa cum să procedeze în diferite situații. În contextul actual purtarea măștii de protecție de către cei mai mulți membrii din cadrul unui grup îi poate influența sau determina și pe ceilalți în alegerea lor de a o purta. Dacă majoritatea poartă mască, cei aflați în minoritate se vor simți constrânși să adopte și ei acest obicei pentru a nu fi stigmatizati. Situația este valabilă și în sens invers, în care dacă majoritatea unui colectiv alege să nu poarte masca, cei ce au ales să o poarte pot renunța la acest obicei. [4,5]

Ultima dintre cele trei nevoi fundamentale, cea de competență, se bazează pe capacitatea de a controla ce se întamplă pe baza propriilor acțiuni, așadar dacă avem sau nu suficiente informații care să ne direcționeze către abordarea unei atitudini sau efectuarea unui anumit comportament. Asta presupune să avem convingerea că suntem capabili și sentimentul că suntem pricepuți, că acțiunea pe care am ales să o desfășurăm va putea fi realizată datorită abilităților noastre și va avea un anumit impact asupra ceea ce se întâmplă. În ceea ce privește purtatul măștii, acest sentiment a fost neclar cel puțin la începutul pandemiei, neștiind dacă aceasta ne poate feri de pericol sau gradul în care aceasta ne protejează. Pe lângă neclaritatea privitoare la rolul măștii, s-au vehiculat multe afirmații cum că riscul contagiozității sau severitatea bolii este supraestimatica sau că totul ar fi doar o propagandă menită să destabilizeze ordinea globală. Este de înțeles faptul că oamenii nu vor purta masca atâta timp cât nu sunt siguri că aceasta îi poate proteja. [4,5]

Comunicarea interpersonală a fost sever afectată pe durata pandemiei de COVID-19. Măsurile de protecție, precum izolarea, distanțarea fizică și purtarea măștii, deși esențiale împotriva răspândirii infecției, au adus provocări interacțiunilor zilnice, față în față. Însăși salutul a suferit modificări, oamenii renunțând la obiceiul de a-și strânge mâna sau de a se îmbrațișa și au adoptat noi forme de salut ce nu implica contactul fizic. Masca facială, în special, poate îngreuna vorbirea și acoperă unele expresii faciale, făcând comunicarea mai dificilă. Expresiile faciale au rol important în comunicarea non-verbală, iar ascunderea lor poate împiedica întelegerea unor mesaje. [6]

În cadrul comunicării interpersonale, persoanele pot interpreta expresiile faciale ca diferite mesaje și răspunde în consecință. Fața poate fi împărțită anatomic în trei regiuni, superioară, mijlocie și inferioară, fiecare dintre ele având un rol important în exprimarea dispoziției și sentimentelor unui individ. De exemplu, zâmbetul sau grimasele implică structurile inferioare ale feței, ca dinții, buzele si pometii, aceste expresii fiind foarte des folosite. Ochii și gura sunt structurile cele mai des implicate în mimică. Prin purtarea măștii, oamenii acordă mai multa atenție observării ochilor interlocutorului. Observarea părții mijlocii și a celei inferioare are o importanță foarte mare în descifrarea emoțiilor. Aplicarea și folosirea corespunzătoare a măștii de protecție implică acoperirea gurii și a nasului, putând îngreuna vorbirea în special la persoanele ce nu obișnuiesc să vorbească tare și clar. Totodată, elimină rolul părții mijlocii și a celei de jos a feței în exprimarea emoțiilor, îngreunând pentru privitor perceperea anumitor mesaje. Câteva studii efectuate în cadrul copiilor, au demonstrat că

gura este frecvent analizată pentru observarea expresiilor neutre şi este cea mai bună opţiune pentru recunoaşterea bucuriei. De asemenea, citirea expresiilor de frică, surpriză şi furie implică observarea părţii inferioare, iar dezgustul este observat în special la nivelul părţii mijlocii. [6]

În interacţiunea medic-pacient, expresiile faciale pozitive au rol important în reducerea anxietăţii pacientului. Observarea exprimării empatiei medicului poate fi de asemenea trecută cu vederea. Situaţia este şi invers dezavantajoasă, deoarece pentru medic este foarte importantă observarea expresiilor faciale ale pacientului.

Persoanele cu dizabilităţi de auz folosesc foarte mult expresiile faciale în comunicare, acoperirea unei părţi a feţei îi va depriva de această facilitate, punând o povară şi mai mare asupra dizabilităţii lor.

Un studiu a comparat observarea a şase stări emoţionale (furie, dezgust, frică, fericire, neutralitate şi supărare) relevate de expresia facială a unor persoane în două circumstanţe, cu şi fără mască. Studiul a fost efectuat pe un eşantion de 41 de persoane, iar feţele ce trebuiau analizate aparţin a 12 persoane caucaziene, 6 bărbaţi şi 6 femei, de vârste diferite, fiecare având câte o poză cu şi fără mască, exprimând pe rând cele 6 emoţii enumerate mai sus (furie, dezgust, frică, fericire, neutralitate şi supărare). După cum spuneam, obiectul studiul a fost impactul purtării măştii de protecţie privind recunoaşterea emoţiilor la nivelul feţei, aspect important în cadrul interacţiunilor sociale de zi cu zi. Rezultatele studiului au arătat că purtarea măştii afectează semnificativ recunoaşterea expresiilor faciale, excepţie făcând exprimarea furiei sau a prezenţa unei mimici neutre. În cazul exprimării furiei, regiunea ochilor, care nu este acoperită de mască relevă cele mai multe detalii care pot evidenţia această stare emoţională. În cazul afişării unei mimici neutre, rezultatele au arătat că deşi observarea acesteia nu a fost în mod direct afectată, multe alte expresii cum ar fi fericirea, tristeţea sau furia au fost eronat interpretate. Alte emoţii, precum dezgustul, a fost des confundat cu furia, deşi această confuzie a fost pusă şi pe seama faptului că o persoană care simte o aversiune spontană faţă de un anumit lucru poate fi văzută ca fiind furioasă şi cu potenţial agresiv. [7]

Masca poate fi privită ca un simbol al pandemiei, deoarece ne reaminteşte de prezenţa pericolului, semănând frică şi incertitudine în rândul populaţiei. La debutul pandemiei când situaţia nu era foarte clară, cei ce purtau mască riscau să fie stigmatizaţi în diferite comunităţi, deoarece erau priviţi ca fiind potenţial infecţioşi şi cu pericol de contagiozitate. Cu scopul de a oprii răspândirea virusului, purtatul măştii a devenit obligatoriu în spatiile publice, iar autorităţile au început să aplice sancţiuni celor ce nu respectau această măsură. Deşi această lege a îmbunătăţit semnificativ complianţa, a generat totodată anxietate în randul cetăţenilor, făcându-i să fie tot timpul vigilenţi în preajma forţelor de ordine, având grijă să poarte tipul de mască recomandat şi în mod corespunzător. Respectiva lege a fost scânteia ce a aprins conflincte între angajaţii şi clienţii unor instituţii publice sau private. Angajaţii au avut responsabilitatea de a le reaminti celor ce le călcau pragul că trebuie să poarte masca într-un mod corect, iar pe de altă parte unii clienţi au adoptat o atitudine distantă sau chiar ostilă faţă de angajaţii ce nu poartă mască. [8]

Este important de precizat şi că sunt persoane care au resimţit efecte psihologice pozitive datorită purtatului măştii. Persoanelor ipohondre de pildă, au adoptat acest obicei şi l-au integrat în rutina lor zilnică fără prea mari dificultăţi, conferindu-le un sentiment de protecţie şi de linişte în acelaşi timp. Aceste persoane manifestă o teamă excesivă de faptul că s-ar putea îmbolnăvii şi prezintă un comportament ieşit din comun adoptând diverse măsuri cu rolul de a se menţine în siguranţă. Aceste măsuri, precum purtatul măştii, spălatul mai des pe mâini, dezinfectarea frecventă a obiectelor personale şi multe altele de acest gen au devenit comune în rândul populaţiei, iar ipohondri nu se mai simt diferiţi faţă de ceilalţi. Altă categorie de persoane ce se bucură de purtatul măştii în pandemie sunt cele introvertite, persoane ce nu doresc să le fie invadat spaţiul personal. Purtatul măştii îi ajută să treacă neobservaţi prin locuri publice, iar situaţia actuală îi scuteşte de interacţiunile sociale. Un alt beneficiu este pentru cei cărora li se impune la locul de muncă să le zâmbească clienţilor, simţindu-se incomod dacă nu doresc să facă într-adevăr acest lucru. Pentru ei reprezintă o uşurare faptul că nu trebuie să împartăşească zâmbete false chiar dacă acest lucru necesita purtarea măştii faciale un interval mare de timp. Totodată, masca reprezintă un beneficiu pentru cei care se simt dezavantajaţi de anumite defecte sau probleme estetice sau pentru cei sunt complexaţi că nu se aliniază standardelor de îngrijire sau frumuseţe. De când purtatul măştii a devenit obligatoriu în spaţiile publice, oamenii nu mai acordă aşa multă importanţă obiceiurilor de îngrijire a feţei precum bărbieritul, machiajul, tratamentelor de curăţare şi înfrumuseţare, etc.

Prezenta lucrare are ca scop determinarea impactului psihosocial al purtării măştii în acest context. Astfel, având în vedere acest scop, studiul a urmărit cum este văzută masca în ochii oamenilor, cum a decurs acomodarea cu această masură, care sunt principalele motive pentru care aleg să o poarte şi modul în care aceasta le-a afectat viaţa personală şi interpersonală. Folosirea măştii într-un mod corect şi eficient implică acoperirea unor părţi a feţei, structura ce oferă cele mai multe informaţii privind identitatea noastră, statusul emoţional actual, gradul de încredere, fiind totodată şi o structură implicată în atractivitate.

Afectarea comunicării reprezintă fără îndoiala una dintre cele mai grave repercursiuni pe care le-au adus măsurile de protecţie ce s-au cerut a fi adoptate, măsuri precum izolarea, distanţarea fizică şi purtatul măştii. În ceea ce priveşte purtatul măştii, comunicarea non-verbală a avut probabil cel mai mult de suferit, fiind acoperite părţi anatomice implicate în mimică, făcând mai dificilă perceperea anumitor mesaje.

Din punct de vedere al obiectivelor propuse, prezentul studiu este atât descriptiv, cât şi analitic, iar din punct de vedere al rezultatelor vizate este un studiu de tip observaţional. Domeniul de cercetare în care se încadreaza studiul presupune evaluare unor schimbări de ordin psihosocial la nivel populaţional. Culegerea datelor este prin eşantionare, este un studiu de tip transversal, iar culegerea este prospectivă. Datele au fost culese în perioada februarie 2022-martie 2022 prin intermediul unui chestionar alcătuit pe software-ul Google Forms şi distribuit pe reţelele de socializare. Pentru o mai bună centralizare a datelor şi realizarea graficelor s-a utilizat programul Microsoft Excel 2016.

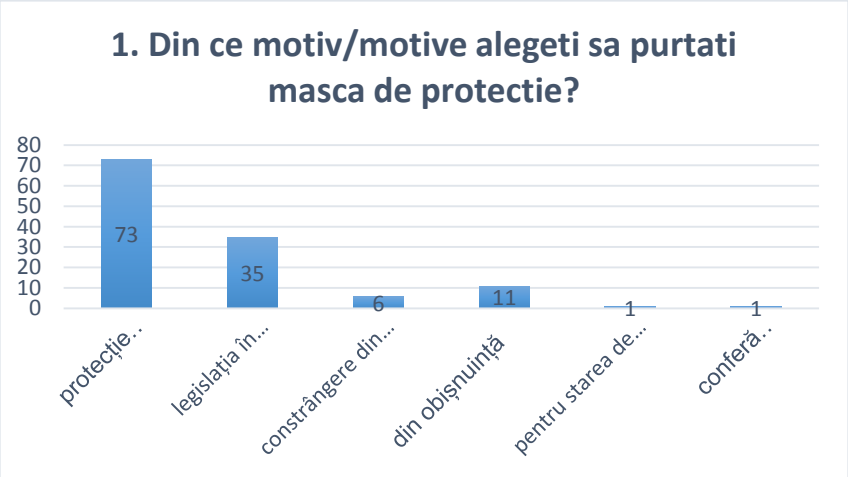
Chestionarul începe cu câteva întrebări generale privind vârsta, sexul, mediul de proveniență, statusul educațional, social și marital, după care urmeaza 12 întrebări privitoare la subiectul propus. Acestea din urmă vizează modul în care este privită masca de către persoanele implicate, dacă a fost sau nu dificilă acomodarea cu purtarea ei, precum și motivele pentru care au adoptat acest nou obicei. Alte aspecte evaluate sunt sentimentele și emoțiile generate de această schimbare, dificultătile personale întâmpinate, impactul asupra imaginii de sine și asupra relațiilor interpersonale. Studiul a fost posibil în urma consimțământului informat al participanților.

Eșantionul de studiu este format din 93 de persoane cu vârsta cuprinsă între 18 și 66 de ani. Din totalul numărului de persoane incluse în studiu, 53,8% au fost de sex feminin, iar 46,2% de sex masculin. Majoritatea respondenților locuiesc în mediul urban (76,3%), 84,9% au studii superioare, mai bine de jumătate (54,8%) lucrând în sistemul de stat. Limitări în ceea ce privește studiul sunt distribuția chestionarului preponderent la persoanele din mediul urban și cu studii superioare, în mare pare studenți sau absolvenți ai facultății de medicină, persoane pentru care masca reprezintă doar un mijloc de protecție dată fiind utilitatea mare a acesteia. Dacă distribuția ar fi fost mai omogenă, probabil că răspunsurile ar fi fost puțin mai diferite.

Din chestionarul aplicat se remarcă itemii:

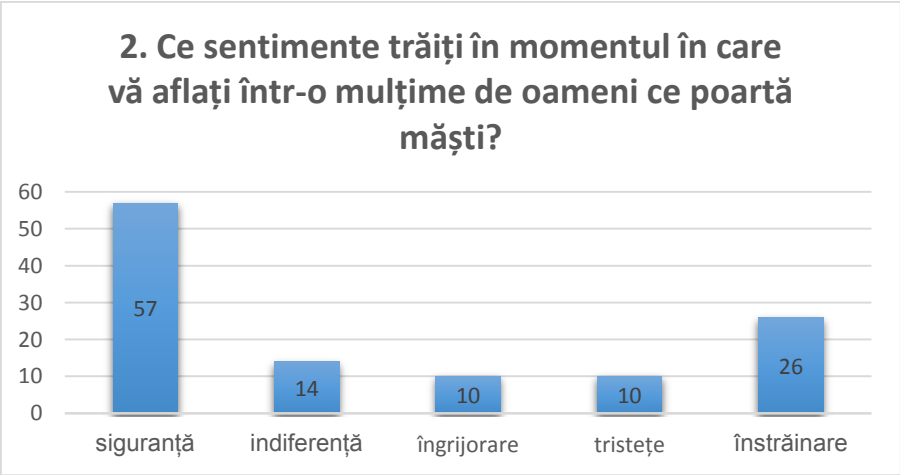
1. **Din ce motiv/motive alegeți să purtați mască de protecție?**

Majoritatea participanților (73 dintre ei) au răspuns că au ales să poarte masca datorită protecției oferite împotriva infectarii. O bună parte dintre ei au trecut la motive legislația în vigoare și constrângerea din partea celor din jur, 35, respectiv 6 la număr. Acest lucru demonstrează presiunea exercitată de societate în acest demers, măsura trecând în scurt timp de la debutul pandemiei de la recomandare la obligativitate. Deși majoritatea afirmă că o poartă pentru protecție, recunosc că sunt constrânși totodată de sancțiunile aplicate de autorități în cazul absenței sau purtării necorespunzătoare sau de critica ce le poate fi adresată din partea celor din jur. Din aceste perspective această masură poate genera o formă de anxietate socială, oamenii fiind constant tensionați și atenți la modul cum folosesc masca, căutând prezența autorităților sau chiar așteptând aprobarea celor din jur. Interesant este faptul că 11 dintre ei au ajuns să o poarte din obișnuință, dezvoltând un automatism privind purtarea acesteia, neconștientizând tot timpul dacă este sau nu într-adevăr necesară. Alte motive ale purtării au fost pentru confortul psihic al celor din jur sau pentru că ar conferi căldură în sezonul rece.

2. **Ce sentimente trăiţi în momentul în care vă aflaţi într-o mulţime de oameni ce poartă măşti?**

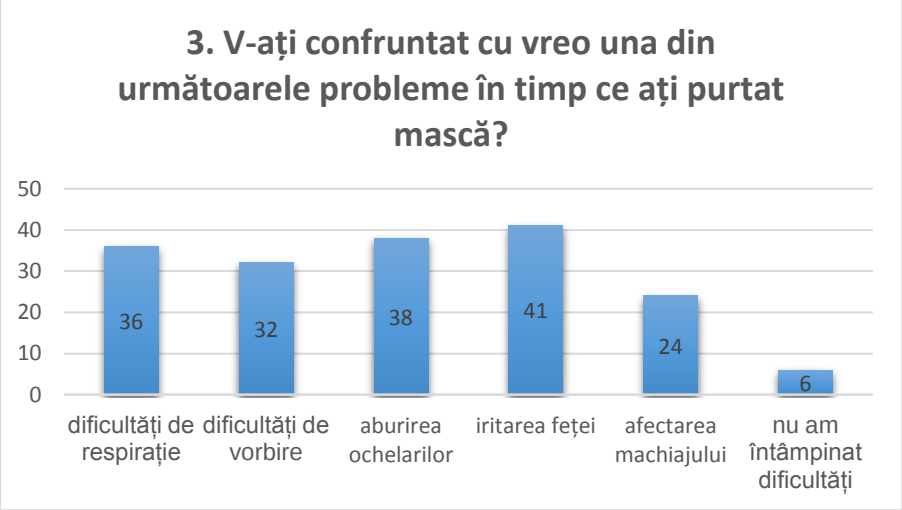
Întrebaţi ce sentimente îi încearcă atunci când se află într-o mulţime de oameni a căror faţă este acoperită de mască, 57 au răspuns siguranţă, 14 indiferenţă, 10 îngrijorare, 10 tristeţe şi 26 înstrăinare. După cum era de aşteptat, în concordanţă cu răspunsul la întrebarea precedentă, majoritatea se simt în siguranţă, le oferă sentimentul că sunt protejaţi într-o oarecare măsură de pericolul infectării. 14 dintre ei s-au obişnuit deja cu acest fenomen şi le este indiferent, nu îi mai încearcă nici un fel de sentiment la vederea unei mulţimi de oameni ce poartă măşti. Totodată 10 au răspuns că se simt îngrijoraţi deoarece masca le reaminteşte de prezenţa pericolului reprezentat de acesta infecţie cu grad crescut de contagiozitate. 10 au răspuns ca îi întristează, iar 26 ca le produce un sentiment de înstrăinare, că lumea nu mai este ce a fost odată. Acest lucru poate fi uşor de observat având în vedere numeroasele schimbări ce au trebuit implementate cu scopul de a ne proteja în aceste vremuri tulburi, purtatul măştii în locurile publice fiind poate cea mai mare schimbare.

3. **V-aţi confruntat cu vreo una din următoarele probleme în timp ce aţi purtat mască?**

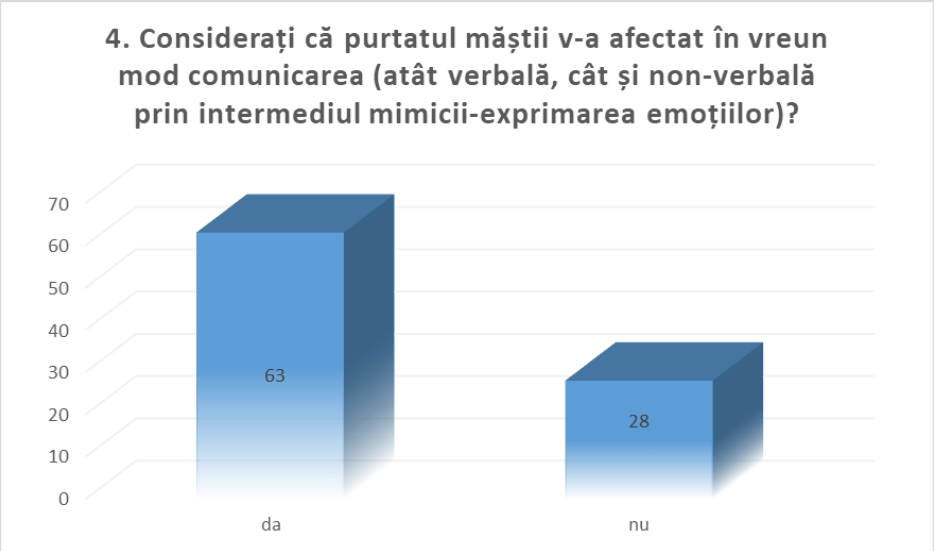
Întrebaţi dacă masca le-a creat dificultăţi pe perioada purtării, doar 6 din numărul total al participanţilor la studiu au menţionat că nu au întampinat nici un fel de

problemă. Astfel, neplăcerile cauzate de purtatul acesteia au fost diverse, 36 au acuzat dificultăți de respirație, 32 dificultăți de vorbire, 38 s-au plâns de aburirea ochelarilor, 41 au avut probleme cu iritarea feței, iar 24 s-au plâns că le afectează machiajul. Deci, chiar dacă rolul protector al măștii este greu de contestat, purtarea acesteia nu este lipsită de neajunsuri. Aceste probleme, deși subiective probabil, tinând totodată cont de durata și circumstanțele în care este purtată, nu pot fi chiar atât de ușor trecute cu vederea deoarece sunt raportate într-un număr destul de mare.

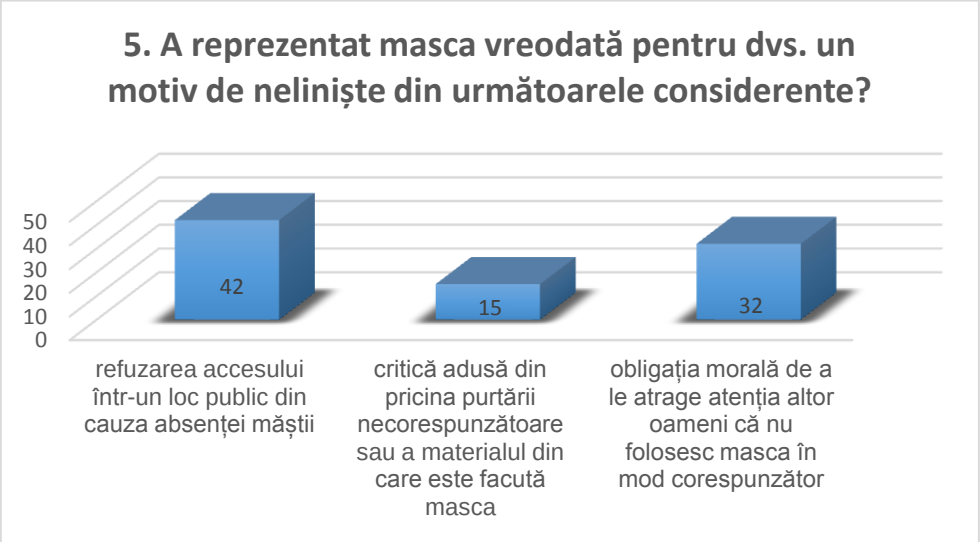
4. **Considerați că purtatul măștii v-a afectat în vreun mod comunicarea (atât verbală, cât și non-verbală prin intermediul mimicii-exprimarea emoțiilor)?**

Pentru o mare parte a respondeților (63 dintre ei), masca a reprezentat un impediment în ceea ce privește comunicarea, fie ea verbală sau non-verbală. După cum era probabil de așteptat, principala formă de comunicare afectată a fost cea non-verbală prin acoperirea unei părți importante a feței implicate în mimică. Aceștia și-au argumentat răspunsul menționand că le este mai greu să deducă starea generală sau dispoziția și să observe emoțiile persoanelor cu care poartă o conversație. Au precizat de asemenea efectul negativ resimțit prin deprivarea observării unor emoții pozitive prin mimica interlocutorului, exprimate în general printr-un zambet, conversațiile ne mai fiind însotite de aceleași trăiri afective comparativ cu situațiile în care nu se poartă masca. Totodată, afectarea comunicării verbale a fost și ea menționată printre răspunsuri. Aparent, cei care vorbesc mai repede sau care nu vorbesc suficient de tare, au precizat că au întâmpinat dificultăți în ceea ce privește comunicarea comparativ cu situația în care nu ar purta mască.

5. **A reprezentat masca vreodată pentru dvs. un motiv de neliniște din următoarele considerente?**

Ultima întrebare a acestui chestionar va aduce la lumină câteva dintre motivele de neliniște sau dificultățile întâmpinate legate de purtarea măștii în contextul interacțiunilor sociale. În majoritatea statelor, printre care și România, purtarea măștii a condiționat accesul în spațiile publice închise, chiar și în locurile publice deschise în unele cazuri. 42 dintre participanții la studiu au precizat că refuzarea accesului într-un loc public din cauza absenței măștii a reprezentat un motiv de neliniște pentru ei. Masca a devenit astfel un obiect de nelipsit pentru fiecare dintre noi odată cu părăsirea locuinței pentru a putea avea acces în diverse spații sau la activități sociale. 15 dintre respondenți s-au plâns de faptul că au fost criticați din cauza purtării necorespunzătoare a măștii sau din cauza faptului că aceasta nu corespunde cu normele precizate de organele competente. Obligativitatea purtării măștii în spațiile publice închise i-a pus pe angajații instituțiilor respective în postura de a le atrage atenția celor care nu respectă această măsură. De asemenea, chiar la nivel de simplu cetățean ni s-a recomandat să le dăm indicații celor cu care interacționăm să folosească masca într-un mod corect. 32 dintre participanți au afirmat că au avut obligația morală la un moment dat de a le atrage atenția altor oameni că nu folosesc masca în mod corespunzător.

5. A reprezentat masca vreodată pentru dvs. un motiv de neliniște din următoarele considerente?
50
40
30
20
10
0
42
15
32
refuzarea accesului într-un loc public din cauza absenței măștii
critică adusă din pricina purtării necorespunzătoare sau a materialul din care este facută masca
obligația morală de a le atrage atenția altor oameni că nu folosesc masca în mod corespunzător

Pe scurt, în urma celor discutate anterior, ar trebui să putem răspunde la trei mari întrebări: Care sunt factorii ce ne-au determinat să purtăm mască? Cum ne-a influenţat această schimbare din punct de vedere afectiv, cognitiv, respectiv comportamental? A avut purtatul măştii vreun impact asupra relaţiilor cu cei din jur?

- Motivele principale care au dus la purtarea măştii sunt protecţia împotriva infectării, măsurile legislative impuse, respectiv constrângerea din partea altor persoane;
- Contrar aparentului sentiment de siguranţă oferit, masca reprezintă un simbol al pandemiei, readucând la vederea ei pericolul în câmpul conştiinţei, producând tristeţe şi îngrijorare, rememorarea unor evenimente negative din această perioadă şi conducând către un comportament de tip anxios-evitant în societate;
- În ceea ce priveşte relaţiile interpersonale, purtatul măştii a format un impediment împotriva comunicării non-verbale exprimată prin intermediul mimicii, îngreunând obţinerea unui feed-back pe parcursul unei conversaţii;
- Obligativitatea purtării măştii a dus la crearea unor situaţii conflictual-tensionale cu cei din jur pe fondul lipsei acesteia sau folosirii necorespunzătoare.

Bibliografie:

Jeremy Howard, Austin Huang, Zhiyuan Li, Zeynep Tufekci, Vladimir Zdimal, Helene-Mari, et al. - *An evidence review of face masks against COVID-19*, PNAS, 2021, 118.

Rohit C Khanna, Maria Vittoria Cicinelli, Suzanne S Gilbert, Santosh G Honavar & Gudlavalleti V S Murthy - *COVID-19 pandemic: Lessons learned and future directions*, Indian J Ophthalmol, 2020, 68(5):703–710.

Pouyan Esmaeilzadeh - *Public concerns and burdens associated with face mask-wearing: Lessons learned from the COVID-19 pandemic*, Progress in Disaster Science, 2022, 13, 100215.

Scheid JL, Lupien SP, Ford GS, West SL - *Commentary: Physiological and Psychological Impact of Face Mask Usage during the COVID-19 Pandemic*, Int J Environ Res Public Health, 2020, 17(18):6655.

Chan D.K.C., Zhang C.Q., Weman-Josefsson K. - *Why people failed to adhere to COVID-19 preventive behaviors?* Perspectives from an integrated behavior change model, Infect Control Hosp Epidemiol, 2021, 42(3):375-376.
Mheidly N., Fares M.Y., Zalzale H., Fares J. - *Effect of Face Masks on Interpersonal Communication During the COVID-19 Pandemic*, Front Public Health. 2020, 8:582191.
Carbon Claus-Christian - *Wearing Face Masks Strongly Confuses Counterparts in Reading Emotions*, Frontiers in Psychology, 2020, 11
Pedrosa A.L., Bitencourt L., Fróes A.C.F., et al - *Emotional, Behavioral, and Psychological Impact of the COVID-19 Pandemic*, Front Psychol, 2020, 11:566212.

AN INSIGHT INTO THE INSCRUTABLE DESTINIES OF LOUISE ERDRICH'S CHARACTERS IN "THE ANTELOPE WIFE"

Oana-Andreea GHIŢĂ-PÎRNUŢĂ
Senior Lecturer, Ph.D., "Transilvania" University of Brasov

Abstract: The present study aims at giving a full and clear view on destiny in Louise Erdrich's "The Antelope Wife". It shows how the destiny of each and every character influenced the way in which all the things happened and how these actions had various consequences on the personalities presented in the novel. Furthermore, it gives a perfect insight into the characters' features and emotional intelligence while it also concentrates on their positive or negative decisions. Moreover, it touches upon the aspects, which portray the experiences the characters had and the obstacles they had to face in order to achieve internal development and self-esteem. This paper also presents some specific perspectives upon symbols, which helped the improvement of each personality and are key tools in Erdrich's novel. Through its flawless way of describing each path of the characters, the paper also offers the possibility to better understand the Native American culture and to have some data about their life, beliefs, customs, tradition and history.

Keywords: destiny, identity, life path, death, culture, past, present, future.

1. INTRODUCTION

Louise Erdrich is a famous gifted American novelist known for admiring the Native Americans and their cultures using the Native American issue in most of her pieces of art. She idolizes the traditions and customs of the Native Americans being one of the most significant creators of the Native American Renaissance. According to Vine Deloria Jr. "In order to understand the spiritual/ intellectual journey of the Indian elders, we must start where they began their quest for understanding" (Deloria, 2006: XXIV).

The novel entitled *The Antelope Wife* is the outcome of her attitude towards the Native American people as she wanted to create something unforgettable conveying the message of destiny, ancestry, death and salvation. By writing this novel, she wanted to highlight the massive importance of Native Americans in the country, to make people remember the true ancestors describing them as a very valuable community with a rich culture, which must not be ignored or neglected. "Indigenes as otherness may well date from antiquity or cross every border. But few have attracted fantasy quite so insistent, or lavishly popular and beguiling, as that of the Indian" (Lee, 2003:91).

The book highlights the themes of love, revenge, family, destiny and identity offering a very interesting perspective from the view of a girl called Cally. She is the narrator of the novel explaining everything in minute details for us to better understand the situation the characters are put in throughout the story. "The technique of using multiple narrators in Native American works should be declared legitimate not because William Faulkner uses it, too, but because it incorporates the rich traditions of Native American storytelling" (Manley, 1994:128). This is "but one example of acknowledging that writings by Euro-Americans exist in tandem with Native American works" (Bona & Maini, 2006:79).

It is very interesting how the mixture of Native American culture and present personal issues slowly unfolds itself as the reader is digging himself deeper into the novel. All the lives and destinies of the characters are somehow interwoven because of the same ancestors they have and also due to the same culture they share. The bond between the characters can be felt through all the happenings and the reader might experience the close relationship these Native Americans held and took care of. Although there are several conflicts presented in the story, we can say that behind all these conflicts, there is always love and support for each other.

As Vine Deloria says "to be an Indian in modern society is in a very real sense to be unreal and ahistorical (Deloria, 1969:10).

Every destiny of each character presented in the novel is meaningful. The issue of destiny is a very complex one tackling multifarious aspects and perspectives. Every little detail and every trivial aspect might represent a key tool for the destiny of one of the characters in the novel.

Destiny itself is very faded and blurred in the first part of the novel as nobody could predict anything about the routes of the characters. However, as the story continues and slowly unfolds itself, the separate paths of the personalities start to reveal.

2. SCRANTON ROY'S DESTINY

At the beginning of the novel there is one significant quote being a general quote from the battle in which Scranton Roy unfortunately participated: "Scranton Roy was most disturbed not by the death yells of old men and the few warriors shocked naked from their robes, but by the feral quiet of the children" (Erdrich, 2002:4). This was the exact moment when the whole story started by the cruel battle they experienced. The unlucky destiny of Scranton Roy was the first move into the story, which meant a huge step towards his end, as he was questioned by the dead woman at the end of the novel.

To continue with Roy, he also kidnapped a girl, which meant the "newness" in his life, she was teaching him by her presence, he was developing and experiencing the state of being blessed. "So he was able at last to remove the child from its wrappings and bathe it, a girl, and to hold her. He'd never done such a thing before" (Erdrich, 2002:5); "It occurred to him one slow dusk as he looked down at her, upon his breast, that she was teaching him something" (Erdrich, 2002:7) and "She loves him like nothing else. He is her father, her human" (Erdrich, 2002:11). The relationship between the two shaped Roy's destiny as it was forged throughout the novel.

Another very important aspect and key-event in Scranton's life is the birth of his grandson, Augustus. It represented a life commitment because he was finally able to have a descendant. "There was no pulse in the birth cord but Scranton Roy thought to puff his own air into the baby's lungs. It answered with a startled bawl. Augustus. She had already named her baby. Known that it would be a boy" (Erdrich, 2002:17). The birth of a child is always a very important moment in anyone's life. It means that a new life overcomes the past, it means that the miracle of fertility is unbeatable and it is also

highlighted the beauty of becoming parents and this also happened in the case of the girl and Scranton Roy.

The last important thing about Scranton Roy refers to the actions which took place in the last pages of the novel. In the end of the novel, Roy's regret is portrayed, that of killing the woman in the beginning. After the ghost visited him a few time, he actually felt wrong and regretted his crime. "On the hundredth night that she visited him, exhausted and fearful, Scranton Roy made a promise to the now familiar old woman. He would find the village and the people he had wronged. He would bring along the son of the boy nursed on Father's milk. His grandson, Augustus" (Erdrich, 2002:238). Poor Augustus had to live the consequences of his grandfather's fault and he actually expresses his emotions by his gestures. "Now, his feet big, step gloomy, his forehead raw from the cold spring wind, he trudged east leading the horse toward a place he'd never been and a destiny set into motion by his grandfather's guilt and an old woman's ghost" (Erdrich, 2002:238-239). Augustus served as a tool for his grandfather to fulfill his true duty because of the crime he committed. It was a necessary action, though, because the death of the old woman must have been revenged or, at least done something about. It was sure for me that Roy would not have remained unpunished, and the regret he felt was the true final destiny for him.

3. ROZIN'S DESTINY

Rozin is the next character, which radiates complexity. Rozin was firstly presented beside Richard, her husband, who was not necessarily good for her mental health, they lived in a toxic relationship and no positivity was brought to Rozin's heart from this marriage. "She was never sure how she stood because his mood changed with no reference to anything she did. So when she lied she could at least control his anger by keeping him satisfied at the appearance of his world" (Erdrich, 2002:58).

Rozin was actually adapting to her destiny and was afraid to change or do something against it. Even though, I felt like she was afraid all the time, she finally made the decision to step forward and leave the marriage. This step had several further consequences, mostly Deanna's tragic death. "*We're moving*, when his job became dangerous and the reservation life too political. And now, directed to him, *I am leaving*" (Erdrich, 2002:63).

Another important thing, which must be mentioned abut Rozin, is that her destiny was strictly sewed together with Frank's destiny. All through the novel, they were never apart, they always find their way back to each other and they never let go of the true connection they developed together. The only thing perhaps, which meant an obstacle for their relationship, was the grief experienced by Rozin because of her daughter, Deanna. "When his peremptory gestures occasionally irritated her, she told him. Their honesty with each other was a wonder to them both. The problem, on that day of days, was from the past. From history. Richard Whiteheart Beads. History is grief and no passion is complete without its jealous backdrop" (Erdrich, 2002:160).

The aspect of Richard being the infinite "revenant" was also a huge factor in Rozin's unhappy life and she was also depressed and anxious about the situation.

Although, her path was heavily influenced by the mistakes Richard made, she always felt the connection and closeness they had before and remained till Richard's death. She knew that her destiny was folded with Richard's destiny and she somehow got used to it, she accepted that she would always be connected to him, even in the afterlife. "Hatred for Richard. Longing. This tangle of blame and killing anger and wilted love" (Erdrich, 2002:189).

Rozin's destiny led her to remain with Frank, who supported her throughout her battles against mental illness and who actually never left her side even in the dark days. The two of them deserved the way they loved each other and knew that their destiny was written. "Death might work. Only she has this thought: He will be standing at the western gate. And when she gets there, having shot herself or swallowed sufficient pills, it will only be to land in Richard's arms. "'I'm not leaving', says Frank" (Erdrich, 2002:192).

Rozin's mental health was never at the top of the pyramid, she always had difficulties with experiencing things and live life as it is. She processed things very hard and always felt uncomfortable in her life. As Cally described "You never know which it is with Mama anymore – love or the bottom line" (Erdrich, 2002:195-196). Her destiny was unsure, she never felt truly happy, but accepted her written destiny.

4. RICHARD'S DESTINY

Richard is the next character, whose destiny was not at all clear, he had several journeys in life and eventually ended up dead by the final moment of the story. At first, we might be sorry for him, being so violent and embarrassing towards Rozin, a little bit angry, too, because that is not what Rozin deserved. He was initially influenced by his negative behavior, which is the main cause why he felt guilt at some point. "Part of him is shot with pity, even a little guilt – those furtive, stolen moments, so shabby, so unsatisfactory - she really deserves better even from a rival, a lover, even from this man with the stupid name Shawano" (Erdrich, 2002:64).

Another important moment of Richard's life was when he actually became homeless and an alcoholic, he could not process the death of his daughter and the abandonment, which he had to face, so he ran towards alcohol to better the situation, but eventually as we know, it just got worse. "He slept off his whiskey head and went out to the garage the next morning (Erdrich, 2002: 84). And "Richard screwed the black cap carefully onto the empty bottle. He set the bottle on the margin of grass beside the museum steps" (Erdrich, 2002: 93).

He actually got to a point where he was somehow subordinated by regular people, he became inferior, insignificant and earned the saddest destiny imagined. "A museum guard in a dark uniform, a large woman bland and bored, walked down the steps and told them to leave" (Erdrich, 2002:95).

He was experiencing an illness, the kind of inner pain, which must not be experienced by any parent. Richard's destiny was probably one of the most tragic and dramatic of all. Despite the fact that we might be very disappointed by his decisions, yet we could feel some kind of connection with him, as if he wanted to do his best to become

what he wanted to, but the destiny of life could not approve and it had other plans for him. "Richard's hand in what happened to his little girl was that kind of untouchable sorrow where you can't even drink it off, no matter how long and hard you try" (Erdrich, 2002: 150).

Richard's final destiny had as a main source the deep sadness, depression and trauma he experienced most of his life. He felt that he could no longer live the life destiny offered him, so he somewhat knew what was going to happen. We might be very sorry for Richard, even though we know that he hurt a lot of people, including her daughter, Cally, and her wife, Rozin. "For although yanked against the rough stone and nearly over, the Reverend had not let go and still held Richard two-handed by the ankle, a deadweight, unconscious. And the wife of Klaus, whose eyes had never left Richard, was there suddenly too" (Erdrich, 2002:169).

Richard is the kind of character the readers feel sorry for. He is complicated, transmits the feeling of depression, anxiety and the readers feel unfortunate by his appearance. On the other hand, Richard also tries to make the readers feel hope, they hope for the character's well-being and hope for him to overcome his faults and get a better future. He represents the life struggles an ordinary person could have after the loss of his most valuable aspect in his whole existence. He was full of love and tried to unfold this, but had no idea how to actually do that. Rozin was the perfect woman and ideal partner for him, but he acknowledged that he messed things up and eventually lost her forever.

5. CALLY'S DESTINY

The most important and meaningful character and the most special personality in the novel is Cally. She was the one who suffered the most, firstly because of the death of her sister, secondly, because of the separation from her parents and finally because her identity never got to a point, where she could feel comfortable and sure about her life.

Cally is the key personality in the novel because she connects every other character to each other. First of all, her destiny was initially influenced by her origin of nationality. She was partly deer, so she had some specific qualities, which she was proud of. "One day Grandma Zosie told us it was no wonder we threw our clothes off and danced for each other, naked in the rainy yard. We were part deer and there was nothing to be done" (Erdrich, 2002:55).

She also had some kind of supporter or helper throughout her life, namely Almost Soup, who eventually saved her life and he was the one who made her feel well again after her severe disease. "It is then, in the hospital room, halfway asleep, that Rozin feels me put her daughter's life inside her again. Unknown to her, I have taken it with me to keep it safe" (Erdrich, 2002:90).

Cally feels very much miserable and lost and that is why she asked a lot of questions from her grandmothers. As she moved to Frank's house, she had even more questions connected to her past and family. She knew that something had to be done in order to have a clearer perspective upon her family and to eventually clear her mind. "All my life so far I've wondered about the meaning of my spirit name but nobody's told

it, seen it, got ahold of my history flying past" (Erdrich, 2002:102); "Pleased that my drama of identity is something we can talk about. All my reasons. I list them quickly, before she can change the subject away from me" (Erdrich, 2002:112) and "I was never in the city, since a little girl. Very sheltered. Not yet recovered from losing my sister. And my name. I think I want a new one, or at least I want to find my grandmas to ask them a few things about the one I've got" (Erdrich, 2002:112).

There are a few words which describe best how Cally was probably feeling all her desperate life. "I have so many things I want to say – What does my name mean? Where is my sister? What about my father? And Mama, will she ever stop avoiding Frank and make him her destiny?" (Erdrich, 2002:121). Her existence consisted in questioning herself, she did not know where she came from, what her true destiny is and what to do to actually find out some details about these issues. It is very sad to think about this girl being so out of hope because she deserved the best in the world. After Deanna's death, she was ignored and never given the affection and love she wanted and deserved.

Cally's destiny also heavily involved her grandmothers, whom she admired so much, but never received any important message throughout the novel, just bits of history, past and origin. They were a huge help in her life, for sure, they provided all the necessities she needed and tried to support her, even though they did not tell the entire story of their origin and nationality. "Yet, at my naming, both Grandma Zosie and Grandma Mary blessed me. They raised their female golden eagle fans and swept me with the smoke of sweet grass" (Erdrich, 2002:109). She was always desperately searching for their presence throughout the novel, because they meant the only certain point in her entire life. "While they chew, their eyes rolling, I usually come forward with my question. 'Do you know where Mrs. Zosie Roy or Mary Shawano are living these days?'" (Erdrich, 2002: 119).

6. KLAUS'S DESTINY

Another special character of Erdrich's novel is Klaus. He is also someone who suffered a lot throughout the novel, because of a woman, who is rather an animal, a deer, if we want to be more specific. Sweetheart Calico is the one, who actually broke Klaus's heart and made him feel nothing by the end of the novel. It was not her fault, though. She was trapped and compelled to live in her unnatural environment by Klaus. Calico was also in pain, even though everybody considered her a strange woman, who has nothing to do with normality. At some moment, we even thought about her being non-existent, just a ghost, who was hunting the entire group. But we might like how Calico's destiny shaped Klaus's and helped him realize that he has no right to make her stay and to "lock her up".

Klaus had a trauma connected to Calico, he never escaped the thought of her while he knew he was going to lose her at a certain moment. The kind of harsh dependency which characterized Klaus is not healthy or beneficial at all. "And I think of her. Now and again they'll ask me, the others, what was so fucking great about her? What did she do, in bed for instance, or what did she cook? Was it something she did

with her hands, her face, some way she had perhaps. A love way" (Erdrich, 2002:154-155).

The longing dependence is the best word to describe his feelings towards Calico, who wanted nothing just to go home and live her life as it is. Klaus had a long time to finally accept his destiny, as he let the deer go and eventually gave her the freedom she deserved. "If he looked at her he wouldn't be able to do it. So he did not look at her face. Slowly, reluctantly, fighting his own need, dizzily, Klaus pulled at the loop of dirty gray sweetheart calico, undid the knot that bound her to him" (Erdrich, 2002:229). This was the biggest step Klaus ever had to take, so we must appreciate and encourage him to become a better version of himself. His destiny was to eventually defeat himself and to get rid of this addiction.

7. CONCLUSIONS

The concept of "blueness" is a very interesting recurrent motif in the novel. The color blue is often mentioned and we might wonder why this color popped up in every chapter of the book as well as at the end of the novel: "I had a lot of time to think about this blueness. I could see it before me, how it appeared and disappeared, the blue at the base of a flame, the blue in a fading line when I shut my eyes, the blue in one moment at the edge of the sky at dusk. There. Gone. That blue of my beads, I understood, was the blueness of time" (Erdrich, 2002:215).

The blueness meant the time passing by, the years, which crossed the characters and actually the whole world and existence they lived in. The concept of blueness is something we do not hear about often in our regular lives. We must think about the metaphorical and subjective perspective of the world sometimes because we forget how time flies and how the "blueness" overtakes our life, too.

There is a wonderful quote in the novel: "Love pulls us, implacable, from under the skin, I see that" (Erdrich, 2002:212) and it summarizes how feelings affect our future and how sensitive we are, how deep we can feel and how the surrounding can affect us both positively and negatively. We cannot do anything about this, so we should accept that sometimes we are led by our emotions, and it is all right to feel lost and hopeless in life because our destiny is written and everything will turn out how it should.

According to Vine Deloria Jr. "the secularity of the society in which we live must share considerable blame in the erosion of spiritual powers of all traditions, since our society has become a parody of social interaction lacking even an aspect of civility […] The change of living conditions experienced by Indian people in the last century also has a great deal to do with the erosion of our spiritual powers" (Deloria, 2006: XVIII).

To conclude, this novel should be perceived as a true experience, it should be read and especially felt. Louise Erdrich is a very gifted writer having one very special talent, possessing all the tools appropriate to convey a very interesting cultural message by means of her novel.

BIBLIOGRAPHY

Bona, Mary Jo & Maini, Irma eds. (2006) *Multiethnic Literature and Canon Debates*. Albany: State University of New York Press
Deloria, Vine (1969) *Custer Died for Your Sins: An Indian Manifesto*. New York: Macmillan
Deloria, Vine Jr. (2006) *The World We Used to Live In*. Golden, Colorado: Fulcrum Publishing
Erdrich, Louise (2002) *The Antelope Wife*. Flamingo Harper Collins Publishers
Lee, A.R. (2003) *Multicultural American Literature.Comparative Black, Native, Latino/a and Asian American Fictions*. University Press of Mississippi
Manley, Kathleen E. B. (1994) "Decreasing the Distance: Contemporary Native American Texts, Hypertext, and the Concept of Audience". *Southern Folklore* 51:2 (1994): 121-135

SUSTAINABLE CULTURAL HERITAGE VALORISATION

Suzana Carmen CISMAS
Assoc. Prof. PhD., University of Agronomic Sciences and Veterinary Medicine, Bucharest, Romania

Abstract: Europe's cultural heritage is a rich and diverse mosaic of cultural and creative expressions, an inheritance from previous generations and a legacy for those to come. It includes natural and archaeological sites, museums, monuments, artworks, historic cities, literary, musical, and audiovisual works, and the knowledge, practices, and traditions of all citizens. The policy in this regard pertains to the member states, via regional and local authorities, but the EU is also engaged in safeguarding and enhancing this treasure through numerous programs. Teaching Cultural Heritage is a useful tool in searching for the historical and cultural roots, thus assisting in developing European Citizenship competencies in students, and educating them to understand diversity and the importance of an intercultural approach to life. Cultural Heritage topics pervade the curricula and point to the common roots of human civilisation .

Key words: cultural heritage, academic teaching, civilisation, management of heritage sites

Cultural heritage is a group of resources inherited from the past, irrespective of ownership, that people identify as a reflection and expression of their constantly evolving values, beliefs, knowledge and transitions. It includes environment aspects resulting from the interaction between people and places through time, a treasure that needs protection or conservation for single monuments, archaeological sites, historical buildings, landscapes or historic town centres. Heritage must be promoted as a driving force for active engagement and enhanced social responsibility in order to foster a Europe of smart, sustainable and inclusive growth.

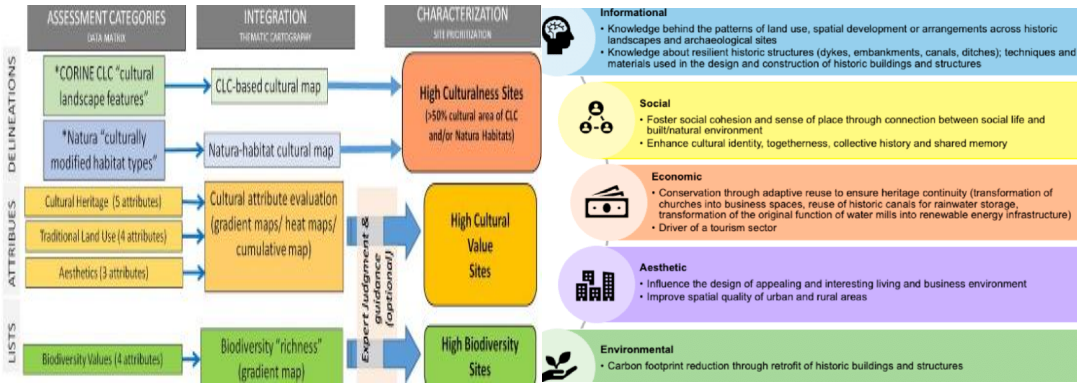

ASSESSMENT CATEGORIES
DATA MATRIX
INTEGRATION
THEMATIC CARTOGRAPHY
CHARACTERIZATION
SITE PRIORITIZATION
DELINEATIONS
ATTRIBUES
LISTS
*CORINE CLC "cultural landscape features"
*Natura "culturally modified habitat types"
CLC-based cultural map
Natura-habitat cultural map
High Culturalness Sites (>50% cultural area of CLC and/or Natura Habitats)
Cultural Heritage (5 attributes)
Traditional Land Use (4 attributes)
Aesthetics (3 attributes)
Cultural attribute evaluation (gradient maps/ heat maps/ cumulative map)
Expert Judgment & guidance (optional)
High Cultural Value Sites
Biodiversity Values (4 attributes)
Biodiversity "richness" (gradient map)
High Biodiversity Sites
Informational
• Knowledge behind the patterns of land use, spatial development or arrangements across historic landscapes and archaeological sites
• Knowledge about resilient historic structures (dykes, embankments, canals, ditches); techniques and materials used in the design and construction of historic buildings and structures
Social
• Foster social cohesion and sense of place through connection between social life and built/natural environment
• Enhance cultural identity, togetherness, collective history and shared memory
Economic
• Conservation through adaptive reuse to ensure heritage continuity (transformation of churches into business spaces, reuse of historic canals for rainwater storage, transformation of the original function of water mills into renewable energy infrastructure)
• Driver of a tourism sector
Aesthetic
• Influence the design of appealing and interesting living and business environment
• Improve spatial quality of urban and rural areas
Environmental
• Carbon footprint reduction through retrofit of historic buildings and structures

Fig 1. Valorisation of culture heritage sites, cf. https://heritage-pro.eu

Heritage education offers opportunities to engage in experiences for learning new concepts and skills. Learners directly experiencing or analysing it get knowledge, intellectual abilities and a wider range of competences on issues like cultural heritage maintenance or societal well-being. In the long run the sustainability of a participatory process depends on the monitoring and dissemination of the result. The transformation from consumerism to sustainability is an acute challenge to face. Education is the key

instrument for changing the world in view of living sustainably and improving our habits, values and preferences. The tangible cultural heritage is our common good, the intangible heritage our common system of values and traditions, and both generate an immense resource of memories, full of examples of sustainable assets and behaviours.

International organisations share best practice models providing expertise and training, and giving guidelines to national, regional and local authorities in order to assess the socio-economic impact of their policies as basic pillars of sustainability and help them improve their performance. EU & national administrations are increasingly integrating cultural policies into their sustainable development strategies.

Professionals contribute to changing behaviours by adopting ecological ethics, specially appreciating and implementing many principles from traditional knowledge. New socially oriented business models are introduced to redesign corporate charters inserting social responsibility. Sustainability is aligned with participatory governance, focusing on the preservation and reuse of cultural heritage. Multiple stakeholder view-points are being incorporated to enrich communities and enhance businesses.

Integration of migrants generates structural change in Europe as it leads to the formation of cultural minorities, one of the main causes of social exclusion. Migrants should participate in the social life of the cities and villages where they live. They are displaced from their territories and only have culture as a modality of retaining own identity and well-being. Migration is both a challenge and an opportunity. The world has developed as a result of migrations, and cultures have evolved and got enriched by the contributions of people coming from other territories and bringing with them knowledge, traditions and values.

Cultural heritage can be a tool to strengthen communities in relocations. The ones that preserve their traditional knowledge and skills are especially valuable due to their long-standing experience and resilience.

EU guidelines in this respect include:

- The contribution of training to increase knowledge and education;
- The practice of participatory governance;
- The respect for diversity and promotion of the quality of life;
- The use of heritage as a sustainable resource;
- The integration of heritage into development strategies;
- The use of innovative technologies for conserving and presenting cultural heritage;
- Stimulate creativity to incorporate social evolution;
- Research and preserve heritage knowledge and skills;
- Work for consensus-based decision-making, in equitably ways;
- Enable citizens to take responsibility for protecting and conserving cultural heritage; • Give them roles according to their competences;
- Take into account the existing tools and policies, in line with the legal frameworks;
- Make use of all resources in order to achieve optimal efficiency and sustainability.

When communities feel responsible for their heritage, they build a complete and more realistic narrative, better than the one frequently promoted for commercial or tourism reasons.

A community aware of its culture makes better informed decisions about its preservation and is more conservative when it comes to requesting assistance from administrations/professionals. Citizens exercise an informative function, collaborating with professionals in documentation. Stakeholders' contribution helps to adequately preserve heritage integrity and correct meanings to convey for the future.

Communities can generate experiences and new meanings by connecting their sense of cultural heritage with territorial, social and knowledge areas. On the other hand, heritage professionals are reluctant to interrelate with citizens and communities. They are more aware of the emerging needs before they start project planning, as success depends greatly on social acceptability and consequently on inclusion in the political agendas.

Therefore, it is important to seek effective communication and participatory planning to ensure that cultural heritage is further valued by society.

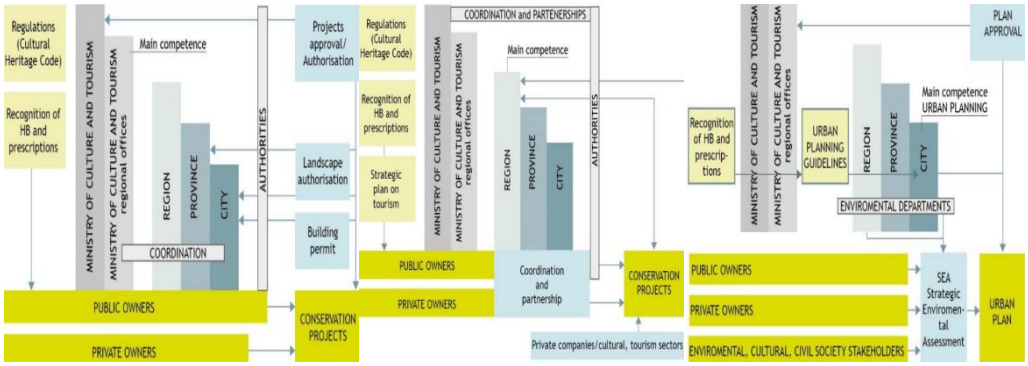

Fig 2. Cultural heritage conservation &valorisation impacting urban planning, cf.www.interregeurope.eu

The significance of historical monuments impacts both life quality in the cities and monuments conservation. Protection of cultural heritage landmarks exclusively by the government is not sufficient if citizens do not take active part in safeguarding them. Creating a closer link between monuments&education benefits the monuments, but also the didactic process, leaving enough room for interdisciplinary approaches. Teaching will thus stimulate the development of higher order thinking skills, making students more independent and confident in cultivating their lifelong learning skills. The methodology used is inquiry-based and facilitates collaboration among students and professors while using actual artifacts, handling replicas, or navigating 3D maps, as well as virtual reality reconstructions based on scans of archaeological sites, which trigger intercultural dialogue and acceptance of diversity in all cultures.

The European identity, common, inclusive, pluralistic, will hopefully protect students from the phenomena of intolerance, racism and xenophobia.

There is much innovation in the use of cultural heritage with proposals for in-service teacher training, including permanent training in institutions such as museums.

Also, by doing cultural heritage research in their own or target communities, interacting with local people and craftspersons, musicians, storytellers, artisans, and experts in local history, professors can discover the rich & diverse traditions around them and make valuable connections to history, place, and environment, to convey to their students.

Bringing heritage studies to the curriculum has many beneficial consequences:

- enhances performance in interdisciplinary learning, and team participation
- enriches presentation skills
- involves students with their community, and increases civic awareness
- builds self-esteem and pride in self, community, and cultural heritage
- provides opportunities for students to contribute to community in meaningful ways
- fosters awareness and tolerance of cultural diversity
- encourages interpretation, synthesis, and evaluation of various kinds of cultural data
- develops technological expertise and skills with documentary equipment
- promotes school-community partnerships
- offers learning opportunities that value each student's life and experiences.

Cultural traditions are almost always:

- passed on informally, by word of mouth, observation, or imitation
- anonymous
- enjoyed and performed by groups members to convey a sense of group identity
- found in several different versions and variations, dynamically altered according to creator/interpreter/audience/number of iterations

Heritage education has been traditionally carried out in settings where teachers use conventional didactic strategies. However, current issues emerge fast, such as the fact that more and more people born in a particular place, lost the opportunity to know their heritage in detail, so their education was neither effective nor contextualized, but emerging technologies as mobile learning or augmented reality have opened a new set of opportunities to improve heritage education by offering alternatives to customize, locate and contextualize learning.

Alternative frameworks in heritage education using emerging technologies such as augmented reality propose a conceptual architecture able to facilitate the educational process mediated by information technologies. Cultural heritage becomes a focal point where building structures, monuments, artwork and intangible values are intertwined, for the use of citizens and their memory. Places and conducts, lifestyles, beliefs, languages, communication customs, all converge in the group cultural identity.

To enhance connections between students and their heritage, new technologies enable them to act as tourist guides with audio input&interactive screens, with mobile applications and access to dedicated web sites. Teacher-centered frameworks focus on traditional didactic methods characterized by the responsibility of the teacher who leads the study process. Student-centered models focus on learners, considering their preferences and needs. The teacher’s role is to facilitate the students’ learning process.

Content-centered models are characterized by a central axis of information that supports study. Content changes as the learning process evolves, and it may vary,

adjusted to the educational level and to the environment in which it is displayed. Context-centered models focus on circumstances, considering aspects such as real scenarios where the learning takes place, and the accessed devices, in order to define learning strategies. The context is taken into account to personalize the learning process.

Modern didactics of cultural heritage rely on hybrid models fusing learner-centered, content-centered and context-centered frameworks to enrich both formal and informal education, articulating a learning process that takes place in real scenarios where individual needs are personalized. The learning process thus also includes entertainment, enjoyment, culture, or tourism, which significantly enhances the meaning and rhythm of learning.

New generations show less interest or knowledge on heritage values pertaining to the places they inhabit as a result of globalization and cultural influences from other countries.

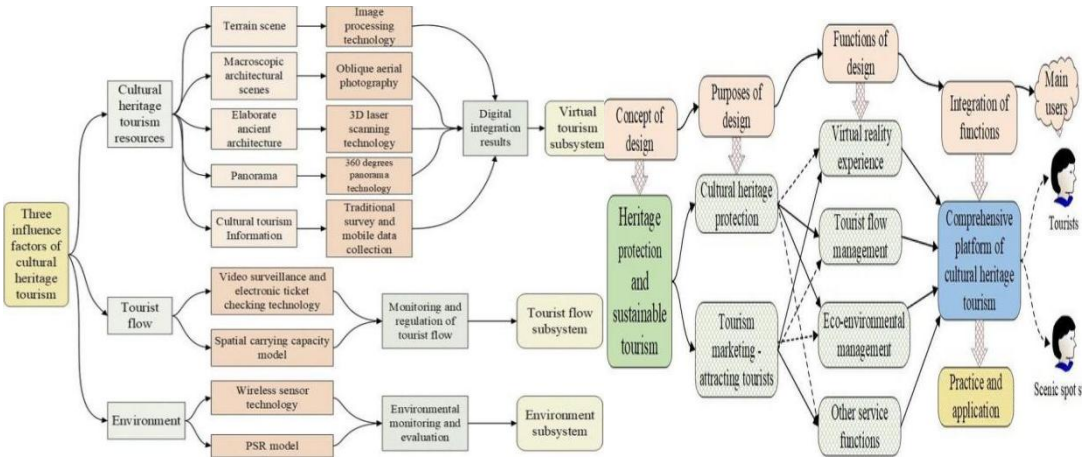

Fig 3. Heritage protection and sustainable tourism, cf. www.coe.int/en/web/

For tourists, information brochures or websites do not give effective&accurate heritage education processes. Numerous modern technologies have been developed to support teaching cultural heritage values, but they are usually used in enclosed and specific places as museums or art galleries with pre-defined scenarios. The content is delivered from web and mobile applications which in general are standardized and do not take into account people's preferences or needs.

Therefore, new alternatives should emerge, able to allow users to come closer to their treasures taking advantage of new models, methodologies and frameworks to improve cultural heritage education.

Projects bring together students of with various majors, who focus on diverse and complementary issues, like history, archaeology and cultural heritage, sociology and economics, civic associations, professors and managers, in order to cooperate for improving the quality of citizenship education.

Project objectives may centre on:

- enabling professors to enforce teaching by addressing cultural diversity in groups

- promoting the intercultural dialogue and mutual understanding between students and people with different backgrounds, by emphasizing that different cultural expressions and behaviours could lead towards the same outcomes, with the respect of human rights and values
- enabling teachers &students to tackle cultural differences and use modern attitudes in step with the new times and development levels, in the age of democratisation of information accessed through technology and acquired in global contexts.
- enabling teachers to support cultural heritage&values as a strong basis for economic growth, job creation and social cohesion by collaboration.
- raising students' awareness of the cultural heritage and use it as education source.
- creating open educational resources based on the uses of cultural heritage.
- enriching the teaching profession via acquisition of new skills.
- acknowledging the importance of teachers' role in society.
- promoting inclusive education and social cohesion, by common values and interests.

The social, political, and economic developments and shifts in today's society, such as migration from rural areas to larger cities, as well as dramatic changes in technology, have generated alterations in the perception of significant cultural assets.

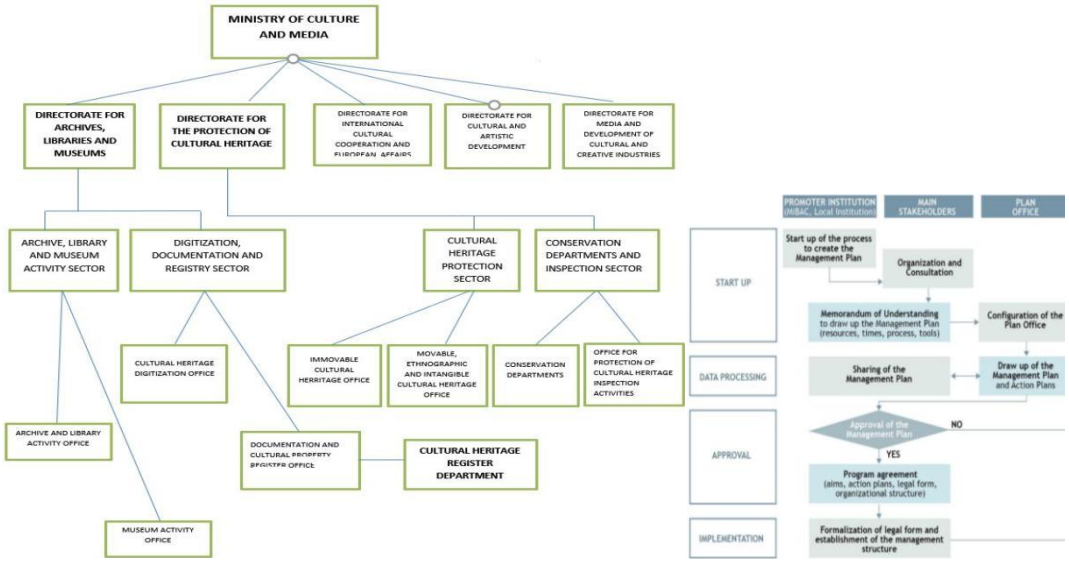

MINISTRY OF CULTURE AND MEDIA
DIRECTORATE FOR ARCHIVES, LIBRARIES AND MUSEUMS
DIRECTORATE FOR THE PROTECTION OF CULTURAL HERITAGE
DIRECTORATE FOR INTERNATIONAL CULTURAL COOPERATION AND EUROPEAN AFFAIRS
DIRECTORATE FOR CULTURAL AND ARTISTIC DEVELOPMENT
DIRECTORATE FOR MEDIA AND DEVELOPMENT OF CULTURAL AND CREATIVE INDUSTRIES
ARCHIVE, LIBRARY AND MUSEUM ACTIVITY SECTOR
DIGITIZATION, DOCUMENTATION AND REGISTRY SECTOR
CULTURAL HERITAGE PROTECTION SECTOR
CONSERVATION DEPARTMENTS AND INSPECTION SECTOR
CULTURAL HERITAGE DIGITIZATION OFFICE
IMMOVABLE CULTURAL HERRITAGE OFFICE
MOVABLE, ETHNOGRAPHIC AND INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE OFFICE
CONSERVATION DEPARTMENTS
OFFICE FOR PROTECTION OF CULTURAL HERITAGE INSPECTION ACTIVITIES
ARCHIVE AND LIBRARY ACTIVITY OFFICE
DOCUMENTATION AND CULTURAL PROPERTY REGISTER OFFICE
CULTURAL HERITAGE REGISTER DEPARTMENT
MUSEUM ACTIVITY OFFICE
START UP
DATA PROCESSING
APPROVAL
IMPLEMENTATION
PROMOTER INSTITUTION (MBAC, Local Institution)
MAIN STAKEHOLDERS
PLAN OFFICE
Start up of the process to create the Management Plan
Organization and Consultation
Memorandum of Understanding to draw up the Management Plan (resources, times, process, tools)
Configuration of the Plan Office
Sharing of the Management Plan
Draw up of the Management Plan and Action Plans
Approval of the Management Plan
NO
YES
Program agreement (aims, action plans, legal form, organizational structure)
Formalization of legal form and establishment of the management structure

Fig 4 . Horizontal governance mechanisms at local levels, cf. www.centreforliteracy.qc.ca

Article 14 of UNESCO Convention on cultural heritage preservation clarifies the steps to be taken in education. It stipulates that the protection of intangible cultural heritage remains part of formal and non-formal education programmes as it improves interaction, communication, and creativity in students.

A EU Framework for Integration of Digital Cultural Heritage in compulsory education would help member states in their efforts to promote the reuse of cultural heritage digital resources in mainstream teaching. The framework plans to support national, regional and local efforts in fostering digital cultural heritage in compulsory

education, focusing on inclusive digital learning, by offering a common standard of reference, with a common expression and logical approach.

The perspective will be interdisciplinary, digitally mediated and multi-modal, creative and active. It will be in complete alignment with the DigiCompEdu Frame-work, as the intent is to incorporate the six areas of Professional Engagement, Digital Resources, Teaching and Learning, Assessment, Empowering Learners, Facilitating Learners' Digital Competence. The key pillars to consider centre on digital cultural transformation, digital cultural maturity, digital cultural literacy and digital cultural competences.

References

Boniface, P. *Managing Quality Cultural Tourism,* London, Sage, 1995

Branchesi, L., *La pedagogia del patrimonio e la sua valutazione,* in: Branchesi (ed.) Il patrimonio Culturale e la sua pedagogia per l'Europa, Armando Editore, 2006

Cismaş, SC, *Naturalism verism realism,* Universitatea Nord Baia Mare Buletin Ştiinţific Fascicula Filologie, seria A vol. XIII, 2001, pp. 97-103
http://bslr.ubm.ro/files/cuprins%20BS%20LLR%20XIII%202001.pdf

Cismaş, S.C, *Relevanţa aspectului biografic in arta prozatorului realist,* Universitatea 1 Decembrie 1918 Alba Iulia, Annales Universitatis Apulensis, Series Philologica, vol. 1 Litterae Perennes 1991-2001, pp. 143-149
www.uab.ro/reviste_recunoscute/philologica/philologica_2001/philologica_2001.html

Cismaş, S.C, *Aspects of Identity in East European Rural Novels,* Dialogos Journal of Departments of Foreign Languages, Bucuresti, nr. 3/2001, Editura ASE Bucureşti, pp. 119-123 http://www.romanice.ase.ro/dialogos/index.php?page=auteurs

Cismaş, S.C, *The impact of American culture on other cultures: language & cultural identity* Proceedings of 9th WSEAS International Conference on Artificial Intelligence, Knowledge Engineering and Data Bases, Cambridge University, UK, 2010 pp. 388-393

Cismaş, S.C., Vajiala, G., Andreiasu, G. *Promoting social awareness via E-education* , Proceedings of the European Computing Conference, ECC '11 2011, pp. 41-45

Cismaş, S.C., *Child as a Main Character in Romanian, English and American Prose,* UTCB Conferinţa Eficienţă, Confort, Conservarea Energiei, 2000, Cultură Umanistă, pp. 5-13

Cismaş, S.C., *Rebreanu, Hardy, Faulkner, Generic Space and Tragic Destinies,* UTCB Conferinţa Eficienţă, Confort, Conservarea Energiei, 2000, Cultură Umanistă, pp. 13-21

Cismaş, S.C., *Linguistic&cultural aspects of translation* in vol Limba, cultura, civilizatie, Noi cai spre succes, conferinta internationala, 2009, POLITEHNICA Press pp. 163-170

Cismaş, S.C., *Visual arts in the USA,* UTCB, Sesiune comunicări ştiinţifice Cunoaştere, Comunicare, Cultură, Bucureşti 2002, Editura Impuls, pp. 43-49

Cismaş, SC, *Universal Strategies in Foreign Language Communication* World LUMEN Congress Logos Universality Mentality Education Novelty 2016 vol XV, pp 215-222 eds. Sandu, Ciulei, Frunza, European Proceedings of Social and Behavioural Sciences EpSBS, Future Academy, http://dx.doi.org/10. 15405/epsbs(2357-1330).2016.9 http://dx.doi.org/10.15405/epsbs.2016.09.28

Cismas, SC, *Translations of cultural codes* Colocviul International Stiinte ale Limbajului CISL2001 Suceava, Limbaje si Comunicare VI, Partea I, Eds Ardeleanu, Moldoveanu, Editura Universitatii Suceava 2003, pp. 265-275

Cismaş, S.C., *Rural to Urban Transitions in European Realistic Novels,* Journal of Romanian Literary Studies 24/2020 pp. 92-103 http://asociatia-alpha.ro/jrls/24-2021-Jrls-b.pdf

Cox, K, *Globalization, competition and politics,* Urban Studies, 1995, 32(2), pp. 213-224

Davis, P., *Place exploration: museums, identity, community*, in Museums&Communities, ed. Watson, S., Abingdon, Routledge, 2007, pp. 1–23

Estepa, J., *La educación patrimonial en escuela&museo,* Huelva University Spain, 2013

Fontal, O., Gómez-Redondo, C., *Heritage education and methodology for educational programs evaluation*, Interchange, 2016, 47, 65–90
Gómez, J., Miralles, P. *Historical skills in compulsory education: assessment. Inquiry Based Strategies and Argumentation,* New Approaches Educ. Res. 2016, 5, 139–146
Gómez, J., Rodríguez, A., *Enseñanza de la historia y concepciones epistemológicas. Una investigación con futuros maestros.* Rev. Complut. de Educ. 2018, 29, 237–250
Hager P., Hallidey J., *Recovering Informal Learning: Wisdom, Judgement & Community,* Springer Verlag, Frankfurt, 2006
Hernández F, Maquilón J, *Introducción a la investigación educativa*, Principios, métodos y técnicas en la investigación educativa, Nieto (ed) Madrid, Dykinson, 2010, 109–126
Luna, Ú, Ibáñez-Etxeberria, A, Rivero, P, *Patrimonio aumentado. Realidad Aumentada para la enseñanza-aprendizaje del patrimonio,* Rev. Electrón. Interuniv. Form. Profr. 2019, 33, 43–62
Martínez, N., Miralles, P., Navarro, E., *Análisis de cómo los docentes plantean el inicio de las clases, desde la perspectiva del alumnado*. Rev. Educ. 2009, 348, 413–433
McLean, F., *Heritage and Identity*, Int'l Journal of Heritage Studies 2006, 12:1, 3-7
Miralles, P., Gómez, J., Arias, V., Fontal, O., D*igital resources and didactics in the initial training of teachers*, Comunicar. Media Educ. Res. J. 2019, 27, 41–51.
Monteagudo-Fernández, J., Gómez-Carrasco, J., Chaparro-Sainz, Á., *Heritage education and research in museums. Conceptual, & social structure,* Sustainability 2021, 13:6667
Poole, R., *Memory, Responsibility, Identity*, Social Research 2008, 75,1. 263-286
Rodríguez, A, *La región en los manuales escolares,* Hist. Mem. Educ. 2017, 6, 241–277
Russell, I., *Heritage, Identities, and Roots: A Critique of Arborescent Models of Heritage and Identity i*n Smith, Messenger, Soderland, (eds.), Heritage Values in Contemporary Society, Walnut Creek, California, Left Coast Press, 2010
Soininen, T., *Adopt-a-monument: preserving heritage for the people, with the people.* J. Commun. Archaeol. Herit. 2017, 4, 131–137
Trigwell, K, Prosser, M, *Congruence of intention & strategy* High. Educ.1996, 32, 77–87
Veltman, K., *Challenges in Cultural Heritage,* in: Carreras, (ed.) ICT and Heritage, 2005

YEARNING FOR DARKNESS IN HENRY'S FATE & OTHER POEMS

Ileana-Silvia CIORNEI
Lecturer PhD., University of Piteşti

The term confessional was used by Philip Rosenthal reviewing the poetry collection Life Studies by Robert Lowell in 1959 where he identified two major aesthetic currents of American poetry after the war. One was Confessional poetry represented by Lowell, Plath, Roethke, Berryman and Sexton and the other the Projectivist movement. Confessionalism is a poetic mode inspired by Freudian interpretations of the self "reinforced by echoes of gloomy puritan views of man" (Mihailă, 1995, 28). In a cultural and psychological crisis, the poet exposes the intricate relation between self and the world, searching to cure his vulnerability and neurosis. 77 Dream Songs (and its sequel His Toy, His Dream, His Rest) centers on a character named Henry who bears a striking resemblance to Berryman, a fictional version of himself. These poems establish Henry as an alienated, self-loathing, and self-conscious character. In 197, John Haffenden published Henry's Fate & Other Poems, a selection of Dream Songs that Berryman wrote after His Toy, His Dream, His Rest but did not publish. Puzzling and funny, wandering between allusion and frankness, the volume expresses once again his fears, feelings and obsession of death which finally helped him leap into darkness from Washington Avenue Bridge in Minneapolis.

Keywords: Confessional poetry, emotion, experience, self, death

The most well-known achievements of Berryman were *77 Dream Songs* in 1964 and *His Toy, His Dream, His Rest* in 1968 which brought him fame, recognition and several awards. In spite of his chaotic lifestyle of alcohol and drugs, adultery and divorce, madness and hospitalization, he was an erudite and a brilliant teacher, author of poems, essays and prose works who wanted to be remembered as a man who worked hard.

Henry's Fate is a volume which gathered poems written by Berryman from 1967 and 1972 with the last one written within forty hours of his death; it includes only a a part of his uncollected and unpublished work. Most poems of *Henry's Fate* were written when Berryman was working on *Love &Fame and Delusions* and were somehow put aside by the author, presumably due to " length, subject or even incongruence to the basic themes and structures" of his two first volumes and to the fact that in 1967 he had nearly completed his *His Toy His Dream His Rest* (Haffenden, John, Introduction , *Henry's Fate*, 1977: xi). Accordingly, in 1964, Berryman said in an interview in The Minneapolis tribune that " if a further volume of Songs were to be published, it might be called Addenda ".The reason is that " the two volumes of *Dream Songs* have taken Berryman's character Henry as far as he will go" and if there is a third volume, the reader should fit the poems in among the published ones. The volume *Henry's Fate* includes a group of poems written in Europe in 1967 which he had no occasion to print and some others written occasionally in the following two years. During that period, Berryman was working on the novel *Recovery*, on life of Shakespeare but in 1971 he was already a sick and tired man due to alcoholism and unrelenting study and work; this could explain why his new venture of Songs made no further progress.

Confessionalism is a poetic mode inspired by Freudian interpretations of the self "reinforced by echoes of gloomy puritan views of man" (Mihailă, 1995, 28). In a cultural and psychological crisis, the poet exposes the intricate relation between self and the world,

searching to cure his vulnerability and neurosis. The term confessional was used by Philip Rosenthal reviewing the poetry collection entitled *Life Studies* written by Robert Lowell in 1959 where he identified two major aesthetic currents of American poetry after the war. One was Confessional poetry represented by Lowell, Plath, Roethke , Berryman and Sexton and the other the Projectivist movement.

Christopher Beach argues that "the so-called 'confessional' movement represented an important change in the way the American poetic mainstream approached the writing of poetry" (2003: 154). Furthermore, he states that "the poems were presented in the first-person voice with little apparent distance between the speaker and the poet; they were very emotional in tone, autobiographical in content, and narrative in structure" (2003: 155). The main figures of the confessional movement are Robert Lowell, Sylvia Plath, Anne Sexton, and John Berryman, among others; their works focus on issues such as traumas, divorce, infidelity, childhood neglect and mental disorders such as alcoholism and depression.

Rosenthal states that Confessionalism removes the mask poets used to disguise themselves with (1991:110). "Confessional poetry condenses all the fears, traumas, states, and experiences of writers, reflecting the reality of a time in an intimate and straightforward approach that shapes poetry and influences poets up to this day".(Torres, Alejandro, 2018:6)

Alongside other poets of his generation such as Lowell, Sylvia Plath and Anne Sexton, Berryman was identified with "Confessionalism" – and, although he rejected the label, *77 Dream Songs* (and its sequel *His Toy, His Dream, His Rest*) along with the poems in *Henry's Fate* are autobiographical and center on a character named Henry, seen as a fictional version of Berryman. All poems have an imaginary central character called Henry, a white American in early middle age who has suffered irreversible losses and talks about himself sometimes in the first person, sometimes in the third, sometimes even in the second; he has a friend who in pseudo-black dialect, occasionally addresses Henry as "Mr. Bones."

These poems establish Henry as an alienated, self-loathing, and self-conscious character. Whether he identified with him or not, Berryman created in Henry, with his laments and sensitive acute observations, one of the most memorable characters in 20th Century literature and, established a unique poetic voice.

Berryman is a lyric poet, which means that his poems express intense personal emotion, and which records not only the depths of his own degradation but also love and ecstasy. When asked to define the most important elements of poetry, John Berryman replied, "Imagination, love, intellect—and pain. Yes, you've got to know pain." (https://www.newyorker.com › Books › John Berryman)

Similar to the first volumes, in *Henry's Fate* , Henry is in a state of perpetual transformation expressed with self-deprecating irony. "When the characterization of Henry is successful, we are given a picture of a comic poet-hero, taking upon himself our suffering, and
bodying it forth in song..." (Arpin, Gary, 1078:62) in order to perform his self-expression.
Now he travels in Europe:

Legman assman bustman, abominable Henry
wandered thro' France and Italy agog

with Venice his favourite :
Canal smell. City that lies on the sea like a cork
of stone and gold, manifold throng your ghosts
of murdered and delight
in Greece:
Henry, staggering, elderly, black, nearly fell off the Acropolis
it is so damned old high.

studies art history and literature :
Shall willing Henry study art history
or Number or write letters or test the text
of the Merry Wives tonight?

drinks:
leaving Henry solo, honey
to that terrible booze bruising his future, dear,
solo, with accurate money
&a brain, a brain, that should have left him clear
years ago, honey, off this stuff he drinks,

takes drugs:
Haldol& Serax, phenobarbital,
Vivactil by day;by deep night Tuinal
&and Thorazine,
kept Henry going, like a natural man.

visits his former wife:
Deep she sank into Henry's mind, such years ago.
Now with her children& her lawyer husband O
she is visited by Henry.

reads Shakespeare:
I'm reading the Q of Much Ado for its own sakes
I find I made notes to keep,

remembers his women:
Sinewy Henry let his ladies hang
down from his arms, in arabesques, whilst he
sought formulas for them,

gives candies to his daughters:
His wife was out on errands. He sighed and scratcht.
The little girls were fiddling with the telephone.
They wanted candy, the which he gave them.

meditates about New Year:
He shopped until he bled, all the way downtown.
He constructing lists of his surviving friends
and of the others the ends,

talks about money:
Glistening Henry freed himself from money
by making enough. Not much, enough.

dreams about his daughter's future:
Daddy parked at the curb,
will watch his baby, muttering in Latin,
scrambling up the steps of Smith or Vassar saying
I want a Yale man with a yacht
after my degrees,

prays:
Great flaming God, bend to my troubles, dear

remembers past loves and loss
Immeasurably sad, O long ago
she ceased her being with mine, mine like a fuse
sputtering toward a common doom.

Puzzling and funny, wandering between allusion and frankness, the volume also approaches some of the themes that continue to trouble Henry in later Dream songs like his relationships with women and his obsession with death and suicide. Many poems suggests weariness and despair, mental states always associated with grief, life troubles, old age and inevitable breakdowns, in Berryman's case both nervous and marital; moreover, alcoholism and a medical condition called nervous exhaustion, ruined his health:

Codger Henry, desperatingly tired,
nevertheless got fed up with his state
which alas only he could fix.

Berryman witnessed many ups and downs but still says so beautifully :

So and so tired I cannot cast a shadow.
It's Bellevue and the Tombs if I'm found out.
How have I come so far?
Exploited Henry passed his avatar.

In certain poems Henry uses the first persona :

Who coined despair? I hope you never hear,
my lovely dear, of any such goddamned thing.

With bitter irony the poet passes to Eros as the only thing which can oppose despair :
Who made you up?That was a thin disguise:
The soul shows through. You are my honey dear.
Come, come live with me.

In spite of the funny side of his poetry, Berryman can be easily seen as a poet of mourning. The *Songs* focus around, as Berryman said, at "an irreversible loss". The primary loss is Henry's father, who like Berryman's biological father, John Allyn Smith, committed suicide when Henry was a child. On the other hand, grief, in *The Dream Songs*, is more general. There is the grief of losing contemporary poets ("*I'm cross with god who has wrecked this generation*"). There is the bewildering childlike fear of watching the older generation go ("*The high ones die, die. They die. You look up and who's there?*"). (Leith, Sam, http://uk.trem.media › books › 2014 › oct › 24 › happ.):
So here failed Henry sits, counting his losses,
not wholly in despair and growing hungry.

And there is a sense of an irreparable "departure" that afflicts not just Henry but all of us, the tragic side of human condition, which stands as a permanent undercurrent in all *Dream Songs.* Loss creates depression and Henry experiences is fully:
With arms outflung the clock announced:Ten-twenty.
Dozen of demons sprang &and preyed on Henry.
All on a heavy morning.
The baby was ill, the sky was dark, the I
was Id, somebody put the sky on, like a lid,

The poem bearing the title *Henry's Fate* expresses in private but open intensity his self-conscious feelings and starts with the lines :

All projects failed, in the August afternoon
he lay &cursed himself &cursed his lot.

Henry is incessantly preoccupied with death. Death as an image and a leitmotif often appears as a general concept, sometimes associated with Henry's death:

Death all endeth, Henry to Sybil saith.
Sybil regurgitates, no word from her.
Ah, no word from her.
Flashing existence seems from her to incur
a bitter silence, vomit, assent to his death
Black as it must occur.

Also, death allusions and images often accompany his hero:

Gulls chains voices bells: honey we're home.
I don't care if they cremate Henry or not,
December: the noblest. After the pains & glories of the Fall
dead winter: snow car-high, snow shoulder-high,
snow cinema-high:/hope shoulder-high for death:

Death wish and suicidal allusions are common to Henry; apparently, Berryman never recovered from the childhood shock of his father's suicide and prone to emotional instability, often alludes to it.

Her mother runs
at the shout, but then there is a shot.

The poem *A Nerve is Pinched* refers to the state of Henry who is "damaged" & also "crushed"and alludes to Massada, the place in the Judean desert where all survivors killed themselves as an alternative to slavery. Just like Life, Death is a permanent and perpetual choice for Henry:

The subject? Henry house & his troubles, yes
with his wife & mother & baby, yes
we're now at the end, enough

Henry's destiny? he fought it tooth &rime
country to country, hanging on. When he's had enough
he'll mount into the dark

However, since Henry goes far beyond the experiences of an individual, we cannot limit our reading of Henry as John Berryman. Such a reading is correct, but can be considered rather
incomplete, and likely to result in narrowing Henry's complex function as a literary character." "Distancing the character of Henry from the poet John Berryman allows for a wider range of interpretive possibilities. If we read Henry as a mere filter for the poet's thoughts and desires, or a vehicle for his so-called "confessions," then we are likely to overlook a great deal of the metapoetic commentary revealed through Henry's struggle to express himself". (Pollifrone, Max: 14).

BIBLIOGRAPHY

Arpin, Gary, *The Poetry of John Berryman*, Port Washington, Kennikat Press, 1978
Beach, Christopher, *The Cambridge Introduction to Twentieth-Century American Poetry,* Cambridge University Press, 2003
Berryman, John, *Henry's Fate and Other Poems*, Introduction by John Haffenden, Farrar, Strauss and Giroux, 1977

Caleshu, Anthony, *Dramatizing the Dreadful: Affective Postures in The Dream Songs*. *After Thirty Falls: New Essays on John Berryman*, Ed. Phillip Coleman and Philip McGowan. DQR Studies in Literature 38, 101-120, 2007
Mihăilă, Rodica, *Turning the Wheel*, Editura Universității București, 1995
Pollifrone Max, *Babbling, Braining, and Brooding Mr. Bones: An Exploration of the Metapoetic in 77 Dream Songs*, Archived thesis/research paper/faculty publication from the University of North Carolina at Asheville's NC DOCKS Institutional Repository, http://libres.uncg.edu/ir/unca
Rosenthal, M. L., *Our Life in Poetry: Selected Essays and Reviews*, Persea Books, New York, 1991
Torres, Alejandro, *Poetics of Depression: Mental Illness and Suicide in Sylvia Plath, and Anne Sexton's Poetry*. Dissertation Paper, Treball de Fi de Grau, Universitat de Barcelona, 2018

WEBOGRAPHY

http://diposit.ub.edu › Otal, Alejandro TFG.pdf.pdf
http://uk.trem.media › books › 2014 › oct › 24 › happ.
https://www.theatlantic.com › archive › 2015/03 › the-...
https://www.newyorker.com › Books › John Berryman

DEICTIC STRUCTURES IN ROMANIA: INTERJECTIONS

Florentina Gisela CUMPENAȘU
Lecturer PhD., University of Pitești

Abstract: The present article focuses on interjections and onomatopoeic in Romanian as deictic structures. Due to their multiple uses and meanings, these parts of speech are extensively analyzed and classified from phonetic, structural, semantic and syntactic points of view. The theoretical approach is also supported by a series of relevant examples excerpted from literary works that contributed to a clearer highlighting of the distinctive features of these two parts of speech. In conclusion, the article is a significant step forward to a better understanding of the language facts that characterize these two linguistic units.

Keywords: lingvistic sign, interjection, onomatopoeic, deictic structures, context

1. Introducere

Prezentul studiu constitue o abordarea teoretică complexă asupra anumitor structuri deictice în limba romană, analizând în profunzime interjecţiile şi onomatopeele, mai întâi plecând de la teoriile privitoare la semnul lingvistic exprimate de Ferdinand de Saussure si de structuralismul danez (teoria glosematică) şi, mai apoi, continuând cu teoriile prezentate în *Gramatica Academiei* (*GALR 2008)*. S-au facut diverse clasificări şi subclasificări la nivel fonetic, structural, semantic şi sintactic, menite să surprindă trăsăturile distinctive ale celor două unităţi: *interjecţii* şi *onomatopee* şi s-au prezentat aspecte referitoare la utilizarea lor în diferite contexte, atât în limba vorbită, cât şi în cea scrisă.

2. Interjecţia ca semn lingvistic

2.1. Semnul interjecţional – abordare teoretică

În abordarea acestei probematici, s-a pornit de la principiile exprimate de Ferdinand de Saussure în lucrarea sa fundamentală *Cursul de lingvistică generală,* unde semnul lingvistic era prezentat ca arbitrar şi linear. Saussure însusi considera că, pe langă semne lingvistice complet arbitrare, pot exista şi altele partial motivate, cum ar fi onomatopeele şi semnele simbolice.

Astfel, la onomatopee, s-a observat că alegerea semnificantului nu este întotdeauna arbitrară, şi că ele nu sunt niciodată elemente organice ale unui sistem lingvistic, deoarece sonoritatea sugestivă pe care unele dintre ele o suscită reprezintă, după Saussure, un rezultat întâmplător al evoluţiei fonetice. S-a recunoscut şi existenţa într-un număr foarte redus a onomatopeelor autentice, cele de tipul *glou-glou, tic-tac,* afirmându-se în cazul acestora că ,,alegerea lor este deja într-o oarecare masură arbitrară, pentru că ele nu sunt decât imitarea aproximativă şi deja pe jumătate convenţională a anumitor zgomote''[1].

O analiză destul de restransă a fost realizată asupra exclamaţiilor (interjecţiile afective) despre care

[1] Saussure, 1998, p.88

Saussure spune:„pentru cea mai mare parte dintre ele putem nega că ar exista o legatură necesară între semnificat şi semnificant (...). În concluzie, onomatopeele şi exclamaţiile sunt de importanţă secundară şi originea lor simbolică e, în parte, contestabilă''[2].

O altă abordare care surprinde mai în detaliu specificul semiotic al interjecţiilor şi onomatopeelor este oferită de structuralismul danez (teoria glosematică). Aceasta oferă ca prim argument care apropie interjecţiile (=interjecţii şi onomatopee) de celelalte semne lingvistice ca fiind funcţia semiotică, relaţia care se stabileşte între expresie şi conţinut, care este în fapt o relaţie de interdependenţă.

După teoria glosematică a semnului, în cazul interjecţiilor, conţinutul este reprezentat direct de

substanţa afectivă şi nu diferă în termeni de locutori de la o limbă la alta, ci doar de la un vorbitor la altul. Legat de substanţa afectivă, se obsevă că aceasta nu are o structură diferită; nu avem aici o formă a conţinutului. Însă, la nivelul expresiei, această substanţă se manifestă prin forme ce diferă de la o limba la alta (prin număr diferit de foneme şi dispunere diferită a acestora). În acest sens, semnul interjecţional presupune relaţia dintre substanţa nestructurată a conţinutului şi forma (substanţa structurată a expresiei), adică acelaşi conţinut este pus în forme ale expresiei diferite.

În ce priveşte onomatopeele, relaţia semiotică este mai vizibilă, în sensul că se poate observa clar că nu există diferenţă între sunetul real emis de acelaşi animal în Franta cu cel din Romania. Pe de altă parte, atunci când sunetul real trece în sfera limbajului, acesta este transmis de forma expresiei care diferă de la o limbă la alta. Aşadar, nu se poate afirma că există un limbaj international universal, nici în cazul interjecţiilor, nici al onomatopeelor.

2.2. Raportul dintre interjecţii şi onomatopee

În *Gramatica limbii romane*, interjecţiile şi onomatopeele sunt tratate în acelaşi capitol: *Interjecţia*. Acest fapt se datorează asemănărilor care există între aceste două unităţi.

2.2.1. Asemănări între interjecţii şi onomatopee

Astfel, prima trasatură comună evidenţiată este aceea că interjecţiile şi onomatopeele pot funcţiona ca enunţuri independente. După *GALR*, toate interjecţiile (şi onomatopeele, s.n.) pot constitui enunţuri independente, nestructurate, în diverse contexte lingvistice''[3].

A doua trasatură comună are în vedere modul lor de alcătuire, total diferit de al altor părţi de vorbire, fiind secvenţe scurte şi invariabile, formate dintr-una sau două vocale uneori combinate cu una sau două consoane.

Ultima asemănare este aceea că numeroase interjecţii afective, de tipul *vai, ah, oh, uf,* sunt ele însele considerate de natură onomatopeică. De reţinut este şi faptul că nu întotdeauna interjecţiile reproduc sunete exclusiv umane. În exemplele: *Şarpele ridică din iarbă capul: sss!* şi *Nu ştiu despre ce vorbiţi atâta:sss!*, se poate observa că acelaşi corp

[2] *Ibidem*
[3] *GALR*, *I*, 2008, p.671

fonetic poate fi, în contexte diferite, fie onomatopee, fie interjecţie. Aşadar, atât modul de reproducere, cât şi modul de reprezentare sunt asemănătoare.

2.2.2. Deosebiri între interjecţii propriu-zise şi onomatopee

2.2.2.1. Sub aspect semiotic

S-au evidenţiat o serie de deosebiri între interjecţii şi onomatopee sub aspect semiotic. Astfel, se considera că semnul onomatopeic aparţine, prin unul dintre elementele sale, primului nivel de articulare a limbajului, iar prin al doilea participă la dubla articulare, aşa cum am arătat că se întamplă în cazul sunetului emis de un animal. Cele două ipostaze în care se află sunt: 1. când el nu este auzit sau imitat de nimeni; nu aparţine limbajului; 2. când este imitat de om (onomatopee) într-un context de comunicare, el devine semn lingvistic, intrând în sfera combinatorie a dublei articulări a limbajului.

Se vorbeşte, deasemenea, de valoarea iconică în cazul onomatopeelor, atunci când imitatarea sunetului unui animal sau fenomen îl conduce pe alocutor la un anumit referent specific. Onomatopeele se caracterizează prin caracterul convenţional pe care îl deţin, semi-motivat, şi prin faptul că, poate mai mult decât interjecţiile, au un caracter istoric: se moştenesc, evoluează.

Contrar onomatopeelor, interjecţiile manifestă un caracter convenţional retrovers. Atunci când un om este încercat brusc de o durere violentă, el emite secvenţa de sunete *vai!* , nu pentru a fi auzit de cineva, o spune oricum, spontan şi reprezintă un act convenţional anterior. În această situaţie, se poate remarca coincidenţa dintre referentul sonor (sunetul pur fizic) şi forma expresiei pe care o are semnul interjecţional, ceea ce la onomatopee nu se întamplă.

2.2.2.2 Sub aspect fonetic

Din acest punct de vedere, interjectiile sunt clasificate astfel: „interjecţii care conţin sunete ce nu aparţin sistemului fonologic al limbii sau, combinaţii de sunete care nu se întâlnesc la cuvintele aparţinând altor clase lexico-gramaticale, unele interjecţii formate numai din consoane, altele utilizate repetate, iar câteva interjecţii pot fi exprimate fără a deschide cavitatea bucală”[4].

a. În ceea ce priveşte prima categorie de interjecţii, se manifestă două fenomene extrem de diferite.

Există unele interjecţii care s-au adaptat sistemului fonologic al limbii noastre (de exemplu, interjecţiile care reprezintă împrumuturi), iar altele, care prezintă o structură fonologică diferită faţă de a altor cuvinte din alte clase semnatico-gramaticale. Se poate evidenţia prezenţa unor sunete şi îmbinări de sunete, „aşa-numitele” consoane „formate prin „sugere” (clicuri sau plescăituri); - apico-alveolare, care ajută la exprimarea dezacordului (dezaprobării). Grafic, acestea se prezintă sub diverse forme: *nţ!, mţ!, tţ!*; bilabiale, prin care se cheamă câinii sau se îndeamnă caii să pornească; - oclusive-laterale prin care se cheamă cloşca cu pui **(***k-k***)”**[5]. Tendinţa este de a adapta sunetul

[4] *GALR I*, 2005, p.659
[5] *GALR II*, 2008, p. 259

produs la un fonem care aparţine sistemului fonologic al limbii. Se poate spune astfel că notaţia grafică este aproximativă. Acest fenomen se întâmplă şi la unele onomatopee.

b. A doua categorie se referă la interjecţiile care conţin îmbinări de sunete, nemaiîntâlnite la alte cuvinte, de exemplu, interjecţiile injonctive care exprimă îndemnuri sau ordine: *ss, şş,* cele prin care locutorul atrage atenţia alocutorului de a nu mai vorbi; vocale continue la sfârşitul cuvântului: *ptruu*, *ciii*, prin care se opresc caii; combinaţii de vocale şi consoane: *mde*, *ntru* şi interjecţii formate numai din consoane vibrante cu rol vocalic: *brr, prr*, *zvr: - Iaca poznă, c-am scăpat-o! Pupăza* ***zbrr****! pe-o dugheană*….! (I. Creangă, *Amintiri*, p. 36) / - ***Ptru****!* ***ciii****!...sai binişor pe ici pe crucea căruţei.*

c. Ultima categorie cuprinde interjecţiile care nu presupun deschiderea cavităţii bucale, şi anume, la interjecţiile folosite ca mărci dialogale sau discursive: *hm/hâm* (pentru exprimarea nedumeririi, îndoielii, nemulţumirii), *mhm* (pentru a exprima acordul), *îhî* (aprobarea), *îî/hî* (= „ce-ai spus?"). *...Mă Chirică, eu gândesc că s-a da după mine şi s-a face şi ea bună./ -* ***Î...hî!*** *da, cum nu?* (I. Creangă, *Povestea lui Stan Păţitul*, p. 132)

Sub aspect fonetic, la onomatopee se remarcă alte fenomene, adică se manifestă anumite fluctuaţii care fi pot de natură vocalică sau consonantică, în schimb la interjecţii întâlnim diverse variante fonetice care aparţin registrului popular sau au caracter regional. Astfel, onomatopeele prezinta:

a.Fluctuaţii vocalice:

Prezenţa fluctuaţiilor vocalice este destul de frecventă la unele onomatopee, indiferent dacă referenţii onomatopeelor sunt identici: *tac-toc*! (fluctuaţia *–a/-o*), *teng-ting*! (fluctuaţia –e/-i), *ţuşti-ţâşti*! (fluctuaţia *–u/-â-), ţugo-ţugu* (fluctuaţia *–o/-u-), zing-zang* (fluctuaţia *–i/-a*), *zdrang-zdrăng-zdrâng*! (fluctuaţia *–a/-ă/-â-), pleasc-pleosc*! (fluctuaţia *–a/-o-*), *pliosc-pleosc*! (fluctuaţia *–i/-o-),* sau numai similari *pac-pic-poc-puc*! (fluctuaţia *–a/-i/-o/-u-).*

b.Fluctuaţii consonantice

Se poate vorbi şi despre fluctuaţii consonantice, indiferent dacă referenţii onomatopeelor sunt identici: *talanc-talang*, *telinc-teling* (fluctuaţia *–c/-g*), *ţâr-bâr* (fluctuaţia *–ţ/-b*) sau numai similari: *câr-gâr-hâr-mâr* (fluctuaţia *–c/-g/-h/-m*), *hontâc-şontâc* (fluctuaţia *–h/-ş*), *ţac-pac-* (fluctuaţia *–ţ/-p*), *câş-fâş-hâş-mâş-pâş* (fluctuaţia *–c/-f/-h/-m/-p*).

Se poate vorbi, de asemenea, de anumite consoane „simulate" care sunt, de fapt, „simple ocluziuni (ce dispar în complexele sonore ale majorităţii derivatelor de la onomatopee)"[6], de exemplu: *hârşti*! (dar *hârşâi*), *mihoho*! (*mihoni*), *pleosc*! (*plesni*), *pleasc! (plescăni), trosc*! (*trosni*), *zdranca*! (*zdrăngăni*), *doanda*! (dar *dondăni*), *hoci*! (*hocni*), *roanţa*! (*ronţăi*), *şondra* (*şondroli, şondromăni*).

Se întâlneşte, de asemenea, „o aparentă defonologizare a opoziţiei de sonoritate: *cogâlţ-cogâlţ!/gogâlţ-gogâlţ*; fenomenul întâlnindu-se, mai ales, la compararea

[6] Dominte, 1985, p. 320

onomatopeelor echivalente din dialecte diferite - interjecţiile compuse *câr-mâr* în dialectul moldovenesc, iar. *gâr-mâr*! în dialectul muntenesc"[7].

c) Variante fonetice interjecţionale

Aceste interjecţii cu mai multe variante, care se caracterizează printr-o formă mai puţin stabilă, comparativ cu alte cuvinte aparţin limbajului popular şi au caracter regional.

După cum se afirmă în *GALR*[8], în cazul acestor interjecţii, „forma poate să varieze fără a denatura înţelegerea semnificaţiei respectivei interjecţii: de exemplu, interjecţia *hai(de)* are variantele *ai, aida, aide, haid, haida, haidea, haidi, hain, hait, haiti; aoleu* are variantele *aleo, aleu, aoileo, aoleo, aolea, aolică* (din *aoleo +* sufixul *ică*), *aolio, aulea, auleo, auleu, aulică, aulico, auliu, oiloilo, ole, olei, olele, oleleu, oleo, oleoleo, oleoleu, oleu*.**- *Hauileo, mo!*** *ogoiţi-vă; ce tolocăniţi băiatul!* (I. Creangă, *Amintiri*, p. 35) / **- *A...uleo!*** *strigă dracul îngrozitor!* (I. Creangă, *Dănilă Prepeleac*, p. 90)

2.2.2.2 Sub aspect structural

Din punct de vedere structural, interjecţiile au fost împărţite de către unii lingvişti[9] în trei categorii: 1.Interjecţii simple; 2.Interjecţii compuse; 3.Expresii interjecţionale.

1.Interjecţiile simple sunt cele formate dintr-un singur lexem interjecţional. Acestea se împart în: - interjecţii simple, (create pe terenul limbii române, moştenite sau împrumutate) păstrate ca interjecţii până astăzi; - interjecţii simple, (create pe terenul limbii române, moştenite sau împrumutate) provenite din alte părţi de vorbire; - interjecţii simple, formate prin contaminare sau aglutinare; - interjecţii simple, create prin derivare; - interjecţii simple, formate prin trunchierea altor părţi de vorbire.

a) Interjecţiile simple, (create pe terenul limbii române, moştenite sau împrumutate) trimit la *stări fizice sau psihice elementare*, la *acţiuni* produse de anumite obiecte sau instrumente, de animale sau de fiinţe umane, la *acte volitive* cu referire la oameni, animale sau alte obiecte personificate sau la *atitudini*.

- *stări fizice sau psihice elementare de* bucurie, exaltare, surprindere, entuziasm, plăcere, necaz, supărare, regret, reproş, enervare, etc. emoţii sau sentimente. Acestea sunt alcătuite dintr-o vocală: *a!, e!, i!, o!, u!, ă!, â!* sau cu vocală prelungită: *aaa!, eee!, iii!, ooo!, uuu!, ăăă!, âââ*! pentru a exprima mai intens stările respective. Pot exista şi combinaţii de vocale sau de vocale cu consoane, ca de exemplu: *ai, au, ei, ia, iu, oi, ui, uâ,* urmate sau precedate de consoane: *ah, aş, of, oh, uf,; ho, hi, na, ţu, vu, zo,* (în acest caz sunt precedate sau urmate de o uşoară aspiraţie), referindu-se la stări fizice sau psihice primare privitoare la persoane.

Deasemenea, se pot exprima diverse stări afective şi cu ajutorul interjecţiilor (în special onomatopee) care sunt formate numai din consoane: *brr, crr, hm, hş, pr, prr, prş,ss, st, tpr, tst, zvr.* Acestea au vocala *â* inclusă, dar nu în prelungire ca la consoanele izolate, ci în interiorul grupului consonantic, pentru a putea reda sunetele respective într-un mod mai clar. Există grupuri de cuvinte formate din vocale: *uau*!, *iui*!, *uiu*!, din

[7] *ibidem*
[8] *GALR I*, 2008, p. 660
[9] Minuţ, 1999, p. 157

consoane: *mmţ, tst, tţ* sau din îmbinări de vocale şi consoane: *uhu!, ups*!. Unele dintre acestea pot avea caracter universal, altele pot fi împrumuturi recente din alte limbi, în special din limba engleză: *auci!, ups!, iac!.*

A! *un plic rose-pale cu un blazon aurit într-un colţ...Să vedem*. (I. L. Caragiale, *Dascăl prost*, p. 121) / *A venit cu pălaria lui ta-său!* ***ăăă!*** *pălăria lui ta-său! şi cureaua!* (M. Preda, *Moromeţii*, p. 251) / ***Ah*****!** *Săraca de ea*! *Nenorocita de ea*! (I.Slavici, *Comoara*, p. 68) / *Bocăneşte el, cât bocăneşte, când* ***prr****! cade copacul peste car de-l sfarmă şi peste boi de-i ucide!* (I.Creangă, *Dănilă Prepeleac*, p. 100) / ***Iac!*** *Ce urât miroase mâncarea asta!*

- *acţiuni*, prin imitarea sunetelor şi zgomotelor produse de anumite obiecte sau instrumente: *balang, bang, bâlbâc, bâr* (rar, imită sunetul tobei); *foflenchi*, *leop, scârţ* (imită zgomotul strident produs de unele obiecte, corpuri, sau de încălţăminte în timpul mersului) etc.; -de păsări sau animale: *bu* (care imită sunetul boului, al bufniţei sau al boului-de-baltă), *fâl, câr, bau* (care imită strigătul lupului), *bân* (imită sunetul scos de ţânţarul „morniţar"), *cri*, *caţa* (care imită strigătul coţofenei), -de acţiuni umane: *buf*, *bleaşc, bonc* (care redă zgomotul împiedicării cuiva), *ciofâc* (exprimă o mişcare bruscă, precipitată, o săritură), *fol*, *ghiorţ, hârş, hârşti*, *ţâşti, ţuşti: **Hârţi!** încolo, **scârţi!** încolo, **pârţi!** încolo, carul se da înapoi.* (I.Creangă, *Dănilă Prepeleac*, p. 98) / *....fac* ***ţuşti!*** *din baltă, ş-o ieu la sănătoasa.* (I.Creangă, *Amintiri*, p. 42)

- *acte volitive*, care constituie comenzi date de către oameni, având ca destinatari atât persoane,

cât şi animale sau alte obiecte personificate: *adăp!, aho!, aport!, bâr!, bis!, câr!, hăi!, hăis!, hi!, ho!, huo!, huideo!, marş!, mucles!, pst!, st!, uş!.* Există un tip de interjecţii care pot fi specializate, trimiţând doar la anumite acte volitive: *bis* – strigăt cu care se cere repetarea (sau executarea încă a unei bucăţi muzicale; *bâja* – prin care se interzice, mai ales copiilor, apropierea de o sursă de foc sau, care reprezintă formule de adresare sau termeni de interpelare[10]: *mă, măi, bă, bre, bia, cică, hăi, fă, alo, pa, servus* etc. În general, se utilizează în limbajul familiar sau au caracter regional. Interjecţii care sunt utilizate în cântece: *abua, aler, chic* etc., dar şi cele utilizate în limbajul religios şi sunt considerate interjecţii specializate: *aleluia, amin, bogdaproste, chiraleisa* etc.

Ho! *mă, destul! Dar cine este mai mare decât toţi la voi în sat?* (I.Creangă, *Pâcală,* p.267) / ***Bre!*** *multe mai auzi!* (I. Creangă, *Inelul şi cămeşa*, p. 261)

- *atitudini*: *ei, aş, de, deh, iată, păi, uite* etc., considerate şi mărci dialogale: ***Ei****, amu,ce-i de făcut?*

b) Interjecţii simple, (create pe terenul limbii române, moştenite sau împrumutate) provenite din alte părţi de vorbire**,** ca de exemplu: *alivanta* provine din sintagama grecească *alla vanda* („la o parte")[11], *aman* provine din limba turcă din substantivul cu aceeaşi formă, *aman* (cf. *DEX*); *hop* provine din substantivul *hop* (cf. *DEX*); *hinta* provine din maghiară din substantivul *hinta* „leagăn" (cf. *MDA*); *mucles* provine din sintagma ţigănească *muk les (Tăcere!* (cf. *DEX*); interjecţia *şest* provine din limba rusă din acelaşi numeral cu aceeaşi formă. (cf. *MDA*); *zău* provine din substantivul

[10] Manu-Magda, 2003, p. 118
[11] cf. Dimitriu, 1999, p. 813

românesc *zeu*, în latină *deus* (cf. *MDA*), etc.: *Dacă vrei, ba şi-un topor îţi fac, dacă mă crezi, de-i zice **aman**, puiule, când îi scăpa din mâna mea!* (I.Creangă, *Amintiri*, p. 37)

c) Interjecţii simple, formate prin contaminare sau aglutinare. Unii lingvişti vorbesc despre parafrazare[12] în cazul acestor interjecţii. În această categorie, se întâlnesc diverse interjecţii şi onomatopee care în *MDA* apar ca forme contaminate, alcătuite din părţi de vorbire similare sau diferite. Ele sunt considerate simple, deoarece se considera ca aglutinarea opacizează alcătuirea structurală.

Acestea exprimă: - anumite *stări fizice* sau *psihice* privitoare la om care au la bază fie interjecţii simple, fie repetate: *ehei - e + hei*; *oho - o + ho*; *aoleu – a (u) + le (le); aiuiu – a + iuiu.* - anumite *atitudini* sau/şi *acte volitive*: *iacă – ia + că*; *iacătă – iacă +iată*; *iete– ia + te + uită*; *ian – ia + ni (ne); aho- a + ho*; *bai/baiu - ba + io (eu)*; *vaide – vai + de*, *valeu- vai + aoleo*. - anumite *acţiuni* prin imitarea sunetelor şi zgomotelor produse de acestea: *mârc - mâr + mâlc*, *ţâbâşt i- ţâşti + bâşti*, *ţiriţic – ţiri + ţic*, *ţiriţac - ţiri + ţac*, *uhu - u + hu*. Acelaşi fenomen se vede şi aici: aglutinarea a două elemente care constituie părţi de vorbire similare *ţâbâşti- ţâşti* (interjecţie) + *bâşti* (interjecţie); *ţiriţic- ţiri* (interjecţie) + *ţac* (interjecţie) sau diferite: *mârc- mâr* (interjcţie) + *mâlc* (adverb). Se poate constata că în componenţa acestor forme contaminate nu lipseşte forma interjecţională.

Se disting şi alte părţi de vorbire care s-au format pornind de la formaţiuni onomatopeice, unele derivate verbale ca *a zgâlţâna* de la formaţiunea onomatopeică *zgâlţ*, care s-a format prin contaminare din două forme verbale: *zgâlţâi + hâţâna*. Substantivul *zumzur* este format prin acelaşi procedeu de contaminare din *zumzet + murmur*, care s-a format de altfel de la interjecţia onomatopeică *zum*.

d) Interjecţii simple create prin derivare cu sufixe, cu prefixe, prin derivare regresivă şi derivare progresivă. In general, toate interjecţiile de acest gen s-au format cu ajutorul sufixelor, excepţie făcând interjecţia *cofârşt* care s-a format cu ajutorul prefixului *co + fârşt*, după cum se semnalează în *MDA*, ,,exprimă ideea de murdărie cu o substanţă apoasă".

Toate aceste derivate interjecţionale pot exprima: - *stări sufleteşti privitoare la fiinţele umane*: *aolică- aoleo + ică* (părere de rău, amestecată cu iubire sau cu plăcere) – interjecţie + sufix diminutival; - *acţiuni*: *şontâc - şont + âc* (cuvânt care sugerează mersul greoi, şchiopătat al cuiva) - interjecţie + suf. diminutival, sinonim cu *ţopâc - ţop + âc*., care, de asemenea, sugerează şi mersul iepurelui), *hopiţa* (încurajare adresată copiilor mici când încep să se ridice în picioare); - *acte volitive privitoare la animale*: *aleguţ* (cu care se alungă mieii şi viţeii) – vb. *a alege* +suf. diminutival –*uţ; ţigâlişu* (cuvânt cu care se cheamă caprele) sinonim cu *ţilică* – interj. + suf.diminutival; *suguleţ* (cuvânt cu care se cheamă oile) – vb. *a suge + ulă + eţ* -suf.diminutival compus; *ţiţuc*, *ţiţuţ*, *ţiţuţa* (cuvânt cu care se cheamă pisicile) – interjectie + sufix dimunutival.

Unele interjecţii s-au format de la anumite forme verbale, şi anume: *teremtete* prin derivare de la verbul *a teremti, poftim* prin acelaşi procedeu de la verbul *a pofti, ciumelei* prin derivare de la verbul *a ciumeli, ocăcă* de la verbul *a ocăi* prin derivare progresivă.

[12] Dimitriu, 1999, p. 813

Derivarea regresivă este foarte slab reprezentată, unii lingvişti[13] semnalează prezenţa interjecţiei *fa/fă*, care s-a format prin acest procedeu şi care provine din substantivul *fată*, şi prin interjecţia *hai* care provine din *haide*.

e) Interjecţii simple, formate prin trunchierea altor părţi de vorbire, acestea constituind doar o parte dintr- un substantiv (*celu*- reprezintă o parte din substantivul *purcel*; *cică* – reprezintă o parte din substantivul *purcică*; *hamete*- reprezintă o parte din substantivul *lehamite*), adjectiv (*doma* – reprezintă o parte din adjectivul *domol*; *ditai* – reprezintă o parte din adjectivul *ditamai*), verb (formele *blaţi* sau *blăm*, care reprezintă o parte din verbul *a umbla)*, adverb (*tita*- reprezintă o parte din adverbul *atâta*), sau chiar interjecţie (*tiu*- reprezintă o parte din interjecţia *tiucu; îrea* – reprezintă o parte din interjecţia *hârea*). Toate exemplele de acest tip sunt extrase din *MDA* si pot exprima diverse stări, atitudini, acte volitive sau actiuni.

2. Interjecţii compuse. Acestea sunt alcătuite, fie din două lexeme similare (*of-of*, *hai-hai*, *ai-ai*, *vai-vai, cra-cra*, *tronca-tronca.)*, fie din două lexeme diferite, adică din două interjecţii diferite, de obicei rimate (*haida-de, câţ- mâţ, ciuc-ciu, ciora-bora, hodoronc-tronc, ciuru -buru, hurduc-burduc, harcea-parcea, ciurli-burli, tinghi-linghi, ţâşti-bâşti, treanca-fleanca*, *calea-valea*,etc.) Deşi interjecţiile formate din două lexeme identice sunt considerate, de unii lingvişti, [14]interjecţii simple repetate, ele au fost încadrate aici în categoria interjecţiilor compuse, deoarece sunt alcătuite din două lexeme, chiar dacă identice[15].

a) Interjecţii compuse, (create pe terenul limbii române, moştenite sau împrumutate) păstrate ca interjecţii până astăzi exprima: *stări fizice sau psihice elementare* (*of-of, ah-ah, ei-ei, vai-vai* - jalea, durerea); *acţiuni* redate prin interjecţii onomatopeice care imită sunete şi zgomote produse de ele, - de anumite obiecte sau instrumente, ca de exemplu: *linca-linca, ting-ting* (imită sunetul unui clopoţel); *scârţ-scârţ* (imită zgomotul specific ascuţit, strident produs de unele obiecte, corpuri, substanţe prin frecare, apăsare, deplasare) sau (imită zgomotul caracteristic produs de încălţăminte); -de păsări, animale sau alte vietăţi: *fâl-fâl* (imită zgomotul produs de fâlfâitul aripilor unei păsări*), cra-cra, câr-câr* (imită sunetul caracteristic scos de anumite păsări - ciori, găini etc.),- de acţiuni umane*: fâţ-fâţ* (sugerează o mişcare rapidă şi neaşteptată); *harpa-harpa* (imită zgomotul făcut de o persoană care mănâncă repede); *acte volitive* cu referire la persoane, animale sau alte vietăţi: *aho, aho* (exprimă ordinul de a încetini sau de a opri mersul boilor), *te-te* (strigăt cu care se alungă porcii şi caprele), *adăp-adăp* (se îndeamnă vitele la adăpat)*, beiţ-beiţ* (strigăt cu care ciobanii cheamă oile)*, bice-bice* (se strigă după oi). Intră aici şi formule de adresare către persoane*: alo, alo, bre, bre, hăi, hăi, mă, mă, măi, măi* etc. sau utilizate în cântece, numite interjecţii de „umplutură", cum ar fi: *ţura-ţura* (folosit în Maramureş ca formulă care serveşte, de regulă, ca început de vers în chiuituri, atrăgând atenţia asupra a ceea ce

[13] Dimitriu, 1999, p. 814

[14] cf şi *GALR*, I, 2008, p. 661: *„ interjecţiile simple pot fi repetate, de obicei o dată sau de două ori, fără pauză în rostire*".

[15] cf. Minuţ, M., p. 164: „*După părerea noastră este mai convenabil să admitem că, în general, interjecţiile compuse conţin două corpuri fonetice interjecţionale, reprezentând, fie aceeaşi interjecţie simplă repetată, fie două interjecţii simple diferite, juxtapuse şi neaglutinate".*

urmează): ....*ţinţi postii,* ***horodonc-horodonc****,* ***zdronca-zdronca****, si clopoţeii...îmi ţiuie grozav*... (I. L.Caragiale, *O scrisoare pierdută*, p. 142) / *Este o femeie tare cicălitoare.Toată ziua* ***caţa-caţa!****/* ***Aho!*** *car nebun,* ***aho!*** *Când te-oi încărca zdravă cu saci de la moară, ori cu fân din ţarină, atunci să mergi aşa!* (I. Creangă, *Dănilă Prepeleac*, p. 98) / ***Măi, măi, măi****! Aceştia-s curat sărăcie trimeasă de la Dumnezeu pe capul meu*… .(I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*, p. 176).

b) Interjecţiile compuse, alcătuite din două lexeme diferite, prezintă anumite semnificţii contextuale şi trimit la: *stări sufleteşti* privitoare la persoane, de o intensitate sporită: *aman-zaman*, *phi-ha* (exprimă admiraţie, mirare, surpriză, dezaprobare); *acţiuni* redate cu interjecţii onomatopeice care exprimă sunete şi zgomote succesive produse - de anumite obiecte sau instrumente: *cioc-boc*, *cioca-boca* sau *cioc-poc* (redă zgomotele produse prin lovirea repetată a unui obiect cu ciocanul, cu sapa etc.), *ciuru-buru* (imită sunetul cernutului cu ciurul), *niu-nau* (imită sunetul clopotului), - de păsări, animale sau alte vietăţi: *câra-mâra* (imită sunetul caracteristic scos de unele păsări),- de acţiuni umane: *chi-ha* (cuvânt cu care se imită tusea), *tr(e)anca-fleanca* (indică pălăvrăgeala). *acte volitive* cu referire la oameni, animale sau alte vietăţi: *câ-dărăt* (strigăt cu care boii înjugaţi sunt îndemnaţi să se dea înapoi), *câra-mâra* (strigăt cu care se alungă unele păsări); *atitudini: ei, aş!, ei, bine!, ei, na!, haida-de!, hei-rup!, haide-hai!* sau utilizate în cântece, numite, in general, interjecţii de „umplutură": *ala-bala* (formula utilizata în jocurile copiilor): ***Aida de!*** *nu! ce-i drept e drept, neică,...*(I.L.Caragiale, *D-ale carnavalului*, p. 209).

c) Interjecţii compuse, ce sunt forme contaminate, alcătuite din doi sau mai mulţi constituenţi, incluzând acele interjecţii formate din părţi de vorbire diferite, cum ar fi: *hop-aşa* (formată prin contaminare, din interjecţia *hop* + adverbul *aşa*) reprezintă „un îndemn adresat copiilor mici, când îi săltăm pe genunchi sau îi ridicăm în braţe"; *câ-dărăt* (formată, prin contaminare, din interjecţia *câ* + adverbul *dărăt* de la forma lungă *îndărăt* cu sensul de *înapoi)* – „strigăt cu care boii înjugaţi sunt îndemnaţi să se dea înapoi". Procedeul de contaminare se întâlneşte şi în cazul interjecţiilor compuse: *treanca-fleanca, treapa-leapa, ţac-pac*, *ceala-cea*.

d) Interjecţii compuse, provenite din alte parţi de vorbire, formate prin conversiune sunt alcătuite din termeni identici sau din termeni diferiţi. Sunt interjecţii simple folosite repetat pentru a reda cu o mai mare intensitate sunetul produs: *libă-libă*, care provine din substantivul maghiar *liba* „gâscă" are caracter regional, *ţigă-ţigă*, care provine din substantivul german *Ziege*„ capră", folosit pentru a mâna, a chema sau a alunga caprele şi oile.

e) Interjecţii compuse, care, prin conversiune, au devenit alte părţi de vorbire. Sunt puţine la număr şi figurează în *MDA*, atât ca interjecţii, cât şi ca alte părţi de vorbire: *hurduc-burduc*, ca interjecţie „imită zgomotul cuiva care se hurducă", iar ca adverb are sensul de „în mod zgomotos" sau prin extensie *legat burduf*, *pri-prip* (cf. *MDA)*, ca interjecţie „imită strigătul caracteristic al graurilor", iar ca substantiv reprezintă chiar „strigătul caracteristic al acestora".

3. Expresii interjecţionale. Acestea figurează ca locuţiuni interjecţionale în *GALR*, unii lingvişti le-au denumit perifraze interjecţionale[16], dar apar si sub denumirea de expresii interjecţionale[17]. Acestea reprezinta grupări de cuvinte cu înţeles unitar, în structura cărora intră părţi de vorbire diferite: substantive, adjective, verbe, adverbe, pronume, prepoziţii sau unele interjecţii: *Păcatele mele*! (substantiv + pronume), *ce dracu*! (pronume + substantiv), *pentru Dumnezeu*! (prepoziţie + substantiv), *auzi colo*! (imperativ + adverb), *maică sfântă*! *Doamne Dumnezeule*! (substantiv în vocativ + determinant) etc. Ele exprimă diverse stări sufleteşti şi atitudini. : ***Fereasca Dumnezeu*** *să fie preoţii noştri aşa, că nu te-ai mai înfrupta cu nimic la biserică, în vecii vecilor!* (I.Creangă, *Amintiri*, p.30)./*Ce le pasă: lemne la trunchi sunt, slănină şi făină în pod este deavalma; brânză în putină asemenea; curechi în poloboc,* ***slavă Domnului***!(I.Creanga, *Amintiri*, p.27)

2.2.2.3. Sub aspect semantic

După Saussure, interjecţiile nu prezintă sens, adică sunt „vide" semantic, spre deosebire de celelalte părţi de vorbire (substantive, adjective, pronume, numerale, verbe, adverbe) care sunt considerate „pline" din acest punct de vedere.

S-a afirmat că interjecţiile nu pot fi considerate semne lingvistice, ci mai degrabă, pot fi considerate „semnale lingvistice care nu denotă, ci exprimă senzaţii, sentimente, acte de voinţă sau imită (ori sugerează) diverse sunete şi zgomote"[18].

Din acest punct de vedere, se observa o distincţie clară între interjecţiile propriu-zise şi interjecţiile onomatopee. Primele exprimă anumite stări afective, reacţii volitive etc., având o sursă referenţială internă, iar cele din urmă, sunt cuvinte imitative care prezintă, în general, o sursă referenţială externă (atunci când se redă impactul pe care sunetul sau zgomotul respectiv îl are asupra locutorului, uneori internă , numai atunci când redau reflexe fiziologice).

In general, sensul multor interjecţii (spre deosebire de aceea a celorlalte părţi de vorbire: substantive, adjective, verbe) se stabileşte în funcţie de contextul situaţional sau lingvistic, de intonaţie, de elementele nonverbale (mimică, gesturi) şi chiar de cele paraverbale (timbrul vocal, intensitatea vocii) care deţin un rol deosebit de important în cadrul enunţului. De cele mai multe ori, există situaţia când schimbarea intonaţiei duce, automat, la schimbarea sensului unei interjecţii.

În privinţa onomatopeelor, aceste elemente nu sunt de o asemenea însemnătate, deoarece onomatopeele au un conţinut bine precizat, iar semnificaţia lor este uşor de decodat chiar dacă acest elemente ajutatoare lipsesc.

a) Interjecţiile propriu-zise exprimă -*diverse stări fizice sau psihice* care pot fi decodate numai în funcţie de context „ sunt utilizate fără funcţii sintactice, fără a realiza relaţii cu ceilalţi termeni ai opoziţiei"[19] : *a!, ah!, bravo!, brr!, de!, halal!, hm!, mă rog!, ura!, vai!, zău!* etc. Mai pot exprima diverse *senzaţii*: de durere (fizică), cum ar fi: *a!, aft!, ai!, ah! au!, ah!*; de efort (oboseală*)*: *uff!, hop(a)!, hâc!, hei-rup!;* de frig: *brr!, bruh!*; diverse

[16] cf. Dimitriu, 1999, p. 809 şi Minuţ, 1998-1999, p. 164
[17] Căpăţână, 2000, p. 177
[18] *GALR I* , 2008, p. 657
[19] Constantinescu – Dobridor, 2001,p.208

stări afective şi emoţionale: bucurie, satisfacţie: *a!, o!, ii!;* entuziasm: *bravo!, ur(rr)a!*; admiraţie: *măi-măi!, tii!, măre!*; deznădejde: *oh!, vai!*; mâhnire: *of!.* Există însă şi posibilitatea ca mai multe stări să fie exprimate prin aceeaşi interjecţie sau o stare sau emoţie să fie exprimată prin interjecţii diferite.

Interjecţiile propriu-zise care exprima *acte volitive* pot avea un sens apropiat de cel al imperativului, iar cele de adresare au un sens apropiat de cel al vocativului. Aşadar, aceste interjecţii pot însoţi un vocativ sau un imperativ, imprumutand trăsăturile comune ale acestora, si anume: pot aparea izolat în frază, se rostesc cu o intonaţie specială şi servesc spre a ne adresa cuiva. Sunt singurele care au funcţie comunicativă, şi anume funcţie conativă. Ele pot exprima : un îndemn, un ordin (adresat uneori şi animalelor): *şşş!, na!, haide!, stop*!; adresare, chemare: *bre!,hei!, ei!, fa!, măi!, mă!, pst!, alo!*; atragerea atenţiei: *ia!, ian!, iaca!, iată!,*etc.

b). Interjecţii onomatopeice

Aceastea reprezintă structuri imitative, care redau diverse zgomote produse de animale, păsări, insecte sau obiecte, sau diverse reflexe fiziologice: *hapciu!, sfor!, pleosc!; bâzz!, cotcodac!, ham-ham!, miau!; bang!, buf!, fâş!, scârţ!* etc. Acest tip de interjecţii onomatopeice substituie informaţia semantică dintr-o parte de propoziţie, în general, înlocuind un verb. Astfel, onomatopeele trimit la acţiuni produse de: - persoane: *bleaşc, cleaf, ciors, horp*; - animale: *bâz, behehe chiţ, cirip, crau, cri, cucu, ham, miau, oac* etc.; - obiecte sau alte instrumente: *bâldâbâc, bâr, ciur, clinc, dang, pac, pleosc,scârţ, trosc*, etc. După cum au afirmat unii lingvişti[20], o onomatopee de acest tip poate trimite, indirect la acţiuni diverse sau poate trimite indirect la acţiuni produse atât de persoane, cât şi de animale sau obiecte.

2.2.2.4. Sub aspect sintactic

Din acest punct de vedere, s-a observat că onomatopeele se bucură de o mai mare utilizare, deoarece majoritatea dintre ele transmit o anumită informaţie semantică, însă, în cazul interjecţiilor propriu-zise, această informaţie semantică este transmisă de un număr mai redus de astfel de unităţi lingvistice (există şi unităţi care nu transmit nicio informaţie semantică, şi anume interjecţiile cu rol eufonic).

Tot din perspectivă sintactică, ,, interjecţiile propriu-zise se constituie în unitatea sintactică pe care o numim *substitut de propoziţie/frază,* care unitate, adesea, „se traduce" printr-o propoziţie/frază pentru interlocutor (***Va****i, viaţa e frumoasă şi când e urâtă*); cele onomatopeice îndeplinesc funcţia sintactică a părţii de propoziţie numite *predicat*, care nu este obligatoriu să fie ,, tradusă" printr-un verb cu această funcţie: *câinele* ***ham-ham*** (*adică* ***latră***) *la necunoscut*"[21].

Functiile sintactice ale interjectiilor si onomatopeelor:

a). În ceea ce priveşte funcţia sintactică de *predicat*, se disting trei tipuri de predicate interjecţionale[22]:

- predicat interjecţional din enunţuri de tip imperativ, exprimat prin interjecţii propriu zise: injonctive: *na, poftim, hai* si prezentative: *uite, iată.*

[20] Minuţ, 1998-1999, p.168
[21] Dimitriu, 1999, p. 810-811
[22] *GALR II*, 2008, p. 119

- predicat interjecţional din enunţuri de tip exclamativ, reprezentat de interjecţiile propriu-zise, cu valoare emotivă/expresivă: *bravo, halal, vai*, *mersi*. Acesta se realizează cu ajutorul interjecţiilor ce se constituie în unitatea sintactică numită substitut de propoziţie/frază, deoarece transmit aceeaşi informaţie semantică pe care o transmit şi variantele traduse.

- predicat onomatopeic, în enunţuri de tip asertiv: *zbrr!, trosc!, huştiuluc!, zup!, horp!* etc. În

general, în cadrul enunţului, acestea transmit din punct de vedere semantic aceeaşi informaţie precum elementul verbal pe care-l substituie. Astfel, se disting onomatopee:

- care exprimă anumite acţiuni prin imitarea sunetelor şi zgomotelor produse de acestea: *Iar el **zvârr!** cu o scurtătură în urma noastră*...(I. Creangă, *Amintiri*, p. 29)

- care exprimă anumite acţiuni care se referă la,, vorbirea animalelor”[23], prin imitarea sunetelor şi zgomotelor produse de acestea, rareori utilizate în enunţuri. Se disting substitute verbale formate de la onomatopeele respective: *behehe–a behăi, miau–a miauna, gâri-gâri–a gârâi, groh–a grohăi, bâz–bâzâi*, sau deja existente pentru a desemna respectivele acţiuni: *ham–a lătra*, *mu–a rage* etc.

- care exprimă anumite acţiuni umane prin imitarea sunetelor şi zgomotelor produse de acestea sau a unor obiecte personificate: *gâl-gâl, horp, gogâlţ* etc.: *Iară Setilă, dând fundurile afară la câte o bute, **horp!** ţ-o sugea dintr-o singură sorbitură...*(I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*, p. 176)

Interjecţiile cu rol eufonic[24]: *tra-la-la, u-iu-iu, la-la-la*, emisii sonore, fără mesaj, sau imitări aproximative, lipsite de mesaj, ale unor sunete şi zgomote produse de animale sau obiecte: *pu-pu-pup, cotcodac, cucu, cirip-cirip, cri-cri* etc. nu pot avea functii sintactice, aşadar, nu pot constitui substitute de propoziţii/fraze şi nici nu pot îndeplini funcţia sintactică de predicat: *Apoi răpede se întoarce acasă la babă, şi începe de pe la poartă: **cot, cot, cotcodac!!*** (I. Creangă, *Punguţa cu doi bani*, 95)

b). Funcţia sintactică de predicativ suplimentar

Foarte puţine interjecţii şi onomatopee îndeplinesc această funcţie. În *GALR*[25] sunt atestate două interjecţii, expresii interjecţionale construite cu interjecţia *vai*, ca de altfel şi unele onomatopee. În cazul onomatopeelor care ocupă funcţia de predicativ suplimentar, acestea devin echivalente semantice ale unor forme verbale gerunziale. Este vorba de cele care denumesc o mişcare sau un sunet produs de animale sau fiinţe sau de anumite obiecte: *Am auzit pisica **miau-miau.**/ Am auzit pisica **maiunind.***

c). Funcţia sintactică de atribut

Interjecţiile, dar mai ales onomatopeele, deţin funcţia de *atribut* atunci când determină un substantiv. Interjecţiile care provin din alte clase lexico-gramaticale, dar care, prin conversie, au devenit interjecţii, au în poziţia de atribut rolul de a reda cu mai mare intensitate şi expresivitate reacţia afectivă a locutorului. Sensul este unul apreciativ faţă de elementul nominal pe care îl califică: *Avea o rochie **fâl-fâl.** /Avea un*

[23] Dimitriu, 1999, p. 817
[24] *GALR I*, 2008, p. 670
[25] *Ibidem*, p. 676

mers ***danga-langa.*** sau depreciativ: *Are o fată* ***vai de vai****.* Unele enunţuri pot fi considerate eliptice deoarece interjecţia substituie o întreagă propoziţie relativă: *Avea o căruţă* ***zdronca-zdronca****./ Avea o căruţă* ***care făcea zdronca-zdronca****.*

d). Funcţia sintactică de apoziţie

După cum se afirmă în *GALR*, „interjecţia poate apărea ca bază pentru relaţii apozitive, în situaţia în care este simţită ca fiind prea ambiguă şi este urmată de diverse secvenţe explicative”[26] *:Aşa bătea în uşă:* ***poc! poc!/*** *Bunicul ei era aşa, cam zăpăcit, adică* ***tralala****.*

e) Funcţia sintactică de complement circumstanţial de mod

Interjecţiile şi onomatopeele pot deţine funcţia de complement circumstanţial de mod, fiind în prezenţa verbelor, echivalentele unor adverbe, uneori plasându-se după verb, alteori plasându-se înaintea verbului pentru a reda un grad mai mare de expresivitate sau pentru a ilustra mai bine efectele sonore ale acţiunilor respective: *M-am trezit în livadă că mi-a picat* ***fleoşc*** *un măr în cap.*

Interjecţii compuse repetate mai pot îndeplini această funcţie: *Tocmai se începea vestitul joc şi călușarii se strigau unul pe altul să se adune:* ***hăp!, hăp!, hăp!*** (M. Preda, *Moromeţii*, p.170)

f) Interjecţiile sau onomatopeele, *aparent*[27], pot ocupa poziţia de *subiect* într-un enunţ, în cazul în care însoţesc verbe *dicendi* sau de percepţie auditivă la modul impersonal: *Se auzea* ***trosc!*** *în podul casei .* Acelaşi lucru nu se poate considera în enunţul: *Am auzit* ***trosc!*** *în podul casei .*, unde onomatopeea *trosc! aparent* ocupă funcţia de complement direct.

Aceeaşi idee, că onomatopeele reprezintă „secvenţe de vorbire directă citată (după verbe *dicendi*, după anumite verbe de percepţie)”[28] cu diverse poziţii sintactice, se prezintă şi în cazul onomatopeelor care sunt introduse de verbul „a face”, considerat tot verb *dicendi*: *De aceea le-am lăsat şi eu pe fete să râdă, până li s-a duce gura la urechi, şi pândind vreme pe când şed ele plecate şi dau pânza în apă la ghilit, fac* ***ţuşti!*** *din baltă, ş-o ieu la sănătoasa*. (I. Creangă, *Amintiri*, p. 42).

În concluzie, această lucrare asupra interjecţiilor şi onomatopeelor din limba română a atins mai multe obiective: de a face o distincţie clară între acestor două unităţi lingvistice cu un puternic impact atât în limba vorbită, cat şi în cea scrisă, de a le caracteriza din mai multe perspective, de a le introduce în contexte variate pentru a decoda semnificaţia lor şi multiplele valenţe sintactice pe care le deţin şi de a aduce informaţii noi care să contribuie la o mai bună înţelegerea a faptelor de limbă prezentate.

Bibliografie:

Avram, 2003 – A. Avram, *Despre fluctuaţia [s[-[ş] în poziţie iniţială preconsonantică* în *LR*, LII, nr. 5-6, Bucureşti;
Caracostea, 2000 - D. Caracostea, *Expresivitatea limbii române*, Iaşi, Editura Polirom;
Căpăţână, 2000 – C. Căpăţână, *Limba română. Locuţiunile*, Craiova, Editura Universitaria;

[26] *GALR I*, 2008, p. 676
[27] *GALR I*, 2008, p. 676
[28] *GALR I*, 2008, p. 674

Coteanu, 1962, - I. Coteanu, *Probleme de lingvistică generală*, vol. IV, Bucureşti, Editura Academiei;
Dindelegan, Dragomirescu, Nedelcu, 2010 – P. Dindelegan, A. Dragomirescu, I. Nedelcu, *Morfosintaxa limbii române*, Bucureşti, Editura Universităţii Bucureşti;
Dominte, 2003 - C. Dominte (coordonator), *Introducere în teoria lingvistică,*(Hjemslev: *Expresie şi conţinut*), Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti;
Drăganu, 1945 - N. Drăganu, *Istoria sintaxei,* Bucureşti, Editura Institutului de Lingvistică Român;
GALR, 2008 – V. Guţu-Romalo (coordonator), *Gramatica limbii române I Cuvântul, II Enunţul*, Bucureşti, Editura Academiei;
Găităraru, 1998 – Şt. Găităraru, *Gramatica actuală a limbii române*, Piteşti, Editura Tempora;
Grammont, 1901 – M. Grammont, *Les Onomatopées et les mots expressives* în *Trentenaire de la Société pour l'étude des langues romanes*, Montpellier;
Kleiber, 2006 - G. Kleiber, *Sémiotique de l'interjection* în *Langages*, vol.40, issue 161, Paris, Larousse/Armand;
Manoliu-Manea, 1973 – M. Manoliu-Manea, *Structuralismul lingvistic (Lecturi critice)*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică;
Minuţ, 1997 - A-.M. Minuţ, *Interjecţia în limba română I*, AUI, Tomul XLIII, Bucureşti, Editura Academiei;
Minuţ, 1998-1999 - A-.M Minuţ, *Interjecţia în limba română II*, AUI, Tomul XLIV-XLV, Bucureşti, Editura Academiei;
Puşcariu, 1937 - S. Puşcariu, *Onomatopeele limbii romane*, Cluj Napoca;
de Saussure, 1916 - F. de Saussure, *Cours de linguistique générale*, Paris, Payot;
Seche, 1958 - L. Seche, M. Seche, *Cu privire la problematica legăturii dintre sensul şi forma cuvintelor onomatopeice* în *CL*, Anul III, Bucureşti, Editura Academiei;
Stati, 1972 - S. Stati, *Elemente de analiză sintactică*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică;
Wittoch, 1960 - Z. Wittoch, *Quelques notions nouvelles concernant les onomatopées,* în *SCL*, anul XI, Bucureşti, Editura Academiei.

DEUS ABSCONDITUS. A DIALOGUE OSCILLATING BETWEEN *IMPRECATIO* AND *ADORATIO*

Lucia ISPAS
Lecturer Phd., Petroleum-Gas University of Ploieşti

Abstract: Conventionally, in their poetic dialogue with the Divinity, Tudor Arghezi (direct, acid and insolent) is perceived as a poet torn between faith and doubt for a God that obstinately refuses to show himself, whereas Vasile Voiculescu (warm, mellow and bitter in his suffering) is known as a traditionalist orthodox poet who writes religious poems. In fact, both poets are caught in an inner struggle with their own doubts, driven by their love for an ever absent God. Oscillating between adoration and rejection, their poetry conveys a very powerful message. Their tormented monologues, be they hymns, prayers or war declarations, speak about continuous search, pain and courageous mutiny, but also about their untainted love for that mute absentee deity.

Keywords: religious poetry, Deus absconditus, imprecatio, adoratio

Deus absconditus

Convenţional, poezia religioasă a lui Tudor Arghezi marchează oscilaţia între credinţă şi tăgadă, iar aceea aparţinând lui Vasile Voiculescu izvorăşte din tradiţionalismul ortodoxist al poetului aderent la direcţiile promovate de „Rugul aprins". În realitate, ambele voci lirice lansează către Divinitate rugăciuni, ridică osanale şi se revoltă atunci când se simt nedreptăţiţi de un Dumnezeu căruia îi închină viaţa şi creaţia, dar care li se refuză. Imnurile lor de slavă, ca şi declaraţiile belicoase ori monologurile încărcate de durere, care se transformă într-un sensibil *de profundis*, depun mărturie despre nevoia interioară, profundă, a omului modern de a dialoga cu zeitatea absolută, care, însă, rămâne fără ecou în plan ontologic, dar extrem de productivă în planul creaţiei.

Atunci când, în analiza sa, se apleacă asupra *Psalmilor* arghezieni, Şerban Cioculescu scrie:

> Există o neliniște argheziană a cărei direcție metaforică se rezolvă în dialogul poetului cu Divinitatea, rând pe rând, patetic, nerăbdător sau pacificat... Expresia argheziană e anarhică întrucât manifestă o revoltă interioară permanentă; și mai este reconstructivă pentru că, după ce destramă materia îi redă prin alchimia verbală de care dispune, altă înfățișare.[1]

Aceste creaţii vorbesc, înainte de toate, despre tragismul cunoaşterii atunci când sacrul rămâne un deziderat intangibil, iar *Deus absconditus* incognoscibil. Deşi psalmistul nu se află niciodată într-o relaţie comodă cu divinitatea, cu atât mai mult cu cât Dumnezeul arghezian nu coboară, ca în poeziile lui Vasile Voiculescu sau Nichifor Crainic, în pridvorul casei poetului, spaţiul căutării lui Dumnezeu conţine o maximă austeritate a formelor existenţiale şi a detaliilor. Aşa cum susţine Nicolae Balotă, esenţială este în *Psalmi* refacerea repetată, insistentă, chiar monotonă a situaţiilor arhetipale ale omului în faţa divinităţii încât patosul psalmilor derivă din situaţia aparte

[1] Şerban Cioculescu, *Introducere în poezia lui Tudor Arghezi*, Editura Minerva, Bucureşti, 1980, p. 197.

a înfruntării şi confruntării dintre om şi divinitate[2]. Dumitru Micu, pe de altă parte, afirmă că „nu preocupări teologice, ci zbuciumări etico-gnoseologice general-omeneşti au generat materia *Psalmilor.*"[3]

Rămâne complet irelevantă credinţa sau tocmai lipsa acesteia în ceea ce îl priveşte pe omul din spatele versurilor, fie acesta medicul faimos ori fostul monah, ierodiaconul Iosif. „Tot ce putem spune în legătură cu poezia lui Arghezi se întemeiază pe această poezie. Or, cum nu poţi deduce din datele biografice pe care le avem concluzii valabile în interpretarea operei, nu poţi înfiera din elementele poetice informaţii, probe certe asupra vieţii sau omului, asupra credinţelor sau necredinţelor lui."[4]

Psalmistul modern se roagă, prin urmare, cere, când cu voce stinsă de neputinţă, când cu glas răsunător, în culmea disperării, dar, în acelaşi timp, aduce Divinităţii osanale, pentru că, dincolo de tot şi de toate, este parte din existenţa sa, o constantă ontologică pe care o venerează atât de mult, cât să o mustre că i se refuză. Resemnarea îi este străină şi nu poate accepta supunerea necondiţionată la un destin dat. Poetului i se pare provocatoare o cercetare tragică a lui Dumnezeu din perspectiva temperamentului său inchizitiv, care urmăreşte meandrele spiritului şi misterul divin, descoperind cu durere, dar şi acceptare, că idealul său este cu neputinţă de atins. De aici pornesc întrebările, dilemele, drama zbaterii între credinţă şi îndoială. „Arghezi nu face parte, ca să întrebuinţăm limbajul său religios, din speţa cea haină a lui Iuda, nu ia loc printre apostolii mai obscuri neclintiţi în credinţa lor; el se trage din speţa filosofică a lui Toma Necredinciosul, primul existenţialist creştin".[5] În fapt, psalmistul încearcă să transforme monologul său dramatic într-un dialog cu divinitatea, însă acest ideal este irealizabil, iar el va fi doar o altă voce chemând în deşert, ceea ce acutizează tragismul condiţiei sale ontologice şi cognitive. Tonul este când rugător, când încărcat de reproş, în timp ce mesajul este când adorator, când plin de veninul acumulat în atâţia ani de frustrări.

Cu Voiculescu (care, potrivit lui Liviu Grăsoiu, nu scrie poezie religioasă, ci „poezie despre religie"[6]), ne situăm dinaintea unui dialog nemediat între instanţa lirică şi Divinitate, găsindu-şi sursa atât interioritatea poetului (Anca Tomoioagă consideră că „la Voiculescu credinţa este înnăscută, înrădăcinată organic, curge natural în fluxul vital al poetului şi, implicit, al poeziei. Spre deosebire de tradiţionalismul pe care şi-l asumă conştient, voit, credinţa o resimte inerentă, segment al structurii sale profunde."[7]), cât şi, poate, în dorinţa acestuia de a repara ceea ce el considera un minus: „poeziile noastre religioase, aceste gesturi verbale, sunt tot atât de departe de adâncul credinţei cum sunt departe de înotul adevărat bălăcirile copiilor într-o băltoacă până la glezne."[8] Aşezat sub

[2] Nicolae Balotă, *Opera lui Tudor Arghezi*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1997, p. 154.
[3] Dumitru Micu, *Drama psalmistului singuratic* în *Opera lui Tudor Arghezi*, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1965, p. 133.
[4] Nicolae Balotă, *op. cit.*, p. 152.
[5] Eugen Simion, *Scriitori români de azi*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1974, p 85.
[6] Liviu Grăsoiu, *Poezia lui Vasile Voiculescu*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1977, p. 51.
[7] Anca Tomoioagă, *Psalmii în literatură*, Editura EuroPress Group, Bucureşti, 2015, p. 204.
[8] Vasile Voiculescu, *Confesiunea unui scriitor şi medic*, în „Gândirea", an XIV, nr. 8, oct. 1935, *apud* Constantin Ciopraga, *Amfiteatru de poeţi*, Editura Princeps Edit, Iaşi, 2002, p. 235.

noua „dictatură a crucii”[9] (*Cheie ce pururi Cerul descui/ cârmă spre Domnul pe oceanul de rele*), *dulce jug al lui Hristos* (*Crucea jug*), poetul construieşte adesea discursuri lirice care conţin numeroase trimiteri la universul biblic. Toate treptele urcuşului spiritual se vor regăsi aici: purificarea, iluminarea, desăvârşirea spirituală. Calea de a dialoga este, de această dată, ruga, cea care are forţa de a media, dar şi de a răsplăti credinţa, deşi psalmistul are momente în care se pierde pe sine (*Strig*). Mărturie stau nenumăratele poeme care nu fac altceva decât să transmită mesajul credinciosului către Dumnezeu: *Te aştept, intră*, *Fratele*, *Inima lui Dumnezeu*, *Ţiparul*, *Doamne* etc. „Divinitatea voiculesciană acceptă rugăciunea şi se preocupă de faptele bune ale oamenilor, de păcate şi de mărturisirea lor prin miracole.”[10] Pe acest Domn îl caută credinciosul, cu smerenie, *cu antene de extaz* (*Rugăciune*). Cele trei feţe blagiene se traduc în viziunea lui Voiculescu drept semn al prezenţei Treimii în existenţa psalmistului, într-un soi de declaraţie de credinţă nestrămutată (Ştiu fără ca să pricep): T*ainica, neistovita ei lucrare/ Într-o rană mi s-a-mpărtăşit:/ Rodnicul de viaţă fără încetare/ Sânge, în trei feţe, dar nedespărţit...* Poetul cere, deoarece i se cuvin, semne divine, reîntoarcerea fericită în sânul Părintelui (Ţiparul), deşi admite că abisul care se cască între oameni şi cer se naşte din cauza lipsei de credinţă, a slăbiciunii pământenilor, incapabili să înţeleagă măreţia dumnezeirii (Prăpastia).

Între *adoratio* şi *imprecatio*

Mulţi dintre psalmii arghezieni jonglează cu limita fină între adorare şi respingere a Divinităţii, însă tensiunea dramatică nu se creează din tăgadă, ci tocmai din iubirea necondiţionată care i se refuză celui care cere. Pe de altă parte, poezia lui Voiculescu nu este atât de incisivă, deşi revolta mocnită se face simţită, cu toate că este sublimată în suferinţă.

După toate aparenţele, psalmul ***Aş putea vecia cu tovărăşie*** poate fi citit drept întâia declaraţie de război adresată Divinităţii, pe care eul liric o înfruntă dârz, refuzând deschis să îi aducă osanale, precum ceilalţi: *Pâinea nu mi-o caut să te cânt pe tine.* Dilema psalmistului are ca obiect nu numai ordinea lumii, ci şi timpul (*vecia*), ca măsură a tuturor lucrurilor în fenomenalitatea lor, dar mai ales ca măsură a existenţei umane, în sensul în care închide în scurgerea sa naşterea şi moartea. Pornind de aici, psalmistul postulează insubordonarea sa faţă de Dumnezeu şi refuzul aureolei de glorie dobândită prin adularea sa.

Poezia debutează abrupt, cu un verb la modul condiţional-optativ, care vine să contureze ideea de potenţialitate, pe care însă eul nu doreşte să o fructifice. Considerându-se un egal al Divinităţii (căreia i se adresează cu apelativul afectiv *Părinte*), acesta îşi proclamă independenţa, anunţând faptul că, din postura demiurgică asumată, aproape nietzschean, se poate împotrivi prin forţele proprii trecerii timpului şi poate învinge moartea. Purtător de semn, creator de lumi prin intermediul cuvântului, poetul nu se pune în slujba lui Dumnezeu şi nu-i închină versul, pentru a se împodobi cu

[9] Ov. S. Crohmălniceanu, *Literatura română între cele două Războaie Mondiale,* vol. II, Editura Minerva, Bucureşti, 1974, p. 82.
[10] Gheorghe Postelnicu, *Viaţa şi opera lui Vasile Voiculescu*, Editura Europress Group, Bucureşti, 2014, p. 7.

laurii Cezarului. „Arghezi cunoaşte marea tentaţie a creatorului, acel hybris al omului care se constituie drept adevăratul Dumnezeu al acestei lumi. [...] El este noul Prometeu, el creează. Poetul e cel care face, şi făcând se face, e Creatorul prin excelenţă."[11] Ca după o bătălie crâncenă, ultimele două stihuri semnează armistiţiul şi, mai mult, se constituie într-o adevărată declaraţie de iubire sinceră, adresată dumnezeirii, cea care sălăşluieşte dintotdeauna, nevăzută, dar intuită, în interioritatea eului liric: *Şi să nu se ştie că mă dezmierdai/ Şi că-n mine însuţi tu vei fi trăit.*

Existenţa psalmistului voiculescian este şi ea guvernată de prezenţa atotputernică a Divinităţii, aşa cum ni se dezvăluie în textul sugestiv intitulat ***Contemporan***. Autoportretul conturat în versuri ne dezvăluie un ins puternic, temerar, care, într-un alt soi de avânt prometeic, nu se lasă înspăimântat nici de cer, nici de pământ: *Pe unul calc, pe celălalt îl străpung*. Cu toate că existenţa acestui Dumnezeu este doar intuită, prin credinţă (*Dar ştiu că eşti şi-ţi cat împărăţia*), eul liric se simte sprijinit în efortul său de a se adăpa din eternitate: *O, Doamne, sunt contemporan cu Tine/ Şi sunt contemporan cu Veşnicia.*

Psalmul ***Sunt vinovat că am râvnit*** dezvoltă un scenariu ideatic inedit. Prădător de cetăţi, poetul este un temerar aflat mereu în căutarea unei noi provocări, surprins în ipostază prometeică. Autoportretul este conturat prin trăsături hiperbolizate: *deprins-am gustul otrăvit şi tare*, *Mă scald în gheaţă şi mă culc pe stei*, *frământ scântei* şi *dobor cu lanţurile uşa.* Eul liric îşi creează astfel imaginea unui alt Prometeu/ Sisif curajos, care nu numai că se luptă cu încercările dure ale destinului asumat, dar le şi provoacă, pentru a dovedi, o dată mai mult, ce este el cu adevărat. Autodenumit *tâlhar de ceruri*, din nou un concurent al Divinităţii, purtător de arc (ipostază de luptător), de această dată, nu de lăută (ipostază orfică), ca în psalmul anterior, ca semn al apartenenţei sale la o ginte războinică, poetul îşi acceptă, în ultimul distih, înfrângerea (aceeaşi manevră prin care teatralizează uşor discursul liric, printr-o întorsătură finală neaşteptată), capitulând iarăşi în faţa Creatorului, de această dată de pe poziţia îngenuncheată a unui înfrânt. „*Nu se poate* al slăbiciunii umane e acel nu se poate al tăriei divine."[12]

Tot ca un metaforic răufăcător ni se înfăţişează eul liric şi în poezia lui Voiculescu, intitulată sugestiv ***Tâlhar***:

Ce *de avuţii ai strâns, Părinte,*
Acolo, sus, în ţărmurile sfinte!
Gânduri păgâne îmi dau ghes...
Nu mă mai rog... Doamne, ai înţeles:
Cum te-aş prăda! Cucernic tâlhar,
Aş sări hoţeşte pe o fereastră
În împărătească Ta bazilică albastră,
Să jăfuiesc dumnezeieascul altar.

Apăsat, lipsit de ştiinţa de a se ruga (*doborât de ananghii*), eul liric se poziţionează în ipostaza celui care, râvnind nu *necuprinsele Tale taine,/ Putere, slavă, minune, har,/ Nici*

[11] Nicolae Balotă, *op. cit.*, p. 155.
[12] Nicolae Balotă, *op. cit.*, p. 162.

ale îngerilor aurite vestminte şi nici înţelepciunea divină sau nemurirea, s-ar mulţumi numai cu dragostea lui Dumnezeu, pe care ar îndrăzni să o fure, din nevoia intrinsecă de a se bucura de darurile ei.

Versurile psalmului arghezian intitulat ***Nu-ţi cer un lucru prea cu neputinţă*** capătă accente de revoltă. Tonul dialogului-lamento dintre psalmistul deznădăjduit şi Divinitate este unul familiar, colocvial, ca şi cum eul liric s-ar afla la capătul unui proces, în care aşteptarea prelungită şi cererea insistentă, i-ar conferi dreptul de a-l mustra pe Dumnezeu, care, obstinat, i se refuză constant: *Dacă-ncepui de-aproape să-ţi dau ghies,/ Vreau să vorbeşti cu robul tău mai des.* Tăcerea îl sperie şi îi provoacă suferinţă: *De când s-a întocmit Sfânta Scriptură/ Tu n-ai mai pus picioru-n bătătură/ Şi anii mor şi veacurile pier.* Amintindu-i câteva episoade biblice, în care Creatorul s-a arătat, totuşi, muritorilor, poetul îşi încheie pledoaria prin a-i reproşa *Domnului, vecinicul şi bunul* (se simte fina ironie strecurată în epitete) faptul că l-a lipsit de semn, utilizând, din nou, motivul îngerului, ca mesager al cuvântului Divinităţii.

Fiinţa angelică i se arată, totuşi, psalmistului voiculescian, aflat la capătul unui sisific urcuş, în poezia ***Luminătorul***. Imposibilitatea uniunii cu dumnezeirea este datorată propriei neputinţe, limitării fiinţei umane, *în casa-i fără uşi, fără ferestre*, care, ieşind *cu ciubărele minţii, goale, afară*, *îşi blestemă întunericul şi nenorocul.* După întâlnirea hotărâtoare cu îngerul luminător, prin durere (*au curs lacrimi multe şi suspine*), instanţa poetică se poate bucura de slava lui Dumnezeu.

Tot semn este ceea ce reclamă insistent psalmistul în ***Te drămuiesc în zgomot şi-n tăcere***, numai că, de această dată, accentele de patetism sunt înlocuite de un ton mai decis. Eul liric cântăreşte îndelung, iar *pânda* sa nu este numai veghe, ci şi provocare: *Să te ucid?* Pasivitatea se transformă în atac. Dacă până acum credinţa fusese pusă la îndoială, psalmistul oscilând între indecizia proprie (*Nehotărâre*) şi refuzul Divinităţii de a se revela, de această dată apare tăgada, cea care împinge atitudinea poetului pe un alt tărâm (*Pari când a fi, pari când că nu mai eşti*). Strigătul lui din pustie nu mai este suficient şi, faptul că îi declară dragostea sa neţărmurită (*Eşti visul meu, din toate, cel frumos*), îl îndreptăţeşte să îi ceară cu vehemenţă ceea ce i se refuzase pentru atât de mult timp: un semn palpabil al existenţei Creatorului (*Vreau să te pipăi şi să urlu: „Este!”*). Eugen Lovinescu afirmă despre acest psalm că reprezintă o sinteză a dilemelor şi ideilor expuse în ceilalţi psalmi: „Lipsa unei mărturii sigure a existenţei divinului, într-o epocă în care îngerii nu mai circulă printre oameni, duce la o puternică luptă pentru certitudine. [...] O astfel de atitudine nu se poate numi misticism, ci este mai mult efectul unei educaţii religioase care intră în conflict cu realităţile vieţii şi cu datele ştiinţei.”[13]

Din ipostaza de vânător de har divin, de concurent, de egal autoproclamat al Tatălui, eul liric reclamă însuşi faptul material, mai mult decât dumnezeirea, aşa cum făcea Voiculescu în ***De profundis****: Nu dragoste, nu milă, nu iertare,/ Vreau dumnezeiasca mea stare,/ Dă-mi-o, dă-mi înapoi ceea ce am avut,/ Întregeşte-mă şi întregeşte-te, Doamne, iar cu mine* (*De profundis*). Căderea nu este un reflex al vinii de a fi alcătuit din

[13] Eugen Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, Editura Minerva, Bucureşti, 1985, p. 236.

lut, care, în acest caz nu îl mai împiedică pe credincios să acceadă, ci o rezultantă a respingerii violente a unui Dumnezeu dur: *Am căzut fiindcă m-ai smuls Tu din Tine*.

Istovit, acelaşi psalmist, în poemul cu titlul metaforic ***Un fir de păr*** îi reproşează unui Dumnezeu orchestrator de misterioase jocuri, că, deşi nu se ascunde, nu se lasă descoperit. Aflat, ca şi Părintele din creaţiile lui Arghezi, *pretutindeni*, iertător şi mângâietor, i se refuză eului liric voiculescian, poziţionându-se într-o paradoxală depărtare: *Un fir de păr de Tine mă desparte/ Şi totuşi dincolo de orice fel de dincolo rămâi*.

Rechizitoriul din psalmul *Nu-ţi cer un lucru prea cu neputinţă* este continuat în ***Pentru că n-a putut să te-nţeleagă***, doar că, de această dată, pledoaria se încheie neaşteptat cu o patetică declaraţie de dragoste, poate cel mai expresiv imn de slavă adresat de vreun poet lui Dumnezeu şi, în acelaşi timp, o concentrată artă poetică: *Doamne, izvorul meu şi cântecele mele!/ Nădejdea mea şi truda mea!.* Deşi în *Vechiul Testament*, prezenţa palpabilă a lui Habaot fusese constantă, aceasta nu aducea niciodată mângâierea aşteptată, ci dojană şi pedeapsă: *Gura ta sfântă, toţi Părinţii ştiu,/ Nu s-a deschis decât ca să ne-njure.* Cu toate acestea, Divinitatea rămâne la nivelul unei potenţialităţi, pe care eul liric o doreşte, o intuieşte, exprimând-o printr-o înşiruire de paradoxuri, de expresii contrastante, care amintesc întrucâtva de jocul practicat de Eminescu în *Luceafărul* (*Nu e nimic şi totuşi e*) ori în *Scrisoarea I* (*Pe când fiinţă nu era, nici nefiinţă*): *Tu eşti şi-ai fost mai mult decât în fire/ Era să fii, să stai, să vieţuieşti./ Eşti ca un gând, şi eşti şi nici nu eşti/ Între putinţă şi-ntre amintire.* Potenţialitatea este dublată de conştiinţa faptului că, odată, acesta va fi fost parte integrantă din fiinţa poetului, de care doar îţi aminteşte, aşa cum scrie şi Voiculescu în poezia *Amputatul*:

Este în mine o durere tirană
A mea...şi nu pot s-o pipăi. E aici...şi totuşi parc-a plecat.
Stăruie, ca a schilodului în golul viu; arde, diafană:
Doamne, Tu mă dori ca o neadormită rană
Dintr-un tainic mădular de mult retezat.

Dincolo de această înţelegere limitată a Fiinţei divine, proprie umanităţii, psalmistul afirmă chiar şi faptul că religiile l-au ipostaziat eronat pe Dumnezeu şi, tocmai de aceea, are convingerea că Dumnezeu depăşeşte sfera condiţiei umane ca izvor al existenţei, al creaţiei şi ca sursă a mântuirii, nu poate fi imortalizat în icoane.

Acea *lumină din afară* a *noului mag* al lui Voiculescu este aceeaşi lumină care întârzie să apară în poezia ***Ecce Homo***: *Lumina de la tine/ Îmbătrâneşte ca s-ajungă pân la noi.* Divinitatea este văzută ca fiind aducătoare de *cazne*, cea care pedepseşte, care îşi clădeşte frumuseţea pe suferinţă: *Tot ce-ai creat aici frumos şi mare/ Din mine-ai tras cu cleşte şi dureri.* Se conturează imaginea unui Demiurg care *lasă cu camătă viaţa*, aflat în antiteză cu cel din poezia *Toiag de înger*, care este *neîntrupata Bucurie. Corcirea* cu *îngeri şi jivine* reprezintă dualitatea eului liric: pe de-o parte conştientizează faptul că aprţine contingentului, iar, pe de altă parte, realizează că în el sălăşluiesc şi fărâme de sorginte divină, ceea ce îi justifică revolta. Crucea devine simbol al plăcerii carnale (*Dar singur trupul fără mântuire/ Pe cruce de păcate-mi răstignesc*), fiind în acelşi timp durere şi voluptate, când ea ar trebui să reprezinte *Chipul Infinitului răstignit în noi.* În timp ce

trupul se hrăneşte cu *plăceri,* sufletul, *flâmând de nemurire*, este cel care poartă pecetea suferinţei, se nutreşte cu *rădăcini amare*. Toată responsabilitatea neputinţei reîntregirii cu divinitatea cade asupra Făuritorului: *Am căzut fiindcă m-ai smuls Tu din Tine,/ Pentru că m-ai zvârlit am căzut*. Acesta este momentul în care eul liric ajunge în punctul în care conştientizează că singura lui vină este că a fost născut din lut. Versul *Aşa strigă toată eternitatea din mine* conturează mai clar ideea nevoii de dumnezeire, setea sufletului de nemurire. Eul liric îşi conştientizează nimicnicia, reinterpretând, pe un arpegiu asemănător, dar particular, răvăşitorul motto blagian: *Opreşte, Doamne, ceasornicul cu care ne măsuri destrămarea*! Mergând pe axa timpului înapoi, în diacronie, eul liric se plasează în acel illo tempore, momentul genezei, când fiinţa umană poseda sfinţenie, dată numai omului curat de la început, reclamând apartenenţa sa la divin, asimilându-se la Trinitate, devenind a *patra-ţi ipostază*. Aşa cum postula Aura Christi, aici, ca şi în alte poezii, „Vasile Voiculescu însuşi, revendicându-şi partea de divinitate acoradtă prin creaţie, restituie umanului demnitatea acordată lui prin chiar clipa originară."[14] Căderea este provocată, din nou, de pornirile cărnii (*Vina mea s-a iscat în lut*), dar, încă *sfânt*, eul are parte de întregire cu dumnezeirea. Conştient de această ruptură ce s-a creat între el şi Demiurg, acesta este gata de orice sacrificiu, dar nu se mulţumeşte, ca şi psalmistul arghezian, *cu un pui de înger*: *Umple-mă cu păcat, umple-mă cu ruşine,/ Nu dragoste, nu milă, nu iertare*, pentru a redobândi locul pierdut din cauza păcatului: *Vreau dumnezeiasca mea stare/ Dă-mi-o, dă-mi înapoi ceea ce am avut.* Toată poezia este un strigăt de disperare a eului liric către Făuritor, o dorinţă de ridicare din *ruine* (*Cine, Doamne, mă va pune la loc? Cine?*), vina nefiind niciodată, în totalitate, a creaţiei, ci şi a Creatorului (*fiindcă m-ai smuls Tu din Tine*). Chiar dacă se răzvrăteşte împotriva Demiurgului, este conştient de faptul că puterea de înălţare şi de *întregire* nu aparţine *lutului*, ci *Domnului*, într-o relaţie de productivă interdependenţă*: Întregeşte-mă şi întregeşte-te, Doamne, iar cu mine.* Pentru a ajunge la *dumnezeiasca stare* este nevoie de prăbuşire, regăsire a sinelui, etape care vor avea ca punct culminant contopirea cu Divinitatea, idealul mistic al autodeclaratului credincios fervent Vasile Voiculescu, cel care „are conştiinţa unui veritabil religios, lucru pe care l-a mărturisit frecvent"[15]: „Eu socotesc credincioşia o însuşire organică, un temperament, o cristalizare organică a vieţii noastre. […] M-am născut, cred, un tip credincios, şi îndrăznesc să spun credincios chiar dacă nu aş fi religios."[16]

Tare sunt singur, Doamne, şi pieziş este un psalm în care vocea eului liric devine mai rugătoare, deşi păstrează accente de revoltă mocnită. Mesajul poetic îşi anunţă adresantul încă de la primul vers (*Doamne*) în care este conturat şi portretul poetului, marcat de însingurare, dar şi de inadecvare, inaderenţă, prin comparaţia cu un arbore ce are trăsături aparte, care îl singularizează: *Tare sunt singur, Doamne, şi pieziş!/ Copac pribeag uitat în câmpie,/ Cu fruct amar şi cu frunziş/ Ţepos şi aspru-n îndârjire vie.* În acest psalm, avem de-a face cu o întoarcere a „fiului risipitor" către Tatăl ceresc.

[14] Mircea Braga în prefaţa la volumul *Geniul inimii*, Aura Christi, Editura Ideea Europeană, Bucureşti, 2020, p. 22.
[15] Mircea A. Diaconu, *Poezia de la „Gândirea"*, Editura Ideea Europeană, Bucureşti, 2012, p. 149.
[16] Vasile Voiculescu, *Confesiunea unui scriitor şi medic*, în *op. cit.*, p. 236.

Pierdut şi abandonat într-o lume desacralizată, pustiită de lipsa hierofaniilor şi a epifaniilor (precum aceea conturată de Blaga în *Paradis în destrămare*), psalmistul i se adresează divinităţii cu o rugă fierbinte, pretinzând un semn al binecuvântării. Poetul îşi acceptă condiţia ontologică, imperfecţiunea, prin intermediul metaforei *copac pribeag*, care explicitează efemeritatea biologică a eului şi eterna sa tendinţă de a atinge absolutul.

Vasile Voiculescu se folosea adesea de simbolul copacului ca metaforă a creatorului de poezie, fie în volumul *Pârgă* (titlul este sugestiv), fie în *Ultimele sonete...*, când îşi scrie artele poetice. Şi Ion Barbu se va folosi de această imagine poetică în sonetele sale din etapa parnasiană, însă la el copacul, ca şi munţii sau lava, reprezintă doar un prilej de contemplare rece, obiectivă a unui fenomen cu adevărat impresionant. Simbol al poetului, copacul lui Arghezi se diferenţiază de toţi ceilalţi, se unicizează în „ţepoşenia" lui prin efortul creator extrem, sugerat hiperbolic: *Mă muncesc din rădăcini şi sânger*. Cererea din finalul poeziei marchează nevoia eului liric de semn din partea unei taciturne Divinităţi. Alungat odată din Paradis, omul nu mai poate spera, în singurătate şi îndârjire, decât la o fărâmă din bogăţiile spirituale la care avusese acces (*un pui de înger*).

Pe de altă parte, în rugăciunea lirică, încărcată de patetism, din versurile poeziei ***Doamne***, poetul se înfăţişează în ipostaza simbolică de floare, legănându-se în vârful copacului lui Dumnezeu, eliberat de restricţiile impuse de apartenenţa la condiţia umană limitată:

Slavă Ţie că n-am rămas în temniţa humii,
Ci slobodă, spre cer, înfloritoare
Inima mea nu mai întârzîie:
Zbucneşte afară în limpezi petale
Să lege rod tainic, bob de poezie
Hrana zburătoarelor împărăţiei Tale.

Acum, creatorul poate să se desprindă de teluric, să scrie acea poezie cu miros de Rai pe care o proiecta într-una dintre artele sale poetice intitulate *Poezia* şi să se bucure că, după un urcuş anevoios, *A văzut Cerul şi a sărutat Lumina.*

Tonul vocii eului liric arghezian devine de-a dreptul implorator în ***Ruga mea e fără cuvinte*.** Aparent resemnat, psalmistul îşi recunoaşte şi acceptă nimicnicia şi îmbrăţişează ideea de a-şi închina viaţa lui Dumnezeu: *Te caut mut, te-nchipui, te gândesc*. Ca şi la Blaga (*Tăcerea mi-este duhul*) sau Pillat (*Nu vorbele, tăcerea, dă cântecului glas*), muţenia devine mai expresivă decât o mie de cuvinte, iar tăcerile poetului vorbesc nu despre resemnare, ci despre acceptare, tradusă, aşa cum postula Vladimir Streinu, în aspiraţie a spiritului poetic către Spiritul divin care „devine simbolul unei pure raţionalităţi cercetătoare"[17]. O alta devine simbolul înţelegerii faptului că psalmistul nu poate cuprinde divinitatea prin gândire sau prin închipuire, ci prin intuiţie, fiindcă limitele gândirii sale sunt controlate de Dumnezeu, conferite *a priori* tot de El. Aşteptarea sa încordată nu se încununează, însă, cu sosirea oaspetelui de seamă:

[17] Vladimir Streinu, *Poezii şi poeţi români*, Editura Minerva, Bucureşti, 1983, p. 227.

Gătită masa pentru cină,/ Rămâne pusă de la prânz. În poezia *Te aştept, intră*, Voiculescu punctează tot anticiparea întâlnirii revelatoare cu Părintele chemat să îi umple inima *bună de nicio treabă*, ţinută, până atunci, *în piept ca podoabă*.

Eul liric arghezian pare a fi ajuns la capătul procesului de conştiinţă pe care îl iniţiase şi îşi încheie socotelile cu Divinitatea în psalmul ***Pribeag în şes***... Peregrinarea, mai mult decât o călătorie, rătăcirea, îşi vor găsi răspunsul, epifania. Drama psalmistului se naşte din conştiinţa acută a inutilităţii demersului său: strigătul său în pustie nu va avea niciodată ecou. Răzvrătirea sa faţă de propria condiţie nu este suficientă pentru obţinerea eliberării sale din lumea claustrofobă, din închisoarea carnalului, ci, mai curând, îl ajută să-şi mărturisească durerea de a fi fost învins prin repetate eşecuri ale demersului său cognitiv. Spaţiul dezolant, oprimator al lumii în care a dobândit o experienţă tristă asupra vieţii este acela care-i aminteşte şi lui, ca şi psalmistului voiculescian, că *lutul* constrângător îl apropie de pământ, de prizonieratul întunericului. Versul *Marea mă-nchide, lutul m-a oprit* destăinuie neputinţa poetului de a-şi depăşi condiţia, aşezându-l pe Arghezi pe linia deschisă de Eminescu, şi continuată de Macedonski (în *Noaptea de decemvrie*), Bacovia (în *Plumb*), Pillat (în *Poezie*), Gellu Naum (în *Un centaur siluind arborii poemului*), de Ştefan Augustin-Doinaş (în *Mistreţul cu colţi de argint*) şi de atâţia alţi poeţi care vorbesc despre martirajul mesei de scris, despre imposibilitatea făpturii de litere de a se desprinde de cea de carne, pentru a se ridica deasupra contingentului, spre a atinge idealul, Mecca, Poezia.

Divinitatea, văzută nu ca Trinitate, căci nu puţine sunt poeziile închinate lui Hristos, pare că îi guvernează întreaga existenţă eului liric voiculescian. Dacă eul bacovian sau cel pillatian nu izbuteau să se desprindă de teluric, prinzând aripi, cel voiculescian are privilegiul, după lupte crâncene, frământări şi prăbuşiri interioare (*Nu te mira* ori *Trec vremile*), de a se ridica deasupra contingentului:

În vârful copacului Tău sunt o floare...
Pe cea mai înaltă ramură a lumii
Mă leagăn în talazul de azur şi soare.

(*Doamne*)

Psalmistul voiculescian, contemporan atât *cu Veşnicia*, cât şi cu părintele ceresc (*Contemporan*), îşi doreşte cu ardoare întregirea întru Dumnezeu, se află în căutare, înalţă vocea pentru că nu mai ştie să se roage (*Strig*), dar nu este ferit nici el de amărăciunea dezamăgirii, când strigătul său se stinge în pustie. Suferinţa este un semn al atingerii divinităţii (*Durerea*):

În ochii ei luceşte, încă neînţeleasă,
Lumina, semnul Lui izbăvitor,
Şi a pus-o mai presus, crăiasă
Şi pildă, îngerilor tuturor.

În lupta care se dă între cuget şi simţire, în dorinţa de a se îndrepta către veşnica Lumină (Rătăcire), rugăciunea este Ceresc bumerang al sufletelor noastre,/ Fulger ţintit de inimă spre Dumnezeu, cel care ne măsoară cu pas de stea (Prizonierul), neîntreruptă Bucurie şi Festine (Cu Domnul la masă), iar Iisus, iarbă a fiarelor... ce toate descui... este

singurul eliberator dintr-un prizonierat spiritual asumat (Temniţa), Dumnezeiescul nostru frate (Fratele).

Domnul, *izvorul luminii adevărate* (*Luminătorul*), singurul capabil să îi îndrepte inima plină de toane şi nazuri (Te aştept: intră) îl doare ca *o neadormită rană/ Dintr-un tainic mădular de mult retezat* (*Amputatul*), dar ascensiunea, deşi dificilă, merită orice sacrificiu:

Tu faci Sfinţenia-ţi să mi s-arate
Ca mii de Himalai de diamant,
Cu văi în haos înrădăcinate
Şi piscuri sprijinite în neant.

Şi-ncep să sui urcuşul Tău-nainte,
Gheţar dumnezeiesc fără de vad...
De-alunec în prăpăstiile sfinte
Nu-mi pasă, Doamne, tot în Tine cad.

(*Urcuşul*)

Unele dintre dialogurile cu divinitatea se transformă în rugăciuni pline de ardoare (care, conform opiniei Rodicăi Pandele, „zvâcnesc la modul cu adevărat liric doar incidental”[18]): *nu ne lăsa pe noi în bezmetica ceaţă,/ în somnul lumii cu buimace visări:/ trece-ne cu Tine din experienţa la viaţă,/ sus, în minunea marii Deşteptări!* (*Inima lui Dumnezeu*) sau *Stăpâne, pleacă-Te pe coarde… şi dacă vezi că n-am putere/ Ia Tu, în mâna Ta arcuşul şi cântă în eternitate!* (*Ia tu arcuşul*). Când semnele se lasă aşteptate, eul liric, obosit de aşteptare şi căutare (Aşteptare sub cortul pustiei), îmbrăţişează renunţarea, devenindu-şi suficient sieşi, ca în poezia Noul mag:

Am obosit de-atâta aşteptare
Cu ochii sus pe cer...
Şi steaua vieţii tot nu mai răsare.
De astăzi însă n-o mai cer.
Plec singur spre locaşul de-nchinare,
Spre Staulul râvnitului Mister.

Autoflagelarea, căinţa, remuşcarea ori resemnarea nu au loc într-un monolog liric situat la limita dintre vituperare vitriolantă împotriva acelui ironic portretizat *Domnul, veşnicul şi bunul* şi fierbinte declaraţie de iubire. Aceasta din urmă, mai rară, mai subtilă şi cu atât mai preţioasă, are un puternic efect centripet, coagulând în jurul ei întreg mesajul poeziei, care, altfel, ar rămâne o simplă declamare bătăioasă. Psalmistul arghezian se roagă, ceartă, imploră, când cu glas stins de neputinţă, când cu voce tunătoare, în virtutea unei puternic simţite îndreptăţiri. Ipostaziat ca tâlhar, vânător, rătăcitor sau copac cu aspect respingător, acesta, fie că îl ceartă pe Părintele ceresc, fie că îi declară făţiş dragostea, se transformă în purtătorul de cuvânt al omului modern, prins în conflictul interior care se duce atât cu sine, cu limitările impuse de condiţia

[18] Rodica Pandele în *Prefaţa* la *V. Voiculescu*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1981, p. 91

umană, cu pornirile rebele de răzvrătire, cât şi cu un Creator care, uneori frankensteinian ruşinat de propria creaţie, a abandonat-o în faţa vicisitudinilor vieţii.

La Arghezi, Dumnezeu rămâne o potenţialitate, chiar dacă sau tocmai pentru că marile întrebări torturante nu şi-au aflat răspuns. *Psalmii* arghezieni (care, dacă ar fi să îi dăm crezare lui Virgil Nemoianu, l-ar aşeza pe poetul român în rând cu Rilke ori Péguy, prin „valoare înaltă şi adâncime de expresie”[19]) s-ar putea lesne înscrie într-o critică a planului transcendental sau într-o filosofie existenţială, în care un *homo religiosus* aduce, în prim-planul dezbaterii literare, drama creatorului însetat de Absolut, teribilele provocări şi greutăţi ale fiinţei umane într-o lume desacralizată, redescoperirea existenţei, înţeleasă ca mod de a fi tipic şi problematic al artistului-om, în singularitatea sa vie.

Bibliografie:

Arghezi, Tudor, *Versuri*, Cartea Românească, Bucureşti, 1980;
Balotă, Nicolae, *Opera lui Tudor Arghezi*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1997;
Braga Mircea, în prefaţa la volumul *Geniul inimii,* Aura Christi, Editura Ideea Europeană, Bucureşti, 2020;
Cioculescu, Şerban, *Introducere în poezia lui Tudor Arghezi*, Editura Minerva, Bucureşti, 1980;
Crohmălniceanu, Ov. S., *Literatura română între cele două Războaie Mondiale,* vol. II, Editura Minerva, Bucureşti, 1974;
Diaconu, Mircea A., *Poezia de la „Gândirea”*, Editura Ideea Europeană, Bucureşti, 2012;
Grăsoiu, Liviu, *Poezia lui Vasile Voiculescu*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1977;
Lovinescu, Eugen, *Istoria literaturii române contemporane*, Editura Minerva, Bucureşti, 1985;
Micu, Dumitru, *Drama psalmistului singuratic* în *Opera lui Tudor Arghezi*, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1965;
Nemoianu, Virgil, *Jocurile divinităţii. Gândire, libertate şi religie la sfârşit de mileniu*, Editura Polirom, Bucureşti, 2000;
Pandele, Rodica, în *Prefaţa* la *V. Voiculescu*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1981;
Postelnicu, Gheorghe, *Viaţa şi opera lui Vasile Voiculescu*, Editura Europress Group, Bucureşti, 2014;
Streinu, Vladimir, *Poezii şi poeţi români*, Editura Minerva, Bucureşti, 1983.
Tomoioagă, Anca, *Psalmii în literatură*, Editura EuroPress Group, Bucureşti, 2015.
Voiculescu, Vasile, *Poezii*, Cartex, Sibiu, 2000;
Voiculescu, Vasile, *Confesiunea unui scriitor şi medic*, în „Gândirea”, an XIV, nr. 8, oct. 1935, *apud* Constantin Ciopraga, *Amfiteatru de poeţi*, Editura Princeps Edit, Iaşi, 2002.

[19] Virgil Nemoianu, *Jocurile divinităţii. Gândire, libertate şi religie la sfârşit de mileniu*, Editura Polirom, Bucureşti, 2000, p. 99.

MEDIA RECEPTION OF U.S. PRESIDENT WOODROW WILSON'S THESIS IN BUDAPEST

Andrei ANDO
Lecturer PhD., „Aurel Vlaicu" University of Arad
Mihaela OZARCHEVICI
Lecturer PhD., „Vasile Goldiș" University of Arad

Abstract: The 14 points at which the President of the United States, Woodrow Wilson, in 1918 compressed his vision of the freedom of the peoples were widely publicized in the Europe of The First World War. They also justified the national aspirations of the small peoples of the Austro-Hungarian Empire and were an argument in their struggle for the imposition of nation states. We proposed a research on how Wilson's theses were received by newspapers in Budapest, in a political context in which in the two poles of influence of the Austro-Hungarian Empire, the coagulation of some nation states was categorically rejected until the end of the war.

Keywords: Wilsonian theses, media reception, newspaper, Budapest, Austro-Hungarian Empire

Am folosit în cercetarea noastră metoda analizei de conţinut, încercând să decodăm şi eventuale cuvinte-cheie în mediatizarea preşedintelui american, lider al unui stat ostil şi promotorul unor teze considerate agresive în raport cu integritatea Imperiului. Frecvenţa scăzută a articolelor pe acest subiect nu a permis identificarea unor stereotipuri de exprimare şi nici a unor termeni recurenţi.

Presa de la Budapesta a tratat mai degrabă cu indiferenţă prestaţia pe scena internaţională a preşedintelui american Woodrow Wilson.

În urma cercetării a şase publicaţii budapestane ale anului 1918, *Budapesti Hírlap, Pesti Hírlap, Pesti Napló, Népszava, 8 órai ujság, Budapest (Köztársasági Ujság),* identificăm trei registre principale ale naraţiunii referitoare la preşedintele american: al atacului (până la încheierea păcii), al obedienţei (după încheierea păcii), al ignorării (specific majorităţii publicaţiilor, în care regăsim doar referiri sporadice la Wilson şi la proclamaţia sa în 14 puncte).

Imixtiunea preşedintelui Wilson în situaţia Transilvaniei şi a altor zone de interes pentru Ungaria a determinat reacţia caustică a liderilor de opinie de la Budapesta. Într-un articol de opinie al ziarului *Budapesti Hirlap*, din 20 august 1918, intitulat „Wilson úr Európában" (Domnul Wilson în Europa)[1], este prezentată caricatural iminenta vizită a preşedintelui american pe Bătrânul Continent. Wilson şi-a anunţat deplasarea în Europa pentru a pleda în vederea păcii bazate pe implementarea celor 14 puncte de la Washington. Ziarul maghiar face o paralelă între promovarea vizitei prezidenţiale şi reclamele de la circ şi cabareturi, scrise cu litere de o şchioapă pentru atragerea atenţiei. Vizitarea Europei, în premieră de către un preşedinte american în exerciţiu, este descrisă de publicaţie ca un demers de la care „prietenii Ungariei" vor fi excluşi şi

[1] Budapesti Hírlap (Budapesta), anul XXXVIII, nr. 95, 21 aprilie 1918, p. 4.

despre care vor relata în termeni convenabili agenţiile de presă franceze şi engleze, cu texte atent periate de cenzură. În termeni ironici, care transmit evidenta antipatie faţă de subiecţii articolului, *Budapesti Hirlap* compara preconizata întâlnire dintre Wilson şi preşedintele francez Raymond Poincaré cu o confruntare a marilor mincinoşi, „a doi baroni Münchausen care se supralicitează reciproc". Referindu-se la discuţia cu premierul britanic George Lloyd, Budapesti Hirlap preconiza că va fi „ca o întâlnire în care ursul îşi îmbrăţişează mortal vânătorul", în cadrul căreia Wilson îi va mărturisi lui Lloyd că „America a fost ipocrită în perioada aşa-zisei sale neutralităţi doar ca să se îmbogăţească pe spinarea Europei şi a intrat în război să îşi însuşească o parte din pradă".

Referindu-se explicit la tezele lui Wilson, aceeaşi publicaţie scria câteva săptămâni mai târziu că ele sunt nu doar o emanaţie a ipocriziei americane, ci şi un semnal de alarmă al gândirii imperialiste a Antantei, al cărei dictator a devenit, în opinia ziarului Budapesta, Wilson însuşi. Preşedintele american este bănuit de o agendă ascunsă, atunci când motivează intrarea Americii în război cu 5 milioane de militari, pentru idei generale ca buna înţelegere între popoare sau înfiinţarea unei organizaţii internaţionale a păcii, care sună frumos, academic, dar nu motivează pierderea de vieţi omeneşti, din punctul de vedere al gazetei maghiare. Ziarul citat este chiar mai explicit atunci când vorbeşte despre suveranitatea popoarelor din imperiile adversare ale Antantei, pusă în oglindă cu politica imperialistă a Antantei însăşi: „Să fim foarte atenţi la această revendicare a lui Wilson, pentru că ni se adresează. Nemţii să elibereze Alsacia şi Lorena, austriecii Trento şi Trieste, noi să mutilăm corpul naţional al Sfintei Coroane. În schimb Anglia să înrobească în continuare irlandezii şi Egiptul, Indiile bogate şi câmpurile africane de diamante; Franţa să poată trimite liberă în continuare pleava lumii în Algeria şi Tunisia, sub pretextul „menţinerii ordinii"; Italia să îşi păstreze beneficiile după banditismul din Tripoli; America să domnească în continuare în Filipine, pe care le-a confiscat de la Spania printr-un război de succes"[2].

La 24 decembrie 1918, tonul ziarului se schimbă radical. Relatând despre întrunirea partidului premierului Károlyi, în care se discută problemele de politică externă de la finalul războiului şi se comentează acţiunile Antantei de ocupare a teritoriilor statelor beligerante. Nu mai regăsim nimic din mesajul bătăios din vară, politica editorială este diametral opusă vervei din timpul războiului. *Budapesti Hírlap* scrie la sfârşitul anului că Ungaria se încrede în Liga Sfântă a Naţiunilor (sic!) şi se alătură cu sinceră însufleţire proclamaţiei lui Wilson, prin care se poate împământeni liber sistemul juridic mesianic al umanismului universal. *Budapesti Hírlap* punctează că poporul primeşte cu plăcere şi respectă cu onoare principiile wilsoniene, aşteaptă cu încredere măsurile apostolului dedicat al păcii eterne şi al umanismului, liderul popoarelor libere ale Americii, Woodrow Wilson[3].

O altă publicaţie din capitala Ungariei, *Pesti Hírlap*, scrie doar de trei ori despre Wilson, în anul 1918, fără să amintească defel tezele sale. Prima referire este din 9

[2] Budapesti Hírlap (Budapesta), anul XXXVIII, nr. 156, 7 iulie 1918, p. 2.
[3] Budapesti Hírlap (Budapesta), anul XXXVIII, nr. 301, 24 decembrie 1918, p. 2.

noiembrie 1918, redarea mesajului preşedintelui american către Consiliul Naţional Ungar. Peste trei zile, publicaţia revine cu textul de răspuns al premierului Károlyi la mesajul lui Wilson, prin care premierul ungar îi solicită să nu permită umilirea Ungariei după război[4]. În 29 decembrie, Pesti Hírlap publică o biografie romanţată a preşedintelui american.

Un alt ziar budapestan de tradiţie a fost *Pesti Napló*. Aici găsim cinci referiri la Woodrow Wilson, pe parcursul ultimului an de război. În 12 septembrie 1918 ziarul scrie că acesta va candida şi a treia oară la preşedinţia Americii. Peste o lună, la 10 octombrie 1918, publicaţia îl caracterizează ca pe un om paşnic şi de absolută bună credinţă[5]. Pesti Napló îl portretizează ca pe un garant onest al armistiţiului, în antiteză cu liderii revanşarzi ai Antantei. În noiembrie gazeta redă corespondenţa cu Consiliului Naţional Ungar, iar în data de 24 decembrie, în contextul adunării generale a partidului de guvernare de la Budapesta, îl aminteşte în discursul premierului Károlyi.

Identificăm patru referiri la preşedintele american şi la ziarul socialist budapestan *Népszava*. Prima îl aminteşte într-un dialog în contradictoriu, posibil imaginar (de vreme ce interlocutorii nu sunt identificaţi şi nici contextul discuţiei nu este concret), între doi domni din înalta clasă care discută despre armistiţiu şi rolul lui Wilson în curmarea războiului[6]. În luna noiembrie relatează despre telegrama către Consiliul Naţional Ungar, iar la sfârşitul lunii următoare publică traducerea scrisorii lui Maxim Gorki, de la Davos, din 21 decembrie, prin care atrage atenţia că făclia revoluţiei ruse, purtată de Lenin, este ameninţată de Woodrow Wilson[7].

Ziarul *8 órai ujság*, aflat în al patrulea an al existenţei sale în perioada noastră de referinţă, scrie pentru prima oară în anul 1918 despre Woodrow Wilson în luna octombrie. În editorialul publicaţiei preşedintele american este descris ca un „om de omenie". Citând surse anonime din anturajul lui Wilson, *8 órai ujság* încearcă o descriere a societăţii ungare de după război, vorbind despre optimism, schimbarea macazului de la formele învechite ale societăţii la o nouă orânduire modernă, centrată pe nevoile individului, în lumina celor 14 puncte ale proclamaţiei lui Wilson. Sursa anonimă citată declară: „Predicţia, care este întotdeauna cea mai dificilă şi ingrată sarcină, şi-ar asuma o profundă incertitudine dacă ar încerca să vorbească despre finalitatea păcii mondiale. Nu trebuie să uităm că este vorba despre dezlegarea problemelor încâlcite a nenumărate state, nu doar despre controversele dintre inamici, ci şi cele dintre aliaţi. Printre unele ţări aliate, chiar dacă nu pe plan militar, dar politic şi economic, există adversităţi similare cu cele faţă de statele inamice. În ce priveşte în mod special situaţia Austriei şi Ungariei, în cazul încheierii păcii pe baza punctelor wilsoniene, ne dă un răspuns clar, chiar dacă nu amănunţit, declaraţia preşedintelui american care susţine că nu poate fi vorba despre mărunţirea Austro-Ungariei. În opinia mea, rezultatul păcii va ajuta Italia să obţină teritoriile pe care le-ar fi putut dobândi şi fără vărsare de sânge. Mai cred că unirea Poloniei cu Galiţia este inevitabilă, în vreme ce

[4] Pesti Hírlap (Budapesta), anul XL, nr. 265, 12.11.1918, p. 3.
[5] Pesti Napló (Budapesta), anul LVIX, nr. 237, 10 octombrie 1918, p. 4.
[6] Népszava (Budapesta), anul XLVI, nr. 234, 6 octombrie 1918, p. 9.
[7] Népszava (Budapesta), anul XLVI, nr. 307, 28 decembrie 1918, p. 6.

integritatea teritorială a Ungariei este posibil să se menţină dacă se va găsi mijlocul de implementare al autonomiei culturale şi etnice, având în vedere că Tratatul de Pace nu poate sfâşia formaţii statale istorice”[8].

În opinia noastră, având în vedere lipsa sursei şi faptul că mesajul coincide cu aşteptările oficiale ale Ungariei, respectiv cu mesajele vehiculate de oficialităţile de la Budapesta pe toate canalele mediatice, este posibil ca declaraţia să fie fictivă, un *wishfull thinking* al ziarului care reflectă speranţa elitei ungare într-o soluţie care nu va ciunti teritoriul maghiar.

A doua referire la preşedintele american datează de la finalul anului, când *8 órai ujság* scrie, în editorial, că participarea lui Wilson la tratativele de pace este necesară, ca din Ungaria să nu rămână doar o bucată de carne sângerândă, de vreme ce după încheierea războiului Antanta pare să fi uitat de preceptele nobile ale preşedintelui american, pe care şi le-a însuşit şi în baza cărora s-a terminat războiul[9].

Ziarul *Budapesta* (devenit „*Ziarul Republican*”, după sfârşitul războiului), scria la 27 septembrie 1918 despre faptul că preşedintele „supărăcios” Wilson nu a acceptat propunerea Austro-Ungară de pace. „Nu este tipografie în lume care să nu fi cules cu litere de plumb care vă sunt intenţiile faţă de noi, domnule Wilson! Nu mai mult decât – dacă nu ne înşelăm – să tăbărâţi asupra noastră, să ne apucaţi de reverul hainei, să ne bateţi bine, să ne strângeţi de gât, să ne frângeţi, să ne îngenunchiaţi şi să ne întindeţi mâna să vi-o sărutăm”. Publicaţia relatează, ca răspuns la propriul său scenariu, anecdota secuiului care se întâlneşte cu judele şi este somat să se dea din calea sa, altminteri va fi luat la palme. „Şi ce crezi matale că fac eu în răstimpul ăsta?” –răspunde mucalit secuiul la ameninţare. „Aşa şi noi, domnule Wilson. Ce crezi că facem noi în răstimpul ăsta?” – se întreaba retoric gazetarul, care semnează tableta cu pseudonimul Jorio[10].

A doua zi după încheierea păcii, ziarul *Budapesta* şi-a schimbat denumirea în *Köztársasági Ujság* (*Ziarul Republican*). În 12 noiembrie relatează despre schimbul de mesaje cu Consiliul Naţional, iar în luna decembrie publică un articol amplu, cu titlul „Wilson az egész emberiség mellett” (Wilson alături de întreaga omenire), în care relatează publică informaţii despre acordarea distincţiei de Doctor Honoris Causa către preşedintele american, de către Universitatea din Sorbona, şi discursul acestuia de înaltă ţinută culturală şi pacifistă[11].

Concluzii:

Cercetarea publicaţiilor de la Budapesta din anul 1918 relevă un număr redus de referiri la preşedintele american Wilson şi la tezele promovate de acesta. Putem opina că presa de la Budapesta a ignorat preşedintele statului ostil fiindcă nu a atribuit importanţă declaraţiilor sale, punându-le probabil pe seama propagandei de război. Pe de altă parte , o altă explicaţie a publicaţiilor cercetate este faptul că raza lor de difuzare

[8] 8 órai ujság (Budapesta), anul IV, nr. 234, 6 octombrie 1918, p. 1.
[9] 8 órai ujság (Budapesta), anul IV, nr. 285, 5 decembrie 1918, p. 1.
[10] Budapest (Budapesta), anul XLII, nr. 226, 27 septembrie 1918, p. 5
[11] Köztársasági Ujság (Budapesta), anul I (XLII), nr. 32 (301), 24 decembrie 1918, p. 3

includea teritorii ale enclavelor etnice vizate de declarațiile încurajatoare ale lui Wilson, iar în acest context, ziarele au refuzat să fie un vehicul de diseminare.

Bibliografie

8 órai ujság (Budapesta), ianuarie – decembrie 1918
Budapest (Budapesta), ianuarie – decembrie 1918
Budapesti Hírlap (Budapesta), ianuarie – decembrie 1918
Köztársasági Ujság (Budapesta), ianuarie – decembrie 1918
Népszava (Budapesta), ianuarie – decembrie 1918
Pesti Hírlap (Budapesta), ianuarie – decembrie 1918
Pesti Napló (Budapesta), ianuarie – decembrie 1918

SYSTEMATIC ASPECTS AND THE FACTORS THAT LEAD AUGUSTINE TO CONVERSION

(Aspetti sistematici e fattori che portano Agostino alla conversione)

Călin-Daniel PAŢULEA
Lecturer, PhD, Babeş – Bolyai University of Cluj-Napoca

Abstract: The human being is radically open to God. Christ's need is to have man who is loved. In Augustine's journey of conversion there is a logic, there are passages and components that go beyond personal experience and can become everyone's experience. Augustine is keen to meticulously record every moment that leads him towards the light. The conversion is his, but from the way he tells it, it can belong to everyone.

Keywords: christianity, conversion, faith, philosophy, rationalism, truth, holiness.

1. I vari fattori principali

1.1 Filosofia

Nel suo cammino intellettuale, i temi che inquietano lo spirito di Agostino sono: l'esistenza di Dio, l'immutabilità divina, la Provvidenza e il giudizio, la fede in Cristo, l'adesione all'autorità della Chiesa. Tutto questo prima della lettura dei neoplatonici[1].

Se non ha tanto sospetti sull'adesione a Cristo e alle Scritture, ha comunque dei problemi sull'accettazione dell'autorità della Chiesa[2]. Inoltre, dopo la lettura di quei filosofi, confessa di non sapere ancora in che cosa consista il mistero dell' Incarnazione[3]. Tutto questo è frutto di tre correnti di pensiero errate che lo avvincono: il razionalismo, il materialismo e il naturalismo[4].

Il razionalismo, causa principale dell' allontanamento dalla fede cattolica, viene superato, accettando la *via autoritatis*, che a 19 anni, in nome della scienza, aveva rifiutato, passando al manicheismo e allo scetticismo. Viene così ristabilito il primato della fede sulla ragione[5]. Padre Trapè lo considera un passo decisivo. Trattandosi però solo di un primo passo, non si può parlare già di una conversione in senso stretto[6]. E perché tutto questo? Proprio perché gli incubi lo perseguitano ancora sotto l'influsso del materialismo, congiunto al terribile problema del male: «Cercavo l'origine del male, ma non trovavo la maniera di venirne a capo»[7].

---

[1] Dobbiamo distinguere due tappe nell'influsso della filosofia sulla conversione del nostro Dottore della grazia. Una prima, quella della lettura dell'*Hortensius* di Cicerone, la seconda, relativa all'influsso della filosofia neoplatonica. Gli studiosi si dividono in due gruppi. Una parte di loro sostiene che un tale influsso è avvenuto prima della conversione, come ad esempio Boyer, Le Blond, Sciacca, Pellegrino, altri invece sostengono che un tale fenomeno è avvenuto dopo la conversione, come Courcelle, Mathon, O' Meara. Agostino ha preferito tra tutti i filosofi i neoplatonici per due ragioni: più vicini a noi, alla dottrina cristiana, e perché avevano creato una sintesi della vera filosofia; cf. Trapè, A., *Sant'Agostino. Confessioni,* NBA I, Città Nuova Editrice, Roma 1965, pp. XXXV- XXXVI; cf. anche Quasten, J., *Patrologia*, III, Marietti, Roma, p. 384.
[2] Cf. *Confess.* 7, 5, 7, NBA I, 184-187.
[3] Cf. *Confess.* 7, 19, 25, NBA I, 208-209.
[4] Cf. Trapé, A., *Sant'Agostino. Confessioni,* p. XXXVII.
[5] Cf. *Confess.* 7, 7, 11, NBA I, 192-193; *De beata vita* 4, NBA III/1, 208-225.
[6] Cf. Trapé, A., *Sant'Agostino. Confessioni,* p. XXXVII.
[7] *Confess.* 7, 7, 11, NBA I, 192-193.

Dalle omelie di Ambrogio capisce che quando si pensa a Dio e all'anima non bisogna pensare a qualcosa di corporeo. Nonostante tutti i suoi sforzi, il problema del materialismo non lo abbandona fino alla lettura dei neoplatonici, i quali suscitano nel suo animo un tale entusiasmo da indurlo a riflettere su questa corrente di pensiero e a risolverne il problema[8]. I platonici lo aiutarono a risolvere due grossi problemi filosofici, quello del materialismo e quello del male: il primo imparò a superarlo scoprendo nel suo mondo interiore, seguendo appunto il consiglio del platonici, la luce intelligibile della verità; il secondo intuendo la nozione del male come difetto o privazione di bene[9].

Il terzo ostacolo è quello del naturalismo: «Era un problema di ordine prevalentemente teologico, al quale fino a quel momento non aveva pensato abbastanza: il problema della mediazione e della grazia»[10]. Vi trova invece la soluzione nella dottrina paolina della Redenzione. Se prima aveva aderito a Cristo come Maestro di verità, adesso compie un secondo passo, aderendo a Lui come Mediatore tra Dio e gli uomini. Se dunque prima abbiamo parlato di *via auctoritatis,* adesso possiamo parlare della *via humilitatis*[11]. Il contenuto della fede diventa più chiaro. L'intelligenza, prima sempre insoddisfatta e sempre inquieta, arriva ad un livello di tranquillità e sicurezza. Agostino fa un ulteriore passo verso il cristianesimo autentico attraverso un'adesione cosciente ad esso, frutto anche dell'influsso dei filosofi neoplatonici.

1.2 Mediazione spirituale di altre persone

Nel cammino di conversione di ciascun individuo e nella vita spirituale, la preghiera occupa un posto importante, spesso decisivo. Un aspetto che merita di essere ricordato è l'atteggiamento di preghiera di Monica per suo figlio. Lei è una madre di altissime virtù, che sa far uso dell'arma della pazienza, della preghiera e del silenzio, un silenzio che sa dimostrare al momento opportuno, partorendo i suoi figli tante volte allorquando li vede allontanarsi da Dio[12].

Possiamo sottolineare due aspetti:

a) la mediazione interiore, svolta nel legame e nell'intimità col divino nella preghiera. L'unico desiderio di Monica era di vedere il figlio abbracciare la fede cattolica. Questo ruolo potrebbe essere chiamato anche mediazione spirituale (cf. 1 Tes 5, 17).

b) la mediazione tramite un confidente, accompagnata dalla speranza.

Se il primo atteggiamento è assunto ovunque e in ogni momento, il secondo lo è con la venuta di Monica a Milano, nell'estate del 385, e con l'incontro con il vescovo Ambrogio, che ella «amava come un angelo di Dio»[13], «a cagione della mia salvezza»[14], scriverà più tardi Agostino. Monica è assidua a tutti i riti e a tutte le adunanze della Chiesa. Da un lato informa suo figlio quotidianamente su tutto ciò che fa e dice il vescovo, dall'altro informa il vescovo sulla lunga crisi del figlio e sul succedersi delle sue

[8] Cf. Trapè, A., *Sant'Agostino. Confessioni,* p. XXXVIII.
[9] Cf. Quasten, J., *Patrologia*, III, p. 329.
[10] *Ibidem.*
[11] Cf. *ibidem.*
[12] Cf. *Confess.* 9, 9, 22, NBA I, 278-279.
[13] *Confess.* 6, 1, 1, NBA I, 146-147.
[14] *Ibidem* 6, 2, 2, NBA I, 146-147.

diverse fasi[15], atteggiamento che aveva come fine la scoperta della sua vera vocazione, trovando il «sentiero della vita» (Sal 16, 11).

1.3 Esempi di santità

Agostino ha compiuto la conversione teoretico-ideologica, ma sono gli *esempi* che lo aiutano a fare il passo decisivo, colpendo il suo cuore più della teoria.

Vivendo la sua solita vita, con le angosce che aumentano sempre di più, nella sua anima si accende un forte desiderio di Dio. Insieme ad Alipio frequenta la chiesa, quanto gli affari secolari glielo permettono, tenendolo legato strettamente[16].

Riceve la visita di un compatriota africano, Ponticiano, «che ricopriva una carica cospicua a palazzo»[17]. Egli, vedendo sul tavolo da gioco il libro che conteneva le Lettere dell'apostolo Paolo, ne rimane meravigliato. Infatti non se lo aspettava. Ponticiano prova una grande ammirazione per Agostino, ne è affascinato[18], essendo anche lui cristiano e tenendo tanto alla sua fede.

Agostino confessa così di essersi impegnato con grande dedizione nello studio delle Scritture e tra i due nasce un'avvincente discussione. Ponticiano parla di un monaco dell'Egitto, Antonio[19], il cui nome brillava tra i servitori di Dio, mentre a loro era poco conosciuto. Si stupisce dell'ignoranza di Agostino e Alipio, chiedendosi come non abbiano potuto sentir parlare di tali esperienze. Cerca così di far loro conoscere la figura di questo grande personaggio ed essi rimangono colpiti da tali meraviglie vissute in un passato prossimo.

Ponticiano rende l'idea dell'atmosfera nella quale si sviluppa la vita nei monasteri, dei greggi dei monaci e della solitudine feconda dell'eremo[20], parla

---

[15] Cf. Biffi, G., *Conversione di Agostino e vita di una Chiesa*, in AA. VV., *Agostino e la conversione cristiana*, A I, Edizioni Augustinus, Palermo 1987, p. 27.
[16] Cf. *Confess.* 8, 6, 13, NBA I, 230-231.
[17] *Ibidem* 8, 6, 14, NBA I, 232-233.
[18] Cf. *ibidem.*
[19] Antonio, il più illustre monaco della Chiesa cristiana primitiva, è morto all'età di cento anni passa. Di lui ci è pervenuto uno tra i migliori modelli di biografia di un santo. L'autore della storia della vita di Sant'Antonio è Sant'Atanasio di Alessandria, che gli è stato amico e discepolo zelante. Non ha lasciato passare nessun argomento che avrebbe portato una luce in riferimento alla vita, la personalità, le abitudini, il carattere, le opere e il pensare di colui che giustamente si chiama il *padre del monachesimo*, l'iniziatore della vita cenobitica. Nacque verso il 251 a Coma, la Keman dei giorni nostri, una località centro-egiziana nei pressi del Nilo. Ha vissuto in una famiglia benestante, di buon livello sociale. Dopo sei mesi dalla morte dei suoi genitori, rimase solo a prendersi cura della casa e della sorella minore, assisté in chiesa alla lettura del passo del vangelo di San Matteo (19, 21), in cui Gesù invita a distribuire ai poveri i beni terreni come condizione per una vita perfetta. Antonio, che stava già riflettendo sulla rinuncia a ogni ricchezza, secondo l'esempio degli Apostoli e dei cristiani di Gerusalemme (cfr. Mt 4, 20; At 4, 34), percepì questa lettura come un messaggio personale di Dio, la chiamata a una vita di povertà e di abnegazione. Si mise a praticare la vita ascetica, prima di fronte a casa sua, poi in un luogo appena fuori dal suo villaggio, quindi ancora più lontano, in un sepolcro. All'età di circa trentacinque anni scelse come abitazione una fortezza deserta a est del Nilo. Dopo vent'anni si ritirò nel deserto, sul monte Pispir. Tormentato spesso da un numero sempre crescente di visitatori, penetrò ancor di più nel deserto, facendo un viaggio di tre giorni verso est e stabilendosi in una regione montana, non lontana dal Mar Rosso: la tradizione locale indica il monastero di deir-amba-Antonios come il luogo della sua ultima residenza. Le peculiarità della vita di Antonio: a) lotta contro Satana e i demoni; b) miracolose guarigioni e profezie; c) rapporti con i monaci-discepoli; d) contatti con il mondo esterno; cf. Bastiaensen, A. A. R., *Antonio abate*, GLDS I, San Paolo, Cinisello Balsamo 1998, pp. 176-182.
[20] Cf. *Confess.* 8, 6, 15, NBA I, 232-233.

dell'esistenza di un monastero fuori dalle mura di Milano, popolato da buoni fratelli, sotto la guida di Ambrogio[21]. Racconta l'incontro di due suoi amici con alcuni servitori di Dio, *poveri di spirito*, coloro cui «appartiene il regno dei cieli» (Mt 5, 3), i quali portano con sé un libro con la vita di Antonio. Leggendo questo libro, i suoi due amici arrivano alla conclusione che è più facile diventare «amico di Dio»[22] che amico dell'imperatore o ricevere degli impegni a palazzo che non siano solo temporanei e pieni di pericoli[23].

Durante il racconto di Ponticiano, Agostino ritorna in sé stesso e con l'aiuto della grazia divina si pone di fronte a sé stesso: «ponendomi davanti alla mia faccia, affinché vedessi quanto ero difforme, quanto storpio e sordido, coperto di macchie e piaghe»[24].

Contrito da tali lacerazioni interiori, Agostino esprime davanti ad Alipio il suo rincrescimento per il fatto che il cielo è aperto ai poveri di spirito (cf. Mt 5, 3), mentre coloro che desiderano la sapienza sono catturati dai piaceri di questo mondo:

«Cosa facciamo? Cosa significa quanto hai udito? Alcuni indotti si alzano e rapiscono il cielo, mentre noi con tutta la nostra dottrina insensata, ecco dove ci avvoltoliamo, nella carne e nel sangue. O forse, poiché ci precedettero, abbiamo vergogna a seguirli e non abbiamo vergogna a non seguirli almeno?»[25]

Spinto dalla tempesta spirituale che vive interiormente, cerca la solitudine, perché quella lotta con sé stesso non sia ostacolata da nessuno, per poter arrivare alla meta, meta conosciuta da Dio, meno conosciuta da lui stesso.

Benché, parlando a sé stesso, «su, ora è il momento di agire»[26], si vede molto vicino all'obiettivo, non riesce a raggiungerlo, esitando «a morire alla morte e a vivere alla vita»[27]. L'indeterminatezza lo copre e il male inoculato ha ancora potere su di lui.

La strada verso la meta è ancora cosparsa dalla «vanità dei vaneggianti»[28]. Viene attirato facilmente dai desideri della carne; gli si sussurra a bassa voce: «Tu ci congedi? Da questo momento non saremo più con te eternamente? Da questo momento non ti sarà più concesso di fare questo e quell'altro eternamente?»[29].

Le tentazioni lo ostacolano ancora, portandolo ad esitare riguardo alla rottura con esse, che avrebbe dovuto aiutarlo ad arrivare là dove era chiamato. La voce che lo tenta è infatti tenace: «Pensi di poterne fare a meno?»[30].

Ma egli si volge verso la casta maestà della continenza[31], limpida, sorridente, dicendole: «Chiudi le orecchie al richiamo della tua carne immonda sulla terra per mortificarla. Le voluttà che ti descrive sono difformi dalla legge del Signore Dio tuo»[32].

---

[21] *Ibidem*.
[22] *Confess*. 8, 6, 15, NBA I, 234-235.
[23] Cf. *ibidem*.
[24] *Confess*. 8, 7, 16, NBA I, 234-235.
[25] *Confess*. 8, 8, 19, NBA I, 238-239.
[26] *Ibidem*.
[27] *Ibidem*.
[28] *Ibidem*. 8, 11, 26, NBA I, 244-245.
[29] *Ibidem*.
[30] *Ibidem*., NBA I, 246-247.
[31] Cf. *ibidem* 8, 11, 27, NBA I, 246-247.
[32] *Ibidem*.

1.4 Insegnanti efficaci di verità

Mal retribuito dagli studenti di Roma, Agostino tenta e vince un concorso per una cattedra di retorica a Milano[33]. Fa visita al vescovo Ambrogio ed ogni domenica, per due anni consecutivi (384-386), ne ascolta le prediche fatte al popolo. La parola di S. Ambrogio suscita nella mente del retore africano quelle riflessioni che piano piano lo riconducono alla fede di S. Monica. Egli comincia col riconoscere che le interpretazioni spirituali che il vescovo dà al Vecchio Testamento fanno scomparire le difficoltà accumulate dai manichei. Ciò basta perché riprenda il suo posto di catecumeno cattolico. Però gli manca ancora la certezza[34].

Dio gli fa vedere nel vescovo Ambrogio un'autorità religiosa costituita dalla Provvidenza. La conversione dell'impero, la profondità ed insieme la semplicità dei santi libri, i miracoli e le gesta dei martiri, tutto indica che il soccorso necessario all'umanità è stato dato dalla dottrina predicata da Ambrogio.

La fede nell'autorità della Sacra Scrittura è il grande dono che il vescovo Ambrogio offre al nuovo ascoltatore. Proprio di un'autorità sicura ha soprattutto bisogno Agostino, per poter ricostruire sulle macerie del passato trascorso nella totale fiducia di una pretesa impossibile, di un'evidenza promessa, ma assurda: «Che pretesa la mia, di raggiungere su cose che non vedevo la stessa certezza con cui ero certo che sette più tre fa dieci»[35].

Una Scrittura spiegata con fede e con dotta eloquenza, per quello che è e non per quello che si può immaginare, riprende agli occhi di Agostino tutto il primitivo splendore. È di nuovo *il libro sacro* che porta gli uomini alla verità, ad una vita piena di senso e di soddisfazione[36].

Nelle prediche di Ambrogio, Agostino scopre grosse verità, che finora sono state ignorate. Sotto il sensibile influsso di Ambrogio, è spinto a meditare sulla natura spirituale e quindi immortale dell'anima e sul libero arbitrio quale causa delle nostre mancanze. Tutto sommato, riaffiora in lui l'antico progetto di dedicare la vita alla ricerca appassionata della sapienza, alla verità.

Si preoccupa di conoscere diversi personaggi, con la speranza di potersi finalmente aprire con qualcuno di loro e dialogare sui diversi problemi che restano da chiarire.

Scopre il prete Simpliciano, pio e dotto, buon conoscitore della filosofia neoplatonica, amico e collaboratore attivo, nella sua conversione al cattolicesimo, di quel famoso Mario Vittorino, che ha tradotto dal greco in latino le opere dei neoplatonici. In lui trova un vero e proprio padre, che lo sa ascoltare, lo sa capire nella sua fase di ricerca scientifica e di abbandono morale, e gli dedica un sacco di tempo per chiarire i diversi

[33] Agostino stesso dice che si era dato da fare, con gli amici manichei, perché Simmaco scegliesse proprio lui: lo scontro fra Ambrogio e Simmaco per l'altare della Vittoria era da poco avvenuto ed è probabile che il famoso prefetto sia stato ben lieto di mandare a Milano un eloquente manicheo, per creare imbarazzi al suo amico e avversario vescovo; cf. *Confess.* 5, 13, 23, NBA I, 138-139.
[34] Boyer, C., *Agostino Aurelio, vescovo di Ippona*, EC I, 1948, col. 520.
[35] *Confess.* 6, 4, 6, NBA I, 152-153.
[36] Cf. *ibidem*, 6, 5, 8, NBA I, 154-155.

interrogativi e saldare in qualche modo la filosofia con il Vangelo, la morale con le beatitudini.

Un terzo personaggio è Manlio Teodoro, il più noto e più esperto in neoplatonismo. Gli dedica qualche pomeriggio e Agostino si fa dare i libri dei neoplatonici, che bastarono per procurare l'incredibile incendio. A questo punto, Agostino decide di riconsiderarsi catecumeno in attesa.

1.5 L'approfondimento personale della fede

L'accettazione della rivelazione mediante la fede costituisce il primo passo sulla via che indirizza il pensiero verso Dio. È un cammino verso la verità, accettare dapprima senza prove quello che si cerca precisamente di provare. In Agostino, questo cammino si spiega attraverso la costante preoccupazione di codificare i risultati della sua esperienza personale.

L'atto di fede non è una decisione unica, estranea alla vita normale. Credere è un atto del pensiero talmente naturale e necessario, che non si concepisce vita umana in cui non occupi un posto di primo piano[37].

Agostino, ancora sotto l'influsso del ricordo della propria esperienza personale, ci invita a mettere a nudo l'orgoglio umano e ad accogliere la verità offertaci da Dio: «Si non potes intelligere, crede ut intelligas; praecedit fides, sequitur intellectus» = «Se non puoi intendere, credi per capire; prima viene la fede, segue l'intelligenza»[38].

Durante la sua conversione, pieno d'entusiasmo per la filosofia platonica[39] l'autorità di Cristo ha il sopravvento. Il suo approfondimento comporta tre momenti: preparazione alla fede mediante la ragione, atto di fede, comprensione del contenuto della fede[40].

La ragione è la condizione prima della possibilità stessa della fede. L'uomo è l'unico essere che possa credere, perché è l'unico essere dotato di ragione. L'uomo pensa e, questo pensiero attraverso il quale arriva alla conoscenza dell'intelligibile è anche in lui il segno lasciato da Dio, perché è fatto a immagine del suo Creatore: «L'uomo è a immagine di Dio in quanto è un pensiero che si arricchisce progressivamente di sempre maggior intelligenza, grazie all'esercizio della ragione»[41].

Con il peccato originale abbiamo deformato l'immagine di Dio in noi, e siamo incapaci a riformarla. Se non è la sola ragione che risolve il problema, è proprio essa che lo pone e ne accetta la soluzione[42].

---

[37] Cf. Gilson, É., *Introduzione allo studio di Sant'Agostino,* Genova, 1997, p. 41.
[38] *Sermo* 118, 1, NBA XXXI/1, 29-31; cf. Gilson, É., *Introduzione allo studio di Sant'Agostino,* p. 42; cf. anche Marabelli, C., *"Nisi credideritis non intellegetis". La fede genesi della teologia*, RTLu 3 (1998), p. 702.
[39] *Contra Acad.,* 1, 1, 3, NBA III/1, 28-29: «Essa ora mi nutre e mi riscalda nella libertà dello spirito che ho sempre ardentemente desiderato. Essa mi ha del tutto liberato da quella superstizione alla quale sconsideratamente m'ero dato assieme a te. Essa m'insegna, e secondo verità m'insegna, che non si deve aver considerazione, ma soltanto disprezzare ciò che si percepisce con gli occhi mortali, ciò che è oggetto del senso. Ed essa promette di mostrare con evidenza Dio, sommamente vero e ineffabile, e giò si degna di farlo apparire quasi attraverso nubi che lasciano trasparire la luce».
[40] Cf. Gilson, É., *Introduzione allo studio di Sant'Agostino,* p. 43.
[41] *Ibidem.*
[42] Cf. *ibidem*, p. 44.

Agostino, con l'aiuto della ragione chiede a Dio la fede come una purificazione del cuore che, liberandolo dalla bruttura del peccato, gli consentirà di accrescere la propria luce. Si deve comprendere per credere, però per poter comprendere si deve credere alla parola di Dio, sottolinea il Santo Dottore d'Ippona[43].

Agostino, durante la sua esperienza personale ha mostrato, prima a lui stesso e poi a noi tutti, il bisogno che la ragione sia ancorata nella verità[44]. La fede di Agostino, nella sua essenza, è l'adesione dello spirito alla verità soprannaturale e l'umile abbandono di tutto l'uomo alla grazia di Cristo. L'adesione dello spirito all'autorità di Dio suppone l'umiltà, la fiducia in Dio. Agostino, aderendo alla fede cattolica non ha sottomesso semplicemente il suo spirito alla lettera delle formule, ma ha piegato la sua anima e tutto il suo essere all'autorità di Cristo. La fede è stata per lui purificatrice e illuminatrice. Piegando l'anima all'autorità divina ha subito la trasformazione dell'intero suo essere[45]. Il suo pensiero si è trovato profondamente trasformato grazie alla fede. L'intelligenza diventa ricompensa ricevuta dalla fede. La sottomissione pura e semplice dello spirito, credere a Dio e in Dio è fare la sua volontà[46], amare Dio, penetrare in lui con l'amore, incorporarsi alle sue membra. Dio gli ha donato la fede per poterla trovare poi in lui, una fede che opera mediante la carità[47].

Agostino doveva impegnare tutta la sua volontà per incorporarsi in Cristo che lo salva. Credere in Cristo che è mediatore che unisce l'uomo riscattato al Padre celeste nella visione beatifica. Credendo cosí, Agostino sottomette la propria ragione all'autorità di Dio. Egli fa osservare che se, di diritto, la ragione è prima, di fatto è l'autorità (fede)[48] che passa sempre davanti[49]. Se la fede è fecondata dalla carità, l'intelligenza non soltanto può, ma deve seguirla.

Agostino, se ha avuto l'obbligo di accettare la verità e di chiederla per riceverla, l'ha cercata e l'ha accettata proprio per possederla. La fede cerca, ma è l'intelligenza che trova: «fides quaerit, intellectus invenit»[50]. La fede non è fine a se stessa. Essa non è che il pegno di una conoscenza che, confusamente abbozzata qui in terra, sboccerà in modo pieno nella vita eterna: «Se altro non fosse credere ed altro conseguire con l'intelletto e se prima non si dovesse credere la verità di ordine superiore e trascendente che desideriamo conseguire con l'intelletto, non a proposito avrebbe detto il Profeta: Se non crederete, non conseguirete con l'intelletto. Ed anche nostro Signore con le parole e le

[43] Cf. *Sermo* 43, 7, NBA XXIX, 756-759: «Tenete in mente il pescatore santo, giusto, buono, pieno di Cristo. Insieme con gli altri popoli anche questo doveva essere preso dalle sue reti allargate per tutto il mondo. Tenete in mente la sua affermazione: Abbiamo, più certa, la parola profetica. Dammi dunque, per risolvere quella controversia, come giudice il profeta. Di che cosa si trattava? Tu dicevi: Fammi capire affinché possa credere; io dicevo: Credi per poter capire. Ne era nata una discussione. Ebbene, andiamo dal giudice! Giudichi il profeta, o meglio, giudichi Dio per mezzo del profeta. Noi due stiamo zitti: essi hanno ascoltato ciò che l'uno e l'altro diciamo. Tu dici: Fammi capire affinché possa credere; io dico: credi per poter capire. Risponda il profeta: Se non crederete, non comprenderete!».
[44] Cf. Gilson, É., *Introduzione allo studio di Sant'Agostino,* p. 45.
[45] Cf. *De ordine* 2, 9, 27, NBA III/1, 322-325.
[46] Cf. Gv 6, 29: «Questa è l'opera di Dio: credere in colui che egli ha mandato».
[47] Cf. Gal 5, 6: «... ma la fede che opera per mezzo della carità».
[48] Cf. Quasten, J., *Patrologia*, III, p. 382.
[49] Cf. *De ordine* 2, 9, 26, NBA III/1, 322-323.
[50] *De Trin.* 15, 2, 2, NBA IV, 618-619.

azioni ha esortato coloro che ha chiamato alla salvezza ad avere prima la fede. Ma in seguito, parlando del dono che doveva dare ai credenti, non disse: "Questa è la vita eterna che credano", ma: Questa è la vita eterna che conoscano te solo vero Dio e colui che hai mandato, Gesù Cristo. Poi a coloro che già credono dice: Cercate e scoprirete. E non si può considerare scoperto ciò che, non essendo oggetto di scienza, si accetta per fede e nessuno diviene idoneo a scoprire Dio se prima non accetta per fede ciò di cui in seguito avrà scienza»[51].

Per Agostino l'*intellectus* è la ricompensa della fede. Una fede che si prolunga in intelligenza sotto l'azione fecondante della carità non può essere confusa con ciò che viene definita ragione naturale pura e semplice. Attraverso la sua esperienza personale, Agostino ha sperimentato cosa vuol dire la ragione senza la fede: una via che conduce allo scetticismo[52]. La sua lunga crisi interiore termina con una duplice capitolazione, sottomettendo il suo pensiero alla duplice autorità di Platone e della Sacra Scrittura, in se stessa contraddittoria, poiché l'una fa appello alla ragione, mentre l'altra alla fede[53]. Procede ad una esegesi razionale del testo rivelato con la quale coglie, per quanto è possibile, la realtà intelligibile celata sotto la materialità della lettera. Per lui è stata la fede che gli aveva detto quello che c'era da comprendere, quella che purificava il cuore, permettendo così alla ragione di discutere con profitto e rendendola capace di trovare la comprensione di quanto Dio rivela: «Tutti sanno che noi siamo stimolati alla conoscenza dal duplice peso dell'autorità e della ragione. Io ritengo dunque come certo definitivamente di non dovermi allontanare dall'autorità di Cristo perché non ne trovo altra più valida. Riguardo poi a ciò che si deve raggiungere col pensiero filosofico, ho fiducia di trovare frattanto, nei platonici, temi che non ripugnano alla parola sacra. Tale è infatti la mia attuale disposizione che desidero di apprendere senza indugio le ragioni del vero non solo con la fede ma anche con l'intelligenza»[54].

1.6 La lotta contro le tentazioni

Ciò che lo ostacola ancora nell'arrivare alla pienezza della sua conversione è l'incapacità della volontà di adeguare il comportamento alla dottrina. L'intelletto non è posto di fronte a problemi d'ordine speculativo, ma ad abitudini consolidate, che incrostano la volontà e gli impediscono di persuaderla e di condurla all'approdo già intravisto. Questi ostacoli sono rappresentati dall'attrattiva sessuale e dalla vanità della professione retorica. Sono degli ostacoli relativi che possono angustiare non un cristiano comune, ma un cristiano particolarmente esigente.

Agostino desiderava non solo di vivere in modo moralmente coretto, ma anche di arrivare a raggiungere un possesso pieno di Dio. Gli ostacoli di ordine morale saranno eliminati grazie alla forza psicologica degli eventi e degli esempi, che gli dimostrano la possibilità di vincere le sue indurite abitudini. Però Agostino avverte

[51] *De lib. Arb.* 2, 2, 6, NBA III/2, 214-215.
[52] Cf. Gilson, É., *Introduzione allo studio di Sant'Agostino,* p. 49.
[53] *Ibidem*, p. 51.
[54] *Contra Acad.*, 3, 20, 43, NBA III/1, 164-165.

dolorosamente che né la raggiunta certezza della bontà della via radicale né gli esempi propostigli hanno di per sé la forza sufficiente a farvi aderire la sua volontà[55]. Avverte di nuovo che la sua volontà oppone una resistenza extrarazionale, non le contrappone solo il volere puro, ma vuole che il binomio ragione-volontà proceda sempre di pari passo: la sua è veramente la conversione d'un intellettuale dallo spirito critico. Si scatena in lui la crisi drammatica, chiamata la *«scena del giardino»* (agosto 386), durante la quale egli avverte dentro di sé contrastare continenza e consuetudine, senza abbandonare mai il controllo analitico dell'intelligenza[56].

La conversione morale fu per Agostino la più dura da ottenere. Aveva come fondamento alcuni racconti di spettacolari conversioni pubbliche, che ascoltava con attenzione. Trovò il suo compimento ultimo nella lettura di Paolo e nella tempesta interiore cui pose fine la famosa scena del giardino di Cassiciaco. Essa si espresse nelle irrevocabili decisioni di una triplice rinuncia: alla sessualità, a un ricco matrimonio, alle grandi speranze della carriera politica. Fu il rovesciamento più violento di un'esistenza che mutò completamente senso, un anno prima che Agostino ricevesse il battesimo dalle mani di Ambrogio. Lo afferma con chiarezza la conclusione del libro ottavo: «Infatti mi rivolgesti a te così appieno, che non cercavo più né moglie né avanzamenti in questo secolo, stando ritto ormai su quel regolo della fede, ove mi avevi mostrato a lei tanti anni prima nel corso di una rivelazione»[57].

1.7 La preghiera personale

Agostino ha intravisto la sua strada, quella del servizio al Signore, a tempo pieno e con cuore libero, però ha paura di non farcela. Il peso dell'abitudine gli crea un'incertezza, una tensione: vorrebbe decidere, ma non è capace: «Da questa volontà incompleta e incompleta assenza di volontà nasceva la mia lotta con me stesso, la scissione di me stesso, scissione che, se avveniva contro la mia volontà, non dimostrava però l'esistenza di un'anima estranea, bensì il castigo della mia. Non ero neppure io a provocarla, ma il peccato che abitava in me quale punizione di un peccato commesso in maggiore libertà; poiché ero figlio di Adamo»[58].

Agostino riconosce la propria realtà, la propria natura ferita. Questo è un importante atto di amore verso se stessi. Una malattia non si può guarire prima che sia individuata. In questo stato di penosa sospensione Agostino impara la virtù dell'umiltà, che è verità e fiducia. Verità per quanto riguarda la propria condizione, che non vale più nasconderla. Fiducia in colui dal quale si riceve l'umanità nuova, la capacità di volere pienamente.

L'invito della continenza riguarda una preghiera nuova ed un rapporto nuovo con Cristo. È l'invito ad una conoscenza più profonda di quello che Cristo è ed è per noi. Un aprirci a lui come nostra salvezza, quella novità, quel di più che ci manca e che serve alla nostra realizzazione. È un rapporto di fiducia che ti fa sintonizzare con lui e

[55] Cf. *Confess.* 8, 7, 18, NBA I, 236-237.
[56] *Ibidem*, 8, 8, 19 - 8, 12, 30, NBA I, 236-251.
[57] *Confess.* 8, 12, 30, NBA I, 250-251.
[58] *Ibidem*, 8, 10, 22, NBA I, 242-243.

ti fa credere possibile che cosa è bello e grande ciò che le sole tue forze non ti concedono.

Nell'atteggiamento di preghiera Agostino ha capito l'invito rivolto da Cristo ad abbandonare una vita con molte insoddisfazioni, una vita costruita sull'incertezza della carne, per rivestirsi di lui (cf. Rm 13, 13), della sua umanità ben più consistente, perché fondata sulla libertà dello spirito e sulla sovranità dell'Amore, è finalmente morire alla morte e vivere alla vita[59]: «Quando dal più segreto fondo della mia anima l'alta meditazione ebbe tratto e ammassato tutta la mia miseria davanti agli occhi del mio cuore, scoppiò una tempesta ingente, grondante un'ingente pioggia di lacrime... Dilagarono i fiumi dei miei occhi, sacrificio gradevole per te, e ti parlai a lungo, se non in questi termini, in questo senso: "E tu, signore, fino a quando? Fino a quando, Signore, sarai irritato fino alla fine? Dimentica le nostre passate iniquità". Sentendomene ancora trattenuto, lanciavo grida disperate: " Per quanto tempo, per quanto tempo, il 'domani e domani'? Perché non subito, perché non in quest'ora la fine della mia vergogna?»[60].

Nel colloquio con Dio Agostino prova una grande pace. Il risultato è anche di natura morale perché lo porta a non cercare più piaceri del mondo. Certamente non è soltanto frutto dello sforzo di volontà, peraltro incerta e malata: è il miracolo della fede in Cristo, in quello che Cristo può sostituire o può dare in cambio del proprio peso fatto di tante schiavitù[61]. La presenza di Cristo nella sua anima si sente in maniera forte: è dentro ormai, nel cuore, come dire vita della sua vita[62].

Nel ritiro a Cassiciaco vive la gioia della liberazione. È insieme un tempo di grande attività interiore, un tempo di riposo in Dio, di purificazione da difetti ed errori[63].

Durante il riposo della campagna, Agostino fa un'esperienza meravigliosa, l'inizio di un'esperienza, che terminerà solo sul letto di morte: impara a pregare i Salmi, fino alla commozione, fino alle lacrime, che fanno bene: «Quali grida, Dio mio, non lanciai verso di te leggendo i salmi di Davide, questi canti di fede, gemiti di pietà contrastanti con ogni sentimento d'orgoglio! Novizio ancora al tuo genuino amore, catecumeno ozioso in villa col catecumeno Alipio e la madre stretta al nostro fianco, muliebre nell'aspetto, virile nella fede, vegliarda nella pacatezza, materna nell'amore, cristiana nella pietà, quali grida non lanciavo verso di te leggendo quei salmi, quale fuoco d'amore per te non ne attingevo! Ardevo del desiderio di recitarli, se potessi, al mondo intero per abbattere l'orgoglio del genere umano. Ma lo sono, cantati nel mondo intero, e nessuno si sottrae al tuo calore»[64].

Quando comincerà a frequentare le assemblee liturgiche a Milano, si commuoverà anche al canto dei salmi[65]. Questa commozione non è soltanto lo sfogo

[59] Cf. *Confess.* 8, 11, 25, NBA I, 244-245.
[60] *Confess.* 8, 12, 28, NBA I, 246-249.
[61] Cf. *Confess.* 9, 1, 1, NBA I, 254-255.
[62] *Ibidem*, 9, 2, 3, NBA I, 256-257.
[63] Cf. *Confess.* 9, 4, 7, NBA I, 260-261.
[64] *Confess.* 9, 4, 8, NBA I, 262-263.
[65] Cf. *Confess.* 9, 6, 14, NBA I, 268-271.

del neoconvertito. Nei salmi Agostino vede espressa e cantata la sua vita: vi trova la giusta ispirazione, per cantare, finalmente la sua liberazione, per lodare e ringraziare quella misericordia che lo ha accolto e lo ha fatto rinascere.

1.8 L'intervento della grazia

La grazia è un dono gratuito[66] che Dio, in vista dei meriti di Gesù Cristo, ci accorda per la salvezza eterna[67]. È una «partecipazione alla vita di Dio»[68]. Mediante il battesimo il cristiano partecipa alla grazia di Cristo, diventa «figlio adottivo» e riceve la vita dello Spirito che infonde in lui la carità[69]. È sempre Dio che dà e muove il cuore dell'uomo, *l'iniziativa gratuita*[70] appartiene a Lui. Con il suo agire si pone nei confronti della libertà dell'uomo creato a sua immagine come amorosa attrattiva[71].

Il primo frutto della grazia dello Spirito Santo è la *conversione*[72], che opera la giustificazione: «Ritornare non si può se non per mezzo della grazia. E la grazia è data gratuitamente: non sarebbe infatti grazia se non fosse data gratuitamente. È quindi evidente che, se è grazia proprio perché ti è stata data gratuitamente, niente di tuo l'ha preceduta perché tu la ricevessi. Se l'avesse preceduta qualche tua opera buona, la grazia sarebbe stata come un compenso che ti spettava, e non l'avresti ricevuta gratuitamente. Mentre, in realtà, la ricompensa che ti era dovuta era la morte. L'essere dunque liberati lo dobbiamo non ai nostri meriti ma alla grazia di Dio»[73].

L'intervento della grazia nell'esperienza di conversione di Agostino ha subito diverse tappe che possiamo chiamare *i colpi della grazia*. Di questo ho offerto una trattazione sistematica durante quasi l'intero lavoro svolto finora, soprattutto nel presente capitolo. In seguito voglio soltanto offrire un riassunto di quanto ho detto sopra:

a) la lettura dei libri neoplatonici: una lettura feconda per Agostino, lo traspone in un nuovo mondo, il mondo spirituale, il regno della luce[74];

b) avidissima e benefica lettura dell'apostolo Paolo[75];

c) sotto la guida dei maestri efficaci di verità: Ambrogio, Simpliciano[76];

d) gli esempi che attirano: visita di Ponticiano[77];

e) nel piccolo giardino della casa ospitale l'ultimo colpo della grazia[78].

---

[66] *Catechismo della Chiesa Cattolica*, n. 1996.
[67] Cf. *Rm* 3, 24-28; 5, 20-21; *Ef* 1, 5. La grazia è il favore, il dono gratuito, qualcosa che non è dovuto, come un regalo, che Dio ci dà perché rispondiamo alla sua chiamata (cf. CCC, n. 1996), cooperando liberamente agli impulsi di Dio e l'ascolto del suo appello; cf. Auer, J., *Il Vangelo della grazia*, PDC 5, Cittadella Editrice Assisi, 1988, p. 112.
[68] *Catechismo della Chiesa Cattolica*, n. 1997.
[69] Cf. *ibidem.*
[70] *Catechismo della Chiesa Cattolica*, n. 1998.
[71] Cf. Auer, J., *Il Vangelo della grazia*, p. 113.
[72] *Catechismo della Chiesa Cattolica*, n. 1989; cf. *Mt* 4, 17: «Convertitevi, perché il Regno dei cieli è vicino».
[73] *Sermo* 70, 1, NBA XXVI, 760-761.
[74] Cf. *Contra Acad.*, 2, 1, 5, NBA III/1, 66-67; *Confess.* 7, 10, 16, NBA I, 198-199; cf. Ştef, B., *Sfântul Augustin. Omul, opera, doctrina,* SPDB, Cluj-Napoca, 1994, pp. 60-61.
[75] Cf. *Confess.* 7, 21, 27, NBA I, 210-213.
[76] Cf. *Confess.*5, 14, 24, NBA I, 140-141; 8, 2, 3-5, NBA I, 218-223.
[77] Cf. *Confess.* 8, 6, 14-15, NBA I, 232-235.
[78] Cf. *Confess.* 8, 8, 19-20, NBA I, 236-239.

In base alle espressioni offerte dalla Scrittura e le convinzioni della Chiesa si deve sottolineare la propria collaborazione di Agostino alla sua conversione, come preparazione alla grazia della giustificazione. Gli inviti alla conversione sarebbero stati senza senso senza la collaborazione da parte dell'uomo (cf. Gc 4, 7-10; 2 Tm 2, 25). L'invito alla preghiera dimostra la possibilità di una preparazione umana alla giustificazione (cf. Gc 5, 16; Sal 50, 3-4)[79].

La necessità della fede come risposta umana all'invito di Dio, la possibilità della disposizione al contrario, la capacità dell'uomo di far cadere le alternative, che si dimostrano reali disposizioni al sì o al no nelle vere decisioni di fronte alla grazia di Dio è una tappa non necessaria per Dio, che può donare la grazia senza di essa, come è il caso di Agostino. Una tale preparazione è richiesta per la natura dell'uomo. Deve essere preso in considerazione anche il rispetto di Dio per la libertà dell'uomo e la dignità dell'uomo fatto ad immagine di Dio[80]. La situazione decisionale dell'uomo che è a base sia del peccato che della conversione, con la contrapposizione fra Dio e il mondo [81].

2. Confronto con lo schema fornito dal Concilio di Trento sul processo della giustificazione (D 1526)

Nel processo della giustificazione la libertà umana viene sanata dalla grazia divina per portarci alla vita eterna. Il fine ultimo della grazia attuale è di stabilire nell'uomo uno stato durevole di grazia o di piena filiazione divina. La giustificazione è l'atto divino con il quale lo stato di grazia è prodotto in noi, è la trasformazione dell'uomo peccatore in uomo giusto, ossia la *conversione*. Essa rimane sempre un dono gratuito al quale l'uomo deve disporsi.

Il *Concilio di Trento* descrive la giustificazione come il passaggio dell'uomo peccatore dallo stato d'ingiustizia e di collera divina allo stato di grazia e di filiazione divina (cf. DS 1524). Sorretto e sostenuto dalla grazia divina, l'uomo accoglie la fede nell'ascolto e si apre a Dio, ritenendo per vero ciò che da Dio è stato rivelato e promesso, soprattutto che l'uomo peccatore viene da Dio giustificato per mezzo della grazia «in virtù della redenzione realizzata da Cristo Gesù» (Rm 3, 24). L'uomo riconosce il suo peccato e bisognoso della misericordia di Dio si apre alla speranza. Il rapporto dell'uomo con Dio viene segnato dall'amore, fonte di ogni giustizia, e dall'opposizione al peccato. Così nasce la penitenza che si deve compiere prima del battesimo. Attraverso il battesimo si inizia una nuova vita caratterizzata dall'osservanza dei comandamenti (cf. DS 1526).

Nel canone del *Concilio di Trento*, spiegato sopra, si parla evidentemente di atteggiamenti sia riguardo a Dio che riguardo all'uomo stesso[82]. Nei confronti di Dio si pongono le tre virtù teologali precedute dall'appello e dall'aiuto della grazia divina. La *fede* come opera della grazia e risposta alla chiamata di Dio con un contenuto

[79] L'istituto del catecumenato, dal secolo II e, l'istituto penitenziale, dal secolo III, possono avere significato e rilevanza soltanto se l'uomo può liberamente collaborare all'atto della conversione; cf. Auer, J., *Il Vangelo della grazia*, p. 115.
[80] *Ibidem*, pp. 115-116.
[81] Cf. Gc 4, 4; 1 Gv 2, 15-17; cf. Auer, J., *Il Vangelo della grazia*, p. 116.
[82] Cf. Auer, J., *Il Vangelo della grazia*, p. 118.

determinato (cf. Eb 11, 6). La *speranza*, la giusta fiducia in Dio, come fondamento dell'intera redenzione e giustificazione[83]. L'*amore*, amore iniziale, desiderio di amore, la consapevolezza del bisogno che se ne ha[84].

L'uomo di fronte a se stesso deve riconoscere la propria colpevolezza, acquistare il timore di Dio che porta alla penitenza che trova il suo senso pieno nella croce di Cristo: «la croce di Cristo è insieme segno dei nostri peccati e strumento della nostra redenzione e segno dell'amore cristiano»[85]. Il battesimo sarà la parte conclusiva di tutta la preparazione.

Il *Concilio di Trento* ha elaborato soprattutto tre determinazioni: a) la *grazia della fede* quale inizio e fondamento della giustificazione; b) il *contenuto della fede;* c) la fede deve essere una *fede operosa*[86]*.*

a) Il *Concilio di Trento* afferma: «siamo giustificati mediante la fede, perché la fede è il principio dell'umana salvezza, il fondamento e la radice di ogni giustificazione, senza la quale è impossibile essere graditi a dio e giungere alla comunione che con lui hanno i suoi figli; si dice poi che noi siamo giustificati gratuitamente, perché nulla di ciò che precede la giustificazione, sia la fede che le opere, merita la grazia della giustificazione...» (DS 1532). Dalla fede iniziale che sia una grazia, aveva parlato già prima il *Concilio di Orange*[87] e nel secolo scorso il *Concilio Vaticano I*[88].

b) La grazia necessaria per la giustificazione non è semplicemente fede che si limita alla fiducia, ma è una *fede con un contenuto determinato:* «gli uomini si dispongono alla giustificazione stessa, quando stimolati e aiutati dalla grazia divina, ricevendo la fede mediante l'ascolto, si volgono liberamente verso Dio, credendo vero ciò che è stato divinamente rivelato e promesso, e specialmente che il peccatore è giustificato da Dio col dono della sua grazia, in virtù della redenzione realizzata in Cristo Gesù» (DS 1526).

---

[83] Cf. Rm 5, 2; 8, 24; Gal 5, 5; cf. Auer, J., *Il Vangelo della grazia*, pp. 118-119.
[84] Cf. Auer, J., *Il Vangelo della grazia*, p. 119.
[85] Auer, J., *Il Vangelo della grazia*, p. 119.
[86] La chiesa si è vista costretta, soprattutto nei confronti dei riformatori, a determinare più da vicino la *fede* come inizio e fondamento della preparazione alla giustificazione. Lutero ha esaltato nella fede la incrollabile fiducia dell'uomo in Cristo e nella sua opera, l'ha considerata piuttosto come speranza, mentre la dottrina cattolica la vede piuttosto dal punto di vista della carità; cf. Auer, J., *Il Vangelo della grazia*, p. 120.
[87] «L'inizio della fede e della stessa inclinazione a credere, con la quale noi crediamo in colui che giustifica l'empio e perveniamo alla rigenerazione del sacro battesimo, è in noi non per il dono della grazia, cioè per ispirazione dello Spirito Santo che corregge la nostra volontà dall'incredulità alla fede, dall'empietà alla pietà, ma per natura, si dimostra avversario degli insegnamenti apostolici, giacché il beato Paolo dice: "Confidiamo che colui che ha iniziato in voi l'opera buona, la porti a compimento fino al giorno di Gesù Cristo» (Fil 1, 6)... Coloro infatti che dicono che la fede con la quale crediamo in Dio, è naturale, stabiliscono che quanti sono estranei alla chiesa di Cristo, in certo senso siano tutti credenti... Se qualcuno subordina l'aiuto della grazia all'umiltà o all'obbedienza umana e non è d'accordo che è dono della stessa grazia che siamo obbedienti e umili, si oppone all'apostolo che dice: "Che cosa hai che non hai ricevuto?" (1 Cor 4, 7), e: "Per grazia di Dio sono ciò che sono" (1 Cor 15, 10)» (DS 375-376).
[88] «La fede in se stessa, anche se non opera per mezzo della carità, è un dono di Dio, e l'atto di fede è un'opera che riguarda la salvezza, con cui l'uomo offre a Dio stesso la sua libera obbedienza, acconsentendo e cooperando alla sua grazia, alla quale potrebbe resistere» (DS 3010); «Senza la fede è impossibile essere graditi a Dio e condividere le condizioni di suoi figli, nessuno può essere mai giustificato senza di essa e nessuno conseguirà la vita eterna se in essa non persevererà fino alla fine» (DS 3012).

Il Concilio chiarisce ancora: «se qualcuno afferma che la fede che giustifica non è altro che la fiducia nella divina misericordia, che rimette i peccati a motivo del Cristo, o che questa fiducia sola giustifica: sia anatema» (DS 1562).

c) Il Concilio sottolinea che la fede deve essere una fede operosa, non una fede morta ma vivente, vivente per mezzo di opere[89]: «Chi afferma che nel Vangelo non si comanda altro, fuorché la fede, che le altre cose sono indifferenti, né comandate, né proibite, ma libere, o che i dieci comandamenti non riguardano i cristiani: sia anatema» (DS 1569). Oppure: «se qualcuno afferma che l'uomo giustificato e perfetto quanto si voglia non è tenuto a osservare i comandamenti di dio e della chiesa, ma solo a credere, come se il Vangelo fosse soltanto una semplice e assoluta promessa della vita eterna, non condizionata dall'osservanza dei comandamenti: sia anatema» (DS 1570).

Conclusione

Agostino si è aperto alle sempre nuove possibilità di Dio ed ha creduto alla forza rinnovatrice e trascinante della sua grazia. «Tutto posso in colui che mi dà la forza»[90], perché è la sua forza la nostra nuova identità. L'identità di chiunque comincia a credere non più solo al suo moralismo sterile e scoraggiante, ma anzitutto alla perenne giovinezza di Dio, pronto a stupirci ogni giorno, perché ogni giorno ci rinnova con le sue risorse. La conversione di Agostino è anzitutto una conversione alla prospettiva del dono che rasserena, ringiovanisce e genera speranza.

La spinta interiore è stata per Agostino il dono di Dio, lo Spirito-Amore, non dosato dai suoi meriti, ma dalla sua infinita misericordia[91]. Nella conversione la fede diventa una certezza che non è necessitata da nulla, non può essere comunicata mediante nessuna dottrina, ma gli viene data in dono da Dio.

BIBLIOGRAPHY CONSULTED:

Sant'Agostino, *Confessionum*, NBA I, Città Nuova, Roma, 1965;
Sant'Agostino, *Contra Academicos,* CC XXIX, Turnhout, 1970;
Sant'Agostino, *De libero arbitrio,* NBA III/2, Città Nuova, Roma, 1976;
Sant'Agostino, *Sermones*, NBA XXIX, Città Nuova, Roma, 1979;
Sant'Agostino, *Sermones*, NBA XXXI/1, Città Nuova, Roma, 1982;
Auer, J., *Il Vangelo della grazia*, PDC 5, Cittadella Editrice Assisi, 1988;
****, Catechismo della Chiesa Cattolica*, Città Nuova, Vaticano, 1993;
Bastiaensen, A. A. R., *Antonio abate*, GLDS I, San Paolo, Cinisello Balsamo, 1998;
Boyer, C., *Agostino Aurelio, vescovo di Ippona*, EC I, 1948;
Biffi, G., *Conversione di Agostino e vita di una Chiesa*, in AA. VV., *Agostino e la conversione cristiana*, A I, Edizioni Augustinus, Palermo 1987;
Denzinger, H., *Enchiridion symbolorum,* Edizione bilingue, a cura di P. Hünermann, Brescia, 1995;
Gilson, É., *Introduzione allo studio di Sant'Agostino,* Genova, 1997;
Marabelli, C., *"Nisi credideritis non intellegetis". La fede genesi della teologia*, RTLu 3 (1998);
Quasten, J., *Patrologia*, III, Marietti, Roma;
Ștef, B., *Sfântul Augustin. Omul, opera, doctrina,* SPDB, Cluj-Napoca, 1994;
Trapè, A., *Sant'Agostino. Confessioni,* NBA I, Città Nuova Editrice, Roma 1965;

[89] Cf. Auer, J., *Il Vangelo della grazia*, p. 122.
[90] Fil 4, 13; cf. *Confess.* 10, 31, 45, NBA I, 338-339.
[91] Cf. *Confess.* 10, 3, 4, NBA I, 300-301.

THE ROLE OF PUBLIC RELATIONS IN ESTABLISHING ORGANIZATIONAL CULTURE

Melinda Izabela ACHIM
Lecturer PhD., Centrul Universitar Nord din Baia Mare
Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca

Abstract: Organizational culture is an important aspect in the internal communication of an organization. Equally, public relations establish and maintain beneficial links between the organization's management and its employees. This paper aims to present some essential aspects of the role of public relations in establishing a culture in an organization: culture seen as a system of values, symbols and behavioral norms. All this adds up to what specialists call organizational culture.

Keywords: public relations, organizational culture, communication, organization, human resources.

Introducere

În societatea modernă actuală, orice organizaţie poate să funcţioneze cât mai bine cu ajutorul relaţiilor publice care ajută la crearea de legături de încredere şi facilitează comunicarea între aceste organizaţii şi publicurile lor, precum şi între organizaţiile respective şi alte organizaţii aflate în societate. Acest lucru presupune transparenţă în comunicare şi activitatea întreprinsă, precum şi o excelentă organizare şi înţelegere între membrii respective organizaţii. Ori, de multe ori, în special, în cazul organizaţiilor care activează în alte ţări, pot să apară disensiuni şi dificultăţi de comunicare între angajat şi angajator.

Cultura organizaţională presupune ca la baza oricărei organizaţii să existe anumite principii, idei, valori, credinţe care formează identitatea organizaţiei pentru membrii ei. Cultura organizaţională este considerată un factor cheie care poate influenţa comunicarea strategică, internă sau externă, cum ar fi relaţiile publice. Cu toate acestea, puţine cercetări empirice care se ocupă de cultura organizaţională pot fi găsite în relaţiile publice.

Relaţiile publice sunt un proces de comunicare strategică care construieşte legături reciproc avantajoase între organizaţii şi publicul lor, conform Public Relations Society of America. Organizaţiile pot folosi instrumente şi tehnici de relaţii publice pentru a comunica eficient cu clienţii, furnizorii, angajaţii, investitorii şi comunitatea. Tehnicile de relaţii publice ajută companiile să îşi comercializeze produsele şi serviciile şi influenţează atitudinile pozitive ale publicului faţă de companie.

Cultura organizaţională şi relaţiile publice

Cultura organizaţională este „Procesul de construire a realităţii care permite oamenilor să vadă şi să înţeleagă anumite evenimente, acţiuni, obiecte, enunţuri sau situaţii în moduri distincte” (Morgan, 1986, p. 128). Natura culturii se regăseşte în modul în care grupurile sociale stabilite au interpretat colectiv simbolurile, stabilind

astfel valori, credinţe şi presupuneri semnificative (Schein, 1985). Cultura organizaţională este o colecţie de valori, aşteptări şi practici care ghidează şi informează acţiunile tuturor membrilor echipei. O cultură excelentă exemplifică trăsături pozitive care duc la o performanţă îmbunătăţită, în timp ce o cultură disfuncţională a organizaţiei scoate în evidenţă problemele cu care se confruntă organizaţia.

Geert Hofstede, unul dintre cei mai de seamă cercetători privind cultura organizaţională, a considerat valorile, care constau din simboluri, eroi şi ritualuri, ca o parte a culturii unui popor care nu poate fi văzută, ci doar trăită. Cultura este programarea colectivă a minţii care distinge membrii unui grup de altul. În acest sens, cercetătorul olandez şi echipa sa au măsurat percepţiile angajaţiilor în 20 de unităţi organizaţionale daneze şi olandeze. În studiul respectivelor companii, s-a constatat că atitudinile angajaţilor sunt clar distincte de valorile angajaţilor. Percepţiile despre practicile organizaţionale nu aveau legătură cu valorile şi se suprapuneau doar cu atitudinile în care ambele se ocupau de comunicare. În acest din urmă caz, ambele pot fi văzute ca expresii ale climatului de comunicare al organizaţiei.(Hofstede, 1998) Modelul multi-focus asupra culturii organizaţionale este rezultatul unui studiu asupra cercetării culturilor organizaţionale care a arătat că o mare parte a diferenţelor dintre unităţi ar putea fi explicate prin şase factori care au devenit cele şase dimensiuni ale culturii organizaţionale după cercetarea lui Hofstede: Orientat către un mijloc vs. orientat către un obiectiv, Acţionare internă vs acţiune externă, Disciplina de lucru uşoară vs. disciplina strictă a muncii, Local vs. Profesional, Sistem deschis vs. Sistem închis, Orientat către angajaţi vs orientat către muncă.

Dimensiunea *Orientat către un mijloc vs orientat către un obiectiv* este strâns legată de eficacitatea organizaţiei. Într-o cultură orientată către mijloace, caracteristica cheie este modul în care trebuie desfăşurată munca, iar oamenii se identifică cu „cum". Într-o cultură orientată spre obiective, angajaţii urmăresc în primul rând să atingă obiective sau rezultate interne specifice, chiar dacă acestea implică riscuri substanţiale; oamenii se identifică cu „ce". Într-o cultură foarte orientată spre mijloace, oamenii se percep ca evitând riscurile şi depunând doar un efort limitat în locurile de muncă, în timp ce fiecare zi de lucru este aproape aceeaşi. Cu toate acestea, într-o cultură foarte orientată spre obiective, angajaţii urmăresc în primul rând să atingă obiective sau rezultate interne specifice, chiar dacă acestea implică riscuri substanţiale.

Dimensiunea *Acţionare intern vs. acţionare externă:* Într-o cultură foarte internă, angajaţii îşi percep sarcina faţă de lumea exterioară ca pe un dat, pe baza ideii că etica în afaceri şi onestitatea contează cel mai mult şi că ştiu cel mai bine ce este bine pentru client şi pentru întreaga lume. Într-o cultură foarte externă, singurul accent este pe îndeplinirea cerinţelor clientului; rezultatele sunt cele mai importante şi predomină o atitudine mai degrabă pragmatică decât etică.

Disciplina de lucru uşoară vs. Disciplina strictă a muncii - Această dimensiune se referă la cantitatea de structurare internă, control şi disciplină. O cultură foarte relaxată dezvăluie o structură internă fluidă, o lipsă de predictibilitate şi un control şi disciplină reduse; sunt multe improvizaţii şi surprize. O disciplină de lucru foarte strictă dezvăluie inversul - oamenii sunt foarte atenţi la costuri, punctuali şi serioşi.

Dimensiunea *Local vs Profesional* pune accentul pe identitatea organizației. Într-o companie locală, angajații se identifică cu șeful și/sau unitatea în care lucrează. Într-o organizație profesională, identitatea unui angajat este determinată de profesia sa și/sau de conținutul postului. Într-o cultură foarte locală, angajații sunt direcționați pe termen foarte scurt, sunt concentrați pe interior și există un control social puternic pentru a fi ca toți ceilalți. Într-o cultură foarte profesională, este invers.

Dimensiunea *Sistem deschis vs. Sistem închis* se referă la accesibilitatea unei organizații. Într-o cultură foarte deschisă, noii veniți sunt primiți imediat, unul este deschis atât pentru cei din interior, cât și pentru cei din afară și se crede că aproape oricine s-ar potrivi în organizație. Într-o organizație foarte închisă este invers.

Dimensiunea *Orientat către angajați vs Orientat spre muncă* este cel mai legată de filosofia managementului. În organizațiile foarte orientate către angajați, membrii personalului simt că problemele personale sunt luate în considerare și că organizația își asumă responsabilitatea pentru bunăstarea angajaților săi, chiar dacă aceasta este în detrimentul muncii. În organizațiile foarte orientate spre muncă, există o presiune puternică pentru a îndeplini sarcina, chiar dacă aceasta este în detrimentul angajaților.

O cultura organizațională trebuie construită în timp, consolidată permanent, aliniată la un scop unitar, cu un înalt nivel de coeziune internă și adeziune la valorile care o definesc. Cultura organizațională este unul dintre cei mai importanți factori care determină performanța organizației. Dictează modul în care se fac lucrurile într-o organizație și poate fi o forță puternică pentru binele sau pentru răul organizației. O cultură corectă poate fi motivul succesului strategiei organizaționale, în timp ce o cultură greșită poate duce la performanțe slabe sau chiar la eșec total.

Prin interacțiunile asociate cu interpretarea simbolurilor, cultura organizațională este realizată și este rareori contestată. Cultura organizațională a devenit un mod de a gândi despre personalitatea unei organizații; o personalitate care socializează subtil oamenii pentru a se comporta în anumite moduri acceptabile (Simms, 2000).

Mai mult, cultura poate servi ca bază pentru modul în care organizația este percepută în exterior. Mary Jo Hatch și Majken Schultz au subliniat că publicul intern și cel extern au devenit mai greu de distins deoarece „simbolurile culturii organizaționale devin surse importante de material de construire a imaginii, iar produsele eforturilor de construire a imaginii devin mărunțiș pentru moara de cultură." (Hatch, Schultz,1997, p. 359) Chiar dacă nu este exprimată în cuvinte, cultura unei organizații poate să exercite o influență asupra modului de a acționa și de a se comporta asupra celor aflați la conducere.

Culturile organizaționale sunt dinamice și diverse ceea ce înseamnă că absența legăturilor dintre cultura adoptată și experiențele membrilor grupului nu trebuie ignorate. Realizarea schimbării în atitudinile și mentalitățile angajaților nu poate fi inventată prin construcțiile simbolice ale managementului, ci trebuie să fie negociată și interpretată în practică de către toate grupurile implicate în organizație (Beech, 2000). Vorbim aici despre puterea într-o organizație, orientată către atingerea obiectivelor

organizaţionale, către îndeplinirea responsabilităţilor prin încadrarea în termenele limită şi prin implicarea totală a membrilor organizaţiei.

Conceptul de gestionare formală şi strategică a culturii organizaţionale creează controverse – unii susţinând că încercarea de a face acest lucru se poate dovedi inutilă datorită naturii sale implicite şi simbolice (Morgan,1986). Simbolurile şi structurile inventate de management care vizează schimbarea vor intra în procesul de interpretare şi negociere, dar nu vor duce neapărat la schimbarea intenţionată (Beech, 2000).

Edgar H. Schein a susţinut că înţelegerea ipotezelor împărtăşite, tacite ale membrilor organizaţiei, care stau la baza culturii organizaţionale, este vitală pentru evaluarea şi managementul culturii organizaţionale. Dialogul dintre membrii culturii organizaţionale le permite participanţilor să-şi examineze ipotezele proprii şi ale altora referitoare la cultură şi poate îmbunătăţi simţul simbolic al grupului.

De aceeaşi părere sunt şi alţi autori susţinând ideea că dialogul dintre angajaţi şi lideri ajută la construirea şi clarificarea unei culturi pozitive care funcţionează pentru membrii unei organizaţii. Iar cultura organizaţională reprezintă un interes reînnoit pentru aspectele comunicative din cadrul organizaţiilor (Pacanowsky & O'Donnell-Trujillo, 1982).

Şi, Donnalyn Pompper a subliniat faptul că: „În mod important, o bună comunicare internă are potenţialul de a angaja angajaţii în obiectivele şi priorităţile organizaţionale şi pentru a spori transparenţa între management şi angajaţi – lucru care extinde rolul PR în stimularea angajamentului angajaţilor" (Pompper, 2009, p. 85).

Mergând pe aceeaşi idee, cercetătorii Lattimore, Baskin, Heiman şi Toth au explicat următoarele: „Relaţiile publice sunt o funcţie de conducere şi management care ajută la atingerea obiectivelor organizaţionale, la definirea filozofiei şi la facilitarea schimbării organizaţionale. Practicienii în relaţii publice comunică cu toate publicurile interne şi externe relevante pentru a dezvolta relaţii pozitive şi pentru a crea coerenţă între obiectivele organizaţionale şi aşteptările societăţii." (Lattimore, Baskin, Heiman şi Toth, 2012, pag. 4)

Datorită funcţiei sale de management, PR joaca un rol crucial în producerea şi reprezentarea culturii unei organizaţii, rol caracterizat printr-o reciprocitate unică. Tipul de relaţii publice practicat într-o organizaţie este afectat de cultura organizaţională respectivă, în timp ce produsele activităţilor de PR pot fi efecte ale acelei culturi. Ca o legătură critică între multe grupuri, practicienii de PR sunt chemaţi să producă o varietate de materiale de comunicare cu conţinut care să reprezinte imaginea companiei cu mesaje care pot ajuta la promovarea şi menţinerea acestei culturi.

Acest studiu se aliniază cu Sriramesh, J. Grunig şi Dozier (1996), care au descoperit de asemenea că practicienii în relaţii publice au cel mai mare impact asupra deciziilor luate cu privire la public relaţii atunci când unul sau mai mulţi dintre ei sunt incluşi în coaliţia dominantă a organizaţiei. În cazul în care un practicianul de relaţii publice nu face parte din coaliţia dominantă, ceea ce este adesea cazul, public practicienii în relaţii funcţionează mai mult în implementarea deciziilor orientate spre relaţiile publice în loc să participe la procesul de formulare a acestora.

Unii cercetători în domeniul sociologiei organizaţionale au susţinut că o cultură a unei organizaţii este comunicată explicit şi implicit – prin anunţuri, memorii, notificări şi poveşti împărtăşite. Deci, printr-o varietate de medii de comunicare, practicienii de PR devin povestitori organizaţionali şi joacă roluri de control în conţinutul materialelor organizaţionale concepute atât pentru mediul intern, cât şi pentru cel extern. În mod similar, practicienii de resurse umane oferă facilitarea culturii prin programe de recrutare şi formare - şi materiale colaterale produse (de exemplu, broşuri, conţinut de site-uri web).

Rolul PR şi amploarea activităţii acestuia cu resursele umane este definit de fiecare organizaţie. De regulă, PR are preocupări atât de comunicare internă, cât şi externă. Spre deosebire, resursele umane au un accent intern mai puternic, dar sunt implicate şi în relaţiile externe ale organizaţiei – în special atunci când recrutează noi angajaţi. Angajatorii au un rol vital în perpetuarea unei culturi puternice, începând cu recrutarea şi selectarea candidaţilor care vor împărtăşi convingerile organizaţiei şi vor prospera în acea cultură, dezvoltând programe de orientare, formare şi management al performanţei care conturează şi întăresc valorile de bază ale organizaţiei şi asigurând că recompense adecvate. şi recunoaşterea se adresează angajaţilor care întruchipează cu adevărat valorile.

Departamentul de PR va depune eforturi pentru a atenua orice ştiri negative, asigurându-se totodată că orice ştire pozitivă este comercializată în mod corespunzător şi făcută cunoscută publicului larg. Când acest lucru are succes şi personalul organizaţiei are tendinţa de a fi mai mândru de organizaţia de care aparţine. Acesta se va transforma, la rândul său, într-o forţă de muncă mai implicată, mai motivată şi mai angajată, lucru care va duce la o cultură generală îmbunătăţită a organizaţiei.

Desigur, cultura organizaţională poate conduce la o abordare de a trata practicienii de relaţii publice doar ca tehnicieni care produc materiale de comunicare, mai degrabă decât ca manageri. Această dinamică poate favoriza conflictele sau neînţelegeri între departamentul de PR şi departamentul de resurse umane (HR) (Lauzen & Dozier, 1992). Având în vedere probabilitatea încrucişării sarcinilor asociate cu obiectivele campaniilor de sustenabilitate şi implementarea programului, este esenţial ca relaţiile publice şi resursele umane să lucreze împreună. Cu siguranţă, angajaţii au fost implicaţi în eforturile filantropice ale multor organizaţii, dar filantropia este în general tradusă cu un accent exclusiv extern - cu alte cuvinte, organizaţia este un bun cetăţean în comunitate implicându-se în rezolvarea problemelor societăţii.

O cultură puternică este un numitor comun printre cele mai de succes companii. Toţi au un consens la vârf în ceea ce priveşte prioritățile culturale, iar acele valori se concentrează nu pe indivizi, ci pe organizaţie şi obiectivele acesteia. Liderii companiilor de succes îşi trăiesc cultura în fiecare zi şi fac tot posibilul să comunice identităţile lor culturale angajaţilor, precum şi noilor angajaţi potenţiali.

Prezentarea regulată a veniturilor unei companii, a creării de locuri de muncă şi a impactului economic general poate ajuta la stabilirea acesteia ca o parte importantă a motorului economic al unui oraş. De exemplu, publicarea cifrelor trimestriale de angajare sau contribuţia la rapoartele de dezvoltare economică este o modalitate

eficientă de a arăta beneficiile pe care compania le aduce comunității. Acest lucru poate crește gradul de conștientizare cu privire la importanța organizației și o poate poziționa mai bine în ochii publicului țintă.

Una dintre modalitățile prin care relațiile publice pot îmbunătăți cultura organizației este îmbunătățirea transparenței generale a respectivei organizații. Unul dintre cele mai frustrante lucruri cu care se poate confrunta un angajat este atunci când nu are o idee despre obiectivele companiei. Ori, în PR tocmai asta se face: se stabilesc clar obiectivele organizației astfel încât acestea vor fi apoi furnizate atât angajaților, cât și colaboratorilor externi. Acest lucru va îmbunătăți apoi transparența generală și îi poate face pe toți angajații mai fericiți și mai mulțumiți de organizație. (Sutter, 2019)

Angajații din departamentul de PR pot crea un plan de organizare de sus în jos care poate fi benefic pentru moralul și cultura organizației. Această strategie organizațională se va concentra pe asigurarea faptului că toți angajații se simt incluși și importanți pentru organizației și că nu există o ierarhie prea mare, lucru benefic pentru întreaga organizație pe termen lung.

Mai mult, departamentul de PR poate fi o sursă eficientă de informații, deoarece oferă o viziune obiectivă asupra organizației explicând tendințele și practicile actuale care sunt folosite pentru a promova cultura organizațională.

Campaniile interne de relații publice au potențialul de a întări moralul personalului, de a îmbunătăți comunicarea și de a motiva angajații. Eforturile de relații publice care îi țin pe toți angajații la curent cu activitățile companiei și planurile strategice și care invită la feedback pot obține un sprijin semnificativ din partea angajaților. Acest lucru îi poate face să susțină mai mult eforturile organizației și să își desfășoare munca mai eficient.

Cultura organizațională are, la rândul ei, efecte indirecte asupra relațiilor publice. Cultura organizațională este influențată de deținătorii puterii în coaliția dominantă și afectează managerii- cheie câștigă suficientă putere pentru a fi în coaliția dominantă. Studiile anterioare asupra organizațiilor sugerează că relațiile publice pot afecta cultura organizațională, iar cultura organizațională afectează, la rândul ei, relațiile publice. Practicienii de relații publice trebuie să studieze și să înțeleagă cultura organizațională pentru a lua decizii cu privire la obiective organizaționale care pot îmbunătăți relațiile cu publicul țintă.

Leadership-ul este unul dintre cele mai importante aspecte ale oricărei organizații. Ceea ce fac liderii și modul în care acționează stabilește așteptările atât pentru angajați, cât și pentru clienți. Când vine vorba de modelarea culturii unei organizații, conducerea poate juca un rol deosebit de important. Cine stabilește cultura organizațională a unei organizații sunt toți oamenii care lucrează pentru aceasta, dar liderii sunt cei care au cea mai mare influență asupra modelării acesteia. Acesta este motivul pentru care este important conștientizarea că strategia și cultura organizațională se completează reciproc. Cultura organizației nu poate fi considerată inferioară, deoarece este ceea ce dă impuls și acțiune strategiei. În timp ce strategia oferă îndrumări, cultura este cea care îi motivează pe toți cei din organizație să aibă același scop.

Referințe bibliografice:

Beech, Nic, *Narrative styles of managers and workers: A tale of star-crossed lovers* în The Journal of Applied Behavioral Science, 36, 2000 pe https://discovery.dundee.ac.uk/en/publications/narrative-styles-of-managers-and-workers-a-tale-of-star-crossed-l

Cutlip, Scott M., Allen H. Center, Glen M. Broom, *Relațiile publice eficiente*, Editura Comunicare.ro, București, 2010;

Foster, John, *Writing Skills for Public Relations. Style and Technique for Mainstream and Social Media,* Kogan Page, 2012

Gregory, Anne, *Planificarea și managementul campaniilor de relații publice*, Editura Polirom, Iași, 2009;

Hatch, Mary Jo, Schultz, Majken, *Relations between organization culture, identity and image* în European Journal of Marketing, 31(5/6), 1997

Hofstede, Geert, *Attitudes, Values and Organizational Culture: Disentangling the Concepts* pe https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/017084069801900305

Lattimore, D. , Baskin, O. , Heiman, S. , & Toth, E., *Public relations: The profession and the practice* (4th ed.). New York, NY: McGraw Hill, 2012

Lauzen, M. M. , & Dozier, D. M., *The missing link: The public relations manager role as mediator of organizational environments and power consequences for the function* în Journal of Public Relations Research, 4(4/5), 1992

Morgan, Gareth, *Images of organizations*. Beverly Hills, CA: Sage, 2006

Newsom, Doug, Haynes, Jim, *Redactarea materialelor de relații publice*, Editura Polirom, Iași, 2011;

Pacanowsky, Michael E., & O'Donnell-Trujillo, Nick, *Communication and organizational culture în* Western Journal of Speech Communication, 1982, pe https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10570318209374072

Pompper, Donnalyn, *Corporate social responsibility, sustainability and public relations: Negotiating multiple complex challenges,* New York, NY: Routledge, 2015

Rus, Flaviu Călin, *Relații publice și publicitate. Metode și instrumente*, Institutul European, Iași, 2004;

Sathe, V., *Implications of corporate culture: A manager's guide to action*. Organizational Dynamics, 1983

Schein, Edgar H., *Organizational culture and leadership(5th edition)*, San Francisco, CA: Jossey-Bass, 2012

Schein, Edgar H. , *The corporate culture survival* guide, San Francisco, CA: Jossey-Bass, 1999

Simms, R. Roland, *Changing an organization's culture under new leadership.* Journal of Business Ethics, 25, 2000 pe https://link.springer.com/article/10.1023/A:1006093713658

Sutter, Jeremy, *5 ways PR can improve company culture*, pe https://www.agilitypr.com/pr-news/public-relations/5-ways-pr-can-improve-company-culture/

THE STYLE OF HAIKU POEMS PRACTICED BY EDUARD ŢARĂ

Irina-Ana DROBOT
Lecturer PhD., Technical University of Civil Engineering Bucharest

Abstract: The purpose of this paper is to analyse the haiku poems by Eduard Ţară which have been published in the haiku book Luna în ţăndări (2021), after years of intense activity and winning the highest number of prizes in haiku contests at international level. He is one of the main personalities of the Romanian haiku communities. The poem from which the title of the book is the third line ("After the frog's leap -/ only a splash in the night/ and the moon to shards") can be regarded as an example of optical illusion, according to the author of this paper, and as an example of mirror reflection, according to Atanasiu (2022). Other examples of techniques in his poems will be analysed as well.

Keywords: haijin, moment of revelation, fresh perspective, optical illusion, mirror reflection.

Eduard Ţară is considered by the Romanian online haiku community led by sensei Corneliu Traian Atanasiu (2007) as one of the most important haiku poets in our country. He has received numerous awards in haiku contests and has also been among the first notable haiku poets in Romania, before the days when the Internet allowed for resources about learning and practicing haiku, and also before the days when online Romanian haiku communities had settled down and offered materials about haiku and how to write haiku.

The poem that opens the haiku volume *Luna în ţăndări* from 2021, published by Editura Carte Inspirată, is inspired to some extent by Matsuo Basho's (1644-1694) famous frog poem, considered one of the representative masters of the Japanese haiku:

After the frog's leap -
only a splash in the night
and the moon to shards (Ţară 2022: 32)

The old pond
A frog leaps in.
Sound of the water. (Basho 2002)

The above English version is just one of the many variants of translations into English by the famous poem by Basho, which is one of the well-known haiku poems in Japanese literature. We could say that Eduard Ţară gets into a relationship of intertextuality with this poem with Basho's poem. According to Orr (2010), intertextuality refers to "a text's relations to other texts in the larger 'mosaic' of cultural practices and their expression." Moreover, "a text's 'intertextual' potential and status are derived from its relations with other texts past, present, and future." The two haiku poems are in a clear relationship, across two cultures, Romanian and Japanese, and

across different historical ages. The Romanian haijin knowingly, as he has confessed in an interview (Ursulean 2010), relates to the other text, that of the Japanese haiku: "I was thinking in my infatuated mind, 'I have to write something about this frog, what can it do that makes it so famous? He may jump one night on the image of the moon in the water. To make that moon, which is an illusion, break into pieces'" (my translation). The result of this challenge Ţară set to himself was the poem about "the moon to shards". Ţară leaves deliberate clues for the knowledgeable reader of haiku by mentioning the frog, the leap, and the result of the leap. Thus, the intertextuality can be identified both at the level of the declared intent of its author, and at the level of the readers' background knowledge of another famous haiku. This poem won Ţară the Honorable Mention at the 13th Itoen New Haiku Contest organized by Japan in 2002 (Ţară 2022: 32). We cannot say the poem is an exercise of imitation, since it is built in a different way from Basho's poem. Whereas Basho sticks to reality, apparently, and the frog's jumping into the pond results into a splash of water, the frog in Ţară's poem apparently crosses borders between reality and fantasy, turning "the moon to shards". However, this is just an optical illusion, an illusion which is not present in Basho's poem. Ţară does a trick of playing with the borders between reality and fantasy, which is something surprising especially in haiku, where poets are told to stick to reality, and do not start creating fabulous worlds. However, if readers think a bit, there is nothing fabulous there, in Ţară's poem. The feeling of fantasy comes from a clever not mentioning of the fact that the moon is reflecting at night in the pond, and the frog jumps into this very reflection of the moon, causing it to be troubled and even break with the water drops splashing from the frog's leap. The illusion comes from not giving an explanation, which is left to the reader to guess. The reader is prompted to reconstruct the scene and fill in with the missing details. In the surface of the lake, we see a reflection of the moon, which transposes, in the manner of an optical illusion, the frog not on earth but in the sky. The lake becomes, thus, the space of illusions, and we can even touch the sky, we can see the sky lying down at our feet, we can step among the starts, and other such fantasy elements. However, there is an element of reality, that the lake acts like a mirror, and there we can do all sorts of apparent tricks. Anyone familiar with social media can, after all, recall photos posted by users during their holidays holding the Tower of Pisa not to fall, holding in their hand buildings such as cathedrals or others, threatening to step over a building which is actually situated farther into the background, etc. These are all optical illusions, based on the changing dimensions when going farther-nearer an objective, and playing with the distances while taking selfies and photographs. This type of optical illusion is, however, different from the reflections in the lake because they were made in a different way. However, the effect is similar, as the moon is brought so close that the frog breaks it apart. The earth and the sky are united in the reflection allowed by the lake. This experience is, in fact, a universal one, and has been taken over by other haiku poets in other versions, with other props and characters. Ţară does not mention how the frog manages to break the moon into shards. The first reaction of an unknowledgeable haiku reader would be that Ţară uses fantasy elements in his haiku.

The result of reading this poem by Ţară is, from the part of the readers, shock, surprise, then making out how this happened and then their moment of revelation when they understand what is going on. This can be regarded as a very imaginative poem and skillful technique, yet there is a purpose to using the mirror reflection in the lake in this poem. According to Atanasiu (2022: 13), when he discusses mirror reflections generally speaking, the reflection in this case is not one that is faithful to reality completely. Instead, it has the ability to create a certain atmosphere, as it leaves those involved, such as the frog and the moon, make the happening sound playful. Atanasiu (2022: 14) continues speaking about the technique of mirror reflection that the mirroring can be troubled by the characters in the poem; in the case of Ţară's poem, the mirroring is troubled by the frog, as readers later on reconstitute the scene and what happened.

The message of Basho's poem about the frog was catching in the poem the present moment, the here and now. The moment is one of movement, just as the frog leaps and we hear the sound made by the splashing water. The message is one of the present instant going on right before our eyes. The same message is given by Ţară's poem about the frog, which makes, however, the reader work more into understanding what is actually going on in the here and now scene of the action. The transient moment is captured in both haiku poems, and readers are made witnesses to the meditative stance of both haiku poets.

The poem by Ţară about the frog, which is an instance of poem showing the technique of optical illusions or mirror reflection, can be an attractive introduction to haiku for beginners. The author of the paper refers to the technique of optical illusion since it suggests the creation of a parallel world in the mirroring reflection, which brings close to reach the world of the sky. It brings the sky on earth in an intermediary world of parallel reality. While the moon cannot actually be touched, since it is the surface of the lake that is touched, it can be, all the same, troubled to the point it is broken into shards. However, another version of the moon is still up in the sky. While nobody bothers to check since it is common knowledge that the moon is still there, the intermediary world remains the focus of the poem. The optical illusion can have a role different from the mirror at this point, since it no longer reflects reality when the moon is shattered into pieces. The illusion is destroyed, while the moon is safe and sound in the sky. The mirroring is broken for an instant, at least. This is the point that marks the sudden change.

This is not the only time that Ţară has used the optical illusion or mirror reflecting technique. The poem below is another example of using this technique:

The old fisherman
and a thread from the moon –
tattered sky (Ţară 2021: 40)

In this poem, the illusion of a fantasy world is present all the time in the first part, before the kireji or line that separates the two parts of a haiku. Readers expect a world of fairy-tales from the first part. However, the second part, although in itself also possibly part of

a fantasy realm, brings the readers with the feet on the ground. This is because they make the connection between the fishing, which is of course occurring in the water, in a lake or pond, and the "tattered sky", which has, most likely, been troubled by the movement of the fishing rod. It is interesting how all these suggestions work together and how the readers' expectations upon reading the first part are upturned by the second part, a fantasy happening in itself. Thus, this time the optical illusion or mirroring technique is used a bit differently than in the first poem by Ţară with the frog. Everything that is going on in the optical illusion, or in the fantasy world, seems continuous, yet there is one element that disrupts its continuity. The unmentioned space where the fishing takes place, and the fishing rod itself, which is also unmentioned, suddenly begin to take shape in the mind of the reader and they do not only trouble the illusion, but break it off in the end altogether. The illusion was there for, it seems, just one instant, like the one suggested by the splash of the frog, which ended it all in the previous poem. Change occurs so suddenly, that the moment of the viewer experiencing the illusion is an extremely transitory one. Buddhism, which lies at the core of the traditional, Japanese haiku, warns its practitioners to accept the transience of everything in this world, as well as to live in the present moment. These poems showed a point in time where something had occurred for just one second, and then everything was gone. The moon that is shattered to pieces and the "tattered sky" suggest destruction and disappearance.

Still other poems by Ţară are built according to the technique of optical illusions or mirror reflections. The poem below offers a contrast between the beauty of nature and the natural hazards such as floods:

Road under water –
the Milky Way still crossing
the cemetery (Ţară 2021: 46)

At the same time, we see in this poem a suggestion of hope in the afterlife, and a compensation felt in the belief in the afterlife for losing dear ones in the cemetery, since the Milky Way crosses the cemetery, meaning as a result of the flooding of the road, since the sky is reflected in the water.

In the poem below, the icicle is seen as a precious object, which is also fragile, like a precious vase which is broken in shards by accident:

Broken icicle –
shard by shard I'm gathering
the moon from the stairs (Ţară 2021: 47)

Thus, a comparison in a Western sense of figures of speech is suggested here, through making an allusion to an experience readers know: that of breaking a precious vase and gathering the shards, in the hope of fixing it somehow. The precious object is suggested through the careful action of gathering "shard by shard" and also by the pattern of "the moon from the stairs". Usually precious vases or plates have nice patterns and breaking

them causes sorrow for the owner. The sorrow is simply suggested as the readers apply their everyday life experience and fill in the gaps, imagining a story out of the three lines of the haiku poem.

Natural disasters are once again suggested in the poem below in contrast with the beauty of the optical illusions following it, in a poem built based on the same technique of mirror reflection:

After the earthquake –
the bottom of the river
full of summer stars (Ţară 2021: 49)

The bottom of the river becomes an equivalent of the sky, as the sky is reflected in it. The sky can also be associated with the heavens of the other world in the afterlife, which suggests the losses of human lives and of belongings in a natural disaster such as the earthquake. The earthquake also suggests change, which is felt throughout our lives. According to Buddhist teaching, our lives are marked by change, loss and suffering, and we should come to accept this.

Another example of poem built on the optical illusion or mirror reflection technique is the one below:

End of summer rain –
the old boat of my father
heavy with stars (Ţară 2021: 52)

This poem suggests, at first sight, a fantasy world, where magic is possible. Yet, at a second look, it suggests, while answering the question "Why has the boat been filled with stars and why is it heavy?" that there had been a flood following heavy raining. As a result, water filled the boat. The compensation for the problems caused by this is the beauty of the stars that are reflecting in the water filling the boat. The heaviness in the poem is not attributed to the water from the rain, but to the stars.

Other poems by Ţară present in this haiku volume include haiku poems where he pays a lot of attention to details. From these details, various emotions are transmitted to the reader, together with raising their awareness to notice what is small but significant at the same time around them. A poem such as the one below illustrates the point:

Postman at the door –
on a letter from abroad
the first snowflake (Ţară 2021: 35)

This poem focuses on the way the letter from far away brings to the received the first snowflake, which is generally considered a moment of joy, announcing the coming winter season. The first snowflake is seen as something precious, announcing the beginning of a long time expected event. The winter season is associated with presents and with celebrations, as well as with being together with the loved ones. The first

snowflake can be regarded like a gift received together with the letter. Both the letter and the snowflake can announce news. The letter can announce the arrival of someone close to the receiver, and the snowflake can announce the coming of winter. Both letter and snowflake can be regarded as bringers of news, which are assumed to be joyful news. The snowflake is an element that marks change. The change of seasons is marked by the first snowflake, while a change in the receiver's emotional state is announced by the letter, even before it is read.

Another type of haiku poem in Ţară's haiku volume is the haiku where there are coincidences in various moments in nature, and elements of nature act as human beings would. This can be seen as a personification, but one which is not realized in the usual, Western-style manner done by figures of speech:

Shooting star from dark –
a moment of deep silence
between the crickets (Ţară 2021: 36)

In Romanian culture, there is a traditional belief that once a human being dies, a star falls from the sky. The "moment of deep silence" is also associated with one of the living persons' rituals when it comes to the dead: in their memory, and out of respect for the dead person, a moment of silence is usually held at any type of event where people who knew the recently deceased person meet. For instance, in an academic conference, out of respect for the memory of a recently deceased researcher, it is customary to hold "a moment of deep silence" while all the participants in the hall stand. The setting of Ţară's poem is, guessing from what is going on, a spot in nature, where humans do not interfere. Most likely the only human present is the haiku poet noticing this moment and describing it for his readers. The crickets react in this poem in a human manner. However, all this is an effect of placing together two scenes, in fact: the scene in the sky, with the star that falls, and a moment when all the crickets stop their song. The moment can be coincidental, yet it suggests a human's reaction and emotion.

The poem below is, to some extent, similar in technique with the previously analysed one. This is because the butterflies could be a sign of decorations associated with weddings, or jewels shaped as butterflies:

Only butterflies –
the scarecrow
in the wedding dress (Ţară 2021: 37)

The scarecrow is an unexpected character to wear a wedding dress, but this could happen, as the readers are prompted to imagine explanations, as a result of a trash the dress photoshooting session after a wedding happens and after artistics photographs are taken with the bride and the groom. At the same time, another technique could be suggested in this poem, if we interpret is as the butterflies actually dressing the scarecrow in a wedding dress, if there are lots of them, enough to suggest a wedding dress. The butterflies could also be regarded as accessories that change for the viewer

the garments of the scarecrow into a wedding dress. Thus, another technique suggested by this poem could be that a certain element in nature, in this case the butterflies, change the entire scene, at least allowing the viewer to imagine more than the actual reality.

The poem below uses a combination of elements in nature to suggest the viewer's state of mind:

Apricot blossoms –
in the rusty mail box
still snow (Ţară 2021: 38)

The apricot blossoms and the snow in the rusty mail box have been carefully selected. None of the elements has been chosen at random. Together they suggest the viewer's feelings at the passage of time in-between two seasons, winter and spring. Winter is regarded as a thing of the past. Now, as spring has arrived, winter should be considered far-away. However, the viewer has not forgotten winter. Winter has probably been heavy, and long, since its presence in the poem is suggested through "still". Snow has not entirely disappeared, just as winter is felt as not yet entirely gone. Perhaps the viewer is afraid that winter may return, not as strong, but under the form of a few colder days. The declining strength of winter is suggested through the "rusty mail box" which actually even keeps the snow inside. The two parts of the poem can be regarded as creating the opposition present and past. The present is the spring, as suggested by the apricot blossoms. The past is the winter, as suggested by the snow still present "in the rusty mail box". However, there is a link between past and present, as suggested by "still". While in haiku poems poets are urged not to use nostalgia about the past, it can be used, after all. It all depends how the link with the past is suggested. In this case, it is not nostalgia for the past, but it is a past that is, somehow, to some extent, still present in the moment here and now. The past is suggested through an image, that of the snow. The entire scene is realistic and plausible, suggesting the in-between two seasons, or the moment of change between two seasons, which is a reality and which requires a careful observer.

The haiku poem below shows, through the combination of its two parts, another example of past vs present, or even past vs future. The poetic persona is looking forward, once winter has ended, to going to the seaside, and to the summer season. The mood is that of enthusiasm that winter has ended:

End of winter –
in the mail box
the roar of the sea (Ţară 2021: 111)

The mood of nostalgia for the past and what has been lost is suggested in the poem below, also built based on the structure of the contrast between past and present, and the emotional implications of putting together objects from the present and from the past:

Still in the middle
of the family photo –
the missing plum tree (Ţară 2021: 123)

It is suggested that the plum tree is considered by the poetic persona as part of the family, yet now it is no longer among us. Perhaps it was an old tree and it was cut off, or who knows what other circumstances led to its disappearance.

Other poems, like the one below, create another Western-type figure of speech in an entirely different way, through association between two elements. For instance, in the poem below a comparison between a new tooth of a baby and a snowdrop is suggested:

Admiring snowdrops –
in the smile of her baby
a new tiny tooth (Ţară 2021: 41)

The element that both snowdrops and teeth have in common is the colour white. Moreover, both the baby and the spring suggest a beginning, the baby suggests the beginning in a human's life and spring suggests the beginning of a new year or of a new cycle of seasons. The Western reader is prompted to compose the figure of speech of the comparison through the combination of the two elements of the two parts of the poem, the snowdrop and the baby's tooth.

Other poems, such as the one below, suggest a connection between man and nature, through a feeling of empathy that is imagined by the reader as a result of the combination of two elements in the two parts of the haiku poem:

Waiting for my pills –
the old cherry tree's blossoms
about to open (Ţară 2021: 45)

The cherry tree could be regarded as a medicine in a figurative sense for the person that is ill and is waiting for his/ her pills. The cherry blossoms are regarded as a symbol of human connection as well, since during the Cherry Blossoms Festival the Japanese gather together with their loved ones and celebrate with a picnic while admiring the flowers, cherishing the present moment and accepting its transience. The cherry blossoms opening can suggest the need of the sick person for connection with other humans. The person giving him/ her the pills is expected to care for the sick and offer the poetic persona hope. At the same time, the beautiful cherry blossoms can be regarded as a compensation for the sick poetic persona's suffering. The reader can imagine various scenarios of thoughts of the sick poetic persona. Perhaps the poetic persona finds hope in the arrival of spring and is encouraged by the cherry blossoms in the beauty of this life, finding strength to fight the illness. The cherry blossoms can make the sick poetic persona more optimistic. It is well known that there are connections

between thinking positively and successful recovery in physical illnesses, so there is hope that the sick poetic persona will recover.

Through his haiku poems, Eduard Ţară offers readers moments of revelation, achieved through understanding them. He presents in his haiku poems, like any haijin is expected to, a fresh, unexpected, perspective on reality. This new understanding of reality will give readers the occasion for food for thought.

REFERENCES

Atanasiu, Corneliu Traian, coord. (2022). *O barcă de hartie săltând peste nori*. Bucureşti: Editura Carte Inspirată.

Atanasiu, Corneliu Traian. (2007). *Interviu cu Eduard Ţară, românul cu cele mai multe premii la concursuri internaţionale (I)*. Retrieved from https://romaniankukai.blogspot.com/2007/09/interviu-cu-eduard-ar-romnul-cu-cele.html

Basho, Matsuo. (2022). In *The Fact of the Most Famous Haiku Poem in Japan*. Retrieved from https://www.masterpiece-of-japanese-culture.com/literatures-and-poems/frog-old-pond-haiku-matsuo-basho

Orr, M. (2010). Intertextuality. *The encyclopedia of literary and cultural theory*. https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/9781444337839.wbelctv2i002

Ţară, Eduard. (2021). *Luna în ţăndări*. Bucureşti: Editura Carte Inspirată.

Ursulean, Vlad. (2010). *Un profesor de la ţară, maestru internaţional în haiku*. Retrieved from http://vlad.casajurnalistului.ro/un-profesor-de-la-Ţară-maestru-international-in-haiku/

IT LEXICON – FEATURES AND FUNCTIONALITY

Marta – Teodora BOBOC
Lecturer PhD, University of Bucharest

Abstract: Currently, when from a common good the computer has become an essential tool, IT terminology proves to be a branch that requires solid research, in order to constantly improve the online service quality. Settled, just like ecology, at the border of several sciences, computer terminology has, in its turn, a trans- and interdisciplinary applicability, as it provides support for many fields. Characterized by a large number of borrowings that come from English language and are most often rendered by transliteration, the IT lexicon does not limit itself to such words and collocations, but also includes slang, which endows it with new meanings and nuances. Besides that, given the preset time and space framing (especially when taking into account the speed of information dissemination) computer terminology also requires a specific structure (much like that of scientific texts), but which is „contaminated" with colloquial words and idioms and has quite an intense derivational and semantic dynamics. Therefore a proper analysis of Internet vocabulary compels us to address a wide range of issues, including not only the abovementioned ones, but also the issue of machine translation's usefulness and correctness.

Keywords: IT discourse, computer network, computer slang, electronic dictionaries, machine translation

În perioada contemporană, când dintr-un bun de uz curent calculatorul a devenit deja un instrument de strictă necesitate, terminologia IT se profilează tot mai mult ca un domeniu ce se cere aprofundat, pentru a putea îmbunătăți constant calitatea serviciilor prestate în oricare dintre sferele activității online. Aflându-se, la fel ca ecologia, la granița mai multor științe, terminologia informatică are o aplicare trans- și interdisciplinară, oferind suport de lucru independent de sectorul vizat. Caracterizat de un mare număr de împrumuturi din limba engleză, redate de cele mai multe ori prin transliterare, lexicul IT nu se rezumă, însă, la acestea, ci înglobează și elemente de argou și jargon, care îi conferă un colorit aparte. Totodată, încadrarea într-un spațiu predefinit și, mai ales, într-un timp limitat (dacă se are în vedere viteza de propagare a informației) impune terminologiei informatice preluarea unei structuri specifice, asemănătoare celei pe care o întâlnim în stilul științific, dar care este „contaminată" cu noțiuni colocviale și structuri cu o dinamică derivațională și semantică intensă. Analiza vocabularului propagat pe Internet ne cere, așadar, să abordăm o gamă largă de probleme, printre care se numără și chestiunea utilității și corectitudinii traducerilor automate.

Înainte de a expune în articolul de față fiecare dintre aspectele amintite mai sus, considerăm că este oportun să operăm de la bun început o disociere clară între „terminologia informatică" și „terminologia lingvisticii informatice". În pofida asemănării lor, cele două tipuri de terminologie includ unități lexicale din domenii diferite: în timp ce terminologia IT cuprinde termeni care au legătură cu computerul, componentele sale ori programele computerizate, terminologia lingvisticii informatice este compusă atât din noțiuni abstracte, legate de lingvistica generală și de teoriile cognitive, cât și noțiuni concrete, cum ar fi analiza limbii naturale și rezultatele sale, ceea

ce o apropie mult de alte ştiinţe, printre care se numără: lingvistica, informatica, inteligenţa artificială, matematica, logica, filosofia, psihologia, antropologia şi nu numai.

Din punct de vedere al deixisului se remarcă drept trăsătură definitorie faptul că acele coordonate concrete, oferite prin indicativele nume şi prenume, sunt completate în mediul online de porecle şi emoticoane, iar interacţiunea nu are loc în mod obligatoriu între două persoane, ci relaţiile se pot stabili şi între o persoană şi un program computerizat sau direct între două programe, fără implicarea concomitentă a fiinţei umane. Mai mult, în contextul intensei activităţi online din perioada pandemiei, când multe evenimente s-au organizat sub formă de videoconferinţe, accesul la complexul spaţio-temporal tangibil a fost mediat tot de către computer şi s-a rezumat la componenta video / audio (restrânsă de limitele dispozitivelor la care se recurge), fără posibilitatea de a „palpa pe viu" elementele înconjurătoare. Absenţa deixisului fizic este, însă, compensată într-o anumită măsură prin fixarea unui **deixis virtual** (Belozerţev, 2017, p. 1114), marcat de avataruri ce pot fi stabilite în conformitate cu parametrii reali (cum sunt data naşterii, vârsta, sexul şi statutul profesional). Tot de sfera deixisului ţine şi includerea în procesul de comunicare a intertextualităţii şi coautoratului, fiecare schimb de replici presupunând totodată şi un transfer de autoritate / responsabilitate în ceea ce priveşte mesajul transmis, condiţii în care chiar monologul poate deveni un pseudodialog.

Aşa cum am precizat anterior, în plan terminologic, lexicul specific domeniului IT este format în mare parte din noţiuni de provenienţă engleză, cu formă internaţională şi caracter neutru din punct de vedere stilistic[1], ale căror însuşiri tipice sunt *sistematizarea*, *plurifuncţionalitatea* şi *plurisemantismul* (Vîhrîstiuc, 2014, p. 278). Aceste împrumuturi din limba engleză îmbracă diverse forme, dintre care amintim: semicalcurile, calcurile semantice, împrumuturile adaptate (care au dobândit, în limba rusă, categoriile de gen şi număr, precum şi flexiunea cazuală) şi cele neadaptate (rămase indeclinabile). De la etapa împrumuturilor se trece apoi la aceea a formării termenilor ruseşti propriu-zişi, fapt care generează apariţia dubletelor sinonimice (de tipul rus. *принтер / печатное устройство* – eng. *printer / printing device* – rom. *imprimantă / dispozitiv de imprimare*).

Majoritatea termenilor IT au în componenţa lor mai multe elemente şi se prezintă ca îmbinări de cuvinte, cu sau fără ajutorul diverselor prepoziţii. Asemenea termeni plurimembri s-au format fie prin juxtapunere (rus. *идентификация пользователя* – eng. *user identification* – rom. *identificator de utilizator*), fie cu ajutorul prepoziţiilor şi al flexiunii (Borkovski, 1989, p. 270), de exemplu: rus. *обновление с созданием новой копии* – eng. *update by copy* – rom. *actualizare prin copie*).

Principala modalitate de îmbogăţire a vocabularului din această sferă este împrumutul din limba engleză, preluat prin una din următoarele trei metode, şi

[1] La acest nivel se remarcă şi emergenţa noţiunilor de argou şi jargon în lexicul informatic, fenomen care se datorează necesităţii de a descrie elementele care ţin de cultura de nişă (subcultură), precum şi de sfera profesionalismelor. Aceste elemente nu au de-a face cu limba literară, ci aparţin lexicului colocvial curent şi reprezintă un analog al termenilor ştiinţifici, îmbogăţit cu nuanţe stilistice. Denumirea anumitor programe IT se bazează chiar şi pe onomatopee, cunoscutul Twitter având la bază sunetul caracteristic păsărilor, ciripitul lor (vezi Kameneva, 2019, p. 194).

anume – **transliterare** (rus. *монитор* – eng. *monitor* – rom. *monitor*, rus. *сканер* – eng. *scanner* – rom. *scaner*, rus. *спам* – eng. *spam* – rom. *spam*), **transcriere** (rus. *байт* – eng. *byte* – rom. *bit*, rus. *оверлей* – eng. *overlay* – rom. *utilizare repetată a memoriei / suprapunere*) sau **calchiere** – aceasta din urmă ducând la apariţia calcurilor morfematice, rezultate din traducerea morfem cu morfem a unităţii lexicale străine, care nu sunt percepute ca împrumut, întrucât rezonanţa lor corespunde regulilor LŢ.

Formarea termenilor de o atare natură poate implica şi reducerea fonetică, aşa cum se întâmplă în cazul noţiunilor de origine engleză: *webinar* (web + seminar), *Wikipedia* (wiki + encyclopedia), *Netiquette* (network + etiquette) şi, respectiv, rusă: *инфофорум* (информационный + форум), *информзащита* (информация + защита).

În ceea ce priveşte numărul exact de componente, analiza unui corpus vast (menţionat în sursele bibliografice consultate şi completat cu propriile exemple, selectate din dicţionare de profil) demonstrează că majoritatea termenilor IT sunt bimembri sau monomembri, câtă vreme cei plurimembri se întâlnesc destul de rar.

Conform clasificării structurale propuse de V. M. Leicik şi S. D. Şelov (Leicik, Şelov, 1990, p. 33-34), termenii din domeniul IT se împart în următoarele categorii: termeni simpli, îmbinări de termeni şi abrevieri.

Clasificarea structurală propusă de V. P. Danilenko (Danilenko, 1977, p. 37) pune în discuţie o clasă conexă şi anume aceea de termeni-simbol şi se organizează astfel: I. termeni simpli (de bază, derivaţi, compuşi sau abrevieri), II. termeni-simbol, III. îmbinări de termeni.

I. Termenii simpli *„sunt alcătuiţi din cuvinte de bază sau din radicali, cărora de regulă li se adaugă afixe. Termenii astfel formaţi fie creează în plan semantic o conexiune cu noile noţiuni (rus. металл / металлоид – eng. metal / metaloid – rom. metal / metaloid), fie îşi păstrează sensul primar (rus. шлифование / шлифовка – eng. sanding – rom. raşchetare)*" (Kvitko, Leicik, Kabanţev, 1986, p. 67). Ca subdiviziuni pe acest plan regăsim următoarele categorii:

1. Termenii de bază sunt cuvinte cu o singură rădăcină, ca de exemplu: rus. *код* – eng. *cod* – rom. *cod*, rus. *сеть* – eng. *network* – rom. *reţea*.

2. Termenii derivaţi sunt termeni care se formează pornind de la unul sau mai mulţi radicali, cu ajutorul afixelor (prefixe şi sufixe), cum ar fi: rus. *адапт**ер*** – eng. *adapt**er*** – rom. *adapt**or***, rus. *идентификат**ор*** – eng. *identifi**er*** – rom. *identificat**or***, rus. ***под**программа* – eng. ***sub**routine* – rom. ***sub**rutină*.

3. Termenii compuşi conţin câţiva radicali strâns interconectaţi şi sunt creaţi prin juxtapunere, de pildă: rus. *радиоактивность* – eng. *radioactivity* – rom. *radioactivitate*, rus. *термодинамика* – eng. *termodynamics* – rom. *termodinamică*. Aceşti termeni se pot diviza, la rândul lor, în alte două subcategorii, şi anume:

- termeni compuşi care se ortografiază **legat**: rus. *автотрансформатор* – eng. *autotransformer* – rom. *autotransformator*, rus. *электростатический* – eng. *electrostatic* – rom. *electrostatic*;
- termeni compuşi care se ortografiază **cu cratimă** şi care în limbile rusă şi română au o structură hibridă: rus. *Bluetooth-сеть* – eng. *Bluetooth network* – rom. *reţea Bluetooth*, rus. *Excel-файл* – eng. *Excel file* – rom. *fişier Excel*.

4. Abrevierile, care sunt de mai multe tipuri, însumând mai exact cinci posibile subgrupe:

- abrevieri monomembre: rus. *Б* – eng. *B* – rom. *B* (pentru *byte*);
- abrevieri bimembre: rus. *ГБ* – eng. *GB* – rom. *GB* (de la *gigabyte*), rus. *ОС (операционная система)* – eng. *OS (operation system)* – rom. *SO (sistem de operare)*;
- abrevieri trimembre: rus. *АЛУ (арифметико-логическое устройство)* – eng. *ALU (arithmetic logic unit)* – rom. *UAL (unitate aritmetică logică)*;
- abrevieri cvadrimembre: rus. *ИФВЭ (Институт физики высоких энергий)* – eng. *IHEP (Institute for High Energy Physics)* – rom. *IFEÎ (Institutul de Fizica Energiilor Înalte)*;
- abrevieri polimembre: rus. *НИЦФТИ (Научно-исследовательский центр физико-технической информатики)* – eng. *RCPTI (Research Center for Physical and Technical Informatics)* – rom. *CCFTI (Centrul de Cercetare pentru Fizică Tehnică şi Informatică)*[2].

II. Termenii-simbol conţin în structura lor elemente internaţionale, sub forma anumitor cifre sau litere, de exemplu: rus. *∀-универсальный (квантор универсальный)* – eng. *∀ quantifier (universal quantifier)* – rom. *cuantificator ∀ (cuantificator universal)*, rus. *∃-существования (квантор существования)* – eng. *∃ quantifier (existential quantifier)* – rom. *cuantificator ∃ (cuantificator existenţial)*.

III. Îmbinări de termeni – care, după structura lor sintactică, pot fi bimembre (rus. *операционный усилитель* – eng. *operational amplifier* – rom. *amplificator operaţional*, rus. *персональный компьютер* – eng. *personal computer* – rom. *computer personal*), trimembre (rus. *постоянное запоминающее устройство* – eng. *read-only memory* – rom. *memorie ROM*, rus. *прикладное программное обеспечение* – eng. *application software* – rom. *aplicaţie software*), cvadrimembre sau polimembre (rus. *запоминающее устройство с произвольным доступом* – eng. *random-access memory* – rom. *memorie cu acces aleator*).

La rândul lor, termenii care intră în componenţa acestor îmbinări pot fi sau nu descompuşi – termenii care se descompun sunt utilizaţi atât în îmbinări fixe de cuvinte, iar componentele unei astfel de îmbinări pot să nu fie termeni, ci să devină termeni numai în cadrul respectivei structuri fixe (de exemplu: rus. *битовая глубина цвета* – eng. *bit color depth* – rom. *adâncimea culorii*), cât şi în îmbinări libere de cuvinte (caz în care se creează o conexiune semantică bilaterală, de tipul rus. *полупрозрачный экран* – eng. *semi-transparent screen* – rom. *ecran semi-transparent*), în timp ce aceia care nu pot fi descompuşi apar, de regulă, sub formă de frazeologisme (rus. *система счисления* – eng. *numeral system* – rom. *sistem de numeraţie*, rus. *шина данных* – eng. *data bus / data path* – rom. *magistrală de date*).

În opinia E. A. Evlieva „*analiza unui vast corpus lingvistic din domeniul informatic a demonstrat că cele mai răspândite îmbinări de termeni sunt cele bimembre, atributive, în alcătuirea cărora intră elementul de bază (nucleul) exprimat printr-un substantiv şi elementul atributiv, în care partea de vorbire nominală are rol explicativ şi apare în postpoziţie*" (Evlieva, 2014, p. 19).

[2] Aceasta este o traducere calchiată a denumirii instituției din Rusia. Un potențial omolog al său din România este *IFT (Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare pentru Fizică Tehnică)* de la Iași.

Din punct de vedere al structurii semantice, în terminologia informatică întâlnim îmbinări de termeni în care:

- ambele componente sunt **noţiuni specializate**: rus. *дифракционная решётка* – eng. *diffraction grating* – rom. *reţea de difracţie*;
- una dintre componente este **termen**, iar cealaltă aparţine **lexicului comun**: rus. *хроматическая дисперсия* – eng. *chromatic dispersion* – rom. *dispersie cromatică*;
- ambele componente aparţin **lexicului comun** şi constituie un **termen** doar luate în considerare **împreună**: rus. *центральная память* – eng. *main memory* – rom. *memorie principală*, rus. *эффективный заряд* – eng. *effective charge* – rom. *sarcină efectivă*.

Conform A. S. Smagulova, „*îmbinarea de termeni constă în componenta de bază şi cea dependentă, sensul fiind dat de de cea dintâi, iar cea de-a doua reprezentând o completare a sa. În funcţie de componenta de bază, îmbinările de termeni pot fi de mai multe tipuri, printre care se numără: cele substantivale, cele adjectivale, cele verbale şi, nu în ultimul rând, cele adverbiale*" (Smagulova, 2010, p. 14).

Taxonomiei evidenţiate de Smagulova i se supun şi componentele atributive, nu numai cea de bază, aşadar avem:

- îmbinări de termeni în care componenta atributivă este un **adjectiv**: rus. *периферийное оборудование* – eng. *peripheral device* – rom. *unitate periferică / periferic*;
- îmbinări de termeni în care componenta atributivă este un **substantiv**: rus. *матрица передачи* – eng. *transfer matrix* – rom. *matrice de transfer*;
- îmbinări de termeni în care componenta atributivă este alcătuită dintr-un **substantiv cu prepoziţie**: rus. *испытание на растяжение* – eng. *tensile testing* – rom. *testarea la tracţiune*.

În limba rusă, înşişi termenii din care sunt alcătuite atari îmbinări au o serie de caracteristici care îi disting de noţiunile specifice altor câmpuri terminologice, şi anume:

- ortografierea cu cratimă: *флэш-память*;
- asocierea literelor chirilice cu cele latine, de exemplu: *IP-адрес*, *web-сайт*;
- asocierea diverselor simboluri şi cuvinte: *3D-файл*, *HTML5-формат*;
- combinaţia unui radical de origine rusă cu un radical străin: *бета-тестирование*, *мультимедиа*;
- combinaţia între un **substantiv** şi o **abreviere** de origine străină: *архитектура CISC*;
- internaţionalizarea unor **termeni-hibrid**, de tipul: *компакт-диск*, *прокси-сервер*;
- structurile **eponimice**: *архитектура фон Неймана*, *машина Тьюринга*.

Potrivit sferei de care aparţin, termenii informatici se împart în termeni care desemnează:

- elemente IT ce ţin de funcţionarea computerului: rus. *баг / программная ошибка* – eng. *software bug* – rom. *bug / eroare în program*, rus. *доступ* – eng. *access* – rom. *acces*, rus. *краш / крах / аварийный отказ* – eng. *(system) crash* – *rom. cădere de sistem*, rus. *сетевой мост* – eng. *network bridge* – rom. *punte de reţea*;
- părţi componente ale computerului: rus. *кабель* – eng. *cable* – rom. *cablu*, rus. *экран* – eng. *screen* – rom. *ecran*.

- termeni lingvistici: rus. *НТИИМ (Наука, Технологии, Инженерия, Искусство и Математика)* – eng. *STEAM (Science, Technology, Engineering, Art and Math)* – rom. *STEAM (Ştiinţă, Tehnologie, Inginerie, Artă şi Matematică)*.

Derivarea cu afixe (prefixe şi sufixe) este una dintre cele mai prolifice modalităţi de formare a termenilor din sfera IT. În ceea ce priveşte **prefixele**, foarte răspândite sunt următoarele: **inter-** (rus. *интерактивный* – eng. *interactive* – rom. *interactiv*, rus. *Интернет* – eng. *Internet* – rom. *Internet*), **de-** (rus. *отладка* – eng. *debug* – rom. *depanare*), **re-** (rus. *реинжиниринг / реорганизация / перестройка* – eng. *reengineering* – rom. *reengineering / reconfigurare*), **hyper-** (rus. *гиперссылка* – eng. *hyperlink* – rom. *hyperlink*), **micro-** (rus. *микропроцессор* – eng. *microprocessor* – rom. *microprocesor*), **in-** (rus. *ввод* – eng. *input* – rom. *input / intrare*), **meta-** (rus. *метаданные* – eng. *metadata* – rom. *metadate*). Originea majorităţii acestor prefixe este greacă sau latină.

La nivelul **sufixelor**, printre cele mai întâlnite se regăsesc următoarele: rus. **-ция** – eng. **-tion** – rom. **-ţie** (rus. *аутентификация* – eng. *authentication* – rom. *autentificare*, rus. *конфигурация* – eng. *configuration* – rom. *configurare / configuraţie*), rus. **-ание** – eng. **-ing** – rom. **-re** (rus. *кодирование* – eng. *encoding* – rom. *codare*, rus. *программирование* – eng. *programming* – rom. *programare*), rus. **-ка** – eng. **-ics** – rom. **-că** (rus. *лингвистика* – eng. *linguistics* – rom. *lingvistică*, rus. *прагматика* – eng. *pragmatics* – rom. *pragmatică*), rus. **-гия** – eng. **-ogy** – rom. **-gie** (rus. *методология* – eng. *methodology* – rom. *metodologie*, rus. *терминология* – eng. *terminology* – rom. *terminologie*), rus. **-тель/-ист** – eng. **-er/-or** – rom. **-or** (rus. *отправитель / мэйлер* – eng. *mailer* – rom. *expeditor*, rus. *программист* – eng. *programmer* – rom. *programator*), rus. **-ый** – eng. **-ble** – rom. **-bil** (rus. *исполняемый* – eng. *executable* – rom. *executabil*, rus. *переносимый* – eng. *portable* – rom. *portabil*), rus. **-ие** – eng. **-ance / -ence** – rom. **-ţă** (rus. *соответствие* – eng. *concordance / accordance* – rom. *concordanţă*).

Referitor la tipologia structurală a îmbinărilor de termeni, se impune să precizăm că în limbile străine analizate de noi (rusa, engleza şi româna), îmbinările bimembre se prezintă adesea sub una dintre cele două forme:

- **substantiv + substantiv**: rus. *добыча данных* – eng. *data mining* – rom. *extragerea de cunoştinţe din date*, rus. *формат файла* – eng. *file format* – rom. *formatul fişierului*;
- **adjectiv + substantiv**: rus. *компьютерная лингвистика* – eng. *computational linguistics* – rom. *lingvistică computaţională*, rus. *цифровое изображение* – eng. *digital image* – rom. *imagine digitală*.

Iar pentru cele trimembre şi polimembre, configuraţiile comune pot include:

- **substantiv + substantiv + substantiv**: rus. *уровень передачи данных* – eng. *data link layer* – rom. *nivelul legătură de date*, rus. *система управления базами данных* – eng. *database management system* – rom. *sistem de gestiune a bazelor de date*;
- **substantiv + adjectiv + substantiv**: rus. *тестирование чёрного / белого ящика* – eng. *black / white box testing* – rom. *testarea cutiei negre / albe*;
- **adjectiv + adjectiv + substantiv**: rus. *обратный алфавитный порядок* – eng. *reverse alphabetical order* – rom. *ordine alfabetică inversă*.

Abrevierile din acest domeniu reprezintă aproximativ 18% din terminologia specifică şi apar, în majoritatea cazurilor, sub formă de acronime: rus. *СУД (Список управления доступом)* – eng. *ACL (Access Control List)* – rom. *LCA (Listă Control Acces)*, rus. *ПИП / ИПП (Программный интерфейс приложения / Интерфейс прикладного программирования)* – eng. *API (Application Programming Interface)* – rom. *IPA (Interfaţa de Programare a Aplicaţiilor)*, rus. *БИОС / БСВВ (Базовая система ввода-вывода)* – eng. *BIOS (Basic Input / Output System)* – rom. *BIOS (Basic Input / Output System)*, rus. *АП (Автоматизированный перевод)* – eng. *CAT (Computer-Aided Translation) / MAT (Machine-Assisted Translation)* – rom. *TAC (Traducere Asistată de Calculator)* etc.

Din punct de vedere traductologic, terminologia IT prezintă dificultăţi nu doar în planul receptării corecte a sensului originalului, ci şi în ceea ce priveşte obţinerea unui echivalent adecvat pentru cuvintele şi sintagmele din limba engleză. Limbajul IT se actualizează în permanenţă, odată cu dezvoltarea sistemelor informaţionale. Traducerea îmbinărilor de cuvinte plurimembre se rezumă, de regulă, la a însuma sensurile componentelor acestora, la definirea relaţiilor dintre ele şi formularea, pe baza informaţiilor date, a unui echivalent în rusă (Juravleva, 2016, p. 2).

Printre cele mai utilizate **metode de traducere** a termenilor IT se numără următoarele (Kameneva, op. cit., p. 191):

- **calchierea**: eng. *fault-tolerant system* – rus. *отказоустойчивая система* – rom. *sistem tolerant la defecte*;
- traducerea cu ajutorul **cazului genitiv**: eng. *referential transparency* – rus. *отсутствие побочн**ого** эффект**а*** – rom. *transparenţă referenţială*;
- traducerea cu utilizarea unor variate **prepoziţii**: eng. *write protected disk* – rus. *запрещённый **от** записи диск* – rom. *disc protejat **la** scriere*;
- traducerea prin **corespondenţe**[3]: eng. *non-equivalence* – rus. *неравнозначность* – rom. *non-echivalenţă*;
- traducerea prin **modulaţie**: eng. *execute program only* – rus. *программа без исходных текстов* – rom. *program fără cod-sursă*.

Un rol important în realizarea unei traduceri adecvate îl au şi dicţionarele de profil, care în acest domeniu necesită o actualizare mult mai rapidă decât în alte sfere de activitate (dacă, spre exemplu, în domeniul biologiei şi zoologiei denumirile latine ale plantelor şi animalelor rămân aceleaşi, iar apariţia unor noi exponenţi în componenţa florei şi faunei nu este foarte des întâlnită, referitor la zona informatică lucrurile stau cu totul altfel, progresul tehnologic fiind semnificativ mai intens şi impunând să se ţină pasul cu noile programe, dispozitive etc.), iar din această perspectivă **dicţionarele electronice** constituie o unealtă deosebit de utilă, uşor de folosit şi de actualizat. Există, desigur, şi dicţionare în format imprimat, dar redactarea şi editarea lor fac ca acestea să se „învechească" uneori chiar înainte de a vedea lumina tiparului. Mai exact, un studiu

[3] Conform lui Reţker, corespondenţele pot fi de trei tipuri – *echivalent*, *analog* şi *substituţie adecvată* (Reţker, 1974, p. 12).

din 2011 menţionează faptul că în fiecare zi apar câte trei noi termeni, respectiv, 1000 de noi termeni pe an (Proidakov, Tepliţki, 2011, p. 15).

În aceeaşi gamă de instrumente practice de care se poate face uz se încadrează şi **programele de traducere automată**, aşa cum sunt binecunoscutul Google Translate sau popularul Reverso. Potenţialele erori[4] de adaptare sau de selecţie a sensului redat pot fi compensate prin apelul raţional la atari mecanisme. Cu alte cuvinte, putem introduce TS pentru a obţine o traducere rapidă, dar înainte de a prelua rezultatul ca valid, se recomandă să citim cu atenţie TŢ şi să verificăm dacă informaţia prezentată este logică şi are sens în contextul dat. Spre deosebire de simplele dicţionare, însă, un asemenea program oferă avantajul de a traduce propoziţii şi chiar pasaje întregi, nu doar cuvinte disparate, cu precauţia antemenţionată. În plus, implicarea intelectului uman devine cu atât mai importantă, cu cât variază segmentul abordat – dacă se au în vedere, să spunem, **jocurile video** (unde jargonul şi argoul îşi fac simţită prezenţa, iar numele personajelor reflectă trăsături de caracter ale acestora), interpretarea unei persoane avizate şi cu experienţă în domeniu este imperios necesară.

Elementele de **argou** pot apărea în chiar vocabularul curent, nu neapărat în sectorul jocurilor video, de pildă: de la englezescul *homepage* s-a format rusescul *хомяк*, iar de la abrevierea *PC* – diminutivul *писюк* (Trofimova, 2004, p. 10). Nici comunul indicativ www de la adresele variatelor site-uri nu rămâne fără ecou pe plan colocvial, fiind tălmăcit, în afara versiunii oficiale de *World Wide Web*, ca *While We Wait* sau *Why Won't it Work?*[5] (Husnulina, 2012, p. 277).

În cercetarea sa, intitulată *Компьютерный жаргон (**Jargonul** informatic)*, N. A. Alexahina oferă informaţii detaliate despre categoriile tematice care vizează acest sublimbaj, precum şi modalităţile de formare ale termenilor componenţi (Alexahina, 2004, p. 200-202). Astfel, în plan tematic se disting:

- denumiri ale unor echipamente: eng. *mouse* – rus. *мышка* – rom. *mouse / şoricel*, eng. *keyboard* – rus. *кеборда* – rom. *tastatură*;
- denumiri ale unor programe: eng. *DOS* – rus. *дося*[6] – rom. *DOS*;
- denumiri ale unor acţiuni: eng. *to (play) Doom* – rus. *думать*[7] – rom. *a juca Doom*;
- mesaje afişate de către computer: eng. *invalid device* – rus. *инвалид девице*[8] – rom. *dispozitiv invalid*;
- denumiri ale unor persoane: eng. *dummy* – rus. *чайник* – rom. *începător*;
- denumiri ale unor instituţii, companii: eng. *IBM* – rus. *Бима* – rom. *IBM*;

[4] Pornind de la acest aspect al întrebuințării programelor automate de traducere s-a pus problema subminării rolului traducătorului pe piața muncii. Opinăm, însă, că nu există motive solide ca el să fie realmente eclipsat, întrucât lacunele programelor fac (încă) imposibilă utilizarea lor pentru procurarea directă a unui produs finit adecvat fără intervenția umană, atât când este vorba de texte pe teme generale, cât mai ales în legătură cu creațiile în versuri ori cu cele care conțin calambururi.

[5] *While We Wait = În timp ce aşteptăm*, *Why Won't it Work = De ce nu funcţionează?* – sunt interpretări umoristice ale www, care fac aluzie la problemele de funcționare a site-urilor și rețelei de Internet.

[6] O eventuală traducere ad-litteram a variantei rusești – *Dosia* – ar duce la apariția în limba română a unui omonim pentru denumirea unei mărci de detergent, care se cheamă în același fel.

[7] Tot în temeiul fenomenului de **omonimie** aici se poate crea o confuzie de proporții, întrucât în uzul curent al lexicului comun verbul *думать* are sensul de *a gândi*, *a crede*.

[8] *Девица* – (Dativ, Prepoziţional) *Девице* înseamnă, în vocabularul neutru, *fată (fecioară)*.

În afara derivării cu afixe (prefixe şi sufixe, după cum am văzut în cele de mai sus), elementele de jargon mai pot lua naştere în urma:

- juxtapunerii rădăcinilor cuvintelor componente: rus. *клподав* – eng. *debugger* – rom. *depanator*;
- abrevierii: eng. *FAQ (frequently asked questions)* – rus. *ЧАВО (часто задаваемые вопросы)* – rom. *ÎF (întrebări frecvente)*;
- prescurtări ale unor cuvinte compuse: eng. *video card* – rus. *вика*[9] *(видеокарта)* – rom. *placă video*;
- apocopei: rus. *вир (вирус)* – eng. *virus* – rom. *virus*;
- substantivizării: rus. *хвостатая* – folosit pentru *mouse*;
- calambururilor: rus. *заниматься делом*[10] – eng. *to delete* – rom. *a şterge*;
- metaforizării: eng. *to slow down* – rus. *тормозить* – rom. *a încetini*, *a rula lent* (despre programe sau dispozitive care funcţionează greu);
- metonimiei: rus. *крыса* – eng. *rat* – rom. *şobolan* – pentru un *mouse* produs în fosta URSS;
- frazeologizării: eng. *the blue screen of death* – rus. *экран смерти* – rom. *ecranul (albastru al) morţii* – pentru a denota afişajul de eroare al unui computer afectat definitiv.

Aflat în plină şi continuă evoluţie, limbajul informatic înglobează noţiuni noi cu o viteză sporită faţă de alte sectoare lingvistice. Şi chiar dacă în limba română el a avut până acum un caracter majoritar neutru, nu este exclus ca în curând să apară şi aici echivalente nuanţate, de tipul: *a doomui*, *a deletui* etc. Studiile publicate (deşi nu tocmai numeroase) arată că există o tendinţă pronunţată de dezvoltare în această direcţie[11].

BIBLIOGRAPHY

Алексахина, Н. А., *Компьютерный жаргон*, Записки Горного института, Том 159, Часть 1, 2004, с. 200-202

Белозерцев, А. В., *Дейксис компьютерно-опосредованного дискурса*, Вестник Башкирского университета, № 4 / 2017, с. 1111-1116

Борковский, А. Б., *Англо-русский словарь по программированию и информатике* (с толкованиями), Москва, Изд-во Русский язык, 1989

Выхрыстюк, А. Д., *Национальные и интернациональные аспекты формирования современной русской компьютерной терминологии*, в журнале Проблемы истории, филологии, культуры, Изд-во Федеральное государственное бюджетное образовательное учреждение высшего образования «Магнитогорский государственный технический университет им. Г. И. Носова», 2014, с. 277-279

Даниленко, В. П., *Русская терминология: Опыт лингвистического описания*, Москва, Изд-во Наука, 1977

Евлиева, Е. А., *Роль метафоры в процессе терминообразования (на материале испанских компьютерных терминов)*, автореф. дис. канд. филол. наук. СПб., 2014

[9] Acest termen coincide cu unul din diminutivele de la numele *Виктория (Victoria)*.

[10] În uzul curent, această expresie înseamnă *a se ocupa cu ceva*. În jargonul IT cuvântul *делом* nu mai este o formă a lui *дело*, ci provine de la tasta *Del (delete)*.

[11] Vezi Topală, Dragoş Vlad, *Jargonul informatic: între terminologie şi expresia colocvială*, în Analele Universităţii din Craiova. Seria Ştiinţe Filologice. Lingvistică, XXXI (1-2), Craiova, Editura Universitaria, 2009, p. 397.

Журавлева, И. В., *О некоторых особенностях лексического состава англоязычного научно-технического текста подъязыка информационных технологий*, в журнале Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук, Красноярск, Изд-во ООО Институт стратегических исследований, 2016

Каменева, Н. А., *Анализ лексических особенностей английского и русского языков в сфере информационных технологий*, Вестник РУДН, Серия: ЛИНГВИСТИКА, Vol. 23 No. 1 / 2019, с. 185-199

Квитко И. С., Лейчик В. М., Кабанцев Г. Г., *Терминоведческие проблемы редактирования*, Львов, Изд-во Вища школа, 1986

Лейчик, В. М, Шелов, С. Д., *Лингвистические проблемы терминологий и научно-технический перевод*, Москва, Изд-во Всесоюзного центра переводов научно-технической информации и документации, 1990

Рецкер, Я. И., *Теория перевода и переводческая практика*, Москва, Изд-во Международные отношения, 1974

Смагулова, А. С., *Специфика терминологического поля в области нефти и газа (на материале английского и казахского языков)*, автореф. дис. канд. филол. наук, Алматы, 2010

Трофимова, Г. Н., *Функционирование русского языка в Интернете: концепуально-сущностные домнанты*, автореф. дис. докт. филол. наук, Москва, 2004

Хуснуллина, Ю. А., *Функционально-прагматические аспекты и идиоматичная семантика англоязычных неологизмов-терминов компьютерных технологий*, Филологические науки. Вопросы теории и практики, Том 14, Выпуск 7, 2021, с. 2146-2150

THE THEME OF LOVE - FROM MYTHICAL REVELATION TO THE POEM *COUPLE*, BY ANA BLANDIANA

Iudit CĂLINESCU
Lecturer PhD., University of Szeged, Hungary

Abstract: To analyze a lyrical text from a mythological perspective, especially if the intentions of the analysis are of a pedagogical nature, referring here to a future use of this type of approach in Romanian literature classes, especially at the high school, pre-university level, but also at the university level, it would be necessary to put in a clear context the need to approach a literary text from a mythological perspective. This kind of approach is important especially when the poem starts from an important myth of humanity, such as that of love, the myth actually becoming the key to deciphering poetic meanings, the starting point of any literary analysis starting from the analysis of the myth itself, its meanings and even its history, in order to get to the way in which the poet used this myth, he used meanings and symbols to express his own feelings, ideas, attitudes, often offering new meanings and nuances, deepened by a strong emotional charge. For all these reasons, knowing the myth from which the author starts in the construction of the literary text or from which he borrows meanings and symbolism, it's a very important thing that gives you a key to understand and decipher the literary text. This is also the case of the poem „Couple", in which the Romanian poet Ana Blandiana starts from the myth of the androgynous to express lyrically the forms and nuances of love, of the eternal couple, of the transformations, struggles and intense experiences through which lovers live their love, but also the way in which love transforms their world, rebuilding their inner and outer universe.

Keywords: the myth of love, archetypal pair, androgynous, feminine poetry, forms of eros

Pentru a analiza un text liric din perspectivă mitologică, în special dacă intenţiile analizei sunt de ordin pedagogic, referindu-ne aici la o viitoare utilizare a acestui tip de demers în cadrul orelor de literatură română, în special la ciclul liceal, preuniversitar, dar şi la nivel universitar, ar fi necesară o punere într-un context clar a nevoii de abordare a unui text literar din perspectivă mitologică. Mai ales atunci când poemul porneşte de la un mit important al omenirii, cum este cel al iubirii, mitul devenind de fapt cheia descifrării sensurilor poetice, punctul de pornire al oricărei analize literare începând de la analiza mitului în sine, a semnificaţiilor şi chiar a istoriei acestuia, pentru a ajunge mai apoi la felul în care poetul a utilizat acest mit, a folosit sensuri şi simboluri pentru a exprima propriile sentimente, idei, atitudini, de multe ori oferind sensuri şi nuanţe noi, adâncite de o puternică încărcătură emoţională.

Din toate aceste motive cunoaşterea mitului de la care porneşte autorul în construcţia textului literar sau de la care împrumută semnificaţie, sensuri, simbolistică, este foarte importantă pentru a putea înţelege şi descifra textul literar. Acesta este şi cazul poeziei *Cuplu*, în care poeta Ana Blandiana porneşte de la mitul androginului pentru a exprima liric forme şi nuanţe ale iubirii, ale cuplului, ale transformărilor, zbaterilor şi trăirilor intense prin care îndrăgostiţii îşi trăiesc iubirea, dar şi felul în care iubirea le transformă lumea, reconstruindu-le atât universul interior cât şi pe cel exterior.

Înainte de a fi o temă fundamentală a literaturii, dar şi a artei în general, iubirea poate fi considerată ca fiind, din perspectivă mitologică, una dintre cele mai importante revelaţii iniţiale ale omenirii. Aflăm din *Dicţionarul de simboluri*, coordonat de Jean Chevalier şi Alain Gheerbrant, că în plan universal unirea sexelor poate reprezenta „repetarea hierogamiei primordiale, a îmbrăţişării dintre Cer şi Pământ, din care s-au născut fiinţele. Este semnul armoniei, al împreunării opuselor şi, fireşte, al fertilităţii”[1]. Iubirea stă la baza creării şi dezvoltării omenirii, creaţia realizându-se din dragoste. Perechea arhetipală pune bazele civilizaţiei omeneşti şi naşte fiii lumii. În *Vechiul Testament*, Adam şi Eva reprezintă cuplul primordial din care se vor naşte ceilalţi oameni. Ivan Evseev explică în *Dicţionarul de simboluri şi arhetipuri culturale* că, în ebraică, Adam înseamnă „om; făcut din lut”, iar Eva – „cea care dă viaţă”[2], din cuplul primordial născându-se astfel întreaga omenire. Iar în mitologia greacă, după pedepsirea lui Prometheus de către Zeus, pentru ajutorul dat oamenilor, acesta din urmă le trimite oamenilor *femeia,* această „frumoasă calamitate” (Hesiod, Theogonia, 585), sub forma *Pandorei*, „darul tuturor zeilor” (Hesiod, Munci, 81)[3], fiind aici accentuată şi forţa malefică a erosului dar şi cea benefică, erosul fiind în acelaşi timp o calamitate dar şi un dar al zeilor.

Fiind unul dintre miturile fundamentale ale omenirii, e de la sine înţeles faptul că mitul erotic devine una dintre temele fundamentale ale literaturii universale, mitul iubirii şi marile întrebări existenţiale pe care le pune fiind preocupări esenţiale ale scriitorilor lumii, şi nu doar al lor ci şi al tuturor artiştilor care vor să exprime prin arta lor cel mai profund sentiment uman, fie că e vorba de pictură, sculptură, muzică sau alte arte. În lirica universală, mai ales pentru sufletul poetic feminin, care e prin definiţie caracterizat de sensibilitate şi trăiri intense, explorarea adâncurilor sufleteşti e legată în permanenţă de descoperirea iubirii şi de redescoperirea sinelui prin iubire. În *Scriitori români de azi*, volumul al treilea, Eugen Simion, folosind o metaforă, spunea că „în timp ce proza merge, poezia dansează, este un balet de cuvinte, o aventură a limbajului, o experienţă ce se are pe sine scop şi capăt.”[4]. Eugen Simion asocia această idee cu lirica poetei Ana Blandiana, el afirmând că, într-adevăr, poezia Anei Blandiana dansează, are forţă şi graţie, „o graţie a ideilor în primul rând”, căutând materiile sonore şi transparente şi lăsând impresia unui joc superior al spiritului[5].

Şi ce text liric al poetei Ana Blandiana poate fi mai potrivit pentru o analiză literară care să pornească de la o perspectivă mitologică decât poemul *Cuplu*, în care mitul androginului este punctul de plecare al întregii construcţii ideatice a textului? Poezia *Cuplu* face parte din volumul *Octombrie, noiembrie, decembrie*, apărut în anul 1972, volum care era considerat de Nicolae Manolescu, alături de volumul *Ochiul de greier,* ca fiind unul dintre volumele de maturitate ale poetei. Nicolae Manolescu, vorbind despre substanţa lirică a poeziilor din aceste două volume, afirma că imaginaţia

[1] Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicţionar de simboluri*, vol. II, Bucureşti, Editura Artemis, 1993, p. 24.
[2] Ivan Evseev, *Dicţionar de simboluri şi arhetipuri culturale*, Timişoara, Editura Amarcord, 1994, p. 13, 57.
[3] Mircea Eliade, *Istoria credinţelor şi ideilor religioase*, Chişinău, Editura Universitas, 1992, vol. I, p. 269.
[4] Eugen Simion, *Scriitori români de azi,* vol. III, Chişinău, Editura Litera Internaţional, 1998, p. 197.
[5] *Ibidem*, p. 197.

poetică se cufundă în aceste volume „în miracolele unei lumi aproape supranaturale şi exprimă o biografie nelumească a poetei”[6].

Tot Eugen Simion punctează faptul că, de-a lungul întregii sale opere, Ana Blandiana se întoarce de multe ori spre marile teme mitologice, iar odată cu acest volum, *Octombrie, noiembrie, decembrie*, poeta se hotărăşte să abordeze în profunzime erosul[7]. Criticul Eugen Simion aminteşte şi faptul că, în literatura română, Lucian Blaga a pus în legătură poezia erotică cu miturile esenţiale, făcând din ea o formă de cunoaştere: „bătaia inimii ne pune în contact cu ritmul universului. Dragostea, cultivând inteligenţa simţurilor, deschide o cale spre înţelegerea condiţiei şi poziţiei noastre faţă de lucruri”[8].

Fără să împingă poezia erotică spre pragul conceptelor, Ana Blandiana pune în poemele ei mai multe teme de reflecţie, cum ar fi cel al devenirii sau al contopirii îndrăgostiţilor într-o singură fiinţă, temă întâlnită şi în poezia *Cuplu.* Cu alte cuvinte, tema acestei poezii este iubirea simţită la nivel mitic şi cosmic. Autoarea pleacă de la mitul androginului, transpus în registru liric, pentru a exprima adâncimea şi eternitatea iubirii, erosul devenind o formă de cunoaştere a universului, a sinelui şi a celuilalt.

În poezia *Cuplu,* Ana Blandiana îşi mitologizează meditaţia lirică descriind, în cuvinte de mare expresivitate ce alcătuiesc un monolog liric, ceea ce Platon povestea în *Banchetul*, acesta referindu-se la existenţa a trei tipuri de oameni, printre care şi *androginul,* care „avea părţi din celelalte două laolaltă, din bărbat ca şi din femeie”[9]. Văzând însă mândria covârşitoare ce stăpânea aceste fiinţe, Zeus se hotărăşte să-i despartă tăindu-i în două părţi – femeie şi bărbat. Trebuie amintit şi faptul că mitul androginului, alături de cel al Zburătorului, aparţin iubirii ca iniţiere, întrucât mentalitatea arhaică resimţea iubirea ca pe o forţă cosmică extraordinar de puternică, primul impact al sentimentului fiind atribuit unei fiinţe supranaturale şi presupunând un proces de iniţiere configurat în aceste mituri erotice.

Androginul iniţial nu reprezintă decât o figurare antropomorfică a oului cosmic pe care îl întâlnim în zorii fiecărei cosmogonii, ca şi la încheierea oricărei eshatologii, căci în punctele alfa şi omega ale lumii şi ale fiinţei manifestate se situează plenitudinea unităţii fundamentale, unde contrariile se confundă[10]. Este firesc ca această imagine a unei unităţi primordiale, odată aplicată omului, să capete o expresie sexuală, înfăţişată adesea drept inocenţa sau virtutea dintâi, drept vârsta de aur ce trebuie redobândită. Această primă diviziune care, la nivel cosmic, diferenţiază noaptea şi ziua, cerul şi pământul, este similară cu cea a principiilor yin şi yang.

Androginul este adesea reprezentat, în diverse mitologii, ca fiind o fiinţă dublă, având atributele celor două sexe, încă unite, dar pe punctul de a se separa. Un exemplu ar fi divinitatea androgină Shiva, care este adesea reprezentată strângând-o cu putere în braţe pe Shakti, propria-i putere, figurată în chip de divinitate feminină. Urme de

[6] Nicolae Manolescu, *Literatura română postbelică - Lista lui Manolescu* - , vol. I, *Poezia*, Braşov, Editura Aula, 2001, p. 272.
[7] Eugen Simion, op. cit., p. 208.
[8] *Ibidem*, p. 209.
[9] Platon, *Banchetul sau despre dragoste*, apud Victor Kernbach, *Miturile esenţiale,* Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1978, p. 81.
[10] Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, op. cit., p.97.

androginie se remarcă şi la Adonis, Dionysos, Cibele, Castor şi Polux. În ultimă instanţă orice divinitate este bisexuată, ceea ce determină, în acelaşi timp, lipsa nevoii de partener pentru procreaţie[11].

Platon, în *Banchetul*, relatează mitul despre despicarea androginilor primordiali. Teza mitului este în primul rând explicarea cauzală a apariţiei dragostei de cuplu[12]. După Platon, androginul arăta „ca un bulgăre dintr-o singură bucată", cu „patru mâini şi tot atâtea picioare", cu un cap cu „două feţe opuse" [13]. „Puternici şi trufaşi", „li s-a năzărit să se lege tocmai de zei", iar de aici – decizia lui Zeus de a-i secţiona, „cum taie unii ouăle cu firul de păr"[14], Apollo completând opera prin răsucirea feţelor şi coaserea pielii. Însă jumătăţile risipite prin lume piereau, tinzând să se regăsească, până când Zeus, de teamă că se va epuiza neamul omenesc, le dăruieşte iubirea, erosul, prin care acestea se puteau regăsi şi puteau reface unitatea primordială.

Astfel, scindarea celor două jumătăţi a avut drept consecinţă apariţia dragostei ca atracţie reciprocă şi ca tendinţă de reunificare a sufletelor bărbatului şi femeii: „Aşadar, după ce natura omului a fost astfel împărţită în două, fiecare jumătate tânjind după cealaltă jumătate a sa, se alipea aceleia; ele se înlănţuiau una pe cealaltă cu braţele, se îmbrăţişau tăcând, în dorul lor de a se contopi într-o singură fiinţă[...]"[15]. Această imagine a contopirii totale apare şi în poezia *Cuplu:* „Ne suprapunem atât de perfect/ Încât nimeni nu ne poate zări deodată/ Şi nimeni nu îndrăzneşte să locuiască pe muchia/ De unde putem fi văzuţi amândoi./ Tu vezi numai luna,/ Eu văd numai soarele,/ Tu duci dorul soarelui,/ Eu duc dorul lunii,/ Stăm spate în spate,/ Oasele noastre s-au unit demult,/ Sângele duce zvonuri/ De la o inimă la alta."[16].

Poeta preia însă şi tragismul din mitul platonician: cele două jumătăţi, fiind spate în spate, mureau una de dorul celeilalte, neputându-se vedea şi simţi, pornind de la povestea platoniciană care spunea că „în chipul acesta, neamul omenesc pierea"[17]. În mitul platonician, Zeus îi mută faţă în faţă, salvându-i de la pieire, făcându-i să se regăsească şi să se înmulţească. Însă în poezia *Cuplu,* acest lucru nu se întâmplă. Cei doi, deşi o singură fiinţă, sunt duşi de drumul vieţii în direcţii diferite, sortiţi să nu se vadă, să nu se regăsească, în această permanentă luptă a vieţii: „Avem patru picioare să alergăm,/ Dar tu poţi fugi numai în partea ta/ Şi eu numai în cealaltă parte./ Orice pas este o luptă pe viaţă şi pe moarte."[18]. Poeta descrie aici puternicele frământări, zbateri şi lupte interioare pe care le trăiesc îndrăgostiţii în fiecare moment al trecerii lor prin univers, cât şi felul în care toate aceste lupte pot sfâşia sufletul uman, ducând la trăiri şi emoţii extreme, care pot transforma tragic întreaga existenţă a acestora.

Simbolismul acestei suferinţe tragice izvorăşte chiar din iubire: o iubire atât de mare, de covârşitoare, încât este simţită ca o apăsare, o povară uriaşă care trebuie dusă

[11] *Ibidem*, p.97.
[12] Victor Kernbach, *op. cit.*, p. 81.
[13] Platon, *Banchetul sau despre dragoste*, 189, apud Victor Kernbach, *Miturile esenţiale*, p. 81.
[14] *Ibidem*.
[15] *Ibidem*, p. 83.
[16] Ana Blandiana, *La cules de îngeri*, Chişinău, Editura Litera Internaţional, 2002, p. 94.
[17] Platon, op., cit., apud Victor Kernbach, op. cit., p. 83.
[18] Ana Blandiana, op. cit., p. 94.

„în spate", fără a putea ajunge la mântuire, fără a ajunge la înţelegerea perfectă a sufletului celuilalt, şi, implicit, la înţelegerea universului, la aflarea răspunsului la marile întrebări universale, la sensul existenţei: „Oh, numai noi cunoaştem dorul/ De-a ne putea privi în ochi/ Şi-a înţelege astfel totul,/ Dar stăm spate în spate,/ Crescuţi ca două crengi"[19]. Cei doi îndrăgostiţi, deşi crescuţi din acelaşi copac al vieţii, devin crengi care se îndreaptă fiecare în direcţii diferite, uniţi prin aceeaşi sevă şi despărţiţi de zbaterea şi chinul veşnicelor căutări ale perfecţiunii, ale adevărului, ale iubirii absolute. Chiar şi prin jertfa supremă, prin moarte, nu este posibilă, în viziunea autoarei, atingerea perfecţiunii androginice: „Şi dacă unul dintre noi s-ar smulge,/ Jertfindu-se pentru o singură privire,/ Ar vedea numai spatele din care s-a smuls/ Însângerat, înfrigurat,/ Al celuilalt."[20].

În mitologie, androginul era şi un simbol al perfecţiunii, dar în acelaşi timp, manifestarea unui vis al totalităţii şi al plenitudinii, în care contrariile sunt anulate prin contopirea lor[21]. În poezia Anei Blandiana aceste contrarii se contopesc, însă nu sunt anulate: „Unii te văd numai pe tine,/ Alţii mă văd numai pe mine"[22], cei doi îndrăgostiţi văzând lumea şi fiind văzuţi ca două entităţi diferite, ca două lumi opuse dar şi complementare, un permanent yin şi yang, o dualitate în unicitate. De fapt, din perspectivă mitologică, masculinul şi femininul nu constituie decât unul din aspectele multiplicităţii de opoziţii chemate să se întrepătrundă din nou, prin androginie[23].

Însă, în acelaşi timp, androginia văzută ca perfecţiune, aşa cum apare la foarte multe zeităţi antice, cum ar fi Adonis sau Dionysos, poate determina lipsa nevoii de partener, deci de iubire, idee sugerată şi în această poezie: perfecţiunea poate anula nevoia de iubire, patosul, arderea. Iar în urma ei, după moartea unuia dintre îndrăgostiţi, jertfit în încercarea de a atinge absolutul prin eros, rămâne doar suferinţa iubirii pierdute, povara amintirii întregului: „Vom muri deodată sau unul va purta,/ Încă o vreme,/ Cadavrul celuilalt lipit de el/ Şi molipsindu-l lent, prea lent, cu moarte?/ Sau poate nici nu va muri întreg/ Şi va purta-n eternitate/ Povara dulce-a celuilalt,/ Atrofiată de vecie,/ Cât o cocoaşă,/ Cât un neg..."[24].

Însă dincolo de tragismul interior al iubirii descrise în poezia Anei Blandiana, care simte condiţia tragică a îndrăgostiţilor care îşi doresc să găsească împlinire şi perfecţiune prin iubire într-o lume în care acest lucru nu este posibil, din versurile acestei poezii se desprinde şi credinţa poetei în puterea imensă, devoratoare a iubirii, cea care deschide ochii şi sufletul îndrăgostiţilor înspre lume, înspre ei înşişi, în încercarea de a descoperi şi de a transforma întregul univers. Iubirea-zeu, iubirea-cunoaştere, iubirea-perfecţiune şi iubirea-moarte sunt toate îngemănate în cele două trupuri, în ochi, în coaste, în mîini şi în inimi, formând un androgin cu trăiri omeneşti, cu iubire dusă până la extaz, dar şi până la suferinţă extremă, sărutul însuşi fiind sfâşietor, dureros în profunzimea lui: „Stăm spate în spate,/ Oasele noastre s-au unit de mult,/ Sângele duce zvonuri / De la o inimă la alta./ Cum eşti?/ Dacă ridic braţul/ Şi-l întind

[19] *Ibidem*, p. 95.
[20] *Ibidem*, p. 95.
[21] Ivan Evseev, op. cit., p. 36.
[22] Ana Blandiana, op. cit., p. 94.
[23] Jean Chevalier, op. cit., vol. I, p. 99.
[24] Ana Blandiana, op. cit., p. 95.

mult înapoi,/ Îţi descopăr clavicula dulce/ Şi, urcând, degetele îţi ating/ Sfintele buze,/ Apoi brusc se-ntorc şi-mi strivesc/ Până la sânge gura."[25].

Analizând această poezie a Anei Blandiana concluziile sunt evidente: iubirea este transpusă în versuri care pornesc de la mitul erotic, acesta reprezentând de fapt o importantă revelaţie iniţială a omenirii, iubirea fiind motorul care face universul să funcţioneze, care poate clădi şi reclădi lumea şi care constituie de fapt motivaţia centrală a existenţei. Iar în cazul textului liric, acest mit devine de fapt însuşi izvorul creaţiei poetice, sursa de la care poeta porneşte în construcţia întregii poezii, ea construind şi reconstruind universul liric pornind de la mitul iubirii, de la mitul androginului şi al cuplului universal. Nu putem încheia fără a cita din nou din Platon care, atât de simplu, sintetizează natura iubirii umane – iubirea, singura posibilă salvare a spiritului uman: „Astfel, în vremea aceea atât de îndepărtată, a fost sădită în om dragostea pe care o are el pentru semenul său: dragostea ce reuneşte natura noastră primitivă; dragostea care năzuie să facă din două fiinţe, una singură, sau spus altminteri, să vindece firea omenească"[26].

Surse bibliografice:

Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicţionar de simboluri*, vol. II, Bucureşti, Editura Artemis, 1993.
Ivan Evseev, *Dicţionar de simboluri şi arhetipuri culturale*, Timişoara, Editura Amarcord, 1994.
Ana Blandiana, *La cules de îngeri*, Chişinău, Editura Litera Internaţional, 2002.
Eugen Simion, *Scriitori români de azi*, vol. III, Chişinău, Editura Litera Internaţional, 1998.
Nicolae Manolescu, *Literatura română postbelică - Lista lui Manolescu* - , vol. I - *Poezia*, Braşov, Editura Aula, 2001.
Mircea Eliade, *Istoria credinţelor şi ideilor religioase*, vol. I, Chişinău, Editura Universitas, 1992.
Victor Kernbach, *Miturile esenţiale*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1978.

[25] *Ibidem*, p. 94.
[26] Platon, op., cit., apud Victor Kernbach, op. cit., p. 84.

LA TERNURA DEL DRAGÓN OR AWAKENING TO REALITY

Dana MATEI
Lecturer, PhD, University of Petroşani

Abstract: The present article examines "La ternura del dragon", the first novel of the Spanish writer Ignacio Martínez de Pisón, with special focus on the teenager Miguel who is the main character. Using the perspective of an omniscient narrator, the story follows the process of growing up of a child who, due to his vivid imagination, mixes fiction with reality. The novel belongs to the first period of the writer's novels where the narrative interest relies on a preferred territory of the author which is the family, the conflictual relation between its members, orphanhood. The great artistic ability of Pisón is to describe, in an apparently simple prose, the complicated transition from childhood to mature age and the consequent understanding that reality hides complicated secrets.

Keywords: imagination, Spanish literature, fiction, real world.

Introducción

Ignacio Martínez de Pisón Cavero es uno de los más destacados escritores españoles en la actualidad y, a la vez, uno de los más traducidos narradores aragoneses. Aunque nace en Zaragoza (1960), el autor vive toda la infancia en Logroño, donde su padre estaba destinado como militar de profesión, para regresar años más tarde a la capital aragonesa, en la que va a pasar los años de formación como persona: parte de la infancia y la juventud. A poco tiempo de volver a Zaragoza, se queda huérfano de su padre, experiencia trágica que va a trasladar a muchos de los personajes jóvenes de sus futuros textos. El autor contaba entonces con poco más de nueve años. Estudia Filología Hispánica en Zaragoza, para después trasladarse a Barcelona donde se va a licenciar en Filología Italiana. Es autor de muchas novelas que han recibido reconocimientos en forma de prestigiosos premios, como también de cuentos o artículos de crítica literaria. Trabajó, además, en la adaptación al cine de su novela *Carreteras secundarias* (1996) y firmó junto con Emilio Martínez Lázaro el guion cinematográfico de la novela de Carlos López Fonseca, *Las 13 rosas.* La película (2007) versa sobre la historia trágica de unas jóvenes, antes y en plena Guerra Civil. En 2011, firmó la escritura para la película de animación musical *Chico y Rita*. Paralelamente a escribir novelas en la década de los ochenta, se dedicó a traducir del italiano obras de Daniele del Giudice, Marco Lodoli o Guido Morselli. Según Jorge Herralde, el fundador de la editorial Anagrama que le publicará varias novelas," Pisón es el escritor con menos ego (visible) que he conocido … un inesperado lujo para un editor. Una anomalía en el paisaje." (Herralde, 2002: 162) Se le conoce como buena gente, una persona que intenta siempre ponerse en el lugar del otro. Lleva una vida ordenada, algo rutinaria, un personaje que resulta pintoresco para sus amigos que suelen reírse de sus pequeñas manías, como la de llevarse yogures en los viajes. Desde siempre ha sido un gran lector, aficionado a las lecturas de Alice Munro, Natalia Ginzburg, John Cheever, entre otros. No le gusta conducir coches, tampoco

desayunar en el comedor de un hotel. Es muy devoto del Real Zaragoza, pero, más que el fútbol, le apasiona Zaragoza, de que fue nombrado hijo predilecto.

La trayectoria literaria del escritor empieza en 1984 con la novela *La ternura del dragón*, por la cual se le confirió el prestigioso Premio de Novela Casino de Mieres (Asturias). El autor tenía 24 años y desde hacía solo dos años se había traslado a Barcelona, donde todavía reside actualmente. En 1986, la novela fue seleccionada para el Premio Ícaro de Literatura, que al final lo recibió Antonio Muñoz Molina por su *Beatus ille*.

Ya en la primera obra se hacen patentes algunas de las constantes literarias propias del escritor aragonés que se verán manifestadas en la estructura de sus novelas posteriores: el tema de la familia, la perdida de la inocencia de los niños con enfoque en el doloroso proceso de entrar en la madurez, las relaciones personales complejas con los conflictos generacionales inherentes, en la mayoría de las veces, entre los miembros de la misma familia, la profundización en la psicología de los personajes adolescentes o incursiones en la vida doméstica de familias pertenecientes a la clase media urbana. El escritor ha manifestado muchas veces su preferencia para escribir sobre la clase media a la que presta su atención "porque me da la sensación de que la clase media no tiene quien la cuente… Y el género novelesco está vinculado al crecimiento de la clase media, del mismo modo que la democracia o los derechos humanos están vinculados al crecimiento de la clase media. Y a mí me gusta escribir historias sobre la clase media." Sobre todo, lo que realmente le interesa al novelista es tratar sobre la vida de personas anónimas, contar historias de gente común y corriente en pura tradición realista de la que se reconoce continuador. Pululan en su obra personajes marginales, estafadores, obreros, madres solteras, hijas forzadas a encontrarse un camino en la vida después de la muerte del padre, adolescentes que buscan un pasado al que pertenecer, individuos que no se distinguen por tener una trayectoria fuera de lo común, todo lo contrario, sus protagonistas no tienen gran relevancia, no destacan por nada en particular, se empeñan en buscar su lugar en el mundo, tratando de vivir sencillamente sus vidas que les ha tocado vivir.

El autor empieza a escribir desde joven, en la década de los 80, transcurridos pocos años desde que se originó el proceso de cambio político que irá acabando con el régimen autoritario franquista, iniciándose la Transición democrática española. No obstante, con la muerte de Franco (20 de noviembre de 1975) no se produjo la eliminación del franquismo de un día al otro, ni la gente salió en la calle manifestando alegría en el afán de ver borrado el pasado. Son años en que el franquismo sigue sobreviviendo a la muerte del dictador: el aparato burocrático y las instituciones seguían dirigidas por autoridades designadas por Franco (Sastre García, 1997: 42). Paulatinamente, se van generando cambios y acontecimientos políticos fundamentales en la sociedad española: el triunfo de la monarquía, el nombramiento de Adolfo Suárez en 1976 como presidente del Gobierno por el rey Juan Carlos, la legalización de los partidos o la aprobación por el referéndum de la Constitución española en 1978, eventos que dejaron huella en la conciencia del escritor que los empleará como trasfondo socio histórico para el argumento de sus novelas. Es la época que el autor vivió y conoció en su

juventud y sobre la que escribe recurriendo a sus recuerdos o a las memorias ajenas: "Cuando escribo sobre esa época – dice el escritor – estoy indirectamente indagando sobre mí mismo, sobre las circunstancias que han contribuido a hacerme como soy." Sus personajes están aprendiendo a vivir en el nuevo marco democrático de la sociedad española, la España de los setenta y ochenta, con el golpe de estado del 23-F, la situación del aborto (considerado aún en 1978 un delito castigado con penas de cárcel), la inexistencia de la ley de divorcio, consiguiendo el autor a través del conjunto de sus novelas recrear la historia de España en los finales del siglo veinte.

La década de los ochenta en la que aparecen los primeros escritos del autor aglutina una variedad de tendencias narrativas manifestadas por distintos grupos generacionales de escritores. No fue una época de ruptura, sino más bien una continuidad con las tendencias y técnicas literarias iniciadas en los años setenta. Esta continuidad, en las palabras del crítico literario Santos Alonso, se refiere a un realismo renovado con perspectivas imaginativas y fantásticas y en el uso de unos procedimientos tradicionales en la configuración de la estructura narrativa. (Santos, 2003: 108). Después de una década de la muerte de Franco, se habla de dos tendencias en la cultura española: la primera sería "la plena integración en la cultura occidental, sin viejos complejos de superioridad o inferioridad", y, por otra parte, "la búsqueda – y hasta la invención, en muchos casos – de nuestras señas de identidad." (Amorós, 1987: 11)

Efectivamente, a los narradores del Medio Siglo (Juan Marsé, Ana María Matute, Juan Goytisolo) y los novelistas que empezaron a escribir a principios de los setenta que llegan ahora a plena madurez literaria (José María Merino, Juan José Millas, Juan Pedro Aparicio, Lourdes Ortiz, Eduardo Mendoza, Rafael Chirbes, Álvaro Pombo) se suman narradores jóvenes como Alejandro Gándara, Enrique Vila Matas, Paloma Díaz-Mas o Ignacio Martínez de Pisón. La diversidad, comercialidad, anti experimentalismo, despreocupación política, vacío político, serían algunos rasgos que caracterizan la nueva narrativa española, sin poder hablar de un fenómeno unitario (Murillo, 1992: 299). Se descubre el placer de contar historias recuperándose los elementos tradicionales de la novela: argumento, personajes, intriga, espacio. (Basanta, 2012: 13)

En muchas entrevistas que se le hicieron, el novelista ha ofrecido indicios para entender mejor su oficio de escritor. Se siente cómodo escribiendo en la línea realista de la tradición literaria española, en su caso, tratándose de un realismo peculiar, renovado por mezclar dentro de la misma realidad narrativa el juego de lo imaginativo y fantástico, por lo menos en la primera etapa de su escritura. Cuando empezó a escribir en el ámbito de los ochenta – cuenta Pisón en una entrevista – hablar del realismo era hablar de una literatura que pertenecía al pasado, de la quería apartarse. Sin embargo, con el paso de los años, tuvo evidente que:" Tengo tendencia a escribir historias bien ancladas en la realidad, cercanas a mi vida, cercanas a los lugares en los que yo vivo o he vivido, y poco a poco mis libros se han ido pareciendo más a mí mismo y a mi propia vida."

El imaginario como forma de resistirse a la realidad

La novela tomada como punto de referencia en este artículo, *La ternura del dragón,* pertenece a la primera fase del mundo novelístico del autor (Pozuelo Yvancos, 2013: 145-160), constituyendo junto con *Carreteras secundarias, María bonita* y *El tiempo de las mujeres* el ciclo social-familiar del novelista, cuyo interés narrativo se centra hacia el tema complejo de la infancia y la adolescencia de los protagonistas. Desde su primera novela se hace patente la oposición entre la apariencia y la realidad, lo que se ve y lo que se esconde, la verdad y la mentira, lo real y lo irreal, la idealización y la realidad, constantes narrativas en las novelas protagonizadas por niños adolescentes.

El protagonista de *La ternura del dragón* es Miguel, un niño que al principio de la novela todavía vive envuelto en el mundo protector de las fantasías y la imaginación, alimentándose con la lectura de novelas de aventuras e historias fantásticas propias de su edad. La presencia de la lectura es una de las coordinadas narrativas fundamentales en esta novela que sostiene el eje central del argumento. Vemos a Miguel aficionado a los libros de Julio Verne, su madre, Mercedes, le regala una colección de los cuentos de Poe, la abuela le compra libros protagonizados por el personaje aventurero Tintín y el mismo niño se propone a escribir una novela. En efecto, a medida que avanza la historia, la literatura fantástica va afectando la mente de Miguel de tal modo, que parece perder el contacto con la realidad, identificándose, a veces adrede, con los héroes de las historias que su abuelo le cuenta o de sus propias lecturas juveniles, como si sintiera intuitivamente que nada malo le sucedería tanto tiempo que se hallara sumergido en el mundo ficcional. Otro personaje del autor, Paloma, una de las tres voces narrativas femeninas de *El tiempo de las mujeres*, lee con entusiasmo *El doctor Zhivago*, identificándose con Lara, la amante del doctor, o el adolescente Felipe, el narrador protagonista de *Carreteras secundarias* descubre en un viejo piso de Almacellas un ejemplar de *El Quijote* y los ejemplos pueden continuar. A lo largo de la narración, asistimos a un proceso lento e irreversible que retrata la transición desde el periodo de la niñez de Miguel, enfrascado en ensoñaciones e idealizaciones, a la vida adulta, despojada de aura mítica. En general, los niños de Pisón van a descubrir con amargura que nunca las cosas son como aparentan ser y hacen decepcionados sus primeros pasos en el mundo de los adultos.

A causa de una enfermedad, que se manifiesta con dolores en el pecho y toses, el niño de unos 13 años, abandona el internado – un espacio cerrado – donde había vivido hasta entonces toda su existencia, para pisar el territorio de la casa de sus abuelos – otro espacio cerrado – desconocido por él, una especie de laberinto que esconde misterios y estimula la mente curiosa de Miguel. La frase con que empieza la novela es reveladora, prepara a Miguel y al lector entrar en el mundo convencional de la ficción: *Entrar en casa de sus abuelos fue para Miguel lo mismo que entrar en una novela, porque sólo en una novela era imaginable encontrar aquel mundo magnífico, fascinante como un reino de leyenda*. Entrar en la casa de los abuelos significa entrar en el mundo de las fabulaciones, a las que el niño se aferra con su imaginación exaltada para huir de la soledad y de la intuición cada vez más agudo que tiene de que las apariencias de las cosas ocultan verdades que teme por conocer y enfrentar, faltándole la experiencia y el valor.

La inmensa casa con muchas habitaciones, atestada de cosas y objetos, donde no queda ningún rincón sin ocupar, fascina al niño febril que se ve de momento imposibilitado en su mayor deseo de explorarla paso a paso. Efectivamente, para Miguel, la casa de los abuelos constituye un territorio desconocido que va a explorar, a medida que recibe el permiso del médico para levantarse de la cama, empezando el periplo con su propio dormitorio, pasando por el salón de las tertulias del abuelo donde, en una atmosfera alegre se habla de política y literatura francesa o se charla amistosamente, pasando por el balcón (el espacio personal de la abuela donde reina un universo vegetal) o por la cocina, en la que observa a Carmina, la sirvienta. Sobre todo, un cuarto al que nombra la Zona Deshabitada incita la imaginación de Miguel. Para el niño, traspasar el umbral de este cuarto significa penetrar en un espacio fantástico, en una dimensión paralela, de que él mismo puede formar parte, y donde todo se vuelve posible, incluso imaginar aventuras o conversaciones con sus personajes ficticios preferidos (¿existe realmente el loro al que llama Capitán Flint?). El despertar a la realidad es bastante traumático, supone una gran decepción para el niño que se ve forzado a dejar atrás el espacio protector de las fabulaciones y reconocer la gran verdad de que la realidad en que se vive es otra y que su cuarto maravilloso no es nada más que un sencillo trastero "… al hacerse la luz, la Zona Deshabitada había dejado bruscamente de ser el espacio fascinante y enigmático de sus fantasías para convertirse en una sórdida estancia de paredes húmedas y techo despintado, donde viejos armarios, abrigos apolillados, inservibles máquinas de coser, objetos polvorientos y herrumbrosos compartían el turbio hacinamiento y disputaban entre sí por unos centímetros más de suciedad y desorden."

Para que se le pase el tiempo de forma amena, Miguel se entretiene leyendo libros u observando detalladamente la habitación que le fue destinada. Ahora es cuando conoce por primera vez a sus abuelos paternos. Los dos quieren involucrarse en la educación del niño, de diferentes lados, la abuela en el plan de lo religioso (contándole relatos de la Biblia, recordándole rezar cada noche o regalándole un escapulario), mientras que la figura del abuelo va creciendo en la imaginación del niño convirtiéndose en un modelo a seguir. La habitación en que vive se convierte en un micro universo personal, de formación intelectual, aquí el niño juega con dos primos, se le cuentan historias protagonizadas por héroes para llegar a ser *sabio, bueno y valeroso*, como le dice su abuelo, o se le imparten lecciones particulares por el joven profesor Carlos.

Pronto el castillo de naipes que se ha inventado se derrumbe y el niño se resiste bastante a admitir que los secretos bien guardados en la casa esconden el desacuerdo ("El abuelo y la abuela nunca coincidían en el dormitorio de Miguel"), el engaño, la violencia y la promiscuidad de una familia disfuncional. Al final de la novela, el niño está curado, momento en que Mercedes, su madre, le puede revelar la verdad, poniéndole en frente a una realidad que le va a ayudar a madurar y a empezar a aceptar lo obvio. En este aspecto, el abuelo se derrumbe en la imaginación del niño y dejará de ser el personaje legendario que el niño se ha ido fabulando: un príncipe de ilustres antepasados, amigo del poeta Francisco Lorca, anfitrión del salón literario, para convertirse en un hombrecillo decrepito, incapaz de articular palabra alguna, un hombre

violento que maltrataba a la abuela a la que nunca quiso. Las escapadas amorosas con la sirvienta y sus ocasionales regresos furtivos para hurtar objetos de la casa hacen de él un personaje mezquino, desprovisto de dignidad y sensibilidad.

La ausencia del padre y la recuperación de la madre

Tras la publicación de *La ternura del dragón*, en 1984, la crítica literaria le ha presagiado un gran futuro al joven novelista de entonces, destacando la destreza de una técnica admirable en el oficio de narrar (Sara Suarez), la capacidad de invención, la percepción de la deformación dentro de lo real o la autenticidad de su talento (Luis Urbes). Casi 40 años desde que ha empezado a publicar, el escritor de ahora ha mencionado muchas veces que no se reconoce en sus primeras novelas, refiriéndose a *La ternura del dragón* y *Nuevo plano de la ciudad*, obras que "constituyen la prehistoria del escritor que he sido después", (Valcárcel, 2013: 153-161), añadiendo que se siente satisfecho de su escritura solo a partir de *Carreteras secundarias* (1996). De todos modos, sus primeros escritos no dejan de ser referenciales para entender la escritura del autor, dado que en ellos yacen temas narrativos que van a vertebrar la estructura de su novelística futura: la ausencia de la figura paterna o materna, el territorio de la familia, la orfandad. En más de una entrevista, el autor reconoce que la ausencia del padre o de la madre ha sido el eje principal alrededor del cual se teje la vida de sus protagonistas: "Siempre ha sido así, desde mi primer libro, *La ternura del dragón*, pasando por *Carreteras secundarias*, que falta la madre, o *El tiempo de las mujeres*, donde falta el padre. Muchas de mis novelas están construidas alrededor de una ausencia, de un vacío y ese vacío es lo que condiciona la vida de los demás."

El hecho de que el escritor se haya quedado huérfano en una edad temprana influyó mucho en la configuración de sus personajes, así como lo ha confesado muchas veces: "Cuando se muere tu padre, a los nueve años, la verdad tienes una sensación de desvalimiento que te puede marcar para siempre y a lo mejor ahí he encontrado cierto foco de inspiración." Para el niño de *La ternura del dragón*, el padre es una figura desconocida, por lo menos hasta que llega a casa de los abuelos. Si bien parece poco creíble, intuimos que su madre no le ha contado nada sobre el padre ausente o el niño no ha manifestado ningún interés en saber cosas de él. Quien se lo va a describir será el abuelo, quien lo presenta como un justiciero, un auténtico héroe que lucha por los obreros, un conspirador contra los tiranos, siempre a la cabeza de las manifestaciones, de modo que en el marco de la familia el padre muerto tiene una imagen idealizada, por lo menos en la visión del abuelo: "Tu padre murió por eso, por defender la justicia. Él siempre estaba del lado del pobre frente al rico, del obrero contra el patrono." Sobre la muerte del padre planea un grado de incertidumbre y de incógnita, al ponerse en tela de juicio el motivo real de su desaparición: "Su muerte se produjo en circunstancias oscuras. Una enfermedad extraña, desconocida para los médicos." Incluso, el abuelo alude a un misterioso asesinato: "Hay mucha gente que sospecha que se la transmitieron para matarle sin dejar rastro."

También Mercedes ha estado mucho tiempo ausente en la vida del niño, es casi una desconocida para Miguel que la ha visto contadas veces: "Apenas recordaba haber

estado con ella más de seis o siete veces en su vida. «La última vez», se dijo, «fue cuando estuvimos viendo en la tele aquel cohete que llegó con hombres a la luna».” Es una madre que viaja mucho, debido a su profesión (una periodista solicitada) que la lleva a viajar a los países de Sudamérica. Mercedes será la que cumple la función de levantarle el velo de los ojos, apresurando el proceso de madurez del niño, haciéndole ver una realidad muy distinta de las fabulaciones en las que él vive, impulsándole por aceptar las verdades de una familia conflictual, infeliz e discordante, que no hace más que esconder secretos vergonzosos. Es doloroso, a la vez traumático para el niño, enterarse de que el abuelo había sido un cobarde al casarse con el único fin de escaparse de la cárcel, de que su padre no fue un héroe, sino todo lo contrario, un hombre con una personalidad floja, carente de dinamismo y vitalidad, una persona con cierta inclinación hacia lo artístico, pero débil y aprensivo.

Mercedes va a restablecer el orden en la casa de los abuelos, contrata un profesor particular para Miguel, se ocupa de la enfermedad de la abuela o hace los trámites necesarios para ingresar al abuelo a un asilo. El niño va descubriendo una madre que lo quiere, que se preocupa por él y que se empeña en construir una relación protectora que lo envuelva en un ámbito de estabilidad y normalidad. No lo agobia, como sucederá, por ejemplo, con Rosa en *Fin de temporada*. Mercedes, como Rosa, es madre soltera, las dos quedan embarazadas sin llegar a contraer matrimonio (debido a la muerte de sus novios) en una época (los finales de los setenta en *Fin de temporada*, también los últimos años del franquismo en *La ternura del dragón*) en que la ley del aborto aún no se ha implementado, pero con una diferencia fundamental: Rosa huye de su pasado, de la mala reputación, con un hijo a quien adora, que es todo para ella y a quien finalmente va a impedir a desprenderse de ella, anulándole la personalidad (una madre toxica). Mercedes, en cambio, se despreocupa de su pasado, dejando al niño en un internado, pero regresa en un momento decisivo para tomar las riendas de las cosas y prepararle el futuro ayudándole a pasar en la vida adulta.

Conclusión

Miguel parece vivir ajeno al contexto histórico (lo que es normal teniendo en cuenta su edad temprana), el entorno y la sociedad no tienen relevancia directa sobre su destino. En *La ternura del dragón*, las referencias hacia la Historia colectiva se hacen por alusiones, por algún que otro detalle.

Los referentes históricos para identificar la época en que transcurre la acción de las novelas de Pisón serán mejor identificables a partir de sus futuros textos. Esta ambigüedad de la coordenada del tiempo y también del lugar (la acción de la primera novela se desliza en una casa, pero ¿en qué ciudad?) se debe al hecho de que el interés principal del autor recae sobre la evolución de un niño, sus experiencias y conflictos que tendrán como resultante una transformación radical en su personalidad. Es, en este aspecto, una novela de aprendizaje. El propio autor confiesa que hasta *Carreteras secundarias* “mis personajes vivían ajenos a la Historia con mayúsculas” y solo a partir de ese momento el contexto histórico empieza a tener más presencia en sus novelas. En el transcurso de la convalecencia en la casa de los abuelos, tras diversas etapas de

rebeldía, propia de la edad, Miguel sufre un cambio que afecta su propia relación con el entorno, con las personas de su alrededor, con su propio yo y, finalmente, el niño cobra conciencia de la verdad de las cosas. La breve estancia en la casa de los abuelos, donde tiene lugar el proceso de iniciación, es necesaria para el devenir del personaje y cobra un valor simbólico. Aquí es donde Miguel pierde la ingenuidad para acceder a otra etapa de su vida. El gran logro del autor y su habilidad artística en su primera novela constan en hacer al lector posible, por medio de sugerencias y alusiones, entrever una realidad muy diferente de la que el niño interpreta. Es "el contraste entre la dura objetividad y el subjetivo mundo de Miguel." (Suarez, 1985: 96).

La narración se despliega objetivamente desde una perspectiva omnisciente, punto de vista que cambiará en las siguientes novelas que forman el ciclo familiar del autor donde pondrá al propio personaje adolescente narrar la historia (Casas, 2012: 5-9). El escritor cuenta sus historias con un estilo aparentemente sencillo, que no deja ver a la superficie la gran labor de encontrar la palabra adecuada, sin recurrir a artificios o adornos literarios. La meta del novelista es contar historias, para acercarse fácilmente al lector, que es el gran destinatario de su escritura: "No me interesa escribir novelas que no importen a los lectores, que no se puedan identificar con ellas." (Velasco, 2014) A su vez, el lector reconoce que detrás de la historia contada se esconden verdades humanas profundas: "Sigo pensando lo mismo: mi objetivo es contar de la mejor manera posible las mejores historias posibles. Si además consigo que el lector sienta que la novela está escrita especialmente para él, mejor todavía".

BIBLIOGRAPHY

Amorós, Andrés (1987), *Introducción: una década de literatura española* en Letras españolas, 1976-1986, Castalia, Madrid.
Arrivas, Rubén A. (2004), *Entrevista a Ignacio Martínez de Pisón*, en la revista digital Teína, nº 5, julio-agosto-septiembre, 2004.
Basanta, Ángel (2012), *Treinta años de novela española* (1980-2011), en Verba Hispánica XX/2, Liubliana.
Casas, Ana (2012), *De la fábula a la historia; la narrativa de Martínez de Pisón*, en Ínsula, número 783, marzo.
Gascón, Daniel (2013), *Entrevista con Ignacio Martínez de Pisón* en Letras libres, número 139, abril.
Herralde, Jorge (2002), *Opiniones mohicanas*, Círculo de Lectores, Barcelona.
Martínez de Pisón, Ignacio (1984), *La ternura del dragón,* Editorial Seix Barral, Barcelona.
Martínez de Pisón, Ignacio (2020), *Fin de temporada*, Editorial Seix Barral, Barcelona.
Pozuelo Yvancos José María (2013), *El mundo novelístico de Ignacio Martínez de Pisón*, en Revista Cultural Turia, número 105-106, Teruel.
Santos, Alonso (2003), *La novela española en el fin de siglo, 1975-2002*, Mare Nostrum Comunicación, S.A., Madrid.
Sastre García, Cayo (1997), *La transición política en España: Una sociedad desmovilizada*, en Reis, número 80.
Suárez, Sara, (1985), *La ternura del dragón*, en Cuadernos del Norte, número 29, enero-febrero.
Urbez, Luis (coordinador), (1989), *Doce años de cultura española (1976-1987),* CESI- JESPRE y Ediciones Encuentro S. A., Madrid.
Valcárcel, Carmen (2013), *Cartografías de la Historia. Entrevista a Ignacio Martínez de Pisón* en Pasavento, Revista de Estudios Hispánicos, Vol 1, número 1, pp. 153-161.

Velasco Oliaga, Javier (2014), *Entrevista a Ignacio Martínez de Pisón, autor de "La buena reputación",* en Todoliteratura.es, 23 de octubre.
Fuentes electrónicas:
https://www.zendalibros.com/ignacio-martinez-de-pison-la-novela-nacio-para-contar-la-vida-de las-clases-medias
https://elpais.com/diario/2000/10/19/cultura/971906419_850215.html
https://revistaliberia.files.wordpress.com › 2014/05
https://www.elmundo.es/cronica/2014/07/06/53b7f44222601d85028b4573.html

MATERNITY AND CHILD BIRTH: SOCIOLOGICAL THEORIES AND FEMALE EXPERIENCES

Research Assistant Luiza-Maria DRAGOMIR
"Constantin Brâncuşi" University of Târgu Jiu

Abstract: Numerous articles and publications have focused on the ideal body, illustrated women who were thin and how they manage to stay in shape. I consider it necessary to approach the way in which the pregnant woman perceives the experiences of motherhood and birth.
The topicality of the theme derives from the fact that: during and after pregnancy women experience major and obvious physical changes that may affect the way their body looks during pregnancy or in the future. Body image refers to feelings, attitudes and evaluations of one's body, which relate to both perceptions of the whole body and perceptions of specific areas of the body.
A negative body image should be of particular interest especially during pregnancy, as it can be associated with a number of negative outcomes, such as increased risk of postnatal depression and decreased perception of general well-being. Women who have a negative body image during pregnancy and after giving birth are also more likely to have an unhealthy diet and smoke during pregnancy, which can cause health risks for both mother and baby.
Childbirth is a significant event in a woman's life and a transition to motherhood. Birth experiences are subjective psychological processes influenced by social and environmental factors. Birth experiences cause uncertainty about what lies ahead in motherhood.
The pain felt when going into labor has been viewed as a "well-kept secret" whose true reality cannot be explained because it often causes fear and emotional turmoil.
This chapter will begin by describing the development of attachment theory as proposed by Bowlby between 1969 and 1982 and Ainsworth in 1967. Over 50 years of attachment research they have continued to build on the theoretical behavioral system originally proposed by Bowlby, as well as Ainsworth's contribution on behavioral correlates.

Keywords: birth, motherhood, attachment, pregnancy

Introducere

Maternitatea reprezintă un element central în definirea corpului feminin. Începând cu sfârşitul secolului al XIX-lea, medicalizarea maternităţii, împreună cu considerentele demografice şi de sănătate, au condus la un control mai mare asupra apatratului reproducător al femeilor. Cu toate acestea, o schimbare majoră a avut loc în a doua jumătate a secolului al XX-lea, odată cu disocierea treptată între corpul femeilor şi maternitate şi lupta pentru recunoaşterea dreptului femeilor de a controla corpul lor.

Perioada actuală explorează din nou maternitatea şi conexiunile acesteia cu corpul feminin, deoarece dezvoltarea tehnologiilor de reproducere asistată, de exemplu, a disociat procesul maternităţii, necesitând o redefinire a ceea ce constituie maternitatea şi naşterea.

Tranziţia la maternitate reprezintă un eveniment important în evoluţia fiecărei femei. A deveni mamă presupune trecerea de la o realitate cunoscută, actuală, la o realitate necunoscută, nouă.

De la Iluminism până la mijlocul secolului al XX-lea, ideea dominantă a fost accea că un corp feminin trebuie dedicat în primul rând maternității, potrivit zicalei lui Hipocrate „*tota mulier in utero*" („întreaga femeie este un pântec"). Pentru a combate mortalitatea ridicată la naștere, medicii au exercitat un control sporit asupra maternității începând cu secolul al XVIII-lea. Această medicalizare s-a extins la toate categoriile sociale din nord-vestul Europei la sfârșitul secolului al XIX-lea, iar mai târziu pe întreg continentul. A fost promovată de descoperirile pasteuriene din anii 1860, care au legitimat impactul major pe care medicina îl avea asupra corpului matern, iar această evoluție a dus la o scădere netă a mortalității, dar și la o devalorizare a cunoștințelor feminine din jurul corpului și maternității.

Sarcina era resimțită de femei la acea vreme ca o experiență neplăcută, marcată de boală și frică. Asociat cu natura animală și urâțenia, era în general ascuns de îmbrăcăminte și rar reprezentat în artă.

Nașterea, care a rămas riscantă și dureroasă, a fost uneori trăită ca un calvar, ca și în cazul celor nouă nașteri ale Reginei Victoria (1819-1901). Odată ce copilul s-a născut și mama în siguranță, alăptarea era adesea delegată altcuiva decât mama, ceea ce duce la comercializarea trupurilor asistentelor din mediul muncitoresc. Cu toate acestea, această practică, care a fost răspândită în cursul secolului al XIX-lea în clasa urbană, și mai mult în Franța decât în restul Europei, a scăzut la sfârșitul secolului în favoarea alăptării artificiale.

În cursul secolului al XIX-lea, maternitatea a fost acordată în principal și idealizată din punct de vedere educațional și activ, așa cum arată creșterea portretelor care înfățișează dragostea dintre mame și copii. Arta a oferit o reprezentare desexualizată a corpului matern, cu atât mai mult cu cât a luat-o ca model pe Fecioara Maria, al cărei cult a cunoscut o nouă fervoare în țările catolice.

Vienezul Klimt (1862-1918) a provocat un mare scandal în 1903 când, mergând împotriva curentului, a reprezentat o femeie însărcinată complet nudă în tabloul său intitulat *Speranța*. Inspirându-se din experiența lor, artistele au reînnoit reprezentarea corpului matern, precum nemțoaica Paula Modersohn-Becker (1876-1907), care a fost și artistă și mamă, dar nu fără dificultăți.

În contextul scăderii natalității în Europa, maternitatea a reprezentat punctul central al politicilor publice începând cu ultima treime a secolului al XIX-lea. Inițiat în anumite țări — Elveția (1877), Germania (1878), Belgia și Olanda (1889) — concediul de maternitate s-a răspândit în primele două decenii ale secolului XX. Cu excepția Rusiei comuniste și mai târziu a URSS, care a autorizat avortul din 1920 până în 1936 pentru a elibera femeile de modelul familial burghez, toate statele europene au adoptat măsuri pronataliste. Acestea au fost însoțite de o legislație represivă împotriva avortului și a publicității contraceptive în țări conservatoare, precum Italia, sau în alte țări care se tem de pericolul demografic după masacrarea primului conflict global, precum Franța (legile din 1920-1923).[1]

[1] M. H .Bornstein MH, C. S. Tamis LeMonda CS. *Activities and interactions of mothers and their firstborn infants in the first six months of life: Covariation, stability, continuity, correspondence, and prediction* [Electronic Version] Child Development. 1990;61(4):1206–1217.

Maternitatea a fost prezentată ulterior ca o datorie şi o fericire supremă, o sursă de sănătate şi frumusețe. Se spunea că refuzul maternității, sau incapacitatea de a o atinge, transforma femeile în ființe incomplete şi inutile, cu o sexualitate potențial periculoasă. Regimurile autoritare au limitat femeile la rolul lor reproductiv şi le-au încurajat să rămână acasă; a fost promovată practica gimnasticii pentru a le pregăti corpurile pentru maternitate. Cu toate acestea, în anii 1930, țările nord-europene au facilitat controlul naşterilor, disociindu-l de iubirea liberă din preocuparea pentru moralizare. În 1930, guvernul englez a permis definirea informațiilor privind metodele de control al naşterii, iar Biserica Anglicană a autorizat utilizarea contraceptivelor în contextul căsătoriei.[2]

Tranziția către maternitate: teoria ataşamentului

Există mulți factori care contribuie la experiența maternității, încă din sarcină femeile încep o tranziție spre a deveni mame, care este diferită de orice au făcut vreodată în viața lor. Procesul acestei tranziții este trăit diferit de femei, pe baza evaluărilor lor anterioare şi actuale asupra relațiilor lor cu părinții şi partenerii. Conform unor autori, a deveni mamă este un fenomen care nu încetează odată ce o femeie dă naştere, acest proces continuă pe măsură ce ea trece la rolul de maternitate, sugerând că acesta este un proces dinamic care necesită transformări ulterioare odată ce copilul soseşte.[3]

În acest subcapitol vom investiga tranziția la maternitate dintr-o perspectivă teoretică a ataşamentului, examinând relația şi factorii psihologici care influențează relația unei femei cu fătul ei nenăscut şi continuă să influențeze relația ei cu copilul ei după naştere.

Ataşamentul copilului. Scopul adaptiv al sistemului comportamental de ataşament este apropierea de părintele principal, care, la rândul său, ar trebui să obțină protecție. Un copil va manifesta anumite comportamente, cunoscute sub numele de indicii de ataşament, pentru a se apropia de figura de ataşament atunci când sistemul său de ataşament devine activat[4]. Aceste semnale pot fi plânsul, suptul nenutritiv, agățatul, zâmbetul, bolboroseala şi locomoția. Odată ce copilul a obținut proximitatea, un părinte sensibil şi receptiv îl poate ajuta la calmarea şi confortul copilului, ceea ce ar trebui să atenueze sistemul de ataşament.

Există patru faze distincte de dezvoltare a sistemului de ataşament la sugari. De la naştere până la 8 săptămâni, există o fază de pre-ataşare nediscriminatorie. În acest moment, discriminarea perceptivă nu s-a dezvoltat încă şi, deşi sugarul emite indiciile de ataşament explicate mai sus, ele nu sunt cu adevărat indicii de ataşament, deoarece în acest moment, copilul nu a discriminat părintele preferat şi, prin urmare, nu foloseşte aceste indicii pentru a să obțină în mod specific apropierea de o anumită persoană în scopul protecției. De la aproximativ 12 săptămâni până la 6 până la 8 luni, dezvoltarea

[2] Idem
[3] R. Mercer, Becoming a mother versus maternal role attainment, în „Journal of Nursing Scholarship", 36, nr. 3
[4] M. Ainsworth, R. Marvin *On the shaping of attachment theory and research: An interview with Mary D.S. Ainsworth*. Monogr Soc Res Child Dev. 1994;60:3–21. 10.1111/j.1540-5834.1995.tb00200.x

perceptivă a sugarului devine mai acută, copilul este acum capabil să vadă feţele părinţilor lor mai clar şi să le recunoască vocile, ceea ce îl ajută pe copil să discrimineze între părinţii familiari şi străinii.

Acest lucru îi permite copilului să înceapă să recunoască cine răspunde la indiciile sale, cunoscute sub numele de ataşament în devenire. Indiciile de ataşament sunt direcţionate către un grup de părinţi, dar copilul nu a creat încă o ierarhie a figurilor preferate. Ataşamentul clar devine vizibil la 6 până la 8 luni, când copilul a conturat în mod clar o figură de ataşament preferată. În acest moment, copilul creează o ierarhie a figurilor preferate şi îşi direcţionează indicii de ataşament către acele figuri, cu toate acestea, copilul are o tendinţă către monotropie: o figură de ataşament specifică, primară.

Monotropia poate fi înţeleasă drept „*concentrarea răspunsurilor instinctuale asupra unui anumit individ*”[5]. El a sugerat că această focalizare este importantă pentru supravieţuire, deoarece vom şti la cine să apelăm în perioade de nevoie. Această propoziţie nu contestă faptul că mai mulţi părinţi joacă roluri importante în viaţa copiilor, de fapt, afirmându-se că „*aproape de la început, mulţi copii au mai mult de o figură către care îi direcţionează comportamentul de ataşament*”[6].

Această vârstă este, de asemenea, un moment în care răspunsul la frică se dezvoltă pentru copii şi, ca răspuns, sugarii încep să apeleze la mamele lor pentru confort şi liniște. Acest lucru susţine afirmaţia conform căreia copiii au nevoie de mai mult decât o figură de ataşament către care să-şi poată direcţiona dragostea şi cererile, deoarece persoane care îl îngrijeşte în mod uzuall poate să nu fie întotdeauna lângă copil. S-a evidenţiat că fricile manifestate spre sfârşitul primului an de viaţă, cum ar fi separarea de mamă şi anxietatea lucrurilor noi, sunt mai mature din punct de vedere cognitiv decât reflexele de frică cu care se nasc bebeluşii, deoarece acum aceşti copii sunt capabili să înţeleagă diferenţele dintre oameni şi încep să aibă capacitatea de înţelegere a persoanei[7]. Prin urmare, are sens ca această fază de dezvoltare să fie momentul în care copilul ar începe să arate indicii clare de ataşament pentru a se apropia de părinţii lor familiari, primari.

Ultima etapă a dezvoltării timpurii a ataşamentului începe în jurul vârstei de 3 ani, cunoscută sub numele de parteneriatul corectat în funcţie de obiectiv. Autorul mai sus citat a explicat că pe măsură ce copilul se maturizează, el sau ea devine capabil să devină partener în relaţia sa cu figura de ataşament.[8]Funcţiile cognitive şi de limbaj crescute permit copilului să negocieze termenii de separare de figurile de ataşament. Acesta este, de asemenea, un moment în care modelul de lucru intern al copilului devine evident.

De-a lungul primilor 3 ani de viaţă, copilul a dezvoltat un *model de lucru intern* – MLI(*IWM - internal working model*), sau o reprezentare mentală, a ataşamentului bazat

[5] J. Bowlby, *Attachment and loss*: Vol. 1. Attachment. 2. New York: Basic Books; 1969/1982, p. 370
[6]M. Ainsworth, R. Marvin. *On the shaping of attachment theory and research: An interview with Mary D.S. Ainsworth*. Monogr Soc Res Child Dev. 1994;60:3–21. 10.1111/j.1540-5834.1995.tb00200.x
[7]J .L. Aber, J. Belsky, A. Slade, K. Crnic, *Stability and change in mothers' representations of their relationship with their toddlers. Developmental Psychology*. 1999;35(4):1038–1047
[8]J. Bowlby *Attachment and loss*: Vol. 1. Attachment. 2. New York: Basic Books; 1969/1982, p. 345

pe experienţele sale cu părinţii primari. Modelele de lucru interne sunt scheme cognitive construite de oameni pe baza experienţelor lor anterioare. Kenneth Craik (1943) a fost iniţiatorul conceptualizării MLI şi a iniţiat ideea confirm căreia mintea a creat „*modele*" de evenimente care nu s-au întâmplat încă pentru a se pregăti pentru ceea ce avea să vină şi că aceste modele au fost modelate de experienţele trecute şi erau flexibile, deoarece puteau fi schimbate prin experienţe ulterioare. MLI-urile ataşamentului au fost explicate şi de Bowlby (1969/1982) ca procese de control cognitiv care au permis adaptarea cu succes. Aşadar, prin crearea modelelor de sine şi ale celorlalţi, copiii pot începe să prezică cum vor decurge interacţiunile lor cu părinţii.

În timp ce teoreticienii cognitivi propuneau idei precum „*hărţi cognitive*" şi „*reprezentări*", am observat din analiza literaturii că Bowlby a fost atras de modele mentale, deoarece acestea puteau fi modificate pe baza interacţiunilor pozitive sau negative, în timp ce hărţile şi reprezentările erau mai invariabile şi nu nu au flexibilitatea modelelor mentale. Cu toate acestea, după formarea MLI, deşi a rămas o anumită flexibilitate, modelele încep să funcţioneze dincolo de procesarea conştientă şi, prin urmare, devin mai puţin capabile de schimbare.

Un alt autor de referinţă[9] a explicat funcţiile MLI pentru a include două niveluri: funcţia implicit-procedurală şi funcţia evaluativ-declarativă. Funcţia implicit-procedurală a MLI este cea prezentă devreme, la naştere, este „*percepţia intuitivă*"[10] care se dezvoltă pe măsură ce determinăm dacă părinţii vor răspunde nevoilor noastre. Funcţia evaluativ-declarativă se dezvoltă mai târziu în viaţă, odată ce putem începe să prognozăm disponibilitatea părinţilor noştri şi să facem în mod conştient evaluări cu privire la capacitatea lor de a răspunde nevoilor noastre de ataşament. Acest model analiza în cadrul acestui subcapitol îi ajută pe copii (şi mai târziu pe adulţi) să-şi regleze emoţiile într-un mod adaptativ atunci când se simt nesiguri, oferind MLI un rol important în procesarea emoţiilor.

MLI este ceva care începe să se dezvolte în primul an de viaţă, într-o perioadă în care copilul este dependent de părintele care răspunde nevoilor şi ofertelor sale pentru îngrijire. Acesta este un moment în care răspunsul părintelui este o comunicare directă către copil cu privire la faptul dacă el sau nu va primi această îngrijire. Copiii ai căror părinţi au răspuns prompt la plânsul lor plângeau de fapt mai rar. Se poate presupune că aceşti copii au dezvoltat un model al celuilalt (părintele) la fel de receptiv şi, prin urmare, un model despre ei înşişi ca fiind demn de îngrijire.

Aceste modele de lucru ne ajută să ne ghidăm prin viaţa noastră, ajutându-ne să anticipăm ceea ce s-ar putea întâmpla pe baza experienţei noastre cu ceea ce sa întâmplat înainte şi nu se limitează doar la ataşament. Aşa cum un copil învaţă cum ar trebui să se comporte, el învaţă şi cum se aşteaptă să se comporte părinţii lor şi creează un cadru de aşteptări în relaţiile lor.

[9]A. Slade *Parental reflective functioning: An introduction. Attachment & Human Development.* 2005;7(3):269–281
[10]Idem, p. 294

Pe lângă sistemul de ataşament, acelaşi autor analizat pe parcursul acestui subcapitol[11] a propus şi alte sisteme comportamentale. Sistemul explorator este văzut ca fiind complementar sistemului de ataşament, dar sunt şi inhibitori unul faţă de celălalt. Sistemul explorator serveşte funcţia adaptativă de a ajuta copilul să înveţe despre mediul său şi scopul de a permite în cele din urmă copilului să fie departe de părinţii săi.

Cu toate acestea, atunci când copilul este frică şi sistemul său de ataşament este activat, sistemul explorator este diminuat, deoarece copilul va înceta să exploreze pentru a căuta apropierea de figura sa de ataşament. Un părinte sensibil şi receptiv este capabil să ofere atât un refugiu de siguranţă, cât şi o bază sigură[12]. Refugiul de siguranţă este oferit atunci când sistemul de ataşament al copilului este activat şi copilul caută protecţie de la părintelui său. Baza sigură este furnizată atunci când sistemul de explorare al copilului este activat, copilul se simte confortabil să exploreze. Copiii (şi adulţii) fără o bază sigură au probleme să se simtă confortabil în a-şi explora lumea.

Aproape toţi copiii vor avea o relaţie de ataşament cu părintelui lor, cu toate acestea, nu toate aceste ataşamente vor fi sigure. După cum am menţionat mai devreme, trei modele de ataşament au fost descrise şi anume: sigur, nesigur-evitant şi nesigur-ambivalent. Într-o meta-analiză a distribuţiilor interculturale ale modelelor de ataşament efectuată cu 32 de eşantioane şi 1.990 de clasificări SSP, s-a constatat că, în general, 65% dintre copii sunt clasificaţi ca în siguranţă, 21% evitanţi şi 14% rezistenţi la ambivalent[13]. Ţările care au acordat o importanţă mai mare independenţei (adică culturile occidentale) au avut rapoarte mai mari de clasificări evitante, în timp ce ţările care apreciau interdependenţa (adică culturile estice) au avut rapoarte mai mari de clasificări preocupate. A existat un singur eşantion din Regatul Unit inclus în meta-analiză, cu toate acestea, nivelul de securitate pentru acel eşantion a fost mai mare (75%) decât în alte ţări occidentale.

În 1990, Mary Main a revizuit unele dintre studiile mai recente (din acea vreme) care au evaluat ataşamentul. În această revizuire, ea a sugerat că există adesea momente în care nevoile părintelui şi ale copilului vor concura şi că s-ar putea să nu fie întotdeauna în interesul părintelui să fie deosebit de sensibil la nevoile imediate ale sugarului. În acest caz, bebeluşul poate dezvolta strategii secundare pentru a menţine apropierea de un părinte care nu răspunde neapărat sensibil la indicii de ataşament primar.

Aceeaşi autoare a propus că, în timp ce comportamentul de ataşament sigur (căutarea proximităţii) este o strategie primară de supravieţuire, uneori, comportamentul de ataşament evitant şi comportamentul de ataşament ambivalent pot fi de fapt strategii secundare condiţionate. Totuşi, atât strategiile primare, cât şi cele

[11]J. Bowlby . *Attachment and loss*: Vol. 1. Attachment. 2. New York: Basic Books; 1969/1982
[12]M. S. Ainsworth, M.C. Blehar, E. Waters, S. Wall *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. Oxford, England: Lawrence Erlbaum; 1978.
[13]R. Karen, (1990). Becoming Attached. The Atlantic.

secundare caută să atingă același scop de proximitate și, prin urmare, strategiile condiționate secundare nu sunt dezadaptative[14].

Deși mulți copii erau împărțiți în funcție de cele trei modele originale, unii copii au prezentat modele care erau dificil de clasificat folosind modelele originale. Câțiva dintre studenții lui Ainsworth au început să recunoască faptul că unii copii erau greu de clasificat și inițial ei vor fi „forțați" în clasificarea cea mai potrivită[15]. O analiză ulterioară a constatat că comportamentele observate la acești copii erau atât de diferite de cele trei modele originale, încât cercetătorii au început să considere cazurile „*neclasificabile*." Inconsecvențele au fost de fapt un eșec al sistemului de atașament de bază în încercările sale de organizare. Copilul nu a putut să folosească strategii secundare primare sau condiționale pentru a obține proximitatea și, în schimb, a afișat „*comportament inexplicabil, ciudat sau contradictoriu*"[16] care nu a servit scopului sistemului de atașament.

Prin urmare, ei au propus că atunci când aceste comportamente au avut loc fără un model puternic de atașament, doar comportamentele au fost indicative pentru o categorie specifică de comportament observată în SSP[17]. Ei au numit această categorie de comportament „*dezorganizat/dezorientat*". Cu toate acestea, ei au propus să fie atribuită și o clasificare alternativă, organizată, bazată pe oricare dintre strategiile organizate utilizate cel mai des de către copil, chiar dacă nu a avut succes.

Copiii dezorganizați au ajuns să simtă că nu sunt demni de îngrijire și părinții lor trimit adesea semnale mixte copiilor, deoarece părintelui nu este sigur de ce strategie de îngrijire să folosească. Uneori, acești părinți se pot speria ei înșiși sau pot acționa într-o manieră înspăimântătoare, ceea ce derutează copilul și îi face să creadă că părintele nu poate oferi îngrijirea de care are nevoie copilul.[18] Acest lucru duce la o dereglare a sistemului comportamental de bază, în care copilul nu a constatat că utilizarea modelelor de atașament primare sau secundare, descrise mai sus, sunt capabile să-l ajute să atingă apropierea de părinte.

În concluzie, până în prezent, nu par să existe studii longitudinale care să urmărească relația mamă-copil în timpul sarcinii dincolo de primii doi ani de viață ai copilului pentru a înțelege dacă relația antenatală este legată și de continuitatea tiparelor de atașament sau social și dezvoltarea emoțională a copilului.

2. Mituri și realități ale maternității

În literatură a fost cercetat modul în care mamele care învață pentru prima dată, experimentează, ce este maternitatea și s-a constatat că majoritatea se simt nepregătite. Femeile analizateau discutat despre „*natura necruțătoare a îngrijirii copilului, oboseală,*

[14] M. Main, J. Solomon *Procedures for identifying infants as disorganized/disoriented during the Ainsworth strange situation*. In: Greenberg MT, Cicchetti D, editors. *Attachment in the preschool years: Theory, research, and intervention. Chicago*: University of Chicago Press; 1990. pp. 121–160
[15]Idem
[16]Idem
[17]M. Main, J. Solomon,*op. cit*., 1990
[18]M. S. Ainsworth, M.C. Blehar, E. Waters, S. Wall Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation. Oxford, England: Lawrence Erlbaum; 1978.

sentimentul de a nu fi pregătit, lipsa timpului personal şi rolul jucat de sprijin în ameliorarea stresului şi a tensiunii în primele săptămâni ale maternităţii"[19]. Femeile au avut senzaţia că nimeni nu le-a spus despre realitatea dură a îngrijirii unui nou-născut. Acesta este un fenomen pe care McVeigh (1997) l-a numit o conspiraţie a tăcerii.

Într-un studiu calitativ britanic[20] privind miturile şi realitatea maternităţii, multe dintre femeile studiate aveau idei idealizate despre cum va fi maternitatea şi apoi, în faţa realităţii, au trecut prin etape de dezamăgiri şi sentimente de eşec. A fi nepregătit pentru problemele practice, precum şi pentru schimbările care le-au afectat vieţile a fost şocant pentru ei. Privarea de somn şi travaliul îndelungat au schimbat percepţia despre cum ar fi trebuit să fie maternitatea. Ruşinea şi teama ca ceilalţi să descopere că au probleme în a face faţă dificultăţilor au fost menţionate de femeile studiate. Aceasta este, de asemenea, o temă în cazurile de depresie postpartum[21].

Mercer (2004) solicită înlocuirea termenului „*realizarea rolului matern*" cu termenul „*mamă în devenire*" în discursul academic. Ea susţine că acesta din urmă descrie „*transformarea iniţială şi creşterea continuă*"[22] în noua identitate, potenţial copleşitoare, mai precis decât „*realizarea rolului matern*". În Suedia, orele de îngrijire a copiilor au indicat un efect pozitiv asupra modului în care femeile îşi percep abilităţile de a face faţă noii vieţi ca mamă. Femeilor care au urmat aceste cursuri le-a plăcut mai mult să alăpteze şi să petreacă timpul cu copiii lor pe termen lung, în comparaţie cu femeile care nu au urmat nicio oră educaţională.

În mod surprinzător, au fost făcute puţine studii cu privire la aşteptările şi experienţele mamelor care nu fac parte dintr-un grup sensibil, cum ar fi adolescenţii sau femeile cu depresie majoră. În plus, numeroase studii s-au concentrat pe cariera şi calea profesională a proaspetelor mame. Deşi aceste studii sunt de mare importanţă, experienţele pe care femeile le au în timpul tranziţiei la maternitate trebuie încă studiate mai mult, iar discrepanţele dintre aşteptările lor şi realitate trebuie descoperite pentru a sprijini viitoarele măsuri educaţionale. Concluziile acestui studiu pot ajuta în acest demers.

3. Analiza maternitaăţii şi a naşterii în diferite culturi

3.1. Obiective specifice ale studiului

Tranziţia la calitatea de părinte împreună cu noua experienţă de a fi însărcinată este o situaţie foarte stresantă pentru multe femei, în special pentru mamele primate. Nu este uşor de gestionat dacă sarcina lor vine cu efecte secundare, cum ar fi greaţă, dureri de spate, probleme de somn, etc. Este vital să le oferiţi informaţii personalizate pentru a le uşura experienţa şi pentru a le satisface curiozitatea. Deoarece disponibilitatea informaţiilor a crescut semnificativ în ultimul deceniu, accesarea informaţiilor potrivite

[19]J. Poehlmann, B. H. Fiese *The interaction of maternal and infant vulnerabilities on developing attachment relationships* [Electronic Version] Development & Psychopathology. 2001;13(1):1–11
[20]J. Cassidy *The nature of the child's ties*. In: Cassidy J, Shaver PR, editors. Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications. New York: Guilford Press; 2008. pp. 2–22.
[21]C. T. Beck, S. Watson (2016). *Posttraumatic growth following birth trauma: "I was broken. Now I am unbreakable."* MCN: The American Journal of Maternal Child Nursing, 41, 264–271.
[22]Mercer, 2004, p. 231

din sursa potrivită a devenit o problemă discutabilă. Prin urmare, identificarea nevoilor femeilor însărcinate şi a surselor de informaţii pe care le caută frecvent, poate ajuta la elaborarea unui ghid pentru profesioniştii din domeniul sănătăţii, pentru a le ajuta în cel mai bun mod posibil. Având în vedere definiţia îngrijirii centrate pe pacient, este important să se examineze nevoile acestora şi să încerce să le satisfacă.

„Îngrijirea centrată pe pacient ia în considerare preferinţele personale ale pacienţilor, tradiţiile culturale, valorile, familiile şi stilurile de viaţă. Îngrijirea centrată pe pacient îi împuterniceşte să fie responsabili pentru autoîngrijirea lor. Reduce utilizarea intervenţiilor medicale nedorite, inadecvate sau care nu sunt necesare”[23]

Obiective specifice ale cercetării:

1. Acest studiu îşi propune să contureze modelul de căutare de informaţii al femeilor care au o sarcină normală, prin analiza comportamentului de căutare a informaţiilor

2. Natura comparativă a acestui studiu investighează percepţia femeilor asupra diferitelor alegeri pe care le fac şi explorează dacă diferenţele culturale, normele şi credinţele joacă un rol în luarea acestor decizii.

3.2. Maternitatea într-o perspectivă interculturală

Dacă femeile naşte sau nu, depinde dacă reprezentările culturale care vin odată cu maternitatea se bazează pe o cultură individualistă sau colectivistă[24]. A-ţi dori sau nu copii este o alegere dată multor femei din culturile individualiste. Motivele pentru a deveni mamă sunt foarte diferite de cele din culturile colectiviste. Rolul copiilor joacă un factor major în alegerea dacă sau câţi copii doriţi. În ţările urbanizate, industrializate, copiii sunt de obicei căutaţi din motive psihologice, nu economice[25].

Potrivit autorului sus – citat, în culturile colectiviste rolul economic al copiilor este evident deoarece ei sunt cei care vor avea grijă de bătrâni şi vor permite supravieţuirii familiei. În comparaţie cu culturile individualiste în care nu este cazul, se pot înţelege diferenţele în numărul reproductiv al copiilor între cele două grupuri de culturi. În culturile colectiviste, vârsta la care o femeie dă naştere este mult mai legată de presiunea socială. Posibilitatea biologică de a naşte sunt strâns legate de vârsta reală la care o femeie îşi naşte primul copil. În societăţile individualiste, femeile au posibilitatea de a folosi contracepţia pentru a întârzia sau permite naşterea copiilor.

Femeia poate alege să sfideze modelul maternităţii alegând să rămână fără copii, spre deosebire de femeia din grupurile colectiviste, care va trebui să lupte împotriva normei sociale. În culturile în care identitatea femeilor este direct legată de maternitate, absenţa copiilor este considerată greşită din punct de vedere moral. Potrivit lui Phoenix, Woollett şi Lloyd *„a avea copii este văzut ca elementul central al socializării; desăvârşirea*

[23] R. Dekker (2012). *What is Patient-Centered Maternity Care?* Online disponibil: https://evidencebasedbirth.com/what-is-patient-centered-maternity-care/

[24] C. T. Beck, S. Watson (2008). *Impact of birth trauma on breast-feeding: A tale of two pathways. Nursing Research*, 57(4), 228–236. 10.1097/01.NNR.0000313494.87282.90

[25] LA.Van Egeren, MS., Barratt, MA Roach. *Mother-infant responsiveness: Timing, mutual regulation, and interactional context* [Electronic Version] Developmental Psychology. 2001;37(5):684–697.

de a fi o femeie adultă"[26]. Cercetările lui Watson în Africa de Sud arată că femeile care nu se ridică la nivelul idealului de a deveni mamă din cauza avorturilor spontane sau a infertilității suferă de presiunea socială care le spune că au un deficit şi sunt ruşinoase[27].

În Africa de Sud, de exemplu, a fi mamă înseamnă a avea putere. De asemenea, arată un anumit statut social; cea a adultului. O femeie care are un copil este celebrată pentru succesul ei şi este un simbol al realizării. Mamele sunt deci tratate cu respect, valoarea ei consta in producerea de copii.

3.3. Percepţii în Orientul Mijlociu

Acelaşi lucru este întâlnit într-o ţară pronatalistă precum Israelul, unde femeile care nu devin mame sunt văzute ca deviante socialeÎntr-un studiu realizat în Orientul Mijlociu, o femeie israeliană de 39 de ani despre lipsa dorinţei de a avea copii afirma: „*Instinctul matern este esenţial la fiecare femeie, iar la o femeie evreică este dublu. Dacă vrem să fim fideli naturii noastre trebuie doar să devenim mame, nu există altă cale în viaţă. Femeile care nu vor copii sunt stearpe, egoiste, incapabile de a iubi... dar sunt atât de puţine. Toate femeile fără copii pe care le cunosc, visează la copii chiar dacă nu recunosc în mod deschis – şi cum poate fi diferit?"[28].*

Potrivit altor autori femeile câştigă statut doar atunci când devin mame, maternitatea este văzută ca volumul de muncă cheie pentru o femeie[29]. Au fost efectuate cercetări în societăţile patriarhale din Orientul Mijlociu care au arătat că femeile care lucrează din Turcia au sentimente similare cu privire la maternitate în comparaţie cu femeile din studiul lui Moghadam[30]. Femeile intervievate au lucrat în locuri de muncă, precum profesori şi moaşe şi au fost, de asemenea, mame. Aceste locuri de muncă au fost considerate acceptabile pentru femei.

Mamele au raportat că a fi mamă era „mai mare decât toate celelalte tipuri de iubire". Mamele au descris maternitatea ca pe un sentiment frumos, dar greu de explicat, ele raportează şi dificultatea „meseriei" de a fi mamă. Pentru mame, maternitatea îţi dă puterea de a face orice pentru copilul tău şi de a te dedica pentru a fi mamă. Cu toate acestea, unele mame au raportat, de asemenea, tensiunea pe care o are munca asupra maternităţii, iar o femeie a regretat că a avut copii. În general, mamele turceşti spun că a avea copii dă sens vieţii. Ei descriu sentimentele de responsabilitate şi sentimentul de a fi o mamă bună ca parte a dificultăţii de sacrificiu de sine care vine odată cu aceasta[31].

---

[26]C.T. Beck, S. Watson, S. (2016). *Posttraumatic growth following birth trauma: "I was broken. Now I am unbreakable.*" MCN: The American Journal of Maternal Child Nursing, 41, 264–271

[27]Idem

[28]L. Remennick (2000). *Childless iin the land of imperative motherhood: Stigma and coping among infertile Israeli women. Sex Roles*: A Journal of Research, 43(11-12), 821–841. https://doi.org/10.1023/A:1011084821700

[29]O. Kulakac, S. Oncel, A. Meydanlioglu, et al. T*he opinions of employed mothers about their own nutrition during lactation: A questionnaire survey*. Int J Nurs Stud. 2007;44:589–600.

[30]Idem

[31]Idem

3.4. Percepţii asiatice

Într-un studiu, au fost intervievate 30 de femei thailandeze despre maternitate. Literatura despre maternitate a fost examinată dintr-o perspectivă culturală occidentală şi, conform opiniilor, părtinirea clasei de mijloc albe din vest nu acoperă percepţiile şi experienţele mamelor non-occidentale. Femeile din Asia de Sud au considerat maternitatea ca fiind importantă pentru a continua linia strămoşilor familiei şi pentru a lega maternitatea cu sentimentele de mândrie şi onoare.[32]

Ca şi în Africa de Sud, femeile thailandeze credeau că maternitatea este o completare a rolului femeii. Prin urmare, sunt fericiţi şi mândri că sunt mame. Ei au menţionat, de asemenea, recompensa viitoare pentru că se aşteaptă ca copiii lor să aibă grijă de ei. O femeie a spus: „*Sunt mândră că devin mamă. A deveni mamă mă face fericită. Uneori mă simt frustrat pentru că am prea multe lucruri de făcut (...) dar când copiii îmi spun mamă şi îmi dau o îmbrăţişare sau un sărut, mă simt atât de fericit şi uit toată munca grea*."[33]

Femeile thailandeze au raportat, de asemenea, neliniştea sarcinii de a fi mamă, fiind îngrijorate şi fiind nevoite să te sacrifici pentru că este o sarcină fără sfârşit. În Thailanda, maternitatea este încorporată într-o reţea de familie extinsă care oferă femeilor sprijin social. Societatea thailandeză acordă o mare valoare copiilor şi se aşteaptă ca femeile să rămână însărcinate cât mai curând posibil după căsătorie. Copiii au datoria de a avea grijă de mamele lor, în timp ce a avea copii este văzută ca o posibilitate de a aduce armonie şi fericire în societate. A fi mamă aduce recunoştinţă pentru ceea ce propria ta mamă a făcut pentru tine, acest lucru este foarte apreciat în cultura thailandeză[34].

Percepţiile femeilor thailandeze sunt diferite de cele ale femeilor occidentale din cauza sprijinului social pe care îl primesc din partea familiilor lor extinse. Femeile thailandeze nu trebuie să se simtă singure sau legate de casă, deoarece ceilalţi rude sunt acolo pentru a le ajuta. Spre deosebire de multe contexte occidentale, în care femeile se află în situaţii în care sunt separate de soţi, mame şi alte familii şi nu se pot baza pe ele pentru sprijin în timpul zilei.[35]

Deşi China a suferit multe schimbări în comparaţie cu tradiţiile sale înainte de Revoluţia Culturală, ideile despre maternitate au rămas aceleaşi (Hare-Mustin şi Hare, 1986). Mamele chineze sunt încă văzute ca nucleul familiei. Au fost intervievati (n = 80) chinezi între 20 şi 40 de ani, majoritatea studenţi. Ei i-au rugat pe studenţi să scrie şi să discute despre asocierile lor cu cuvântul „mamă". Au fost găsite anumite teme care pot fi găsite şi în ţările individualiste, cum ar fi accent pe sacrificiu şi grija. Cu toate acestea, chinezii au descris mamele ca fiind puternice, curajoase şi puternice din punct de vedere emoţional.

[32]C. Belew C. *Herbs and the childbearing woman*. Guidelines for midwives. J Nurse Midwifery. 1999;44:231–252.
[33]C. Belew C. *Herbs and the childbearing woman*. Guidelines for midwives. J Nurse Midwifery. 1999;44:231–252.
[34]Idem, pp. 231–252.
[35]Idem

3.5. Familii şi valori de-a lungul timpului în Europa

Familiile şi valorile s-au schimbat de-a lungul timpului în Europa. Cercetătorii au încercat să surprindă acest proces prin măsurarea valorilor din 33 de ţări europene pe diferite teme. Subiectele de interes pentru această teză sunt copiii, viaţa de familie şi căsătoria şi factorul soţie şi mama care lucrează[36]. Pentru a analiza rezultatele mai precis, cele 33 de ţări au fost împărţite în grupuri diferite care au cuprins ţările cu valori familiale similare. Franţa a fost evaluată în primul grup (cu Austria, Germania şi Regatul Unit, Slovenia şi Republica Cehă), în timp ce Ţările de Jos a fost grupată împreună cu ţările scandinave (clusterul 4).

Deşi ţările au fost împărţite în grupuri diferite, ele nu diferă în ceea ce priveşte factorul soţie şi mama care lucrează. În ceea ce priveşte valorile religioase, grupul 1 (Franţa) şi grupul 4 (Ţările de Jos) nu au aprobat ambele pe deplin importanţa valorilor religioase. Cu toate acestea, diferenţele nu au fost extreme[37]. Putem concluziona că în aceste ţări europene influenţa valorilor religioase asupra valorilor familiei va fi mică. Cu toate acestea, cercetătorii au descoperit că confesiunile religioase determină aprobarea sau dezaprobarea soţiilor şi mamelor care lucrează, romano-catolicii şi evangheliştii fiind uşor în favoarea mamelor care lucrează, în timp ce protestanţii arată o aprobare scăzută.

Aceasta este o constatare interesantă, deoarece poate influenţa diferenţele constatate în percepţiile dintre francezi (în principal romano-catolici) şi femeile olandeze (medii protestante). După cum Georgas şi colab. (2004) concluzionează în studiul lor că religia dominantă poate avea influenţă asupra valorilor familiei. Ei au descoperit că acest lucru este deosebit de puternic în ţările catolice şi creştine ortodoxe (mai mult din est (deşi se schimbă rapid) şi ţările din sudul Europei), unde influenţa religiei arată valorile convenţionale ale familiei.

Franţa şi Ţările de Jos aparţin ţărilor care sunt mai puţin ortodoxe şi valorează mai puţin valorile convenţionale ale vieţii de familie; de asemenea, ei aprobă majoritatea divorţurilor şi avortului[38]. Chiar dacă pot exista diferenţe între ţările europene studiate de Georgas et al, (2004), se pare că diferenţele în valorile familiei ar putea fi mai mici şi moderate. Kalmijn (2003) a descoperit în studiul său cu date din Studiul Valorilor Europene că frecventarea la biserică se corelează puternic cu atitudinile legate de rol sexual, femeile care lucrează fiind mai liberale şi femeile care merg la biserică fiind mai conservatoare.[39]

Acest lucru poate fi explicat prin climatul cultural şi economic care modelează opiniile oamenilor despre valorile culturale. Dacă femeile cred sau nu că munca este

[36]J. Georgas, K. Mylonas, A. Gari, A., P. Panagiotopoulos, (2004). *Families and values in Europe*. In Arts, W., & Halman, L. (Eds). European values at the turn of the millennium, (p. 167- 204). Leiden, Boston: Koninklijke Brill NV
[37]Idem
[38]Idem
[39] M. Kalmijn (2003). *Country differences in sex-role attitudes: cultural and economic explanations*. In Arts, W., Hagenaars, J., & Halman, L. The cultural diversity of European unity: findings, explanations and reflections from the European Values study. Leiden, Boston, Koninklijke Brill, p. 335

acceptabilă pentru ele sau nu depinde de societatea lor culturală, care este, la rândul ei, influenţată de valorile religioase şi de valorile economice.

Concluzii

Această cercetare a investigat experienţa femeilor însărcinate în ceea ce priveşte nevoile lor de a căuta informaţii şi preferinţa lor în acest sens. Natura comparativă a acestui studiu a ajutat la inspectarea rolului diferenţelor culturale în alegerea surselor de informaţii şi a modului în care aceştia le caută.

Se pot trage următoarele concluzii:

1. Trăsăturile personale sau factorii psihologici pot afecta tendinţa cuiva spre căutare informaţii fie în direcţia de împiedicare, fie în direcţia de facilitare.

2. Normele şi credinţele culturale vor influenţa constant decizia cuiva.

3. Nivelul de încredere al femeilor în sistemul de sănătate va avea un efect asupra alegerii surselor de informaţii suplimentare şi asupra luării deciziilor. Rezultatele acestui studiu au indicat cu cât este mai mare încrederea în îngrijitor, cu atât este mai mare încrederea în luarea deciziilor.

4. Datorită efectului puternic al valorilor culturale, orice modificare a modelului de sănătate ar trebui să fie însoţită de consideraţie culturală.

Acest studiu a scos în lumină noile posibilităţi de îmbunătăţire a îngrijirii sarcinii prin analiza comportamentului femeilor însărcinate în căutarea de informaţii. Din păcate, din cauza limitărilor acestui studiu (timp scurt şi dimensiunea mică a eşantionului), rezultatul acestui studiu nu poate fi generalizat şi necesită investigaţii suplimentare. Analiza factorilor culturali care influenţează nevoile informaţionale şi comportamentul cuiva poate scurta distanţa până la furnizarea de informaţii personalizate.

Faima răspândită despre anumiţi medici târasese pe toţi oamenii în aceste câteva clinici celebre. Unii dintre cei intervievaţi au susţinut că aceşti medici admit trei pacienţi în acelaşi timp, ceea ce pune sub semnul întrebării confidenţialitatea necesară în fiecare vizită între

pacientului şi medicului. Interesant este că, în ciuda cozii lungi şi a lipsei de atenţie preferată din partea acestor clinici, acestea sunt încă preferate faţă de alte opţiuni. Această distribuţie dezechilibrată a pacienţilor poate avea un efect distructiv asupra sistemului de sănătate privat, care trebuie revizuit şi studiat în continuare.

Savanţii feminişti au luat în considerare modalităţile în care scripturile culturale ale comportamentului de gen contribuie la obiectivarea corpului feminin şi perpetuează relaţiile hegemonice de gen. O mare parte din lucrările din acest domeniu se bazează pe cea a renumitei teoreticiane a filmului Laura Mulvey (1975/1989), care a fost pionieră a conceptului de „privire masculină”. Mulvey descrie privirea masculină ca o tradiţie dominantă a culturii occidentale – şi una care este controlată de bărbaţi – în care femeile sunt reprezentate ca obiecte pentru consumul „masculin”. Pe baza analizelor sale asupra filmelor clasice de la Hollywood, Mulvey susţine că, din punct de vedere istoric, cinematograful occidental a construit privirea masculină ca activă şi cea feminină ca pasivă. Adică, femeile din film au fost afişate în mod tradiţional ca obiecte sexuale sau

ochelari, în timp ce bărbaţii au fost descrişi ca subiecţi activi sau protagonişti care fac ca lucrurile să se întâmple.

În ultimii ani, teoreticienii postmoderni şi feminişti au aplicat conceptele lui Foucault privind auto-supravegherea şi Panopticonul (1977) pentru a lua în considerare modurile în care privirea masculină exercită control cultural asupra corpului feminin. În ceea ce priveşte privirea masculină, Spitzack şi alţii au sugerat că, de-a lungul timpului, femeile sunt socializate pentru a interioriza privirea masculină şi, astfel, să se considere obiecte ale dorinţei bărbaţilor (Spitzack, 1990). În concluzie, deci, femeile interiorizează privirea exterioară a bărbaţilor şi, astfel, sunt obiecte nu numai ale privirii masculine, ci şi ale propriei lor priviri disciplinare.

Cercetările mai recente legate de supraveghere s-au concentrat pe conceptul de spectacol de celebritate (Kellner, 2004). În culturile occidentale contemporane, celebrităţile şi stilurile lor de viaţă sunt obiecte de interes cultural – sau „ochelari" – şi sunt construite ca idealuri societale. Spectacolul celebrităţii este susţinut de industria media, care gestionează imaginile celebrităţilor şi le fabrică astfel încât acestea să devină mărfuri care pot fi folosite pentru a vinde produse, inclusiv reviste. Această cultură media oferă consumatorilor materiale în scopuri de fantezie, visare şi modelare, toate acestea fiind invocate în construirea identităţilor (Kellner, 2004). Reviste de presă populare, cum ar fi People, oferă prezentări senzaţionale despre celebrităţi. Vieţile şi comportamentele vedetelor sunt sub supraveghere constantă pentru a oferi consumatorilor acest material. Aparent, corpurile gravide şi postpartum nu sunt imune la această supraveghere şi comercializare mass-media; mai degrabă, fertilitatea şi maternitatea au devenit acum mărfuri pe care mass-media să le vândă (Chambers, 2009).

Unele dintre cele mai vii exemple de spectacol şi supraveghere a corpului gravidei şi postpartum din cadrul revistei People şi Unica au fost evidente în conţinutul care urmăreşte vieţile şi schimbările corporale ale celebrităţilor însărcinate şi postpartum. Aici, corpurile femeilor prezentate au fost prezentate cititorilor înfăţişând corpul ideal de gravidă şi postpartum ca obiecte care urmează să fie cercetate. Oamenii au încadrat pozitiv sarcinile celebrităţi la modă sau frumoase şi femeile celebre postpartum cu succes în slăbit.

Imaginile şi textul însoţitor au oferit dovezi ale schimbărilor corporale asortate experimentate de femeile însărcinate şi postpartum şi au descris adesea perioada în care celebrităţile postpartum şi-au recuperat corpurile de dinainte de sarcină, lăudându-le pentru revenirea rapidă la sinele lor fost, înainte de gravidă şi svelt. Corpul gravidei a fost, de asemenea, prezentat ca un exemplu de glamour şi frumuseţe. Astfel, constatările oferă sprijin pentru argumentul lui Mulvey că, în contextele culturii populare, corpurile femeilor sunt cel mai apreciate atunci când sunt în conformitate cu normele disciplinare şi sugerează, de asemenea, că astfel de corpuri (adică cele care sunt prezentate ca dezirabile) invită supravegherea şi privirea chiar şi în timpul sarcina. Descoperirile extind, de asemenea, munca lui Mulvey, propunând că argumentele sale despre privire şi cultura spectacolului şi obiectivării se pot aplica nu numai filmului, ci şi conţinutului revistei editoriale despre corp.

Bibliografie

M. Ainsworth, R. Marvin. On the shaping of attachment theory and research: An interview with Mary D.S. Ainsworth. Monogr Soc Res Child Dev. 1994;60:3–21. 10.1111/j.1540-5834.1995.tb00200.x

J .L. Aber, J. Belsky, A. Slade, K. Crnic, Stability and change in mothers' representations of their relationship with their toddlers. Developmental Psychology. 1999;35(4):1038–1047

A. Abraham (1991), Introducere în sociologia urbana, Bucuresti: Editura Stiintifica

R. Ayaz, M. Hocaoğlu, T. Günay, A. Turgut & a. Karateke, A. (2020). Anxiety and depression symptoms in the same pregnant women before and during the COVID-19 pandemic. „Journal of perinatal medicine", 48(9), 965-970.

J. Bowlby . Attachment and loss: Vol. 1. Attachment. 2. New York: Basic Books; 1969/1982

M. S. Ainsworth, M.C. Blehar, E. Waters, S. Wall Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation. Oxford, England: Lawrence Erlbaum; 1978.

J. Brown, M. Ferree, Myra Marx (2005) Close Your Eyes and Think of England: Pronatalism in the British Print Media. Gender and Society. 19(1)

C. T. Beck, S. Watson (2008). Impact of birth trauma on breast-feeding: A tale of two pathways. Nursing Research, 57(4), 228–236. 10.1097/01.NNR.0000313494.87282.90

M. H. Bornstein C. S. Tamis LeMonda Activities and interactions of mothers and their firstborn infants in the first six months of life: Covariation, stability, continuity, correspondence, and prediction [Electronic Version] Child Development. 1990;61(4):1206–1217

C. Belew C. Herbs and the childbearing woman. Guidelines for midwives. J Nurse Midwifery. 1999;44:231–252.

M. Berer, (2013) Termination of pregnancy as emergency obstetric care: the interpretation of Catholic health policy and the consequences for pregnant women. An analysis of the death of Savita Halappanavar in Ireland and similar cases. Reproductive Health Matters. Published early online, URL: http://www.rhmjournal.org.uk/publications/paper-of-the-month/Termination-of-pregnancy-as-emergency-obstetric-care.pdf

R. Beijers, J.K. Buitelaar, C. de Weerth. (2014). Mechanisms underlying the effects of prenatal psychosocial stress on child outcomes: Beyond the HPA axis. European Child & Adolescent Psychiatry, 23(10), 943–956. https://doi.org/10.1007/s00787-014-0566-3

J. Cassidy The nature of the child's ties. In: Cassidy J, Shaver PR, editors. Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications. New York: Guilford Press; 2008

M. Coman (2000) Evoluţii în teoria jurnalismului despre „tranziţia" media în Europa Centrală şi de Est 1990-99. Studii de Jurnalism. 1(1):35-56

R. Dekker (2012). What is Patient-Centered Maternity Care? Online disponibil: https://evidencebasedbirth.com/what-is-patient-centered-maternity-care/

S. Draga Alexandru (2007) Changes and Challenges in Gender Stereotypes in Romanian TV Shows around the Moment of EU Accession. Identities: Journal for Politics, Gender and Culture. 12:101-122.

E. Durkheim (1915), The Elementary Forms of the Religious Life: A Study in Religious Sociology, translated by Joseph Ward Swain, New York: Macmillan

B. Einhorn (1993) Cinderella Goes to Market – Verso, London, New York

E. Emmanuel, E. , W. St. John, W. (2010). Maternal distress: A concept analysis. Journal of Advanced Nursing, 66(9), 2104–2115. https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2010.05371

P. Frosh, G. Wolfsfeld (2007) ImagiNation: news discourse, nationhood and civil society. Media, Culture and Society. 29(1):105-129

J. Georgas, K. Mylonas, A. Gari, A., P. Panagiotopoulos, (2004). Families and values in Europe. In Arts, W., & Halman, L. (Eds). European values at the turn of the millennium, (p. 167- 204). Leiden, Boston: Koninklijke Brill NV

D. Gjerdingen, S. Crow, P. McGovern, M. Miner, B. Center, (2009). Postpartum depression screening at well-child visits: validity of a 2-question screen and the PHQ-9. The Annals of Family Medicine, 7(1), 63-70., pp. 63-70
C. Graves-Brown, 2010, Dancing for Hathor: Women in Ancient Egypt, London: Continuum
Habermas (1975), Legitimation Crisis, Boston: Beacon Press
M. Hanganu (2010) Bombe cu efect întârziat. Corect Books: Editura Virtual [e-book]
A. Horsch, J. Lalor, S. Downe (2020). Moral and mental health challenges faced by maternity staff during the COVID-19 pandemic. Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy, 12(S1), S141–S142. https://doi.org/10.1037/tra0000629
K. McGeough, Birth Bricks, Potter's Wheels, and Exodus 1,16,„Biblica 87", no. 3 (2006): 305-18. http://www.jstor.org/stable/42614685, 305, 314-316.
G.Hicks (2008) The Life of Traditional Demonological Legends in Contemporary Urban Ukrainian Communities, Folklore: an Online Electronic Journal, vol. 40
Hulubas (2011)"The Socio-Cultural Effects of Banning Traditional Midwives to Attend Homebirth in Romania", „Journal of Ethnology and Folkloristic"s, vol. 5, no. 2 (2011), Tartu, Estonia, p. 81-90.
G. Jiet (2011) Riturile de trecere în Tinutul Momârlanilor. Nasterea, Târgu Jiu: Maiastra.
A. Johnson, R. Edwards, H. Puwak (1993) – Foster Care and Adoption policy in Romania: Sugestions for International Intervention – Child Welfare League of America, vol. LXXII, no. 5/September-October 1993
M. Kalmijn (2003). Country differences in sex-role attitudes: cultural and economic explanations. In Arts, W., Hagenaars, J., & Halman, L. The cultural diversity of European unity: findings, explanations and reflections from the European Values study. Leiden, Boston, Koninklijke Brill
O. Kulakac, S. Oncel, A. Meydanlioglu, et al. The opinions of employed mothers about their own nutrition during lactation: A questionnaire survey. Int J Nurs Stud. 2007;44:589–600
M. Main, J. Solomon. Procedures for identifying infants as disorganized/disoriented during the Ainsworth strange situation. In: Greenberg MT, Cicchetti D, editors. Attachment in the preschool years: Theory, research, and intervention. Chicago: University of Chicago Press
H. Matsuo (2003). The transition to motherhood in Japan: a comparison with the Netherlands. Rijksuniversiteit Groningen, Dissertation. Rozenberg Publishers, Amsterdam
R. Mercer, Becoming a mother versus maternal role attainment, în „Journal of Nursing Scholarship", 36, nr. 3
R. McCauley, T. E. Lawson, (2002) Bringing Ritual to Mind. Psychological Foundations of Cultural Forms, Cambridge University Press.
L. Mele (2005), (eds), The Urban Sociology Reader, New York: Routledge
A. Mihu 2002, Antropologie culturala, Cluj-Napoca: Dacia
Labov (1973), Sociolinguistic Patterns, Philadelphia: University of Pennsylvania Press
M. Lataianu (Stefan) (1994) Recenzie la cartea Barbara Einhorn „Cenusareasa merge la piata" (Verso, Londra, New York, 1993) – publicata in Review of Romanian Sociology nr. 5/1994., p. 537
I. Mihali, 2009, Dublu tratat de urbanologie, Cluj: Idea Design & Print
Pétonnet (1982) L'Observation flottante. L'exemple d'un cimetière parisien, L'Homme, tome 22, no. 4
J. Poehlmann, B. H. Fiese The interaction of maternal and infant vulnerabilities on developing attachment relationships [Electronic Version] Development & Psychopathology. 2001;13(1)
Redfield (1947), The Folk Society, The American Journal of Sociology, vol. 52, no. 4
L. Remennick (2000). Childless iin the land of imperative motherhood: Stigma and coping among infertile Israeli women. Sex Roles: A Journal of Research, 43(11-12), 821–841. https://doi.org/10.1023/A:1011084821700

A. Slade Parental reflective functioning: An introduction. Attachment & Human Development. 2005;7(3):269–281
S. B. Thapa, A. Mainali, S. E. Schwank, G. Acharya, G. (2020). Maternal mental health in the time of the COVID-19 pandemic. Acta Obstetricia et Gynecologica Scandinavica, 99(7), 817–818.
V. Trebici, (1997) Ce politică demografică are nevoie România?, Populaţie & Societate 3: 1–2.
LA.Van Egeren, MS., Barratt, MA Roach. Mother-infant responsiveness: Timing, mutual regulation, and interactional context [Electronic Version] Developmental Psychology. 2001;37(5):684–697

NOUNS BORROWED FROM OTHER LANGUAGES WITH SPECIAL PLURAL FORMS, BUT WITH THE SAME MEANING. RELEVANT IDIOMS

Emilia ȘTEFAN
Lecturer, PhD, University of Craiova

Abstract: As generally known, nouns manifest certain variations in their plural forms in German language, as some may have a second or even a third plural form. In most cases, only one variant is classified as standard use, while the others can be used as regional colloquial alternatives. This paper attempts to outline nouns borrowed from other languages with special plural forms and to explain the meaning of various idioms in which they are inserted.

Keywords: types of declension, nouns with double plural forms, idioms

In der deutschen Sprache gibt es einige Sonderfälle, wenn die Substantive gewisse Schwankungen bei der Pluralbildung aufzeigen, indem sie eine zweite (manchmal sogar eine dritte) verschiedene Pluralform aufweisen. In den meisten Fällen gilt nur eine bestimmte Variante als standardsprachlich, während die anderen als mundartliche, umganssprachliche oder nur als regionale Varianten gebraucht werden können.

Eine Reihe von Substantiven entwickeln auf diese Weise eine doppelte Pluralform oder in manchen Umständen kommen sogar dreifache Formen vor. Diese Sonderformen sind entweder ohne Bedeutungsunterschied oder sie haben verschiedene Bedeutungen bei den verschiedenen Pluralformen.

Einige Beispiele von Substantiven mit doppelten Pluralformen ohne Bedeutungsunterschied sind: *der Ballon – die Ballons/ die Ballone*; *der Pantoffel – die Pantoffel/ die Pantoffeln* usw.

Einige homonyme Substantive mit demselben Genus und verschiedene Pluralformen mit Bedeutungsunterschied sind: *die Bank – die Bänke* (=Sitzmöbel)/ *die Banken* (=Geldinstitut); *der Strauß – die Sträuße* (=gebundene Blumen)/ *die Straußе* (=Laufvogel) usw.

Im Folgenden möchte ich diese Ausnahmen schildern, in denen die Substantive mit zwei oder sogar drei Pluralformen vorkommen, ihre Bedeutung wird erläutert und die verschiedenen Umständen sind ausgeführt, in denen die Substantive in Redewendungen benutzt werden.

Fremdwörter weisen eine besondere Pluralbildung auf und achten auf keine festen Deklinationsregeln. Bei den Substantiven mit mehreren Pluralformen, kann eine Form je nach eins der fünf Deklinationstypen gebildet werden und die andere schildert eine besondere Pluralbildung. Man kann eine annähernde Charakterisierung dieser Sonderfälle machen:

- “einige Maskulina und Neutra, die im Singular auf ***a, um, us*** enden, können im Plural durch ***en*** ersetzt werden: *Firmen, Dramen, Themen, Alben”;* [1]

[1] *Deutsche Grammatik* – Ulrich Engel, Julius Groos Verlag, Heidelberg,1988, Seite 506.

- "bei einigen Neutra auf ***a*** wird gelegentlich noch die ursprüngliche griechische Pluralendung ***ata*** verwendet: *Themata, Kommata"*; [2]
- "verschiedene Fremdwörter haben neben der Basisbildung auch besondere Pluralformen, die folgende Endungen bekommen": [3]

-a (mit Wegfall der Endung): *das Lexikon – die Lexica*; *das Visum – die Visa; das Nomen – die Nomina*

-i (mit Wegfall der Endung): *das Solo – die Soli; der Saldo – die Saldi; das Tempo – die Tempi*

-en (mit Wegfall oder Veränderung der Endung): *das Konto – die Konten; der Kaktus – die Kakteen; die Matrix – die Matrizen*

-s (mit Veränderung der Endung): *der Index – die Indizes; der Kodex – die Kodizes; der Appendix – die Appendizes; die Matrix – die Matrices/Matrizes.*

Gemäß diesen Kennzeichen lassen sich folgende Fremdwörter mit doppelten oder mehreren Pluralformen unterscheiden:

- **Der Appendix – die Appendizes**
  - die Appendixe (Deklination Typ II)

1. Anhang, Zusatz
2. Medizin ≈ *Blinddarm*

- **Der Atlas – die Atlasse** (Deklination Typ II)
  - die Atlanten (Deklination Typ IV)

1. ein Buch, das eine Sammlung von Landkarten enthält
2. der Atlas – die Atlasse: ein glänzender, schwerer Seidenstoff
3. der Atlas (kein Plural): ein Gebirge in Nordafrika
4. der Atlas (kein Plural): ein Gott, der in der griechischen Mythologie Träger des Himmels war
5. der Atlas (Anatomie) - der erste Halswirbel

- **Der Balkon – die Balkons** (Deklination Typ V)
  - die Balkone (Deklination Typ II)

1. eine Plattform (mit einem Geländer oder einer Mauer), die an die Außenwand eines Gebäudes gebaut ist; *auf den Balkon (hinaus)gehen; sich auf den Balkon setzen*
2. die Sitzreihen im Kino oder Theater, die sich (weit) über den anderen befinden
Redewendung:
einen tollen Balkon haben (umgangssprachlich) – "einen schönen Busen haben"[4]

- **Die Firma – die Firmen** (Deklination Typ IV)

[2] *Idem*
[3] *Deutsche Grammatik* – Gerhard Helbig, Joachim Buscha, Langenscheidt Verlag, Leipzig, Berlin, München, 1996, Seite 246.
[4] *Wörterbuch für Redensarten, Redewendungen, idiomatische Ausdrücke, Sprichwörter,Umgangssprache* https://www.redensarten-index.de/suche.php?suchbegriff=balkon&bool=relevanz&gawoe=an&sp0=rart_ou&sp1=rart_varianten_ou&sp2=erl_ou

- die Firma (Deklination Typ I)

~ ein meist privates Unternehmen, das Waren produziert, mit ihnen handelt oder Dienstleistungen anbietet

Redewendung:

Die Firma dankt! – "Danke!"[5]

- **Der Index - die Indexe** (Deklination Typ II)
  - die Indizes
  - die Indices

1. Plural - **Indexe/Indices**: eine alphabetische Liste von Namen oder Begriffen am Schluss eines Buches ≈ *Register, Verzeichnis <etwas steht im Index; etwas im Index nachschlagen>*

2. Plura – **Indexe**: eine Liste von Büchern, Filmen oder Ähnliches, die verboten sind (besonders von der Kirche) *<etwas kommt auf den Index, steht auf dem Index>*

3. Plural - **Indices**: besonders in der Mathematik: eine Zahl oder ein Buchstabe in kleiner Schrift, mit denen man verschiedene Begriffe, Werte oder Größen unterscheidet, die die gleiche Bezeichnung haben *<ein hochgestellter, tiefgestellter Index>: z.B. Bei den mathematischen Größen „n_3" und „x^2" sind „3" und „2" Indices*

4. Plural – **Indices**: eine hochgestellte Zahl oder ein Symbol in einem Text, die auf eine Anmerkung (oder Fußnote) verweisen *<einen Index setzen>*

5. Plural – **Indices**: (Wirtschaftlich) eine Statistik, die das Verhältnis der aktuellen Höhe von Preisen, Kosten usw. zu ihrer Höhe zu einem früheren Zeitpunkt ausdrückt: *<der Index der Lebenshaltungskosten, der Preise ist gefallen, gestiegen>; Preisindex*

- **Der Kaktus – die Kakteen** (Deklination Typ IV)
  - die Kaktusse (Deklination Typ II)

~ eine (tropische) Pflanze, die wie eine Säule oder Kugel aussieht, viele Dornen hat, sehr wenig Wasser benötigt und daher auch in der Wüste wachsen kann

- **Der Kodex – die Kodizes**
  - die Kodexe (Deklination Typ II)

1. Plural - **Kodizes**: zwischen zwei Holzdeckeln in einer Art Buch zusammengefügte Handschriften

2. Plural - **Kodizes**: Gesetzessammlung

3. Plural - **Kodexe**: ungeschriebene Verhaltensregeln, an denen sich eine Gesellschaftsgruppe orientiert

- **Das Komma – die Kommas** (Deklination Typ V)
  - die Kommata

[5] Idem

~ ein Interpunktionszeichen, das wie ein tiefgestellter, senkrechter kleiner Strich aussieht; das Komma verdeutlicht die grammatische Gliederung des Satzes, indem es Haupt- und Nebensatz trennt, Einschübe verdeutlicht und Aufzählungen gliedert
1. in Grammatik: Zeichen, das einen Satz gliedert
2. in Mathematik: Zeichen zwischen ganzen Zahlen und Dezimalstellen

- **Das Konto – die Kontos** (Deklination Typ V)
  - die Konten (Deklination Typ IV)

~ eine Art Übersicht (mit einer bestimmten Nummer) besonders bei einer Bank, aus der hervorgeht, wie viel Geld jemand dort noch hat, was dazugekommen ist und was ausgegeben (abgebucht) worden ist
<ein Konto bei einer Bank eröffne/ haben/ sperren lassen/ überziehen/ ausgleichen/ auflösen; die Bank richtet ein Konto für jemanden ein/ führt ein Konto für jemanden; etwas von einem Konto abheben/ abbuchen/ abziehen/ etwas auf ein Konto einzahlen/ überweisen; etwas einem Konto gutschreiben; ein Konto mit etwas belasten>
Redewendungen:
auf jemandes Konto gehen (umgangsprachlich) – "für etwas verantwortlich sein; der Verursacher / Täter/ Erzeuger sein"[6]
Geld / das Konto einfrieren – "die freie Verfügbarkeit des Geldes unterbinden"[7]

- **Das Lexikon – die Lexika**
  - die Lexiken (Deklination Typ IV)

1. ein Buch, in dem Begriffe in der Reihenfolge des Alphabets angeordnet sind und in dem man zu jedem Begriff Erklärungen und Informationen findet
2. *≈ Wörterbuch*
3. Sprachwissenschaft: der Wortschatz einer Sprache im Gegensatz zur Grammatik
Redewendung:
ein wandelndes Lexikon (gesprochen) = "jemand, der ein großes Wissen hat"

- **Der Lift – die Lifte** (Deklination Typ II)
  - die Lifts (Deklination Typ V)

1. *≈ Fahrstuhl*: ein Aufzug in einem Gebäude
2. kurz für ***Skilift***

- **Die Matrix – die Matrices**
  - die Matrizen
  - die Matrizes

1. Fachsprache: geordnetes Schema, das einem Bauplan oder Schaltplan zugrundeliegt: *die Matrix des Chromosomensatzes/ des Farbfernsehers*
2. Mathematik: Anordnung von Zahlen in waagrechten und senkrechten Reihen

[6] Ibidem
[7] Ibidem

❖ **Das Mineral – die Minerale** (Deklination Typ II)
- die Mineralien (Deklination Typ IV)

1. eine anorganische, meist kristallisierte Substanz, die in der Erdrinde vorkommt (zum Beispiel Gesteine)
2. nur Plural: Salze (meist in Wasser gelöst), von denen ein Bestandteil ein Mineral ist (wie
z. B. Natrium oder Kalium): *Dieses Getränk enthält sieben wichtige Mineralien*

❖ **Das Nomen – die Nomen** (Deklination Typ I)
- die Nomina

1. ≈ *Substantiv*
2. Sammelbegriff für Substantive oder Adjektive

❖ **Das Pronomen – die Pronomen** (Deklination Typ I)
- die Pronomina

~ ein Wort, das man statt eines Substantivs benutzt und das sich auf dieselbe Person oder Sache bezieht wie das Substantiv, z. B. ***er*** oder ***sie*** ≈ *Fürwort*

❖ **Der Saldo – die Saldi**
- die Salden (Deklination Typ IV)
- die Saldos (Deklination Typ V)

~ *Bankwesen*: die Differenz zwischen Einnahmen und Ausgaben oder Guthaben und Forderungen (auf einem Konto)

❖ **Das Semikolon - die Semikolons** (Deklination Typ V)
- die Semikola

≈ *Strichpunkt*

❖ **Das Schema – die Schemas** (Deklination Typ V)
- die Schemata
- die Schemen (fälschlich) (Deklination Typ IV)

1. eine Zeichnung, in der die wichtigsten Merkmale einer Sache dargestellt sind
2. *oft pejorativ*: eine Vorstellung, die man davon hat, wie etwas geschehen soll und nach der man immer wieder handelt ≈ *Konzept <ein festes, starres Schema; etwas läuft nach einem Schema ab; nach einem bestimmten Schema arbeiten, vorgehen>*
<u>Redewendungen</u>:
immer nach Schema F (abwertend) - "übliche / normale / unüberlegte / undifferenzierte / bürokratische Vorgehensweise"[8]
- jemand/ etwas passt nicht ins/ passt in kein Schema; jemand/ etwas lässt sich in kein Schema pressen - "jemand/ etwas ist ganz eigenartig, anders als normal"

[8] Ibidem

❖ **Das Solo - die Solos** (Deklination Typ V)
- die Soli

~ der Teil eines Musikstücks oder Balletts, bei dem nur ein einzelner Künstler singt, spielt oder tanzt

❖ **Das Tempo – die Tempos** (Deklination Typ V)
- die Tempi

1. die Geschwindigkeit einer Bewegung *<ein zügiges, rasendes Tempo; das Tempo erhöhen; mit hohem/niedrigem Tempo fahren> Tempolimit*
2. die Geschwindigkeit einer Handlung *<ein hohes, scharfes Tempo vorlegen, anschlagen>;* Arbeitstempo*: <das Tempo der Produktion verringern>*
3. Plural – **Tempi**: ein musikalisches Zeitmaß, die Geschwindigkeit, mit der eine Musikpassage gespielt wird
Redewendung:
Tempo, Tempo! = "Beeilt euch"[9]
auf das Tempo drücken – "die Geschwindigkeit erhöhen"[10]
mit affenartiger Geschwindigkeit; in einem affenartigen Tempo; in affenartigem Tempo – "mit sehr hoher Geschwindigkeit"11
im D-Zug-Tempo – "sehr schnell"[12]

❖ **Das Thema – die Themen** (Deklination Typ IV)
- die Themata

1. der Leitgedanke, der wichtigste Gegenstand oder Inhalt, um den es in einem Text, einem Gespräch oder einem Film geht
<über ein Thema diskutieren/sprechen, vom Thema abkommen, beim Thema bleiben, das Thema anschneiden/ meiden/ verfehlen/ wechseln, eine Konferenz zum Thema Stadtplanung, eine wissenschaftliche Arbeit zum Thema Wortbildung>
2. Musik: eine immer wiederkehrende charakteristische Tonfolge in einem Musikstück
< ein Thema variieren, Variationen zu einem Thema von Bach>

❖ **Das Visum – die Visa**
- die Visen (Deklination Typ IV)

~ eine Genehmigung in Form eines Sichtvermerks in einem Pass, (für eine bestimmte Zeit) in ein Land einreisen oder aus einem Land ausreisen zu dürfen
<ein Visum beantragen; jemandem ein Visum ausstellen, erteilen; ein Visum läuft ab>
* **das Visum – die Visa** (in der Schweiz): Namenszeichen, Unterschrift

In dem vorliegenden Beitrag habe ich versucht hervorzuheben, dass diese Fremdwörter mit besonderen Pluralformen und gleicher Bedeutung in mehreren Redewendungen erscheinen, ihrer Bedeutung ich erklärt habe.

[9] Ibidem
[10] Ibidem
[11] Ibidem
[12] Ibidem

Bibliographie

Deutsche Grammatik – Gerhard Helbig, Joachim Buscha, Langenscheidt Verlag, Leipzig, Berlin, München, 1996.
Deutsche Grammatik – Ulrich Engel, Julius Groos Verlag, Heidelberg,1988.
Handbuch der deutschen Grammatik – Elke Hentschel, Harald Weydt, Walter de Gruyter Verlag, Berlin,1990.
Dictionar frazeologic german-român - Alexandru Roman, Editura Teora, Bucureşti, 1998.
http://de.thefreedictionary.com/
Wörterbuch für Redensarten, Redewendungen, idiomatische Ausdrücke, Sprichwörter,Umgangssprache: https://www.redensarten-index.de/suche.php?suchbegriff=balkon&bool=relevanz&gawoe=an&sp0=rart_ou&sp1=rart_varianten_ou&sp2=erl_ou
http://de.wikipedia.org/wiki/Substantiv
http://mmtux.idf.uni-heidelberg.de/ProGram/Grammatik/Wortbildung/Wortbildung.htm
http://www.uni-leipzig.de/~oehl/SS09SemWortbildungReferat230609GruppeII.pdf

APPLICATION OF EXPERIMENTAL ANALYSIS OF FUNCTIONAL BEHAVIOR TO DEFINING BEHAVIORAL FUNCTIONS IN CHILDREN WITH AUTISM SPECTRUM DISORDERS

Tatiana GÎRDEVA
clinical psychology master's degree, State University of Moldova
Victoria MAXIMCIUC
Assoc. Prof., PhD, Ion Creangă State Pedagogical University, Chișinău, Republic of Moldova

Abstract: This article describes the application of an experimental functional analysis of behavior to determine the functions of behavior in a child with autism spectrum disorder (ASD). Problem behavior is always a current aspect in the development, growth and education of children with ASD and is the focus of attention of researchers around the world. Neglecting problem behavior leads to negative outcomes in the development of mental processes, qualities, personality traits and social skills. The research methodology of behavior functions, the development and application of training is a very rigorous process and requires the presence of professional and personal qualities from a specialist, the support, understanding and work of the familiar circle. In this article the relevance of the study is argued, a case of problematic behavior is presented, a methodology for studying the functions of the target behavior, a training model developed and applied using the experimental functional analysis of the behavior. Selecting a strategy for correcting problem behavior is always done taking into account the skills developed in a child with ASD.

Keywords: autism spectrum disorders, problem behavior, functional analysis experimental procedure, behavioral functions, conditions, individual approach.

Actualitatea studiului se datorează mai multor factori: o creştere a numărului de copii cu tulburări din spectrul autismului (TSA); necesitatea creării unui mediu incluziv; comportamentul nedorit creează dificultăţi semnificative în dezvoltarea proceselor mentale, a calităţilor personale şi a abilităţilor sociale. Problemele copiilor cu TSA sunt în permanenţă în centrul atenţiei cercetătorilor. Din ce în ce mai mult, se acordă o atenţie sporită direcţiei psihologice şi pedagogice a studiului acestei probleme în toate ţările lumii (S.S. Morozova [2], N.A. Alonim [5], L.K. Koegel, Koegel R.L [6]). Totuşi, cea mai relevantă şi importantă este aspectul de corectare a comportamentului problematic la copiii cu TSA, întrucât toţi aceşti copii sunt foarte diferiţi, iar manifestarea comportamentului lor ţintă depinde de caracteristicile lor psihologice şi emoţionale individuale: O.I. Lovaas [3], B.F. Skinner [4], O. Meleshkevich [1].

Scopul : studierea şi determinarea funcţiei comportamentului stereotip de „muşcare a mâinii" pe baza unei analize funcţionale experimentale a comportamentului.

Obiectivele cercetării: 1) descrierea topografică şi funcţională a comportamentului; 2) colectarea datelor ce ţin de comportament; 3) determinarea ordinii experimentului; 4) formularea ipotezei şi funcţiei de comportamentale; 5) analiza datelor privind funcţia conducătoare a comportamentului; 6) selectarea metodelor de corectare a comportamentului problemă.

Descrierea comportamentului problematic. Participant la experiment, Mark 4 ani şi 9 luni. Practică terapia ABA de 3 ori pe saptamână. Copilul are un nivel scăzut de

dezvoltare a abilităţilor sociale cât şi intelectuale. Ca adresare faţă de un adult, el foloseşte gestul „bate din palme pe mâna unui adult”. Mark nu are abilităţi de vorbire, persistă un nivel scăzut de dezvoltare a abilităţilor de percepţie vizuală, cât şi a comportamentul pe post de ascultător etc. În terapie nu este utilizat sistemul de comunicare alternativă. În ceea ce priveşte dezvoltarea motrică, se observă dereglări - în timpul mersului, în timpul mersului copilul chiar poate cădea. În ceea ce priveşte dezvoltarea senzorială, el preferă să ia diverse obiecte în mâină, să simtă, să miroase şi să le împrăştie prin încăpere. Abilităţile de auto- deservire sunt la un nivel foarte scăzut. În această sferă de dezvoltare, copilul are nevoie de ajutorul constant al unui adult. Mark preferă puzzle-uri cu animale, desene animate, un telefon în care îi place doar să gliseze în meniu, să sară pe minge. Copilul se muşcă de mâini, acest comportament înrăutăţeşte calitatea vieţii copilului, întrucât muşcăturile sunt de intensitate diferită şi acest lucru poate duce la apariţia bătăturilor şi chiar a sângelui.

Descrierea topografică a comportamentului problemă: aduce mâna stângă cu spatele la buze, pocnind, muşcă în 3-4 locuri. Apoi îşi schimbă mâina şi face la fel aceleaşi muşcături. Un episod de comportament este considerat încheiat dacă copilul îşi scoate mâinile din gură şi tace timp de 15 secunde.

Descrierea funcţională a comportamntului problemă: în timpul orelor, în timpul vizionării unui desen animat, în timpul dezbrăcării, la darea instrucţiunilor, la deschiderea fermoarului, copilul aduce mâna stângă cu spatele la buze, pocnind, muşcă în 3-4 locuri.

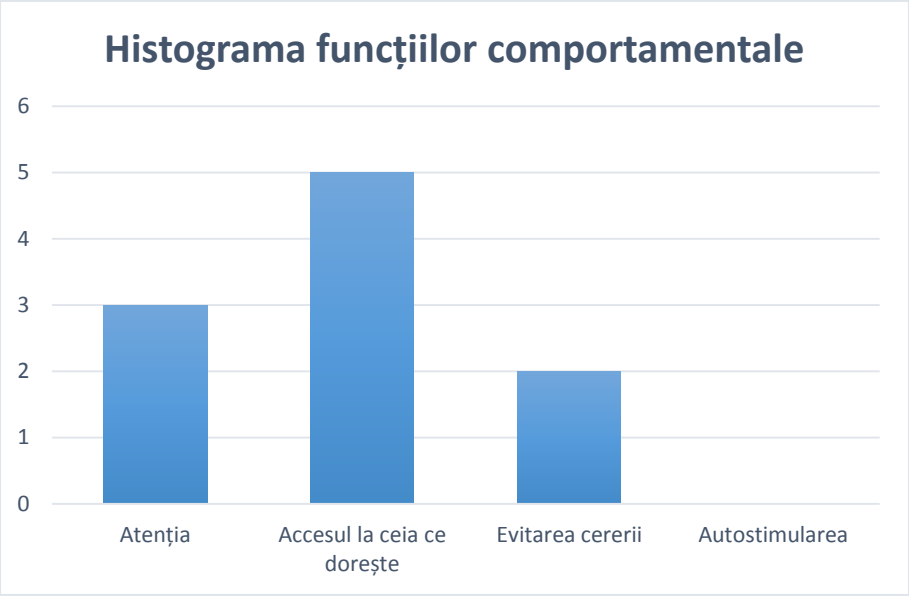
În continuare, analizăm problemele comportamentale. Datele obţinute despre comportament sunt prezentate în Tabelul 1.

Tabelul 1
Analiza ABC

Data si ora	**Ce s-a întâmplat înainte de comportament?**	**Ce a făcut copilul?**	**Cât a durat comporta mentul?**	**Ce s-a întâmplat după comportament?**	**Funcţia comporta mentală**
12.02.2022 15.00	Mama mănâncă stafide	Copilul a început să ţipe şi să muşte	2-5 s.	Mama a dat stafide	Acces la ceea ce vrei
15.10	Am văzut puzzle-ul meu preferat	Ţipete, călcând din picioare, muşcând mâinile	2-3 s.	Terapeutul blocând mâinile copilului	Acces la ceea ce vrei
15.22	Terapeutul ţinând o tabletă	Copilul a început să ţipe, să împrăştie puzzle-ul, să-şi muşte mâinile	5 s.	Terapeutul se apropie de Mark şi se îmbrăţişează	Acces la ceea ce vrei
15.30	Terapeutul dă instrucţiunea „Pune-l?”	Ţipă, muşcă mâinile, alunecă de pe scaun	3-4 s.	Terapeutul blocând mâinile copilului	Cere evitarea
15.45	Terapeutul ţinând o tabletă	Ţipă, muşcă mâinile, aruncă jucării	5 s.	Terapeutul se apropie de Mark şi se îmbrăţişează	Acces la ceea ce vrei
15.50	Terapeutul a scos o cutie de jucării	Aruncarea jucăriilor către terapeut	4 s.	Terapeutul se apropie de Mark şi se îmbrăţişează	Atenţie
16.02	Terapeutul vorbeşte cu mama	Copilul ţipă , îşi muşcă mâinile	3 s.	Terapeutul se apropie de Mark şi se	Atenţie

				îmbrățișează	
16.30	Mama vorbeste la telefon	Copil care țipă, mușcă mâinile	3 s.	Mama se apropie de David și se îmbrățișează	Atenție
16.37	Mama mănâncă stafide	Copilul a început să țipe și să muște	2-5 s.	Mama a dat stafide	Acces la ceea ce vrei

În contunuare snalizăm datele comportamentale sub care antecedente s-a manifestat comportamentul țintă (în număr de câte ori). În mod similar, analizăm consecințele pentru antecedentele de mai sus. Apoi prezentăm datele generalizate despre funcțiile comportamentale în grafic nr. 1.

Histograma 1. Date generalizate despre funcţiile comportamentale.

Ipoteza despre funcţia comportamentului problemă: accesul la obiectul sau acţiunile dorite, atenţie, evitarea solicitărilor.

Funcţia principală a comportamentului problemă este „Accesul la obiectl dorit”, aşa cum se poate observa din histograma 1. Indiferent de situaţie, din factorii de mediu anteriori, Mark manifestă un comportament problematic în majoritatea cazurilor, deoarece vrea să obţină ceea ce îşi doreşte. În acest sens, copilul va învăţa ulterior să ceară atenţie într-un mod acceptabil din punct de vedere social. Acest lucru va face viaţa mai uşoară pentru Mark şi familia lui. În continuare, prezentăm condiţiile procedurii experimentale a analizei experimentale în Tabelul 2.

Tabelul 2
Condiţiile procedurii experimentale de analiză experimentală

Condiţiile	Antecedente	Reacţie	Consecinţă
Atenţie	Lipsa de atentie	R	Acordarea Atenţiei
Cerinţă	Cerinţe academice	R	Încetarea pretenţiilor
Singurătate	Mediu epuizat	R	Fara consecinţe

Jocul	Mediu îmbogăţit fără cerinţe	R	Fara consecinţe
Acces	Prevenirea accesului la articole extrem de motivante	R	Returnarea articolului dorit

Procedura pentru prezentarea experimentală de analiză funcţională a fost implementată în clasă. Au fost organizate 5 condiţii: 1) acces, 2) singurătate, 3) cerere, 4) joacă, 5) singurătate.

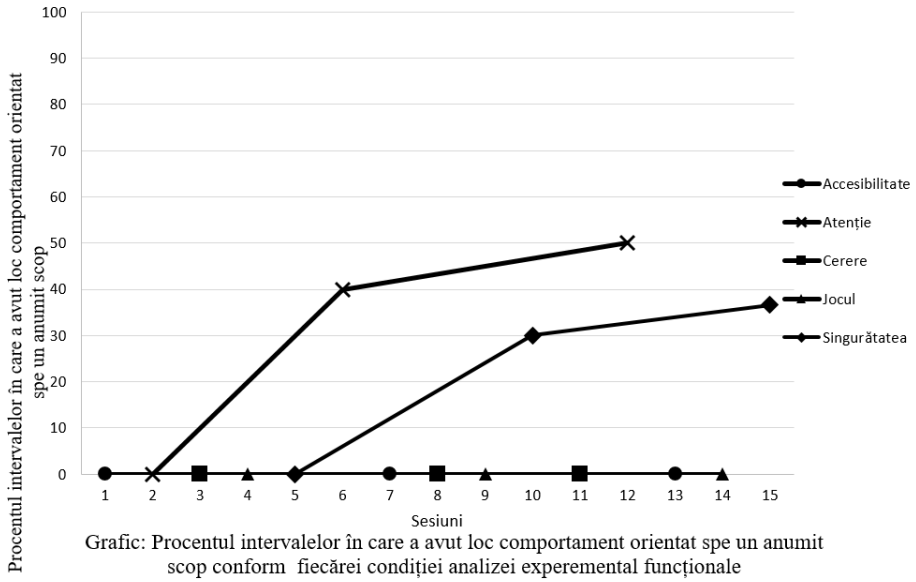
Fiecare dintre condiţii a fost efectuată timp de 5 minute şi repetată de 3 ori. Secvenţa este prezentată în tabelul 3.

Tabelul 3

Implementarea condiţiilor pentru analiza funcţională experimentală a comportamentului

Secvenţa 1	Secvenţa 2	Secvenţa 3
1. Acces 2. Atenţie 3. Cerinţă 4. Joc 5. Singurătatea _	1. Atenţie 2. Acces 3. Cerinţă 4. Joc 5. Singurătatea	1. Cerinţă 2. Atenţie 3. Acces 4. Joc 5. Singurătatea

Prezentăm grafic rezultatele procedurii experimentale de analiză funcţională în graficul 1.

Grafic: Procentul intervalelor în care a avut loc comportament orientat spe un anumit scop conform fiecărei condiţiei analizei experemental funcţionale

Datele din grafic arată că comportamentul ţintă al lui Mark, „Muşcarea mâinii”, a fost cel mai pronunţat în condiţiile „Atenţie” şi „Singurătate”.

Metode de corectare:

1. *Manipularea antecedentelor.* Formare de comunicare funcţională. Această alegere a fost făcută pentru a înlocui comportamentul problemă determinat de anumite condiţii motivaţionale cu comportamentul comunicativ corect. Metoda este planificată de a fi utilizată deoarece comportamentul de „muşcare a mâinii”, a cărui funcţie este „Captarea de Atenţie”, poate fi înlocuit cu un răspuns comunicativ alternativ folosind un card PECS.

Îmbogăţirea mediului. Alegerea a fost făcută, deoarece în scopul îmbogăţirii mediului, stimulentele motivaţionale pentru apariţia comportamentului ţintă sunt reduse. Atunci când se utilizează această metodă, se pot adăuga în mediu stimuli motivaţionali suplimentari (jucării, telefon, puzzle). În acest fel, Mark se va concentra pe noi stimuli motivaţionali în timp ce adultul este ocupat, iar frecvenţa comportamentului ţintă va scădea.

2. *Formarea unui nou comportament suplimentar*. Este planificată utilizarea procedurii: formarea unui nou comportament suplimentar. Acest comportament va înlocui comportamentul problematic „muşcarea mâinii" a cărui funcţie este „Captarea de Atenţie". Şi anume, în acele momente în care un adult va fi ocupat. Formarea unui nou comportament va permite copilului să-şi petreacă timpul liber în mod independent.

3. *Formarea diferenţierii.* Este planificată utilizarea tehnicii: formarea diferenţierii. Această abilitate îl va ajuta pe Mark să distingă în ce mediu este posibil să arate un comportament suplimentar format anterior.

Descrierea criteriilor de revizuire a metodelor de corectare. Selectarea metodelor de corectare va fi revizuită la 30 de zile de la aplicarea protocolului. Criteriul de revizuire în decurs de 30 de zile este ales ţinând cont de faptul că comportamentul lui Mark de a mușca mâinile provoacă disconfort lui şi celor din jur. Datorită faptului că comportamentul înrăutăţeşte calitatea vieţii copilului şi a rudelor acestuia, este necesar să se verifice în această etapă cât de eficiente sunt metodele de corectare a comportamentului. Pe baza urmăririi comportamentului, se poate determina dacă tehnicile sunt adecvate pentru un anumit copil sau dacă trebuie făcute modificări ale planului de intervenţie pentru comportamentul vizat.

Concluzii. Comportamentul problematic este una dintre cele mai frecvente probleme în lucrul cu copiii cu TSA. Are un impact negativ asupra dezvoltării mentale, personale şi sociale. În cadrul analizei comportamentale aplicate, este foarte important să putem defini şi descrie corect descrierea topografică şi funcţională a comportamentului. Este foarte important şi scrupulos să urmărim paşii principali în studiul funcţiilor comportamentului ţintă. Alegerea strategiilor de corectare a comportamentului ţintă se realizează întotdeauna ţinând cont de abilităţile formate deja prezente în repertoriul copilului. De asemenea, la expirarea perioadei de revizuire a criteriilor, se fac modificări în planul comportamental al copilului pentru a facilita şi în mod eficient educaţia ulterioară.

Referinţe:

Meleshkevich, O. V. Copii speciali. Introducere în Analiza Comportamentală Aplicată (ABA): principii pentru corectarea comportamentului problematic şi strategii pentru predarea copiilor cu tulburări din spectrul autist şi alte dizabilităţi de dezvoltare. Samara: Bahrakh -XM, 2014. 208p.

Morozova S. S. Autismul: munca corecţională în forme severe şi complicate - M.: VLADOS, 2007. 176 p.

Lovaas, O. I. Terapia comportamentală şi funcţionarea normală educaţională şi intelectuală a copiilor mici cu autism / O. I. Lovaas // Revista de consultaţii şi psihologie clinică, 1987, Nr. 55, p. 3-9.

Skinner, B.F. Comportamentul organismelor. M.: Operant, 2016. 368 p.

Alonim HA, Schayngesicht G., Liberman G., Tayar D., Yalin N. Identificarea semnelor timpurii de autism în Fist Year of Life. // Jurnalul Israelian de Pediatrie. 2011. vol.76, p. 55-77.
Koegel LK, Koegel RL Motivarea comunicării la copiii cu autism. // E. Schopler, GB Mesibov (Eds.), Învăţare şi cogniţie în autism. -New York: Plenum press. 1995, p. 73-87

CONSIDERATIONS REGARDING THE PATRIMONIAL LIABILITY OF PUBLIC AUTHORITIES IN ADMINISTRATIVE LITIGATION, ACORDING TO LAW NO. 544/2004 PROVISIONS

Eugenia IOVANAS
PhD., Aurel Vlaicu University

Abstract: According to the provisions of Law on Administrative Litigation, the characteristics of the patrimonial responsibility for the damages caused to individuals implies the fulfillment of several legal conditions, i.e: the existence of an illegal administrative act, or the denial to meet right request, the existence of a patrimonial lesion, the existence of the causal relationship between the administrative act and the patrimonial damage, and the fault of the administrative authority.
If these distinctive features, that each of the afore-mentioned general conditions presents, are compared to the general conditions of civil and tort litigation, the basis of administrative liability for damages, caused by the public administration authorities arises.

Keywords: administrative contentious, patrimonial liability, public authority, illegal administrative act, damage/prejudice, unjustified denial.

Liability of public authorities is based on fault, under the conditions regulated by Administrative Contentious Law No. 554/2004.

According to the provisions of Law no. 554/2004 -art. 16, the claims in court may also be stated against the physical person who has elaborated, issued or concluded the act, or, as the case may be, the physical person who is guilty of the refusal to solve a request regarding to a subjective right or a legitimate interest, if compensation is claimed for the caused damage or for delay.

As established by republished Romanian Constitution (art. 73 par. 3 lit., art. 123, paragraph 5 and art. 125), administrative litigation courts have the judicature to resolve actions for damages caused by administrative acts of public authorities. The conditions and the limits of right exercise belonging to any person injured by a public authority and the right for repairs, are established by organic law, in accordance with art. 52 of republished Romanian Constitution. From a procedural point of view, the right for repairs may be exercised by means of a distinct action against the public authority, respectively, a distinct action against the civil servant, or by a concurrent action set against both public authority and the civil servant.

As constant jurisprudence approach, the jurisdiction of actions for damages, exercised on principale proceedings belongs to administrative litigation court, on basis of Law no.554 / 2004, Law of Administrative Contentious provisions (art.19), only if the court has ordered the annulment of the act, or after the court action in damages was admitted within one year, after the party has determined the damage, if the damage was not determined at the time of the trial. The conditions for admitting such an action consists of: the existence of an illegal administrative act annulled by the court, the

occurrence of damage and the proof of causal conjunction between the illegal administrative act and the damage suffered by the applicant.

As regards the law issue under discussion, we share the opinion that the subject-matter of the action in the tax administrative litigation based on provisions No.92 / 2003 O.G consists of the decision to settle the litigation, in accordance with the provisions of art. 218 para 2 of this normative act. Or since the decision which abated the tax administrative act, namely the taxation decision, no longer produces legal effects, (an aspect that entitles us to consider that, in such a situation it is obviously inadmissible to appeal to the court of administrative litigation exclusively the taxing decision, whereby the taxpayer has established tax obligations), the legal relation between the taxpayer and the fiscal authorty being exhausted at that moment, the non-existence of the prejudicial act means lack of one of the three imperative conditions, which represents legal basis of applicant action at the specialized court[1], in sense of art.19 - Law on Administrative Litigation.

In this regard, as far as the doctrine is concerned, we agree with the opinion expressed by Antonie Iorgovan, according to which the basis of establishing the patrimonial responsibility of the public administration lies with its culpability of illegal act issuance or in unjustified refusal of solving a claim regarding a right or legitimate interest.

The fault of the public authority, as a condition of the patrimonial administrative liability, can only be ascertained in the context of an action for the declaration of illegal character of an administrative act, or in context of public administration refusal, that is to say, in the context of an action for annulment under the conditions of the administrative litigation.

The Supreme Court, by its decision no. 4830 of December 12th, 2007, held that the entire regulation of the administrative litigation, subjectively speaking, leads to the idea that the action for patrimonial liability, even when formulated separately, proves to be a consequence of the action for annulment of the unlawful act, or against the refusal to resolve an application concerning a right or a legitimate interest.

As regards lawfulness of administrative acts verification, the provisions of article 19 from Law on Administrative Litigation, provided that the administrative courts can not exercise this competence except under the law. Thus, administrative court is entitled to annul the administrative act whose unlawfulness it was determined, and, consequently, to award damages for the prejudice caused by that act.

In our opinion, we consider that the possibility of using the procedural way for unlawful administrative acts declaration, acts by which a subjective right has been inflicted, and as a consequence, the obligation of the fiscal authority issuing the administrative act to compensate is established in article 19 provisions. Therefore, according to the law no. 554/2004, we consider that legal provisions allows the injured

[1] Court of Appeal - Timisoara, Decision no. 230/5.07. 2010, pronounced by Contentious Administrative Litigation Division, File no. 1033/59/2010, unpublished

person to address to the administrative litigation court, for damages, without demanding at the same time the annulment of the act.

According to article 19, paragraph 1, of Law no.554 / 2004 Administrative Litigation Law, when the injured person has requested the annulment of the administrative act, without claiming damages at the same time, the prescription period for damages claim, runs from the date on which one knew or ought to know the extent of the damage. The second paragraph provides that the action shall be addressed to the competent administrative court, within the one-year period stipulated in art. 11, 2-nd para.

The claim for damages caused by the issuance of an illegal administrative act, formulated on the basis of art. 19 of Law 554/2004 is conditioned on the cumulative fulfillment of the following conditions: the existence of an illegal administrative act annulled by the court, the occurrence of damage and the proof of the causal conjunction between the illegal administrative act and the damage suffered by the applicant.

In the absence of proving the causal conjunction between the issue of the act found to be illegal and the alleged damage, the patrimonial liability of the defendant public authority can not be retained. These conditions are also to be found in the case of joint liability of public authorities and civil servants for damages caused by administrative contracts, which aim at capitalizing on assets from the public domain or, as the case may be, public services.

When causal conjunction between the issue of the act found to be illegal and the alleged damage, the patrimonial liability of the respondent public authority can not be retained.

The basis for determining the patrimonial liability of the public administration lies with its culpability in the issuance of an illegal act or in the unjustified refusal to solve a claim regarding a right or a legitimate interest.

The fault of the public authority as a condition of the patrimonial administrative liability can only be ascertained in the context of the illegal public administrative or in the context a public authority refusal of the public administration, hence in the context of an action for annulment under the conditions of the administrative litigation.

In case of distinct, separate action for patrimonial liability, proof of the illegal character of the administrative act or of the refusal must be made by a final and irrevocable court decision.

It also should be noted that the action for damages is accesory to the action for annulment.

Examination of the conditions of liability for damage caused by an administrative act or a refusal can not disregard the conditions of action for annulment itself, which is judged by rules applicable to the action for annulment.

It should be noticed that the main claim for compensation drawn according to Law no.554 / 2004, - Law on administrative litigation- article 19 is conditioned on the existence of a court decision through the action against the illegal administrative act, typical or assimilated, was admitted.

Reparation of the lesion caused to the injured party is an intrinsic aspect of the administrative litigation, otherwise the applicant can only resort to the common law for the tort liability of the public authority under the conditions stipulated by art. 998-999 of the previous Civil Code (now art. 1357 Civil Code).

When it comes to interpretation of article 19 of Law no. 554/2004, the Administrative Litigation Courts, courts jurisprudence rose divergent views on the extent and the conditions of application of these legal provisions.

According to first point of view regarding the material competence for resolving the claims referred to above, it has been suggested that it should belong to the administrative litigation court.

This opinion is essentially based on the argument that the litigation has a fiscal administrative nature that opposes the taxpayer, on the one hand, and the fiscal administrative authority, issuing the tax administrative, on the other hand.

It has also been argued that the later advanced litigation started with the beginning of the pre-contentious administrative phase, by formulating the appeal in the administrative procedure (according to the provisions of Fiscal Code of Procedure - article 208). The procedure is completed by the annulment of the fiscal administrative act issued by the competent fiscal authority for solving the appeal[2].

As arguments, the proponents of the afore-mentioned opinion invoked mainly, but not only, the provisions of article 19 - Law no. 554/2004, of the administrative litigation - which states that its provisions are also applicable and when the disputed action only requires lesion reforming and not the annulment of the act. The proponents add that this solution is imposed by the interpretation given to the legal rule, namely that according to paragraph 1, "when the injured person has demanded the annulment of the administrative act without demanding at the same time damages", the law does not specifiacally distinguish if the annulment of the administrative act is to be requested by direct action at the administrative court, or if it is sufficient for the injured person to prove the annulment of the administrative act by the issuing authority, in order to meet the legal condition for further compensation claim.

Although at first glance, the motivation given by the authors seems to correspond to the provisions of article 19 of the Administrative Litigation Law, if a more careful examination takes place, there can be noticed serious objections.

The first of the arguments does not subsist because the patrimonial liability of the public authority, in this case, the fiscal authority issuing the prejudicial act annulled in the administrative procedure, can be engaged before the court of administrative litigation only on the basis of art.19 of the Law no.554 / 2004. The logical and systematic interpretation of the provisions of art.8, art.18 and art.19 of Law no.554 / 2004 leads to the conclusion that within the administrative contentious process, the separate action for compensation is a subsequent step to main action directed against the prejudicial act, action which verified the proof of the unlawfulness of the administrative act or of

[2] Court of Appeal Timisoara, Civil Sentence no. 403 of November 25th , 2009, pronounced by the Fiscal Administrative Litigation Division, File no. 1162/59/2009, unpublished

the refusal of authority. In order to determine court jurisdiction, the special law in the matter, does not take into account the legal relation of administrative or fiscal administrative law, but the objectification of the respective report in the issuance of the act considered prejudicial or in the refusal to solve a request regarding a right or a legitimate interest[3].

Nor the second argument can be taken into account, because in the fiscal administrative litigation the object of the action is the decision issued by the fiscal authority competent to resolve the complaint, filed by the taxpayer, against the basic fiscal act, according to the provisions of art.218 of the Fiscal Code of Procedure.

In this respect, it is noted that the High Court of Cassation and Justice - the Administrative Litigation Division - has constantly held that the object of the administrative litigation based on the Fiscal Code of Procedure is the decision on the appeal against the fiscal administrative act and not tax administrative act[4].

Accordingly, in relation to the specified legal provisions, damages may be requested on the following procedural manners: together with the annulment petition or separately, by means of an action for damages, accessory demand, which must respect the solution delivered for main action, after act annulment, or after admitting the action, within one year since the injured person was aware of the lesion; in main action, in the case of government orders declared unconstitutional or along with unconstitutionality exception elimination; on main action, as a result of the admissibility of the action for nullity of the administrative acts that can not be revoked, on main action following the annulment of the normative administrative act canceled, as result of the action promoted by another person; in main proceedings before the ordinary courts, along with exception of the unlawfulness of the administrative act elimination, which became irrevocable by non-charging, whose action for annulment was dismissed, respectively the executed one; in main proceedings before the administrative litigation court in the case of delay in enforcement of the administrative litigation judgement.

The logical and systematic interpretation of the provisions of art.8, art.18 and art.19 of the Law no.554 / 2004 leads to the conclusion that in the administrative contentious process, viewed in a extensive sense, the separate action for compensation is a subsequent step of the main action against the prejudicial act, which verified the proof of the unlawfulness of the administrative act or the refusal to resolve a claim relating to a right or a legitimate interest.

However, as one of the conditions required by Law No.554 / 2004, so that its provisions are applicable, is that the prejudice should be caused by an unlawful administrative act, it becomes obvious that the administrative contentious court will is entitled to award damages, only if, first, the illegality of the act is proven. In fact this is the very element that generates the right to such damages.

If the administrative act generating damages was annulled by the issuing public authority, at the time the action is filed, compensation is no longer conditioned on the

[3] Arad Court , Civil Judgement no.2048 / 10.11.2010, pronounced by the Department of Tax Administration, File. no.1162 / 59/2009, unpublished

[4] I.C.CJ, Decision no.3986 / 2006, published in the Jurisprudence Bulletin, Hamangiu Publishing House 2006

proving its unlawfulness under the law of the administrative litigation, so that the ordinary courts will be able to judge the claim for damages according to art. 998 and the following - Civil Code.

It is therefore necessary to conclude that, if a public authority is required to pay material and moral damages based on article 19 of Law no. 554/2004, but which is not preceded by an administrative litigation formulated and settled on the basis of article 1 of the same law, the object of such action being purely patrimonial, even if the tax authority annulled the administrative act against which the appeal was filed according to the provisions of article 205 of the Fiscal Code of Procedure, the jurisdiction lies with the ordinary law court.

Bibliographical references:

Antonie Iorgovan, Administrative Law Treaty, vol. II, 4th edition, All Beck Publishing House Bucharest 2005, p.328;
Eugenia. Iovanas, Administrative Law 2017, Ed Limes cluj Napoca Servo Sat Arad;
Relevant Jurisprudence of Administrative Court, Arad Tribunal;
Relevant Jurisprudence of the Administrative Department of Appeal Timisoara, Court of Appeal;
Relevant Jurisprudence High Court of Cassation and Justice,

OPERA LUI V. NEMOIANU

Iulian BĂICUŞ
Lecturer PhD., University of Bucharest

Abstract: In this critical essay I have been trying to describe and comprehend the work of a famous and praised Romanian-American scholar, the emerittus and appointed distinguished professor of Washington Catholic University, Virgil Nemoianu. I have divided on purpose the critical essay in two different parts, separating The Romanian and American contributions, and I have analysed his Romanian works and American works separately, trying to discover the core thesis of this texts. In the second part I have been focused on three different studies, ***The Taming of Romanticism****,* ***A Theory of the Secondary*** *and* ***Micro-Armonia****, stressing on the idea that all of them had a considerably impact on his Romanian colleagues, for example taking into account the fact that his anthology* ***The Hospitable Canon****, he has introduced after 1990 in his Romanian language publishing the literary term "canon" in an imaginary Romanian critic terms dictionary.*

The term „canon" has been used for example by Professor N.Manolescu in his ***Critical History of Romanian Literature****. Professor V.Nemoianu has started recently to publish his entire work in a huge critical edition, translating all his American studies into Romanian, at Spandugino Publishing House. He has published his works chronologically, starting with the studies he had published before leaving his country, and he continued with the new editions of his most praised works on Romanticism, Idilic literature, and the theory of the secondary at works of Michel Serres, Lucian Blaga and René Girard, postmodernism, different essays on religion and Romanian liberalism, a monograph on the poetry of reknown Romanian poet Ștefan Augustin Doinaș, his travel diaries and autobiographical memoirs, etc. If somebody will assume this huge task of analysis all these facettes of his work should take into account the interdisciplinarity of his approaches, Virgil Nemoianu's work has been influenced by European Illuminism, but he must start with his formation of an English literature professor and who has later has become a World Literature and Compared Literature, and somebody must stress on the complexity of these texts.*

Keywords:

Cuprins:

Studiile lui V.Nemoianu vizează mai toate câmpurile literaturii comparate, fie că ne referim la cărţile publicate înainte de plecarea din România, fie la cele scrise în Statele Unite, cele mai importante studii fiind fără doar şi poate **Îmblânzirea romantismului**[1], **O teorie a secundarului**[2], şi **Micro-Armonia**[3]**,** sub-intitulată **Dezvoltarea şi utilizarea modelului idilic în literatură**. Înainte de plecarea din ţară publicase o antologie comentată despre Structuralism, care în anii 60 a cunoscut o vogă destul de puternică şi la Facultatea de Filologie din Bucureşti, mă gândesc la studiile unor colegi de generaţie cum ar fi Sorin Alexandrescu, în special în monografia dedicată romancierului american William Faulkner, Matei Călinescu, sau Toma Pavel, Sanda Golopenţia, şi alţi critici literari şi profesori din aceeaşi generaţie, pentru care structuralismul francez a acţionat ca un soi de matrice spirituală, de uter în care s-au

[1] V. Nemoianu, *Îmblânzirea romantismului, Literatura europeană și epoca Biedermeier,* traducere de Alina Florea și Sanda Aronescu, București, Editura Minerva, 1998
[2] V. Nemoianu, *O teorie a secundarului*, în românește de Livia Szass-Câmpeanu, București, Editura Univers, 1997
[3] V. Nemoianu, *Micro-Armonia, Dezvoltarea și utilizarea modelului idilic în literatură,* traducere de Manuela Cazan și Gabriela Gavril, Iași, Editura Polirom, 1996

format şi care i-a ajutat să se dezvolte spiritual, şi să se perfecţioneze. Acest mediu literar, boem şi nonconformist a fost evocat în volumul său de eseuri biografice intitulat **Arhipelag interior** (1994), operă de memorialistică literară de primă mărime a perioadei 1965-1975, care se adaugă unor opere ca **Straja dragonilor** a lui Ion Negoiţescu[4], **Caietul albastru** al lui N. Balotă[5], urmat de alte trei jurnale, primul volum dintr-o proiectată tetralogie memorialistică, **La apa Vavilonului,** scris de Monica Lovinescu[6], ca un tip de memorie a exilului literar parizian, după modelul **Memoriilor** lui Mircea Eliade[7], dar şi **Amintiri în dialog[8]**, graţiosul volum de amintiri, scris la două mâini de Matei Călinescu sau Ion Vianu, un soi de **Speak up, memory,** nabokovian, dar autohtonizat, cu destul de multe inserturi legate de viaţa politică, şi de ce nu, am putea include pe această listă chiar romanul editat recent, şi intitulat **Amor Intellectualis**, care-l are drept autor pe acelaşi neobosit scriitor Ion Vianu[9], cel care şi-a propus să recupereze terenul pierdut după ce a ieşit la pensie şi să-şi îndeplinească promisiunea făcută tatălui său, criticul literar Tudor Vianu, de a deveni scriitor, şi încă unul extrem de talentat când vine vorba de a depăna amintiri din acea epocă.

Virgil (Pilu)Nemoianu era în epocă un apropiat al grupului de scriitori pe care azi îl denumim Cercul Literar de la Sibiu, în componenţa căruia intra şi poetul Ştefan Augustin Doinaş, căruia îi va consacra şi un studiu critic şi un început de monografie foarte utilă tinerilor cercetători care se vor opri asupra acestui câmp, **Surâsul abundenţei[10],** în care se simt ecourile structuralismului triumfător de la începutul anilor 60, dar şi ale curentului american al New Criticism, de altfel autorul va mărturisi în memorii că nu se despărţea niciodată de un volum de poezii comentate, însoţite de analizele poetice al lui Robert Penn Warren şi Cleanth Brooks, **Understanding Poetry[11],** citat în succinta sa antologie a Structuralismului. Exemplele de analiză a poeziei moderne existau şi în critica lui Ion Negoiţescu, un foarte atent critic al poeziei moderne, care era destul de influenţat, după cum ne dă asigurări chiar V. Nemoianu însuşi în **Arhipelag interior**, de Roman Jakobson şi de ceilalţi structuralişti care se chinuiau să desfacă poezia în părţile ei componente şi să o analizeze ca pe un mecanism de ceas, toate aceste tentative fiind adunate în eseul lui N.Manolescu[12] intitulat **Despre poezie**, care poate da o imagine a direcţiei acestea lingvistice de cercetare a poeziei, eu l-am comparat într-un alt text cu un alt eseu al criticului american al New Criticism, cel al lui Cleanth Brooks, **The Well Wrought Urn[13]**, adică **Urna bine lucrată**. În ciuda vechimii ei cartea a rămas un „must read" peste care studenţii de la Engleză nu aveau cum să sară şi care mi-a cam modificat modul în care priveam critica de poezie, inclusiv cea

[4] Ion Negoițescu, *Straja dragonilor*, Memorii 1921-1941, București, Editura Univers, 2009
[5] N.Balotă, *Caietul albastru*, volumul I și II, București, Editura Ideea contemporană, 2007
[6] Monica Lovinescu, *La apa Vavilonului*, București, Editura Humanitas, 2014
[7] Mircea Eliade, *Memorii*, București, Editura Humanitas, 1992
[8] Matei Călinescu, Ion Vianu, *Amintiri în dialog*, București, Editura Litera, 1990
[9] Ion Vianu, *Amor intellectualis, Romanul undei educații*, Iași, Editura Polirom, 2013
[10] V. Nemoianu, *Surâsul abundenței, Cunoaștere lirică și modele ideologice la Ștefan Augustin Doinaș.* Revista Secolului XXI, 2004
[11] Virgil Nemoianu, Robert Penn Warren, Cleanth Brooks, în *Structuralismul*, București, E.L.U., 1967, p. 130
[12] N. Manolescu, *Despre poezie*, București, Editura Cartea Românească, 1987
[13] Cleanth Brooks, *The Well Wrought Urn*, London, The Harvest Books, 1947

românească, şi pe care o răsfoiesc cu maximă plăcere chiar în ziua de azi, deşi poemele analizate în carte sunt scrise de Shakespeare, Donne, Milton, Pope, Gray, Wordsworth, Keats, Tennyson sau Yeats. Sigur, eseul lui Virgil Nemoianu, deşi a fost publicat abia în 1992 avea primele trei capitole scrise încă de la plecarea sa din ţară şi asupra sa autorul va interveni foarte puţin.

Structurat în patru părţi diferite, prima parte reprezintă o morfologie a operei, în spiritul structurii poeziei moderne, descrisă pentru prima oară de Hugo Friedrich, dar cu destule inserturi tematiste, din moment ce criticul vorbeşte despre o explozie a primei sinteze, poezia medierilor ample, sau drumul spre o nouă sinteză, titluri de capitole care ne dau imaginea unui traseu, a unui şantier spiritual pe care poetul îl parcurge printr-o alchimie interioară din care fiecare element constitutiv se bifurcă la infinit în teme mai mici, vizând atât conţinutistica cât şi structura sau materia de construcţie. Cel de-al doilea capitol, mai restrâns ca dimensiuni, subintitulat schiţă, poartă amprenta şcolii stilistice a lui Tudor Vianu, în el autorul va studia sintaxa poetică, planul fonetic şi structura metaforei, cu precizarea că poezia de tinereţe este mai mult ne-metaforică, în vreme ce în poeziile de maturitate metaforele sunt mai curând problematice, găsim aici urmele lecturilor din Lucian Blaga sau Paul Ricoeur[14], cu un eseu care făcea vogă în acei ani, **Metafora vie.** Cel de-al patrulea capitol poartă un alt titlu**, Poezie şi dictatură,** ce pare a fi adăugat după 1990, dacă ar fi apărut înainte de 1989 cenzura ar fi avut cu siguranţă ceva de obiectat, dar poemele vizate sunt doar câteva, **Cvinta** şi **Remember**, **Alibi** şi **Asediul**, V**ânătoare cu şoim**, capodopera incontestabilă a poeziei lui Ştefan Augustin Doinaş, alături de câteva dintre baladele sale, **Mistreţul cu colţi de argint**, o prelucrare savantă a baladei lui Goethe, **Regele arinilor**, intertextualizată şi transformată într-un superb roman de Michel Tournier, dar şi **Trandafirul negru**, pe care nu uit niciodată să le analizez cu studenţii când trebuie să predau poezia contemporană.

Ultimul capitol, cel de-al patrulea al monografiei, intitulat **Geneza personalităţii culturale**, în ciuda caracterului său fragmentar este un soi de Biblie a interpreţilor poeziei lui Ştefan Augustin Doinaş peste care va fi greu de sărit în viitor, care va putea fi completată dar nu va putea fi ignorată de nimeni. Volumul acesta de analiză a poeziei lui Doinaş va rămâne unul de referinţă pentru toţi criticii care vor încerca să studieze impactul pe care Structuralismul şi Noua Critică americană l-a avut asupra modului de analiză al poeziei la noi, de fapt printre ceilalţi cerchişti se mai numărau şi Ovidiu Cotruş, autor al primului studiu cu adevărat interesant despre opera lui Mateiu Caragiale, pentru care colegul său, Matei Călinescu va dezvolta un adevărat cult, dar şi faţă de Ion Negoiţescu, care i-a influenţat perioada de început mai mult decât autorul îşi va da seama. Tot din acest grup făcea parte şi viitorul disident anticomunist Ion Desideriu Sârbu, cu care Virgil Negoiţescu, trecut dincolo de Cortina de fier va coresponda alături de Mariana Şora sau Ion Negoiţescu, aceste scrisori fiind editate ceva mai târziu, după

[14] Paul Ricoeur, *Metafora vie*, traducere de Irina Mavrodin, Bucureşti, Editura Univers, 1984

moartea lui I.D.Sârbu chiar de Virgil Nemoianu[15] însuşi. El va frecventa şi alte cercuri de scriitori, va fi amic cu Nichita Stănescu, o celebritate în devenire, dar şi cu poetul Mircea Ivănescu, cel care îl va introduce în ciclul său poetic intitulat **Mopeteiana**, în care Mopete, este anagrama cuvintelor poem şi poet, iar în aceste poeme cu personaje V.Nemoianu va deveni "v.înnopteanu", iar amicul său, doctorul Andrei Bacalu, comentatorul primei aselenizări la TVR va fi transformat în „doctorul cabalu". Scriitorul se amuza să descopere în acele poezii puloverele largi, făcute la comandă, pe care le purta ca soi de dandy în tinereţe. De altfel Virgil Nemoianu va fi şi el cooptat în echipa de tineri care vor lua parte la Cercul de Stilistică şi Poetică al Facultăţii de Litere din Bucureşti, coordonat de profesorii Tudor Vianu, Mihai Pop şi Alexandru Rosetti, din care au mai făcut parte Sorin Alexandrescu, Mihai Zamfir, Toma Pavel, Sanda Golopenţia-Eretescu, Mihaela Mancaş, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu etc.

În acea perioadă a publicat şi un volumaş, intitulat **Simptome**[16], care face figură aparte în bibliografia epocii, ieşind din orice serie, aidoma romanului lui Matei Călinescu, **Viaţa şi opiniile lui Zacharias Lichter**, în care, utilizând nişte măşti, nişte personaje simbolice, exact ca în subsolul **Ţiganiadei** lui Ion Budai Deleanu, invocat drept model chiar în cuvântul înainte, semnat de Pius F., acestea expun diverse idei, teme sau eseuri, care mai de care mai instructive sau amuzante. Iniţial aceste însemnări aveau un caracter mai mult privat dar autorul le-a publicat la rugămintea prietenului său, editorul Mircea Ciobanu, de fapt structura cărţii în care materia era grupată în 12 capitole, cu un prolog semnat de Pius F., şi un eseu despre cadouri, semnat de magistrul Clarian, ascundea nişte mici eseuri, pe teme foarte diferite, de la formele diferite ale comunicării, fenomenul literar, animale şi monştri, legăturile şi faptele oamenilor, toleranţă şi vinovăţie, fericire şi moarte, specialişti sau diletanţi, legătura dintre ştiinţă şi joc, relaţia dintre artă şi vise, superstiţii şi parvenitism, trup, simţuri sau dureri, morală şi sentimente.

Cheia această ludică, postmodernă, în care aceste idei gingaşe sunt puse în operă anunţă, de fapt, o poetică încă „in statu nascendi", este vorba despre postmodernism, dar lectorul acestor eseuri construite de la o poetică a minimalismului, nu poate să nu reconstituie diversele influenţe ale unor eseişti celebri ca Voltaire, în special cel din minunatul text al romanului eseu **Candide,** Pascal sau Montaigne, dar şi a unui şir destul de lung de eseişti englezi, frecventaţi măcar în virtutea faptului că autorul era profesor de literatură engleză la Facultatea de Limbi Străine a Universităţii din Bucureşti, unde era coleg chiar cu Matei Călinescu sau Thomas Pavel. În tandem cu colegul său Barbu Brezianu a realizat o antologie a eseului englez, în două volume, în colecţia BPT a editurii Minerva, care s-a bucurat de momentul ei de celebritate la apariţie, şi la care au mai colaborat soţia sa, Anca, şi Nicu Steinhardt, unul din marii eseişti ai literaturii române din toate timpurile, care, din pricina unor probleme de natură politică, a procesului Noica-Pillat, i se retrăsese dreptul la semnătură şi nu putea realiza decât traduceri. De

[15] Ion D.Sîrbu, *Traversarea cortinei, Corespondenţă cu Ion Negoiţescu, Mariana Şora şi Virgil Nemoianu*, prefață de Virgil Nemoianu, ediție îngrijită de Marius Ghica şi Virgil Nemoianu, Timişoara, Editura de Vest, 1994

[16] V. Nemoianu, *Simptome*, ediția a doua, Editura Institutului European, Iași, 1995

asemenea va prefaţa destule cărţi de autori englezi sau americani, una dintre ele fiind romanul-eseu **Confessions of a Opium Eater**, scris de Thomas de Quincey, o apariţie inedită în acea perioadă în care numai titlul romanului ridica numeroase probleme legate de cenzură.

Încă din prefaţă, un oarecare Pius F.. îşi avertizează cititorii asupra caracterului neconvenţional al cărţii, de altfel toate personajele acestor dialoguri ludice construite poate cu pornire de la cele platonice au nume extrem de haioase, ele se numesc Adelhio, Pterodactilul, Almador, Clarian, Spiridanik, Tironides, iar intervenţiile respective sunt caracterizate de fragmentarism, dar printre ele pot fi detectate şi câteva idei despre Romantism, care pot fi considerate nucleul posibil al studiului, scris ceva mai târziu, **Îmblânzirea romantismului**.

Autorul însuşi a identificat în **Arhipelag interior** alte surse de inspiraţie, este vorba despre romanele sau jurnalele lui Ernst Jünger, o prezenţă insolită în peisajul literar românesc dar şi de un Georg Lichtemberg, un cunoscut autor german de aforisme. Deşi a fost publicat iniţial în anul 1969 a trecut aproape neobservat şi a fost reeditat de autor abia în anul 1995, acesta tradusese câteva fragmente în limba germană şi le publicase în revista **Antaios**, care fusese iniţial fondată de Mircea Eliade şi Ernst Jünger, condusă de Philipp Wolff-Windegg, într-o traducere germană realizată de Gerhard Cjeka, azi pierdută, iar traducerile în limba engleză se pot găsi chiar pe site-ul revistei lui Andrei Codrescu, **Exquisite corpse**[17]**,** o traducere a celebrelor *cadavres esquis* din Suprarealismul francez. O parte dintre eseuri au apărut în limba engleză în Kennion Review, în seria a doua, nr. 1 din 1981. În seria de Opere în volumul X, autorul a adăugat partea a doua a **Arhipelagului interior**[18].

În anul 1995, invitat fiind de Luca Piţu şi Sorin Pârvu, care fondau o nouă colecţie de eseuri a editurii ieşene Institutul European, transformată mai apoi în editura Polirom, autorul îşi va prefaţa cartea printr-o nouă notă explicativă, iar în aceasta Virgil Nemoianu va recunoaşte deschis că modelul său a fost Ion Negoiţescu, autorul unui jurnal imens, care nu poate să apară din cauza unei clauze speciale care împiedică publicarea lui de către cel împuternicit de autor, Emil Hurezeanu, criticul V.Nemoianu[19], care sărbătorit recent la Facultatea de Litere unde a fost lansat şi primul volum al ediţiei de Opere complete, [20]în care sunt reluate **Calmul valorilor** şi micul său eseu despre **Structuralism**, comparat cu un studiu celebru al lui Françoise Dosse, **Histoire du structuralisme**, publicat în Franţa în 1991-1992, care a trecut de la "champ du sygne" la „chant du cygne"[21], cum declară Sorin Alexandrescu pe coperta a patra a cărţii, ţinea în aceeaşi epocă şi un jurnal oniric, nocturnal. La îndemnul editorului Mircea Ciobanu va aduna aceste texte foarte mici în volumul cu un nume simbolic până la urmă, **Simptome**, de fapt ale vieţii sub comunism. Sigur, modul acesta esopic îi va permite să iasă în afara furcilor caudine ale cenzurii, deşi unul din capitole, cel despre sexualitate va fi suprimat

[17] Siteul revistei cu colecţia întreagă 1983-2010 îl descoperiţi urmînd acest link, http://www.corpse.org/
[18]Virgil Nemoianu, Opere X, *Arhipelag interior*, *Eseuri autobiografice*, Simptome, Bucureşti, Editura Spandugino, 2018
[19] V.Nemoianu, *Structuralismul*, *Calmul valorilor*, Bucureşti, Editura Spandugino, 2013
[20] Virgil Nemoianu, Opere I, *Structuralismul*, *Calmul valorilor*, Bucureşti, Editura Spandugino, 2013
[21] De la Câmpul semnelor şi cântul de lebădă, în limba franceză în text

de atentul editor. Pentru a-şi pune temele şi ideile în ordine, pornind de la modelul **Ţiganiadei**, cu care un scriitor de confesiune greco-catolică, de altfel în S.U.A. Virgil Nemoianu a predat la Catedra de Literatură Comparată a Universităţii Catolice din Washington, deci este vorba de o universitate confesională, nu avea cum să nu rezoneze, Virgil Nemoianu a ales structura tematică, a organizat materia pornind de la temele generice. Personajele erau de fapt nişte măşti ale autorului, dar care erau menite să joace rolul unor chei muzicale, o posibilă trimitere la un personaj urmuzian, Fuchs, cel născut dintr-o ureche, iar intenţia sa auctorială era cea de a alcătui *„un spaţiu în care imaginaţia literară şi judecata teoretică să poată să funcţioneze egal şi reciproc substitutiv".* Ultimul text, supus unui proces întreg de rescriere, intitulat Un eseu despre cadouri va trece mai tîrziu în textul cărţii sale ceva mai serioase O teorie a Secundarului, în capitolul intitulat De la dar şi alienare şi înapoi. Tema eseului mi-a evocat la lectură atît celebrul studiu al antropologului Marcel Mauss[22], **Despre dar**, care nu este amintit în text, dar şi o altă lectură, achiziţie de dată ceva mai recentă, eseul lui Georges Bataille[23], **Partea blestemată**.

Textul lui Virgil Nemoianu a fost scris în 1961 iar argumentele invocate pentru a demonstra caracterul bi-telic al oricărui dar şi dreptul celui care a primit darul de a face ce doreşte cu el, sunt demonstrate cu argumente extrase din Leibniz dar şi cu trimiteri la tratate de morală. E un soi de tratat de tip *minima moralia*, în care chestiunile etice sunt închise în dezbaterea de idei, mai curând de natură filosofică sau estetică, dar scris în cheia unui „magister ludi", din moment ce lecţia este ţinută de magistrul Clarion. Un alt model posibil, nerecunoscut este cel al universităţilor din **Călătoriile lui Gulliver** de data aceasta din Laputa, unde savanţii şi membrii Academiei găsesc o metodă ingenioasă pentru a cultiva grânele, îngropau ghinde în pământ iar porcii râmau şi arau ogoarele în căutarea lor. În text mai există trimiteri la un celebru poem scris de Lewis Carroll, **Jabberwacky**, considerat de criticii din U.K. drept un soi de metaforă a pluri-valenţei limbii engleze, echivalent pînă la un punct cu poemele în limba spargă, scrise de Nina Cassian. Swift a creat la noi prozele lui Arghezi, cea mai apropiată fiind **Tablete din ţara de Kuty**, care purtau subtitlul **Povestiri swiftiene**. Redactat prin 1961, acesta îşi are originea într-o noapte de peregrinări boemo-bahice în compania prietenilor. Autorul va recurge la o convenţie clasică a manuscrisului găsit, destul de uşor de întâlnit în literatura lui Cervantes, bunăoară, şi au fost descoperite în podul părăsit al unei mansarde bucureştene în deceniul al VII-lea al secolului XX. Ele au fost adunate şi recuperate prin naivitatea lui Pius F., care după lectura manuscrisului a crezut că are de a face cu nişte „dialoguri platonice", iar pe sine s-a considerat *„un fel de credincios Boswell sau Eckermann".* Tot în nota editorului care însoţeşte textul se afirmă că există riscul ca, din cauza incompetenţei sale, Pius F. să fi eliminat sau să fi uitat din consemnările sale unele lucruri cu adevărat interesante sau profunde. În esenţă, editorul îşi exprimă astfel neîncrederea faţă de maniera în care au fost editate, asupra cărora planează continuu suspiciunea unor deformări considerabile. Astfel forma lor finală se

[22] Marcel Mauss, *Despre dar*, Traducere de Silvia Lupescu, Iași, Editura Polirom, 1997
[23] George Bataille, *Partea blestemată*, traducere de Bogdan Ghiu, Bucureşti, Editura Art, 2008

datorează întâmplării, hazardului cu care a acţionat Pius F. asupra textelor, într-o poetică dadaistă, a întîlnirilor întîmplătoare pe masa de operaţie a unei umbrele cu o maşină de cusut.

O structură asemănătoare are şi romanul lui Mircea Horia Simionionescu, **Bibliografie generală**, în care autorul îşi dedica volumul unui personaj imaginar, Zenovie Pop Bredişteanu, care l-ar fi ajutat să obţină un post de bibliotecar la Biblioteca Municipală din Târgovişte. Evident, **Simptome** şi **Bibliografia generală** sunt două cărţi cu structuri apropiate, două meta-romane. Tema lor principală o reprezintă chiar comedia literaturii şi structura lor este una bazată pe principiul intertextului. Unele personaje ca Almador şi Clarian sunt prezentate ca fiind nişte personaje cu existenţă reală, dar peste care s-a aşternut praful uitării, deşi în epoca lor erau renumiţi şi se bucurau de o bună reputaţie printre specialişti. Nici Pius F. nu este un autor creditabil, editorul se cam codeşte să creadă că opera găsită i-ar fi putut fi atribuită în totalitate lui, el este mai curând un secretar care transcrie mai multe conversaţii, în stilul în care secretarul lui Goethe, Eckermann a procedat în epoca romantică, multe dintre temele eseurilor provenind chiar din această epocă. Filiaţia cu **Ţiganiada** va fi şi ea respinsă ipoteza această este luată iniţial în calcul, dar este respinsă drept „fantezistă" sau „aventuristă", deoarece cele două texte sunt despărţite de mai bine de un secol şi jumătate iar dialogurile nu pot fi considerate doar nişte simple comentarii ale unui „poemation eroi-comic" ci un text literar de sine stătător. Textul va fi deschis efectiv de un *Cuvânt înainte* semnat de Pius F. care îşi va omagia pe magistrul Clarian, între cei doi există o relaţie de la maestru la discipol, extrem de importantă, pentru că ea pune în evidenţă personajele cele mai tari, cele care joacă un rol esenţial în trasarea ramei. De obicei, dialogurile nu erau peri-patetice ci aveau loc direct în grădina din faţa casei magistrului Clarian, din nou o posibilă anticipare, să nu uităm că în mini-eseul intitulat **Micro-Armonia** V. Nemoianu s-a ocupat de relaţia dintre idilă, specifică poeziei intimiste, romantice sau tradiţionalismului, şi pastorală. Magistrul îşi alege să discute cu diverşii tineri care îi stau prin preajmă chiar temele majore ale cărţii, care acoperă foarte multe dintre temele majore ale omenirii. Portretele fizice şi morale ale participanţilor la banchetul de idei din grădină îi vor ajuta pe cititori să-i individualizeze pe rând pe Almador, Pterodactil, şi pe alţi doi „măscărici obraznici", numiţi Tironides şi Spiridanik, care au aproximativ acelaşi rol de bufoni sau de personaje hipnopompe pe care îl avea Gore Pirgu în romanul lui Mateiu Caragiale, **Craii de Curtea veche.** Cei doi sunt mai curând reticenţi faţă de chestiunile înalte şi culturale, fiind cam în aceeaşi relaţie cu binomul din romanul lui Cervantes, Sancho Panza-Don Quijote, pentru ei donquijotismul fiind mai mult un joc al minţii, imposibil de pătruns. La fel ca în romanul lui Mateiu Caragiale, naratorul nu poate înţelege ce au comun magistrul şi ucenicii netrebnici şi nevrednici", incapabili să participe la sferele elevate ale dialogurilor purtate de cei mai în vârstă ca ei. Cu toate astea se străduiesc să arunce câte o vorbă de duh, dar nu prea sunt băgaţi în seamă de nimeni, ceilalţi îşi continuă colocviul, de altfel una din nuvelele lui Miguel de Cervantes se numeşte chiar aşa, Colocviul câinilor, iar cei care povestesc sunt nişte câini foarte inteligenţi şi care analizează cu luciditate defectele stăpânilor. Un alt tip care pare rupt din alt film este Adelhio, fiind tolerat de magistrul Clarian în ciuda

aerelor şi snobismului său de curtean găunos. El este un ambasador al părerii comune al simţului general, fiind adesea convocat de magistru *„pentru a avea în față o mostră vie a lumii superficiale cu felul ei de a judeca”.*

Pius F. este un narator inclus în acest joc, care caută să-şi noteze fiecare cuvânt emis de cei prezenţi şi apoi să-l transcrie pe hârtie imediat ce va ajunge în camera sa, într-o formă cât mai fidelă originalului. În general la discuţie nu participau toţi cei prezenţi, ci maximum doi-trei vorbitori, presupunem că Nemoianu a transcris în aceste texte chiar dialogurile sale cu prietenii săi scriitori sau critici, Ovidiu Cotruş, Ştefan Augustin Doinaş, Nicu Steinhardt, Cornel Regman sau Ion Negoiţescu, de altfel, în **Calmul valorilor** autorul va consacra două eseuri separate lui Cornel Regman şi recenzia cărţii lui Ion Negoiţescu, **Poezia lui Eminescu**, cea care a schimbat complet modul în care a fost receptată poezia eminesciană. Aş putea chiar să afirm că V. Nemoianu e o prelungire a spiritului Cercului Literar de la Sibiu, căci nu fuge niciodată de temele etice sau morale, iar filonul religios, ascuns cu grijă în perioada din România va ieşi la suprafaţă în SUA, unde va susţine un serial radiodifuzat de Vocea Americii, în care va căuta să identifice relaţia dintre spiritualitate, religie şi literatură sau filozofie, serialul fiind ulterior reprodus în volumul de eseuri **Jocurile divinităţii**[24].

În acest serial, intitulat **Gânditori şi scriitori,** şi-au găsit nume foarte diverse ale culturii universale care au acordat un spaţiu cât de cât semnificativ problemelor spirituale, autorul lui se va opri asupra misticii engleze medievale, şi asupra unor opere ale unor autori însetaţi de spiritualitate creştină ca Chateaubriand, Lev Şestov, Paul Claudel, C.S.Lewis, Charles Williams, René Girard, Jaroslav Pelikan, unul din marii istorici ai creştinătăţii, tradus între timp şi în limba română, Henri de Lubac, Hans Urs von Balthasar, Ioannis Zioulanis, medalioane din care personalităţile acestor mari gânditori, eseişti sau filosofi, poate că de pe lista canonică propusă de V. Nemoianu, acestuia îi datorăm printre altele şi importul de terminologie, printr-un articol publicat în revista România literară în anii 90 în care vorbea pentru prima oară de o bătălie canonică, de altfel a editat chiar o antologie, **The Hospitable Canon**[25], alături de Robert Loyal, subintitulată eseuri despre jocul literar, alegerea universitarilor şi presiunile populare. Printre aspectele româneşti ale temei, vezi articolul publicat iniţial în revista **Ramuri,** în 1993, intră alte medalioane în care sunt evocate figuri importante ale culturii române, arhimandritul Eufrosin Poteca, Andrei Şaguna, care recent a fost canonizat de B.O.R., Dumitru Stăniloaie sau Nicolae Steinhardt, caracterizat drept un monah cu o înţelepciune voioasă. Scrisorile sale, trimise monahului de la Rohia, vor fi, de altfel, publicate în curând. Lipsesc de pe listă doar câteva nume importante, Vasile Voiculescu, André Scrima sau Valeriu Anania, care ar fi meritat cu prisosinţă să intre în această vitrină a scriitorilor cu preocupări religioase de la noi, şi să stea alături de Gala Galaction, ideea autorului fiind că morala creştină constituie un liant al operelor literare, că nu poţi visa să scrii capodopere dacă nu porneşti întâi de la principii morale ferme.

[24] V.Nemoianu, *Jocurile divinității, Gândire, libertate și religie la sfîrșit de mileniu*, prefață la ediția a doua de Monica Spiridon, ediție îngrijită și cuvînt înainte de Ică jr., Iași, Editura Polirom, 2000

[25] V.Nemoianu, *The Hospitable Canon*, *Essays on Literary Play*, *Scholarly Choice*, *and Popular Pressures*, edited by Virgil Nemoianu and Robert Royal, John Benjamins Publishing, 1991

Discursul public despre fenomenul religios al lui V. Nemoianu este american în esenţă autorul respinge orice formă de talibanism şi de exclusivism religios, în fond în universitatea americană există o formă de toleranţă specială faţă de toate confesiunile iar americanii din familiile mixte sărbătoresc şi Hanuka şi Crăciunul în familie. Esenţa acestui discurs public, care vizează deseori locul şi rolul Bisericii Ortodoxe Române în societatea românească, este una de natură ecumenică, în stare a unifica tendinţele divergente din sânul marii familii a creştinătăţii iar autorul face un apel vorbind în numele laicilor pentru o rapidă modernizare a acestei instituţii extrem de importante, pentru înlăturarea spionilor sau a preoţilor nevrednici, cum plastic îi numeşte pe cei care au ales sutana pentru a desfăşura alte activităţi străine de misiunea lor pastorală, dar şi pentru restituirea patrimoniului Bisericii Greco-Catolice, căreia moşii şi strămoşii săi i-au aparţinut, şi pentru un dialog frăţesc şi egal cu bisericile neoprotestante sosite în România pentru a-i re-evangheliza pe români. Din păcate unii ierarhi ortodocşi nu prea par dispuşi să dialogheze iar ecumenismul rămâne mai mult un deziderat, în ciuda unei celebre vizite a papei Johan Paul la Bucureşti. Eseurile din carte sunt o invitaţie la dialog şi colaborare, sunt scrise fără patimă, fără ură, cu echilibru şi moderaţie şi pun în evidenţă chestiunile spinoase din această comunitate a oamenilor cu frica lui Dumnezeu.

În ceea ce priveşte tematica dialogurilor din **Simptome**, Pius F. menţionează că ele abordau problemele cele mai diferite. Rezultatul acestei transcrieri va fi caracterizat drept un „simpozion platonic redivivus, cu momente comice" sau un „op de convorbiri nobile, pentru folosul şi prosperitatea cititorilor de toate vârstele". Structura comică a cărţii l-a obligat pe aşa zisul autor să transcrie şi momentele ceva mai groteşti, potrivit vechiului adagiu, **Castigat ridendo mores, Rîsul vindecă caracterele.** De fapt cititorii sunt îndemnaţi să tragă şi niscai învăţăminte eseurile propriu-zise alcătuind odată parcurse o serie de *„poveţe sporite, pregătiri pentru măreaţa Simptomatologie Generală, învăţătura învăţăturilor".* Cele douăsprezece texte sunt subintitulate observaţii tocmai pentru a le augmenta gradul de autenticitate, dar în realitate textele sunt opere de ficţiune, o mică parte vizează chiar statutul literaturii în eseul *Observaţii răzleţe despre fenomenul literar*, deşi privit prin chestiuni mai degrabă marginale, cum ar fi importanţa ridicolului, motivul sângelui în literatura secolului XX, condiţia aforismului, romanul ţărănesc, relaţia dintre satiră şi parodie, traducerea, atitudinea în faţa naturii. Ca un veritabil specialist în literatură comparată în devenire, Pius F., un alter-ego sau o mască a lui Virgil Nemoianu, ne face o confesiune absolut surprinzătoare: *„Cînd eram mai naiv, visam să pot scrie cărţile pe care aş fi dorit să le citesc, dar care fie nu existau, fie nu-mi erau foarte accesibile. Mai sceptic, constat că am început chiar să le citesc în vis – subiectul lor părîndu-mi relativ cunoscut; avantajul e că dimineaţa poţi medita la circulaţia temelor".*

Cred că observaţiilor de acest tip li se potriveşte la fel de bine termenul francez, utilizat şi de Alain, *propos*, care reprezintă nişte opinii sau păreri despre literatură, care mai de care mai interesante sau instructive. De altfel, tema aceasta a fabulosului oniric, de sorginte romantică, revine în eseul **Observaţii despre vis şi artă,** text în care magistrul Clarian, numele lui constituie chiar un posibil calc după un alt celebru magistru al filosofiei medievale, Eckahrt, cel care va propune şi o clasificare proprie a

artelor frumoase, pe care le împarte în nobile, inconstante, decorative sau aplicate şi artele de plăcere. Multe afirmaţii se prezintă ca scurte naraţiuni onirice, povestiri ale unor vise reale, în vreme ce altele sunt doar simple înşiruiri de aforisme. De aici înrudirea lor cu notaţiile din **Caietele** lui E.M. Cioran, bunăoară.

Tot din această perioadă ante-americană datează şi primele volume de recenzii publicate în limba română, **Calmul valorilor** şi **Utilul şi plăcutul**, primul având un titlu care evocă imediat influenţa lui Tudor Vianu, cel care publicase în anul 1942 la editura Cugetarea volumul **Introducere în teoria valorilor**, şi în care tânărul critic V.Nemoianu va strânge o parte dintre recenziile sale sau cronicile de întîmpinare publicate în diverse reviste literare şi consacrate unui număr relativ important de cărţi, oameni sau idei.

IV.2. **Calmul valorilor şi Utilul şi plăcutul**

În volumul său antologic, **Calmul valorilor**, volum de debut în critica literară, publicat în 1971 la editura Dacia din Cluj-Napoca, autorul va include atât autori români, cât şi anglo-americani sau germani, analizând teme foarte diverse, fie de caracter general, cum ar fi rosturile literaturii, o discuţie privind varietatea formelor de poezie, specificul regional, două note despre critica literară şi de ce nu câteva observaţii foarte juste privind specificul traducerii şi critica ei. Exemplul citat chiar în text este cel al lui John Dryden, cel care la sfârşitul secolului al XVII-lea distingea între trei tipuri de traducere diferite, metafraza, parafraza şi adaptarea, în vreme ce conceptul modern de traducere ar trebui localizat undeva, pe la jumătatea distanţei dintre metafrază şi parafrază, adaptarea fiind specifică literaturii române de începuturi. Autorul eseului va cere în finalul lui tinerilor critici sau poeţi să încerce să se autodefinească prin câteva mici antologii de traduceri, aşa cum o va face el însuşi în **Structuralismul**, câteva arpegii ale unui cântec pe care îl va interpreta mai târziu, dar pe un ton baritonal.

Cel de-al doilea grupaj de texte chiar dacă nu poartă nici un titlu lămuritor va fi consacrat poeticii Cercului Literar de la Sibiu, la care V. Nemoianu a aderat, chiar dacă nu era de aceeaşi vârstă cu membrii săi, ci mult mai tânăr. În Patru trepte ale baladei, un text absolut esenţial pentru istoricii literari care vor să pătrundă sensurile manifestelor baladeşti ale lui Radu Stanca dar şi să poată interpreta corect dimensiunea metafizica baladelor lui Doinaş, după ce va face un scurt istoric al baladei, trecând prin fazele populare sau culte, observă că există o diferenţă de nuanţă foarte importantă între balada romantică, ce poate fi contextualizată cu ajutorul unor exemple extrase din Hegel sau Goethe drept o paradigmă a lirismului în stare pură sau în cazul teoriilor despre baladă ale creatorului lui Faust, aceasta ar fi un ou originar viu, şi cea modernă. Discutând în timpul unui examen cu profesorul N. Manolescu acesta a făcut observaţia corectă că există o baladă a lui Goethe care l-ar fi influenţat direct pe Doinaş când a scris celebra poezie **Mistreţul cu colţi de argint**. Cum serendipitatea şi hazardul joacă un rol important şi în critica literară urmărind un film francez unul dintre personaje recita la un moment dat balada lui Goethe, **Regele arinilor**, şi am înţeles că acesta era textul căutat de N. Manolescu. Mai ales că Michel Tournier şi-l alesese drept pre-text pentru romanul său **Le roi des aulnes**, pe care l-am citit, de asemenea, cu mare interes.

Diferența de tonalitate ar fi una esențială, romanticii cultivau balada pentru autenticitatea ei, în vreme ce modernii caută în ea tocmai ţinuta. Cele patru trepte ale baladei la care se referă studiul lui V. Nemoianu sunt de fapt creaţiile lui Doinaş, care făcuse un pas din concret proiectând totul în fantastic, ca în modelul său arhetipal, Miorița, Radu Stanca, autor al unei balade a decorului cu un singur personaj, moartea, Ioanichie Olteanu, la care planurile baladei încep să se lupte între ele, şi un grup de poeți, care au marcat trecerea de la o baladă ironică la una ambiguă, cu sursă probabilă în balada lui Ion Barbu, **Riga Crypto şi lapona Enigel**, care aparţine acelei perioade denumită de T. Vianu „baladică şi orientală", Mircea Ivănescu, Leonid Dimov, Adrian Păunescu sau Ion Gheorghe, cu voia autorului i-aş mai adăuga şi pe Emil Brumaru, Şerban Foarţă sau Cezar Ivănescu, cei care ar fi putut exclama şi ei „**Ia toji balladist!",** şi eu sunt baladist. Mi-a plăcut foarte mult un fragment situat chiar în partea de debut a acestui studiu, în care autorul său va contextualiza foarte exact poezia neo-modernistă sau neo-avangardistă, scrisă în perioada anilor 50 sau 60 ai secolului XX:

„ *Căci în deceniile 5 şi 6 poezie autentic nouă este fie cea compusă de Phillipide, de Voiculescu, de Călinescu, de Doinaş şi de Stanca, fie cea emisă de Tonegaru, Caraion, Geo Dumitrescu, Virgil Teodorescu, D. Stelaru şi ceilalți, este fie poezia cultivată, şlefuită, înțeleaptă şi demnă chiar cînd este ironică, poezia lui Apollo, fie poezia nărăvaşă, desferecată şi ghiduşă chiar cînd e disperată, poezia lui Marsyas".* Aş spune şi eu, parafrazându-l pe Caragiale, din acestă dilemă poeții români nu pot ieşi nici măcar în ziua de azi.

Alte studii din **Calmul valorilor** privind exegeza unor opere româneşti vizează critica scrisă de Ion Pillat, pornind de la teza lui G. Călinescu că un poet nu poate fi acceptat drept creator decât în momentul în care el se dovedeşte a fi capabil de a scrie un eseu, critică sau orice articol program, capabil a articula o teorie a poeziei, prin care să-şi justifice creaţia. Astfel eseurile sau conferinţele poetului Ion Pillat, analizele acestuia pornind de la marile modele ale poeziei moderne, Baudelaire, Mallarmé, Rilke sau Valéry sunt tematizate şi puse de V. Nemoianu sub semnul echilibrului, urmărit pretutindeni de eseist, în opera lui Goethe, echilibrul între naţional şi universal, chiar dacă, de fapt, sunt trecute în revistă chiar uşoara rezervă pentru conceptul poeziei pure inventat de abatele Brémond, epitetele homerice folosite pentru a-l caracteriza pe Mallarmé sunt de asemenea, foarte poetice, îl numeşte „benedictin al poeziei" şi „Robinson al versului", tocmai pentru a pune în evidenţă efortul acestuia pentru remodelarea sintaxei poeziei moderne în general şi celei franceze, în particular. Critica literară este şi ea reprezentată prin eseul închinat unui text fundamental al eminescologiei noastre, studiul **Poezia lui Eminescu**, scris de Ion Negoiţescu şi publicat după eliberarea sa din închisoarea politică, abia în 1967, cu precizarea că criticul nu ia în considerare metodele arhetipologiei, o va face ceva mai târziu M.Cărtărescu în **Visul chimeric**, căci în textul lui Eminescu mitul nu are funcţie unificatoare ci un strict decorativă, ci se va rezuma să inventarieze motivele poeziei postume eminesciene, punând în evidenţă cei trei arhei, Poetul, Călugărul, Monahul, dar şi pe Demiurg, care singur îşi aude plânsul. Tablourile care însoţesc acest calm proces al creaţiei eminesciene trimit la fantastic sau fabulos, cu viziuni asupra unei Dacii mitice, scurgerii

civilizaţiilor omeneşti din Memento mori, cea care i-a inspirat lui Mircea Eliade structura tratatului său de idei şi credinţe religioase, potrivit afirmaţiilor proprii, dar şi fabuloasa natură lunară din Miradoniz, un poem al substanţelor gazoase şi al transparenţei de natură metafizică. Chiar şi ierarhiile îngereşti, discursurile despre daimoni şi îngeri, Îngerul Somnului şi cel al Morţii din **Povestea magului călător în stele**, atestă faptul că poetul cunoştea foarte bine **Enneadele** lui Plotin, o observaţie care apare şi la Rosa del Conte, şi avusese contact cu filosofia platonică, deşi I.P. Culianu va scoate în evidenţă ceva mai târziu rădăcinile gnostice ale operei poetului naţional, vorbind chiar de două faze ale creaţiei sale, de un romantism acosmic în poemul **Mureşanu**, înlocuit de un nihilism absolut în **Demonism.**

Spre deosebire de critica arhetipală modernă, criticul Ion Negoiţescu este mult mai interesat de substanţa lirică a acestui univers plutonic sau neptunic**,** iar metoda criticului constă în căutarea acelor versuri care au sonoritate modernă, mallarméană, o găselniţă inventată de criticul modernist care reinterpretează epocile mai vechi prin grila **Eminescu, contemporanul nostru,** astfel chiar textul critic propriu-zis, care pariază mai mult pe modul în care opera literară poate fi reinterpretată continuu, cu concursul actului critic, ce adaugă valori hermeneutice operei, punând astfel în pericol existenţa ideilor în libertate ale operei. De fapt, textul propriu zis al criticii se molipseşte de la versurile studiate şi capătă o structură bi-polară, un strat plutonic, care presupune contactul cu substanţa lirică, şi un altul neptunic, care presupune organizarea sub forma unui arhetip şi metoda traducerii impresioniste, preluată de la G. Călinescu. Cu precizarea că, dacă în poezia lui Eminescu stratul plutonic îl salvează pe cel neptunic, în eseul critic al lui I. Negoiţescu se întâmplă exact pe dos. Finalul este destul de imprevizibil, criticul va eşua în zona lirică, sigur, este o găselniţă interesantă pentru un articol de gazetă, dar fals deoarece lirismul şi spiritul critic, fie şi cel subminat de diverse „impresionisme”, vor convieţui în opera lui Negoiţescu “da capo al fine”.

Despre Cornel Regman, autorul **Calmului valorilor** scrie cu acelaşi aplomb despre cele trei lepădări succesive de piei, prima piele sau un exuviu critic fiind cea din perioada sibiană de formaţie, scriind în revista Cercului Literar şi ascuţindu-şi pana, făcând diverse raiduri prin literatură, dar cu ajutorul cărora criticul ajunge la esenţele propriei sale opere. Cea de-a doua piele, caracterizată de V. Nemoianu foarte plastic drept “urât mirositoare” este cea marcată de critica proletcultistă, şi ea va intra doar în atenţia celor care se ocupă de epoca respectivă, adică exact a istoricilor literari ai comunismului, iar exemplele sunt din ce în ce mai multe în ultima vreme, de la E. Negrici şi Ana Selejan la Alexandra Tomiţă.

Întoarcerea lui Cornel Regman la adevăratele unelte ale criticii se produce însă abia după 1962, prin articolele incluse în două culegeri diferite, **Confluenţele literare** şi **Cărţi, autori, tendinţe**, prin care autorul îşi recuperează şi îşi potenţează talentul ironic şi studiază vîna satirică a literaturii române, devenind cel mai juvenalian dintre criticii literari de la noi.

Chiar dacă marea majoritate a textelor critice din **Calmul valorilor** se ocupă de autori străini, era şi firesc să se înt\mple asta din moment ce autorul cărţii se ocupa intens cu studiul şi predarea literaturii engleze la Facultatea de Limbi Străine a

Universităţii din Bucureşti, la origine marea majoritate a studiilor critice fiind de fapt nişte prefeţe, titlurile indică faptul că autorul a ales soluţia clasică, cea a studierii unor teme sau motive cum ar fi stilurile lui Swift, idilismul lumii lui Goldsmith, o prefigurare a studiului ceva mai amplu consacrat idilismului din eseul **Micro-Armonia**, cel cu care va redebuta în America, dar şi o contextualizare a mai multor eseişti englezi, Thomas de Quincey, William Pater, G.K.Chesterton sau T.S. Eliot, va schiţa o mini-istorie a poeziei englezeşti moderne, dar va vorbi şi despre un război al diadohilor în poezia americană modernă sau contemporană, va analiza temele afirmaţiei şi negaţiei în romanul lui Evelyn Waugh, **Declin şi prăbuşire, apoi metoda şi vanitatea la F.R.Laevis**, va prezenta un nou roman al lui Angus Wilson, **Late Call**, va sintetiza universul construit de Edgar Lee Masters în **Antologia râului Lingurii**, volum care l-a impresionat profund pe Marin Sorescu, cel care a scris un ciclu de şapte volume intitulat **La Lilieci**, adaptând universul poetic la satul său de lângă Craiova pe care îl părăsise încă din copilărie. Printre ceilalţi autori analizaţi în volum mai figurează şi Thomas Mann privit prin ochelarii categoriilor din **Anatomia criticii** lui Northrop Frye[26] în epura romanului **Doctor Faustus**, unde cele patru tipuri de proză enunţate de Northrop Frye, romanul, proza fantastică, anatomia sau satira menipeană şi confesiunea coexistă, sau Ernst Jünger, cu literatura scrisă la maturitate, dar şi alţi autori care au fost traduşi după Revoluţia din 1989, cum ar fi John Salinger sau John Cheever, analizat pe canavaua mai largă a romanului american, dar şi un dramaturg, Edward Albee, privit faţă în faţă cu tiparele teatrului, nu lipseşte nici analiza dramei celebre **Cui i-e frică de Virginia Woolf**?, ecranizată la Hollywood cu o distribuţie de excepţie, cu Richard Burton şi Liz Taylor în rolurile principale, Albee fiind un reprezentant american al curentului european al teatrului absurdului, şi de ce nu, romanul lui Thorton Wilder, **Ziua a opta**, care fusese de curând tradus la noi. Toate aceste articole sunt un soi de vademecum de literatură germană, engleză şi americană şi îşi dovedesc încă utilitatea şi, în foarte mare măsură, şi-au păstrat chiar prospeţimea pe care o aveau la data la care au fost scrise. În ultimul text, cel care închide cartea autorul ei va pleda pentru ceea ce denumeşte o critică simptomatologică, iar aici legătura cu titlul volumului de eseuri, **Simptome**, este mai multe decât relevantă:

"*O critică simptomatologică se comportă faţă de obiectul literar precum literatura simptomatologică faţă de obiectul real. Ea cochetează cu obiectul literar, de cultură sau idei, vrea să vadă daca nu-i poate smulge prin glumă şi camaraderie obraznică, ceea ce nici analiza raţional-disecatoare, nici contemplaţia sintetică sau integratoare n-au reuşit. Să recunoaştem că totdeauna mai rămîne un rest. Critica simptomatologică se interesează de acel rest". Ea este, de altfel, foarte aproape de literatură întrucît „se comportă ca o literatură: ea construieşte liber cu material literar. [...] Ea este scrisă de oameni leneşi şi reticenţi, este ca un fund de recipient în care se rostogolesc toţi cei care nu reuşesc să se împace cu o specie*". Ca în majoritatea textelor lui V .Nemoianu aceste principii programatice, abandonate doar parţial în celelalte volume scrise în limba engleză şi

[26] Northrop Frye, *Anatomia criticii*, traducere de Domnica Sterian şi Mihai Spăriosu, Bucureşti, Editura Univers, 1972

publicate în S.U.A. sunt ilustrate prin diverse resturi rămase de la festinul literaturii, prin fragmente de eseuri despre Borges, Ernst Jünger sau Roger Caillois, cu trimitere la un titlu precis, **Agatul lui Pirus**, publicat în revista **Antaios**, editată chiar de Ernst Jünger şi Mircea Eliade, de altfel V. Nemoianu nu era singurul care aprecia eseurile lui Roger Caillois, destul urme destul de vizibile ale admiraţiei pot fi descoperite şi în culegerile de teme ale lui N.Manolescu. Alte argumente în favoarea ideii sunt culese din romanele satirice moderne ale lui Ferdinand de Céline, din opera lui Herzmanovsky-Orlando, un autor german care a scris un text intitulat **Spaima mârţoagelor în plasa de trandafiri**, dar şi din volumul de eseuri ale lui Ernst Jünger, **La zidul timpului**, cu punct de geneză în eseul lui Oswald Spengler, **Declinul Occidentului**, care atrăgea la noi atenţia unor gânditori care Blaga sau Cioran, dar şi eseul lui Karl Jaspers de filozofie a istoriei, intitulat **Despre originea şi ţelul istoriei,** culminând cu apatia din eseurile celui mai important teolog catolic contemporan, Teilhard de Chardin, sistemul acestuia de gândire, construit în jurul noosferei fiind prea eclectic pentru gustul raţionalist al lui V.Nemoianu[27], de altfel autorul a cochetat la un moment dat chiar cu studiile politice, vezi colecţia de articole şi de analize ale gândirii liberale de la noi din antologia **România şi liberalismele ei**, dar şi din continuarea, intitulată **Tradiţie şi libertate**, unde avea un singur predecesor de marcă, pe Ştefan Zeletin, autorul unui studiu fundamental, **Burghezia română[28]**, dar şi a unei fabule politice, în gen

Bibliografie

V. Nemoianu, *O teorie a secundarului*, în româneşte de Livia Szass-Câmpeanu, Bucureşti, Editura Univers, 1997
V. Nemoianu, *Micro-Armonia, Dezvoltarea şi utilizarea modelului idilic în literatură,* traducere de Manuela Cazan şi Gabriela Gavril, Iaşi, Editura Polirom, 1996
. Monica Lovinescu, *La apa Vavilonului*, Bucureşti, Editura Humanitas, 2014
Mircea Eliade, *Memorii*, ediţie de Mircea Handoca, Bucureşti, Editura Humanitas, 1992
Matei Călinescu, Ion Vianu, *Amintiri în dialog,* Bucureşti, Editura Litera, 1990
Ion Vianu, *Amor intellectualis, Romanul unei educaţii*, Iaşi, Editura Polirom, 2013
Virgil Nemoianu, Robert Penn Warren, Cleanth Brooks, în *Structuralismul*, Bucureşti, E.L.U., 1967
N. Manolescu, *Despre poezie*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1987
Cleanth Brooks, *The Well Wrought Urn*, London, The Harvest Books, 1947
Paul Ricoeur, *Metafora vie*, traducere de Irina Mavrodin, Bucureşti, Editura Univers, 1984
Ion D.Sîrbu, *Traversarea cortinei, Corespondenţă cu Ion Negoiţescu, Mariana Şora şi Virgil Nemoianu*, prefaţă de Virgil Nemoianu, ediţie îngrijită de Marius Ghica şi Virgil Nemoianu, Timişoara, Editura de Vest, 1994
V. Nemoianu, *Simptome*, ediţia a doua, Editura Institutului European, Iaşi, 1995
13. V. Nemoianu, *Structuralismul, Calmul valorilor*, Bucureşti, Editura Spandugino, 2013
14. Marcel Mauss, *Despre dar*, Traducere de Silvia Lupescu, Iaşi, Editura Polirom, 1997
15. George Bataille, *Partea blestemată*, traducere de Bogdan Ghiu, Bucureşti, Editura Art, 2008
16. V. Nemoianu, *Străin prin Europa, Note de călătorie, 1983-1992*, Bucureşti, Institutul Cultural Român, 2006
V. Nemoianu, *Jocurile divinităţii, Gândire, libertate şi religie la sfîrşit de mileniu*, prefaţă la ediţia a doua de Monica Spiridon, ediţie îngrijită şi cuvînt înainte de Ică jr., Iaşi, Editura Polirom, 2000
18. V*. Nemoianu, The Hospitable Canon, Essays on Literary Play, Scholarly Choice, and Popular Pressures*, edited by Virgil Nemoianu and Robert Royal, John Benjamins Publishing, 1991

[27] V.Nemoianu, *România şi liberalismele ei*, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, 2000, şi
[28] Ştefan Zeletin, *Burghezia română*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1991

19. Northrop Frye, *Anatomia criticii*, traducere de Domnica Sterian şi Mihai Spăriosu, Bucureşti, Editura Univers, 1972
V. Nemoianu, *România şi liberalismele ei*, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, 2000,
Ştefan Zeletin, *Burghezia română*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1991
Ştefan Zeletin, *Din ţara măgarilor,* Bucureşti, Editura Nemira, 2006
V. Nemoianu, *Utilul şi plăcutul*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1973
Michel Foucault, *Cuvintele şi lucrurile*, traducere de Bogdan Ghiu şi Mircea Vasilescu, studiu introductiv de Mircea Martin, dosar de Bogdan Ghiu, Editura Univers, 1996
V. Nemoianu, *Îmblânzirea romantismului, Literatura europeană şi epoca Biedermeier*, traducere de Alina Florea şi Sanda Aronescu, Bucureşti, Editura Minerva, 1998
G. Crăciun, *Compunere cu paralele integrale*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 2013
M.H.Abrams, *Natural Naturalism, Tradition and Revolution in Romantic Literature*, new York, W.W.Norton and Company, 1973
M.H. Abrams, *The Mirror and the Lamp, Romantic Theory and the Critical Tradition,* New York, W.W.Norton and Company, 1953
Paul Cornea, *Originile romantismului românesc,* Bucureşti, Editura Minerva, 1972
Jean Francois Lyotard, *Condiţia postmodernă*, *Raport asupra cunoaşterii*, traducere de Ciprian Mihali, Bucureşti, Editura Babel, 1993
Antoine Compagnon, *Antimodernii*, traducere de Adina Dinițoiu şi Irina Mavrodin, prefaţă de Mircea Martin, Bucureşti, Editura Art, 2008
V. Nemoianu, *Structuralismul. Calmul valorilor*, Bucureşti, Editura Spandugino, 2013

DE LA GESTION DES EMOTIONS A LA GESTION DES EXAMENS DE LANGUE POUR DES MEILLEURS RESULTATS. LA VOIE DE LA PLEINE CONSCIENCE (*MINDFULNESS*)

Laura CIZER
Lecturer PhD., „Mircea cel Bătrân" Naval Academy, Constanța

Abstract. Most often than not, when sitting for an exam a lot of emphasis is put on what the exam contains (structure, types of tasks, grading, etc.), and little or no emphasis at all on what students may feel before or on the day of the exam, overlooking the fact that that exams are governed by a great tension which translates into strong emotions. They constitute a real and undeniable enemy against making good decisions. Therefore, this paper advocates the use of mindfulness in language classes as a means of ensuring students' mental comfort and developing their ability to focus (attention). It also puts forward a practical, applied and explained approach to mindfulness by showcasing such activities as box breathing, bodyscan, name it to tame strategy that will lead students towards a better management of their strong feelings and emotions. Last but not least, several activities around the Inside Out movie that will connect students with their inner self. All in all, this paper aims to show how mental and emotional balance can be regained through fairly simple tools.

Keywords: mindfulness, box breathing, bodyscan. Name-it-to-tame-it, Inside Out movie, language classes

1. Qu'est-ce que c'est que la *mindfulness*? Introduction à la méditation de pleine conscience (*mindfulness*). Les origines et l'évolution du concept

L'appellation « pleine conscience » est la traduction en français du terme anglais « *mindfulness* ». Vu qu'on a parfois jugé le mot « conscience » est réducteur en français, on désigne aussi la *mindfulness* comme « pleine présence » ou « présence attentive ». [1]

En principe, la pleine conscience (*mindfulness*) s'inspire de la philosophie bouddhiste. Bien que les définitions et les techniques de pleine conscience soient très variées, Jon Kabat-Zinn, biologiste et médecin américain, – qui a étudié et enseigné la méditation et le yoga pendant de nombreuses années, et qui a également mené et participé à de nombreuses études cliniques sur l'efficacité de ces techniques – est devenu l'une des autorités les plus citées sur les pratiques de pleine conscience. Il décrit la pleine conscience comme : « *une conscience qui surgit lorsqu'on prête attention, volontairement, au moment présent, sans jugement, comme si sa vie en dépendait* » [2] Jon Kabat Zinn a commencé à s'intéresser à la méditation zen et à la fin de ses enquêtes, il a commencé à l'appliquer aux patients hospitalises qui étaient souffrants ou touchés par des maladies chroniques. À partir des années 1980, il a élargi ses recherches en utilisant un protocole appelé *Mindfulness-Based Stress Reduction (MBSR)*, qui a ensuite évolué vers la thérapie cognitive basée sur la pleine conscience (MBCT), ayant des liens étroits avec la psychologie.

Dernièrement, la pleine conscience est devenue populaire dans différents contextes tels que les hôpitaux, les organisations, la vie privée des individus et, bien sûr, dans les écoles et l'éducation.

2. Les bénéfices de la pleine conscience (*mindfulness*)

La pratique de la pleine conscience peut affecter positivement le corps, l'esprit et le bienêtre psychologique.

Différentes études ont conclu que la pratique régulière de la pleine conscience peut améliorer la bonne humeur, réduire les distractions et améliorer la concentration, augmenter les émotions positives, diminuer l'anxiété et aider les gens à réduire le stress. La pleine conscience a également été utilisée avec succès dans le traitement de la toxicomanie et des troubles alimentaires.

La pratique de la pleine conscience à l'école peut conduire à une plus grande attention et concentration, une meilleure mémoire et une capacité à se concentrer et à planifier avec succès, car elle réduit la rêverie et sollicite l'esprit.

Le plus grand impact de la pleine conscience est également fondé sur la régulation de ses propres émotions, ce qui a un impact positif sur la réduction de l'anxiété qu'on ressent pendant les tests.

Cela encourage également un meilleur comportement en classe et la résilience pour faire face au stress et aux émotions négatives. Elle facilite une expérience positive et aide les apprenant.e.s à devenir plus conscient.e.s de leurs réactions. La pleine conscience peut favoriser l'empathie, de meilleures compétences sociales et la collaboration.

Un bon exemple en ce sens est Richard Burnett qui enseigne la méditation de pleine conscience à l'école. Il a créé le programme. B (prononcé dot B,). Le B représente l'initiale de Breathe (respirer) et Be (être). La méditation de pleine conscience permet de focaliser son attention sur le moment présent en bloquant l'afflux de pensées incessantes et polluantes. [3]

3. Les techniques de la pleine conscience

Selon Steven F. Hick, la pratique de la pleine conscience implique à la fois des pratiques de méditation formelles et informelles et des exercices non basés sur la méditation. La pleine conscience formelle, ou méditation, est la pratique consistant à maintenir l'attention sur le corps, la respiration ou les sensations, ou tout ce qui survient à chaque instant. La pleine conscience informelle est l'application de l'attention consciente dans la vie quotidienne. Les exercices non basés sur la méditation sont spécifiquement utilisés dans la thérapie comportementale dialectique et dans la thérapie d'acceptation et d'engagement. [4]

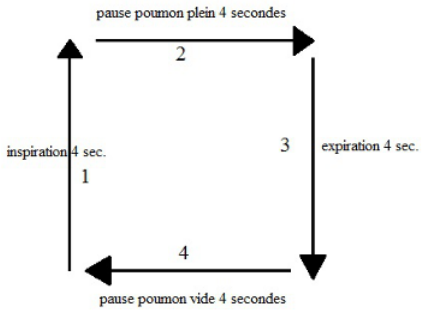
3.1. Exercices de respiration

Typiquement, cette attention concentrée est obtenue en se concentrant sur la respiration, car «la respiration fonctionne comme une ancre pour [son] attention [5] La respiration a été surnommée la télécommande des émotions, donc les exercices de respiration sont très importants, aident beaucoup à régler le système nerveux.

Les exercices de respiration est une pratique habituelle de la pleine conscience. Le premier exercice en ce sens est aussi appelé la respiration en carrée (4 temps) parce

qu'on inspire en comptant jusqu'à quatre (1), on tient sa respiration tout en comptant jusqu'à quatre (2), on expire (3) et on reste poumons vides toujours en comptant jusqu'à quatre (4).

Cette respiration se fait en 4 temps. La première fois, on peut dessiner le carré avec le bras. Puis on peut juste visualiser le carré et énoncer les chiffres dans sa tête. Pour une meilleure efficacité on peut reprendre la série 5 fois.

Le schéma de la respiration carrée [6]

C'est une technique dont l'efficacité a été démontrée de manière scientifique. [7] On peut tout simplement prendre son pouls avant de se lancer. Si l'on est nerveux ou en colère avant de commencer l'exercice, on verra que son rythme cardiaque aura baissé après l'application de la méthode 4×4.

En plus, c'est une méthode de respiration pratiquée par les Navy Seals américains, l'une des unités militaires d'élite les plus efficaces dans le monde. Pour eux, c'est un moyen de rester calme et concentré – et donc vivant – avant et après un combat intense. [8]

3.2. Le bodyscan

C'est une autre méthode efficace d'autant plus qu'il ne faut absolument pas nier l'étroite liaison corps-cerveau qui gouverne le procès d'apprentissage. On pourrait citer quelques études qui montrent que nos cerveaux ne font pas cavaliers seuls. [9]

C'est une technique de relaxation issue de la sophrologie et du *mindfulness*, le scan corporel ou le Balayage Corporel. Après quelques reprises de respirations (inspirations-expirations), on se concentre successivement sur une partie du corps, les yeux clos: d'abord, la tête (le sommet), puis, le front, les yeux, et les joues – tout cela doit se relaxer – le cou et les épaules, le dos, les bras, les mains et les doigts, tout en continuant à respirer. Ensuite, on relaxe sa poitrine et on dirige son attention vers l'estomac (l'endroit même où toutes les tensions s'accumulent) qu'il faut relaxer à la suite d'une nouvelle expiration. On continue à relaxer ses jambes, ses pieds et même ses orteils. Il faudrait prêter attention à son corps, dans son intégralité. L'exercice se termine lorsqu'on ouvre ses yeux et il doit absolument finir par un gros sourire. La durée de cet exercice peut varier (de 10 à 30 minutes) selon le temps qu'on a à sa disposition. Le bénéfice immédiat et visible est de faciliter la meilleure gestion de la tension corporelle qui aide implicitement à rendre son esprit plus paisible; par la suite, on obtiendra un bon fonctionnement du cerveau. Bien que les émotions naissent dans le cerveau, il est vrai qu'elles demeurent dans le corps et lorsqu'on réussit à calmer son

esprit, on arrive à calmer son corps également et vice-versa. [10] 3.3. « *Name it to tame it* »

Le Dr Dan Siegel a inventé l'expression « name it to tame it », ce qui pourrait ce traduire en français par « nommez-la pour l'apprivoiser » , en faisant référence à l'émotion ressentie. [11]

Le psychologue David Rock déclare: « lorsqu'on resent une tension interne et une anxiété importantes, on peut réduire le stress jusqu'à 50 % simplement en remarquant et en nommant son état » Abblett explique en outre que si nous pouvons voir l'émotion, nous n'avons pas à être l'émotion. Reconnaître et nommer nos émotions aide à créer une certaine distance entre l'émotion et les sentiments intenses qui l'accompagnent. [12]

L'idée centrale qu'il faut retenir est que toutes les émotions ne sont pas négatives. Elles font partie de notre univers, „je suis les émotions" et donc il faut les accepter toutes. Pour cela faire, on peut recourir à cette stratégie dont le nom en anglais est „name it to tame it": „nommer, c'est apprivoiser" ou plus précisément, quand les émotions deviennent à même d'informer plutôt que d'enfermer. Lorsqu'on se rend compte de ce qu'on ressent et on reconnait l'émotion quelle qu'elle soit, tout devient plus clair et on peut la gérer à son profit. Si l'on en devient conscient.e , l'intensité de cette émotion-là se réduit de manière significative; parce qu'on vient de la reconnaître, elle a transmis son message et à partir de ce moment-là on peut utiliser tous les moyens ou les ressources nécessaires à y faire face. Sans la reconnaitre pleinement engendre une réaction impulsive et pas du tout productive. Reconnaitre, c'est agir de manière tout à fait consciente, c'est avoir plus de contrôle, d'équilibre, de confiance en soi-même.

4. Vice-Versa, ou comment se reconnecter avec ses sentiments à l'aide d'un film. Exploitation pédagogique

Vice-Versa, Inside out en anglais, est un film d'animation des studios Pixar sorti en 2015. Parmi ses mérites: la théorie des émotions du psychologue américain Paul Ekman qui a inspiré les personnages du film. Dans Vice-Versa, différentes émotions prennent leurs tours sur le panneau de contrôle dans le cerveau de Riley. Ses pensées, paroles et comportements sont influencés par l'émotion qui est en charge. Le film constitue une bonne occasion pour enseigner à l'apprenant.e à identifier quelle émotion est au panneau de contrôle, en prenant en considération qu'il peut y avoir plus d'une. Ceci l'aidera à développer advantage la conscience de soi, les compétences d'auto-régulation et d'auto-compassion.

Vice-Versa est donc un film qui parle de sentiments, ce qui le rend parfait pour susciter des discussions avec les apprennant.e.s sur le milieu social et émotionnel. Étant donné que les personnages centraux incarnent tous une émotion différente, les apprennant.e.s vont s'identifier avec les expériences de chaque personnage.

Qui est au panneau de commande? Vice-Versa nous montre d'abord qu'aucune des cinq émotions principales qui guident notre vie affective n'est bonne ou mauvaise en soi. Une autre leçon apprise est l'utilité des émotions même négatives.

Les activites envisagées ci-dessous ont pour but d'inciter les apprennant.e.s à réfléchir aux aspects sociaux et émotionnels du film et aussi au fonctionnement de leurs propres émotions.

Niveau de langue: Intermédiaire supérieur (B2) – Avancé (C1)

Type d'apprenant: Ados et adultes

Durée: 90 minutes

Activité: apprendre le vocabulaire lié aux sentiments, parler des sentiments, regarder une courte vidéo, répondre à des questions de comprehension et réfléchir à la leçon

Sujet: Sentiments

Langue: Vocabulaire lié aux sentiments

Les *objectifs* qu'on s'est proposés à travers les activités à exploiter sont: identifier ses propres sentiments, réfléchir à ce que cela signifie pour les émotions d'avoir un context, reconnaitre l'importance d'avoir toute une palette d'émotions, connecter leurs propres expériences personnelles aux messages du film, explorer les façons dont les apprennant.e.s identifient leurs propres émotions, y compris somatiquement, réfléchir à la façon dont les emotions s'autorégulent et découvrir que chaque émotion est personnelle, chaque ressenti est selon son propre vécu, ses expériences et sa personnalité.

Avant de passer le film [13], l'enseignant.e peut utiliser la Fleur ou la Roue des émotions de Plutchik [14] afin d'aider les apprennant.e.s à mieux formuler leur ressenti et leurs émotions qui permet de mesurer et nuancer (voir découvrir) certaines émotions de la plus forte à la plus mesurée. Ceci va les préparer à s'attaquer aux autres activités qui vont se dérouler avant, pendant et après le vissionnage.

Avant le visionnage. Les apprennat.e.s vont dresser la liste des émotions et vont encircler les émotions qu'ils considèrent comme « bonnes » ou « positives ». Surtout, ils y reviendront après le film et y réfléchiront dans la dernière question. Il est essentiel que les apprennant.e.s répondent à la fois à la première et à la dernière questions afin de ne pas renforcer les idées fausses selon lesquelles les émotions ou les sentiments sont intrinsèquement bons ou mauvais.

Pour une expérience plus interactive, l'enseignant.e peut demander aux aprennant.e.s de créer un nuage de mots «émotion positive» en utilisant Kahoot ou un autre outil de son choix.

Tàche: 1. Dans l'espace ci-dessous, énumérez autant d'émotions que possible. Une fois que vous avez une longue liste, encerclez les émotions que vous considérez comme bonnes ou positive.

Pendant le visionnage. L'enseignant.e prête attention à faire des pauses régulièrement tout au long du film pour discuter les scènes clés.

Tâche 2: Faites attention à la façon dont les cinéastes utilisent la couleur et la musique dans le film. Choisissez un moment où l'utilisation de la couleur ou de la musique se démarque vraiment et résumez-le.

Tâche 3: Quelle est l'émotion qui est «aux commandes» chez vous? Quelle est sa couleur? (cela ne doit pas nécéssairement correspondre aux personnages du film!)

Tâche 4: Comment réagit votre corps lorsque vous ressentez l'emotion que vous venez de mentionner?

Après le visionnage. Les apprennant.e.s peuvent écrire leurs réponses individuellement, puis discuter en binômes, en petits groupes et/ou en pleinère.

Tâche 5: Revenez sur Tâche 1 (avant le visionnage) où vous avez encerclé les « bonnes » émotions. Vous voulez changer vos reponses maintenant? Pourquoi? Utilisez un exemple tiré du film pour expliquer votre réponse.

Après la fin du film, il est important d'inciter les apprennant.e.s à réfléchir sur ce qu'ils ont vu et à parler de ce qu'ils pensent.

5. Conclusions

On accentue beaucoup sur ce que l'examen contient (structure, types de sujets, barèmes, etc.) et peu sinon pas du tout sur ce qu'on peut ressentir avant ou le jour même de l'examen et on oublie que les examens sont gouvernés par une grande tension qui se traduit dans de fortes émotions et qui constituent un véritable et indéniable ennemi contre l'expression et la prise de bonnes décisions.

Alors, à côté de la préparation pour les examens, il faudrait bien réserver quelques minutes vers la fin de la leçon pour discuter des questions sur la pleine conscience, la connaissance de soi ou pratiquer ce genre d'exercices. Le développement personnel est très important au cadre de l'apprentissage. On ne peut pas emmagasiner des tas d'informations théoriques avant qu'on ne se rende compte de son identité, qui on est et ce qui nous aide à mieux apprendre. Les techniques de la pleine conscience prennent du temps et exigent de la pratique, mais à force de pratiquer, l'apprenant.e arrive à contrôler ses sentiments and donner de son mieux le jour de l'examen. De par leurs bénéfices, les techniques de la pleine conscience sont devenues très connues et pratiquées dans le monde entier. En voilà pourquoi, elles devraient constituer une partie intégrée au procès d'enseignement-apprentissage afin d'assurer que les apprenant. e.s ont à leur disposition les outils nécessaires pour maintenir leur bienêtre et un niveau réduit de stress.

BIBLIOGRAPHIE

https://fr.wikipedia.org/wiki/Pleine_conscience
Kabat-Zinn, J. (1994). Wherever you go, there you are. New York : Hyperion.
https://themindfulnesssummit.com/speaker/richard-burnett/
Hick SF (2010). Cultivating Therapeutic Relationships: The Role of Mindfulness. In Hick SF, Bien T (eds.). Mindfulness and the Therapeutic Relationship. Guilford Press.
Kabat-Zinn, J. (1990). Full catastrophe living. New York: Bantam Doubleday Dell Publishing Group.
https://www.heev.fr/stress/exercice-relaxation-respiration-carree
Susan Hopper, Sherrie L Murray, Lucille R Ferrara, Joanne K Singleton Effectiveness of diaphragmatic breathing for reducing physiological and psychological stress in adults: a quantitative systematic review, JBI Database System Rev Implement Rep. 2019 Sep;17(9):1855-1876. https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/31436595/
https://health.clevelandclinic.org/box-breathing-benefits/
https://www.nationalgeographic.fr/sciences/la-connexion-corps-cerveau-est-plus-importante-quon-ne-le-croyait
https://www.verywellmind.com/body-scan-meditation-why-and-how-3144782
https://www.youtube.com/watch?v=ZcDLzppD4Jc
Freeman, Bruce May 3, 2021 Name It to Tame It: Labelling Emotions to Reduce Stress & Anxiety.

https://www.oralhealthgroup.com/features/name-it-to-tame-it-labelling-emotions-to-reduce-stress-anxiety/
https://www.youtube.com/watch?v=ysHM9rsVsEY
https://fr.wikipedia.org/wiki/Robert_Plutchik

CONSIDERATIONS ON THE THERVINGI-GREUTHUNGI POLITICAL RELATIONS FROM THE NORTH OF THE LOWER DANUBE REFLECTED IN THE LITERARY SOURCES

Dr. Ştefan LIFA
Lecturer PhD., West University of Timişoara
Alexandru FODOR
Master Student, West University of Timişoara

Abstract: The migration of the Gothic population from the Vistula region and its settlement north of the Lower Danube and the Black Sea in the first part of the third century had the effect of establishing the Goths as the dominant political factor among the barbarian populations of the region until the Hunnic invasion of 375-376. Another effect was the gradual grouping of the Gothic tribes into two distinct confederations bounded by the Dniester. The two political structures, the Thervingi and the Greuthungi, would constitute the skeleton of the future branches of the Goths, the Visigoths, and the Ostrogoths, respectively. The article aims to analyse the political relations between the two confederations of Gothic tribes of the mentioned period in the context of interactions with the Empire. Among the most significant events for the topic covered are the attack of the coalition led by Rausimodus in 322-323 and the disintegration of the two Gothic confederations at the time of the Hunnic invasion. From the comparative analysis of the narrative sources, a number of elements stand out, such as the clear distinction made by Ammianus Marcellinus between the Thervingi and the Greuthungi leaders, for whom he uses the titles of judex and rex, respectively, but also the tendency of the sources to use the term Greuthungi many times when referring to the entire Gothic population. These aspects indicate the existence of a permanent relationship of subordination of the Thervingi confederation in relation to the Greuthungi. The article also discusses the problem of the names used for the two Gothic branches, considering that an equivalence relationship between the two pairs of terms, Thervingi/Greuthungi and Visigoths/Ostrogoths, cannot be established.

Keywords: Thervingi, Greuthungi, judex, rex, north of the Lower Danube.

Populaţie de origine germanică, parte a ramurii estice (*herminonii*) a popoarelor germanice, goţii îşi au originea în sudul Peninsulei Scandinave şi insula Gotland de la Marea Baltică. De aici se extind în regiunea Vistulei la începutul mileniului I. În prima parte a secolului al III-lea s-au stabilit la nordul limesului Dunării de Jos ocupând o zonă întinsă de la Prut până la Don. Au intrat rapid în conflict cu Imperiul grav afectat de criza secolului al III-lea. Invaziile gote în teritoriul roman s-au succedat cu o periodicitate aproape anuală în deceniile premergătoare retragerii aureliene. Multiple surse atestă aceste raiduri ale goţilor şi ale aliaţilor lor. Cele mai importante episoade au fost atacurile din 250-251, soldat cu moartea împăratului Decius, şi în special cel din 267-269, oprit în final de Claudius al II-lea Goticul în bătălia decisivă de la Naissus. Este greu

de indicat precis acest moment al coagulării celor două ramuri. Termenul de therving este menţionat pentru prima data în *Panegyrici Latini*, *Genethliacus Maximiano Augusto Dictus* (XVII, 1)[1] al lui Mamertinus, rostit în 291. În orice caz, cel mai târziu la începutul secolului al IV-lea ele erau deja diferenţiate. Goţii de la est de Nistru vor fi cunoscuţi sub numele de greuthungi sau goţii de câmpie, goţii străluciţi, iar cei de la vest au fost denumiţi thervingi, goţii de pădure sau goţii înţelepţi[2]. Ulterior cele două grupuri vor fi recunoscute sub numele de ostrogoţi, respectiv vizigoţi. Nu s-a ajuns încă la un consens deplin în ceea ce priveşte natura exactă a raporturilor dintre cele două structuri politice, cu toate că este cunoscut faptul că au menţinut relaţii strânse în toată această perioadă a prezenţei lor la nordul Mării Negre, respectiv al Dunării de Jos. Studiul de faţă îşi propune să analizeze raporturile dintre cele două confederaţii din această perioadă prin prisma felului în care sunt reflectate ele în izvoare. Lucru care implică studierea lor din perspectiva relaţiilor cu Imperiul, având în vedere că majoritatea surselor disponibile sunt opere ale unor autori latini sau greci.

În ceea ce priveşte problema denumirii celor două ramuri gote, nu există un consens printre istorici în privinţa relaţiei dintre cele două perechi de denumiri, therving/greuthung, respectiv vizigot/ostrogot. Herwig Wolfram consideră ostrogoţii şi greuthungii ca fiind acelaşi grup[3]. Iordanes foloseşte termenii de vizigoţi (*Getica*, 131-132), respectiv ostrogoţi (*Getica*, 130, 133) pentru a-i descrie, dar Iordanes a scris în secolul al VI-lea, când cele două denumiri se impuseseră şi erau deja uzuale. Ammianus Marcellinus în *Rerum gestarum libri qui supersunt* vorbeşte despre *Athanaric şeful thervingilor* (XXXI, 3, 4) şi despre *Vithimer regele greuthungilor* (XXXI, 4, 12). Zosimos (*Historia Nova*, IV, 38), la rândul lui, relatează despre *un neam scit necunoscut* cărora localnicii de la nordul Dunării le spuneau greuthungi[4]. Zosimos se referea la grupul condus de Odotheus la care vom reveni imediat. Deşi în mod cert thervingii vor forma baza vizigoţilor de mai târziu, iar greuthungii pe cea a ostrogoţilor, considerăm totuşi că nu putem pune un semn de identitate între cele două perechi de termeni. Motivul pentru aceasta stă în fragmentarea celor două confederaţii gote la momentul invaziei hune din 376. După cum ştim, o parte dintre thervingi se vor refugia în Imperiu în 376 sub conducerea lui Alavivus şi Fritigern, iar ceilalţi abia în 381 sub Athanaric. Ei se vor reunifica şi vor fi aşezaţi ca federaţi de către Teodosiu I în Moesia în 382[5]. Aceşti thervingi reunificaţi vor fi conduşi de către Alaric I câteva decenii mai târziu într-o serie de expediţii de jaf ce vor afecta ambele părţi ale imperiului şi vor culmina cu ocuparea Romei în 410. Dar Ammianus Marcellinus ne mai menţionează atunci când descrie căderea confederaţiei thervinge de la nordul Dunării de jos de un anume *Munderich, mai*

[1] Mihăescu Haralambie, Ștefan Gheorghe, Hîncu Radu, Iliescu Vladimir, Popescu Virgil C., *Izvoarele istoriei României volumul II: De la anul 300 până la anul 1000*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1970, p. 81.
[2] Platon Alexandru-Florin, Rădvan Laurenţiu, Maleon Petru-Bogdan, *O istorie a Europei de Apus în evul mediu. De la Imperiul Roman târziu la marile descoperiri geografice (sec. V-XVI)*, Iași, Polirom, 2010, p. 21.
[3] Pentru mai multe informații pe marginea acestui subiect vezi Wolfram Herwig, *History of the Goths*, trad. Dunlop Thomas J. [ed. orig. *Geschichte der Goten*, ediția a II-a, München, C. H. Beck'she Verlagsbuchhandlung, 1979], Berkeley and Los Angeles, University of California Press, 1988, pp. 23-26.
[4] Mihăescu, *op. cit.*, p. 313.
[5] Platon, *op. cit.*, p. 25.

târziu comandant al frontierei din Arabia (XXXI, 3, 5)[6], unul dintre oamenii lui Athanaric, pe care acesta îl va trimite într-o misiune de recunoaştere în momentul invaziei hune. Acest lucru ne indică faptul că mai mulţi thervingi vor intra în armata romană şi vor fi transferaţi în alte regiuni ale Imperiului, fiind separaţi de grosul thervingilor. În ceea ce îi priveşte pe greuthungi, situaţia lor este şi mai complexă. Un prim grup, condus de Safrax şi Alatheus (Ammianus Marcellinus, XXXI, 3, 3)[7], regenţii fiului minor al lui Vithimer, se refugiază în Imperiu în 377. Ei ajung în cele din urmă ca federaţi în Pannonia în 380[8]. Acest grup va fi asimilat după dispariţia celor doi lideri ai săi, supravieţuitorii fiind recrutaţi în armata romană[9] până la începutul secolului al V-lea. Este posibil ca o parte dintre aceşti greuthungi să se fi alăturat vizigoţilor. Ştim că armata vizigotă stabilită în 418 în sudul Galiei, cuprindea şi elemente de origine greuthungă în cadrul ei[10]. Un al doilea grup, condus de Odotheus, şi care a rămas temporar la nordul Dunării de Jos după invazia hună, trece Dunărea în 381 şi atacă Imperiul. Greuthungii lui Odotheus sunt învinşi de armata romană comandată de Promotus (Zosimos, IV, 35)[11]. Liderul greuthung este ucis, iar supravieţuitorii sunt colonizaţi în Frigia. Dintre aceştia vor proveni goţii lui Gainas. Acest greuthung ajuns *magister militum praesentalis* sub împăratul Arcadius (395-408), s-a revoltat în 399-400 şi a preluat temporar controlul Constantinopolului, deşi nu l-a detronat pe Arcadius. După ce a fost nevoit să abandoneze capitala, a trecut la nordul Dunării unde a fost eliminat de liderul hun Uldes, episod relatat de Zosimos (V, 21-22)[12]. În sfârşit, cea mai mare parte a greuthungilor rămâne sub stăpânire hună şi se mută spre vest unde ocupă o zonă din Pannonia până în Transilvania. Acest ultim grup va fi cel care va întemeia regatul ostrogot din secolul al V-lea. Aşadar, nu credem că se poate vorbi de o identitate de termeni în acest caz. Ostrogoţii de mai târziu sunt doar un grup din marea masă a greuthungilor, chiar dacă cel mai semnificativ. La rândul lor, viitorii vizigoţi vor pierde elemente thervinge, relocate pe cuprinsul Imperiului, dar vor asimila grupuri greuthunge. Am considerat necesară această digresiune pentru a clarifica acest aspect. Din aceste motive vom utiliza denumirile de thervingi, respectiv greuthungi când ne referim la confederaţiile gote de dinainte de momentul 376, respectiv vizigoţi şi ostrogoţi pentru perioada ulterioară.

Stabiliţi în regiunea amintită, goţii s-au impus rapid printre populaţiile locale, care ofereau un tablou eterogen din punct de vedere etnic. Astfel, confederaţia greuthungă cuprindea elemente finice, slave, germanice, iraniene; din cea thervingă făceau parte populaţiile dacice libere, precum carpii şi costobocii, germanici ca bastarnii, elemente sarmatice, taifalii.

[6] Ammianus Marcellinus, *Istorie romană*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1982, p. 564.
[7] *Ibidem*, pp. 563-564.
[8] Platon, *op. cit.*.
[9] Burns Thomas, *A History of the Ostrogoths*, Bloomington and Indianapolis, Indiana University Press, 1984, p. 41.
[10] Wolfram, "Gothic History as Historical Etnography", în Noble F. X. Thomas (ed.), *From Roman Provinces to Medieval Kingdoms*, London, Routledge, 2006, p. 40.
[11] Mihăescu, *op. cit.*, p. 313.
[12] *Ibidem*, p. 317.

Aşa cum spuneam, goţii s-au impus ca factor politic dominant în regiune după retragerea aureliană, după cum confirmă sursele. Sozomenos afirmă în *Istoria bisericească* (VI, 37, 2), referindu-se la perioada anterioară invaziei hune, că goţii *locuiau mai înainte dincolo de Istru şi erau stăpâni peste ceilalţi barbari*[13]. La fel, relatările lui Iordanes (*Getica*, 116-120)[14] care face o trecere în revistă a războaielor lui Ermanaric şi a populaţiilor peste care acesta îşi extindea autoritatea, subliniază poziţia predominantă a goţilor în regiune.

Părăsirea Daciei de către romani a favorizat consolidarea puterii thervingilor care şi-au întins autoritatea peste o mare parte din teritoriile abandonate. Centrul de putere therving s-a aflat în Moldova şi Muntenia, deşi se vor extinde şi în Transilvania. Drept dovadă, conflictele lor ulterioare cu sarmaţii din Banat şi Câmpia Tisei. Bineînţeles, această extindere nu a avut loc imediat după retragerea romană, însă la sfârşitul secolului al III-lea, thervingii s-au impus ca putere dominantă în regiune. Au existat tentative ale altor popoare de a se instala în regiune. *Panegyrici Latini* III (*Genethliacus Maximiano Augusti Dictus*, XVII, 1)[15], menţionează un atac al goţilor, în armata cărora participă şi un contingent de taifali, împotriva unei alianţe gepido-vandale. Având în vedere că discursul este ţinut în 291, se referă la conflictul dintre gepizii stabiliţi în acea perioadă pe cursul superior al Tisei şi vandalii hasdingi, pe de o parte, şi goţi, pe de altă parte din acea perioadă. Conflict foarte probabil cauzat de dorinţa gepizilor de a se extinde în zona deţinută de goţi[16].

Tensiunile dintre goţi şi romani au continuat şi după retragerea aureliană. *Scriptores Historiae Augustae Probus* (12, 3)[17] menţionează campaniile victorioase ale împăratului Probus (276-282) împotriva goţilor şi a sarmaţilor stabiliţi în Banat după retragerea romană. Un pasaj următor detaliază realizările lui Probus:

> *16, 2. În Illyria el i-a lovit aşa de vârtos pe sarmaţi şi pe celelalte neamuri, încât aproape fără nici o luptă a recucerit toate cele pe care le cotropiseră ei. 3. Apoi şi-a îndreptat drumul prin Tracia şi a primit ca supuşi sau prieteni toate populaţiile gotice care erau îngrozite de cele aflate şi copleşite de puterea vechiului renume.*
> *18, 1. Încheind prin urmare pace cu perşii, el s-a întors în Tracia şi a aşezat pe pământul roman 100000 de bastarni, care toţi au păstrat credinţă. 2. Însă, după ce a adus tot atât de mulţi şi din alte neamuri, adică dintre gepizi, grutungi şi vandali, toţi aceştia au călcat jurământul de credinţă şi au colindat aproape toată lumea romană, pe apă şi pe uscat, deoarece Probus era ocupat cu războaie contra uzurpatorilor şi nu mică a fost paguba pricinuită renumelui roman. 3. Pe aceştia el i-a strivit prin multe victorii în diferite rânduri: doar puţini s-au întors acasă cu gloria de a fi scăpat din mâinile lui Probus*.[18]

Este vorba de campania lui Probus din 278 de la Dunărea de Jos în care i-a învins pe sarmaţi şi pe goţi, ce executau obişnuitele raiduri în provinciile romane din regiune.

[13] *Ibidem*, p. 227.
[14] Iordanes, *Getica*, pp. 33-34.
[15] Mihăescu, *op. cit.*, p. 81.
[16] *Ibidem*.
[17] *Ibidem*, p. 109.
[18] *Ibidem*.

Fragmentul este interesant din câteva perspective. Pe de o parte avem una dintre ultimele atestări ale bastarnilor în izvoare. Alt amănunt notabil este menționarea neamurilor germanice care nu și-au respectat angajamentele luate față de Probus. Ne referim la greuthungi, confederația gotică de la est de Nistru. Această formulare pare a indica la prima vedere faptul că deja se produsese diferențierea goților în cele două ramuri. Totuși nu trebuie să uităm că sursa nu este contemporană cu evenimentele. Autorul a scris în secolul al IV-lea și nu este exclus să fi aplicat realitățile geopolitice din timpul său, obicei destul de întâlnit la istoricii din această perioadă. Este posibil ca prin termenul de greuthungi să se fi referit la întregul popor al goților. Pe de altă parte, respectiva campanie a lui Probus a avut loc la Dunărea de Jos și implicit ar fi trebuit să se confrunte în primul rând cu thervingii, care nu sunt menționați. Aceste aspecte par a indica faptul că elementele care vor deveni mai târziu greuthunge au avut un rol dominant în cadrul triburilor gote încă dinainte de diferențierea celor două ramuri. Este un detaliu asupra căruia vom mai reveni.

Ajungând la perioada lui Constantin cel Mare, avem o serie de mențiuni despre activitatea împăratului la Dunărea de Jos. O primă confruntare s-a petrecut în 322 când se înregistrează o invazie barbară în teritoriile romane. Zosimos în *Historia Nova* oferă multe detalii cu privire la aceste lupte.

> *II, 21. Când Constantin află că sarmații care locuiesc lângă lacul Meotic au trecut Istrul cu corăbiile și pustiesc teritoriul de sub stăpânirea sa, porni cu trupele împotriva lor. La rândul lor și barbarii, împreună cu regele lor Rausimodus, plecară ca să-i iasă înainte. Mai întâi sarmații au atacat un oraș, care avea o pază bună* [...] *Între timp a sosit și Constantin, care i-a atacat pe barbari din spate, a ucis o mare parte din ei și a aprins de vii pe cei mai mulți. Ceilalți au fugit. Rausimodus, care pierduse cea mai mare parte a trupelor sale, se îmbarcă în corăbii și trecu Istrul, cu gândul de a mai pustii și-n viitor teritoriul roman. Aflând aceasta, Constantin îl urmări, trecu și el Istrul și atacă pe fugari lângă o colină acoperită de păduri dese. Acolo ucise o mulțime din ei, printre care și pe Rausimodus, iar pe mulți îi luă prizonieri. Restul întinseră mâinile în semn de supunere și fură primiți ca supuși de către Constantin, care se întoarse la reședința sa cu o mulțime de prizonieri. 22. După ce îi distribui prin orașe se îndreptă spre Tesalonic.*[19]

În privința identității acestor invadatori, sursa nu este foarte clară. Sunt numiți sarmați și se spune că provin din regiunea Mării Azov, cunoscută ca *lacul Meotic* în epocă. Unele păreri plasează locul primei bătălii cu Rausimodus la Campona în 323 în provincia Pannonia Valeria și pe cea de-a doua la confluența Dunării cu Morava, în Moesia Superior, care ar fi declanșat războiul final cu Licinius, despre care vom vorbi imediat[20]. Monedele cu deviza SARMATIA DEVICTA emise de Constantin și luarea titlului de *Sarmaticus Maximus* în același an de către acesta sunt aduse în sprijinul acestei ipoteze, care îi consideră sarmați pe invadatori[21]. Vladimir Iliescu plasează a doua bătălie undeva

[19] *Ibidem*, p. 307.
[20] Kulikowski Michael, ”15: Constantine and the Northern Barbarians”, în Lenski Noel (ed.), *The Cambridge Companion to the Age of Constantine*, Cambridge, Cambridge University Press, 2005, p. 359.
[21] *Ibidem*.

în zona Munteniei[22]. Tot el îl identifică pe Rausimodus la conducerea invaziei gote din 323 din teritoriul lui Licinius despre care vom vorbi în cele ce urmează[23].

Războiul civil dintre Constantin cel Mare şi Licinius a fost un alt moment în care goţii au jucat un rol semnificativ. Faza finală a acestui conflict latent între cei doi împăraţi a fost declanşată de goţi printr-un nouă incursiune în provinciile romane. După Anonymus Valesii (*Origo Constantin Imperatoris*):

> *V,* [...] *21. Pe când Constantin se afla la Tesalonic, goţii au năvălit din nou peste limes, care fusese neglijat, şi după ce au devastat Tracia şi Moesia au început să strângă prăzi. Atunci Constantin i-a atacat şi i-a respins: îngroziţi, ei au încheiat pace şi au înapoiat prizonierii. Licinius însă s-a plâns că apărarea teritoriului său de către altul constituie o încălcare a înţelegerii încheiate* [...] *27* [...] *apoi Licinius s-a luptat lângă Chrysopolis, fiind ajutat foarte mult de către goţii de sub comanda lui Alicas, care era de neam regesc.*[24]

Acest al doilea text descrie foarte clar circumstanţele în care s-a ajuns la confruntarea finală dintre cei doi împăraţi, motivul fiind constituit de încălcarea de către Constantin a teritoriului repartizat lui Licinius. De asemenea menţionează alianţa dintre acesta şi goţi care a urmat, cu toate că aceşti goţi au invadat provinciile aflate sub autoritatea lui Licinius. Tot de aici aflăm şi numele liderului got care i-a acordat ajutor lui Licinius. Comparând cele două fragmente citate anterior, observăm că cele două episoade sunt consecutive şi sunt delimitate de prezenţa lui Constantin la Salonic. Putem încerca o reconstituire a succesiunii cronologice a evenimentelor. Din aceste fragmente coroborate rezultă clar că întâi a avut loc atacul comandat de Rausimodus, care a fost învins într-o primă fază, apoi urmărit şi învins definitiv de către Constantin, fiind ucis în a doua bătălie. Dar izvorul spune foarte clar că Rausimodus a atacat teritoriul aflat sub controlul lui Constantin. Ştim că începând cu 317, după un prim război civil între Constantin şi Licinius, cei doi şi-au reîmpărţit imperiul. Licinius cedându-i lui Constantin toate provinciile europene în afară de Tracia[25]. Ne referim la dioceza Tracia, nu la regiunea omonimă. Anonymus Valesii (V, 18)[26] confirmă acest lucru atunci când enumeră Moesia şi Scythia Minor, pe lângă Tracia. Dacia aureliană care se învecina la vest cu aceste provincii era inclusă în dioceza Dacia, aflată în teritoriul lui Constantin. Aşadar Constantin putea să-l urmărească pe Rausimodus până în teritoriul Olteniei şi de acolo în Muntenia fără să traverseze teritoriul lui Licinius. Abia al doilea atac al goţilor, venit la un oarecare interval după luptele cu Rausimodus, l-a determinat să treacă prin provinciile repartizate asociatului său. În ceea ce priveşte identitatea invadatorilor, Rausimodus este cel mai probabil varianta latinizată a lui Rausimond care este un nume tipic germanic, ceea ce înseamnă că avem de-a face cu un personaj de origine gotă. Având în vedere că provine din zona Mării Azov, aşa cum ne spune şi Zosimos, este clar

[22] Mihăescu, *op. cit.*.
[23] *Ibidem*, p. 47.
[24] *Ibidem*, pp. 47, 49.
[25] Pohlsander Hans A., *Împăratul Constantin*, trad. Acsente Mirella [ed. orig. *The Emperor Constantine*, London, Routledge, 1996], Bucureşti, Artemis, 2007, p. 58.
[26] Mihăescu, *op. cit.*, p. 47.

că aparţine ramurii greuthunge. Ştim că împăratul s-a ocupat în anii anteriori acestui moment de tulburările provocate de sarmaţii din Pannonia, motiv pentru care şi-a petrecut cea mai mare parte a timpului la Sirmium şi Serdica[27]. Aşadar este foarte probabil ca printre invadatori să se afle şi sarmaţi, dar ca parte a unei coaliţii care îi cuprindea şi pe goţi. Pe de altă parte, sarmaţii erau în declin în secolul al IV-lea, în timp ce germanicii erau în plină ascensiune. Prin urmare este greu de crezut că o astfel de coaliţie ar fi putut fi condusă de un sarmat în perioada despre care vorbim. Liderul ei nu putea fi decât un germanic. Mai exact un got, dacă ne amintim menţiunea lui Sozomenos despre goţii care domneau peste ceilalţi barbari. Deşi nu sunt menţionaţi ca participând la bătăliile lui Rausimodus cu Constantin, considerăm că thervingii au făcut parte aproape sigur din această coaliţie. Ştim că între cele două ramuri de goţi au existat în permanenţă legături strânse. În plus, este puţin probabil ca greuthungii să atace teritoriul roman de la Dunărea de Jos fără suportul thervingilor care aveau frontieră directă cu Imperiul. Cu atât mai puţin să se retragă prin teritoriul therving. Deşi se consideră că stabilirea efectivă a thervingilor în regiunile de pe malul nordic al Dunării, din imediata vecinătate a teritoriilor imperiale, a avut loc la un moment târziu, posibil chiar după pacea din 332[28], populaţiile care trăiau în zonă erau deja afiliate confederaţiei thervinge. În ceea ce priveşte goţii din pasajul lui Anonymus Valesii, cei care au atacat provinciile lui Licinius, aici vorbim despre thervingi şi liderul lor Alicas. Ştim din relatarea lui Zosimos că greuthungii au suferit pierderi grele în bătăliile cu Constantin. Aşadar este foarte probabil ca alianţa de greuthungi, thervingi şi sarmaţi condusă de Rausimodus să se fi dezintegrat după moartea conducătorului ei, iar greuthungii să se fi retras în teritoriul lor. De aceea considerăm că în timp ce primul episod se referă la o alianţă condusă de regele greuthung, în cazul celui de-al doilea vorbim de o acţiune pe cont propriu a thervingilor. Acest moment marchează şi începutul unei reveniri a autorităţii imperiale la nordul Dunării. În anii următori Constantin devine tot mai activ în regiune. În 332, intervine cu succes în sprijinul sarmaţilor din Banat, care i-au solicitat ajutorul împotriva goţilor, după cum relatează şi Anonymus Valesii (VI, 31), care notează că romanii au primit şi ostatici din partea goţilor învinşi *printre care şi pe fiul regelui Ariaricus*[29]. Campania victorioasă desfăşurată la nordul Dunării este confirmată şi de Eusebiu din Cezareea (*Cronica*, 233, c)[30]. Prin pacea care a urmat după această victorie majoră a romanilor, goţii thervingi au devenit federaţi ai Imperiului. Înţelegerea prevedea oferirea de ostatici de către goţi şi asistenţă militară Imperiului.

Un alt moment important al perioadei de dominaţie gotă la nordul Dunării de Jos este războiul romano-got din anii 367-369, încheiat cu pierderea statutului de federaţi de către thervingi. Conflictul a fost cauzat de alianţa goţilor cu uzurpatorul Procopius, membru al dinastiei constantiniene căzută de la putere după moartea lui Iulian

[27] Pohlsander, *op. cit.*, p. 62.
[28] Protase Dumitru, Suceveanu Alexandru (coordonatori), *Istoria Românilor vol. II: Daco-romani, romanici, alogeni*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2001, p. 688.
[29] Mihăescu, *op. cit.*, p. 49.
[30] *Ibidem*, p. 11.

Apostatul. Procopius s-a revoltat în 365 şi a reuşit să controleze temporar Tracia. A fost învins şi executat de către Valens în 366, înainte ca trupele gote să poată interveni în ajutorul lui. Despre alianţa goţilor cu Procopius menţionează Ammianus Marcellinus (*Rerum gestarum libri* (XXVII, 4, 1)[31] şi Zosimos (IV, 7)[32]. Eliminarea lui Procopius nu a împiedicat armata gotă să invadeze şi să jefuiască Tracia, fiind respinsă de Valens, după cum relatează în continuare Zosimos (IV, 10)[33].

În anul următor împăratul a continuat acţiunea de combatere a goţilor, mutând ostilităţile la nordul Dunării. Ammianus Marcellinus (XXVII, 5, 1-10) povesteşte cu lux de amănunte desfăşurarea operaţiunilor militare în cei trei ani de război, precum şi circumstanţele încheierii păcii prin tratativele purtate pe bărci în mijlocul fluviului. Din relatarea sa se desprind câteva aspecte interesante pentru subiectul discutat:

> *XXVII, 5, 6. Cu aceeaşi încăpăţânare a pornit şi în anul al treilea, legând pod de vase lângă Noviodunum spre a trece râul, apoi, năvălind în ţinuturile barbarilor şi mişcându-se în marşuri neîntrerupte până departe, s-a năpustit asupra tribului războinic al greuthungilor. După câteva încăierări uşoare, deoarece Athanaricus, pe atunci un şef foarte puternic, avusese îndrăzneala să-i stea în cale cu o mână de oameni* […] *apoi el însuşi, împreună cu toţi ai săi, s-a întors la Marcianopolis pentru a-şi petrece iarna* […][34]

Este surprinzătoare referirea la greuthungi făcută de autor în fragment, având în vedere că era vorba despre teritoriul therving. Lăsând la o parte eventualitatea unei simple greşeli făcute de autor, menţionarea greuthungilor indică fie un grup trimis în sprijinul goţilor vestici, fie Ammianus Marcellinus se referă la ansamblul poporului got atunci când vorbeşte de greuthungi. Acest lucru presupune predominanţa politică a ramurii greuthunge în cadrul populaţiei gote. Considerăm că varianta unei greşeli făcute de autor nu stă în picioare, având în vedere buna cunoaştere a realităţilor din teren conferită de experienţa sa ca militar în serviciul Imperiului pe diverse teatre de operaţiuni. Alt detaliu notabil este indicarea titlului liderului therving pentru care nu foloseşte titlul de *rex*, ci pe acela de *judex potentissimum*[35]. Relatarea lui Zosimos despre acest război nu diferă semnificativ de cea lui Ammianus Marcellinus.

Un alt autor care scrie despre goţi şi interacţiunile acestora cu imperiul în perioada postaureliană este Themistios, om de stat, orator şi sofist care a trăit între 317 şi 388. Lăsând la o parte exagerările inerente stilului retoric al autorului, scrierile sale oferă o serie de detalii utile. Astfel în *Opera*, în *Discursul X. Despre pace, adresat lui Valens* (132, C, D) vorbeşte despre expediţiile victorioase ale lui Valens de la nordul Dunării împotriva goţilor[36]; aminteşte şi el despre negocierile desfăşurate pe bărci în largul fluviului. Într-un fragment următor (133 – 140), Themistios dă mai multe detalii despre

[31] *Ibidem*, p. 123.
[32] *Ibidem*, p. 309.
[33] *Ibidem*.
[34] *Ibidem*, pp. 123, 125, 127.
[35] *Ibidem*, p. 124.
[36] *Ibidem*, p. 57.

a doua campanie, cea din 369, când Valens a trecut Dunărea pe un pod de vase la Noviodunum[37]. Autorul îl remarcă şi pe liderul goţilor, Athanaric:

> *Şi totuşi ei aveau un susţinător al lor care nu putea fi biruit oricum şi a cărui inteligenţă era barbară, cum îi era limba. Iscusinţa lui în a gândi şi a pătrunde lucrurile era mai mare decât în a săvârşi fapte de arme. Astfel el nu punea niciun preţ pe titlul de rege şi era mulţumit cu acela de judecător.*[38]

Astfel, Themistios confirmă şi el titulatura utilizată de Athanaric. Atât Ammianus Marcellinus şi Themistios reprezintă surse credibile în această privinţă, atât prin statutul lor de oameni în serviciul Imperiului (ca demnitari sau militari), cât şi prin faptul că au fost contemporani cu evenimentele. Remarca lui Themistios în privinţa preferinţei lui Athanaric pentru titlul de *judex* este deschisă interpretării. Herwig Wolfram ia în considerare posibilitatea ca refuzul lui Athanaric de a fi numit *rex* să fie legat de faptul că liderul therving percepea acest termen latin ca echivalentul poziţiei de *reiks* şi nu a celei de *thiudans*[39]. Primul termen se referă la şefii de trib goţi. Cel de-al doilea desemnează instituţia regală germanică antică pentru care poziţia de *judex* servea ca un înlocuitor temporar în situaţii speciale, aşa cum argumentează şi Wolfram. Credem însă că Themistios, ca şi Ammianus Marcellinus, erau suficient de informaţi pentru a fi conştienţi de diferenţa dintre poziţiile de şef de trib şi cea de rege în adevăratul sens al cuvântului. De altfel, Ammianus Marcellinus foloseşte în repetate rânduri termenul de *dux* atunci când se referă la simpli lideri de trib goţi, thervingi sau greuthungi. Formularea lui Themistios sugerează mai degrabă că prin titlul de *rex* autorul înţelegea o poziţie superioară celei de *judex*. Or, este greu de crezut că statutul de *reiks* se încadrează aici. Pe de altă parte, dacă Athanaric avea o cunoaştere, fie ea şi sumară, a nomenclaturii folosite de oficialii romani pentru a desemna instituţiile politice, nu este exclus ca el să fi fost familiarizat cu semnificaţia termenului de *rex*. Mai există un aspect. Autorii romani scriau din perspectiva Imperiului. Pentru ei refuzul titlului de *rex* putea fi interpretat ca o dorinţă de a nu fi considerat o tentativă de uzurpare a autorităţii universale a împăratului. Dar Athanaric nu gândea din perspectiva romană. Mărturie în acest sens stă politica sa dură împotriva creştinismului pe care îl vedea ca pe o influenţă insidioasă a Imperiului, influenţă pe care a respins-o ferm. Este mult mai probabil ca liderul therving, un adept fervent al vechilor tradiţii germanice, să fi privit această problemă în raport cu conaţionalii săi germanici, în special goţi (al căror statut dominant printre barbari este confirmat unanim de surse). Prin urmare considerăm că evitarea de către Athanaric a titlului regal este legată mai degrabă de dorinţa de a nu ştirbi autoritatea regelui greuthung.

Sfârşitul perioadei de care ne ocupăm a fost, după cum se cunoaşte, provocat de apariţia hunilor, eveniment relatat de multiple surse. Ammianus Marcellinus, după ce

[37] *Ibidem*.
[38] *Ibidem*, p. 59.
[39] Wolfram, "Athanaric the Visigoth: Monarchy or Judgeship. A Study in Comparative History", *Journal of Medieval History*, I, 1975, North-Holland Publishing Company, p. 268.

face o scurtă prezentare a geografiei teritoriilor de la nordul Mării Negre şi a popoarelor care le locuiesc (XXXI, 2, 13-14)[40], relatează atacul hunilor asupra goţilor:

> *XXXI, 3, 1. Deci năvălind în ţinuturile alanilor, care la hotarele greuthungilor se numesc de obicei tanaiţi, hunii au măcelărit şi jefuit pe mulţi dintre ei, iar pe ceilalţi i-au legat printr-un pact de credinţă. Ajutaţi de ei şi având mai multă îndrăzneală, au năvălit apoi pe neaşteptate în satele răsfirate şi îmbelşugate ale lui Ermenrih, un rege foarte războinic, care după mai multe fapte de vitejie schimbătoare, băgase groaza în populaţiile învecinate. 2. Înspăimântat de puterea acestei furtuni năprasnice,*[...]*, şi-a liniştit frica printr-o moarte voluntară. 3. După pieirea lui a fost ales rege Vithimer, iar acesta* [...] *a murit în luptă, răpus de puterea armelor. Tutela fiului său mititel Viderich a fost luată de Alatheus şi Safrax, comandanţi încercaţi* [...] *ei s-au retras cu multă băgare de seamă şi au ajuns până la râul Danastium.*[41]

Reacţia thervingilor este descrisă în continuare de autor:

> *XXXI, 3, 4. Aflând de cele întâmplate astfel peste aşteptările sale, şeful thervingilor, Athanarich* [...] *făcea încercări să rămână pe loc, cu gândul de a se ridica cu toate puterile, dacă va fi şi el atacat ca ceilalţi. 5. Apoi, măsurând la timp potrivit, loc de tabără lângă ţărmurile râului Danastium şi valul greuthungilor, a trimis pe Munderich* [...] *până la miliarul al douăzecilea pentru a pândi sosirea duşmanilor, iar el însuşi, netulburat de nimeni, făcea în acest timp pregătiri de război.* [...] *4. 1. Aşadar, având şef pe Alavivus, goţii au ocupat malurile Dunării şi au trimis soli la Valens, cerându-i cu umilinţă să fie primiţi în imperiu, făgăduindu-i că vor trăi în pace şi vor da la nevoie ajutoare.*[42]

Aşa cum am menţionat anterior, Ammianus Marcellinus utilizează termenul de *dux* atunci când se referă la simpli şefi de trib goţi, fie ei thervingi (Munderich, Alavivus) sau greuthungi (Safrax, Alatheus)[43]. Observăm distincţia pe care autorul o face între conducătorul greuthungilor pentru care foloseşte titlul de rege (*rex*) şi liderul thervingilor pe care Ammianus Marcellinus îl numeşte *judex*[44]. În alt pasaj (XXVII, 5, 6)[45], autorul foloseşte formularea de *judex potentissimum*, care indică mai degrabă o poziţie de *primus inter pares* şi nicidecum o conducere unicefală. Este probabil chiar ca poziţia de *judex potentissimum* să nu fi fost una permanentă, ci instituită doar pentru situaţii speciale, cum ar fi războaiele[46]. Nu mai insistăm pe diferenţa dintre cele două titluri sau mai degrabă ceea ce Ammianus Marcellinus echivalează din rândul instituţiilor gote cu cele două titluri, *judex* şi *rex*. Primul este prin definiţie un titlu care implică atribuţii ce ţin de împărţirea dreptăţii, al doilea cuprinde o gamă mai largă de responsabilităţi,

[40] Mihăescu, *op. cit.*, pp. 132, 133.
[41] *Ibidem*, p. 133.
[42] *Ibidem*, p. 133, 135.
[43] *Ibidem*, pp. 132, 134.
[44] *Ibidem*, p. 132.
[45] *Ibidem*, p. 124.
[46] Pentru mai multe informaţii asupra evoluţiei structurilor politice la thervingi/vizigoţi vezi Diaz Pablo C., ”Visigothic Political Institutions”, în Heather Peter (ed.) *The Visigoths from the Migration Period to the seventh Century. An Etnographic Perspective*, Woodbridge, 1999, pp. 321-372.

inclusiv militare şi religioase. Nu în ultimul rând, *judex* erau guvernatorii civili ai provinciilor romane începând cu reforma lui Diocleţian[47]. Considerăm că este semnificativă diferenţierea pe care o face Ammianus Marcellinus între un lider pe care îl asimilează unui guvernator de provincie şi altul căruia îi rezervă un titlu folosit pentru primii conducători ai Romei. Aceste aspecte indică faptul că deşi confederaţia thervingă era autonomă în raport cu cea greuthungă, avea totuşi un statut de subordonare faţă de aceasta. Iordanes în *Getica* (116-120, 129)[48] menţionează războaiele regelui greuthung Ermanaric, despre care spune că şi-a impus autoritatea asupra populaţiilor învecinate, germanice şi nu numai. Este posibil ca Iordanes să exagereze dimensiunile domeniului asupra căruia se extindea autoritatea lui Ermanaric, dar Ammianus Marcellinus confirmă şi el statutul dominant al acestuia în regiune. Luând însă în calcul şi informaţiile provenite din izvoare analizate anterior (*Scriptores Historiae Augustae*, care vorbeşte despre greuthungi atunci când se referă la toţi goţii, şi mai ales episodul coaliţiei antiromane condusă de greuthungul Rausimodes), considerăm că predominanţa greuthungilor faţă de thervingi a fost o stare de fapt permanentă şi nu una limitată la perioada domniei lui Ermanaric. În ceea ce priveşte titulatura regală folosită de Anonymus Valesii pentru predecesorii lui Athanaric, Alicas şi Ariaricus, credem că nu este foarte relevantă având în vedere că în sursă (al cărei autor este anonim şi dintr-o perioadă ulterioară) nu regăsim aceleaşi nuanţe la care autori contemporani şi bine informaţi precum Ammianus Marcellinus şi Themistios sunt foarte atenţi. Este foarte posibil ca aceşti *regi* menţionaţi să fi deţinut la rândul lor poziţia de *judex*.

Dezintegrarea celor două confederaţii gote şi deplasarea în masă a unei mari părţi a acestora în Imperiu a inaugurat o perioadă de tulburări la sudul Dunării între romani şi goţii care s-au revoltat din cauza foametei şi a abuzurilor autorităţilor imperiale, aşa cum consemnează şi Iordanes în *Romana* (313)[49]. Această răscoală despre care vorbeşte Iordanes a avut ca rezultat bătălia de la Adrianopol din iulie 378 încheiată cu moartea lui Valens. Tulburările au continuat şi în anii următori, după cum confirmă şi Aurelius Victor (*Liber de Caesaribus*, 47, 3)[50], atunci când tratează circumstanţele venirii la putere a lui Teodosiu I. Ammianus Marcellinus descrie pe larg evenimentele petrecute la sudul Dunării în urma refugierii goţilor în imperiu. El abordează inclusiv dinamica relaţiilor dintre diferiţii lideri de facţiuni gote, thervinge şi greuthunge, dar ele nu fac obiectul acestei discuţii. În ceea ce priveşte soarta ulterioară a lui Athanaric (care a preferat să se refugieze într-o zonă montană din regiunea Transilvaniei în momentul atacului hun), el va veni în 381 la Constantinopol aşa cum relatează Marcellinus Comes în *Chronicon* (381, 2) când spune că *regele goţilor Athanaric, cu care împăratul*

[47] Pentru o discuție mai amplă referitoare la contextul utilizării termenilor de *rex* și *judex* de către Ammianus Marcellinus și alți autori ai epocii vezi Wolfram, *op. cit.*, pp. 259-278.
[48] Iordanes, *op. cit.*, pp. 33-34, 36.
[49] Mihăescu, *op. cit.*, p. 409.
[50] *Ibidem*, p. 27.

Theodosius încheiase un tratat, a venit la Constantinopol în luna ianuarie şi a murit de boală în aceeaşi lună[51].

Ca să concluzionăm, analiza izvoarelor narative scoate în evidenţă o serie de detalii interesante legate de relaţiile thervingo-greuthunge din perioada prezenţei lor la nordul Dunării de Jos. Înainte de toate, divizarea goţilor în thervingi şi greuthungi pare să fi reprezentat o realitate politică valabilă doar în perioada prezenţei gote în regiunea menţionată. Dispariţia celor două structuri a dus la reconfigurări semnificative în cadrul populaţiei gote. Astfel, viitorii vizigoţi vor pierde elemente thervinge, dar vor integra grupuri iniţial greuthunge. La rândul lor, ostrogoţii vor fi urmaşii unuia dintre grupurile greuthunge. Aşadar, cele două confederaţii nu pot fi identificate cu cele două ramuri gote ulterioare, deşi sunt precursoarele acestora. Referitor la relaţiile dintre cele două structuri, ele au fost în principal de colaborare, aşa cum reiese şi din episodul atacului coaliţiei conduse de Rausimodus care s-a retras în teritoriu therving după prima înfrângere în faţa lui Constantin. Statutul dominant al greuthungilor în regiune din timpul lui Ermanaric este bine cunoscut. Dar există elemente care par să indice faptul că predominanţa politică a greuthungilor a fost o stare de fapt permanentă în această perioadă. În primul rând, diferenţa între titlurile utilizate de liderii celor două confederaţii, atestată de cele mai credibile surse, Ammianus Marcellinus şi Themistios. Nu credem că opţiunea lui Athanaric pentru titlul de *judex* este legată de grija unei confuzii cu cel de *rex* în sensul de *reiks* sau de teama unei lipse de respect faţă de autoritatea universală imperială, ci mai degrabă de dorinţa de a respecta primatul liderului greuthung, considerat *rex* în sensul clasic al termenului. În al doilea rând, prezenţa lui Rausimodus, un greuthung, la conducerea unei mari coaliţii antiromane. În al treilea rând, folosirea de către unele izvoare a denumirii de greuthungi atunci când se referă la ansamblul poporului got, aşa cum întâlnim în *Scriptores Historiae Augustae Probus*. Motive pentru care considerăm că, deşi confederaţia thervingă era autonomă în raport cu cea greuthungă, se afla totuşi într-o stare de subordonare faţă de aceasta.

Bibliografie

Ammianus Marcellinus, *Istorie romană*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1982.
Burns Thomas, *A History of the Ostrogoths*, Bloomington and Indianapolis, Indiana, University Press, 1984.
Diaz Pablo C.,"Visigothic Political Institutions", în Heather Peter (ed.), *The Visigoths from the Migration Period to the seventh Century. An Etnographic Perspective*, Woodbridge, 1999, pp. 321-372.
Iordanes, *Getica*.
Kulikowski Michael, "15: Constantine and the Northern Barbarians", în Lenski Noel (ed.), *The Cambridge Companion to the Age of Constantine*, Cambridge, Cambridge University Press, 2005, pp. 347-376.
Mihăescu Haralambie, Ştefan Gheorghe, Hîncu Radu, Iliescu Vladimir, Popescu Virgil C., *Izvoarele istoriei României volumul II: De la anul 300 până la anul 1000*, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1970.

[51] *Ibidem*, p. 359.

Platon Alexandru-Florin, Rădvan Laurenţiu, Maleon Petru-Bogdan, *O istorie a Europei de Apus în evul mediu. De la Imperiul Roman târziu la marile descoperiri geografice (sec. V-XVI)*, Iaşi, Polirom, 2010.
Pohlsander Hans A., *Împăratul Constantin*, trad. Acsente Mirella [ed. orig. *The Emperor Constantine*, London Routledge, 1996], Bucureşti, Artemis, 2007.
Protase Dumitru, Suceveanu Alexandru (coordonatori), *Istoria Românilor vol. II: Daco-romani, romanici, alogeni*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2001.
Wolfram Herwig, *History of the Goths*, trad. Dunlop Thomas J. [ed. orig. *Geschichte der Goten*, ediţia a II-a, München, C. H. Beck'she Verlagbuchhandlung, 1979], Berkeley and Los Angeles, University of California Press, 1988.
Idem, "Gothic History as Historical Etnography", în Noble F. X. Thomas (ed.) *From Roman Provinces to Medieval Kingdoms*, London, Routledge, 2006.
Idem, "Athanaric the Visigoth: Monarchy or Judgeship. A Study in Comparative History", *Journal of Medieval History*, I, 1975, North-Holland Publishing Company, pp. 259-278.

LE CHRISTIANISME DANS L'EMPIRE ROMAIN (IVE-VIIE SIÈCLES)

Ştefan LIFA
PhD., Université de l'Ouest de Timisoara

Abstract: The presence of elements of the Dacian and Roman material culture and the absence of elements specific to the Sarmathian or Germanic tribes have determined us to attribute many of these habitats to the natives (Bratei, Tega, Stupini, Gropsani, etc.); as far as the Goths are concerned, we can attribute to them, with certainty, only burial cemeteries (Sântana de Mureş, Târgu Mureş, Palatca). One can also note the existence of numerous agglomerations from the 5th century and the beginning of the 6th century, or from the 7th century (many of them are superimposed on the others, older, from the 3rd-4th centuries)
The adoption of the Christian belief determines every human community to pass, not only from the spiritual point of view, into a higher stage of development. Its spread is possible only in communities which have reached a higher stage of organization, representing a spiritual unity. Monotheism cannot be conceived without political unity. This is why the Roman Empire represented the favorable framework for the development and propagation of Christianity.
Moreover, the Christians form, from now on, a „nation" whose culture and civilization are distinguished from the others.

Keywords: *Christianity, Roman Empire, Danubian Limes, Dobrodja, Lower Danube, dioceses, prefectures*

La présence des éléments de la culture matérielle dace et romaine et l'absence des éléments spécifiques aux tribus sarmathes ou germaniques[1] nous ont déterminé à attribuer beaucoups de ces habitats aux autochtones (Bratei, Tega, Stupini, Gropsani, etc.); en ce qui concerne les Gothes, on peut leur attribuer, avec certitude, seulement des cimetières d'inhumation (Sântana de Mureş, Târgu Mureş, Palatca)[2]. On peut, aussi, constater l'existence de nombreuses agglomérations du Ve siècle et du début du VIe, ou du VIIe siècle (beaucoups d'entre elles sont superposées sur les autres, plus vieilles, des IIIe-IVe siècles)[3].

Au début du IVe siècle, avant de déplacer la capitale de l'empire à Constantinople, l'empereur Constantin a changé, successivement, sa résidence d'*Augusta Treverorum* à *Sirmium* et, puis, à *Serdica*.

Dans ces conditions, le renforcement du *limes* danubien a reçu une importance particulière. Dans l'inscription de fondement de la cité de Tropaeum Traiani, Constantin et Licinus sont nommés „des défenseurs de la sécurité et de la liberté romaine" *(Romanae securitatis libertatisque vindices)*[4]. À côté des forteresses de Dobrodja (*Noviodunum*, *Ulmetum*, *Troesmis*, *Dinogetia*, *Capidava*), pour les IVe-VIe siècles, les informations historiques ont mentionné une série de cités à gauche du Danube qui ont eu une importance stratégique particulière pour l'Empire. Jusqu'au VIIe siècle ont été réparées et même développées certaines villes danubiennes ou situées à la proximité du Danube, comme: Dierna, Drobeta, Sucidava, Bărboşi, etc.; des camps fortifiés comme: Putinei, Pietroasele; on a refait, aussi, certains chemins[5]. Par exemple, on peut

mentionner le camp fortifié de Pietroasele, qui a bénéficié de la présence de quelques garnisons jusqu'au IVe siècle[6].

Eusebiu de Cesareea affirmait sur Constantin le Grand qu'il *„a imposé des lois aux Scythes et aux Sarmathes”* (*L'histoire de l'Église*, IV, 5). Le même auteur montre que c'est toujours Constantin celui qui a construit un pont sur le Danube. L'information a été prise aussi par Theophanes Confessor, qui affirmait, dans son ouvrage, *Chronographia* (28): *„cette année, Constantin le pieux est passé le Danube, après avoir fait, sur lui, un pont de pierre”* – il s'agit de l'année 329, selon l'auteur. Léon le Diacre, dans son *Histoire* (VIII, 8), lui attribue même la construction de la ville de Durostorum. Il est certain que l'empereur a commencé, depuis 324, les constructions militaires à Drobeta, Sucidava et Daphne (possible Turnu Măgurele). Sextus Aurelius Victor, au IVe siècle, écrivait (*Liber de cesaribus*, 41, 13) que, sur le Danube, on a fait un pont (il se référait à l'année 328, Oescus-Sucidava), et, en plusieurs lieux, ont été élevés, d'une manière adéquate, des camps fortifiés et des châteaux militaires.

Georgios Kedrenos, dans le *Compendium d'histoires*, 517, a fait référence, lui aussi, plus tard, à la construction de ce pont.

La construction dont nous avons parlé ne peut pas être mise, évidemment, en liaison seulement avec la défense de la frontière danubienne; elle devait faciliter l'intervention des armées romaines contre les barbares, pour défendre les territoires du gauche du fleuve, amenés sous le contrôle de l'Empire[7]. On peut mentionner, ici, la possible intention de Constantin de reconquérir la Dacia Traiana[8].

Il faut faire, encore, quelques références à la fortification connue, aussi, sous le nom de *„Le sillon de Novae”*, qui, s'il n'est pas plus ancien, a été attribué à Constantin le Grand. De la même période, *La fortification d'Athanaric* se trouve dans la Moldavie, entre le Siret et le Prut. Il y a, aussi, d'autres fortifications élevées en Bessarabie, et celle du sud a été construite par Constantin le Grand[9].

Nous ne pouvons pas finir sans les références à la réorganisation interne de l'Empire et au lieu qu'ont occupé les régions du Bas Danube.

Le dominât s'est prouvé un système déficitaire parce qu'il a offert l'occasion pour l'éclat de nombreux conflits internes pour le pouvoir. Cela a constitué l'une des causes (pas seulement l'unique, évidemment) pour lesquelles Constantin le Grand et, puis, Theodosiu, ont confié l'administration à leurs propres fils.

C'est Diocletien celui qui a supprimé la différence entre les provinces impériales et celles sénatoriales, dans le cadre desquelles l'Italie n'avait plus un régime privilégié. Les provinces ont été groupées en 12 diocèses.

Constantin le Grand a organisé 4 préfectures: l'Orient, l'Illyricum, la Gallie et l'Italie.

L'administration civile d'une province appartenait au gouverneur, séparée de l'administration militaire, à la tête de laquelle se trouvait un *dux prefectissimus*. Dans les périodes troubles, mais non pas seulement, l'autorité civile a été prise par les évêques. L'Illyricum constituait, aussi, aux temps plus anciens, la frontière linguistique entre l'Occident et l'Orient. Dans la période suivante, dont nous parlons maintenant, la préfecture d'Illyricum comprenait les diocèses de la Dacie et de la Macédonie et elle est

restée (tout comme la préfecture de l'Orient), en permanence, sous la domination de Constantinople, malgré toutes les tentatives du Pape de s'imposer dans cette zone.

Jusqu'au début du VIIe siècle, l'Empire a dominé, effectivement, la rive droite du Bas Danube; pendant quelques périodes, cette domination s'est étendue, aussi, sur certaines zones du nord du fleuve.

L'adoptation de la croyance chrétienne détermine toute communauté humaine à passer, non seulement du point de vue spirituel, dans une étape supérieure de développement. Son répandissement est possible seulement dans les communautés qui sont arrivées à un stade supérieur d'organisation, représentant une unité spirituelle. Le monothéisme ne peut pas être conçu sans l'unité politique. C'est pourquoi l'Empire Romain a représenté le cadre propice de développement et de propagation du christianisme[10].

D'ailleurs, les chrétiens forment, dès maintenant, une *„nation"* dont la culture et la civilisation se distinguent des autres. Nous avons mentionné l'idée de la nation chrétienne, car elle s'est contourée dans cette période même, et, dans les siècles suivants, elle sera véhiculée avec un succès de plus en plus grand.

L'adoptation du christianisme est devenue, jusqu'à la fin, l'unique moyen par lequel certains peuples barbares ont réussi à s'intégrer dans l'Europe du temps.

À un moment donné, Rome ne pouvait plus être *„caput mundi"*[11] que sur la base d'une brillante tradition. Cette tradition a déterminé, plus tard, l'idée de *„republica christianorum"*[12].

De l'autre part, dans l'Empire Byzantin celui qui a gagné le plus de terrain a été le christianisme oriental, alexandrin, lié à la philosophie et à la casuistique grecques[13] et dominé, dans cette partie du monde, par son pouvoir spirituel et politique, jusqu'en 1453, et seulement spirituel dans les siècles suivants[14].

Sur le territoire de la Roumanie, les débuts du christianisme sont liés à *„la question des origines de notre nation".* La nouvelle religion, une fois acclimatée, a évolué dans le cadre de la civilisation rurale d'ici. On a gardé, aussi, les vieilles coutumes et traditions dont, avec suffisants motifs, P. P. Panaitescu montrait qu'elles n'étaient pas en contradiction avec la nouvelle croyance[15]. Cela accentue l'idée de la formation du peuple roumain chrétien[16], depuis ses débuts.

Les débuts du christianisme au nord du Danube sont relativement difficile à dépister d'après les recherches archéologiques. Des symboles semblables à la croix ont été découverts des plus vieux temps, les uns étant attribués même aux artistes préhistoriques. Mais ce sont des symboles solaires. Pour un plus correct traitement du sujet, nous considérons nécessaires de diverses comparaisons à d'autres découvertes ou sources d'autres lieux.

De divers symboles solaires, des croix grecques encadrées en rhombes ont été découvertes en plusieurs lieux de l'Europe (M. Cârciumaru a décrit, par exemple, ceux de la grotte de Grand-Père Ariège, France)[17]. *Crux decussata* (la croix de Saint-André) ou le monogramme de Platon, tels que celui-ci décrit dans *Timaios*, se trouve au nord du Danube, sur les murs du défilé de l'Olteț, à Polovragi (dép. de Gorj)[18], à côté de symboles

(cercles, cercles à rayons) certainement solaires, et les exemples en ce sens ne sont pas singuliers.

Une attention spéciale doit être accordée à la grotte Gaura Chindiei[19], à 4 km du village de Pescari, dép. de Caraş-Severin (sur la rive du Danube). Il s'agit, en fait, de deux grottes nommées Găurile Chindiei; nous sommes intéressé par la plus petite, dont les murs sont peints. L'argile étant facile à trouver aux alentours, les représentations sont en différentes nuances de rouge. Elles ont été partagées en plusieurs catégories et appartiennent aux diverses périodes historiques. Il y a, premièrement, les motifs naturalistes-schématisés. De cette première catégorie font partie les oiseaux (aproximativement 4), et des motifs végétaux; l'auteur mentionne sur tout ceux considérés en forme de petit sapin (11), qui apparaissent seuls ou en paires.

Une deuxième catégorie, les signes et les symboles, comprend, à côté des cercles solaires, plus de 50 éléments cruciformes: la croix grecque, *crux potenziata* ou la croix de Malte (réalisée très correctement), puis des impressions de mains. Ayant en vue la complexité de ces analyses, nous ne nous hasardons pas d'essayer à faire une interprétation stricte en ce sens.

La dernière catégorie de signes appartient aux alphabètes slavon, cyrillique et latin (l'an 1846 apparaît aussi), etc.

Les motifs naturalistes schématisés, tout comme les signes – les symboles y découverts sont inclus dans l'art préhistorique murale, mais nous croyons que cette chose peut être encore discutée[20].

Nous avons accordé une plus grande attention à cette description, ayant en vue la symbolistique chrétienne primitive. Dans son ouvrage dédié à ce sujet, Jean Daniélou présente quelques-uns de ces symboles: le monogramme iotachi ou l'étoile, l'eau vivante, le poisson, le char d'Ilie, etc., dont nous discuterons encore[21]. Elle commence avec la branche de palmier et la couronne, liées aux anciennes croyances judéo-chrétiennes. Les branches de palmier sont un signe de la victoire et de la résurrection lié à l'espoir escathologique dans l'autre monde qui se trouve dans les mains de martyrs vaincants de la mort[22] (voir *L'Apocalypse* 7:9). Les branches de palmier sont fréquemment représentées sur les monuments et elles sont identiques aux peintures de Gaura Chindiei. On ne trouve aucune différence, par exemple, entre celles-ci et les branches de palmier judéo-chrétiennes représentées à Hebron. Il y a, aussi, des ressemblances entre *„les arbres de la vie"* de Jérusalem et d'autres lieux et symboles semblables[23] aux croix triples de Gaura Chindiei. Ayant en vue ces choses, tout comme le fait que la grotte a été connue, visitée des plus anciens temps et jusqu'à nos jours, nous nous sommes permis d'attirer l'attention sur ce fait, dans l'espoir d'effectuer des recherches en d'autres lieux aussi, parce que l'exemple donné n'est pas singulier. Les demeures gravées dans le rocher (ou naturelles) sont semblables à celles de Capadochia et des provinces de l'est de l'Empire, d'où, pendant le premier millénaire, se sont réfugiés, au nord du Danube, beaucoup de chrétiens (Audiens, Ariens, Bonossiens, Bogomiles, des fuyards du temps des combats iconoclastes, etc.).

Il y a, biensûr, de diverses représentations cruciformes qui sont seulement des symboles solaires et c'est pourquoi nous nous sommes limité à attirer l'attention sur ce

problème, pour le moment. Des croix solaires se trouvent, même de la période de l'époque du fer, de l'État dace[24], etc. Elles n'ont aucune liaison avec la symbolistique chrétienne. On a découvert, aussi, beaucoup de symboles encadrés dans des cercles ou représentant le soleil et même un char solaire à Orăştie[25]. Les exemples pourraient continuer, mais ils s'inscrivent en dehors du sujet de notre ouvrage.

Au début du millénaire, les premiers chrétiens employaient des représentations diverses, beaucoup ayant leur origine dans le judaïsme, dans les écritures du *Vieux Testament*. La branche de palmier était un symbole de la victoire, la couronne avait une signification escathologique et était en liaison avec la fête judaïque des tentes (voir aussi *Luca*, 14: 9 – parle des *„tentes immortelles"*). D'autres représentations symboliques sont la vigne, qui trouve l'explication dans la *„plantation"* de la nouvelle doctrine; suit *„l'arbre de la vie"*, *„l'eau vivante"* et le poisson parce que, selon Tertulien, *„nous, de petits poissons, nous naissons dans l'eau"* (nous recevons la doctrine – *n.n.*). La nef de l'église, le char d'Ilie, la charrue et la hache, les douzes Apôtres et le Zodiaque ou l'étoile de Jacob sont d'autres marques paléochrétiennes[26].

On pourrait faire la liaison entre ces représentations et le gnosticisme, courant philosophique préchrétien, mais pris par le christianisme aux premiers siècles[27]. Ce courant non-restrictif a été pris, d'ailleurs, sous d'autres formes, par certains hérétiques aussi, comme les catarrhes ou par le bogomilisme au IXe siècle, dans les zones plus proches de nous et au nord du Danube[28].

La plus ancienne représentation de la crucification est du IIIe siècle. Elle apparaît, ensuite, sur la porte de l'église Sainte Sabine de Rome, au IVe siècle[29].

En ce qui concerne le territoire nord-danubien, on peut discuter des découvertes de Barboşi (le IIIe siècle et les suivants) et du sarcofage d'Aurelius Balbus. (Ici est représentée une *crux monogrammatica*, qui a, entre des barres latérales, les lettres S.T.T.L. – *Sit Tibi Terra Levis*). Des croix semblables ont été découvertes dans la Dobrodja, où, d'ailleurs, pour les VIIe-Xe siècles, le Diocèse de Tomis avance au rang de Palais Métropolitain. Une *crux monogrammatica* semblable nous trouvons à Ulmetum (VIe siècle), d'autres à Fântâna Mare, datant des Ve et VIe siècles. Dans une plus grande mesure en Dobrodja: Tomis, Ulmetum, Callatis, Dinogetia[30], mais dans d'autres lieux aussi, comme: Biertan, Porolissum[31], etc., nous trouvons le *monogramme constantinien* et *chi-ro*, qui désigne le nom de Jésus Christ, ou des *monogrammes iota-chi*, comme celui d'Ulpia Traiana. On a employé, aussi, la croix gammée ou *crux grammata*, à partir du IIIe siècle jusqu'à la fin du premier millénaire[32].

Depuis les Ve-VIe siècles, les objets chrétiens se sont multipliés, la croix s'est généralisée.

Des catalogues de ces objets ont été faits par D. Gh. Teodor[33], N. Gudea et I. Ghiurco[34]. Aux Ve-VIIe siècles sont spécifiques les croix ayant les côtés légèrement aplatis[35], dont les représentations se trouvent à Sucidava, Davideni (Neamţ), Budureasca (Prahova), Băleni-Dâmboviţa. Des gèmes ayant des motifs chrétiens on a trouvé dans plusieurs lieux, surtout dans la Transylvanie, l'Olténie et le Banat[36]. Toujours pour cette période sont importants les anneaux de Băile Herculane, Recaş (Timiş), Apahida, Cluj-Napoca (Cluj), Bratei, Bărlăleşti (Vaslui), Stoicani (Galaţi). Ils ont le signe de la croix, la

colombe, le bélier[37], des inscriptions; ils ont été travaillés, en grande partie, dans l'Empire et se trouvent, déjà, aux certaines populations germaniques. De nombreuses matrices pour des bijoux, des croix, etc., on a découvert, aussi, à Botoşana (Suceava), Costeşti (Iaşi), Cristur (Covasna), Olteni (Teleorman), Davideni, etc.[38] Des croix avec les extrémités aplaties se trouvent, aussi, dans la Dobrodja – l'autel de marbre de Tomis (Ve-VIe siècles), la stèle funéraire d'ici (VIe siècle), des croix en calcaire (VIe siècle) à Callatis[39], etc. De petites lampes chrétiennes on a découvert, par exemple, à Luciu (dép. d'Ialomiţa), Dej, Turda, Cluj et en beaucoup d'autres lieux[40]. On trouve, aussi, des représentations de la croix grecque et latine du VIe siècle; il est important de mentionner les matrices, comme celles de Bucureşti-Străuleşti, Olteni (dép. de Teleorman)[41].

Une amulette en forme de T (IVe siècle) découverte à Pârjoala-Izvoarele (dép. de Constanţa)[42] pourrait être considérée païenne si elle ne contenait l'inscription *„Un seul est Dieu, qui t'aide, toi, le vaincu. La grâce divine de Dieu est avec toi”* et *„Un seul Dieu”*. Nous soutenons qu'il s'agit d'un signe de la victoire, mais probablement qu'en Dobrodja, sous l'influence de l'égalitarisme et de l'escathologie propres, le christianisme a pris, beaucoup plus vite, sa signification d'aujourd'hui[43]. À côté de Jésus, la Sainte Vierge a commencé, elle aussi, à être vénérée, l'inscription ,,M” et „D” de Tomis ou l'amphore de Târgu Secuiesc avec l'inscription en grec ,,La Mère de Dieu” et les découvertes de Bărboşi[44], etc., en étant preuve.

En passant plus loin[45], le Saint André, l'Apôtre *le premier appelé*, a été martyrisé à Patras, au nord de la Grèce, après avoir répandu *Le Mot de Dieu* dans la Péninsule Balcanique et dans la Dobrodja d'aujourd'hui. *Crux decussata* ou La Croix de Saint André représentait, pour les Byzantins, le principe primordial, identifié à *Dieu Jésus Christ*. Nous avons considéré nécessaire à mentionner cela aussi en liaison avec l'origine apostolique du christianisme roumain, origine qui, aujourd'hui, ne peut plus être mise en doute.

Après la retraite aurélienne, les chrétiens existaient, déjà, au nord du Danube, et, au temps des Gothes, nous pouvons mentionner les Audiens, Sava le Gothe ou Wulfila, qui est passé à l'arianisme. On doit mentionner, aussi, le fait que la persécution de 367-375 a été commencée, aussi, parce que Fritigern, le rival d'Athanaric, était chrétien arien. *Analecta bollandiana* (XXXI, 1919 et les suiv.) fait référence à une multitude de martyrs gothes (*„deux prêtres monahus et les laïques: Abippas, Hagias, Ryias, Silas, Suerilas, Suemblas, Fileras”*, etc.), et la reine Gaatha, chrétienne elle-aussi, arrive, dans cette période, au sud du Danube, comme d'autres Gothes dont nous avons parlé (voir le mieux Theophanes Confessor – *Cronographia* – l'année 586: *„et les Gothes s'étaient divisés en deux: les uns étaient commandés par Athanaric, les autres par Fritigern. Celui-ci fut vaincu et demanda aide à Valens, mais, ensuite, il avait tué ceux d'autour d'Athanaric. Faisant le plaisir de Valens, il habitua, davantage, les Gothes avec l'arianisme”*).

Il y a eu, aussi, d'autres peuples migrateurs qui ont adopté le christianisme. Par exemple, arrivés à l'apogée de leur pouvoir, les Huns païens ont assuré la stabilité des territoires nord-danubiens qu'ils dominaient nominalement. Comme représentants des Huns (qui n'étaient pas, évidemment, chrétiens), dans une première phase, les *Gépides*

se sont christianisés eux-aussi, et, dans une deuxième phase, ils ont été assimilés par les autochtones, avec lesquels ils ont commencé à cohabiter.

Il est possible que certains adeptes de Bonnosius fussent arrivés à gauche du Danube et nous eussent laissé, à Timisoara et Gornea, deux tiges spécifiques à la secte, avec une colombe. Mais si nous pensons à des découvertes comme le fragment de vaisseau de Porolissum (*In Cristum unum Victoria*)[46], nous parlerons d'un christianisme universel, orthodoxe. Des monogrammes sur certaines petites lampes, couvercles, etc. – le bon pasteur sur un relief de Romula, la colombe sur le fragment de vaisseau mentionnée ci-dessus et sur une lampe à Dej, etc., représentent la croyance dans la Sainte Trinité[47] (pour les IVe et Ve siècles).

Une fois avec les événements de 602 (la révolte du centurion Focas, qui a fait que l'Empire ne puisse plus défendre, longtemps, la ligne du Danube) et, généralement, au VIIe siècle, il se produit un recul du christianisme. C'est le temps quand les règles de Nichifor Mărturisitorul (Le Probant) permettent de baptiser non seulement aux grades inférieurs des prêtres, mais aussi aux laïques: *„si on a besoin, le moine, aussi, peut baptiser. Et même le diacre”*. Et *„s'il n'y a pas un prêtre, il faut que les enfants soient baptisés par n'importe qui s'y trouverait. Si leur père même ou n'importe quelle autre personne les baptise, à condition qu'il s'agisse d'un chrétien, cela n'a pas d'importance, ce n'est pas un péché”*[48].

Notes

[1] D. Protase, „Observaţii asupra aşezărilor rurale din Dacia romană şi postromană (sec. II-IV) până la venirea slavilor”, dans *Banatica*, 1, 1971, p. 101 şi urm.

[2] Idem, *Autohtonii în Dacia*, vol. II (*Până la venirea slavilor*), Cluj-Napoca, 2000, p. 35.

[3] D. Gh. Teodor, *Romanitatea carpato-dunăreană şi Bizanţul în veacurile V-XI e.n.*, Iaşi, 1981, p. 13-15: „Dans l'ancienne province de Dacie on connaît (à part les villes) les découvertes d'Archiud (Bistriţa-Năsăud), Obreja et Sebeş (Alba), Bologa, Aiton, Gherla et Sic (Cluj), Micia (Hunedoara), Bratei et Mediaş (Sibiu); certaines agglomérations continuent aux Ve et VIe siècles (Aiton, Gherla, Sebeş), d'autres, depuis la fin du IVe siècle continuent jusqu'au VIIe siècle: Bratei, Mediaş (Sibiu), Cernat, Laslea (Mureş), Noslac (Alba), Hărman (Braşov), Sopor, Ţaga, Cluj-Mănăştur (Cluj), Dorolt, Berea (Satu-Mare), Poian, Cernatu, Bezid, Cristur (Harghita), Moreşti (Mureş). Au sud des Carpathes on a découvert beaucoups d'habitats et de nécropoles des Ve-VIIe siècles, quelques-unes avec une période plus courte d'existence, les autres étant datées dans le même lieu des siècles entiers: Răcari, Vela, Verbiţa (Dolj), Celei, Cosoveni, Ipoteşti, Făcăi, Orlea, Obârşia-Nouă (Olt), Balta Verde, Insula Banului, Hinova (Mehedinţi), Budureasa-Vadul Săpat, Cireşanu, Sirna, Târguşor (Prahova), Cânești, Gerăseni, Pietroasele, Pruneni, Sărata-Monteoru (Buzău), Dulceanca, Olteni, Sfinteşti (Teleorman), Bucureşti (Militari, Tei, Ciurel, Căţelu-Nou, Străuleşti, Dămăroaia), etc. À l'est des Carpathes, ont existé, aussi, des habitats du Ve siècle et du début du VIe (beaucoup d'entre eux superposés sur des habitats plus anciens, des IIIe-IVe siècles): Nichiteni, Corlăteni, Hăneşti, Draxini (Botoşani), Butuluc, Cărniceni, Iaşi-Ciurchi şi Nicolina, Tăuteşti (Iaşi), Botoşana, Zăhăreşti, Rotompăneşti (Suceava), Costişa, Davideni (Neamţ), Barcea, Lunca (Galaţi), Dodeşti, Bârlad, Lipovăt (Vaslui), Hansca, Mălăieşti, Hucea (R. Moldova), Molniţa, Lucovăţ, Porubna, Codân, Hliboca (Cernăuţi – Ucraina).

[4] C.I.L., III, 13734, apud I. Barnea, O. Iliescu, *Constantin cel Mare*, Bucureşti, 1982, p. 96.

[5] *Ibidem*, p. 92-94; D. Gh. Teodor, *Romanitatea carpato-dunăreană şi Bizanţul în veacurile V-XI*, Iaşi, 1981, p. 11.

[6] Ligia Bârzu, Stelian Brezeanu, *Originea şi continuitatea românilor. Arheologie şi tradiţie istorică*, Bucureşti, 1991, p. 167.

[7] D. Tudor, *Podurile romane la Dunărea de Jos*, Bucureşti, 1971, p. 182-183.
[8] I.I.R., II, 30-31, *Caesares*, 24, apud I. Barnea, O. Iliescu, *op. cit.*: *„Par les faits commis contre les usurpateurs, je suis au-dessus de Traian; et je suis, sans doute, son égal par la reprise des régions qu'il avait gagnés autrefois, s'il n'est, peut-être, pas plus important de regagner une chose que de la gagner”*.
[9] À un moment donné, Th. Mommsen (*L'histoire romaine*, vol. IV, Bucureşti, 1991, p. 98) a fait référence à une domination du moins nominale de l'Empire Romain sur ces territoires pendant la province de Dacie; il y a, aussi, des interprétations diverses sur la localisation de la fortification construite par Athanaric: voir, par exemple, en ce sens, M. Brudiu, „Cercetări arheologice în zona valului lui Athanaric”, dans *Danubius*, VIII-IX, 1979, p. 151-162; R. Vulpe, „Valul din Moldova de Jos”, dans *Magazin istoric*, 1995, nr. 8, p. 58-61, nr. 9, p. 56-58; Al. Barnea, „Valuri de pământ de la Tisa la Nistru”, dans *Timpul istoriei*, vol. I, Bucureşti, 1997, p. 162-166, etc.
[10] M. Simon, *Primii creştini*, Bucureşti, 1993, p. 107, et les suiv., parle de la minimalisation du rôle des Romains dans la crucification de Jésus Christ; J. M. Kitagawa, *În căutarea unităţii. Istoria religioasă a omenirii*, Bucureşti, 1994, p. 11; F. Comte, *Cărţile sfinte*, Bucureşti, 1994, p. 59-60, etc.; voir, aussi, *Romani*, 11:11, 11:13; *Faptele apostolilor*, 28:30, 28:31, etc.
[11] G. Lăzărescu, *Civilizaţie italiană*, Bucureşti, 1987, p. 13-14.
[12] G. Procacci, *Istoria italienilor*, Bucureşti, 1975, p. 13 et les suiv.; F. Cazan, *Cruciadele*, Bucureşti, 1990, p. 8-9.
[13] G. Procacci, *op. cit.*, p. 13.
[14] V. Pârvan, *Contribuţii epigrafice la istoria creştinismului românesc*, Bucureşti, 1911, p. 7.
[15] P. P. Panaitescu, *Introducere în istoria culturii româneşti*, Bucureşti, 1969, p. 13 et les suiv.
[16] N. Zugravu, *Geneza creştinismului popular al românilor*, Bucureşti, 1997, p. 89 et les suiv.
[17] M. Cârciumaru, *Mărturii ale artei rupestre preistorice în România*, Bucureşti, 1987, p. 183.
[18] *Ibidem*, p. 182.
[19] *Ibidem*, p. 71 et les suiv.
[20] Nous avons eu l'occasion de visiter, quelques fois, cette grotte et, seulement après cela, nous avons pensé à d'autres interprétations.
[21] J. Danielou, *Simbolurile creştine primitive*, Timişoara, 1998, passim.
[22] *Ibidem*, p. 15-16.
[23] Voir, par exemple, N. Gudea, „Vasul cu inscripţie şi simboluri creştine de la Moigrad. Contribuţii la istoria creştinismului în Dacia după retragerea aureliană. Reinterpretarea simbolului denumit «copacul vieţii»”, dans *Acta Musei Porolissensis*, Zalău, 1994, 18, p. 95-100.
[24] I. H. Crişan, *Spiritualitatea daco-geţilor*, Bucureşti, 1986, p. 24-25, etc.
[25] *Ibidem*.
[26] J. Danielou, *op. cit.*, passim.
[27] Gh. Vlăduţescu, *Filosofia primelor secole creştine*, Bucureşti, 1995, p. 49; nous mentionnons, en ce sens, les gèmes gnostiques – voir D. Tudor, „Şapte pietre gravate romane de la Celei şi Orlea”, dans *Studii şi comunicări numismatice*, III, 1960, p. 378-380; Doina Benea, „O gemă gnostică din colecţiile Muzeului regiunii Porţile de Fier”, dans *Revista Muzeelor*, 4, 1972, p. 346-347: à la différence des pièces découvertes à Porolissum et Dinogetia, celle-ci a une légende sur la circonférence aussi: IAW et MAPIA; Iahve a une importance spéciale dans la croyance gnostique – MAPIA est pour la première fois quand elle apparaît ainsi sur de telles pièces; la secte religieuse des gnostiques a arrivé à l'apogée au IIIe siècle, étant, ensuite, désavuée par les chrétiens.
[28] Gh. Vlăduţescu, *Ereziile evului mediu creştin*, Bucureşti, 1974, p. 48 et les suiv.
[29] M. Simon, *op. cit.*, p. 114-117.
[30] R. Vulpe, I. Barnea, *Din istoria Dobrogei. Românii la Dunărea de Jos*, Bucureşti, 1968, fig. 20, 54, 493, etc.
[31] Ligia Bârzu, Stelian Brezeanu, *Originea şi continuitatea românilor. Arheologie şi tradiţie istorică*, Bucureşti, 1991, p. 201-204; N. Gudea, „Semne în formă de cruce pe vase romane de la Porolissum. Despre semnele în formă de cruce, incizate sau zgâriate pe obiecte de uz comun în

epoca preconstantiniană", dans *Acta Musei Porolissensis*, Zalău, 1994, 18, p. 95-100; H. Daicoviciu, D. Alicu, *Colonia Ulpia Traiana Augusta Dacica Sarmizegetusa*, Bucureşti, 1984, p. 38-39.

[32] Voir, en ce sens, beaucoup plus en détail *Petit Larousse illustré*, Paris, 1975, p. 274.

[33] D. Gh. Teodor, *Creştinismul la est de Carpaţi, de la origini până în secolul al XIV-lea*, Iaşi, 1991, *passim*.

[34] N. Gudea, I. Ghiurco, *Din istoria creştinismului la romani. Mărturii arheologice*, Oradea, 1998, p. 17 et les suiv.

[35] D. Gh. Teodor, *Romanitatea carpato-dunăreană şi Bizanţul în veacurile V-XI e.n.*, Iaşi, 1981, p. 37.

[36] Idem, *Teritoriul est-carpatic în veacurile V-XI*, Iaşi, 1978, p. 164-165.

[37] N. Zugravu, *op. cit.*, p. 179.

[38] D. Gh. Teodor, *Teritoriul est-carpatic...*, p. 164-165.

[39] I. Rotaru, *O istorie a literaturii române*, vol. I, Galaţi, 1994, p. 36-38 – les planches.

[40] Ligia Bârzu, Stelian Brezeanu, *op. cit.*, p. 168-170; N. Gudea, I. Ghiurco, *op. cit.*, p. 38 et les suiv.

[41] *Ibidem*.

[42] N. Zugravu, *op. cit.*, p. 246.

[43] *Ibidem*.

[44] D. Gh. Teodor, *Creştinismul la est de Carpaţi...*, p. 75-76.

[45] G. Ory, *Originile creştinismului*, Bucureşti, 1991, p. 340.

[46] Vezi N. Gudea, „Vasul cu inscripţie...".

[47] N. Zugravu, *op. cit.*, p. 289.

[48] M. Milaş, *Canoanele Bisericii Ortodoxe, însoţite de comentarii*, Arad, 1930, p. 463.

THE FUNCTIONS OF DIDACTIC DIALOGUE AS A SPECIAL FORM OF COMMUNICATION

Ludmila CUTCOVSCHI,
Lector-asistent, USM
doctorandă,
Institul de Ştiinţe ale Educaţiei,
cutcovschi.ludmila@gmail.com

Abstract: This article is mainly about the development of communicative competence and above all about communication. Communication in education is possible and is achieved through dialogue. Dialogue is one of the most important tools of modern teaching. The educational process is achieved through communication, and foreign languages in particular are learned through communication and for communication.

Keywords: communication, communicative competence, didactic dialogue, dialogue rules, dialogue functions.

Şcoala modernă şi exigenţele de formare ale elevilor în şcoala modernă au condus la structurarea unor noi priorităţi în cîmpul obiectivelor educaţionale. În prim plan se situiază dezvoltarea competenţelor funcţionale, de comunicare, aplicabile în diverse sarcinin şi situaţii. Ştiinţele educaţiei promovează ideea că cea mai bună pregătire este oferită de un învăţămînt care asigură nu numai dobîndirea cunoştinţelor, ci şi o gamă bogată de competenţe, funcţionale pe parcursul vieţii. În funcţie de nivelul de dezvoltare a acestora se apreciază calitatea procesului educaţional. [1, 28] de fapt acestea sunt aşteptările de la o şcoală modernă: să pregătească pentru viaţă, lucru care stă la baza Curriculei Naţionale şi a altor documente normative şcolare. Învăţarea, susţine cercetătorul D. Oroşan, principala activitate a copilului şcolar are loc prin comunicare şi că între aceste două procese legătura este indisolubilă. [7,4]

Regulile de bază ale comunicării, cercetate amănunţit de către savanţii ştiinţei educaţionale, trebuie menţionate:

- nici o comunicare nu este pur informativă. Orice comunicare poartă amprentele personalităţii celui care comunică
- în comunicare există o moralitate a întrebării şi a răspunsului
- comunicarea presupune schimbarea uşoară a subiectului în funcţie de interesele partenerului
- a fi diplomat într-o comunicare înseamnă a te arăta interesat de ceea ce spune partenerul
- comunicarea nu tolerează de a arăta greşeala interlocutorului faţă de alţi parteneri antrenaţi în discuţii
- comunicarea eficientă nu acceptă întreruperea partenerului şi exclamaţia **Nu aveţi dreptate**. [2, 50]

Educaţia are loc între doi sau mai mulţi oameni. În şcoală educaţia există prin relaţia dintre profesor şi elevi. Educaţia este o parte integră a procesului de socializare. Scopul educaţiei este ca elevul să poată acţiona independent şi să conştientizeze şi să aprecieze valori, fapte, norme, şi persoane. Obiectivul şcolii trebuie să fie de a educa elevii să devină independenţi şi responsabili ca mai târziu, atunci când vor fi maturi să se folosească de aceste aptitudini şi să poată participa activ la procesul care se numeşte viaţă. A acţiona independent şi conştient în mediu folosind mijloacele lingvistice şi comunicative învăţate în şcoală este prerogativa şcolii moderne. Comunicarea are aici sensul de un act de înţelegere comun unde se cunoaşte pe sine, dar şi disputele cu alte persoane. Capacitatea de comunicare presupune şi capacitatea de dialogare. Fără purtarea dialogului rolul educaţiei ar fi mult mai redus. Ca să poţi participa la dezbateri tot e nevoie de competenţă de comunicare. Relaţia dintre două persoane, care cauzează educaţia se bazează, de cele mai multe ori, pe dialog. Pentru ca şcoala să poată avea un efect educativ, ea trebuie să stimuleze abilităţile de comunicare. Aceasta înseamnă că elevii în şcoală trebuie să-şi dezvolte competenţa de comunicare. Aici se are în vedere posibilitatea de a asculta activ alţi interlocutori ca să cunoască alte păreri şi să le poată dezbate. De asemenea intenţiile şi scopurile personale trebuie să fie articulate şi reprezentate, dar şi rezolvările conflictelor se datorează competenţelor de comunicare. Elevul trebuie să fie în situaţia să poată să se angajeze în discuţii şi să poată să riposteze sau să schimbe/ dezvolte anumite teme. Baza capacităţii de a dialoga începe din şcoală, unde copiii învaţă să discute unul cu celălalt, să depăşească momentele de timiditate şi să facă schimb de păreri. [8, 26] Elevii învaţă în şcoală să se exprime corect. Ei îşi dezvoltă capacitatea să se prezinte prin mijlocul limbii în faţa publicului. Copiii învaţă necesitatea regulilor discuţiei, să le dezvolte şi să le respecte în dependenţă de situaţie. Ei cercetează formele de dialog, le analizează şi le practică. Ei cunosc limba în diferite forme ca mijloc de înţelegere sau de rezolvare a conflictelor. Astfel limba serveşte de asemenea formării personalităţii şi competenţei sociale. La lecţii copiii au multiple posibilităţi de a dialoga unul cu altul şi pot să facă schimb de idei şi păreri şi pot să înveţe împreună sau unul de la altul. Copiii trebuie să aibă timp pentru activităţi creative şi ludice în care vorbirea poate fi obiectul descoperirilor. O astfel de cultură de dialog trebuie să fie iniţiată în şcoală. Aici copiii învaţă să se exprime clar şi corespunzător şi să asculte. Totuşi trebuie alese astfel de conţinuturi care să le trezească interes elevilor, aşa încât ei să-şi dorească să reflecteze la aceasta, să vorbească despre aceasta şi să asculte pe cineva. Profesorul poate împreună cu clasa să aleagă un anumit text sau carte, sau forma de lucru etc., ceea ce constituie un avantaj enorm în procesul de învaţare a limbilor străine.

Prin dialog se dezvoltă competenţa de comunicare. Strategiile lingvistice şi didactice speciale prezintă o formă specială de comunicare care asigură elevului nişte abilităţi pentru tot restul vieţii. Prin dialog elevul învaţă cum să comunice, să urmărească, să reflecte, să repete, să-şi ignore frica şi neîncrederea. Datorită dialogului, el, elevul îşi măreşte capacitatea de a comunica, el oferă nişte premize, care nu oferă nici o alta strategie: [9, 29]

- aspecte, subiecte şi puncte de vedere sunt explicate în timpul unui dialog;

- câmpul de cunoaştere al elevilor este mărit;
- gândirea productivă serveşte explicării propriilor idei;
- elevii învaţă responsabilitatea unde îşi verifică propriile răspunsuri;
- părerile elevilor sunt confirmate în timp ce câştigă convingere şi încredere şi învaţă să-şi reprezinte punctul propriu de vedere;
- este stimulat comportamentul social şi democratic elevilor prin critica colegilor. [11, 61]

Dialogul este o discuţie care trebuie purtată între parteneri echivalenţi în baza unor reguli comune. Decisiv pentru dialog este recunoaşterea reciprocă, dispoziţia de a dialoga şi dispoziţia de compromis. În dialog se realizează relaţiile EU – TU [4, p.70]. Relaţia educativă cu un caracter dialogic presupune obligaţia dintre EU şi TU, care este mai mult decât o legătură „unul lângă altul" şi mai mult decât relaţia unui copil care se formează şi se dezvoltă, spre deosebire de un matur care urmăreşte dezvoltare acestui, o protocolează şi prognozează.

Dialogul poate fi caracterizat în linii generale după părerea cercetătoarei Tabea Becker prin:

- interacţiunea faţă în faţă, partenerii stau vis-à-vis şi comunică, sau la o anumită distanţă unul faţă de celălalt (discuţiile telefonice sau prin intermediul computatorului (skype, facebook etc.)
- aparenţa şi producerea dialogurilor specifice planificate;
- turn-taking, schimbul regulat al partenerilor;
- anumite exemple şi scheme comunicative corespunzătoare scopurilor comunicative.

Aceste exemple se exprimă în forma aşteptărilor reconstructive în diferite forme de dialog. [3, 30]

Dialogul didactic este reprezentat ca o formă specială a comunicării care cuprinde trei funcţii didactice relevante:

- ca obiectiv: prin dialog să se dezvolte competenţa de comunicare;
- ca un mediu de instruire: competenţa de comunicare se formează şi se dezvoltă în baza dialogului didactic;
- ca context de instruire; cercetările demonstrează că drept rezultat al interacţiunii copil-matur se dezvoltă toate formele de dialog. De aici rezultă ideea că interacţiunea dintre elev-profesor trebuie să stimuleze sistematic dialogul ca parte componentă a procesului instructiv-educativ.

Şcoala şi cariera demonstrează cât de importantă poate fi competenţa comunicativă pentru cariera personală, şcolară şi profesională. Obiectivul general de învăţare al predării limbilor străine comunicativ-funcţionale este capacitatea de a înţelege şi de a comunica (competenţă comunicativă)care la rândul său este alcătuită din trei componente:

- de conţinut
- social
- lingvistic [6, 17]

Limbajul şi competenţa comunicativă pot fi promovate în clasă prin intermediul dialogurilor. Limbajul este folosit de oameni ca mijloc de schimb de informaţii şi se bazează pe procese cognitive şi se caracterizează prin condiţii sociale. [12, 3] În dialog, toate cele trei forme de învăţare sunt legate reciproc şi îi permit elevului să înveţe într-un mod diversificat, deoarece pot fi incluse din nou şi din nou gânduri noi, care sunt prezentate de diferiţi participanţi şi la care individul probabil nu s-ar fi gândit niciodată independent. Astfel are loc învăţarea reciprocă. Nivelul de cunoştinţe, rolul subiectul lecţiei este, de asemenea, în mod constant influienţat de dialog. Dialogul integrează astfel complexe emancipatorii şi obiective. Există trei locuri sistematice pentru dialog. Lecţia centrată pe elev, solicită elevilor participarea lor,deci subiectul educaţiei aparţine încă de la început domeniului orientat spre acţiune. Lecţiile cu un caracter interactiv presupune un mod în care există o luptă pentru sens şi acceptare a opiniilor, a regulilor, a normelor şi a valorilor, o dispută dintre pro şi contra argumente, a avalanşă al asaltului de idei, discuţii uneori fierbinţi. Profesorul nu poate determina şi nu trebuie să decidă singurul răspuns sau soluţie corectă, aici el implica la fel toţi elevii care în cele din urmă găsesc o soluţie comună sau un compromis. Acest lucru se va întâmpla mai ales în dialogurile de interpretare şi dialogurile deschise. În dependenţă de conţinuturi, subiecte, mediu etc. vor exista dialoguri de rezolvare a problemelor şi dialoguri de interpretare şi discuţii deschise.

Un dialog poate avea loc la începutul lecţiei, unde dialogul poate stârni interes şi genera motivaţie, dar pot fi repetate şi verificate cunoştinţele anterioare. [4, 126] Un dialog poate fi folosit şi pentru a planifica următoarele ore. În faza de consolidare şi aplicare, dialogurile pot fi folosite pentru aprofundarea, transferul şi sistematizarea cunoştinţelor şi aptitudinilor, dar şi pentru a aplica ceea ce a fost învăţat în situaţii noi. Un dialog poate funcţiona şi ca o concluzie, pentru a rezuma din nou, pentru a crea o imagine de ansamblu sau pentru a vedea cât au însuşit elevii la lecţie. Aici sunt utile meta-discuţiile despre lecţii. Lecţiile de limbi străine unde dialogul constituie una din strategiile didactice de bază necesită un metalimbaj şi anume comunicarea despre comunicare, ca să se explice elevilor ce au de făcut şi ce se cere de la ei, atît în mod individual cît şi în grup sau în parteneriat. Discuţiile despre dialog au drept scop îmbunătăţirea relaţiilor sociale dintre colegi şi respectiv evitarea conflictelor sau rezolvarea situaţiilor de conflict. Comunicarea despre comunicare duce în mod normal la o cooperare reuşită, deşi acest lucru nu înseamnă ca orice dialog va fi doar un dialog constructiv. De fiecare dată există riscul eşuării comunicării şi atunci iarăşi apelăm la competenţele de comunicare. Competeţele de comunicare nu pot fi învăţate la perfecţie, mai ales că subiectul comunicării este factorul uman, dar analiza actelor comunicative in timpul dialogului sau după dialog, vor îmbunătăţi cu siguranţă arta comunicării ale elevilor.

Educaţia şi instruirea au loc în mare parte sub forme de dialog. Prin dialoguri în clasă se poate elibera independenţa şi activitatea intelectuală a elevilor, se pot susţine forme de învăţare care promovează independenţa, se încurajează capacitatea de a se angaja în dialog şi se dezvoltă forme democratice de comunicare. [5, 11] Lecţia înseamnă comunicare, ceea ce înseamnă că lecţia ar trebui să creeze suficient spaţiu liber pentru ocaziile potrivite de a vorbi. Promovarea puternică a abilităţilor de comunicare şi a

dorinţei elevilor merită cu siguranţă efortul de a încerca. Şi cât de mare este importanţa şi valoarea competenţei comunicative în programele de învăţământ moderne şi cât de mult trebuie să exerseze, să investească şi să se califice profesorii şi de cât angajament şi abilitate are nevoie un profesor pentru ca elevii să fie provocaţi şi încurajaţi de către profesor de a dialoga.

În familie, copilul învaţă să vorbească. Ia parte la discuţiile în familie şi cunoaşte diferite forme de dialog. Pe lângă familie, şcoala este un loc central unde elevii pot învăţa cum să folosească limba în mod semnificativ, pe lângă folosirea limbii. Prin urmare, sarcina şcolii trebuie să fie de a face elevii mai capabili şi mai dispuşi să se angajeze în dialog. Omul trăieşte în limbaj şi este modelat de limbaj. Rolul şcolii, familiei şi societăţii, triunghiul, mediul în care se află şi se formează elevul, este de a-i face pe elevi să înţeleagă cât de mult înseamnă limbajul pentru autorealizarea umană. Atunci pedagogia trebuie să acorde acestor procese toată atenţia, să-i ghideze pe elevi educaţional şi să evite ameninţarea dezvoltărilor nedorite. Limba nu mai este subiectul unei discipline printre altele, al folosirii şi cultivării limbii, ci se mută în centrul întregului învăţământ. Oamenii stăpânesc aceste forme de dialog, dar nu prin naştere. Abilităţile nu ne sunt înnăscute, dar profesorii trebuie să le înveţe şi să le încerce. Există diverse forme de dialog care pot contribui la o convieţuire de succes şi pot ajuta la apropierea oamenilor. Fiecare persoană ar trebui să aibă astfel de forme de conversaţie pentru a putea contribui la integrarea sa în societate, să participe la ea şi să aducă o contribuţie la viaţa socială.

Caracteristicele dialogului îl avantajează faţă de alte acte comunicative şi-i sporesc rolul şi semnificaţia în didactica modernă, fiindcă se bazează pe constructivitatea învăţării, trezeşte şi măreşte interes şi iniţiativă, elevul este în centrul procesului instructiv, iar metodele servesc doar ca mijloc de realizare a obiectivelor, cultura reflectării şi feedbackului ocupă o poziţie înaltă. Rolul profesorului se reduce la faptul că îi pune la dispoziţie o anumită cantitate de cunoştinţe tematice şi are grijă ca elevul să le însuşească şi să le aplice.

Dialogul didactic, ca orice activitate socială presupune o pregătire specială, un cod de legi sau reguli, o atitudine şi nu în ultimul rînd dorinţa de a comunica. Este important ca interlocutorii să aibă senzaţia că există timp pentru dezbateri la o anumită temă. Timpul dă siguranţă în rezultatul cărei apar idei cu ajutorul căror elevii pot contribui la cursul discuţiei. Profesorul şi elevii trebuie să se atârne unul faţă de celălalt cu toată seriozitatea. Elevul trebuie să se simtă ca este o persoană respectată, iar aportul său valorează. Numai astfel el poate participa la discuţie. Elevul trebuie să ateste faptul că el este recunoscut ca o personalitate în colectiv. Spontaneitatea elevilor nu trebuie să fie inhibată prin expresiile de genul „foloseşte enunţuri complete”. [10, 98] Dialogul poate să aibă funcţia de explicare, înţelegere, unire, constructivă, cît şi de descărcare. Orice dialog are un moment nedirijabil. Nu se poate de ştiut în prealabil ce direcţie va lua conversaţia. Cursul dialogului este greu prevăzut. Dialogul are funcţie comunicativă, deci el poate uni alţi oameni dar poate şi să-i despartă. Dialogul se poate dezvolta singur. O discuţie poate avea loc şi cu oameni străini şi spontan. De cele mai multe ori dialogul

reuşeşte atunci când interlocutorii au interese comune şi sunt interesaţi să dialogheze. [11, 81]

Dialogul trebuie să fie construit astfel, încât să creeze posibilitatea continuării exprimării a vorbitorului de către ascultător. Există, prin urmare, forme de dialog care contribuie la apropierea oamenilor. Fiecare om trebuie să dispună de astfel de forme ca să se poată realiza în societate şi să poată lua parte şi să contribuie la viaţa cotidiană. Societatea are nevoie de tineri care posedă competenţe de comunicare, fiindcătindem spre o societate democratică, iar societatea funcţionează într-un mod democratic în baza dialogului. Omenirea posedă formele de dialog, dar ele nu sunt un datum, ci noi trebuie să învăţăm şi să le dezvoltăm. Copilul învaţă să vorbească încă în familie. El ia parte la discuţiile dintre membrii familiilor şi învaţă diferite forme de conversaţie. Şcoala este alături de familie un loc principal unde elevii pot învăţa nu numai utilizarea limbii, dar şi cum ea se practică într-o formă de comunicare. Una din sarcinile şcolii trebuie să fie dezvoltarea competenţelor de comunicare pentru că noi înţelegem ce importanţă are posedarea limbilor străine în viaţa omului, cât de semnificativă este utilizarea limbilor străine pentru formarea şi dezvoltarea omului, atunci şi pedagogia trebuie să acorde o atenţie deosebită competenţei de comunicare. Întreg proces educaţional are drept pilon competenţa de comunicare realizată prin intermediul dialogului didactic. Competenţele de comunicare atît de importante pentru procesul educaţional le vor folosi elevilor pentru toată viaţa, iar una din funcţiile principale ale învăţământului este să formează pe copil ca o personalitate pregătită de viaţă.

Bibliografie

Albulescu M., Albulescu I. *Studiul disciplinilor socio-umane. Aspecte formative: structura şi dezvoltarea competenţelor*, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 2002, 119 p. ISBN: 973-35-1325-3

Bărbuţă I., Callo T., Constantinovici E., Cojocaru-Zavadschi A., Cucu L., Gorea A., Savin A. *Predarea şi învăţarea limbii prin comunicare. Ghidul profesorului,* Chişinău, Cartier, 2003, 204p. ISBN: 9975-79-211-1

Becker T. Mündliche Kommunikation. Grundlagen der Deutschdidaktik. Schneider Verlag: Hoehengehren GmbH, 2005. 373 S. S.55-72. ISBN: 978-3-658-00886-4

Duţu O. *Nevoia de dialog*, Constanţa: Europolis, 1998. 126p.

Ernst O. *Praxis der Rede und des Gesprächs. Ein Ratgeber für den Leiter*, Berlin: Verlag die Wirtschaft, 1971. 111S.

Müller H. Mit Schülerinnen und Schülern im Dialog. Theoretisches Grundwissen Berlin, 2002. 123 S. S.21- 29. ISBN: 3-8241-0180-9

Oroşan D. *Comunicarea didactică, model de formare a competenţelor comunicative la elevii ciclului primar*, Chişinău, 2005, 156 p.

Schröder H. Didaktisches Wörterbuch. 3. Auflage. München, Wien R. Oldenburg Verlag, 2000. 427 Seiten. S.186-188

Siek-Piskozub T. Jocuri şi activităţi distractive în învăţarea limbilor străine Iaşi: Polirom, 1997. 126p.

Traub S. Gespräche führen - leicht gemacht. Gesprächerziehung in der Schule Hueber Verlag, 2001. 187 S.

Wilske L. Sparchkommunikation und Sprachsystem: Fremdsprachenmethodik. Leipzig: WEB Verlag Enzyklopedie, 1983. 254S.

ttps://www.tu-chemnitz.de/phil/ifgk/germanistik/gf/Glossar.html#kom_kompetenz

THE POWER OF POSITIVE WRITING ABOUT EXILE: VINTILĂ HORIA NOVELIST

Luiza Catrinel MARINESCU
Institutul Limbii Române, Bucureşti, România
Facultatea de Filologie Clasică şi Modernă,
Universitatea Sf. Kliment Ohridsky, Sofia, Bulgaria

Abstract: The power of positive writing about exile is one of the major habits of the successful writers. About the gulag and exile, as a concentratory form of discovering the happiness of salvation from the ostrogoths few authors had the talent to write, combining livresque, with the symbolic. Vintilă Horia was preoccupied with bringing together in the pages of his books the discoveries of the physics of the twentieth century and with the philosophical and literary implications of the modification of the worldview of contemporary man. The present study aims to point out the trajectory of a spiritual destiny of a writer who, after a career on the rise in the interwar period, after the creation of the magazine "Meşterul Manole" symbolic myth of the Romanian culture, the writer in exile in the post-war period, as a voluntary form of defense against the persecution that sentenced him to forced labor for life, he literaryly capitalized on this experience of exile in his own country as punishment, plague, persecution, proscription, proscription. banishment, expulsion, deportation, persecution and refuge. In the geometry of exile there are concentric circles regarding the Romanian exile, because the liberation from a circle involves entering a circle with a slightly larger radius, but as round and perfect as the first. Believing in himself as a gifted wrtier, his philosophy of life does not ignore the life-s problems in exile, but rather explains the problems ant their solutions in a practical and mythological aproach of life in exile and its full potential. In his novels and his work of creative writing and spiritual living Vintilă Horia offers to the humanity the best example of writer who fullfulled his destiny even in exile.

Keywords: Vintilă Horia, Romanian novelist, postwar exile, Goncourt prize, Romanian literature.

Caracter puternic, om înzestrat cu talentul de a transforma gândurile din cuvinte în realitate, scriitor harnic, cu simţul măsurii, autor care nu a renunţat niciodată la valorile sale, Vintilă Horia este un un scriitor român al cărui destin de excepţie l-a făcut să fie cunoscut mai ales în exil, asta după ce, odată cu schimbaea regimului politic, devenise indezirabil în ţara sa căzută sub ocupaţie sovietico-stalinistă. În grădina gândurilor sufletului său în care au fost concepute toate paginile scrierilor sale se simte grija scriitorului pentru cuvântul care zideşte şi care dă naştere clasicelor valori ale binelui, frumosului şi adevărului, cuvinte-seminţe, care germinează de îndată ce sunt citite în sufletele cititorilor săi. Fertilitatea scrierilor sale este evidentă cu precădere în anii din urmă, când romanele sale au început să fie publicate şi recitite în România, acolo unde au fost înţelese în cheia corectă în care au fost scrise, din ce în ce mai mult. Indiferent de ideologia de care aparţine, fără îndoială, se ştie că orice fel de regim ideologic îşi are aristocraţia sa spirituală. Aristocrat al spiritului, cultivator al cuvântului scris, Vintilă Horia rămâne un exemplu de scriitor de succes din literatura românească a exilului ale cărui romane sunt demne de cercetat.

Despre gulag şi exil în propria ţară, ca formă concentraţionară a descoperirii fericirii şi a *Salvării de ostrogoţi* puţini autori au avut talentul să scrie, îmbinând livrescul, cu simbolicul, cu atracţia pentru tema manuscrisului găsit şi cu fantasticul oniric. Cu mult timp înainte de romanele lui Umberto Eco, Vintilă Horia a fost preocupat de reunirea în paginile cărţilor sale a descoperirilor fizicii veacului al XX-lea şi de implicaţiile filosofice şi literare ale modificării concepţiei despre lume a omului contemporan. Romanele sale redactate în română, franceză şi spaniolă sunt exemple de literatură care abordează problema geometriei concentraţionare punând semnul egalităţii între gulag şi exil.

Prezentul studiu îşi propune să puncteze traiectoria unui destin spiritual al unui scriitor care, după o carieră în ascensiune în perioada interbelică, după concepţia revistei „Meşterul Manole" simbolic mit al culturii române, scriitorul aflat în exil în perioada postbelică, ca formă voluntară de apărare împotriva prigoanei care l-a condamnat la muncă silnică pe viaţă, a valorificat literar această experienţă a exilului în propria ţară ca pedeapsă, urgie, prigoană, proscriere, proscripţie. surghiun, expulzare, deportare, pribegie şi refugiu. În geometria exilului există cercuri concentrice în privinţa exilului românesc, căci eliberarea dintr-un cerc presupune intrarea într-un cerc cu raza puţin mai mare, dar rotund şi perfect ca şi primul. Şi acest lucru se întâmplă pentru că în centrul acestei construcţii geometrice de cercuri concentrice există un centru comun de putere, profund şi autentic: fie că e vorba despre fascism, fie că este vorba despre comunism. Studiul, structurat în patru capitole :

- Există *Salvarea de ostrogoţi* ?
- Explorarea ezoterică din biblioteca imaginară în cheie contemporană
- Exilul interior : manuscrisul şi lectura circulară
- Spirala şi reîntoarcerea eternă la frontierele spiritului

îşi propune să contureze traseul literar al unui scriitor european născut în România şi care şi-a transformat creaţia literară într-o făclie pe colinele de pe care se văd munţii cei mai înalţi ai literaturii adevărate şi nepieritoare.

Oare există scriitor mai tragic decât acest dăruit autor al descrierii orizonturilor necuprinse şi al graniţelor impuse din raţiuni omeneşti care reînvie momente din trecutul prăfuit de uitare şi de suferinţa crimelor celor mai odioase? Scrisul său, asemenea unui ascuţit strigăt de disperare şi de despovărarea de amintirea acelui trecut chinuitor cristalizează eforturile de supravieţuire într-un univers concentraţionar ostil. „Închid ochii ca să trăiesc" scria Vintilă Horia în *Dumnezu s-a născut în exil,* cartea care l-a făcut cunoscut lumii întregi pentru talentul şi forţa excepţională sensibilă a cuvântului scris. Chiar în anul 1958, exact când se celebrau două milenii de la naşterea lui Publius Ovidius Naso, Vintilă Horia a avut o revelaţie livrescă: similaritatea destinelor celor exilaţi. Vintilă Horia era exilat la Madrid întocmai precum Ovidius fusese exilat la Tomis. Această revelaţie este cea care a dat naştere romanului *Dumnezeu s-a născut în exil*. Autorul îşi notase împrejurările în care această lucrare a sa devenise cunoscută şi apreciată de publicul parizian, selectată şi premiată a academicienii francezi.

„Într-o după-amiază pariziană a lunii noiembrie 1960 mă aflam la prietenul meu Raumond Abellie şi discutam despre vâlva pe care presa franceză o stârnise în jurul

romanului *Dumnezeu s-a născut în exil* şi care, în cursa către Premiul Goncourt, rămăsese printre cele două sau trei cărţi cu mai multe posibilităţi de reuşită. A doua zi lucrurile aveau să se lămurească, însă dedicat nu numai literaturii, dar şi astrologiei, studiilor tradiţionale, interpretării matematice a Bibliei şi ingineriei (deoarece Abellio este inginer şi matematician şi nu numai romancier şi filosof), prietenul meu începu să-mi facă horoscopul, ca să-mi prezică dacă aveam sau nu să fiu premiat. A trebuit deci să-i spun, în primul rând, ora şi ziua naşterii: 18 decembrie 1915, într-o vineri la ora opt şi jumătate seara. După lungi calcule, după alte întrebări, răspunsul a fost clar:

-Nu-ţi face iluzii, dezvaţă-te de idee, dacă ai avut-o. Premiul Gouncourt nu va fi al dumitale. I-am mărturisit că asta era şi convingerea mea şi că tot bâlciul literaro-comercial care fusese organizat în jurul cărţii mele nu avea alt scop decât să pună în evidenţă pe adevăratul candidat, care trebuia să fie un francez.

Am plecat foarte calm de la Abellio, pentru că niciodată nu-mi trecuse prin minte că aş fi putut lua Premiul Goncourt, fiind un străin, un exilat, cineva care nici măcar nu locuise în Franţa până în octombrie din acelaşi an, editat fiind în acelaşi timp, de o editură care fusese mare pe vremuri, dar care trecuse pe al doilea plan şi nu avea, deci, nici în marele public, nici printre membrii Academiei Gouncourt, prestigiul şi posibilităţile materiale de a ajunge la potou, cum se spunea în jargonul jurnalistic de atunci. Un premiu literar, era în primul rând, o cursă de cai. E adevărat că văzuse în drum către Abeillo, în vitrina de la Librăria Gallimard, pe Bulevardul Raspail, cartea mea suită pe un cal pe care stătea scris: Premier prix, în timp ce romanele rivalilor mei ocupau locul doi şi trei. E adevărat că cititorii librăriei din Clichy, care votau cu o zi înainte de Premiu şi alegeau pe câştigător după voia şi gustul lor, votaseră pentru *Dumnezeu s-a născut în exil.* Toate aceste povestiri aveau pentru mine o valoare imensă, însă pur şi simplu sentimentală. Era ca un fel de consacrare destinată să mă consoleze pentru pierderea de a doua zi. Eram nespus de fericit pentru că romanul meu ajunsese în finală. Restul nu mai avea niciun fel de importanţă şi profeţia astrologică a lui Abellio nu venea decât să îmi confirme logicele mele certitudini.

A doua zi însă, în ciuda prezicerii şi a propriilor mele îndoieli, premiul mi-a fost acordat aşa cum vom vedea în alt capitol." (Vintilă Horia- *Memoriile unui fost săgetător*, Bucureşti, Editura Vremea, colecţia Fapte, idei, documente, 2015, p. 11, 12)

Scriitorii selectaţi de academicienii şi publicul francez în acel noiembrie 1960 erau Albert Simonin, Vintilă Horia şi Henry Thomas. Scriitorul român nu se gândise niciodată că ar fi putut primi această distincţie intelectuală deosebită, care să îi încununeze munca de scriitor aflat în exil în Franţa, asta după ce în ţară numele îi fusese trecut la index iar persona lui ar fi putut fi persecutată şi ucisă dacă ar fi fost arestat. Dar faima adevărată a scriitorului Vintilă Horia a crescut în mod nedrept printr-un scandal, provocat de intervenţia scriitorilor afiliaţi partidului comunist, ca un comando proletar obedient partidului comunist român şi revistelor româneşti ale perioadei comuniste *Scânteia, Contemporanul,* care titrau în mod tipic, în numele clasei muncitoare antifasciste despre „transfugul Vintilă Horia Caftangioglu" (Nici măcar nu îi scriseseră numele corect, ce pretenţie să mai ai ca să i se citească şi opera?) şi despre *Răsunătorul eşec al celor care au premiat pe un fascist notoriu.* Acuzaţia era cu neputinţă de demontat, în condiţiile în

care există prejudecata că toți cei care reușesc să publice ceva într-o anumită perioadă cu un anumit regim politic sunt afiliați ideologiei și incapabili de a se reinventa ulterior. Ceea ce este clar, ca și în cazul securității din regimul ulterior este faptul că cercurile și nucleele de inteligență și talent există și într-un caz și în celălalt, fiind cu neputință de ignorat și de amestecat cu forța brută, criminală și atât de incriminată pe drept cuvânt.

Vintilă Horia e pseudonimul literar al lui Vintilă Caftangioglu, născut la 18/31 decembrie 1915 la Segarcea și decedat pe 4 aprilie 1992 la Collado Villalba, Madrid. Vintilă Horia a fost diplomat, eseist, filozof, jurnalist, pedagog, poet și romancier român, care a scris înainte de 1944, iar apoi, după plecarea din țară, a scris în special în limbile română, franceză și spaniolă. Romanele sale au apărut începând din 1942: *Acolo și stelele ard,* Ed. Gorjan, București, 1942; *Dieu est né en exil,* Fayard, Paris, 1960; *Le Chevalier de la Résignation,* Fayard, Paris, 1961; *Les Impossibles,* Fayard, Paris, 1962; *La septième lettre. Le roman de Platon,* Plon, Paris, 1964; *Une femme pour l'Apocalypse,* Julliard, Paris, 1968. *El hombre de las nieblas,* Plaza y Janés, Barcelona, 1970; *El viaje a San Marcos,* Magisterio Español, Madrid, 1972; *Marta o la segunda guerra,* Plaza y Janés, Barcelona, 1982; *Persécutez Boèce,* Lausanne, L'Age d'Homme, 1987; *Un sepulcro en el cielo*, Planeta, Barcelona, 1987; *Les clefs du crépuscule,* L'Age d'Homme, Lausanne, 1988; *Mai sus de miazănoapte,* Cartea Românească, București, 1992.

În anii disperării fasciste din România, mai exact în 1941, Vintilă Horia a scris nuvela *Moartea morții mele,* împreună cu primul său roman, *Acolo și stelele ard...* ambele publicate la editura Gorjan din București în 1942. Atmosfera fantastică, neînchistată de repere istorice concrete e completată de exotismul unei geografii simbolice în care Viena, apele Dunării, insula Minorca, orașul Ciudadela și valurile Mediteranei se ordonează în spirala amintirilor unui personaj care a împlinit 100 de ani și care și-a ucis propria moarte, întruchipată de un personaj pe cât de neverosimil pe atât de enigmatic obținând, precum în basmele românești Viața fără de moarte sau Eternitatea. Amestecul de realitate și irealitate face parte dintre caracteristicile stilului scriitorului Vintilă Horia, care ridică vălul Mayei pentru a-l lăsa apoi să unduiască asupra lucrurilor și întâmplărilor constitutind un prilej de meditație.

Scriitor îndrăgostit de cunoașterea veacului în care a avut norocul să se nască, Vintilă Horia pune întrebări pertinente și dă răspunsuri care îți taie răsuflarea, pentru că în timp aceste răspunsuri au început să se adeverească. În eternitatea clipelor câștigate prin muncă și talent, Vintilă Horia a avut răgazul de a-și scrie memoriile: *Journal d'un paysan du Danube, Table Ronde*, Paris, 1966; *Scrisori din Exil*, vol.I si II, corespondența dintre Vintilă Horia și fratele său Alexandre Castaing (1972-1992), 2011, 350p.; *Jurnalul unui fost săgetator,* Ed. Vremea, București, 2015.

„Dacă însă Moartea morții mele a fost adevărată, atunci voi putea scrie cândva, după alte sute de ani de plictiseală, memoriile unui milenar. Până atunci, Doamne, cum îmi voi ucide timpul? Asta e întrebarea.

Viena, Decembrie 1941." (Horia, 2021: 153)

Pentru un roman cu un titlu asemănător, *Așteptând ceasul de apoi*, Dinu Pillat a plătit cu ani grei de închisoare. (Vezi Dinu Pillat *Așteptând ceasul de apoi*, Editura

Humanitas, 2010 şi Soarta unei cărţi condamnate în volumul *Imaginaţia speranţei*, volum în dialog Monica Pillat şi Vasile Bănescu, Editura Eikon, Bucureşti, 2018.) Literatura fantastică de tip vizionar şi profetic plăsmuită de scriitorii literaturii interbelice ar fi putut să îl condamne în perioada stalinistă şi pe Mircea Eliade pentru acelaşi delict, de a scrie literatură fantastică cu înţelesuri ezoterice deschizătoare de semnificaţii profunde cu privire la viaţa veşnică a celui care mânuieşte condeiul inspirat. Romanele sale fantastice pot fi considerate o rampă de lansare către meditaţia asupra condiţiei omului eliberat, în contradicţie evidentă cu direcţia realismului doctrinar, captiv în clişeele şi capcanele limbajului desacralizat, impus de regimul concentraţionar comunist.

Într-una dintre cărţile sale *Călătoria la centrele pământului,* Vintilă Horia era preocupat de explorarea celei mai mari energii spirituale a timpului nostru, cea a celor mai luminaţi oameni, contemporani ai săi, meniţi să fie călăuze ale umanităţii în cel de al douăzecilea veac. Această călătorie cu sensul de iniţiere spirituală a fost de fapt sensul vieţii acestui scriitor român care şi-a desfăşurat activitatea atât în ţară cât şi în exil Spre deosebire de Jules Verne care urmărise centrul geodezic, călătoria spre centrul spiritual al planetei presupune iniţiere şi ucenicie în pregătirea interviurilor şi întâlnirilor cu fascinanta grupare aleasă ca model pentru oameni. Seria de interviuri povestite, realizate cu umanişti şi cu oameni de ştiinţă este o fascinantă împletire a fibrelor spirituale ale umanităţii din veacul din urmă. Conştient de faptul că întâlnirea cu cele mai fascinante idei ale filosofilor, umanişti sau oameni de ştiinţă prin formaţia lor, este un privilegiu, autorul român scrie referindu-se la momentul în care destinul umanităţii se schimbă, fără nicio discuţie:

„Ne aflăm, în mod sigur într-un moment decisiv al evoluţiei noastre, cel al unei mutaţii esenţiale, din pragul căreia este indispensabil să examinăm totul, prin tot ceea ce am elaborat până în ziua de azi pe căi diferite şi contradictorii uneori. Dacă este adevărat că intrăm într-o galaxie Marconi şi suntem pe punctul de a abandona Galaxia Gutenberg, aşa cum susţine McLuhan, atunci momentul nostru, cel al cuceririi atomului şi al spaţiului interstelar, ar putea avea paralelismele sale cu epoca în care Socrate îşi lua rămas bun de la această lume pentru a face loc unei ere noi, cea a lui Platon. Cuvântul rostit, transmiterea cunoştinţelor de la maestru la discipol, metodă tipică presocraticilor şi pitagoreicilor, care defineşte o civilizaţie orală sau analfabetă, aşa cum susţine McLuhan, intră într-un ciclu alfabetic, cel al cuvântului scris, al cunoştinţelor încrustrate pe un pergament, pe o foaie de hârtie sau pe un papirus, iar mai târziu pe mai multe foi de hârtie, atunci când cele scrise devin un act tipografic.

În acest moment intrăm oarecum într-un nou ciclu oral, datorat electricităţii şi mass-mediei, care răpesc cuvântului tipărit puterile sale, pentru a le ceda vechiului receptor urechea. Este vorba despre o reală mutaţie? Aşa se pare." (Horia, 2015: 16)

În acest context, romanele sale istorice sunt de cele mai multe ori fantastice dialoguri sau monologuri imaginare, ce conţin interogaţii asupra filosofiei istoriei româneşti, aflată în centrul energiei spiralei evoluţiei europene. *Cavalerul resemnării* este un roman metaforă cu o vagă referinţă istorică românească la vremea sultanului Baiazid şi la Bătrânul tată, domnitorul ţării, care are îndrăzneala unui înger căzut, căci îl

blestemă pe Dumnezeu pentru că a îngăduit victoria păgânului care i-a pustiit ţara. Radu-Negru, fiul său e conştient de moştenirea pe care tatăl său i-a lăsat-o prin confesiunea făcută pe patul de moarte şi încearcă să îşi continue viaţa din perspectiva domnitorului unei ţări aproape cucerită, care nu renunţă însă la rezistenţă şi la luptă. În spiritul lui Kafka, în sensul istoriei absurde, violente şi crude care nu oferă niciun altfel de răspuns celui care refuză să i se supună, Radu-Negru e un personaj al frondei şi al exilului, un simbol al luptătorului care, cu demnitate şi inteligenţă, alege să nu renunţe la rolul său de cavaler al resemnării. În spiritul ironic al lui Robert Musil, Radu Negru contemplă modernitatea orientală a Veneţiei şi luxul extravagant al artei sale, care iluminează atât sufletele precum şi decăderea moravurilor în strălucitoarea republică maritimă italiană medievală. Declinul Europei occidentale este un pretext de meditaţie pentru domnitorul român care încearcă să se alieze cu cei care mai devreme sau mai târziu vor avea de luptat şi ei pentru a-şi proteja opulenţa, luxul şi prosperitatea. El are demnitatea şi măreţia pe care numai curajul disperării îl oferă, atunci când absolut toţi cei pe care îi contactează spre încheierea unei alianţe îl refuză pur şi simplu. Complicatul mecanism diplomatic în care intrigile otomane se împletesc cu otrava civilizaţiei veneţiene degradată de viciu, de plăceri lascive şi de crime sunt culorile peisajului descris de Vintilă Horia în manieră rafinată şi foarte bine documentată. Referinţele culturale sunt mărci ale prestigiului invadat de degradare, sunt cinice demarcaţii de interes frivol şi, mai ales, elemente de contrast pentru Europa medievală, cea cu două motoare, unul de protecţie şi altul de supravieţuire: Veneţia, poleita Republică a Leului, Serenissima adică Prealuminata republică de la graniţa Imperiului Bizantin, cu elegante ogive şi elemente de arhitectură împrumutate sau adaptate (dacă nu imitate) din îndepărtatul Orient Mijlociu, Regina Mărilor şi a comerţului oriental şi Valahia, ţinut al pădurilor şi al oamenilor care au supravieţuit după nenumărate sacrificii invaziilor, jafurilor, războaielor, cuceririrlor. Deşi duşmanul celor două state este comun, Veneţia şi Valahia au fost foarte aproape de a se alia împotriva duşmanului comun, care cu perfidie şi violenţă a reuşit să le dezbine încercând să le cucerească. În spiritul lui Hermann Broch din *Lunaticii* sau din *Moartea lui Virgiliu* Vintilă Horia descrie o criză a degradării valorilor în lumea Europei străluminate medieval. Personajele lui Vintilă Horia au, ca şi cele din *Ulise* de James Joyce o umbră mitică, în sensul că raportarea lor simbolică se face la modelul mitic, al unui etos arhicunoscut, detaliat în manieră specifică, împletind filonul naturalist cu cel fantastic şi cu cel oniric. Neutralitatea dubioasă pe care o descoperă în Veneţia, oraşul internaţional al diplomaţiei fără diplomaţie îl face pe Radu Negru să se întoarcă în codrul oamenilor săi, hotărât să lupte, conştient de faptul că, şi dacă blestemă şi dacă nu blestemă, destinul său este acela de a lupta pentru a învinge cu orice preţ. În *Nota finală* autorul scria:

„Această carte a fost scrisă în 1959, imediat după terminarea precedentei *Dumnezeu s-a născut în exil* şi înainte de a cunoaşte soarta ce o aştepta, vreau să spun înainte de răspunsul editorului. Este la fel de contemporană ca şi cealaltă, în pofida cadrului ei istoric.

Trebuie adesea acceptată persepectiva exilului pentru a ajunge precum Radu-Negru, la această resemnare care este în fond doar o luptă mai dură decât alta, mai

atrăgătoare şi mai directă, dar de sfârşitul căreia depinde tot ceea ce este omenesc în om. Turcii, ca şi Veneţia, pădurea, ca şi Erratino, nu sunt decât simboluri vii. Cititorului îi revine sarcina de a le recunoaşte, punându-le la timpul prezent. (...)

Am fost sfătuit să scriu o carte pentru a explica şi a justifica anumite articole publicate în România acum douăzeci şi cinici de ani şi care au stârnit acea penibilă campanie de presă. Nu am făcut-o , căci nu am nimic de explicat şi nimic de justificat. Eu sunt cărţile mele. Restul e literatură" (Horia, 2016: 177)

Cel din urmă roman al lui Vintilă Horia *Mai sus de miazănoapte* redactat în limba română în perioada 10 august-22 octombrie 1991 este primul roman scris după 40 de ani de exil. El are ca personaj central figura lui Ştefan cel Mare, surprinsă în ultimele clipe de viaţă, când faptele trecute se derulează şi sunt revăzute la o altă dimensiune, ce le conferă semnificaţii simbolice aparte. Spre deosebire de *Apus de soare* a lui Barbu Ştefănescu Delavrancea, opera lui Vintilă Horia este o delicată construcţie de o fină substanţă psihologică şi umană în care virtuţile filologice ale cuvântului din letopiseţ se îngemănează cu parfumul limbii vorbite şi cu mărturisirea de credinţă a originii creştine, ca semn al identităţii nobile, cu neputinţă de contestat. Motourile extrase din operele cronicarilor sunt o chintesenţă a mesajului umanist creştin al autorului:

„...Că Dumnezeu nu în mulţi, ci în puţini arată puterea sa..... (Grigore Ureche)

Deci, fraţilor cetitori, cu cât veţi învăţa a ceti pre acest letopiseţu mai mult, cu atât veţi şti a vă feri de primejdii şi veţi fi mai învăţaţi a dare respunsuri la sfaturi ori la taină..... (Ion Neculce)

...Ce sosiră asupra noastră cumplite aceste vremi de acmu, de nu stăm de scrisori, ce de griji şi de suspinuri. Şi la acestu fel de scrisoare gându slobod şi fără valuri trebuieşte. Iară noi privim cumplite vremi şi cumpănă mare pământului nostru şi noaă. (Miron Costin)"

Discursul romanesc ia forma confesiunii retrospective, iar dialogurile se topesc în naraţiune cu firescul visului cu care se amestecă viaţa. Decantarea oniricului de realitatea vieţii este misiunea pe care autorul i-a rezervă cititorului său. Dialogul e rememorat şi adnotat de lipsa punctuaţiei specifice funcţiei dialogice, pentru că de fapt dialogul rememorat e repetat de aceeaşi persoană, cea care povesteşte. Vocile narative sunt menţionate de numele capitolelor: Ştefan, Duma, Matteo Muriano, Maria din Hârlău, iar ultimul capitol, cel de al şaptesprezecelea se intitulează Petru Rareş. Vocile narative amintesc de modernitate, pentru că orice voce narativă reprezintă perspectiva din care povestea este spusă. Utilizarea persoanei întâi singular dă impresia că cel care povesteşte este chiar personajul principal. Dar există şi un joc narativ al autorului cu cititorul său pe care îl provoacă să mediteze asupra semnificaţiilor şi mai ales asupra sensibilităţii cu care povestea e relatată.

„Mă apropiai, în acel amurg de neuitat, de calul lui Ştefan. Măria Ta, cum stăm cu rana de la picior? Tu nu vezi că nu mai am picior? Mi-au crescut aripi în locul picioarelor. Teamă mi-e că nu şii să le oblojeşti." (Horia, 2020:102)

Povestea e deşirată separat, din perspective narative separate, iar spirala ei este toarsă şi împletită de vorbele fiecărui personaj-narator care o răsuceşte cu sensibilitatea

şi delicateţea propriei înţelegeri. Ghemul povestirii urmează spirala poveştii lânei de aur din care, cei care citesc îşi vor forma propria imagine prin urmărirea spiralei firului povestirii. Perpectivele narative se împletesc, căci faptele descrise, felul în care au fost ele percepute de cel care le povesteşte şi, mai ales, semnificaţia acestora se îmbină cu măiestrie tridimensională, lăsând cititorului libertatea de a le identifica, de a le gândi sau de a le intui. Gândurile stârnite de lectura acestor rânduri au darul, conform anticelor învăţături, să stârnească un turbion, o spirală care atrage din Univers tot ceea ce e necesar pentru a se materializa. Dacă vortexul acesta al faptelor şi al legendelor despre Ştefan cel Mare ar trebui să se materializeze, de bună seamă că cea mai potrivită formă ar fi aceea a bourului alb, pe care Petru Rareş îl zăreşte şi îl urmăreşte până când acest dispare în finalul romanului. Dacă toate acestea sunt citite în cheie modernă, de bună seamă că semnificaţiile scrisului lui Vintilă Horia se reactualizează mereu:

„Europa se termină la Nistru şi la gurile Dunării, acolo unde se termină şi Moldova, deci nu putea să fie altfel, nici în oameni, nici în locuri. Iar dincolo de orice posibilitate de asemănare sau de deosebire, altceva începea să se definească, ieşind ca un miez dintr-o nucă, în prima toamnă a culesului meu moldovenesc. Cred, că toţi apusenii, rând pe rând, ar trebui să vină aici şi să petreacă un timp, ca să vadă cum arată lumea, de la margine spre centru şi nu invers. Moldova e ca un proces iniţiatic, fără de care nicio *aproximatio veritas* nu e posibilă.Ţara asta ar trebui transformată de umanişti în autocunoaştere.” (Horia, 2020: 213)

Tehnica manuscrisului reinterpretat, a textului ca palimpsest, a povestirii cu referinţe multiculturale fac parte din arsenalul stilistic al lui Vintilă Horia, documentat călător cercetător şi observator cultural, instruit şi sensibil scriitor al veacului prin care a trecut. Membru al grupării literare *Meşterul Manole*, Vintilă Horia a crezut mereu că mitul este povestirea primordială la care sunt racordate în mod nevăzut, prin fire sublime de o fineţe siderală toate existenţele ulterioare. Aşa spre exemplu, în numărul dedicat lui Eminescu de poeţii, eseiştii şi criticii ultimului val al perioadei interbelice, Pericle Martinescu povesteşte despre ancheta iniţiată de Vintilă Horia cu privire la receptarea operei lui Eminescu de către contemporani, la 50 de ani de la trecerea lui în Cerurile Poeziei. Concluzia lui Vintilă Horia era consemnată în paginile revistei *Meşterul Manole* care îi întreba pe cititori cum l-au cunoscut pe Eminescu şi în ce constă valoarea actuală şi universală a operei sale:

El îşi amintise că îl cunoscuse pe Eminescu graţie

„prietenului Constantin Micu, poetul şi eseistul care comenta odinioară la şezătorile societăţii Ion Heliade Rădulescu, a elevilor de la Colegiul Naţional Sfântul Sava, versurile misterioase ale comemoratului de astăzi. (...)

Valoarea actuală şi universală a lui Eminescu stă, cred, în armonia perfect realizată a personalităţii sale literare şi omeneşti.” (Horia, 1997: 15, 17)

Fire sensibilă, avidă de informaţii şi veşnic dornic de a îşi îmbogăţi nivelul de evoluţie a scrisului, Vintilă Horia descoperise încă din anii de şcoală virtuţile exilului interior prin intermediul lecturilor variate, care îi deschideau noi orizonturi şi care îi

dezvăluiau un paradox remarcat şi de Ion Vianu: „ca scriitor eşti cu limba legată ori legat de limbă". Exact acest paradox al exilului interior, în cazul exilatului politic va genera inspiraţia condeiului înmuiat în cerneala cuvintelor franţuzeşti sau spaniole. Căzut în plasa exilului de acasă care îl acoperise cu plasa interdicţiei, a cenzurii, Vintilă Horia a continuat să scrie cu demnitate şi să fie citit, pentru că decupat din realitatea literaturii din ţara în care se născuse, el trăia virtual prin paginile scrise cu sensibilitate şi talent. Exilul, cruce a scriitorului de limbă română în occident este trăit cu demnitate şi curaj prin intermediul paginilor, mărturie a istoriei care aberant şi crud îi prigoneşte pe cei care îi descoperă sensul. Exilul ca fenomen este pentru scriitorul de limbă română concomitent şi aventură, şi salvare, şi fugă, şi fugărire, şi sancţiune, şi opţiune, şi terapie, şi revanşă, şi refuz, şi revoltă, şi regăsire, şi dor de ducă, şi lehamite, şi întâmplare, şi frică, şi curaj, şi soluţie pentru toate situaţiile lipsite de soluţie. Saltul din exilul interior spre cel exterior este o întâmplare, dar ceea ce contează cu adevărat este felul în care ea a fost valorizată de către Vintilă Horia, scriitorul.

Scriind despre tema fundamentală a creştinismului, *Crucea* Vintilă Horia consideră epoca în care i-a fost dat să trăiască drept o zonă crepusculară, deosebit de spectaculoasă şi periculoasă, dacă reuşeşti să ai revelaţia simbolului fundamental, care leagă materialul de spiritual:

> „La mijlocul şi poate chiar la sfârşitul unei perioade precum cea pe care tocmai o parcurgem, de întunecare dat fiindcă este crepusculară, limpezitoare ca o toamnă capabilă să mărească perspectivele prin însuşi faptul sosirii ei, tema crucii ne poate apărea ca o temă fundamentală a creştinismului. Situaţi la sfârşitul unui timp, obligaţi să considerăm crucea drept simbolul de pe urmă, cercetarea noastră ne va conduce neândoielnic, într-un mod logic şi intuitiv totodată, spre latura istorică şi eshatologică pe care acest simbol o ascunde şi o revelează în dubla sa proiecţie în spaţiu şi în timp, Separarea pe orozontală împarte sfera în două emisfere, cea de jos fiind cea a ştiinţei (cantitativă şi multiplă potrivit lui Abellio), iar cea de sus a cunoaşterii, pe când centrul va marca locul conştiinţei (naturală atunci când se deschuide spre ceea ce este jos, trancedentală, atunci când priveşte în sus). Prin asta se manifestă de altfel şi dublul simbolism al crucii, cel al crucii orizontale, pe de o parte, al înălţării crucii pe de altă parte." (Horia, 2017: 33)

Curajul de a scrie cu talent revelator a fost cu neputinţă de confiscat de către regimul comunist scriitorului Vintilă Horia, căci regimul comunist în permanenţă se lupta cu tot felul de duşmani, dar mai ales cu Adevărul pe care îl silise să se exileze. În astfel de condiţii, scriitorul român Vintilă Horia a avut curajul, demnitatea şi caracterul de a nu îşi amputa destinul de creator. Exilul său spre propriul interior i-a fortificat esenţele fiinţei şi vocaţiei, adică rezistenţa prin cultură.

Într-o epocă ciudată, în care a fi cult şi a avea ură era ceva obişnuit, scriitorul Vintilă Horia s-a detaşat net de majoritatea colegilor săi de generaţie, convins fiind că reîntoarcerea la frontierele spiritului este sensul oricărei spirale evolutive.

Bibliografie:

Albu ,Anghelescu, 2015: Albu Mihaela şi Dan Anghelescu, Eseistica lui Vintilă Horia – deschideri către transdisciplinaritate, Craiova, Aius, 2015.

Horia, 2015: Corespondenţa lui Vintilă Horia cu Basarab Nicolescu : Traian D. Lazăr şi Raluca Andreescu, Scrisori din exil – Arhiva literară Basarab Nicolescu, Curtea Veche, Bucureşti, 2015, capitolul „Drumul spre transdisciplinaritate – Vintilă Horia-Basarab Nicolescu", p. 215-271.
Horia, 2015a: Corespondenţa lui Vintilă Horia cu Ştefan Lupaşcu: Oana Soare, Stéphane Lupasco – Infinitul şi experienţa. Corespondenţă primită, articole, interviuri, Academia Română, Fundaţia Naţională pentru Ştiinţă şi Artă, Bucureşti, 2015, p. 241.
Horia, 2008 :Crăciunescu, Pompiliu Vintilă Horia - Translittérature et Réalité, Editura L'Homme Indivis, Veauche, Franţa, 2008.
Horia, 2011 : Crăciunescu, Vintilă Horia - Transliteratură şi Realitate, Bucureşti, Curtea Veche, 2011.
Elvireanu, Sonia Faţa întunecată a lui Ianus – Vintilă Horia, Dumitru Ţepeneag, Norman Manea, Gabriel Pleşa, Editura Tipo Moldova, Colecţia „Academica", Iaşi, 2013.
Florescu, 2014 : Florescu, Nicolae Vintilă Horia între „ieşirea din a exista şi intrarea în a fi", Bucureşti, Editura Jurnalul Literar, 2014. Pompiliu
Gânscă, 2001 : Gânscă, Crenguţa Vintilă Horia. Al zecelea cerc: eseu despre o trilogie a exilului, Cluj-Napoca, Dacia, 2001.
Horia, 1942: Horia, Vintilă, Acolo şi stelele ard, Ed. Gorjan, Bucureşti, 1942.
Horia, 2021 : Horia, Vintilă Acolo şi stelele ard, Ed. Vremea, Bucureşti, 2021.
Horia, 1960 : Horia, Vintilă, Dieu est né en exil, Fayard, Paris, 1960.
Horia, 1966 : Horia, Vintilă, Journal d'un paysan du Danube, Table Ronde, Paris, 1966;
Horia, 2016: Horia, Vintilă, Jurnalul unui ţăran de la Dunăre, Editura Vremea, Bucureşti, 2016, 9789736457630 (ISBN10: 973645763X
Horia, 2011a : Horia, Vintilă, Scrisori din Exil, vol.I si II, corespondenţa dintre Vintilă Horia şi fratele său Alexandre Castaing (1972-1992), 2011, 350p.;
Horia, 2015c: Horia, Vintilă, Jurnalul unui fost săgetator, Ed. Vremea, Bucureşti, 2015.
Horia, 1961 : Horia, Vintilă, Le Chevalier de la Résignation, Fayard, Paris, 1961.
Horia, 1962 : Horia, Vintilă, Les Impossibles, Fayard, Paris, 1962.
Horia, 1964 : Horia, Vintilă, La septième lettre. Le roman de Platon, Plon, Paris, 1964.
Horia, 1968 : Horia, Vintilă, Une femme pour l'Apocalypse, Julliard, Paris, 1968.
Horia, 1970 : Horia, Vintilă, El hombre de las nieblas, Plaza y Janés, Barcelona, 1970.
Horia, 1972: Horia, Vintilă, El viaje a San Marcos, Magisterio Español, Madrid, 1972.
Horia, 1982 : Horia, Vintilă, Marta o la segunda guerra, Plaza y Janés, Barcelona, 1982.
Horia, 1987 : Horia, Vintilă, Persécutez Boèce, Lausanne, L'Age d'Homme, 1987.
Horia, 1987a : Horia, Vintilă, Un sepulcro en el cielo, Planeta, Barcelona, 1987.
Horia, 1988 : Horia, Vintilă, Les clefs du crépuscule, L'Age d'Homme, Lausanne, 1988.
Horia, 1992 : Horia, Vintilă, Mai sus de miazănoapte, Cartea Românească, Bucureşti, 1992.
Horia, 2015d : Horia, Vintilă Călătorie la centrele pământului Anchetă asupra stării actuale a gândirii, ale artelor şi ştiinţelor, traducere din limba spaniolă şi cuvânt înainte de sanda Popescu Duma, Bucureşti, Editura Art, 2015
Horia, 2016 : Horia, Vintilă *Cavalerul resemnării,* Editura Vremea, Bucureşti, 2016
Horia, 2020: Horia Vintilă *Mai sus de miazănoapte,* Editura Vremea, Bucureşti, 2020
Horia, 1997: Horia Vintilă Mărturii literare Eminescu văzut de gruparea Meşterul Manole, colecţia Restituiri, Editura Ulpia Traiana, Bucureşti 1997, p. 15-17
Horia, 2017: Horia, Vintilă Crucea/ La croix traducere de Ileana Cantuniari, prefaţă de Radu Preda ilustraţii de Marian Zidaru, Editura Vremea, Bucureşti, 2017.
Latiş, 2003: Latiş, Cecilia Arhitecturi paralele: Marguerite Yourcenar –Vintilă Horia, Suceava, Editura Universităţii din Suceava, 2003.
Latiş, 2003: Latiş, Cecilia Polifonii creatoare: paralelă între creaţia lui Marguerite Yourcenar şi a lui Vintilă Horia, Suceava, Editura Universităţii din Suceava, 2003.
Orian, 2008: Orian, Georgeta Vintilă Horia, un scriitor împotriva timpului său, Cluj-Napoca, Limes, 2008.
Rotaru, 2002: Rotaru, Marilena Întoarcerea lui Vintilă Horia, Ideea, Bucureşti, 2002.
Stolojan, 1999: Stolojan, Sanda Au balcon de l'exil roumain à Paris: avec Cioran, Eugène Ionesco, Mircea Eliade, Vintilă Horia…, Paris, L 'Harmattan, 1999.

LEXICOGRAPHY – A LINGUISTIC DISCIPLINE – PERCEIVED FROM THE POINT OF VIEW OF THE RESEARCH COMMUNITY

Mihaela HRIBAN
Lecturer, PhD, „Vasile Alecsandri" University of Bacău

Abstract: *Lexicography is one of the disciplines of linguistics which establishes the principles and the practical methods of doing the dictionaries. Lexicography is into a closed connection with lexicology, because both of them have as an object of studying: the word. Working with words isn' t very easy, because as a reader you have to search very carefully the suitable dictionary that must be compatible with your interest into a certain research domain. Elaborating a dictionary is a hard-working job, because into this process are involved lots of people that belong to a certain research field.*

Keywords: *lexicography, words, dictionaries, lexis, meanings of the words*

I. Introducere

1. Lexicografia este „disciplina care stabileşte principiile şi metodele practice de întocmire a dicţionarelor. Cu alte cuvinte, aceasta implică „studiul tuturor dicţionarelor dintr-o epocă, dintr-un domeniu" etc. Termenul *lexicografie* este împrumutat din limba franceză, şi anume: < fr. *lexicographie*. **2.** Lexicografia este o „activitate de elaborare a dicţionarelor, constând în înregistarea alfabetică şi cercetarea cuvintelor, expresiilor etc. unei limbi, unui dialect, unui domeniu etc. considerate în forma şi mai ales în semnificaţia lor". **3**. „Totalitate a dicţionarelor dintr-o ţară, dintr-o epocă, dintr-un domeniu" etc. **4**. (Învr) „Glosar". **5**. (Învr.) „Dicţionar". **6**. (Învr.) „Studiu didactic al lexicului limbilor clasice"[1].

În studiul riguros al unei limbi, atât dicţionarele generale, cât şi cele de specialitate devin instrumente de informare necesare atât pentru cercetători, cât şi pentru cititorii interesaţi de a căuta în aceste volume special concepute, sensurile cuvintelor, etimologia unor unităţi lexicale, anumite imagini elocvente cuvântului căutat în dicţionar ș.a.m.d.

II. Aspecte legate de structura dicţionarelor

Aşadar, dicţionarul este o lucrare lexicografică amplă, care înregistrează cuvintele unei limbi ori a două sau mai multe limbi, în ordine alfabetică şi, mai rar, după alte criterii, cum ar fi cele analogice. Dicţionarele de acest fel conţin un număr de cuvinte-titlu sau intrări (de minimum 40000 de cuvinte) sub care se înregistrează articolele. În fiecare articol de dicţionar, se dau diferite tipuri de informaţii şi explicaţii privind pronunţarea, scrierea, categoriile gramaticale, etimologia, sensurile unităţilor lexicale, se înregistrează construcţiile idiomatice.

O tipologie a dicţionarelor se face delimitând, în primul rând, *dicţionarele nelingvistice*[2] **(a)** de cele *lingvistice* sau de limbă **(b)**.

[1] https://dexonline.ro/definitie/lexicografie/definitii (consultat: 1 septembrie 2022, ora: 13.21).
[2] Gabriela Pană Dindelegan, *Dicționar de științe ale limbii* (**DȘL**), Editura „Nemira", București, 2001, s.v. *dicționar*/*lexicografie*.

Astfel, *dicţionarele nelingvistice* (**a**) sunt cele care grupează termenii anumitor domenii tehnico-ştiinţifice, cum ar fi pentru limba română: *Dicţionar de termeni tehnici*, Editura „Tehnică", Bucureşti, 1972, *Dicţionar cronologic al ştiinţelor şi tehnicii universale*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1979, *Dicţionar al ştiinţelor speciale ale istoriei*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1982, *Dicţionar bancar*, Editura „Dragon", Bucureşti, 1993 etc.

Un loc special este ocupat în această categorie de *dicţionarele enciclopedice*, care oferă informaţii asupra lumii, plecând de la un cuvânt-intrare considerat drept concept. În calitate de exemple, oferim scrierile lui: Corneliu Diaconovici, cu lucrarea *Enciclopedie română*, prima enciclopedie românească, ce a apărut în trei volume, vol. I-III; C. Filipescu, *Marea enciclopedie agricolă*, în 5 volume; *Dicţionar enciclopedic român*, vol. I-IV, Editura „Politică", Bucureşti, 1962-1966; *Dicţionar enciclopedic*, vol. I (A-C). Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1993.

b. *Dicţionarele de limbă* se referă la explicarea unor cuvinte, sensuri, etimologii, dau informaţii asupra lexicului unei limbi şi a utilizării cuvintelor (forme, sintagme etc.) în discurs: indică, cel puţin, implicit, norme lexicale. Se disting câteva categorii de asemenea dicţionare: a) monolingve; b) speciale; c) bilingve şi d) poliglote.

Dicţionarele monolingve sunt cele mai importante instrumente de cunoaştere şi descriere a unei limbi, cu scopul de a ameliora cunoştinţele lexicale ale unui vorbitor nativ sau de a rafina cunoştinţele de limbă pentru un vorbitor străin. În funcţie de obiectivele explicite pe care şi le propune, acest tip de dicţionar se clasifică în:

1. *Dicţionarele etimologice*, care explică mai mult sau mai puţin sumar sensurile cuvintelor, discutând, detaliat, originea lor (de la indicarea etimonului, a fazelor intermediare, până la fazele actuale). Principalele dicţionare etimologice ale limbii române sunt:

• *Lesicon românescu-latinescu-ungurescu-nemţescu* sau *Lexiconul de la Buda*, elaborat în curs de 30 de ani de reprezentanţi ai Şcolii Ardelene (Samuil Micu şi Petru Maior) şi publicat la Buda în 1825. Se remarcă prin orientarea latinistă, care a dus însă la stabilirea unor etimologii greşite. Se dau corespondenţe în mai multe limbi (germană, maghiară), aspect care a făcut acest dicţionar cunoscut şi care i-a permis lui Fr. Diez (1836) să menţioneze limba română, alături de alte limbi romanice.

• Alexandru Cihac, *Dictionnaire d'' etymologie daco-romane*, primul volum publicat la Frankfurt pe Main, Berlin şi Bucharest, conţinând elemente latine (1870) şi al doilea volum cuprinzând elemente slave, maghiare, turceşti, greceşti (1879). În acest dicţionar se exagerează importanţa elementelor slave, subapreciindu-se elementul latin din dorinţa obiectivităţii ştiinţifice. Conţine multe informaţii şi atestări utile.

• S. Puşcariu, *Etymologisches Wörterbuch der Rumänischen Sprache*. *I. Lateinisches Element*, 1905, Heidelberg, conţine numai elemente de origine latină, cu etimologii forţate în direcţie latinistă. • I.A. Candrea şi O. Densusianu, *Dicţionarul etimologic al limbii române*. *Elementele latine* (până la verbul „a putea"), Socec, Bucureşti, 1907-1914, este unul dintre cele mai bune dicţionare (nu are defectele celor anterioare, prezintă un material bogat, înregistrează exact realitatea lingvistică, prelucrează materialul lexical

cu o metodă riguroasă, cuvintele sunt grupate în familii, se dau forme romanice corespunzătoare.

• Al. Ciorănescu, *Diccionario etimológico rumano* (*Dicţionarul etimologic al limbii române*), Universidad de la Laguna, Tenerife, 1958-1966. Profesorul Gheorghe Bulgăr afirma despre *Dicţionarul etimologic al limbii române*, redactat de Alexandru Ciorănescu (profesor la Universitatea La Laguna – Tenerife) şi tipărit în spaniolă în anii '50 că „lucrarea umple o lacună a lexicografiei noastre, care poseda asemenea lucrări mai vechi, dar incomplete (Densusianu, Puşcariu, Candrea, Buescu); cercetările de specialitate din ultimele decenii fiind, de asemenea, nefinalizate.

Dicţionarul răspunde, documentat, ştiinţific, instructiv, la întrebările despre originea şi devenirea cuvintelor româneşti de-a lungul secolelor. El se remarcă prin erudiţia, temeinicia şi vastitatea informaţiei asupra istoriei cuvintelor luate în discuţie".

2. *Dicţionarele explicative* dau informaţii detaliate privind sensurile cuvintelor intrate, cu anumite contexte ilustrative (eventual cu citate din autori) sau fără contexte. Principalele dicţionare explicative ale limbii române sunt de exemplu:

• Lazăr Şăineanu, *Dicţionarul universal al limbii române*, publicat din 1896, până în 1943, în 9 ediţii (Craiova). Conţine foarte multe neologisme. • I.A. Candrea şi Gh. Adamescu, *Dicţionarul enciclopedic ilustrat* „Cartea Românească" (Partea l – *Dicţionarul limbii române din trecut şi de astăzi*, de I.A. Candrea şi Partea a II-a – *Dicţionar istoric şi geografic universal*, de Gh. Adamescu), Bucureşti, [1926-1931] este un fel de „Larousse" românesc. Partea lingvistică redactată de I.A. Candrea are calităţi remarcabile; cuvintele aparţin atât limbii literare contemporane, cât şi limbii vechi sau unor graiuri. Definiţiile şi explicaţiile semantice date sunt, în general, riguroase, bazate pe citate bogate şi variate (sunt indicate şi etimologii, deşi obiectivul autorilor este explicativ). Dintre neologismele înregistrate unele nu au fost şi nu sunt folosite.

• August Scriban, *Dicţionaru limbii române* (*Etimologii*, *înţelesuri*, *exemple*, *citaţiuni*, *arhaisme*, *neologisme*, *provincialisme*), Iaşi, 1939.

• *Dicţionarul limbii române literare contemporane*, coordonator Dimitrie Macrea, Editura Academiei Republicii Populare Române, Bucureşti, 4 vol., 1955-1957, este bogat în explicaţii privind sensurile, se indică aproape curent restricţiile lor contextuale şi se ilustrează prin contexte (unele citate din textele epocii fiind azi depăşite).

3. *Dicţionarele mixte* îmbină obiectivul explicativ cu cel etimologic. Se înscriu aici, în primul rând, dicţionare elaborate la cererea Academiei Române: • A.T. Laurianu şi I.C. Massimu au scos, între 1871 şi 1876, *Dicţionarul limbei române*, două volume cu cuvinte de origine latină; al treilea se intitulează *Glossariu* care „cuprinde vorbele din limba română, străine prin originea sau forma loru cumu şi cele de origine indouiosa". Orientarea latinistă este exagerată la maximum, nu numai în ce priveşte etimologiile, ci şi sub aspectul fonetismelor şi al ortografiei. • B.P. Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae*. *Dicţionarul limbei istorice şi poporane a românilor*, *tomurile* I-III, literele A-B (până la „bărbat"), Bucureşti, Socec, 1885-1893.

„Articolele de dicţionar având o amploare exagerată şi un caracter enciclopedic, lucrarea nu reprezintă un dicţionar propriu-zis. Activitatea de elaborare a unui dicţionar al Academiei este continuată de A. Philippide (1897), care adaugă o mare cantitate de

citate noi la materialul cules de Hasdeu (din texte din sec. XVI-XIX). Redactează literele A, B, C şi o parte din D.

• Din 1906 activitatea este continuată de S. Puşcariu împreună cu o serie de cercetători, care publică *Dicţionarul limbii române* – seria veche (DA), literele A-De; F-*Lojniţă*. Se dă traducerea sensurilor în limba franceză; bogatele citate cu care se ilustrează sensurile sunt ordonate cronologic. După crearea Academiei RSR, se lucrează în continuare la acest dicţionar în mai multe echipe (la Bucureşti, Cluj, Iaşi); se revizuiesc literele redactate, se reiau literele neredactate încă în varianta nouă a *Dicţionarului limbii române* (DLR), apărut în fascicule de la M încolo. Alte dicţionare mixte, independente de activitatea Academiei sunt: • H.T. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, Bukarest, Staatsdruckerei, 4 vol., 1903-1925. Este un titlu modest pentru o operă lexicografică importantă, considerată ca una dintre cele mai bune. Are o concepţie ştiinţifică, ia în consideraţie toate aspectele limbii noastre (cu excepţia neologismelor). Definiţiile şi explicaţiile de toate tipurile sunt date în limba germană. Partea etimologică este cea mai serioasă.

• *Dicţionarul explicativ al limbii române* (**DEX**), apărut la Editura Academiei RSR, 1975, 1984, cu un supliment în 1988, reeditat în 1996, sub redacţia lui I. Coteanu este bogat în explicaţiile privind sensurile cuvintelor, deşi fără contexte, iar etimoanele sunt indicate fără comentarii.

• Vasile Breban, *Dicţionarul general al limbii române*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, două ediţii, 1987, 1991 este concis, dar cuprinzător în ceea ce priveşte descrierea sensurilor. Mai ales, ultimele două dicţionare sunt dominate de concepţia polisemică.

4. *Dicţionarele speciale* sunt dicţionare care îşi propun obiective lingvistice mai mult sau mai puţin determinate şi diferite.

• Alphonse Juilland, P.M.H. Edwards, Ileana Juilland, *Frequency Dictionary of Romanian Words*, London, The Hague, Paris, Mouton & Co, 2 ed., 1965, 1975.

• *Dicţionarul invers*, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1957 înregistrează cuvintele în ordinea alfabetică a finalelor, ceea ce oferă un bun material pentru studiul sufixării sau al altor aspecte lingvistice.

• *Dicţionarul limbii poetice a lui Eminescu* – lucrare aflată sub coordonarea lui Tudor Vianu, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1968. Dicţionarul a apărut la patru ani după moartea acestuia. În opinia lui Tudor Vianu, scopul dicţionarului este acesta:

„El urmăreşte mai întâi să fixeze etapa pe care o atinge Eminescu în dezvoltarea limbii noastre literare în secolul al XIX-lea, apoi să arate ce face un mare poet din instrumentul obştesc al limbii lui naţionale, aducând-o la o putere superioară a expresivităţii ei artistice”.

Lista de cuvinte a fost compilată din poeziile antume, câteva dintre postume (*Albumul*, *Oricâte stele...*, *Rugăciune*, *Răsai asupra mea...*, *Viaţa*, *Între pasări*, *După ce atâta vreme*, *Stelele-n cer*, *Dintre sute de catarge* şi *Apari să dai lumină*) şi povestirile *Făt-Frumos din lacrimă*, *La aniversară* şi *Cezara*. Fiecărui cuvânt care apare în aceste opere i se consacră un articol în care ordinea sensurilor este cea istorică. Fiecare sens este

ilustrat prin citate adecvate din poezii selectate din diferite perioade ale creaţiei eminesciene”[3].

• *Dicţionar analogic şi de sinonime al limbii române*, de M. Bucă, I. Evseev, Fr. Kiraly, D. Craşoveanu, Livia Vasiluţă, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1978 prezintă cuvinte grupate tematic, cu familii de cuvinte, cu delimitări pe părţi de vorbire, cu sinonime.

• *Dicţionare de neologisme*. De exemplu: seria de lucrări lexicografice realizate de lingviştii, Florin Marcu şi Constant Maneca, ce poartă numele *Dicţionar de neologisme* (DN_2), ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1966; ulterior, realizator unic al *Marelui dicţionar de neologisme* (MDN) devine lingvistul Florin Marcu, care întocmeşte lucrarea menţionată, în anul 2000, sub egida Editurii „Saeculum I.O.”, Bucureşti.

„Găsim în acest dicţionar zeci de mii de cuvinte cu peste 100 de sensuri, oglindind bogata terminologie a multiplelor domenii ale ştiinţei şi tehnicii precum şi ale literaturii şi artei. Cu experienţa sa de decenii, autorul ne-a dat o lucrare cu adevărat instructivă şi bine făcută, explicaţii riguroase şi dense, indicaţii ortoepice şi ortografice, uneori şi sinonime ajutătoare adesea cu trimitere la sursa greco-latină a provenienţei acestora”[4]. Profesorul universitar, Gheorghe Bulgăr, afirma despre *Marele dicţionar de neologisme* faptul că: „ceea ce reprezintă, în primul rând, meritul noului dicţionar este masiva augmentare a listei de cuvinte, care se ridică acum la peste 65.000 de termeni, o cifră de-a dreptul impresionantă. Acest lexicon concentrează într-un singur volum majoritatea cuvintelor noi ale limbii române actuale, din toate domeniile de activitate”[5].

În 2013, Florin Marcu revizuieşte ediţia *Marelui dicţionar de neologisme* (MDN), sub denumirea *Dicţionar actualizat de neologisme* (DAN). De această dată, autorul mai adaugă în lucrarea sa încă 10.000 de unităţi lexicale noi.

• *Dicţionare ortografice şi ortoepice*. Acestea cuprind indicaţii de scriere şi de pronunţare corectă a cuvintelor care ridică astfel de probleme. Un exemplu de dicţionar de acest gen este *Îndreptarul ortografic, ortoepic şi de punctuaţie* (**$IOOP_{IV/V}$**), Editura „Univers Enciclopedic”, Bucureşti, 1995.

„**IOOP** este o lucrare normativă a limbii române, care priveşte ortografia, ortoepia şi punctuaţia. Ediţiile succesive ale lucrării au fost pregătite de colective de specialişti de la Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti” şi aprobate de Academia Română”[6].

Lucrarea cuprinde reguli generale pentru scrierea şi pronunţarea corectă a cuvintelor, detalii despre folosirea semnelor de punctuaţie şi a semnelor ortografice, un

[3] https://ro.wikipedia.org/wiki/Dic%C8%9Dionarul_limbii_poetice_a_lui_Eminescu (consultat, marți, 20 septembrie 2022).

[4] Să se vadă, în acest sens, indicațiile despre acest dicționar, pe care le găsim pe site-ul: https://anticariatlogos.ro/product/marele-dictionar-de-neologisme-florin-marcu/?gclid=EAIaIQobChMI3LPE16Og-gIVGI9oCR37_QJ5EAQYAyABEgIE5_D_BwE (consultat, luni, 19 septembrie 2022).

[5] Florin Marcu, *Marele dicționar de neologisme* (**MDN**), Editura „Saeculum I.O.”, București, 2000.

[6] https://ro.wikipedia.org/wiki/%C3%8Endreptar_ortografic,_ortoepic_%C8%99i_de_punctua%C8%9Bie (consultat, luni, 19 septembrie 2022, ora: 11.30).

index de cuvinte care pot pune probleme de scriere sau pronunţare, precum şi alte liste şi tabele. Indexul de cuvinte este organizat sub forma unui dicţionar şi ocupă cea mai mare parte din volumul îndreptarului. Lucrarea seamănă astfel în unele privinţe cu *Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române* (**DOOM**), care include în plus informaţii despre flexionarea cuvintelor, dar care nu se ocupă de punctuaţie. Din punctul meu de vedere, cele două dicţionare, **IOOP** şi **DOOM**, ar trebui unite într-o singură lucrare, abordându-se, astfel, într-un tot, aspectele ortografice, ortoepice, morfologice şi de punctuaţie ale limbii române.

În 2022, apare pe piaţa lucrărilor lexicografice **DOOM-ul$_3$**, sub îndrumarea Academiei Române şi a Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti" din Bucureşti, ce cuprinde un număr de cuvinte din perioada pandemiei Covid-19 şi, de asemenea, un număr impresionant de cuvinte de origine engleză.

„Lumea se schimbă, se schimbă şi cuvintele". (*Larousse*)

Academia Română a încredinţat Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti" responsabilitatea actualizării normelor limbii române, pe care Secţia de specialitate le-a avizat, iar instituţiile publice au obligaţia legală de a le aplica.

Prezentul volum este o ediţie nouă, integral verificată şi substanţial îmbogăţită, a DOOM$_2$ (2005), totalizând cca 64.500 de cuvinte, dintre care cca 3.600 sunt nou introduse. Şi ediţia a treia urmează în linii mari opţiunile studiilor tradiţionale privitoare la limba română, însă cu modernizările reflectate în învăţământ. Normele de bază nu au fost modificate, dar s-au făcut peste 3.000 de recomandări punctuale noi, care ţin seama de dinamica limbii şi a societăţii, de sugestiile şi observaţiile privind DOOM$_2$, de raporturile dintre normă şi uz etc.

Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române este destinat tuturor celor interesaţi să scrie şi să vorbească corect românește. Consultarea şi respectarea DOOM$_3$ sunt în măsură să contribuie la îmbunătăţirea utilizării limbii române[7]".

5. *Dicţionarele bilingve* au obiectivele practice ale învăţării unei limbi şi sunt de amploare diferită. Se deosebesc în funcţie de limbile cu care este pusă în relaţie romana. Dintre numeroasele dicţionare de acest fel, menţionăm câteva: *Dicţionar german-român*, coordonatori: Mihai Isbăşescu şi Maria Iliescu, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 2 ediţii, 1966, 1968; *Dicţionar latin-român*, de Gheorghe Guţu, Ediţia a III-a revăzută, Editura „Humanitas", Bucureşti, 2021; *Dicţionar englez-român*, redactor responsabil Leon Leviţchi, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1974; • Mihai Anuţei, *Dicţionar român-german*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 2 ediţii, 1990, 1996; *Dicţionar român-francez*, Marcel Saraş, Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 1993.

III. Concluzii:

Vocabularul unei limbi se află într-o continuă schimbare datorată contactelor directe şi indirecte dintre limbi, contextului socioeconomic şi celui politic. A lucra cu

[7] Academia Română, Institutul de Lingvistică, „Iorgu Iordan – Al. Rosetti", *Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române*" (**DOOM$_3$**), Editura „Univers Enciclopedic", Bucureşti, 2022.

dicţionarul, în general vorbind, reprezintă o muncă asiduă din partea cititorului indiferent dacă acesta face parte din ciclul preuniversitar sau dacă se încadrează în ciclul studiilor universitare etc.

Munca cu dicţionarul solicită răbdare şi atenţie din partea celui interesat în receptarea corectă a sensurilor cuvintelor şi în contextualizarea adecvată a acestora.

A întocmi un dicţionar este un proces destul de anevoios, ce prezintă dificultăţi în culegerea datelor şi a informaţiilor, în analiza şi în sistematizarea lor iar, ulterior, în concretizarea întregului demers într-o lucrare de tip lexicografic.

BIBLIOGRAFIE:

Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti", *Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române*" (**DOOM$_3$**), Editura „Univers Enciclopedic", Bucureşti, 2022.
Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan, *Îndreptar ortografic, ortoepic şi de punctuaţie* (**IOOP$_V$**), Editura „Univers Enciclopedic", Bucureşti, 1995.
Dindelegan Pană, Gabriela; Bidu Vrănceanu, Angela *et.al*., *Dicţionar de ştiinţe ale limbii*, Editura „Nemira", Bucureşti, 2005.
Dindelegan Pană, Gabriela; Bidu Vrănceanu, Angela, *Dicţionar general de ştiinţe. Ştiinţe ale limbii*, Editura „Ştiinţifică", Bucureşti, 1997.
Marcu, Florin, *Dicţionar actualizat de neologisme* (**DAN**), Editura „Saeculum I.O.", Bucureşti, 2013.
Marcu, Florin, *Marele dicţionar de neologisme* (**MDN**), Editura „Saeculum I.O.", Bucureşti, 2000.
Marcu, Florin; Maneca, Constant, *Dicţionar de neologisme*, Ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1966.
Şerbănescu, Andra, *Cum se scrie un text*, Editura „Polirom", Iaşi, 2001.

WEBOGRAFIE:

https://anticariatlogos.ro/product/marele-dictionar-de-neologisme-florin marcu/?gclid=EAIaIQobChMI3LPE16Og-gIVGI9oCR37_QJ5EAQYAyABEgIE5_D_BwE (consultat, marţi, 20 septembrie 2022, ora: 13.30).
https://archive.org/details/dictionnairedt00cihauoft/page/740/mode/2up (consultat, marţi, 20 septembrie 2022, ora: 14.00).
https://dexonline.ro/definitie/lexicografie/definitii (consultat: 1 septembrie 2022, ora: 13.21).
https://ro.wikipedia.org/wiki/%C3%8Endreptar_ortografic,_ortoepic_%C8%99i_de_punctua%C8%9Bie (consultat, luni, 19 septembrie 2022, ora: 11.30).
https://ro.wikipedia.org/wiki/Dic%C8%9Dicţionarul_limbii_poetice_a_lui_Eminescu (consultat, marţi, 20 septembrie 2022, ora: 12.35).
https://www.libris.ro/dictionarul-etimologic-al-limbii-romane-sec973-9399-86-x-.html#descriptionHead (consultat, marţi, 20 septembrie 2022, ora: 14.13.)

UEDA AKINARI-MORAL PRINCIPLES AND MEDICINE

Mirela RADU
PhD. Lecturer, Titu Maiorescu" University, Bucharest

Abstract: Although he came from a disadvantaged background, Ueda Akinari (1734-1809) was fortunate enough to be adopted by a wealthy family of paper merchants who could afford to support his education. The fact that he survived smallpox as a child, although the consequences left him with deformed hands, would influence not only Akinari's worldview and choice of future profession, but also his artistic inclinations. Married, despite family's opposition, to a maid, called O'Tama, the younger Akinari devotes himself to writing. As an adult, however, the style Akinari would adopt was that of high fiction. For a decade after his adoptive father's death, Akinari felt compelled to continue the family business. But lack of mercantile spirit and an incident with a fire caused the business to collapse. Besides losing the family business, the first blow came in 1776 when Umaki, his friend and mentor, died. The deep feelings the doctor had for the learned would be shaken by this sudden death.

Keywords: medicine, fantastic, mystery, transformation, human values

During this period of inner turmoil Ueda Akinari found emotional peace by writing Ukiyo-zōshi style stories and haiku and waka poetry. This type of literature, which appeared at the end of the 17th century and the beginning of the 18th century, had won the hearts of readers for its mixture of fantastic and the ordinary life. Although Akinari's debut novel was successful and was published when the author was still young, this type of literature did not seem sober enough to him.

His great passion for historical truths would prevail and his later prose is oriented towards moral principles intertwined with the fantastic and the past of his homeland. This stage of literary maturity occurred when Akinari was in his thirties. The economic conditions of Japan at the beginning of the 19th century were favorable to the emergence of an educational literature addressed to the people who were beginning to learn to read. The economic progress of the period attracted an opening of the cultural horizon that Akinari took advantage of to spread ethical principles. His distinctive mark is to approach these serious issues in an enigmatic manner, through his own emphasis.

However, "where Ueda differed from contemporary writers, however, was in his inclusion of pathos with his humor. He often showed how he was sympathetic for his characters while simultaneously providing readers with a clue towards his pessimism that became more and more apparent throughout his career."[1] This degradation of his own state of spirit comes from the disappointment he felt towards a harsh destiny, but also from the disillusionment with regard to human nature, which in his youth he believed to be perfectible.

Realizing that commerce was not a profession that suited him, eager to get closer to the common man and burning with the aspiration to help his fellow men, Akinari decided to study medicine. Studying with Tsuga Teishō, a Confucian doctor who lived in

[1] Meghan McLaughlin, *An Intellectual Debate: Ueda Akinari and Motoori Norinaga*, *Spring* 2013, Volume XXXVIII, Wittenberg University Open Journal, p. 16

Osaka, brought him closer not only to the goal of becoming a doctor but also to literature, as his mentor was a well-known writer, philologist, and scholar. In 1766 Akinari published a volume of short stories *Shodō kikimimi sekenzaru* (*Monkey Who Hears Various Things*) and followed a year later by *Ukiyozoshi* (*Books of the Floating World*). In *Characters of Worldly Mistresses*, Akinari describes everyday life "depicting the lives of contemporary urban commoners."[2] These first writings, in the katagi-bon style, would increase Akinari's confidence in the value of his literature.

Although finished in 1768, Akinari published *Ugetsu Monogatari* (*Tales of the moonlight and rain*) only eight years later, under the pseudonym Senshi Kijin. The author was inspired by two iconic writings in Japanese literature: *The Tale of Genji* (medieval novel written by a woman-Murasaki Shikibu) and *Water Margin* (written by a Chinese author from the Ming period-Lo Kuan-chung). The style adopted in these stories is yomihon. The writer's inspiration was Chinese literature, a collection of stories from the early Ming Dynasty (14th century): *New Tales for Lamplight*. The volume brings together nine stories that combine the fantastic with the realistic description of Japanese society in Osaka. Akinari's pre-existing penchant for the supernatural, fantastic, and mystery had the opportunity in these pages to be honed in a harmonious manner. At the same time, European romanticism tried to subjectivize reality.

Akinari distorts objective reality through the prism of the fantastic in an attempt to meet the standards of a rigid society. For doctor Akinari, the well-being of the individual is paramount, freedom from the restrictions of a society that stifles individualism acquires a much stronger value in the pages of this neophyte writer. The human being and individual values taking precedence over a society increasingly suffocated by change are concepts that only a doctor would have the power to feel. The emotion generated by the doctor's prose is a liberating one.

Akinari was convinced that any form of physiological suffering is only a reflection of the mind, that disease exists only in the mind of the sufferer. His way of relating to the outside world was a broad construct made up of indulgence, the desire to do good to his neighbor and a humble life. The simple values that Akinari embraced have as their source his own humble origins (he came from a prostitute mother), but also his readings of various religious-Buddhist and Confucian writings. The two elements of nature referred to in the very title of Akinari's stories—the rain and the moon—represent the opposition between the feminine and the masculine. The harmonization of these elements induces the reader the idea of perfection achieved through art.

Akinari practiced medicine with the deep conviction that the doctor must fight for the patient's life. He often felt frustrated by his helplessness in the face of illness and suffering. The loss of a patient to a misdiagnosis would prompt Akinari to retire from the medical world and devote himself entirely to writing. The society of his time, oriented towards the acquisition of prestige, fame and wealth, deeply disgusted the writer who

[2] Haruo Shirane, *Early Modern Japanese Literature: An Anthology, 1600-1900*, Columbia University Press, 2002, p. 269

had dedicated his life to fighting the disease. Confined to a modest home, Akinari barely got over the death of his consort and even went blind for a while.

The first story, which opens the *Ugetsu Monogatari* volume, presents the fictional encounter between the poet and Buddhist Saigyō Hōshi (1118-1190) and the ghost of a ruler who foretold the coming of an age in which war, destruction and despair will take hold of the human soul. The interweaving of real history through the realistic description of the medieval era up to Edo feudalism with the phantasmagoric, the fragile balance between the bizarre and the natural, the mixture of revelation and normality, make this volume a special read. Slipping from the spirit world into the tangible, the fluctuation between dream and reality are the guidelines of these nine stories.

The 1778 volume is the synthesis of Dr. Akinari's system of thought, readings, and lifestyle. Convinced that good wins, that universal balance restores things to a normal course, Akinari was a follower of Confucianism that promoted deep human values. Akinari's stories reveal a multifaceted reality where evil can only be defeated if the individual becomes aware of it and confronts it with a creative and proactive attitude "the misery, the pitifulness, the wretchedness, the anger resulting from the wrongdoer-victim relationships in the basic mutuality of living things (...) At the same time, it confronts the basic problem of evil in man's existence, in his determination to live and in the various realities that surround him."[3]

Akinari's prose revealed complex characters in a multivalent construction that brought together lyricism, the robustness of common language and traditional literature. The writer himself often moved from one locality to another and his writings reflected this aspect. The descriptions of landscapes that Akinari built with his pen have a sobriety that allows us to see a gentle sadness of the one who does not find his place, of the traveler accustomed to spend his life in motion.

This feeling of alterity, of not belonging can be associated with the events experienced by Akinari both in his private life and in the practice of medicine. The theme of the trip is one of initiatory pilgrimage. Also the second story of the volume (*The White Peak*), resumes the theme of the journey between two provinces of Sanuko and Kako, which symbolizes the journey on water and the land, and the central theme is that of friendship. The third story (*The House Amid the Thickets*) moves the perspective to the east of Japan and the tone becomes melancholic as it is about an initiatory journey of numbness and love, of a wife waiting for her husband. After her death, the love for the partner manages to cross the border between life and death.

The fifth story (*Bird of Paradise*), whose action is contemporary with the author, is the initiatory journey of a father and his son reminiscent of Akinari's own journey with his stepfather during which he reached the peak of Koya where he the hall was a buddhist temple. *Lust of the White Serpent* is the story of the revenge of a fantastic being - Manago - a snake disguised as a woman on the mortal Toyoo who cheated her by marrying another woman. At the same time, this story has the richest references to the

[3] Kengi Hamada, *Tales of Moonlight and Rain: Japanese Gothic Tales by Ueda Akinari*, Tokyo, Japan, University of Tokyo Press, 1971, p. XXIX

geography and history of Japan among all the writings that make up the volume. Akinari also uses the supernatural to warn his readers about the dangers of false appearances. The protagonist goes beyond the grounded social rules, loved by an evil spirit. The author's warning is multiple: attraction is not the basis of healthy relationships, laziness and lack of action can generate the attraction of evil forces and prudence, balance and conscience can prevent the individual from falling into the nets of evil.

In *The Chrysanthemum Vow*, the central character commits suicide and becomes a ghost. Respecting the agreement he had with his friend who is still alive, he returns to the land of the living on the date he promised he would. The story, beyond its fantastic, is a warning of the transgression of the boundary between the dimension of the living and that of the dead. But the importance of this story is deeper. Akinari, a doctor by profession, sneaks here knowledge of medicine, preparation and various potions. Samon, the writer in the story, appears to be the alter ego of the author as he has the gift of herbal healing and uses his skill to heal the sick samurai, Soemon, with the help of a decoction of herbs and rice porridge. Although Japan was closed to foreigners from 1641 to1853, access to Western technology and medicine was maintained through contacts with the Dutch from Dejima, a remote island near Nagasaki. This body of Western knowledge to which Japanese scholars had limited access was called rangaku. Beyond the exotic nature of the story, Akinari emphasizes in this short story the need for knowledge, the exchange of information that, as a doctor and scientist, he would have wanted. Unfortunately, this policy of closing the country of the Tokugawa shogunate would continue even after Akinari's death.

In *The Blue Hood* we witness a divine punishment of sexual deviations. The monk Myokei Kaian is turned into an ogre after lusting after one of the young men under his tutelage. And the love of material benefits is harshly criticized by Akinari. The mystical journey of the monk in *The Blue Hood* is one of sacrifice for noble purposes.Thus, in *On Poverty and Wealth*, a money-loving samurai, Sanai, is visited by the spirit of gold and talks to him about material possessions and the fact that, sooner or later, they end up subjugating the human spirit. The dialogue between the two brings into focus Confucian discussions of past lives, karma, good and evil. The central idea is that money is not, in itself, evil. What we assign as the value of evil is human ungenerosity, greed, and the desire for glory. It is these characteristics in man that bring destruction. *The Carp of My Dreams* is the dream journey of a Buddhist priest who, during his dream, enters an underwater journey. *The Cauldron of Kibitsu* is a journey beyond death. The unfaithful husband is haunted by the dead wife who exacts justice from beyond the grave.

All the stories in this volume bring together the theme of the original journey that brings together past and present in a continuum beyond space and time in the permanence of existence. The lives of these characters, the journey as a form of transformation and the persistence of values that are eternally human make the reader understand that humanity relates to the same primordial elements regardless of time and space. The indisputable merit of Dr. Akinari is to demonstrate how similar we are in our essence regardless of the historical era and the race to which we belong to. The doctor's affinity for the classics, for the refined forms of literary expression but also the

reverence for the historical past are the subtle heritage of the Ming writings, from the Chinese language, which Akinari appreciated and tried to translate into his language.

Under the direct influence of the teachings promoted by the philosopher Mencius (372–289 B.C.) who carried forward the life principles of Confucianism which he interwoven with elements of Taoism, Akinari perceived life as a school in which the soul has the duty to perfect itself by adopting an altruistic and benevolent attitude (called Ren). Education is more than necessary, in the view of doctor Akinari, for the one who wants to evolve because the influence of knowledge is that of polishing and perfecting the good elements of the character. The principles that Mercius enumerated millennia before Akinari would find a fervent supporter in the eighteenth-century Japanese physician.

Believing in human nature's capacity to be perfectible, Akinari fell in love with these moral principles and promoted them through his literature. The quality of a doctor, the understanding of suffering, the great empathy he had for his fellow men represented the fertile ground on which the seeds of Confucianism bore fruit. Communication with the reader is facilitated by the colloquial tone, the language accessible to most of those who read these charming stories. Through this procedure, Akinari aimed not only to get closer to the reader but also to propagate his ideas and principles so dear to him. The Japanese public was already accustomed to Chinese literature, to the classicism of moral values, and the doctor managed, with great skill, to combine this need of the reader with his own moral values, for his stories bring together stylistic conventions, images and bookish connections with the classical literature of his country, at the same time remaining faithful to the Chinese literary genre that the Japanese population appreciated.

The strict moral code that Akinari applies to the characters is identified by Noriko Reider as a strict one in which any transgression attracts divine punishment: „When a character in one of his stories deviates from Akinari's strict ethical code, he or she is destined for severe, divine retribution."[4]

Uprooted since childhood, married to a maid, suffering from a visible handicap, the doctor Akinari found his peace in the supernatural, in mysticism, in the undaunted faith in the gods but also in the readings he made especially of Chinese literature. Akinari, especially in the volume *Ugetsu Monogatari* manages to combine tradition with modernity, respect for fundamental and timeless values with originality. The author emphasizes the human wisdom that can discern the subtle relationship of the human being with the most enduring values.

The mixture of Taoism, Confucianism and Buddhist teachings make this volume of prose more than just fiction, promoting it at the level of moral edification. Akinari delicately reveals the fine balance of good and evil. The two are sides of the same coin and their coexistence makes man evolve. The joining of the historical fact, the fantastic with incursions into the everyday world reflects the extent to which Akinari perceives

[4] Noriko T. Reider, *Tales of the Supernatural in Early Modern Japan: Kaidan*, *Akinari*, *Ugetsu Monogatari*, Edwin Mellen Press, 2002, p. 108

existence, because he "attempted to critically explore the process of historical change from the perspective of the individual within the history."[5]

However, his writings endanger the pre-established order because the physician perceived writing as a joyful activity that can change customs, rigid and ancient norms. The doctor's involvement in the cultural life of Japan was much more defined after the move to Kyoto. The experiment that the author makes in relation to how to write history in a colloquial and lively manner is an assumed one, by which the distance placed by previous literatures between the individual and the historical fact decreases. By way of extrapolation, reducing this emotional and temporal gap, Akinari achieves his goal of promoting historical identity, traditional values in an innovative way, much better adapted to a society in full expansion of intellectual and industrial development. Anchored in the present of his homeland but with eyes directed towards the past whose fragrance we can feel through the fantastic brought to the written page, Akinari positions himself in a timeless bookish dimension.

Even if the literature promoted by Akinari had already been practiced for almost a century, the doctor has the merit of having brought this style of literature to the next level, preceding modern Japanese literature. The female characters in *Tales of Moonlight and Rain* have been cataloged by exegetes as atypical of Japanese society. These female characters have the ability to sacrifice themselves, to take revenge when they feel cheated. This aspect marks "a new development in Japanese fiction and emerges in the nineteenth century kabuki and fiction."[6]

The impact on subsequent literature is undeniable. The events that Akinari's pen put on paper are inspired by everyday or historical reality having a moral purpose even if the unusual is the central element a direct and stable connection with reality is maintained. The Japanese doctor managed to perfect the characteristics of the literature up to him by tying them into a unitary whole, a versatile mixture of romance and realism.

Following a two-week trip in 1779 with his wife, the thoughts put down on paper in the form of a diary would become prose in the form of two volumes of literature published over the next two years: *Akiyama no ki* and *Kozo no shiori*. The two literary pieces combine prose and lyric haiku and waka, the colloquial style with descriptions of nature. Probably around 1801, Akinari writes *A Basket of Writings*, a collection of excellent works of waka and wabun. Two of his waka-kaishi poems are inspired by his visit to Zenrinji.

Just a year before his own death, Akinari writes *Harusame monogatari* (*Tales of the Spring Rain*) around 1802. Increasingly depressed, the doctor begins to think more and more about his own passing. Thus, he designed his tombstone but also destroyed a number of manuscripts. However, struggling with his own feelings, Akinari continues to write. This last volume - *Tales of the Spring Rain* - contains the entire ideology of the

[5] Susan L Burns, *Before the Nation: Kokugaku and the Imagining of Community in Early Modern Japan*, Duke University Press, Durham, 2003, p. 127

[6] Haruo Shirane, *Early Modern Japanese Literature: An Anthology, 1600-1900*, Columbia University Press, 2002, p. 14

author about existence, the moral values by which he guided himself and the religious eclectic system he adopted.

A difference from *Tales of the Moonlight and Rain* can be seen in that the author abandons the mystical and supernatural. Anchoring the actions of these short stories in reality indicates a painful process unfolding in Akinari's inner forum. Towards the end of his life, tired of the many frustrating experiences, disappointed by people's lack of desire to evolve but also by the personal losses suffered, Akinari seems to take stock of his existence, an emotional retrospective. Among the doctor's last writings are *Kinsa* (1804) a monograph devoted to *Manyoshu* (*Collection of Ten Thousand Leaves*)—a medieval anthology of Japanese poetry, and *Tandai shōshin roku* (1808), collections of scholarly essays, opinions, and accounts of his experiences. *Tandai shōshin roku* (*A Record of Daring and Prudence*) is an acid satire and historical criticism. The transformation of his personality is also evident in his literature. If in the writings of the youth, optimism and a positive view of life prevails, as the author gets older, a shift towards skepticism, sarcasm and disillusionment can be observed. Other essays signed by Akinari are *Yoshiya Ashiya* (*For better or for worse*), a monograph on Ise Monogatari (*Tales of Ise*) and *Nara no Soma* (*Japanese oak wood*), *Seifu Sagen* (*Miscellaneous Comments on the Way of Pure Elegance*) dedicated to Japanese national green tea sencha, *Kakizome Kigen Kai* (*New Year Calligraphy and a Changing Sea of Feelings*), *Kuse Monogatari* (*Tales of Compulsion*).

As a youth, Akinari signed poems by *Nishiyama Soin* under the influence of the Danrin School, which emphasized rapid, improvised composition with colloquial lines intended to amuse the reader for a moment. The future doctor was writing *Yakanasho* - a remarkable poetic theory of punctuation. The next literary stage was dominated by waka poetry, Akinari being friends with the revolutionary waka poet Ozawa Roan. In the period of literary maturity, the writer's interest turned in his stories to moral aspects, deep ethical principles and an austere philosophy dressed in the garb of the fantastic, allegory and the story within the story, raising philosophical issues and joining the reader to a much deeper reflection in relation to human nature.

The charm of these Akinari coming-of-age stories remains valid in the modern age because it appeals to the essence of humanity, who we are, and the struggle each of us has in the inner forum between good and evil. The passions of the characters are ours, everyone's. The universal truths that Akinari shares with his lecturer transcend geographical boundaries, differences in mentality and culture, and linguistic limitations. The stories that Akinari constructs with literary flair are perennial. The last literary stage is that of despair, skepticism and existential philosophizing. Distrust in the human being, the instability of feelings, the lack of consistency in interpersonal relations led Akinari to be increasingly withdrawn in his last years.

His influence on Japanese culture and especially on later literature is undeniable. Although the reader on the part of the author some desire to avoid the ugly, Akinari has the merit of being innovative in the field of psychology of characters. The introspections of the characters created by the doctor-writer bring the author into the literary modernity of the 19th century as he “in each tale emphasized a single moment of insight,

as have good modern short story writers. As a totality of related parts all of the tales combine to form an integral and unified work of art."[7] The unique combination of fantasy, tradition and innovative literary technique makes this doctor writer unique in the Japanese literary landscape, and many authors of the following centuries referred to the standards imposed by him.

BIBLIOGRAPHY

Akinari, Ueda Translated and Edited by Leon M. Zolbrod, *Ugetsu Monogatari or Tales of Moonlight and Rain, A complete English Version of the Eighteenth-Century Japanese Collection of Tales of the Supernatural*, Routledge, Taylor and Francis Group, 1974

Burns, Susan L *Before the Nation: Kokugaku and the Imagining of Community in Early Modern Japan*, Duke University Press, Durham, 2003

Hamada, Kengi *Tales of Moonlight and Rain: Japanese Gothic Tales by Ueda Akinari*, Tokyo, Japan, University of Tokyo Press, 1971

McLaughlin, Meghan *An Intellectual Debate: Ueda Akinari and Motoori Norinaga*, *Spring* 2013, Volume XXXVIII, Wittenberg University Open Journal

Reider, Noriko T. *Tales of the Supernatural in Early Modern Japan: Kaidan, Akinari, Ugetsu Monogatari*, Edwin Mellen Press, 2002

Shirane, Haruo *Early Modern Japanese Literature: An Anthology, 1600-1900*, Columbia University Press, 2002

[7] Ueda Akinari, Translated and Edited by Leon M. Zolbrod, *Ugetsu Monogatari or Tales of Moonlight and Rain, A complete English Version of the Eighteenth-Century Japanese Collection of Tales of the Supernatural*, Routledge, Taylor and Francis Group, 1974, p. 77

COMPILATION OF CIVIL STATUS DOCUMENTS ACCORDING TO THE NEW PROVISIONS CONTAINED BY LAW NO. 105/2022

Oana Voica NAGY
Lecturer PhD., „Dimitrie Cantemir" University of Tg. Mureș

Abstract: the paper proposes an analysis of the new regulations provided by the Law no. 105/2022 which completes the Law regarding the civil status documents issued in 1996. The new regulations bring a series of modifications in the domain of civil status documents that aim to clarify and eliminate any gaps that may existed until now. The legislator also aimed to adapt the legislation in this domain to the realities of the society. The development of technology created a series of situations that were not legally regulated therefor the legislator needed to step in and stop various practices which, although were not illegal, created difficulties in the normal development of the civil status officer's activity.

Keywords: civil status, documents, attributions, civil status officer, regulations

INTRODUCERE

Anul 2022 a venit cu o serie de modificări şi clarificări în domeniul actelor de stare civilă, prin intrarea în vigoarea a Legii nr. 105 pentru modificarea şi completarea Legii nr. 119/1996 cu privire la actele de stare civilă, precum şi pentru abrogarea Ordonanţei Guvernului nr. 41/2003 privind dobândirea şi schimbarea pe cale administrativă a numelor persoanelor fizice[1].

Datorită evoluţiei societăţii, dar şi a tehnologiei, în practică s-au ivit situaţii de natură a îngreuna activitatea serviciilor de stare civilă, fapt pentru care legiuitorul a considerat necesară revizuirea legislaţiei din acest domeniu. În consecinţă, pentru a îndepărta situaţiile nereglementate ori reglementate insuficient, au fost adoptate dispoziţiile prevăzute de legea menţionată anterior şi al cărui conţinut va constitui obiectul de analiză al prezentei lucrări.

Având însă în vedere complexitatea şi întinderea noilor modificări, ne-am propus să analizăm în cele ce urmează doar acele dispoziţii din noua lege, care vizează întocmirea actelor de stare civilă, mai exact a actului de naştere, a actului de căsătorie respectiv a actului de deces.

Alături de nume şi domiciliu, starea civilă este un mijloc juridic de individualizare a persoanei fizice, fiind totodată un drept personal nepatrimonial[2]. Aceste calităţi, care individualizează persoana fizică din punctul de vedere al stării civile decurg din actele şi faptele de stare civilă[3]. Faptele şi actele (*negotium*) de stare civilă reprezintă izvorul

[1] Pentru uşurința exprimării Legea nr. 105 pentru modificarea şi completarea Legii nr. 119/1996 cu privire la actele de stare civilă, precum şi pentru abrogarea Ordonanţei Guvernului nr. 41/2003 privind dobândirea şi schimbarea pe cale administrativă a numelor persoanelor fizice va fi denumită în continuare Legea nr. 105/2022.
[2] Gh. Beleiu, *Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*, Ediția a XI-a revăzută și adăugită de M. Nicolae și P. Truşcă, Editura Universul Juridic, București, 2007, p. 418.
[3] O. Ungureanu, C. Munteanu, *Drept civil. Persoanele în reglementarea noului Cod civil*, Ediția a 3-a, revăzută și adăugită, Editura Hamangiu, București, 2015, p. 289.

stării civile pe când actele de stare (*instrumentum*) civilă reprezintă instrumentele doveditoare ale acesteia[4].

Potrivit dispoziţiilor legale (art. 1 teza I din Legea 119/1996 cu privire la actele de stare civilă, aşa cum articolul a fost modificat prin dispoziţiile Legii nr. 105/2022) „actele de stare civilă sunt înscrisuri autentice prin care se dovedeşte naşterea, căsătoria sau decesul unei persoane". Deducem din conţinutul acestei dispoziţii legale, că faptele de stare civilă care duc la individualizarea persoanei fizice prin acest element de identificare sunt: naşterea şi decesul, dar şi actul juridic al căsătoriei. În consecinţă, actele de stare civilă prin care se dovedesc aceste fapte sunt certificatul de naştere, certificatul de căsătorie şi certificatul de deces.

MODIFICĂRI LEGISLATIVE CE PRIVESC ÎNTOCMIREA ACTULUI DE NAŞTERE

În ceea ce priveşte întocmirea certificatului de naştere, Legea nr. 105/2022 a adus unele îmbunătăţiri art. 19-23, prin modificarea conţinutului acestora, prin abrogarea anumitor alineate ori prin adăugarea unora noi.

Astfel, alin. (2) al art. 19 al Legii nr. 119/1996 privind actele de stare civilă a suferit modificări sub aspectul entităţii ce poate întocmi actul de naştere în situaţia în care este vorba despre copilul găsit. Potrivit noilor dispoziţii, alături de serviciul public comunitar de evidenţă a persoanelor şi primăria în a cărei rază administrativ-teritorială a fost găsit copilul poate întocmi actul de naştere. Acelaşi alineat a fost completat şi în privinţa documentului care determină eliberarea actului de naştere. Acest act poate fi întocmit doar dacă are la bază dispoziţia privind plasamentul în regim de urgenţă ori, dacă este cazul, sentinţa privind plasamentul la care se adaugă procesul-verbal ce a fost întocmit şi semnat de către „reprezentantul serviciului public de asistenţă socială, de reprezentantul unităţii de poliţie competente şi de medic."

Noile dispoziţii abrogă alin. (2) al art. 20 eliminând obligaţia serviciului public de asistenţă socială şi protecţia copilului de a solicita primarului competent întocmirea actului de naştere, emiterea dispoziţiei pentru stabilirea numelui şi prenumelui copilului părăsit de mamă într-o unitate sanitară, precum şi întocmirea declaraţiei de înregistrare a naşterii la serviciul public comunitar de evidenţă a persoanelor, în situaţia în care mama copilului găsit nu poate fi identificată. A fost eliminat, prin abrogarea acestui alineat, şi termenul de 5 zile în care primarul trebuia să emită dispoziţia privind stabilirea numelui şi prenumelui. Totodată, a suferit modificări alin. (3) al aceluiaşi articol, evocat anterior, în sensul necesităţii existenţei unei sentinţe privind plasamentul, în locul unei autorizaţii a instanţei de tutelă în raza căreia a fost găsit copilul pentru eliberarea actului de naştere al acestuia. Celelalte dispoziţii ale alin. (3) rămân în vigoare. Cu toate acestea, legiuitorul revine în art. 21 al Legii nr. 105/2022 şi instituie o serie de dispoziţii comune atât pentru copilul găsit cât şi pentru cel părăsit de mamă într-o unitate medicală. Astfel, primarul trebuie să emită în ambele situaţii, în termen de 5 zile dispoziţia de stabilire a numelui şi prenumelui, termen ce curge de la data la care

[4] E. Chelaru, *Drept civil. Persoanele în reglementarea NCC,* Ediția 4 revizuită și adăugită, Editura C.H. Beck, București, 2016, p. 146.

aceasta a fost solicitată de către ofiţerul de stare civilă care, la rândul său trebuie să efectueze solicitarea de emitere a dispoziţiei într-un termen de 5 zile de la data la care a fost solicitată înregistrarea naşterii.

De asemenea, tot în cazul copilului găsit ori părăsit de mamă în unitatea medicală, dacă atât numele de familie cât şi prenumele copilului, ori amândouă nu sunt cunoscute, ele vor fi stabilite prin dispoziţia primarului în a cărei unitate administrativ-teritorială se înregistrează naşterea.

Art. 22 a suferit modificări sub aspectul adăugării unui alineat, astfel încât pe lângă alin. (1) potrivit căruia ofiţerul de stare civilă va atribui cod numeric personal cetăţenilor români şi îl va înscrie atât în certificatul de naştere cât şi în alte acte ce privesc persoana în cauză, în alin. (2) este instituită obligativitatea alocării unor coduri numerice precalculate către serviciile publice comunitare judeţene respectiv Direcţiei Generale de Evidenţă a Persoanelor a Municipiului Bucureşti, precum şi misiunilor diplomatice şi oficiilor consulare de carieră ale României.

Noutăţi în privinţa întocmirii actului de naştere au fost aduse şi în cazul adopţiei. Potrivit noii legislaţii, au fost modificate în acest sens, alin. (1) şi (3) ale art. 23 din Legea nr. 119/1996 privind actele de stare civilă. Prin urmare, în cazul adopţiei noul act de naştere va fi întocmit de către „ofiţerul de stare civilă din cadrul serviciului public comunitar local de evidenţă a persoanelor sau, după caz, al primăriei unităţii administrativ-teritoriale în raza căruia/căreia se află domiciliul adoptatorilor/adoptatorului.” Noutatea constă în stabilirea competenţei de întocmire a actului de naştere în sarcina serviciului public comunitar de evidenţă a persoanelor ori primăriei în a cărei rază teritorială îşi are domiciliul adoptatorul, spre deosebire de vechea reglementare[5] care lua ca punct de reper, în această situaţie, domiciliul adoptatului ori sediul instituţiei de ocrotire în îngrijirea căreia s-a aflat adoptatul anterior încuviinţării adopţiei[6].

MODIFICĂRI LEGISLATIVE CE PRIVESC ÎNTOCMIREA ACTULUI DE CĂSĂTORIE

Certificatul de căsătorie este înscrisul doveditor al căsătoriei, ca act juridic civil generator al unor calităţi de identificare a persoanei fizice şi a stării sale civile. Întocmirea acestuia este reglementată de art. 24-31 din Legea nr. 119/1996 privind actele de stare civilă, articole ce au suferit la rândul lor modificări prin intrarea în vigoare a Legii nr. 105/2022[7]. Însă, în privinţa înscrisului eliberat de ofiţerul de stare

[5] Pentru detalii cu privire la întocmirea actului de naștere al adoptatului în lumina vechii reglementări, a se vedea I. R. Toncean-Luieran, *Some administrative aspects on adoption*, publicat în Revista Academiei Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”, Editura Academiei Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”, Sibiu, România, vol. XX, nr. 1, Trimestrul I, 2014, pp. 58-63.

[6] Legat de desfacerea, anularea sau constatarea nulității adopției, este salutară intervenția legiuitorului vis a vis de înscrierea de mențiuni pe actul de naștere al adoptatului. Doctrina a semnalat anterior, lipsa dispozițiilor legale în acest caz. Pentru detalii, a se vedea, I. R. Toncean-Luieran, *Adopția conform noilor reglementări interne ale României, monografie*, publicată la Editura Universul Juridic, București, 2020, p.257.

[7] Aceste dispoziții legale reglementează cu precădere aspecte referitoare la încheierea căsătoriei și mai puțin cele legate de întocmirea actului de căsătorie. Astfel, secțiunea dedicată întocmirii actului căsătoriei reglementează locul încheierii căsătoriei, atât pentru cetățenii români aflați în țară cât și pentru cei din străinătate, aspecte legate de efectuarea declarației de căsătorie de către viitorii soți, precum și aspecte procedurale ce privesc încheierea căsătoriei.

civilă, doveditor al încheierii căsătoriei, noile reglementări nu au adus modificări. Astfel, potrivit art. 29, după luarea consimţământului de către ofiţerul de stare civilă în prezenţa a doi martori se eliberează actul de întocmirea a căsătoriei ce va semnat de către soţi, cu numele de familie pe care au convenit să îl poarte în timpul căsătoriei, de cei 2 martori şi de către ofiţerul de stare civilă, aşa cum este prevăzut în alin. (2) al aceluiaşi articol.

MODIFICĂRI LEGISLATIVE CE PRIVESC ÎNTOCMIREA ACTULUI DE DECES

Întocmirea actului de deces a fost modificat sub aspectul competenţei materiale a emiterii acestui act. Această competenţă a fost, în consecinţă, extinsă. Astfel, sunt competente pe lângă serviciul public comunitar local de evidenţă a persoanelor şi primăria unităţii administrativ-teritoriale şi misiunile diplomatice ori oficiile consulare de carieră al României în a căror rază teritorială se produce decesul.

Modificări importante relative la eliberarea actului de deces au fost aduse la art. 33 alin. (1)-(4). Dacă în vechea reglementare era prevăzut, în cuprinsul primului articol, faptul că termenul de 3 zile în care trebuie declarat decesul cuprindea atât ziua în care s-a produs decesul cât şi ziua în care se face declaraţia, noua reglementare exclude această precizare. De asemenea, este înlocuit termenul de 48 de ore de declarare a decesului, în situaţia în care acesta a survenit în urma unei sinucideri, a unui accident ori a altor cauze violente, precum şi în cazul în care este găsit un cadavru, cu acelaşi termen de 3 zile, prevăzut şi la alin. (1) al aceluiaşi articol pentru încetarea din viaţă în circumstanţe obişnuite, cu precizarea că în această situaţie termenul începe să curgă de la data eliberării certificatului constatator al decesului. În cazul nerespectării termenelor prevăzute de lege, la fel ca şi anterior, întocmirea actului de deces se va face cu autorizaţia parchetului, iar ca element de noutate, dacă decesul a intervenit în străinătate, cu acordul autorităţilor competente din care reiese că acestea nu au obiecţii cu privire la înregistrarea decesului cetăţeanului român la misiunea diplomatică sau oficiul consular de carieră al României. Se menţine în continuare dispoziţia potrivit căreia este necesară dovada eliberată de poliţie sau parchet prin care se atestă faptul că una din cele două autorităţi a fost sesizată cu privire la producerea decesului. Această dispoziţie însă, este aplicabilă doar în situaţia în care decesul s-a produs în urma sinuciderii, a unui accident, a unor cauze violente sau în cazul în care a fost găsit un cadavru. Această dispoziţie a suferit modificări doar din punct de vedere al redactării dispoziţiei legale, în sensul că, în prezent este reglementată la alin. (2) al art. 33 din Legea 119/1996 privind actele de stare civilă spre deosebire de alin. (3) al aceluiaşi articol cum era anterior.

Art. 35 alin. (1), în forma modificată, nu mai permite constatarea decesului de către un cadru mediu sanitar, specificându-se în acest sens faptul că Certificatul medical constatator al decesului se întocmeşte şi se semnează de către medicul care a făcut constatarea, iar înconţinutul acestuia se vor regăsi cauza decesului şi data decesului în format an, lună, zi.

Referitor la obligaţia ofiţerului de stare civilă de a reţine documentul de identitate a persoanei decedate şi de-al preda rămâne în vigoare, însă legiuitorul

instituie alternative în ceea ce privește autoritatea căreia acest document va fi predat. Astfel, ofițerul de stare civilă va preda documentul de identitate a persoanei decedate fie serviciului public comunitar de evidență a persoanelor la care este arondată unitatea administrativ-teritorială care a înregistrat decesul fie serviciului public comunitar pentru evidența și eliberarea pașapoartelor simple fie serviciului județean pentru imigrări, pe raza căruia persoana decedată a avut ultimul domiciliu. Din conținutul dispoziției legale analizate a fost eliminată obligativitatea reținerii documentelor de evidență militară precum și posibilitatea predării acestora către centru militar zonal, județean, de sector în raza căruia persoana decedată a avut ultimul domiciliu. Aceste documente, potrivit noilor reglementări vor fi înainte în fiecare lună, până la data de 5, pentru luna anterioară, în cazul în care acestea au fost depuse de către persoana care declară decesul, la centrului militar pe raza căruia persoana decedată a avut ultimul domiciliu.

În prezent, în urma modificărilor aduse prin Legea nr. 105/2022 art. 38 alin. (1) ofițerul de stare civilă eliberează adeverința de înhumare respectiv incinerare doar dacă ascet lucru a fost solicitat în formă scrisă. Vechea reglementare prevedea faptul că această adeverință era eliberată de către ofițerul de stare civilă după întocmirea actului de deces, fără a fi necesară existența unei solicitări scrise în acest sens. Modificări au intervenit și la alin. (2) al aceluiași articol, care a fost scindat în alin. (2) respectiv alin. (2^1) referindu-se în esență la aceleași aspecte și anume la eliberarea adeverinței necesare înhumării respectiv incinerării persoanei care a decedat în străinătate. În consecință, potrivit dispozițiilor legale în vigoare adeverința se întocmește fie în baza certificatului ori a extrasului de deces eliberat de autoritățile străine, și a traducerii legalizate a acestuia sau a extrasului multilingv ori a certificatului de deces eliberat de misiunea diplomatică sau de oficiul consular de carieră al României. În situația în care adeverința de înhumare ori incinerare a fost pierdută, potrivit art. 38 alin. (3) declarantul ori altă persoană ce justifică un interes legitim poate solicita eliberarea unei alte adeverințe, spre deosebire de vechea reglementare care recunoștea o astfel de prerogativă doar declarantului decesului.

Se modifică de asemenea competența teritorială de întocmire a actului de deces în cazul existenței unei hotărâri judecătorești declarative de moarte, stabilindu-se o competență unică din punct de vedere teritorial a ofițerului de stare civilă din cadrul serviciului public comunitar local de evidență a persoanelor sau a primăriei unității administrativ-teritoriale de la ultimul domiciliu cunoscut al celui declarat mort. Prin urmare, este eliminată, în cazul întocmirii actului de deces în baza unei hotărâri judecătorești de declarare a morții, posibilitatea de a se adresa pentru întocmirea actului de deces autorităților de la locul nașterii persoanei declarate moartă, de la domiciliul celui declarat mort, în cazul când actul de naștere a fost întocmit la autoritățile locale din străinătate sau de la domiciliul persoanei care a solicitat declararea judecătorească a morții, în situația în care locul nașterii și domiciliul decedatului nu sunt cunoscute.

În mod obligatoriu, hotărârea declarativă de moarte trebuie să conțină data morții, așa cum era prevăzut și până acum, precum și, ca element de noutate, ultimul domiciliu cunoscut al persoanei ce a fost declarată moartă. Această dispoziție a

determinat în mod implicit modificarea art. 39[1] alin. (2), la care a fost astfel adaugată posibilitatea solicitării de către ofițerul de stare civilă a completării hotărârii judecătorești incomplete prin stabilirea ultimului domiciliu cunoscut al persoanei declarate moartă. Pentru întregirea dispozițiilor referitoare la întocmirea actului de deces pentru persoanele declarate moarte prin hotărâre judecătorească a fost adăugat și un al treilea alineat la art. 39[1] ce prevede că locul decesul va considerat locul înregistrării decesului, în cazul în care acest aspect nu este prevăzut în hotărârea declarativă de moarte.

Un ultim aspect nou introdus, referitor la întocmirea actului de deces vizează situația în care decesul persoanei moarte în străinătate nu este înregistrat nici la autoritățile străine competente nici la misiunile diplomatice ori oficiile consulare ale României. Pentru a reglementa această împrejurare legiuitorul a introdus un nou articol prin Legea nr. 105/2022, art. 39[2]. Dispozițiile cuprinse în articolul analizat prevăd faptul că, într-o atare situație, pentru întocmirea actului de deces este necesară efectuarea unei verificări de către Ministerul Afacerilor Interne, prin intermediul Ministerului Afacerilor Externe în urma căreia să rezulte că decesul nu a fost înregistrat în străinătate. Totodată, în această situație este necesară și aprobarea parchetului, a primarului unității administrativ-teritoriale și avizul șefului serviciului public comunitar județean de evidență a persoanelor respectiv a Direcției Generale de Evidență a Persoanelor pentru Municipiul București, precum și certificatul medical constatator al morții ce a fost eliberat de autoritățile străine apostilat ori supralegalizat, după caz.

MODIFICĂRI LEGISLATIVE CE PRIVESC ÎNTOCMIREA ACTELOR DE STARE CIVILĂ PENTRU CETĂȚENII ROMÂNI AFLAȚI ÎN STRĂINATE

Pentru reglementarea întocmirii actelor de stare civilă în situațiile în care s-au produs fapte de stare civilă generatoare de acte de stare civilă ce au fost întocmite de autoritățile competente din străinătate legiuitorul român a intervenit cu modificări încă de la titlul Secțiunii a 4-a a Capitolului II din Legea nr. 199/1996 privind actele de stare civilă[8].

Art. 40 al Secțiunii a 4-a a fost abrogat, iar 41 a suferit modificări substanțiale prin restructurarea conținutului său, dar și prin adăugarea unor dispoziții noi. Astfel, s-a modificat momentul de la care curg cele 6 luni în care cetățeanul român este obligat să solicite transcrierea certificatelor ori a extraselor de stare civilă adresându-se serviciului public comunitar local de evidență a persoanelor ori primăriei unității administrativ-teritoriale ori misiunilor diplomatice sau oficiilor consulare de carieră ale României, acest termen curgând, în momentul de față, de la data la care actul sau faptul de stare civilă a fost înregistrat la autoritățile străine respectiv de la data la care persoana a dobândit sau a redobândit cetățenia română.

Transcrierea certificatelor ori extraselor de stare civilă multilingve se poate realiza fie în țară fie în străinătate. Realizarea acestei operațiuni în țară este

[8] Astfel, titlul inițial „Întocmirea actelor de stare civilă a cetățenilor români aflați în străinătate” a fost înlocuit cu „Întocmirea actelor de stare civilă prin transcrierea certificatelor/extraselor de stare civilă eliberate de autoritățile străine cetățenilor români".

condiționată, potrivit art. 41 alin. (3), de aprobarea primarului unității administrativ-teritoriale de la locul de domiciliu ori după caz de la ultimul domiciliu avut în România și de avizul șefului serviciului public comunitar județean de evidență a persoanelor respectiv al serviciului public comunitar local de evidență a persoanelor al sectorului municipiului București[9]. Dacă însă, această operațiune se realizează în străinătate este necesară aprobarea dată de șefii misiunilor diplomatice ori ai oficiilor consulare. Alin. (4) al aceluiași articol obligă la întrunirea cumulativă a condițiilor expres enumerate pentru realizarea transcrierii certificatelor respectiv a extraselor de stare civilă în registrele de stare civilă române de către misiunile diplomatice ori oficiile consulare[10].

În ceea ce privește cererea de transcriere a certificatelor ori a extraselor de stare civilă multilingve, formulată de persoanele care au redobândit cetățenia română sau cărora li s-a acordat cetățenia română, poate fi depusă, potrivit noilor reglementări, și la Serviciul public comunitar local de evidență a persoanelor respectiv la primăria unității administrativ-teritoriale unde se află domiciliul ce a fost stabilit după ce această persoană a redobândit cetățenia română ori, dacă persoana este posesoare a unui pașaport în care este trecut domiciliul din străinătate, competența va fi a Direcției Publice de Evidență a Persoanelor și Stare Civilă a Sectorului 1 al Municipiului București[11]. În cazul persoanelor susmenționate, termenul de depunere a cererii a crescut de la 90 de zile la 6 luni și curge de la data depunerii jurământului de credință față de România[12].

CONCLUZII

Analizând modificările legislative aduse întocmirii actelor de stare civilă prin Legea nr. 105/2022 constatăm că acestea erau necesare datorită evoluției societății, dar și a tehnologiei care a interferat cu activitatea ofițerilor de stare civilă ori a altor entități ce operează cu actele de stare civilă, pentru a eficientiza și facilita desfășurarea activității acestora. Pe de altă parte, noile reglementări au fost aduse în completarea celor vechi pentru a acoperi situațiile noi și cele nereglementate anterior, care se iveau tot mai des în practică. Totodată, era necesară revizuirea anumitor dispoziții și chiar abrogarea celor care au căzut în desuetudine. Aceeași măsură o impunea și amplificarea fenomenului migrației, fapt ce a determinat nașterea unor fapte civile dincolo de granițele țării noastre.

BIBLIOGRAFIE

Legea 287/2009 privind Codul civil
Legea nr. 105 pentru modificarea și completarea Legii nr. 119/1996 cu privire la actele de stare

[9] Pentru detalii a se vedea art. 41. alin. (3) și urm. din Legea nr. 119/1996 privind actele de stare civilă așa cum a fost modificată prin Legea nr. 105/2022 pentru modificarea și completarea Legii nr. 119/1996 cu privire la actele de stare civilă, precum și pentru abrogarea Ordonanței Guvernului nr. 41/2003 privind dobândirea și schimbarea pe cale administrativă a numelor persoanelor fizice va fi denumită în continuare Legea nr. 105/2022.
[10] Condițiile sunt limitativ enumerate în cuprinsul art. 41 alin. (4) și se referă la înregistrarea prealabilă a faptelor de stare civilă la autoritatea din statul în care acestea s-au produs, precum și ca localitatea în care acele fapte de stare civilă s-au produs să se afle în circumscripția misiunii diplomatice ori oficiului consular.
[11] A se vedea art. 41 alin. (8) lit. c din Legea nr. 119/1996 modificată.
[12] Dispozițiile analizate sunt cuprinse în art. 41 alin. (9)-(10) din Legea 119/1996 modificată

civilă, precum şi pentru abrogarea Ordonanţei Guvernului nr. 41/2003 privind dobândirea şi schimbarea pe cale administrativă a numelor persoanelor fizice
Legea nr. 119/1996 cu privire la actele de stare civilă
Gh. Beleiu, *Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*, Ediția a XI-a revăzută și adăugită de M. Nicolae și P. Truşcă, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2007.
G. Boroi, C. A. Anghelescu, *Curs de drept civil. Partea generală*, Ediția a 3-a, revizuită și adăugită, Editua Hamangiu, Bucureşti, 2021.
E. Chelaru, *Drept civil. Persoanele în reglementarea NCC,* Ediția 4 revizuită și adăugită, Editura C.H. Beck, Bucureşti, 2016.
I. R. Toncean-Luieran, *Some administrative aspects on adoption,* publicat în Revista Academiei Forţelor Terestre „Nicolae Bălcescu", Editura Academiei Forţelor Terestre „Nicolae Bălcescu", Sibiu, România, vol. XX, nr. 1, Trimestrul I, 2014.
I. R. Toncean-Luieran, *Adopția conform noilor reglementări interne ale României, monografie*, publicată la Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2020.
O. Ungureanu, C. Munteanu, *Drept civil. Persoanele în reglementarea noului Cod civil*, Ediția a 3-a, revăzută și adăugită, Editura Hamangiu, Bucureşti, 2015.

TEACHING SPEAKING IN AN EFL CLASSROOM WITH INNOVATIVE METHODS

KUTASI Réka
Lecturer PhD., George Emil Palade University of Medicine, Pharmacy, Science, and Technology of Targu Mures

Abstract: Speaking is an essential component of teaching and learning a second language. For students to express themselves and learn how to follow the social and cultural norms acceptable in each communicative context, the purpose of teaching speaking today must be to increase students' communicative abilities. To use speaking effectively, students must master several critical skills. They must possess the ability to generalize, influence others, and ask and respond to questions.
This study involved 24 first-year students from the Dental Technicians study program within the George Emil Palade University of Medicine, Pharmacy, Science, and Technology of Targu Mures, during the 2020–2021 academic year and was intended to emphasize the positive effects of using Canva to increase their speaking abilities through project-based learning. Students were asked to create a leaflet and a brochure on a dental subject, device, and/or problem, publish it on Canva and present it to the teacher and their colleagues.

Keywords: project-based learning, EFL, speaking skills, Canva, dental medicine

Introduction

English has become a vital part of everyday life. It is now a widely used form of communication worldwide. As a result, people learn English to interact socially with others and to maintain connections with individuals around the world. Moreover, English is the most often used language for communication in a variety of fields, and it has become the official language of the virtual world (Ananiadou, 2011). The development of the other communication skills (reading and writing) is thought to follow the development of the speaking competency. This is in line with Linse's (2005) assertion that speaking is the first skill that young English language learners need to master before they can read and write in the language they are learning.

Speaking is the act of conveying thoughts, ideas, and feelings using auditory symbols or obvious bodily movements with the expectation that the listener will understand the meaning of the message that we are trying to convey. The speaker can instruct others, answer inquiries, and make generalizations. Speaking as a skill requires a lot of practice and exercise. According to Brown, H.D. (1994), anxiety is one of the difficulties students have when speaking since they are terrified of making mistakes. Therefore, it might be inferred that some students are reluctant to talk because they are concerned about speaking incorrectly.

Speaking is a communicative activity that comprises receiving, producing, and processing information (Brown, H.D, 2001). Students can convey their ideas and opinions by speaking to others, which is a skill that is employed in all social interactions. As a result, it is critical to encourage them to talk to help them

communicate effectively in a variety of settings. To speak English effectively and accurately, students should practice speaking it as much as they can. According to Fauziati (2008) "teaching of speaking skill should be figured as central in foreign language pedagogy". Thus, language teachers have the role to find suitable methods to teach and stimulate students to be active speakers.

It is expected that teachers would play a noteworthy role in changing the classroom environment to improve students' English-speaking abilities. Latha and Ramesh (2012) pointed out that to stimulate and motivate students to study, teachers should develop engaging activities, and methods, and create good relationships with their students. Teachers need to adjust their duties and teaching strategies to encourage speaking among their students. They should emphasize active learning techniques that allow students to create lessons, act independently, generate ideas from scratch, and collaborate with others.

Project-based learning – an innovative method

Project-based learning (PBL) is one of the teaching strategies that many teachers believe might encourage students to become active learners. This approach to training differs from conventional instruction because it emphasizes learning through student-centred learning techniques that incorporate real-world situations. As Patton states (2012) PBL is a method which allows "students to design, plan, and carry out an extended project that produces a publicly exhibited output such as a product, publication, or presentation". Through PBL, students accomplish authentic projects while engaging in purposeful communication, giving them the chance to use the language in a situation that feels close to natural. This allows students to engage in meaningful activities that call for the use of authentic language (Fragoulis, 2009).

Based on my personal experiences with students, there are a few problems that may contribute to students' inability to speak English well.

1. the teacher spends too much time teaching grammar structure and reading, thus students do not have enough opportunity to practice speaking;
2. students' limited vocabulary. Students must gain a wide range of practical terminology.
3. some students do not think the language has any real-world use. They cannot apply the academic material to their condition in real life.

Many other types of strategies, methods, and approaches can be used while teaching speaking to get around the issues mentioned above. For these reasons, I have chosen to experiment with the project-based learning method as an alternative to teaching speaking because many study findings show that this method is successful.

According to Haines (1989), PBL gives students the chance to engage in learning activities with their group and use their prior knowledge and talents to continue their education.

As stated by Bell (2010), there are a variety of advantages to using PBL while teaching English as a foreign language:

1. students learn contextually and meaningfully;

2. they can practice English-speaking skills in a pleasant environment;
3. they feel motivated and engaged in the given activity when using PBL;
4. they actively take part in project learning;
5. they can improve their teamwork abilities.

By using PBL in teaching English as a foreign language the teacher's role shifted from that of a simple lecturer to that of a leader who guides students. New roles in learning were also taken up by the students. Instead of just being passive knowledge recipients, they started working together and taking an active role in the teaching-learning process. The focus of the class shifted from the teacher to the students. Following these adjustments, most class time was given over to the students, allowing for more extensive and varied language practice.

As described by Larmer, Mergendoller, and Boss (2015) there are four main stages of project-based learning:

1. project launch;
2. inquiry;
3. development (which includes criticism and revision);
4. presentations.

Throughout each phase, teachers act as both facilitators and instructors to assist students in creating genuine and visible results. The learning objectives and course materials are explained and students are encouraged to actively participate in problem-solving during the learning process. The teacher works with the students to clarify and arrange the assignments that are connected to the problem. Students are urged by the teacher to gather facts and information, conduct experiments, and offer a clear solution to the issue. Though the middle two phases of project-based learning are introduced by ideation and inquiry, these elements can occur concurrently. Students will change their process and final output as they continue their inquiry.

Marx (1997) outlined the following concerns teachers may have to deal with while using the PBL technique:

1. time management: tasks frequently take longer than expected;
2. classroom management;
3. support for students in the learning process;
4. the technology used in the classroom which can sometimes be challenging for teachers and/or students, especially for using it as a cognitive aid;
5. assessment: teachers could find it challenging to create assessment patterns that demand students to properly demonstrate their speaking abilities.

Research Methodology

Context

George Emil Palade University of Medicine, Pharmacy, Science, and Technology of Targu Mures is a multicultural university that offers Bachelor's, Masters' programs and PhD courses in a variety of fields such as medicine, dental medicine, pharmacy, engineering, sciences and letters and economics and law. English is taught as a foreign language and lecturers are constantly updating and adapting new teaching strategies

and instructional materials to make it interesting for their students. The present study was performed during the 2020-2021 academic year when courses were held online because of the COVID-19 pandemic.

Participants

The study is a qualitative research based on descriptive data and excludes the use of statistical analysis. It involves 24 first-year students from the Dental Technicians study program within the Faculty of Dental Medicine. They struggle with speaking skills in English-language classes because they lack the vocabulary, grammar, conversational topics, and the capacity to fully communicate their views to the listener.

Objectives of the Study

The objectives of the study were to examine Canva as a teaching and learning tool to promote speaking ability in project-based learning. For seven weeks, 24 students took part in the experiment where they had to create two presentations, a brochure and a leaflet on a dental subject, device, and/or problem, publish it on Canva and present it to the teacher and their colleagues. The study wanted to shed light on the positive effects of the PBL technique in enhancing students' speaking abilities. To create the assignments, students had to make use of their vocabulary knowledge specific to the field of dental medicine.

Results and discussions

Anuradha et al. (2014) assert that teachers have a vital role in encouraging interaction and fostering speaking abilities. The roles are:

1. the teacher must be accurate and proficient in spoken language to serve as an example for the students;
2. the teacher motivates students to use the target language by asking questions. One kind of oral drill is asking questions and forcing people to respond.

The study was conducted in four cycles. In the first cycle, students were given the necessary instructions on how to use Canva. Canva is an online design and publishing platform that was introduced in 2013 to enable anybody in the world to design anything and publish anywhere. Additionally, they were explained the tasks they need to accomplish. The teacher, who became the instructor, quizzed the class about their knowledge of brochures and leaflets and taught them the steps they need to follow to create the two assignments. As students had two classes per week (4 hours), two were used for other activities (grammar, reading, vocabulary practices) and two for designing and presenting the outcome of their project.

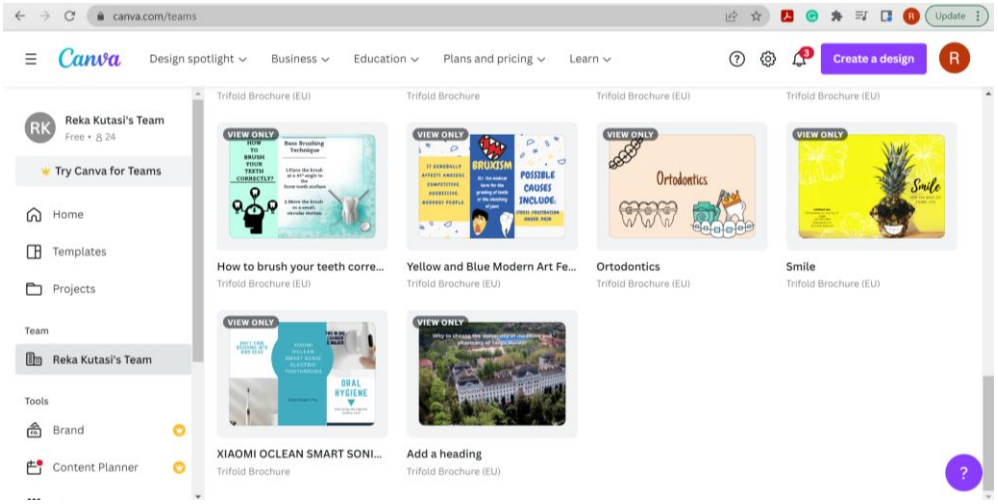

Image 1. *Canva team.*

In the second cycle, the teacher showed examples of brochures and leaflets, helped students to choose the topics they wanted to write about and gave additional information by sending them articles, and presentations on the topics they had selected. Based on the information they had gathered, the students created their presentations. Students were also instructed that plagiarism is not accepted and were asked to design original works on the chosen topic.

The teacher allowed the students to plan their project activities, timeframe, and schedule according to their own needs. Three weeks (6 hours) were given to complete the job. Every week, students gave an update on the status of their project so that the teacher could effectively manage any problems that might have arisen. The teacher-reviewed each student's projects and offered support as needed. The chosen themes were varied, starting with 'How to brush your teeth correctly?' to subjects related to pediatric dentistry, illnesses like bruxism and others.

The third cycle consisted in publishing the results. The students created a brochure and a leaflet by using Canva. They were allowed to add short videos or animations to make them more captivating so that their followers would watch, like, and comment on them.

The last cycle was the one where students had to present their works to the teacher and their classmates. The teacher and the students both provided feedback, criticism, and suggestions for the products.

The teacher interviewed the students regarding the challenges and roadblocks of the project and questioned them on the advantages and disadvantages of the learning process. The students discussed their project-related experiences. They also developed ideas to properly improve the project to be used for the subsequent instruction of speaking in EFL classrooms based on their experiences.

Using Canva as a tool to teach speaking has had positive effects on the development of first-year students' speaking skills. Every activity encouraged students to learn more, it stimulated their curiosity and ability to organize and assess their work. Applying project-based learning with Canva showed that the students were enthusiastic

to actively engage in creating the assignments. In addition, this was the very first time they had used Canva for project-based learning. As part of the learning process, the students searched for information to design their tasks and could practice pronunciation and intonation as well. The research has also shown that students learned new terminology, phrases, and idioms thus being able to expand their vocabulary through the projects created on Canva.

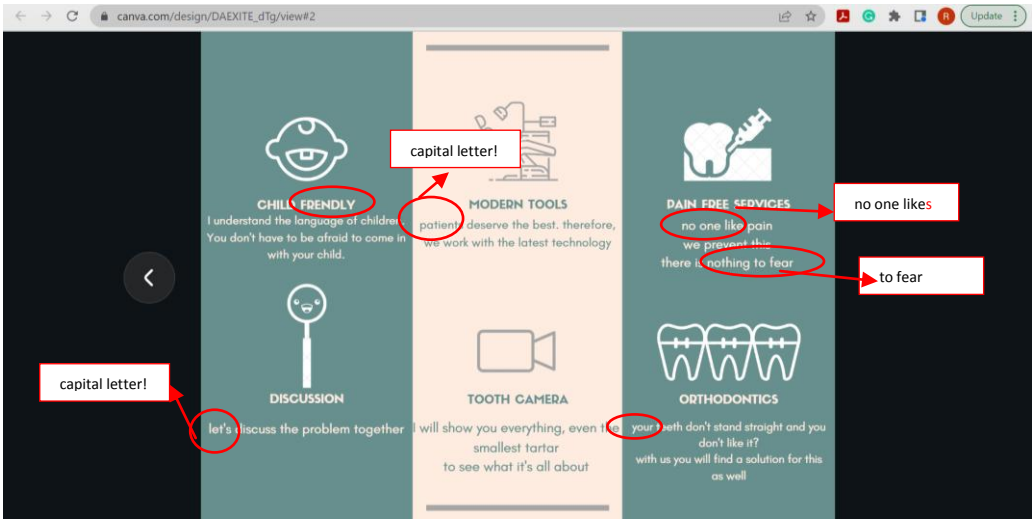

Image 2. *Canva project.*

It was a great opportunity for the teacher to assess students' speaking, grammar and vocabulary knowledge and correct mistakes.

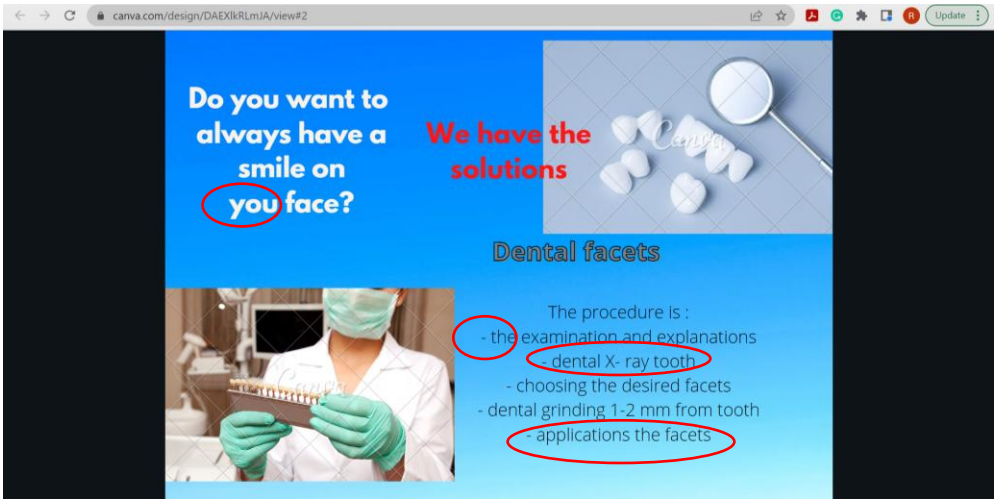

Do you want to always have a smile on you face?
We have the solutions
Dental facets
The procedure is :
- the examination and explanations
- dental X- ray tooth
- choosing the desired facets
- dental grinding 1-2 mm from tooth
- applications the facets

Image 3. *Canva project.*

Students' involvement in their speaking lessons increased noticeably because of the assignments. When students were evaluated individually, the overall findings showed some progress in their speech. Therefore, if the PBL technique is well prepared to teach speaking skills among students, it could have important educational implications and be a useful technique.

Conclusions

In conclusion, Canva provides a useful speaking skill learning tool. Students can improve their speaking, but also their writing abilities. This study shows how students can use online tools as key sources for idea generation while learning to speak English. Additionally, during the teaching-learning activity, the students showed more courage, confidence, and motivation in learning to speak.

This study, however, provides EFL teachers and students with fresh perspectives on teaching and learning speaking through project-based learning. Since education coexists with the age of technology and communication, it would be interesting to conduct further research on in-depth observations made in an EFL-speaking classroom about the usage of Canva as a speaking tool.

BIBLIOGRAPHY

Ananiadou, S., McNaught, J., & Thompson., P. (2011). The English language in the digital age. Retrieved from http://www.meta-net.eu/whitepapers/e-book/english.pdf.

Anuradha, RV, Raman, G, &Hemamalini, HC. 2014. Methods of Teaching English. Hyderabad: Neelkamal Publications.

Bell, S. (2010). Project-Based Learning for the 21st century: skill for the future. The Cleaning House, 83:39-43.

Brown, H. D. (1994). Teaching by principle: An interactive approach to language pedagogy. New York: Addison Wesley Longman.

Brown, H. D. (2001). *Characteristic of successful speaking activities.* New York: Cambridge University Press.

Fauziati, Endang. (2008). *Teaching English as a Foreign Language.* Surakarta: Muhammadiyah University Press.

Fragoulis, L. (2009). Project-Based Learning in Teaching of English as A Foreign Language in Greak Primary Schools: From Theory to Practice. (A Journal). English Language Teaching. Vol. 2 September 2009.

Haines, Simon. (1989). Projects for the EFL Classroom: resource material for teachers. Walton-on-Thames: Nelson, 1989.

Larmer, J., Mergendoller, J., & Boss, S. (2015). Setting the Standard for Project Based Learning: A Proven Approach to Rigorous Classroom Instruction. Alexandria, VA: ASCD.

Latha, B. M., & Ramesh, P. (2012). Teaching English as a second language: Factors affecting learning Speaking Skills. International Journal of Engineering Research & Technology, 1(7), 1-6.

Linse, C. T. (2005). Practical English Language Teaching: Young Learners. New York: McGraw-Hill ESL/ELT.

Marx, R. W. (1997). Enacting project-based science: Challenges for practice and policy. *The Journal of the Elementary School, 97*, 341-358.

Patton, A. (2012). Work That Matters: The Teacher's Guide to Project-Based Learning. The Paul Hammy In Foundation.

Permatasari, S. F. (2013). Improving students' speaking skill through Project-Based Learning for second graders of SMPN 1 Kawedanan, Magetan. Unpublished Bachelor's thesis. State University of Malang, Malang.

LES MINIATURES DU MANUSCRIT. THEOLOGIE, ART ET HISTOIRE

Ana PLATON
Faculté de Théologie, Lettres, Histoire et Arts de Pitești, spécialité Art Sacré, Université de Pitești

Abstract. The manuscript miniatures. Theology, art and history. True masterpieces, which have emerged both in our country and throughout the world, manuscript miniatures, mostly included in worship books, have found their home in convents, where they have been flourishing for centuries. They were designed with an exceptional sense of artistry, and the skill and dedication of the artists who created them is a clear testimony.

Keywords: theology, art, history, miniatures, iconography

Introduction

"...les icônes sont des manuels pour les non-initiés et des crieurs qui évoquent sans cesse la gloire des saints, éduquant sans paroles les observateurs et sanctifiant la vue..."

(Saint Jean Damascène)[1]

Véritables chefs-d'œuvre, parus pas seulement dans notre pays, mais dans le monde entier, les miniatures du manuscrit, généralement contenues dans les ouvrages religieux, ont trouvé leur place dans les monastères, où elles se sont développées au cours des siècles.

Ces travaux méticuleux, bien qu'ils fussent oubliés au fil des années, ont néanmoins été considérés comme des œuvres d'art et de théologie, et ont été chargés d'une riche valeur historique, malgré la patine du temps. Ils ont été construits avec un sens artistique exquis, la compétence et le dévouement des iconographes étant leur fondement le plus puissant.

Par conséquent, on peut aisément constater que „le patrimoine culturel de la Roumanie", mais aussi des autres nations chrétiennes, est dans une grande mesure „constitué du patrimoine religieux, qui est l'un des trésors les plus précieux de ces pays". C'est lui qui tisse les fils du passé, du présent et de l'avenir, en offrant ainsi une source d'inspiration religieuse et artistique aux artisans populaires, aux créateurs d'icônes et aux chercheurs[2].

Ce type d'art est naît et développé, comme mentionné plus haut, essentiellement dans les environnements monastiques. Les ouvrages liturgiques et laïques comprenaient des scènes religieuses diverses, de petites illustrations, des ornements ou des encadrements, qui permettaient au peintre d'interpréter librement le contenu de ces pages.

[1] † Î.P.S. Pimen, Arhiepiscop al Sucevei, *Învățătura ortodoxă despre icoane*, Ed. Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, Suceava, 2007, p. 2.
[2] † Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Satul Românesc, creator și păstrător de artă creștină populară*, Ed. Basilica, București, 2019, p. 7.

Quant à la peinture byzantine, également appliquée aux miniatures des manuscrits, elle a réussi à s'intégrer à la construction des pages par ses compositions, apportant aux textes une valeur particulière. Avec une grande capacité créative et un goût remarquable, les peintres d'icônes ont utilisé des éléments ornementaux, des motifs architecturaux tels que les colonnes ou les arcs, et des motifs décoratifs illustrés par des plantes ou des animaux pour enrichir les illustrations des livres.

En général, qu'il s'agisse d'icônes byzantines peintes sur bois, sur verre ou même dans le cas des miniatures, c'est la religion orthodoxe qui "témoigne de la divinité et de l'humanité du Christ, car l'icône représente le visage humain de Celui qui est éternel"[3], car "l'icône appelle à la prière"[4], et l'illustration de ces images, "εἰκών"[5]/ eikon- figure/s, dans les livres de la foi, est une preuve de la religion, puisque "l'iconographie n'est nullement l'invention des peintres, mais au contraire, une loi et une tradition établies par l'Eglise"[6], ce qui est souvent appelé "théologie en images"[7].

En ce qui concerne le rôle des peintres dans l'iconographie, le père Stéphane Bigham souligne dans un de ses livres un élément essentiel: "l'iconographie doit exprimer l'enseignement de la foi de l'Église, donc elle est profondément théologique"[8], ce qui a été prouvé tout au long de l'histoire, et ce genre d'art a été envoyé par Dieu afin de nous rapprocher de Lui et du sacré[9].

Bien que nous parlions des miniatures qui n'étaient représentées que dans les livres religieux et qui ne pouvaient pas être placées dans un lieu de culte comme une icône, nous parlons néanmoins d'un art sacré, qui, comme le disent Egon Sendler et Constantin Cavarnos, en se référant à l'icône, elle est "le fruit et la création d'une tradition"[10], "avant d'être peinte, elle est une œuvre de longue réflexion, élaborée minutieusement par des générations de peintres"[11]. Il en va exactement de même pour les miniatures représentées dans les recueils du passé.

Ainsi pouvons-nous remarquer et en déduire que tant l'icône elle-même, que les représentations religieuses dans les manuscrits se rencontrent dans le christianisme "qui a élaboré une tradition ininterrompue jusqu'à présent de représentation de Dieu dans l'art"[12].

L'histoire nous révèle que les miniatures représentées dans les livres du passé se sont répandues depuis plus de mille ans dans les différentes "cultures et traditions

[3] † Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Icoanele ortodoxe, oglinzi ale luminii veşnice*, Ed. Basilica, Bucureşti, 2017, p. 7.
[4] † Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Învățătura Ortodoxă despre Sfintele Icoane*, Ed. Basilica, București, 2017, p. 19.
[5] Leonid Uspensky, Vladimir Lossky, *Călăuziri în lumea icoanei*, Ed. Sophia, București, 2011, p. 29.
[6] L. Uspensky, V. Lossky, *Călăuziri.*, pp. 31-32.
[7] Leonid Uspensky, *Teologia icoanei*, Ed. Renașterea/ Ed. Patmos, Cluj-Napoca, 2012., p. 13.
[8] Stéphane Bigham, *Icoana în tradiția ortodoxă*, Ed. Theosis, 2016, Oradea, 2016, p. 13.
[9] S. Bigham, *Icoana...*, p. 12.
[10] Constantine Cavarnos, *Ghid de iconografie bizantină*, Ed. Sophia, București, 2001, p. 15.
[11] Egon Sendler, *Icoana chipului nevăzutului*, Ed. Sophia, București, 2005, p. 89.
[12] Raphaëlle Ziadé, *Icônes du Petit Palais*, Les collections de la Ville de Paris, Paris, 2013, p. 10.

artistiques du monde entier"[13]. Elles apparaissent dans l'Antiquité et se développent au Moyen Âge, où elles atteignent leur plus grande évolution.

Tous ces volumes, documents et notes de manuscrits conservent de nombreux témoignages de ce qui s'est passé au cours de l'histoire dans notre pays et dans le monde. L'art de la décoration des manuscrits avec des miniatures trouve son origine dans des sources très lointaines, nous rappelant même l'Égypte antique. Leur rôle était de raconter à travers les images le contenu des textes sacrés et profanes, dans le but de ravir les yeux des amateurs de beauté[14].

Lorsque l'art de la miniature s'épanouissait dans la plupart des pays de l'Europe, la pratique du manuscrit gagnait en popularité à partir du Xe siècle en Asie. .

Dans les terres roumaines, la miniature apparaît assez tardivement, vers le XVe siècle, si l'on considère l'âge du *Tetraevangheliar* de Gavril Uric, qui a pavé la route aux miniatures roumaines, et qui est paru en 1429. De même, un autre nom de grande importance, qui est cité dans les livres de spécialité, est celui du dénommé Nicodème[15].

L'école de miniature roumaine se développe et atteint son apogée au XVIIe siècle dans le monastère de Dragomirna, où le hiérarque Anastasie Crimca cultive une véritable école de miniature, étant le fondateur et le créateur de tout un cycle de très belles miniatures conservées au sein du monastère.

Du IXe au XIIIe siècle, il y a une zone d'interférence, et ce qui est très important à souligner c'est que des miniatures de la période byzantine apparaissent dans les ouvrages religieux : les Évangiles, les *Octoih*, les *Penticostaires*, les recueils de prières et liturgiques.

Le terme "miniature" provient du latin "minium" qui, traduit, signifie "écrit avec du pigment rouge" et qui apparaît comme "minium" ou "rouge de plomb" dans les livres savants.

Bien que ce type d'art soit généralement d'ampleur réduite, le mot qui trouve son origine dans les Manuscrits enluminés Médiévaux, ne fait pas référence à la dimension de la peinture, mais, comme précisé avant, au pigment rouge. Cette couleur, qui fait penser à un rouge profond, a été utilisée pour décorer les titres, les frontispices et les initiales, notamment la toute première lettre du texte, qui était fortement ornée et contrastait parfaitement le noir utilisé pour le reste du texte[16]. Au départ, les éléments décoratifs, les petits dessins qui embellissaient les miniatures, étaient peints en rouge, mais ultérieurement ils ont été utilisés dans les couleurs principales destinées à être placées sur les pages importées des livres de culte.

Quant aux scènes dépeintes sur les pages des livres, celles-ci peuvent relater des épisodes de la vie des saints ou des figures importantes de l'histoire, et leur disposition sur la page peut se faire en registres horizontaux ou verticaux. Si tout au début on

[13] Elizabeth Allen, *A brief history of miniatures*, în: https://art.sugarlift.com/blogs/discover/81733894-a-brief-history-of-miniatures, consulté le: 12.08.2022.
[14] G. Popescu Vîlcea, *Miniatura românească*, Ed. Meridiane, București, 1981, p. 11.
[15] I. D. Ștefănescu, *L'évolution de la peinture religieuse en Bucovine et en Moldavie, depuis les origines jusqu'au XIX-e siècle*, Paris, Librairie orientaliste Paul Geuthner, 1928, pp. 61-62.
[16] Elizabeth Allen, *A brief...*, consulté le: 12.08.2022

n'utilisait que les représentations des saints dans les miniatures, au fur et à mesure de leur évolution, d'autres éléments décoratifs, floraux, zoomorphes ou anthropomorphes ont été intégrés.

Les images illustrées dans les miniatures du manuscrit sont destinées à être expliquées à l'aide des ornements. Ce genre d'art s'est manifesté à l'aide des éléments graphiques comme: "la première initiale, qui ouvre un alignement, et la brodure à la fin, qui la limite". Ce type d'art trouve son origine dans les papyrus peints, égyptiens et grecs, et se développe à Rome et à Byzance, mais il est plutôt influencé par l'art oriental[17].

Ainsi, les ouvrages spécialisés révèlent que les miniatures peuvent être divisées en deux catégories : l'une est liée aux exigences de la peinture en tant qu'art, l'autre renvoie au désir de l'artiste d'expliciter le texte, "de rendre sensibles les images que le texte vise à éveiller chez le lecteur"[18].

La technique de la miniature revient aujourd'hui pour être promue au rang d'art, et Nicolae Iorga déclare à propos des miniatures qu'elles sont "la plus splendide manifestation de l'âme du Moyen Âge", et il souligne également que ces miniatures peuvent être placées à côté de la peinture, étant tout aussi importantes[19].

Aujourd'hui, grâce aux efforts du Patriarche Daniel, qui a revitalisé ce type d'art par le biais du Concours national "Icône Orthodoxe - Lumière de la Foi", cet art a recommencé à être placé à l'endroit le plus important, lui donnant la chance de revenir dans les livres de culte.

Conclusions

L'art de l'illustration des miniatures du manuscrit s'est développé en Europe pendant une dizaine de siècles, offrant au monde entier "le génie artistique de chacun des peuples qui les ont créées, faisant ressortir une œuvre d'une grande originalité"[20].

Ce genre artistique constitue la source la plus importante d'informations sur la vie quotidienne depuis le Moyen Âge, de sorte que "les créateurs des miniatures des livres liturgiques et laïques nous permettent de découvrir, un peu à la manière d'un documentaire, des traces de vie propres à différentes époques, qui ont été miraculeusement conservées au fil des années"[21].

Bibliographie

Livres:

† Arhiepiscop al Sucevei, Î.P.S. Pimen, *Învățătura ortodoxă despre icoane*, Ed. Arhiepiscopiei Sucevei şi Rădăuţilor, Suceava, 2007.
Bigham Stéphane, *Icoana în tradiția ortodoxă*, Ed. Theosis, 2016, Oradea, 2016.
Cavarnos Constantine, *Ghid de iconografie bizantină*, Ed. Sophia, Bucureşti, 2001.
Dene Viorica, *Miniatura franceză- secolele VII-XVI*, Ed. Meridiane, București, 1983.

[17] Viorica Dene, *Miniatura franceză- secolele VII-XVI*, Ed. Meridiane, București, 1983, p. 5.
[18] Cristina Șveț, *Ce este miniatura?*, dans le: https://doxologia.ro/viata-bisericii/iconografie/ce-este-miniatura, accesat în: 12.08.2022.
[19] http://putna.ro/Manuscrise-s3-ss2.php, consulté le: 10.09.2022.
[20] V. Dene, *Miniatura franceză...*, p. 5.
[21] Krystyne Weinstein, *L'art des manuscrits médiévaux*, Éditions Solar, Paris, 1998, p. 94.

† Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Daniel, *Icoanele ortodoxe, oglinzi ale luminii veşnice*, Ed. Basilica, Bucureşti, 2017.
† Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Daniel, *Învăţătura Ortodoxă despre Sfintele Icoane,* Ed. Basilica, Bucureşti, 2017.
† Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Daniel, *Satul Românesc, creator şi păstrător de artă creştină populară*, Ed. Basilica, Bucureşti, 2019.
Sendler Egon*, Icoana chipului nevăzutului*, Ed. Sophia, Bucureşti, 2005.
Ştefănescu I. D., *L'évolution de la peinture religieuse en Bucovine et en Moldavie, depuis les origines jusqu'au XIX-e siècle*, Paris, Librairie orientaliste Paul Geuthner, 1928.
Uspensky Leonid, Lossky Vladimir, *Călăuziri în lumea icoanei*, Ed. Sophia, Bucureşti, 2011.
Uspensky Leonid, *Teologie icoanei*, Ed. Renaşterea/ Ed. Patmos, Cluj-Napoca, 2012.
Popescu Vîlcea G., *Miniatura românească*, Ed. Meridiane, Bucureşti, 1981.
Weinstein Krystyne, *L'art des manuscrits médiévaux*, Éditions Solar, Paris, 1998.
Ziadé Raphaëlle, *Icônes du Petit Palais*, Les collections de la Ville de Paris, Paris, 2013.

Ressources électroniques:
Allen Elizabeth, *A brief history of miniatures*, dans le: https://art.sugarlift.com/blogs/discover/81733894-a-brief-history-of-miniatures, consulté le: 12.08.2022.
Şveţ Cristina, *Ce este miniatura?,* dans le: https://doxologia.ro/viata-bisericii/iconografie/ce-este-miniatura, consulté le: 12.08.2022.
http://putna.ro/Manuscrise-s3-ss2.php, consulté le: 10.04.2022.

FATALISM AND POSITIVISM IN THE EXISTENCE OF A LESS KNOWN ROMANIAN SCHOLAR

Sebastian DRĂGULĂNESCU
Institutul de Filologie Română „A. Philippide" Iași

Abstract The writer Dan Rădulescu, expert in organic chemistry, in the domain of the spirans, spent his childhood in the region of Prahova, in the parental home from Câmpulung-Muscel and he passed away in the beautiful Sinaia resort. The details of his life, almost entirely, can be found in the book of Memoirs, volume elaborated at his friends request, at the venerable age of eighty years. The author oscilates between the belief in Fate, named ''the Great Weaver", and the trust in science, because he is a peasant at the origins, but he also proves an academic background which dominates his entire life. Although his memories are impregnated by nostalgy and melancholy, the volume is full of objectivy, sincerity and lucidity.

Keywords: nostalgy, memoirs, melancholy, Fate, science, life

Scriitorul Dan Rădulescu, specialist în chimie organică, în domeniul spiranilor, şi-a petrecut copilăria pe meleagurile prahovene, în casa părintească din Câmpulung-Muscel şi s-a stins din viaţă în frumoasa staţiune Sinaia. Amănuntele vieţii sale, aproape în totalitate, se regăsesc în cartea de memorii intitulată ca atare, volum elaborat la cererea prietenilor, la venerabila vârstă de 80 ani.

Cea mai percutantă vârstă din memoria scriitorului este copilăria asociată cu *marea ţesătoare*, perioadă care poartă germenii dezvoltării intelectuale, acordând intuiţiei un rol primordial pentru trasarea însuşirilor personalităţii. De obicei, scriitorul vorbeşte despre sine la persoana a III-a, ca şi cum s-ar distanţa de ipostazele sale oarecum inferioare faţă de ceea ce urma să devină savantul mai puţin cunoscut în *chimie fizică* Dan Rădulescu. „Diegesis is whether the narrator is involved (homodiegetic) or not involved (heterodiegetic) in the story. In a homodiegetic narrative, the narrator is not just the narrator but a character as well, performing actions that drive the plot forward. In a heterodiegetic narrative, the narrator is observing the action but not influencing its course. As reflected in Table 1, third person narrators are almost exclusively heterodiegetic, but first person narrators can be either. Like point of view, diegesis provides information to the reader on how to discount statements of fact, and so to judge the veridicality of the text." (Mimesis and Diegesis: A Narratology of - ProQuest - Automatic Identification of Narrative Diegesis and Point of View (aclanthology.org), Joshua D. Eisenberg and Mark A. Finlayson, *Automatic Identification of Narrative Diegesis and Point of View*). „Cum mama se ocupa de mine mult mai mult decât alţi părinţi, plodul frumuşel şi vioi ca un viezure învăţă în curând s-o rupă şi pe franţuzeşte, nu numai pe româneşte, prinzând corect accentul. El era de o precocitate, parte reală şi naturală, parte factice, adică datorată preocupărilor constante materne, căci mama, la ţară, n-avea altă distracţie" (pagina 21). Memorialistul se apleacă asupra imaginii din copilărie cu sentimente duioase şi melancolie, urmărind progresiv parcursul şcolar şi profesional. La început, mama tânărului Rădulescu scriitorului se decide să îl înscrie la o şcoală primară din Bucureşti, unde are de timpuriu succese

remarcabile. Autorul utilizează ca strategie memorialistică fundamentală anticiparea şi reluarea evocării: „În anul următor, mama s-a dus la Bucureşti şi m-a înscris la şcoala de la biserica Antim, unde, precum e uşor de închipuit, am fost înscris cu dispensă de vârstă şi am fost, bineînţeles, primul în clasă fără niciun efort din parte-mi" (pagina 33). Din nefericire, drumul existenţial al scriitorului cunoaşte unele întorsături dificile, astfel încât pare că o ia temporar pe căi greşite, dar până la urmă redevine un elev sârguincios.

„Noţiunea de **nostalgie** s-a dezvoltat în Europa în momentul când au luat avânt marile oraşe; în acelaşi timp, căi de comunicaţie mult îmbogăţite înlesneau mai mult mişcările de populaţie. Dar, în acea vreme, celula socială a satului, particularităţile provinciale, obiceiurile locale, dialectele îşi păstrau întreaga importanţă. Variaţia diferenţială era mare între mediulsătesc şi condiţiile cu care se întâlnea un adolescent în marele oraş sau la armată. Mediul sătesc, puternic structurat, exercita un rol formator. Dorinţa de întoarcere avea deci un sens literal, era orientată în spaţiul geografic: viza o realitate localizată. Este evident că declinul noţiunii de nostalgic coincide cu declinulparticularismului provincial: ritualurile locale, structurile arierate au dispărut, practic, în Europa Occidentală. Privirea înspre satul natal nu se mai îndreaptă cu amărăciune, întoarcerea nu mai are nici unefect curativ…" (STAROBINSKI, 1993, 26). Autorul român concepe un soi de alegorie memorialistică în care soarta, „marea ţesătoare", se insinuează treptat şi se impune odată cu necazurile şi realizările vieţii. Din perspectiva vârstei a treia, copilăria devine regiunea bucuriilor maxime: „Cu acei copii mă zbenguiam toată ziua, printre blocurile de piatră, dând la ţintă pe întrecutele în blocurile mari de pe maidan, sau încercând ţinte mai puţin permise: etalajele de cărţi ale bieţilor anticari de pe chei, care, de răul nostru, au fost nevoiţi să-şi mute vitrinele ambulante ceva mai departe pe cheiul Dâmboviţei. Dar petrecerea noastră cea mare era ceasul când sacalele veneau la umplut la cişmeaua şantierului: ţinteam caii şi sacagii, iar ţiganii furioşi ne înjurau pe ţigăneşte de mama focului, neîndrăznind să ne bată în faţa părinţilor bine înarmaţi, cu daltele şi ciocanele lor, noi fiind încurajaţi de râsul lor aprobativ" (RĂDULESCU, 1979, 48). În Vălenii copilăriei o reîntâlneşte pe frumoasa lui protectoare, care îi aduce la un moment dat, de la Paris, o sumedenie de daruri, printre care o trusă cu compas şi un giroscop, obiect de maximă importanţă în economia volumului, şi care „prilejuieşte atenţia mea vie şi intuitivă pentru mecanica giroscoapelor şi pentru fizică, dar mai ales mi-a sugerat ideea structurii torulare a nucleului atomic, cu care mă ocup şi azi. De aceea te pomenesc şi azi, când toată lumea te-a uitat de multe decenii, pe tine, ultima bucurie a celui mai cunoscut ctitor al concepţiei istorice de azi." (RĂDULESCU, 1979, 50-51). Cu toate că este un om de ştiinţă, de provenienţă rurală, şi tocmai de aceea, memorialistul tolerează un soi de epistemologie tradiţională, sub forma gândirii magice. Obiceiurile şi credinţele rurale, superstiţiile şi descântecele de la ţară semnifică un adevărat punct de sprijin pentru tânărul fără experienţă, inclusiv prin intermediul ***marii ţesătoare***, o imagine obsesivă: „Într-o noapte m-a trezit din somn un vis cu adevărat impresionant: bunica şedea pe o ladă braşovenească aşezată în mijlocul bătăturii din faţa casei vechi, iar eu vream să mă duc la ea şi s-o întreb ce are şi ce caută acolo, dar atunci am văzut în colţul ogrăzii dinspre drum o femeie uriaşă, cu chipul sever, în faţa unui război de ţesut tot atât de

uriaş ca şi ea; iar aceasta ţesea încruntată şi, când să m-apropii de bunica, se plecă înspre arătura unde era războiul şi luând bulgări de pământ, îi aruncă înspre mine ca să mă depărtez de lada pe care zăcea bunica" (RĂDULESCU, 1979, 52). Pe lângă treburile obişnuite, după moartea bunicii, mama scriitorului îşi asumă la modul personal meditaţiile particulare ale tânărului, iar această dăruire se reflectă în rezultatele lui excelente de la examenele din ultimii ani. Este însă nevoit să lipsească de la examenul de bursă şi, drept urmare, locuieşte la bunica vitregă, şi apoi, din cauza problemelor materiale, într-o cameră la demisol a mătuşii Florica. Se dovedeşte că femeia are înclinaţii de colecţionar, lucru salutar mai târziu pentru adolescent. „Tanti Florica îşi pusese deoparte timbrele poştale, acumulate în cei 20 de ani de când, ca şcolăriţă la un pension, căpătase pasiunea colecţiei de mărci poştale, ca şi o colegă a ei. Pasiunea, ostoită mult, s-a păstrat în baza inerţiei micilor pasiuni din copilărie, aşa încât şi ca fată mare şi chiar în primele luni după măritiş, adunarea mecanică a plicurilor timbrate a continuat, iar dânsa nu se îndura să le arunce *că poate au vreo valoare cu timpul*" (RĂDULESCU, 1979, 59). Episodul în care tânărul însetat de cunoaştere preschimbă vechile timbre în bani, achiziţionând vreo duzină de volume de popularizare a ştiinţei în foileton de la editura Alcalay este memorabil: *Ajuns acasă cu mica mea comoară în braţe, m-am dus în odaia unde erau lăzile cu tipărituri ale bunicului şi mi-am aşezat mica biblioteca clandestină pe lada cea mai ferită din fundul odăii, ascunzând-o precum un avar tezaurul lui* – RĂDULESCU, 1979, 61. Într-un context mai larg, mama băiatului, care îl cunoştea pe însuşi ministrul educaţiei, Spiru Haret, îi cere acestuia o părere avizată în privinţa viitorului copilului, mai ales că Dan Rădulescu prefera să studieze singur acasă şi nu dorea să frecventeze în mod obişnuit şcoala. Astfel devine elev intern al faimosului colegiu „Sfântul Sava" din Bucureşti, a cărui binecunoscută disciplină îl face să se simtă mai degrabă ca într-o închisoare. În general, memoria scriitorului este precisă, prodigioasă, chiar remarcabilă: un fel de memorie balzaciană, subliniind totodată importanţa memoriei colective. Tocmai de aceea, în scrierea memorialistică, portretele profesorilor Ion Floru, A. Vântu, Ion Suchianu, directorul Sava Ştefănescu sunt destul de succinte, relativ aride, şi totuşi elocvente. „Atât tragicul, cât şi destinul sunt cuvinte măreţe. Iar când un concept este măreţ este pândit de supralicitare în detrimentul preciziei şi al rigorii. Toţi vrem să ne împărtăşim de măreţia lui şi, de aceea, toţi trecem prin viaţă hiperbolizând. Pentru că tot ce ni se întâmplă nouă pare important, este firesc ca tot ce ni se întâmplă să capete proporţii pe măsura atenţiei de care ne bucurăm în ochii noştri. Orice nefericire ne apare ca tragică şi, de fiecare dată, ne referim la ea ca la o tragedie. Şi la fel, cine, când e vorba de viaţa lui, ar fi atât de modest încât să vorbească despre ea în termeni de destin? Ca şi tragicul, destinul are accente sublime. Există oare un om care să iasă din lume fără să fie convins că a auzit în mai multe rânduri bătaia destinului la poarta vieţii sale? Toţi credem, trecând prin viaţă, că ne-am înfruptat din măreţia destinului. De aici, şi tendinţa de a abuza hiperbolic de un cuvânt folosit confortabil numai atâta vreme cât rămâne în ceaţa semnificaţiilor sale. (LIICEANU – PLEŞU, 2020, 19).

Ulterior, scriitorul transpune cu abilitate cititorii în momentul întâlnirii copilului cu avocatul care îi era tată, şi pe care nu-l cunoscuse până atunci îndeaproape, din cauza

faptului că își părăsise soția pentru altă femeie: *Definiția că tatăl meu este, cum știam de mic copil de la mama, unul din acei oameni care „spun minciuni ca să câștige parale", pe când eu știam că oamenii serioși, ca mama și profesorii mei, munceau din greu ca să capete bani, declasă imediat în ochii mei pe acest tată, care apăruse atât de neașteptat în viața mea și fui curios să-l văd, dar nu simțeam pentru el nici stimă, nici respect* (RĂDULESCU, 1979, 78). Când ajunge la școala din Pitești remarcă doar câteva figuri de dascăli de excepție și înțelege totodată că profesorii buni sunt rari: „Spiritele acre, tiranice și seci pot da adesea naștere la o admirație temătoare pentru savantlâcul lor, dar în sufletele elevilor nu rămân prețioasele **amintiri** nuanțate afectiv" (RĂDULESCU, 1979, 83). Altădată, talentul declamatoriu îi oferă ocazia de a face cunoștință cu aceea care, mai târziu, îi devine *soție adorată*, asemuită încă de copilă, de către scriitor, cu o veritabilă statuetă de Tanagra. Într-un bilet de dragoste o conjură să nu se căsătorească până el nu își încheie studiile, promisiune pe care fata o respectă, iar autorul vede în acest lucru, iarăși, o fină urzeală a Marii Țesătoare, soarta. Tonul serios al volumului de amintiri este întrerupt, când și când, de unele accente umoristice: „Spre sfârșitul clasei a șasea, deci destul de târziu în raport cu cele de mai sus și destul de inițiat în elementele de mecanică pentru ca prostia să poată fi mai calificată și deci mai usturătoare, astfel încât s-o țin minte o viață, îmi închipuii că am descoperit nici mai mult, nici mai puțin decât... un *perpetuum mobile*" (RĂDULESCU, 1979, 89). Memoriile actualizează timpurile de altă dată printr-un proces retrospectiv, dar într-o manieră diferită de cea caracteristică prozei autobiografice. Deși distanța dintre relatarea autobiografică și memorii este extrem de fragilă și relativă, în proza confesivă, egografică ficțiunea artistică este acceptabilă și uneori chiar absolut necesară, iar în memorii condiționează, de regulă, abandonarea principiilor adevărului (istoric) și deformarea realității reflectate, subminând, cel puțin aparent, încrederea în documentaritatea, în caracterul documentar al memoriilor. (Microsoft Word - anale vol I.doc (idsi.md).

Pe această cale, a supravegherii propriei personalități în formare, memoriile *critice*, după cum le numește, din clasele superioare piteștene se îndreaptă către *Evoluția preuniversitară.* La început, tânărul cercetător se ocupă de fapt cu botanica, ca abia mai târziu să se dedice studiilor de chimie fizică. Are câteodată și încercări de versificație, obsedant fiind motivul sorții și de cele mai multe ori, era animat de o curiozitate nerăbdătoare și poate *morbidă*: „Mi-aduc și-acum aminte că gândirea copilandrului de atunci era împănată de un mărăciniș nepătruns, alcătuit din pasionate *de ce* și *cum*. Pornire adâncă și înnăscută, care m-a dominat permanent, fiind zestrea hărăzită a vieții mele de totdeauna" (RĂDULESCU, 1979, 96). În scurt timp, la nici 17 ani, scriitorul devine un reprezentant important al atomisticii moderne din țara noastră, ajungând, cu dispensă de vârstă, la Universitatea din București. În acest context, își amintește cu profundă reverență de profesorii lui, de *Miculescu, un om înalt, cărunt, distins și serios, dăruit parcă integral catedrei lui, care poseda, grație acestui valoros profesor, un laborator cu îngrijire și pricepere utilat*. La profesorul Mrazec remarcă îndeosebi *claritatea izbitoare cu care își preda materia*. Doctorul Istrati se impune prin ținută și frumusețe, având *o barbă elegantă de boier vechi de pe vremuri*; se pare că despre acesta circulau multe legende printre studenți. Lumea fascinantă a chimiei, organice și

anorganice, îi prilejuiește lui Dan Rădulescu satisfacţii nebănuite, exprimate la modul poetic: „Aveam intuiția vie că, în loc de a privi lumea stelară printr-un telescop al lui Herschel, mă aplec spre adâncuri tot atât de îndepărtate ale unui microscop fantastic, din infinitul mic unde atomii şi moleculele nu erau mai puțin realități, tot atât de senzorial concrete, precum sunt şi stelele unei galaxii." (RĂDULESCU, 1979, 99).

Lucrurile se împlinesc aproape de la sine, în sensul destinului individual, căci aplicația şi meticulozitatea tânărului Rădulescu îi asigură o bursă prelungită în străinătate, în Germania, pentru completarea studiilor: „Acum când intru pentru prima oară în rândul personalului didactic, ca asistent cu misiunea de şef de lucrări, se cuvine să reamintim, încercând s-o prezint cât mai vie ambianța fizică şi morală în care, ca proaspăt chimist, am trăit nu mai puțin de 6 ani, între septembrie 1901 şi septembrie 1907, când am plecat în Germania, unde am stat tot 6 ani. Aici, la Institutul de chimie din București, m-am format şi îi recunosc principalele amprente." (RĂDULESCU, 1979, 118). Este impresionat de atmosfera germană, de ordinea domeniului ştiinţific îmbrățişat, şi dezamăgit deopotrivă de superficialitatea unora dintre colegii de echipă. Cu toate acestea, tânărul chimist este un tip afectiv, uşor sentimental, cu instincte sănătoase, care dorește, în paralel, să îşi întemeieze şi o familie, cu tot ceea ce presupune aceasta. Se distanțează deci, în oarecare măsură, de propria imagine de viitor savant, reamintind cititorului, la persoana a III-a, că „*Precocele nostru student avusese o încă şi mai timpurie izbucnire de dragoste şi-şi luase un nu mai puțin precoce angajament de căsătorie cu o copilă de 13 ani. În anul când fu numit asistent, în 1904, avea 20 de ani şi îşi spuse că, acum căpătuit, poate să-şi țină angajamentul luat față de copila iubită şi s-o ceară în căsătorie, dacă ea n-a uitat cumva de promisiunea reciprocă. Zis şi făcut*" (RĂDULESCU, 1979, 123). Întorcându-se intempestiv la Pitești, o găsește pe fata iubită înconjurată deja de câțiva pretendenți, el însuşi fiind ținut la distanță, ca pentru a intensifica sentimentele pe care le are față de frumoasa logodnică.

Digresiunile anecdotice sunt rare la acest scriitor, dar au un efect neașteptat, evocator şi moralizator în acelaşi timp. Atunci când preferă tonul serios, şi aceasta se întâmplă de cele mai multe ori, memorialistul intră în detalii ştiinţifice, *Cercetarea spiranilor* ocupând cea mai mare parte a activității, dar şi o bună parte din cuprinsul volumului de amintiri. Dan Rădulescu inserează, în cuprinsul cărții, scrisoarea pe care i-a trimis-o, în august 1907, marelui chimist german Adolf von Baeyer, distins în 1906 cu premiul Nobel. În paralel, în țară, are loc memorabila întâlnire cu tatăl său, Grigore Procopiu, de meserie avocat, perceput inițial ca o entitate negativă. Charisma părintelui este mai puternică, şi acționează inevitabil asupra tânărului mai puțin trecut prin viață: „*Pe drum, tatăl meu mă pofti, cu toată căldura, să vin să petrec o lună de vacanță la Râmnicu-Vâlcii, unde să-mi cunosc frații şi restul familiei, ceea ce promisei, cu gândul de a nu-mi ține promisiunea. Dar gândul avea să se schimbe, pentru motivele pe care le vom vedea imediat*. (RĂDULESCU, 1979, 132). Parcursul profesional progresează în mod accelerat, astfel că în primăvara anului 1907, ministrul Spiru Haret comunică mamei scriitorului ca acesta să se pregătească temeinic, deoarece Casa Şcoalelor scoate la concurs o bursă pentru studiul chimiei în străinătate. Memorialistul câştigă detaşat şi,

înarmat cu trei scrisori de recomandare de la Adolf von Baeyer, pleacă la Universitatea din Berlin, unde va studia neîntrerupt vreme de mai bine de şase ani.

Odată cu partea a doua a cărţii, se relatează activitatea ştiinţifică a savantului Dan Rădulescu, ce a avut şansa să îi cunoască şi chiar să colaboreze cu fizicianul Max Planck, cu filosoful Alois Riehl, şi cu chimistul Emil Fischer. Iată cum relatează prima întâlnire cu una din cele trei personalităţi ale vremii: *Bătrânul filozof mă primi imediat şi, după ce citi recomandările către ceilalţi, desfăcu şi scrisoarea închisă, destul de voluminoasă, care-i fu trimisă personal. După aceea începu un interogatoriu în toată regula...* Este abordat de către şeful de lucrări, un vechi docent cu titlul de profesor, H. Leuchs, care se oferă să îi fie îndrumător pentru eventuala lucrare de doctorat, şi care se dovedeşte un impostor ce încearcă să-şi însuşească prioritatea cercetătorului român asupra spiranilor. „Era primul meu contact cu jungla ambiţiei ştiinţifice şi mă simţeam derutat şi surprins în ţară străină, lovit în ceea ce căpătasem mai preţios sufleteşte de când venisem în Germania: admiraţia şi respectul pentru ştiinţa şi bunătatea sufletului german" (RĂDULESCU, 1979, 147). Deconcertat şi oarecum deziluzionat, are nevoie de contactul cu meleagurile natale şi decide să se întoarcă degrabă în ţară, pentru a se căsători, aşteptând însă momentul favorabil: „Nunta s-a oficiat în casă, după dorinţa mea, căci uram fracul. Mi se părea un veşmânt preţios şi ridicol, sentiment pe care îl am şi azi, moştenit probabil din strămoşi şi bunice cu crinoline". (RĂDULESCU, 1979, 153). În răstimpuri, scriitorul îşi aranjează la Berlin căminul în care urmau să stea cei doi logodnici, bursa urmând să i se prelungească până la sfârşitul lui 1913. „Pentru mulţi dintre cititorii acestor memorii, aceste dezvoltări istoric-filosofice vor constitui, desigur, un adaos cam obositor şi poate plictisitor. Dar, aşa precum am spus-o, de la început, scopul esenţial nu este să-mi amuz cititorii, ci ca ei să se aleagă cu informaţii în mare parte interesante, şi puţin cunoscute din trecutul chimiei şi fizicii, informaţii care m-au interesat foarte mult şi pentru mine, la vremea lor. Eu n-am dorinţa să amuz pe cititorii superficiali, ci şi să satisfac curiozitatea ştiinţifică, pentru care gândirea originală şi cunoştinţele ştiinţifice noi sunt cu adevărat amuzante, cum au fost întotdeauna şi pentru mine" (RĂDULESCU, 1979, 167). Altădată, oferă nenumărate detalii ştiinţifice, despre temele de seminar date de Max Planck, pe care autorul le accesibilizează întrucâtva. După susţinerea lucrării de doctorat, obţine *magna cum laude*, deşi profesorul Erdmann, unul dintre *căpcăunii* de la universitatea germană, îi zădărniceşte întrucâtva eforturile. Ulterior, *copilul teribil al seminarului*, Dan Rădulescu, spirit totuşi balcanic, se întoarce în patria natală: „*Peste vreo două zile, în gara Zoo ne aflăm în vagon cu fetiţa de un an în trenul direct pentru Bucureşti, înconjuraţi de prieteni şi colegi, care veniseră să-şi ia ziua bună de la fostul preşedinte al „Societăţii Academice Române"* (RĂDULESCU, 1979, 172). Prin 1913, îi scrie mentorului său, profesorul doctor Istrati, şi află un post vacant de asistent universitar tocmai la Iaşi. „Amintirile mele din scurta perioadă cât am fost profesor sunt dintre cele mai plăcute şi frumoase, atât din punct de vedere didactic, cât şi personal, şi aş putea zice, social." (RĂDULESCU, 1979, 183). Stilul direct şi obiectiv al scriitorului alternează cu scurte evocări despre la naşterea copiilor, legate de vechea idee de *ursită*. „Când a fost ziua botezului, chiar în momentul solemn, a survenit o eclipsă totală de soare care a impresionat pe toţi asistenţii." (RĂDULESCU, 1979, 191).

Agresiunea istoriei planează asupra acestei familii aparent fericite, iar autorul devine un lucid observator al evenimentelor războiului mondial care îl înconjura, „Simţeam cu indignare, ruşine şi milă dureroasă, rezultatele groaznice ale epidemiei holerice, care în 1913 decimase trupele noastre în Bulgaria" (RĂDULESCU, 1979, 198). Peste vreo doi ani, memorialistul este trimis în delegaţie la Berlin să facă rost de tehnologia de fabricaţie a aluminiului şi a electrozilor necesari, apoi la rafinăriile de la Câmpina, ca să supravegheze şi să controleze extracţia toluenului din benzinele de Arbănaşi. „*Între timp, pe front treburile mergeau tot mai rău. Opriţi o clipă de meterezele naturale ale Carpaţilor, duşmanii pătrunseseră în Oltenia şi înaintau tot mai adânc spre miezul ţării* (RĂDULESCU, 1979, 203). În contextul retragerii în Moldova, dezorganizarea capătă amploare, iar impresia de haos se intensifică. Spectacolul dezolant care cuprinde întreaga regiune rămâne adânc imprimat în sufletul memorialistului: o sumedenie de sonde ardeau *ca nişte facle gigantice.* În zorii acelei zile infernale, scriitorul este repartizat să plece din localitate cu aşa-numitul tren de distrugere, ultimul tren care pleca din localitate, care avea drept misiune să facă imposibilă temporar folosirea gării pentru inamic. Autorul este deosebit de expresiv în descrierea distrugerii acestui important obiectiv, dar şi în prezentarea întregii regiuni (*Linsă adeseori de limbile de flăcări ale unor explozii mai violente, aceasta părea gata, din moment în moment, să se mistuie şi ea în pălălaia uriaşă*). Evenimentele se precipită, cei doi soţi pierd singurul tren pe care îl mai aveau la dispoziţie, în care se urcaseră doar copiii lor, rămânând să găsească o altă soluţie disperată pentru a doua zi. (RĂDULESCU, 1979, 212).

În tumultul evenimentelor, disperarea oamenilor capătă amploare, şi totuşi scriitorul rămâne destul de senin în cursul evenimentelor. Tocmai de aceea se poate vorbi de o anumită forţă descriptivă a acestui tip de memorialistică, substantivul românesc **jale** constituind o emblemă elocventă a amalgamului de stări cunoscute în timpul războiului: „*Era o jale nespusă să priveşti, prin grădina fără garduri, urmele manuscriselor şi cărţilor, notelor de pian şi gardinelor jumătate consumate... Era tot ce rămăsese din cuibul nostru drag din Berlin, din amintirile scumpe, din biblioteca dragă, din chimicalele rare, din scrisorile de preţ, din tot ce, cu trudă, creasem şi adunasem an de an*" (RĂDULESCU, 1979, 221). Din fericire, un tânăr curier german se oferă să ducă şi să le aducă unele noutăţi de la Piteşti, unde se afla restul familiei Rădulescu, şi chiar un permis de trecere. Altădată, „Pe o burniţă rece de decembrie am pornit-o la drumul lung de două zile, ajungând noaptea la Târgovişte. A doua zi, după ce-şi ospătă iepele, vizitiul se închină şi pornirăm la drum înainte, ocolind calea mare complet desfundată de roţile artileriei grele şi luând-o pe ocolite, prin sate pustii şi prin lungi păduri fără să dăm peste ţipenie de om." (RĂDULESCU, 1979, 218).

Treptat se redeschid universităţile, iar asistentul Rădulescu este recomandat pentru susţinerea cursului de chimie organică. Totuşi, viaţa îi rezervă şi alte surprize; este nevoit să îşi transporte lucrurile personale dintr-o localitate în alta în cel mai neobişnuit mod cu putinţă, cu ajutorul unui vagon de marfă de la Piteşti la Bucureşti. *Astfel ne instalarăm cu toţii: Liseta, copiii, un văr al nostru care mergea de asemenea la Bucureşti să dea examen la drept, şi eu*. „Drumul în vagonul de marfă, ca şi *tamponul* lui Firică, au rămas de poveste în casa noastră, împreună cu semnificaţia cuvântului *triaj*

unde, în dimineaţa înnourată şi friguroasă de toamnă, am coborât cu toţii şi ne-am debarcat singuri troacele. Liseta cu copiii şi femeia de ajutor s-au dus după o trăsură, iar eu după un camion, în timp ce vărul păzea bagajele. Aşa mi-am făcut intrarea în Bucureşti ca tânăr profesor, iar aceasta a fost plină de dificultăţi, ca un fel de prevenire la cele ce mă aşteptau." (RĂDULESCU, 1979, 225). Apoi se referă la sala de curs şi laboratoarele practice, care se aflau într-o stare deplorabilă, fără *reactivi, sticlărie, dopuri de plută, tuburi de cauciuc; lipsea literalmente totul*. Ulterior, problemele scriitorului devin aproape insurmontabile: o parte din locuinţă este laborator, iar o parte, bucătărie, îngreunând starea de lucruri destul de precară. Odată, un tablou enorm cu ramă grea, care înfăţişa pe vechea gazdă, este cât pe ce a se prăbuşi peste patul unde dormeau copiii scriitorului, dacă nu ar fi avut prezenţa de spirit necesară de a-i fi trezit mai devreme, şi în consecinţă de a-i fi îndepărtat din locul iminentului accident, lucru care confirmă încă o dată capacitatea de premoniţie a memorialistului.

Fragmentele preponderent literare alternează cu pasaje ştiinţifice, din cariera autorului de fizician şi chimist. Termeni specifici, ca *heterocicli*, *coloranţi*, *alcaloizi*, *proteine*, sunt frecvenţi mai ales când se relatează despre activitatea de la Institutul de chimie tehnologică, şi când aminteşte în treacăt despre şcoala de chimie organică clujeană. Mai târziu, D. Rădulescu se retrage din nou cu familia la Văleni şi Piteşti. „Dar să revenim la succesiunea evenimentelor din vara lui 1918. Cu cât vara înainta, cu atât mai insistente erau zvonurile despre înfrângerea germană, capitularea iminentă a Germaniei..." (RĂDULESCU, 1979, 231). În afară de lupta de pe front, „Se ivi ucigătoare, ca o ciumă din vremurile vechi, faimoasa *gripă spaniolă*, o bronhopneumonie virotică faţă de care medicina se arăta neputincioasă, aşa că străbătu fulgerător întreaga Europă, abia izbăvită din iadul tranşeelor." (RĂDULESCU, 1979, 240). Cel mai important moment din cariera scriitorului este acela când unchiul său îl anunţă că se va înfiinţa o universitate românească la Cluj, în locul celei ungureşti. În primăvara lui 1919, înmânează deci ştafeta maestrului Ostrogovici, catedra care i se cuvenea de drept, devenind din profesor însărcinat cu susţinerea cursului, simplu şef de lucrări. Despre *Descălecarea chimiei moderne la Universitatea din Cluj* există un capitol referitor la activităţile de pionierat ale chimiştilor clujeni, conţinând şi câteva portrete elocvente. „Ostrogovici era un sentimental sensibil, mândru şi intransigent, ceea ce constituie complexul cel mai defavorabil într-o ţară străină, mai cu seamă în condiţiile şi cu oamenii care alcătuiau, pe atunci, facultatea de chimie din Bucureşti" (RĂDULESCU, 1979, 252). Scriitorul pare a avea două ipostaze în acelaşi volum: una elevată şi austeră; cealaltă, mai terestră şi mai umană. *Hotărârea însă era luată. Veneam la Cluj ! Lăsam Bucureştiul pentru a lucra în Transilvania şi de aceea, în noiembrie când venirăm definitiv în Cluj, planul nostru de organizare era gata* (RĂDULESCU, 1979, 260), adaugă cu entuziasm reţinut autorul. De multe ori, se arată lipsurile inimaginabile care le îngreunează activitatea: nu era sticlărie suficientă, nici măcar eprubete, gazul nu funcţiona, balanţele găsite în laboratoare erau *antediluviene*, iar condiţiile de lucru *atingeau un zero absolut*. Se pare că memorialistul este înzestrat şi cu oarece spirit antreprenorial, căci îl convinge pe ministrul de atunci, Valeriu Branişte, să pună echipei o importantă sumă de bani la dispoziţie, şi strecoară într-o convenţie dintre statul

român şi banca de credit necesităţile concrete ale viitorului laborator, în aparatură, sticlărie şi substanţele chimice necesare.

Din memorialistica indirectă, din scrisori, aflăm despre *lungul drum al Clujului*, despre vestitele trăsuri populare de pe dealul Feleacului, despre amabilitatea gazdei, doamna Rădulescu, soţia scriitorului, despre excursiile montane făcute cu întreaga echipă, în sfârşit despre ambianţa colegială care domnea la serviciu. (RĂDULESCU, 1979, 268). Odată cu luarea în primire a acestor materiale, se trece în anul următor la amenajarea şi inventarierea bibliotecii de specialitate, şi la dotarea acesteia cu revistele folositoare. Atunci când vorbeşte de *iluzii neîmplinite*, autorul îl prezintă pe ieşeanul Gheorghe Spacu, profesor agregat, care ,,Era un om arătos şi plăcut, dar mândru, serios şi protocolar, deşi foarte inteligent; era un tip foarte autoritar, care ţinea la disciplină, punctualitate şi autoritate ierarhică, exact ca un bun militar, şi de aceea atmosfera de cordială afectivitate care domnea în institutul nostru îi era profund antipatică" (RĂDULESCU, 1979, 275).

Prin forţa organizatorică a lui Rădulescu, instituţia îşi recapătă vigoarea profesională, făcându-se de acum, după cum povesteşte, combustii pentru azometrie, crioscopii şi tonometrii în diferiţi solvenţi, excelente separări, rafinări în vid ş. a. m. d. Între timp, tot memorialistul se zbate să suplimenteze veniturile institutului, aşa cum făcuse şi odinioară. Următorul capitol completează deci consideraţiile despre punerea la punct a laboratorului de chimie organică, subliniind faptul că în perioada 1919-1922, activitatea personală, dar şi a celorlalţi descălecători, după cum îi numeşte, era foarte fervent㠔. Dacă limbajul abundă în termeni de specialitate, precum *alcooli*, *fenoli*, *amine*, *aldehide*, *cetone*, *valenţe* etc., atmosfera academică este condimentată de unele accente anecdotice, de pildă chiar despre examinatorul Rădulescu, despre care studenţii lansează ideea următoare: ,,Cât doarme profesorul [care de fapt asculta atent cu ochii închişi], să ştii că e bine, dar cum se trezeşte, haiti ! te-a şi prins cu o prostie pe care te mai şi pune s-o repeţi !" (RĂDULESCU, 1979, 281). Este de la sine înţeles aşadar, că tot aici, la Cluj, se dezvoltă o pepinieră de studenţi foarte bine pregătiţi în materie.

Altădată, profesorul face din nou o incursiune în Germania, în vederea dotării laboratoarelor de chimie fizică şi electrochimie, în principal cu aparate spectrale Zeiss. În acest context vast şi laborios, se ivesc desigur şi noi idei, căci *Toate temele erau originale până la virginitate, adică nu mai fuseseră cercetate până atunci nicăieri şi de nimeni* (RĂDULESCU, 1979, 290). Însă desfăşurarea aceasta intelectuală fastuoasă şi fructuoasă, până la un punct, începe să se destrame încetul cu încetul, pe fondul evenimentelor istorice nefavorabile, pe care scriitorul le întrevede cu obişnuita intuiţie, şi le deplânge cu asupra de măsură: ,,Pierderea temporară a Clujului, în 1940, sub dictatul hitlerist, a dus la distrugerea parţială şi la dezorganizarea laboratoarelor mele, şi a pus capăt carierei mele universitare" (RĂDULESCU, 1979, 295). Max Planck este primul savant străin căruia îi face cunoscute realizările personale din acea perioadă şi un volum al colectivului de fizicieni şi chimişti de la universitatea clujeană. Dar savantul, care obţinuse între timp premiul Nobel, nu mai este chiar atât de receptiv la ideile lui Rădulescu, ca în tinereţea germană.

În cele din urmă, autorul declară că se hotărâse definitiv, dată fiind anvergura muncii ştiinţifice propriu-zise, să evite orice altă activitate profesorală cronofagă şi observă că a izbutit să se ţină la distanţă de toate funcţiile oferite. *Duceam o muncă istovitoare, dar eram fericit. Laboratoarele erau un model de organizare, eleganţă şi curăţenie: mesele şi podeaua de parchet străluceau, iar în această ambianţă totul era la punct sub raport ştiinţific*. Alături de el îl are şi pe inimosul tânăr Valeriu Moga, viitorul său ginere. Tot în acelaşi context, memorialistul îl evocă pe cunoscutul Nicolae (Nae) Bărbulescu de la Bucureşti, un alt tânăr *cu spiritul de cercetare fizico-moleculară gata format*. Nume sonore ale ştiinţelor, dar şi din domeniul socio-uman, sunt vehiculate pe parcursul întregului volum, cum ar fi, de pildă, profesorul de psihologie Ştefănescu-Goangă care, în 1927, îi recomandă pentru postul de asistent pe Dan Giuşcă, dar şi pe nepoata sa, Florica Bărbulescu. „Dar toate încercările de a da peste o lege generală a relaţiilor dintre intervale au dat greş până la venirea lui Coriolan Drăgulescu, valoros şi dinamic colaborator (RĂDULESCU, 1979, 303)". Inventarul elogiilor nu se opreşte prea curând, autorul fiind atent la fiecare profil, în ceea ce îi priveşte pe colaboratorii săi, şi asigurându-le, cel puţin prin intermediul *Memoriilor*, un loc stabil în posteritate. Obiectivitatea aprecierilor este dată şi de faptul că, între numeroşii co-echipieri, îi rezervă un loc binemeritat şi fiului său, Fluor Mihail Rădulescu, însă fără a exagera cumva contribuţia acestuia, *elegantele şi meticuloasele lui lucrări*. Revenind în cerc aproape concentric, adică la consideraţiile de la începutul cărţii, scriitorul subliniază valoarea intuiţiei în domeniul ştiinţelor, caligrafiind-o cu majusculă: *Eu sunt convins că pentru a asigura viitorul dezvoltării rodnice a ştiinţei noastre, pentru care se fac atâtea admirabile sacrificii, ar trebui, înainte de toate, să ne forţăm să reintroducem ori pe unde s-o putea* **intuitivitatea** (RĂDULESCU, 1979, 313).

Ultimele trei capitole din volum se încarcă iarăşi de literaturitate, căci memorialistul scrie: „În precedenta secvenţă, poate ca nicăieri altundeva, sună intens toxinul bătrâneţii, de fluxul ameninţător al căreia m-am temut chiar din clipa când am fost ispitit să încep aceste memorii. Toxinul acesta spune: *Grăbeşte-te, bătrâne, căci iată noaptea vine ! Spune mai repede şi mai scurt ce ai de spus !*" (RĂDULESCU, 1979, 319). Cea dintâi figură emblematică şi impunătoare ce i se perindă prin faţa ochilor închipuirii la vârsta senectuţii este *figura blândă a bunului Emil Racoviţă*. O altă *ilustraţie internaţională a facultăţii noastre din Cluj* era Dimitrie Pompei, iar alt *scump şi admirat prieten* mai era George Vâlsan. Este admirabil faptul că, după lucrul de laborator asiduu, colegii mai aveau timp şi pentru socializare: *Erau foarte frecvente pe atunci întâlnirile noastre de seară la o cafea, după încheierea muncii cotidiene*. (RĂDULESCU, 1979, 323). Este remarcabilă, de asemenea, alegoria referitoare la experimentaţii oameni de ştiinţă care, absorbiţi în mare parte de preocupările lor, se detaşau chiar de contextul istoric aberant de atunci, părând asemenea unor alpinişti de excepţie, care însă nu realizau *prăpădul ciclonului nimicitor al războiului hitlerist, care se aduna peste capetele acestora*. Tragedia evacuării iminente, inclusiv a laboratoarelor universitare aranjate cu atâta trudă, pare insurmontabilă. *În acele împrejurări, probabilitatea de a ne putea reorganiza serios mi s-a părut practic nulă. Se părea că „marea ţesătoare" – soarta mea, mă silea să-mi schimb drumul preocupărilor de pân-acum şi să iau altul, pe care ea, probabil, că mi-l*

va arăta, căci – credeam eu – misiunea mea de atomist era încheiată. N-aveam decât să trag consecinţele (RĂDULESCU, 1979, 330).

Datorită unor circumstanţe oarecum favorabile, activitatea generală a omului de ştiinţă nu se opreşte aici, pentru că este invitat, printr-un curier special, în calitate de consilier ştiinţific, la „Creditul Minier", în domeniul metalurgiei. Totuşi, *ziua grea a plecării, a despărţirii pentru totdeauna de Clujul şi de locurile iubite* vine să întețească neagra melancolie care se abătuse peste sufletul memorialistului, şi peste toată provincia transilvană, greu încercată de iureşul istoriei (*Mi-era frig în suflet...*). Notaţiile concrete ale mutării întregesc atmosfera şi circumstanţele destul de dificile, pe care însă autorul, rămas consecvent în formula seninătăţii aproape absolute, le aşterne neutru pe hârtie: *La Bucureşti mă instalai provizoriu în casa tatălui meu, moştenită de cele două surori mai mici. Ele ne primiră cu multă căldură, deşi eram împreună cu copiii; iar noi rămaserăm acolo până după cutremur, căci casa era încăpătoare, deşi mică în aparenţă* (RĂDULESCU, 1979, 337). Mai departe, scriitorul se referă la o întreagă epopee profesională, în care inevitabil se strecoară şi elemente ştiinţifice: este vorba de încercarea de revigorare a ţării de după război, în care este angrenat, cu sau fără voia lui, ca *profesor şi distins savant*. continuare, spre finalul cărţii, memorialistul arată cum ajunge să se ocupe exclusiv de valorificarea la scară industrială a stufului, bogăţia naturală a Deltei Dunării. Tot aici inserează unele pasaje anecdotice despre lupta surdă pentru resurse dintre ruşi şi nemţi. Scriitorul dovedeşte un curaj ieşit din comun atunci când se împotriveşte, atât cât este cu putinţă, exploatării stufului românesc de către nemţi, dar, până la urmă, găseşte o soluţie de compromis favorabilă statului român.

Unele tribulaţii ştiinţifice, ducând cu gândul la îndeletnicirile medievale ale alchimiştilor, creează o atmosferă aparte, deasupra căreia planează mai ales laborioase secrete de fabricaţie. La un moment dat, autorul se confruntă cu o situaţie mai spinoasă, atunci când insistă să îşi aleagă singur specialiştii pentru fabricarea penicilinei cristalizate, şi primeşte următoarea replică tăioasă: *La noi în U.R.S.S. o astfel de condiţionare ar fi fost considerată un adevărat refuz de serviciu, cu toate consecinţele (închisoarea sau, cel puţin, deportarea în taigaua siberiană)* – (RĂDULESCU, 1979, 339). Însă, până la urmă, „Adjunctul, mai ales, mă felicită cu multă căldură, şi ambii mă tratară cu o cafea admirabilă, de o calitate cum nu mai văzusem de mulţi ani, şi îmi oferiră nişte ţigări la înălţimea cafelei." (RĂDULESCU, 1979, 341). De fapt, scriitorul accentuează unele aspecte care, în alt context, ar putea părea plictisitoare, pentru a izola cumva sabotorii, pe care îi numeşte ca atare, de restul oamenilor oneşti. Volumul cunoaşte şi un *Epilog* în care, mai întâi, memorialistul se arată adânc mâhnit de soarta necruţătoare a propriei sale fiice [Marta Bărbulescu] care se stinge prematur. „Astfel că atunci când revenii, ostenit şi adânc deprimat, însoţit numai de soţia mea şi de fiul meu cu familia lui, în cabana noastră din piscul Sinăii, sub influenţa boalei grele care îmi mâna de mult trupul bătrân şi istovit ca niciodată înainte, simţii cum creşte în suflet buruiana amară a pesimismului descurajat şi descurajant" (RĂDULESCU, 1979, 346). Auto-portretul dezolant din final, în dezacord cu robusteţea fizică şi morală a savantului de odinioară, încheie opul de amintiri într-un ton cenuşiu, neguros şi lipsit de speranţă. În finalul propriu-zis, memorialistul se adresează aproape în mod direct cititorilor, luându-şi un

rămas-bun pe care altfel nu şi l-ar fi dorit, şi evocând-o, iarăşi şi iarăşi, pe *Marea ţesătoare*, „care mi s-a arătat ca aievea în dimineaţa copilăriei mele, ţesând severă la giganticul ei război, şi care a fost, aşa cum am văzut în aceste memorii, nemaipomenit de bună cu mine, copleşindu-mă cu darurile ei, cu mult înainte de a le fi putut merita cât de cât (RĂDULESCU, 1979, 349)."

Bibliografie generală:

Enciclopedia Argeşului şi Muscelului, vol. III, Biblioteca Judeţeană „Dinicu Golescu"- Argeş, Piteşti, 2012

LIICEANU, Gabriel, PLEŞU, Andrei, *Despre destin. Un dialog (teoretic si confesiv) despre cea mai dificila tema a muritorilor*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2020

Mimesis and Diegesis: A Narratology of - ProQuest - Automatic Identification of Narrative Diegesis and Point of View (aclanthology.org), Joshua D. Eisenberg and Mark A. Finlayson, *Automatic Identification of Narrative Diegesis and Point of View*)

RĂDULESCU, Dan, *Memorii. 65 de ani de activitate ştiinţifică şi culturală între anii 1902 şi 1967*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1979, 352 pagini

Microsoft Word - anale vol I.doc (idsi.md)

STAROBINSKI, Jean, *Melancolie, nostalgie, ironie*, Editura Meridiane, Bucureşti, 1993

THE IMPORTANCE OF MUSIC IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES – TEACHING ROMANIAN AS A FOREIGN LANGUAGE

Silvana Diana STOICA
Lecturer PhD, University Politehnica of Bucharest

Abstract: Many researchers have highlighted the positive impact that songs have on the learning process in general and especially on language learning. Studies of motivational psychology and didactics for the teaching of languages have demonstrated the importance of intrinsic motivation correlated with pleasure and curiosity for favoring a deep and lasting learning process. There is no language acquisition without motivation that comes from three sources: pleasure, need and duty. All language teachers know that the usual reaction of students when listening to a song is sheer pleasure. From a neuro-linguistic point of view, songs are extremely useful for language learning because they activate both hemispheres of the brain by exposing the person to an input containing both music and words, in an alternating way, that is, in a global and analytical way. A song triggers a vast array of emotions and it has been scientifically proven that music has positive effects on learning, facilitating memorization; for this reason certain genres of music are used at various stages of learning.

Keywords: impact, songs, learning, motivation, acquisition

In this paper I am going to present some ways songs can be used in learning foreign languages, in general, and Romanian as a foreign language, in particular.

From a neuro-linguistic point of view, songs are extremely useful for language learning because they activate both hemispheres of the brain by exposing the person to an input containing both music and words, in an alternating way, that is, in a global and analytical way. A song triggers a vast array of emotions and it has been scientifically proven that music has positive effects on learning, facilitating memorization; for this reason certain genres of music are used at various stages of learning. Using songs in class is extremely a useful method when it comes to teaching foreign languages, as it encourages students to use the target language and it also helps them get rid of frustrations. Everybody has a shortlist of favorite songs that reminds them of some particular moments in their life experience. Songs can be helpful in practising listening and speaking, as well as pronunciation.

Learning and memorizing words and phrases by repetitively listening to the text without diminishing or losing motivation due to various activities that can be used;

- effective exercises for practicing pronunciation through the relevant use of the rhythm of the song the multi-sensory stimuli that songs present by involving both hearing and sight (for example, when using a video for the song presented) a way to improve communication skills through various types of exercises that can be used;
- learning through emotional involvement and with the help of dramatization of the text;

- the importance of lyrics which, regardless of the composer's importance, represent a literary or poetic text, and which, in combination with the melody, are an excellent way of conveying emotions;
- cultural aspects: in some cases the texts of the songs can be extremely useful in teaching elements of culture and civilization, history, geography and traditions specific to a country;
- songs can also be used in autonomous learning;
- through a song and the video that accompanies it, students can familiarize themselves with a country even if they have not had the opportunity to visit it;
- many students have got familiar with the Romania in the '80s through the songs that I am presenting in the class. They can thus notice the fashion style of those times, how language evolved since then and how a certain music style influence certain generations;

Music as a means of learning has recently received more and more attention from teachers and researchers. It has been highlighted that music facilitates memorization and it helps with acquiring new vocabulary. Since most of songs are sung by native speakers, learning foreign languages through songs is also efficient in pronunciation and it also improves listening skills, it has a huge impact at an emotional level and it has an increased motivation.

Almost everybody loves music and many teachers have noticed the benefits of using it during the classes: either to use it as a method in teaching grammar and vocabulary in a relaxing way, or simply as a way of calming students before or during an exam, for example. Most of the vocabulary used in songs is familiar to most people and this makes the lyrics easy to remember. Using songs is an effective way to practice pronunciation and intonation, as most songs are sung by native speakers and this gives students a great confidence. Through songs, students can get familiar with the culture and the people from the specific country of the language they study and this can help teacher devise extra activities on culture and civilization topics. The affective component of music is not to be neglected. Students get attached to a certain culture, country through songs. An eloquent example from a personal experience is when in Azerbaijan, I met a former student, who studied Romanian intensively at the University Politehnica of Bucharest and who started singing a Holograf song in the middle of the street. This song brought back wonderful memories from his time spent in the Romanian class, together with his classmates. Nowadays, studies have shown that the best results in the learning process are acquired if learning takes place in a relaxed learning environment, with minimum anxiety and pressure and a huge emphasis on positive psychology that greatly stimulates motivation.

Songs are an extraordinary means to learn the target language. Being exposed to the lyrics of the song can help the learner to remember and internalize the structure of the language and it also contributes to focusing on meaning rather than on accuracy.

Studies have demonstrated that the development and improvement of a skill occurs only when a connection is made between the left hemisphere and the right hemisphere. What is the connection between music and all this? Why are both hemispheres of the brain activated when we use music in teaching and learning? In a song, emotion and language are always found together - they are inseparable. They coexist assuring the constant passage and connection between rational and irrational and vice versa. Rhythm makes songs a wonderful resource and it helps students memorize the words more easily. Most people like singing and dancing which makes this method one of the most efficient and enjoyable method in learning foreign languages.

Obviously not every song is suitable for teaching/learning. However, there is a wide variety of online songs that are useful for this purpose for teachers. For a proper selection of the most relevant songs to suit specific tasks, certain issues must be taken into consideration:

- the lyrics cannot be used as they are, they must be transformed in a didactic resource;
- songs must be used according to the level of the class and they must be adapted to the level and the cultural context;
- songs should be adapted to a certain age range and they should be an authentic material;

The activities based on songs should not contain very diverse grammar structures that might confuse students. Teachers should focus on simple and familiar songs that are easy to remember and reproduce.

When can songs be used? In the classroom there are many stages during which teachers can use the songs for different purposes. For instance, songs can be used at the beginning of the lesson, as warm up stage, to encourage students to initiate discussions and get to know each other better. Later, during the lesson, teachers can use songs to introduce a new theme or topic, e.g. Christmas traditions (colinde, in the Romanian context), words that describe feelings, personality, expressions. Also, the use of songs can be an extremely useful resource in consolidating vocabulary, revising and strengthening grammar rules, practising pronunciation and intonation and for enhancing reading and comprehension. When songs are used in teaching, the basic steps to follow are the following: pre-listening activities, activities during listening, after listening tasks. Each of these three steps corresponds to one of the three stages in the wider teaching/learning process.

Here are some stages and techniques where songs are a useful resource to explore.

- elicitation - the title of the song is written on the board and students should work out the theme of the song;
- students are presented different stories that lie behind the song and they have to decide which one is more close to reality. Afterwards, they are given the true story behind the song;

- a few words are presented on the board and the task of the students is to find synonyms and antonyms for the words originally offered in the text of the song;
- slips of paper – lyrics can be prepared on separate strips of paper for use in a competition. Students will be split into two groups. The objective of this activity is to arrange the lyrics of the song in a logical order. The group that manages to assemble the text of the song with the fewest mistakes after the second listening will receive a gift/reward;
- matching - this type of activity can be used to match synonyms, phrases, expressions with the appropriate pair according to the meaning, or to retrieve the right half of a word.

Follow-up listening activities: in cases where songs are used in teaching activities, post-listening activities are just as important as the first two stages. Here are presented some useful and relaxing strategies through which after listening stage can be fully exploited:

- discussion – questions about the subject of the song are presented and they will then be discussed with the students either in pairs or in groups.
- topics for conversations or writing activities may also be presented: an interesting message or topic on which students could converse, provide explanations, hold debates or on the basis of which writing activities could be organized.
- the teacher can devise games, quizzes, crosswords - these are very good ways to use/practice vocabulary or grammar elements taught through songs.

The reason teachers use songs in classroom activities is that they create a relaxed atmosphere and, in addition, are a motivational factor for the students. They fit best into the case of pop music, which is undoubtedly largely inoculated in the culture of the younger generation. Another way where songs are a wonderful resource is karaoke. During listening activities, students develop listening and comprehension skills; by using songs, students acquire new words and they can improve pronunciation. Through a careful selection of the songs used in karaoke, teachers can help students enhance confidence in using a foreign language, they will help them with pronunciation and also facilitate building a sense of community and they feeling that learning can be easy and fun.

Conclusion

All teachers have experienced the frustration of having to keep students focused and motivated for a long period of time. Nowadays, students expect students to use creative methods that will ease the learning process. Music is a universal teaching tool as it is universal and it is used in all cultures and languages. Therefore, using music in class can be a very motivating resource used for students of various age ranges. The songs used in class must be carefully selected, having in mind the specific tasks (vocabulary,

grammar, pronunciation, topics of discussion). Songs must be selected as to best fit the required level of the class. It can be very frustrating for beginners to listen to a song that is not appropriate to their level. Songs must be selected based on the cultural background of the students, bearing in mind that some themes can be considered offensive by certain cultures.

References

Abbott, M. (2002) "Using Music to Promote L2 Learning Among Adult Learners." TESOL Journal 11 (1): 10-17.

Adkins, S. (1997) "Connecting the Powers of Music to The Learning of Languages." The Journal of the Imagination in Language Learning IV: 40

Flowerdew, J. and Miller, L. (2005) Second Language Listening: Theory and Practice. Cambridge: Cambridge University Press.

Gibbons, P. (2002) Scaffolding Language, Scaffolding Learning. Portsmouth, NH: Heinemann.

Griffee, D. (1988) "Songs and Music Techniques in Foreign and Second Language Classrooms." Cross Currents 15 (1): 23-35.

Griffee, D. T. (1990) "Hey Baby! Teaching Short and Slow Songs in the ESL Classroom. TESL Reporter 23 (4): 67-72.

Jolly, Y. S. (1975) "The Use of Songs in Teaching Foreign Languages." The Modern Language Journal 59 (1-2): 11-14.

Levitin, D. J. (2007) This is Your Brain on Music: The Science of a Human Obsession, Plume/Penguin.

Murphey, T, (1992) Music and Song. Oxford: Oxford University Press.

Ur, P. (1992) Teaching Listening Comprehension. Cambridge: Cambridge University Press.

Ur, P. (2009) A Course in Language Teaching: Theory and Practice. Cambridge: Cambridge University Press.

ANALYSIS OF THE LEGAL PROVISIONS REGARDING THE GENERAL REGIME OF INFORMATION ON ADOPTION

Ioana Raluca TONCEAN LUIERAN
Lecturer, Phd, „Dimitrie Cantemir" University, Târgu Mureș

Abstract: Adoption is governed throughout the entire procedure by the principle of confidentiality. But the adoptee's right to know and establish his identity is guaranteed by art. 26 para. (1) of the Romanian Constitution, according to which "authorities respect and protect intimate, family and private life". Interests regarding the information on the adoption can be multiple, and the holders of the request can be both the adopted person and the natural parents or biological relatives. However, access to this information may disrupt the lives of other participants in the procedure. That is why the legislator paid special attention to the general legal regime of information regarding adoption, which is established by special law, respectively Law no. 273/2004 regarding the adoption procedure. The present study proposes an exhaustive analysis of domestic and international regulations regarding information on adoption, as well as the procedure to be followed to obtain it.

Keywords: adoption, the confidentiality of the adoption, the identity of the adopted person, the information regarding the adoption, natural parents.

Principiul garantării confidenţialităţii adopţiei

În prezent, adopţia este guvernată de un set de principii care contribuie la eficientizarea întregii proceduri. Dintre acestea, principiul confidenţialităţii permite asigurarea securităţii informaţiilor cu privire la identitatea persoanelor implicate în procedură. Convenţia europeană în materia adopţiei de copii[1] prevede în art. 22 cerinţa ca statele semnatare să adopte reglementări ca adopţiile să aibă loc, după caz, fără dezvăluirea identităţii adoptatorului către părinţii fireşti. Totodată, Convenţia impune ca procedura în faţa instanţei să se desfăşoare sau cel puţin să poate fi autorizată a se desfăşura cu „uşile închise".

Principiul confidenţialităţii este consacrat explicit de art. 1 lit. f) din Legea nr. 273/2004 privind procedura adopţiei[2], astfel că datele de identificare ale adoptatorului sau, după caz, ale familiei adoptatoare, precum şi cele ale părinţilor fireşti sunt confidenţiale.

Pe parcursul desfăşurării adopţiei, părinţii naturali şi adoptatorii nu se întâlnesc, neavând acces la datele de identificare ale fiecăruia. În acest sens, părinţii fireşti sunt chemaţi să îşi dea consimţământul la adopţie în condiţii de maximă confidenţialitate, în camera de consiliu şi fără a se indica date cu privire la adoptator sau familia adoptatoare[3].

[1] *Convenţia europeană revizuită în materia adopţiei de copii* de la Strasbourg a fost adoptată în 27 noiembrie 2008 şi ratificată prin Legea nr. 138/2011, publicată în Monitorul oficial al României nr. 515 din 21 iulie 2011.
[2] Legea nr. 273/2004 privind procedura adopţiei a fost publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 557 din 23 iunie 2004, fiind ulterior modificată, completată şi republicată.
[3] A se vedea O. Mihăilă, *Adopţia. Drept român şi drept comparat*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2010, pp. 57-58.

Aşa cum am arătat anterior[4], considerăm că principiul confidenţialităţii îl protejează, pe de o parte, pe adoptator de orice şicanări din partea părinţilor fireşti, care ar putea recurge la şantaj sau orice alte ingerinţe, iar pe de altă parte, pe părinţii fireşti de orice presiuni pe care le-ar putea efectua persoana sau familia adoptatoare.

Totodată, urmare a încuviinţării adopţiei, adoptatul se desprinde de „relaţiile fireşti", rezultate din faptul biologic al naşterii într-o anumită familie şi intră în legături familiale noi – rudenie civilă, devenind parte a familiei care l-a adoptat. Cu alte cuvinte, concomitent cu crearea unei noi filiaţii civile, filiaţia firească încetează. Astfel, aplicarea principiului confidenţialităţii este justificată şi din prisma adoptatului.

Cadrul legislativ al informaţiilor privind adopţia

Totuşi, dreptul la identitate al fiinţei umane este garantat şi recunoscut de numeroase acte normative interne şi internaţionale. Din conţinutul complex al dreptului la identitate rezultă şi dreptul de a-şi cunoaşte originile şi propriul trecut. Potrivit art. 7 din Convenţia cu privire la drepturile copilului[5], acesta, „în măsura posibilului, are dreptul de a-şi cunoaşte părinţii şi de a fi îngrijit de aceştia". Printr-o identitate de exprimare, dispoziţia este preluată de art. 9 alin. (2) din Legea nr. 272/2004 privind protecţia şi promovarea drepturilor copilului[6].

Aşa cum s-a constatat în doctrină[7], dreptul la cunoaşterea identităţii biologice a fost interpretat de Curtea europeană a drepturilor omului din perspectiva art. 8 – Dreptul la viaţă privată din Convenţia europeană a drepturilor omulu[8]. Potrivit jurisprudenţei, statelor membre le revine obligaţia pozitivă, de a crea cadrul legal necesar care să asigure accesul la informaţiile pentru cunoaşterea propriei identităţi[9].

---

[4] A se vedea I.R. Toncean Luieran, *Adopția conform noilor reglementări interne ale României*, Editura Universul Juridic, București, 2020, pp. 87-88.

[5] *Convenția cu privire la drepturile copilului* a fost adoptată de către Adunarea Generală a Organizaţiei Naţiunilor Unite la data de 20 noiembrie 1989 și ratificată prin adoptarea legii Legea nr. 18/1990 pentru ratificarea Convenției cu privire la drepturile copilului, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 108 din 28 septembrie 1990 și, apoi, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 314 din 13 iunie 2001.

[6] Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului a fost publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 557 din 23 iunie 2004 și, apoi, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 159 din 5 martie 2014, fiind ulterior modificată și completată.

[7] A se vedea, S. Stoicescu, *Dreptul adoptatului de a-și cunoaște originile versus principiul confidențialității informațiilor. Compatibilitatea reglementării naționale cu jurisprudența CEDO*, în Curierul Judiciar, nr. 7/2021, pp. 393-394.

[8] *Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale* a fost adoptată la Roma la data de 4 noiembrie 1950 și ratificată prin Legea nr. 30/1994, publicată în Monitorul Oficial al României nr.135 din 31 mai 1994, fiind ulterior modificată și republicată.

[9] Având în vedere faptul că vorbim despre mai mulți titulari, atât ai dreptului la viață privată cât și în ceea ce privește dreptul de a obține informații, amintim că legiuitorul nostru a subliniat că trebuie avute în vedere, printre altele, nevoile și aspirațiile diferite ale persoanelor în asigurarea egalității de șanse, pe de o parte, iar pe de altă parte reducerea inegalităților și eliminarea discriminării, ca aspecte pentru care luptă atât organismele internaționale cât și instituțiile interne. Pentru mai multe de detalii în acesta sens, a se vedea O.V. Nagy, *Egalitatea de șanse*, în Journal Of Romanian Literary Studies, Editura Arhipeleag XXI Press, Tg. Mureș, 2022, p. 674 și O.V. Nagy, *Reducerea inegalităților și a discriminării la nivel mondial*, în volumul Simpozionului național cu participare internațională, Noi paradigme ale educației și cunoașterii, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2021, p. 46.

Analizând mai multe speţe de acelaşi tip, doctrina[10] a arătat că este incident dreptul la viaţă privată al mai multor titulari, respectiv al adoptatului, al familiei adoptatoare şi al familiei biologice, însă simpla existenţă a unui raport juridic nu a avut relevanţă, cât existenţa *de facto* a unei legături familiale.

Sub denumirea generică „Informaţiile cu privire la adopţie", art. 474 din Codul civil[11] statuează că „modul în care adoptatul este informat cu privire la adopţie şi la familia sa de origine, precum şi regimul juridic general al informaţiilor privind adopţia se stabilesc prin lege specială". Normele speciale sunt prevăzute la Capitolul V (art. 75-83) din Legea nr. 273/2004 privind procedura adopţiei, coroborate cu Metodologia privind contactarea părinţilor fireşti sau a rudelor biologice, accesul adoptatului la informaţii vizând originile sale şi propriul trecut, precum şi accesul părinţilor fireşti sau al rudelor biologice ale persoanelor adoptate la informaţii referitoare la persoana adoptată, aprobată prin H.G. nr. 448/2017[12].

Referitor la informaţiile privind adopţia, în temeiul art. 83 din Legea nr. 273/2004, acestea se păstrează minimum 50 de ani de la data rămânerii definitive a hotărârii de încuviinţare a adopţiei. Datele care sunt păstrate vizează identitatea părinţilor fireşti, precum şi istoricul medical al copilului şi al familiei sale. Legea nr. 273/2004 nu ne indică unde se păstrează această evidenţă, însă cel mai probabil e vorba despre Autoritatea Naţională pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilităţi, Copii şi Adopţii[13], autoritate însărcinată să sprijine persoana adoptată în vederea exercitării dreptului de a-şi cunoaşte originile şi propriul trecut.

Ab initio trebuie să subliniem faptul că adoptatorii au obligaţia să informeze copilul că este adoptat. Informarea este graduală, dacă este cazul, şi se face cu concursul compartimentului de adopţii din cadrul Direcţiei generală pentru protecţia drepturilor copilului de la domiciliul acestuia, „al organismelor private autorizate, al cabinetelor individuale, al cabinetelor asociate sau al societăţilor civile profesionale de asistenţă socială şi/sau de psihologie"[14]. Desigur, aceste organisme trebuie să fie acceptate de A.N.P.D.C.A., cu care să fii încheiat convenţii de colaborare.

De asemenea, din analiza dispoziţiilor legale, rezultă că titularul cererii de informaţii poate fi adoptatul[15], părinţii biologici sau rudele biologice ale acestuia[16].

Accesul adoptatului la informaţii privind adopţia

[10] A se vedea S. Stoicescu, *op. cit.*, p 394.
[11] Legea nr. 287/2009 privind Codul civil a fost publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 511 din 24 iulie 2009 şi, apoi, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 505 din 15 iulie 2011, fiind ulterior modificată şi completată.
[12] H.G. nr. 448/2017 pentru aprobarea Metodologiei privind contactarea părinţilor fireşti sau a rudelor biologice, accesul adoptatului la informaţii vizând originile sale şi propriul trecut, precum şi accesul părinţilor fireşti sau al rudelor biologice ale persoanelor adoptate la informaţii referitoare la persoana adoptată a fost publicată în Monitorul Oficial al României, nr. 524 din 5 iulie 2017, în continuare *Metodologia*.
[13] Autoritatea Naţională pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilităţi, Copii şi Adopţii este organ de specialitate al administraţiei publice centrale, cu personalitate juridică, aflat în subordinea Ministerului Muncii şi Protecţiei Sociale, denumit în continuare A.N.D.P.D.C.A.
[14] A se vedea art. 81 alin. (1) din Legea nr. 273/2004.
[15] A se vedea art. 75-79 din Legea nr. 273/2004.
[16] A se vedea art. 80 din Legea nr. 273/2004.

Procedura de obţinere de informaţii de către adoptator este diferită după cum cererea are în vedere originile sale şi propriul trecut ori identitatea părinţilor fireşti sau a rudelor biologice.

Informaţiile referitoare la adopţie, altele decât identitatea părinţilor fireşti sau a rudelor biologice, sunt furnizate de A.N.P.D.C.A., în termen de 30 de zile de la data depunerii cererii. Aceste informaţii vizează realizarea adopţiei, informaţii privind locul naşterii, numele şi prenumele anterioare adopţiei, istoricul personal şi traseul instituţional[17]. Cererea poate fi depusă de adoptatul cu capacitate deplină de exerciţiu sau de reprezentantul legal al persoanei adoptate fără capacitate de exerciţiu. În completare, Metodologia impune ca adoptatul fără capacitate de exerciţiu să aibă cunoştinţă despre adopţie. Considerăm această cerinţă ca superfluă având în vedere obligaţia adoptatorului de a informa copilul cu privire la adopţia sa.

În plus, în ambele situaţii adoptatul trebuie să participe la o şedinţă de consiliere din care să rezulte că este echilibrat din punct de vedere psihoemoţional. Urmare a acestei şedinţe, se întocmeşte[18] un raport de consiliere, care, în temeiul art. 7 alin. (2) teza a II-a din Metodologie, se înmânează adoptatului sau reprezentantului acestuia. Potrivit art. 8 din Metodologie „cererea se transmite A.N.P.D.C.A. şi este însoţită de copia actului de identitate şi a certificatului de naştere ale adoptatului şi, după caz, de copia actului de identitate a reprezentantului legal". Observăm astfel că raportul de consiliere a fost omis dintre actele necesare, ori raportul este esenţial pentru eliberarea informaţiilor privind adopţia. De aceea propunem de *lege ferenda* introducerea raportului de consiliere la enumerarea actelor necesare la art. 8 din Metodologie.

Referitor la părinţii fireşti şi rudele biologice, adoptatul beneficiază de sprijin din partea A.N.P.D.C.A. privind identificarea acestora, căutarea şi facilitatea contactării lor, precum şi organizarea şi pregătirea întâlnirii cu aceştia.

Informaţiile privind identitatea părinţilor fireşti sau a rudelor biologice pot fi solicitate de către adoptat după dobândirea capacităţii depline de exerciţiu, în condiţiile art. 77 alin. (1) din Legea nr. 273/2004.

Competenţa soluţionării cererii de cunoaştere a identităţii părinţilor fireşti este a tribunalului în a cărui rază domiciliază adoptatul, iar - dacă nu are domiciliul în România - competenţa aparţine Tribunalului Bucureşti, în condiţiile art. 77 alin. (1) din Legea nr. 273/2004. Evident, şi în această situaţie este necesară participarea adoptatului la cel puţin o şedinţă de consiliere, din care să rezulte este echilibrat din punct de vedere psihoemoţional. Urmare a acestei şedinţe, se întocmeşte un raport de consiliere, care - împreună cu copia documentului de identitate a solicitantului, documentul care atestă adopţia şi stabilirea filiaţiei faţă de cel puţin unul dintre părinţii fireşti - este anexat cererii pentru autorizarea accesului la informaţiile vizând identitatea părinţilor fireşti[19].

[17] A se vedea art. 2 lit. a) din Metodologie.

[18] Potrivit art. 7 alin. (2) teza I din Metodologie, „consilierea poate fi realizată de către D.G.A.S.P.C. în a cărei rază teritorială se află domiciliul adoptatului, de O.P.A., precum şi de către cabinete individuale, cabinete asociate sau societăţi civile profesionale de asistenţă socială şi/sau de psihologie care au încheiat convenţii cu A.N.P.D.C.A.".

[19] Documentele sunt eliberate de către A.N.P.D.C.A., la solicitarea adoptatului, în conformitate cu art. 77 alin. (2) din Legea nr. 273/2004.

Soluționarea cererii se realizează cu citarea adoptatului și a A.N.P.D.C.A.. Instanța admite cererea doar dacă are convingerea că solicitantul a avut stabilită filiația față de cel puțin unul dintre părinții firești, că informațiile solicitate nu îl afectează psihic pe solicitant și doar în urma consilierii acestuia, în conformitate cu art. 79 alin. (4) din Legea nr. 273/2004. Potrivit Metodologiei, urmare a hotărârii judecătorești, adoptatul va obține numele și prenumele părinților firești sau a rudelor biologice valabile la momentul adopției, precum și data și locul nașterii acestora. Ținem să subliniem că părinții firești nu au calitate procesuală și astfel, nu se pot împotrivi divulgării identității lor. Instanța de judecată apreciază strict în concordanță cu interesul adoptatului, cu dreptul său la identitate, la o imagine corectă asupra rădăcinilor sale și a trecutului său.

Pe cale de excepție, înainte de dobândirea capacității depline de exercițiu, identitatea părinților naturali poate fi dezvăluită doar pentru motive medicale. În acest caz, conform art. 81 alin. (2) din Legea nr. 273/2004, procedura este administrativă, se realizează de către A.N.P.D.C.A., iar titularii cererii pot fi oricare dintre adoptatori, adoptatul ori reprezentantul unei instituții medicale. Legiuitorul nu stabilește care ar putea fi motivele medicale invocate, însă solicită anexarea unor documente emise de o unitate medicală ori cadru medical care să justifice necesitatea furnizării acestor informații. Mai mult, este prevăzută[20] situația unor urgențe medicale când demersurile necesare contactării părinților firești se vor desfășura cu celeritate, în maxim trei zile lucrătoare de la data înregistrării cererii.

De asemenea, art. 81 alin. (3) din Legea nr. 273/2004 statuează expres posibilitatea ca solicitantul să se adreseze direct A.N.P.D.C.A., în situația în care adoptatul deține informații asupra identității părinților biologici. Astfel, se vor derula demersurile necesare pentru contactarea părinților sau a rudelor firești, fără a mai fi nevoie de o hotărâre judecătorească de autorizare a accesului la informații.

Trebuie subliniat că facilitarea contactării de către adoptat a părinților firești ori rudelor biologice se realizează doar dacă există acordul privind contactarea al acestora. Astfel, chiar în condițiile îndeplinirii cerințelor legale de către adoptat, părinții firești sau rudele biologice pot refuza să relaționeze cu adoptatul. În atare situație, ori când aceștia nu pot fi găsiți, A.N.P.D.C.A., informează persoana adoptată cu privire la acest aspect fără a fi dezvăluite datele cu caracter personal actuale ale părinților firești sau ale rudelor biologice căutate.

Accesul părinților firești sau al rudelor biologice la informații privind adopția

Procedura de solicitare a informațiilor cu privire la persoana adoptatului se desfășoară de către A.N.P.D.C.A., nefiind de competența instanțelor judecătorești. Potrivit art. 18 alin. (1) din Metodologie, informațiile care nu presupun acordul prealabil al adoptatului sunt: „confirmarea adopției, anul încuviințării acesteia, caracterul intern sau internațional al adopției, precum și dacă persoana adoptată figurează în evidențele autorităților ca fiind în viață sau decedată”[21].

[20] A se vedea art. 15 din Metodologie.
[21] A se vedea art. 80 alin. (1) din Legea 273/2004.

În condițiile art. 80 alin. (2) din Legea nr. 273/2004, pentru alte informații referitoare la adoptat este necesar acordul expres al adoptatului care a dobândit capacitate deplină de exercițiu sau al adoptatorului ori familiei adoptatoare, dacă acesta este minor. Și în această situație solicitanții beneficiază de sprijin din partea A.N.P.D.C.A., care va proceda la contactarea și informarea adoptatului cu privire la conținutul solicitării.

În mod simetric, nici adoptatul nu este obligat să relaționeze sau să ofere orice alte date părinților firești ori rudelor biologice. Dacă adoptatul sau familia adoptatoare refuză, solicitantul va primi doar datele cu caracter general menționate. Oricum, adoptatul va putea reveni asupra deciziei fiind facilitată relaționarea ulterioară.

Observăm, că spre deosebire de adoptat, părinții firești ori rudele biologice nu trebuie să parcurgă o ședință de consiliere la depunerea cererii de informare. Probabil legiuitorul a apreciat că implicarea psihoemoțională nu este la fel de profundă, deși cu siguranță efectele pot fi majore și în acest caz.

Concluzii

Concluzia generală care se desprinde în urma celor prezentate este că legiuitorul român a creat cadrul general favorabil accesului la informațiile privind adopția, atât în ceea ce îl privește pe adoptat, cât și pe părinții firești ori rudele biologice. Procedura este diferită în mod justificat, întrucât și interesele pot fi diferite și chiar conflictuale. Așa cum am arătat dezvăluirea identității părinților firești nu presupune automat asigurarea relaționării cu aceștia. La fel și informarea părinților firești sau a rudelor biologice cu privire la adoptat nu înseamnă că acesta va fi găsit sau va dori relaționarea. Legiuitorul a reușit să echilibreze interesele celor două părți, astfel încât limitele impuse să fie juste și echitabile.

De asemenea, desfășurarea procedurii adopției în aplicarea principiului confidențialității nu îngrădește dreptul adoptatului de a-și cunoaște originile și propriul trecut. Confidențialitatea procedurii are rolul de a proteja interesele părților implicate, dar nu limitează dreptul la identitate al adoptatului.

Bibliografie

Convenția cu privire la drepturile copilului;
Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale;
Convenția europeană revizuită în materia adopției de copii de la Strasbourg;
Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului;
Legea nr. 273/2004 privind procedura adopției;
Legea nr. 287/2009 privind Codul civil;
H.G. nr. 448/2017 pentru aprobarea Metodologiei privind contactarea părinților firești sau a rudelor biologice, accesul adoptatului la informații vizând originile sale și propriul trecut, precum și accesul părinților firești sau al rudelor biologice ale persoanelor adoptate la informații referitoare la persoana adoptată;
O. Mihăilă, *Adopția. Drept român și drept comparat*, Editura Universul Juridic, București, 2010;
O.V. Nagy, *Egalitatea de șanse*, în JOURNAL OF ROMANIAN LITERARY STUDIES is submitted for indexation in the ERIH-PLUS European Reference Index for the Humanities and Social Sciences, Editura Arhipeleag XXI Press, Tg. Mureș, 2022.

O.V. Nagy, *Reducerea inegalităților și a discriminării la nivel mondial*, în volumul Simpozionului național cu participare internațională, Noi paradigme ale educației și cunoașterii, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2021;
S. Stoicescu, *Dreptul adoptatului de a-și cunoaște originile versus principiul confidențialității informațiilor. Compatibilitatea reglementării naționale cu jurisprudența CEDO*, în Curierul Judiciar, nr. 7/2021;
I.R. Toncean Luieran, *Adopția conform noilor reglementări interne ale României*, Editura Universul Juridic, București, 2020.

TEACHING ROMANIAN AS L2 GRAMMAR WITHIN THE PREPARATORY PROGRAMME OF ROMANIAN LANGUAGE FOR FOREIGN CITIZENS THROUGH SPONTANEOUS COMMUNICATION

Magdalena Danuta PRUNEANU
Lect. PhD., University of Pitesti,
Tatiana Aurora DINA
Lect. PhD., University of Pitesti,
Ana Cristina LEMNARU
Researcher, University of Pitesti

Abstract: Our research was inspired by the difficulties the teachers faced in the last 2 years during the pandemic period in teaching Romanian as a foreign language to international students online. The main problem the teachers faced was the lack of interactive teaching materials within the Preparatory programme of Romanian language for foreign citizens that could have eased the transition from face-to-face to online teaching. When teaching Romanian as a foreign language, teachers should involve the majority of the international students in the activities. Thus, they have the chance to meet new people, learn with them, and they have the opportunity to be involved in all activities. In our article, we develop a set of 10 activities for spontaneous communication as we consider that the aim of such activities is to create a strong connection between the international students' ability to understand Romanian language and the language grammar structure. Each activity will be assessed accordingly. By achieving these objectives, we demonstrate that spontaneous communication helps our international students to formulate correct statements in Romanian after 9 month intensive classes. The completion of this article could not have been possible without the contribution of the desk research we developed in TGSC (Teaching Grammar for Spontaneous Communication) Erasmus+ project that is mentioned in the article content with acknowledgement.

Keywords: Romanian language as L2, international students, TGSC (Teaching Grammar for Spontaneous Communication), assessment

The COVID pandemic represented a real challenge for the teachers within the Preparatory programme of Romanian language for foreign citizens. Many teachers have access to the Internet and a smart phone to allow them a basic level of interaction with international students but this is not enough. The problem that teachers have raised in this period is related to the lack of online tools – not all teachers have access to specific tools to help them conduct their online classes successfully. Similarly, not all international students have access to tablets and laptops, and the phone is not a solution. Too small screens cannot keep the international students focused on learning during a 4-5 hour course daily and this causes quick loss of their interest.

Our one year-research conducted within the Preparatory programme of Romanian language for foreign citizens led us to the conclusion that behind a screen, it is very difficult for the international students to understand all grammar explanations, perceive the inflections of teacher's voices, or even appreciate the exact information content. All these small elements are essential in teaching grammar for L2 intensively to

provide the international students' good communication skills that are required after one academic year. Other researchers demonstrated that "the lack of these nonverbal elements in communication increases the feeling of fatigue, the so-called zoom fatigue" (Fosslien, West Duffy, 2020). To keep the international students focused on lessons, traditional teaching must interfere with spontaneous communication skills in an online environment, in a specific period of time.

Due to the fact that the effectiveness of the learning environment created within the context of an online course or seminar is also highly influenced by the lesson structure, communication plays an important role. It is well known that communication in our own native language involves unconscious communication, we usually do not think about what we want to say next. But for communication of L2, we develop a very different kind of understanding. A clear and simple course or seminar organization can help international students overcome this communication challenge. Well-organized lesson contents can be very helpful for international students for being successful in the second language acquisition. As a result of our research, we developed a series of Romanian language activities that help international students not to memorize grammar rules anymore. Our activities emphasize that spontaneous communication is effective both outside and inside the classroom, the moment when the international students have acquired considerable knowledge of grammar rules. Grammar knowledge is acquired in time and spontaneous activities allow the international students repeat them in an innovative way, even if mistakes are very likely to occur at this stage of practice. Corrective feedback appears and help international students consolidate their language understanding.

The ultimate goal of teaching grammar would not be to develop an understanding of the complex rules encoded in a difficult language. What language teachers look for in grammar lessons is to help learners achieve a good level of oral fluency together with grammatical accuracy so that they can speak fluently and correctly when using the second foreign language and -expresses ideas correctly and spontaneously, especially outside the classroom. Most experts consider that in L2 acquisition, students need a lot of practice. "Is L2 learning possible without rules? In the absence of rules, low-level associative learning that draws on information driven processes supported by memory is possible but does not lead to knowledge of a systematic rule. Future research should investigate whether all aspects of a second language are equally learnable by implicit means or whether more complex aspects of the second language may require more conceptually driven processing in order for associations to be formed (Ellis, 2002, p. 145)

The authors of this article developed a series of activities within the project entitled Teaching Grammar for Spontaneous Communication (https://tgsc-erasmus.site), that represent models of spontaneous communication for native languages taught as L2, with different levels of difficulty. Each such activity is followed by an assessment. Below, we would like to emphasize 5 such grammar activities that can be developed by L2 teachers in grammar teaching activities that aim to facilitate new language learning techniques.

Activity 1: B1 Level
Target Feature: Present Simple
Material: "Read the following short texts and try to remember as many details as possible. Cover the texts and try to reproduce as much information as possible about each of them. Use only present tense verbs.

1. My name is Mary, I'm 15 years old and I like to spend my fee time painting. Every day, except for weekends, I paint at least 5 hours. My favorite colors are blue, green and purple. Do you know that purple means you are a perfectionist who requires emotional security in life, and that you are a good humanitarian who helps others in need? I also consider myself that I have the ability to observe things that go unnoticed by other persons around me.
2. My name is John, I'm 16 years old, I've been passionate about travelling. I love to travel abroad by airplane, I've already been abroad in many countries, but I'm looking forward to coming back to Ireland. I find it very special.
3. My name is Paul, I'm 16 years old and I like playing football. I am part of the national junior team. I consider myself a talented football player but I need training all the time. I train daily for 4 hours and I also work on weekends. I'm looking forward to the new world championship."

The assessment of the attentional requirements for such an activity are made with the help of the following assessment grid:

Activity	Attentional demands		
	low	medium	high
Time pressure			X
Planning time			X
Degree of spontaneity		X	
Information for the target feature			X
Activity focus			X
Range of linguistic features			X
Speech level			X

We consider the classification for the attentional demands of this activity 1 **high.**

Activity 2: B1 Level
Target Feature: Past Tense
Material: "Tell your best friend where you spent your last Christmas holiday. Take into consideration the following:
1. When you arrived there.
2. What you did there.
3. How many days you stayed there.
4. What did you like the most there.
5. A situation / event that you remember the most.

Use only the Perfect Compound tense when talking to your best friend. Then switch roles."

Activity	Attentional demands		
	low	medium	high

Time pressure			X
Planning time		X	X
Degree of spontaneity	X		
Information for the target feature	X		
Activity focus		X	
Range of linguistic features		X	
Speech level			X

We consider the classification for the attentional demands of activity 2 **medium.**

Activity 3: C1 Level

Target Feature: Indirect Speech

Material: "Read the following sentences and try to remember the order in which they happened. Then, play the event in indirect speech, in the third person.

1. Last week I went to the park.
2. I met my friends there.
3. After we ate ice cream, we played tennis for two hours.
4. I won 3 consecutive matches.
5. I was very happy that I spent my free time with friends.
6. One moment, an old lady passed by us.
7. She asked us if we saw a white dog.
8. We left the park and we searched for the dog.
9. We found the dog in front of the cafeteria.
10. It had ice cream on his muzzle."

Activity	Attentional demands		
	low	medium	high
Time pressure	X		
Planning time		X	
Degree of spontaneity	X		
Information for the target feature	X		
Activity focus	X		
Range of linguistic features	X		
Speech level	X		

We consider the classification for the attentional demands of this activity 3 **low.**

Activity 4: B1 Level

Target Feature: Future Tense

Material: "You are making plans for your next vacation. Consider the following: the weather, the travel, accommodation, places to visit, the restaurants, the food, etc. Explain your choice; give arguments; give examples."

Activity	Attentional demands		
	low	medium	high
Time pressure			X
Planning time			X
Degree of spontaneity		X	
Information for the target feature		X	

Activity focus		X	
Range of linguistic features		X	
Speech level		X	

We consider the classification for the attentional demands of this activity 4 **medium-high.**

Activity 5: B1 Level

Target Feature: Frequency adverbs

Material: "Quickly answer the following questions using adverbs of frequency:

1. How often do you answer classes?
2. How often do you answer wrong?
3. How often do you answer correctly?
4. How often do you interrupt your colleagues when they are talking?
5. How often do you go to school by bus?
6. But by bike?
7. How often do you take notes?"

Activity	**Attentional demands**		
	low	**medium**	**high**
Time pressure		X	
Planning time	X		
Degree of spontaneity	X		
Information for the target feature			X
Activity focus		X	
Range of linguistic features	X		
Speech level	X		

We consider the classification for the attentional demands of this activity 5 **low-medium.**

In conclusion, the specialty literature reports that a well-structured online content is one that stresses interaction and active participation of the international students to facilitate a higher level of language learning and acquisition while maintaining students' flexibility. Researchers recognize the importance of developing grammatical knowledge for spontaneous communication (Ellis, N., 1993). Such content should be structured by teachers in a clear and consistent manner as shown in the 5 activities previously described. Through these activities, the online courses and seminars can use an active, innovative and engaged pedagogy that promotes L2 learning and assessment in a correct medium.

Acknowledgments

The authors thank to all partners of the Erasmus project: *Teaching Grammar for Spontaneous Communication,* no. 2020-1-UK01-KA204-079059, for their innovative and insightful activities' results used for this article.

References:

Ellis, N. (1993). Rules and instances in foreign language learning: Interactions of explicit and implicit knowledge. European Journal ofCognitive Psychology, 5, 289– 318. *(18) (PDF) Implicit knowledge, second language learning, and syllabus construction: Comments on Rod Ellis`s "The structural syllabus and second language acquisition"*. Available from: https://www.researchgate.net/publication/259863783_Implicit_knowledge_second_language_learning_and_syllabus_construction_Comments_on_Rod_Elliss_The_structural_syllabus_and_second_language_acquisition [accessed Sep 15 2022].
Ellis, N.C., 2002. Frequency effects in language processing. Studies in Second Language Acquisition 24, pp. 143–188.
Fosslien, Liz, Mollie West Duffy, Mollie, 2020. *How to Combat Zoom Fatigue*. Harvard Business Review (April 2020), Retrieved September 26, 2021 from https://hbr.org/2020/04/how-to-combat-zoom-fatigue .
https://tgsc-erasmus.site

SYMBOLIC AND MYTHOLOGICAL DISCOURSE IN FIVE POPULAR TEXTS FROM BUCOVINA

Sergiu CRĂCIUN
PhD, „Ștefan cel Mare" University of Suceava

Abstract: In the present study-article, we aim to highlight a series of defining and thematic aspects, from a symbolic and mythological perspective, at the level of five popular epic texts, from the Bucovinean literary folklore. In this regard, through the analysis of the collected popular stories, we want to briefly represent and develop peculiarities of the epic popular discourse and especially, the presence of characters and mito-symbolic valences, as part of the local and national literary folklore. The corpus of popular epic texts, collected by famous folklorists such as: Ludwig Adolf Staufe, I.. G.. Sbiera, Leca Morariu, Ion Dominte and Mihai Lupescu include an impressive number of stories, as an integral part of the popular literature of Bucovina, from the 19th and 20th centuries, ethnographic activity carried out by other representatives of the popular culture in the region, of the era, which preceded and succeeded them.

Keywords: folk epic of Bucovina, symbols, mythology, fantastic elements, folk discourse

În cadrul articolului-studiu de față, urmărim să evidențiem o serie de aspecte definitorii și tematice, din perspectivă simbolică și mitologică, la nivelul a cinci texte epice populare, din folclorul literar bucovinean. În acest sens, prin intermediul analizei poveștilor populare culese, dorim să pezentăm și să dezvoltăm succint particularități ale discursului popular epic și mai ales, prezența personajelor și a unor valențe mito-simbolice, ca parte a folclorului literar local și național. Corpusul de texte epice populare, culese de renumiți folcloriști precum: Ludwig Adolf Staufe, I. G. Sbiera, Leca Morariu, Ion Dominte și Mihai Lupescu cuprinde un număr impresionant de povești, ca parte integrantă a literaturii populare bucovinene, din secolul al XIX-lea, respectiv al XX-lea, activitate etnografică realizată și de alți reprezentanți ai culturii populare din regiune, ai epocii, care i-au precedat și succedat.

Caracterul simbolic și mitologic reprezintă două puncte forte ale multor texte literare epice, culese în Bucovina de cunoscuți oameni de seamă, ai culturii locale și naționale, dar a căror preocupare esențială a fost și activitatea etnografică sau etnologică. Pe lângă specificul local, concretizat prin limbaj și informații documentare prețioase, ce caracterizează discursul fiecărei regiuni din Bucovina, din care să nu omitem prezența elementului fantastic, sunt evidente conexiuni narative, ce reflectă vizibil sau subtil conceptul de *gândire magică,* articulat de Lucian Blaga într-una din lucrările sale esențiale despre originea și procesul magicului, atât la nivelul discursului religios, cât și folcloric.[1] În acest context, al identificării stratului mitologic al simbolurilor și semnificațiilor sale, o serie de proze populare epice, culese din diferite zone ale Bucovinei, prezintă și totodată, reprezintă aspecte caracteristice folclorului literar local, național și, pe alocuri universal, mai ales, prin intermediul câtorva factori

[1] Lucian Blaga, *Trilogia valorilor*, Editura Humanitas, București, 2019, pp. 151-152.

esenţiali: personajele, situaţiile, obiectele, sau fenomenele naturale inserate sau întâlnite. Din corpusul de texte populare culese, cinci dintre acestea contribuie enorm la tabloul mitologic menţionat, acestea fiind: *Cine e mai de temut: Vântul, Gerul sau Arşiţa,* cules de Ludwig Adolf Staufe; *Iapa cea de trei zile de lungă,* culeasă de folcloristul şi cărturarul bucovinean I. G. Sbiera; *Povestea feciorului făr' de noroc,* culeasă de Leca Morariu; *Povestea ciocârliei,* propusă de Mihai Lupescu şi povestea populară *Borş din coadă de topor,* al cărei culegător a fost Ion Dominte, originar din Câmpulung Moldovenesc.

Prezent şi într-o povestire populară, culeasă de Petru Rezuş, dar şi ca variante ale mentalului colectiv bucovinean, în culegerea Elenei-Niculiţă Voronca, vântul are o întrebuinţare extinsă în cadrul multor tipare folclorice universale, de altfel, în lucrarea *Mitologie română,* Romulus Vulcănescu dedică un subcapitol separat acestui element mito-simbolic, explicându-l mai ales prin utilizarea pluralului său, *Vânturile*, astfel, „Serviciile mitice ale vânturilor sunt imense. Ele gonesc norii de grindină purtaţi de solomonari sau mână norii de aramă încărcaţi cu zloate. Duc pe aripi sufletele morţilor spre cer”[2]. Pe o linie ceva mai diferită, se prezintă acest element, ce ia înfăţişarea unui personaj, aşa cum se poate observa într-un basm popular din culegerea lui Adolf Staufe. Doar că, Vântul, Gerul şi Arşiţa sunt elemente simbolice, prezente în basmul-legendă, *Cine e mai de temut: Vântul, Gerul sau Arşiţa,* cules de Ludwig Adolf Staufe. Cele trei cuvinte din titlu sunt scrise cu majuscule, având şi rol de personaje, în textul popular epic amintit. Cu o structură relativ redusă, textul ne înfăţişează cearta dintre nişte ţărani, pe motivul care să fie mai rău: vântul, gerul sau arşiţa? Unul dintre oameni se întâlneşte, la un moment dat, cu cele trei stihii, adresându-le „Bună ziua, unuia dintre voi”[3], adică dintre cele trei. Vântul, Gerul şi Arşiţa erau foarte curioase cui i s-a adresat omul, acesta, spre surprinderea Gerului şi Arşiţei, a dat de fapt bună ziua Vântului, pe care îl preţuia şi respecta cel mai mult.

Cele trei stihii pot fi interpretate simbolic ca trei entităţi diferite: Vântul, cu Dumnezeu (sau o întruchipare a lui Zeus); Gerul, ca reprezentare a pământului şi materiei sale, iar Arşiţa, o întruchipare a Diavolului, iadului, uneori a infernului. Din această perspectivă, Omul, pe bună dreptate, a ales calea vindecării, a alienării, a raiului, simbolizate prin vânt, aşa cum se poate observa şi din vorbele stihiei: „Dar Vântul îl mângâie plin de bunăvoinţă, zicându-i: Nu te teme, sunt prietenul tău[4].

În general, vântul este un simbol, căruia lucrările de specialitate i-au acordat o serie de semnificaţii, unele intersectându-se, altele opunându-se, ca o antiteză între bine şi rău. Cea mai extinsă prezentare o realizează Ivan Evseev, care identifică termenul simbolic din mai multe unghiuri: „suflul divin”, „întruchipare a sufletului şi a verbului cosmic”, „un sfânt pentru care e păcat să blestemi” şi „iuţeala calului din basme”[5], de unde şi formula „iute ca vântul”. Identificat şi ca „mitologem”[6], vântul este atunci când

[2] Romulus Vulcănescu, *Mitologie română,* Editura Academiei, Bucureşti, 1987, p. 414.
[3] Ludwig Adolf Staufe, *Basme populare din Bucovina*, Editura SAECULUM I.O., Bucureşti, 2010, p. 62.
[4] *Ibidem*, p. 63.
[5] Ivan Evseev, *Enciclopedia semnelor şi simbolurilor culturale,* Editura Amarcord, Timişoara, 1999, p. 481.
[6] *Ibidem*, p. 482.

sunt explicate gesturile tabuizante, în care găsim următoarea interdicţie: „Să nu ridici şarpele mort în sus de la pământ, că te bate vântul şase săptămâni”[7].

Alte forme ale simbolului apar reprezentate şi în basmul popular *Iapa cea de trei zile de lungă,* culeasă de folcloristul şi cărturarul bucovinean I. G. Sbiera. În mod cu totul deosebit, textul surprinde atât prin naraţie, cât şi prin stilistica regională specifică, o serie de situaţii în care simbolul mitologic şi nu numai îşi face simţită prezenţa. Aspectul fantastic şi fabulos este redat de iapa celor trei feciori, care mai tot timpul era flămândă şi însetată, lăsând satul fără păşune şi apă. Astfel, în acest basm popular, predomină simboluri precum: apa, vulturul, vulpea şi mai ales ciolanele. Iapa, aşa cum apare aceasta reprezentată, este opusul calului năzdrăvan, cel care îşi serveşte în permanenţă stăpânul. Rolul acestui animal nu este altul decât să facă mult rău, iar situaţia este soluţionată de un vultur mai mare decât iapa şi mai puternic.

Autorul, Hans Biedermann, în al său *Dicţionar de simboluri,* prezintă vulturul ca fiind „Regele păsărilor şi cunoscut ca simbol al forţei titanice”[8], de aici poate şi poziţia în text, aceea de a stăpâni teritoriul şi a impune ordinea prin eliminarea iepei, dar cu ajutorul şi a unui ţap, în coarnele căruia va cădea iapa, va putrezi, iar din ciolanele rămase, oamenii locului construind o cetate mare şi frumoasă: „După câtva timp au trecut pe aice nişte călători şi văzând acea mulţime de ciolane, au zis unul către altul că ar fi păcat să zacă acele ciolane aşa degeaba! Dar ce să facă cu dânsele? S-au sfătuit încoace şi-ncolo şi au ajuns la capăt ca să facă o cetate”[9]. Mai târziu, aflăm că această cetate urma să fie distrusă de o vulpe, care în fiecare seară venea să roadă cetatea. Simbolic, Ivan Evseev atribuie vulpii sensul de „încarnare a şireteniei şi furtişagului”[10], aşa cum vom observa în textul amintit.

O reprezentare simbolică, la fel de misterioasă este cea a norocului, întruchipat într-un moşneag, în povestea populară *Povestea feciorului făr' de noroc,* culeasă de Leca Morariu, de prin zona Pătrăuţi, Suceava, 1909. La nivelul naraţiunii, norocul este ca un Dumnezeu din ceruri, care are puterea de a transmite tuturor celor care s-au născut şi au murit, noroc, mesagerul fiind o pasăre mare şi întunecată: „Pasărea a zburat iarăşi. Bate iarăşi cu aripile de trei ori în fereastră şi strigă: -Noroace, noroace, moş noroace, să aibi grijă că o mie a murit şi o mie s-a născut!”[11]. Băiatul, care a ajuns la casa omului cu noroc, a primit ceea ce căuta, dar cu condiţia să nu se laude printre oameni. Porunca a fost încălcată, iar tânărul nostru, din bogat ce era, s-a trezit în mijlocul unei câmpii, fără niciun dar primit de la moşul cel cu noroc. Deşi nu este identificat în dicţionarele şi lucrările amintite anterior, conceptul de noroc pare să evidenţieze superstiţia oamenilor în general, transformată în textul popular, într-un personaj binefăcător, ca un înlocuitor al divinităţii, de la care lumea aşteaptă în permanenţă pace, sănătate, bunătate, dar şi bogăţie materială, lucru oferit doar de moşneagul cel cu noroc.

[7] *Ibidem*.
[8] Hans Biedermann, *Dicţionar de simboluri,* volumul 2, Editura SAECULUM I.O., Bucureşti, 2002, p. 491.
[9] I. G. Sbiera, *Basmele românilor,* volumul VII, Editura Curtea Veche Publishing, Bucureşti, 2010, p. 151.
[10] Ivan Evseev, *op. cit.*, p. 203.
[11] Leca Morariu, *De la noi. Poveşti, poezii şi cimilituri populare,* Editura Minerva, Bucureşti, 1983, pp. 77-79.

Din cele şase legende, culese de Mihai Lupescu, una dintre acestea, *Povestea ciocârliei,* deşi încadrată la capitolul „Legende" parte a volumului *Tei-Legănat. Folclor Moldovenesc,* prezintă, la nivelul discursului, câteva caracteristici specifice basmului. În acest sens, grăitoare sunt cunoscutele formule ale basmului: inițială, mediană, mai puțin cea finală: „Amu cică era odată un împărat şi o împărătească. Ei se bucurau de toate bunătăţile de pe lume, numai copii nu aveau."; sau „Şi-a mers fata, şi-a mers, drumul lung, prin păduri, prin codri, peste văi, prin munţi şi peste munţi, şi-a ajuns la o apă mare"[12]. În câteva rânduri, aşa cum legenda ca tipar textual se prezintă, *Povestea ciocârliei* evidenţiază dorinţa celor doi împăraţi de a avea o fiică, lucru care se îndeplineşte, dar cu ajutorul visului, care anunţă, asemenea Buneivestirii, venirea pruncului. De această dată, nu a mai fost un înger, ci mai degrabă, o femeie vârstnică, „Într-o noapte, a visat împărăteasa c-a venit la ea o babă şi i-a zis: Bucură-te, mărită împărătească, că împăratul împăraţilor a poruncit să ai şi măria ta un copil[13]".

În continuare, textul prezintă îndrăgostirea fetei de Soare, la care dorește să ajungă, de aici şi aspiraţia oamenilor de a atinge apogeul vieţii lor. Soarele, către care fata tinde, este un element cosmic primordial, simbolizând circularitatea, energia puternică şi mai ales luminarea, sau de ce nu iluminarea sistemului solar pe care îl orbitează, cu atât mai mult, în manieră ficţională şi mitologică, legenda populară aduce în prim-plan această secvenţă, din care face parte şi mama soarelui, ca o mumă a pădurii, varianta populară a basmelor. De fapt, aici, mama soarelui este antagonistul cu care fata trebuie să lupte pentru a-şi atinge fericirea, dar furia mamei este atât de mare, încât o transformă pe fată în ciocârlie punându-i soarta sub semnul blestemului, din care nu va ieşi niciodată, adică să nu poată ajunge la Soarele dorit ca prinţ al ei. Secvenţa următoare este astfel mai mult decât sugestivă: „Mama sfântului soare a ieşit înaintea fetei mînioasă şi-a întrebat-o ce acută. – Caut pe drăguţul meu, sfântul soare, că multă vreme de dorul şi dragul lui am pornit de-acasă şi mulţumesc lui Dumnezeu că l-am găsit. Mama sfântului soare s-a supărat şi mai tare pe ea şi-a blestemat-o înainte de-a o vedea fecioru-său, să se prefacă într-o păsărică"[14]. Aşadar, elemente de simbol semnificative din legenda culeasă de Mihai Lupescu sunt: visul, ciocârlia, Sfândul soare şi Mama soarelui.

Câmpulung Moldovenesc, localitate situată aproximativ în centrul judeţului Suceava, pune pe harta folcloristicii naţionale şi universale, prin intermediul lui Ion Dominte „ţăran cu multă învăţătură şi studii universitare, parcă venit din satul lui natal în straiele cu sumanul strămoşesc"[15], o altă culegere de poveşti populare, sub denumirea, pe atunci de *Borş din coadă de topor. Foiletoane populare,* publicată în Cernăuţi, anul 1928. Astăzi, volumul ni se prezintă sub denumirea de *Poveşti Bucovinene,* o ediţie îngrijită de Constantin Dominte. Cuprinzând unsprezece poveşti populare, culese de prin zona munţilor înalţi ai Câmpulungului Moldovenesc, discursul îmbracă forme şi idei cu specific local, dar care, prin elementele mitologice identificate, surprind şi provoacă cititorul, mai mult decât la un simplu proces al lecturii de suprafaţă. De

[12] Mihai Lupescu, *Tei-Legănat. Folclor Moldovenesc,* Editura Junimea, Iași, 1975, p. 43.
[13] *Ibidem*, p. 42.
[14] *Ibidem*, pp. 43-44.
[15] Ion Dominte, *Poveşti Bucovinene,* Editura Coresi, Bucureşti, 1994, p. 5.

altfel, cuvintele din prefaţă, ale lui Pan M. Vizirescu completează tabloul paradigmatic al epicii populare din Bucovina, în sensul că „Toate povestirile au semnificaţii morale de dreptate, cinste şi adevăr, cum rezultă din judecata sănătoasă a geniului popular şi condiţia vieţii săteşti. Ele dezvoltă o adevărată filozofie, dar în chip anecdotic şi umoristic”.[16] Ultimele cuvinte articulate de Vizirescu, în secvenţa marcată anterior, se potrivesc aproape în totalitate cu una dintre poveştile din volumul în discuţie, este vorba de textul popular *Borş din coadă de topor.*

După o primă lectură, chiar şi sub cheie simbolică, povestea pare a fi o relatare a unui ritual de mântuire a păcătoşilor, doar că aici avem un singur personaj, care poate fi identificat cu păcătosul zilelor noastre, sau echivalentul lui Hagi Tudose, din povestirea cu acelaşi nume, de Barbu Ştefănescu Delavrancea. Un gospodar se plimba prin pădure şi, de oboseală, decide să rămână la o bătrână, gârbovită şi îndrăcită, zgârcită, aşa cum evidenţiază textul, de-şi lingea degetele. Lihnit de foame, gospodarul, care pare a fi un pustnic, cere femeii de mâncare, însă fără nicio şansă. Situaţia scapă de sub control când călătorul ocazional cere babei diferite alimente sau condimente pe care să le pună în borşul din coadă de topor. Toporul folosit la facerea mâncării, coada mai exact dă un gust nemaipomenit borşului, astfel încât, atitudinea femeii se schimbă după ce mănâncă felul gătit de gospodar. Din această poveste rămân semnificative: coada de topor, care prin materialul său puternic, de fag, dar mai ales frumuseţea lui, ne duce automat cu gândul la crucea mântuitorului Hristos, un intermediar divin al pocăinţei şi izbăvire de păcate. Momentul servirii borşului este clar unul al imaginarului mitic şi literar, un moment semnificativ din cadrul Evangheliei la creştinii ortodocşi, când, pe masa altarului se oficiază acea slujbă a jertfei, prin invocarea divină, vinul şi pânea să fie transpuse simbolic în sângele şi trupul lui Hristos, de aici şi reţeta pe care o respectă strict gospodarul în povestea cu pricina: „După ce-a fost gata şi mămăliga, se pune omul la masă şi mănâncă ca popa. Da` borşul şi mămăliga lui erau făcute aşa de gustoase, de-mpluse toată casa babei de mirozna!... Cât ţi-ai face cruce, nu mai era nici borş în oală, da`nici mămăligă pe fund. Numai blidul rămăsese ceva uns cu borş”[17] Se remarcă, totuşi, în cadrul aceluiaşi text popular, încercarea bătrânei de a face şi ea borş, din resturile cozii de topor a omului călător, dar nu rezultă aceeaşi mâncare gustoasă şi vindecătoare, fapt ce o dezamăgeşte puternic.

Bibliografie

Opere

Dominte, Ion, Poveşti Bucovinene, Editura Coresi, Bucureşti, 1994.
Lupescu, Mihai, Tei-Legănat. Folclor Moldovenesc, Editura Junimea, Iaşi, 1975.
Morariu, Leca, De la noi. Poveşti, poezii şi cimilituri populare, Editura Minerva, Bucureşti, 1983.
Sbiera, I. G., Basmele românilor, volumul VII, Editura Curtea Veche Publishing, Bucureşti, 2010.
Staufe, Adolf, Ludwig, Basme populare din Bucovina, Editura SAECULUM I.O., Bucureşti, 2010.

Referinţe de specialitate

Biedermann, Hans, Dicţionar de simboluri, volumul 2, Editura SAECULUM I.O., Bucureşti, 2002.
Blaga, Lucian, Trilogia valorilor, Editura Humanitas, Bucureşti, 2019.

[16] *Ibidem*, p. 8.
[17] *Ibidem*, p. 21.

Evseev, Ivan, Enciclopedia semnelor şi simbolurilor culturale, Editura Amarcord, Timişoara, 1999. Loghin, Constantin, Istoria literaturii române din Bucovina, 1775-1918 (În legătură cu evoluţia culturală şi politică), Editura Alexandru cel Bun, Cernăuţi, 1996.
Vulcănescu, Romulus, Mitologie română, Editura Academiei, Bucureşti, 1987.

LIBRARIES FROM BANAT. A HISTORICHAL APPROACH

Clara-Maria CONSTANTIN
PhD., University of Bucharest

Abstract : The reserches upon books, libraries, lectures generally speaking, tries to show up many forms to promote the book but also the way in which they organized the libraries. This article shows a perspective upon history and evolution of the Banat libraries, from the private collections to the institutionalized library. There are presented different library cathegories that worked in the Banat area during time, until the shape and the form of a „public library" took place.

Keywords : library, collections, Banat, donations, public library

Ca peste tot în lumea civilizată şi în Banat primele biblioteci constituite au fost cele private. Acestea reprezentau colecţii deţinute de elitele bisericeşti şi ale intelectualităţii. Şi elita românească s-a manifestat în acord cu evoluţia sensibilităţilor culturale ale epocii fiind la curent cu transformările percepţiei fenomenului cultural şi evoluând ca atare. Bibliotecile acestor elite se aprovizionau cu noile apariţii de carte din marile centre culturale europene. Un exemplu edificator în acest sens este biblioteca lui Nicolae Stoica de Haţeg, protopopul Mehadiei, propagator al învăţământului naţional 136 opuri în 246 volume. Edificatoare pentru circulaţia cărţii în a doua jumătate a secolului al XIX-lea sunt colecţiile şi fondurile constituite de preoţii de ţară aflaţii la a 2-a sau a 3-a generaţie în profesie. De exemplu, lângă Oraviţa, Ioan Nemoian, născut la Agadici, cu studii la Oraviţa, Beiuş, Lugoj, Timişoara, Debreţin, ajuns primar de Caransebeş în 1886, moşteneşte de la tatăl şi bunicii săi o mare şi valoroasă bibliotecă. Preocuparea sa pentru carte se datorează şi faptului că acesta a fost şi autor de manuale.

Biblioteci de valoare însemnată au mai fost la Ciudanoviţa în posesia lui Elia Trăilă, transferată la Oraviţa spre sfârşitul secolului, la Valeadeni în posesia lui G. Cătană, la Maciova în posesia lui G. Lipovan, la Ruginoasa în posesia lui Pavel Jurchescu. Academicianul Simion Mangiuca, spre sfârşitul vieţii, a donat pentru ASTRA un mare număr de cărţi, lucrări de istorie naţională şi valori bibliofile. Biblioteca sa avea 486 opuri în 728 volume. În Caransebeş existau biblioteci personale importante numeric dar şi valoroase prin conţinutul cultural şi de informaţie: A. Ghidu, F. Musta, I. Bălan, P. Barbu, A. Marchescu. În perioada profesoratului la Caransebeş, Vasile Goldiş îşi nota pe cărţi locul de achiziţie, de regulă Librăria Diecezană. Nu trebuie uitată pitoreasca şi pătimaşa personalitate a lui Petru E. Oance, Tata Oancea, care deţinea o importantă colecţie. Mai sunt de menţionat, Aureliu Novac din Vasiova, G. Bălteanu din Topleţ, Coriolan Buracu, Meletie Draghici şi Emilian Novacoviciu din Răcăşdia (P. Oallde, *Lupta pentru limba românească în Banat*, p. 298).

Elitele culturii şi colecţiile lor de carte au constituit, bineînţeles, modele şi exemple de urmat. Dar acestea nu mai puteau fi de ajuns în contextul socio-cultural şi economic al anilor 1800. Cu deosebire în Banat şi Transilvania s-a pus problema angajării bibliotecii în fluxul de expansiune a ştiinţei de carte şi al creşterii producţiei de

carte tipărită. Angajarea bibliotecii în fenomenul cultivator al conştiinţei etnice şi naţionale era absolut necesară în faţa concurenţei editoriale, pe fondul programelor culturale ale etniilor din Banatul anilor 1850-1918. Aceasta este motivaţia esenţială pentru constituirea fondurilor multor biblioteci instituţionalizate, deci cu caracter public. Realitatea industrială şi politică a influenţat cultura tradiţională în sensul progresului continuu şi implicit a creat temeiul iniţiativelor sociale şi umanitare pentru crearea bibliotecilor obşteşti. Pe de o parte se realizează dorinţa de a cultiva lectura ca mijloc de întărire a demnităţii moral-etnice, iar pe de altă parte se încerca rezolvarea emancipării culturale a tuturor românilor. Solidaritatea de conştiinţă avea să se manifeste cu pregnanţă după 1850 printr-o emulaţie nemaiîntâlnită în constituirea de biblioteci obşteşti. Multe asociaţii şi societăţi culturale îşi propun prin statutul lor şi înfiinţarea de biblioteci publice. Unele reuniuni se constituie direct în ,,Reuniuni de lectură" ca fond de bibliotecă.

Sunt cazuri în care colectivele redacţionale ale unor ziare şi reviste îşi oferă venitul lor pentru constituirea de biblioteci. Sunt consemnate în epocă donaţii de la personalităţi sau instituţii din Vechiul Regat. După 1890, filialele bancare „Albina" se remarcă prin subvenţii acordate bibliotecilor.

S-au iniţiat concursuri care implicau cartea, concursuri organizate de reviste sau ziare ale epocii, de exemplu „Calendarul Poporului Român" promitea 10 cărţi cu cinste pentru abonaţii la ,,Foaia Poporului Român", ,,Cucu" sau ,,Foaia ilustrată".

Tot după 1850, bibliotecile din mediul şcolar au căpătat o atenţie sporită, fondul acestora se putea crea într-un timp mai scurt iar posibilităţile multiple de înfiinţare şi susţinere financiară includeau şi filantropia oficială. Chiar pe la 1722, din iniţiativa Mariei Tereza, Oficiile Montanistice ale Banatului erau împuternicite să ofere elevilor români şi sârbi, în limbile materne, 5000 ,,cărţi şcolare" probabil nu numai manuale propriu-zise. După 1850 în şcolile din Graniţă se achită 2 coroane la înscrierea elevilor,, pentru bibliotecă".

De o mare importanţă s-au dovedit Reuniunile învăţătoreşti care au proliferat şi au consolidat pregătirea profesională în pas cu cerinţele epocii, a cadrelor didactice, şi prin înfiinţarea de biblioteci, în special pentru atragerea de donaţii. În acest sens, amintim că la 1841 inspectorul şcolar general al şcolilor grănicereşti, N. Andreeviciu, înfiinţa „Asociaţia cultivatoare a învăţătorilor din măritul regiment nr. 13, pentru cultivarea limbii şi literaturii române". De altfel N. Andreeviciu a fost primul donator de cărţi pentru biblioteca asociaţiei.

În toată lumea, în epoca anilor 1800, sistemul cel mai practicat pentru înfiinţarea de biblioteci a fost cel al **donaţiilor**. Şi în Banat s-a dovedit a fi un sistem viabil. La noi, Timotei Cipariu socotea firesc să primească, în semn de prietenie, cărţi de la cunoscuţi pe care-i vizita în Muntenia. Au fost situaţii în care bănăţeni stabiliţi în Vechiul Regat nu au uitat locurile natale şi au trimis donaţii pentru bibliotecile din Banat, de exemplu, cazul medicului G. Crăiniceanu care trimite 218 volume pentru biblioteca din Ciclova Montană (Gh. Jurma, *Presa şi viaţa literară în Caraş-Severin,* p. 88).

Evoluţia organizării instituţiilor bibliotecare bănăţene

În Banat ca şi în Transilvania, o legislaţie specifică, direcţionată pe problematica bibliotecară avea să apară abia după Marea Unire de la 1918. Altfel spus, bibliotecile existente nu funcţionau şi în virtutea unor legi elaborate la nivel naţional ci era organizate mai ales după criterii conţinute în ansamblul diferitelor regulamente sau statute de funcţionare a diverselor reuniuni culturale, societăţi de lectură, de asociaţii şcolare, profesionale, etc. Prin urmare, colecţiile bibliotecilor erau organizate şi dispuneau deja în multe cazuri de personal calificat. În contextul regulamentelor sau statutelor asociaţiilor sunt prevăzute probleme vizând: organizarea administrativă a bibliotecii, localul şi dependinţele specifice, inclusiv curtea, spaţiul înconjurător, mobilierul şi încălzirea pe timp de iarnă, igienizarea, curăţenia. Apar primele criterii de aranjare a fondurilor de bibliotecă, chiar dacă nu în formulări precise de sistematizare alfabetică şi pe criterii C.Z.U. (indici de clasificare a conţinuturilor publicaţiilor, etc.). Se menţionează însă, în multe situaţii, necesitatea înfiinţării de cataloage, mai ales pentru evidenţierea colecţiilor de periodice. În spiritul mişcării create de Spiru Haret în Vechiul Regat şi în Banat se creează Ansambluri culturale care aveau menirea să contribuie la ideea de solidarizare în jurul conceptului de tradiţie: membrii acestora se angajau să contribuie la completarea şi organizarea colecţiilor bibliotecare. Progresiv, de la scopul de satisfacere a nevoii de lectură, studiul şi informarea, s-a trecut la un program integrat comandamentelor Renaşterii Naţionale. De asemenea, s-au avut în vedere şi detalii vizând înscrierea şi statistica cititorilor şi a lecturii, statistica activităţilor de ansamblu prin care biblioteca se făcea prezentă în activităţi culturale de amploare. Se menţionează cum trebuie ales şi numit personalul bibliotecar: prin consultare şi propuneri în adunările generale ale reuniunilor şi societăţilor. Un fapt deosebit de important este constituirea unor legături de colaborare între biblioteci şi deţinătorii de carte şi periodice, mai ales în problematica achiziţiilor. Important este şi faptul că se fac informări periodice şi dări de seamă în legătură cu administrarea bibliotecii, aceste instrumente doar aparent birocratice urmând a fi folosite pentru studierea fenomenului lecturii, a cerinţelor de carte, îmbunătăţirii ulterioare a activităţilor bibliotecare. Aceste informări şi dări de seamă se ţineau în faţa unor comisii care aveau menirea să verifice starea bibliotecii. Dacă la nivel local existau destule iniţiative care impulsionau viziunile clare asupra activităţii de bibliotecă, în teritoriu trebuiau făcute mari eforturi care să contracareze acţiunile de maghiarizare iniţiate de „Consiliul naţional” din Ungaria. Acest consiliu iniţiat de guvernanţii de la Budapesta susţinea în întreg imperiul şi în alte ţări 38 de biblioteci în Croaţia şi Slovenia, 6 în Austria, 2 în Bosnia şi una în Turcia.

Astfel, în toate acţiunile şi activităţile bibliotecilor româneşti se avea în vedere în mod acut condiţia etnicităţii autohtone, româneşti prin folosirea actelor redactate în limba română şi de asemenea dezvoltarea fondului cultural de sorginte românească. Se evidenţiază manifestări culturale şi crearea instrumentelor specifice de popularizare a bibliotecilor româneşti: referate bibliografice publicate în presă, bibliografii, articole despre existenţa şi activitatea bibliotecilor, toate racordate la viaţa culturală românească în spiritul etnic naţional dar şi profesional-social în genere. După 1918, Banatul şi implicit Caraş-Severinul, se racordează la întregul sistem organizaţional al ţării. Prin

urmare beneficiază de legislaţii moderne, iniţiate şi adoptate de forurile specializate ale instituţiilor culturale. În acest sens amintim: înfiinţarea Asociaţiei Bibliotecilor publice iniţiată de C. Angelescu şi Nicolae Iorga în 1919, iar în 1922 prin Casa Şcoalelor, ministrul C. Angelescu dispunea „ … şi înfiinţarea de biblioteci şcolare şi populare în ţinuturile alipite"; Legea bibliotecilor din 1932 iniţiată de N. Iorga, cu accente speciale pentru bibliotecile rurale. De o mare importanţă s-a dovedit a fi Fundaţia Cultural Regală „Principele Carol" care activa pe principii de studiu sociologic şi care a emis „ instrucţiuni pentru organizarea şi funcţionarea bibliotecilor săteşti şi liste de cărţi pentru biblioteca unui cămin cultural" în 1938. Principiile acestor instrucţiuni aveau să funcţioneze tacit inclusiv în perioada comunistă a României.

După Revoluţia din 1989 şi în Caraş-Severin, destul de încet, s-a trecut la informatizarea bibliotecilor şi aplicării unor principii moderne de tip multi-media, în special la Biblioteca Judeţeană Reşiţa şi Biblioteca Universitară „Eftimie Murgu".

Categorii de biblioteci în Banat de-a lungul timpului

O bibliotecă se defineşte, în primul rând, prin două aspecte: conţinutul de cunoştinţe şi informaţii aflat în colecţiile bibliotecii şi după categoriile socio-profesionale beneficiare ale serviciilor de bibliotecă şi nivelul de extensie a serviciilor (pentru obşte sau doar la nivel individual privat). Şi în Caraş-Severin, de-a lungul timpului, s-au înfiinţat biblioteci publice de diferite categorii: şcolare, parohiale, ale unor societăţi de lectură, ale casinelor, ale corurilor, ale corporaţiilor profesionale, ale ASTRA şi filialelor STR, muncitoreşti, mai apoi ale diferitelor sindicate, centre de cercetare uzinale, etc.

De-a lungul timpului, până la cristalizarea noţiunii şi formei de „bibliotecă publică", în zona Banatului au funcţionat mai multe tipuri de biblioteci.

Majoritatea bibliotecilor publice au avut ca moment de apariţie înfiinţarea diferitelor reuniuni, organizaţii şi asociaţii obşteşti de tip cultural sau de interes profesional. Mai ales după 1800 apărea ca o necesitate de interes naţional înfiinţarea pe lângă orice instituţie publică sau organizaţie de tip cultural şi a unei biblioteci publice. Aceste biblioteci aveau menirea principală de a pune în circulaţie valorile culturale scrise, de a organiza şi orienta lectura publică la dimensiuni de masă. De asemenea, au asigurat şi asigură impactul cititorului cu sursele de formare-informare ale epocii curente.

Până la 1918 bibliotecile publice au fost pentru bănăţeni factori de apărare şi afirmare a limbii şi culturii române. Bibliotecile româneşti au fost considerate un pericol şi obstacol în politica de maghiarizare dusă de autorităţile dualiste care inventau tot felul de comisii şi comitete de control. Chestiunea naţionalităţilor trebuia manipulată în sensul dorit de oficialităţi, inclusiv prin controlul abuziv asupra bibliotecilor şi muzeelor. După 1918, Statul Român s-a dovedit a fi purtătorul unei politici normale, moderne şi în pas cu vremurile, în care instituţiile bibliotecare au respins cu adevărat fenomenele discriminatorii de orice fel spre a nu mai fi activate vreodată. În general, centrele culturale importante iradiază în jurul lor iniţiative şi efervescenţe pe măsură, în localităţile zonelor apropiate. În acest sens, pentru Caraş-Severin s-a remarcat Caransebeşul. În Caransebeş s-a manifestat un nucleu junimist având reprezentanţi de

seamă: I. Popasu, I. Paul, Vasile Goldiş, Şt. Velovan, E. Hodoş. La 1841, N. Andreeviciu iniţiază „Asociaţia Cultivatoare a Învăţătorilor din Măritul Regiment nr. 13 pentru Cultivarea Limbii şi Literaturii Române" şi în 1863 pune bazele unei biblioteci printr-o primă donaţie. Tot în Caransebeş s-au înfiinţat: Biblioteca Reuniunii Române de Lectură, cu statut aprobat în 1872; Biblioteca Societăţii de Lectură a Tinerimii Studioase, cu un statut special din 1868 (cu donaţii începătoare de la Şt. Velovan, E. Hodoş, P. Drăgălina şi I. Bălan); Societatea de Lectură a Clericilor din Caransebeş (Gh. Sârbu preşedinte şi bibliotecar, Fl. Cioloca, elev în cursul II), înfiinţată în 1877 şi devenită în 1889 Societatea de Lectură „Ioan Popasu". Printre donatorii cei mai importanţi ai Societăţii de Lectură „Ioan Popasu „ amintim: I. Popasu, Tr. Bădescu, Filaret Musta de la Văliug, căpitanul român Dinu Miculescu. La 1877 funcţiona şi o bibliotecă a Reuniunii de Cântări şi Muzică. Deosebită a fost Biblioteca Centrală a Reuniunii Învăţătorilor Români din Caransebeş (înfiinţată în 1894) care avea filiale în toate satele bănăţene. Pentru publicitate şi îndemnuri la donaţii se folosea de ziarul „Dreptatea" şi – foarte important - a elaborat un „Regulament pentru Bibliotecă".

În Oraviţa (1837) se înfiripă fondul unei biblioteci prin colaborarea „ Asociaţiei de casino" cu „Asociaţia Clubului de Teatru şi al orăviţenilor" spre a deveni la 1868 „cea mai mare bibliotecă din urbe". Tot la Oraviţa, în 1867 o societate de întrajutorare a etnicilor germani împreună cu membri ai comunităţii române înfiinţează o bibliotecă, iar în 1873 este menţionată o „Societate de lectură".

În 1868 la Reşiţa se înfiinţează o bibliotecă pentru „ajutorarea tinerimei adulte şi scolastică prin cumpărarea cărţilor necesari…", primii bibliotecari atestaţi Ion Simu şi George Pocreanu, iar principala sursă donaţiile particulare. Caraş-Severinul, ca de altfel Banatul în general, a fost un centru al apariţiilor, propagării culturii scrise şi al funcţionării bibliotecilor publice, a fost integratorul emancipării spiritualităţii româneşti din provincie.

Bibliotecile urbane actuale din Caraş-Severin încearcă să facă faţă noilor cerinţe biblioteconomice şi sociale. Din păcate, prin dotările tehnice specifice secolului actual, sunt multe rămase în urmă faţă de bibliotecile „pilot" din ţară. Finanţările locale sunt întotdeauna sub nivelul adevăratelor cerinţe. Doar munca profesionistă a bibliotecarilor nu poate suplini acest handicap tehnologic şi financiar.

BIBLIOTECI RURALE

Încă de la începuturile civilizatoare în spiritul european al iluminismului, mediul rural, satul şi ţăranul au fost în preocupările reformatorilor români o chestiune de onoare şi demnitate naţională. Dezideratul „cărţilor pentru adulţi", „cărţi pentru ţărani" şi „alfabetizarea adulţilor" era şi dezideratul bibliotecilor poporale (săteşti). Bibliotecile rurale la 1918 au fost ancorate serios în realităţile socio-economice specifice spaţiului sătesc bănăţean aflat sub imperiile străine cauzei noastre naţionale. Bibliotecile erau parte a activismului cultural dedicat emancipării românilor aflaţi sub opresiunea maghiară. De la 1850, programul lui Andrei Şaguna revendica pe lângă şcolile poporale şi cărţile necesare pentru instruire generală şi emancipare culturală. După 1910, mai ales interesul pentru şcolile şi bibliotecile rurale a crescut în mod deosebit. Instituţii

oficiale din Vechiul Regat, precum Liga pentru Unitate Culturală a Tuturor Românilor, îşi intensifică acţiunile de ajutorare culturală prin expedierea de cărţi de vizită către biblioteci bănăţene. Menţiuni mai clare despre biblioteci rurale caraş-severinene: la 1890, Ilidia apare „cea mai mare bibliotecă poporală", 1900 la Ciuchici se înfiinţează o bibliotecă poporală, apoi în 1901 la Ticvaniul Mare.

BIBLIOTECI PAROHIALE

Majoritatea bibliotecilor parohiale au avut un rol primordial prin faptul că activităţile şcolare erau îmbinate cu cele confesionale. Astfel, sunt numeroase cazuri în care bibliotecile şcolare sau rurale îşi au originea în fondurile parohiale de carte sau în achiziţiile iniţiate de clerici. Bibliotecile parohiale îşi aveau sorgintea în cerinţa de cultivare a cunoştinţelor şi mai puţin în aceea de cultivare a cerinţelor de lectură. Comitetele parohiale aveau, prin statutele lor, obligaţii menite să dezvolte activitatea cu cartea la rang de principiu: "A prevedea biserica…cu cărţi"; "A sprijini pe copiii săraci întru frecventarea şcoalei parohiale prin prevederea lor cu cărţi şcolare", "A înfiinţa bibliotecă parohială spre înlesnirea cetirii cărţilor folositoare" (a se înţelege inclusiv cărţi de ştiinţe, mai ales cele aplicative).

BIBLIOTECI ALE DIOCEZELOR

Cea mai importantă bibliotecă diocezană este cea de la Caransebeş, fundamentată pe colecţiile institutului Teologic şi Pedagogic.

BIBLIOTECI ŞCOLARE

Şi în cazul acestei categorii de biblioteci se pot observa diferenţe între cele din zonele urbane şi cele rurale. Fondul bibliotecilor şcolare urbane era asigurat prin donaţii ale profesorilor, de instituţia şcolii (direcţii teritoriale, inspectorate şcolare, etc.) sau din contribuţii ale elevilor, în cazul societăţilor de lectură. Ca şi în alte situaţii, Caransebeşul se remarcă prin tradiţia bibliotecilor şcolare. La 1868 se înfiinţează biblioteca Societăţii de Lectură a Tinerimii Studioase, pornită din colecţii private. În 1886, cu elevii de la secţia pedagogică, Vasile Goldiş întemeiază un cerc şcolar cu propria bibliotecă. Studenţii teologi înfiinţează Societatea de Lectură a Clericilor din Caransebeş (1 octombrie 1887) devenită apoi Societatea de Lectură "Ioan Popasu" – activă până în 1936.

La Reşiţa, G. Pocrean anunţă publicul, la 7 ianuarie 1868, în legătură cu dorinţa de „a înfiinţa un fond bisericesc şi şcolariu", acesta a fost primul pas către o bibliotecă şcolară.

La Oraviţa, activităţile şcolare au fost însoţite de biblioteci de profil. Exemplare care au aparţinut „şcolii latine" din 1793 se regăsesc în biblioteca şcolii de şase clase a lui I. Vranetz (……). Un caz aparte îl reprezintă bibliotecile de ajutorare pentru elevii săraci, majoritatea în manuale şi bibliografie şcolară. Interesantă este şi existenţa unei colecţii de numismatică şi antichităţi.

Şi în mediul rural biblioteca îndeplinea rolul îndrumătorului spiritual completând efortul profesorilor. Biblioteci profesorale sau ale elevilor, acestea aveau

accesul necondiţionat. Organizarea fondului de carte, achiziţionarea acestuia se rezolva financiar „din averea şcoalei”, prin colecte, „din cassa”. Biblioteca era un sprijin şi îndrumător „pentru vacanţa şi viaţa practică a elevilor”. De menţionat bibliotecile din: Cacova (1877), Răcăşdia – finele secolului XIX, Ohaba Bistra.

BIBLIOTECI ALE REUNIUNILOR DE LECTURĂ

Ca şi în restul Banatului şi în Caraş-Severin exista tradiţia ca diverse reuniuni, asociaţii, societăţi culturale să aibă propriile biblioteci. Exemplele sunt numeroase. În 1864 la Caransebeş se înfiinţează Reuniunea Română de Lectură, iar în 1866 la Reşiţa, în 1871 o a doua Reuniune de lectură în Caransebeş. Apar societăţi de lectură la Oraviţa, 1873, Cacova în 1887, iar în 1902 la Dognecea (bibliotecar fiind muncitorul Mihai Munteanu Bondoc). De menţionat şi „Reuniunea de Cântări şi Lectură din Ticvaniul Mare” la 1903 cerea sprijinul ziarului „Drapelul” pentru influenţarea opiniei publice în vederea solidarizării şi pentru sprijinirea bibliotecilor şi „Reuniunea de Lectură Ciclova”. Formarea fondurilor era aproape exclusivă prin donaţii (cazul Ciclovei), dar şi a „Reuniunii de Cântări şi Lectură a Plugarilor Român”i (1894). Specifice în cadrul acestor Reuniuni de Lectură erau concursurile pentru cititori.

BIBLIOTECI ALE REUNIUNILOR CORALE

Aceste biblioteci sunt cu totul specifice Banatului, inclusiv pentru Caraş-Severin. O bibliotecă importantă din această categorie este colecţia corului din Răcăşdia, întemeiată în 1894: cu o colecţie de teatru semnificativă pentru acea epocă. La Caransebeş funcţiona din 1877 o „Reuniune de Cântări şi Muzică” cu o activitate de coordonator în zonă. În 1872 la Reşiţa fiinţa Biblioteca Societăţii de lectură şi a corului. Tot la Reşiţa funcţiona biblioteca Reuniunii de Cântări care la sfârşitul secolului XIX deţinea 250 piese de teatru şi care avea să constituie şi fondul unei biblioteci muzicale la 1905.

Ciclova Montană se remarcă prin „Reuniunea de Cetire şi Cântări” de la 1888, Biblioteca Tinerimii din Cacova (1877) devine biblioteca Reuniunii de Cetire şi Cântări. Biblioteci Corale şi care au constituit bazele unor biblioteci poporale au fost şi la Secu …

Activităţile corale au contribuit prin exemple de solidaritate şi cu venituri la înfiinţarea unor biblioteci şcolare, sătești ş. a.

BIBLIOTECI ALE REUNIUNILOR ÎNVĂŢĂTOREŞTI

Aceste biblioteci au contribuit la dezvoltarea mentalităţilor profesionale şi la noi sensibilizări în receptarea realităţilor socio-politice şi economice. Corpul profesoral, elita românească sunt preocupate foarte serios de aceste biblioteci ale Reuniunilor Învăţătoreşti. Foarte importantă a fost Reuniunea învăţătorilor români greco-ortodocşi şi din dioceza Caransebeşului (înfiinţată în 1869) care a pus în aplicare metoda ASTREI de a înfiinţa „despărţăminte” în mai multe localităţi din Caraş-Severin (12 la număr). Vechiul Regat se manifestă cu sprijin şi pentru aceste biblioteci: exemplu fiind trimiterea de cărţi de specialitate la 1892 de către Academia Română spre biblioteci din judeţ. (Caransebeş)

BIBLIOTECILE „ASTRA”

Asociaţia „ASTRA” s-a implicat profund şi regenator în procesul organizării bibliotecilor bănăţene. Asociaţia „ASTRA” edita cărţi necesare culturii naţionale pe care apoi le punea în circulaţie prin bibliotecile publice. Exemple: bibliotecile populare din Secu, Ciclova, Răcăşdia. Obiectivele majore ale „ASTREI” erau: „difuzarea culturii în mase” şi „biblioteci poporale în fiecare comună, bibliotecă regională în fiecare centru de despărţământ; bibliotecă mare, centrală. După 1900 „ASTRA” are un rol deosebit în dezvoltarea reţelei de biblioteci comunale (Vasiova, Secu, Gâtaia, Gherteniş sunt doar câteva exemple) „ASTRA” a instaurat pragmatismul reformator în instituţiile culturale şi bibliotecare definind întemeierile cultural-naţionale în Banat şi Transilvania.

BIBLIOTECILE ASOCIAŢIILOR TEATRALE

Aceste biblioteci au avut rezultate importante în conştiinţa vie, aplicată a culturii naţionale. Cea mai veche bibliotecă de asociaţie teatrală este cea din Oraviţa (din 1815) cu statut organizatoric din 1816: „Asociaţia orăviceană teatrală” avea ca obiect constituirea primului teatru din sud-estul Europei dar şi a unei biblioteci care avea să existe din 1836.

În întreg Banatul funcţionau până la 1918, 37 de biblioteci ale asociaţiilor de teatru (ale diletanţilor). Din 1887 o parte din acestea devin biblioteci ale secţiilor şi despărţămintelor STR (Ticvaniul Mare, Cacova, Greoni). Adunări generale ale STR sunt găzduite de: Oraviţa în 1874, Caransebeş în 1873 şi Reşiţa în 1875.

BIBLIOTECI PROFESIONALE

În Caraş-Severin, Reşiţa se remarcă prin biblioteci importante ale muncitorilor. Spre exemplu în 1871 ia fiinţă Biblioteca Muncitorilor din Reşiţa urmată în 1900 de Biblioteca Sindicatului muncitorilor metalurgişti şi lemnari, dotată cu reviste, ziare şi cărţi (multe cu specific profesional) în limbile română, germană, maghiară.

În timp colecţiile acestor biblioteci sunt contopite în biblioteci ulterioare de tip sindical sau în biblioteci publice de tip enciclopedic.

În concluzie, aşa cum au arătat cercetătorii citaţi, precum şi alţi istorici, în Banat există importante biblioteci cu tradiţie, unele străbătând timpul până azi, într-o altă formă, desigur.

BIBLIOGRAPHY

Arh. Naţ. Caraş-Severin, fond Prefectura judeţului Caraş, dosar 17/1945, f. 28
Bota, Ionel, *Bibliotecile din Banat între 1850 – 1918*, ed. Timpul, Reşiţa, 2000
Brătescu, Constantin, *Cartea şi biblioteca în spaţiul cultural banaţean până la 1918*, Timişoara, Editura Marineasa, 2004
Jurma, Gheorhe, *Presa şi viaţa literară în Caraş-Severin*, Reşiţa, C.J.C.E.S. Caraş-Severin. Biblioteca Judeţeană, 1978.
Oallde, Petre, *Lupta pentru limba românească în Banat*, Timişoara, Editura Facla, 1983.

GRANTING TOURIST AND LEISURE VALUES TO A FORMER SPACE OF ARMAMENT AND AMMUNITION. CASE STUDY: ARSENAL PARK, ORĂȘTIE, HUNEDOARA COUNTY, ROMANIA

Lia-Maria CIOANCA
"Babeș-Bolyai" University, Cluj-Napoca, The University Extension of Bistrița, Romania

Abstract: Arsenal Park, the object of study of this article, is a unique tourist complex in Romania and even in Europe, due to its military specificity, more precisely the complex and the amusement park were arranged in a former secret base and factory ammunition. At the same time, the complex is the largest museum of military equipment in the country, open to anyone who wants to visit it. In developing this article, I applied the case study as a research method, which allowed me to inventory and evaluate all aspects related to the evolution over time of this military objective. Throughout the investigations and the documents studied, I found the mastery and skill with which the subsequent granting of tourist values or even teambuilding opportunities to this military objective was achieved, but also the collection of certain data related to the impact of this tourist objective on the life of the local community of tourists who come to visit the area. This study shows the possibility of preserving in good condition and granting various values to areas that once served specific purposes, in this case a purpose of manufacturing and supplying ammunition to military units, the factory in Orăștie being the second largest producer of ammunition as a quantity in Europe.

Keywords: ammunition factory, arsenal, military equipment, amusement park.

1. General considerations and historical landmarks

Orăștie is a municipality in Hunedoara County and is one of the oldest cities in the country, located on an ancient hearth of Dacian inhabitants.

Orăștie is a tourist centre in Hunedoara with a historical significance due to the Orăștie Fortress, the ethnographic museums and the monumental churches from the 13th century that attest to this status.

The tourist activities that can take place in Orăștie form a wide and sometimes unique palette [1].

Arsenal Park was originally a secret base and ammunition factory, located in Orăștie and in 2009 became an adrenaline factory, more precisely, a 3-star tourist complex on epaulets, the only one with a military theme in Europe.

The territory of Arsenal Park has a strong military payload. Between 1936 and 1938, King Charles II ordered the army to use an area of 88 hectares for various experiments in the field of explosives and ammunition.

During World War II, the factory had become the second largest producer of ammunition in Europe. During the communist period it was said that it is the best guarded place in Romania, the ratio being one soldier for every three workers. The dark side of history has not bypassed this space either by the many accidents that have taken place throughout history, some reported others not [5].

After the fall of the communist regime, the factory went into a dramatic decline, the Hunedoara Company being put up for sale in 2003. It was acquired by the Timisoara

company Timco, a member of Bega Grup, and the prospects of the complex being excellently speculated by the group they directed towards a totally unique project for these lands, towards the creation of a tourist complex at the highest quality level, with a totally different theme from what similar locations could offer, namely military theme [4].

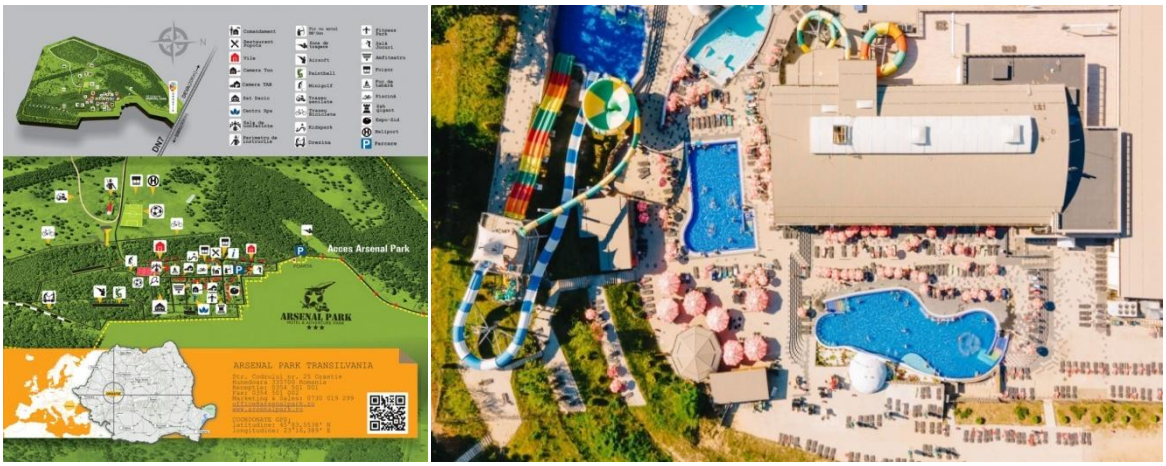
It was a brave project, especially since it is not found anywhere else in Europe; this is exactly what the owners of the former factory were based on. The complex was opened to the public in 2009, and since then has received many visitors, both from abroad.

Interestingly, the Arsenal Park still has a military feel, as well as a barracks atmosphere, largely due to the fact that the park was built right around the old bunkers, ammunition depots and workshops. In fact, tourists have the opportunity to sleep in bunkers, TABs or cannonballs, the sensations being unique [6].

2. The ammunition factory in Orăştie - past realities and current aspects

Where once mine and explosives were, made now peace is made. What seemed to be the end is a new page in the history of the place. Arsenal Park has created a new form of vacation: the quasi-military experience. In the perimeter of the former armament factory in Orăştie, the manly spirit and the barracks atmosphere have been preserved, but instead of the ruined workshops, bunkers and ammunition depots, a modern holiday oasis has emerged [5].

The abandoned bunkers and ammunition depots of the former Rompiro factory have been transformed into luxury villas and apartments.

a b

Figure 1(a, b): Amusement park location and leisure offer

(Source: https://www.traiesteromaneste.ro (a) & https://booktes.com (b))

Arsenal Park covers an area of 88 hectares, being located in the middle of a deciduous forest on the outskirts of Orăştie. The disused military equipment was purchased, the alleys of the tourist complex, being thus guarded by 70 cannons, TABs, track conveyors, anti-missile devices, machine guns and anti-aircraft guns, missile launchers, military trucks, a military ambulance, an IAR plane 93, a Kamov K.

a b

c d

Figure 2 (a-d): Exhibits from Arsenal Park *(Source:* https://destepti.ro/arsenal-park-orastie-hunedoara*)*

Flanked by the 2 terraces, "Restaurant-Popotă" is truly unique in the country, with its army decorations. Customers are delighted by the tastiest dishes in Romanian and international cuisine, but also by local specialties, served in an atmosphere of good mood before and after combat missions. And after a day full of adrenaline, the barbecue party continues around an impressive campfire, with music and good cheer! For cool evenings, the small Dacian Village, consisting of 3 cottages - is ideal for indoors parties with traditional dishes.

3. Arsenal Park - multi-purpose destination

Orăştie, the place that hosts Arsenal Park, is an important name when it comes to the Dacian kingdom, the mountains with the same name being used by the Dacians to build perhaps the most important fortresses: Sarmizegetusa Regia, Blidaru, Luncani – Piatra Roşie, Costeşti, Băniţa and Căpâlniţa. The tourist complex is located right on the edge of the village, at an equal distance from these fortresses.

The holiday complex includes 200 beds, and eccentric tourists can sleep on cannon beds in the Cannon Room, in TABs, in simple Officer rooms or luxurious in Colonel Apartments and General Villas. Of course, the difference is that these rooms are now luxurious.

Access to the three-star complex can be done in two ways: either by train or by car. If the first option is chosen, tourists should know that the town has its own train station and the station is almost 2 kilometres from the former factory. Instead, those who come by car must choose DN 7, the route Deva-Orăştie, and, right next to the entrance sign in the locality, they must turn right - in only 300 meters is the entrance to the park [8].

Guests have at their disposal a vast area of land for exploitation and a lot of activities to keep them trained: military training, treasure hunting, airsoft and paintball fights, shooting with firearms, with air soft and paintball weapons, archery, crawler rides, trinket competitions, golf car rental, bicycles, go-kart bikes, segways, etc. For children there is a playground, but also programs specific to their age, so they will never get bored.

Figure 3: Arsenal Park Leisure Centre, Orăştie *(Source:* https://www.zf.ro/zf-24*)*

Adrenaline and relaxation complement each other in the happiest way at Arsenal Park. The exciting activities alternate with relaxing sessions for body and mind at Arsenal Spa - the most modern spa in the west and centre of the country. The Arsenal Park Spa features a fitness room, Finnish and infrared saunas, a swimming pool with water massage and counter current swimming, a relaxation room, and massage and body treatments.

In 2014, Arsenal Park started the project "Increasing the quality of tourism services within Arsenal Park by creating a specific leisure infrastructure". Within it so far have been completed: an ice rink with a capacity of 80 people, the largest skatepark in Transylvania, with an area of 1.400 square meters, Aventura Park Arsenal and a playground for children. Work is currently underway on a 9 km network of bike lanes, the Arsenal riding school and the arrangement of the Arsenal water tower for a 560 m long zip line and assisted jumps with a 30 m drop, made by a PowerFun type. In 2015, the most modern Aqua Park in Transylvania and a multifunctional gym were completed [5].

Arsenal Park is an ideal place for those who want to organize a team building. In addition to the above activities, there are also well-known football and basketball matches or golf competitions - each of these sports is organized so that colleagues can

get to know each other better. Last but not least, tourists can have fun in the games room (where they play billiards, darts, table tennis, mini football and poker), get outdoor fitness or relax in the outdoor swimming pool [11].

The infrastructure of the park therefore includes a Command - Reception, a Restaurant - table and bar, flanked by 2 terraces, being unique in the country, through the army decorations, and after a day full of adrenaline, the party can continue around an impressive campfire, with music and good cheer. For cool evenings, the small Dacian Village is ideal for parties with traditional dishes; Conference rooms, Arsenal Park being the perfect place for teambuilding. In addition to exciting activities, groups can benefit from a conference room with a capacity of up to 150 seats, suitable for meetings, training sessions, conferences and other indoor events. For the good development of these events, we provide all the necessary technical support; Outdoor amphitheater: Commando movies, pac-pac, westerns, war documentaries or filming of team-building troops at Arsenal Park are projected on a huge screen in the middle of nature. Occasionally, more special events take place here, such as fashion shows. The 234-seat capacity makes the Arsenal Amphitheatre the largest open-air amphitheatre in Transylvania. The activities at Arsenal Park are the perfect combination of fun and relaxation [5].

Conclusions

Arsenal Park is a unique concept, the only military-themed resort in Romania and Southeast Europe.

The transformation of a former weapons and ammunition factory into a park dedicated to recreation and outdoor activities is the perfect recipe for the whole family, when it comes to a unique way to spend free time. The 88 hectares have been adapted to accommodate visitors, and as they explore the park, they will be able to find countless attractions and relics here, as everything has been designed in such a way as to satisfy a multitude of preferences.

At Arsenal Park you never get bored: AquaPark, Arsenal Adventure Park, PowerFanJumps, Military Museum, Spa, Golfcars, Bicycles, TreasureHunt, Military Training, Paintball, Airsoft, Archery, Zipline, Crawler Walking, Firearms Shooting, Games Room Playground, Multifunctional Gym, Multifunctional Gym, Fitness Park, Jeep Wrangler GoCart, Skating Rink, Skate Park and MiniGolf.

In recent years, Arsenal Park has become the largest resort for families with children, which has been a stepping stone from a resort originally intended primarily for companies organizing events and team building.

It's hard to explain in words everything that can be done or felt at Arsenal Park. Some things just need to be experienced in the largest military-themed amusement park in Romania, where adrenaline and relaxation are at home.

References List

[1] Bogan, E., Simon T., Cândea, M., *Patrimoniul turistic al României*, Ed. Universitară, Bucureşti, 2021, Pages 325-330.

[2] Cocean, P., *Geografia Turismului*, Ediția a II-a, Ed. Focul Viu, Cluj-Napoca, 2004, Pages 209-215.
[3] ***National Geographic Traveler, România, Editura Holding, Biblioteca Adevărul, Pages 122-124.
[4] https://arsenalpark.ro/, accessed at April, 27, 2022.
[5] https://arsenalpark.ro/istoric/, accessed at April, 27, 2022.
[6] https://www.gohunedoara.com/en/arsenal-park-adrenalina-si-relaxare-in-cel-mai-mare-parc-de-distractii-cu-tematica-militara-din-romani/, accessed at April, 27, 2022.
[7] https://destepti.ro/arsenal-park-orastie-hunedoara, accessed at April, 28, 2022.
[8] https://adevarul.ro/locale/ploiesti/ultimul-racnet-materie-vacante-concediu-intr-o-cazarma-militara-1_50ae31da7c42d5a6639a93c3/index.html, accessed at April, 28, 2022.
[9] https://www.traiesteromaneste.ro/arsenal-park-militaria/, accessed at April, 28, 2022.
[10] https://booktes.com/bilet/arsenal-park, accessed at April, 28, 2022.
[11] https://www.zf.ro/zf-24/centrul-de-agrement-arsenal-park-din-orastie-al-fratilor-cristescu-merge-spre-afaceri-de-2-4-mil-euro-am-continuat-investitiile-in-noi-facilitati-si-asteptam-150-000-de-vizitatori-17320854, accessed at April, 28, 2022.

LET' S LAUGH WITH CARAGIALE. SCIENTIFIC STUDY

Dorina Nela TRIFU
PhD., teacher at Colegiul Tehnic „Costin D. Nenițescu" Pitești

Abstract: The paper „Let`s laugh with Caragiale" represents a stylistic analysis of I.L. Caragiale`s speech from the act III scene I, from the comedy entitled „One lost letter"writen by the author. In this study we intend to analyze the fragment from an stylistic point of view, considering also the phonetical, morphological, lexical, syntactical and stylistical levels. This analysis aims to present particularities of language and style which are making the flavor to the work of the great dramatist. Farfuridi`s speech is totally incoerent. Given that the play was written in another literary era, it is normal that the language used to be somehow different from the norms of current Romanian language. In the typology of Pompiliu Constantinescu, Farfuridi represents the type of politician and demagogue. The spelling used in the text is the one used by the writers fron the XIX century.

His lexicon has expressive, uniqe words. Language individualizes the character and betrays his inculture. Frafuridi's communication with the public fails due to the lack of connection between words. If we consider the grammar and semantics of the text, Caragiale's work no longer communicates anything directly, but only indirectly the absurdity of the character and of the ridiculous situation that he himself creates can be detached. The text is a sample of the style of the writer, who is not afraid to discredit, using subtle, indirect procedures, capturing the ridiculousness of the character in the middle of public and political life. Farfuridi turns out to be the stupid bastard and the type of uneducated politician. Caragiale's style is characterized by freshness and variety. The language of Caragiale's comedies is unique with each character who appears on stage.

Keywords:

Capodoperă a genului dramatic, *„O scrisoare pierdută"* este a patra comedie din cele patru ale scriitorului I. L. Caragiale. A fost inspirată din farsa electorală a anului 1883, fiind o comedie de moravuri, ce critică societatea epocii în care a trăit autorul.

Fragmentul analizat face parte din opera comică „O scrisoare pierdută", actul al treilea, scena întâi:

„FARFURIDI (emoţionat şi asudând) : Atunci, iată ce zic eu, şi împreună cu mine (începe să se înece) trebuie să zică asemenea toţi aceia care nu vor să cază la extremitate (se îneacă mereu), adică vreau să zic, da, ca să fie moderaţi... adică nu exageraţiuni!... Într-o chestiune politică... şi care, de la care atârnă viitorul, prezentul şi trecutul ţării... să fie ori prea-prea, ori foarte-foarte... (se încurcă, asudă şi înghite) încât vine aci ocazia să întrebăm pentru ce?... da... pentru ce?... Dacă Europa... să fie cu ochii aţintiţi asupra noastră, dacă mă pot pronunţa astfel, care lovesc soţietatea, adică fiindcă din cauza zguduirilor... şi... idei subversive... (asudă şi se rătăceşte din ce în ce) şi mă-nţelegi, mai în sfârşit, pentru care în orce ocaziuni solemne a dat probe de tact... vreau să zic într-o privinţă, poporul, naţiunea, România... (cu tărie) ţara în sfârşit... cu bun-simţ, pentru ca Europa cu un moment mai nainte să vie şi să recunoască, de la care putem zice depandă... (se încurcă şi asudă mai tare) precum, — daţi-mi voie — (se şterge) precum la 21, daţi-mi voie (se şterge) la 48, la 34, la 54, la 64, la 74 asemenea şi la 84 şi 94, şi eţetera, întru cât ne priveşte... pentru ca să dăm exemplul chiar surorilor noastre de

ginte latine însă! (foarte asudat, se şterge, bea, iar se şterge şi suflă foarte greu. Trahanache a urmărit cu mâna tactul sacadelor oratorice ale lui Farfuridi. Bravo şi aplauze în fund, conduse de Brânzovenescu; râsete şi sâsâituri în grupul lui Caţavencu. Clopoţelul lui Trahanache de abia se mai aude. — După ce s-a mai oprit zgomotul, cu multă aprindere.) Daţi-mi voie! Termin îndată! mai am două vorbe de zis. (zgomotul tace.) Iată dar opinia mea. (în supremă luptă cu oboseala care-l biruie.) Din două una, daţi-mi voie: ori să se revizuiască, primesc! dar să nu se schimbe nimica; ori să nu se revizuiască, primesc! dar atunci să se schimbe pe ici pe colo, şi anume în punctele... esenţiale... Din această dilemă nu puteţi ieşi... Am zis!

(Aplauze în fund, sâsâituri în faţă. Farfuridi coboară zdrobit, ştergându-se de sudoare, şi merge în fund. Brânzovenescu şi alţi alegători îl întâmpină şi-i strâng mâna. — Rumoare. Mai mulţi din auditoriu se scoală şi strică rândurile. Caţavencu suie de la dreapta în mijloc, unde vorbeşte încet cu grupul său gesticulând viu. Cu un alt grup mai în fund Farfuridi şi Brânzovenescu asemenea. — Pristanda iese misterios din cabinetul primarului, trece prin uşcioara grilajului, care este la spatele tribunii, şi trage de pulpană pe Trahanache, care sună clopoţelul.) ”

Pesonajele se încadrează într-o tipologie, Caragiale fiind cel mai important creator de tipuri din literatura noastră. Ele aparţin unei viziuni clasice, pentru că se înscriu în nişte tipologii comice, aşadar fiecare personaj are o dominantă de caracter. A devenit celebră clasificarea făcută de criticul Pompiliu Constantinescu personajelor caragialiene, Farfuridi înscriindu-se în tipologia tipului politic şi al demagogului, alături de Tipătescu, Caţavencu, Brânzovenescu, Trahanache, Dandanache. Numele lui Farfuridi, la fel ca şi a amicului său politic, Brânzovenescu, alături de care formează un cuplu comic, sugerează inferioritatea, prostia, vulgaritatea. Aşa cum precizează şi indicaţiile scenice din lista de personaje de la începutul piesei, Farfuridi era *„avocat, membru al acestor comitete şi comiţii”*.

Discursul lui Farfuridi nu are nimic de-a face cu oratoria clasică, greacă sau latină, ci este doar un pretext de a zugrăvi omul căzut pradă *„marii trăncăneli”* (Mircea Iorgulescu). Fragmentul este mai mult un spectacol lingvistic. Farfuridi este unul dintre formulele standardizate ale lui Caragiale, care ţine discursuri lipsite de coerenţă. Ca element de construcţie a textului dramatic, modul principal de expunere este monologul.

Ortografia textului este diferită faţă de cea actuală, la fel cum găsim şi la alţi scriitori ai secolului al XIX-lea, între care I.L. Caragiale ocupă un loc de frunte. Pronunţii diferite fonetic precum „să cază”, „soţietatea”, „orce”, „depandă”, „eţetera” sunt considerate azi greşite şi au un iz comic, însă există posibilitatea ca în vremea respectivă să fi fost întrebuinţate corect. La fel se întâmplă şi cu pluralele diferite la nivel gramatical („exageraţiuni”, „ocaziuni”) şi cu scrierea diferită a conjuncţiei specializate „întru cât”.

Personajele lui Caragiale deţin un limbaj oral sudic, pe care l-am încadra în oralitatea substandard, încărcat de termeni populari şi expresii *„aci”*, viitorul popular „să vie”, *„pe ici pe colo”, „şi anume”, „gesticulând viu”, „vorbe”, „îndată”* etc.

Elementele acustice au funcţionalitate estetică: *„râsete şi sâsâituri”, „zgomotul tace”*. Realitatea se conturează cu ajutorul simţului auditiv, care înregistrează vacarmul şi trecerea subtilă, aproape insesisabilă, de la o nuanţă la alta.

Din categoria accidentelor fonetice, reperăm afereza (*„și-i”*) și elidarea vocalei „î” pentru evitarea hiatului (*„mai nainte”*).

La nivel morfologic, observăm câteva particularităţi care diferă de normele limbii actuale. Pe de o parte, câteva substantive de declinarea a treia în *e* au forme diferite: plural diferit *„exagerațiuni”* în loc de *„exagerări”*, *„ocaziuni”* în loc de *„ocazii”*, singularul *„chestiune”* în loc de *„chestie”*. Categoria morfologică a verbului iese în evidenţă prin verbul iotacizant *„să cază”*. O formă neobişnuită are şi adjectivul pronominal nehotărât *„orce”*, unde se constată lipsa semivocalei *„i”*. Verbele folosite se înscriu în uzul frecvent al limbii, aşadar în vocabularul fundamental: *„să se înece”, „trebuie”*, *„vine”*, *„să întrebăm”, „daţi-mi”, „termin” etc.*

Lexicul conţine cuvinte moştenite din latină (*„gintă”*, *„mână”*, *„surori”*), neologismul *„tact”* provenit din germană, *„bravo”* este un neologism din franceza, cuvinte derivate (*„râsete”* derivat din *„râs”*, *„sâsâitură”* derivat din verbul *„a sâsâi”*, care la rândul său este derivat de la interjecţia „ssss”; *„pulpană”*); *„opinie”* este termen pătruns din latină prin filieră franceză; *„esenţial”* este un adjectiv neologic provenit din limba franceză; la fel ca şi termenii *„dilemă”* şi *„primar”*, *„sudoare”* este un împrumut din latinescul *„sudor”*; diminutivele *„uşcioara”*, *„clopoţelul”*. Se observă că mai multe cuvinte sunt din franceză, deoarece Caragiale şi-a scris opera într-o perioadă când limba română s-a îmbogăţit semnificativ cu termeni proveniţi din franceză, ea fiind limba de circulaţie internaţională la modă în acea vreme în spaţiul românesc. De asemnea, constatăm existenţa a celor trei mijloace de îmbogăţire a vocabularului: derivarea (*„clopotelul”*), compunerea (*„bun-simţ”*), conversiunea (*„viitorul, prezentul, trecutul”*). În legătură cu lexicul, un studiu interesant este cel al lui Vasile Arvinte, în care găsim numeroase analize grăitoare asupra stilului lui I. Caragiale. La un moment dat, criticul afirmă: *„După împrumuturile de origine franceză se situează elementele de origine italiană, care abundă mai ales în perioada de tinereţe a autorului. Urmează un grup, destul de bine reprezentat, alcătuit din elemente de origine savantă. Apoi, există un grup mai mic de elemente medio- şi neogreceşti, unele de proveniență italiană, altele de origine turcească.*
[…] De asemenea, se întâlnesc la Caragiale şi elemente de origine maghiară şi unele de origine ţigănească, evreiască, sau de alte origini”[1].

Lexicul său are cuvinte expresive, inedite, numite şi cuvinte reflexe. Acestea sunt creaţii ale autorului provenite în special din interjecţii pentru a imita rumoarea. În text identificăm un asemenea termen, substantivul *„sâsâituri”*.

Dintre nivelurile analizate, cel mai important se vădeşte lexicul. Modul de exprimare al personajelor dezvăluie stadiul limbii române la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea.

Încă o dată, limbajul trădează lipsa de cultură la unul dintre personajele lui Caragiale, ca şi lipsa logicii, lipsa afectivităţii, sărăcia expresiei lingvistice, stereotipie, absurd, nonsens. Limbajul nu este al unui mahalagiu de genul lui Jupân Dumitrache, din *D’ale carnavalului”*. Tipătescu împrumută ticul verbal *„daţi-mi voie”* ori de câte ori nu-şi găseşte cuvintele, ca şi cum auditoriul l-ar împiedica să-şi expună opinia, când el îşi este

[1] V. Arvinte, *„Normele limbii literare în opera lui I.L. Caragiale”*, Iaşi, Editura Demiurg, 2008, p. 194

propriul impediment. Câtă stupiditate, câtă incultură la un personaj care se luptă cu sine să poată afirma ceva pertinent! Nu reuşeşte, din cauză că în spatele crizei de cuvinte se ascund mari lacune în cunoştinţe, se ascunde o gândire ilogică, iar personajul cade în ridicol. În contrast cu *beţia de cuvinte* care se îneacă în obscuritatea gândurilor vine şi formularea pretenţioasă *„Am zis!"*, ca şi când el ar fi lansat cea mai ingenioasă idee. În realitate, deşi propune două soluţii (*Din două una")*, el nu numai că lansează una singură, lipsită de orice logică, dar, din cauza cunoaşterii termenilor sinonimi *„a se revizui"/ „a se schimba"*, nu îşi dă seama că a susţinut aceeaşi aberaţie.

Se remarcă exprimarea lacunară, plină de elipse prin prezenţa la nivel grafic a punctelor de suspensie. Comunicarea eşuează din cauza lipsei de legătură între cuvinte, în special din cauza elipsei predicatului, publicul-ţintă neputând înţelege mesajul redus la cuvinte fără noimă.

Cuvântul este suplinit prin gesturi: *„gesticulând viu"*, *„Pristanda iese misterios"*, *„trage de pulpană"*. Contragerea sensurilor conduce la desemantizare.

Comicul de limbaj este un mijloc de caracterizare al eroului care nu stăpâneşte nici pe departe uzanţa limbii române. Greşelile de vocabular înregistrează cuvinte deformate. Comicul de limbaj este pregnant. Farfuridi repetă mereu structura *„vreau să zic*", dar nu zice nimic. Foloseşte mai mulţi termeni *„poporul, naţiunea, România"* pentru a exprima aceeaşi noţiune numită *„patrie"*; exprimarea denotă un limbaj pauper, deşi părerea despre sine era una superioară.

Limbajul este o modalitate centrală de individualizare a personajului. Formele verbale stâlcite, erorile de exprimare, elipsele, ticurile verbale demonstrează prostia, incultura şi demagogia personajului. Prostia este scoasă în evidenţă tocmai de pretinsa inteligenţă, pe care *eroul* crede că o dovedeşte prin răspunsuri imbecile. Discursul său pare unul patriotic, însă nonsensul şi paradoxul reflectă incultura. Acest cusur, prostia, este sancţionată de autor prin râs şi este ilustrativă pentru comicul de caracter. Limbajul ilustrează o oralitate substandard, având pecetea inculturii. Discursul denotă absenţa ideilor personale, incapacitatea de a formula clar o idee.

O greşeală lingvistică de exprimare, cu efecte comice, este nonsensul: *„Din două una, daţi-mi voie: ori să se revizuiască, primesc! dar să nu se schimbe nimica; ori să nu se revizuiască, primesc! dar atunci să se schimbe pe ici pe colo, şi anume în punctele... esenţiale..."*. Automatismul devine semnul inculturii, al prostiei absolute: *„Din această dilemă nu puteţi ieşi... Am zis!"*

Se poate observa un contrast între ceea ce doreşte să transmită şi ceea ce transmite în realitate acest discurs, provocând râsul ori dispreţul: *„Aplauze în fund, sâsâituri în faţă"*.

Dacă judecăm discursul din prisma gramaticii generativ-transformaţionale putem decoda intenţiile din care a rezultat opinia contradictorie, contrastantă sau mai bine zis oximoronică din final a lui Farfuridi, o contradicţie în termeni din cauza necunoaşterii sensului unor termeni: *sunt de acord să se revizuiască; nu sunt de acord să se schimbe ceva; nu sunt de acord să se revizuiască, dar sunt de acord cu mici schimbări*. Presupunem că el ar fi dorit/propus o schimbare, dar nu ştia desăre ce schimbare este vorba.

Prin pauze şi întreruperi involuntare, Farfuridi solicită auditoriului *puţintică răbdare*, pentru ca în final să reuşească a formula o idee neaşteptată, el fiind paradoxal, în mod egal, agentul schimbării şi al lipsei de schimbare. Avem aici de-a face cu un hiperbat la nivel textual, tocmai prin adaosul la finalul discursului a unor enunţuri neaşteptate ce reprezintă opinia eroului. Se atinge aici un grad zero al comunicării cu receptorii. Din cauza descompunerii limbajului, a desemantizării, se ajunge la inutilitatea discursului. Astfel, receptorul nu ar fi avut nimic de pierdut dacă nu ar fi fost prezent la ascultarea mesajului; prin urmare ce s-ar putea înţelege din enunţurile: *„Din două una, daţi-mi voie: ori să se revizuiască, primesc! dar să nu se schimbe nimica; ori să nu se revizuiască, primesc! dar atunci să se schimbe pe ici pe colo, şi anume în punctele... esenţiale..."*? Lipsa de semnificaţie a mesajului va conduce interlocutorii la *„sâsâituri"*şi *„rumoare"*. Aceasta se întâmplă, deoarece, în încercarea de a spune ceva personajul înghite cuvintele.

Dacă se are în vedere gramatica şi semantica textului, opera lui Cragiale nu comunică mai nimic în mod direct, ci numai în mod indirect se poate desprinde absurdul personajului şi al situaţiei ridicole pe care singur şi-o creează. Dincolo de comicul de limbaj se ascunde tragedia cuvintelor, care devin tot mai lipsite de semnificaţie, al căror conţinut noţional nu mai semnifică, ci ele reprezintă o logoree fără seamăn în literatură. La nivel sintactic, predicatele sunt omise, relatorii nu introduc subordonate, ci un şir de enunţuri eliptice notate cu obositoarele puncte de suspensie: *„Dacă Europa... să fie cu ochii aţintiţi asupra noastră, dacă mă pot pronunţa astfel, care lovesc soţietatea, adică fiindcă din cauza zguduirilor... şi... idei subversive..."*. Subordonatele nu au regente, verbele nu au lângă ei determinanţi necesari pentru decriptarea sensului. Stilul familiar îl sufocă pe cel oratoric, logică nu există pe nicăieri. Tot ce se poate înţelege, nu neapărat ceea ce a dorit să transmită emiţătorul este că Europa priveşte cu interes la societatea românească. Discursul continuă fără pic de logică cu înşiruirea unor numere, la fel ca atunci când Pristanda număra steagurile: *„la 48, la 34, la 54, la 64, la 74 asemenea şi la 84 şi 94, şi eţetera, întru cât ne priveşte... pentru ca să dăm exemplul chiar surorilor noastre de ginte latine însă!"*

Şcoala formală rusă considera că o operă literară are propriile legi de organizare, prorpria structură/formă. O analiză a formei sub aspect fonetic, morfologic, lexical şi sintactic, precum cea de faţă, a avut scopul de a evidenţia forme şi procedee specifice limbajului caragialian, care în ansamblu definesc stilul individual al autorului în primul rând, dar formează şi literaritatea textului. În plus, formaliştilor ruşi le era imposibil de stabilit linia de demarcaţie dintre formă şi conţinut, considerând că orice conţinut este estetic prin definiţie; forma, nu conţinutul, face dintr-o lucrare de beletristică o adevărată capodoperă. Principiile şcolii formale ruse sunt valabile la o analiză a textului marelui dramaturg. Interesează în cazul operei sale mai mult forma, deorece fondul este intrinsec şi conţinut de formă. Într-un mod care nu ne mai surprinde, deoarece suntem familiarizaţi cu stilul lui Caragiale, autorul îşi nuanţează ideile datorită formei cuvintelor şi a modului cum le întrebuinţează Farfuridi, deşi aici întrezărim legătura indisolubilă dintre formă şi fond. Cu alte cuvinte, forma cuvintelor comunică semnificativ ideile şi intenţiile autorului, al cărui deziderat este îndreptarea moravurilor prin cuvânt/ comic.

La nivel stilistic toate aceste niveluri traduc unele procedee şi figuri artistice, care stilizează conţinutul de idei.

Se remarcă un joc de cuvinte, care este în egală măsură, un paralelism sintactic. Sunt repetate verbele sinonime *„a se revizui”*, respectiv *„a se schimba”* la forma afirmativă şi negativă. Cel care încerca să păstreze calea de mijloc, idee sugerată de superlativul absolut stilistic *„nici prea-prea, nici foarte-foarte”*, sfârşeşte prin a nu spune nimic, deşi rosteşte multe cuvinte, care alcătuiesc împreună un discurs fără fond. Nu numai că nu cunoaşte sensul termenilor, folosind sinonimele amintite anterior, dar Farfuridi se face vinovat de prostie, incultură, care erau pe acea vreme – şi mai sunt şi azi – la fel de periculoase ca molima.

Ducând lipsă nu numai de formă, ci şi de fond şi, implicit, chiar de coeziunea lor, discursul pune în evidenţă contrastul aparenţă-esenţă, deoarece numai o persoană cu pretenţii s-ar încumeta să rostească un discurs într-un moment crucial din *„capitala unui judeţ de munte”*. Deşi vorbeşte, nu spune nimic, deşi se pretinde cineva, nu este în fond decât un simbol al incoerenţei şi al destrămării logosului. Ticurile verbale („mă-nţelegi”, „daţi-mi voie”) distrug arta elocinţei.

Istovirea, asudarea personajului alterează discursul, fiind redate la nivel fonetic cu ajutorul consoanelor stridente, detanjante *ţ, ş*: *„toţi”, „moderaţi”, „exagerăţiuni”, „mă-nţelegi”, ”sfârşit”, „bun-simţ”, „ieşi” etc.*

Repetiţiile din didascalii ale verbelor *„a se încurca, „a se îneca” „a se şterge”* completează aria posibilităţii de exprimare a comunicării obscure, prolixe. Superlativul absolut stilistic *„ori prea-prea, ori foarte-foarte”* accentuează acelaşi mod incoerent şi incomplet de exprimare, redat şi prin alte mijloace artistice. Verbul *„a se şterge”* subliniază gesturile mecanice. Discursul lui Farfuridii este numit în indicaţiile scenice în mod ironic *„sacade oratorice”*. Exprimarea voit pleonastică *„Zgomotul tace”* creează efecte comice, cu funcţia de a marca întreruperea bruscă a publicului, înaintea unei mari *sentinţe*.

Pe scurt, textul reprezintă o mostră de stil a scriitorului, care nu se teme să discrediteze, folosind procedee subtile, indirecte, surprinzând ridicolul personajului în mijlocul vieţii publice şi politice. Farfuridi se dovedeşte a fi prostul fudul şi tipul politicianului incult.

Stilul lui Caragiale se caracterizează prin prospeţime şi varietate. Limbajul comediilor lui Caragiale este inedit cu fiecare personaj care îşi face apariţia pe scenă. Din culise, autorul râde pe seama eroilor săi, comicul de limbaj fiind o modalitate prin care dramaturgul îşi biciuie eroii în vederea îndreptării moravurilor, autorul fiind adeptul principiului clasic *„Ridendo castigant mores”*.

Referinţe bibliografice:

Arvinte, Vasile, *„Normele limbii literare în opera lui I.L. Caragiale”*, Iaşi, Editura Demiurg, 2008.
Călinescu Al., *„Caragiale sau vârsta modernă a literaturii”*, Bucureşti, Editura Albatros, 1976.
Cazimir Ştefan, *„Caragiale – universul comic”*, Bucureşti, Editura pentru literatură, 1967.
Cazimir Ştefan, *„I. L. Caragiale faţă cu kitschul”,* Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1988.
Cioculescu Şerban, *„I. L. Caragiale”*, Bucureşti, Ed. Tineretului, 1967.
Cioculescu Şerban, *„Caragialiana”*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1974.

Constantinescu Pompiliu, *„I.L. Caragiale”* în *„Scrieri”*, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1967.
Dobrogeanu-Gherea Constantin, *„Studii critice”*, Bucureşti, Editura pentru literatură, 1957.
Elvin B., *„Modernitatea clasicului I. L. Caragiale”.*
Fanache V. *„Caragiale”*, Bucureşti, Editura Dacia, 2002.
Hristea Theodor, *„Probleme de etimologie. Studii. Articole. Note.”*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1988.
Iorgulescu Mircea, *„Eseu despre lumea lui Caragiale”*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1988.
Iosivescu Silvian, *„Genul dominant în dimensiuni caragialiene”*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1972.
Manolescu Florin, *„Caragiale şi Caragiale”*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1983.
Tomuş Mircea, *„Opera lui I. L. Caragiale”*, Bucureşti, Editura Minerva, 1977.

Sitografie:
https://view.livresq.com/view/5f42728d20cd736b9d8858b1/**,** accesat pe 29.11.2021
https://ro.wikipedia.org/wiki/Ion_Luca_Caragiale, accesat pe 29.11.2021
https://ro.wikisource.org/wiki/Introducere_la_edi%C8%9Bia_critic%C4%83_I.L._Caragiale,_Opere,_Vol_I, accesat pe 29.11.2021

THE ROLE OF IMAGE IN CONTEMPORARY SOCIAL COMMUNICATION – WRITTEN CLOTHES: THE GRAMMAR OF CLOTHING LANGUAGE

Sandra CHIRA
Lecturer PhD., West University of Timişoara

Abstract: Analyzing the contemporary existential context, it is found that individual identity is under the threat of social manipulation mechanisms that determine, in favor of globalization, the uniformity and standardization of individuals at the level of behavior, concerns and clothing image. The concern for the individualization of the person in the contemporary standardized space leads to a more in-depth research of the inner human mechanisms that generate the forms of non-verbal communication, like the visual language.
Clothing choices are configured in relation to the concept of self-image and, at the same time, through the image of the person in the opinion of others. Clothing and fashion as a social phenomenon are means of permanent reconfiguration of the images in society, becoming, depending on the intentions, the mask of the wearer or the mirror of the authentic personality. In both ways, at formal level and through meanings of images, individuals use clothing to confirm their identity in social interactions, identifying the most suitable methods to reveal themselves to the world, whether they respect who they really are, whether, out of the need to camouflage a sensitive inner universe, they take on premeditated social roles, depending on the social situation in which they find themselves.

Keywords: fashion language, communication, contemporary society, trends, authenticity, social roles

Introduction

Appearance is the "aesthetics of the unavoidable" as the Danish philosopher Ossi Naukkarinen says, arguing that no one can avoid participating in the non-verbal, visual communication of the contemporary world, nor from the discourse based on the language of clothing[1]. It is inevitable and would probably entail isolation from most forms of contemporary social interaction. The idea that individuals do not have the "possibility of not communicating" is also argued in the works of theorist Paul Watzlawick, who "considers communication to be an independent condition of human life and social order", where "any behavior is informative, ensuring through decoding, communication."[2].

Social reality and interpersonal relations are the natural environment of the person's development, this being influenced by social relations, its norms and rules, by new trends and new languages. Today, contemporary society shows more and more interest in the visual content of the world we live in, and the person's identity not only gives more importance to the image, sometimes to the detriment of a deeper level in communication, but the image and implicitly the clothing language becomes one of the main means of communication between people.

[1] Susan B.Kaiser, *Fashion and Cultural Studies*, Bloomsbury Academic, Londra, 2018, p. 30
[2] Monica Pop, *Dinamica limbajului vizual*, Editura Artes, Iaşi, 2013, p.14

The language of clothing, which could be perceived as an extension of the person, as another way of expression alongside verbal language, behavior, attitude, actions, occupies more and more space within contemporary social interactions, whether we refer to the actual communication that takes place in the physical space, or to that in the virtual space, through the lens of trending social networks.

Grammar of clothing language: *what do we communicate through clothes?*

Concern for clothing image is not part of the primary needs of individuals, but in contemporary society, defined by the supremacy of image and appearance, consumer needs are increasingly complex and sophisticated, and the role of image in social interactions becomes essential. Multiple authors, including Alison Lurie in the well-known work *The language of clothes*, analyze the communicative role of clothing and agree that there are many similarities between the way clothing language works and other types of language, such as verbal language. If the verbal language contains words, phrases, intonation, a medium of communication, a certain language or dialect, the clothing language includes shapes, images, colors, graphic symbols, dress codes and clothing styles, attitudes[3].

In the analysis of the content communicated through clothing, we can structure the data transmitted into two categories, depending on the degree of individuality or generality of the factors that determine these contents:

Individual content – communicated through image and clothing language

- The psychological identity of the person – personality, temperament, attitude, talent, degree of adaptability, degree of influence, etc.
- Lifestyle – conservative, adventurous, quiet, chaotic, fast-paced, with an active social life, withdrawn, etc.
- Education level – aesthetic education, good manners, social behavior, attitude.
- Occupation – type of profession.
- Free time - concerns, desires, aspirations, passions.
- Age – although some authors believe that age is no longer one of the main factors that determine a certain behavior of the fashion consumer or a certain type of language, from certain points of view, age continues to be relevant. This generates different concerns, involves a greater degree of influence and risk in the case of young people than in the case of adults, sometimes determines the economic level. The language used, both verbal and visual, differs more and more in contemporary society according to age. Young people become familiar with new technologies and means of information much faster and thus their language is more heavily influenced by the latest contemporary trends.

Collective content – influenced by the individual's external environment, by his concrete life context.

[3] LURIE, Alison, *The Language of clothes*, Editura Random House, New York, 1981

• Social (personal and collective) identity – which includes all aspects of identity determined by the society in which the individual lives.
• Cultural identity – cultural level and the influence of social groups of belonging - cultures and subcultures, traditions and customs.
• Geographical space – a relevant factor that has the ability to significantly influence the clothing language of individuals; aesthetic trends and traditional values differ depending on where individuals live;
• Economic level – the material potential of each individual also determines his behavior as a participant in non-verbal social communication;

Individual factors and those related to consumers' life context overlap and influence each other. We cannot consider certain factors strictly individual aspects and other factors strictly collective aspects. Fashion is a phenomenon related to the integration of the individual into society and cannot be analyzed outside of it.

Authenticity vs. social roles

The problem of decoding the language of clothing today is closely related to the level of authenticity of human clothing images that are so strongly influenced by mass culture. Thus we ask ourselves the questions: *How much of what people communicate today through the language of clothing reflects what they are and how much what society is at a collective level? What is the border between the individual and the collective, in a world where there are no longer any borders in the social exposure favored by the new media?*

The relationship between the affirmation of individuality and the need to identify with certain social groups implies a permanent search for the balance between individual identity and collective identity. The person is constantly concerned with differentiating himself from others and at the same time with the similarity with the group he belongs to. The status of a social being implies a complex relationship between the personal and the collective content of the person's identity. The balance or imbalance between the two aspects, uniqueness and integration in the collectivity, generates a multitude of facets of the person's identity manifested through **social roles**. *What happens when the social group becomes the whole world in the virtual environment? What is actually the level of standardization and uniformity of the clothing language and to what extent what people communicate can still represent something personal?*

Individuals seek to obtain a positive social identity, conforming to what society decides to be good, intelligent, beautiful, respectively conforming to its spiritual, cultural, aesthetic norms and ideals. Even if the need for collective identification characterizes any person, individualization seems to be the more strongly expressed and sought-after side, especially since contemporary society, marked by globalization and the fast pace of life, tends towards uniformity and standardization.

Today aesthetic trends capture so much people from different backgrounds and standardize their image so much even if the data mentioned above differ significantly, that the border between authentic and fake sometimes becomes impossible to establish.

Similar clothes, completely different information communicated - depending on wearer and social context

People end up being oversaturated with this standardization and only at a small level niche trends appear that combat this standardization and implicitly stop the negative effects of the "role" type social image that we are often forced to wear in order to integrate into society. Thus, recently some people choose to give up being active on social media platforms. Others consciously choose simple clothing images that do not communicate much but allow them to express deeper content through other types of language. For example, among contemporary visual artists, a tendency can be observed in which they "don't pay attention to their clothing image", adopting either impersonal styles, or classic, timeless styles, without extravagance or too much involvement, thus communicating precisely the concern for other contents of existence, deeper than what the clothing image has the ability to accurately communicate about us.

Anselm Kiefer, Adrian Ghenie, Antony Gormley, Jean-Michel Basquiat, Mark Bradford, Olafur Eliasson – wearing the successful contemporary artist uniform

The American sociologist Erving Goffman argues that individuals have both a social identity and a personal identity, and that the two do not overlap, and there are often mismatches between them. The author distinguishes between "front-stage" and "back-stage" behavior of individuals, that is, between public behavior, on stage, and intimate behavior, behind the stage. The first instance refers to life situations in which the individual is involved in public activities, such as those at work or meetings within society. In this context, according to Goffman's theory, individuals tend to conform to the standardized definitions of these situations and roles, thus following patterns already existing in society, patterns of behavior and image originating from the outside and not from the depth of the self. In this context, the expressed identity is a controlled and less personal one.

The second instance, the one behind the scene, refers to the behavior in the private space of the individual, in his relationship with himself - an abstract space that gives him the opportunity to be more honest. Goffman claims that individuals in this comfortable context have a more authentic behavior, and also a more authentic image, closer to their true identity, manifesting their personal identity. Goffman's theory has been criticized by many authors because it ignores the importance of the spontaneity

factor that defines the daily life of individuals. The idea of the social actor and of the existence of a variety of roles that individuals approach in social life depending on the posture in which they are, also appears in the American sociologist Orrin Klapp, who believes that the main factor that determines that individuals develop multiple identities and roles is today's fragmented and industrialized society, dominated by media and mass culture, which offers individuals an infinite variety of possibilities[4].

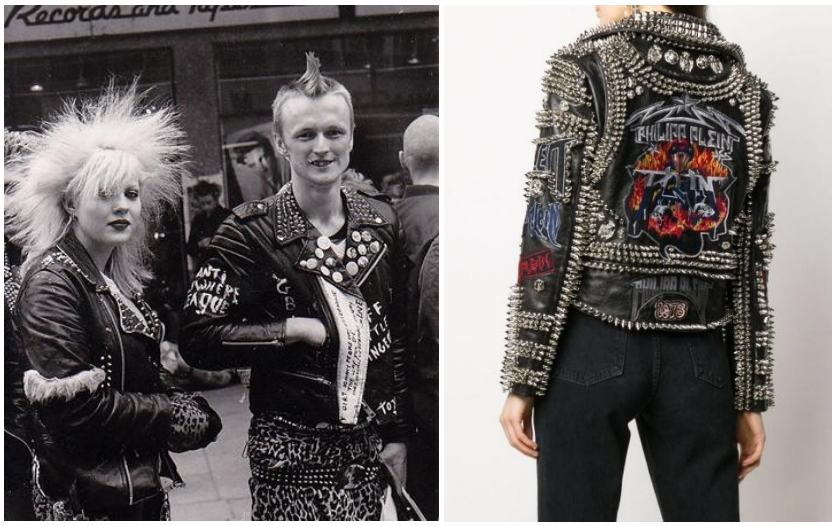
Regardless of the need to express a function or a job, the person sometimes chooses to become a character in everyday life, adopting a clothing style that more or less reveals his inner identity and casts doubt on the sincerity of the messages conveyed by his visual identity. The behavior of the individual in society and his belonging to the collective dimension by adapting to the rules, norms and models existing in the social space, determines the imitation of these models and implicitly generates the process of doubling the personality through clothing, conforming or not conforming to the generally accepted dress codes.

Social interactions assume a permanent exchange of information between individuals, determine symbolic transactions and the existence of some forms of non-verbal communication, social identification of people in particular situations or general situations, affirmation and signaling of these identities through clothing. Existence in society permanently puts individuals in front of a process of self-education, of understanding and appropriating the imposed models, but also of affirming individuality, of contributing to the general social universe through the individual meanings that belong to the personal universe. The relationship between individuality and collectivity in the doubling of personality, explains the permanent search of individuals to stand out as unique and at the same time to belong to the group of origin and general trends.

Eftrat Tseelon, British professor of fashion theory at the University of Leeds, addresses the issue of communication via clothing language in her research - *How successful is communication via clothing? Thoughts and evidence on an unexamined paradigm*. The author makes a clear distinction between the content that clothes themselves communicate in real social interactions and the stereotypes of interpretation of clothing developed by social studies of fashion. To demonstrate the stability that certain social conceptions, such as prejudices, have on certain clothing images to the detriment of a more authentic communication and a more precise interpretation, the author offers the example of pants worn without a belt, with the lap down and implicitly exposing the underwear: "The trend apparently originates in the US prison system, where the practice of taking away prisoners' belts to prevent them from hanging themselves forces them to walk around with sagging trousers. From there, it was borrowed as a trend by Us rappers and those who traveled overseas to their fans and other disaffected or fashion-conscious youth. Jumping to conclusions about character and behavior, however, seems to be quite a leap. And yet it shows the depth of

[4] Orrin Klapp, *Collective Search for Identity* în American Anthropologist Journal, Volumul 72, p. 718

credibility that sartorial stereotypes hold."[5]. The author claims that there are major differences between "reading" the language of clothing based on knowledge of fashion, dress codes, fashion theory, and reading the same visual message directly, in real social interactions, outside of homogeneous, predetermined ideas. Identifying two categories of meanings of clothing language, "*meaning as fixed*" and "*meaning as negotiated*", Efrat Tseelon addresses the rhetorical question: "*How can meaning be perceived as so fixed and yet be so fluid*?"[6].

Followers of the punk subculture – 1970//Philipp Pleinleather spiked biker jacket 2022

Examples of misinterpretation of messages communicated through clothing are multiple. Even verbal or written language does not have a single meaning and can be understood subjectively depending on many other data: the context of communication, the receiver of the information with his level of knowledge, education, cultural background, the time of communication, etc. In the case of clothing language, especially when you have information about what certain dress codes or styles signify in a certain social context, you can premeditatedly play with these meanings. On the other hand, another category is formed by individuals who do not have enough knowledge and can use the language of clothing without knowing what it is possible to communicate through what they wear. Thanks to my experience as a teacher at the Faculty of Arts and Design, in the Fashion Design department, I have noticed that young students are more interested in other aspects that clothes can communicate about them, namely the degree of originality, the integration into a current fashion, of the success, fame or material position that clothes can possibly express. Thus some young people, even those who study fashion, adopt certain clothing styles without even being aware of what their image can communicate.

In conclusion, as we have access to more and more information and to more diverse means of visual expression in social communication, the clarity of

[5] Efrat Tseelon, *How successful is communication via clothing? Thoughts and evidence on an unexamined paradigm* – in GONZALEZ, Ana Maria, BOVONE, Laura, Identities through fashion: a multidisciplinary approach, Editura Berg, Londra, 2012, p.112
[6] Efrat Tseelon, op.cit. p.114

communicated messages through clothing language and the degree of authenticity is more difficult to establish. The ease with which people now play social roles, especially through the prism of the clothing image, is increasing, and, unfortunately, a real mass trend in contemporary societies. The pace at which the meaning of dress codes should change is far too fast considering the speed with which new directions appear in contemporary fashion.

Bibliography

Gonzalez, Ana Maria, Bovone, Laura, *Identities through fashion: a multidisciplinary approach*, Editura Berg, Londra, 2012
Godart, Fredédérict, *Sociologie de la Mode*, Editura La Découverte, Colecţia Repères, Paris, 2010
Kaiser, Susan B., *Fashion and Cultural Studies*, Bloomsbury Academic, Londra, 2018
Klapp,Orrin , Collective Search for Identity în American Anthropologist Journal, Volumul 72
Lurie, Alison, The Language of clothes, Editura Random House, New York, 1981
Pop, Monica, *Dinamica limbajului vizual*, Editura Artes, Iaşi, 2013
Tseelon, Efrat, *How successful is communication via clothing? Thoughts and evidence on an unexamined paradigm* in Gonzalez, Ana Maria, Bovone, Laura, Identities through fashion: a multidisciplinary approach, Editura Berg, Londra, 2012

LANGUAGE, IDENTITY AND UNITY IN EUROPE THROUGH BILINGUALITY

Lavinia HULEA
PhD, University of Petroșani

Abstract: Bilinguality is a phenomenon frequently encountered in all European countries, including Romania. The various definitions given to bilinguality might require a description of the forms of bilinguality as well as an analysis of their effect upon intellectual functions and the display of several occurrences of bilinguality. But, even more important than such theoretical approaches, bilinguality might be the answer to language identity and unity in Europe. On the one hand, it enables the emphasizing of the cultural origins representing the identity of the nations and, on the other one, it is a carrier of a language unity that, nonetheless, does not call off national identity.

Key-words: language, bilinguality, identity, unity, diversity

Bilinguality is a phenomenon frequently encountered in all European countries, including Romania. While a series of authors assert the idea that bilinguality represents the current use of two different languages by the same person, others, emphasizing the degree of mastering the two different languages, assert the idea that there are a small number of persons who use two languages at a similar high level. Meanwhile, other researchers stress the fact that bilinguality should be regarded in terms of a minimal competence in verbal skills (understanding of speech, speaking, reading or writing), in a language that differs from an individual's mother tongue. The various definitions given to bilinguality might require a description of the forms of bilinguality as well as an analysis of their effect upon intellectual functions and the display of several occurrences of bilinguality. But, even more important than such theoretical approaches, bilinguality, as a topical phenomenon, might be the answer to language identity and unity in Europe. On the one hand, it enables the emphasizing of the cultural origins representing the identity of the nations and, on the other one, it is a carrier of a language unity that, nonetheless, does not call off national identity.

Researchers consider that, at present, almost half of the persons worldwide are bilingual or live within a bilingual environment and the number of bilingual people is continually increasing. Besides the term of "mother tongue", the phrase "father tongue" appears to gain ground and to be used whenever a child appropriates different languages from the two parents; meanwhile, terms like bilingualism (that refers to the state of a linguistic community in which two languages are in contact with the result that two codes can be used in the same interaction and that a number of individuals are bilingual) and multilingualism are also widely employed.

Although it is largely acknowledged that the acquisition of several languages represents an advantage, nonetheless scientists often wonder whether it is beneficial for a child to be bilingual. While certain researchers consider that it is recommended for a child to learn two languages from an early age, others, on the contrary, support the idea that the early acquiring of several languages leads to confusion and to a growing rate of language disorders. There are educators and schoolteachers who complain of

the problems encountered in case of those children that use, at home, in order to communicate with their family, a language that differs from the one employed in kindergarten and school.

Looking for a definition of bilinguality

There are persons who perfectly understand and use two languages. Yet, there are also persons who understand what they are told in a language different from their mother tongue, but who difficultly and incorrectly are able to give an answer in that specific language. Which of them may be considered a bilingual? The answer to this question depends on the definition one is willing to accept.

Certain dictionaries define bilinguality as a "phenomenon implying the current use of two different languages by the same person". According to Bloomfield, bilinguality is the use of two different languages, mastered according to the level of one's mother tongue. Nevertheless, it is considered that there is a small number of persons who use two languages at the same high level.

Contrary to these definitions, which refer only to perfect bilingual individuals, McNamara supports the idea that bilingual persons are those who display a minimal competence of one of the following verbal skills: understanding of speech, speaking, reading or writing, in a language that differs from their mother tongue. Certain authors also use to mention a fifth linguistic skill, the cognitive one, which regards the capacity of employing the acquired languages as thinking devices.

While defining bilinguality, it is important not only to stress the level of language knowledge, but to emphasize their functional aspect, too. Wienreich, in his volume entitled "*Language in Contact*" (the first significant work in the field of bilinguality) asserts that "the practice of the alternative use of two languages is called bilinguality, and the persons doing this are called bilinguals".

It appears that bilinguality may be regarded as a continual dimension along which bilingual individuals are represented according to their level of knowledge of two or several languages. One end displays the perfect bilinguals, while the opposite end exhibits those who possess, at least, one of the verbal skills appropriated at a minimal level.

Although the definitions previously mentioned regard individual bilinguality, there are a series of researchers who have analyzed bilinguality as a social phenomenon. With this in view, Hamers and Blanc employ the terms "bilingualism" and "bilinguality", asserting that bilingualism (*societal bilingualism*) concerns the condition of a community where two languages are in contact and a lot of individuals are bilingual, while bilinguality (*individual bilingualism*), represents the psychological condition of an individual who is able to access more than one linguistic code as an instrument of social communication.

The verbal behaviour of a bilingual person is not equivalent to the sum of the behaviours of two persons who know only one language. In other words, bilingual persons are able to speak as monolinguals in one of the languages they possess or may use linguistic phenomena specific for bilinguals. Among the specific behaviours of

bilingual persons, the most important ones are the following: *code-switching* (the ability to switch from one code to another) and *code-mixing* (the blending of linguistic codes). Code-mixing may occur through the alternative use of the two languages during a conversation, whenever individuals, speaking a certain language, use words belonging to another language, while altering them according to the grammar rules of the first language. Such phenomena generally come out when communication occurs between persons who know both languages. At times, the hereby phenomena may be determined by the deficient knowledge of a certain language, yet, in most cases, code-switching and code-mixing represent a strategy specific to bilingual persons who, accordingly, are able to better express their ideas, attitudes or identification with a certain group. For instance, in India, the use of English in combination with various regional languages is a sign of high social status.

Operating with the various forms of bilinguality

Although bilingual persons generally display similar characteristics, owing to the fact that they acquired two different languages during childhood, nonetheless, they also exhibit various degrees or forms of bilinguality, which, according to Hamers and Blanc are as follows:

1. Based on the criterion of competence in the two languages, there are two forms of bilinguality, namely: balanced bilinguality (where competence in language 1 is identical with competence in language 2) and dominant bilinguality (where competence in language 1 is higher than competence in language 2).
2. Based on the criterion of semantic organizing, two forms of bilinguality come out: combined or mixed bilinguality (meaning that the equivalent notions in language 1 and language 2 are associated with the same mental representations) and coordinate bilinguality (when the equivalent notions in language 1 and language 2 are not always associated with the same mental representations).
3. Based on the criterion of the age when languages were acquired, there are three forms of bilinguality: childhood bilinguality, which may be simultaneous (when both languages become mother tongues) and successive (when, generally, only language 1 becomes mother tongue), adolescence bilinguality (when language 2 is acquired between the age of 11 and 17) and adult age bilinguality (when language 2 is acquired after the age of 17).
4. Depending on the context according to which a person becomes bilingual, bilinguality may be natural (in the case when language 1 and language 2 are spontaneously acquired) and artificial or educational (when language 1 is acquired within the family and language 2 is acquired at school).
5. Based on whether language 2 is or is not used as a mother tongue within a community, two forms of bilinguality come out: endogenous bilinguality (when both language 1 and language 2 are used as mother tongues within the community) and exogenous bilinguality (when language 2 is the country's official language and is not used as a mother tongue in the community).

6. In terms of the relative status of the two languages, the forms bilinguality might display are as follows: additive bilinguality (when language 1 and language 2 are capitalized in community, determining cognitive opportunities) and subtractive bilinguality (when language 2 is capitalized within the community, while language 1 is not, bilinguality determining cognitive drawbacks).
7. From the point of view of group and cultural identity affiliation, four forms of bilinguality might come out: double-cultural bilinguality (that is double affiliation and double cultural identity), monoculture bilinguality (affiliation and cultural identity specific for language 1), acculturation bilinguality (affiliation and cultural identity specific for language 2 through acculturation, that is through sharing and learning the cultural traits or social patterns of another group), and de-cultured bilinguality (when there is no specific affiliation and cultural identity).

As far as balanced and dominant bilinguality is concerned, depending on the degree of linguistic competence, Lambert refers to a balanced bilinguality (linguistic competences in the acquired languages) or to a dominant bilinguality (when competence in one of the languages - mother tongue, as a rule – is higher than competence in the other language). The balance or dominance are not necessarily equally distributed in all fields; each individual possesses his/her own configuration of dominance (for instance, one may deal with balance in conversations on household activities and dominance in conversations dealing with the professional field).

In terms of combined and coordinated bilinguality, age and the context of language acquiring may determine differences of semantic organizing. Ervin and Osgood speak about combined or coordinated linguistic systems. In the combined system, the equivalent linguistic signs of the acquired languages are associated with the same mental representations. In the coordinated system, the equivalent terms have their correspondence in different representations. In terms of this situation, too, a bilingual person may be perceived as "combined", in case of certain concepts (generally, in case of concrete notions) and "coordinated", in case of other concepts (for instance, certain abstract notions) so that, we may solely speak about the dominance of a system.

Childhood/ adolescence/ adult age bilinguality. An individual may become bilingual during childhood (until the age of 10 or 11), adolescence (between 10 or 11 and 17) or adult age (after 17).

Childhood bilinguality may be simultaneous or successive. The individuals displaying a simultaneous bilinguality acquire both languages in the family environment, owing to an informal manner, through spontaneous, unintended learning. Such situations occur especially in bilingual families. While educating their children, a series of such families implement the so-called *Grammont principle* (also called OPOL method = ***o**ne **p**erson **o**ne **l**anguage)*. According to this principle, each adult employs only his/her mother tongue while communicating with the child. Researchers (Leopold), who have applied this principle in educating their own children, show that the method has multiple positive effects: the acquiring of the two languages develops simultaneously; beginning with the age of 2 or 3, children become aware of the existence of the two linguistic codes and use them depending on their interlocutor; they

become aware of the arbitrary character of language; and display an increased verbal flexibility. Usually, when such circumstances occur, children are going to possess two mother tongues. Other researchers have concluded that, in order to possess two mother tongues, it is not necessary to strictly observe Grammont principle. Instead, it is important to establish close relations between the child and the members of the communities that speak his/her parents' tongues.

Successive bilinguality involves the acquiring of a language, which differs from the mother tongue, during childhood, yet, after having acquired mother tongue. The acquiring of the second language may occur informally (through communication with the relatives, the children in the play group, etc.) or intentionally, according to a systematic learning within the educational activities organized at kindergartens, schools, etc.

Bilinguality acquired during adolescence or adult age can only be successive.

Natural and artificial (or educational) bilinguality. Children become naturally bilingual in case they acquire both languages spontaneously, in the familial milieu and/ or the group of friends. In the case when they acquire the second language at kindergarten, school, etc., bilinguality is called artificial or educational.

There is an increased correspondence between age, the circumstances according to which languages are acquired and the type of semantic organizing. The individual who acquired both languages during childhood, in the same milieu, displays a single cognitive representation for the equivalent terms. Those who acquire two languages in different environments (for instance, one in the family milieu, the other one at kindergarten or school) probably have different mental representations for certain equivalent concepts, so that they possess a coordinated bilinguality.

Endogenous and exogenous bilinguality. Endogenous language is the language used by the members of a community as a mother tongue. Endogenous bilinguality means that both languages spoken by an individual are mother tongues in the community he/she leaves in. Exogenous language is the official language of the country, which is not spoken as a mother tongue by the members of a community. Exogenous bilinguality consists in having acquired both the mother tongue and the official language.

Additive and subtractive bilinguality are notions have been introduced by Lambert, who asserts that in the case of additive bilinguality, the acquiring of a language that differs from the mother tongue determines the improvement of the linguistic repertory of the individual. In case the two languages acquired by the individual are capitalized to the same extent by the members of the community, bilinguality is mainly additive. Under such circumstances, the child would cognitively benefit from bilinguality.

Subtractive bilinguality occurs when two languages are in "competition": one language tends to replace the mother tongue of a community. Such circumstances appear in the case when an ethno-linguistic minority rejects its own cultural values in favour of the values belonging to another group perceived as more prestigious. At school, the children in a minority group are educated in a language that differs from

their mother tongue. Such children frequently tend to abandon the use of their mother tongue and start employing the other language. Researches show that, under such circumstances, children's cognitive development and linguistic competence are negatively affected.

As far as double-culture, monoculture, acculturation and de-cultured bilinguality is concerned, let's notice that bilingual individuals may be ranged according to the manner they perceive their own cultural identity. Some of them, who effectively employ two languages, indentify themselves with the two cultural groups and are acknowledged as belonging to both groups (double-culture bilinguality), to the same extent. Generally, this social and affective double identity matches a balanced and additive cognitive bilinguality. Certain individuals, although they effectively use two languages, culturally identify with only one of the two groups and are perceived as belonging to that specific community (monoculture bilinguality). Other individuals abandon their cultural identification with those who speak their mother tongue and integrate within the group of those who speak the other language. Under such circumstances, we deal with acculturation bilinguality (an "acquired" culture). Sometimes the individuals quit their cultural identity, yet, they do not manage to identify socially and affectively with the culture of those who use the other language. Berry employs the term of de-cultured ("lost" culture) bilinguality in order to define such cases.

C**onclusions**

Bilinguality is a phenomenon encountered in all countries. It may be perceived as a continual dimension with one of its poles including the bilinguals or the perfect bilinguals and the other pole including those who possess a minimal competence in, at least, one of the following verbal skills: understanding speech, speaking, reading or writing.

Bilinguality may display various forms, each of them influencing the manner of communication as well as the cognitive function of the individuals.

In the present-day European context, owing to its possible forms and criteria according to which it might operate, bilinguality is able to acquire the dual role of addressing both language identity and language unity. If mother tongues and natural bilinguality objectively relate to the natural and cultural foundations representing the identity of the nations throughout Europe, enabling the freedom of expression and asserting nations' distinctiveness, educational (or artificial) bilinguality appears to play a decisive part in reaching a language unity that might be able to get European nations closer to each other, while obstructing neither singularity nor diversity.

While natural bilinguality already implies the spontaneous acquiring of two languages and relates to national, community, group identity, stress should be put on educational (artificial) bilinguality, which enables individuals to acquire a second or a third language on an organised basis (in kindergartens, schools, etc.). A lot of European countries include the study of foreign languages in their educational programs, yet, this requires a long-term designing of curricula and the training of professional staff.

Despite all challenges, educational bilinguality appears to be a powerful means for forging language unity.

Sometimes, we should all ask ourselves a simple question: why are we European ? And, while attempting at giving an answer to this key question, we have to bear in mind that a cross-nation community shares the fundamental values of each of the community member nation, which should be shared and understood with a view to be able to design unity through diversity. Language is an extremely powerful tool: through language, diversity might turn into assumed unity, which, as Pope Francis recently said, refuses ideological colonisation and the dissolution of identity.

BIBLIOGRAPHY

Bocsa, E. 2003. "Bilingvismul şi formele sale" in the Scientific Works of the International Symposium Universitaria ROPET 2003, Universitas Publishing House, Petrosani.

Borbely, A. 2008. *Bilingvismul, http://philippide.ro/distorsionari 2008/033-042%20BORBELY%20Ana%202008.pdf.*

Brooks, P.J., Kempe, V. 2012. *Language Development*. BPS Blackwell Publishing, U.K.

Hamers, J. F., Blanc, M. H.A. 2000. *Bilinguality and Bilingualism,* Cambridge University Press, Cambridge.

https://aleteia.org/2022/01/10/pope-decries-cancel-culture-and-ideological-colonization.

REVIEW

Florian Andrei Vlad, *Lights and Shadows in the Post-9/11 Age: Literature, Trauma, and Geopolitics.* Bucharest: Editura Universitara, 2021

Andreea COSMA
Ovidius University Constanta

Abstract: This paper reviews Florian Andrei Vlad' s Lights and Shadows in the Post-9/11 Age: Literature, Trauma, and Geopolitics, a work that applies trauma theory on three contemporary prose writings that tackle 9/11: John Updike's Terrorist, Jonathan Safran Foer's Extremely Loud and Incredibly Close, and Don DeLillo's Falling Man. The close reading chapters, together with the introduction to trauma theory and the overview of the geopolitical context of the event build up a complete picture that reveals the consequences produced by the attack at a psychological, social, and cultural level.

Keywords: post-9/11, trauma, contemporary, American, literature.

Andrei Vlad's *Lights and Shadows in the Post-9/11 Age: Literature, Trauma, and Geopolitics* (2021) outlines important works on 9/11, and faithfully portrays the intersections between theoretical, historical, cultural and literary representations of this traumatic event. Edward Soja notes in his *Thirdspace*[1] (1996), that "no lived space – is ever completely knowable no matter what perspective we take, just as no one's life is ever completely knowable, no matter how artful or rigorous the biographer" (310). *Lights and Shadows* offers new approaches over some of the remaining gaps in what concerns the literary responses to 9/11 and presents its aim from the very beginning, which is that of "making sense of the meaninglessness of the hard facts of that day" (32) and fulfilling the challenge of describing ways of coping with trauma, rather than explaining the complexity of the victims' suffering. Florian Andrei Vlad, the author of *Lights and Shadows in the Post-9/11 Age: Literature, Trauma, and Geopolitics* is an associate professor at "Ovidius" University Constanta, where he has been teaching British and Americana literature. Other books authored by him are: *Fictional Americas at War*, *Rewriting the American Culturescape*, and *Space, Place, Narrative in John P. Quinn's Poetry*. He also co-authored *Literary Selves and Identity Narratives in the First American Century* and *British Gothic and Its Travelling Companions*.

The first chapter of *Lights and Shadows*, titled "9/11: The End of the American Century?" debates whether the 9/11 event marks the end of an era. While the deadline remains relative, the section notes that it is important to acknowledge the United States' constant development, socio-political transformation, and contribution to the global spectrum. The following section of the book, "Some of the Hard Facts of 9/11," serves as an overview on how the 11th of September, 2001 unfolded and confers a better understanding of the event's cultural representations. The book chapter successfully

[1] Soja, Edward. *Thirdspace: Journeys to Los Angeles and Other Real-and-Imagined Places*. Cambridge: Blackwell, 1996.

decodes these hard facts, by presenting them in a thorough, yet easy to visualize manner. The next chapters, "Words and Geopolitical Landmark: G.W. Bush's War on Terror Speech" and "Responses to the Shadows of 9/11 and Its Accompanying War on Terror," focus on the aftermath of 9/11. As it is noted in the book, the analysis of the years following the attack emphasizes the War on Terror as "an ideological clash rather than a civilizational one, in which the two protagonists are symbolically seen as freedom vs. totalitarianism" (40). The subsequent sections, "Trauma, an Outline Dealing with the Unrepresentable" and "The 1990s and What Followed; Contemporary Trauma Theory" present the main bibliographic references and critical approaches that are applied in the following chapters: Freud's works from the early twentieth century as well as more recent researchers such as Dominick LaCapra, Geoffrey Hartman, Cathy Caruth, and Shoshana Felman.

The last three sections of the book, "Whose Terrorist?: Updike's," "Jonathan Safran Foer's *Extremely Loud and Incredibly Close*: From Melancholia to Mourning," and "Working through or succumbing to melancholia in the havoc of 9/11: DeLillo's *Falling Man*," present the three novels under investigation and serve as the close reading chapters. John Updike's *Terrorist* is portrayed as a "creative, un-stereotypical response to the meaninglessness of 9/11" (101), as emphasized by the book. The chapter compares and contrasts the different features that construct Ahmed's identity and emphasizes the scenes in which he adheres to some of the expected stereotypes related to Islamic fundamentalists. The literary cartography of the novel, analyzed in the study underlines the post 9/11 atmosphere of New York and portrays the symbolism behind some of the key places illustrated in the narrative: the Lincoln Tunnel, New Prospect, and Manhattan. As the author argues, these places link the "beginning of the novel in the smaller symbolic space assumed by the New Prospect topography and the openly symbolic and iconic post 9/11 Manhattan" (92). Ahmed's position in relation to New Prospect and New York reveals both a blueprint of the existent social challenges and a psychological assessment of Ahmed's identity and inner "demons." This social vs. personal screening of the protagonist highlights the novel's main aim, to serve as a "critique of America" (102) and to shed light on people's struggle to deal with trauma, the "unrepresentable," and its lingering shadows. The study follows the symbols that reveal Ahmed's agenda and points out the irony used by Updike as a subversive tool that challenges the reader's understanding of authority, majority and minority.

The analysis of Jonathan Safran Foer's *Extremely Loud and Incredibly Close* underlines, as the author notes, "ways to cope with the unrepresentable, employing comic scenes and artificial techniques, challenging traumatic paralysis, defying it by means of artistic playfulness" (130). There are various parallels drawn between Foer's novel and other relevant works such as Salinger's *The Catcher in the Rye*, in terms of one's attempts to cope with "trauma and alienation from a phony world" (107) or Vonnegut's *Slaughterhouse-Five* and Grass's *The Tin Drum*, which portray "creative conversations" (107) in a way that is similar to Foer's style. The chapter follows Oskar on his journey to cope with trauma and to find the answer that would bring him closure for the abrupt disappearance of his father. Moreover, this section of the book portrays

how the grief experienced by the child as a manifestation of trauma is turned by Foer into a "meaningful narrative" (121). The author highlights Foer's writing technique by calling it "a playful format" and offers examples of scenes whose despairing context was turned into a "positive, regenerative narrative" (119). In this respect, as the title of the section also points out, trauma is analyzed in Oskar's case from melancholia (a negative state) to mourning (a positive, healthy way of dealing with loss). The topic of whether language is fully able to represent trauma is also raised and a discussion on the roles that literary representations can take reveals the fact that these roles are concerned with conveying significance rather than "faithfully reflecting reality" (108).

In the last chapter, Don DeLillo's *Falling Man* is shown from the vantage point of trauma theories that focus on repression and the difficulty to speak about such disturbing facts. The section underlines the "sense of fragmentariness and disjointedness" that the narrative relays. The study focuses on the unrepressed pieces of memory corresponding to the 9/11 attack that haunt the characters and how they respond to these figments of the event that each one recalls. The author offers important insights into DeLillo's story, like the contrasts between Hammad, "a falling man or a fallen man" in comparison with "the real falling people" from the World Trade Center (149). Another such scene, identified by the author refers to the shift of perspective from Hammad, the villain, to Keith, the victim. One key aspect that this section points out about *Falling Man* refers to "the dehumanizing effect that the postmodern condition has" (155). In this way, the author points out in the chapter that Keith's troubled attempts to "regain his self-worth" (154) together with the struggles that the other characters go through in order to cope with the tragic event serve as representations of ways in which people deal with trauma and they contribute to the creation of a bigger picture that the grand narrative of terrorism portrays.

Lights and Shadows underlines the importance of cultural debates and presents contemporary literary productions on the topic of trauma, which could be perceived as a cathartic experience, a documentation of the events that took place, and as a way of raising awareness on the impact that conflict, loss, alienation and shock have over people and over the American society as a whole. As the author notes, "each of these novels, while contributing to the overall response to 9/11, is one of its kind, a specific expression of artistic vision" (104). The book offers a balanced outlook on theory, history and literary analysis on the topic of 9/11 and makes attentive remarks on the three authors' creativity, style, subversiveness, and dedication to successfully convey a representation of the "unrepresentable" through an artistic approach like creative writing. As *Lights and Shadows* points out, some of the means through which these authors managed to discuss and relay the psychological complexity of trauma through their characters and settings refer to Updike's irony, Foer's playfulness and DeLillo's use of fragmentariness.

The book is recommended for scholars and students of American Studies that conduct research on the 9/11 event, on trauma theory and contemporary literature. *Lights and Shadows* offers a comprehensive perspective over 9/11 and serves in the first part as a theoretical and historical study of the attack and as a literary analysis in

the second one. The insights that this book provides, on the way that trauma is represented in literature reveal how coping mechanisms work in such cases and help at conveying a clearer view over the effects of this terrifying, yet mournful day, September 11, 2001.

NATURALISTIC SIMILARITIES IN ROMANIAN AND GERMAN LITERATURE

Oana Carina CÎRCU (CRIŞAN)
Doctor, Universitatea de Medicină, Farmacie, Ştiinţe şi Tehnologie „George Emil Palade" Târgu-Mureş
Domeniul Filologie

Abstract: The naturalist current has its origin in France and has developed throughout Europe. In terms of Romanian and German literature, the naturalism first appears in Germany and then in Romania. The similarities between the two literary manifestations are: family disasters, the city, the collective character, the environment, the decadence, the degeneration, reality fiction correspondence, the death, the representation of the female character, the heredity, the disease and the music.

Naturalism, naturalistic elements, similarities, heredity, disease

Temele specifice curentului naturalist sunt lupta dintre generaţii, viaţa curentă şi profesională, oraşul, industrializarea, rutina, mediul, decăderea, alcoolismul, viaţa biologică instinctuală, patologia, analiza sentimentelor, preocuparea pentru sinucidere, alienarea umană, personajul lipsit de liberul arbitru, determinismul, influenţa eredităţii asupra destinului personajelor, sărăcia, proletariatul, analiza feminităţii, a moravurilor privind condiţia femeii, infidelitatea conjugală, dramele familiei. Viaţa ţăranilor, modestia oraşelor, mediul proletar, intelectualii expuşi ratarii, existenţe umile doborâte, distruse de mecanismul social, tare ereditare, anomalii fizice sau morale sunt particularităţi ale curentului.

Similitudinile între curentul din literatura română şi cel din literatura germană sunt: dezastrele familiale, oraşul, personajul colectiv, mediul, nervozitatea, decadenţa, degenararea, corespondenţa realitate-ficţiune, moartea, reprezentarea personajului feminin, ereditatea, boala şi muzica.

Sărbătoarea păcii (*Das Friedenfest*) este denumită „catastrofă de familie" şi conectează două puncte de vedere: apropierea dramei naturaliste familiale de tragedia burgheză (structurile familiei sunt înţelese ca şi structuri familiale) şi tendinţa de a permite dramei familiei să se desfăşoare şi să se reflecte atât social cât şi intim. Drama naturalistă a mediului familial combină soarta individuală şi problemele sociale cu ajutorul unui concept de mediu care se bazează pe relaţii determinante. Acelaşi lucru poate fi observat şi în ciclul *Familiei Macquart* al lui Emile Zola, care împleteşte istoria societăţii şi a familiei. În acest context, drama familială naturalistă este organizată în jurul unui înlocuitor, în care, „familia trebuie înţeleasă ca cifrul socialului."[1]

[1] Traducere după Helmut Scheuer, *Gerhart Hauptmanns Das Friedenfest. Zum Familiendrama in deutschen Naturalismus in Deutsche Dichtung un 1890. Beiträge zu einer Literatur im Umbruch*, Bern, 1991, p. 81.

Spre deosebire de Familia Selicke, drama lui Gerhart Hauptmann, *Oameni singuratici* revine la un clasicism formal datorită dramaturgiei cu expunerea conflictului şi a catastrofei. Unitatea locului se păstrează strict în toate cele cinci acte, în timp ce evenimentele dramatice sunt concentrate pe o perioada de două săptămâni. Tânărul om de ştiinţă Johannes Vockerath se află într-o profundă criză personală şi ideologică: pe de o parte respectă principiile tradiţiei burgheze creştine, pe de altă parte este adeptul teoriei dezvoltării darwiniene. Această frământare a viziunilor lumii este condusă de Anna Mahr, o figură simbolică a emancipării feminine. Ea îi oferă lui Johannes înţelegerea intelectuală de care are nevoie şi pune în mişcare condiţiile îngheţate din casa Vockerath, însă îl înstrăinează de familie. Nici familia, nici relaţia complicată între sexe, nu reprezintă tema piesei. Ordinea familiei şi a genului sunt mai degrabă „setări" sociale pe care are loc eroziunea comenzilor culturale. Oamenii din drama lui Hauptmann nu sunt singuri din cauza deficienţelor de comunicare individuale, ci pentru că ordinea culturală pe care s-a bazat până acum comunicarea socială a devenit fragilă. Johannes şi Anna sunt doar elementele unui configuraţii care trebuie înţeleasă ca contextul general al unei crize de distincţie culturală.[2] Complementaritatea tradiţională a sexelor este descompusă (Johannes este iraţional şi lipsit de putere, Anna nu acţionează cu un ideal de feminitate prin care supunerea, emoţionalitatea şi daruirea sunt determinate) şi familia intră în criză. Această criză este evidentă în conversaţia pe care Johannes o are cu tatăl său, la sfârşitul actului cinci. Discursul scoate în evidenţă autoritatea paternă, care ajunge să fie pusă în discuţie la sfârşitul secolului al XIX-lea. Aproape toate dramele naturaliste afectează autoritatea părinţilor.

Moştenirea genetică, ereditatea transformă familia într-o comunitate de degenerare. Familia este corpul simbolic în care se pot observa urme de degradare şi epuizare nervoasă. În consecinţă, toate personajele suferă simptome tipice de slăbiciune, epuizare nervoasă, suprasolicitare şi oboseală. Alunecarea problemelor reproduce clar simptomele stărilor nervoase şi isterice care determină realitatea mentală a personajelor.

Rigidizarea relaţiilor de familie, prin declasarea femeii, menţine femeia ca supusă bărbatului şi îl defineşte pe om ca individ. Căsătoria nu e mai mult decât o convenţie, o modalitate de a întregi veniturile familiei, de conformare la rigorile societăţii

Căsătoria lui Tony trebuie să fie „bună, avantajoasă, potrivită cu demnitatea familiei şi a firmei."[3] Ea simte că are o datorie morală faţă de familia ei, ea trebuie „să contribuie la rândul ei la strălucirea familiei şi a firmei printr-o căsătorie bogată şi distinsă".[4] Tony îl întâlneşte în vacanţa ei la Travemünde pe Morten Schwarzkpf, student la medicină, însă este convinsă de familia sa să se logodească cu omul de afaceri Bendix Grünlich: „noi nu suntem fiinţe izolate, de sine stătătoare şi independente, trăind pentru ele însele, ci verigile unui lanţ, şi astfel existenţa noastră nu poate fi concepută fără şirul acelor care ne-au precedat şi ne-au arătat drumul, urmând ei înşişi, fără

[2] Traducere după Ingo Stöckmann, *Naturalismus*, J.B Metzger Verlag, Stuttgart, 2011, p. 113.
[3] Thomas Mann, *Casa Buddenbrook. Declinul unei familii*, În românește de Ion Chinezu, Editura Cartea Românească, București, 1981, p. 97.
[4] *Ibidem*, p. 99.

abatere şi fără a se uita în dreapta şi în stânga , o tradiţie verificată şi venerabilă."[5] Lui Tony i se pare că logdnicul ei o priveşte ca pe o proprietate. Tânăra mireasă îşi întreabă tatăl după nuntă dacă este mulţumit de ea iar răspunsul nu este cel aşteptat: „Să fii mulţumit de tine e cea mai trainică fericire din câte putem avea pe pământ."[6]

Hortensia Papadat-Bengescu prezintă situaţia decăzută a Cocăi Aimee care ia locul mamei sale în patul conjugal şi a Adei Radu care parvine prin căsătoria cu prinţul Maxenţiu.

Doctorul Schimmpelpfennig din *În zori* descrie familiile minerilor astfel: „Beau de sting, se ghiftuiesc, se căsătoresc cu rude de acelaşi sânge şi astfel, degenerare pe toată linia".[7]

„Exaltare bolnavicioasă" este denumită iubirea şi căsătoria dintre Inken şi Matthias Clausen (*În amurg*). Singurul care acceptă această căsătorie este Egmont care descrie familia ca „un balamuc bine tăinuit de ochii celorlalţi."[8] Sinuciderea lui Clausen este comentată de profesorul Geiger şi astfel este făcută radiografia unei familii: „În sfârşit, familia şi-a atins ţinta."[9]Nepotrivită este şi relaţia matrimonială dintre Hanne Schäl, o servitoare tânără şi voinică, şi Henschel, stăpânul care devine soţul ei. (*Cărăuşul Henschel*)

Căsătoria dintre Sofia şi Iancu Moroi este una de faţadă, superficială. Ea are o relaţie extraconjugală cu directorul soţului ei. Nepăsarea Sofiei împletită cu veselia celorlalţi este un dezastru resimţit de Iancu. În cazul cuplului din *Linişte*, fiziologicul se opune cuplului lor. În *Paraziţii*, Iorgu Cosmin are o relaţie cu Saşa Malerian, soţia mentorului său.

Scopul căsătoriilor este de ordin material iar persoanele care vin din afara familiei au întotdeauna o funcţie definitorie care conduce accelerarea degradării.

Reprezentarea naturalistă a oraşului nu exclude experienţe traumatice. Semnificaţiile elementare ale oraşului sunt victoria şi înfrângerea, eşecul şi triumful. Acestea sunt punctele comune ale personajelor, la fel ca şi statutul social.[10] Problematica marelui oraş a apărut pentru prima dată în lucrarea lui Wilhelm Bölsche, *Poezia marelui oras* (*Die Poesie der Großstadt*). Estetica urbană a lui Bölsche reuneşte doua metode complementare de reprezentare: funcţionalitatea şi simbolismul. Ansamblurile arhitecturale sunt demontate din contextul lor material în unităţile lor „urâte", într-o formă descompusă a functionalităţii pure. Reţeaua aceasta este o legatură simbolică a unui întreg.

Citadela familială distrusă brutal, lasă în urma sa averea cumulată, bine administrată, fructificată la maximum, supravieţuind crizei morale, perpetuând culpa cu atât mai mult cu cât prosperitatea materială indică, cu pregnanţă, pauperitatea, deruta sufletească a protagoniştilor, posesori ai unor moşteniri amare. Sinuciderea tânărului

[5] *Ibidem*, p. 138.
[6] *Ibidem*, p. 153.
[7] Gerhart Hauptmann, *Teatru*, *În zori*, vol I, în româneşte de Nicolae Argintescu- Amza, Editura pentru Literatură Universală, Bucureşti, 1968, p. 114.
[8] *Ibidem*, p.377.
[9] *Ibidem*, p.427.
[10] Traducere după Ingo Stöckmann, *Op. cit*., p. 23.

Drăgănescu validează irevocabil soliditatea averii Elenei Drăgănescu Halippa, avere dublată prin investiţiile de „ultimă oră”, industria produselor spirtoase, sacrifică simbolic, prin ponderea grotescului existenţei cotidiene, pe cei puri şi nevinovaţi, predestinaţi jertfei. Boala cuprinde etajele superioare ale marii burghezii române şi aminteşte de dramele similare ale înaltei aristocraţii thomasmanniene. Structura acestui personaj aminteşte prin datele sale de Hanno Buddenbrook, evoluează într-un context psihic propice – şi rezistă impactului cu noua structură a societăţii care domină oligarhic prin forţa instituită de aparatul administrativ anihilant- ar fi putut deveni aceea a eroilor lui Thomas Mann, sensibilităţi exacerbate, predestinate creaţiei, care trăiesc scindarea tragică între asipraţia actului creator superior şi necesitatea angajării sociale, politice, individualităţi complexe parcurg aventura cunoaşterii prin preponderenţa acordată laturii spirituale a evaluării dilemelor morale.[11]

Oraşul-matrice menit a resorbi influenţele şi elementele novatoare creează atmosfera propice, ambianţa fertilă modificării armonioase a strcturilor sociale potrivit unui autentic criteriu evolutiv, matca din care se pot naşte şi afirma, prin selecţie şi asimilare a noilor tendinţe şi idei ale civilizaţiei moderne, exemplarele de elită ale unei societăţi noi este Bucureştiul.[12]

Confruntarea celor două tipuri de civilizaţie, cea sătească, de o autentică forţă regeneratoare: prin perpetuarea coordonatelor sale fertile, reprezentative în ceea ce priveşte specificul naţional al culturii româneşti, şi cea urbană, aflată într-un proces de afirmare şi consolidare a tendinţelor novatoare, atât prin asimilarea sincronă a germenilor modernismului occidental, cât şi prin punerea acestora de acord cu elementele tradiţiei, ale echlibrului clasic al structurilor autohtone.

G. Călinescu consideră substanţa epicii rurale destinată „prin reducţie sufletească” mai degrabă nuvelei: „Viaţa ruralului n-are nici complexitatea existenţei orăşeneşti, dar nici îngustimea traiului vegetativ. Ţăranul vieţuieşte integral însă obiectiv. Gândirea lui e a întregii lumi din care face parte, reacţiile îi sunt uniforme.”[13] Ritmul acesta al vieţii la ţară,al ţăranilor e unul al dezvoltării biologice,al naşterii,al morţii.Viaţa oraşului,lumea citadină e prezentată în antiteză cu cea a satului:timpul e măsurat, fiinţa e robită unor mecanisme,oamenii se grăbesc şi sunt înspăimântaţi de gândul întârzierii.Viaţa satului e înfăţişată sub aspectul forţei distructive pe care pasiunea instinctuală o exercită asupra relaţiilor sociale.

Creaţia tipurilor complexe în roman este mai uşor de realizat prin selectarea individualităţilor reprezentative întâlnite în societatea stratificată, de o amplă structură ca cea a oraşului care suferă în permanenţă modificări şi influenţe decisive de natura ideologică, ştiinţifică, filozofică acuză o personalitate creatoare tot atât de complexă şi, de preferinţă, aparţinând acestui mediu.

Bucureştiul suburban prefigurează declinul unui strat social şi semnele „haotice” ale adaptării prin reflexe facile, prin adeziuni formale ale unei pături proaspăt născute.

[11] Viola Vancea, *Hortensia Papadat-Bengescu. Universul citadin, repere şi interpretări*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1980, p. 316.
[12] Viola Vancea, *Op.cit*., p. 92.
[13] G.Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent, Romanicierii*, Bucureşti, 1998, p. 647.

Descrierea Halelor Obor indică matricea care va scoate la suprafaţă protagonişti apţi a reprezenta forţa, capacitatea de asimilare şi adaptare a lumii viitoare. Acest loc sugerează declinul, forme de existenţă care au supravieţuit numai graţie instinctelor, impulsurilor conservatoare (*Rădăcini*).

Oraşul este standardizat, nespecific şi steril, abia întrezărit în treacăt, din maşină sau din forfota străzilor. În *Casa Buddenbrook* e prezentat prin drumul pe care Tony îl parcurge de acasă până la şcoală iar la întoarcere cutreieră oraşul. Thomas Mann prezintă Veneţia ca sursă a bolilor cu ,,un miros dulceag de medicamente ce-i amintea de boală, de răni şi de o curăţenie suspectă."[14]

Schilling din *Evaziunea lui Gabriel Schilling* preferă viaţa liniştită de la ţară în detrimentul oraşului: ,,Fără autobuze, fără bulevarde! Şi furtuna, proaspată, sănătoasă! Şi minunatul sunet al valurilor..!"[15] Johannes Vockerat se declară şi el adeptul vieţii la ţară, urăşte oraşul şi se simte perfect lângă lacul Müggelsee, unde locuieşte împreună cu familia.

Natura îi oferă protecţie şi linişte si lui Zobie, în schimb oraşul, societatea care se implică agresiv în echilibrul existential al firii e un teritoriu al corupţiei, al însanităţii morale.[16] Oraşul este în opera lui Delavrancea (*Zobie* şi *Milogul*) un teritoriu al ferocităţii şi al dezumanizării. În universul citadin are loc demascarea viciului.

Marin Preda scrie proză rurală românească şi descrie scene din viaţa satului din câmpia dunăreană.

În *Groapa* de Eugen Barbu acţiunea se petrece la marginea oraşului, pe resturile menajere ale urbei. Fănuş Neagu, *Îngerul a strigat*, scrie cronica unei colectivităţi rurale.

Neadaptarea mutării de la ţară la oraş este tratată în nuvela *Păcat*. Caragiale descrie capitala astfel: „ Bucureşti! Oraş fără monumente şi fără istorie până la istoria monumentală a lui Gion, există pe lume vreun loc unde să găsesc eu mai mult zgomot dacât în sânul tau?(...) Şi apoi se tot miră unii că se-ndesesc cazurile de nebunie şi de sinucidere!"[17]

În opera lui Liviu Rebreanu, satul există şi se conduce după propriile legi interne, nescrise şi necunoscute. E sigla spiritului autohton care, conjugă rasa, pământul, limba, credinţa. Timpul în viaţa satului e unul veşnic, scurgerea lui nu e măsurată. Oamenii vieţuiesc într-un ritm molcom şi uniform. Ritmul acesta al vieţii la ţară, al ţăranilor e unul al dezvoltării biologice,al naşterii,al morţii. Viaţa oraşului, lumea citadină e prezentată în antiteză cu cea a satului: timpul e măsurat, fiinţa e robită unor mecanisme, oamenii se grăbesc şi sunt înspăimântaţi de gândul întârzierii.În această lume timpul exterior nu coincide cu cel interior, oamenii făcând eforturi pentru ca ritmul sufletesc să se reglementeze după cel al ceasornicului.

Curentul naturalist a căutat apropierea de forţa de muncă. Conexiunile dintre naturalism, muncitori şi socialism rezultă din asemănările ideologice şi sociologice.

[14] Thomas Mann, *Moartea la Veneţia, Nuvele*, Traducere de Lazăr Iliescu şi Al.Philippide, Prefaţă de Eugen Schileru, Editura Pentru Literatură, Bucureşti, 1965, p. 402.
[15] Gerhart Hauptmann, *Op.cit*., p. 311.
[16] Constantin Cubleşan, *Opera literară a lui Delavrancea*, Editura Minerva, Bucureşti, 1982, p. 182.
[17] Ion Luca Caragiale, *Opere*, Editura pentru literatură, Bucureşti,1960, p. 384.

Munca este reprezentată colectiv. În această identitate colectivă, reprezentarea muncitorului este determinată de discurs şi afectează tiparele care rezultă din transferul conceptelor de psihologie de masă. La sfârşitul secolului al XIX-lea, masa înseamnă o fiinţă colectivă ordonată, iraţională, forţată, în care nici individul, nici ordinea socială nu pot fi reprezentate. Conceptul social limitează indivizii, şterg personalitatea conştientă a voinţei şi promovează instinctualitatea. Un individ educat poate să devină în masă, un barbar imprevizibil, feroce, entuziast, eroic şi uşor influenţabil, sedus în acţiuni care încalcă interesele lui aparente. Naturalismul transferă muncitorilor modele de discurs afectate de frică.

Răzvrătirea, revolta apare în romanul *Casa Buddenbrock*. Lebrecht Kröger, socrul lui Johann Buddenbrook, are în timpul revoltei plebei două vene albăstrui ,,îngrijorător de umflate."[18]Mulţimea se compune din ,,muncitori tineri din port, de la docuri, din hamali, copii de şcoală, câţiva mateloţi de pe vasele comerciale, şi din alţi oameni care locuiau prin cartierele sărace ale oraşului, prin ulicioare dosnice şi prin curţi amărâte."[19] Printre ei se numară şi Carl Smolt, un muncitor de 22 de ani, strâmb de picioare. Revoluţia se stinge în urma discuţiilor purtate cu consulul Buddenbrook.

Hauptmann nu a fost un militant în adevaratul sens al cuvântului. Chiar dacă în tinereţe a avut legături cu mişcarea socialistă a timpului, el nu i-a înţeles niciodată adevaratul scop. A fost însă sensibil la suferinţa celor mulţi, a crezut în ei, s-a simţit legat de umiliţii soartei. Acest lucru l-a separat în tinereţe de concepţiile lui Nietzsche şi a adăugat încă o trăsătura proprie operei sale. ,,Cinstea interioară, ascuţitul spirit de observaţie şi simţul pentru autenticitate, delicată sau aspră, din piesele sale şi în primul rând sentimenul cald pentru nevoile şi mizeria celor umili şi săraci, compasiunea, lirismul şi forţa cuvântului" îl determină să scrie despre cei care ajung să se revolte din cauza mizeriilor la care sunt supuşi.[20]

Ţesătorii sunt trataţi şi trăiesc ca nişte cerşetori: ,,Bărbaţii sunt piperniciţi, mohorâţi, slabi, prăpădiţi, în mare majoritate oameni care tuşesc, cu feţe palide şi murdare, fiinţe ce stau veşnic aplecate asupra războiului, cu genunchii strâmbaţi de prea multă şedere; nevestele lor sunt istovite, îmbrăcate în zdrenţe."[21] Munca grea şi lipsurile trezec în ei deznădejde, durere, mânie, ură şi sete de răzbunare. Pastorul Kittlehaus, cel care consideră că ţesătorii s-au transformat peste noapte ,,dintr-o turmă de oi, într-o haită de lupi"[22] este atacat de gloată. Mulţimea revoltată ia cu asalt casa stăpânului Dreissiger.

Nemulţumirile ţăranilor apar şi în *Florian Geyer* şi sunt aceleaşi: viaţa grea, în robie, sunt lipsiţi de drepturi. Stăpânii îi descriu ca fiind leneşi: ,,Ţăranii o duc tot într-un chef, îşi toacă averea în petreceri, nunţi şi beţii. În loc să poarte pănura grosolană, aşa cum se potriveşte unui bădăran, se-nveşmântă cu postavuri aduse din Flandra şi

[18] Thomas Mann, *Op.cit*., p. 175.
[19] *Ibidem*, p. 176.
[20]Traducere după Alfred Biese, *Deutsche Literaturgeschichte*, vol. III, Oskar Beck Verlag, München 1918, pp. 554-555.
[21] Gerhart Hauptmann, *Op.cit*., p. 230.
[22] *Ibidem*, p. 283.

Londra".[23] Cei răzvrătiţi ajung să fie torturaţi sau spânzuraţi de Georg von Waldburg. Descrierile chinurilor la care sunt supuşi ţăranii care se revoltă sunt naturaliste: „Mii de fraţi ţărani zăceau fără suflare şi nu mai puteau vorbi, iar ceilalţi răniţi de moarte, arşi de smoală şi pucioasă, plini de sânge şi orbiţi de pulbere, se tărau gemând şi urlând prin şanţurile cetăţii, până şi-au dat jalnicul sfârşit."[24]

Mase exploatate şi nemultumiţe sunt în drama *În zori*. Vizita lui Loth este considerată insolentă pentru că evidenţiază traiul inuman al minerilor „îl împingeţi pe miner să devină nemulţumit, pretenţios, îl atâţaţi, îl otrăviţi, îl faceţi un răzvrătit, un nesupus, un nefericit, îi jucaţi dinaintea ochilor grămezi de aur şi-i şterpeliţi pe furiş ultima leţcaie din buzunar."[25]

Personajul colectiv din *Răscoala* de Liviu Rebreanu, ţărănimea, se află într-o situaţie subumană din cauza lipsei de pământ. Motivarea răscoalei e strict socială şi reprezintă refularea instinctuală a socialului. Dorinţa de a avea pământ duce la manifestări violente, furioase şi duşmănoase.

Umanitatea evocată de Fănuş Neagu este aprigă, eroii sunt dominaţă de sete de viaţă, de dragoste, care, de cele mai multe ori, duce la o moarte violentă. Oamenii lui Fănuş Neagu se caracterizează prin vitalism, exces, brutalitate şi violenţă. Declinul colectiv este descris în cronica colectivităţii rurale, *Îngerul a strigat*. Mulţimea de oameni se ameninţă, se întrec, se ceartă pentru revendicarea unei recompense. Aceeaşi mulţime năvăleşte în conacul prinţului Şuţu, mânată de instinctul agoniselii şi al distrugerii. Ţăranii din Plătăreşti au reacţii halucinante determinate de secetă şi de foame.

Muncitorii din *Groapa* se răzvrătesc, fac grevă şi sunt atacaţi dur. Eugen Barbu descrie o lume simplă, vitală, primitivă, aflată în degradare.

Naturalismul urmăreşte să vadă, să ştie şi să descrie totul. Mediul „Milieu" denotă condiţii climatice şi geografice, precum şi condiţii politice şi sociale şi trebuie înţeles ca şi condiţie determinantă. Mediul îşi pune amprenta asupra personajelor operelor. Cu cât este mai mare plasticitatea aparenţelor, caracterelor şi proceselor în condiţionalitatea lor spaţio-temporală cu atât este mai mare transparenţa descrisă pentru legile care o determină. Cel mai important „avans" al naturalismului constă în faptul că funcţia mediului este aceea de a crea într-o anumită măsură omul.Teoria mediului naturalist este o teorie a producerii modurilor de existenţă socială. Reprezentările naturaliste ale mediului tind să transforme radical discursul tradiţional, mai ales în dramă, introduce elemente epice, relaţia tradiţională dintre dialog şi text se schimbă. Acest lucru este evident în *Familia Selicke* (*Familie Selicke*) în care este descrisă amănunţit camera de zi a familiei. Detaliile mediului apar şi în *Ţesătorii*, dar şi în romanul lui Thomas Mann, *Familia Buddenbrook.*

Estetica naturalistă a schimbat dramaturgia în trei moduri. Spre deosebire de ierarhia tradiţională dintre dialog şi text, textul regizoral în drama naturalistă are un

[23] *Ibidem*, p. 380.
[24] *Ibidem*, p. 449.
[25] *Ibidem*, p. 93.

orizont egal şi dă sens în cadrul compoziţiei estetice generale. Textul regizoral conţine informaţii care fac ca evenimentele să fie transparente, în funcţie de determinanţii socio-economici. Acestea includ, în special, detalii ale interiorului şi mobilierului, simboluri pentru bunăstarea sau degradarea socială avansată. Textele regizorale realizează mult mai multe referinţe semantice decât realizează dialogurile.

Efectele realităţii mediului se transformă la un moment dat în efectele nerealizării lor delirante. Interiorul se transformă dintr-un spaţiu protector într-un spaţiu delirant. Casele se transformă în sanatoria în opera Hortensiei Papadat-Bengescu sau Thomas Mann (în cazul prinţului Maxenţiu, al doamnei Buddenbrook sau Hanno). Dormitorul devine spaţiu interzis, locul unde se desfăşoară tabuurile. În cazul lui Liviu Rebreanu şi al lui Gerhart Hauptmann, majoritatea acţiunilor se desfăşoară în cârciumă.

La fel ca şi în romanele lui Zola, senzaţiile inferioare sunt redate cu cruzime iar amănuntele fiziologice sunt dezgustătoare şi detaliate. Lipsa de interes sau absenţa totală a vieţii interioare, influenţa mediului şi a condiţiilor exterioare împing descrierea personajelor sub aspectul temperamental şi fiziologic, fiinţe primitive şi inferioare conduse de senzaţii, porniri animalice, instinct sau pasiuni primare.

Tendinţele estetice naturaliste au drept scop rostirea unui avertisment asupra riscului degradării fiinţei umane, dominate de o societate decadentă, în care instinctualitatea impune o lege a relaţiilor umane.

Bibliografie:

I.Bibliografia operei

Caragiale, Ion, Luca, *Opere*, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1960

Hauptmann, Gerhart, *Teatru, În zori,* vol I, II, în româneşte de Nicolae Argintescu Amza, Editura Pentru Literatură Universală, Bucureşti,1968

Mann, Thomas *Casa Buddenbrook. Declinul unei familii*, În româneşte de Ion Chinezu, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1981

Mann, Thomas, *Moartea la Veneţia, Nuvele*, Traducere de Lazăr Iliescu şi Al.Philippide, Prefaţă de Eugen Schileru, Editura Pentru Literatură, Bucureşti, 1965

II. Bibliografia critică

Biese, Alfred, *Deutsche Literaturgeschichte*, vol. III, Oskar Beck Verlag, München, 1918

Călinescu G., *Istoria literaturii române de la origini până în prezent. Mari prozatori. Momentul 1880. Naturalismul*, Editura Minerva, Bucureşti, 1998

Cubleşan, Constantin, *Opera literară a lui Delavrancea* , Editura Minerva, Bucureşti, 1982

Scheuer, Helmut, *Gerhart Hauptmanns Das Friedenfest. Zum Familiendrama in deutschen Naturalismus in Deutsche Dichtung un 1890. Beiträge zu einer Literatur im Umbruch*, Reclam Verlag, Bern, 1991

Stöckmann, Ingo, *Naturalismus*, J.B Metzger Verlag, Stuttgart, 2011

Vancea, Viola, *Hortensia Papadat Bengescu. Universul citadin. Repere şi interpretări*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1980

ANTONYMS - ELEMENTS OF EXPRESSIVITY

Mariana PAVEL
PhD student, University of Pitesti

Abstract: Antonymy is a type of semantic relationship represented by the opposition of meaning between two words. In specialized works, there is often talk of opposite or contradictory meanings, both of which are in a logical disjunction, that is, they cannot be disproved or denied at the same time. The variety of criteria for interpreting antonymy results from the combination of extralinguistic ones (logical, on the one hand, and ontological, on the other) with linguistic ones. Regarding the admission of non-linguistic criteria, in this case the logical ones, some researchers find a justification in the fact that, in the case of antonymy, the interpenetration between logical and linguistic categories is evident. In specialized studies, it has often been pointed out that this semantic category covers very varied logical situations and that, without a doubt, the logical criteria are insufficient to explain some types of antonyms. On the other hand, many types of antonyms cannot be explained referentially, which makes this mode of analysis only a secondary means, a criterion that cannot be absolute. In the language, words that name objects are often put in antonymic opposition, which, on the ontological level, are not opposites. The Romanian language has an appreciable number of antonyms, but we cannot speak of an equal distribution of them in different areas of the vocabulary.

Keywords: Antonym, opposition, vocabulary, meaning, linguistic

Definiţia general acceptată a antonimiei este următoarea: **antonimia** *este un tip de relaţie semantică reprezentat de opoziţia de sens dintre două cuvinte cu referenţi nu numai diferiţi, ci şi contrari sau contradictorii*[1].

În lucrările de specialitate se vorbeşte adesea de sensuri *contrare* sau *contradictorii*, ambele aflate în raport de disjuncţie logică, adică nu pot fi infirmate sau negate în acelaşi timp. O pisică nu poate fi în acelaşi timp şi *albă* şi *neagră*. Se disting două feluri de noţiuni incompatibile: noţiuni *contrare* sunt cele care nu epuizează împreună sfera noţiunii, ele admiţând existenţa şi a altor noţiuni intermediare. De exemplu, dacă afirmăm că o pisică nu este *neagră* nu înseamnă că ea este în mod necesar *albă*; ea poate fi *galbenă* sau *gri*.

Noţiunile *contradictorii* epuizează sfera noţiunii supraordonate. Dacă afirmăm că un număr este *impar* înseamnă că el este în mod necesar *par* sau dacă un om este *căsătorit* înseamnă că el nu este *celibatar*.

În termenii definiţiei formulate mai sus, antonimia acoperă ambele situaţii; există însă autori care limitează sfera acestui fenomen la o situaţie sau la cealaltă.

De exemplu, un cuvânt ca *bun* este asociat spontan în mintea vorbitorilor cu *rău, înalt* se asociază cu *scund, a trăi* cu *a muri, afară* cu *înăuntru, întuneric* cu *lumină* etc. Aceasta dovedeşte că antonimia este şi ea o modalitate de organizare a lexicului, alături de sinonime şi de câmpurile lexico-semantice, diferită totuşi de acestea.

Înseamnă că, în urma demonstraţiei, se pot aduce precizările care se impun în funcţie de rezultatele ce reies din examinarea materialului concret. În cercetarea

[1] Angela Bidu-Vrănceanu şi Narcisa Forăscu, *Limba română contemporană. Lexicul*, Bucureşti, 2005, p. 120.

antonimiei (ca şi în celelalte cazuri) este importantă relevarea specificului acestor structuri în raport cu altele, punerea în evidenţă a acelor particularităţi care individualizează antonimia. În acest fel, se va putea preciza şi definiţia în funcţie de anumite criterii riguros stabilite cu atât mai mult, cu cât, în studiile rezervate acestei probleme sunt luate în considerare criterii multiple şi variate.

Din simpla parcurgere a celor mai importante lucrări care s-au ocupat de antonimie se remarcă de la început eterogenitatea punctelor de vedere în ce priveşte definirea şi clasificarea antonimelor. Pentru marea diversitate de criterii utilizate în interpretarea antonimiei şi definirea ei, se poate consulta R. Sîrbu (1977: 34-44, 62-67, 88-98).

Unele definiţii sunt concise, altele mai greoaie, dar surprind mai bine esenţa fenomenului; unii autori se mulţumesc cu o definiţie clasică a termenului, alţii adaugă exemple şi clasificări; unele definiţii utilizează un limbaj simplu, altele folosesc un limbaj specializat; unii autori privesc opoziţia antonimică doar din perspectivă lingvistică, alţii dintr-o perspectivă mai complexă: lingvistică, psiholingvistică, sociologică. Lipsa criteriilor unice şi unitare în analiza antonimiei este justificată de o varietate reală a faptelor lexico-semantice cuprinse în această categorie.

Oricum, caracterul complex al fenomenului i-a determinat pe unii cercetători să renunţe la formularea unei definiţii sau să se mulţumească cu o definiţie sumară de tipul „termenul *antonime* este folosit pentru desemnarea cuvintelor cu sensuri opuse”[2]. Însă termenul *sensuri opuse*, frecvent folosit în definiţiile date antonimelor este interpretat în mod diferit în diverse lucrări. Precizarea conţinutului acestui termen se impune.

1. Antonimia – fenomen lingvistic

Varietatea criteriilor de interpretare a antonimiei rezultă din îmbinarea celor *extralingvistice* (logice, pe de o parte, şi ontologice, pe de altă parte) cu cele *lingvistice*. Mai exact, se poate vorbi despre o antonimie implicată în lucruri, adică relaţia de opoziţie dintre cuvinte reflectă o opoziţie din realitatea obiectivă, de exemplu, *zi-noapte, îngheţ-dezgheţ, iarnă-vară, blond-brunet*. Este adevărat că între *zi şi noapte* există şi *amurg*, iar între *a trăi şi a muri* există şi *a trage să moară*, dar în relaţia de antonime vorbitorii nu au niciodată în vedere acest al treilea termen, intermediar, ceea ce dovedeşte că raportul dintre termenii opuşi este binar, că prin anumite procedee, opoziţiile mai nuanţate dintre cuvinte sunt *comprimate* în perechi antonimice.

Trebuie să spunem însă că, în cercetarea antonimiei ca fenomen semantic, criteriile extralingvistice, oricare ar fi ele, *interesează numai sub aspectul implicaţiilor lor lingvistice*[3]. Cu alte cuvinte, fără să negăm importanţa referentului, trebuie respectat dezideratul de a nu deplasa descrierea din planul limbii în planul extralingvistic. Chiar în cazul în care antonimele se bazează pe opoziţiile obiectelor şi fenomenelor din realitate, antonimia lexicală nu poate fi explicată direct prin acestea. În conştiinţa vorbitorilor se stabilesc opoziţii pornind de la însuşirile contrare ale obiectelor.

[2] Marin Bucă şi Ivan Evseev, *Probleme de semasiologie*, Timişoara, 1976, p. 145
[3] Angela Bidu-Vrănceanu, Narcisa Forăscu, *Limba română contemporană. Lexicul*, Editura Humanitas, p. 121.

În ce priveşte admiterea criteriilor nelingvistice, în speţă a celor logice, unii cercetători găsesc o justificare în faptul că, în cazul antonimiei, se manifestă pregnant întrepătrunderea dintre categoriile logice şi cele lingvistice. În studiile de specialitate s-a semnalat adesea că această categorie semantică acoperă situaţii logice foarte variate şi că, fără îndoială, criteriile logice sunt insuficiente pentru explicarea unor tipuri de antonime.

Pe de altă parte, destule tipuri de antonime nu se pot explica referenţial, ceea ce face din acest mod de analiză doar un auxiliar, un criteriu ce nu poate fi absolutizat. În limbă sunt adesea puse în opoziţie antonimică cuvinte ce denumesc obiecte, care, în plan ontologic, nu sunt contrare. În sensul antonimelor se reflectă nu atât *însuşirile absolute* ale acestor obiecte, ci *aprecierea subiectivă* pe care vorbitorii o fac asupra acestor însuşiri şi care sunt aduse în prim-plan în relaţia de antonimie, ca rezultat al interpretării în plan apreciativ. De exemplu, în *Valiza neagră are 30 kg, iar cea maro are 10 kg* sau *Valiza neagră este* **grea***, iar cea maro este* **uşoară**, relaţia de antonimie se stabileşte numai în al doilea enunţ; în primul avem a face cu o apreciere strict cantitativă, fără ca obiectele să fie comparate sub un anumit raport.

Numai în urma unei comparaţii mentale apare raportul de opoziţie. O dovadă că aprecierea este relativă este faptul că valiza de 10 kg devine *grea* dacă este comparată cu una de 5 kg. Baza semantică a unei opoziţii antonimice este, în mod evident, implicată în lucruri care se aseamănă sau se deosebesc prin însuşirile lor. Dar nu orice deosebire între obiecte sau între însuşirile acestora poate constitui baza unei relaţii antonimice. De exemplu, opunem în mod curent pe *viaţă* lui *moarte,* cu toate că *moartea*, ca moment ultim a unei existenţe, ar trebui opusă momentului iniţial reprezentat de *naştere*. De altfel, valoarea perspectivei lingvistice (diferită de cea a lumii obiective) imprimată în opoziţia antonimică poate fi demonstrată cu uşurinţă de acest exemplu.

De pildă, într-un enunţ ca *De la* **naştere** *până la* **moarte** *a fost călăuzit de o stea norocoasă*, cele două antonime sunt puse în relaţie pentru că vorbitorul aduce în prim plan ideea de moment iniţial şi, respectiv, de moment final al unei existenţe; într-un enunţ ca *O*, **moartea**-*i un chaos, o mare de stele / Când* **viaţa**-*i o baltă de vise rebele* (Mihai Eminescu), antonimul lui *moarte* nu mai este *naştere*, ci *viaţă*, deoarece referentul este avut în vedere, de astă dată, dintr-un alt unghi, ca stare.

Din exemplele discutate, este evident că antonimia ca fenomen lingvistic acoperă atât cuvintele care denumesc noţiuni contrare (în baza unei obiectivări extralingvistice), cât şi pe acelea puse de vorbitori în opoziţie antonimică prin comparare şi diferenţiere sub un anumit aspect. Cu alte cuvinte, antonimia în limbă este altceva decât opoziţia din sfera extralingvisticului. Ea poate cuprinde această opoziţie, dar nu se reduce la ea, ceea ce face din antonimie una dintre cele mai interesante relaţii semantice, al cărei specific lingvistic trebuie pus în evidenţă.

2. Antonimia şi polisemia

Pentru unul şi acelaşi cuvânt putem menţiona mai multe antonime, care nu sunt echivalente între ele. De exemplu, *Dicţionarul de antonime al limbii române* (autori Marin

Bucă şi Onufrie Vinţeler) citează pentru adjectivul *drept* următoarele antonime, pe care le susţine cu exemple excerptate din texte:

drept

1. strâmb (*A tras o linie* **strâmbă**);

2. cotit, sinuos, şerpuit (*Va trebui să vină pe drum* **cotit** *sau drept*);

3. eronat, greşit (*Viaţa are trei drumuri: unul* **drept**, *altul* **greşit** *şi ultimul, pe care ajungi*);

4. inexact, neadevărat, greşit (*Soluţiile ştiinţei*, **drepte** *sau* **false** …);

5. nedrept, inechitabil (**drepte** *sau* **nedrepte**, *aşa erau orânduielile vieţii*);

6. ocolit (*Drumul cel mai scurt între două puncte e linia* **dreaptă** *şi cel mai sigur, cea* **ocolită**);

7. **stâng** (*Ce face mâna* **dreaptă** *să nu ştie mâna* **stângă**).

Exemplul de mai sus este ilustrativ, pe de o parte, pentru relaţia unui cuvânt polisemantic cu referenţii săi şi, pe de altă parte, pentru relaţia dintre termenul iniţial şi antonimele sale, citate pentru fiecare sens în parte. După cum se vede, fiecare sens poate avea antonime mai apropiate sau mai îndepărtate, în funcţie de gradul de precizie cu care este identificat referentul şi în funcţie de compatibilităţile lor contextuale. Faptul că unul şi acelaşi cuvânt poate intra în două sau mai multe serii antonimice se explică prin aceea că în fiecare serie el realizează un alt sens. De exemplu, **tare** se opune lui **moale** pentru sensul realizat în contexte ca *aluat, pernă, material* etc.; se opune, de asemenea, lui **slab** în contexte ca *vânt, lumină, sunet, voce*; în contexte ca *om, caracter*, antonimul este tot **slab**, dar pentru un alt sens al acestuia; la fel stau lucrurile pentru perechea **tare-slab** în contexte ca *băutură, medicament, ceai, cafea*. Faptul că antonimele obţinute pentru fiecare sens nu sunt sinonime între ele dovedeşte faptul că este vorba de valori semantice diferite.

Este limpede, prin urmare, că pentru a ajunge la rezultate exacte în analiza antonimiei, relaţia nu trebuie înţeleasă ca o opoziţie între două cuvinte considerate în totalitatea sferelor lor semantice. *Antonimia se stabileşte la nivelul unui singur sens, nu la cel al unităţii lexicale înţelese global*.

Relaţia de antonimie poate privi două cuvinte monosemantice, dar şi cuvinte cu mai multe sensuri. În acest al doilea caz, cuvintele se pot opune pentru unul din sensurile lor (de obicei pentru sensul de bază) sau pentru mai multe, alcătuindu-se cupluri antonimice stabile, de exemplu **tare** şi **slab** discutate mai sus. Cu cât numărul de sensuri a doi termeni angajaţi în raporturi de opoziţie este mai mare, cu atât legătura dintre membrii perechii este mai puternică şi ei se presupun reciproc şi în afara contextului. Se creează în acest caz un paralelism între structurile celor două cuvinte, paralelism care se extinde şi la eventualele derivate ale acestora.

În comparaţie cu polisemia şi sinonimia, care au un caracter deschis şi mai relativ, antonimia are un caracter mai rigid, concretizat în binarism şi simetrie.[4]

[4] Angela Bidu-Vrânceanu, Narcisa Forăscu, *Cuvinte şi sensuri*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1988, p. 40.

3. Condiţiile de antonimie

Ţinând seama de complexitatea problemei, în studiile consacrate antonimiei s-au propus distincţii între diferite tipuri de antonime, însă interpretările sunt oarecum diferite de la un autor la altul.

Natura sau tipul de diferenţe semantice sunt atât de importante, încât fără ele, fără a îndeplini nişte condiţii precise, antonimia nu-şi mai justifică existenţa, riscând să se confunde cu oricare altă opoziţie semantică.

Când un vorbitor al unei limbi pune în legătură două cuvinte, **scump** şi **ieftin,** de exemplu, sau **bătrân-tânăr**, aceasta dovedeşte că în mintea lui cuvintele se evocă unul pe celălalt, între ele există o conexiune, pentru că, atunci când învaţă limba, un copil nu învaţă cuvintele grupate în perechi. Corelaţia dintre ele apare în mintea vorbitorului, pe baza unor elemente comune sensului celor două cuvinte – *o dimensiune semantică* ce le reuneşte, chiar dacă vorbitorul nu conştientizează acest lucru. De exemplu, **cald** şi **rece** au drept coordonată comună aprecierea referitoare la temperatură; **înalt** şi **scund** se plasează amândouă pe axa semantică a aprecierilor referitoare la extensiunea verticală etc. De aceea, nimeni nu asociază pe **înalt** cu **deştept** sau cu SLAB. De altfel, orice vorbitor, chiar neinstruit, va putea menţiona oricând opusul (antonimul) unui anumit termen.

Existenţa nucleului semantic comun care grupează cuvintele cu sensuri opuse în perechi antonimice determină o caracteristică importantă a acestora, şi anume faptul că ele se presupun reciproc. De exemplu, **celibatar** îl presupune pe **căsătorit**, **curat** îl presupune pe **murdar, bolnav** îl presupune pe **sănătos** etc.

Afirmaţia de mai sus, deşi valabilă, nu este suficientă pentru explicarea esenţei antonimiei, pentru că şi sinonimia se bazează pe trăsături de sens comune şi, de altfel, şi polisemia. O soluţie a acestei probleme este oferită de analiza componenţială: existenţa în conţinutul semantic al antonimelor a unui *sem incompatibil contrar*[5]. De pildă, în exemplele discutate mai sus, **cald** şi **rece** se află în antonimie pe baza semelor incompatibile contrare „apreciere în plus” şi, respectiv, „apreciere în minus” a temperaturii (în raport cu un etalon faţă de care se face aprecierea).

Aspectele practice legate de formularea semelor incompatibile contrare sunt multiple şi variate. Ele ţin atât de limitele metalimbajului semantic, de gradul de abstractizare la care poate ajunge cercetarea, cât şi de natura sensurilor cercetate. Dar dincolo de aceste dificultăţi de ordin practic, important este caracterul lor *dihotomic*: „apreciere în plus” vs „apreciere în minus”, „apreciere pozitivă” vs „apreciere negativă”, „prezent” vs „absent” etc.

Condiţiile stabilirii unei relaţii de antonime între două cuvinte ar fi deci:

a. existenţa unui număr oarecare de *seme comune* (numărul lor variază în funcţie de gradul de complexitate a sensului şi de relaţiile cuvântului cu alţi termeni din aceeaşi paradigmă);

b. opoziţia pe baza *semelor incompatibile contrare*, aceasta fiind, de preferinţă, singura opoziţie dintre membrii perechii.

[5] Vezi Angela Bidu-Vrănceanu şi Narcisa Forăscu, *Op. cit.*, p. 124.

Introducerea acestor condiţii relevă *specificul antonimiei*: opoziţia dintre două antonime nu este o simplă opoziţie semantică (şi între **teamă** şi **frică** există o opoziţie pe baza unei trăsături graduale), ci o opoziţie *anume* realizată numai pe baza semelor incompatibile contrare, care justifică însăşi categoria semantică a antonimiei. Mai mult chiar, trebuie subliniat şi caracterul obligatoriu al semelor comune, fără de care incompatibilitatea logică nu are importanţă[6].

Rezultă că definirea riguroasă a antonimiei presupune stabilirea exactă a *tipurilor elementelor diferenţiatoare*. Definiţia antonimelor se poate restrânge şi preciza dacă ele îndeplinesc condiţia de a se situa la distanţe egale faţă de centrul unei dimensiuni semantice ale cărei coordonate opuse le exprimă[7]. Se sugerează astfel nu numai importanţa elementelor semantice comune (*dimensiunea semantică*) ce constituie premisa antonimiei, ci şi faptul că *diferenţa semantică* nu este una oarecare, ci este situată la distanţe egale faţă de centrul dimensiunii.

Primul cercetător care a relevat importanţa semelor comune şi a celor incompatibile contrare în analiza antonimelor este R. Sîrbu.

Mai mult chiar, el precizează că fără semele comune incompatibilitatea logică nu are nici o importanţă. Numărul semelor comune nu este relevant, dat fiind că numărătoarea însăşi poate fi discutabilă.

4. Categorii de cuvinte din sfera antonimiei

Limba română dispune de un număr apreciabil de antonime, dar nu se poate vorbi de o repartizare egală a acestora în diferite zone ale vocabularului. Există domenii care se situează, în principiu, în afara antonimiei, cum ar fi, de exemplu, substantivele care denumesc obiecte concrete ca *stilou, pahar, fereastră* etc. De asemenea, tot în afara antonimiei se situează termenii corelativi care se leagă şi se opun printr-o trăsătură cum ar fi genul natural: **tată-mamă, soră-frate, raţă-răţoi** şi, în egală măsură, numele proprii.

Substantivele care denumesc noţiuni abstracte au adesea antonime: **tristeţe-veselie, zgârcenie-mărinimie, bunătate-răutate, sinceritate-prefăcătorie** etc. Trebuie observat însă că, de multe ori, acestora le corespund adjective organizate în perechi antonimice, ca **trist-vesel, zgârcit-mărinimos, bun-rău, sincer-prefăcut,** adjectivele fiind clasa morfologică la care antonimia este întâlnită cel mai frecvent. Aceasta nu înseamnă însă că toate adjectivele au antonime, de exemplu: **studenţesc, pulmonar, sticlos, despotic**.

Cele mai predispuse a dezvolta relaţii de antonimie sunt cuvintele care exprimă calităţi, valori, însuşiri, aprecieri calitative (**deştept-prost**), cantitative (**mult-puţin**), opoziţii spaţiale (**aici-acolo, aproape-departe**) sau temporale (**noapte-zi, devreme-târziu**), raporturi cronologice (**bătrân-tânăr, înainte-după**). Foarte frecvent, derivatele acestor cuvinte se organizează şi ele în perechi (**tinereţe-bătrâneţe, a întineri –a**

[6] Richard Sîrbu, *Antonimia lexicală în limba română*, Editura Facla, Timişoara, p. 92 - 93.
[7] Vezi R. Sîrbu, *Antonimia lexicală în limba română*, Timişoara, 1977, p. 76.

îmbătrâni), antrenând astfel în antonimie şi verbe, categorie mai slab reprezentată din acest punct de vedere.

În mod neuniform este distribuită antonimia pe părţi de vorbire. Adjectivele se situează pe primul loc. Acestea cuprind multe perechi de termeni antonimi derivaţi de la alte părţi de vorbire (**îndepărtat-apropiat, crescător-descrescător**).

Substantivele antonime prezintă o mare diversitate tematică şi formală. În comparaţie cu adjectivele, ponderea antonimelor primare la substantive (adică cele cu rădăcini diferite) este mai mică (**pace-război, curaj-frică**).

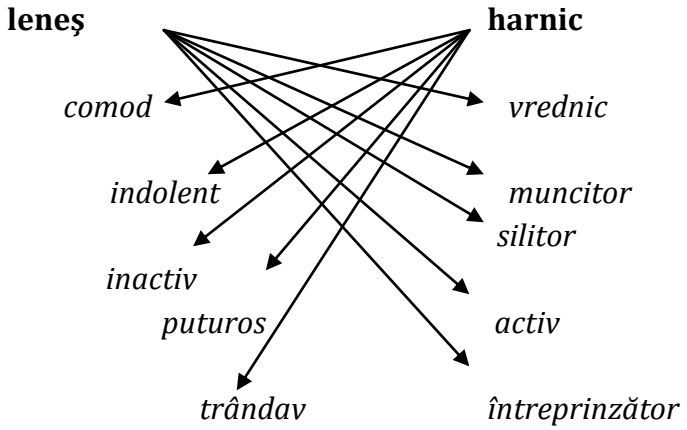
Pe locul al treilea din punctul de vedere al frecvenţei fenomenului discutat este clasa verbelor. Dar şi la această parte de vorbire numărul antonimelor primare, adică cele cu rădăcini diferite, ca **a slăbi-a se îngrăşa, a câştiga-a pierde, a pleca-a veni** (pe care unii cercetători le consideră singurele antonime autentice), este mai mic decât cel al termenilor obţinuţi prin prefixare (**a încuia-a descuia, a împodobi-a despodobi**).

5. Structuri antonimice. Caracteristici

Un aspect cu importante implicaţii atât de ordin teoretic (în definire, dar şi în stabilirea specificului structurilor antonimice la nivelul limbii), cât şi de ordin practic (actualizarea antonimiei în vorbire) este numărul termenilor ce pot fi antrenaţi într-o asemenea relaţie.

Cea mai simplă situaţie este cea reprezentată de cupluri ca **abstract-concret, par-impar, compatibil-incompatibil**, adică cele în care fiecare membru al perechii neagă sensul antonimului său. Lucrurile se complică puţin dacă unul sau chiar fiecare dintre cele două antonime are, la rândul său, sinonime (mai mult sau mai puţin perfecte), ca în cazul lui **vinovat-nevinovat, inocent** sau **adevăr-neadevăr, minciună**. Dar situaţia este complicată numai în aparenţă, pentru că, de fapt, relaţia dintre antonime, oricum ar fi cuplate, se reduce la formula *A* ~ *non-A*.

Pentru ilustrare am luat un exemplu în care numărul termenilor angajaţi într-o asemenea relaţie este mai mare, de pildă perechea **leneş-harnic**. Fiecare dintre cele două cuvinte îşi are sinonimele sale, dar oricare dintre sinonimele lui **leneş** se opune lui **harnic** şi oricare dintre sinonimele acestuia se opune lui **leneş** după următoarea schemă (completată numai pentru capul seriei pentru a se vedea mai clar, dar şi de la celelalte antonime se pot trasa linii în acelaşi mod):

Este evident că, de vreme ce cele două serii de termeni cuprind, fiecare dintre ele, sinonime, oricare dintre membrii seriei din stânga se opune fiecăruia dintre membrii seriei din dreapta şi invers. Dar, totodată, *întreaga* serie a lui **leneş** se opune *întregii* serii a lui **harnic**. Prin urmare, *antonimia nu priveşte numai termenii implicaţi într-o pereche, ci întreaga lor paradigmă semantică, toate sinonimele lor. Aceasta înseamnă că sunt puse în opoziţie ireconciliabilă elementele esenţiale ale fiecărei paradigme, semele fundamentale ale acesteia şi nu particularităţile contextuale, nu nuanţele cuvintelor considerate antonime*. Aceste particularităţi pot fi puse în evidenţă în situaţii speciale, în anumite contexte, dar, în acest caz, se remarcă actualizarea relaţiei de antonimie. Oricum, se poate observa că, la fel ca în cazul sinonimiei, se impune să facem o diferenţă între antonimia în sistem şi cea din actualizare (vorbire).

Antonimia este, prin urmare, *contrazicerea* unei paradigme, un procedeu prin care vorbitorul pune în acest raport întregul grup de sinonime ale unei perechi antonimice[8].

Din exemplul înfăţişat mai sus decurg două observaţii. Dacă cele două serii de sinonime sunt puse în opoziţie, aceasta se realizează pe baza elementelor fundamentale ale fiecărei serii în parte şi este consecinţa unui *binarism* lingvistic real, a cărui esenţă în plan teoretic (făcând deci abstracţie de constatările legate de uz) poate fi satisfăcută de formula *A ~ non A* la care este reductibilă orice paradigmă antonimică, indiferent de numărul membrilor care o compun.

Formula propusă exprimă specificul antonimiei la nivelul limbii (al inventarului).

Pe de altă parte, dacă din cele două serii selectăm doi termeni pe care îi punem în opoziţie nemijlocită într-un context (de exemplu, **indolent** şi **vrednic**) relaţia dintre ei se va încadra, firește, în formula propusă mai sus, dar va putea fi marcată şi de alte nuanţe care apar numai în actualizare, depăşind limitele sistemului. Aceasta înseamnă că, la fel ca şi la sinonime şi omonime, există mari deosebiri între cercetarea antonimiei din exprimare şi cea din afara exprimării.

Antonimia este, prin urmare, *o relaţie binară*. Selecţia nu se face însă oricum sau, dacă se face totuşi, relaţia este marcată într-un anumit fel. De exemplu, în mod obişnuit, opunem pe **harnic** lui **leneş**, şi nu lui **puturos**; şi aceasta pentru că simţim că ultimul termen strică într-un fel echilibrul relaţiei prin aceea că este marcat gradual mai puternic în raport cu antonimul său. De aici apare necesitatea de a introduce o nouă restricţie: *termenii unei relaţii antonimice trebuie să fie dispuşi egal şi simetric pe axa reprezentată de dimensiunea semantică comună*.

Concepând astfel antonimia, nu ne interesează termenul mediu sau etalon (lexicalizat sau nu) în raport cu care se face aprecierea. Pentru a fi altceva decât alte opoziţii semantice, antonimia se stabileşte între două unităţi situate echidistant pe o axă semică:

cinstit _____x_____ **necinstit**
onest

sau:

[8] Vezi Angela Bidu-Vrănceanu şi Narcisa Forăscu, *Op. cit.*, p. 127.

gras _____x_____ **slab**

În cel de al doilea exemplu, opoziţia antonimică nu se stabileşte în mod obişnuit între **gras** şi **subţire** sau între **obez** şi **slab**, deşi şi acestea pot fi plasate pe axa reprezentată de dimensiunea semantică comună.

Antonimia are următoarele caracteristici:

1. este *binară* (priveşte două cuvinte sau două serii de cuvinte); dacă admitem că ne plasăm în planul vorbirii, atunci binarismul poate fi înţeles ca o selecţie din două clase opuse;

2. este *simetrică* (simetria presupune dispunerea egală şi simetrică pe axa reprezentată de dimensiunea semantică comună).

Altfel spus, *prin binarism şi simetrie se înţelege că antonimele trebuie să se caracterizeze prin absolut aceleaşi trăsături de conţinut, inclusiv cele de categorizare gramaticală, cu excepţia semelor incompatibile contrare*.

Aceasta nu înseamnă că simetria nu poate fi încălcată şi că într-un enunţ nu putem opune pe **deştept** lui **idiot**, de exemplu. Relaţia este posibilă şi, în uz, încălcările pot merge chiar mai departe.

Se mai impune să semnalăm rolul foarte important pe care îl are uzul. El consacră anumite perechi antonimice, cu o poziţie foarte solidă în limbă, termenii se evocă reciproc independent de context. Pe de altă parte, două cuvinte care îndeplinesc perfect condiţiile amintite mai sus nu sunt, în mod obişnuit asociate într-o pereche antonimică, dacă aceasta nu este impusă de uz, de exemplu, **obez-slăbănog, gerostorid**.

6. Tipuri de antonime

Punctele de vedere în ce priveşte clasificarea antonimelor sunt divergente, întrucât criteriile pe care le au în vedere diferiţi autori sunt şi ele diferite. Ele pot privi structura morfologică a termenilor opuşi, în funcţie de care se disting: antonime cu radicali diferiţi, ca **bun-rău, bolnav-sănătos**, şi antonime cu acelaşi radical, ca **vinovat-nevinovat, fericire-nefericire**. Există şi autori care exclud antonimele prefixale din sfera antonimiei lexicale, considerând că incompatibilitatea acestora se exprimă numai prin intermediul prefixelor.

Un alt criteriu avut în vedere este cel lexico-gramatical, în funcţie de care antonimele limbii române pot fi: adjective (*mare-mic, frumos-urât, sărac-bogat*), substantive (*iubire-ură, lumină-întuneric*), adverbe (*sus-jos, afară-înăuntru*) şi verbe (*a închide-a deschide, a încuia-a descuia*). Ca aplicabilitate practică, acest criteriu serveşte la a atrage atenţia asupra faptului că termenii asociaţi într-o pereche trebuie să facă parte din aceeaşi clasă morfologică. Este, prin urmare, greşită asocierea lui *tânăr* cu *bătrâneţe*.

Criteriul tematic priveşte domeniile realităţii obiective la care se referă termenii opozabili şi aplicarea lui are drept consecinţă distingerea unor grupuri lexico-semantice ca: însuşiri fizice şi psihice, activităţi etico-estetice, emoţii şi sentimente, trăsături de caracter şi comportament etc.

Trebuie să remarcăm însă faptul că aceste criterii – inclusiv tipurile care rezultă din aplicarea lor –, deşi sunt interesante ca taxonomie, sunt mai mult formale şi nu surprind esenţa fenomenului pe care îl discutăm.

Aplicând criteriul semantic, R. Sîrbu[9] propune următoarea distincţie între antonime:

● antonime graduale - cele care reprezintă diferite grade de manifestare ale uneia şi aceleiaşi însuşiri (**cald-rece, ieftin-scump, aproape-departe);**

● opoziţii negraduale - (**căsătorit-celibatar, mort-viu, moral-imoral);**

● opoziţii direcţionale („vectoriale") - care vizează acţiuni, însuşiri etc., orientate în direcţii diametral opuse şi care au referenţi diferiţi (**a intra-a ieşi, a importa-a exporta, a veni-a pleca**);

● opoziţii de tip conversiv - în care este vizat unul şi acelaşi referent din punctele de vedere ale unor participanţi la o acţiune, situaţi pe poziţii diametral opuse.

Dintre tipurile descrise mai sus, se remarcă antonimele graduale, care reprezintă tipul cel mai răspândit şi se întâlnesc în cele mai diferite zone ale vocabularului.

Alţi autori clasifică antonimele după modelul sinonimelor în *antonime absolute* şi *antonime parţiale*. Dacă termenii sunt în raport de excluziune, avem a face cu *antonimie absolută* (**mort-viu, prezent-absent** – după modelul: dacă cineva nu este *mort*, el nu poate fi decât *viu* etc.). Uneori, în opoziţie nu intră decât o parte a semnificaţiei cuvântului. În acest caz, avem a face cu antonime parţiale.

Ţinând seama de condiţiile de antonimie pe care le-am discutat mai sus, putem propune (ca şi în cazul sinonimiei) două tipuri de antonime care nu au în vedere semantica termenilor care intră în opoziţie, ci îndeplinirea sau nu a condiţiilor care fac din antonimie un fenomen foarte rigid: *antonimie în sens restrâns* (pentru perechile care respectă condiţiile binarismului şi ale simetriei: **înalt-scund, bun-rău**) şi *antonimie în sens larg* (pentru cele în care condiţia simetriei este încălcată: **călduţ-rece, slab-plinuţ**).

BIBLIOGRAPHY:

AVRAM, Mioara, *Gramatica pentru toţi*, Bucureşti, 1986.
BULGĂR, Gheorghe, *Sinteze de Limba română,* coordonator Theodor Hristea, Editura Albatros, Bucureşti, 1984.
CHIOSA, Clara Georgeta, *Bazele lingvistice pentru teoria şi practica predării limbii române*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1971.
COTEANU, Ion, BIDU-VRĂNCEANU, Angela, *Limba română contemporană*, vol. II, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1975.
LOMBARD, Alf., Eseul *Les destinées du Latin á l`Est*, 1967, tradus şi tipărit de Gh. Bulgăr în Tribuna României, nr. 5 / 1973.
POPESCU, Florin, *Limba română, Manual pentru clasele a IX-a şi a X-a*, Editura Didactică şi Pedagogică, R.A. – Bucureşti, 1994.
ROSETTI, Alexandru, *Istoria limbii române,* Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1968.
ŢIBRIAN, Constantin, *Structura vocabularului limbii române în trecut şi în prezent*, Editura Universităţii din Piteşti, 2004.

[9] Angela Bidu-Vrănceanu şi Narcisa Forăscu, Op. cit., p. 144.

LIBRARY OF THE FACULTY OF ORTHODOX THEOLOGY IN BUCHAREST BETWEEN TRADITION AND MODERNITY

Drd. Ovidiu-Ionuț AVRAM
PhD Candidate, Universitatea din București

Abstract: The aim of this article is to present an analysis of the library of The Faculty of Orthodox Theology "Justinian the Patriarch", from library science perspective, by presenting its establishment, the historical development and its status in the post-communist era, along with the informatisation process, as a modernisation process. There are few studies that have presented only the library as a distinct structure of the faculty, and that is because it is hard to separate the library from the faculty itself. By reinterpreting all the information about the library, we can conclude that it was from the beginning an important library for the academic and theological community in Bucharest, it was close to the heart of all the clergy and hosted, and it still does, important collections of old and rare books, important theological collections and specially one of the most important collections of theological periodicals. This library constantly struggled to maintain a high academic level and has functioned by implementing, since its establishment, all the library science standards from its time.

Keywords: theology, library, history, library functions, education, library science, library software

1. Preliminarii

Printre bibliotecile afectate de contextul istoric din secolul XX, se numără și Biblioteca Facultății de Teologie din București. Aceasta a parcurs, alături de Facultatea de Teologie Ortodoxă din București, toate etapele configurării învățământului teologic din România și ale istoriei Bisericii Ortodoxe Române, devenind una dintre Bibliotecile de referință în domeniul teologiei din țara noastră[1].

De-a lungul istoriei, Biblioteca Facultății de Teologie din București a reușit să se adapteze atât transformărilor politice, care au influențat în mod inevitabil Biserica și tot ce era în directă relație cu ea, cât și transformările din interiorul Bisericii, devenind, odată cu instaurarea regimului comunist de stat, Biblioteca de referință pentru sistemul de învățământ teologic de la acea vreme. Astfel, aceasta a reușit să răspundă nevoilor comunității academice și a mediului teologic din România.

Ultima dintre etapele parcurse de Biblioteca Facultății de Teologie din București îl reprezintă și procesul de informatizare, o necesitate practică impusă atât de deschiderea mediului teologic universitar către comunitățile academice occidentale, cât și de tendințele biblioteconomice care au influențat bibliotecile din România. Scopul studiului de față este de a prezenta procesul de informatizare al Bibliotecii Facultății de Teologie din București, proces de reformare al uneia dintre cele mai prestigioase Biblioteci Teologice din România.

[1] Un articol mai amplu cu privire la Biblioteca Facultății de Teologie Ortodoxă din București a fost publicat *în Anuarul pe 2021 al Facultății de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul"* din București.

2. Repere istorice cu privire la Bibliotecii Facultății de Teologie Ortodoxă din București[2]

Informațiile despre BFTOB sunt cuprinse în articole şi studii în care sunt prezentate aspecte istorice ale facultății sau ale învățământului teologic universitar din București. Aceste studii cuprind perioada 1881-1948, perioada în care Facultatea a funcționat în cadrul Universității din București, dar şi perioada următoare de după 1948 până în 1989, perioadă în care Facultatea a devenit Institut de grad universitar. În schimb, pentru perioada post comunistă nu sunt notate informații noi, relevante, cu privire la Biblioteca Facultății, chiar dacă în această perioadă facultatea a fost reintegrată şi funcționează în Universitatea din București, fapt ce a influențat şi parcursul istoric şi funcțional ale Bibliotecii[3]. Aşadar, perioada de activitate a BFTOB se poate împărți între perioada 1881-1947, când aceasta a funcționat în cadrul Universității din București, deservind Facultatea de Teologie, perioada 1947-1989 când facultatea a fost transformată în Institut Teologic de Grad Universitar şi perioada 1990-prezent, când facultatea a revenit în cadrul celei mai prestigioase Universități din România, Universitatea din București.

Conform menționilor din revistele centrale ale Bisericii Ortodoxe Române, BFTOB a luat ființă la puțin timp după deschiderea Facultății pe care o deservea. Rolul acesteia a fost atât de a susține şi contribui la îmbunătățirea calității procesului didactic, dar, pe de altă parte şi oferirea de suport info-documentar studenților interni şi externi ai facultății, unii dintre ei fără posibilități în a-şi procura materialul didactic necesar[4]. La scurt timp, aceasta a deservit şi ca spațiu de conservare, pentru fonduri documentare donate de către personalități bisericeşti sau achiziționate de către profesori cu scopul de a dota această bibliotecă.

În această perioadă, BFTOB a funcționat în Internatul înființat în spațiul pus la dispoziție de către Ministerul Cultelor şi al Instrucțiunii Publice, în cadrul Bisericii Sfântul Gheorghe Vechi[5], fiind cunoscută ca Biblioteca Internatului Facultății de Teologie

---

[2] În continuare denumirea Bibliotecii Facultății de Teologie din București va fi abreviat BFTOB

[3] Pentru perioada de după 1990, am regăsit redactate trei articole care fac referire la Biblioteca Facultății de Teologie a Universității din București. Primul este scris de drd. Silviu Nedelcu și face referire la perioada 1948-1977, perioada în care facultatea a fost scoasa din Universitate, iar biblioteca a înglobat în alte fonduri, devenind, astfel, un fel de bibliotecă teologică centrală la nivel național, diferită de Biblioteca Centrală a Facultății, așa cum se va vedea în continuare. Alte două studii, sunt scrise de drd. George-Marius Coşarcă, angajat al bibliotecii din anul 2019. Unul face o rememorare a istoriei bibliotecii, iar altul face referire sumară a colecției de periodice și publicații seriale din cadrul fondului de publicații.

[4] Pentru a veni în sprijinul acestor studenți fără posibilități materiale pentru a-și cumpăra cărți, Rectoratul Universității din București acorda în fiecare an câte un premiu din *Fondul Benli și Baici*. Acest fond a fost înființat în 1878, din două participațiuni în capital de 1000 ruble și 1000 florini austrieci și a fost depus la Banca Națională. Actele de donație către Universitatea din București și dispozițiile pentru utilizarea lui sunt publicate în: *Anuarul [Universității din București pe anul] 1892-1893*, *apud*: *Gazeta Transilvaniei*, LX, nr. 251, miercuri 12 (24) noiembrie 1897, pp. 2-3. Vezi și *Anuarul Universității din București pe anul școlar 1912-1913*, XXI (1913), p. 97.

[5] Întrucât Facultatea de Teologie a fost înființată fără un statut juridic, în anul 1881, aceasta a funcționat provizoriu în spații oferite de Universitatea din București. În anul 1883 se suspendă cursurile și abia în anul 1884, când se redeschide facultatea, se solicită Ministerului acordarea de săli și un spațiu pentru internatul facultății. Vrednicul de pomenire Mitropolitul Iosif Naniescu, la acea vreme Mitropolitul Moldovei, solicita acordarea clădirii din Sfânta Ecaterina, actualul imobil unde funcționează facultatea, dar, pentru că nu era vacant, s-a propus identificarea unor spații ale Seminarului Central. Vezi: BULAT, Gheorghe-Toma. 75 de ani de la

Ortodoxă, menţiune făcută în propunerea de buget a facultăţii pentru anul 1886-1887. Deoarece Facultatea de Teologie, până la finele sec. XIX, nu avea un statut clar, biblioteca nu putea desfăşura achiziţii de carte, ceea ce a condus la lansarea unui apel din partea Episcopului Gherasim Timuş al Argeşului, pentru ca biblioteca să fie dotată cu mijloace materiale necesare. Acest lucru a fost semnalat şi de către corpul profesoral, lui Titu Maiorescu, în vremea când acesta era Rector al Universităţii[6]. Pe lângă problemele materiale, BFTO resimţea şi problema personalului de specialitate, care avea să îşi găsească rezolvare abia în a doua decadă a sec. XX[7].

Deja în această perioadă Facultatea parcurgea, alături Biserica Ortodoxă Română, cel mai însemnat moment, acela prin care căpătase statutul de Patriarhie. În acest context, Patriarhia Română a preluat Internatul facultăţii, cu tot patrimoniul şi inventarul acestuia. Cu această ocazie, are loc şi prima reorganizare a BFTOB, pentru a răspunde noii provocări, similare cu desfiinţarea bibliotecii care funcţiona în cadrul internatului. Pentru a răspunde acestei provocării, consiliul profesorilor decide ca fiecare catedră să înfiinţeze câte o bibliotecă şi în lipsă de publicaţii, profesorii au fost primi care au contribuit la organizarea acestora[8].

Pentru a se putea gestiona configurarea noii Biblioteci, consiliul facultăţii alege pe Teodor M. Popescu drept responsabil „cu direcţiunea" Bibliotecii, începând cu anul 1929[9]. Anterior acestei numiri, Facultatea va fi primit, în urma unei solicitări emise de noul Rector, marele istoric Nicolae Iorga, fonduri şi o sală proprie în clădirea Universităţii[10]. Astfel, mandatul lui Teodor M. Popescu începe prin organizarea Bibliotecii în noua sală, transformând-o în Biblioteca Centrală a Facultăţii (în continuare BCF). Din acest moment până la instaurarea regimului comunist de stat, Biblioteca funcţionează ca o structură organizată a facultăţii, cu spaţiile proprii şi administrată exclusiv de Facultate.

întemeierea Facultății de Teologie din București. În: *Biserica Ortodoxă Română*, anul LXXV, nr. 11-12 (1957), București: IBMBOR, 1957, p. 1081.

[6] Prin Adresa nr. 56/31 mai 1893, către Rectorul universității, la acea vreme Titu Maiorescu, la pct. 1, se solicită urgentarea dobândirii unui statut juridic al facultății care să permită primirea donațiilor materiale. Dar și un venit de 1.000 lei pentru achiziția materialelor de studiu, conform necesităților (BULAT, Gheorghe-Toma. *Op.* Cit., p. 1117).

[7] BULAT, Gheorghe-Toma. *Op.* Cit, p. 1181. Cu privire la personalul administrativ al Facultății de Teologie, vezi: *Universitatea din București: 1925-1926*, Tipografiile Române Unite, București, 1927, p. 85, unde sunt menționați custozi N. Todicescu până la febr. 1926, apoi încadrat pe postul de secretar prin adresa ministerului nr. 17120/1926 și Fl. Gâldău din februarie 1926, numit prin adresa ministerului nr. 17125/1926. De asemenea, pentru anul 1927, vezi: Universitatea din București: 1926-1927, p. 87. Aici sunt menționați drept custozi Fl. Gâldău până la 1 martie 1927, care apoi este numit pe postul de secretar și, apoi de la 1 martie 1927 Negoiță Tănase, ambii numiți prin adresa ministerului nr. 31616/1927, însă în anul 1928 postul de custode ocupat de Negoiță Tănase este desființat și acesta este încadrat pe post de ajutor de secretar, începând cu 1 ianuarie 1928. În: *Universitatea din București: 1927-1928*, Ramuri, Craiova, 1928, p. 55.

[8] MANOLACHE, Teodor M. Biblioteca Facultății de Teologie din București. În: *Studii Teologice*, anul V (1934-1936), pp. 123-124. Acest lucru este menționat și în: *Universitatea din București: 1926-1927*, p. 89. Cu privire situația internatului Facultății de Teologie, se pare că au existat divergențe între Patriarhie și Institutul Teologic al Facultății, din pricina fondului donației Maria Uța Șchipopescu, ceea ce poate reprezenta unul dintre motivele trecerii acestuia în patrimoniul Patriarhiei. Senatul Universității din București răspunde Patriarhiei faptul că Institutul reprezintă anexă a Facultății, în: *Anuarul Universității din București: 1929-1930*, Tipografia Bucovina, București, 1931, p. 35.

[9] BULAT, Gheorghe-Toma. *Op. cit*, p. 1187. T.N. MANOLACHE. *Op. cit.*, p. 124.

[10] BULAT, Gheorghe-Toma. *Op. cit.*, p. 1186.

Instalarea regimului comunist de stat, în 1947, se răsfrânge şi asupra învăţământului religios. În urma promulgării Legii 87/1948, prin raţionalizarea învăţământului religios, Facultatea devine Institut de Grad Universitar. În acel moment, prin unificarea Facultăţii de Teologie de la Bucureşti cu cea de la Suceava, este preluat tot inventarul mobil şi imobil al Facultăţii de Teologie de la Suceava, inclusiv şi fondul de carte[11]. În perioada imediat următoare, în 15 octombrie şi 24 decembrie 1948 este preluat şi inventarul Seminarului central, adică şi fondul de carte al Seminarului din strada G. Coşbuc. Biblioteca, în urma reformei educaţionale propusă de regimul comunist, a însemnat în momentul respectiv rezultatul unificării bibliotecilor a Facultăţii de Teologie de la Bucureşti, a Internatului, a Facultăţii de Teologie din Suceava şi a Seminarului Central.

În urma căderii regimului comunist, Facultatea a fost reintegrată în Universitatea din Bucureşti, începând cu anul universitar 1991-1992[12]. Biblioteca devine una specializată, universitară, şi în cadrul Facultăţii se deschide şi o filială a Bibliotecii Centrale Universitare *Carol I*. Biblioteca a rămas în cadrul Facultăţii, iar funcţionarea acesteia nu a fost întreruptă. Iniţial s-a încercat întocmirea unei evidenţe electronice, din mărturiile părinţilor profesori s-ar fi întâmplat la începutul anilor 2000. Ulterior, această evidenţă electronică a fost preluată prin import în primul proces de informatizare a biblioteci, acţiune desfăşurată prin implementarea softului de biblioteca *Softlink Liberty 3*. În acel moment s-a înfiinţat şi o Sală de lectură, care poartă numele fostului Director al Bibliotecii centrale a facultăţii şi prodecan al acesteia, Teodor M. Popescu. Despre această perioadă nu sunt păstrate informaţii scrise, arhivă pentru Bibliotecă nu s-a păstrat iar informaţiile pot fi reconstituite doar din mărturiile părinţilor profesori. Este cunoscută, totuşi, organizarea bibliotecii pe secţii, anume Sala de lectură *TM Popescu*; Sala de lectură înfiinţată la parter în cadrul secţiei de împrumut, care găzduia şi cataloagele tradiţionale; cele trei depozite de carte, organizate de fonduri şi domenii; sala denumită *Oficiul bibliotecarilor*; Sala în care sunt depozitate *Colecţii*, folosită pentru o perioadă de timp şi drept sală de consiliu a facultăţii şi Secţia de reviste, găzduită în fosta Casă a profesorilor. Între timp, arhiva electronică din softul *Liberty 3* a fost parţial pierdută, iar sălile au fost reorganizate. Din fondul de publicaţii, aproximativ 5.000 de exemplare au fost transferate la Biblioteca Sfântului Sinod.

O ultimă reorganizare a Bibliotecii se află în desfăşurare, iar în urma acesteia Biblioteca a fost denumită *Ecclesia*, prin binecuvântarea Preafericitului Părinte Patriarh Daniel. Prin această reorganizare s-a reconstituit o parte din arhiva electronică, a fost achiziţionat un alt soft de bibliotecă în care s-a importat această arhivă recuperată şi fondul de publicaţii a început să fie recatalogat şi reinventariat, în format electronic. Secţiile au fost comasate, având în prezent *Sala de lectură TM Popescu, Centrul de comunicare a colecţiilor*, unde se regăsesc Sala cataloagelor tradiţionale, Centrul de Împrumut, Depozitele de carte şi Sala Colecţiilor speciale *Alexandru Elian*, fosta sală de

[11] *Ibidem*., p. 1207.
[12] Pentru perioada 1989-2012, regretatul Pr. Adrian Gabor are redactat un studiu publicat în: *Istoricul Facultăţii de Teologie Ortodoxă „Patriarhul Justinian”* ..., pp. 121-179.

consiliu. *Secția de reviste* a fost, pentru scurtă perioadă, desființată, publicațiile fiind transferate în facultate, în balconul sălii de lectură.

3. Informatizarea Bibliotecii şi accesul modern la colecţiile acesteia

BFTO a întâmpinat, de-a lungul existenței sale, o serie de organizări ale colecţiilor astfel încât să corespundă, pe de-o parte, exigenţelor procesului didactic dar, pe de altă parte, şi contextului istoric din România comunistă. Prima organizare pe principii biblioteconomice s-a întâmplat odată cu înființarea BCF, imediat după trecerea Institutului în patrimoniul Patriarhiei Române. Anterior acesteia, despre prelucrarea fondului documentar al bibliotecii care era găzduită în cadrul Internatului, nu se cunoaşte decât faptul că era înregistrat într-un catalog, care, din păcate, în prezent nu poate fi accesat sau reconstituit.

În urma numirii teologului Teodor M. Popescu ca responsabil al BCF, aceasta a fost organizată pe sistemul german, adică s-au centralizat bibliotecile de seminar constituite de profesorii care predau seminarii[13].

Pentru funcţionarea optimă a BCF, începând cu 1929, s-au tipărit registrele necesare, fişe şi buletine de împrumut, s-au înregistrat şi inventariat toate cărţile şi revistele şi au fost depozitate în dulapuri speciale în funcţie de mărime. Prin această organizare, s-a dorit ca fondul de publicaţii să fie prelucrat „pe specialităţi", însă spaţiul de depozitare nu permitea acest lucru şi s-a optat pentru prelucrarea „după mărime şi cotă[14], adoptându-se sistemul universal al clasificaţiei zecimale[15], după normele stabilite de *Institutul Internaţional de Bibliografie* de la Bruxelles". Fondul documentar era notat în două cataloage, unul alfabetic, compus din fişele autorilor, ale coautorilor, traducătorilor şi a prefaţatorilor, dacă era cazul şi un alt catalog sistematic, compus din fişe organizate în funcţie de „specialitatea cuprinsului"[16]. Odată cu elaborarea Regulamentului, BCF a funcţionat, până la reorganizarea învăţământului teologic, precum marile biblioteci ale ţării.

În urma comasării bibliotecilor Facultăţii de la Bucureşti, Facultăţii de la Suceava, Internatului teologic de la Bucureşti şi a Seminarului Central, structura rezultată preluat şi organizat fondul documentar pe aceleaşi principii aplicate în BCF, întrucât Biblioteca Institutului a preluat şi personalul care a activat în cadrul BCF. Aceasta reprezintă o a doua organizare a bibliotecii, sub supravegherea Patriarhiei şi a Sfântului Sinod.

---

[13] *Ibidem*., p. 56.

[14] Ca parte integrantă a procesului de topografiere a documentelor de bibliotecă, *Cota* este un instrument de așezare și regăsire a documentelor în bibliotecă. Pentru descrierea sistemelor de cotare, a se vedea: POPESCU, Cristina. Evidența, gestiunea și organizarea colecțiilor. În: REGNEALĂ, Mircea (coord.). *Tratat de Biblioteconomie*, *II*, *partea a I-a*: *Managementul colecțiilor și serviciilor de bibliotecă*, ABR, București, 2014, pp. 313-361.

[15] Clasificarea Zecimală Universală, abreviată CZU, reprezintă cea mai importantă schemă multilingvă de clasificare a tuturor domeniilor cunoașterii și reprezintă cel mai sofisticat instrument de indexare și regăsire a informației, utilizată la nivel mondial. Pentru descrierea CZU, a se vedea: FRÂNCU, Victoria. Indexarea documentelor. În: REGNEALĂ, Mircea (coord.). *Op. Cit*., pp. 71-91.

[16] T.N. Manolache. *Op. cit.*, p. 125.

O ultimă etapă a organizării colecţiilor o reprezintă încercarea de a informatiza biblioteca facultăţii, începută în 2004 şi continuând până în prezent. Aceasta, la rândul ei, s-a desfăşurat în mai mulţi paşi.

Primul pas îl reprezintă prelucrarea electronică a peste 56.407 exemplare, aproximativ 65% din fondul total al bibliotecii. Această activitate s-a desfăşurat în perioada 2004-2006[17]. Prin aceasta s-a încercat organizarea colecţiilor în funcţie de materii sau specialităţi, aşa cum s-a dorit şi în 1929, folosindu-se, aşa cum coordonatorul acestui demers a afirmat, un sistem de cotare împrumutat de la biblioteca facultăţii de teologie romano-catolică, sistem care are la bază Clasificarea universală zecimală. În acest demers au fost tipărite şi lipite etichete care aveau notată cota bazată pe acest sistem împrumutat. Această prelucrare a mers în paralel cu sistemul de organizare a colecţiilor care s-a folosit în cadrul Bibliotecii Institutului Teologic de Grad Universitar.

Astfel, s-a reuşit întocmirea unei evidenţe electronice cu aproximativ 60.000 de repere, conform unui presupus număr de ordine, notat în creion pe publicaţii. Această evidenţă electronică a fost realizată prin completarea unor documente electronice tip .txt şi, în paralel, din mărturia pr. Georgian Păunoiu, s-a utilizat un soft de bibliotecă denumit *Biblio*.

Al doilea pas, al procesului de informatizare l-a reprezentat importul arhivei electronice, aceea descrisă mai sus, într-un soft integrat de bibliotecă, anume *Softlink Liberty 3*[18]. Întrucât nu s-au regăsit multe documente de arhivă cu privire la această achiziţie şi acest proces, presupunem că s-a întâmplat începând cu anul 2009, datorită achiziţiilor care s-au făcut, anume etichete cu coduri de bare, carduri PVC şi imprimantă color, folosite pentru a printa permisul de acces la bibliotecă, achiziţii care fără soft ar fi fost inutile.

În această încercare, publicaţiile transferate au primit, în baza numărului de ordine din evidenţa electronică, un identificator de exemplar – cod de bare, în forma *I0000*, regăsind până astăzi aproximativ 69.000 de coduri de bare aplicate[19]. Din păcate, după anul 2014 nu se ştie dacă acest soft de bibliotecă a mai fost achiziţionat şi utilizat în activitatea din bibliotecă. De asemenea, nu sunt informaţii asupra cum fost exploatat acest sistem, dacă prin intermediul lui s-au circulat publicaţii, emis permise sau dacă s-au catalogat publicaţii.

---

[17] COŞARCĂ, George-Marius (drd). *Op. cit.*, p. 578. În nota nr. 21, se menționează un *Raport de activitate* cu privire la informatizarea bibliotecii, coordonată de Pr. asist. dr. Georgian Păunoiu.

[18] Din documentele disponibile, primul contract semnat de Universitatea din Bucureşti, pentru Biblioteca Facultății, este înregistrat cu nr. 6587/04.04.2011. Acesta a fost contractat pentru un an întreg, sub formă de abonament lunar. Însă, din emailul transmis în luna februarie a aceluiași an, 2011, către bibliotecarul Ramona Marinescu, reiese că Biblioteca avea deja în exploatare acest soft de bibliotecă și în anii precedenți. Achiziția softului a fost asigurată de Universitatea din București și în anii următori, prin Contractul de prestări servicii nr. 4697/29.02.2012 și Contractul de prestări servicii nr. 9758/20.05.2013.

[19] Din documentele care au stat la baza achizițiilor pentru Biblioteca Facultății, coduri de bare au fost achiziționate, astfel: 50.000 buc. cf Proces verbal predare-primire nr. B18/19.06.2009, intervalul I00001-I50000 și alte 20.000 buc. cf Proces verbal predare-primire nr. B31/19.08.2009, intervalul I50001-I70000. În aceeași procedură de achiziție au intrat și Card PVC 500 buc. și imprimantă color carduri Zebra P330i, cf Proces verbal predare-primire nr. B17/19.06.2009.

Implementarea acestui soft de bibliotecă a coincis cu amenajarea unei săli de lectură amplasată la etajul întâi al imobilului, într-o fostă sală de festivități a facultății[20]. Amenajarea acesteia a presupus dotarea cu mobilier și rafturi de depozitare, popularea rafturilor cu publicații extrase din depozite și implementarea altui sistemului de cotare, care are la bază sistemul precedent și cu subdomenii noi[21]. Din nefericire, din această încercare de informatizare nu a mai rămas nicio arhivă. Așa cum este cunoscut, în această perioadă a fost amenajată și o filială a Bibliotecii Centrale Universitare *Carol I*, în

[20] Amenajarea acestei săli a fost coordonată de Pr. Prof. Dr. Daniel Benga, la acea vreme Prodecan al facultății. Până în 2020, coordonarea bibliotecii a fost realizată de Prodecanul cu atribuții în problemele cu învățământul. Începând cu 2020, coordonarea bibliotecii a fost inclusă în fișa postului Administratorului șef al Facultății.

[21] Sistemul de cotare are la bază următoarele domenii și subdomenii: AC – Artă creștină; **AP** – Artă – patrimoniu; **AR** – Artă românească; **AU** – Artă universală; **B.DEX** – Biblice. Dicționare; **BA** – Biblice. Apocrife, pseudo epigrafii, manuscrise de la Marea Moartă; **BAB** – Biblice. Arheologia, geografia, istoria și civilizația vechiului Israel și ale timpurilor biblice noutestamentare; **BC** – Biblice. Colecții; **BCC** – Biblice. Concordanțe; **BEF** – Biblice. Filologie biblică; **BEM** – Biblice. Ermeneutică biblică; **BG** – Biblice. Generalități; **B.IZ** – Biblice. Izvoare, ediții și traduceri ale Sfintei Scripturi; **BNT.C** – Biblice. Noul Testament. Comentarii; **BNT.M** – Biblice. Noul Testament. Monografii; **BVT.C** – Biblice. Vechiul Testament. Comentarii; **BVT.M** – Biblice. Vechiul Testament. Monografii; **BZ.CIV** – Civilizație și cultură bizantină; **BZ.G** – Bizanț. Generalități; **BZ.I** – Istoria Bizanțului. Studii; **BZ.IZ** – Bizanț. Izvoare; **C** – Catehetică; **CG** – Cultură generală. Varia; **DA** – Dogmatică. Antropologie; **DB** – Dogmatică. Sfintele Taine; **DC** – Dogmatică. Cosmologie; **DE** – Dogmatică. Ecleziologie; **DES** – Dogmatică. Eshatologie; **DF** – Dogmatică fundamentală; **DG** – Dogmatică. Generalități; **DH** – Dogmatică. Hristologie; **DI** – Dogmatică. Istoria dogmelor; **DM** – Dogmatică. Mariologie; **DP** – Dogmatică. Pnevmatologie; **DR.G** – Drept canonic. Generalități; **DR.S** – Drept canonic. Studii; **DS** – Dogmatică. Soterologie; **DT** – Dogmatică. Triadologie; **E** – Estetică; **ECU** – Ecumenism; **FZ** – Filosofie; **IBR.C** – Biserica Ortodoxă Română în comunism; **IBR.CT** – Istoria Bisericii Ortodoxe Române. Cultură teologică; **IBR.G** – Istoria Bisericii Ortodoxe Române. Generalități; **IBR.I** – Istoria Bisericii Ortodoxe Române. Studii; **IBR.IP** – Istoria Bisericii Ortodoxe Române. Ierarhi și personalități ale BOR; **IBR.M** – Istoria Bisericii Ortodoxe Române. Monografii. Catagrafii; **IBR.P** – Istoria Bisericii Ortodoxe Române. Scrieri ale Patriarhilor; **IBU.BL** – Istorie bisericească universală. Biserici locale; **IBU.C** – Istorie bisericească universală. Colecții; **IBU.EM** – Istorie bisericească universală. Biserica în Evul Mediu; **IBU.G** – Istorie bisericească universală. Generalități; **IBU.MC** – Istorie bisericească universală. Biserica în epoca modernă și contemporană; **IBU.P** – Istorie bisericească universală. Biserica primară; **IBU.R** – Istorie bisericească universală. Biserica în timpul Reformei; **IBU.SE** – Istorie bisericească universală. Sinoadele ecumenice; **IC** – Istoria comunismului; **IR.C** – Istoria religiilor. Religii comparate și filosofia religiilor; **IR.EA** – Istoria religiilor. Religiile Europei Antice; **IR.G** – Istoria religiilor. Generalități; **IR.I** – Istoria religiilor. Religiile Indiei; **IR.IS** – Istoria religiilor. Religia islamică; **IR.J** – Istoria religiilor. Religia iudaică; **IR.M** – Istoria religiilor. Melanges. Religii primitive. Religii amerindiene; **IR.OI** – Istoria religiilor. Religiile Orientului Îndepărtat; **IR.OM** – Istoria religiilor. Religiile Orientului Mijlociu; **IRM** – Istoria românilor; **IU** – Istorie universală; **L.CT** – Liturgică. Cărți de cult; **LG** – Liturgică. Generalități; **LR** – Liturgică. Cărți de rugăciune; **LS** – Liturgică. Studii; **MA** – Muntele Athos; **MB** – Morală. Bioetică; **MC** – Morală creștină generală; **ME** – Morală. Etică; **MG** – Morală. Generalități; **MIS** – Misiologie. Generalități; **MIS.L** – Misiologie. Literatură sectară; **MIS.S** – Misiologie. Secte religioase; **MZ** – Muzică bisericească; **O** – Omiletică; **OL** – Omiletică. Literatură străină; **P** – Pastorală; **PED** – Pedagogie; **PED.R** – Pedagogie religioasă; **PSH** – Psihologie; **PT.C** – Patrologie. Colecții; **PT.G** – Patrologie. Generalități; **PT.S** – Patrologie. Studii; **PT.T** – Patrologie. Traduceri și texte patristice; **SOC** – Sociologie; **SS** – Spiritualitate. Tezele de doctorat au conte atribuite în funcție de următoarele domenii: **TD(A)** – Teză de doctorat. Artă; **TD(BIZ)** – Teză de doctorat. Bizanț; **TD(BNT)** – Teză de doctorat. Biblice. Noul Testament; **TD(BVT)** – Teză de doctorat. Biblice. Vechiul Testament; **TD(C)** – Teză de doctorat. Catehetică; **TD(DG)** – Teză de doctorat. Dogmatică; **TD(DR)** – Teză de doctorat. Drept; **TD(ECU)** – Teză de doctorat. Ecumenism; **TD(IBR)** – Teză de doctorat. Istoria Bisericii Ortodoxe Române; **TD(IBU)** – Teză de doctorat. Istorie bisericească universală; **TD(IR)** – Teză de doctorat. Istoria religiilor; **TD(L)** – Teză de doctorat. Liturgică; **TD(M)** – Teză de doctorat. Morală; **TD(MIS)** – Teză de doctorat. Misiologie; **TD(MZ)** – Teză de doctorat. Muzică; **TD(O)** – Teză de doctorat. Omiletică; **TD(P)** – Teză de doctorat. Pastorală; **TD(PED)** – Teză de doctorat. Pedagogie; **TD(PT)** – Teză de doctorat. Patrologie; **TD(SS)** – Teză de doctorat. Spiritualitate; **TD(TS)** – Teză de doctorat. Teologie socială; **TS** – Teologie socială.

baza unui protocol încheiat între Arhiepiscopia Bucureştilor şi Biblioteca Centrală Universitară *Carol I*.

Ultimul pas în încercarea de informatizare a bibliotecii se derulează din anul 2019. Dacă în pasul precedent, informatizarea a presupus implementarea softului *Softlink Liberty 3* şi amenajarea sălii de lectură, în prezent acest ultim pas presupune reorganizarea întregii Biblioteci. Pentru a descrie această activitate, este necesar să menţionăm structura Bibliotecii în momentul începerii şi cum s-a configurat, ulterior.

În 2019 Biblioteca Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Bucureşti era găzduită în două locaţii. Secţiile care asigurau înscrierea şi eliberarea permisului de acces, consultarea cataloagelor, împrumutul la domiciliu, consultarea publicaţiilor la sala de lectură şi depozitele, funcţionau în imobilul facultăţii. Secţia unde se consultau revistele era găzduită în fosta Casă a profesorilor, construită de Petre Gîrboviceanu, care se află lângă imobilul facultăţii.

Din 2019, la începutul mandatului de decan al Pr. Prof. univ. dr. Ioan Moldoveanu, s-a dorit ca biblioteca să se reorganizeze, pentru a-şi îndeplini misiunea de a circula fondul de carte şi a deservi comunitatea academică a facultăţii, a universităţii şi a societăţii româneşti. În acest sens, s-a făcut o dare de seamă şi s-au stabilit că este nevoie de o verificare a fondului de publicaţii, deoarece nu toate erau luate în evidenţă, achiziţia unui soft de bibliotecă care să permită înregistrarea şi prelucrarea bibliografică a fondului de carte, configurarea catalogului online OPAC al Bibliotecii, înscrierea şi eliberarea permisului de acces şi circulaţia publicaţiilor, toate în format electronic. De asemenea, s-a dorit ca acestea sa fie dublate de elaborarea unui Regulament de organizare şi funcţionare al Bibliotecii şi stabilirea de proceduri de lucru.

Toate aceste aspecte au fost demarate la începutul anului 2020 şi, în prezent, cu ajutorul softului integrat de bibliotecă *Qulto biblioteci*, s-au prelucrat, respectând standardele în vigoare, aproximativ 10.000 de exemplare. S-a întocmit o evidenţă nouă, electronică şi, în paralel s-au important aproximativ 40.000 de înregistrări bibliografice şi articole de inventar, care aşteaptă să fie prelucrate retrospectiv. Catalogul OPAC are 9.947 înregistrări şi au fost înscrişi 180 de utilizatori care au primit permis de bibliotecă tipărit pe suport PVC. S-a elaborat un Regulament al bibliotecii care aşteaptă să fie aprobat şi se lucrează la întocmirea procedurilor de lucru.

4. Concluzii

Aşa cum s-a prezentat în studiul de faţă, Biblioteca Facultăţii de Teologie a avut o istorie care nu a făcut abstracţie de istoria învăţământului teologic din România. Studiile despre aceasta nu se opresc aici, întrucât mai sunt multe aspecte de clarificat şi care pot scoate la lumină un important exemplu de practică biblioteconomică din istoria biblioteconomiei româneşti. Fondul info-documentar încă aşteaptă să fie analizat şi, din observaţiile recente, acesta pare a fi de o importanţă bibliofilă semnificativă. Deşi a început cu un fond mic de publicaţii, a ajuns una dintre bibliotecile de seama din Universitatea din Bucureşti şi o importantă bibliotecă universitară.

Aceasta a deservit comunitatea academică şi teologică în diferite forme. La început a fost Biblioteca Internatului, care s-a constituit prin donaţiile profesorilor sau

ierarhiei bisericii, şi, care, a deservit aproape exclusiv studenţii interni[22]. Fondul acesteia a fost alcătuit din multe tipărituri vechi, din categoria *carte veche şi rară*, din colecţii teologice de importanţă crucială pentru aprofundarea studiului teologic.

Putem afirma că adevărata Bibliotecă a Facultăţii a reprezentat structura înfiinţată de Facultate, în urma preluării Internatului de către Patriarhie, în 1926. Prin centralizarea bibliotecilor de seminarii, aceasta a funcţiona ca Biblioteca Centrală a Facultăţii de Teologie, în baza unui regulament votat de consiliul Facultăţii în 1930. Prin acest regulament Biblioteca era adusă la acelaşi nivel cu Bibliotecile Facultăţilor din cadrul Universităţii din Bucureşti, iar accesul era asigurat tuturor studenţilor Universităţii din Bucureşti, nu doar celor interni.

Momentul regretabil al instaurării regimului comunist, a condus la reorganizarea învăţământului teologic şi biblioteca devine o bibliotecă teologică centrală, care a preluat mai multe biblioteci teologice din ţară. În acel moment, putem spune că aceasta a devenit o bibliotecă centrală cu rol metodologic printre bibliotecile institutelor teologice. În prezent, Biblioteca *Ecclesia* este moştenitoarea tuturor structurilor info-documentare precedente.

În acest sens, se pare că la momentul trecerii Internatului Facultăţii sub administrarea Patriarhiei, când s-a preluat patrimoniul de către Patriarhie biblioteca avea un fond de aproximativ 16.000 de exemplare. În urma configurării noii biblioteci, în 1936, biblioteca, după aproximativ 6 ani de la înfiinţare, a avut un fond de 12.572 de exemplare, comparându-se cu Biblioteca Facultăţii de Litere, înfiinţată în 1910, care avea un fond de 18.403 exemplare. În urma restructurării învăţământului teologic, sub regimul comunist de stat, biblioteca a avut un fond de 21.145 de exemplare, iar în prezent fondul de publicaţii însumează aproximativ 140.000 de exemplare tipărituri tip monografie şi publicaţii seriale.

Deşi în prezent Biblioteca Facultăţii de Teologie Ortodoxă nu are dimensiuni considerabile, fondul de publicaţii are caracter enciclopedic şi face ca aceasta să reprezinte un tezaur enciclopedic viu al culturii teologice universale şi româneşti şi, pe drept, poate fi comparată, într-o oarecare măsură, cu Biblioteca Academiei Române. Următorul pas în vederea adaptării acestei structuri info-documentare la noile tendinţe în domeniul biblioteconomiei, dar şi prin faptul că învăţământul teologic nu mai este unul centralizat, ci subordonat Universităţilor şi eparhiilor unde facultăţile funcţionează, se pot configura interconectări ale bibliotecilor teologice universitare, sub formă de consorţii, pentru a se putea accesa, în mod partajat, fondurile info-documentare ale acestora.

Bibliografie generală

ANUARUL [Universităţii din Bucureşti pe anul]1892-1893. Bucureşti: Editura Lito-tipografiei Carol Gobl, 1893.

ANUARUL Universităţii din Bucureşti: 1931-1932. Vălenii-de-Munte: Aşezământul Tipografic „Datina Românească", 1933.

ANUARUL Universităţii din Bucureşti pe anul şcolar 1912-1913, XXI (1913).

[22] MANOLACHE, Teodor N. *Op. cit.*, p. 124.

ANUARUL Universității din București: 1929-1930. București: Tipografia Bucovina, 1931.
AVRAM, Ovidiu-Ionuț (drd.). Biblioteca Facultății de Teologie Ortodoxă din București. O analiza istorică din perspectivă biblioteconomică. În: *ANUARUL Facultății de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul" pe anul 2021*, anul XXI-2021, 2022,
BERCUȘ, Constantin I. Administrația Facultății de Teologie din București (1881-1948). În: *Biserica Ortodoxă Română*, anul C (1982), nr. 9-10. pp.
BULAT, Gheorghe-Toma. 75 de ani de la întemeierea Facultății de Teologie din București. În: *Biserica Ortodoxă Română, anul LXXV*, nr. 11-12 (1957), București, 1957, pp. 1070-1251.
FRÂNCU, Victoria. Indexarea documentelor. În: *Tratat de Biblioteconomie, II, partea a I-a: Managementul colecțiilor și serviciilor de bibliotecă*. București: ABR, 2014. pp. 71-91.
GABOR, Adrian (coord.). *Istoricul Facultății de Teologie Ortodoxă „Patriarhul Justinian" a Universității din București*. București: Basilica, 2013. pp. 679.
MANOLACHE, Teodor M. Biblioteca Facultății de Teologie din București. În: *Studii Teologice*, anul V (1934-1936). București: s.n., 1936.
NEDELCU, Silviu-Constantin. Grija Patriarhului Justinian Marina (1948-1977) pentru bibliotecile teologice. Studiu de caz: biblioteca Facultății de Teologie Ortodoxă din București". În: *Biblioteca*, serie nouă, anul XXVII (28), nr. 9, 2017. pp.
POPESCU, Cristina. Evidența, gestiunea și organizarea colecțiilor. În: *Tratat de Biblioteconomie, II, partea a I-a: Managementul colecțiilor și serviciilor de bibliotecă*. București: ABR, 2014. pp. 313-361.
REGULAMENTUL de organizarea și funcționarea instituțiilor de învățământ pentru pregătirea personalului bisericesc și recrutarea Corpului Didactic din Patriarhia Română. În: *Biserica Ortodoxă Română*, an LXX (70), nr. 9-10, 1952. pp.
ȚUȘCANU, Aurel-Florin. Profesorul Petre GÂRBOVICEANU (1862-1934): o viață închinată școlii și bisericii. În *Analele Liceului „Vasile Conta" Târgu-Neamț*, nr. 1/2020, pp. 194-204: [on-line] [accesat 01 decembrie 2021]. Disponibil pe internet la adresa: http://revistadeistorielvc.ro/wp-content/uploads/2021/04/Aurel-Florin-%C8%9Auscanu.pdf
UNIVERSITATEA din București: 1927-1928. Craiova: Ramuri, 1928.

FRENCH AND ENGLISH INFLUENCE ON THE ROMANIAN LANGUAGE

Octavia MOISIL
PhD. Candidate, UMFST Târgu Mureș
Gabriela SZABO
PhD. Candidate, UMFST Târgu Mureș

Abstract: Borrowing as an external factor is an important means of vocabulary enrichment. As for the Romanian lexicon, a major importance in its formation is represented by the influence of English and French. These foreign words, taken from other languages and included in the Romanian vocabulary, are adapted to the language systems.
Some words entered the Romanian language directly (through direct contact between peoples with different languages; orally) or indirectly (through books or in writing in general, having a religious or bookish character). These loans were possible due to various factors, among which we can identify the geographical space around the Romanian territory, various relations between people.

Keywords: borrowing, influence french, influence english, vocabulary enrichment, language systems

Împrumuturile existente ăn vocabularul românesc din limba franceză şi engleză

Împrumuturile lexicale sunt mult mai numeroase în limba română decât cele semantice. Ca mijloc extern de îmbogăţire a vocabularului, împrumutul este un factor extern, o consecinţă de ordin lingvistic a unor factori de ordin extralingvistic. Acestea sunt favorizate de câţiva factori dintre care enumerăm: vecinătatea geografică, amestecul de populaţie (sau convieţuirea), relaţiile de ordin politic, economic şi cultural dintre popoare. Cuvintele împrumutate, luate din alte limbi sunt în mod normal adaptate la sistemul fonetic şi morfologic al limbii receptoare. Unele cuvinte au pătruns în limba română pe cale directă (prin contactul nemijlocit dintre popoare cu limbi diferite; pe cale orală) sau pe cale indirectă (prin cărţi sau în scris în general, având un caracter cult sau livresc).

O importanţă majoră în cadrul lexicului limbii române este reprezentată de influenţa limbii franceze şi engleze.

Influenţa franceză

Începând cu secolul al XIX-lea, limba franceză va exercita una dintre cele mai puternice influenţe moderne asupra limbii noastre. Graţie ei, vocabularul limbii române se modernizează în toate domeniile ei materiale şi spirituale cu câteva mii de cuvinte. Influenţa franceză s-a manifestat la început, în secolul al XVIII-lea, prin intermediul fanarioţilor şi al ruşilor, dar influenţa devine directă si mai profundă în primele decenii ale secolului al XIX-lea odată cu venirea unor emigranţi francezi şi plecarea unor tineri români, din familii înstărite, la studii la Paris. Pe lângă acestea în 1775, domnitorul Alexandru Ipsilanti a reorganizat învăţământul în Ţara Românească după modelul francez şi a introdus în şcoală limba franceză ca limbă obligatorie. Traducerile din limba franceză, relaţiile de ordin politic, economic şi mai ales cultural fac ca influenţa franceză să se manifeste din plin asupra limbii române atât în domeniul vocabularului, cât şi în cel al frazeologiei. Aceste împrumuturi s-au făcut atât pe cale orală, cât şi pe cale scrisă, iar

unele sunt împrumuturi directe pe când altele sunt calculi sau imitaţii după modelele franţuzeşti corespunzătoare:

- substantive: *abajur, abandon, abator, abces, acompaniament, agrafă, antet, arcadă, baraj, ascetism, automobil, baricadă, bibelou, biberon, bijuterie, binoclu, blazon, bufet, bufon, cabină, calorifer, camee, camelie, camuflaj, cancan, capă, capişon, caravană, carieră, careu, carton, coincidenţă* etc.;
- adjective: *abisal, absolutist, adept, agasant, altruist, arogant, blond, capital, cochet, coloidal, colonial, compatibil* etc.;
- verbe: *aborda, acorda, acosta, actualiza, ajusta, asambla, bascula, blaza, cambra, camufla, capitona, captura, caracteriza, casa, cataloga, coexista, comanda, complica* etc.

Unităţile frazeologice:

- împrumuturi directe: *artist liric, bal mascat, critic literar, director general, decret guvernamental, jurnal de bord, monolog interior, tonus muscular* etc.;
- calcuri: apă de toaletă (după fr*. eau de toilette*), câmp de bătaie (după fr. *champ de bataille*), focar de infecţie (după fr*. foyer d'infection*), turn de fildeş (după fr*. tour d'ivoire*), a pierde din vedere (*perdre de vue*), a se da în spectacol *(se donner en spectacle*).

Unii termeni au ieşit din uz deoarece erau inutili, nu răspundeau unor necesităţi, iar alţii s-au dovedit a fi de prisos, motiv pentru care au primit numele de barbarisme, dar, cu toate aceste, trebuie remarcat încă o dată că numărul nelogismelor de provenienţă franceză din limba română este uriaş.

Influenţa engleză

Încă din secolul al XIX-lea, limba română a început să împrumute o serie de neologisme englezeşti, pe cale indirectă la început, prin limba franceză, germană sau rusă, mai apoi în mod direct, la sfârşitul secolului XX-lea, odată cu dezvoltarea tehnologiei. Totuşi, Groza Liviu[1] nu exclude probabilitatea împrumutului direct din engleză britanică mai ales a termenilor referitori la viaţa mondenă (*bridge, club, dandy, five o'clock, garden-party, hight-life, whist* etc.), dar şi terminologia sportivă care cuprinde cel mai mare număr de neologisme împrumutate din limba engleză: *baschet, volei, fotbal, şut, henţ, ofsaid, meci, gol, handicap, hambal, golf, ring, volei* etc.

Influenţa engleză este foarte pronunţată în limba română actuală (nu doar în limba română, ci şi în celelalte limbi europene), realizându-se printr-o preluare masivă de elemente lexicale sau atribuire de noi sensuri unor cuvinte deja existente, de diferite categorii de vorbitori. Factorii care au dus la această preluare masivă ar fi puternica dezvoltare tehnologică din ultimele decenii, mai ales a informaticii, dar şi globalizarea accelerată a economiei ce au dus la un vocabular internaţionalizat (mai ales cel specializat). Desigur, îmbogăţirea vocabularului cu termeni noi este un fapt normal, dar importul de prea multe neologisme poate crea dificultăţi în comunicare, dar şi alterarea

[1] Liviu Groza, *Elemente de lexicologie*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 2012, p. 168.

limbii, fapt care a fost criticat vehement de oamenii de cultură şi cercetători. Totuşi, Adina Dragomirescu consideră că această îngrijorare a împrumuturilor din engleză a fost şi cu ani în urmă referitor la împrumuturile din limba franceză, dar nu trebuie combătută fără motiv „invazia de anglicisme" deoarece limba va alege ce cuvinte vor rămâne din cele împrumutatea, dând exemplu selecţia dintre cuvintele împrumutate din limba franceză în secolul XVII-lea şi al XIX-lea sau dispariţia lexicului limbii de lemn din perioada comunistă.[2]

Termenul de *anglicism* este foarte răspândit în lingvistica românească şi a făcut parte din preocupările multor cercetători, fiind definit în diferite lucrări: potrivit DEX, anglicismul reprezintă „o expresie specifică limbii engleze, cuvânt de origine engleză împrumutat, fără necesitate, de o altă limbă şi neintegrat în aceasta";[3] Mioara Avram susţine că *anglicismul este un tip de străinism sau xenism, care nu se restrânge la împrumuturile neadaptate şi/ sau inutile şi este definit ca: unitate lingvistică (nu numai cuvânt, ci şi formant, expresie frazeologică, sens sau construcţie gramaticală) şi chiar tip de pronunţare sau/ şi de scriere (inclusiv de punctuaţie) de origine engleză, indiferent de varietatea teritorială a englezei, deci inclusiv din engleza americană, nu doar din cea britanică.*[4]

Direct din engleză (inclusiv din engleza americană sau din engleză şi franceză) au fost împrumutaţi termeni (numeroase substantive) din diverse domenii precum:

- vestimentaţie: *bluejeans, blugi, trencicot, trenci, trening*;
- gastronomie şi denumiri comerciale de băuturi: *biftec, bacon, brandy, coca-cola, cheeseburger, chips, cornflakes, fanta, fast-food, gin, grepfrut, hamburger, hotdog, ketchup, popcorn, sandviş*;
- economie, comerţ, industrie, politică şi viaţa socială în general: *bluf, board, boss, bodyguard, brand, broker, business, businessman, card, dealer, dispecer, discount, gentleman, holding, joint, job, lady, manager, management, marketing, motel, shop, staff, summit, supermarket, trend, weekend;*
- muzică, artă, spectacole, divertisment, comunicarea cu publicul: *blues, design, designer, hardrock, heavymetal, hit, hobby, jazz, mass-media, remake, slogan, rock-and-roll, science-fiction, show, slow, star, talk-show, thriller, twist, western, speaker;*
- electronică, electrotehnică, telecomunicaţii: *bit, brainstorming, C.D.-player, computer, chat, stick, dispaly, desktop, e-mail, exit, fax, implementa, laptop, online, offline, pager, radar, scana, scanner, soft, site, walkie-talkie;*
- terminologia sportivă: *aut, baschet, baseball, bowling, box, corner, dribling, fairplay, fault, finiş, fotbal, ghem, gol, golf, golgheter, henţ, hochei, meci*, *ofsaid, penalti, rugbi, scor, set, start, suporter, şut, tenis, upercut*;
- realităţi ale culturii materiale nord-americane: *bungalow, cowboy, tobogan etc.*

S-a constatat că mulţi termeni sunt neasimilaţi fonetic şi morfologic la structura limbii române, nefiind înregistraţi în lucrările lexicografice româneşti: *cover, look, target.*

[2] Adina Dragomirescu, Alexandru Nicolae, *101 greşeli de lexic şi semantică*, Bucureşti, Editura Humanitas, 2011, p. 53.
[3] https://dexonline.ro/definitie/anglicism (consultat 15/06/2022).
[4] Mioara Avram, *Anglicismele în limba română*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1997, p. 11.

Adriana Ichim-Stoichiţoiu realizează o delimitare precisă între anglicisme (cuvinte în curs de asimilare): *supermarket, racket, master etc.* şi xenisme[5] (cuvinte neadaptate, numite şi barbarisme): *cash, jogging, show, summit, trend* etc.

Influenţa engleză este puternică în limba română, dar are anumite limitări faţă de lexicul latino-roman. Se poate observa incapacitatea limbii române de a asimila verbe sau adjective deoarece în limba engleză marcile lor flexionare nu diferă de cele ale substantivului. Astfel, cuvinte ca *dispay, hit, joint, show* care sunt şi verbe şi substantive în acelaşi timp în limba engleză, în română nu pot fi încadrate decât la substantivele neutre.

Totuşi există o concurenţă între termenii englezeşti adoptaţi de curând şi termenii româneşti sinonimi; asemenea termeni se grupează în perechi sinonimice şi se pare că preferinţa vorbitorilor este aceea de a utiliza cuvintele englezeşti: *brandy*- coniac, *star*- vedetă, *banner*- steag, *staff*- personal, *trainer*- antrenor, *job*- serviciu, *design*- desen, *manager*- administrator, *business*- afacere. Răspândirea şi generalizarea în limbă a unor termeni neologici depinde de preocupările vorbitorilor, de nivelul de cultură şi de educaţie al acestora, motive pentru care anumite categorii de vorbitori manifestă o preferinţă pentru anumiţi termeni; de exemplu, cei care sunt familiarizaţi cu folosirea calculatorului au tendinţa de a utiliza chiar şi în vorbirea zilnică termeni precum *procesa, procesare*, *scanare*; cei care folosesc mai puţin acest instrument vor utiliza termenii: *prelucra, prelucrare, copiere.*

În ceea ce priveşte pronunţarea şi scrierea termenilor împrumutaţi din limba engleză se poate observa că multe neologisme se scriu şi se pronunţă ca în limba de origine (*base-ball, bowlling, cowboy, design*) alţii se scriu în română aproximativ cum se pronunţă în engleză (*aut, miting, finiş, dispecer*) sau s-au adaptat scrierii şi pronunţării româneşti (*blugi, fotbal, volei, gol, henţ, şut* etc.).

Bibliographical References:

Avram, Mioara*, Anglicismele în limba română*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1997
Dragomirescu, Adina, Alexandru Nicolae, *101 greşeli de lexic şi semantică*, Bucureşti, Editura Humanitas, 2011
Groza, Liviu, *Elemente de lexicologie*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 2012
Stoichiţoiu, Adriana Ichim, *Vocabularul limbii române actuale: dinamică, influenţă, creativitate*, Bucureşti, Editura All, 2011

Site-ography:

https://dexonline.ro/definitie/anglicism (consultat 15/09/2022).

[5]Adriana Ichim-Stoichiţoiu, *Vocabularul limbii române actuale: dinamică, influenţă, creativitate*, Bucureşti, Editura All, 2011, p. 24.

TRANSLATION BLUNDERS/ERRORS/MISTAKES IN ADVERTISING – AN AWARENESS RAISING EXERCISE

Alexandra Georgiana SĂLCIANU
PhD Candidate, Politehnica University of Bucharest

Abstract: It can be very easy to make blunders that offend people when addressing to the international public. This situation predominantly occurs in advertising campaigns that target markets from various countries with different cultures. The paper aims to raise awareness of the translation blunders occuring in advertising when localizing.

Keywords: translation blunders, advertising, localization, local customs, anglicisms

Motto: ``Translation is not a matter of words only; it is a matter of making intelligible a whole culture``
Anthony Burgess

1. Paper background and aims

Advertising has become a significant part in people's everyday lives, and its growing presence cannot go unnoticed. From banners, newspaper ads, TV or radio commercials, online adverts and modern techniques such as collaborating with influencers, advertising has visibly evolved into a prolific business.

An advertisement comprises several elements: slogan, copy, background music or video. The paper mainly focuses on the advertising copy and slogan, aiming to raise awareness of the translation blunders that may occur in them, particularly due to localization attempts, with several categories of examples being discussed.

Surprisingly enough, even if employing professional translators indeed is an essential reasonable step in creating a successful marketing campaign, some advertising creators do not seem to consider necessary to rely on experts' help to complete their job, and the results often lay between disappointment and amusement, markedly due to poor translations.

Therefore, in such cases, both from the buyer's, and the linguist's perspectives, the advertising domain could be prone to becoming look a real breeding ground for blunders.

2. Advertising translation blunders caused by localization attempts – reviewing literature

Being one of the domains where the saying ``go big or go home`` applies perfectly well,

advertising requires a lot of attention and care from commercial creators, especially when a product is being launched abroad. Usually, one wrongly used word is enough to ruin an otherwise amazingly done campaign and, in some cases, – the alphabets used in Oriental languages, for example – one misplaced symbol or character might be the end of a whole product line effort of marketing.

As the literature remarks, one of the mistakes that causes blunders is excessively using wrong literal translation. The assumption that in the target language the text will flow exactly as it does in the original language can ruin an advertising campaign.[1]

Another translation frequent mistake that can occur in advertising campaigns is not paying enough attention to transposing the original text by taking into account the target culture and civilization, by avoiding taboos of the social, religious, cultural type.

Obviously, grammatical correctness alone would not ensure the success of a commercial abroad. Translators should also take into account other linguistic information to avoid culturally inappropriate words or expressions, as pointed in the literature[2].

In the same tone, researching the target market is essential when advertising abroad, so skipping this step could also ruin the translation. Concepts such as *behaviour* or *local customs* do play an important role in generating a successfully adapted translation, one that will not offend customers in any way or scare them away.[3]

Consequently, when a brand is being marketed abroad, there are quite a few translation-related aspects that need to be taken into account when designing an advertising campaign. Emphasis should be given to one important process that the campaign must go through – localization. The concept of *localization* represents adapting the content – whether it is the product, service or text - to the reality of the target country – and it is one of the important steps for a successful campaign. Hence, a translator's job is not limited to producing a literal translation of the copy/text, but it requires a deeper understanding of the target culture and its values, the context and the dialects etc, so that in the end the campaign should look as if it tailored particularly for that specific cultural area.[4]

Therefore, the paper will present and analyze, from a linguistical perspective, several types of translation blunders identified in different commercials. They are classified in function of the cause underlying them. Although there is a focus on food and beverages brands, our list also includes other types of products, as well, such as car manufacturers or care products brands.

3. Examples of blunders in commercials – selective sampling

The slogan may be the most prone to blunders part of a commercial. It is the slogan that the advertiser wants to season with humour, double meanings or word play, the part where one has to impress and which catches the eye of the public the most. Therefore, this turns the slogan into a risky/dangerous piece of an advertising campaign, that requires a lot of attention.

For a better understanding of the topic, we will start our series of examples straight with the ``cherry on top``, by analyzing one of the most unintentionally vulgar translation blunders identifiable, which occurred in an advertising campaign for Pepsi localized for China. Later in the paper, some tips on avoiding such translation blunders will be discussed.

[1] Hlebowits, N., 2021, *9 Translation Errors to Avoid in Your Next Localization Project*, https://labs.lilt.com/9-localization-errors-to-avoid
[2] Idem
[3] Idem
[4] 2015, *Traducere si localizare: Care sunt diferentele?*, https://www.best-trad.ro/traducere-si-localizare-care-sunt-diferentele/

To the surprise of many, high-profile brands can stumble and commit errors to an equal extent with newbies on the market. Certainly, behind the companies there are always people, and mistakes will always be easy to make, therefore this study has in no way the purpose of criticizing the aforementioned companies, it should be read only as an awareness raising exercise.

Going back to Pepsi and its not-so-inspired advertising campaign, it is important to mention that the original slogan was created in English (``come alive with the Pepsi generation``) and then translated into Chinese for the product launching on the local market. Since the brand might not have been quite careful with the translation, in Chinese this hilariously turned out as ``Pepsi brings your ancestors back from the grave`` – a really daring statement one can make.[5]

Fig. 1 – Pepsi advertising campaign pamphlet[6]

A possible explanation, that should be validated by an expert in Chinese, could be that of the wrong choice among the meanings of the English phrase ``come alive`` at the moment of translation into Chinese.

Another rather serious mistake can be encountered with Parker Pen, a stationary brand that tried to enter the Mexican market with the promise that its pens ``won't leak in your pocket and embarrass you``.

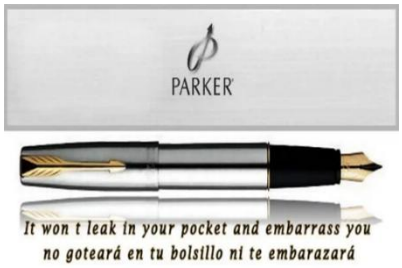

Fig. 2 – Parker Pen advertising campaign in Mexico[7]

Certainly, the statement makes sense in English, but the process of translating it into Spanish turned out to be tricky, due to the use of a Spanish term which linguistically was a false friend: the translators thought that "embarazar" (to impregnate/inseminate) was the

[5] Train, M., 2022, *5 Marketing Translation Mistakes*, https://toppandigital.com/translation-blog/5-marketing-translation-mistakes/
[6] Huesler, S., 2016, *Lost in Translation: Pepsi*, https://stephaniehuesler.com/tag/come-alive-slogan/
[7] Shalini Tewari, 2016, *When cultural differences lead to awkwardly hilarious mishaps*, https://www.news24.com/w24/PopCulture/Home/Travel/when-cultural-differences-lead-to-awkwardly-hilarious-mishaps-20160915

Spanish alternative for the verb "to embarrass" (=cause embarrassment), and that is how the advertising copy became a source of amusement: "It won't leak in your pocket and impregnate you."[8]

The bottom line here is that an appropriate translation should anticipate possible confusions occurring from false friends.

The next example showcases the giant fast-food chain McDonald's and its attempt to reach the French market with their signature ``Big Mac burger``. Unfortunately, the translation came out as ``Gros Mec`` [*sic!*] (a French slang term for Big Pimp). The homophony confusion is obvious, and it generated viral reactions.

Fig. 3 - ``Gros Mec``[9]

An interesting example of failed slogans comes from Braniff Airlines, taking us back to 1987, when the company started popularizing its leather seats. Unfortunately, the advertisers used the same campaign for both the US and Mexico, with the original slogan ``Fly in Leather`` translated to ``Vuela en Cuero``.

Fig. 4 – American Airlines ``Vuela en cuero`` campaign[10]

The slogan had a very inappropriate connotation in Mexico, meaning ``fly naked`` (if not worse!), which definitely could not appeal to local customers. This is an illustration of another possible translation failure, that of omitting to take into consideration possible semantic changes of a morpheme when it is embedded into a larger idiomatic expression.[11]

[8] Train, M., 2022, *5 Marketing Translation Mistakes*, https://toppandigital.com/translation-blog/5-marketing-translation-mistakes/
[9] Dagmar El. Stark-Bastin, 2016, *Would You Buy These Mistranslated Products?* , https://www.linkedin.com/pulse/would-you-buy-mistranslated-products-dagmar-el-stark-bastin
[10] *La traducción publicitaria*, http://mentiras-humor-y-seduccion.blogspot.com/p/la-traduccion-publicitaria.html
[11] Brooks, C., 2014, *8 Slogans That Made No Sense Overseas*, https://www.businessinsider.com/slogans-that-dont-translate-2013-12

The last example of slogan fail features the American Dairy Association and its ``Got Milk?`` commercial slogan. When the campaign was launched in Spanish-speaking countries, the translation turned out as ``Are you lactating?``- which clearly was not tempting for the customers. This might be a case where the translator was indeed not aware of all the meanings of the slogan phrase, choosing the direct one (to secrete milk) in good faith.

Fig. 5 – American Diary Association campaign[12]

To correct their mistake, American Dairy Association eventually changed the slogan to ``Family, Love and Milk``.

We will also focus, in what follows, on providing examples showing the inappropriate use of *anglicisms* in translating advertisements. When translating an advertising text, every piece of it requires a lot of attention. Apparently, it is not only the erroneous literal translation itself that can create controversy; similarly, the wrong use and translation of anglicisms in advertisements can prove to be controversial.

The series of examples provided below firstly features one of the Burger King's adverts in France[13], for its bacon burger - a campaign that surely made the English-speaking public laugh. When announcing the return of the burger on the market, the advertising creators intended to make a pun. Trying to appeal to the younger generation members of the public, they wanted to use the popular phrase ``faire le come-back`` (a typical *franglais* example), but, to make it sound more appealing, ``back`` was replaced by ``bacon``, a not very inspired pun, which yielded the line ``il fait son come-bacon``.

Fig. 6 – Burger King ``il fait son come-bacon`` campaign[14]

[12] Wikipedia, *Got Milk?*, https://en.wikipedia.org/wiki/Got_Milk%3F
[13] 2021, *When 'franglais' in French adverts goes horribly wrong*, https://www.thelocal.fr/20211124/when-franglais-in-french-adverts-goes-horribly-wrong/
[14] Idem

Unfortunately, in English the term ``come`` is also used in slang (having, among others, the meaning of ``semen``). That is why, for the French public familiar with the English term, it all sounded like a ``semen bacon`` burger, definitely uninviting. The advert became viral, being mocked online; furthermore, internet users did not hesitate to display their confusion on different platforms, as it is clear from the Twitter capture (Fig. 6)[15].

In the same vein, a franchise of a Japanese bookstore chain got some negative reactions from the public due to their decision to anglicize their brand name: ``Book-off``. What had happened? Trying to capitalize on the lexical field of ``bookstore`` and make a pun, the store came out with the ``book-off``, which seems at least uninviting. In this case, the very frequently used phrase that cannot be given in full in the text (``f..k off``) was the deep cause conducive to the blunder.

Fig. 7 – Japanese bookstore chain ``Book-off``in France[16]

The term was mocked by Internet users. Even more, one of them jokingly warned the potential customers to leave. As it can be seen in Fig. 7, when posting the campaign picture on Twitter, the internet user strongly rejected the proposal.[17]

4. Interim conclusions

Most mistranslations in advertising lead to customer dissatisfaction. From mocking to pure shock, customers definitely have their way of expressing disapproval on the Internet, as shown in the examples in the previous section.

Surprisingly, there are not only unfortunate outcomes for wrong translations in advertising. There are situations when mistranslation results in appealing/inviting campaigns. Such an example is Starbucks, with is ``Exit only`` message. When translated into Spanish, the message came out as ``Exito aqui``, which means ``Luck here`` in the target language. Of course, customers would not refuse a portion of luck![18]

[15] Idem
[16] Idem
[17] Idem
[18] Culture Shocks Blog, *The Biggest Brand Blunders in History*, http://textappeal.com/cultureshocks/10-of-the-biggest-marketing-faux-pas-of-all-time/

Fig. 8 – Starbucks ``Exit Only``[19]

When discussing tips on how to avoid blunders caused by the language barrier one should take into consideration several measures of precaution.

Thus, when creating an advertising campaign for foreign consumption, it is highly important to avoid literal translation. A good translator would rather opt for a localized type of translation, that requires taking into account the local dialects, customs and the overall customer behavior. Naturally, the original intent has to be kept, while adapting the message for the target audience, keeping in mind the cultural nuance.[20]

Last but definitely not least, good advertising creators do their research. One must always study the target market and language; if necessary, one can ask native translators to double check the slogans and texts of the commercials in order to avoid translation blunders.

BIBLIOGRAPHY:

2015, *Traducere si localizare: Care sunt diferentele?*, https://www.best-trad.ro/traducere-si-localizare-care-sunt-diferentele/

2021, *When 'franglais' in French adverts goes horribly wrong*, https://www.thelocal.fr/20211124/when-franglais-in-french-adverts-goes-horribly-wrong/

Brooks, C., 2014, *8 Slogans That Made No Sense Overseas*, https://www.businessinsider.com/slogans-that-dont-translate-2013-12

Culture Shocks Blog, *The Biggest Brand Blunders in History*, http://textappeal.com/cultureshocks/10-of-the-biggest-marketing-faux-pas-of-all-time/

Dagmar El. Stark-Bastin, 2016, *Would You Buy These Mistranslated Products?* , https://www.linkedin.com/pulse/would-you-buy-mistranslated-products-dagmar-el-stark-bastin

Hlebowits, N., 2021, *9 Translation Errors to Avoid in Your Next Localization Project*, https://labs.lilt.com/9-localization-errors-to-avoid

Huesler, S., 2016, *Lost in Translation: Pepsi*, https://stephaniehuesler.com/tag/come-alive-slogan/

La traducción publicitaria, http://mentiras-humor-y-seduccion.blogspot.com/p/la-traduccion-publicitaria.html

Shalini Tewari, 2016, *When cultural differences lead to awkwardly hilarious mishaps*, https://www.news24.com/w24/PopCulture/Home/Travel/when-cultural-differences-lead-to-awkwardly-hilarious-mishaps-20160915

The Power Of Transcreation, https://www.jonckers.com/the-power-of-transcreation

Train, M., 2022, *5 Marketing Translation Mistakes*, https://toppandigital.com/translation-blog/5-marketing-translation-mistakes/

[19] Idem

[20] *The Power Of Transcreation*, https://www.jonckers.com/the-power-of-transcreation

Train, M., 2022, *5 Marketing Translation Mistakes*, https://toppandigital.com/translation-blog/5-marketing-translation-mistakes/
Wikipedia, *Got Milk?,* https://en.wikipedia.org/wiki/Got_Milk%3F

SITUATIONALITY AND INTERTEXTUALITY IN FOOD ENGINEERING DISCOURSE

Alice Iuliana ROŞU
Faculty of Food Engineering, Stefan cel Mare University of Suceava, Romania

Abstract: Taking into consideration the importance of textual analysis in terms of text comprehension, the present study makes appeal to De Beaugrande and Dressler's approach of textual standards in order to emphasize how they shape discourse structures and practices in food engineering texts. Therefore, this paper aims to carry out a corpus-based analysis of different types of food engineering texts: specialized, didactic and popularization ones.
As both situationality and intertextuality are socially oriented towards a communication context, more exactly concerning the factors which make a text relevant to a situation of occurrence, these two textual standards are brought into discussion together, according to the previously mentioned approach.

Keywords: context, food engineering discourse, relevance, textual analysis, textual standards

Organizarea textului a fost analizată de mulţi lingvişti, Robert de Beaugrande şi Wolfgang Dressler fiind printre cei care au identificat şi stabilit principalele caracteristici care determină existenţa unui text. În lucrarea *Introduction to Text Linguistics* (1981), aceşti lingvişti susţin că orice text care are valoare comunicativă trebuie să respecte şapte standarde ale textualităţii: *acceptabilitatea, intenţionalitatea, coeziunea, coerenţa, informativitatea, situaţionalitatea şi intertextualitatea*. Şi dacă lipseşte doar unul dintre aceste criterii, nu se mai poate vorbi despre un text, ci despre un non-text, aşa cum rezultă din definiţia textului dată de aceiaşi autori: „... Un EVENIMENT cu CARACTER COMUNICATIV în care se pot regăsi cele şapte cerinţe ale TEXTUALITĂŢII. Dacă există un singur standard căruia textul nu i se conformează, el îşi pierde caraterul comunicativ. Prin urmare, orice text care nu este considerat comunicativ este considerat a fi un non-text"[1]. Prin această definiţie, noţiunea de „text" este extinsă, ajungându-se la cea de discurs. Menţionăm că toate standardele au un „caracter relaţional şi se referă la modul în care se stabilesc legături între evenimentele comunicative: prin intermediul raporturilor gramaticale, la suprafaţă (coeziunea); al conceptelor, în cadrul universului textului (coerenţa); al atitudinii participanţilor faţă de text (intenţia şi acceptabilitatea); al încorporării a ceea ce este nou şi neaşteptat (informativitatea); al locului desfăşurării (situaţionalitatea) şi al modului în care două texte diferite sunt relevante unul pentru celălalt (intertextualitatea)"[2]. După cum se poate observa, două dintre cele şapte criterii sunt orientate spre text (coeziunea şi coerenţa), două sunt de ordin psihologic şi pragmatic, fiind orientate în direcţia participanţilor angajaţi în discurs, emiţătorul şi receptorul (intenţionalitatea şi acceptabilitatea), două de ordin social, orientate spre contextul comunicării (situaţionalitatea şi intertextualitatea) şi unul computaţional (informativitatea).

[1] *Apud* Roger T.Bell, *Teoria şi practica traducerii*, Polirom, Iaşi, 2000, p. 180.
[2] *Ibidem.*

Lucrarea de faţă îşi propune să analizeze două dintre cele şapte standarde anterior menţionate, şi anume situaţionalitatea şi intertextualitatea, în discursul ştiinţific al ingineriei alimentare cu scopul de a evidenţia modul în care acestea funcţionează şi îi determină specificitatea.

Situaţionalitatea (sau *relevanţa*[3]) subsumează factorii care fac ca un text să fie relevant pentru o anumită situaţie de comunicare. Astfel, pentru a determina valoarea de adevăr a unui text, trebuie să cunoaştem contextul în care el a fost enunţat şi funcţia sa în situaţia de comunicare respectivă (se impune aici distincţia scris/ oral, discurs formal/non-formal, discurs ştiinţific/politic/ mediatic etc).

Intertextualitatea presupune relaţii de dependenţă a unui text cu unul sau mai multe texte anterioare, preluate şi modificate într-o oarecare măsură, în funcţie de noul context discursiv.

Toate aceste standarde stabilite de de Beaugrande şi Dressler, funcţionează în opinia lui Searle, ca „PRINCIPIII CONSTITUTIVE" ale comunicării textuale: ele definesc şi generează forma de comportament identificabilă cu o comunicare textuală şi dacă sunt omise, acea formă de comportament se va dezintegra. Totodată, trebuie să existe şi un set de PRINCIPII DE REGLARE (în concepţia lui Searle), care mai degrabă controlează comunicarea textuală decât o definesc"[4]. De Beaugrande consideră că principiile de reglare fundamentale sunt: *eficienţa* („efficiency") care presupune capacitatea unui text de a comunica solicitând efort minim din partea participanţilor, *efectivitatea* („effectiveness") se referă la impactul puternic asupra receptorului şi la crearea unor condiţii favorabile în vederea atingerii unui scop determinat, şi *adecvarea* („appropiateness") reprezintă concordanţa dintre situaţia de comunicare şi modul în care sunt respectate standardele textualităţii"[5]. Este importantă luarea în considerare a acestor principii de reglare, deoarece ele reglementează constituirea şi utilizarea textului.

Textele au un anumit grad de situaţionalitate (sau relevanţă) atât timp cât reuşesc să stabilească o legătură între actele de comunicare şi contextul în care apar, cu scopul de a comunica un anumit lucru. Pentru a putea verifica validitatea textului, este foarte important să cunoaştem situaţia în care el este exprimat şi funcţia pe care o îndeplineşte în situaţia respectivă.

În discursul ingineresc alimentar, în exemplele (1), (2) şi (3) apar expresii *fulgerarea pastelor făinoase, criză climatericăşi hidrocicloane.*Dacă nu ştim în ce contexte au fost utilizate, nu putem şti ce înseamnă exact. Ele pot funcţiona şi ca intertitluri, deci ca macrostructuri, caz în care, dacă nu ştie că este vorba de sintagme terminologice specifice panificaţiei (1), legumiculturii (2) şi, respectiv, operaţiilor şi

[3]Roger T.Bell, *op.cit*., preferă termenul de *relevanţă* în locul aceluia de *situaţionalitate*, dar păstrând definiţia iniţială, formulată de de Beaugrande şi Dressler. În demersul nostru vom folosi alternativ cei doi termeni.
[4]Robert de Beaugrande&Wolfgang Dressler, Introduction to Text Linguistics, Longman, London, 1981, format digital din 2002, http://www.beaugrande.com/introduction_to_text_linguistics.htm#Basic%20notions (18.07.2022), I.23.Trad.n.
[5]Vezi de Beaugrande&W.Dressler, *op.cit*.,Un studiu detaliat al acestor principii de reglare este realizat de cei doi lingvişti în lucrarea *Text, Discourse and Process*, Norwood, N.J.M Ablex; Longman, London, 1980, format digital din 2004, http://www.beaugrande.com/TDPOpening.htm (20.07.2022).

aparatelor din industria alimentară (3), subdomenii distincte ale ingineriei alimentare, receptorul ar putea considera că secţiunea următoare acestor intertitluri va furniza informaţii despre fenomene meteorologice. Prin urmare, astfel de termeni din limba comună şi sintagme pot duce în eroare receptorul, dacă acesta nu se raportează la un domeniu specializat.

(1) Se produce *fulgerarea pastelor făinoase* când cantitatea de umiditate este cedată mediului ambiant şi stratul exterior se întăreşte.

(2) Principalele schimbări biochimice ale maturării fructelor au loc în timpul *crizei climaterice*. Efectul etilenei asupra maturării fructelor este un factor important, deoarece o creştere a producţiei de etilenă duce la creşterea ratei respiraţiei.

(3) *Hidrocicloanele* servesc la separarea particulelor solide dintr-un lichid şi chiar la separarea amestecurilor eterogene lichid–lichid (emulsiilor). În industria alimentară *hidrocicloanele* se folosesc în subramurile amidonului, zahărului, la separarea grăsimilor vegetale sau animale şi chiar la purificarea apelor reziduale.Particulele sedimentate sunt evacuate din *hidrociclon* sub forma unui nămol concentrat.

Fulgerarea pastelor făinoase înseamnă „crăparea pastelor făinoase în timpul operaţiei de uscare”.(*cf.* DEST, p. 373)

Criza climaterică reprezintă „perioada de maturare a unor specii de fructe şi legume caracterizată printr-o intensitate maximă a respiraţiei, urmată de o perioadă de scădere şi apoi de o creştere bruscă a acesteia, cu emisie de etilenă.”(*cf.* DEST, p. 234)

Hidrociclonul este un aparat static utilizat pentru separarea suspensiilor prin sedimentare în câmp de forţe centrifuge, operaţie realizată prin intrarea tangenţială, cu viteză mare a suspensiei. (*cf.* DEST, p. 414)

În acest sens, cunoaşterea despre lumea reală, despre tot ceea ce ne înconjoară, cu alte cuvinte, cunoaşterea tuturor contextelor în care pot fi enunţate anumite texte, este cea care facilitează interpretarea lumii textuale. Astfel, putem afirma că un text este acceptabil nu doar pentru că este coeziv şi coerent, ci pentru că are relevanţă pentru situaţia respectivă sau pentru modul în care emiţătorul şi receptorul o percep.

În interpretarea unui text, intervin şi cunoştinţele pe care le avem despre texte similare. Gerard Genette consideră că *intertextualitatea* desemnează „relaţiile de coprezenţă pe care un text le poate stabili cu texte anterioare (*intertextualitatea* „către înapoi”), pe calea citatului, plagiatului sau aluziei”[6].

(4) Principiul areometriei se bazează pe legea lui Arhimede, care spune: „*un corp cufundat într-un lichid, pierde din greutatea sa o greutate egală cu cea a volumului de lichid dislocuit*”. (*CAV*:71)

Caracterul intertextual al unui cuvânt, grup de cuvinte, propoziţii este marcat la nivel iconic prin folosirea ghilimelelor (marcă nonambiguă a eterogenităţii scripturale) şi literelor *italice* care spre deosebire de ghilimele evidenţiază o eterogenitate

[6]*Apud* Valeriu Stancu, *Paratextul. Poetica discursului laminar în comunicarea artistică*, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”, Iaşi, 2006, p.28.

intratextuală, cum ar fi corespondentul latin al unor denumiri ştiinţifice de substanţe chimice sau specii de bacterii (vezi *infra* (5), (6) şi (7)):

(5) Transportul activ indirect poate fi realizat cu ajutorul „pompelor simport", care folosesc ca motor ionul de Na^+ pentru pomparea unei molecule prin membrana celulară în aceeaşi direcţie, [...] şi al „pompelor antiport", care folosesc ca motor ionul de Na^+ care difuzează într-o direcţie [...]. (*BMPC*:68-69)

(6) *Fenolftaleina* ($C_{20}H_{14}O_4$) este utilizată de multă vreme ca indicator pentru determinarea acidităţii totale a vinului. (*CAV*:580)

(7) Stafilococii sunt bacterii din genul *Staphylococcus* şi cuprind peste 30 de specii, producătoare de enterotoxine. (*BMPC*:299)

Intertextualitatea este o condiţie necesară pentru ca un text să funcţioneze, şi totodată inevitabilă, în fiecare text acţionând *o intertextualitate necesară*, prin care textul respectiv se raportează la textul general (în cazul textului de inginerie alimentară, discursul ştiinţific), o *intertextualitate adoptată,* întrucât este imposibil ca un text să fie produs ex nihilo, şi o *intertextualitate adaptată*, prin care textul respectiv se instituie ca fiind unul original[7].

În textul ştiinţific, mai exact în cel de inginerie alimentară, intertextualitatea este totdeauna explicită, deoarece toate cercetările şi inovaţiile din domeniu se bazează pe cele anterioare. Intertextualitatea explicită se manifestă ca act de rescriere a unor texte, de menţionare a unor surse sau referinţe bibliografice (vezi *infra* (8) şi (9)), care se realizează prin citarea acestora, prin folosirea notelor marginale, intrapaginale şi infrapaginale, folosirea simbolurilor, ecuaţiilor şi formulelor din domeniul matematicii, fizicii şi chimiei (vezi *infra* (10)), prin folosirea ghilimelelor ca semne grafice cu intenţie ilocuţionară din partea emiţătorului, prin apelul la denumiri şi acronime din limba engleză (11), prin folosirea unor nume proprii (12), cu intenţii argumentative şi persuasive.

(8) Statistic, raportul prolină/arginină, diferenţiază genetic soiurile Chardonay, Sauvignon şi Cabernet Sauvignon, cu un interval de încredere de 95%, în timp ce această diferenţiere nu este semnificativă pentru soiurile Pinot noir şi Merlot (*Huang Z., Ough C.S.,* 1991). (*CAV:*761).

(9) Ultrasonarea conduce în primul rând la ruperea membranei lizozomiale, dar şi la dezorganizarea proteinelor miofibrilare şi colagenice (din perimisium). Rezultă că din maturarea cărnii ultrasonate, proteoliza datorită catepsinelor este îmbunătăţită (*Lyng ş.a., 1997; Smith ş.a., 1991; Dolatowsky, 1989, Sajas şi Gorbatov, 1978; Roncales ş.a.,* 1993). (*BMPC*:151)

(10) Conţinutul de fosfor total din vin se exprimă în g/L anhidridă fosforică (P_2O_5), acid fosforic g/L şi în miliechivalenţi de acid fosforic. Relaţiile de calcul:

$$\frac{\text{Fosfor total g/L, exprimat în } P_2O_5}{\text{Fosfor total g/L, exprimat în } H_3PO_4} = \text{x } 1000$$

[7] *Apud* Daniela Rovenţa- Frumuşani, *Analiza discursului. Ipoteze şi ipostaze,* Editura Tritonic, Bucureşti, 2005, p.179.

Fosfor total g/L, miliechiv./litru=

în care:

0,001365= cantitatea de anhidridă fosforică (P_2O_5), în grame, corespunzătoare la 1 mL soluţie de hidroxid de sodiu 0,5M;

50= volumul soluţiei de hidroxid de sodiu 0,5 M adăugat , în mL ;

Ca rezultat se ia media aritmetică a celor două determinări paralele. Exactitatea metodei 0,01 gP_2O_5/litru. (*CAV*:970)

(11) Băuturile efervescente răcoritoare slab alcoolice de tipul „wine-cooler" se consumă în cantităţi mari în toate ţările. În America se produce şi se consumă cele mai mari cantităţi de „wine-cooler", cu arome de lămâie, pin, pepene şi maracuja. În Australia se produce „island-cooler" şi „west coast-cooler" cu arome de maracuja şi pepene. În Brazilia se produce „keep-cooler" şi „fruit-cooler". (*CAV*:59)

(12) *După Willstätter*, enzimele sunt biomolecule complexe alcătuite dintr-un suport coloidal de natură proteică, termolabil şi nedializabil, catalitic inactiv, numit apoenzimă. (*CAV*:217)

Concluzii

În discursul ingineresc alimentar, situaţionalitatea şi intetextualitatea funcţionează prin raportarea la discursul chimiei, matematicii, fizicii şi a altor domenii (agricultură, medicină, nutriţie), fapt evidenţiat de elementele specifice fiecărui domeniu anterior menţionat.

Prin urmare, aceste domenii joacă un rol esenţial în construirea discursului ingineresc alimentar, prin preluarea metalimbajului specific. Cuvinte şi sintagme precum: *absorbanţa soluţiei*, *activitate enzimatică, bilanţ energetic, calculul masei volumice, codex OIV, micotoxine, potenţial oxidoreducător*, *precursor, produşi secundari, transfer intramolecular* etc., au devenit termeni importanţi în limbajul ingineriei alimentare, întărindu-i intertextualitatea ştiinţifică şi caracterul puternic interdisciplinar.

Bibliografie

Bell, T. Roger, *Teoria şi practica traducerii*, Editura Polirom, Iaşi, 2000

De Beaugrande, R., Dressler, W., *Introduction to Text Linguistics*, Longman, London, 1981, format digital din 2002

Genette, G., *Introducere în arhitext. Ficţiune şi dicţiune*, Editura Univers, Bucureşti, 1994

Halliday M.A.K, *The Language of Science,* Continuum, London, New York, 2004

Lerat, P., *Les langues specialisées*, PUF, Paris, 1995

Rovenţa-Frumuşani, D., *Analiza Discursului, Ipoteze şi ipostaze*, Editura Tritonic, Bucureşti, 2005

Searle, John R., *Speech Acts, An Essay in the Phylosophy of Language*, Cambridge University Press, Cambridge, 1969

Stancu,V. *Paratextul. Poetica discursului laminar în comunicarea artistică*, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2006.

Sigle:

BMPC –*Biochimia, microbiologia și parazitologia cărnii*, coord. C-tin Banu, Editura Agir, București, 2006
CAV – *Chimia și analiza vinului*, C-tin Ţârdea, Editura „ Ion Ionescu de la Brad", Iași, 2007
DEST - *Dicţionar explicativ pentru știință și tehnologie, Industrie alimentară*, Editura Agir, Bucureşti, 2006

INTERPENETRATIONS: MODERNISM, MODERNITY, POSTMODERNISM AND POSTMODERN. CONCEPTUAL BOUNDARIES

Mihaela Ioana APOSTOL (FILDAN)
PhD Student, UMFST TÂRGU MUREŞ

Abstract: Postmodernism, theoretically, is defined as a cultural, artistic and ideational movement, which appeared in the sixth decade of the 20th century in the United States of America and then spread in Europe. It is certified in architecture, then in literature, philosophy, in the fields of critical theory, art, sociology, political sciences. Postmodernism is characterized, in general, by the exclusion of the new and original, the denial (rejection) of the idea of progress and the return to traditional forms. The central idea of postmodernism resides in the fact that the problem of knowledge is based on everything that is external to the individual. The rhetoric of postmodernism is anti-enlightenment, knowledge is linked to time, space, social position or other factors that intervene in the individual's consciousness in the process of building the points of view that interact in the knowledge process.
There are many difficulties in defining the term postmodernism, this trend being the subject of partisan debates and generating as many definitions as there are theorists. The problem of delimiting this current implies the need to report to another direction, developed synchronously, namely modernism. The 20th century is divided, by some historians, into two periods - the modern and the postmodern -, others seeing the two periods as two stages of the same artistic era.

Keywords: modernism, modernity, postmodernism, postmodern, conceptual boundaries

În lucrarea sa, *Omul recent*, Horia Roman Patapievici face diferența între a fi modern și a fi postmodern, subliniind că „a fi modern este o mare ocazie, în schimb, „a fi postmodern este o fundătură”[1]. Postmodernismul este epoca omului recent. Curentul nu poate fi explicat și apreciat critic decât în relație cu modernismul, modernitatea fiind o perioadă istorică din evoluția omenirii ce s-a derulat între iluminism (sec. XVII) și primii ani de după cel de-al Doilea Război Mondial. Postmodernismul nu e altceva decât una din infinitele pseudomorfoze posibile ale modernității. Oamenii de azi, recenții, după cum îi caracterizează filosoful și eseistul contemporan, sunt „cei mai bine hrăniți, cei mai prosperi, cei mai liberi vizavi de deplasarea în spațiu, cei mai slabi de înger, cei mai dependenți de confort și de consum, cei mai aserviți bunului plac al liberului arbitru, cei mai autonomi în judecățile lor, cei mai gregari, dar, cântăriți, sunt încă prea lejeri, iar evaluați, sunt de tot greoi”[2].

Legături cu modernismul face și sociologul Gabriel Troc în lucrarea *Postmodernismul în antropologia culturală* prin afirmația: „postmordenismul e o repovestire a modernului și a modernității nu din afară, nu de dincolo de modernism, ci din interiorul modernității noastre”[3]. Postmodernismul este *un decalc* al modernului, iar

[1] Horia Roman Patapievici, *Omul recent*, Ed. Humanitas, București, 2001, p. 14.
[2] *Ibidem*, p.16
[3] Gabriel Troc, *Postmodernismul în antropologia culturală*, Ed. Polirom, Iași, 2006, p. 15.

postmodernitatea reprezintă situaţia culturală în care se presupune că ne aflăm azi, odată cu conştientizarea limitelor modernului. Postmodernismul presupune o perspectivă de analiză a situaţiei modernităţii noastre prin „anamneza unor detalii, care vin dinspre trecutul nostru modern şi care se dovedesc culpabile în raport cu traumatismele resimţite în prezent”[4]. Ni le reamintim pentru a nu face greşelile din trecut şi pentru a nu mai încărca viitorul cu iluziile trecutului. Totuşi, prefixul – *post* are sensul de succesiune, conversie în plan cultural, o trecere categorică la o altă perioadă, superioară. Impulsul avangardist este preluat în postmodernitate, dar se inversează direcţia: „nu viaţa trebuie ridicată la nivelul artei, ci arta trebuie să coboare de pe piedestalul culturii de elită pentru a in-forma cele mai mici detalii ale vieţii”[5]. Dacă modernismul e caracterizat de evoluţie prin apariţia antinomiilor dintre ştiinţă-religie, cunoaştere-superstiţie, raţiune-afecţiune, postmodernismul dă glas neîncrederii în ideea progresului general al umanităţii. Acest optimism al evoluţiei este pus acum sub semnul întrebării. În fond, toate descoperirile ştiinţifice, filosofice nu au dus la emanciparea individului, ci la o creştere continuă a incertitudinii.

Postmodernismul, teoretic, este definit drept o mişcare culturală, artistică şi ideatică, apărută în deceniul al şaselea al secolului XX în Statele Unite ale Americii şi răspândită apoi în Europa. Se atestă în arhitectură, apoi în literatură, filozofie, în domeniile de teorie critică, artă, sociologie, ştiinţe politice. Postmodernismul se caracterizează, în general, prin excluderea noului şi ineditului, negarea (refuzul) ideii de progres şi întoarcerea la formele tradiţionale. Ideea centrală a postmodernismului rezidă în faptul că problema cunoaşterii se bazează pe tot ce este exterior individului. Retorica postmodernismului este antiiluministă, cunoaşterea este legată de timp, spaţiu, poziţie socială sau alţi factori ce intervin în conştiinţa individului în procesul de construire a punctelor de vedere ce interacţionează în procesul cunoaşterii.

În definirea termenului de postmodernism există numeroase dificultăţi, acest curent fiind subiectul unor dezbateri partizane şi generând atâtea definiţii câţi teoreticieni există. Problema delimitării acestui curent implică nevoia de raportare la o altă direcţie, desfăşurată sincronic, şi anume modernismul. Secolul XX este împărţit, de unii istorici, în două perioade – cea modernă şi cea postmodernă –, alţii văzând cele două perioade ca fiind două etape ale aceleiaşi ere artistice.

Postmodernismul neagă şi desfiinţează tiparele, cenzura, stereotipul, certitudinea, cauzalitatea, permanenţa, ierarhia, punând în locul lor concepte ce au ca valori dominante libertatea, toleranţa, originalitatea, interculturalitatea, renunţarea la limite şi graniţe, amestecul stilurilor, discontinuitate, descentralizare. Omul postmodern nu mai caută profunzimea, ca în modernism, el trăieşte în alte universuri, în care cunoaşterea înseamnă alunecare, „mângâiere” a suprafeţelor, iar „procesul de coborâre a artei în cotidian a devenit pervaziv”[12] şi totul se dizolvă în spaţiul experienţei umane obişnuite. Dacă modernismul se consideră însuşi o culminare a căutării unei estetici a iluminismului, o etică, postmodernismul se ocupă de modul în care autoritatea unor

[4] http://www.limbaromana.md/index.php?go=articole&printversion=1&n=2243.
[5] *Ibidem*.

entităţi ideale (numite metanaraţiuni) este slăbită prin procesul de fragmentare, consumism şi deconstrucţie.

Postmodernismul este definit şi într-un mod mai larg, desemnând cam toate curentele de gândire de la sfârşitul secolului al XX-lea. Criticii marxişti cred că postmodernismul este un simptom al capitalismului târziu. În contextul postmodernismului, un concept important asupra limbii este ideea de „joc", acest lucru însemnând schimbarea cadrului de conexiune al ideilor, permiţând sensuri figurate sau trecerea unui cuvânt de la un cadru de referinţă la altul ori de la un context la altul. Postmoderniştii atribuie sau lasă o mare libertate cititorului în modalitatea de a interpreta şi construi textul. Vattimo vorbeşte despre „sentimentul de depeizare, de dezinserţie a omului din lume prin pierderea treptată a simţului realităţii, într-o societate a comunicării generalizate"[6], lumea reală se dizolvă devenind „coplanară" cu diverse lumi virtuale pe care omul le locuieşte simultan.

Teoreticienii principali ai mişcării postmoderniste sunt: Ihab Hassan, Carl Jencks, Jean-Francois Lyotard, Giani Vattimo, Davide Lyon, Francis Fukuyama, Jean Baudrillard, Jacues Derrida, Michel Foucault, Daved Frisby, Matei Călinescu, Mircea Cărtărescu, Linda Hutcheon, Steven Connor etc.

Criticul american de origine egipteană Ihab Hassan, în lucrarea sa *From Postmodernism to Postmodernity: the Local / Global Context*, aminteşte câteva nume care au utilizat termenul „postmodernism" încă înainte ca acesta să fi intrat în lexicon: John Watkins Chapman (pictor de salon englez), între anii 1870-1880, cu sensul de postimpresionism; Federico de Onís, în 1934, cu sensul de reacţie împotriva poeziei moderniste; Arnold J. Toynbee, în 1939, cu sensul de sfârşit al ordinii burgheziei vestice; Bernard Smith, în 1945, cu sensul de mişcare a realismului socialist în pictură; Charles Olso, între anii 1950-1960; Irving Hiwe şi Harry Levin, în 1959 şi 1960, cu semnificaţia de declin al culturii moderniste înalte.

În opera sa monumentală *Studiul istoriei*, Arnold Toynbee dă o definiţie termenului **postmodern**, deşi nu în sensul de azi, numind postmodernă perioada istorică ce debutează după 1875, caracterizată prin „prăbuşirea utopiei iluministe şi prin proliferarea culturii de masă"[7]. Postmodernism înseamnă, pentru Arnold Toynbee, „iraţionalitate, anarhie şi o nedeterminare ameninţătoare"[8]. În Statele Unite ale Americii, dezbaterile în jurul termenului „postmodernism" încep prin deceniul şapte al secolului trecut, dar termenul este consacrat în 1979, prin apariţia tratatului *La condition postmoderne*, al filosofului francez Jean-François Lyotard. În viziunea lui Jean-François Lyotard, postmodernismul încurajează ideea de fragmentare, de fracturare, de fluiditate, de multiplicitate, de pluralitate şi, în schimb, critică existenţa unor universalii monolitice. Teoreticianul aduce în discuţie problema cunoaşterii, legătura dintre cunoaştere şi putere, având în vedere transformările aduse de noile tehnologii.

[6] Mircea Cărtărescu, *Postmodernismul românesc*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1999, pp. 13-14.

[7] http://digital-library.ulbsibiu.ro/xmlui/bitstream/handle/123456789/973/Vatra%20veche%20-%204%20-%202013.pdf?sequence=4&isAllowed=y

[8] https://www.e-antropolog.ro/2012/09/modernismul-si-postmodernismul-ca-act-mentalcu-exemplificare-in-arhitectura-si-urbanism/

„Cunoaşterea postmodernă, caracterizată nu prin accord, ci prin dezacord, nu ar fi doar instrumental puterii. În plus, ea tolerează pluralitatea jocurilor de limbaj şi rafinează sensibilitatea la diferenţe, întărind astfel capacitatea indivizilor de a suporta incomensurabilul noii forme de socialitate”[9]. Tot aici se vorbeşte de *cunoaşterea narativă şi cunoaşterea ştiinţifică.* Forma narativă e cunoaşterea tradiţională, iar genul acestei cunoaşteri este, prin excelenţă, povestirea, în care înglobăm sensuri denotative, conotative, descriptive, interogative. Prin actul povestirii se realizează formări pozitive şi negative, iar spunerea poveştii duce la însuşirea unei triple competenţe: *ştiinţa de a spune, ştiinţa de a asculta, ştiinţa de a face*. Prin actul recitării, evenimentele imemoriale devin evenimente contemporane. „Cunoaşterea ştiinţifică cuprinde în câmpul ei lexical cercetarea şi învăţământul: prin învăţământ, expertul preia ceea ce ştie, iar atunci când studentul acumulează competenţe, expertul îi împărtăşeşte şi ceea ce nu ştie, integrându-l, astfel, în jocul cunoaşterii”[10]. Cunoaşterea narativă este tolerantă faţă de cunoaşterea ştiinţifică care o consideră pe prima primitivă, înapoiată. Statul va prelua cunoaşterea ştiinţifică, în schimb, poporul, se va duce întotdeauna spre cunoaşterea narativă. Pe de altă parte, vizavi de cunoaştere, trebuie adusă în discuţie şi problema eticii postmoderne. Dacă postmodern înseamnă a fi diferit cu orice preţ, atunci, tot ceea ce ţine de elitismul modernist, devine îndoielnic. În plan cultural, aceasta se traduce prin abolirea distincţiei între marea cultură şi diferitele subculturi. A fi autentic, diferit presupune şi a nu mai avea repere clare, a te mişca după cum moda ţi-o cere. „Sinele devine un spaţiu flotant, fără o fixare precisă, disponibilitate pură, adaptată la acceleraţia combinaţiilor şi la fluiditatea societăţii contemporane’[11]. Ceea ce este esenţial pentru noua etică este că această transformare a condus la erodarea până la capăt a elementelor de autoritate pe care moralele laice le mai puteau păstra din trecut şi care puteau impune *etica datoria*, necesitatea *sacrificiului de sine* pe altarul progresului general.

Etica postmodernă este considerată a fi *etica postdatoriei*, sub semnul *sacrificiului pentru sine*. Gestul moral nu mai este circumscris nevoii de a fi cunoscut de către semeni, cât celei de a te simţi bine faţă de tine însuţi. „Individul devine propria sa normă, iar singurul imperativ care îi rămâne este: Be yourself”[12] ! Postmodernismul tinde spre *hegemonie* (supremaţie), ce are capacitatea de a exprima ca totalitate o practică socială extrem de fragmentată şi de a comanda ca orizont mental colectiv o structură a sensibilităţii prin care sunt re-interpretate şi re-adaptate teorii, idealuri, valori, sentimente de esenţă modernă. Postmodernismul practică un soi de estetism populist. Steven Connor în lucrarea *Cultura postmodernă* subliniază că postmodernismul „nu e atât o ipoteză despre lume percepută ca o disciplină sau, în anumite cercuri, aproape un sinonim pentru alegerea unei cariere în sine. El a devenit numele dat reflexivităţii noastre intense şi nediminuabile, dar, în egală măsură, şi

[9] Gabriel Troc, *op. cit*, p. 154.
[10] *Ibidem*, p. 155.
[11] *Ibidem*, p. 177.
[12] *Ibidem*, p. 186.

maniera în care reflectăm asupra acestei reflexivităţi”[13]. Pe de altă parte, postmodernul, spune Mircea Cărtărescu, „nu creează, ci mimează, ia în derâdere, fantazează. Nu există pentru el valoare stabilă şi inatacabilă”[14]. (...) Postmodernul trăieşte ironia cu atâta intensitate, încât ea, până la urmă, dispare, la fel de pervazivă ca şi aerul pe care îl respiri. Este un tip de ironie special, numit de Alan Wilde „ironie suspensivă”.[15]

În concepţia unor filozofi postmoderni (Thomas Samuel Kuhn şi David Bohm), matematica şi ştiinţele naturii nu ar fi obiective: ultima expresie a amestecului dintre filozofie şi matematică este matematica cognitivă, care doreşte să demonstreze că, exact ca orice ştiinţă umană, matematica este totuşi subiectivă. Mark Poster afirmă că „oamenii de ştiinţă proiectează pe calculator subiectivitatea inteligentă, iar calculatorul devine criteriul prin care se defineşte inteligenţa”[16]. Ca şi Lyotard, el vorbeşte despre transformarea informaţiei în marfă, iar în noile tehnologii vede un mare potenţial pentru dominaţie. Lumea reală, adevărată, este percepută şi înţeleasă prin modul şi sensurile în care înţelegerea noastră asupra realităţii este compusă din multiple imagini, interpretări şi reconstrucţii, puse în circulaţie de mijloacele de comunicare, în competiţie unele cu altele şi fără nicio coordonare centrală.

Politologul şi sociologul american Francis Fukuyama, în *Sfârşitul istoriei şi ultimul om*, descrie, în sens postmodern, disponibilitatea deplasării tuturor societăţilor de azi spre o singură formă de viaţă socială şi politică, pe care o consideră a fi liberalismul democratic burghez.

În filozofia postmodernă, un rol important îl joacă hermeneutica, dar ea nu dă o interpretare textului, nu se concentrează asupra structurilor funcţionale ale textului, ci încearcă să ajungă la un acord sau consens cu privire la ceea ce înseamnă textul. Gianni Vattimo, în *Sfârşitul modernităţii*, distinge şi ridică problema postmodernităţii la o chestiune de hermeneutică ontologică. El vede eterogenitatea şi diversitatea ca pe nişte probleme ce pot fi rezolvate prin dezvoltarea unui sentiment de continuitate între prezent şi trecut. Ţinând cont de interpretările lui Vattimo, conceptele lui Nietzsche şi Heidegger pot fi reunite într-o temă comună de depăşire. Dacă Friedrich Nietzsche anunţă depăşirea nihilismului prin nihilismul activ al eternei reîntoarceri, Martin Heidegger încearcă să depăşească metafizica printr-o experienţă metafizică de a fi. Şi într-un caz, şi în altul, susţine Vattimo, ceea ce poate fi depăşit este un act al modernităţii, caracterizat prin evoluţii progresive. Iar postmodernitatea este văzută, în concepţia sa, ca o nouă *turnură în modernitate*, ce presupune dizolvarea categoriilor într-un nou sens sau, gândind în sens nietzschean, a depăşi modernitatea înseamnă a o dizolva printr-o radicalizare a propriilor sale tendinţe înnăscute.

Ihab Hassan afirma că „spiritul postmodern stă ghemuit înăuntrul marelui corp al modernismului”[17]. El defineşte unsprezece trăsături ale postmodernismului, cu care îşi construieşte propria viziune asupra acestui curent, trăsături ce au un *caracter difuz şi*

[13] Steven Connor, *Cultura postmodernă*, trad. de Mihaela Oniga, Ed. Meridiane, Bucureşti, 1999, p. 7.
[14] https://education.issuu.com/liviuaug/docs/vatra_veche__nr.4_2013/25.
[15] Mircea Cărtărescu, *op. cit*, p. 101.
[16] http://limbaromana.md/index.php?go=articole&n=2243.
[17] Mircea Cărtărescu, *op. cit*. p. 102.

eratic[18]. După cum s-a observat, nu toate sunt specifice curentului, unele se suprapun şi se întrepătrund, altele se pot afla pur şi simplu în contradicţie şi oricând se pot adăuga şi alte caracteristici la fel de pertinente: „indeterminarea, fragmentarea, decanonizarea, lipsa-de-sine, lipsa-de-adâncime, neprezentabilul, ironia (sau perspectivismul), hibridizarea, carnavalizarea, performanţa, participarea, construcţionismul, imanenţa”[19]. În eseul său *From Postmodernism to Postmodernity*, Ihab Hassan identifică, de asemenea, încă şapte trăsături ale fenomenului, care îşi au originea în modernism şi pe care le numeşte categorii negative: *urbanismul* (caracterizat de fragmentare, diversitate, ecologie, crimă, holocaust); *tehnologismul* (dominat de genetică, informatică, tehnologii spaţiale); *dezumanizarea* (care provoacă anarhie, *antielitism*, absurd, umor negru, parodie, negare); *negativismul* (care duce la fenomene New Age: magie, animism, mişcări de tip beat, hippy etc.); *erotismul* (care se îmbogăţeşte cu noi specii: romanul homosexual, poezia lesbiană, pornografia cosmică); *antinomianismul* (prezenţa simultană a unor tendinţe contradictorii, care explodează în contracultură, mişcări de emancipare, Blak Power, feminism, filozofii orientale, misticism, vrăjitorie); *experimentalismul* (care generează forme deschise, discontinue, aleatorii, improvizate, nedeterminate, simultaneism, tranzienţă, joc, fantezie, parodie, multimedia, fuziunea formelor şi a limbajelor)[20].

Teoreticianul Matei Călinescu, în ampla lucrare, *Cinci feţe ale modernităţii*, notează o listă cu numele cele mai sonore ale postmodernismului în proză şi în poezie. Printre precursori îi numeşte pe Vladimir Nabokov, Jorge Luis Borges, James Joyce, Samuel Beckett. Odată ce Borges, Nabokov şi Beckett au fost propuşi ca exemple viabile de literatură postmodernă, drumul spre internaţionalizarea conceptului s-a deschis în mod hotărât. „Astăzi corpusul internaţional de scrieri postmoderniste include, pe lângă numele deja menţionate, scriitori precum: Julio Cortazár, Garcìa Márquez, Carlos Fuentes, Cabrera Infante şi, poate, Manuel Puig-în America Latină; Thomas Bernhard, Peter Handke şi Botho Strauss- în Germania şi Austria; Italo Calvino şi Umberto Eco- în Italia; Alasdair Gray şi Christine BrookeRose, dar şi Iris Murdoch, John Fowles, Tom Stoppard şi D.M.Thomas- în Marea Britanie; Michel Butor, Alain Robbe-Grillet şi Claude Simon- în Franţa; şi scriitori remarcabili extrateritorialiri, precum Milan Kundera”[21].

Ceea ce trebuie remarcat în legătură cu această listă incompletă este faptul că ea grupează autori care arareori se aseamănă unul cu altul; stările lor de spirit, viziunile asupra lumii, politica(inclusiv antipolitica) şi stilurile lor caracteristice pot fi foarte diferite, aşa cum diferită le este şi receptarea, unii fiind extrem de dificili, de esoterici şi de obscuri, în vreme ce alţii scriu într-o manieră directă, pentru un public cât se poate de obişnuit. De asemenea, surprinde şi o listă cu cele mai frecvente procedee postmoderniste, şi anume: *pluriperspectivismul narativ • dublarea sau multiplicarea începuturilor, finalurilor şi a episoadelor narate • finalurile alternative • tematizarea*

[18] *Ibidem*, p. 105.
[19] *Ibidem*, p. 94-104.
[20] *Ibidem*, pp. 105-106.
[21] Matei Călinescu**,** *Cinci feţe ale modernităţii: modernism, avangardă, decadenţă, kitsch, postmodernism*, trad. de Tatiana Pătrulescu şi Radu Ţurcanu, Editura Polirom, Iaşi, 2017, p. 338.

parodică a autorului • tematizarea cititorului- cititorul implicat devenind personaj • autoreferențialitatea • metaficțiunea • procedee stilistice neconvenționale: anacronismul deliberat, tautologia, retractarea[22]*.*

Primele mișcări ale postmodenismului românesc pot fi identificate în anii ’60, grupul oniricilor (Dumitru Țepeneag, Leonid Dimov, Emil Brumaru) alături de reprezentanții Școlii din Târgoviște (Radu Petrescu, Mircea Horia Simionescu). Reprezentanți de seamă sunt cei care aparțin contemporaneității, începând cu Generația ’70, ’80 și până azi: Mircea Nedelciu, Ștefan Agapian, Ioan Groșan, Ion Stratan , Florin Iaru, Adriana Babeți, Mircea Mihăeș, Ioana Pârvulescu, Ovidiu Verdeș, Mircea Cărtărescu, Simona Popescu, Dan Lungu, Ruxandra Cesereanu, Adina Popescu, T. O. Bobe, Matei și Filip Florian, Alex Moldovan, Veronica D. Niculescu, Lilian Corobca, Ana Rotea, Horia Corcheș, Doina Ruști, florentina Postaru etc.(optzeciștii, nouăzeciștii, douămiiștii). Aceștia, și mulți alții, au înfăptuit o așa-zisă *revoluție artistică.*

Anevoios este să identificăm principalele particularități ale esteticii postmoderniste, deoarece scriitorii se diferențiază între ei prin viziune și tip de scriitură. Critica de specialitate, per ansamblu, numește câteva dominante ale literaturii postmoderniste: „caracterul variabil/proteic, recursul la trecut, recuperarea, reciclajul, eclectismul, hibridizarea, sincronia stilistică, indeterminarea, fragmentarea, areligiozitatea, antropocentrismul, ironia, experimentalismul, autoreferențialitatea, intertextualitatea (citatul, plagiatul, aluzia, clișeul, paratextualitatea, imitația, parodia, pastișa etc.)”[23]

Postmodernismul se manifestă în literatura română aproximativ din anii 80 ai secolului trecut, aspirînd să depășească (neo)modernismul prin asumarea și regândirea simultană a relației cu tradiția în cea mai largă accepție a acesteia. În felul acesta, se instaurează în cîmpul literar o poezie (auto)biografică, realistă, (inter)textualistă, „metafizică”, inaugurînd o amplă deschidere asupra realului. Interesul nedisimulat pentru prezent, citadin, actualitate (culturală, socială, științifică), autenticitate, concretețea existenței se conjugă cu situarea programatică a eului în universul Textului, care reflectă și se autoreflectă, se scrie și se rescrie, polemizează, parodiază, pastișează parodic sau acumulează „prefabricate” din orice zonă a livrescului, de la patrimoniul literar național și universal la cele mai vechi sau recente descoperiri științifice sau tehnologice și la evenimentele de cultură. Numeroasele procedee ale intertextualității, utilizate de obicei cu o intenție ironică sau ludică, au și o necesară funcție ornamentală, de compensare a metaforei, înlocuită de metonimie ca figură dominantă a paradigmei moderniste. Recuperînd stilurile vechi și convențiile cestora, postmodernismul dialoghează cu trecutul cultural pe care, spre deosebire de moderniști, nu-l găsește secătuit de resurse, extenuat, ci suficient de util pentru a fi recondiționat și reintegrat unei viziuni care-l reabilitează ca fapt de experiență încheiată, de istorie și de memorie.

În viziunea lui Matei Călinescu, trăsătura fundamentală a postmodernismului ar fi un „eclectism rafinat”, iar „faptul că el pune sub semnul întrebării unitatea și atribuie

[22] *Ibidem*, p. 339.
[23] http://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/A25171/pdf.

valoare părţii în detrimentul întregului la acest sfârşit de secol ne reaminteşte de «euforia decadentă» din anii 1880. Dar codul popular pe care îl utilizează într-o manieră atât de bătătoare la ochi poate face postmodernismul să semene şi cu kitsch-ul [...]. Şi, în sfârşit, „postmodernismul poate părea uneori fratele geamăn al avangardei”[24] ...

Mircea Cărtărescu, în *Postmodernismul românesc*, punctează că „eliberat de obsesia semnificaţiilor şi de tortura căutării adevărurilor absolute, postmodernismul porneşte de la acceptarea lumii ca poveste, ca realitate «slabă», desfondată, pe care un eu la fel de iluzoriu o poate explora în toate direcţiile, cu voluptate senzorială, ca pe o epidermă nesfârşită. Atitudinea umană fundamentală faţă de lume devine astfel una estetică, hedonistă. Această estetizare generală a lumii, substituind mai vechea atitudine metafizică, este însoţită de o legitimare la rândul ei «slabă», contextuală şi consensuală, în care ideea de fiinţă devine inoperantă: dacă există cumva, despre ea trebuie, în orice caz, să se tacă. Acest fapt are consecinţe vaste în privinţa abordării estetice a fenomenului artistic. Trebuie spus că estetica însăşi renunţă la ideea de valoare absolută, la noţiuni ca «geniu», «capodoperă» etc., şi că, pe de altă parte, dintr-o disciplină orientată către sens (în modernism fiecare text îşi conţine sau îşi caută interpretarea), ea tinde să devină una a «odihnei în obiectul estetic», una a ornamentului”[25].

Pentru criticul literar Nicolae Manolescu, postmodernismul este un fel de modernism mai tolerant, poezia postmodernă împrumutând „criteriul poeticului"[26] din poezia modernă. Dacă moderniştii au redus poezia la o expresie aproape pură, postmoderniştii au înlăturat toate barierele din calea expresivităţii, care, din punctul lor de vedere, trebuie să fie şocantă, nu pură. Postmodernismul „coboară în stradă, merge la manifestaţie; este făţiş, nu secret, este agresiv, persuasiv, primitiv, nu retractil, muzical, esoteric, enigmatic; e, în acelaşi timp,ironic, histrionic, ludic şi asianic”[27].

Scriitorul postmodern are sentimentul că totul s-a scris deja. Reacţia sa la această realitate este una esenţialmente livrescă citatului intertextual şi parafrazei. Scriitorul postmodern încorporează în propriul text fragmente din textele altora. El face literatură, pornind nu de la realitatea vie, ci, mai degrabă, de la literatura care îl precedă. Relaţia cu tradiţia nu este însă gravă, ci ironică şi ludică. Unul din cele mai vehiculate concepte literare ale postmodernismului este **metaliteratura** (literatura ce se constituie prin reflecţia asupra ei înseşi, care iniţial subînţelegea „discursul despre literatură”, căpătând în contextul noii paradigme sensul de „ficţiune despre ficţiune”, un tip de literatură care, depăşind clasicul *mimesis*, devine *autoreferenţială*:„literatură din literatură”) şi derivatele acestuia **metapoezie**, **metaproză**, **metaroman**, **metatext metaficţiune istoriografică**[28]**.**

Textul postmodernist e dis-continuu, el des-face, dez-integrează, des-compune. Acest text reprezintă o lume cu caracter carnavalesc şi impune o viziune tragicomică prin

[24] Matei Călinescu, *op. cit.*, Ed. Univers, Bucureşti, 1995, p. 259.
[25] *Ibidem*, p. 65.
[26] https://education.issuu.com/liviuaug/docs/vatra_veche__nr.4_2013/25
[27] Mircea Cărtărescu, *op. cit.*, p. 173.
[28] http://dir.upsc.md:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/793/Postmodernism.pdf?sequence=1&isAllowedy

utilizarea unor simboluri contradictorii. Spaţiul explorat de text este unul al postmodernităţii: fractalic, paradoxal, virtual, generând vertije şi iluzii. Poezia postmodernă „prozaicizează" lirismul, apropiindu-se de existenţa cotidiană banală. Este „biografică", căci ancorează în existenţa nemijlocită a autorului şi are tendinţe de demitologizare a temelor şi a viziunilor poetice. Poezia postmodernistă renunţă la plasticizarea, metaforizarea limbajului, abrogă sentimentalismul specific liricii romantice, cultivând ironia, ca formă de detaşare lucidă faţă de miturile poeziei. Spiritul ludic, bucuria jocului, dorinţa de amuzament, amestecul de stiluri, miscelaneul de texte selectate atât din literatura beletristică valoroasă, cât şi din literatura de divertis- ment, utilizarea frecventă a pastişei, parodiei, citatului ascuns, aluziei şi a altor forme de intertextualitate, relativizarea normelor şi canoanelor etc. constituie ingredientele acestei poezii. Ar mai fi de adăugat că poeţii au o sporită conştiinţă a actului poetic.

Proza postmodernistă se caracterizează prin fragmentarea construcţiei subiectului şi a compoziţiei, cultivând dezordinea prin diversificarea perspectivei narative şi amestecul de stiluri, omogenizând literatura înaltă cu stilul trivial al unor cărţi de divertisment. Prozatorii nu ascund caracterul artificial, convenţional al procedeelor literare, dezvăluind mecanismele de producere a textului şi modul în care scriitorul îşi realizează opera. Ei problematizează raportul dintre realitate şi ficţiune şi, de obicei, afişează în text un mod ironic al clişeelor şi al locurilor comune.

Literatura postmodernistă salută şi proliferează decalajele, asincroniile, pluralismul interpretărilor, refuzul linearităţii, fragmentarismul, discontinuitatea, dezideologizarea discursului, abundenţa scriiturii etc. Spre deosebire de arta modernă, cea postmodernă nu priveşte fragmentarea ca pe o lipsă, ci o celebrează. Artiştii postmoderni valorifică din plin procedeele „mass media, arta ready made"[29] etc.

În concluzie, postmodernismul literar, căci despre el va fi vorba, este, didacticeşte vorbind, un curent literar, o mişcare literară, un corp în permanentă mişcare, situându-se în vecinătatea modernismului, cu care se întrepătrunde. Postmodernismul este noua realitate care a luat tangenţă cu schimbările majore în sociologie, tehnologie, economie etc. Trebuie subliniat faptul că, după cum bine s-a precizat de nenumărate ori, orice definire a postmodernismului este anevoioasă şi, pe alocuri, stângace. Există o dificulate în ceea ce priveşte definirea termenului, deoarece acesta funcţionează nu doar în literatură, ci şi în cultură, arhitectură, artele plastic, filosofie, sociologie etc. Postmodernismul se cere definit în relaţie cu alţi termini: modernism, modernitate, postmodernitate şi postmodern. Se ştie şi, este de la sine înţeles, că moderniştii şi postmoderniştii de azi vor deveni clasicii de mâine. E doar o chestiune de trecere a timpului, de aşezare în istorie, de canonizare. Cu cât te uiţi la un obiect mai de aproape, cu atât ai tendinţa să exagerezi sau să minimalizezi, să pierzi din vedere nuanţe, particularităţi, detalii. Mult timp va mai trece până când vom putea analiza mult mai obiectiv, mai pertinent faţa văzută, intuită şi nevăzută a postmodernismului.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ:

[29] *Ibidem*.

Bădărău, George, *Postmodernismul românesc*, Iaşi, Ed. Institutul European, 2007
Boldea, Iulian, *De la modernism la postmodernism*, Editura universităţii Petru Maior, Târgu Mureş, 2011
Călinescu, Matei, *Cinci feţe ale modernităţii: modernism, avangardă, decadenţă, kitsch, postmodernism*, trad. de Tatiana Pătrulescu şi Radu Ţurcanu, Editura Polirom, Iaşi, 2017
Cărtărescu, Mircea, *Postmodernismul românesc*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2010
Connor, Steven, *Cultura postmodernă*, traducere de Mihaela Oniga, Editura Meridiane, Bucureşti, 1999
Crăciun, Gheorghe, *Viciile lumii postmoderne*. Bucureşti: Editura Trei, 2011
Hutcheon, Linda, *Poetica Postmodernismului*, Editura Univers, trad. de Dan Popescu, Bucureşti, 2002
Lefter, Ion Bogdan, *Postmodernism. Din istoria unei „bătălii" culturale*, Editura Paralela 45, 2000
Nemoianu, Virgil, *Postmodernismul şi identităţile culturale. Conflicte şi coexistenţă*, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2012
Pascu, Florentina, *Postmodernismul, o exemplificare*, Editura Aius, 2012
Patapievici, Horia- Roman, *Omul recent*, Eidtura Humanitas, Bucureşti, 2001

PSYCHOTROPIC, HALLUCINOGEN AND NARCOTICS PLANTS IN ROMANIAN FOLKLORE AND MYTHOLOGY

Constantin-Andrei PĂTRĂUCEAN
PhD Student, University „Ștefan cel Mare" of Suceava

Abstract: Romanian mythology contains numerous magical-ritual beliefs and practices that can fulfill their true purpose only with the help of external symbolic stimuli: in this sense, in the present work we focused our attention on psychotropic botany and its image within Romanian folklore. We must state from the outset that open discussion of narcotics and hallucinogenic plants has until recently been considered taboo, perhaps because of the effect they can have on the human psyche. Thus, in the present study we aim to create a general picture of psychotropic plants from Romanian mythology, bringing into question involuntary intoxications or cases in which these plants are used in certain rituals and magical practices, but starting with a brief context of the existence of shamans. This paper is not an encouragement to try narcotics and hallucinogenic plants, but aims to discuss magical or even medicinal effects as they occur within archaic societies. Starting, in particular, from Andrei Oișteanu's study on psychotropic plants, we made an inventory of plants specific to the Romanian people, among which we mention: sorghum, butcher's wort, hemp (cannabis sativa), poppy, rye horn, hashish, opium, elder or even various alcoholic beverages with strong psychotropic effects.

Keywords: mythology, psychotropic plants, hallucinations, ritual, magic.

În cadrul mitologiei au existat, încă din vremurile arhaice, anumite practici şi tehnici care au avut la bază existenţa magiei, ca fenomen cultural. Fără a pune semnul egal între magie şi religie, unii specialişti susţin că religia primitivă ar avea de fapt la bază o formă a magiei, în care este prezent cultul animismul. De-a lungul timpului, magia a intrat în contact cu religia, psihologia sau ocultismul, conducând, *in genere*, către ideea că omul este capabil să domine natura în mod magic sau ocult. Realizarea actului magic presupune, bineînţeles, existenţa mai multor etape şi procese care conduc către rezultatul actului magic; de pildă, în cazul vrăjitoarelor: indicarea cu săgeata magică, efecte fonetice prin care se reproduc sunete din natură (ale tunetului, ale vântului etc.) efecte de furie, timp în care au loc anumite descântece prin care sunt invocate simboluri legate de scopul vrăjitoriei; în cele din urmă, în majoritatea descântecelor există aluzii mitologice, trimiteri la strămoşii care au conferit puterea magică şi care există în continuare ca fiinţe superioare: „Celor mai multe dintre trăsăturile descântecului magic, comenzilor, invocaţiilor, metaforelor, le corespunde un flux de cuvinte natural în imprecaţie, ameninţare, exorcism şi în descripţiile dorinţelor neîndeplinite [...] Se poate spune fără exagerare că mitologia cea mai tipică, cea mai mult dezvoltată în societăţile primitive este aceea a magiei."[1]

În cadrul realizării actului magic, *performerul* trebuie să îşi utilizeze capacităţile extatice, de aceea este obligat să pătrundă într-o aşa-numită transă extatică pe care o poate provoca prin diferite metode; una dintre aceste metode poate fi şi folosirea unor narcotice şi plante halucinogene, cu efect psihotrop. Mitologia românească conţine numeroase credinţe şi practici magico-ritualice care îşi pot îndeplini adevăratul scop doar cu ajutorul unor stimuli simbolici externi: în acest sens, în lucrarea de faţă, ne-am

[1] Bronislaw Malinowksi, *Magie, ştiinţă şi religie*, Editura Moldova, Iaşi, 1993, p. 130 şi 135.

orientat atenţia asupra botanicii psihotrope şi a imaginii acesteia în cadrul folcloristicii româneşti. Acest articol nu reprezintă o încurajare de încercare a narcoticelor şi a plantelor halucinogene, ci îşi propune să discute efectele magice sau chiar medicinale, aşa cum apar acestea în cadrul societăţilor arhaice.

Sunt binecunoscute transele şamanilor care au atras atenţia multor specialişti, considerând şamanismul drept un fenomen prin care se poate exprima sacrul, prin experienţele personale ale iniţiatului. Fiind o tehnică a extazului[2] cum o numeşte Mircea Eliade, şamanismul presupune existenţa unul mediu psihic de mare intensitate, iar în cadrul suspendării activităţii senzoriale şi intelectuale, plante precum *ayahuasca* pot produce efectul dorit. Pe lângă acestea, specialiştii vorbesc şi despre LSD, ca fiind un amplificator nespecific de procese mentale care favorizează emergenţa diverselor manifestări şi trăiri care ţin de profunzimile inconştientului: accelerarea pulsului, dilatarea pupilelor, transformări perceptive, alterări ale percepţiei timpului şi spaţiului, modificări afective, experienţe religioase şi mitice. Binecunoscuta plantă şamanică care provoacă puternice halucinaţii, *ayahuasca*, nu este văzută însă ca o plantă psihotropă extrem de periculoasă, specialiştii susţinând că ar fi „modelul unei forme de conştiinţă în care eul se concentrează asupra realităţii interne şi favorizează conştiinţa spirituală necesară pentru ca viaţa pe această planetă să poată merge înainte […] [ayahuasca] ajustează şi reorientează sistemul nervos, meridianele şi energiile interne care reglează conexiunile dintre corp, suflet, spirit.”[3]

Antropologul şi istoricul religiilor, Andrei Oişteanu, tratează în mai multe studii existenţa plantelor psihotrope în mitologia românească (*Ordine şi Haos. Mit şi magie în cultura tradiţională românească*, Editura Polirom, Iaşi, 2013; *Mythos şi logos*, Editura Nemira, Bucureşti, 1997 etc.). În general, în toate studiile sale, acesta observă utilizarea acestor plante în scop preponderent terapeutic, însă pune accentul, în mod special, pe situaţiile în care plantele psihotrope ar putea fi utilizate mai ales în diverse practici magice sau cu efect halucinogen şi narcotic.

Din cele mai vechi timpuri, poporul român a dezvoltat în mitologia acestuia o diversitate de credinţe legate de *cultul mătrăgunei.* În mitologia românească, mătrăguna este una dintre cele mai recunoscute plante psihotrope care îndeplineşte diferite funcţii, mai ales în exercitarea ritualurilor magiei. Fiind utilizată în cadrul diferitor ritualuri de găsire a ursitului, de îmbogăţire, de fertilitate, de ajutor la dans etc., mătrăguna este utilizată astfel în practici magice, iar ritualurile în care este implicată aceasta apar încă de la săparea plantei: mătrăguna, conform tradiţiei populare, trebuie săpată de şapte femei, dintr-o pădure unde nu se aude cântatul cocoşilor; în unele practici, fetelor care sapă mătrăguna le sunt luate hainele şi astfel rămân dezbrăcate, observându-se impactul unei nudităţi magice, pe care fetele nu trebuie să o tulbure, întrucât orice zgomot ar putea anula efectul magic al mătrăgunei. Dacă ne referim la antropomorfismul acestei plante, multe credinţe susţin că partea mătrăgunei care conţine otrava cea mai puternică este acea parte a rădăcinii care seamănă cu forma unei mâini sau cu un chip de diavol.

[2] Mircea Eliade, *Şamanismul şi tehnicile arhaice ale extazului*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1997.
[3] Patrick Drouot, *Şamanul, fizicianul şi misticul*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2003, pp. 62-63.

Aşa cum susţina legenda pe care o expune Pamfil Bilţiu citându-l pe Ion Vancea, „la origine, mătrăguna a fost o fată, fapt ce ne evidenţiază înaltul grad de antropomorfizare a buruienii. Ca urmare a încălcării unei interdicţii, prin blestem, această fată mare a fost metamorfozată în plantă şi blestemată să nu mai poate fi femeie şi să stea în codrii singură. […] Legenda ne certifică, aşa cum sublinia Mircea Eliade, legătura ei cu sexualitatea neîncepută, cu virginitatea."[4]

De multe ori, mătrăguna a fost confundată cu măselariţa, însă aceasta din urmă nu avea efect puternic ca al mătrăgunei, fiind folosită în mod special în anumite remedii medicale; involuntar, consumată în exces, aceasta ar fi provocat un somn puternic sau chiar nebunie (de aceea, în limbajul popular se numeşte şi *nebunariţă*) prin paralizarea centrilor nervoşi, mai ales atunci când aceste plante erau combinate cu alcoolul (în special cu vinul sau ţuica). De aceea, există multe legende în Bucovina, aflate de la respondenţii intervievaţi, cu privire la certurile provocate de băutura otrăvită: de pildă, fiindcă în Bucovina a existat o comunitate numeroasă de evrei, considerându-i pe aceştia că sunt afacerişti şi că înşală în afaceri, românii au spus despre „jidani" că ar otrăvi băutura cu anumite substanţe toxice (mătrăgună, opium, cucută etc.). Andrei Oişteanu demontează însă această legendă despre evrei cu exemple obiective, însă nu vom intra în detalii prea mari (vezi *Imaginea evreului în cultura română*, capitolul *Legenda otrăvirii băuturilor* pp. 185-195): utilizarea plantelor psihotrope în cadrul băuturilor alcoolice avea un motiv obiectiv: de a le face mai tari; preoţii ortodocşi bucovineni însă îi acuză pe evrei că ar vinde prea multă băutură românilor, tocmai pentru că aceste plante din băuturi provocau dependenţă. În acest sens, în folclorul literar există multe doine şi balade care se păstrează până astăzi şi care surprind tânguirea şi tristeţea românilor care au fost „traşi pe sfoară" de cârciumarii evrei („jidovi"). Acelaşi lucru se întâmpla însă la toţi cârciumarii din Regat sau la vrăjitoare, însă evreii erau desconsideraţi în mod special, fiind o minoritate şi profitând, aşa cum susţin românii, de patima băuturii acestora, loviţi astfel de fatalitate.

În termenii psihologiei analitice freudiene, plantele psihotrope ar putea ajuta la o manifestare a suprimării *angoasei în cadrul civilizaţiei,* prin crearea unui spaţiu psihic în care omul primeşte o libertate absolută, o stare asemenea unui vid psihologic în care se simte în extaz, într-un proces de aşa-numită regăsire a unui echilibru interior. Acest lucru se poate observa şi în cadrul multor mişcări de masă culturale sau *contra*-culturale (cum ar fi, de pildă, mişcarea *hippie*), în cadrul cărora, adepţii consumă halucinogene în diferite ritualuri, formând astfel un cadru ocult în interiorul căruia au loc numeroase experienţe, prin care se realizează în special, conform acestora, ieşiri fizice din câmpul corporalităţii. Consumul acestor opiacee vine la pachet cu un nonconformism sexual, aşa cum vom vedea, mai târziu, că se petrece în acţiunea romanului *Orbitor,* scris de Mircea Cărtărescu.

Consumul plantelor psihotrope şi a narcoticelor nu conduce către ideea de eliminare a sacrului din cadrul mentalului colectiv. Din contra, aşa com observăm în cadrul folclorul şi al mitologiilor, în interiorul societăţilor conduse de şamani sau în

[4] Pamfil Bilţiu, *Studii de etnologie românească, vol. 2*, Editura Saeculum I.O., Bucureşti, 2004, p. 82.

cadrul grupurilor în care există vraci sau oameni care au fost iniţiaţi prin anumite experienţe extatice, consumul opiaceelor este asociat cu existenţa anumitor delimitări ale sacralităţii, în care se întâlneşte o spiritualitate care se raportează la un ezoterism pe care specialiştii îl pun fie pe seama unei revelaţii cu adevărat credibile pe baza căreia s-a format astfel la un moment dat o religie sau, de cealaltă parte, pe baza unui delir psihotrop, aşa cum susţine, de pildă, Corin Braga: „În definitiv, nicio religie nu s-a constituit printr-o manifestare nemijlocită şi continuă, măsurabilă fizic, a sacrului în faţa unei mase compacte de oameni, ci intermediat, prin revelaţiile avute de un profet sau de un mesia. Or, cine poate decide cât din aceste revelaţii sunt viziuni credibile ale unei suprarealităţi efective sau sunt halucinaţii psihologice şi deliruri psihotrope, cât sunt transcrieri fidele şi cât sunt adaptări şi sistematizări ulterioare, sau invenţii pure?[…] Refulat de mentalitatea pozitivistă, raţionalistă şi atee, sacrul se întoarce prin religii *New Age* în care plantele halucinogene şi cercetările asupra aparatului cerebral contribuie în egală măsură la deconspirarea certitudinii realităţii.”[5]

Adela Dinu observă într-un articol despre opiomanie în romanul *Orbitor* al lui Mircea Cărtărescu efectele negative ale consumului macului în exces într-o societate de ţărani, care îi face pe aceştia să iasă din spaţiul comun şi să se comporte într-un mod brutal şi animalic, încercând o sexualitate profanatoare prin nerespectarea multor tabu-uri existente în mentalul colectiv, încălcând astfel cultul strămoşilor din munţii Rodopilor. Pentru a restabili ordinea universală în cadrul anului macului, este necesară o criză sacrificială, printr-o practică ritualică: umbra unui copil în formă de cruce trebuie să se „sacrifice” în apele învolburate ale Dunării. Purificarea totală are loc atunci când comunitatea se mută într-un alt spaţiu, unde poate scăpa astfel de zona malefică în care au consumat macul, ca element care a declanşat întregul haos halucinogen: „*Şi toţi, flăcăi şi fete, gospodari şi neveste, şi-au scos bundele şi cămeşile şi s-au împreunat de-a valma, printre câini şi copii, mamă cu fiu, tată cu fiică, frate cu soră, şi-aşa au ţinut-o, cu pupilele largi cât irişii ochilor, cu o sudoare limpede şi-ngheţată picurându-le de pe obraji, până când moartea s-a arătat, întâi blândă ca sucul de struguri, apoi aspră ca vinul negru.*“[6] Pare a exista aici un exemplu de intoxicare involuntară, la fel cum s-a întâmplat de pildă, într-o povestire relatată de Oişteanu, în care un grup de oameni din Antichitate, din zona Mării Negre au fost „infestaţi” cu stări de nebunie din cauza consumului unei mieri provenite de la nişte albine care îşi luau nectarul din floarea de rododendron, bogată în substanţe psihotrope. Un alt exemplu de intoxicare periculoasă, de data aceasta cu o substanţă asemănătoare LSD-ului, a putut fi observat în Europa în consumul pâinii, încât ţăranii nu au ştiut că aşa-numita ciupercă a *cornului-de-secară* conţinea substanţe psihotrope puternice; la fel se întâmpla şi cu neghina; existenţa substanţei afrodisiace în conţinutul acestei ciuperci a făcut ca din consumul involuntar să se transforme ulterior, într-unul voit; ajungând şi în spaţiul românesc, *cornul secarei* a fost utilizat, aşa cum am văzut mai sus în cazul cârciumarilor, în prepararea rachiurilor, de aceea există aşa-

[5] Corin Braga, *Shamanismul postmodern (cazul Carlos Castaneda)*, Caietele Echinox, Universitatea Babeş Bolyai, Cluj-Napoca, 2005, p. 8 şi p. 84.
[6] Mircea Cărtărescu, *Orbitor. Aripa stângă*, Bucureşti, Humanitas, 2004, *apud* Adela Dinu, *Anul macului. Opiomanie şi criză sacrificială*, Revista Transilvania, Sibiu, nr. 11, 2009, p. 79.

numita *secărică,* o băutură alcoolică realizată din secară şi alte plante, existând numeroase cazuri de intoxicare colectivă, dacă secara din care era realizată băutura conţinea ciuperca numită mai sus, ajungându-se, în cele din urmă la boala numită *ergotism*.

O altă plantă cu efecte halucinogene este cânepa (sau aşa cum este cunoscută în altă variante, *cannabis*-ul). Nu este vorba, în primă fază a utilizării acesteia pe teren românesc despre *cannabis indica,* varianta foarte puternică în substanţe psihoactive pe care o cunoaştem noi astăzi. Iniţial, conform studiilor lui Oişteanu, tracii foloseau pe teritoriul ţării noastre un soi de seminţe de cânepă pe care le utilizau la evenimente importante din viaţa acestora (nuntă, petreceri, înmormântări etc.): aruncate în focurile ritualice în jurul cărora se strângeau, aceste seminţe emanau un miros puternic care oferea o stare de euforie şi de veselie asemenea celei provocate de consumul vinului. În rest, cânepa cultivată în spaţiul carpato-dunărean era utilizată ca plantă textilă, însă s-au produs de-a lungul timpului numeroase polemici, întrucât iniţial se credea că există două specii, *cannabis indica* şi *cannabis sativa* (în Europa). Unii specialişti au ajuns însă la concluzia că este de fapt aceeaşi specie, însă în funcţie de condiţiile climaterice, cea care se cultivă în India este mult mai bogată în substanţe psihotrope. Andrei Oişteanu expune cea mai veche atestare documentară a ritualurilor de utilizare a seminţelor de cânepă în spaţiul carpato-dunărean, încă din secolul al V-lea, conform lui Herodot, în cadrul unui ritual funerar, unde se construiau corturi speciale exercitării ritualurilor de fumigaţie cu cannabis: „Sciţii iau aşadar sămânţă de cânepă, se strecoară sub cortul făcut din pături şi aruncă sămânţa peste pietrele încinse. Sămânţa aruncată [peste pietre] scoate un fum parfumat şi se face atâta abur, încât nicio baie elinească de abur n-ar putea să o întreacă. Ameţiţi de dogoarea aburului, sciţii se apucă să urle. Aceasta ţine loc de baie, căci trupul nu şi-l spală cu apă niciodată (Herodot, *Istorii*, lV, 73-75).”[7]

Specialiştii susţin însă că Herodot confundă aici două obiceiuri distincte: este vorba atât despre realizarea unei aşa-numite băi cu abur, un ritual de purificare a populaţiei pe de o parte, dar şi o manifestare din cadrul ritualului de înmormântare, unde sciţii, aflaţi sub influenţa aburului rezultat din seminţele de cânepă scoteau anumite urlete, pe care specialiştii le-au considerat a fi bocete, prin care se credea că poate fi alungat de la aceştia spiritul mortului.

În folcloristica românească, macul este o altă plantă cu proprietăţi psihotrope; de pildă, acesta era utilizat ca remediu pentru insomnii, în combinaţie cu vinul. O altă legendă consemnată de Oişteanu, citându-l pe Mircea Mihăieş, este reprezentată de modalitatea în care femeile ardelence îşi adormeau copiii, oferindu-le mac într-o batistă pe care o răsuceau bine, iar apoi copiii „sugeau ca nişte viţeluşi cuminţi”. După acest consum, copiii adormeau aproape instant.

Nu putem neglija nici legătura dintre lumea văzută şi cea nevăzută, la baza căreia narcoticele au reprezentat o posibilitate de îndeplinire a unor practici magico-ritualice. Un exemplu elocvent pot fi colăceii-mucenici care se fac pe data de 9 martie şi care la

[7] Andrei Oişteanu, *Ordine şi haos. Mit şi magie în cultura tradiţională românească*, ediţia a ll-a, revăzută, adăugită şi ilustrată, Editura Polirom, Iaşi, 2013, p. 438.

bază se pregăteau din seminţe de cânepă şi se dădeau „de sufletul morţilor”. Genul acestor colăcei care se realizează cu lapte, miere şi la care se adaugă o plantă narcotică poartă denumirea, conform lui Andrei Oişteanu, de „prăjitura morţilor” (dacă ne orientăm atenţia asupra legendelor şi a literaturii, vom vedea că există numeroase povestiri în care sunt prezente narcoticele: de pildă „pentru a putea pătrunde în Infern, Enea îi oferă Cerberului o turtă de făină cu miere şi foi de mac (*Papaver somniferum*). Dragonul care păzea grădina Hesperidelor este răpus dându-i-se miere amestecată cu opium (Virgiliu, Eneida), iar dragonul care păzea „lâna de aur” este învins după ce Iason „îl stropeşte cu iarbă cu soc adormitor” (Ovidiu, *Metamorfoze*, Vll). […] Ulise invocă sufletele morţilor făcând o libaţie de făină, apă, miere şi vin (Homer, *Odiseea*, Xl, 34-37).”[8] În mitologiile universale, s-a format o regulă prin care zeii purtau o cunună făcută dintr-o plantă narcotică pe care şi-o administrau adepţii zeului respectiv; de aceea, de pildă, la Dionysos exista pe cap o cunună de iederă şi de viţă-de-vie; în mitologia românească, ielele aveau pe frunte o cunună realizată din flori de mac, iar în mână au fuioare din cânepă pe care le torc; alte variante chiar în părul acestora se regăseşte cânepa.

Haşişul, un extract din planta de *cannabis indica* în combinaţie cu opiumului, reprezintă unul dintre cele mai puternice droguri asupra cărora au insistat atât vracii de-a lungul timpului, cât şi scriitorii care l-au descris în studiile sau în operele lor. Charles Baudelaire susţinea despre acesta că ar fi asemenea unui *diavol dezordonat* şi că are un efect care îl întrece cu mult pe acela al opiumului. Este interesantă şi etimologia cuvântului care la origine se numea *kiphos,* cu variantele *kief, kif.* Pornind de la acest lucru, putem ajunge şi la semnificaţia argotică a românescului *chef: a trage un chef cu cineva,* deci a se simţi bine şi a trăi într-o atmosferă euforică, ce te face să uiţi de probleme. Andrei Oişteanu explică că *a face un chef* nu înseamnă doar o abundenţă de mâncare şi băutură, iar ca exemplu oferă un citat din povestea *Ivan Turbincă* a lui Ion Creangă, unde personajul *chefuieşte* în iad cu dracii, prin consumul de tutun, alcool puternic, muzică şi multe femei. Haşişul produce astfel o beatitudine absolută care însă poate fi letală, chiar dacă unii au asemănat efectele haşişului cu vederea paradisului. Efectele haşişului pot fi însă şi negative şi au fost consemnate în cadrul anumitor practici realizate de şamani sau vrăjitori; în cadrul transei extatice, aceştia, prin intermediul haşişului, mimează moartea simbolică şi renaşterea pentru salvarea lumii, practică întâlnită chiar şi în ritualul căluşarilor care uneori realizau anestezii cu ajutorul seminţelor provenite de la cânepă. La vracii din spaţiul românesc aceste transe se aseamănă cu cele ale şamanilor africani, ca semnele care apar şi în cazul epilepsiei: „mimică, tremurături ale membrelor, zbateri convulsive, cădere la pământ şi un somn letargic (mortuis similiores) de câteva ore. Când se trezeşte, vrăjitorul îşi povesteşte visele. […] În practicile lor ritual-terapeutice, căluşarii se folosesc şi de anumite plante medicinale, unele cu virtuţi psihotrope: mai ales pelin, dar şi usturoi, avrămeasă, sânziene etc.”[9]

[8] *Ibidem*, p. 476.
[9] *Ibidem*, p. 470.

Dacă raportăm toate plantele psihotrope prezentate până acum la mitologie, vom observa că acestea, de la începutul lumii, au fost un produs rezultat sub influenţă demonică, întrucât unele legende susţin că la începutul lumii, în urma pasului diavolului creştea mătrăgună, ciumăfaie şi alte plante cu proprietăţi negative, iar pe unde călca Dumnezeu creşteau doar flori. Dacă omul a învăţat să utilizeze plantele psihotrope şi în scopuri medicinale sau magico-rituale, nu trebuie să ne mire, întrucât raportat la mitologia cosmogonică a naşterii lumilor, la baza universul a stat frăţia gemelară primordială a Fârtatelui şi Nefârtatelui care se generau reciproc din haosul primordial; ce crea unul, celălalt distrugea, fapt care dovedeşte, din punct de vedere mitologic, că la începutul lumii a fost un eveniment care a făcut ca produsul creaţiei ulterioare să nu fie pur, să fie alterat şi astfel omul a trebuit să găsească diverse soluţii.

Licorile sau alifiile halucinogene nu lipsesc din legendele poporului român, fiind întâlnite mai ales în legendele legate de vrăjitoare şi de femei în general care fac farmece. Vrăjitoarele se dau cu o alifie (unsoare în limbaj popular), pentru a le facilita ieşirea cu uşurinţă pe horn, după care încalecă pe o coadă de mătură. Se poate observa în această credinţă o practică a aşa-numitului *regressum ad uterum,* prin care vrăjitoarele, chinuindu-se să iasă pe hornul strâmt, ies în văzduh ca într-un nou univers în care, în mod halucinant sau nu, zborul acestora devine magic.

Culianu[10], în studiile sale despre magie şi ritualuri ale vrăjitoarelor, susţine că femeile care făceau vrăji ungeau cu alifii realizate din substanţe narcotice chiar şi cozile de mătură pe care ar fi trebuit să zboare, iar astfel putem observa anumite aspecte erotico-magice în aceste practici: prin încălecarea pe coada măturii sau pe limbile de meliţă, vrăjitoarele sunt puse în situaţia de a strânge între coapse lemnul respectiv, iar astfel proprietăţile psihotrope ale alifiei cu care a fost uns lemnul puteau fi transferate asupra psihicului acestora, prin contactul alifiei cu zona intimă sensibilă, fapt care le făcea să delireze, să aibă experienţe orgasmice şi chiar să îşi imagineze că pot zbura.

Multe dintre plantele psihotrope au fost folosite de-a lungul timpului controlat, mai ales de către persoane iniţiate sau de către vrăjitori, care au vrut să trăiască întâmplări supranaturale, ajungând până la aşa-numita *catalepsie*, ca o manifestare a unei practici prin care corpul se desprinde temporar de suflet.

Fie că sunt utilizate controlat, fie că are loc intoxicarea involuntară aşa cum am observat în exemplele de mai sus, cert este că plantele psihotrope au reprezentat un instrument prin care, iniţiaţi sau nu, oamenii au experimentat, pe lângă efectele medicale şi „leacurile băbeşti" o realitate metafizică, o senzaţie de descătuşare de sinele imediat şi de încercare a unor stări absolute la limita dintre real şi supranatural.

În folcloristica românească, plantele psihotrope au reprezentat un prilej de dezvoltare a unui sistem complex de credinţe şi ritualuri prin intermediul cărora omul, fie a fost victima efectului psihic negativ al acestora, fie a reuşit să le înveţe simbolistica şi să le utilizeze în scop personal, în diferite practici magice sau tratamente. Mitologia românească a demonstrat, atunci când vorbim de mătrăgună, măselariţă, corn de secară,

[10] Ioan Petru Culianu, *Eros şi magie în Renaştere. 1484*, prefaţă de Mircea Eliade, Editura Nemira, Bucureşti, 1999.

cânepă, mac, cannabis, haşiş sau de alte plante şi substanţe asemănătoare, că trăind în bună comuniune cu natura, omul arhaic a reuşit întotdeauna să îi interpreteze semnele şi să îi cunoască bunul mers. Cunoaşterea plantelor psihotrope nu trebuie înţeleasă aşadar ca un act ce ţine de intimitate, ci pornind de la surse istorice, literare sau antropologice, este necesar să înţelegem rolul pe care narcoticele le-au avut în viaţa omului.

BIBLIOGRAFIE

Bilţiu, Pamfil, *Studii de etnologie românească, vol. 2*, Editura Saeculum I.O., Bucureşti, 2004.
Braga, Corin, *Shamanismul postmodern (cazul Carlos Castaneda)*, Caietele Echinox, Universitatea Babeş Bolyai, Cluj-Napoca, 2005.
Culianu, Ioan Petru, *Eros şi magie în Renaştere. 1484*, prefaţă de Mircea Eliade, Editura Nemira, Bucureşti, 1999.
Dinu, Adela, *Anul macului. Opiomanie şi criză sacrificială*, Revista Transilvania, Sibiu, nr. 11, 2009.
Drouot, Patrick, *Şamanul, fizicianul şi misticul*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2003.
Eliade, Mircea, *Şamanismul şi tehnicile arhaice ale extazului*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1997.
Malinowksi, Bronislaw, *Magie, ştiinţă şi religie*, Editura Moldova, Iaşi, 1993.
Oişteanu, Andrei, *Ordine şi haos. Mit şi magie în cultura tradiţională românească*, ediţia a ll-a, revăzută, adăugită şi ilustrată, Editura Polirom, Iaşi, 2013.

GURA SATULUI REVIEW - ROMANIAN LANGUAGE LITERARY PLATFORM IN ARAD

Diana BUNACIU
PhD Student, 1st year, „Aurel Vlaicu" University of Arad;
Paper coordinator: Prof. PhD Habil Carmen Neamțu

Abstract: The Gura Satului review, the first satire and humor publication issued in Arad in March 1871 after moving it's headquarters from Pesta, came to the fore at the turn of the XXth century, as a publishing national and local landmark. The magazine does more than making fun, by holding on to thorough principles accomplished by its copy editors and contributors despite numerous drawbacks such as the censorship imposed by the foreign rulers or financial worries. For 17 years (1871-1879; 1881; January 1890; 1901-1903; 1912-1914; 1934) the magazine was for the people in Arad, a catalyst of Romanian intellectual creativity by publishing both written literature and folklore, promoting young writers and cultural soirees, and a means for reflecting those times' reality tackled in satire and humor, in a period in which the Transylvanian history suffered numerous social and political convulsions. Last but not least, Gura Satului played an important role not only in entertainment by publishing humor literature, anecdotes, jokes but it also played a moralizing role by condemning social flaws with the aid of satire and pamphlet. But, above all, Gura Satului was a literary platform that stimulated creativity and the inclination towards literature, the reception and dissemination of the written text in Romanian language, the approach to different literary species.

Keywords: press, literature, satire, humor.

Gura Satului a reprezentat în cea de-a doua jumătate a secolului XIX şi prima jumătate a secolului XX una dintre cele mai importante reviste de umor şi satiră ale vremii, un reper în domeniul presei de satiră, datorită longevităţii, impactului, temelor abordate, dar şi personalităţilor cu care a colaborat. Cu sediul redacţional succesiv la Pesta, Arad, Gherla şi iar la Arad, revista a reuşit să îşi păstreze vie misiunea şi a continuat să apară mai bine de 20 de ani, într-un context istoric ostil, cu numeroase convulsii sociale şi politice. *Gura Satului* marchează *„perioada de eflorescenţă a presei satirice românești din Transilvania"*[1], fiind, totodată, una dintre cele mai populare reviste de satiră ale vremii.

Gura Satului şi-a asumat - ca mijloc de informare, delectare şi conştientizare -, atât un rol curajos de reflectare a realităţii vremii şi un rol moralizator prin condamnarea tarelor societăţii, precum viclenia, corupţia clasei politice, demagogia, duplicitatea, încălcarea valorilor creştine sau alte aspecte negative ale societăţii, cât şi un rol de catalizator al creativităţii intelectuale româneşti şi de diseminator al unor mesaje populare.

[1] Livia Grămadă, *Presa satirică românească din Transilvania, 1860-1918*, *Antologie*, *studio introductiv*, *note*, *glosar şi anexe*, Editura Dacia, Cluj, 1974, p. 21.

Cu un caracter preponderent politic şi militant, mascat sub forme ale umorului şi ironiei, *Gura Satului* apare pentru prima dată la Pesta, în 5/17 ianuarie 1867, sub conducerea lui Iosif Vulcan, ca o continuare a revistei *Umoristul* (Pesta, 1863-1866).

Odată cu mutarea sediului redacţional de la Pesta, în martie 1871, *Gura Satului* devine prima revistă de satiră şi umor care a apărut la Arad. Prima serie a apărut timp de nouă ani, până în septembrie 1879, urmată de noi apariţii scurte, de câteva luni, în perioada ianuarie-iulie 1881 şi ianuarie 1890. Seria a doua a fost redactată între ianuarie 1901 şi aprilie 1903, urmată de o revenire în perioada ianuarie 1912 - septembrie 1914, ca supliment al ziarului *Poporul român*. În anul 1934, după două decenii de la ultima apariţie, *Gura Satului* vede pentru ultima dată lumina tiparului, ca supliment al ziarului *Înainte*. Astfel, revista *Gura Satului* a reprezentat pentru arădeni un instrument de divertisment, dar şi de conştientizare a evenimentelor vremii, timp de 17 ani. Perioada arădeană a fost cea mai longevivă, din cei 23 de ani de apariţie ai revistei.

Rolul unic al revistei în peisajul publicistic umoristic, după încetarea activităţii la Pesta, în aprilie 1872, a ziarului satiric *Priculiciul* (reapare la Timişoara pentru o scurtă perioadă, în martie-decembrie 1874) a fost evidenţiat şi într-o invitaţie de abonare la jurnalul glumeţ *Gura Satului*, *„unicu in feliulu seu de d'in cóce de Carpati”*[2]: *„In trecutu amu servitu caus'a nostra comune curatu romanesce, astu-feliu voimu a sî continua, sentiendu-ne indoitu indetoriti astu-feliu a continua, dupa ce espirandu „Priculiciulu," era singuri amu remasu pe acestu terenu”*[3].

Dacă în aceşti 10 ani, 1871-1879, respectiv 1881, revista *Gura Satului* a fost singura revista de satiră şi umor de limba română în Arad, în perioada celei de-a doua serii, în care publicaţia a fost redactată la Arad, între 1901-1903, peisajul publicistic arădean era completat de încă o revistă umoristică. *Vulturul. Revistă pentru umor şi satiră* a fost redactată în mai multe serii la Arad, Oradea şi Bucureşti.

Până la apariţia revistei *Gura Satului* la Arad, în 1871, configuraţia publicistică naţională a vremii a fost marcată de reviste satirice cu apariţii efemere sau activitate de durată.

Drumul presei de satiră de limba română a fost deschis la 28 februarie 1859, odată cu apariţia, la Bucureşti, a gazetei Tânţarul, sub redacţia lui C. A. Rosetti şi N. T. Orăşanu. Printr-un topos pamfletar, revista *„ironizează boierimea retrogradă şi puterile vecine care încearcă să se amestece în treburile interne ale ţării”*[4].

Presa de satiră se dezvoltă vertiginos în anii următori. Câteva luni mai târziu, în 23 iunie 1859, apare, sub redacţia lui N. T. Orăşanu, publicaţia satirică *Spiriduş*, cu o apariţie scurtă, de doar patru numere. Ca o continuare a publicaţiei *Spiriduş*, acelaşi autor editează săptămânalul satiric şi literar *Nichipercea* (23 iulie 1859 – mai 1879, cu întreruperi). Din cauza articolelor aspre la adresa conducerii, Orăşanu suferă cinci detenţii, iar publicaţia este suspendată de şase ori. În ciuda represaliilor suferite, revista continuă cu noi titluri: *Sarsailă*, *Ghimpele* şi *Urzicătorul*. Noi publicaţii umoristice şi satirice îşi fac apariţia în anii următori în peisajul publicisticii româneşti, cu articole

[2] Revista *Gura Satului*, nr. 28 din 9/21 iulie 1872, Arad, p. de titlu.
[3] *Ibidem*
[4] Marian Petcu, *Istoria jurnalismului din România în date*, Editura Polirom, Iaşi, 2012, p. 48.

politice, caricaturi, pamflete la adresa clasei conducătoare şi satire care amendează diverse nedreptăţi sociale, dar şi materiale umoristice sau literatură: *Bondarul* (1861, Iaşi), *Viespile* (1861, Bucureşti), *Catastihul Dracului sau Calendarul Satanii dăruit Moldaviei* (1861, Bucureşti), *Aghiuţă* (1863, Bucureşti), *Fulgerul. Ziar teatral, umoristic şi literar* (1864, Iaşi), *Şarivari român* (1865, Bucureşti), *Calendar literar şi umoristic* (1865, Bucureşti), *Satirul* (1866, Bucureşti), *Calendarul Dracului* (1866, Bucureşti), *Strechea* (1867, Bucureşti), *Viespea* (1868, Bucureşti), *Clopotele* (1868, Iaşi), *Rusaliile* (1868, Bacău), *Calendarul Scrânciobului* (1869, Bucureşti), *Coşniţa* (1870, Bacău), *Asmodeu* (1871, Bucureşti). Presă satirică în limba română apare şi la Pesta în această perioadă, prin apariţia gazetelor *Tutti frutti* (1861), *Strigoiul* (ianuarie – iunie 1862), *Vice-Strigoiul* (1862), redactate de Mircea Vasile Stănescu, sau *Umoristul* (1863), *Tanda-Manda* (1865), *Calendarul „Umoristului"* (1865, 1866), redactate de Iosif Vulcan.[5]

În acest context, îşi face apariţia, la Arad, în anul 1871, revista de umor şi satiră *Gura Satului*, ca un respiro proaspăt, un element de culoare, într-un cadru local dominat de reviste cu caracter bisericesc şi literar, dintre care amintim *Speranţa* (1869; 1871-1872), *Spicuitorul* (1882), *Minte şi Inimă* (1877-1878), *Viaţa Nouă* (1876), *Biserica şi Şcoala* (1877-1948).

Contextualizarea apariţiei şi evoluţiei revistei *Gura Satului* reprezintă un demers necesar pentru definirea specificului acesteia, înţelegerea glumelor pline de semnificaţii adânci, a adevărurilor ascunse printre rânduri. Configurarea contextului istoric, politic şi social într-o perioadă atât de efervescentă, cum a fost cea de la graniţa secolelor XIX şi XX, ne oferă o imagine completă a fundalului în care presa de satiră transilvăneană, în special cea arădeană, a luat contur şi s-a dezvoltat.

De la momentul apariţiei primelor publicaţii de presă, acestea au avut rolul de a oglindi evenimentele care se petrec în societate, de la cele politice şi economice, până la cele artistice; după cum sublinia şi Ion Gr. Cherciu, *„istoria presei unui popor se integrează exact în istoria generală a lui, ca o cumpănă sensibilă a vieţii culturale şi social-politice"*[6]. În acest context, amintim şi declaraţia lui Ion Breazu, care afirma că *„presa Transilvaniei a fost timp de un secol laboratorul uriaş al conştiinţei naţionale"*[7].

Astfel, şi politica editorială a revistei a fost strâns influenţată de marile evenimente politico-sociale ale vremii. Revista se angajează în lupta pentru apărarea drepturilor românilor transilvăneni, în susţinerea cauzei naţionale de unire şi eliberare a românilor din Ungaria, în contextul determinat de pierderea autonomiei şi alipirea Transilvaniei la Ungaria, contrar voinţei poporului român.

A doua jumătate a secolului XIX şi prima jumătate a secolului XX au fost pentru istoria Transilvaniei o perioadă de foarte intensă frământare socială şi politică. Dualismul austro-ungar instaurat în 1867 a însemnat o accentuare a tendinţei autorităţilor maghiare de impunere a unui set propriu de valori în cadrul Imperiului

[5] *Ibidem*
[6] Ion Gr. Cherciu, *Genuri şi specii publicistice în presa umoristică românească de la sfârşitul secolului al XIX-lea*, Cluj-Napoca, 2000, p. 6.
[7] Ion Breazu, *Literatura Transilvaniei*: *Studii. Articole. Conferinţe.,* Editura Casa Şcoalelor, Bucureşti, 1944, În Mircea Popa, Valentin Taşcu, *Istoria presei româneşti din Transilvania de la începuturi până în 1918*, Editura Tritonic, Bucureşti, 2003, p. 254.

Austro-Ungar, nu numai prin activităţi culturale specifice, ci şi printr-o politică de asimilare agresivă a minorităţilor naţionale din Transilvania. Pe de o parte, elita maghiară caută o ruptură totală de trecutul austriac şi o justificare a unei istorii maghiare glorioase printr-un şir de lucrări monografice susţinute de Guvernul de la Budapesta; pe de altă parte, asistăm la o perseverenţă în maghiarizarea numelor, în cenzurarea presei de naţionalitate, în descurajarea folosirii limbii române în administraţie, şcoli şi biserici. Pe acest fundal, lupta de rezistenţă românească se accentuează şi se manifestă prin intermediul presei politice, a presei de satiră, chiar a publicaţiilor religioase care denunţă şi descurajează printr-un topos pamfletar, ideologizat, printr-o critică făţişă la adresa susţinătorilor politicii maghiare, alinierea unor intelectuali români la politica oficială.

În acest context, în anul 1893, învăţătorul Gheorghe Bocu, din Şiştarovăţ, din comitatul Arad, redactează poezia lirică *Doina lui Lucaciu*, o adaptare a textului *Hora lui Roman*, scris de Iosif Vulcan, şi publicat în revista *Gura Satului*, la Pesta, în anul 1870. *Doina lui Lucaciu* devine în scurt timp un manifest public şi este cântată, chiar cu preţul unor sancţiuni date de instanţele de judecată românilor curajoşi, la şezători, serbări, întruniri săteşti.

Presa, şi cu precădere presa de satiră de limba română, îşi asumă rolul de catalizator al creativităţii intelectuale româneşti şi de diseminator al unor mesaje populare, într-un limbaj uşor accesibil. Românii nu fac doar haz de necaz, ci pregătesc prin activitatea publicistică foarte curajoasă, într-un context politic tulbure, un manifest social consistent, întărit de fiecare apariţie editorială. Obiectivul acestor reviste este acela de a contribui, într-un final, la coalizarea forţelor româneşti într-o mişcare de eliberare, care, în anul 1918, odată cu negocierile de la Arad, din 13-14 noiembrie, conduse de Iuliu Maniu, va determina organizarea, la Alba-Iulia, a Marii Adunări Naţionale.

După Unire, presa românească devine un instrument de consolidare a administraţiei româneşti, şi, în opinia noastră, una dintre cele mai importante funcţii ale sale în această perioadă, pe lângă cea de informare, este aceea de întărire a sentimentului de apartenenţă şi de validare a politicilor publice în România Mare.

În acest context, revista *Gura Satului* îşi asumă un caracter umoristico-satiric, însă subiectele pe care le tratează sunt cât se poate de serioase, cu implicaţii politice şi sociale profunde. Revista nu face doar haz de necaz, ci îşi asumă un rol curajos de informare a cititorilor despre realităţile noului stat austro-ungar, de denunţare a abuzurilor şi a corupţiei, de avertizare asupra politicii de dezbinare a Guvernului ungar, dar şi de păstrare şi perpetuare a spiritului românesc într-un context politic ostil.

Deşi se confruntă cu o legislaţie dură, restrictivă, cu îngrădiri aduse libertăţii de exprimare, odată cu reintroducerea Legei presei din 1848 în Ungaria dualistă, conducerea revistei reuşeşte să evite sancţiunile prin folosirea pamfletului ca armă împotriva cenzurii presei. Conform prevederilor paragrafului 6 din articolul de lege, *„cei*

care acţionau împotriva unităţii statului puteau fi condamnaţi la executarea unor pedepse cu închisoarea şi obligaţi să plătească amenzi considerabile"[8].

Deşi părea că revista le este dedicată ţăranilor, atât prin alegerea titlului, cât şi prin ilustraţiile prezentate încă de pe prima pagină care îl înfăţişează pe Iosif Vulcan, îmbrăcat în port popular românesc, adresându-se unor ţărani sau prin formule directe, de fapt, aceasta se adresa intelectualităţii laice şi clericale, care fiind la curent cu evoluţiile politice, era capabilă *„să citească printre rânduri şi să discearnă, mai adesea decât «cenzorii orbi» aluziile, nuanţele sau exprimările echivoce din articolele cu caracter subversiv"*[9].

Gura Satului nu a militat însă doar pentru apărarea drepturilor politice ale poporului român, ci şi pentru cultivarea limbii române, promovarea tinerelor talente sau a şezătorilor culturale.

În primul deceniu al perioadei arădene (până în 1881), revista este condusă de avocatul şi politicianul Mircea Stănescu, care se remarcase în domeniul presei de satiră încă din anul 1861, prin înfiinţarea foii umoristice *Tutti Fruti*, dar şi prin redactarea publicaţiilor cu acelaşi specific, *Strigoiul* şi *Vice-Strigoiul,* tipărite la Pesta, în 1862.

Ca urmare a îndatoririlor literare, Iosif Vulcan îi cedează revista lui Mircea Stănescu, în anul 1870. Momentul este marcat în numărul 26, din 1870, de poezia de rămas-bun a lui Iosif Vulcan: *„…Frunză verde de cicoare,/Cetitori şi cititoare/Şi voi toţi ce dragi mi-aţi fost,/Eu mă duc cu dorul vost,/Eu mă duc cu dorul greu,/Rămâneţi cu Dumnezeu!"*[10].

Odată cu preluarea conducerii revistei de către Mircea Stănescu, în anul 1870, politica editorială rămâne neschimbată, însă în urma mutării sediului de la Pesta la Arad, în martie 1871, observăm o uşoară diminuare a atacurile şi criticilor acide la adresa conducerii străine, iar revista începe să capete valenţe literare.

În primii ani ai perioadei arădene revista apare săptămânal, în fiecare duminică, cu un format de patru pagini şi subtitlul *Diurnalu glumetiu sociale-politicu-tocu*. Un exemplar costa 10 cruceri[11]. Din ianuarie 1873, apare în fiecare marţi, iar preţul revistei creşte la 15 cruceri. Redacţia încurajează cititorii, an de an, sub diverse forme creative, publicate de obicei pe prima pagină, să îşi reînnoiască abonamentele. Proprietarul M. V. Stănescu, le transmite cititorilor, printr-un mesaj publicat în numărul 22, din septembrie 1879, să se aboneze la *Gura Satului*, ca la un leac împotriva supărării: *„toţi cei superaţi, necăşiţi, amăriţi, melancolici, pesimişti, nevoiti, nemulţiumiţi, desperaţi, cu cesu slabu, şi de acesti'a se voru fi aflându mai mulţi în lume, şi mai alesu în asta ţiera, să recurgă la noi, şi-i vomu scăpa de bola. Recept'a sigura este: a se abona pentru veselu Gur'a Satului (...)"*[12]

---

[8] Daciana Marinescu, *Gura satului (1868-1871) – O foaie din Austro-Ungaria*, Editura Pro Universitaria, București, 2014, p. 249.
[9] *Ibidem*, p. 54.
[10] *Apud* Iulian Negrilă, *Presa literară românească arădeană şi Marea Unire*, Editura Gutenberg, Arad, 1993, p. 42.
[11] Monedă mică de argint, mai târziu de aramă, care a circulat în sudul Germaniei, în Austro-Ungaria, în Transilvania şi în Bucovina până la sfârşitul sec. XIX, valorând a suta parte dintr-un fiorin (Sursă: *Dicţionarul explicativ al limbii române (ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Academia Română, Institutul de Lingvistică),* Editura Univers Enciclopedic Gold, 2009).
[12] Revista *Gura Satului*, nr. 22 din 20 septembrie 1879, Arad, p. 74.

În numărul 46, din 18/30 noiembrie 1875, redacţia atrage atenţia cititorilor asupra problemelor financiare cu care se confruntă inclusiv prin schimbarea subtitlului revistei în *Diurnalu glumetiu in timpuri grele sî seriose*, iar în numărul 47, din 25 noiembrie/7 decembrie, revista apare cu subtitlul *Diurnalu glumetiu sociale politicu-tocu in tempuri bune ca in cele grele, de o potriva,* urmând ca de la numărul următor să revină la subtitlul iniţial.

În primul număr din anul 1877, redacţia anunţă ca foaia va apărea de două ori pe lună *„pone la regulare; èra de aici in colo o data pe septemana, ca sì pone acilea: marti"*[13].

Revista s-a adresat prin intermediul unor rubrici permanente, cu ştiri cotidiene, satiră socială, corespondenţe cu cititorii, mica publicitate, dialoguri imaginare: *Gaoci de oue roşii – aflate la uşia sinodului*, *Trenc'a şi Flenc'a, Tand'a si Mand'a*, *Meliţi'a redacţiunei*, *Publicaţiuni*, *A. şi B.*, *Ciguri-Miguri*, *Meditaţii filosofice, Ursici, Toc'a redacţiunei, Magazinulu lui Gur'a Satului, Gur'a Satului in dîet'a Ungariei, Colţi de dinţi, Talmesîu-balmesîu, Càrtiariulu satului, Concursu., Dobasîulu satului, Bolundaici, Negru pe Albu, D'in literatura, Post'a satului, Nemicuri, Literatura sî lătrătura, Gur'a intieleptului, Gur'a lumei, Gur' a orasîului, Popa Bontilă, Dascălul Pampu, Ecouri.*

Pentru a-şi informa cititorii despre evoluţiile de pe scena politică şi evenimentele locale, revista are colaboratori cu care comunică inclusiv prin intermediul rubricii permanente *Tóc'a Redacţiei sì a Aministratiei*: *„Dlui A în Gratiu: Comunicatului Dtele celu lungu încă nu l'amu cetitu de totu, că-ci suntemu năpădiţi cu materialu d'in tote părţile. Încă de amu ave şi colectaţi atâtu de zeloşi precum avemu colaboratori estranei!"*[14]

Alături de articolele satirice nesemnate şi de cele asumate de „redacţiunea" *Gura Satului*, întâlnim şi texte semnate cu pseudonime, precum: Cotrihaitia, Ţibulu, Strolea lui Nahoada – peţitoriu de juni, Rigorusulu teologicu, Speriatu, V. Fuste, Lipovanu, Ler, Aristarch, Vedetot, Gerilă, Un alegător, Pepelea etc.

Ca modalităţi de exprimare reţinem satira, pamfletul, caricatura, epistola (*Epistolele lui Păcală către Tândală*), elegia (*Elegie de pe la Logosiu*, în numărul 24, din 25/13 iunie 1871), fabula (*Leulu, canelé şi vulpea*, în numărul 2, din 27 ian/9 febr 1881, *Lupulu sî momiti'a,* respectiv *Mor'a de ventu*, în numărul 47, din 25 noiembrie/7 decembrie 1875), parodia, numită în revistă *imitaţiune* (*Hor'a Unirei*, în numărul 6, din 6/18 februarie 1872), dialogul imaginar (*Discursu diplomaticu între Beuszt şi Biszmark*, în numărul 33, din 13/27 august 1871), cronica, în rubrica permanentă *Teatru Nationalu in Aradu*, nuvela (*Pop'a Vasilie. Poveste fai'a mintiuna, in forma de noveleta moderna, dedicate celoru cari se cuvine.* — în numărul 46, din 14/26 noiembrie 1872), epigrama, reclama, anunţul.

În paginile revistei întâlnim numeroase creaţii populare, sub diverse forme: *Descântături poporale românești*, în numărul 36, din 5/17 septembrie 1872, *Descantaturi românesci de prin tote colţurile*, în numărul 40, din 3/15 octombrie 1872, *Doine de sub tiermurii Bistriei*, în numărul 36, din 5/17 septembrie 1872, *Odă catra dascalii honvedi*, în numărul 36, din 5/17 septembrie, *Doine de sub Viele Logosului*, în

[13] Revista *Gura Satului*, nr. 1 din 15/27 ianuarie 1877, Arad, p. de titlu.
[14] Revista *Gura Satului*, nr. 6 din 6/18 februarie 1873, Arad, p. 24.

numărul 19, din 7/19 mai 1872, *Doine de prin militia*, în numărul 7, din 13/25 februarie 1873, *Pescele pe brezda* (poveste populară), în numărul 45, din 7/19 noiembrie 1872, cântece populare umoristice (*PISTRITII .— Cantioneta , esecutata de Badea G. Satului.* — în numărul 27, din 2/14 iulie 1874), dar şi ghicitori, colinde, proverbe.

În numărul 11, din 18/30 martie 1875, redacţia îşi exprimă intenţia de a publica mai mult folclor în paginile revistei printr-o notă de subsol la *Horea feteloru betrane — Cantecu poporalu umoristicu d'intre Crisîuri*, care spunea: *„In decursulu anului acestui'a vomu publica mai desu d'in poesiele poporali umoristice, desî cunoscute, dér' netiparite inca; pentru acea rogâmu pre domnii nostri cola boratori estranei, sà adune càtu de multe asemene poesîi”*[15].

Alături de folclor, *Gura Satului* publică şi literatură română originală. Creaţiilor unor autori precum Ioan Slavici, Alexandru Macedonski, Francisc Hossu Longin, dar şi textele lui Mircea Stănescu sau Iosif Vulcan ridică prestigiul literar al revistei. Printre numeroasele creaţii literare originale publicate se regăsesc inclusiv două dintre fabulele lui Grigore Alexandrescu: *Toporul şi Pădurea*, în numărul 22, din 28 mai/9 iunie 1874, respectiv *Boul şi viţelul*, în numărul 19, din 7/19 mai 1874. În paginile revistei a fost publicată, în mai multe numere, povestea *Soacra cu trei nurori*, a lui Ion Creangă, iar anul 1878 a apărut *Ivanu Turbincă*, poveste a aceluiaşi autor preluată din *Convorbiri literare*.

În revistă întâlnim inclusiv creaţii aparţinând genului dramatic, precum *Speranţi'a naţiunei. Laşitate natiunale comico-tragică în trei acte,* publicat în numărul 15, din 9/21 aprilie 1872, *Siaruti'a. Comedîa originale într-un actu*, de Scovarda Gavrila, publicată în numărul 16, din 16/28 aprilie 1872, *Complecsu elementalu – faptu comico-tragicu in III acte-*, în numerele 17-20, din 4/16 mai; 25 mai/6 iunie 1876, *Presidentulu demisionatu. Tragi-comedîa in unu actu sî in versuri*, în numărul 4, din 20 martie 1879.

Un loc aparte îl ocupă colaborarea lui Ioan Slavici. În numărul 15, din 10/22 aprilie 1873, *Gura Satului* anunţă pe prima pagină începerea colabării cu Ioan Slavici: *„Cu inceputulu actualului triluniu amu angagiatu la diurnalulu nostru pre dlu Ioanu Slaviciu, jurist absolutu de Vien'a ca colaboratoriu internu regulariu”*[16].

Aflăm din volumul lui Iulian Negrilă, *Presa literară românească arădeană şi Marea Unire*, că Slavici a semnat articole cu pseudonime precum Ioannu Slaviciu-Borlescu, Ioan Ciocîrlan, Ioani Lenei Savului a lui Mihai Bogii, Laviciu Nipocopo, Nasone Slavix, V. de Cucurează, Cioflincu, Cotrihaiţa, Alarie Tancici, Florea Fichi, Sfătosu, Văşieşu, Manda, Moş Niţă, Păcală, Stan Păţitu[17].

Odată cu începerea colaborării lui Ioan Slavici la *Gura Satului*, remarcăm o accentuare a caracterului literar al revistei. Slavici publică atât proză *(„Mosîu-Nitia" - asupra stariloru nostre,* în mai multe numere consecutive din anul 1873), cât şi versuri (*Unu cismariu pleca de-acasa,/Dar'nu spune la nevésta,/Cumcà elu merge sà 'nghitie/Peste drumu cate-va itie;/Cà-ci de-ăr spune, dieu nu-lu lasa,/Fiindu-cà ea-e stepana 'n casa,/Er' barbatulu habaucu,/Care sta cam sub papucu*[18]).

[15] Revista *Gura Satului*, nr. 11 din 18/30 martie 1875, Arad, p. de titlu.
[16] Revista *Gura Satului*, nr. 15 din 10/22 aprilie 1873, Arad, p. de titlu.
[17] Iulian Negrilă, *op.cit.*, p. 47.
[18] Revista *Gura Satului*, nr. 10, din 6/18 martie 1873, Arad, p. 1.

Dintre textele semnate de Slavici se distinge romanul tragic în cinci părţi, *Revoluţia d'in Perlesci.* Prima parte este publicată în numărul 14, din 3/15 aprilie 1873, cu următoarea notă de subsol *„recomandamu publicului in deosebita atentia acestu picantu romanu, ce are să apare in mai multi nri cu ilustratiuni"*[19] Romanul are la bază fapte reale, prezentate într-o formă mascată, aşa cum impunea situaţia. Slavici narează abuzurile administraţiei ungare din Pîrleşti (Păulişul de astăzi), care au condus la o răzvrătire a sătenilor. Accentul este pus pe reacţia autorităţilor de stat în faţa revoltei neaşteptate a celor asupriţi. Slavici ironizează răspunsul reprezentanţilor administraţiei, care au fost nevoiţi să fugă din primărie, sărind pe geam, în faţa furiei localnicilor. Ultima parte a lucrării literare este publicată în 2 iunie, aceasta fiind *„cea mai întinsă lucrare întâlnită în foaia arădeană"*[20].

Seria a doua a revistei apare la începutul secolului XX, prin eforturile avocatului Ioan Suciu (proprietar şi editor) şi ale gazetarului Nicolae Ştefu, cunoscut sub pseudonimul Nicu Stejărel (redactor-responsabil). Din luna octombrie 1901, funcţia de redactor-responsabil este preluată de Stan Urzică. Cu rubrici noi şi un format de 8 pagini, revista apare în data de 1 şi 15 a fiecărei luni, iar abonamentului este de şase coroane pe un an, respectiv trei coroane pe jumătate de an. După 20 de ani de la apariţia ultimului număr, revista îşi reia misiunea începută de Iosif Vulcan şi Mircea Stănescu: *„doue-zeci de ani s'au dus/ De când nimic n'am mai spus;/ Căci de jale-am fost cuprins,/ Jale ce-abea vremea a stins:/ După vechiul meu stăpân/ Stănescu, bravul Român!/ Acum doliul a trecut/ Şi eu de nou Ve salut*[21].

În primul număr al celei de-a doua serii a revistei, care apare la Arad, după două decenii, regăsim pe prima pagină, într-un omagiu dedicat fondatorului Mircea Stănescu, scopul declarat al publicaţiei, care *„veghea asupra moravurilor politice şi sociale"*[22], *„lupta pentru îndreptarea relelor şi cultivarea virtuţilor în sînul societăţii româneşti"*[23] şi făcea cititorii să râdă *„nu cu răutatea care ofensează, ci cu umorul şi satira care îndreptează"*[24].

Pe lângă cele două serii, între anii 1867-1881 şi 1901-1903, au mai existat apariţii sporadice. *Gura Satului* a reapărut pentru scurt timp la începutul anului 1890, în urma efortului lui Ioan Russu-Şirianu. Între ianuarie 1912-septembrie 1914 a apărut ca supliment al *Poporului român*, iar începând cu 1934 a fost suplimentul ziarului *Înainte*.[25]

Timp de 17 ani (1871-1879; 1881; ianuarie 1890; 1901-1903; 1912-1914; 1934), revista *Gura Satului* a reprezentat pentru arădeni atât un catalizator al creativităţii intelectuale româneşti, prin publicarea de opere literare culte şi populare, promovarea tinerelor talente sau a şezătorilor culturale, cât şi un instrument de reflectare a realităţii vremii. Nu în ultimul rând, *Gura Satului* a avut un rol de divertisment atât prin

[19] Revista *Gura Satului*, nr 14 din 3/15 aprilie 1873, Arad, p. 54.
[20] Dimitire Vatamaniuc, *Ioan Slavici şi lumea prin care a trecut*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1968, p. 150.
[21] Revista *Gura Satului*, nr. 1 din 1 ianuarie 1901, Arad, p. de titlu.
[22] *Ibidem*
[23] *Ibidem*
[24] *Ibidem*
[25] Iulian Negrilă, *op.cit.*, p. 41.

publicarea de literatură umoristică, anecdote, bancuri, glume, dar a fost şi un compas moral, prin condamnarea tarelor societăţii, cu ajutorul unor arme precum satira şi pamfletul. Dar, înainte de toate, *Gura Satului* a fost o platformă literară care a stimulat creativitatea şi înclinaţia înspre literatura cultă, receptarea şi diseminarea textului scris în limba română, abordarea diferitelor specii literare, precum povestirea, nuvela, schiţa, snoava.

În concluzie, opinăm că revista *Gura Satului* a reprezentat în epocă o platformă literară incipientă, într-un context cultural, social şi politic în care intelectualitatea română căuta mijloace de exprimare. Suportul revistei a fost, după părerea noastră, cu atât mai important cu cât cheltuielile cu editarea unor cărţi erau prohibitive în cazul unei părţi a elitei româneşti care s-a putut totuşi exprima prin intermediul acestei publicaţii. Având în vedere şi aprecierile lui Silvian Iosifescu, care considera că graniţele literaturii s-au dilatat în timp, incluzând şi unele genuri publicistice, concluzionăm că revista *Gura Satului* s-a constituit într-un instrument literar românesc, diseminator al textului cult în rândul maselor.

Bibliografie

Cărţi

Breazu, Ion, *Literatura Transilvaniei*: *Studii. Articole. Conferinţe.,* Editura Casa Şcoalelor, Bucureşti, 1944

Cherciu, Ion, Gr, *Genuri şi specii publicistice în presa umoristică românească de la sfârşitul secolului al XIX-lea*, Cluj-Napoca, 2000

Grămadă, Livia *Presa satirică românească din Transilvania, 1860-1918, Antologie, studio introductiv, note, glosar şi anexe*, Editura Dacia, Cluj, 1974

Marinescu, Daciana, *Gura satului (1868-1871) – O foaie din Austro-Ungaria*, Editura Pro Universitaria, Bucureşti, 2014

Negrilă, Iulian, *Presa literară românească arădeană şi Marea Unire*, Editura Gutenberg, Arad, 1993

Petcu, Marian*, Istoria jurnalismului din România în date*, Editura Polirom, Iaşi, 2012

Vatamaniuc, Dimitrie, *Ioan Slavici şi lumea prin care a trecut*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1968

Dicţionare

Dicţionarul explicativ al limbii române (ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Academia Română, Institutul de Lingvistică), Editura Univers Enciclopedic Gold, 2009

Reviste

Revista *Gura Satului*, nr. 28 din 9/21 iulie 1872, Arad

Revista *Gura Satului*, nr. 6 din 6/18 februarie 1873, Arad

Revista *Gura Satului*, nr. 10, din 6/18 martie 1873, Arad

Revista *Gura Satului*, nr 14 din 3/15 aprilie 1873, Arad

Revista *Gura Satului,* nr. 15 din 10/22 aprilie 1873, Arad

Revista *Gura Satului*, nr. 11 din 18/30 martie 1875, Arad

Revista *Gura Satului*, nr. 1 din 15/27 ianuarie 1877, Arad

Revista *Gura Satului*, nr. 22 din 20 septembrie 1879, Arad

Revista *Gura Satului*, nr. 1 din 1 ianuarie 1901, Arad

THE ROLE OF NEOLOGICAL LEXICAL BORROWING IN THE DYNAMICS OF THE CURRENT ROMANIAN LANGUAGE

Gabriela SZABO (VOȘLOBAN)
PhD Student, UMFST Târgu Mureș
Octavia MOISIL
PhD Student, UMFST Târgu Mureș

Abstract: Once again we bring into discussion the controversial issue of neologisms with reference to the vocabulary of the Romanian language, the way in which they modify the dynamics of the language and, either enrich it or nuance the already existent lexicon or disfavour the language. Although the loanwords confer such a dynamics to the lexicon, the excessive use can become annoying and tiresome. One cannot speak about the dynamics of a language without referring to the relation between use and norm, between the individual use and the collective use.
The study of the neological phenomenon will make way for new approaches that will go beyond the field of lexicology and lexicography. The issue of neological borrowing cannot be exhausted, regardless of the approach, but will remain an open theme precisely because the language is in a continuous evolution, its dynamics being subject both to the norm and specially to use.

Keywords: neologism, language dynamics, use, norm, borrowing.

Deşi cuvinte noi au luat naştere încă din Evul Mediu timpuriu, controversata problemă a neologismelor a început să atragă atenţia lingviştilor abia din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Odată cu progresul ştiinţific şi tehnic în toate domeniile vieţii umane, precum şi datorită dezvoltării tehnologiei, termenii neologici îşi vor face tot mai des apariţia în lexicul românesc pentru a denumi sectoare de activitate nou-apărute, inexistente până atunci şi pentru care se simţea nevoia unei terminologii specifice. Inevitabil, *explozia informațională* a atras după sine şi o *explozie a terminologiei* de specialitate modificând în acest fel dinamica vocabularului existent.

În sens larg, limba română actuală coincide cu secolul al XX-lea, în sens restrâns facem referire la perioada de după anul 1989-1990 (perioada de trecere de la socialism la capitalism). Specialiştii în domeniu consideră că această perioadă „se caracterizează printr-o dinamică a uzului ieşită din comun, pe fondul unei libertăţi vecine cu anarhia, şi prin tendinţe de contestare şi modificare a normei”[1].

Considerând limba un sistem, în interiorul acestui sistem neologia joacă un rol important atunci când facem referire la dinamica unei limbi. Concept aparent uşor de explicat, la fel cum lesne ne putem da seama că, din punct de vedere teoretic, neologia aduce prin însăşi definiţia sa *noutatea în vorbire* (denumirea conceptului provine din grecescul *neos*=nou, *logos*=vorbire). În profunzimea acestei formule definitorii foarte comode se ridică de fapt multitudinea de întrebări, survin neclarităţile şi dificultăţile analizate în studiile de specialitate şi dezbătute de lingvişti. Este vorba despre o serie de

[1] Ioana Vintilă-Rădulescu, *Pentru o nouă ediție a Dicționarului ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române (DOOM)*, în *Actele Colocviului Catedrei de limba română, 22–23 noiembrie 2001. Perspective actuale în studiul limbii române*, Bucureşti, 2002, p. 261–271.

procese referitoare la datarea neologismelor sau ceea ce cercetătorii denumesc a fi un *sentiment neologic*. Putem vorbi despre un proces de inovare lexicală, fenomen natural cu care se confruntă fiecare limbă, şi nu în cele din urmă, putem vorbi şi despre un proces care, în timp, are nevoie să fie reglementat prin politici lingvistice.

Din punct de vedere pragmatic, neologia asigură cea mai importantă funcţie pe care o are limbajul-comunicarea dintre oameni. Neologismele apar în contexte reale de comunicare, sunt prezente în textele de specialitate care le conferă legitimitatea şi consacrarea.

Ca ştiinţă din domeniul lingvisticii, neologia este considerată una dintre disciplinele cele mai expansioniste aflată nu doar într-o continuă evoluţie ci şi în strânsă relaţie atât cu alte discipline lingvistice cât şi cu cele extralingvistice.

În utilizarea şi normarea limbii asistăm tot mai mult la o dinamică interesantă în ceea ce priveşte păstrarea şi în acelaşi timp îmbogăţirea fondului lexical prin intermediul cuvintelor noi. Putem afirma cu certitudine că una dintre caracteristicile limbii române este flexibilitatea, capacitatea sa de a asimila cuvinte noi în spiritul legilor ei interne, caracterul său deschis, trăsături despre care menţiona şi reputatul lingvist suedez Alf Lombard : „Când româna importă un cuvânt străin, ea păstrează foarte adesea cuvântul anterior care serveşte pentru a exprima acelaşi lucru [...]. Numărul cuvintelor întrebuinţate de români nu încetează să crească. Limba lor a devenit o limbă mai mult decât bogată. Importul aproape nelimitat de cuvinte noi, cadrul uimitor de extensibil al vocabularului, felul în care cuvintele trăiesc împreună în interiorul acestui cadru, concurenţa dintre cuvintele care aparţin straturilor diferite, diferenţierea semantică sau geografică a sinonimelor – toate aceste probleme lexicologice constituie un întreg pe care nici o altă limbă nu-l oferă mai bine studiului”[2].

Dar nu toţi lingviştii lasă posibilitatea existenţei relaţiei sinonimice între cele două concepte lingvistice, considerând această disociere mai degrabă discutabilă decât tranşată. Prin urmare, în lucrările de lingvistică există cercetători care fac distincţia între *cuvinte noi* şi *neologisme*. Astfel, lingvistul Cristian Moroianu consideră că „această separare între *cuvinte noi* şi *neologisme* este discutabilă, dar, în ciuda unor eventuale obiecţii, credem că neologismul trebuie diferenţiat inclusiv prin apartenenţa sa la limba literară şi, implicit, prin caracterul lui cultural”[3], evidenţiind faptul că dacă ţinem seama de istoria lingvistică şi de cultura românească neologismele pătrunse în lexicul românesc pot fi considerate „cultisme” care s-au integrat odată cu trecerea timpului în limbajul literar curent.

Neologismele pătrund în limbă „în orice moment al existenţei unei limbi cu şanse diferite de păstrare şi de asumare de către vorbitori”[4], dinamica limbii fiind astfel rezultatul tensiunii între norma academică şi norma uzului. Deşi conceptul de *dinamică* este un substantiv care are el însuşi originea în domeniul fizicii, acesta a fost, la rândul său, preluat de domeniul lingvisticii cu scopul de a face referire la evoluţie, la schimbare şi la diversificarea faptelor de limbă.

[2] T. Hristea, *Sinteze de limba română*, Bucureşti, 1981, p. 25.
[3] https://www.academia.edu/34714650/Neologismele_limbii_romane, p.5.
[4] *Ibidem*, p. 5.

Norma academică are caracter social conservator, asigurând continuitatea şi stabilitatea limbii şi fiind modificată la intervale mai mari de timp, atunci când modificările s-au generalizat.

Norma uzului reprezintă forma cotidiană necodificată a limbii, are caracter inovator şi se manifestă în plan individual fiind acceptată sau nu ca normă academică în funcţie de frecvenţă, răspândire şi funcţionalitate. Sub aspectul dinamicii uzului, dacă la nivelul limbii formale privind textul scris şi exprimarea orală (de regulă din mass-media actuală) există anchete şi chestionare de dată relativ recentă, nu acelaşi lucru se poate spune despre cercetările efectuate la nivelul limbii actuale informale. În studiul *Consideraţii asupra dinamicii limbii şi asupra studierii ei în româna actuală*, Mioara Avram consideră că „dinamica uzului la nivelul limbii române vorbite „informale" este practic nestudiată"[5].

După cum se ştie, norma este mai puţin dinamică, fiind reglementată de dicţionare, gramatici, îndreptare ortografice şi ortoepice. Uzul este mult mai dinamic decât norma, motiv pentru care înclinăm să-i dăm dreptate lingvistului Eugen Coşeriu atunci când afirmă că „limbajul este făcut de şi pentru vorbitori şi nu de şi pentru lingvişti"[6] dar lingvistul face menţiunea că „vorbitorul are totdeauna dreptate ca vorbitor, nu ca lingvist, nu când începe să explice"[7].

Cu precădere după anul 1990, odată cu trecerea de la socialism la democraţie, cuvintele noi s-au preluat prin mijloacele de comunicare în masă, în majoritatea cazurilor prin calc lingvistic. Mass-media, prin dinamica şi varietatea manifestărilor sale, denotă, de regulă, receptivitate la inovaţia lingvistică, sursele sale provenind din toate domeniile de activitate conferă prestigiu noutăţilor oferite publicului, transformă în modele ceea ce se publică şi devin oarecum o sursă pentru educaţia lingvistică. Implicarea lingviştilor care să stabilească norme în acest proces nu poate să fie decât benefică.

Întrucât nu toţi suntem vorbitori de limbi străine, deseori pentru aflarea sensului unui cuvânt necunoscut apelăm la dicţionar. Urmărirea sensului unui cuvânt în dicţionar poate fi uneori insuficientă, existând adesea situaţii când nici intuiţia lexicală şi nici contextul nu ne este de folos în a descifra în totalitate sensul unui cuvânt nou apărut în lexic. Ca o continuare firească, drumul ne conduce tot spre neologie, ştiinţa căreia îi revine rolul preponderent social de a descifra noile realităţi lingvistice şi de a stabili în ce fel noile creaţii lexicale influenţează dinamica unei limbi.

Neologismele din lexicul limbii române, dincolo de sursele din care provin sunt numeroase şi foarte variate. Lexicul românesc s-a internaţionalizat dând senzaţia aparentă că „dintre limbile moderne de cultură, româna este cea mai bogată în

[5] M. Avram, *Consideraţii asupra dinamicii limbii şi asupra studierii ei în româna actuală*. G. Pană Dindelegan (coord.) *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale*. Editura Universităţii din Bucureşti, 2003, p. 115, consultat pe: http://ebooks.unibuc.ro/filologie/dindelegan/1.pdf

[6] Eugenio Coşeriu, Nicolae Saramandu, *Lingvistica integrală,* Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 1996, p. 30.

[7] *ibidem*, p. 30.

neologisme”[8]. Modificarea fizionomiei lexicale a limbii pe care o vorbim vizează capacitatea adaptării neologismelor la sistemul morfologic şi lexical al limbii române.

Aflarea echilibrului dintre „aventura novatoare şi cuminţenia tradiţionalistă”[9] este într-o anumită măsură comparabilă cu ceea ce se petrece în domeniul vestimentaţiei, adică „nu tot „ce se poartă” la un moment dat este bun, corect şi frumos, dar nici nu trebuie respins automat orice iese din obişnuinţa noastră lingvistică sau contravine gustului personal”[10]. Astfel, dacă din punct de vedere teoretic neologia este un concept, din punct de vedere lexical aceasta reprezintă o adevărată inovaţie în interiorul lexicului unei limbi.

Se vorbeşte astăzi despre *mutaţii* în societate şi nu despre *schimbări,* despre *impactul* preţurilor asupra populaţiei şi nu *urmările* acestora, auzim deseori despre acţiuni care se *derulează* şi nu se *desfăşoară,* la fel cum în zilele noastre cumpărăturile se fac nu de la *magazin* ci din *super/hypermarket.* Putem adăuga la acestea „marea productivitate a sufixul neologic -iza şi capacitatea sa aproape nelimitată de a genera verbe caracterizate printr-o marcată coloratură conjuncturală, unele dintre acestea având, probabil, existenţă efemeră”[11] (becalizare, balcaniza, iliescizare etc) şi exemplele ar putea continua.

Concluzii

Observarea modului în care evoluează dinamica limbii reprezintă o temă generoasă şi captivantă nu doar pentru lingvişti ci şi pentru aparţinătorii altor domenii de specialitate care urmăresc modul de funcţionare a limbii şi asistă la îmbogăţirea şi nuanţarea fondului lexical pe care îl folosim în comunicarea cu ceilalţi.

Considerată în ansamblul său, tendinţa în evoluţia limbii române reprezintă un fenomen natural obiectiv pe care atunci când o analizăm trebuie să ţinem seama şi de contextul globalizării lumii în care trăim, de noutăţile la care trebuie să ne adaptăm în permanenţă.

Cu toate că în sens restrâns există *apărători ai limbii* cu anumite poziţii alarmante şi idei negative sau etichetări privitoare la starea limbii române actuale, fenomenul împrumutului neologic cu puternicele influenţe asupra dinamicii vocabularului se manifestă şi la alte limbi europene, nu este o manifestare izolată, specifică doar limbii române. Pentru ca nicio limbă să nu devină dominantă şi pentru că globalizarea trebuie să se bazeze pe o concepţie de diversitate lingvistică şi culturală, la nivel european există programe speciale „de apărare şi revitalizare a limbilor naţionale”[12] iar în ţara noastră se vorbeşte despre necesitatea unor politici lingvistice coerente pentru reducerea degradării limbii române.

Acestea sunt câteva din puţinele motive pentru care, în viitorul apropiat, studiul fenomenului neologic va face loc noilor abordări ce vor depăşi domeniul lexicologiei şi

[8] Coman Lupu, *Dicționarul de neologisme*, în revista MERIDIAN CRITIC No 2, Volumul 33, 2019, p. 219.
[9] G.Gruiță, *Moda lingvistică actuală: norma, uzul și abuzul*, Pitești, Editura Paralela 45, 2011, p. 9.
[10] *Ibidem*, p. 9.
[11] http://old.upm.ro/facultati_departamente/stiinte_litere/conferinte/situl_integrare_europeana/Lucrari2/Constantin-Ioan%20Maldin.pdf
[12] https://tribuna-magazine.com/dinamica-limbii-si-politici-de-reducere-a-degradarii-limbii-romane/

pe cel al lexicografiei, ambele fiind ramuri ale ştiinţelor limbajului, mai mult sau mai puţin preocupate de apariţiile neologice. Dinamica lexicului este urmarea vieţii intense şi a creativităţii indivizilor care o folosesc, este rezultatul progresului din fiecare domeniu de activitate. Nu se poate nega faptul că în cazul sentimentului neologic în ţara noastră există numeroase situaţii în care vorbitorii stagnează în soluţii de împrumut, fie că vorbim despre traducerea anumitor sintagme din limbile străine, fie că ne referim la uzul comun al unor neologisme (de regulă calcuri lingvistice (de exemplu calcurile din engleză în domeniul medicinei) sau juxtapunerea a două substantive preluate din limba franceză (*folie alimente, ghirlandă brad* etc.).

Nu în cele din urmă, dacă ţinem seama de aspectele referitoare la adaptarea neologismelor la sistemul morfologic şi lexical al limbii române, putem considera că problematica împrumutului neologic nu poate fi epuizată, indiferent de abordare, ci va rămâne o temă deschisă tocmai pentru că limba este asemenea unui organism viu, prin urmare se află într-o continuă evoluţie, dinamica sa fiind supusă atât normei cât mai ales uzului, existând o diversitate de factori lingvistici, variate şi diverse interferenţe culturale, toate la un loc reprezentând procese firești care ţin de dezvoltarea continuă a societăţii noastre şi care ne demonstrează complexitatea acestor noi unităţi lexicale.

Bibliografie

Avram Mioara, *Consideraţii asupra dinamicii limbii şi asupra studierii ei în româna actuală*. G. Pană Dindelegan (coord.) *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale*. Editura Universităţii din Bucureşti, 2003, p. 115, consultat pe: http://ebooks.unibuc.ro/filologie/dindelegan/1.pdf (consultat: 19.09.2022)

Coşeriu Eugenio, Nicolae Saramandu, *Lingvistica integrală,* Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 1996

Gruiţă G., *Moda lingvistică actuală: norma, uzul şi abuzul*, Piteşti, Editura Paralela 45, 2011

Hristea Theodor., *Sinteze de limba română*, Bucureşti, 1981

Lupu Coman, *Dicţionarul de neologisme*, în revista MERIDIAN CRITIC No 2, Volumul 33, 2019

Vintilă-Rădulescu Ioana, Pentru o nouă ediţie a Dicţionarului ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române (DOOM), în Actele Colocviului Catedrei de limba română, 22–23 noiembrie 2001. Perspective actuale în studiul limbii române, Bucureşti, 2002, p. 261–271.

http://old.upm.ro/facultati_departamente/stiinte_litere/conferinte/situl_integrare_europeana/Lucrari2/Constantin-Ioan%20Maldin.pdf

https://tribuna-magazine.com/dinamica-limbii-si-politici-de-reducere-a-degradarii-limbii-romane

https://www.academia.edu/34714650/Neologismele_limbii_romana

PANAIT ISTRATI – THE LOOSER – THE WINNER – "THE ABSURD MAN" A TRANSDISCIPLINARY APPROACH

Georgiana TROIA
PhD Candidate, University of Pitești

Abstract: The article aims to present Istrati from the perspective of transdisciplinarity, beyond the position of the loser or the winner, reporting him at the time of the publication of "Confession for the Losers". The opposition "victorious" – "defeated" will be replaced by the ternary "victorious" – "defeated" – "absurd man", the approach starting from the analoguey between Istrati and Camus' absurd hero Sisyphus.
After sixteen months in Soviet Russia, and especially after the "Rusakov Affair", Istrati unmasks the injustices discovered in order to make them right and thus win the Revolution. Because the Russian authorities knew the reality, but were not willing to give up their social positions, they will accuse Istrati of treason through Bolshevik propaganda magazines. Not so much the accusations as the fact that no friend, old revolutionary, will be on his side causes Istrati a profound suffering, causing him to give up being part of the realization of the communist ideal as those in power understood it. He declared himself defeated in this respect. He is also victorious, through his rebellious attitude, the constant revolt giving life and the individual greatness. But beyond that, he is like Sisyphus, Camus' absurd hero, who will come to understand that the price for his passion, for his intense living, is to fight knowing that all this has no sense, meaning, to accept the absurd as part of your condition as a man. And Istrati accepts.

Keywords: transdisciplinarity, absurd, winner, loser, conscience.

Chiar înainte de apariția sa (octombrie 1929), dar mai ales ulterior acesteia, *Spovedania pentru învinși* a polarizat atitudinile celor care s-au grăbit (din motive diferite) să îl catalogheze pe autorul ei fie ca *învins*, fie ca *învingător*.

Abordarea anunțată în titlul articolului propune însă depășirea binomului *învingător – învins*, specifică logicii clasice, și integrarea textului lui Panait Istrati în paradigma transdisciplinarității conceptualizate de Basarab Nicolescu. Astfel, logica binară va fi înlocuită cu cea a *terțului inclus*. Alături de concepte precum *Real, niveluri de Realitate,* cel al *terțului inclus* permite conturarea viziunii transdisciplinare despre lume. Astfel, potrivit acesteia, există un *terț unificator al lui A și non – A, terțul inclus,* care, în viziunea lui Basarab Nicolescu, „nu înseamnă nicidecum că putem afirma un lucru și contrariul său [...]. Aspectele contradictorii sunt de neînțeles, absurde chiar, din punct de vedere al unei logici fondate pe postulatul <*sau* asta *sau* cealaltă>. Aceste aspecte încetează să mai fie absurde într-o logică fondată pe postulatul <*și* asta *și* cealaltă>, sau, mai degrabă, <*nici* asta, *nici* cealaltă>".[1] Abordarea aceasta este reprezentată intuitiv printr-o metaforă spațială în volumul *Transdisciplinaritatea. De la un experiment spre un model didactic*: „ne-am putea imagina doi oameni, fiecare aflat la un capăt al unei străzi, descriind fiecare celuilalt ce vede – adică un singur colț al străzii – și considerând că doar ceea ce vede el e <adevărat>. Să presupunem însă că există un al treilea privitor, aflat la etajul unei clădiri suficient de înalte (deci, la *alt nivel* în raport cu primii), care

[1] Nicolescu, Basarab, *Ce este realitatea?*, Editura Junimea, Iași, 2009, pp. 20 – 21.

cuprinde cu privirea întreaga stradă. El va putea observa că cei doi, aflaţi la capetele diferite ale *aceleiaşi* străzi, au <dreptate> în aceeaşi măsură[2]."

În cazul de faţă, ternarul va fi *învins – învingător - „omul absurd"*, interpretând sintagma ultimă ca *terţ inclus*, prin raportare la *Mitul lui Sisif* al lui Albert Camus.

Personajul absurd al lui Camus, Sisif, devine conştient de absurditatea efortului său, dar continuă să urce bolovanul pe munte, într-o activitate repetitivă, infinită. Momentul coborârii din vârful muntelui, pentru a ridica bolovanul, este, la Camus, momentul trezirii la conştiinţă. Cele şaisprezece luni în Rusia sovietică petrecute de Panait Istrati, alături de Bilili şi cuplul Nikos şi Eleni Kazantzakis reprezintă, pentru *omul care nu aderă la nimic,* coborârea de pe munte, o coborâre în sine, o trezire a conştiinţei.

Pentru a înţelege însă accepţiunea pe care adepţii transdisciplinarităţii o dau *conştiinţei* şi importanţa acesteia în raportarea la sine şi la Realitate, este necesar să zăbovim asupra câtorva concepte – cheie care se regăsesc în limbajul transdisciplinar. Astfel, *Realitatea* este definită de Basarab Nicolescu ca fiind „ceea ce *rezistă* experienţelor noastre, reprezentărilor, descrierilor, imaginilor sau formalizărilor matematice"[3]. Mai mult, susţinător al fizicii cuantice, Nicolescu este de părere că există mai multe „niveluri de Realitate", prin *nivel de realitate* înţelegând „un ansamblu de sisteme invariant la acţiunea unui număr de legi generale; două niveluri de Realitate fiind diferite dacă, trecând de la unul la celălalt, există o opoziţie a conceptelor (legilor) fundamentale". În acest context, dacă ne raportăm la realitate ca având un singur nivel, orice se poate reduce, conform logicii clasice, la *A – non A.* Acceptând existenţa mai multor niveluri de Realitate, admitem prezenţa unei *stări T* (terţul inclus), care se exercită la un alt nivel de realitate decât *A* şi *non A*, unde ceea ce pare contradictoriu este perceput ca non-contradictoriu.

În plus, dacă nivelurile de Realitate rezistă la reprezentările noastre, există şi o zonă de *non – rezistenţă*, datorată limitării organelor noastre de simţ şi instrumentelor de măsură, aceasta fiind asociată cu *sacrul,* căruia îi corespunde *terţul tainic inclus*, „ceea ce uneşte" Obiectul transdisciplinar („ansamblul nivelurilor de Realitate şi zona de non – rezistenţă corespunzătoare") de Subiectul transdisciplinar („ansamblul nivelurilor de percepţie şi zona de non – rezistenţă corespunzătoare acestora"[4]).

Revenind la *conştiinţă,* în accepţiunea lui Basarab Nicolescu*,* aceasta este „singura energie ne-degradabilă, care merge de nicăieri spre nicăieri [...], umple întregul univers, deci şi spaţiul discontinuu dintre nivelurile de Realitate. Totul este mişcare a conştiinţei. Dar dacă nu suntem înzestraţi cu conştiinţă, pentru noi, în raport cu noi [...], *totul e fals*".

Călătoria lui Istrati în Rusia îi demonstrează că, la un anume nivel al realităţii, „totul e fals", dar, în acelaşi timp, acest periplu prin Soviete produce o „autotransformare revelatoare", care îl apropie pe Istrati de eroul absurd al lui Camus, făcându-l să treacă *dincolo* de a fi învingător sau învins. Istrati duce o luptă personală, după întoarcerea din

[2] Mureşan Mirela, coordonator, *Transdisciplinaritatea. De la un experiment spre un model didactic*, Editura Junimea, Iaşi, 2010, p. 23.
[3] Nicolescu, Basarab, ibidem, pp. 77 - 78
[4]Mureşan Mirela, coordonator, *Transdisciplinaritatea. De la un experiment spre un model didactic*, Editura Junimea, Iaşi, 2010, p. 23.

Rusia, conştientizându-i, în final, absurditatea (devine prizonierul propriei libertăţi, o libertate absurdă, asociată trezirii la conştiinţă). Asemenea lui Sisif însă, coborârea în sine îl face *mai puternic decât stânca lui*: „În fiecare din aceste clipe când părăseşte înălţimile, coborând pas cu pas către vizuinile zeilor, este superior destinului său."[5]

Să urmărim acest traseu de la *învins* la *învingător* şi *dincolo* de această poziţionare în opoziţie, la *omul absurd*, pentru a înţelege de ce, în final, aşa cum afirmă Camus, *trebuie să ni-l închipuim pe Sisif* (a se citi Istrati) *fericit.*

Este cunoscut faptul că a doua călătorie a lui Istrati în Rusia, după cea în calitate de invitat oficial, la aniversarea a zece ani de la Revoluţia din Octombrie, a fost realizată cu scopul cunoaşterii Rusiei profunde, din nevoia de certitudini. Adept al ideilor înfăptuirii *Internaţionalei comuniste,* Istrati voia să se convingă că „ideile" dau rod, iar certitudinile odată formulate urmau să se transforme în articole de presă şi scrieri transmise în întreaga Europă, în vederea propovăduirii unui astfel de model de existenţă. Vizita la Astrahan, acolo unde Cristian Rakovski, ambasadorul URSS-ului la Paris, fusese trimis în azil politic, pare să fie una dintre primele fisuri în eşafodajul atât de bine construit al iluziei comuniste, în care Panait Istrati credea cu tărie. Rezerva lui Rakovski, adept al troţkismului, faptul că nu spune nimic la adresa celor care l-au exilat (susţinători ai stalinismului) devine motiv de suspiciune pentru Istrati, cu atât mai mult cu cât Rakovski era unul dintre vechii revoluţionari, cunoscut îndeaproape de scriitorul român. (De altfel, fostul ambasador rus la URSS va fi ucis, în 1941, după ce a fost obligat de staliniști să îşi facă *autocritica*, după perioada de exil, urmată de cea de *reabilitare*, el va fi victimă a *Marii Epurări*, când sunt ucişi o serie de deţinuţi politici, adversari ai lui Stalin.)

Evocând episodul întâlnirii grupului de prieteni (Panait, Bilili, Eleni şi Nikos Kazantzakis) cu Rakovski, în Astrahan, Eleni Samios Kazantzakis îl prezintă pe cel exilat ca fiind „cu siguranţă un om *nemulţumit*. Dar niciun cuvânt nu îi trădează nemulţumirea. Dimpotrivă. Nu pierde nici o ocazie să facă propagandă *Ideii*, deşi ideea nu mai vrea să asculte de el şi îl zgâlţâie uneori într-un mod neonorabil." [6] Probabil că această *nemulţumire* a simţit-o şi Istrati în atitudinea vechiului revoluţionar, care altădată îi înmânase invitaţia oficială pentru a participa la aniversarea Revoluţiei Roşii, iar ea va fi mobilul care va declanşa, mai târziu, trezirea conştiinţei.

Discuţiile cu muncitorii, din camera de hotel din Moscova, în care aceştia îi dezvăluie nedreptăţile la care sunt supuşi, adevărul despre abuzurile autorităţilor care, în loc să sprijine punerea în practică a *Ideii*, o împiedică, (acuzându-i, de exemplu, pe cei ce cultivă viile prin metode ştiinţifice, de a fi „culac" şi confiscându-le astfel bunurile), sunt doar câteva dintre realităţile pe care Istrati le descoperă şi care îi provoacă suferinţă. Iniţial, chiar dacă grave, aspectele semnalate nu îl vor determina să le facă publice, conştient fiind că ar oferi muniţie inamicilor Rusiei: „Bieţii ruşi cred în mine! Sunt unul de-al lor. Vin, îmi împărtăşesc necazurile, şi cele mari şi cele mici, greşelile, îndoielile şi grijile lor. Dacă eu aş vorbi despre aceste lucruri, le-ar fi foarte uşor

[5] Camus, Albert, *Mitul lui Sisif*, https://www.academia.edu/34569315/Albert_Camus_Mitul_Lui_Sisif, p. 86.
[6] Samios Kazantzakis, Eleni - *Adevărata tragedie a lui Panait Istrati,* Muzeul Brăilei Editura Istros, Brăila, 2013, p. 104.

duşmanilor vicleni şi ticăloşi, rupând din context o frază, un gând, să-i dea cititorului o idee cu totul falsă despre URSS, care, cu siguranţă, nu e Paradisul, dar este încă singura ţară din lume, unde omului nu trebuie să-i fie ruşine de el însuşi."[7] Crede încă în acest deziderat, până la momentul izbucnirii „afacerii Rusakov", moment care îl va face să ia atitudine. De aici încolo, el transferă lupta în plan individual, considerând „problema sovietică o dramă intimă", cu riscul „prăbuşirii credinţei", deci, cu riscul de a fi *un învins*, dar având convingerea că pentru ca revoluţia să reuşească, adevărul trebuie spus până la capăt.

Cele două scrisori adresate lui Gherson, secretarul G.P.U.-ului, sunt materializări ale acestei convingeri. Prima dintre ele sintetizează aspecte nedemne de statutul de revoluţionar sau de comunist, în viziunea lui Istrati: scriitorul fără simţ critic, care compromite cauza pentru care luptă, teama muncitorilor de a-şi critica superiorii pe linie ierarhică, lipsa de moralitate a unor „înalţi comunişti", persecuţia inumană a membrilor opoziţiei. Cea de a doua sugerează chiar modalităţi de a ieşi din „impasul actual", prin acceptarea criticii în partid, renunţarea la a teroriza opoziţia, introducerea votului secret. Lipsa reacţiei autorităţilor la cele două scrisori îl determină să ia atitudine, „să lovească", aşa cum va anunţa într-o scrisoare către Roamin Rolland: „După <<Afacerea Rusakov>>, m-am convins că Puterea era conştientă de răul care submina revoluţia şi că nu accepta nicio critică. [...] nu mai era nimic de aşteptat de la cei de sus. A te comporta cu blândeţe nu va însemna nimic. Trebuie deci lovit."[8]

De aici încolo, Panait Istrati este *omul absurd*, aşa cum îl prezintă Camus în eseul său, este cel care se trezeşte la conştiinţă, însă această trezire pare să fie o primă manifestare a *libertăţii absurde* dacă avem în vedere că „omul absurd îşi imagina că viaţa are un scop, se conforma exigenţelor acelui scop care trebuia atins şi astfel devenea sclavul propriei lui libertăţi"[9]. El se va lupta, în interviurile din presa franceză, în scrierea *Spovedaniei*, să îşi pledeze cauza, iar aceasta să aibă reverberaţii în sufletele celor care cred şi gândesc asemenea lui. Reacţiile acestora însă se lasă aşteptate, iar calomniile şi acuzele din presa de stânga a vremii îl vor determina să se autodefinească „un învins", înţelegând prin aceasta cel „care se află către sfârşitul vieţii în dezacord sentimental cu cei mai buni semeni",[10] deci nu un „învins" în sensul unanim acceptat al termenului (biruit, înfrânt).

Despre suferinţa sa declanşată de tăcerea *celor mai buni semeni* aflăm, din *Omul care nu aderă la nimic,* că a fost „cea mai mare dintre toate durerile morale, pe care le-am cunoscut în viaţă.[11]" Eleni Samios Kazantzakis, cea care l-a cunoscut îndeaproape pe Istrati, confirmă acest aspect, fiind de părere că în *adevărata tragedie* a scriitorului român, aceasta a fost „ultima mizerie, cea mai de nesuportat dintre toate! – nici un prieten nu-i sare în ajutor. Unul măcar! Nici dintre cei foarte apropiaţi, nici dintre cei mai

[7] Idem, ibidem.
[8] Istrati, Panait, *Spovedanie pentru învinşi,* editura Dacia, 1991, p. 139.
[9] Camus, Albert, *Mitul lui Sisif,* https://www.academia.edu/34569315/Albert_Camus_Mitul_Lui_Sisif, p. 44
[10] Istrati, Panait, ibidem, p. 13.
[11] Istrati, Panait, *Omul care nu aderă la nimic,* în vol. *Spovedanie pentru învinși,* Editura Dacia, București, 1991, p. 143.

de departe. Dimpotrivă, ca un nou Sfânt Sebastian, trupul său zace acoperit de săgeți înveninate – și sângerează."[12]

Și într-adevăr, săgețile au lovit cu putere pe „cel cu inima deschisă, mai dinainte *înfrânt*, destinat să rămână singur"[13], pe „individualistul [...] care a îndrăznit să creadă că atitudinile naive de copii răzvrătiți ale artiștilor pot aduce schimbări imediate în iarmarocul vicleniilor și răutăților timpului"."[14] Astfel, dacă în presa franceză, problematica adusă în discuție de publicarea volumului *Spre altă flamură* este tratată în maniera unei confruntări de opinii, ziarele bolșevice nu ezită să îl numească pe scriitorul român „fățarnicul Istrati" (Boris Volin, *Literaturnaia Gazeta*), „calomniatorul Istrati, acest autentic agent al Siguranței române și haiduc literar" (același autor, în revista *Pravna*), cel care „a vrut pur și simplu să se vândă U.R.S.S.-ului. Și cum U.R.S.S. nu cumpără oameni, Istrati a găsit alți cumpărători – pe dușmanii U.R.S.S.[15]" Acest ultim aspect făcea referire la faptul că în timpul călătoriri în Rusia, Istrati a eșuat în negocierea unor sume care să se constituie în contravaloare a cărților pe care avea să le scrie despre mirajul sovietic.

Suferința sa o vedem strigată într-o scrisoare adresată lui Romain Rolland (datată Paris, 26 august 1933), cel care altădată îi dăduse motivația pentru a trăi și îi pregătise rampa lansării sale în literatura franceză: „Îmi datorezi satisfacția morală de a te vedea dezavuându-i pe nedemnii dumitale tovarăși, care încearcă să mă înjosească. Nu sunt *un agent al Siguranței*. D-ta o știi! Deci nu poți tolera această minciună în *casa* voastră, în paginile acelei l'*Humanite*, unde ai devenit astăzi lege și profet. [...] Dacă mai ai inima pe care am cunoscut-o, nu vei admite ca un om să fie astfel calomniat."[16] Iată că de data aceasta, la rugămintea prietenului său de a opri calomniile printr-o singură intervenție ce se voia a fi vocea autorității, Rolland, care îl avertizase însă (în scrisoarea din mai 1929) să nu publice *Spre altă flamură*, tace. Abia după moartea lui Istrati, într-un text publicat în *Europe,* în 1955, Romain Rolland îl va declara pe acesta „o victimă a atacurilor pe care nu le-a înțeles", încercând să îi refacă din cioburi imaginea: „N-a trădat pe nimeni. Pe nedrept i s-a lipit o etichetă, obligându-ne a-l vedea numai sub un singur aspect." Mai mult, încearcă parcă o recuperare a vinei de a nu-i fi fost aproape: „Bolnav [...], i-au lipsit prietenii credincioși, capabili, prin dragostea lor, să-i dea mângâierea de care avea atâta nevoie".[17]

Acest individualism despre care vorbește Sadoveanu ca fiindu-i specific lui Istrati îl va face să continue lupta lui „către o altă flamură", dar solitar, însingurarea

[12] Samios Kazantzakis, Eleni, ibidem, p. 201.
[13] Rebreanu, Liviu, *Omul și opera în conștiința contemporanilor și a posterității*, în vol. Panait Istrati, *Cum am devenit scriitor*, Editura Minerva, 1985, p. 489.
[14] Sadoveanu, Mihail, *Omul și opera în conștiința contemporanilor și a posterității*, în vol. Panait Istrati, *Cum am devenit scriitor*, Editura Minerva, 1985, p. 489.
[15] **Panait Istrati, omul care nu aderă la nimic. Documente din Rusia sovietică*, I, Ediție alcătuită, note și comentarii de Zamfir Bălan, Editura Istros – Muzeul Brăilei, Casa memorială „Panait Istrati", Brăila, 1996, pp.281 – 298.
[16] Istrati, Panait, *Trei decenii de publicistică. Scrisoare deschisă oricui*, vol. III, Humanitas, București, 2005, p. 219.
[17] Rolland, Romain, *Omul și opera în conștiința contemporanilor și a posterității*, în vol. Panait Istrati, *Cum am devenit scriitor*, Editura Minerva, 1985, pp. 494 - 495.

producându-se din momentul în care „vede viaţa cu ochii minţii.”[18]Trăieşte iluzia unei libertăţi absolute a spiritului, care îi permite să îşi ducă mai departe demersul său, „de partea adevăraţilor revoluţionari, pentru o umanitate mai bună”, proclamându-se „cel care nu aderă la nimic”, devenind, prin patima cu care luptă, un prizonier al acestei iluzii sau, aşa cum afirmam anterior citându-l pe Camus, „sclavul propriei lui libertăţi.” Ceea ce îl salvează însă de la a fi un învins, un „erou nefericit şi dezamăgit care zace departe, pe un pat de spital”, aşa cum îl numeşte Magdaleine Paz, este tocmai atitudinea sa de revoltat. Revolta, în viziunea lui Camus, este permanenta confruntare a omului cu sine însuşi. Şi fiindcă se manifestă de-a lungul întregii existenţe, „ea îi restituie măreţia”. Existenţei şi omului care adoptă o astfel de atitudine. Iar Istrati este un astfel de individ, în mod repetat autodefinindu-se în astfel de termeni: „Sunt un revoltat înnăscut şi un vechi revoluţionar” sau „Am fost întotdeauna, şi rămân, luptătorul înflăcărat [...]”.

Deşteptarea conştiinţei, în lupta sa solitară, îl face pe cel „fără niciun crez” să înţeleagă că scopul luptei nu trebuie căutat în exterior. În acest moment, Istrati devine asemenea personajului dramatic al lui Sorescu, Iona, care, „iluminat”, constată că „totul e invers”, că „drumul, el a greşit-o. Trebuia să o ia în partea cealaltă!” Şi îşi va continua lupta, îndreptându-şi privirea spre sine, atitudine transpusă simbolic de spintecarea propriei burţi. Prin urmare, nu scopul este important, nu a găsi un sens existenţei, ci lupta permanentă, fiindcă „singura revoluţie care are vreun sens este cea a conştiinţei, o revoluţie metafizică experimentală, care implică fiinţa în întregime.”[19]

Relevante în acest sens, al *iluminării*, la Istrati, sunt *Paginile de carnet intim*, note cu caracter confesiv apărute în revista independentă *Credinţa,* în decembrie 1934, în urma unor întâlniri pe care Istrati le are cu monseniorul Vladimir Ghica. După ce afirmă: „credinţa într-un Dumnezeu am pierdut-o încă din copilărie”, el mărturiseşte că *„o lumină nouă, a Frumosului şi a Binelui, avea să-mi ţină loc de dumnezeire”.* În urma experienţelor intens trăite din perioada călătoriei în Rusia şi mai ales după, poate şi datorită suferinţei purificatoare (ea însăşi o temă cu predilecţie transdisciplinară), Istrati ajunge să constate că nimic pământesc nu poate înlocui credinţa în Dumnezeu. Dar dincolo de această constatare, descoperă, cu un an înaintea morţii, că acea *lumină nouă* care i-a ghidat existenţa a fost, de fapt, puterea autoiluziei: „Aceasta nu m-a împiedicat să mă mint pe mine însumi şi să urlu, în cor cu lupii flămânzi, contrar celor sătui.”[20] Şi atunci, într-o reflecţie sfâşietoare, dublată de o interogaţie retorică menită să evidenţieze absurditatea vieţii, Istrati conchide: „Astăzi nu mai e loc pentru gândirea mea la nici una dintre extremele acţiunii sociale – şi nici la mijloc [...]. Aşa că toată pregătirea sufletească pe care mi-am făcut-o de-a lungul întregii mele vieţi, în vederea momentului în care destinul mi-ar fi dat putinţa să fiu folositor aproapelui meu, se prăbuşeşte azi ca un castel de cărţi. [...] Iar dacă felul cum înţeleg eu Frumosul şi Binele e o gândire caducă pentru timpul meu, o gândire care nu poate să se traducă prin fapte,

[18] Istrati, Panait, *Răspuns deschis la o scrisoare pe jumătate închisă,* în vol. *Panait Istrati – omul care nu aderă la nimic. Documente din Rusia sovietică*, Editura Istros, Muzeul Brăilei ,Brăila 1996.
[19] Nicolescu, Basarab, *de la Isarlîk la Valea Uimirii*, Editura Cartea Veche, Bucureşti, 2011, p. 238.
[20]***Pagini de carnet intim*, în vol. *Panait Istrati. Trei decenii de publicistică. Scrisoare deschisă oricui*, III, Editura Humanitas, Bucureşti, 2005, p. 323.

atunci ce mai rămâne din tot ce am aşternut pe hârtie – sau, mai bine zis, dintr-o viaţă pe care am condus-o în aşa fel, încât nici altora şi nici mie n-a putut fi folositoare?"[21]

Aşadar, iată-l în ipostaza lui Sisif care coboară muntele pentru a ajunge la bolovanul care îl aşteaptă spre a fi urcat (pentru a câta oară?!). Este momentul trezirii conştiinţei, de data aceasta pentru a constata absurdul ca parte a existenţei umane şi pentru a-şi asuma acest absurd. Asemenea lui Sisif, Istrati devine eroul absurd al propriei sale existenţe, iar „supliciul de nespus al fiinţei care se străduieşte în vederea a ceva ce nu va fi niciodată terminat e preţul care trebuie plătit pentru pasiunile de pe acest pământ" [22]. Se pare că Istrati înţelege, în final, faptul că nu trebuie căutat un sens existenţei, fiindcă, potrivit lui Camus, „lupta însăşi împotriva înălţimilor e de ajuns pentru a umple un suflet omenesc".

Bibliografie:

Istrati, Panait, *Cum am devenit scriitor,* Editura Minerva, 1985;
Istrati, Panait, *Omul care nu aderă la nimic,* în vol. *Spovedanie pentru învinşi,* Editura Dacia, Bucureşti, 1991;
Istrati, Panait, *Răspuns deschis la o scrisoare pe jumătate închisă,* în vol. *Panait Istrati – omul care nu aderă la nimic. Documente din Rusia sovietică*, Editura Istros, Muzeul Brăilei ,Brăila 1996;
Istrati, Panait, *Spovedanie pentru învinşi,* editura Dacia, 1991;
Istrati, Panait, *Trei decenii de publicistică. Scrisoare deschisă oricui*, vol. III, Humanitas, Bucureşti, 2005;
Mureşan Mirela, coordonator, *Transdisciplinaritatea. De la un experiment spre un model didactic,* Editura Junimea, Iaşi, 2010;
Nicolescu, Basarab, *Ce este realitatea?*, Editura Junimea, Iaşi, 2009;
Nicolescu, Basarab, *De la Isarlîk la Valea Uimirii*, Editura Cartea Veche, Bucureşti, 2011;
Samios Kazantzakis, Eleni - *Adevărata tragedie a lui Panait Istrati,* Muzeul Brăilei Editura Istros, Brăila, 2013;
Caamus, Albert, *Mitul lui Sisif,*
https://www.academia.edu/34569315/Albert_Camus_Mitul_Lui_Sisif
**Panait Istrati, omul care nu aderă la nimic. Documente din Rusia sovietică*, I, Ediţie alcătuită, note şi comentarii de Zamfir Bălan, Editura Istros – Muzeul Brăilei, Casa memorială „Panait Istrati", Brăila, 1996;
***Pagini de carnet intim,* în vol. *Panait Istrati. Trei decenii de publicistică. Scrisoare deschisă oricui*, III, Editura Humanitas, Bucureşti, 2005;

[21] Idem, ibidem, p. 324
[22] Camus, Albert, *Mitul lui Sisif*, https://www.academia.edu/34569315/Albert_Camus_Mitul_Lui_Sisif, p. 44

THE IMPORTANCE AND CURRENTNESS OF THE PASTORATE OF METROPOLITAN VARLAAM FOR THE CHURCH AND THE ROMANIAN NATION

Marinel PĂDURE
PhD Candidate, „ Ovidius„ University of Constanța

Abstarct: The current Research Report records the revitalization of the Byzantine way of life during the time of Ruler Vasile Lupu and Metropolitan Varlaam, in which the Moldavian society of the 17th century is already engaged in the spiritual, cultural, historical directions of a Europe that had assimilated almost a century the ideas of the Renaissance and humanism. Keeping the traditional vein of the time, the effort to search for new languages, typologies, or solutions, able to express as faithfully as possible the renewing desires of the era, is recorded now, having to do with an era of great spiritual transformations, the most significant event of the time, making it break away from the sphere of Byzantine-Slavic influence, where Romanian medieval art did not transpose from other areas of culture, but interpreted each time the elements it accepted to appropriate, interpreting the specific data related to the background Romanian spirituality.
Throughout this period of time of the first half of the 17th Moldovan century, dominated by the two historical personalities of this time, Vasile Lupu and Varlaam of Modova, a society that for several centuries lived under the umbrella of the Byzantine world, he now feels the need to leave the rigid frames of this life and to look more and more towards the people who will later form one culture, one faith and one people.

Keywords: Culture, History, Art, Unity, Endurance

Introduction

The Romanian teaching book of St. Hierarch Varlaam, Metropolitan of Moldavia, printed in Iasi in 1643 and better known as "Varlaam's Cassation" (but given by modern philologists and literary historians against the will of the author, who wanted to avoid the Ukrainian neologism), is undoubtedly the most important literary-religious creation in the Romanian language of all that have emerged over the 368 years that have passed since its appearance. The literary and religious text present in this writing, outlines the confessional image in the making of the literary Romanian language, being rightly compared to Luther's Bible in German culture, and for Mihail Eminescu, "Varlaam the Metropolitan made the Holy Spirit speak in the language of the Romanian nation".

Nicolae Iorga, referring to the Romanian Book of Learning in his History of the Religious Literature of Romanians up to 1688, wrote: "The thought of the books of ecclesiastical instruction had this time passed through the very soul of the Romanian people: in it had thus been created anew in the spelling, written as it is spoken, of Abbot Varlaam of Secu". To the Romanian people he had given "not precisely Cazania proper, but, in part, a new and brilliant translation of the Gospel", showing how to express faith, history, courage and culture.

For the martyred priest Florea Mureşanu, who ended his days in Aiud prison and who published in Cluj, under occupation, the most imposing graphic monument to this book, after the very printing of the beginning, "Cazaniile, as they are written, bear the

stamp of his enormous personality. The grammar in the sense of the Romanian people everywhere, not only of that time, but also today, after 327 years, remains the monument that Metropolitan Varlaam gave himself in the imperishable history of Romanian spirituality and literature". In the preface of the same monumental printing in Cluj, on the occasion of the three centuries since the publication of the book in Iași, Bishop Nicolae Colan, who remained with his shepherds after the Vienna Diktat, wrote: "I know of no book - apart from Holy Scripture - that has brought more light into the spiritual home of the Romanian than the Cazania of Metropolitan Varlaam, sent to preach in the year of our Lord 1643".

Exactly a quarter of a millennium has passed since the year 1643 when it saw the light of print, as written by the author's pen and put into the living circuit of Romanian culture, the gate, through which it stepped, this time in a new garment, of the letter of the ancestors, being not the Church, but the School. In 1894, under the auspices of the Ministry of Public Instruction and Religious Affairs, which gave approval for each publication in the collection "Ancient and Contemporary Romanian Authors", published by the Socec Publishing House, the first edition of the Romanian Book of Learning was published in Latin letters, absolutely faithful to the original. It was, however, a selective edition: only 25 of the 75 titles appeared in it, i.e. a third of the "summary". Among them, four lives of saints: St. Dimitrie, Saints Peter and Paul, St. Paraschiva and St. John the New.

1. Title in the author's original handwriting - Cazania

From the 17th century onwards, Moldovan art entered a new stage of its evolution, based on several political, economic, social and cultural factors, which developed a new configuration that would show it under the sign of other artistic ideals.

The title given by the publisher to Varlaam's Cassaniile is unmistakable in the original writing of the man who introduced into our vocabulary the phrase Romanian Book of Learning (also borrowed for Vasile Lupu's Code of Laws of 1646) in order to avoid the Ukrainian word cazanie. The title Cazanie will be appropriated, however, for convenience and economy of typographic space, by modern descendants, even in the 1943 edition printed by the Royal Foundation for Literature and Art. The success of the 1894 edition was categorical and in 1903, a second printed edition was needed, which showed the research and development work of Romanian culture at that time. The fact that the first edition printed in the Latin alphabet, even limited to a third of the book, was addressed to the youngest readers, which also ensured its unique success, is the most telling proof that the winged slova of Metropolitan Varlaam was not received by "the whole Romanian people" only in a territorial sense, but also in the sense that it sowed the message of the Gospel in the souls of all, in all times.

In the year of salvation 1957, three centuries will have passed since its author's passage into the ranks of the saints, one of the well-known personalities of our ecclesiastical life and writing, the late priest and professor Mihai Bulacu, will evoke, in the article The Romanian Book of Teaching of the great Hierarch Varlaam, Metropolitan of Moldavia, the impact it had on him, in the decisive years of his childhood and

adolescence: "Each one of us fondly remembers, when from our childhood years we listened with pleasure to the voice of the teacher at the pew, reading the pages of this immortal work, called Cazanie".

Those were the first moments when we listened and heard resounding in the church of our village, in the beautiful Romanian language, clear and understandable to all, the uninterrupted translation of the Holy Gospel. The voice of the pew poured out light and teachings dear to our souls, coming as from a learned and wise great-grandmother, only four decades after the second edition of the school book in 1894 and three centuries after the first printing of his book by Metropolitan Varlaam.

Under the title Varlaam, Opere, Hyperion Publishing House in Chisinau published in 1991 a 620-page volume, including the Romanian Book of Teaching transcribed from the "Chisinau copy", the Response against Calvinistic Catechism (reproduced from the edition published in Bucharest in 1984 by Minerva Publishing House, under the care of the distinguished linguist Mirela Teodorescu), the importance of the teaching in the translation of the 1618 Scroll of St. John the Sinaite (for the first time reprinted from the text published by Gh. Ghibănescu in 1915), as well as a lot of documents written by Metropolitan Varlaam or concerning his person and work. The edition published in Chişinău mentions Mr. Manole Neagu as curator. He is the one who has assumed "the composition, the glossary and the bibliography", the preface being taken from Nicolae Cartojan's synthesis. The graphic presentation is signed by Isar Cârnu. This name, together with that of the publishing house itself, is a luminous landmark in the destiny of the most widespread, most valued and most influential Romanian book.

The only shortcoming, from our point of view, of the work of those from across the Prut, is that, although probably ten times more than the "princeps edition" of 1643 and that of 1943, this second modern complete edition of the Romanian Book of Learning and the first of the almost complete Works of Metropolitan Varlaam (under the same title, Opere, was only published in Bucharest in 1984 (The Response against Calvinist Catechism), has not found a more efficient bridge than that of flowers to come to us in a number of copies that would not make their acquisition the fruit of a happy chance.

In 1958, one of our leading philologists, the late Liviu Onu, was obliged to note in his study Observations on Varlaam's contribution to the development of the literary Romanian language that "research to date has not established Varlaam's personal contribution to the writing of the work and how many of the historical sources he used belonged to him", because "the main sources used by the Moldavian metropolitan have not yet been recognised".

Three years later, the same phrase was shown, and on page 96, in the summary of the History of the Romanian Language, signed only by Al. Rosetti and B. Cazacu, the third author, Liviu Onu, being unable to sign for political reasons. When in 1964 the same Liviu Onu was able to sign, this time, the pages on Metropolitan Varlaam and his writings in the academic treatise Istoria literaturii române, edited by G. Călinescu and whose first volume, devoted to folklore and "Romanian literature in the feudal period" had as editor in charge the academician Alexandru Rosetti, he again acknowledged that

Varlaam's "contribution to the composition of the Cazania is indisputable, even if it cannot be precisely determined"! All he could offer readers of this academic synthesis were the words used in the popular terms of the time, which gave lustre to this important work.

2. The form and editorial adjustment of the Cazania of Varlaam

The Cazania of Varlaam of 1643, a milestone in the history of Romanian culture, was printed on 505 folio sheets.

The height of the text of the pages is 23.5 cm and the width, i.e. the length of the lines is 13 cm.

The first three sheets on which the title of the book is the coat of arms of Moldavia, the predoslovia of Vasile Lupu and the predoslovia of Varlaam are unnumbered.

There follow 382 sheets numbered from 1 to 384 with Cyrillic letters used as numerals placed in the top right-hand corner on the first page of the sheets.

These 382 sheets include the Caesars on Sundays of the Church year from Lazarus Saturday to Good Friday and Great Saturday, a total of 54 Caesars. The verso of the sheet numbered 384 is white. With the next sheet a new numbering from 1 to 116 begins.

These 116 sheets include the Cazanias on the Feast of the Lunis preste anu, inparatesti and of the sventesti mari, 21 in number and not 22 as we find in some works dealing with the Cazania of Varlaam, the pages of the sheets bear the short title of the Cazanias on the respective sheets.

At the end of Varlaam's Cassius there are again four unnumbered leaves containing 'the heads that are in this book'.

So in total we have 505 sheets or 1010 pages, apart from the numbering of the sheets the book also has a numbering of the casseroles but it stops at number 16. This numbering is done in red inside small vignettes on the edge of the sheets outside the text and stops at the sixth Sunday after Easter of the blind man's cassation which is the 19th cassation in the series but after this 16th numbering. The cassia of the Shamari of the Great Saturday and of today's Illumination of the Resurrection are not numbered. after these the numbering continues again stopping at the Sunday of the Blind. The exposition of the teaching of the mysteries is done in a catechetical way, through questions and answers.

From page 301 to page 303, there is a catalogue of the feasts of the year (36), and from page 304 to page 317, there is an exposition of the postures and the "maps", and from page 318 to the end, the table of contents of the book.

INITIALE DIN CAZANIA LUI VRALAAM, 1643

3. The didactic chronology of the printing of the Cazania.

The inscription in Slavonic on the first numbered page tells us precisely that the printing of the book took place in the year 7151 after the Creation of the world, and in 1643 after the Birth of the Lord.

We have argued that the manuscript was ready for printing as early as 1637, but there was no place to print it because there was no printing press in the country. In May 1639, the church of the Trei Ierarhi Monastery in Iasi was consecrated, the College was finished, and then the printing press was set up in the chapels of the Trei Ierarhi. In this case before 1641 the printing press could be used for printing.

If we can make this date a criterion then it could just as well be argued that it began in 1642, since the woodcut of the title sheet bears the date 1642.

Dating the woodcuts could only tell us that they were engraved on that date, or the commissioning and purchase of the printing material must have been done before the book was put under the teasks.

If we agree with Father Niculae M. Popescu in his letter of thanks to the ruler Vasile Lupu, printed on 20 December 1642, that this is the first fruit of the printing press of the three hierarchs, where the Greek serigraphs had also been brought from the spring of Liov, then we must admit that Varlaam began printing around Christmas 1642.

In support of this assertion one could also invoke the fact that the relics of the Most Holy Paraschiva were brought to Iaşi on 13 June 1641, this being shown in the ornamentation of the title page where the face of the Most Holy Paraschiva is also painted, and this woodcut bears the date 1642. The printing of the book could therefore not begin until 1642, and it is worth noting that the technical part of the work could only have been directed by Sophrony Pacapski, who also served as editor and director of the printing house at Perceska.

The black ink, according to printing specialists, is made of soot and the red ink is made of red humus powder and natural dyes.

4. Metropolitan Varlaam, Hierarch, Scholar and Founder of Culture.

The 17th century in Romanian history is the time of the great Hierarchs, fighters for the defence of the Thesaurus of Moldavia, and of the right faith, for the unlocking of the nation, of national culture through the foundation of schools and printing houses,

from under whose roofs the holy books, spreading light and strengthening the unity of the soul, were sent to all the countries inhabited by Romanians. The series of these hierarchs, tireless in their efforts to open new paths of prosperity for the people entrusted to their spiritual shepherds, began in 1632 with Metropolitan Varlaam of Moldavia.

It is believed that he was recommended by Petru Movilă who, having had the opportunity to know him personally, was able to appreciate his eminent spiritual qualities: a zeal for a pure life, an unquenchable desire to strengthen his faith in the work of faith and to flourish in the culture that was to endure throughout the ages. Since his childhood, no clear record of his family circumstances has been preserved. Neither his name nor the year of his birth is known.

All that is known is that in 1610 he was abbot of the monastery of Secul, and at the end of 1628 the ruler Miron Voda Barnovschi, Lord of Moldavia, considered Varlaam worthy of all trust, and sent him on a diplomatic mission to the court of the Russian Tsar Mikhail Feodorovich. From this context, it can be deduced that Varlaam must have been at least 35-40 years old at the time, so the year of his birth could be sought in the penultimate decade of the 16th century.

The name of Metropolitan Varlaam must have enjoyed fame among the leaders of public life in Moldavia, when in the autumn of 1632, after the death of Metropolitan Athanasius, the successor of Anastasius Crimca, he was suddenly called to ascend the Metropolitan's chair without having spent a few years before, according to the old custom, in a bishopric of the Moldavian Metropolitanate.

Metropolitan Varlaam continued to cultivate good relations with Metropolitan Peter Movila, whom he had visited on August 3, 1629 at the Kiev monastery, having been sent by Vojvod Miron Barnovschi, showing an enterprising and energetic spirit. From his conversations with Varlaam, Petru Movilă notes a miracle that happened in 1610 with the relics of St. John the New in Suceava, and elsewhere he reproduces from letters received from Metropolitan Varlaam, that in 1620 until the Thursday after the Outpouring of the Holy Spirit, when the Feast of the Patron Saint of Moldavia was celebrated in the Metropolitanate of Suceava, according to custom, people who come from many and far places bring many gifts and when they worship the relics of the saint, they give a few coins, then, the ecclesiastic stealing money fell to the ground and could not be cured by the unclean Spirit only after confessing his sin before the metropolitan who read him the disclination and reprimanding him, gave him forgiveness. From this event, the pious Peter Movila does not fail to draw a lesson of practical morality: "see, brothers, how evil is the love of silver and how hard is the sin of stealing holy things".

This prince with great zeal, understood to give special attention to the close relations of Varlaam with Peter Movila and for this purpose he gave his throne by means has a nimbus of brilliance, which could equal if not obscure that of his rival across the Milcow on the wise prince Matthew Basarab. How much favour he enjoyed at the court of the ruler Vasile Lupu, Metropolitan Varlaam proves when he was sent in 1644 to Matei Basarab in Târgoviște, to start negotiations between the two rulers to live in good neighbourliness and brotherhood, sealing this promise by building the two churches in

Târgoviște at the expense of Vasile Lupu and the one in Soveja built at the expense of Matei Basarab.

From what has been shown so far, Varlaam's personality appears in the favourable light of a monk guided since his youth by a burning force for religious, moral and intellectual progress, heading early on towards the metropolitan threshold of Petru Movilă. The encounter with the enlightened defender of Orthodoxy opened up to him beautiful prospects of fighting for the faith, and in this fight, he considered the step of the highest hierarchical dignity that Moldova could offer not as a place of rest and self-importance, but as a place of vigil and duty to put to work all the spiritual means to strengthen peace among brothers and to facilitate the cultural progress of his beloved Moldova.

He worked hard, giving all the necessary support to the foundation of the printing press, for which he interceded with Petru Movilă for the furnaces and master printers, as well as for the foundation of the University of Iasi, for which "good and renowned teachers" were brought from Kiev.

Besides being a good shepherd of the souls entrusted to him for spiritual shepherding, he proved to be a skilful diplomat in missions for the establishment of peace among brothers and a tireless supporter in the realization of cultural and artistic works during the reign of Vasile Lupu, undertaking bold actions and generating cultural feats, which allow us to profile today. Under the reign of Vasile Lupu, together with Metropolitan Varlaam, a high example of human achievement stands out in that era, proposing to us, in fact, through their own existence, a new model of humanity and culture: man sovereign over his thoughts, aims and deeds.

Although the ecclesiastical words that form the contents of this voluminous Romanian book from Iaşi were translated from the Slavonic language, as Varlaam himself confesses, the foreign language, full of enchantment, in which the writings of the age are rendered, does not portray him as one of the most skilful and creative writers of Romanian prose in the 17th century, where the first manifestations of Romanian humanism with its many defining elements are also recorded, and the few verses with explanations of the coat of arms of Moldavia or with expressions of praise and thanks for God's help in this work can prove that Varlaam's soul was not lacking in the talent of a skilled versifier.

With peace of mind, the great Hierarch Varlaam could therefore descend at the end of 1657 to the eternal resting place of the tomb of Secu, as one who had fulfilled his mission to the protection of the faith, acquiring with merit the unveiled crown of the divine gift.

5. The flourishing and cultivation of art in the age of Vasile Lupu

In all its aspects and forms, art could be understood and clarified autonomously by the collectivity of cultural and spiritual life, but in the 17th century, an objective analysis of the artistic phenomenon could not be made without taking into account the context of the whole spiritual life. The measures taken for the effective development of culture are evidence of an enterprising and energetic spirit which will soon bear fruit,

for the country will experience a period of visible prosperity, a fact which will lead the chronicler to write: "When once there were happy times in these parts of the world, then they were, and now I can say that, that is why they have all developed".

Once the economic life of the country was balanced, Vasile Lupu began a campaign sustained with intelligence and honesty to consolidate his political position, especially in relations with his neighbours, reshaping his own political, ethical, cultural and moral coordinates, which would lead to the establishment of a new scale of fundamental values. This is not at all easy, as Moldova was located between two great and powerful political and military forces, rivals of each other, Poland and the Ottoman Empire. The fleeting nature of the reigns that preceded or followed Vasile Lupu's dynasty showed that the lack of political and diplomatic skill in such an era risked upsetting the fragile balance in which this Romanian province found itself at any moment. Prudent, wise, judicious in his political actions, always thinking and analyzing with great lucidity and sense of reality all the possible consequences of the actions and decisions he intended to take, informed in advance, down to the smallest details, of all the movements or diplomatic intentions of his neighbours and especially of the Turks (through a network of well-established informers), the ruler Vasile Lupu appears to us today, in the historical perspective, as a skilful diplomat and politician, being one of the most important political and historical personalities of the Romanian Middle Ages. This assertion, which may seem subjective, is supported by a whole series of facts recorded only a few mentioned above.

A first proof is, as already stated, the duration of his reign, focusing his existence on a few coordinates that summarize and define it. Then, it is the particularly important role he played in the South-East European politics of the time, which he followed very closely, but at the same time ensured a complete unity between social environments, between village and city.

Last but not least, he is convinced that by losing the throne of the country he did not lose his life as it often happened at that time and moreover he lived his last days in the capital of the Ottoman Empire as ambassador of his son Stefan Lupu, whom he succeeded by his political skills to ascend to the seat of Moldavia.

In reality, as he reported on political and cultural-religious life, even from the brief data presented, he shows himself in a completely different light, as a man, as a gentleman, leading the destinies of the country or as a lover of culture. In his dealings with his subjects, he is not shown, according to contemporary testimonies, as a just and objective man.

For the same reasons, knowing also the greed of the landlords who are put in charge of judging cases, "he wants to judge any difficult case by himself, because the other judges would be easily bribed by gifts and in this way the poor would suffer even for a just case", then a statement made by the gentleman in front of the country's divan is recalled, a statement that sounds like a principle of conduct in village life: "I do not consider the person and justice not the thing but the law".

The ruler, Vasile Lupu, grants the Metropolitan of Moldavia total authority and independence from all other patriarchates, thus more or less officially, Moldavia is considered to be the seat of an autocephalous church.

The authority that Vasile Lupu imposes on the Eastern Orthodox Church should not be understood as an act of gratuitous pride, as it hides obvious political intentions linked to the possibility of exercising permanent control over the territory occupied by the Turks and maintaining the spirit of the anti-Ottoman struggle along these circuitous routes, giving new directions to which culture and art are developing.

On the other hand, in 1649, Paisie, the former abbot of the Galata Monastery near Iasi, appointed by Vasile Lupu to the seat of the Patriarchate of Jerusalem, was empowered by the lord to lay the foundations for the formation of a Christian League, whose aims are easy to understand for this period, an action that did not materialize, but remained at the project stage.

The history of Romanian art considers the period of Vasile Lupu's reign as a distinct period from an artistic point of view, determined by a certain "heterogeneity" that can be glimpsed in the art of the time, aspects that are also mentioned in the present work.

The History of Romanian Art, which covers the reign of Vasile Lupu, records the beginnings of Romanian aesthetics, uncritically transmitted for several decades through the ways of writing and images, thus transforming the beauty of literary language into the adornment of Moldavia. It is only from such a position that we can realize the interdependence between the mutations that take place in the ideological plane and those that we see in the artistic cultural life of the time and we can allow ourselves to say without fear of being wrong that there is an era of Vasile Lupu in Romanian culture.

6. The contribution of Metropolitan Varlaam and of the ruler Vasile Lupu to the defence of Orthodoxy in the Romanian Countries.

The long history gives us a worthy picture of great rulers who, through their sustained effort, through the wisdom they received from God, made considerable efforts to support the ancestral Church in times of great trial. One such example is the reign of Vasile Lupu, whose reign in Moldavia is one of the longest in the Romanian countries, the sixth longest after Stephen the Great - 47 years, Mircea the Elder and Alexander the Good - 32 years each, Constantin Brancoveanu - 26 years and Matthew Basarab - 22 years.

His long reign on the throne of Moldavia, at a time when the average length of a reign did not exceed two or three years (sometimes only three or four reigns succeeded each other on the throne in a single year), had important political, economic and religious consequences for Moldavia, it ensured, on the one hand, continuity in the implementation of political goals and, on the other, relative economic stability, which would bring the country a visible state of prosperity and prosperity, which was good for the Church because it could be supported both morally and financially.

The 17th century witnessed a great religious manifestation, but in addition to these important manifestations, an action of defence of the right faith began in

Romanian countries, first against Calvinism but also against Catholic and Protestant teaching. Protestant propaganda, but especially Calvinism, in its march towards proselytism, has run up against the pure and just faith of the people. In all European countries, Calvinism penetrated very easily into the social strata, but in our country it had no chance of success because the real supporter of the struggle to stop this wrong teaching was the Lord of Moldavia, Vasile Lupu, who was helped by Petru Movila, Metropolitan of Kiev and Metropolitan Varlaam of Moldavia, made it known to the whole world, through his authority over the Eastern Patriarchates, especially Constantinople, and through the decisions taken by the local synod of Iași, that no other faith can be grafted onto our centuries-old faith and that the Romanian Orthodoxy has a decisive role to play in its march towards a new direction for the whole Orthodoxy.

It is well known that Vasile Lupu wished to unite all the Romanians of Wallachia, Moldavia and Transylvania, as Michael the Brave had done for a short time, which would have been possible if, in addition to the sense of diplomacy with which he was endowed, he had a strong army and a less brave rival, in the person of Matthew Basarab.

Although his plan to unite all Romanians did not succeed, he did not cease to support the action of the Orthodox Church in the Romanian Lands, in this period of struggle and fierce strife between Catholicism, Calvinism and Protestantism, for the conquest of Orthodoxy.

In Ardeal, in 1640, the hierarch Ilie Iorest, stepped energetically against the tendencies of Calvinization of the Romanian Church, promising to be a worthy Orthodox. Through false slander against him, he was thrown into prison with many priests and Christians, from where he was released after nine months in exchange for the sum of a thousand thalers.

Released from prison by Vasile Lupu, with bitterness in his heart that he had been prevented from doing good to his brothers, owing for the sum deposited as ransom, Ilie Iorest comes to Moldova, where he addresses the Archbishops of Moldova, who of course knew him because he had learned the book in the monastery Putna, where they will also have learned and where he was ordained after a while in the priesthood.

The archbishops of Moldavia, Varlaam, Anastasius of Roman, Stephen of Rădăuților and Ghedeon of Huşilor, together with Vasile Lupu, recommended him to the Tsar by giving him a passport dated 2 June 1645, so that he could be given freedom to ransom the 24 cheeses of Transylvania.

Of course, in 1645, Vasile Lupu's treasury was low because of the great expenses made to the Patriarchate, with the synod of 1642, the marriage of the girls and perhaps also with the army. However, he was not disinterested in the fate of the man he had recommended to Rákóczi and now, in times of trouble, he helped him with what he could. He was aware that one of the conditions he set for Iorest when he was elected Metropolitan was that he should spread the Calvinist catechism, a convention which the worthy Metropolitan had not fulfilled.

Bibliografy

Dan Zamfirescu, *Carte Românească de învățătură*, editura „Roza Vânturilor” – București 2011

Prof. Dr. Emil Haţieganu Kolozsvar, Florea Mureşanu, *Cazania lui Varlaam 1643 – 1943, Prezentare în imagini,* Editura Cluj, *1944*
Dr. Ioan Lupaş*, Mitropolitul Varlaam al Moldovei 1632 – 1653*, Institutul de Arte Grafice „Ardealul", Cluj 1935
Ana Dobjanschi şi Victor Simion, *Arta in epoca lui Vasile Lupu*, Editura Meridiane, Bucureşti 1979
Gheorghe Mihăilă, *Petru Movilă, în Literatura română veche(1402- 1647)*. Introducere,ediţie îngrijită şi note de Gh. Mihăilă şi D. Zamfirescu. Vol. II, Bucureşti,1969
Ioan Irimia, *Personalitatea religioasă a domnitorului Vasile Lupu*, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", an XVIII (1942), nr. 12
Prof. Ioan Lupaş, *Studii, Conferinţe şi Comunicări Istorice"*,Editura Cluj, 1940
Silviu Dragomir, *Relaţiile Bisericii Româneşti cu Rusia în veacul XVII*, în An. Acad. Rom. Tom. XXXIV, Bucureşti, 1912
Mircea Păcurariu, *Legăturile Biserici Ortodoxe din Transilvania cu Ţara Românească şi Moldova în secolele XVI – XVIII*, Teză de doctorat în Teologie, Sibiu, 1968

A TYPICAL PROLETCULTIST: THE POET ALEXANDRU ANDRIȚOIU AND THE DILEMMAS OF THE WRITER IN A TOTALITARIAN REGIME

Marcela-Claudia MOZA (ERDELYI)
PhD Candidate, „1 DECEMBRIE 1918" University of ALBA IULIA

Abstract: The literary wold of the West had a common language and common themes: the importance of language, its nature, the figure of the writer in his work, the mechanisms of textuality, the construction in language of individual or social identity, the impossibility for the individual writer to escape the constraints of public discourse and so on. In Romania, we notice the existence of radically different languages, a sort of schizophrenia, between down-to-earth socialism and self-reflexive poetics that characterized the entire period after the war until the collapse of totalitarianism, that December 1989 that symbolically ended, we would say, also the literary career of Alexandru Andriţoiu.
Let us track down Andritoiu in the context in which he evolved and for which he is representative, that is, on the side of the official discourse, politicized, laden with clichés, which circulated throughout the space forced to communism at the end of the war.
Alexandru Andriţoiu was: "a new poet of the new times", lyrically capturing the pulse of a revolutionary era. He was – perhaps more than any of his contemporaries – the case of the writer perfectly molded on the canons of the era and adapting himself, "step by step" – as he says in a poem – to the changes that occurred in the socio-political and cultural context. Making his debut, as a poet, in the early years of the dogmatic era, Andriţoiu had to write according to the norms imposed by socialist realism. He frequently publishes, in periodicals, versified versions of Marxist-Leninist-Stalinist theses regarding class struggle, the difference between the past and the present, and other antinomies perceived as being present in the village world and beyond. His eulogy is addressed to the people, the working class, the party, the country and the supreme leader. Socialist realism requires the poet to really highlight his revolutionary progress.
The theme, simple and rigid at the same time, in his poems was the effect of the imperative that literary writings had to be created "in the language and to the understanding of the people".

Keywords: Alexandru Andritoiu, cult of the proletariat, schizoid discourse, genotext, phenotext.

I.Repere biografice. Debutul în literatură

Nu întâmplător am folosit cuvântul „tipizat" în titlul acestui articol. La mijlocul secolului trecut, în 1950, Martin Heidegger publica un volum intitulat Holzwege în care a adunat mai multe eseuri, printre care şi *Die Zeit der Weltbildes* (Vremea lumii ca reprezentare), apărut în 1938. Filosoful german dovedeşte aici o extarordinară intuiţie a ceea ce avea să se schimbe în discursul intelectual în a doua jumnătate a secolului, pe care o numim postmodernitate. El vorbeşte despre instituţionalizarea actului de creaţie, de politici culturare, despre transformarea savantului în cercetător, care nu mai gândeşte de unul singur ci în cadrul unor instituţii de cercetare sau şcoli, urmând anumite protocoale şi metodologii. Câtă deosebire, însă, între cum a evoluat pe acest drum lumea liberă spre deosebire de starea de lucruri din societăţile totalitare! Individualismul făcea loc, într-adevăr, în Occident, pluralismului, identificării autorului individual cu o figură a unui discurs public în care era prezentă întreaga comunitate şi cu o întreagă tradiţie literară. Au devenit legendare două eseuri în care este comentată această mutaţie din istoria culturii: "Moartea autorului" (1967), de Roland Barthes, şi

„Funcţia de autor” (1969) de Michel Foucault. Omul istoric, existent fizic, era absorbit de o figură de discurs. Dimpotrivă, în Estul comunist, autorul este, în primul rând, evaluat din punctul de vedere al biografiei sale. Statutul său depinde de clasa socială căreia îi aparţine (se spunea a avea origine sănătoasă, adică proletară). Autorul este judecat, nu în cadrul unei tradiţii, ci în şedinţe punitive ale muncitorilor din uzine sau în instituţiile de cenzură. Gândirea teoretică distilată în câteva teorii critice influente şi transformate în grile de lectură în Vestul postbelic a condus, la interdisciplinaritate. Studiul literar beneficia acum de uneltele de lucru ale psihologiei (Jacques Lacan), filosofiei limbajului (Jacques Derrida, grupul Tel Quel), analizei discursului şi criticii sociale (Michel Foucault), studiului de gen (Elaine Showalter, feministă), criticii postcoloniale (Franz Fenon, Edward Said), Noului Istorism (Louis Montrose, Stephen Greenblatt), materialismului cultural (Centrul de Studii Culturale de la Birmingham) ş.a.

Şi în Est practica şi critica literaturii au devenit teoretice sau, mai bine zis, ideologice. Aici, însă, a fost impusă o singură filosofie, marxistă, deformată pentru a servi agendei politice a totalitarismului. Despre ce este literatura, se afla la Şcoala de Literatură a partidului, limbajul standardizat de aici fiind asemănător reducţiei îndoctrinate vrednice de Newspeak din romanul lui Orwell, *O mie nouă sute optzeci şi patru*, apărut în 1949.

Între absolvenţii primei serii, cu durata de un an (1950-1951), a Şcolii de Literatură „Mihai Eminescu” din Bucureşti s-a aflat şi Alexandru Andriţoiu, „poetul din Apuseni” – cum îi spuneau colegii – sau, după cum i se va spune mai târziu – „cel mai important poet pe care l-a dat Bihorul”. În fotografia de grup intitulată „Cadrele didactice şi prima promoţie de elevi, absolvenţi ai Şcolii de Literatură „Mihai Eminescu” – publicată de Marian Popa la pagina 349 din volumul I al *Istoriei literaturii române de azi pe mâine* –, Alexandru Andriţoiu e uşor de recunoscut, fiind ultimul din dreapta, sub cifra de identificare În momentul absolvirii şcolii, în vara lui 1951, Alexandru Andriţoiu încă nu împlinise 22 de ani. Se născuse în ziua de 8 octombrie 1929, în localitatea Vaşcău din actualul judeţ Bihor, într-o familie simplă, avându-i ca părinţi pe Nicolae Andriţoiu şi pe Ştefania, născută Todan, mama fiind casnică, iar tatăl frizer. Era o origine socială care îl califica pentru ascensiune şi carieră publică, de care a şi ştiut să profite. Şi-a petrecut copilăria pe uliţele Vaşcăului, împreună cu copiii satului, absolvind şcoala primară în localitatea natală. La terminarea claselor primare, părinţii hotărăsc ca fiul lor Alexandru să-şi continue învăţătura la Liceul „Samuil Vulcan” (azi Colegiul Naţional „Samuel Vulcan”) din Beiuş, unde a devenit unul dintre cei mai străluciţi elevi ai şcolii, fiind remarcat de profesorii Musta (la matematică), de Călugăru (la limba latină) şi Fântânaru (la limba şi literatura română). În acest mediu şcolăresc, Alexandru Andriţoiu scrie primele poezii, pe care le va citi în şedinţele cenaclului literar al liceului. Tot acum se va împrieteni cu unul dintre colegi, Stelian Vasilescu, care îi va rămâne amic şi colaborator apropiat până la sfârşitul vieţii. „Setea de a citi – îşi va aminti Stelian Vasilescu în lucrarea *Oameni din Bihor: dicţionar sentimental 1940-2000* – ne-a împrietenit repede,

aproape zilnic mergeam la librăria „Doina" (aflată în clădirea lipită de liceu) unde răsfoiam volume"[1].

Încheindu-şi studiile liceale în 1948, proaspătul absolvent ar fi vrut să se înscrie la Facultatea de Agronomie, dar bunul său prieten Stelian Vasilescu îl va convinge să se înscrie la Facultatea de Filologie a Universităţii din Cluj, unde va fi admis în toamna anului 1949. Debutează curând ca poet, în suplimentul literar-artistic al ziarului *Lupta Ardealului* din Cluj, care îi publică, în numărul din 5 decembrie 1949, un entuziast *Poem pentru tinereţe*, puternic marcat de butaforia proletcultistă, pe care tânărul student n-ar fi avut cum s-o ocolească, afirmând senin: „Tineri mi-s anii, plini de putere şi viaţă, /Condeiul în mână îl iau şi munca o cânt; / Când braţul ce normele clipă de clipă le sparge,/ Tractorul ce împlântă rod nou de viaţă-n pământ. / Când omul cel nou râvneşte şi soarbe lumina,/ Omul cu braţul spre fraţii săi dârji şi-l desface / Când pasul de fier baricade pe care poporul/ În lupta aceasta înscrie cuvinte de pace"[2].

Lumea literară a Vestului avea un limbaj comun şi teme comune: importanţa limbajului, natura lui, figura scriitorului în operă, mecanismele textualităţii, construcţia în limbaj a identităţii individuale sau sociale, imposibilitatea sustragerii din contextul unei tradiţii care precede intrarea în discurs public a scriitorului individual etc. În România, constatăm existenţa unor limbaje radical diferite, o schizofrenie, între socialism vulgar şi poetică autoreflexivă care a caracterizat toată perioada de după război până la prăbuşirea totalitarismului, acel decembrie 1989 care a pus capăt, în mod simbolic, am spune şi carierei literare a lui Alexandru Andriţoiu.

Să-l urmărim mai întâi pe acesta din urmă în contextul în care a evoluat şi pentru care este reprezentativ de partea discursului oficial, politizat, încărcat de clişee, care circulau în tot spaţiul trecut forţat la comunism la sfârşitul războiului.

În acelaşi supliment literar-artistic al gazetei *Lupta Ardealului*, din care a purces scriitorul Andriţoiu, îşi încep cariera literară, în acei ani, alţi câţiva poeţi transilvăneni, între care mai cunoscuţi vor deveni Tiberiu Utan, Aurel Rău, Ion Horea şi Ion Brad. Tot Stelian Vasilescu va fi cel care îl va introduce pe amicul Andriţoiu, în 1950, în redacţia revistei *Almanahul literar* a Uniunii Scriitorilor din România, filiala Cluj. Recent înfiinţată, revista *Almanahul literar* era condusă atunci de poetul Ioanichie Olteanu, fost membru, până în urmă cu 3-4 ani, al Cercului Literar de la Sibiu. În acelaşi an, în numărul din iunie, *Almanahul literar* publică, pe prima pagină, poemul *Franţa în luptă*, semnat de tânărul Al. Andriţoiu şi inspirat din articolele propagandei comuniste, care prezentau în culori sumbre situaţia grea a popoarelor din „lagărul capitalist". Iată cum îşi închipuia Andriţoiu – cu deplină sinceritate, firește – tragismul existenţei nu doar al muncitorilor, ci şi al poeţilor Franţei: „Trec oameni peste cheiuri, marinari/ Cu paşii rătăciţi şi faţa suptă / Lumina joacă pe-o placardă ruptă: „Trăiască Franţa fără de dolari!/ [...] Şi-n timp ce-n port catarge'ntind speranţa/ În ţara întreagă arde răzvrătirea,/ Trecutul îşi reînvie amintirea/ Şi Rezistenţa iar trezeşte Franţa/ [...] Partidul peste suflete aprinde/ Puteri

[1] Stelian Vasilescu, *Oameni din Bihor: dicţionar sentimental 1940-2000*, vol. I, Oradea, Editura „Iosif Vulcan", 2002, p. 247.
[2] Tudor Opriş, *Istoria debutului literar al scriitorilor români în timpul şcolii. 1820-2000*, Bucureşti, Editura „Aramis", 2002, p. 153.

de jertfă mari, fără hotar,/ Căci dacă pâinea are gust amar / Poeţi ce cântă libertatea vieţii / Sunt urmăriţi în case şi pe drum,/ Dar arde-n slova lor puterea cum /Soarele arde-n pleoapa dimineţii /Aceasta-i Franţa: foame, sânge, mâini,/ zdrobite-n lanţ, în închisori de piatră;/ Acesta-i raiul despre care latră/ Lacheul Schuman şi ai lui stăpâni”[3].

Debutând de pe băncile şcolii cu versuri, continuând cu poezii cetăţeneşti şi politice, precum poemul de mai sus, dar mai ales având şansa amintită a unei „origini sociale sănătoase” Alexandru Andriţoiu a fost recrutat de organizatorii primei şcolii naţionale de literatură.

Abandonându-şi studiile universitare, Alexandru Andriţoiu va fi înscris, în toamna aceluiaşi an, la Şcoala de Literatură şi Critică Literară „Mihai Eminescu” din Bucureşti, care avea ca scop – după cum va preciza un alt fost elev al acesteia – „de a forma cadre tinere de scriitori şi critici literari ridicaţi din rândurile poporului muncitor, de a da acestora o educaţie comunistă, de a-i înarma cu cunoştinţe necesare creaţiei, făuririi unei literaturi noi, puse în slujba poporului muncitor”[4]. La rândul său, un alt fost elev ne oferă o informaţie interesantă referitoare la condiţiile de admitere, primul examen fiind cel al dosarelor. „Nu ştiu ce cuprindea – spune Marin Ioniţă despre dosarul său de admitere –, dar mi s-a cerut să scriu o autobiografie, după formular, şi să anexez nişte manuscrise. De rest, se ocupa profesorul Aurel Iordache, erou din bătălia de la Păuliş, poet epigramist, dramaturg, fabulist”[5]. Severitatea epocii, dar şi egida sub care se derulau activităţile „învăţăceilor” pretindeau un regulament de cazarmă, abaterea de la drumul prestabilit de partid era pedepsit – cum am văzut – cu exmatricularea, iar apariţia unor scrieri în revista şcolii îi aduceau studentului o repartizare în redacţia unei reviste sau la vreo editură. „Şcoala de Literatură – spune istoricul literar Eugen Negrici – asigura studenţilor săi condiţii impecabile cu cele din sistemul învăţământului de stat: căldură, curăţenie, hrană din abundenţă, gratuitate la spectacole. [...]. Nu din considerente umanitare. La mijloc era un interes foarte clar. Investiţia pe care o făcea partidul conducător, din banii ţării, pentru a-şi pregăti şi asigura armata de condeieri devotaţi [...]. Ce se întâmpla după ce se închidea poarta în spatele tău? Două lucruri erau asigurate: fiecare absolvent primea repartiţie într-o redacţie sau editură. Iar de acolo un salariu lunar modest, dar sigur. Şi o promisiune de locuinţă”[6]. Firește, Alexandru Andriţoiu n-a făcut excepţie. După absolvirea Şcolii de Literatură, a fost repartizat ca redactor la revista *Contemporanul*, primind şi o locuinţă în Bucureşti, în care va rămâne până la sfârşitul vieţii. Apoi, după propria-i mărturisire, „se perindă” prin redacţiile altor periodice literare precum *Gazeta literară*, *Luceafărul*, *Viaţa militară*, dar şi în cele ale unor reviste pentru copii, cum ar fi *Cravata roşie*, *Cutezătorii*, *Şoimii patriei* şi *Arici pogonici*. Debutează editorial în 1953 cu volumul de poezii *În Ţara Moţilor se face ziuă*, cu care a obţinut Premiul de Stat clasa a III-a în valoare de 15.000 lei (cam cât preţul unei case!). Tot acum, prin toamna lui 1953, se împrieteneşte cu mai tânărul Nicolae

[3] Al. Andriţoiu, *Franţa în luptă*, în *Almanahul literar*, anul 1, nr. 7, iunie 1950, pp. 4-5.
[4] Răduţ Bâlbâie, *„Tânărul scriitor” – o monografie*, Bucureşti, Editura „Tritonic”, 2005, p. 7.
[5] Marin Ioniţă, *Kiseleff 10. Fabrica de scriitori*, Piteşti, Editura „Paralela 45”, 2003, p. 9
[6] Eugen Negrici, *Literatura română sub comunism. Poezia*, Bucureşti, Editura Fundaţiei Pro, 2006, pp. 151-152.
[185] Alexandru Andriţoiu, *Alăturând nişte mâhniri…*, în *Nicolae Labiş. Album memorial*, *ed. cit.*, p. 66.

Labiş – student, pe atunci, la Şcoala de Literatură, dar şi fervent colaborator la revistele literare bucureştene –, precum şi cu bihoreanul Aurel Covaci, absolvent al aceleiaşi Şcoli de Literatură, poet şi traducător din lirica universală, ca şi Alexandru Andriţoiu.

Andriţoiu se arată „mâhnit", de asemenea, pentru faptul că „s-a statornicit o idiosincrazie faţă de epoca dogmatică în întregime", în loc ca istoria noastră literară să încerce a disocia „valorile reale de falsele valori"[7]. Formulând astfel de aprecieri asupra „proletcultismului" şi a „epocii dogmatice", Andriţoiu avea în vedere, cu siguranţă, nu doar creaţiile altora, ci şi propria operă poetică divizată în funcţie de cele două etape ale comunismului românesc, metaforic numite „obsedantul deceniu" şi, respectiv, „epoca de aur". În prima perioadă, în care scrie versuri realist-socialiste, trebuie plasate volumele: *Dragoste şi ură* (Editura Tineretului, 1957), *Porţile de aur* (Editura Tineretului, 1958), *Cartea de lângă inimă* (Editura Militară, 1959) şi *File de cronică* (Editura Tineretului, 1962). Celei de a doua etape, când „s-a eliberat de responsabilităţi propagandistice" – cum spune Alex Ştefănescu – îi aparţin volumele *Constelaţia lirei* (Editura „Eminescu", 1963), *Vârful cu dor* (Editura Tineretului, 1964), *Simetrii* (Editura „Eminescu", 1970), *Euritmii* (Editura „Eminescu", 1972), *Aur* (Editura „Albatros", 1974), *Poeme noi* (Editura „Cartea Românească", 1984) şi *Versuri* (f. e., 1987).

Bun cunoscător de poezie, Alexandru Andriţoiu a alcătuit – singur sau în colaborare cu alţi scriitori – următoarele antologii de poezie: *Antologie de poezie canadiană de limbă franceză* (1976), *Antologie de poezie vietnameză clasică şi contemporană* (1980) şi *Antologie poezie chineză modernă* (1990).

Ca traducător, a publicat traduceri din Rainer Maria Rilke, N. Zidarov, I. Utkin şi Horvath Imre.

A publicat o carte de călătorii prin ţară, intitulată *Curcubeu peste Carpaţi* (1987) şi o alta, de călătorii prin Orientul Îndepărtat, cu titlul *Prin „Ţara dimineţilor liniştite"* (Editura Sport-Turism, 1989). De asemenea, a realizat scenariile filmelor *Şah la rege* (1965), *Cine va deschide uşa* (1967) şi *Elixirul tinereţii* (1975) – împreună cu Nicolae Ştefănescu şi Beno Meirovici.

Din 1965 a devenit redactor-şef al revistei *Familia* din Oradea, funcţie pe care a deţinut-o timp de aproape 25 de ani, de la primul număr, până la finele lui 1989. Se stinge din viaţă în locuinţa sa din Bucureşti, la 3 octombrie 1996.

II.Clişee ale realismului socialist în poezia lui Alexandru Andriţoiu

Alexandru Andriţoiu a fost – poate ca nimeni altul dintre contemporani – cazul scriitorului mulat perfect pe canoanele epocii şi adaptându-se, din mers, „pas cu pas" – cum spune într-o poezie – schimbărilor survenite în contextul social-politic şi cultural. Debutând, ca poet, exact în anii de început ai epocii dogmatice, Andriţoiu a fost nevoit să creeze în spiritul normelor impuse de realismul socialist. El publică frecvent, în periodice, versificări de ilustrare a tezelor marxist-leninist-staliniste cu privire la lupta de clasă, la diferenţa dintre trecut şi prezent şi la alte antinomii sesizate ca fiind prezente în lumea satului şi nu numai.

[7] Ibidem, p. 67.

Ion Dodu Bălan observă că universul artistic divers şi măreţ al poetului include teme legate de cultul muncii creatoare şi contructoare, sentimentul prieteniei, dorinţa spre sublim, strădania colectivă de „a trona după legile frumosului”[8], dragostea într-un spaţiu omenesc, tratate cu o adevărată putere artistică.

„E mereu neconvingător – observă Alex Ştefănescu –, fie pentru că se exprimă într-un limbaj mult prea distins, fie că face efortul de a vorbi „pe înţelesul” oamenilor simpli şi cade în extrema cealaltă, a elementarităţii caricaturale”[9]. Cert este că toate cele cinci volume semnate de Andriţoiu în anii deceniului dogmatic, de la cel de debut din 1953, până la *File de cronică* din 1962, se subsumează realismului socialist, având toate caracteristicile acestuia şi nefiind altceva decât literatură politizată în spiritul propagandei ideologice a vremii. În toate aceste volume aparţinând primei etape din activitatea sa de creaţie lirică, Alexandru Andriţoiu „elaborează – consideră istoricul literar Marian Popa – pe baza aceloraşi locuri comune ale lirismului politizat o operă de frenezie controlată, virilă şi mereu afirmativă, tipică unei sensibilităţi robustă şi netulburată de scrupule retrospective, capabilă să vibreze cu aceeaşi intensitate, indiferent de nota diapazonului sufletesc exprimabil public (...). Poeziile sunt imnuri, ode şi chiar marşuri, unele deghizate prin ton confesiv; nu lipseşte reportajul liric şi nici textul de montaj literar-muzical agitatoric”[10].

O schimbare radicală de ton – dar şi de atitudine faţă de problematica abordată – se produce, în creaţia poetică a lui Al. Andriţoiu, odată cu volumul *Constelaţia lirei* din 1963, dar mai ales cu cele care i-au succedat: *Vârful cu dor* (1964), *Simetrii* (1970), *Euritmii* (1972), *Pe drumul meu* (1974), *Aur* (1975), *Poeme noi* (1984) şi *Versuri* (1987). Deşi previzibilă, în oarecare măsură – mai ales graţie inventivităţii stilistice din volumele etapei anterioare – maniera de creaţie din cărţile celei de a doua etape este sensibil diferită, aparţinând noii orientări din lirica românească de după 1965.

Petru Poantă constată că poetul Al. Andriţoiu nu a pus probleme deosebite criticii, fiind repede calificat şi acceptat „ca un poet patetic şi declarativ, limpid şi corect” [11]. El nu a pus probleme nici regimului, discursul ideologic dominant (Julia Kristeva îl numeşte genotext) structurându-i propriul discurs individual (Kristeva: fenotext). Poncifele ideologiei comuniste se stercoară în creaţiile de tinereţe, liberalizarea de scurtă durată de după 1965 oglindindu-se şi în timida sa încercare de a acorda mai multă greutate poeticii decât ideologiei. Acelaşi format schizoid caracterizează şi revista *Familia* sub conducerea sa, între corectitudinea politică a unor colaboratori şi redactori şi dizidenţa altora deschizându-se un hiat care avea să se închidă doar după 1989 – anul căderii regimului comunist. Plecarea lui Andriţoiu de la conducerea revistei dobândea astfel o semnificaţIe simbolică.

BIBLIOGRAFIE:

[8] Ion Dodu Bălan, *Delimitări critice*, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1964, p. 142.
[9] Ibidem, p. 801.
[10] Marian Popa, Alexandru Andriţoiu, în *Istoria literaturii române de azi pe mâine.* Volumul I, Editura Semne, Bucureşti, 2010, pp. 835-836.
[11] Petru Poantă, *Modalităţi lirice contemporane,* Cluj, Editura Dacia, 1973, p.63-64.

ANDRIŢOIU Alexandru, *În Ţara moţilor se face ziua,* Editura de stat pentru literatură şi artă, 1953.
ANDRIŢOIU Alexandru, *Alăturând nişte mâhniri…*, în *Nicolae Labiş. Album memorial*, Editura Secolul XX.
ANDRIŢOIU Alexandru, *Franţa în luptă*, în *Almanahul literar*, anul 1, nr. 7, iunie 1950.
BĂLAN, Ion, Dodu, *Delimitări critice*, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1964.
BÂLBÂIE Răduţ, *„Tânărul scriitor" – o monografie*, Bucureşti, Editura „Tritonic", 2005.
IONIŢĂ Marin, *Kiseleff 10. Fabrica de scriitori*, Piteşti, Editura „Paralela 45", 2003.
OPRIŞ Tudor, *Istoria debutului literar al scriitorilor români în timpul şcolii. 1820-2000*, Bucureşti, Editura „Aramis", 2002.
NEGRICI Eugen, *Literatura română sub comunism. Poezia*, Bucureşti, Editura Fundaţiei Pro, 2006.
POANTĂ, Petru, *Modalităţi lirice contemporane,* Cluj, Editura Dacia, 1973.
POPA Marian, Alexandru Andriţoiu, în *Istoria literaturii române de azi pe mâine.* Volumul I, Bucreşti, Editura Semne Artemis, 2010.
POPA, Viorica, *Limbajul poetic în opera lui Al. Andriţoiu,* Oradea, Editura Aureo, 2014.
SELEJAN, Ana. *Literatura în totalitarism. 1957-1958*, Bucureşti, Editura „Cartea Românească", 1999.
TAŞCU, Valentin, *Poezia Poeziei de mâine,* Iaşi, Editura Junimea, 1985.
VASILESCU Stelian, *Oameni din Bihor: dicţionar sentimental 1940-2000*, vol. I, Oradea, Editura „Iosif Vulcan", 2002.

CONCEPTUAL METAPHORS AS IMAGES IN ROMANIAN AND ENGLISH ANTONYMIC PHRASEOLOGIES: "SUCCESS" AND "UNSUCCESS"

Oana BALAN
PhD Student, MOLDOVA STATE UNIVERSITY, Chişinău, Republica Moldova

Abstract: The article is devoted to the investigation of the way images are created with the help of the conceptual metaphor within the phraseological units in the English and Romanian linguistic pictures, regarding the antonymic relationship between the concepts of "success" and "unsuccess". The aim of the article is to find both common and particular components of the English and Romanian antonymic phraseologies that lead to creating images through metaphors related to the concepts mentioned above. The methods used for this research are those of general linguistics, but also those specific to cognitive linguistics. English and Romanian are languages that have many differences from a structural and semantic point of view, and their phraseologies have not been investigated enough, let alone the relation of antonymy between the two concepts proposed.

Keywords: phraseology, antonymy, conceptual metaphor, image representation, success, unsuccess.

Introduction

According to the academic literature dedicated to the study of phraseology, there are certain phraseological units that convey a concept through the images created by the lexemes that are used.

Each linguistic picture is an open window that allows the discovery of different cultural aspects of a community. Phraseological units are words that form fixed constructions which have a certain meaning, but the words used by themselves have other meanings. These permanent structures cannot be constructed by less than two words and they are full of expressivity, so they awaken vivid emotions or images in the mind of the reader or the speaker. The use of phraseological units is very specific, because some are associated with the formal register, they may be used in any situation be it formal or informal such as a scientific article, a fiction book or a business conversation, and with the informal one, such as spontaneous speech among friends or professionals using jargons, including constructions that are associated to the colloquial speech, so they can be used in speech communication as well as in written communication.

The conceptual metaphor

In his work, *The Conduit Metaphor*, Michael Reddy gives examples through which he determines that metaphor originates in thought, not in language, being a major and indispensable component of our conventional way of conceptualizing the world, and everyday behavior reflects the metaphorical understanding of our experiences (Reddy, 1979: 287). George Lakoff states in his article, *The Contemporary Theory of Metaphor*, that metaphor was originally defined as a poetic linguistic or prose expression in which one or more words used to express a concept are used outside the normal conventional

meaning to express a similar concept (Lakoff, 1993: 203). The results of contemporary research on metaphor establish that this term has come to introduce an interdisciplinary mapping in the conceptual system, that is, metaphor is no longer just an instrument of poetic or figurative language, but interferes in everyday speech, where the speaker correlates different domains and creates an interaction between different processes of cognition.

An important aspect to be discussed is the way metaphors create vivid images in the speaker's mind where an abstract idea is transferred into the concrete one with the help of the metaphor (a hidden comparison). Images displaying visual metaphors typically present (different types) perceptually incongruous elements that violate an expected (or "literal") scenario. As an example, the notion of achieving *success*, in Romanian, has the image representation of *a aduce acasă caşcavalul*, or its correspondent in English of *bringing home the bacon*. It is a visual image where a person brings home a type of food that usually is not present in the household, and therefore the individual has been successful in having money or obtaining the necessary food, the type of food indicating what is specific for each culture, the common idea in both languages and cultures being obtaining something to eat. This is the case of how the mental representation of *success* has been rendered to speech by putting it into words which refer to aliments, therefore, something concrete.

Using the same course of action, the mental mapping is achieved by means of phraseological units that refer to colours, human body parts, sound effects or even animal associations that create the image and the feeling of having *success* or that of *failing* at a certain point. In his *Image Metaphors*, Lakoff argues that, with abstract notions, there can be no image mapping because even if there is a source domain image in the aliments, colours, human body parts and so on, the concept of *success* or *unsuccess* has no target domain image (Lakoff, 1987: 222). Being an abstract notion, *success* or *failure* has no visual representation. The emitter creates a certain image when broadcasting a message, but it depends on the receiver to determine what gets mapped onto what. Therefore, in order to understand the speaker, the receiver creates an image mapping and transposes it onto the images proposed by the conceptual metaphors. For example, the phraseological unit *to reap one's laurels* leads the receiver to imagine a person that receives a wreath made of laurel leaves as a sign of success, as result of public appreciation. *The Oxford Dictionary of Idioms* offers further explanations: *In ancient Greece, a wreath made of bay-tree (laurel) leaves was awarded as a mark of distinction and, in particular, to victors at the Pythian Games held at Delphi*. (Siefring, 2004: 168). However, there is no way to know what the receiver actually imagines when confronted with such metaphors.

The image metaphor

In his article called *Image Metaphors*, Lakoff starts his analysis giving the example of a woman's waist seen *as an hourglass*, leading the reader to transpose the mental image of an "hourglass" to the woman's figure, positioning the narrow portion of the hourglass onto the woman's waist (Lakoff, 1987: 219). His conclusion is that image

metaphors apply to conventional images, representations that are already acquired by the reader or the listener and that do not necessitate to actually see the object in order to understand what the speaker wanted to convey. The one who uses this comparison counts on the fact that the person receiving the message has automatically acquired the notion of an "hourglass" over the years and can easily picture the "woman's waist" according to the general structure of the object itself, taking up the general forms over the specific details (Lakoff, 1987: 220).

Colin McGinn goes even deeper in his work *Mindsight: Image. Dream. Meaning* and distinguishes perception and visualization when dealing with images (McGinn, 2006: 7). The first mental operation occurs when the individual actually sees the object and perceives its presence. Visualizing refers to merely think about the object, without having it in front of one's eyes. Therefore, the former is a passive cognition process because it concentrates on feeling without a great conscious effort, and the latter requires an active mind, since it cannot survive without conscious attention (McGinn, 2006: 13). The similarity between the two mental operations consists in the fact that they are both characterized *as visual* (McGinn, 2006: 7): seeing with the sensory organs and seeing with the mind's eye. Perception presumes a sensory information about the objects of the external world, processed by the brain, whereas images presume a process of the mind where objects are brought forward, without the implication of the outside world (McGinn, 2006: 12). Hence, if the image of an object is a message that does not alter beliefs, mental representations of the same concept can access and interact with higher processes of cognition.

Conceptual metaphors turned into images

Even if, as mentioned before, Lakoff states that to talk about an image metaphor, it is necessary to have a source domain image that should be transposed onto a target domain image, the author also concedes that sometimes it is possible for a source domain to create an image for an abstract target domain.

The phraseological units presented in the two tables are collected from *The Oxford Dictionary of Idioms* (Siefring, 2004) for the English section and Dicționar frazeologic englez-român (Nicolescu, Popovici, Preda, 1967) for the Romanian part, and they convey the concepts of *success* and *unsuccess*, abstract notions highlighted through metaphors that are created using mental representations of colours, human body parts, food or animals.

Table 1. The concept of *SUCCESS*

English	***Romanian***
1. bring home the bacon 2. bring home the honey	1. a aduce acasă caşcavalul
3. kill two birds with one stone	2. a nimeri doi iepuri dintr-o împuşcătură
4. break a leg (AE)	-
5. blow the doors off	-
6. go like a bomb	-

7. cook on the front burner	-
8. on the crest of a wave 9. on a roll	3. a fi pe val
10. fly high	-
11. with flying colours	4. cu brio/cinste
12. hit the mark	5. a merge la țintă
13. scoop the kitty	-
14. get one's foot on the ladder	6. a face primul pas pe calea succesului
15. make a big/huge hit	7. a avea un success răsunător
16. reap one's laurels	8. a-şi culege laurii
17. drive the nail home	9. a duce la bun sfârşit
18. bring down the house	10. a avea un succes monstru

Table 2. The concept of *UNSUCCESS*

English	***Romanian***
1. draw a blank	-
2. do something until you are blue in the face	-
3. cook on the back burner	-
4. fall flat	-
5. go downhill	1. a merge la vale
6. cut your losses	-
7. come up dry	2. a fi pe uscat
8. lay an egg	-
9. go down the drain	3. a se duce pe apa sâmbetei
10. a spanner in the works	4. a pune beţe în roate
11. as one door closes, another opens	5. o uşă se închide, alta se deschide
12. kiss of death	-

The antonymic relation between the two concepts is highlighted at the lexical level. Where *success* is rendered through verbs like: *bring, fly, drive, blow, make, reap* etc., the concept of *unsuccess* is presented through: *cut, draw, fall, go, close, lay* etc. Antonymy is present with nouns as well: *colours*, *crest*, *mark*, *hit*, *laurel* are on the winning part, whereas *blank*, *losses*, *drain*, *death* etc. signify failure, lack of success. Adjectives are highly engaged within the visual metaphors regarding the two concepts: *flying*, *front*, *huge*, *big* oppose adjectives like *blue*, *flat*, *back*, *dry*.

Another classification can be made at the semantic level. For example, *fly high* can be opposed to *fall flat* or *go downhill*, *with flying colours – draw a blank*, *cook on the front burner – cook on the back burner*, *drive the nail home – a spanner in the works*, and so on.

Comparing the English metaphoric representation with the Romanian one from the two tables, it is clear that the English linguistic picture offers more images rendered by phraseological units related to *success* or *unsuccess* than the Romanian one.

This comes as an echo of the differences between the two cultures, the views that the members of their communities have upon *success* or *failure*. If the first concept

triggers mostly the same reaction: the joy of succeeding, the happiness of reaching a goal, the determination to try again, etc., the second concept is treated differently in the two cultures.

Romanians frown upon mistakes and failure. The individual that experiences a failure is often stigmatized, due to the education received by the people during the communism and the lifestyle full of restrictions that they had to endure in that time. Even if communism has been eradicated more than 30 years ago, the belief that failure and mistakes must be punished is often carried on to the next generation. In her article, *Cultura antreprenorială în România: cum ștergi peste 40 de ani în care eșecul a fost blamat*, Oana Coșman offers a selection of experiences and thoughts of Romanian entrepreneurs, collected on the occasion of the launching of the *Muzeul antreprenoriatului: 100 de ani de antreprenoriat în România*. She quotes Mr. Cosmin Alexandru, dean of The Entrepreneurship Academy, the first of this kind in Romania, saying that the educational system in Romania still tends to penalize failure and mistakes, leading students to often say that it is better to do nothing than to fail at doing something (Coșman, 2018, website). In order to change this mentality, failure and mistakes should be seen as a normal step towards success.

In opposition to the Romanian perception, the English and American view of unsuccess is a totally different one. It goes so far that a 'culture or failure' has been created, a set of shared values, goals and practices that encourage learning through experimentation. People spend time failing, then they get up and try again, until they succeed. It is the base for innovation and creation. Having no more fear of failure, a person is capable of observing what goes wrong and do it right the second time. So, unsuccess is not made of errors and it does not lead to defeat, but it is seen as virtuous because it allows a person to make better decisions and succeed more. (Moulard, 2018: website).

Because of the clear cultural differences and opposed beliefs, many of the English phraseological units do not have correspondent ones in Romanian.

Conclusions

The article has intended to reseach the creation of images through conceptual metaphors that apply to the two concepts proposed: *success* and *unsuccess*. The arguments presented have led to the conclusion that images can be obtained through conceptual metaphors even in the case of abstract notions, such as the concepts mentioned above. While image metaphors are required to have a source domain image that gets transposed onto the target domain image, conceptual metaphors can create images even if there is no source domain image. This is possible due to the fact that there are images which are acquired automatically and unconsciously over a long period of time and which can be easily processed with the aid of perception and visualization, so the receiver can understand the message of a person that speaks or uses such metaphors. The antonymy of the proposed concepts can be found either at the lexical level, or at the semantic level, for both linguistic pictures. The English phraseological units do not have corresponding phraseological units in Romanian, because the cultural

beliefs are very different. The English have always embraced either *success* or *unsuccess*, whereas the Romanians have always blamed *failure*.

BIBLIOGRAPHY

Lakoff, G. – *The Contemporary Theory of Metaphor*. In A. Ortony (Ed.), *Metaphor and Thought* Cambridge University Press, 1993, 202–251.

Lakoff, G. – *Metametaphorical Issues. Image Metaphors*. In *Metaphors and Symbolic Activity* 2/3, 1987, p. 219-222. Available at: https://georgelakoff.files.wordpress.com/2011/04/metamorphical-issues-image-metaphors-lakoff-1987.pdf, visited 13.07.2022

McGinn, C – *Mindsight: Image, Dream and Meaning*. Harvard University Press, 2006, 209 p.

Nicolescu A., Popovici L., Preda I. – *Dicţionar frazeologic englez-român*, Editura Ştiinţifică Bucureşti, 1967, 235 p.

Reddy, M. – *The Conduit Metaphor.* In A. Ortony (Ed.), *Metaphor and Thought.* Cambridge University Press*,* 1979, 284-324.

Siefring, J. – *The Oxford Dictionary of Idioms*, Oxford University Press, 2nd edition 2004, 346 p.

https://start-up.ro/cultura-antreprenoriala-in-romania-si-viziunea-asupra-esecului/, visited 27.03.2022

https://solutions.lesechos.fr/business-trip/c/la-culture-de-lechec-france-versus-etats-unis-13449/, visited 27.04.2022

LUCIAN BLAGA, VALERIU ANANIA, NICOLAE STEINHARDT - THE TRIAD OF FREE WRITERS, BEYOND CENSORSHIP

Diana PORUMB (POPA)
PhD Student, University of Pitești

Abstract: The communion with God has always been a source of religious poetry, building the meditation area whose product was the refined, deified word, through the grace of poets. Philological research has discovered a true theology of logos, giving it special importance from the very first pages of the biblical text. Lucian Blaga, Nicolae Steinhardt, and Valeriu Anania converge on the duality of the human being, as well as their endeavor to penetrate the way human consciousness manifests itself, the need for light, knowledge, and truth. This justifies the presence of the metaphor of light in Blagian and Ananian poetry, as well as in the memoirs of the monk from Rohia. Light is closely related to the divine logos and the ritual of utterance. Light opposes darkness, so it expresses the principle of good. The texts of the presented writers reflect both the turmoil of a generation and the creative grace, the need to testify about faith, hesychia, knowledge, life and death. Twinned by shared biographical aspects, the writers develop the same thematic predilection and vision. They continue the great interwar tradition, being aware of their messianic role, of the importance of the literary testament.

Keywords: light, detention, word, mystery, silence, divine

Complexitatea comuniunii cu Dumnezeu, isihia a fost un resort al poeziei religioase dintotdeauna, construind zona de meditaţie al cărei produs a fost cuvântul rafinat, esenţializat, îndumnezeit, prin harul poeţilor. Acest exerciţiu cultural de înnobilare defineşte spiritele rare, minţile luminate, pentru care ascensiunea spirituală a fost o treaptă a creşterii fiinţale, iar cuvântul poetic, o formă de confesare şi de confirmare a libertăţii sufletului. O incursiune în perioada constrângerilor de ordin politic a închisorilor comuniste, relevă personalităţi ale literaturii noastre din rândul cărora i-am ales pe Lucian Blaga, Valeriu Anania şi Nicolae Steinhardt, personalităţi atât de diferite şi totuşi, atât de consonante cu universul poeziei isihaste. George Călinescu[1] îl situează pe poetul din Lancrăm în ortodoxism. În ceea ce-i priveşte pe ceilalţi doi, orientarea este clară, mai ales pentru că ambii au fost şi monahi recunoscuţi în spaţiul bisericii ortodoxe. Misiunea lor a avut fundamentul menirii asumate, aceea de a descoperi chipul lumii dintâi şi de a ajunge, astfel, la esenţa vieţii, la partea necunoscută a existenţei noastre lumeşti. Ororile regimului communist au amplificat, prin suferinţă, manifestarea harului divin, punând în rol instrumental decisiv valoarea sacră a cuvântului poetic, singurul capabil ca, prin metaforizare, să proiecteze existenţa finită în universul supramundan al sacrului.

Universul cultural pe care îl poziţionăm în zona harului, este, la cei trei autori, unul bogat în trăiri, iar valoarea textelor create este validată de cititor, de-a lungul timpului. Toţi au fost intelectuali cu o filiaţie nobilă, în familii preocupate de

[1] Călinescu, George, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Fundația Regală pentru literatură și artă, București, 1941, pg. 792

spiritualitate şi cultură, remarcându-se prin atitudinea de respingere a oricăror tendinţe de a interzice libertatea culturală.

Din punctul de vedere al religiei, biografia omului şi existenţa creatorului par să se fi intersectat în Duhul Sfânt, generând metafora, născută în locul coincidenţei liniilor umanului cu originea sacrului. Logosul este în strânsă relaţie cu spiritul şi conştiinţa omului, iar aspectele biografice le-au amprentat existenţele creatoare.

Se ştie faptul că Lucian Blaga a trăit primii ani „în viaţa fără grai”[2], marcându-i copilăria. Muţenia copilului Blaga a fost pusă pe seama încercării lui de a nu accepta ideea păcatului: „...m-aş fi împotrivit să iau în primire chiar păcatul originar al neamului omenesc.”[3] Tăcerea copilului devine un mod alternativ de exprimare, validând astfel perioada dinaintea scrierii textului metaforizat.

Cuvântul este perceput ca una dintre puterile stăpânitoare ale Lumii, pe care le are omul. Prin cuvânt, acesta devine un demiurg menit să sporească miracolul fiinţării. Lucian Blaga a trăit un dor etern de a se contopi cu misterul, de a se apropia de natura edificatoare a cuvântului.

În studiul *Lucian Blaga-universul lyric,* Ion Pop aprofundează legătura dintre tăcere-cuvânt-poezie, o triadă construită prin transfer de prerogative din zona sacrului celest în cea a teluricului finit, profan. Cuvântul artistic devine izbăvitor, eliberând artistul de suferinţe nebănuite: „Poetul - carte deschisă spre cer, spaţiu al semnelor care sunt, integrat în lumea semnelor care sunt.”[4]

Istoric vorbind, cuvântul a dobândit semnificaţii profunde prin puterea de a crea şi re-crea lumea interioară şi exterioară, lumea eului şi lumea tuturor. Cercetările au descoperit o adevărată teologie a logosului, acordându-i-se o importanţă deosebită încă din primele pagini ale textului biblic.[5] La Blaga, cuvântul-metaforă devine calea prin care artistul intră în contact cu firea nevăzută, cu Dumnezeu şi prin care exercită o forţă uriaşă asupra cititorului, o putere demiurgică, sintetizată în secvenţa celebră:„mut ca o lebădă” şi ca poet al „necuvintelor”[6].

Această credinţă în puterea de mitizare a cuvântului îşi are susţinerea în inserţiile metaforice, în planul tradiţiilor noastre populare, al filosofiei, istoriei şi religiei, mitul devenind un laitmotiv al poeziei sale, deşi adeseori lirica şi rugăciunea blagiană intră sub semnul muţeniei. De o tulburătoare frumuseţe este poezia *Lumina raiului*, prin care poetul dezvăluie dihotomia fiinţei umane, permanenta pendulare între Bine şi Rău, între Lumină şi Întuneric, între păcat şi izbăvire: „Dar oare ar rodi-n ogorul meu/ atâta râs făr'de căldura răului?”[7] Această întrebare retorică aminteşte de o altă mărturisire a filosofului-poet, conştient de structura noastră interioară complexă: „Lumina şi păcatul/ îmbrăţişându-se s-au înfrăţit în mine”[8], dezvăluind sensul magic al cuvântului, forţa lui revelatoare. Edificatoare sunt şi versurile: „Şi-ar înflori pe buza ta atâta vrajă,/ de n-ai fi

[2] Blaga, Lucian, *Hronicul și cântecul vârstelor,* Editura Tineretului, 1965, pg. 4
[3] Idem, ibidem
[4] Pop, Ion, *Lucian Blaga-universul liric*, Editura Cartea Românească, București, 1981, pg. 178
[5] Chevalier, Jean și Gheerbrant, Alain, *Dicționar de simboluri*, Editura Artemis, București, 1993, pg.425
[6] Pop, Ion, *Lucian Blaga-universul liric*, Editura Cartea Românească, București, 1981, pg. 179
[7] http://www.romanianvoice.com/poezii/poezii/lumina_rai.php, 17.09.2022
[8] Șora, Mariana, *Cunoaștere poetică și mit în opera lui Lucian Blaga,* Editura Minerva, 1970, București, pg. 25

frământată,/ Sfânto,/ de voluptatea-ascunsă a păcatului?”[9] Buzele, simbol al rostirii, exprimă farmecul vieţii, trăirile extatice, fericirea. Textul poetic amintit surprinde o altă faţetă a cunoaşterii prin incursiune în lumea întunericului, stare complementară luminii şi metaforă a sacrului: „Ca expresie, cele mai multe poezii ale d-lui Blaga se pot, deci, reduce la schema extrem de simplă a unei comparaţii din care unul din termeni e din lumea fizică, iar celălalt, de obicei, din viaţa interioară.”[10]

La eliberarea din detenţie, mărturisirea lui Nicolae Steinhardt cuprinde o idee similară: „Am intrat în închisoare orb (cu vagi străfulgerări de lumină, dar nu asupra realităţii, ci interioare, străfulgerări autogene ale beznei, care despică întunericul fără a-l risipi) şi ies cu ochii deschişi.”[11] Pentru Seinhardt, ochiul evidenţiază raportul dintre lumea exterioară şi conştiinţă. Omul orb nu poate înţelege relaţia dintre văzut şi nevăzut. Lumea închisorii, frica, suferinţa, pe de o parte şi botezul în credinţa ortodoxă pe de altă parte, au generat la Steinhardt o modificare sufletească substanţială. Revenirea în lume presupune înţelegerea vieţii dintr-o perspectivă mult mai profundă, primenindu-l: „…am intrat răsfăţat, răzgâiat, ies vindecat de fasoane, nazuri, ifose; am intrat nemulţumit, ies cunoscând fericirea; am intrat nervos, supărăcios, sensibil la fleacuri, ies nepăsător;”[12]

Înnobilat de fericirea suferinţei purificatoare, autorul se apleacă asupra minunilor vieţii dintr-un unghi nou, construit din simplitatea, împăcarea cu sine şi cu ceilalţi sunt consecinţe ale comuniunii cu Dumnezeu: „…soarele şi viaţa îmi spuneau puţin, acum ştiu să gust felioara de pâine cât de mică; ies admirând mai presus de orice curajul, demnitatea, onoarea, eroismul; ies împăcat: cu cei cărora le-am greşit, cu prietenii şi duşmanii mei, ba şi cu mine însumi.”[13]

Şi la Valeriu Anania, asupra forţei magice a cuvântului se insistă în poezia *Anamneză*. În mod stăruitor, stihuitorul şi monahul, slujitor al textului biblic, reafirmă filonul divin al Logosului: „Puterile cuvântului le ştiu/ şi nu de-acum şi nici de prin aproape,/ ci de pe când mi se purtau pe ape/ în oglindirea cerului sălciu…”.[14] Mai mult decât atât, poetul comunică puterea binefăcătoare a rostirii, împlinirile pe care le aduce în viaţa omului: „ Sunt om ca voi, dar om încuvântat./ Miracolul e fapta mea cea bună.”[15] Verbul *a încuvânta* este o creaţie lexicală de sorginte poetică, având virtuţi metaforizante de excepţie.

Într-un capitol cu titlu sugestiv, *Tot despre puterea cuvântului* din *Monologul polifonic*, Nicolae Steinhardt prezintă, forţa incontestabilă a rostirii. În viziunea lui, cuvintele stabilesc relaţia dintre artă şi realitatea reflectată de aceasta, cuvântul devenind omnipotent, fie zidind, fie năruind.

Pentru a înţelege opera lui Nicolae Steinhardt, biografia este esenţială. În primele pagini din *Jurnalul fericirii*, autorul îşi aminteşte secvenţe din copilărie, care au exercitat

[9] Idem, ibidem
[10] Lovinescu, Eugen, *Scrieri 1*, *Critice*, Editura pentru literatură, Bucureşti,1969, 442
[11] Steinhardt, Nicolae, *Jurnalul fericirii*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1992, pg. 95
[12] Idem, ibidem
[13] Idem, ibidem
[14] https://motivepentrucondei.wordpress.com/2017/01/31/poezii-4/, 18.09.2022
[15] Idem, ibidem

o adevărată fascinație asupra sa. Clopotele bisericii din apropierea casei părintești i-au produs înalte trăiri, prevestind convertirea de mai târziu. Clopotul era un simbol: „Biserica («Capra»)...avea clopote cu bătăi prelungi...ele au constituit fundalul sonor și emotiv al anilor mei dintâi”.[16]

Pentru a înțelege mai bine starea copilului, trebuie relevate sensurile creștine ale clopotului. Frecvent regăsit în lirica religioasă autohtonă, element specific curentului tradiționalist, clopotul are semnificații deosebite, legate de sine și de veșnicie. Simbolistica vizează sunetul, asemănător glasului divin care îndeamnă la meditație, reflecție, rugăciune. Clopotul amintește de începuturi, cutremură ființa umană cu privire la viață și la moarte, însoțind omul în momentele esențiale ale vieții: la naștere și la înmormântare. Dangătul clopotului a marcat lumea creștină de-a lungul secolelor reprezentând și un mod de a aduna oamenii în jurul unui crez.

În *Corupția spirituală* Mitropolitul Bartolomeu Anania relata faptul că în perioada comunistă glasul clopotului a menținut unitatea de credință și speranță a oamenilor. Asta, probabil, a provocat nemulțumirea autorităților care nu puteau percepe latura mistică și sacră a lumii.[17]

Pentru Nicolae Steinhardt, clopotul a fost un element-cheie integrator în timpul sacru. Încă din copilărie, a simțit efectul lui *fascinans*, pentru ca mai târziu să se asocieze cu starea de *tremendum*, după propria-i mărturisire: „De la început, din veșnicia copilăriei mele. Tremendum a venit mai târziu, mult mai târziu, pe căi negingașe.”[18] Fără îndoială, această stare de înălțare spirituală se identifică în momentul botezului, când dincolo de contextul profan, spiritul se înnoiește, se delimitează de tot ceea ce este lumesc și se înalță: „Mă nasc din nou, din apă viermănoasă și din duh rapid.”[19] Aceste fragmente din jurnalul scriitorului relevă forța interioară a ființei umane de a supraviețui prin duh și credință într-o lume fizică dezolantă. Starea de *tremendum* este un produs al întoarcerii spre sine, al cunoașterii luciferice. Apropierea de divinitate cu spiritul, prin dragoste, provoacă ființei umane un triumf interior.

Și în poezia blagiană clopotul se regăsește ca simbol poetic, înaltă metaforizare a unui dialog cu divinitatea. Poezia *Când clopotul bate* reiterează aceleași valori ancestrale pe care acesta o stabilește între cer și pământ, o vibrație a glasului divin, a sacrului, a conștiinței: „Când clopotul bate/ cu glasul/ Preadreptului,/ turnul ne-nvață: Mergând în viață/ purtați-vă inima/ la înălțimea/ mândră a pieptului.”[20] Glasul lui Dumnezeu stăpânește veșnicia, e un simbol al lumii primordiale, dar și al reflecției, versurile acestea fiind un imbold la demnitate, spiritualitate, credință. Viața noastră prețuiește atât cât valorează inima și capacitatea noastră de a simți, dimensiuni confirmate de importanța cunoașterii luciferice, adică apropierea de nevăzut prin intermediul simțurilor, al intuiției, al sufletului. Prin opinie, Nicolae Manolescu se alătură lui George Călinescu opinând că ortodoxismul/ creștinismul lui Lucian Blaga provoacă stări

[16] Idem, ibidem, pg.48
[17] Anania, Bartolomeu, *Corupția spirituală*, Editura Eikon, București, 2012, pg.63
[18] Steinhardt, Nicolae, *Jurnalul fericirii*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1992, pg. 49
[19] Steinhardt, Nicolae, *Jurnalul fericirii*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1992, pg. 83
[20] https://poetii-nostri.ro/lucian-blaga-cand-clopotul-bate-poezie-id-15992/, 18.09.2022

evidente, dincolo de agnoticismul său şi de dionisiacul nietzschean: „...a crezut a-l putea omorî pe Pan...sacrificându-l lui Iisus, a cărui umbra cutreieră de la o vreme lumea."[21]

În poezia ananiană, clopotul se identifică la nivel simbolic cu inima, vibraţiei exerioare asociindu-i-se un freamăt, o înfiorare interioară profundă. La fel ca în poezia blagiană, şi în versurile ananiene pot fi identificate note expresioniste. Sufletul e copleşit de ritmuri complexe dictate de clipele care surprind şi amintesc de cunoaşterea luciferică: „Inima mea e făcută să bată, să bată, să bată..."[22] Asemeni clopotului, inima este locul în care sacrul se împleteşte cu profanul, materia cu spiritul. Inima este centrul bunătăţii, al credinţei şi speranţei, aceasta devenind simbol predilect al ortodoxiştilor. În opera lui, inima este văzută ca monarhul vieţii, ca spaţiu în care se intersectează toate trăirile ce definesc existenţa umană. Nivelul tematic, preocuparea pentru idei filosofice şi, implicit, religioase: viaţa, moartea, cunoaşterea, misterul universal, relaţia cu timpul şi cu divinitatea favorizează dezvoltarea unor relaţii de râvnită subordonare între sacru şi profan. Şi în viziunea lui Valeriu Anania, omul se luptă cu permanenta prăbuşire, cu întunericul, cu umbrele, cu: „răni şi gangrene,"[23] lasând impresia că nu ajunge la lumină: „Doar în ritmul ei nu bate niciodată"[24].

Creaţiile artiştilor preocupaţi de teme care vizează sistemul ontologic al vieţii omului în spaţiul profan, au fost puternic amprentate şi de experienţa carcerală. Întunericul, lumina, liniştea sau răzvrătirea au fost diferit percepute de cei care au avut parte de experienţa în detenţie. Nicolae Manolescu arăta că nimeni până la Nicolae Steinhardt n-a mai văzut închisoarea ca pe o modalitate de izbăvire a sufletului, ca pe un far spre Dumnezeu, pentru că Steinhardt nu a devenit adept nici al Marelui Anonim, nici al unei alte divinităţi. El s-a botezat întru Hristos. Astfel, memorialistul identifică lumina în obscuritate. Bătăile, suferinţa, nedreptatea nu au afectat nimic din pacea noului încreştinat, ci mai degrabă l-au determinat să se asemene cu Iov, pentru a-şi putea accepta suferinţa: „În concepţia admirabilă a lui Steinhardt, Divinitatea în deplinătatea ei...este acel Dumnezeu bătrân şi blând al copiilor, bătrânilor şi bolnavilor, atoateocrotitorul, atoatevindecătorul şi atoateiertătorul".[25]

Ca produs al experimentării lumii din închisorile comuniste, al întunericului şi al neliniştii, versurile lui Anania au fost asemănate cu cele argheziene şi barbiene. Totodată preocuparea lui Valeriu Anania pentru condiţia poetului, pentru tema vieţii, a morţii, a timpului şi a cunoaşterii îl apropie în mod categoric de Lucian Blaga şi de Nicolae Steinhardt. În *Prefaţă* la volumul *Poeme*, Petru Poantă consideră că deşi în lirica lui Valeriu Anania e evidentă viziunea religioasă a monahului, totuşi se poate discuta şi despre o percepţie filosofică asupra existenţei umane, despre o simbolistică aparte, precum şi despre un limbaj inedit: „Departe de orice «transă» mistică, Valeriu Anania

[21] Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, Editura Paralela 45, Piteşti, 2008, pg. 678
[22] Anania, Valeriu, *Poeme*, Editura Limes, Cluj, 2006, pg. 60
[23] Idem, ibidem
[24] Idem, ibidem
[25] Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, Editura Paralela 45, Piteşti, 2008, pg. 1428

este mai curând un *poeta artifex*, cu vocaţia construcţiei riguroase şi a viziunii plastice."[26] Poezia lui Valeriu Anania dezvăluie preocuparea autorului faţă de aspectele sacre ale lumii, starea sa de tremendum în faţa „Luminătorului"[27] şi reflectă fragmente din sentimentele lui Nicolae Steinhardt în urma botezului: „...se întâmplă ca şi de pe urma fericirii să te pomeneşti treaz în toiul nopţii. Aşa mi s-a întâmplat mult timp după ce am fost primit botezul. Doar din bucurie...deschideam brusc ochii, cuprins de o stare euforică, izvoditoare...de veghe, de stare supraintensă".[28] Blaga, Steinhardt şi Anania converg în ceea ce priveşte dualitatea fiinţei umane, precum şi în străduinţa lor de a pătrunde modul în care se manifestă conştiinţa umană, nevoia de lumină, cunoaştere şi adevăr. Asta justifică prezenţa metaforei luminii în poezia blagiană şi ananiană, precum şi în memoriile monahului de la Rohia. Lumina stă în strânsă relaţie cu logosul divin şi cu ritualul rostirii. Lumina se opune întunericului, deci exprimă principiul Binelui. Iniţial a fost haos în lume, fapt pentru care Dumnezeu a cerut Lumină. În *Dicţionarul de simboluri,* Ivan Evseev vede în Lumina zilei un echivalent al Logosului divin şi arată faptul că în „simţirea românească", lumina este aceeaşi cu trezvia sau cu starea de bucurie a isihaştilor. [29]

Valeriu Anania percepe lumina ca pe o formă de sanctificare o omului, de înălţare spirituală, o altfel de apropiere de cer, de Dumnezeu, o expresie a mântuirii: „Lumină lină, lumina senină,/ lucrare nouă din slava divină"[30]. Pe de altă parte, Lucian Blaga dezvăluie sensuri modificate ale luminii, ca o metaforă revelatorie în strânsă relaţie ca acea cunoaştere luciferică, a lumii ascunse, numite şi criptice. Scriitorul se afiliază cunoaşterii intuitive, minus - cunoaşterii, care nu reduce misterul universal, ci se apropie de el din perspectivă spirituală, cu simţurile: „Lumina ce-o simt/ năvălindu-mi în piept când te văd,/ oare nu e un strop din lumina/ creată în ziua dintâi,/ din lumina aceea-nsetată adânc de viaţă?"[31]

Mesajele transmise posterităţii asupra modului în care omul poate parcurge trepte ale îndumnezeirii şi ale cunoaşterii de sine s-au înscris într-o perioadă în care era nevoie de o revigorare estetică, care s-a raportat la spiritualitatea noastră, ca neam. Nu întâmplător, Nicolae Steinhardt explică în *Monologul polifonic*[32] de ce îl iubeşte pe Lucian Blaga. Unul din motivele enumerate este acela că Lucian Blaga e un scriitor naţional, un român autentic.

Textele scriitorilor prezentaţi reflectă atât zbuciumul unei generaţii, cât şi harul creator, necesitatea de a mărturisi despre credinţă, isihie, cunoaştere, viaţă şi moarte. Îngemănaţi datorită aspectelor biografice comune, scriitorii dezvoltă aceeaşi predilecţie tematică şi de viziune. Ei continuă marea tradiţie interbelică, conştienţi fiind de rolul lor messianic şi de importanţa testamentului literar.

[26] Anania, Valeriu, *Poeme*, Editura Limes, Cluj, 2006, pg. 8
[27] Ibidem, pg.145
[28] Steinhardt, Nicolae, *Jurnalul fericirii*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1992, pg. 202
[29] Evseev, Ivan, *Dicționarul de simboluri și arhetipuri umane*, Editura Amarcord, Timișoara, 2001, pg.104
[30] Anania Valeriu, *Poeme*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2006, pg. 103-104
[31] https://www.versuri.ro/versuri/lucian-blaga-lumina/, 18.09.2022
[32] Steinhardt, Nicolae, *Monologul polifonic*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1991, pg. 67

Bibliografie:

Anania, Valeriu, *Poeme*, Editura Limes, Cluj, 2006
Anania, Bartolomeu, *Corupţia spirituală*, Editura Eikon, Bucureşti, 2012
Blaga, Lucian, *Hronicul şi cântecul vârstelor*, Editura Tineretului, 1965
Călinescu, George, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent,* Fundaţia Regală pentru literatură şi artă, Bucureşti, 1941
Chevalier, Jean şi Gheerbrant, Alain*, Dicţionar de simboluri*, Editura Artemis, Bucureşti, 1993
Evseev, Ivan, *Dicţionarul de simboluri şi arhetipuri umane*, Editura Amarcord, Timişoara, 2001
Lovinescu, Eugen, *Scrieri 1, Critice*, Editura pentru literatură, Bucureşti,1969
Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, Editura Paralela 45, Piteşti, 2008
Pop, Ion, *Lucian Blaga-universul liric*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1981
Steinhardt, Nicolae, *Jurnalul fericirii*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1992
Steinhardt, Nicolae, *Monologul polifonic*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1991
Şora, Mariana, *Cunoaştere poetică şi mit în opera lui Lucian Blaga*, Editura Minerva, 1970, Bucureşti
http://www.romanianvoice.com/poezii/poezii/lumina_rai.php, 17.09.2022
https://motivepentrucondei.wordpress.com/2017/01/31/poezii-4 18.09.2022
https://poetii-nostri.ro/lucian-blaga-cand-clopotul-bate-poezie-id-15992/
https://www.versuri.ro/versuri/lucian-blaga-lumina/

BODY AND SOUL WITHIN THE CONJUGAL RELATIONSHIP

George-Ştefan SILIVESTRU
PhD Student, „Ovidius" University of Constanța

Abstract: *The conjugal relationship is sanctified only within marriage and only when the love that underlies it (the relationship) is anchored in eternity (everlastingness). Our corruption ridden society equates marriage with sexual privilege. Carnal relationship is a mystery. This is extraordinary, it is holy, it is blessed. Sexual intercourse is sanctified only within the family, within the marriage, since the Creator conceived sexual intercourse for a purpose, and when its purpose is not fulfilled or is overlooked the disastrous effects of this activity are evident. Individuals sanctify themselves in marriage. They become "one body". Love anchors them and gives them meaning*.

Keywords: *Christian family, Sacrament of Marriage, love, sexuality, conjugal anthropology*

Introducere

Istoria omului începe cu familia – crearea primilor oameni, Adam şi Eva, binecuvântarea lor în Eden (Fac. 1, 28) – şi se încheie cu nunta cerească dintre Hristos – Mirele nenuntit şi Biserică – Mireasa nenuntită (Apoc. 18, 23)[1].

Familia poate fi definită ca un grup social de oameni legaţi prin strămoşi, căsătorie ori adopţie, care trăiesc împreună, formează o unitate economică şi cooperează la creşterea copiilor[2].

Căsătoria este un aranjament aprobat social între bărbat şi femeie care implică o relaţie economică şi sexuală[3].

Căsătoria nu este o „adăugire" religioasă la viaţa individuală a individului, ci un eveniment care eliberează viaţa de necesitatea naturală: ea transfigurează existenţa făcând din ea un ipostas de alteritate şi de libertate personală. De aceea, taina Căsătoriei nu trebuie nicidecum considerată ca binecuvântarea solemnă a legăturii amoroase naturale, ca o valorizare religioasă a instituţiei obişnuite a familiei[4].

Căsătoria, în plenitudinea ei de taină, presupune iubirea adevărată, izvorâtă din iubirea lui Dumnezeu, iar iubirea presupune omul ca „persoană" care „se defineşte ca raportare şi relaţie şi redefineşte o raportare şi o relaţie. Principalul conţinut semantic al cuvântului exclude posibilitatea de a interpreta persoana ca individualitate în sine, în sfera spaţiului relaţiei"[5].

Relaţia de iubire dintre două persoane presupune o cunoaştere şi o purtare reciprocă. Iar, „în lumea obiectivă a căderii – afirmă profesorul şi filosoful Yannaras – erosul rămâne o ultimă posibilitate de a face din viaţă o relaţie şi o cunoaştere"[6].

---

[1] Pr. Dr. Vasile Gavrilă, *Cununia – viaţă întru Împărăţie*, Prefaţă de P. S. Prof. Univ. Dr. Liviu (Laurenţiu) Streza, Episcop al Caransebeşului, Bucureşti, Editura Fundaţia „Tradiţia Românească", 1999, p. 219.
[2] Mircea Agabrian, *Sociologie*, Alba-Iulia, Editura Didactica, 1999, p. 219.
[3] *Ibidem*.
[4] Cristos Yannaras, *Libertatea moralei*, Traducere de Mihai Cantuniani, Bucureşti, Editura Anastasia, 2004, p. 164.
[5] Idem, *Persoana ca eros*, *apud* Pr. Dr. Vasile Gavrilă, *op. cit.*, p. 333.
[6] *Ibidem*.

Căsătoria ca Taină

„Taina aceasta este mare; iar eu zic în Hristos şi în Biserică" (Efes. 5, 23)

Sfintele Taine sunt izvoare ce împrospătează forţele morale ale tuturor credincioşilor ce le primesc cu vrednicie. Harul divin pe care-l dobândeşte cineva cu ajutorul acestor Taine este puterea care-l pune în legătură nemijlocită cu Dumnezeu, izvorul binelui suprem[7].

Numind-o Taină, Sfântul Apostol Pavel ne arată că nunta are loc în Împărăţia lui Dumnezeu şi, deci, nu poate fi limitată la un plan terestru.

Folosind cuvântul „taină" (*mysterion*) şi parcă el însuşi cutremurat de adâncimea ei mistică, Pavel stabileşte aici, într-o pregnantă formulă conclusivă la învăţătura că „bărbartul este cap fameii, aşa cum Hristos îi este cap Biserici" (relaţie de subordonare în care însă iubirea sfinţitoare transcede mistic însăşi ideea de „inegalitate"), adevăratul caracter şi adevăratul conţinut al învăţăturii creştine. Cu privire la acest loc, Al. Schmemann scrie: „Atât timp cât privim căsătoria numai în legătură cu aceia care se căsătoresc şi nu o raportăm la Biserica întreagă, şi prin aceasta la lumea întreagă, nu vom înţelege niciodată caracterul sacramental al ei, acea mare Taină de care vorbeşte Sfântul Apostol Pavel «Iar eu zic în Hristos şi în Biserică»... În acest sens, Taina Căsătoriei este mai cuprinzătoare decât familia: este Taina iubirii dumnezeieşti, Taina atotcuprinzătoare a existenţei, şi acesta e motivul pentru care ea interează întreaga Biserică, şi prin Biserică, întreaga lume"[8].

Mai mult chiar, toate catehismele şi manualele de teologie ortodoxă definesc căsătoria ca o taină şi o numesc nuntă sau cununie: „Taina Nunţii este un act sfânt, de origine dumnezeiască, în care, prin preot, se împărtăşeşte harul Sfântului Duh unui bărbat şi unei femei ce se unesc liber în căsătorie, care sfinţeşte şi înalţă legătura naturală a căsătoriei la demnitatea reprezentării unirii duhovniceşti dintre Hristos şi Biserică"[9].

Actul trupesc

Societatea noastră, asaltată de stricăciune, consideră căsătoria ca fiind acelaşi lucru cu privilegiile sexuale. Totuşi, căsatoria reprezintă o obligaţie a bărbatului faţă de femeie, liber asumată şi transferată prin binecuvântarea Bisericii. Relaţiile sexuale nu sunt altceva decât o expresie a unităţii spirituale şi a angajamentului comun care începe cu o viaţă morală, intelectuală şi personală[10].

„Traseul" natural al sexualităţii omeneşti sfârşeşte în actul trupesc. Miez fierbinte, dă la iveală realităţile cele mai incontrolabile, cele mai bulversante, voluptatea şi orgasmul.

[7] Pr. Prof. Ilie Moldovan, *În Hristos şi în Biserică, Adevărul şi frumuseţea căsătoriei, Teologia Iubirii II*, Alba-Iulia, Editura Reîntregirea, 1996, pp. 9-10.
[8] Al. Schmemann, *Ans der Freude-Verlag*, *apud* Răzvan Codrescu, *Teologia sexelor şi Taina nunţii. O introducere ortodoxă în antropologia conjugală*, Bucureşti, Editura Christiana, 2002, p. 161.
[9] Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică*, vol. III, *apud* Pr. Prof. Dr. Vasile Gavrilă, *op. cit.*, p. 55.
[10] Arhiepiscopul Hrisostom de Etna, *Elemente de psihologie pastorală ortodoxă*, Ediția a II-a revăzută, Traducere de Daniela Constantin, Galați, Editura Buna-Vestire, 2003, p. 106.

Simpla plăcere, starea de bine pe care bărbaţii şi femeile o resimt unii în preajma celorlalţi devine insuficientă din punct de vedere conceptual. Voluptatea este mai mult decât simpla plăcere. Ea interpretează făptura noastră psiho-somatică la adâncimi care, de regulă, nu înregistrează plăcerile ori durerile obişnuite[11].

Plăcerea e o stare, un ,,un semafor" senzorial-afectiv, poate să coexiste cu alte stări, îşi dispută cu ele teritoriul sensibilităţii. Ea nu fixează atenţia aşa cum o face voluptatea. Aceasta din urmă acaparează aproape în întregime sensibilitatea însăşi, se lăbărţează pe intensele ei domenii de expresie, ecranează gândirea discursivă şi concentrează interesul şi resursele în întâmpinarea unui eveniment inedit: orgasmul, extazul firii[12]. Despre acesta din urmă se afirmă că este o componentă necesară a „fericirii"[13].

Relaţia trupească este o taină

Relaţia trupească nu este o simplă relaţie de cuplu; în realitate ei, tinerii, intră amândoi într-o nouă relaţie cu înţeleptul Creator, pornind de la premisa că, prin intermediul ei, cei doi participă şi se împărtăşesc din dragostea lui Dumnezeu[14].

Se urmăreşte schimbarea de facto a traseului dorinţei: din registrul egoist al corporalităţii fiziologice în cel al relaţie personale, mai întâi. Apoi în perspectiva unei corporalităţi bisericeşti. Din „vreau pentru trupul meu" către „veau pentru tine". Apoi, „te vreau pentru Biserică" ceea ce este sinonim cu „te vreau pentru veşnicie"[15].

Relaţia trupească este o taină. Acest lucru este extraordinar, este sfânt, este binecuvântat. Când relaţia noastră trupească va fi adevărată vom descoperi un dar dumnezeiesc pe care niciodată nu l-am bănuit că este între noi.

Comuniunea trupească ne leagă de cele mai lăuntrice pulsaţii ale universului. Ne uneşte cu puterea care pune pământul pe traiectoria lui, cu puterea care face ca seva să urce până în vârful copacilor, care luminează stelele nopţii, care mână apa în râuri, care aduce uneori două suflete atât de aproape încât pot citi sensul vieţii unul în ochii celuilalt[16].

Iubirea ca relaţie între trupesc şi sufletesc

Noi folosim cuvântul „iubire" referitor la multe tipuri de sentimente şi emoţii diferite. Mulţi oameni folosesc cuvântul cu mare libertate, clamând că „iubesc" lucruri ca îngheţata, schiul sau un anumit film.

Iubirea romantică este un tip unic al iubirii. Ea implică atracţia fizică şi emoţională, la fel şi idealizarea, care înseamnă că vezi persoana absolut într-o lumină pozitivă şi să eşuezi să recunoşti orice tresături negative[17].

---

[11] Monahul Daniel Cornea, *Sexualitatea o privire prin tinda Bisericii*, Bucureşti, Editura Christiana, 2004, pp. 17-18.
[12] *Ibidem*.
[13] André Bejin, *Puterea sexologilor și democrația sexuală*, în *Sexualități Occidentale*, Traducători Miruna şi Bogdan Tătaru-Cazaban, Bucureşti, Editura Antet, 1999, p. 236.
[14] Charlie W. Shedd, *Scrisori Caterinei. Sfaturi unei tinere căsătorite*, Traducere Pr. Constantin Coman, Garoafa Coman, București, Editura Bizantină, 1998, p. 86.
[15] Monahul Daniel Cornea, *op. cit*., p. 65.
[16] Charlie W. Shedd, *op. cit*., p. 86.
[17] M. Agabrian, *op. cit*., p. 223.

În iubire, omul face pentru prima oară cu adevărat cunoştinţă cu sine însuşi. Si aceasta prin intermediul unui celălalt, aproximativ după următorul scenariu:

- constată (nu doar cu titlu informativ, ci existenţial) că celălalt există;
- îşi doreşte foarte mult ca celălalt să existe;
- inexplicabil, faptul că celălalt există devine mai important, mai semnificativ decât faptul că el însuşi există[18].

Referitor la acest lucru, Părintele Dumitru Stăniloae scrie: „În bucuria ce o avem de tine, în iubirea mea de tine, care merge până la uitarea de eul meu, ca să te pun în locul lui pe tine, în unirea dintre mine şi tine, natura umană repartizată în persoane îşi biruieşte împărţirea şi se regăseşte pe sine în unitatea ei, fapt care-i produce o bucurie debordantă. Repartizarea în persoane a fost şi este necesară pentru că din iubirea reciprocă dintre ele să-şi descopere o valoare şi o frumuseţe pe care altfel n-ar fi putut-o descoperi”[19].

În viaţa noastră dragostea apare mai întâi ca eveniment, apariţia ei duce la o adâncă meditare asupra evenimentului intern, sufletesc, cât şi, în acelaşi timp, la observarea şi analiza oricărui om căruia i se întâmpla să iubească. Aici e vorba de senzaţiile, gândurile şi conţinutul conştiinţei ce se manifestă la fiecare dintre noi atunci când „iubeşte” pe cineva de sex opus. Comportarea noastră în asemenea împrejurări poate fi descrisă, se poate încerca o explicare a acesteia, o descoperire a condiţiilor pe care ea se desfăşoară[20].

În privinţa iubirii dintre bărbat şi femeie remarcăm că la început, în faza iniţială, ea este castă. Iubirea debutează mai mult printr-un fel de respect, un foarte mare interes pentru persoană, uimire, uşoară teamă.

Între cei doi are loc un intens proces de comunicare (pachete mari de date, rată uriaşă de transfer...).

Sexul este ultimul dintre aceste lucruri pe care vor vrea să şi le „spună” unul altuia. Şi atât timp cât iubirea lor este autentică, vor vrea să şi-l spună la modul exclusiv[21].

Sexualitatea în câmpul iubirii

Marca specifică a iubirii este interesul faţă de celălalt[22]. Studiile recente privind sexualitatea se referă fie la căsătoria creştină şi caracterul ei sacramental, fie la problema sensibilă a sexelor şi implicaţiile ei pentru clerul Bisericii.

Discuţiile privind sexualitatea se concentrează, de regulă, asupra relaţiei dintre funcţiile ei procreative şi „unitive”[23].

Sexualitatea suferă câteva mutaţii în câmpul iubirii:

[18] Monahul Daniel Cornea, *op. cit*., p. 23.
[19] Pr. Dumitru Stăniloae, *Trăirea lui Dumnezeu în Ortodoxie*, *apud* Daniel Cornea, *op. cit*., p. 22.
[20] Rudolf Nenbert, *Probleme de educaţie a sexelor*, Traducere din limba germană de Corvin Gruia, Bucureşti, Editura Tineretului, 1962, p. 64.
[21] Monahul Daniel Cornea, *op. cit*., p. 24.
[22] *Ibidem*.
[23] Pr. Prof. Dr. John Breck, *Darul sacru al vieţii*, Traducere şi cuvânt înainte de Preasfinţitul Dr. Irineu Pop Bistriţeanul, Cluj-Napoca, Editura Patmos, 2001, p. 85.

- în iubire, actul sexual îmbogăţeşte orizontul existenţial al partenerilor, cei doi nu se simt doar satisfăcuţi, ci împliniţi;
- în iubire, sexualitatea răspunde pentru prima dată exigenţei fidelităţii;
- iubirea aduce prima şi o anume evidenţă a duratei, în sensul că este de neconceput ca o „ofertă" mai atractivă să o poată înlocui vreodată pe cea prezentă.

Deşi actul sexual ramâne un loc predilect al întâlnirilor celor doi, în mod paradoxal accentual relaţiei nu cade totuşi pe sex.

Ceea ce numim îndeobşte „o mare iubire" nu îi este dată oricui. Principalul motiv este acela că în vreme ce mulţi declară că o doresc, în realitate foarte mulţi se arată dispuşi să îi satisfacă exigenţele.

Unirea dintre parteneri deschide celor doi indivizi perspectiva fabuloasă a existenţei personale. Cei doi descoperă în, prin şi dincolo de relaţia lor o altă unire, un fel de solidaritate profundă cu întreg universul creat. Se simt solidari cu lumea şi într-un anume sens, responsabili faţă de ea.

Competenţele iubirii omeneşti se rezumă, din păcate, la acest tip de experienţă[24].

Chiar dacă oferă întotdeauna – paradoxal - mai mult şi mereu altceva decât putem concepe, actul trupesc rămâne în permanenţă incongruent cu nevoile şi aşteptările noastre intime. Cel mai greu va fi să acceptăm lăuntric această realitate pe care experienţa o face de fiecare dată accesibilă.

Oricât de aparent totală ar fi împlinirea, oricât de copleşitor de bogate voluptăţile, rămân întotdeauna mici intervale care nu izbutesc să acopere fără rest dorinţa.

Consumarea iubirii conduce, cu timpul, în preajma limitelor pasiunii, ceea ce contrazice orizontul intim al aşteptării, întrucât dorinţa nu recunoaşte şi nu poate să accepte limita.

Intuirea izvorului transcedent al iubirii nu e totuna cu ancorarea în el. În absenţa instanţei dumnezeişti care să o gireze în mod organic, iubirea se arată extrem de fragilă, expusă unor mari primejdii.

Căderea din iubire este o taină abisală, ca şi iubirea însăşi. Aflat singur în faţa tainei răului, omul are relativ puţin sorţi de izbândă. Dovadă rarisimile exemple de iubire autentică şi statornică. Presupunând chiar că a supravieţuit asalturilor realităţii, omul rămâne în continuare sub stăpânirea determinărilor naturale („sub vremi") şi singur nu izbuteşte să se ridice până la izvorul transcedent al iubirii.

Acesta este momentul ascetic al abordării sexualităţii. „Motorul de cântare" va fi de aici înainte binomul satisfacţiei/împlinirei, latura statistică, respectiv dinamică a unei aceleiaşi realităţi.

La început, nota dominantă este împlinirea. Aceasta datorită unei dinamici extraordinare a relaţiei. O efervescenţă şi o expansivitate a dorinţei face ca fiecare să avanseze adânc pe teritoriul celuilalt, înglobându-l în sine. Un sine comun al celor doi, un singur trup[25].

[24] Monahul Daniel Cornea, *op. cit.*
[25] *Ibidem*.

Sfinţirea relaţiei conjugale

„Căsătoria - spune Părintele Dumitru Stăniloae - este în acelaşi timp dragoste şi ajutor, bucurie de celălalt şi răbdare a lui. Pentru toate acestea se dă celor doi ce se căsătoresc harul dumnezeiesc. Iubirea uneşte uimirea în faţa tainei celuilalt cu răbdarea neputinţelor lui şi ajutorarea lui în ele (...) Harul dumnezeiesc este cerut pentru ca acei ce se căsătoresc să poată frâna tendinţa spre satisfacerea exclusivă a poftei trupeşti, care coboară pe fiecare din cei doi la starea de obiect al egoismului pătimaş al celuilalt, ca să poată înfrâna orice tip de egoism şi infidelitate a unui soţ în raporturile cu celălalt; e cerut pentru întărirea răbdării fiecăruia faţă de insuficienţele celuilalt şi a voinţei de ajutorare a lui, ca să facă adâncă iubirea lor în Hristos”[26].

În puţine cuvinte, suntem edificaţi cu privire la conţinutul a ceea ce putem numi sfinţirea relaţiei conjugale - implicit - a celei trupeşti: adâncirea iubirii.

Această relaţie se sfinţeşte în cadrul căsătoriei. Sfinţii Părinţi accentuează caracterul pozitiv şi sacramental a unirii conjugale în cadrul ceremoniei căsătoriei.

În poemul său „Laudă fecioarei”, Sfântul Grigore Teologul vorbeşte despre cuplurile căsătorite astfel: „Uniţi într-un singur trup, una în duh, ei trăiesc prin iubirea lor reciprocă, întrucât căsătoria nu îndepărtează de Dumnezeu, ci apropie mai mult de El, pentru că Dumnezeu Însuşi este cel care ne atrage spre aceasta”. Iubirea conjugală are, prin urmare o valoare sacramentală, tinzând spre perfecţiunea pentru care a fost creată, nu prin simpla satisfacţie sexuală, ci prin îndreptarea spre Dumnezeu, obiectul celui mai adânc şi arzător dor al sufletului[27].

Dumnezeu este Cel ce face posibilă unirea conjugală şi, mai mult, Cel ce o susţine activ în vederea unui anumit scop. Harul Său, prin urmare, nu are un efect costator, dar nici unul afrodisiac. El nu inhibă relaţia trupească, nici nu-i exaltă parametri cantitativi, ci o sfinţeşte, o asimilează în metabolismul eclesial[28].

Relaţia sexuală este sfinţită numai în cadrul familiei, a căsătoriei, deoarece Creatorul a conceput relaţiile sexuale cu un anumit scop, iar atunci când scopul lor nu este împlinit sau este trecut cu vederea efectele dezastruoase ale acestei activităţi sunt evidente.

Indivizii se sfinţesc în cadrul căsătoriei. Ei devin „un singur trup”. Iubirea îi ancorează şi le dă sens. În Omilia 20 la Efeseni, Sfântul Ioan Gură de Aur afirmă: „Nicio relaţie între oameni nu este mai strânsă ca iubirea existentă între soţ şi soţie, dacă ei sunt uniţi aşa cum ar trebui să fie”. Şi continuă: „Această iubire (*eros*) este adânc înrădăcinată în fiinţa noastră. Neobservată, ea atrage trupurile bărbaţilor şi femeilor unele spre altele, întrucât la început femeia a fost făcută din bărbat, iar din bărbat şi femeie alţi bărbaţi şi alte femei”.

[26] Pr. D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. III, *apud Ibidem*.
[27] Pr. Prof. Dr. John Breck, *op. cit.*, p. 93.
[28] Monahul Daniel Cornea, *op. cit.*, p. 53.

Iubirea care unește bărbatul și femeia într-un „singur trup” își are temelia în „dorul după Dumnezeu”, ea este răspunsul omului la iubirea dumnezeiască eternă care caută să aducă la comuniunea cu Sine pe toți purtătorii chipului divin[29].

Așadar, am văzut că relația conjugală se sfințește numai în cadrul căsătoriei și doar atunci când iubirea care stă la baza ei (relației) este ancorată în veșnicie (eternitate).

Bibliografie:

Biblia sau Sfânta Scriptură, tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a PreaFericitului Teoctist Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române cu aprobarea Sfântului Sinod, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1997.
Agabrian, Mircea, *Sociologie*, Alba-Iulia, Editura Didactică, 1999.
Brek, Preot Prof. Dr., John, *Darul scaru al vieții*, Traducere și Cuvânt înainte de Prea Sfințitul Dr. Irineu Pop Bistrițeanul, Cluj-Napoca, Editura Patuos, 2001.
Cernichevici, Silvia, *Educație și eros, Ghid pentru educatori, părinți și tineri*, Iași, Editura Polirom, 2001.
Codrescu, Răzvan, *Teologia sexelor și Taina Nunții, O introducere ortodoxă în antropologia conjugală*, București, Editura Christiana, 2002.
Cornea, Monahul, Daniel, *Sexualitatea o privire din tinda Bisericii*, București, Editura Christiana, 2004.
Gavrilă, Pr. Dr. Vasile, *Cununia-viață între împărăție*, Prefață de P. S. Prof. Univ. Dr. Liviu (Laurențiu) Streza, Episcop al Caransebeșului, București, Editura Fundația „Tradiția Românească”, 1999.
Arhisotom de Etna, Arhiepisopul, *Elemente de psihologie ortodoxă*, Ediția a IIa revăzută, Traducere de Daniela Constanțiu, Galați, Editura Buna-Vestire, 2003.
Macnab, Francis, *Dorința sexuală*, Traducere de Daniela Eliza Ghinea, București, Editura Iri, 1997.
Moldovan, Pr. Prof. Ilie, *În Hristos și în Biserică, Adevărul și frumusețea căsătoriei, Teologia iubirii II*, Alba-Iulia, Editura Reîntregirea, 1996.
Neubert, Rudolf, *Probleme de educație a sexelor*, Traducere din limba germană de Corvin Gruia, București, Editura Tineretului, 1962.
Sexualități Occidentale, Traducători Mirune și Bogdan Tătaru-Cazaban, București, Editura Antet, anul 1999.
Shedd, Charlie W., *Scrisori Caterinei, Sfaturi unei tinere căsătorite*, Traducerea Pr. Constantin Coman, Garoafa Coman, București, Editura Bizantină, 1998.
Yannaras, Cristos, *Libertatea moralei*, Traducere de Mihai Cantuniani, București, Editura Anastasia, 2004.

[29] Pr. Prof. Dr. John Breck, *op. cit.*, pp. 92-93

ASPECTS OF ANTI-COMMUNIST RESISTANCE FROM NASAUD COUNTRY „THE TEACHER"

Bachis STEFAN
PhD Candidate, Universitatea "Ştefan Cel Mare" Suceava

Abstract: Teohar Mihadaş managed to survive the most terrible communist prisons (Gherla, Aiud, Canal), rightly nicknamed "the slaughterhouses of the Romanian elite?''. For posterity, he remains the type of the anti-communist intellectual who refuses to collaborate with the odious regime, even if for this he sacrifices his youth and family life.

Keywords: teacher, communism, prison, sacrifice, Mihadaş

Teohar Mihadaş vede lumina zilei in 9 noiembrie 1918 în comuna Thuria din Munţii Pindului din Grecia de azi, unde şi în zilele noastre majoritatea populaţiei este de origine aromână. Termină cursurile şcolii primare din localitate, după care se înscrie la Liceul românesc din Grebena, la circa 20 de kilometri de casă [1].Cele patru clase de gimnaziu le absolvă în mod strălucit în doar trei ani, atragând atenţia dascălilor şcolii cu talentul său pentru literatură. Se transferă in România la Liceul „Timotei Cipariu din Dumbrăveni de lângă Sibiu. Bacalaureatul îl obţine la Blaj, după care intră la Facultatea de Litere si Filosofie a Universităţii Bucureşti pe care o finalizează în 1943 [2].

Debutează în lumea literară cu volumul de poezii „Ortodoxie păgână" (1941),colaborând în prealabil cu revistele „Universul literar" şi „Gândul nostru". Stagiul militar îl găseşte la Şcoala militară de ofiţeri în rezervă de la Bacău, apoi obţine postul de inspector in Ministerul cultelor cu sprijinul fostului său dascăl Ralea Mihai. A fost mai apoi detaşat la Departamentul Naţionalităţilor ca inspector general. Va participa la manifestaţia anticomunistă şi promonarhistă din Piaţa Palatului din Bucureşti din 8 noiembrie 1945, manifestaţie înăbuşită in sânge de guvernarea Petru Groza (11 morţi, zeci de răniţi si sute de arestaţi).După această întâmplare i se condiţionează rămânerea in funcţie cu înscrierea în PCR, lucru pe care îl refuză. În următoarea perioadă îl regăsim în Bistriţa, la Liceul „Alexandru Odobescu" unde a fost numit profesor de limba română si de limba franceză, însă rezistă doar trei ani datorită refuzului de a intra iar in PCR. Se va transfera la Liceul „ George Coşbuc" din Năsăud unde numirile erau făcute (încă) de Fondurile grănicereşti ,nu de oamenii partidului. Rămâne la Năsăud pâna în toamna lui 1948, când Liceul Coşbuc a fost naţionalizat si trecut in proprietatea statului. I se propune iar înscrierea în partid si iar refuză. Pleacă apoi la Bucureşti unde va căuta un post de profesor pentru a-şi putea întreţine familia[3].

Consecinţele respingerii Partidului Comunist au fost diabolice: urmărirea zilnică, pregătirea cursei, prinderea în cursă, cercetarea, ancheta, prepararea actelor de condamnare, judecarea, osândirea şi ispăşirea caznelor... Se simţeau hăitaşii, poterimea din jurul său. Rămas singur, fără resurse, fără rude apropiate, fără socrii, unul din amici, Onisim Filipoiu îl îndeamnă să treacă în Iugoslavia, dar rămâne în ţară. Lichelele îi arătau o prietenie abjectă şi o admiraţie dezgustătoare. Prietenii îl ocoleau sfioşi, cu

strângere de inimă. Se simțea tot mai singur, absurd, pe poziția lui NU. La București situaţia era şi mai amară. Un poet, Constantin Tonegaru spera să fie pus în legătură cu haiducii de Năsăud. De la ambasada belgiană, acesta a primit un colet cu haine, alimente, medicamente. Sosit în zonă, caută pe Valea Bârgăului sau Dorne vreun haiduc. N-a găsit nimic, doar oamenii locului, ţărani harnici, înţelepţi care aveau de toate...nici urmă de „partizani”

Un turc căuta lemne de foc pentru Constanţa la Parva şi prin gospodarul Purcelean, cărăuşii aduceau în gara Rebrişoara lemnele pentru port, fiind plătiţi de profesorul Mihadaş, angajat vremelnic de turcul Ali. Este invitat de un cărăuş la casa lui din Parva, fiind primit în casa de părade, omenit cu mâncare şi băutură. În discuţii erau pomeniţi americanii aşteptaţi, ruşii, care trebuia să se retragă. Peste România se instala o urgie greu de alungat, doar rezistenţa în timp va fi salvatoare. Organizarea ţăranilor de a lupta, bazându-se pe o iluzie deşartă, *vin americanii,* înseamnă a-i împinge în prăpastie. Povesteau de toate, ca la cina porcului. Abordau şi crima celor trei din Dealul Crucii [4], unde susţine că Leonida Bodiu, ofiţer de cavalerie regală, din Măgura Ilvei a căzut prizonier la ruşi, a venit în Europa cu divizia Tudor Vladimirescu, iar din Cehoslovacia dezertează, dar este prins şi internat de nemţi într-un lagăr de unde este eliberat de americani, ajunge-n Belgia de unde se putea realiza, dar vine-n România, arestat la graniţă, dus la Bucureşti, anchetat, judecat şi condamnat la moarte pentru înaltă trădare. Regele îl grațiază. Este chemat de conducerea Securităţii şi a Partidului unde este sfătuit, sub ameninţarea pierderii libertăţii, să revină în ţinutul Năsăudului, văzut ca un viespar de reacţionari, un judeţ de bandiţi, şi să pună bazele unei organizaţii politice. Încrezător, începe cu comuna Parva, fără să ştie că secretarul său, un sas infiltrat, care, în final, va ajunge şi el în puşcărie, transmitea superiorilor săi toate mişcările lui Leonida, care, în loc să servească Securitatea, a devenit şeful unei organizaţii anticomuniste. Într-o noapte, batalioane de asalt ale Securităţii au năvălit în comunele Parva, Rebra, Rebrişoara, Măgura, Nepos şi târgul din Năsăud, arestând cu brutalitate zeci de oameni. Bietele soţii sau mame încercau să-şi apere soţii, dar cădeau sub zeci de lovituri şi sudalme ale securiştilor. Animalic se purtau cu toţi cei capturaţi şi duşi în beciurile Securităţii din Bistriţa, mai ales cu fetele care erau eleve de şcoală, fiind bătute în faţa părinţilor până scăpau pe ele. Umilinţă totală. Leonida a căzut prin trădarea vărului său care l-a ademenit la o petrecere în Sângeorz-Băi de unde au fost săltaţi de securişti şi duşi la Bistriţa pentru anchetă. Trădătorul a primit un premiu din care şi-a cumpărat o vacă iar de 1 Mai i s-a oferit „Ordinul Muncii” clasa I. După anchete şi după ce au aflat ceea ce-şi doreau, securiştii i-au dus pe cei trei – Leonida, Toader şi Burdeţ, pe dealul Crucii unde i-au împuşcat.

Familia socrilor profesorului Mihadaş era supravegheată zilnic. Laşitatea şi excesul de slugărnicie al observatorilor civili sau în uniformă era dezgustător. Leprele îi zâmbeau, prietenii îl ocoleau îngrijoraţi iar oamenii de treabă se fereau cu grijă. Locatarii caselor din jurul Securităţii erau îngroziţi zi şi noapte de vaietele şi urletele de disperare ale celor bătuţi, schingiuiţi pentru că nu acceptau noul regim. O iscoadă, rudenie cu soţia sa, a fost trimis să-l atragă în acţiuni diversioniste, dar a refuzat pentru că un profesor nu putea deveni pungaş, un pedagog nu putea deveni spărgător de case

de bani, din dascăl nu putea deveni un tâlhar, iar casa era supravegheată şi oricine se ascundea aici, se expunea. Alteori era tras de limbă de un altul, zis doctor, dar Mihadaş avea grijă ce şi cum să vorbească. O fată din casă, Suzana îl anunţa dramatic ce dramă se-ntâmpla în casa socrilor, rugându-l să dispară, un fost elev-poet Mihai Avram îl învită la bunicii săi în Leşu pentru a se proteja, dar e ridicat şi el de pe drum. Securiştii ridicau din casa socrilor manuscrise, corespondenţă, cărţi, fotografii, fişe documentare pentru teza de doctorat, medicamente, haine, încălţăminte. Profesorul Mihadaş era luat de pe stradă de sublt Szabo Francisc şi dus la Securitate. În jurul lui, zgomote dureroase, vaiete, ţipete disperate. Se îngrijora de ce va urma. Apar pe rând în faţa sa maiorul Gligor Viorel, comandantul unităţii, ltn Lothe, sblnt. Szabo Francisc din Sărata dintr-o familie înstărită, ltn Pongratz Vladimir, fost învăţător, Urs Flaviu – fost comisar de poliţie, care-şi amintea de profesorul Mihadaş ca de un cetăţean străin, grec la origini, Vancea Mihai, Moraru Ilie – fost elev la Şcoala Normală din Năsăud. A dat o declaraţie în care a spus totul despre convorbirea cu intrusul Bulbuc, apoi a doua declaraţie despre aceeaşi temă – convorbirea cu Bulbuc, care-şi juca rolul de a fi evadat şi de a fi împuşcat, iar profesorul Mihadaş a fost chemat la geam să-i vadă „cadavru”. Victima Bulbuc îşi încasa onorariul pentru scena evadatului mort şi petrecea la restaurantul central „Ciocârlia” unde-i provoca pe alţii pentru a primi alte onorarii.

Profesorul a predat tot ce avea asupra sa, şireturile, cureau din pantaloni, mai puţin o scrisoare pe care o uitase într-un buzunar, după care a fost condus într-o celulă murdară şi intunecoasă, cu o vizetă-n uşă prin care era spionat, şi un bec ce lumina deranjant. S-a cerut la toaletă mai mult ca să arunce scrisoarea în wc, să scape de grija ei, apoi revine-n celulă, se ghemuieşte într-un colţ, cu bocancii sub cap. Noaptea târziu primeşte o gamelă cu zeamă de linte, îmbogăţită cu sare şi nisip, pe care o scuipă, respingând-o, după care trei zile şi trei nopţi n-a mai primit nimic. A patra noapte, târziu e dus la comandantul Gligor care se ospăta cu bunătăţi şi vin... Este întrebat *Cine-i oaia ?* la care răspunde ce ştia de când păstorea acasă oi. Este legat, atârnat cu tălpile-n sus şi acoperit cu propria-i manta pentru a nu vedea cine-l loveşte. A suportat o bătaie la tălpi, 120 de lovituri, numărate de ceilalţi anchetaţi care ascultau. A fost trezit cu apă rece, lăsat să dârdăie de frig. A urmat altă bătaie, cu săculeţe de nisip într-un placaj pentru a nu lăsa urme de vânătăi. Rugăciunile celor de jos şi a celor de-acasă nu ajutau momentan. Oaia era un fost legionar adăpostit în partidul comunist şi care-l îndemna pe profesor să se roage Sfintei Fecioare, să spună Tatăl Nostru. Dar, plecând într-o delegaţie UTC la Praga, acest legionar devenit comunist a trecut în Austria şi a ajuns la Paris. A studiat ştiinţe sociale la Sorbona, s-a realizat. Dacă rămânea în RPR viaţa lui era compromisă.

Profesorul Mihadaş a ajuns cu greu în celulă unde a adormit. A avut un somn greu, între moarte şi strivire. Dimineaţa fără mâncare, la amiază o zamă de varză iar seara tot zeamă. În altă noapte iarăşi este poftit sus, este întrebat de-o scrisoare adusă unui general, este ţintit de perete şi cravaşat la bustul gol timp de zece minute. Le promite că iscăleşte orice, dar să nu-l mai tortureze... Alte întrebări, alte chinuri. Este introdus într-o cămăruţă supraîncălzită ajungând în stare de sufocare. Este adusă soţia să-i vadă chinurile, apoi dusă şi ea într-o celulă. Profesorul refuză hrana, începe greva

foamei, le cere eliberarea soţiei, care n-avea nici-o vină, îşi cere un procuror, un avocat pentru lămurirea situaţiei, dar şi unul şi altul slujeau acelaşi regim. Pe Zoe, soţia profesorului o lasă acasă dar îi fac propuneri de a colabora cu ei, de a-i informa, dar ea refuză. O curtează trimişi ai Securităţi, dar îi refuză, îi dezvăluie scene oribile din perioada detenţiei la Aiud sau la canal, încercând s-o îndepărteze de soţul ei, dar ea refuză să creadă şi-şi aşteaptă soţul în demnitate, ca o Penelopă demnă de cinste şi respect. Pentru a-i da un serviciu din care să poată trăi i se propuneau tot felul de compromisuri, dar a rezistat... Profesorul a semnat, după şase luni de chinuri, o declaraţie pe care o scriseseră ei şi care preciza cine este şi că ce declară este fără constrângere sau influenţe, că a făcut parte dintr-o organizaţie anticomunistă ce era îndreptată împotriva statului şi partidului comunist, că susţinea reînstalarea monarhiei, că informa ambasada Franţei, că primea efecte militare de la belgieni pentru bandiţii din munţi, că a insultat Uniunea Sovietică etc. S-a văzut cu soţia, de care se va despărţi şapte ani, nu înainte de a o dezlega de obligaţia de a-i rămâne fidelă, dimpotrivă, primea libertatea de a-şi reface viaţa cu altcineva. [5]

Pe profesor l-au scos de la Securitate pentru a-l muta în vecini, la Penitenciarul din Bistriţa, nu înainte de a i se restitui obiectele reţinute. La penitenciar condiţiile erau ceva mai bune. Inculpaţii tăceau dispreţuitor, deznădejdea producea anticorpi, fantasmagoria devenea sursă de optimism, încrederea în iluzii dădea putere de rezistenţă. Hoţii de drept comun şi criminalii aveau liber în oraş, timp în care se deplasau la familiile celorlalţi deţinuţi, obţinând de la aceştia prin şantaj şi excrocherii, tot felul de bunuri – haine, bani, hrană, pe care deţinuţii în numele cărora se acţiona, nu le-au văzut niciodată [6].

De la Bistriţa, profesorul Mihadaş a fost dus la Tribunalul Militar de la Cluj unde judecata era o simplă formalitate. Preşedinte, procurorul, avocaţii, erau nişte slugi ale regimului comunist care, pentru acuzare se foloseau de citate din Ana Pauker. Rudeniile din sală îi asigurau pe deţinuţi că le-au angajat pe cei mai buni avocaţi şi că pedeapsa poate fi chiar perioada cât au stat sub cercetări. Avocatul profesorului a luat banii pe cinci oi, fără să-l apere, repeta cu alte cuvinte, acuzele procurorilor şi cerea o pedeapsă dreaptă!

Prin sentinţa nr.1585 din 4 noiembrie 1949 profesorul Mihadaş a fost condamnat la 7 ani închisoare corecţională,3 ani interdicţie corecţională şi confiscarea averii, pentru crima de uneltire contra ordinii sociale, făcând aplicaţiunea art. 209 pct. III C.P., combinat cu art.157,25, pct. II C.P.D. 212/1948 [7].

Prima etapă carcerală a „intelectualului" nostru are loc in închisoarea din Aiud, unde deţinuţii erau păziţi cu străşnicie pentru că aici erau aduşi duşmanii poporului - ţărani înstăriţi, profesori universitari şi studenţi, dascăli de ţară şi elevi, generali şi soldaţi, miniştri şi slujbaşi ministeriali, muncitori, meseriaşi, liber-profesionişti – doctori, ingineri, preoţi etc, condamnaţi pentru uneltiri, crime de uneltire, înalte trădări, crime de a fi spus că ruşii nu eliberează ci ocupă, jefuiesc, pentru activităţi subversive, tăinuire etc.

Nemulţumiţii, după câteva altercaţii cu gardienii, erau duşi la „neagra", unde puteau sfârşi tragic iar gardienii implicaţi onoraţi cu bani şi zile de concediu pentru

refacere, pe care însă, le refuzau. Procurorul şi medicul legist stabileau cauza morţii: insuficienţă cardiacă, bătrâneţe, hepatită acută, congestie cerebrală, diabet şi niciodată nu era trecută adevărata cauză: foamea, frigul, mizeria, bătaia, brutalităţile gardienilor, împuşcarea. Colaborarea dintre factorul juridic, administrativ şi de asistenţă socială reprezenta din plin comunismul. Un ac înfipt în inima decedatului confirma moartea sigură, apoi, în timpul nopţii şi numai noaptea era aruncat într-o groapă, de alţi doi hoţi de drept comun, însoţiţi de doi gardieni înarmaţi. Pentru mai mulţi decedaţi se făcea o groapă mai mare, care era acoperită în grabă de către deţinuţi.

Când dormeau, toţi cei din celulă arătau ca *„nişte fiinţe cadaverice, stând una lângă cealaltă-n patul fără aşternut, cu gurile întredeschise, pe jumătate moarte, mirosind deja a stîrvuri, a trupuri necrozate, iar dintre buzele întredeschuse se vedea cum se scurge saliva foamei, prelungindu-se peste haine, de-a lungul paturilor, până peste podea. Respiraţia era lină, abia perceptibilă, iar pulsul era când zvâcnit şi accelerat, când lent ca o scurgere-n moarte*" [8].

Din primăvară se părea că hrana s-a îmbunătăţit, apărând cartofii, fasolea, arpacaşul. Alţii interpretau zborul avioanelor cu apropierea sosirii americanilor. Paradoxal, se inteţeau bătăile, pumnii, loviturile, mai ales asupra celor ce erau preoţi, doctori, ofiţeri, prefecţi sau avocaţi. Profesorii şi învăţătorii erau atacaţi mai blând.

A doua etapă carcerală a însemnat transferul la Canal, ieşirea la muncă, unde două zile de lucru echivalau cu trei de temniţă. Câştigai dreptul de a scrie acasă şi de a primi pachet, cu hrană, haine. Profesorul Mihadaş avea o constituţie atletică, numai bun de a sparge norma zilnică, fiind curtat de fiecare echipă. Îi respingea politicos pe fiecare, evitând orice viclenie. Nu-l interesa nicio întrecere în condiţiile în care hrana era proastă, cazarea proastă, munca forţată la care se adăugau înjurăturile, corvezile. Într-o duminică adusese un pacheţel pentru profesor un fost elev ce s-a mutat în Cernavodă, dar ofiţerii de la poartă l-au alungat iar pe tatăl său l-a luat la rost ofiţerul politic, făcându-l bandit. Profesorul Mihadaş nu şi-a mai văzut elevul, dar s-a apropiat de el un alt ardelean, de prin zona Zalăului cu care se încurajau reciproc, lucrând împreună la baramina cu care străpungeau stânca.

Mai marii coloniei – comandantul Zamfirescu şi politrucul Chirion inspectau locul unde lucrau deţinuţii şi brigadierul îndemna pe fiecare la muncă. Comandantul i-ar fi trimis la dormitoare pentru a putea lucra a doua zi mai bine, dar ofiţerul politic se opune, amintindu-şi că bandiţii trebuie să moară nu să termine canalul. Cei care au înţeles precum profesorul Mihadaş vor fi mult mai atenţi cu efortul fizic, preferând carcera decât munca, *„mai bine sub normă decât sub pământ"*[9]*. Mâncarea era groaznică. Dimineaţa se servea cafea neagră de orzoaică, discret îndulcită, un sfert de pâine. La prânz, un polonic de varză fiartă cu apă şi sare sau de arpacaş, iar seara un polonic de arpacaş sau varză şi sfertul de pâine"*. Şefii de grupă, brigadierii, pontatorii şi turnătorii o duceau mai bine ca acasă: mâncare la discreţie de la bucătărie, pachetele confiscate ale deţinuţilor.

Brigăzile de pedepsiţi se constituiau din cei nemulţumiţi care trimiteau acasă scrisori pentru a primi pachet, care comentau împotriva comunismului şi a bolşevismului, care erau nemulţumiţi de programul de muncă sau odihnă, care nu

suportau abuzurile, jignirile, nedreptăţile etc. Aceste brigăzi erau date pe mâna unor brigadieri sadici, hoţi, criminali, oameni fără scrupule, fără Dumnezeu. Scopul acestor brigăzi – scăderea numărului de „bandiţi", de duşmani ai poporului. Liderii brigăzilor erau bine hrăniţi, eroi ai construirii socialismului iar reeducabilii erau hrăniţi cu lături în porţii fixe (egalitatea comunistă), cel puţin 12 ore de muncă pe zi, strict izolaţi, cu restricţii severe în a nu comunica unii cu alţii, cu supraîncărcarea roabelor cu pământ, care trebuiau să urce pentru a adânci cât mai mult canalul. Brigăzile de pedepsiţi deveneau curând şi sigur brigăzi ale morţii, scopul fascismului roşu.

Foştii săi elevi au dat nişte declaraţii excelente despre fostul lor profesor Mihadaş, ca fiind un profesor bun, prietenul lor mai în vârstă, atent la starea elevilor săi când erau bolnavi, când erau părăsiţi de iubite etc. Declaraţiile lor l-au salvat de la repartizarea lui în brigada morţii. Brigada de studenţi, zisă şi de reabilitare era o prelungire a campaniei de reeducare prin torţionari, făcută de deţinuţi asupra deţinuţilor, iniţiată la Piteşti, cu ramificaţii peste tot, inclusiv la canal. Prin convenţia secretă dintre Ana Pauker şi legionarul Pătraşcu, legionarii puteau intra şi activa în partidul comunist, slab reprezentat numeric. Legionarii comunişti erau văzuţi ca indivizi mistici, sentimentali, impulsivi, iar pentru a-i anihila sau a-i învinge, comuniştii urmăreau compromiterea lor, asmuţindu-i pe unii asupra altora. Pe de altă parte, legionarii doreau să preia toată puterea, de aceea acţionau în secret, dar au fost depistaţi, judecaţi şi condamnaţi.

Faimoasa operă de reeducare în puşcării impunea aberaţii greu de închipuit: bătăi şi schingiuiri efectuate cu zel, indiferent cine era victima – străin, cunoscut, inferior, superior, mamă, tată, frate, soră etc, lovituri cu vârful bocancilor, călcări în picioare, scuiparea unor flegme în gura victimelor, mutilări dureroase... Erau preferaţi cei mai zeloşi dintre tinerii capabili să efectueze astfel de brutalităţi şi chiar să le depăşească. Dintre ei se recrutau brigadieri, pontatori, şefi de grupă şi orice alt fel de şef. Ei aveau drept la oricâte suplimente doreau la bucătărie, la pachete de-acasă şi la pachetele confiscate de la deţinuţi.

Corvezile suplimentare îl disperau cu totul: şurluitul podelelor, curăţatul bocancilor, spălatul rufelor, orele de planton, iar a doua zi, la muncă. Dacă nu mureai de moarte naturală, te aruncai în cordonul de pază unde erai împuşcat de soldaţii MAI. Profesorul Mihadaş a cunoscut exigenţele fiecărui brigadier: Matei – fiara, Zlăvog – hiena, lingăul, mai prudent când era vorba de crimă, Botaş - vulpea, laşitatea, omora pe la spate, Matei – bruta, cretinul, omora promt. Reabilitarea lui Hangiru, un fel de Spartacus ce reuşea şapte norme la zi, începea prin a fi dus într-o noapte pe la primul cântat al cocoşilor, în acel birou cu orchestră şi cascadorie, pentru a-l învăţa respectul faţă de brigadieri, a şti să-i îndoape cu pachete de acasă, pentru a învăţa să-şi tragă ortacii de limbă şi să-i predăie politrucului. A fost informat tocmai de cel ce l-a pârât, încât ajuns în acel birou, cu un satâr la chimir, i-a luat pe toţi la zor, a răsturant biroul peste comandat şi înjurându-i, i-a părăsit fără să le facă vreun rău. Şi profesorul Mihadaş a fost provocat chiar de un brigadier grec, pe care n-a mai apucat să-l plesnească pentru că a fost neutralizat de vreo cinci ortaci deţinuţi de unde a ajuns sub paza unui soldat MAI, unde s-a odihnit, a primit discret ţigări, pâine cu mormoladă. Alt electrician grec l-a

admonstat pe drept pe grecul vinovat, intervenind la comandantul brigăzii pentru iertarea profesorului, ceea ce s-a şi întâmplat. La o şedinţă a comandamentului li s-a atras atenţia brigadierilor să nu-i mai bată pe deţinuţi că s-ar putea să fie şi ei omorâţi, după care lucrurile s-au mai potolit, dar nu de tot [9].

Profesorul s-a decis, mai ales după ce i se returnau pachetele trimise de soţie, să moară cum vrea el şi nu cum vor ei – prin înfometare, schingiuiri. Avea grijă să nu-i crească pulsul muncind, nici respiraţia. Accepta carcera, făcea planton schimbul 2 sau 3 mai degrabă decât să muncească flămând şi batjocorit, ca alţii care s-au îmbolnăvit şi au murit. Era criticat blând chiar de cei din echipa sa, la care le răspundea sfătuindu-i: *Cereţi comandantului să-mi dea de lucru separat!*. A lucrat singur şi de încăpăţânat ce era, şi-a depăşit norma, reuşind 17m cubi de pământ săpaţi, încărcaţi, căraţi, descărcaţi şi nivelaţi. A fost marea lui greşeală, de care s-au mirat toţi. O altă performanţă era la polul opus, o jumătate de roabă de pământ... iar statul îi asigura hrană şi pază ! Putea fi dus lângă gardul de sârmă ghimpată şi împuşcat pe motiv că a vrut să evadeze. Profesorul lucra desculţ, bocancii şi mantaua le păstra pentru iarnă, în pijamale, căci hainele şi le-a vândut pentru ţigări, pe când era la Aiud în aşteptarea americanilor. Bătăturile din palme se asemănau cu nişte copite, iar în picioarele bătătorite nu intra niciun scai, coaja era prea tare. Hrana era sub orice critică, căldura ori frigul din belşug, carcera, înjurăturile şi munca istovitoare greu de îndurat şi paradoxal, nu s-a îmbolnăvit şi n-a murit, în ciuda faptului că o dată putea fi ucis de bolovanii scăpaţi de peretele unui vagon iar a doua oră, izbit de un vagonet nefrânat era să cadă întro prăpastie adâncă, dar s-a agăţat de un stâlp printr-un harpon care a pătruns prin propriile-i haine, fără să-i străpungă corpul sau gâtul... A rămas suspendat un timp după care, prin efort propriu, îmbrăţişând stâlpul a coborât jos. A fost compătimit în norocul său.

De la o vreme lumea constata că profesorul Mihadaş se fortifica tot mai bine, era bine hrănit. Secretul consta în prinderea şerpilor care ieşeau la soare, şi erau tare mulţi, pe care-i fierbea fără cap, la gamelă şi-i mânca cu sare. Erau la fel de buni ca păstrăvii. La o percheziţie, la poarta coloniei, şerpii au fost abandonaţi pe jos iar cei vii au ajuns până la picioarele şefilor. Înjurături, pumni şi repartizare la munca de noapte, plus critica politrucului.

Pachetele soţiei ajungeau în colonie, dar erau returnate de poşta din Constanţa, după care erau devorate de brigadieri şi ceilalţi şefi. În cele din urmă, soţia sosită la poarta coloniei a patra oră a insistat să-şi vadă soţul despre care afla cât îi de rău, nu muncеşte etc. În fine, se văd, se bucură şi-şi ia hainele, zahărul şi franzela. La câteva zile profesorul primeşte de la soţie încă un pachet de 5 kg în care se afla şi o scrisoare pe care comandantul i-a dat-o spre păstrare, dar să nu afle ceilalţi. Cu soţia nu s-a mai văzut decât la eliberare, la Piteşti în 1956.

A treia etapă a calvarului ,,eroului" nostru incepe la închisoarea de la Piteşti. Aici, comandantul închisorii era un geambaş de cai care-şi bătea joc atât de deţinuţi, cât şi de cei superiori lui. Regimul era drastic şi ilogic. Pentru că se rezema o clipă de peretele celulei deţinutul era dus cinci zile la carceră, unde era şi mai rău. În rest şmotru, igienizarea veceurilor, instrucţie de dragul de a chinui. Scrisorile de-acasă erau aruncate în wc, doar ştirile dramatice îi erau aduse la cunoştinţă deţinutului: divorţul cerut de

soţie, moartea părinţilor etc. Dar divorţul era făcut de ochii lor, pentru a primi un serviciu şi apoi un salar, pentru a putea continua copiii şcoala. Foarte uşor, în baza unor dezvăluiri ale Securităţii, din cea mai înaltă funcţie, chiar de ministru, puteai ajunge alături de deţinuţi, condamnat la moarte, respectiv la detenţie pe viaţă. Schimbarea cerea revoluţie, iar revoluţia cerea sânge. Aşa s-a ajuns la lichidarea intelectualităţii, atât în puşcării, cât şi-nafara lor.

Conferinţa de la Geneva din 1953 aducea schimbări importante: optuzii sau monştrii închisorilor erau schimbaţi cu oameni mai normali, deţinuţii deveneau „domnule". Un document real, în acest sens, le-a fost citit deţinuţilor chiar de către un procuror. Relaţiile dintre deţinuţi şi superiorii închisorii deveneau mai umane, cu „dumneavoastră", „dumneata". Profesorul nostru declară că dyeţinuţii au primit cărţi poştale pentru a scrie acasă, ţigări, hrană mai bună. Pe paturi au apărut cerceafuri, lângă paturi, noptiere şi veioze, hârtie de scris, creioane. Da, Conferinţa de la Geneva permitea vizite oficiale între Est şi Vest, iar la Piteşti se aşteptau la vizite din partea occidentalilor.„ Dar după destituirea celui care a semnat la Geneva un astfel de document, a reînceput iar iadul pe pământ: pumni, pălmi, cisme-n fund, pulane peste faţă, umilinţă cât cuprinde. La bucătărie s-a revenit la starea de dinainte, zeamă goală, pâine puţină, înjurături.

Amnistia din anul 1955 a făcut ca unii deţinuţi etnici să părăsească închisoarea – sârbi, francezi, italieni, nemţi, turci, greci, unguri, bulgari, dar nu toţi. Profesorul Mihadaş a rămas încă, deşi depăşiseră termenul detenţiei. Cu noii veniţi, mult mai tineri, ajunşi în puşcărie pentru spiritul lor de dreptate, s-a împrietenit destul de repede.

Acasă, soţia profesorului asculta tot felul de aberaţii, de bârfe: că profesorul a murit, că-i slab, că a înnebunit, că i-au căzut dinţii, că vorbeşte la posturi de radio străine, că va sosi curând acasă. Soţia face drumul până la Piteşti şi este minţită că profesorul a fost eliberat şi a plecat în Grecia. Întorcându-se acasă, află pe tren de la deţinuţii eliberaţi în aceeaşi zi că profesorul era în închisoare, salutându-se cu cei ce plecau, de la geamul celulei. Le împarte conţinutul pachetului... Ajunsă la Bistriţa, soţia îşi pregătea din nou drumul la închisoarea de la Piteşti, cu două geamantane, unul cu haine, altul cu hrană. Ajunge cu ajutorul unui birjar la închisoare şi iar este minţită de acelaşi comandant, iarăşi plânsete şi revoltă, timp în care profesorul Mihadaş este anunţat că se eliberează. Îşi lasă hainele mai bune celor din celula 12, celula sa, timp în care de la poartă sosea un bilet: *„Dragul meu, sunt la poartă şi te aştept. Zoe",* soţia sa. Au fost preluaţi de birjar şi ospătaţi la el, acasa, apoi, cu bilet Piteşti-Bistriţa, plătit de birjar, ajunseră acasă, la Bistriţa.

A ieşit dintr-o închisoare reală şi a intrat într-o închisoare mult mai reală, unde trebuia să-ţi asiguri singur hrana şi să dai frâu liber tăcerii. După eliberarea din închisoare profesorul trece prin momente grele. Trebuia să-si întreţină familia, iar pentru asta prestează munci nedemne de pregătirea sa intelectuală, a lucrat cu ziua, om de serviciu, paznic, manipulant mărfuri, ajutor de tâmplar, şef de coloană auto. A încercat în zadar să-şi recapete vechea slujbă atât de dragă lui de la şcoală însă s-a lovit de refuzul ferm al autorităţilor comuniste, care nu puteau lăsa la catedră un fost

membru al organizației „Garda Albă”. Cu toate acestea, pe unde a lucrat oamenii îl strigau cu apelativul „Profesorul” [10].

În 1961 pleacă de la Bistrița la Cluj unde îl găsim muncind prin multe fabrici nou construite în capitala Ardealului. Abia în 1964 este „reabilitat și este numit secretar literar al Teatrului din Cluj -Napoca [11].Este lăsat să publice versuri și proză la diverse edituri, dar era foarte atent la cuvinte pentru a nu deranja noul regim comunist ..a lui Nicolae Ceaușescu, care ajunsese din 1965 la putere in România. Pe fondul relaxării politico-ideologice promovate de noul conducător Mihadaș este numit în redacția revistei Steaua in 1970, de unde se și pensionează în 1973.După evenimentele din 1989, va pune bazele editurii clujene „Clusium” unde apare cea mai cunoscută carte a sa „Pe muntele Ebal”, în care povestește avatarurile din închisorile comuniste din cei șapte ani pierduți din viață. Moare la 29 noiembrie 1996 fiind înmormântat în Cimitirul municipal din Cluj -Napoca.

A dispărut așadar un distins literat, dar si un fost membru al organizației Garda Albă din Țara Năsăudului. Răspunsul nu este așa de simplu. În primii ani ai instaurării comunismului în România intelectualii erau puși într-o situație ingrată fie colaborau cu noul regim, fie deveneau opozanți ai acestuia.

Teohar Mihadaș a reușit să supraviețuiască celor mai cumplite temnițe comuniste(Gherle,Aiud,Canal),pe bună dreptate supranumite „abatoarele elitei romanesti.Pentru posteritate rămâne tipul intelectualului anticomunist care refuză colaborarea cu odiosul regim,chiar dacă pentru aceasta își sacrifică tinerețea și viața de familie.Poate fi așezat fără doar și poate lângă alți intelectuali de elită care au fost arestați în regimul comunist pentru simplul fapt că nu erau de acord cu directivele trasate de la Moscova sau citeau cărți scrise de Emil Cioran sau Mircea Eliade..Bartolomeu Anania,Alexandru Paleologu,Doina Cornea ,Dumitru Stăniloaie

BIBLIOGRAFIE

1. Informație extrasă din interviul cu scriitorul Teohar Mihadaș, luat de Constantin Mustățea la Radio Cluj în 27 iunie 1996.
2. Spiridon Raluca Nicoleta ,,Implicarea lui Teohar Mihadaș și Constant Tonegaru în organizația de rezistență Garda Albă în contextual instaurării regimului comunist” în ,,Rezistența anticomunistă- cercetare științifică și muzeală”, vol.I, coord. Budeancă Cosmin, p.125, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2006
3. Ibidem, p.126
4. Teohar Mihadaș , ,,Pe muntele Ebal”, Editura Clusium, Cluj-Napoca, 1990, p.25
5. Ibidem, p.73
6. Ibidem p.76
7. Arhiva CNSAS, Dosar P103, vol.4, p.27
8. Teohar Mihadaș, op.cit., p.121-122
9. Ibidem, p.153
10. Valentin Falub, ,,Teohar Mihadaș-Cronologie”, în ,,Mișcarea Literară”, anul XI, nr.4(44), p.32, Bistrița, 2021
11. Ibidem, p.33
12. Arhiva M.Ap.N., UM 02405 Pitești, dosar nr.1229/1949, copie legalizată, p.44
13. Spiridon Raluca Nicoleta, op.cit., p.133
14. Arhiva CNSAS, Fond Penal, dosar 103, vol.13, p.424
15. Ibidem, p.501

16. Viorel Rus, ,,Rezistența anticomunistă în județul Bistrița-Năsăud", Editura Cutova, Bistrița, 2005, p.488-489
17.Barbu Cioculescu, ,,Constant Tonegaru, destinul unui poet", în revista ,,Memoria", nr.1/1990, p.53

DIMENSIONS OF CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY IN FAMILY BUSINESSES

Lavinia CONSTANTINESCU[1], Radu Bogdan MATEI
PhD Student, 1 Decembrie 1918 University, Alba-Iulia

Abstract: *Around the globe, each day we hear that, for companies operating in tough competitive environments, the 21st century is the century of "responsibility". In developing a point of view on this statement, we should start from the definition of the term responsibility, which comes from the French language ("responsabilité") and, in fact, involves the ability to answer for one's own actions or inactions whether it is an individual or a company. It is obvious that, in the current environment, both domestically and internationally, there is an extraordinary large offer of products and services on the market. And the market chooses what it wants, being obviously influenced by various elements: quality, marketing, price, availability, the status of the supplier and of the employer. The approach is a detailed research, identifying and presenting the dimensions of corporate social responsability manifested by a particular category of companies – family businesses listed on the stock exchanged, by giving a major interest in literature and specialized articles.*

Keywords: *corporate social responsability (CSR), family business, strategic management, business strategy, corporate governance*

1. Introducere.

În România, favorizată de contextul fiscal care s-a aliniat cu ţările din Europa de Vest, s-a dezvoltat, cu precădere după anul 2005, când a avut loc integrarea în Uniunea Europeană, cultura responsabilităţii sociale corporative. Întrucât, conceptul de responsabilitate socială corporativă a început deja să prindă rădăcini puternice şi în România, companiile care au înţeles să mizeze în strategia lor de extindere pe piaţă pe acordarea unei atenţii deosebite responsabilităţii sociale, sunt deja cu un pas înaintea celorlalte. Trebuie avut în vedere că, în momentul istoric actual - atât de predispus la schimbarea rapidă şi la nevoia de flexibilitate -, responsabilitatea socială trebuie integrată, ca şi concept dar şi ca acţiuni, cu managementul strategic al organizaţie, devenind parte a acestuia. În contextul actual, toate companiile care şi-au stabilit viziunea, misiunea, valorile corporative şi obiectivele strategice împreună cu componenta de responsabilitate socială, prezintă avantaj competitiv. Clienţii au devenit extrem de selectivi având în vedere oferta de pe piaţă şi, acum, detaliile fac diferenţa.

2. Contextul actual.

O manifestare fundamentată de responsabilitate socială atrage clienţii şi se admite, fără echivoc, că poate face diferenţa între eşec şi succes. Aşa cum companiile încearcă să găsească cele mai sofisticate tehnici de marketing pentru a atrage cumpărători, managementul de top trebuie să ia în considerare şi strategia de responsabilitate socială la care trebuie să se gândească şi să aloce resurse pentru a face

[1]Corresponding author, **Lavinia Constantinescu** – lavinia.constantinescu2021@gmail.com

diferența între o vânzare de succes și o pierdere a unui client. Abordarea trebuie să fie din interior spre exterior (dorită de companie și manifestată în companie) și nu din exterior către interior (compania fiind forțată să acționeze că urmare a presiunilor externe și ale partenerilor sociali).

Mediul competitiv dur adresează, pe lângă clienți, și furnizorii sau angajații. În mod clar, furnizorii vor dori să se asocieze cu numele unei companii onorabile pe piață și în societate. Reprezintă o abordare firească și un criteriu de selecție corect. Valorile unei companii care includ responsabilitatea socială cresc însăși valoarea companiei. În același sens, angajații doresc să se alăture unor companii cunoscute, cărora le pasă de mediul extern, nu doar de propriul profit. Responsabilitatea față de companie și responsabilitatea față de angajat trebuie privite că de la întreg la parte. O companie care se implică în ceea ce se întâmplă în afară și care devine parte a comunității va avea grijă, implicit, de propriii angajați. Responsabilitatea socială poate fi privită că un instrument, care, utilizat corect și sistematic de către o companie, alături de alte puncte forțe strategice, garantează succesul și diferențierea pe piață.

Bowens (1953), face trimitere la obligațiile oamenilor de afaceri în luarea deciziilor politice, procesul decizional și liniile de acțiune care urmează să fie urmărite în ceea ce privește obiectivele și valorile societății noastre. Urip (2010) susține că bună guvernanță corporativă și activitățile de responsabilitate socială corporativă ar trebui să fie încorporate în cultură companiei și să devină o parte integrantă a strategiei organizației pe termen scurt și lung. Responsabilitatea socială corporativă trebuie să susțină relația dintre aceste elemente – mediul, economia și oamenii, întrucât sunt în sinergie, iar eliminarea uneia în detrimentul altora poate fi aparent inofensivă, dar, pe termen lung, efectele sunt extrem de dăunătoare.

Responsabilitatea socială corporativă și relațiile publice reprezintă jaloane semnificative în strategia de comunicare și de imagine a companiilor în cadrul comunităților sociale în care își desfășoară activitatea economică. Cele două concepte vizează modul în care companiile decid să comunice cu categoriile de public implicate în activitatea lor. Relațiile publice urmăresc să dezvolte și să mențină imaginea, reputația și popularitate pe termen lung a companiei, astfel încât toate categoriile de public să beneficieze de o viziune mai transparentă și mai concretă asupra companiei și asupra conduitei acesteia.

Impactul responsabilității sociale corporative a crescut în țările dezvoltate, nevoia implementării acestor practici fiind înțeleasă atât de companiile care au inițiat astfel de programe, cât și de comunitățile care beneficiază de ele. Există opinii conform cărora care au spus că acest tip de activitate reprezintă un alt instrument de relații publice care dorește să îmbunătățească capitalul de imagine și performanța financiară a companiei. Dezvoltarea durabilă și responsabilitatea socială corporativă sunt procese abordate împreună în literatura de specialitate, deoarece dezvoltarea durabilă îmbrățișează pionii protecției mediului, responsabilității sociale și dezvoltării economice.

3. Responsabilitatea socială corporativă în afacerile de familie româneşti listate la Bursa de Valori Bucureşti.

Sfera noastră de interes include afacerile de familie, astfel încât analiză bazei de date a Bursei de Valori Bucureşti a fost primul pas în identificarea companiilor care se circumscriu acestui criteriu. Când se face referire la afacerea de familie, este folosită o varietate de termeni, cum ar fi: deţinute de familie, controlate de familie, administrate de familie, afaceri la domiciliu, etc. Handler (1989) a identificat patru dimensiuni utilizate în literatură de afaceri de familie pentru a defini firmele de familie: gradul de proprietate şi management al membrilor familiei, transferul între generaţii, subsisteme interdependente şi condiţii multiple.

Afacerea de familie este o organizaţie de afaceri în care procesul decizional este influenţat de succesiunea generaţiilor unei familii, caracterizată prin legături de sânge, căsătorie sau adopţie şi care are şi capacitatea de a influenţa viziunea afacerii şi are dorinţa să folosească această abilitate pentru a atinge diverse obiective (De Massis, Kotlar, Chua şi Chrisman, 2014).

Comisia Europeană (2021) a publicat o definiţie a afacerii de familie pe baza datelor statistice care au confirmat că acest tip specific de afaceri reprezintă mai mult de 60% din numărul total de companii din Europa, variind de la deţinerea de către proprietari individuali până la mari companii internaţionale, acest concept integrând următoarele condiţii:

- majoritatea drepturilor de decizie aparţin persoanei fizice/ persoanelor care au înfiinţat societatea sau persoanei fizice/ persoanelor care au dobândit capitalul social al societăţii sau aflate în posesia soţului/ soţiei, părinţilor, copiilor sau moştenitorilor direcţi ai copiilor;
- majoritatea drepturilor de decizie sunt indirecte sau directe;
- cel puţin un reprezentant al familiei sau al rudelor este implicat oficial în guvernarea societăţii;
- societăţile listate îndeplinesc definiţia unei afaceri de familie dacă persoana care a infiinţat sau a achiziţionat societatea (capital social) sau familiile sau descendenţii acestora deţin cel puţin 25% din drepturile de decizie impuse de capitalul lor social.

În continuare, vom prezenţa trei afaceri de familie identificate pe baza structurii acţionarilor, care sunt listate la Bursă de Valori Bucureşti (BVB).

a. TERAPLAST S.A.

Teraplast este o companie cu capital românesc, care activează în domeniul fabricării plăcilor, foliilor, tuburilor şi profilelor din material plastic. Începând cu anul 2008, acţiunile companiei sunt listate la Bursa de Valori Bucureşti, segmentul, simbol al TRP. Adunarea Generală a Acţionarilor a aprobat conducerea societăţii de către un Consiliu de Administraţie format din 5 membri. De la înfiinţare, Teraplast s-a concentrat pe furnizarea de soluţii pentru piaţă construcţiilor, fiind unul dintre cele mai mari grupuri antreprenoriale româneşti, cu prezenţă solidă pe piaţa materialelor de construcţii, a reciclării şi a ambalajelor flexibile. După capacitatea de procesare, Grupul Teraplast este cel mai mare procesator de polimeri din Europa Centrală şi de Est. În

2020 am fost una dintre puţinele companii româneşti incluse în FTSE Russell. În 2021au avansat în indicii Small Cap şi All Cap.

Din declaraţiile managementului, sustenabilitatea a fost o prioritate strategică înainte că această să ia formă primului raport de sustenabilitate. Misiunea companiei este să ofere soluţii eficiente pentru oameni şi mediu, astfel că de-a lungul timpului compania a investit în secţia de reciclare, în centrală fotovoltaică şi este în curs de implementare de soluţii digitale pentru o cultură organizaţională paperless. Elementele legate de CSR extrase din Rapoartele Anuale 2017, 2018, 2019, 2020, 2021 sunt prezentate în Tabelul nr. 1.

b. ASCENDIA S.A.

Ascendia S.A. este prima companie de eLearning din România listată la Bucureşti Bursă de Valori (simbol de tranzacţionare ASC), cu peste 15 ani de experienţă în crearea de soluţîi pentru eLearning - cursuri digitale şi platforme Learning Management System. Este cunoscută pentru platforma de învăţare pentru companiile CoffeeLMS şi pentru editorul de cursuri eLearning LIVRESQ. Acţiunile companiei sunt listate la Bursă de Valori Bucureşti, piaţa AeRO. Societatea, persoană juridică română, a fost înfiinţată în 2007. Formă iniţială de organizare a fost o societate cu răspundere limitată. Adunarea Generală a Acţionarilor a aprobat conducerea societăţii de către un Consiliu de Administraţie format din 4 membri.

Nivelul tehnic al companiei îi asigură structura necesară (oameni, cunoştinţe, echipamente) pentru dezvoltarea oricăror produse sau furnizarea oricăror servicii conexe pentru:

- platforme ale sistemului de management al învăţării
- cursuri eLearning, în special cele conforme cu standardele SCORM şi AICC
- motoare de jocuri de strategie multiplayer, sincrone sau pe turnuri
- prezentări multimedia (inclusiv video, sunet, interactivitate, simulări 3D etc.)
- aplicaţii educaţionale pentru dispozitive mobile (smartphone-uri şi tablete)
- manuale tipărite şi digitale.

Activitatea Ascendia S.A. nu are impact direct asupra mediului, firma activând în domeniul dezvoltării software şi a serviciilor aferente acestui domeniu. Nu au existat dispute de mediu. Ascendia S.A. desfăşoară activităţi de cercetare şi dezvoltare pe toate liniile de produse pe care le deţine. Prin participarea activă la activitatea de cercetare-dezvoltare şi atragerea de parteneri importanţi din zona universitară şi dornici de rezultate durabile, Ascendia S.A. construieşte o activitate care generează rezultate viabile în domeniul educaţiei şi noi linii de business pentru companie, pe termen lung. Datorită facilitării accesului la instrumente consacrate, platforma de e-learning a Ascendia este recomandată şcolilor de către Ministerul Educaţiei şi Cercetării din România. Elementele legate de CSR extrase din Rapoartele Anuale 2017, 2018, 2019, 2020, 2021 sunt prezentate în Tabelul nr. 1.

c. ELVILA S.A.

Domeniul comercial principal al Elvila S.A. este producerea şi comercializarea produselor de mobilier realizate în fabricile proprii, fără intermediari, prin propria reţea de magazine declarate puncte de lucru ale companiei. Pe lângă activitatea de bază,

respectiv producţia şi vânzarea produselor proprii, compania desfăşoară şi servicii legate de activitatea de bază, precum transportul la domiciliul clienţilor, montaj, proiectare exclusiv conform cerinţelor clienţilor, precum şi dezvoltarea de proiecte de design interior. Acţiunile companiei sunt listate la Bursă de Valori București, piața AeRO. Adunarea Generală a Acţionarilor a aprobat conducerea societăţîi de către un Consiliu de Administraţie format din 3 membri.

În Situaţiile Anuale sunt introduse situaţii nefinanciare.

• Politica de mediu - protejarea mediului şi a omului este o sarcină importantă pentru Elvila care poate fi realizată doar printr-o concepţie şi gândire unitară. În acest sens, compania a dezvoltat politica de mediu în interesul general al propriilor angajaţi dar şi al colaboratorilor săi. Elvila recomandă prelucrarea buştenilor din pădurile unde este prevăzut un sistem de management al pădurilor, unde sunt controlate atât tăierea copacilor, cât şi reîmpădurirea. Din ce în ce mai multe companii doresc că produsele lor să fie fabricate din lemn din zone controlate şi certificate FSC - Forest Stewardship Council, o organizaţie independentă, neguvernamentală şi non-profit care promovează managementul responsabil al pădurilor în pădurile din întreaga lume, cumpărând produse din lemn certificate independent, se garantează că lemnul folosit în produs respectiv provine din păduri gestionate durabil pe criterii sociale, economice şi ecologice. Elvila deţine certificare în acest sens.

• Dezvoltare durabilă - furnizorii de materii prime sunt evaluaţi şi în ceea ce priveşte respectarea cerinţelor de mediu. Evităm utilizarea substanţelor chimice periculoase în activităţi şi în lanţul de aprovizionare. Toate substanţele chimice periculoase folosite în activităţi sunt atent monitorizate, sunt însoţite de fişe cu date speciale, iar cerinţele din acestea sunt transpuse în măsuri interne (alocarea spaţiilor speciale, măsuri de depozitare/ manipulare, folosirea instruirii etc.).

• Combaterea corupţiei şi a mitei - programele interne de asigurare a conformităţii cu reglementările în acest domeniu se concentrează pe următoarele direcţii:

- practici anticoncurenţiale;
- sancţiuni economice şi embargouri;
- lupta împotriva corupţiei;
- politici de cadouri;
- conflicte de interes.

• Politică responsabilă de achiziţii - achiziţia responsabilă are un rol esenţial în îmbunătăţirea continuă a calităţii produselor şi a standardelor de lucru furnizorii care sunt atent selecţionaţi pentru procesul de producţie. Elementele legate de CSR extrase din Rapoartele Anuale 2017, 2018, 2019, 2020, 2021 sunt prezentate în Tabelul nr. 1.

Denumirea companiei	Simbol BVB	Activitatea principala este legata de componente CSR	Raport independent CSR	Sectiune dedicată CSR in Raportul anual	Manager responsibil pentru CSR in companie	Compania sustine cauze dedicate	Actiunile CSR au o tema	Setarea anumitor targete pentru CSR	CSR are o sectiune pe web page
Teraplast	TRP	x	√	√	√	√	√	√	√
Ascendia	ASC	√	x	x	x	√	x	x	x
Elvila	ELV	x	x	√	x	x	x	x	x

Tabelul nr. 1. Reprezentarea elementelor legate de CSR ale companiilor listate selectate

4. Concluzii

Din analiza rapoartelor anuale - cinci rapoarte anuale (anii 2017, 2018, 2019, 2020, 2021) pentru cele trei afaceri de familie, însumând cincisprezece rapoarte, se observă că întreprinderile familiale sunt interesate şi au înţeles implicaţiile CSR în activitatea lor. Una dintre companiile selectate (b.) are ca obiect principal de activitate domeniul educaţiei şi tehnologiilor actuale care susţin educaţia.

Întocmirea rapoartelor CSR în mod independent a fost oficializată (a.), iar doar doua dintre companii (a. si c.) au o secţiune de raportare non-financiară în Rapoartele anuale.

Rapoartele anuale oferă date financiare şi se concentrează pe componentele CSR. Pe paginile web ale companiilor analizate există o secţiune specială de CSR care să prezinte implicaţiile companiilor în viaţa socială (a.), doar pentru una dintre companii (b) este prezentată în articolele secţiunii „Noutăţi".

Întrucât spiritul afacerii de familie este legată intrinsec de viaţa de familie şi socială, considerăm că o educaţie corectă în CSR este necesară pentru standardizarea practicii în raportarea CSR. Este posibil ca unele dintre aceste companii să desfăşoare acţiuni de CSR, dar nu au considerat că ar trebui să le includă în Rapoartele anuale sau în rapoartele independente sau să le aducă în atenţia publicului larg.

REFERENCES

Bowen, H. R. (1953). Social Responsibilities of the Businessman, University of Iowa Press

De Massis, A., Kotlar, J., Chua, J. H., & Chrisman, J. J. (2014). Ability and Willingness as Sufficiency Conditions for Family-Oriented Particularistic Behavior: Implications for Theory and Empirical Studies. *Journal of Small Business Management* , 344-364.

European Commission. (2021, 01 20). Preluat pe 01 20, 2021, de pe ec.europa.eu: https://ec.europa.eu/growth/smes/supporting-entrepreneurship/family-business_en

Handler, W. E. (1989). Methodological issues and considerations in studying family businesses. *Family Business Review* , 257-276.

Urip, S. (2010). CSR Strategies: Corporate Social Responsibility for a Competitive Edge in Emerging Markets, John Wiley & Sons (Asia) Pte Ltd.

ANALYSIS UPON THE ORIGIN AND TYPES OF THE LANGUAGE

Oana GĂIANU
doctorand, UMFST G.E. Palade din Târgu Mureș

Resume: Language is one of the features that defines us as human beings. Through language we can communicate our feelings, emotions and thoughts towards the individuals living in our community. Through this study we intend to discover the origin of the language and to analyse the different types. It is important for us to understand the true nature of the language in order to be successful in sending a message. This paper will focus on the historic point of view concerning the appearance of the language and also on the artificial languages that surround us. We intend to search the origin of the Romanian language, by analysing some of the old forms of the words. And to provide a classification between natural languages and artificial languages.

Keywords: language, artificial, origin, speech, culture

Limba a fost definită ca fiind un sistem semiotic[1], dar şi ca fenomen socio-uman. În calitate de sistem semiotic, limba se caracterizează prin conexiuni interne care îi stabilesc funcţionalitatea, plasarea simultană în raporturi cu existenţa ontologică cu ajutorul gândirii şi a colectivităţii de vorbitori.

Din perspectiva definirii ca fenomen socio- uman, limba se caracterizează prin trepte diferite de dezvoltare, în acţiunea de cunoaştere şi comunicare. Sistemul fonetic, lexicul „călătoresc" de-a lungul istoriei colectivităţii fiind mereu supuse unor transformări interne. De exemplu, sistemul fonetic al limbii latine a suportat modificări în trecerea de la latină la limba română. Dacă privim comparativ secolul al XIX-lea – situat sub influenţa împrumutului francez – şi secolul XX – situat sub influenţa împrumutului englez observăm procesele de transformare prin care a trecut lexicul limbii române.

De-a lungul timpului numeroşi lingvişti (Ion Coteanu, Roman Jakobson, Karl Bühler ş.a.) au încercat să identifice funcţiile limbii, fiecare găsind un anumit număr. În descrierea varietăţii bogate de funcţii ale limbii îl reamintim pe André Martinet[2]. Lingvistul scoate în evidenţă patru elemente pe care le consideră ca fiind funcţiile limbii:

-o funcţie principală: *a comunicării*. Prin comunicare vorbitorii se pot înţelege reciproc, pot transmite şi primi un mesaj;

-o funcţie prin care limba devine *o bază*, un sprijin *pentru gândire*;

-funcţia de *exprimare* a gândurilor, stărilor etc.;

-şi funcţia *estetică* ce se „împleteşte" armonios cu funcţia de comunicare şi cu funcţia de exprimare.

[1] Dumitru Irimia, *Curs de lingvistică generală*, Ediția a III-a, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", Iași, 2011, p.267-278.
[2] André Martinet, *Elemente de lingvistică* generală, Editura Științifică, București, 1970, pp. 24-37.

Oana Gabriela Staicu[3] observă că limba are la bază cuvântul şi reprezintă un ansamblu în care se păstrează atât esenţa unui popor, cât şi schimbările ce apar în timp în modul de gândire a unui popor.

În Vechiul Testament este prezentat momentul în care oamenii, din dorinţa de a ajunge în ceruri au construit un turn. Atunci Domnul a coborât la ei, „«Iată, ei sunt un singur popor şi toţi au aceeaşi limbă; şi iată de ce s-au apucat; acum nimic nu i-ar împiedica să facă tot ce şi-au pus în gând. Haide! să Ne coborâm şi să le încurcăm acolo limba, ca să nu-şi mai înţeleagă vorba unii altora!». Şi Domnul i-a împrăştiat de acolo pe toată faţa pământului; aşa că au încetat să zidească cetatea. De aceea cetatea a fost numită Babel, căci acolo a încurcat Domnul limba întregului pământ şi de acolo i-a împrăştiat Domnul pe toată faţa pământului"[4]. Termenul *Babel* provine din lat. *Babel, -ēlis*= „turnul Babel"[5], de la *Babylōn, -ōnis*= „Babilon, capitala Babiloniei". Termenul a fost tradus cu sensul de tradus *încurcătură, amestec, confuzie*[6],

Cuvântul este temelia ce stă la baza a tot ceea ce cunoaştem, identificându-se cu Dumnezeu. „La început era Cuvântul, şi Cuvântul era cu Dumnezeu, şi Cuvântul era Dumnezeu. El era la început cu Dumnezeu. Toate lucrurile au fost făcute prin EL; şi nimic din ce a fost făcut, n-a fost făcut fără El. În El era viaţa şi viaţa era lumina oamenilor."[7]

Putem observa faptul că primele teorii despre limbajul uman sunt de origine teologică şi mitologică. De exemplu, creştinii cred că naşterea limbii este de origine divină: „5. Dumnezeu a numit lumina zi, iar întunericul l-a numit noapte […] 8. Dumnezeu a numit întinderea cer […] 10. Dumnezeu a numit uscatul pământ, iar strângerea de ape a numit-o mări"[8], „19. Domnul Dumnezeu a făcut din pământ toate fiarele câmpului şi toate păsările cerului; şi le-a adus la om, ca să vadă cum are să le numească; şi orice nume pe care-l dădea omul fiecărei vieţuitoare, acela-i era numele. 20. Şi omul a pus nume tuturor vitelor, păsărilor cerului şi tuturor vieţuitoarelor câmpului"[9].

În Egipt, Thot este considerat a fi creatorul scrisului, dar şi zeul verbului divin, prin care a luat naştere universul. Accadienii cred că scrierea le-a fost dată de către Oès (sau Oanès), omul peşte, ce îi învaţă şi despre artă, ştiinţă şi tehnică. Iar vechiul popor hindus considera că limba le-a fost dată de zeul Indra sau de către Brhspati, cei care pun nume lucrurilor, în timp ce poporul evreu răspândeşte istoria turnului Babel.

Grecii antici, cu curaj şi perseverenţă au formulat numeroase idei privind originea, istoria şi structura unei limbi. Fundamentele teoretice şi filozofice ale cercetării limbilor se datorează lor. O teorie extraordinară în stabilirea originilor o reprezintă experimentul

---

[3] Oana Gabriela Staicu, *Cu trup şi suflet prin frazeologia balcanică,* Coordonator prof. univ. dr. Mile Tomici, Universitatea „Ovidius", Constanţa, Facultatea de Litere, 2008, p. 2.
[4] *Biblia sau Sfânta Scriptură a Vechiului şi Noului Testament*, traducere de ieromonahul Dumitru Cornilescu, Editura Societatea Biblică Română, 2014, p.11.
[5] Theordor Iordănescu, Mariana Diaconescu, Ana-Cristina Halichias, *Dicţionar Latin-Român*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 2003, p. 61.
[6] Raluca Felicia Toma, *Dicţionar comentat de cuvinte şi expresii de origine biblică*, Editura Universitară, Bucureşti, 2011, p.45.
[7] *Biblia sau Sfânta Scriptură a Vechiului şi Noului Testament*, ed.cit., p.1025.
[8] *Ibidem*, p.1.
[9] *Ibidem*, p. 3.

regelui Psammetichus al Egiptului care a dorit să afle care este cea mai veche naţiune. Astfel, el a izolat doi copii nou-născuţi pentru a vedea ce limbă vor folosi prima dată. Regele a poruncit ca cei ce vin în contact cu copii să nu le adreseze nici un cuvânt şi ca aceştia să fie lăsaţi singuri într-o locuinţă. Un cioban a fost desemnat pentru a avea grijă de ei şi pentru a le aduce copiilor lapte de capră. După doi ani, în una dintre vizitele ciobanului, copii şi-au întins mâinile spre el pronunţând cuvântul ,,bekos”[10] ce s-a dovedit a fi cuvântul ,,pâine” din limba frigiană, o limbă indo-europeană veche ce este înrudită cu traca şi este cunoscută din inscripţiile cu caractere greceşti.

August Schleicher[11], în opera sa, *Darwinism tested by the science of language,* este de părere că limbile sunt organisme naturale, nesupuse dorinţei omului; mai mult, limbile au apărut, au evoluat şi în final au dispărut, respectând mereu anumite legi.

Filozoful Gottfried Wilhelm von Leibniz[12] propune o teorie personală a originii limbilor. Astfel, Leibniz nu ia în considerare proveniența limbilor din ebraică, făcând referire la o limbă *adamică*, mai veche. Filozoful construieşte o schemă genealogică a limbii, în care distinge două părţi esenţiale: semitic[13] şi iafetic[14] din care derivă alte două grupuri, celtic (conţinând limbi precum greaca, latina sau germana) şi scitic (cu turcă, mongolă şi slavă).

Iar lingviştii Alexandru Graur şi Lucia Wald scot în evidenţă teoria lui Steinthal[15], care îşi creează teoria bazându-se pe două tipuri esenţiale de limbă. Primul tip este cel al *limbilor fără formă*- în acest caz neexistând diferenţă între conţinut şi formă. Sunt aduse modificări unor cuvinte din limbile polineziene sau amerindiene. Al doilea tip este al *limbilor cu formă*, în cadrul cărora este identificată diferenţa dintre conţinut şi formă. Acest tip este specific limbilor precum chineza, vechea egipteană, limbile indo-europene.

În studiul intitulat *După Babel,* George Steiner[16] consideră că limba comună asigură unirea, legătura strânsă între oameni. Limba comună, susţine Steiner, face posibilă comunicarea între oameni, întruchipând într-o anumită măsură logosul original.

Toată esenţa omenească este în legătură directă cu limba, iar întregul mister al acesteia defineşte realitatea fiinţei umane. Exprimarea lingvistică este determinată de cultura fiecărei ere şi de specificul fiecărui popor. Existenţa umană este diferită de la o eră la alta, de la un neam la altul, chiar de la o fiinţă la alta afirmă lingviştii străini Yu. M. Lotman şi B.A. Uspensky[17]. Fiecare individ se va raporta diferit la o anumită experienţă,

[10] Deborah Levine Gera, *Ancient Greek Ideas on Speech, Language and Civilization*, Oxford University Press, New York, 2003, p.71.
[11] Schleicher August , *Darwinism tested by the science of language*, John Candem Hotten, Londra, 1869, p.67.
[12] G.W.Leibniz, *New Essays Concerning Human Understanding*, traducere de A.G. Langley, Editura MacMillan, New York, 1896, p.368.
[13] Grupul semitic conține mai multe limbi ce sunt vorbite în Asia Occidentală și în Africa de Nord, precum araba, ebraica sau egipteana.
[14] Teoria iafetică sau monogenetică a limbii aparține lui Nicolai Iakovlevici Marr (1864-1943); teoria a fost acceptată de lingviștii sovietici, până în momentul în care Stalin o desființează, considerând-o neștiințifică.
[15] Alexandru Graur, Lucia Wald *Scurtă istorie a lingvisticii*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1977, pp.107-108.
[16] George Steiner, *După Babel,* Editura Univers, București, 1983, p.88.
[17] Yu. M. Lotman, B.A. Uspensky, *On the Semiotic Mechanism of Culture*, în New Literary History, Vol. 9, Nr.2, The Johns Hopkins University Press, 1978, pp. 231-232.

deoarece aceasta este trăită în alt mod faţă de aproapele său supus aceleaşi trăiri. „Nicio limbă nu poate exista dacă nu este cimentată în contextul cultural; cum nicio cultură nu poate exista dacă nu are în centru structura unei limbi naturale. Limba este, aşadar, inima ce bate în cultură şi numai din interacţiunea celor două poate lua naştere energia vieţii."[18]

Concluzia la care teoreticienii au ajuns este că limba şi gândirea se află într-o legătură foarte strânsa, deşi de-a lungul timpului au fost separate, în istoria filozofiei. Gândirea nu poate exista înainte de limbă, gândirea se dezvoltă prin limbă. Dacă este privit omul din punct de vedere filogenetic, se poate observa faptul că evoluţia limbii a atras după sine dezvoltarea societăţilor şi a culturii. Omul a ajuns în stadiul umanităţii doar când a stăpânit limba. Momentul în care omul a început să vorbească a devenit o fiinţă umanizată. Cu alte cuvinte, el a început să deţină atribute precum: gândirea, cultura, religia, ordinea socială ş.a..

Friedrich Max Műller propunea ca ştiinţa limbajului să facă parte din sistemul ştiinţelor fizice[19] - din care, printre altele, fac parte botanica, genealogia, anatomia- deşi filologia face parte din clasa ştiinţelor istorice.[20]De-a lungul evoluţiei limbilor s-au elaborat diferite teorii pentru a explica varietatea limbilor[21], făcându-se, încă din Antichitate, numeroase referiri la problema dialectelor. La începutul acestui mileniu, în China, Yang Siung oferă umanităţii lucrarea sa despre dialecte, *Fang Ien (Vorbiri locale)*.

Mai târziu, în Evul Mediu sunt scrise dicţionare de sinonime de către filologii arabi. În primii ani ai Renaşterii, Dante punctează, pentru prima dată, în lucrarea sa, *De vulgari eloquentia*, dialectele din Italia, cu scopul consolidării limbii literare naţionale, pentru a înlocui limba latină.[22] În România, cel care se ocupă de problema dialectelor este Dimitrie Cantemir. Pornind de la ideile cronicarilor, elaborate înaintea lui, Cantemir aduce un aport important cu privire la graiul moldovenesc şi la dialectele din zona de graniţă, comparând cuvintele din latină cu cele din italiană şi română, în *Descrierea Moldovei*[23].

În paginile acestei lucrări, cărturarul vorbeşte despre ,,cuvintele cele multe curat Latineşti, care încă tot se obişnuesc în limba Moldovenească, care în cea Italienească nici odinioară nu se află; iară cuvintele acelea pe care le au adăogit în limba Italienească, Goţii, Vandalii şi Longobarzii, nici cum nu se află la Moldoveni."[24]

Cantemir oferă câteva cuvinte drept exemplu, în acest sens: *incipio* (latină), *comincio* (italiană) *încep* (română); *civitas* (latină), *cita* (italiană), *cetate* (română); *dominus* (latină), *signore* (italiană), *domn* (română) sau *caput* (latină), *testa* (italiană), *capul* (română).[25]

[18] *Ibidem*.
[19] Max Műller, *Lectures on the science of language*, Ediția a II-a, Editura Longman, Londra, 1864, pp.87-88.
[20] *Ibidem*, pp.25-29.
[21] Alexandru Graur, Lucia Wald, *op. cit.*, p.31.
[22] Dumitru Irimia, *op.cit.*, pp.300-301.
[23] Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Editura Tineretului, Bucureşti, 1956, p.250-252
[24] *Ibidem*, p.253.
[25] *Ibidem.*

Cu toate acestea, diversitatea limbilor i-a fascinat pe lingvişti chiar înainte de secolul al XIX-lea. Filozoful Gottfried Wilhelm von Leibniz a reuşit să iasă în evidenţă prin gândirea originală a originii limbilor şi prin crearea unei lucrări realiste, de natură genealogică. Astfel, Leibniz nu ia în considerare proveniența limbilor din ebraică, făcând referire la o limbă *adamică*, mai veche. Leibniz reuşeşte să construiască o schemă genealogică a limbii[26], în care distinge două părţi esenţiale: semitic[27]şi iafetic[28] din care derivă alte două grupuri, celtic (conţinând limbi precum greaca, latina sau germana) şi scitic (cu turcă, mongolă şi slavă).

Lingvistul german August Schleicher este cunoscut pentru teoria sa legată de evoluția limbilor indo-europene, reprezentând-o sub o forma teoriei arborelui genealogic (figura 1); trunchiul îl reprezintă limba de bază, din care se desprind ramurile principale ce dezvoltă mereu alte ramuri.[29]

Dezvoltându-se, limbile s-au clasificate în: limbi naturale, limbi artificiale şi în limbi moarte. Limba naturală este folosită atât în comunicarea orală cât şi în cea scrisă, în toate ţările. În *Dicţionarul de Ştiinţe ale Limbii*[30] este prezentat faptul că totalitatea limbilor vorbite de pe glob pot lua forma dialectelor ce se ramifică apoi în graiuri, fapt ce desemnează o specificitate regională - opusă limbilor naţionale.

În literatura de specialitate sunt prezentate două arii lingvistice, în ceea ce priveşte limbile naturale: limba maternă, cu care omul intră în contact încă din primii ani de viaţă, învăţând limbajul din ţara sa şi limba străină, studiată în mai multe situaţii.

La fel ca celelalte specii ale naturii, limbile intră în cursa pentru supravieţuire, unde cele mai slabe sunt învinse şi dispar, iar cele mai puternice răzbat şi evoluează. De exemplu, limba dacă nu a fost destul de puternică sa reziste trecerii timpului şi să se adapteze nevoilor de evoluţie a oamenilor. Se păstrează doar câteva cuvinte autohtone de proveniență dacă, ce au „supravieţuit", s-au transformat şi au intrat în vocabularul limbii române, precum *droegane->dragi, helix->bun, straebune->părinţi, paera->pentru* sau *văz->văd*[31]

O cursă asemănătoare are loc şi în interiorul limbii, între formele sinonimice, de exemplu. Dacă analizăm termenul *judecător*[32] identificăm mai multe sinonime precum *jurat, conducător, primar*, dar şi termenul învechit *căpetenie.* Termenii nu dispar în totalitate, ci nu mai sunt folosiţi de către vorbitorii care preferă termenii nou formaţi sau neologismele, contribuind astfel la evoluția limbii.

[26] G.W.Leibniz, *New Essays Concerning Human Understanding*, traducere de A.G. Langley, Editura MacMillan, New York, 1896, p.368.
[27] Grupul semitic conține mai multe limbi ce sunt vorbite în Asia Occidentală și în Africa de Nord, precum araba, ebraica sau egipteana.
[28] Teoria iafetică sau monogenetică a limbii aparține lui Nicolai Iakovlevici Marr (1864-1943); teoria a fost acceptată de lingviștii sovietici, până în momentul în care Stalin o desființează, considerând-o neștiințifică.
[29] Dumitru Irimia, *op.cit.*, pp. 297-298.
[30] Angela Bidu-Vrănceanu, Cristina Călărașu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Mihaela Mancaș, Gabriela Pană Dindelegan, *Dicționar General de Științe ale Limbii*, Editura Științifică, București, 1977, p. 277.
[31] https://sites.google.com/site/daciaromaniaanticamediaonline/limba-daca-n-fraze-scurte, accesat în 24.06.2022.
[32] Gh. Bulgăre, *Dicționar de Sinonime*, ediția a VII-a, Editura Palmyra, București, 1995, p. 161.

În această idee, cercetătorii C.M. Millward şi Mary Hayes[33] consideră că limbile naturale reprezintă un ansamblu de semne cu informaţii sonore (reprezentând vorbirea) şi grafice (scrierea), care sunt supuse schimbărilor, dar şi anumitor reguli pentru atribuirea cuvintelor sau a conceptelor. Astfel, limbile naturale evoluează istoric împreună cu societatea, înregistrând cultura şi mentalitatea unui popor de-a lungul secolelor.

Observaţia care se impune este că limbile naturale deţin două roluri esenţiale şi anume: rolul de redare a gândurilor, conceptelor, cunoaşterii şi rolul de transfer de conţinut de la o persoană la alta. Prin aceste procese limba naturală conduce judecata zilnică a oamenilor, consolidând toate datele rezultate în urmă unui act de comunicare.

Acest lucru se datorează faptului, spun lingviştii Jay Friedenberg şi Gordon Silverman[34], că o limbă naturală înglobează cultura şi inteligenţa fiinţei umane. Acesta este scopul limbii naturale, de exprimare a emoţiilor, a sentimentelor şi a cunoştinţelor.

Limbile naturale dispar în momentul în care comunitatea respectivă dispare sau nu o mai utilizează. Atunci când o limbă naturală care nu mai este folosită pentru comunicare şi a rămas în vechile documente sau texte devine o limbă moartă. În acest sens amintim sanscrita, latina sau limba coptă.

Limbile artificiale se diferenţiază de limbile naturale, susţine lingvistul Ben Prist[35], fiind opuse prin faptul că o limbă artificială nu evoluează de-a lungul istoriei culturale a unei populaţii, ci este inventată (din punct de vedere fonologic, lexicografic, gramatical etc.) de un om sau de un grup relativ restrâns de indivizi.

Unii autori (Blanke 1989, Schubert 1989) consideră ca ar exista aproximativ 1000 de asemenea limbi, iar acest număr este în continuă creştere. Ideea creării de limbi noi a reprezentat întotdeauna o parte importantă a istoriei umane. O mulţime de idei moderne urmăresc alcătuirea unui limbaj perfect şi raţional care ar fi capabil să exprime toate cunoştinţele umane, într-un mod riguros. Un aport important l-a adus şi cinematografia în crearea unei limbi artificiale.

Detlev Blake[36] consideră că modul în care limbile artificiale sunt create şi clasificate depinde de mai mulţi factori. Printre aceştia se pot evidenţia:

-materialul şi structura (invenţie versus imitaţie)

-nivelul de detalii/dezvoltare

-disponibilitatea

-rolul pe care îl are într-o comunicare reală

-conceptul lingvistic

-nivelul de realizare (grafic/fonic).

De-a lungul timpului s-au remarcat mai multe tipuri de limbi artificiale precum:

1) *Limbi auxiliare*: create pentru a folosi comunicării, cu intenţia de a avea un caracter internaţional. Astfel, amintim limbi precum:

[33] CM Millward, Mary Hayes, *O biografie a limbii engleze*, ediția 3, Wadsworth, 2011, p. 12.
[34] Jay Friedenberg, Gordon Silverman, *știința cognitivă: Introducere în studiul minții,* SAGE, 2006, p. 22.
[35] Ben Prist, *Vela:The World Language*, West Lakes Shore, 1994, p.17.
[36] Detlev Blanke, *International Planned Languages. Essays on Interlinguistics and Esperantology*, Editura Mondial, New York, 2018, pp. 31-38.

-limba esperanto[37], o limbă fonetică, ce apare în secolul al XIX-lea cu scopul de a deveni a doua limbă pentru vorbitori;

-limba romanşă[38], în care sunt îmbinate mai multe dialecte;

- limba europanto[39], ce conţine un vocabular ce adună elemente din limbile europene;

-limba solresol[40], o limbă unică ce este alcătuită doar din şapte silabe formate din mai multe combinări ale denumirilor notelor muzicale.

2) *Limbi experimentale*: reprezintă limbile create cu scopul de a deveni o modalitate de analiză lingvistică. Amintim:

-limba toki pona[41]: are un vocabular simplu şi „sărac în care cuvintele se pot alătura pentru a forma alte cuvinte cu un înţeles mai complex.

-limba laadan: creată pentru demonstrarea teoriei Sapir-Whorf;

3) *Limbi fictive*: regăsite în filme, literatură. Universul creaţiei artistice a dat naştere unor limbi folosite de personajele din filme sau din cărţi. Printre acestea identificăm:

-limba Quenya[42]: limba elfilor din trilogia „Stăpânul Inelelor";

-limba klingoniană[43]: întâlnită în filmul „Star Trek";

-limba nadsat[44]: din romanul „Portocala mecanică" al lui Anthony Burgess, ce îmbină limba engleză cu limba rusă.

-limba reptomită[45]: limba şerpilor din seria de filme „Harry Potter".

4) *Limbile secrete*: folosite pentru încifrarea unui mesaj:

-lingua ignota[46] (*limba necunoscută)*: folosită în secolul al XII, creată de maica stareţă din Rupertsberg, fiind folosită în scopuri mistice;

5) *Limbi create pentru distracţie*. De exemplu:

-limba păsărească (limba copilăriei);

-limba totoiana [47]: o limbă întoarsă, folosită de locuitorii satului Totoi, din judeţul Alba.

Trebuie să menţionăm şi un alt tip de limbă artificială şi anume *programarea* (limbajul maşinăriilor), precum *COBOl, Assembler* şi *C#*. Observaţia care se impune este că nevoia oamenilor de nou, de cunoaştere, de evoluţie a fost dintotdeauna motorul care a făcut ca lumea să înainteze. Umanitatea se află într-o continuă dezvoltare, iar un

[37] *Esperanto. Limba internațională*, https://esperanto.net/ro/esperanto-limba-internationala-2/, accesat în 12.06.2022.
[38] *Limba romanșă*, https://koaha.org/wiki/Lingua_romancia, accesat în 12.06.2022.
[39] *Europanto*, *https://koaha.org/wiki/Europanto*, accesat în 12.06.2022.
[40] *Limba sorlesol*, https://koaha.org/wiki/Solresol, accesat în 12.06.2022.
[41] *Toki Pona*, https://omniglot.com/conscripts/tokipona.htm, accesat în 12.06.2022.
[42] *Gramatica limbii Quenya*, https://koaha.org/wiki/Grammatica_della_lingua_quenya, accesat în 12.06.2022.
[43] https://ro.wikipedia.org/wiki/Limba_klingonian%C4%83, accesat în 12.06.2022.
[44] *Nadsat*, https://ro.alegsaonline.com/art/68075, accesat în 12.06.2022.
[45] https://harry-potter-compendium.fandom.com/wiki/Parseltongue, accesat în 12.06.2022.
[46] *Lingua Ignota*, *https://en.wikipedia.org/wiki/Lingua_Ignota*, accesat în 12.06.2022.
[47] https://www.stirilekanald.ro/totoiana-limba-inventata-pe-ulita-multi-romani-continua-sa-o-foloseasca-desi-la-primul-contact-nimeni-nu-intelege-nimic-afla-i-toate-secretele-si-istoria-16567113, accesat în 12.06.2022.

specialist va putea crea, indiferent de domeniu, un limbaj care să îl ajute în activitatea profesională, chiar dacă acest lucru presupune inventarea unei limbi.

În prezent există multe limbi artificiale, create atât de cercetători cât şi de indivizii unei societăţi. Unele dintre aceste limbi artificiale sunt cunoscute (*Esperanto, Globish*), altele sunt prea complicate pentru a deveni internaţionale. Oamenii încearcă să caute ceva convenient, eficient şi memorabil, dorind să fie înţeleşi de toate naţiunile.

Cu toate acestea, limbile artificiale nu s-au dezvoltat natural într-un mediu social de-a lungul unei perioade mari de timp. Omul organizează şi construieşte gramatica, iar vocabularul şi fonologia se bazează, de obicei, pe limbile internaţionale (de exemplu engleza). Limbile artificiale nu sunt atât de comune în comunicarea de zi cu zi şi sunt limitate doar la anumite grupuri de indivizi sau la anumite domenii de specialitate.

Bibliografie

August, Schleicher, *Darwinism tested by the science of language*, John Candem Hotten, Londra, 1869
Biblia sau Sfânta Scriptură a Vechiului şi Noului Testament, traducere de ieromonahul Dumitru Cornilescu, Editura Societatea Biblică Română, 2014
Bidu-Vrănceanu, Angela, Călăraşu, Cristina, Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana, Mancaş, Mihaela, Pană Dindelegan, Gabriela, *Dicţionar General de Ştiinţe ale Limbii*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1977
Blanke, Detlev, *International Planned Languages. Essays on Interlinguistics and Esperantology*, Editura Mondial, New York, 2018
Bulgăre, Gh., *Dicţionar de Sinonime*, ediţia a VII-a, Editura Palmyra, Bucureşti, 1995
Cantemir, Dimitrie, *Descrierea Moldovei,* Editura Tineretului, Bucureşti, 1956
Deborah Levine Gera, *Ancient Greek Ideas on Speech, Language and Civilization*, Oxford University Press, New York, 2003
Esperanto. Limba internațională, https://esperanto.net/ro/esperanto-limba-internationala-2/, accesat în 12.06.2022.
Europanto, https://koaha.org/wiki/Europanto, accesat în 12.06.2022.
Friedenberg, Jay, Silverman, Gordon, *știința cognitivă: Introducere în studiul minții,* SAGE, 2006
Gramatica limbii Quenya, https://koaha.org/wiki/Grammatica_della_lingua_quenya, accesat în 12.06.2022.
Graur, Alexandru, Wald, Lucia, *Scurtă istorie a lingvisticii*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1977
https://en.wikipedia.org/wiki/Lingua_Ignota, accesat în 12.06.2022.
https://harry-potter-compendium.fandom.com/wiki/Parseltongue, accesat în 12.06.2022.
https://koaha.org/wiki/Lingua_romancia, accesat în 12.06.2022.
https://koaha.org/wiki/Solresol, accesat în 12.06.2022.
https://omniglot.com/conscripts/tokipona.htm, accesat în 12.06.2022.
https://ro.alegsaonline.com/art/68075, accesat în 12.06.2022.
https://ro.wikipedia.org/wiki/Limba_klingonian%C4%83, accesat în 12.06.2022.
https://sites.google.com/site/daciaromaniaanticamediaonline/limba-daca-n-fraze-scurte, accesat în 24.06.2022.
https://www.stirilekanald.ro/totoiana-limba-inventata-pe-ulita-multi-romani-continua-sa-o-foloseasca-desi-la-primul-contact-nimeni-nu-intelege-nimic-afla-i-toate-secretele-si-istoria-16567113, accesat în 12.06.2022.
Iordănescu, Theordor, Diaconescu, Mariana, Halichias, Ana-Cristina, *Dicţionar Latin-Român*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 2003
Irimia, Dumitru, *Curs de lingvistică generală*, Ediţia a III-a, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi,2011

Leibniz, G.W., *New Essays Concerning Human Understanding*, traducere de A.G. Langley, Editura MacMillan, New York, 1896, p.368.
Lotman, Yu. M., Uspensky, B.A., *On the Semiotic Mechanism of Culture*, în New Literary History, Vol. 9, Nr.2, The Johns Hopkins University Press, 1978
Martinet, André, *Elemente de lingvistică* generală, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1970
Millward, CM, Hayes, Mary, *O biografie a limbii engleze,* ediția 3, Wadsworth, 2011
Műller, Max, *Lectures on the science of language,* Ediţia a II-a, Editura Longman, Londra, 1864
Prist, Ben, *Vela:The World Language*, West Lakes Shore, 1994
Staicu, Oana, Gabriela, *Cu trup şi suflet prin frazeologia balcanică,* Coordonator prof. univ. dr. Mile Tomici, Universitatea „Ovidius", Constanţa, Facultatea de Litere, 2008
Steiner, George, *După Babel,* Editura Univers, Bucureşti, 1983
Toma, Raluca, Felicia, *Dicţionar comentat de cuvinte şi expresii de origine biblică*, Editura Universitară, Bucureşti, 2011

VICTORIAN LITERATURE IN ITALY
Prolegomena to Travel Writing -The Example of Dickens

Alexandra GUTULEANU
PhD Candidate, University of Craiova

Abstract: This article reveals the complex relationship between British Literature and Italian Literature, British Culture and Italian Risorgimento, Roman Catholicism and Italian history and art. It aims at explaining what Dickens and other Victorian writers tell us about the history and theory of travel, and travel writing. Furthermore, at a time when what can be called modern visual culture began to take shape, the focus shifts to comparing written and visual descriptions of experiences "overseas" in general, and in Italy in particular. It also aims at showing that, by examining how Victorians imagined Italy, we can better understand some of the stereotypes that continue to shape modern tourism. One of the most interesting aspects of Victorian literature reflects the conflict between religion and a rapidly accumulating movement named the Enlightenment. In the Victorian era, poets were encouraged to argue with each other in the heat of Enlightenment. Romantic versus Victorian literature initially becomes a problematic subject.

Keywords: Victorian, literature, Italian, writers, travel writing

VICTORIAN ERA

The Victorian era refers to the years between 1837 and 1901, when Queen Victoria reigned as the monarch of Great Britain. Her reign made her the longest-reigning monarch in history. Her record was eventually broken by Queen Elizabeth II. Queen Victoria herself has questioned her religion and politics, and she has influenced the world around her. Her husband, Prince Albert, was one of her chief advisors and helped plan the monarch's role in the British government. Romanticism was a movement that placed the individual, emotion, subject matter, and the natural world above reason and intellect. It highly valued emotional experiences, sometimes delving into the supernatural. Romance got its name from its appreciation of medieval romances, usually centred on heroes. In fact, the hero is often the central figure in Romantic art. Romanticism arose as a response to classicism and the Enlightenment. The Enlightenment often focused on reasoning and knowledge. This often came at the expense of portraying and evaluating emotional experiences. Romanticism contrasted with the classicist forms.

Realism became popular in the early Victorian era. It focused on portraying reality as accurately as possible. The advent of the printing press appealed too much of the middle class, who had access to more artwork. Realism consisted of several shifts, including shifts from loneliness to society, from nature to industry, from concept to theme, from his spiritualism to pragmatism, from optimism to agnosticism, from poetry to criticism. There are several writers and plays that are classics of the Victorian era. Charles Dickens - Author of the "Pickwick Papers" (1836-1837). George Eliot

(pseudonym of Mary Ann Evans) - author of "Adam Bede" (1859), "Mill of Floss" (1860) and "Middlemarch" (1871-1872).

Realists concerned themselves with authentic depictions of the world around them.[1] This encompasses all its areas; the socio-economic reality as well as the cultural lenses through which the Victorians viewed the world. Many things were given attention, such as the speech patterns- as seen with "Silas Marner" (1861) or "Wuthering Heights" (1847). The Victorian Era was the age of expansion and industrialisation, thus much of its works were filtered through those lenses. We see a focus put on the condition of the working class and the ramifications of industrialisation like in Elizabeth Gaskell's "Mary Barton" (1848) or many of Dickens 's works.

ITALIAN INFLUENCES

The first accounts of British travel appeared, naturally, at home. In "English Travel Writing from Pilgrimages to Postcolonial Explorations", Barbara Korte mentions pilgrimages to Cambridge as an example.[2] The growing quality and safety of roads, both on the Isles and in Europe, meant that travel became more accessible and with the Victorian Era's penchant for industrial development, the opportunity to travel abroad opened up more, even if only for those who could afford it.

The advent of industrialisation led to a veritable revolution in the domain of travel in the British Empire. With new methods of traversing great lengths appearing in the 1800s- such as the steamboat or the great evolution if the railway system- mobility became something more readily accessible. Travel became quite the commercial venture, at times deeply intertwined with the expanding colonial Empire. Travel was no longer accessible to just the upper echelons of society, but something the newly emerged middle class could partake in.

The 18th was the time of the Grand Tour, where the European nobility would send their sons on extensive journeys to various places in Italy, most desired being Rome. It was a very select activity only few could partake in; a learning experience for young lords coming from wealthy families. While the Grand Tour is associated with the 18th-20th centuries, the term itself first appeared in Richard Lassels' "The Voyage of Italy" (1670) and the core idea itself dates back to the Middle Ages. Rome still played a key role in that period of time, both as the seat of the yet-to-be-divided Christian Church and a place of culture and education[3]. Once the Victorian era had opened wide the gates to the new and eager middle class, it was no longer the domain of only the elite few of Europe, and the term "tourist" began taking a new meaning.

Maurizio Ascari in "The Rise of the Grand Tour: Higher Education, Transcultural Desire and the Fear of Cultural Hybridisation" (2015) argued that the Grand Tour was part of a process of cultural hybridisation, where European cultures continued the

[1] Landow, George, „Realism", *The Victorian Web*, 11 February 2003 <https://victorianweb.org/history/risorgimento/basdeo.html>

[2] Korte, Barbara & Matthias, Caroline, "English Travel Writing From Pilgrimages to Postcolonial Exploration", Palgrave Macmillan, 2000

[3] Sumption, Jonathan. "Pilgrimage: An Image of Mediaeval Religion". London; Faber, 1975

practice of cultural exchange that dated since the Roman Empire. The desire for knowledge and experience, for exploring the older world of the Romans also acted as a motivator for the Grand Tour. Thus we create the Romantic figure of the traveller, one in search of an identity that's wrapped in multiculturalism. Ascari also notes the role the figure of the traveller played in the process: "the travellers' experience of other countries encouraged transcultural attitudes, fostering a European consciousness, but it also resulted in the formation of stereotypes, reinforcing national and religious identities."[4]

With this idea in mind, we can then say these travellers are capable of a double role: those who cross the threshold and are agents of transcultural dissemination; those who allow for ideas from abroad to spread back home, but also enforcers of cultural hegemonies who can decide what is and isn't allowed to cross back. Thus the traveller can be either breaker or enforcer of cultural norms.

Italy has long held a special place in the British cultural imagination. Historical figures such as Thomas Beckett studied in Bologna and Latin served as the main language of the European elite. Less well-known, however, is the British perception of Italy and Italians, and the Italian perception of the British in popular culture in the mid-to-late 19th century. This is somehow paradoxical, as the British government actively interfered in Italian affairs during this period, especially regarding Italian unification. Although many of Risorgimento's English narratives have been published by Lucy Riall, the only study that focuses on the cultural interaction between the British and Italians is Maura O'Connor's "Italian Romance and British Political Imagination" (1998). O'Connor's outstanding work, however, included a cultural history of the exchange between Italian and English from about 1800 to about 1860. Derek Beals' "England and Italy" (1961) focused on the highly political relations between Britain and the early United Kingdom of Italy, but paid little attention to culture.[5] There are other monographs in Italian on perceptions of Italy after 1860, but these have not yet been translated into English and do not explore the *Italo-British* perspective alone brings together historians, literary critics, and linguists to fill this knowledge gap.

To Victorians, Italy was to 20th-century Europeans what the East was to them, a place of mixed fascination and loathing. It was both an attraction and an aversion to ancient civilizations and Italy's current struggle to end a period of political and economic conquest. Against chaotic streets, filthy inns, stinking shantytowns, crime and depravity. In many ways, this attitude was an inevitable by-product of colonialism and imperialist thinking. Accustomed to measuring other societies against their own standards of modernity, the British could not help but find fault. It is perhaps no coincidence that both Italy and the Ottoman Empire held the same sway over the British traveller. As the colonial Empire expanded westward, some still looked to the East and South of Italy. As

[4] Ascari, Maurizio, "The Rise of the Grand Tour: Higher Education, Transcultural Desire and the Fear of Cultural Hybridisation", Linguæ & -Rivista di lingue e culture moderne, 2015
< https://www.ledonline.it/index.php/linguae/article/view/859/711>

[5] Basedo, Stephen; Pili, Jacob „England and Italy: Cultural Exchange and Cross-Cultural Encounters, c.1840–c.1920", *The Victorian Web*, 12 July 2020
<https://victorianweb.org/history/risorgimento/basdeo.html>

Ascari mentioned, it was here that both the glories of the past empire and the decay of the modern ones met, and where we might see this Victorian attitude as part of the phenomenon that would be the focus of Edward Said's 1978 work "Orientalism".[6]

VICTORIAN WRITERS

However, some Victorian writers objected to such stereotypes, thereby challenging contemporary attitudes towards Italy and debunking assumptions about Britain's social and cultural superiority. A few voices, including Dickens, have attempted to deconstruct the cliché by blaming their own citizens for their inability to speak beyond the pre-digestion experience of tourist guides, beyond the clichés.

Where some would try and assert the superiority of the British Empire and look down upon the old cities of Italy, Dickens also had a word or two to say, especially when it came to the state of London. In his article "The Boiled Beef of New England" (1863), he complains about the atmosphere of London, comparing everything he could see on the streets of the capital to the other great cities of Europe, including those in Italy. For Dickens, the key word he associates with London is "shabby". Everything in London is "shabby":

"The shabbiness of our English capital, as compared with Paris, Bordeaux, Frankfort, Milan, Geneva—almost any important town on the continent of Europe—I find very striking after an absence of any duration in foreign parts. […] London is shabby by daylight, and shabbier by gaslight […] The mass of London people are shabby." [7]

The image Dickens creates of the people of London is not that of individuals, but a mass of identically dressed shapes. Dickens attributes the lack of a distinctive dress as one of the factors to blame for such atmosphere, like the French cap or Genoese mezzero[8]. Dickens also, as always, had a few comments to address about the state of the working class in London, how the clubs for working men were quick to imitate the gentlemen's clubs.

Dickens 's experiences in Italy also had an influence on his work, particularly "Little Dorrit" (1855) which had influences from his first journey to Italy. In "Pictures from Italy" (1846), his experiences while on a sabbatical are written down in a manner that less resembles the travel guides of the era, such as the well-known "Murray's Handbooks for Travellers", and instead takes on a more personal note, similar to the one Henry James would later adopt in 1881 when describing his experiences in Italy. In a way, it is surprising that Dickens has not been widely covered in the Italian media. As for the films, there were only three Italian silent film versions of Dickens' novels and short stories, and none of them had sound adaptations. Between 1958 and 1968 there were only four shows, two of which were eight episodes, 60-minute episodes, all produced by

[6] Ascari, Maurizio. "The Rise of the Grand Tour: Higher Education, Transcultural Desire and the Fear of Cultural Hybridisation", Linguæ & -Rivista di lingue e culture moderne, 2015
< https://www.ledonline.it/index.php/linguae/article/view/859/711>
[7] Dickens, Charles, "The Uncommon Traveller" from "All the Year Round", Volume IX, August 15, 1863
<https://www.djo.org.uk/all-the-year-round/volume-ix/page-588.html>
[8] Ibid

the Italian national television “RAI”. Turning to translations of Dickens' works, one might think that the situation is rather similar.

Ouidah's reaction to Italy, examined by Jordan, shared Liars' personal vehemence, and resembled that of Dickens and Badham. The writer was fluent in Italian and knew the country well. Jordan points out that Ouida was part of a small circle of travel guide writers who wanted to showcase remote Italian landscapes. Likewise, she sought to draw the reader's attention to the countryside rather than the city, and to the context of the countryside she knew and loved, such as the Signa near Florence, her one of her favourite places. Her first-hand knowledge of the country allowed her to portray and empathize with Italian peasant life. In particular, in her novel “Village Commune”, her protagonist is wronged and suffers hardships - just like Italian peasants. Authors such as Carlo Levi and Ignazio Sirone were written about half a century later. However, the writer did not sympathize with the peasants when they raised their voices of protest. In her non-fiction she compared the Italian tenants to the Irish and praised the former for not rebelling against the social order. He advocated changing the social conditions of the poor.

Shakespeare is equally patriotic, but Italians, Jews, Moors and English are included in his universal circle of sympathies. “In Memoriam” is, in a way, an apology essay. It was for this reason that it appealed to its contemporaries, but it survives anyway, not because of it. Beauty is timeless, but certain doubts and beliefs are not. Men can agree to use the same expressions, but there can be no effective agreement to mean the same thing. He was able to weave reminiscences into his lines. However, his method of conception was essentially his own, and his work did not easily merge with that of others. References to Shelley in his early poems do not seem entirely relevant. He felt out of place and learned early on to rely only on himself. The slight success achieved after much effort made it almost inevitable that he would give up drama. Browning had been to Italy before and had already felt the charm of the Italian Renaissance. He knew and loved Italian literature. But his own work remains in the Teutonic spirit. Perhaps no English poet knew foreign countries as well as Browning knew Italy. Indeed, no one has more devoted his best work to a country that does not belong to him.

Meanwhile, Henry James finds himself lost in the word of travel, a “sentimental tourist” as he had called himself. Perhaps it is no surprise then that his works straddle the line between Romanticism and Realism. In “The Portrait of a Lady” (1881) the figure of Isabel Archer is that of someone who has the free spirit of the Romantic hero, only to end up a victim of the crude reality around her. “Italian Hours” (1909) is a love letter to James’ experiences in Italy. Ironically, the book opens with a rather negative description of Venice:

“The Venetian people have little to call their own—little more than the bare privilege of leading their lives in the most beautiful of towns. Their habitations are decayed; their taxes heavy; their pockets light; their opportunities few […]The canals

have a horrible smell, and the everlasting Piazza, where you have looked repeatedly at every article in every shop-window and found them all rubbish [...]".[9]

Despite this bleak impression, he still manages to praise the country and his love for it without ignoring the negative aspects. To him, poverty and degradation are not something that detract from the experience, but are rather, as he calls it, "part of the spectacle". For James the joy comes from experiencing Venice the same way its people would, making most out of the simplest pleasures. Consequently, the worst thing one can experience while visiting Venice is the inability to be the first in everything they wish to experience: "The sentimental tourist's sole quarrel with his Venice is that he has too many competitors there. He likes to be alone; to be original; to have (to himself, at least) the air of making discoveries."[10]

In the end, James still manages to find the charm of Italy around him, calling his love for it a luxury in his closing words. "These things are personal memories" he writes, "with the logic of certain insistences of that sort often difficult to seize." Like Dickens before him, Henry James' appreciation for Italy comes from a deeply personal place, where the experience is crafted not just by the great sights mentioned in the travel guides, but in the smaller moments. In "Italian Hours" he doesn't just experience the world around him like the lords of the Grand Tour, in viewing the beauty of Naples Bay at sunset or visiting the grave of Dante, which he found "anything but Dantesque"[11]. James finds the beauty in brief impressions, be they of engravings of Nereids and Tritons on a Renaissance plaque or of a porphyry pillar holding up an old bust of marble.

CONCLUSIONS

All the changes that characterize the Victorian Era have changed people in England and around the world. No civilization as we know it, will ever be the same, thanks to Britain's idea of responsibility and rights to the world. Just as this change affected England, the influence of Queen Victoria's reign shaped the world we know today. It is hard to imagine what the changes would have been without Queen Victoria's impact on world economics, philosophy, biology, geology, psychology, religious beliefs and more. In conclusion, Victorian era was marked by technological advancements, but it was also a dark age for low-income earners.

BIBLIOGRAPHY:

Buzard, James. "'The Country of the Plague': Anticulture and Autoethnography in Dickens' 1850s," Ed. Catherine Waters, Michael Hollington and John Jordan. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars, 2010.

Hollington, Michael, and Orestano, Francesca, "Dickens and Italy: Little Dorrit and Pictures from Italy", Newcastle: Cambridge Scholars Publishing, 2009.

Hulme, Peter, and Youngs, Tim, "The Cambridge Companion to Travel Writing". Cambridge: Cambridge University Press, 2006

[9] James, Henry. 1909, "Italian Hours", Heinemann, London, 1909 <https://gutenberg.org/ebooks/6354>

[10] Ibid

[11] Ibid

Korte, Barbara & Matthias, Caroline, "English Travel Writing From Pilgrimages to Postcolonial Explorations", Palgrave Macmillan, 2000
Sumption, Jonathan. "Pilgrimage: An Image of Mediaeval Religion", London: Faber, 1975

WEBOGRAPHY:

https://victorianweb.org/genre/Realism.html
https://victorianweb.org/history/risorgimento/basdeo.html
https://study.com/academy/lesson/introduction-to-victorian-literature-overview-of-themes-style-and-authors.html
https://www.ledonline.it/index.php/linguae/article/view/859/711
https://www.djo.org.uk/all-the-year-round/volume-ix/page-588.html
https://library.um.edu.mo/ebooks/b32366401.pdf
https://gutenberg.org/ebooks/6354
https://www.academia.edu/27708271/The_Victorians_and_Italy_Literature_Travel_Politics_and_Art_ed._by_Alessandro_Vescovi_Luisa_Villa_and_Paul_Vita
https://www.123helpme.com/topics/victorian-literature
https://www.cambridgescholars.com/product/978-1-4438-2384-5

THE FAMILY UNIVERSE FROM THE MOROMETII NOVEL

Felicia Rodica ALIU (BRÎNCOVEANU)
PhD student, University of Pitesti

Abstract: The exceptional value of Morometii consists of the epic density, of the psychological depth and of the novel issue that transforms the novel into an artistic monograph of the Romanian village before and after the war, caught at the crossroads between two social arrangements. The world of the Romanian village in the Danube Plain, the writer's own universe, is viewed from the outside and from a great spiritual distance: "Scenes from the life of the peasants", these early short stories are, for the most part, snapshots of a hallucinatory relief of some moments of instinctual eruption.

The writer evokes a world by describing its physiology, not its inner existence, remaining, due to the effect of distance, mysterious, impenetrable, so that through realistic, extraordinary observation, one reaches the strange and the enigmatic. The material framework remains almost the same, but detachment is replaced by participation: in the novel, the writer moved from "form" to "substance", intuiting and revealing the soul of a world that had until then been seen in external manifestations.

The stereotypical life of the peasants, unfolding in a full succession of events belonging to an ancient order, now reveals a profound affective and spiritual dimension. In Marin Preda's novel, the world of the village thus ceases to be "rural" in the established literary sense of the term. The village had been, from a literary point of view, a universe of elementary or idyllic existence, picturesque or poetic, of a "natural humanity" or of primitive, undeveloped "human nature".

Keywords: objectivity, rural universe, impersonality, anticalophile, epic density

Prin valoarea artistiă de excepţie, romanul **Morometii** a obţinut în literatura noastră statutul unei cărţi clasice contemporane. Marin Preda a introdus în proza de azi un original univers artistic, cu trăsături autonome, radical diferit de imaginea lumii rurale reflectată în opera predecesorilor: Ioan Slavici, Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu. Prozatorul a realizat o tipologie independentă, egală sub raportul vitalităţii artistice. El redescoperă ţăranul ca individualitatea distinctă, unică, posesor al unui univers ideatic, incomplet şi insuficient reliefat în semnificaţiile lui esenţializate, ţăranul mistuit de mişcări sufleteşti inedite, de esenţă intelectuală. Atitudinea polemică era inclusă: nici o latură a sensibilităţii umane nu lipseşte sufletului rural.

Prin intermediul dimensiunilor psihologice de neobişnuită adâncime, Marin Preda coboară spre fondul specific arhetipal, scoţând la iveală o problematică distinctă meridianului geografic românesc. Cu nespusă gravitate, Marin Preda dă expresie sentimentului general – uman al dragostei de tată, tema fundamentală a operei clasice. Sentimentele general – umane şi problematica socială sunt nemilos reconfruntate cu apele ireversibilităţii temporale.

Peste umanitatea imaginată veghează într-o obiectivitate desăvârşită conştiinţa romancierului ce-şi interzice aprioric orice tresărire subiectivă.Marin Preda a fost atras şi de spiritualitatea aucestrala a clasei ţărăneşti . El abordează dintr-o perspectiva inedită în literatura româna problema pământului. Satul morometian este un sat de ţărani împroprietăriţi prin reforma agrară de după primul mare război.

Pământul rămâne modalitatea hotărâtoare de existenţă şi posesiunea lui este decisivă. Pământul semnifică abundenţa materială, pe care se clădeşte prestigiul social. În jurul pământului se rotesc gândurile oamenilor. Posibilitatea unei eventuale înstrăinări determină reacţii imprevizibile, de la expresia „rece", care se aşterne pe chipul surorilor lui Birică, până la „glasul nemilos", plin de inexprimabila ură, al Anghilinei Boţoghină.

Romanul lui Marin Preda începe să asculte de propriile sale principii interioare de dezvoltare. Intuind efectul tragic ce se poate scoate din înfruntarea omului cu istoria, Marin Preda transporta acţiunea cu un deceniu în urmă. Apoi, eforturile prozatorului se îndreaptă spre găsirea unui embrion – pivot sub semnul căruia să aşeze structura caracterologică a eroului, paralel cu gândirea romanului ca totalitate. Marin Preda a eliminat elementele ce nu se simţeau atrase spre nucleul central, deoarece intuise necesitatea unui raport de interdependenţă între întreg şi părţi, îndreptându-se astfel spre structura romanelor perene ale literaturii naţionale şi străine. Conştiinţa inserţiei într-o filiaţie valorică îl determină să adopte o atitudine polemică faţă de înaintaşi.

Romancierul de care se simţea atras a fost Liviu Rebreanu „un scriitor de răscruce", fascinat de „prezentul dramatic cu marile lui frământări". Dacă aprobă atitudinea imposibila a romancierului, dezaprobă viziunea asupra umanităţii imaginate: „Nu aşa arată ţăranul român cum l-a descris el, îmi ziceam. Nici ţăranca românca".

Structura narativă a romanului dezvăluie o maturitate artistică ieşită din comun. Naraţiunii bipolare a înaintaşilor, Marin Preda îi adaugă o acţiune plurivocă, ce antrenează îndeosebi mişcările sufleteşti ale personajelor. O forţă centripetă integratoare omogenizează elementele într-o totalitate solidară; oricare fragment constitue un reflex al unităţii, în vreme ce romanul în întregime spune ceva anume despre fiecare episod.

Acţiunea romanului se desfăşoara în anul 1937, de la „începutul verii" până la sfârşitul aceluiaşi anotimp. Tot în acest spaţiu temporal este absorbit de trei mari secvenţe epice. Cea dintâi cuprinde aproximativ jumătate din epica întregului volum, începe într-o sâmbătă seara, continuă în noaptea spre duminică şi duminică până după-amiază. Umanitatea comunei Siliştea-Gumeşti este pusă în mişcare, pe laturile ei fundamentale: dragostea neumbrită de considerente străine de ea însăşi; cuplul Polina – Birică; foamea achizitivă de avere, Tudor Bălosu şi fiul său, Victor; ţăranul bolnav de fizie, pus pe neaşteptate în faţa destinului ireversibil, Vasile Boţoghină; răzvrătirea simbolizată de Ţugurlan, spiritul distructiv întruchipat de

Duminica dimineaţa predomină manifestările colective: participarea tineretului la premilitara adunare din poiana fierariei lui Iocan, relaţiile sătenilor cu aparatul fiscal, spectacolul caluşului. Automatismul existenţei rurale, ce caracterizează în bună măsură proza rurală românească, este lăsată la o parte. Hora abia e amintită: „Birică se îmbracă de horă", notează laconic, romancierul.

Nunta nu lipseşte, dar nu mai are funcţia coagulatoare întâlnită la Liviu Rebreanu. Acum dramele satului ies la iveala, patimile ascunse se dezvăluie, gândurile tainice sunt puse în aplicare, se fac şi se desfac planuri.

A doua mare secvenţă epică surprinde satul în febra secerişului. Aceste capitole, în care oboseala ucigătoare a muncii se îmbina în proporţii felurite cu bucuria bunăstării ipotetice, cum sunt mai prejos cu nimic decât paginile asemănătoare ale lui

Tolstoi din Anna Karenina. Oamenii treieră şi macină îndată spre a gusta din întâia pâine a noii recolte. Gesturile învăluite într-un grav ceremonial, se subsumează unui ritual de nebănuită vechime.

Personajele împietresc în atitudini hieratice, ca în picturile bizantine: „Se aşezară toţi pe iarba şi femeia lângă vătraiul în capul testului. Când scoase pâinea aproape că se îmbătară. Privirile li se lărgiră, chipurile li se făcură frumoase. Femeia se închină, iar Armeanca, fiul cel mare şi Ţugurlan îşi luară pălăriile de pe cap. Femeia rupse pâinea şi le dădu bucăţi mari care în mâinile lor palpitară de dogoare şi abur, parcă ar fi fost vii. Începură să mănânce cu o lăcomie curată şi timp de câteva minute nu scoase nici un cuvânt." Ultima secvenţă înfăţisează conflictul direct din Ilie Moromete şi fii săi. Numeroase episoade asigură o strânsă legatură între liniile conflictuale, rezultatul fiind recrearea artistică a unei vieţi de puţin întâlnită densitate epică.

Structura compoziţională a romanului dezvăluie o reprezentare artistică scenică, o vocaţie dramatică nativă, subsumată a unei viziuni clasice despre lume, o atracţie subconştientă către epocile de statornicie sau izolarea unor zone de stabilitate pe un fond general în continuă prefacere.

Toate secvenţele epice sunt cimentate din interior de o idee nu mai puţin adâncă: ireversibilitatea temporală. Iniţial, timpul pare nespus de nerăbdător cu oamenii. Primejdiile mari se fărâmiţesc într-o puzderie de ameninţări mărunte, inofesta. Însă de la sfârşitul întâi secvenţe epice, timpul se precipită. Moromete însuşi percepe neliniştit exploziile sufleteşti ale membrilor familiei şi observă cum în jurul său se strâng nori necruţători: preţul grâului scade vertiginos, impozitele nu mai pot fi amânate, Aristide pretinde restituirea imediată a împrumutului, Niculae trebuie înscris la şcoală, iar Scămosu, negustorul de găini, îi mărturiseşte ca cei trei feciori vor să fugă de acasă. Spre sfârşitul volumului, timpul îşi pierde definitiv răbdarea: criza latentă violent sfărmând unitatea iluzorie a familiei.

În proza lui Marin Preda, satul este în primul rând un spaţiu unde se simte şi se gândeşte într-un mod specific, ţăranii au o viaţă morală adâncă şi existenţa lor se desfăşoară în cadrele unei spiritualităţi constituite. Stabilitatea, echilibrul şi încrederea în raţiune caracterizează acest univers, după o apreciere a sriitorului, „scăldat în lumina eternă a zilei de vară". Prototipul noii înfăţişări a lumii satului este Ilie Moromete, eroul central al romanului, ţăran „absolut", trăind în convingerea că existenţa să reprezinte lucrul cel mai însemnat din univers, dispreţuind subţire tot ce vine de dincolo de marginile aşezării, nepăsător la înnoire, de fapt nepăsător în posibilitatea vreunei schimbări aducătoare de bine.

Schimbarea produce dezordine şi haos, iar pentru Moromete păstrarea ordinei vechi, moştenite, verificată de-a lungul timpului este prima condiţie a vieţii: „cum să trăieşti dacă nu eşti liniştit?" se întreabă el, apărându-şi tenace curgerea „gândirii sale liniştite, îndârjit şi hotărât să nu cruţe nimic pentru a o regăsi, simţind că înstrăinarea de ea ar aduce întunericul şi că moartea n-ar mai fi rea decâtâtat."

Judecat în ansamblu, **Moromeţii**, e un mare roman prin originalitatea, întâi, a tipologiei şi profunzimea creaţiei.. Tipologia este, ca la Slavici şi Rebreanu, ţărănească. Sufletul rural este acolo rudimentar, obsedat de acumulare în ordine materială şi, numai

după ce acest proces s-a încheiat, el poate să audă şi alte „glasuri" ce vin din adâncul fiinţei lui.

George Călinescu observă ca ţăranul lui Slavici nu reprezintă „caractere" tipice, ei, ca în vechile epopei, „atitudinii" tipice de viaţă. Marin Preda înlatură imaginea acestui mecanism simplu, previzibil, mişcat mai mult de instincte, şi face din ţăranii săi indivizi cu o viaţă psihologică normală, apţi prin această a devenire eroi de proză modernă. Marin Preda prezintă nişte ţărani inteligenţi şi ironici, complexi ca structură morală, în măsură prin această să-şi reprezinte şi să trăiască în modul lor caracteristic marile drame ale existenţei.

În proză nu profesiunea şi cultura personajelor interesează, ci capacitatea lor de a exprima condiţia umană. Un doctor docent şi un tăietor de lemne pot fi în egală măsură eroi de literatură fundamentală. Independent de aceste probleme de sociologie a personajelor ce se pun azi numai într-o cultură tânără ca a noastră, unde, în chip bizar, prejudecăţile au o viaţă mai lungă, Moromeţii reprezintă şi o mare „descoperire" literară. Eroul central al romanului, Ilie Moromete, nu seamănă cu nici unul dintre personajele prozei anterioare, rurale sau citadine.

Originalitatea lui vine din modul în care un spirit inventiv, „creator", transformă existenţa într-un spectacol. De pe stănoaga podiştei sau de pe prispa casei, Moromete priveşte lumea cu un ochi pătrunzator, „semnificant", în întâmplările cele mai simple el descoperă ceva deosebit, o notă înveselitoare, o lumina care pentru ceilalţi nu se aprinde. „Ciudatul dar" ţine pe Moromete şi pe prietenii săi la suprafaţa vieţii sociale, străini de patimi degradante, neînrobiţi de marele mecanism al istorie. Acesta continuă totuşi să se manifeste, şi Moromeţii este în bună parte romanul istoriei care încercuieşte viclean individul şi-i condiţionează viaţă interioară. Ce se vede întâi în Moromeţii este studiul acestor relaţii, concentrate pe un spaţiu restrâns de viaţă.

Acţiunea se petrece de la începutul verii până în toamna în Siliştea- Gumeşti, sat din Câmpia Dunării. Nimic extraordinar nu se petrece la acest prim nivel în roman. Un ţăran se întoarce de la câmp şi, încojurat de întreaga familie, ia masa aşezat pe prag, deasupra tuturor. Un prim indiciu de autoritate într-o lume în care tiparele arhaice au supravieţuit. Cina ţărănească, nu are nimic din culoarea şi opulenţa marilor ospeţe din pictura olandeză. Solemnitatea si modestia culinară îi dau, dimpotrivă, un caracter aproape sacru. Ca în picturile vechi, lumina naraţiunii cade pe chipul Parintelui, care veghează asupra copiilor înghesuiţi în jurul mese joase.

Ilie Moromete stăpâneşte în chip absolut peste o familie formată din două rânduri de copii învrăjbiţi între ei din cauza pământului. Copiii din prima căsătorie (Paraschiv, Nilă, Achim) nu se înţeleg cu cei din a doua (Ilinca, Tita, Niculae), şi tatăl pentru a păstra unitatea familiei, este dur şi justitiabil. Când mezinul Niculae, face mofturi la masa, mâna tatălui îl loveşte necruţător.

Încă de la început luăm cunoştinţa cu toate problemele familiei: existenţa celor două loturi de pământ şi lupta pentru a le păstra neştirbite, dimensiunile între fraţii vitregi, proiectul de fugă al lui Paraschiv, Nilă şi Achim la Bucureşti, bigotismul mamei (Catrina), primejdia „foncierii" şi a datoriei la bancă, dorinţa mezinului de a merge la şcoală şi ostilitatea celorlalţi copii faţă de acestă idee, etc.

Marin Preda se foloseşte de aceste scene explozive pentru a studia în linişte râurile ce se vor deasface apoi în numeroase ramificaţii. Modificarea vieţii interioare

este marcată mai ales de ,,glasuri". Glasul arată caracterul şi poziţia individului în ierarhia socială. Catrina supusă bărbatului, temătoare de copiii vitregi, are un glas ,,îndepărtat şi îmbulzit de gânduri". Tatăl autoritar are mai multe ,,glasuri", când ,,puternic şi ameninţător, facându-i pe toţi să tresară de teamă", când un glas ,,schimbat şi necunoscut", fals, ironic.

Victor Bălosu, voiajorul, are un glas ,,spălat", Ţugurlan, un glas ,,neprietenos şi străin", Guica – spioana satului – are un glas înecat de curiozite şi plăcere. Cuvântul exprimă o relaţie, glasul marchează natura acestei relaţii. Boţoghina, ţăranul bolnav, nevoit să-şi vândă o parte din pământ, discută cu Tudor Bălosu şi Victor într-un chip care indică o înstrăinare totală: ,,Fiecare cuvânt scris de cei trei oameni scârţâia, nu se lipea de celălalt, nimerea alături, nu se putea rotunji şi încălzi, atât Boţoghină, cât şi Bălosu se uitau în lături, întorceau capatele în altă parte când unul din ei deschidea gura."

Moromeţii stau sub un clopot cosmic şi drumurile mari ale istoriei trec prin ograda lor. Imaginea lui Ilie Moromete stând pe stănoaga podiştei şi fumând nepăsător vine să întărească ideea timpului încremenit şi prietenos. Omul liniştit şi ironic sta, totuşi, pe un vulcan, în familia peste care păstoreşte cu autoritate absolută se pregăteşte un complot. Copiii cei mari sunt lacomi de câstig şi ceartă pe tatăl lor că-şi pierde timpul stând de vorbă cu prietenii săi Cocoşilă şi Dumitru lui Nae în loc să meargă la munte să speculeze grâul. Modelul lor e Tudor Bălosu, semnul noilor relaţii capitaliste în economia satului. Moromete are o concepţie patriarhală şi voind să-şi lecuiască fiii de boala câştigului, îi lasă să se ducă de mai multe ori la munte. Insuccesul nu-i dezarmează şi, stimulaţi de Guica, ei plănuiesc să fugă cu oile şi caii la Bucureşti.

Presăt de ,,fonciere" şi de bancă, Moromete acceptă, după lungi ezitări, să lase pe Achim să plece cu oile la Bucureşti pentru a câştiga bani, însă banii nu vin şi, după oarecare vreme, ţăranul află că băieţii lui vor să-l jefuiască şi să-l părăsească. Omul (,,tulbure şi însingurat") anunţă o modificare interioară profundă. Lumina pe care Moromete o descoperea în întâmplările şi faptele vieţii se stinge, liniştea îl părăseşte şi, fără linişte, existenţa numai este o încântare ci o povara: ,,Cum să trăieşti dacă nu eşti liniştit?"

Momentul culminant al acestei crize se desfăşoară la hotarul lotului de pământ. Marin Preda îşi pune eroul în condiţiile în care personajul lui Rebreanu săvârşea un gest mistic sărutând bulgării de pământ. Moromete nu mai face nici un gest simbolic. Închis în lumea gândurilor, el supune unei judecăţi aspre lumea nevăzută care i-a sălbăticit copiii şi l-a silit pe el însuşi să iasă din cercul de bucurii în care trăise.

Nu faptul că îşi pierde o parte din lot îl întunecă, ci ideea că îşi pierde fiii şi liniştea care-l face să privească existenţa ca un ,,spectacol" superior. Scena confruntării finale este magistral construită. Stăpânirea de sine este arma lui Moromete. Corecţiunea şi discursul nu au nici un efect. Paraschiv şi Nilă sparg lada de zestre a fetelor, iau banii şi covoarele şi fug cu caii, ameninţând cu o răzbunare şi mai mare. Moromete bate la poarta lui Tudor Bălosu şi vinde o parte din pământul familiei. Trufaşul vecin n-are totuşi satisfacţia de a-l vede pe Moromete umilit: sub puterea unei lovituri năprasnice, Moromete rămâne ,,îndepărtat şi nepăsător".

Omul netulburat şi ironic părăseşte stănoaga podişte, nu mai răspunde la cuvintele de salut şi nu mai poate fi auzit povestind nici una din acele înâmplări care

fermecau pe prietenii săi din Siliştea-Gumeşti. Fantezia lui se închide. „Omul creator" este învins de „omul social". Din Moromete dinainte nu mai rămâne decât capul de humă făcut în timpul unei adunări în poiana lui Iocan de Din Vasilescu. Existenţa dăinuie în arta.

Deşi cea mai importantă, istoria Moromeţilor nu acoperă toată suprafaţa romanului; alte istorii (aceea a lui Birică şi Polinei, a bolii lui Boţoghina, a răzvrătirii lui Ţugurlan) vin să coloreze viaţa unui sat de câmpie în care oamenii, trăind sub ameninţarea unui timp capricios, continuă imperturbabil să se nască, să iubească, să treacă prin întâmplări vesele şi triste şi să moară în cele din urmă, lăsând locul altora.

Marin Preda înlătură din viziunea lui imaginea omului înlănţuit de instincte, iar când, pentru o clipă, instinctele ies la suprafaţa textului, prozatorul aduce imediat alte elemente care luminează faţa sufletului românesc. Pilduitoare în aceste scene este istoria cuplului Birică-Polina asemănătoare în latura ei socială cu acea a lui Ion şi a Anei din romanul lui Rebreanu.

Tema tânărului ţăran care se foloseşte de fata unui om înstărit pentru a pune mana pe avere e generală în litaratura rurală. Birică, băiat sărac, e îndrăgostit de Polina, fata lui Tudor Bălosu. Primul semn pe care-l avem despre tânărul ţăran este „cântecul". Masa Moromeţilor e tulburată de cântecul lui Birică, venit să cheme la poartă, după un obicei statornicit în viaţa satului, fata pe care o iubeşte. Însă în locul fetei apare tatăl, care are alte socoteli şi vrea s-o mărite cu un ţăran cu avere. Birică este tratat ca un ţigan şi reacţionează cu o violenţă verbală din care se deduc inocenţa şi durerea sinceră. Birică nu dezarmează şi, după o explicaţie dură cu Polina, o răpeşte şi apoi se linişteşte. El e pe cale de se resemna faţă de refuzul socrului de a-i da zestrea Polinei, însă intervine, neaşteptat, tânăra lui femeie care dovedeşte o energie extraordinară. Polina, nu-i ca Ana, o victimă între avariţia tatălui şi lăcomia inumană a soţului.

Devenind nevastă, în ea se trezesc energii nebănuite. Văzând modul hotărât în care conduce ostilităţile dintre tată şi soţ, avem pentru o clipă impresia că nevasta lui Birică face, structural, parte din familia Marei şi a Vitoriei Lipan, cealaltă faţă (bărbătească, întreprinzătoare) a tipologiei tradiţionale. Polina nu luptă decât pentru „zestrea ei" şi, ce îşi aduce bărbatul pe mirişte pentru a smulge cu forţă grâul ce i se cuvine şi a da tatălui nedrept o lecţie, se retrage cu discreţie în umbra bărbatului.

Femeia de la sat nu-i, în viziunea lui Preda, o simplă unealtă în mâinile bărbatului ambiţios şi posesiv, iar ţăranul tânăr şi sărac nu caută cu obstinaţie să parvină călcând în picioare legea şi sentimentul. Birică e sfios, ascultă cu respect de părinţi, iar pe Polina o iubeşte cu duioşie de licean.

Polina e întâi, fata tânără pe care prejudecăţile sociale o împiedică să se însoţească cu bărbatul care-i place şi atunci riscă totul, dând curs liber sentimentului. Criza erotică are anumită complexitate, femeia de la ţară nu-i, în orice caz, numai o sursă de pământ şi o uzină de copii. Pasiunile izbucnesc viforos şi, pentru a se implini, au nevoie uneori de suportul unei mari tenacităţi. Mărioara Fântână (Moromeţii, II) aşteaptă cu răbdare ani întregi bărbatul pe care l-a ales şi recurge la complicate stratageme pentru a-l câştiga. Rănită, vede un flăcău tăcut şi din clipa aceea destinul ei este marcat. Ea moare, ca o eroină romantică, din prea multă dragoste, după ce născuse trei copii bărbatului care o subjugase cu privirea. Dragostea este pentru ele o boală ce le intră în trup fără a le paraliza, totuşi orgoliul.

„Preda nu face o deosebire mare între psihologia femeii crescute le sat şi cea, si regula mai complicată intelectual, a femeii crescute la oraş; ele intră în aceeaşi categorie tipologică. Nevasta lui Boţoghina reprezintă cazul femeii mature care îşi apără copiii. Anghilina şi Boţoghină se luaseră din dragoste şi, când bărbatul hotărește să vândă o parte din pământ pentru a-şi putea îngriji sănătatea, femeia, până atunci înţelegătoare şi blândă, devine crâncenă şi calculată.

Cruzimea Anghilinei nu-i esenţială, vorbele nemiloase trădeaza o iubire şi o îngrijorare normală faţă de soarta copiilor. Boala nu intră în prevederile familie ţărăneşti, iar când ea apare, e socotită un accident. Ruinarea materială a familiei e o primejdie mai mare şi, înainte de a înţelege suferinţele bărbatului, Anghilina se gândeşte la ce vor face copiii ei. Femeile din proza lui Preda poartă adesea o lumină pe faţă; lumina nu se stinge nici în sărăcie şi suferinţă. Nevasta lui Ţugurlan care îngropase doisprezece copii, nu-şi pierde semnul blândeţii şi al frumuseţii morale.

Guica reprezintă tipul femeii sterile şi rele, îmbătrânită într-o ură măruntă. Guica e un fel de verişoara Bette în condiţiile vieţii ţărăneşti, unde posibilitate de întrigă şi de disimulare este mai mică. Ea şi-a facut un scop în a trage de limbă pe cei care trec pe drum şi a colporta veştile, îndeosebi pe cele proaste. Ea îl urăşte pe Moromete pentru că s-a însurat a doua oară; supărarea ei este activă şi nemaiputând înlătura ceea ce s-a săvârşit, îşi găseşte un scop de a aţâţa pe copiii cei mari împotriva tatălui.

Ciorapul pe care îl ţine atârnat de gât şi la care împleteşte întruna, e semnul acestei existenţe mărunte care se desfăşoară, ca aceea a păianjănului, în colţuri obscure, ţesând la nesfârşit pânză de intrigi. Apropiată prin vârstă şi credinţa în superstiţii de Guica este Catrina, însă Catrina va deveni un personaj cu o identitate literară mai bine conturată abia în volumul al II-lea. Unicul detaliu care o diferenţiază aici este viaţa ei dublă, în vis şi realitate, şi frica morbidă de Diavol.

Un personaj memorabil este Ţugurlan, Ungheanu numindu-l ca fiind „un revoltat de tip camusian". Făcând un cuplu simbolic cu Moromete, Ţugurlan ar reprezenta necesitatea care se opune brutal iluziei libertăţii. Pe de o parte, un sentiment de gratuitate, un simţ înalt al contemplaţiei – un realism lucid, incomod, o intransingentă împinsă până la nihilism.

Ţugurlan reprezintă individul nemulţumit de condiţia sa. Revolta lui e tulbure, nediferenţiată, tradusă întâi printr-o mare agresivitate verbală. El apare pentru prima oară la adunarea din curtea fierariei lui Iocan, naratorul îl prezintă ca un om „cu înfatişarea întunecată", un om „rău şi neprietenos, de care lumea se cam ferea". Ţugurlan se alătură instinctiv grupului format din Ion al lui Miai, Din Vasilescu şi Marmoroşblanc, care, în ierarhia adunării, ocupa un loc inferior. Ţugurlan strică această ierarhie. El se uită la toţi cu o privire grea şi provocatoare, iar când intervine, glasul lui e „neprietenos şi străin". Ţugurlan vorbeşte urât, şi ţăranii sunt nemulţumiţi pentru că le strică bucuria conversaţiei.

Încercarea lui Moromete de a-l potoli sau invitaţia lui Dumitru lui Nae de a participa cu o mai mare linişte morală la dezbaterile lor, de „a face", pe scurt „politică", nu fac decât să-l învrăjbească şi mai mult. Ţugurlan nu vrea „să facă politică" şi petrecerile ţăranului din Siliştea-Gumeşti îi par inutile şi vinovate.

Moromete, sufletul acestor dezbateri, surprins de violenţa şi înstrăinarea din glasul lui Ţugurlan („glasul" indică în acest „areopag" temperatura morală şi are

valoarea unui ,,cod") încearcă să-l aducă la o pozitie raţională şi să-l atragă în cercul preocupărilor lui. „Starea de furie" în care el se simţise atâţia ani bine, asociată cu un orgoliu teribil al înstrăinării (,,el de o parte şi toţi ceilalţi în afară; nici o apropiere, nici o încredere"), începe să se topească.

Ţugurlan este, în fond, un spirit justiţiar cu un destin potrivnic, un instrument al istoriei şi o victimă, totodată, a ei. Previziunile lui sumbre nu sunt lipsite de adevăr, intervenţia în adunarea din curtea fierarului este, într-un fel, simbolică. Ea ar fi trebuit să arate că timpul nu este atât de calm şi bucuriile ţăranului nu sunt eterne. Însă puterea iluziei este mai mare şi omul revoltat se lasă el însuşi, o vreme, atras de ea.

Exprimând o dramă socială mai largă, Ţugurlan exprimă în aceeaşi măsură un caz complicat de inconformism ţărănesc, ridicat pe un fond de inocenţă: istoria manipulează într-un chip imprevizibil aceste elemente. Moromete e un „spirit creator" care, în mişcarea vieţii obişnuite, se foloseşte de supapa umorului.

,,Petrecerile" ţăranilor din Siliştea-Gumeşti sunt, în fapt, nişte spectacole de ironie într-o tulburătoare varietate de nuanţe. Memorabilă este ,,adunarea" de dumînică din curtea lui Iocan. Prozatorul doreşte să sugereze că acest ,,banchet" spiritual ţărănesc ocupă un loc important în existenţa satului, creează cadrul necesar pentru desfăşurare eroului său. Sunt multe ,,adunări" în Moromeţii (cina, prânzul la câmp, discuţiile lui Ilie Moromete) toate având ca actor principal pe Ilie Moromete. Spiritul lui Ilie Moromete are nevoie de a se manifesta public, „bucuria" este o stare ce înfloreste în atmosferă de emulatie a dîlogului.

Ţăranii din Siliştea-Gumeşti vin la aceste adunări cu solemnitatea cu care spiritele credincioase merg la biserică. Ţăranii îmbracă întâi veşminte curate, ies la podişcă, stau de vorba cu cei care trec pe drum, apoi trec pe la frizerul satului şi, numai după aceea, raşi proaspăt, se duc la locul adunării.

Moromete şi Cocoşila, protagoniştii dezbaterii, prieteni şi adversari politici, se simt departe, se tatonează, se admonestează amical, vorbele lor lasă să se vadă o inteligenţă spontană şi colorată. Fondul moral e sănătos, râsul nu este vulgar, spiritul rural priveşte trivialul, monstruosul ca un accident, o abatere de la normalitate.

Se spune că pentru omul modern, desacralizat, ,,politica" este mitul cel mai puternic. Politica îmbracă uneori haina administraţiei costrângătoare. De aceasta ţăranii vor să scape, joacă în faţa ei o comedie grozavă. Perceptorul intră în curte, iar ţăranul se face că nu vede, strigă supărat la nevastă, se interesează de soarta unor seceri vechi, de o furcă aruncată lângă grajd, apoi se întoarce spre reprezentantul legii şi zice scurt: ,,N-am", după care tace.

E o strategie complicată aici, bazată pe experienţa milenară a amânării, a evaziunii. Moromete nu înfruntă răul, îl impresoară, îl păcăleşte. Sentimentul lui este că a tras pe sfoară pe perceptorul Jupuitu, că datoriile amânate vor fi într-o zi şterse. Într-o societate în care administraţiile se schimbă des, a plăti ,,foncierea" e o dovadă de prostie.

În acest roman realist există şi un al doilea plan, unde ,,semnele, simbolurile" trimit la altă faţă a existenţei ţărăneşti. Copiii joacă pe camp ,,bobicul", în curtea lui Tudor Bălosu intra ,,căluşarii" şi conducătorul lor, un mut strigă un cuvânt fără înţeles. Mutul este vopsit pe faţă şi are sub fusta murdară un phaluş de lemn pe care-l arată

amenințător publicului. Un loc important îl ocupă „salcâmul”, acest arbore devine un simbol – unul dintre cele mai importante în Moromeții.

Sălcamul este sacrificat și fără el, gospodăria Moromeților apare deodată pustie, modestă. Arborele îi dădea grandoare: „acum totul – notează naratorul – se făcuse mic: grădina, caii, moromete însuși arătau bicisnici. Cerul deschis și câmpia năpădeau împrejurimile.” Tăierea salcâmului tulbură viața familiei, loviturile de topor sun ascultate cu spaimă, ca niște lovituri ale destinului. Salcâmul va mai fi odată evocat în narațiune într-unul din momentele de „suceală” ale lui Ilie Moromete. Tatăl vrea să stea de vorbă cu Paraschiv, apoi se răzgândește și, privind grădina fără salcâmul falnic, „umbre de îndoială și nesiguranță îi licăreau acum în priviri.” E limpede că arborele semnifică ceva, un fir invizibil leagă acest element natural de simbolurile mari ale romanului; are mai întâi o valoare premonitorie. El reprezintă unitatea, trăinicia moromeților, fiind în lumea obiectelor ceea ce reprezintă tatăl în viața familiei. Fără el, Moromete arată bicismic, cerul deschis și câmpia „năpădesc” ograda.

Prăbușirea lui anunță un sfârșit, o destrămare, o modificare de ierarhii în lumea moromeților. Odată cu tăierea arborelui începe și declinul familie, anticipat în acest chip de o dramă în lumea vegetală. Arborele este simbolul verticalității, un element „axial” (axul lumii), arhetipul puterii, un simbol, totodată phalic. În doctrinele ezoterice el înseamnă și viața spiritului, sursa vieții, scară ce leagă pământul de cer. Pentru unii el este un simbol al paternității autoritare, (doborâre=castrație), pentru C.G.Yung arborele este și o imagine maternă.

Arborele duce cu gândul la viață și la moarte la cunoașterea binelui și răului („pomul vieții”), la păcatul originar. După alți interpreți, salcâmul ar fi un simbol masonic solar. Pentru Marin Preda salcâmul are o valoare mai profană, el face parte, ca și Bisisică și caii, din universul familiei țărănești. Reprezintă un „personaj” ca oricare altul, am putea spune că „salcâmul” este „dublul vegetal” al lui Moromete.

Într-o lume în care spiritele sunt atât de caustice s-ar putea bănui că poezia nu are nici o șansă. Marin Preda are, în plus, cel mai adânc dispreț pentru proza rurală duioasă, arta lui literară se constitue prin radicalizarea conștiinței țărănești și expurgarea stilului de toate nuanțele lirice. El scrie fără culoare și fără obișnuita figurație a limbajului. Există, totuși, în **Moromeții** lirism, el vine din modul nuanțat de a înfățișă fără poezie verbală solemnitatea unor gesturi, momente din existența țărănească.

Bibliografie

Manolescu, Nicolae, Arca lui Noe, vol.I, Editura Eminescu, 1991;
Preda, Marin, Moromeții, Editura Albatros, Prefață – Ion Bălu, București, 1979;
Preda, Marin, Actualitatea marelui romancier, Gazeta literară, XI., nr. 49, 2 dec. , 1965
Preda, Marin, Întâlnire cu publicul băcăuan, Editura Ateneu, VIII, nr. 1, ian.1971
Pop, Sânziana, Marea călătorie, Convorbiri cu Marin Preda, Editura Luceafărul, XVIII, nr. 20, 18 mai 1974, p. 3 – 3***;
Simion, Eugen, Scriitori Români de Azi, I, Editura Cartea Românească, 1978
Zaciu, Mircea, Papahagi M., Sasu A., Mic dicționar. Scriitori români, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978;

A CENTURY OF LITERARYIZATION OF THE PUBLIC SPACE- THE INN

Florentina GHITA
PhD student, Philology, Technical University of Cluj-Napoca

Abstract: The motif of the inn, also known in universal literature, represents a symbolic space, a crossroads of paths and destinies. The heroes of Miguel de Cervantes (Quijote and Sancho Panza), the musketeers of Al. Dumas, the heroes of Al. Puşkin or H.G. Wells stop at the inn. For this reason, many Romanian writers were also interested: Ioan Slavici (Lucky Mill), Ion Luca Caragiale (Mânjoală's inn), Sergiu Matei Nica (The innkeeper from Cuşmărica) etc., but through narrative recurrence, through meanings and fiction, the inn becomes a literary theme only with Sadoveanu.

Keywords: inn, literary geography, symbolism, public space, fictional topos.

I. Linii de forţă în simbolistica hanului

Începând cu epoca marilor clasici şi până în perioada interbelică a literaturii, scriitorii români valorifică în mod diferit în operele lor spaţiul public, în special cel reprezentat de han. Astfel, hanul de la ***Moara cu noroc***, spaţiu închis al liniştii şi al iubirii familiale, se deschide pentru a pătrunde în el diverşi călători, printre care şi Lică Sămădăul. Sub influenţa acestuia, Moara cu noroc devine, treptat, moara nefericirii şi a dramelor sufleteşti, un han fără noroc pentru cei stăpâniţi de patima îmbogăţirii. Hanul lui Mânjoală este un topos aparte în care se manifestă forţele malefice invocate de cocoana Marghioala. Acelaşi cadru insolit al hanului rătăcit în noapte pe care îl găsim în povestirea lui Caragiale este utilizat de Slavici în ***Hanul ciorilor***, un spaţiu învăluit într-un mister ocult, însoţit de o atmosferă tenebroasă, halucinatorie.

In concepţia scriitorului Zaharia Sângeorzan, descoperirea hanului, a crâşmei a iarmarocului, a morii lângă o apă, la o încrucişare de drumuri, este şi descoperirea specificului literaturii sadoveniene. Hanul Ancuţei apare drept loc al petrecerilor, al belşugului şi al plăcerii de a povesti. Acest topos încărcat de simboluri devine un carnaval, o existenţă care îşi depăşeşte condiţia prin puterea infinită de invenţie a autorului care, uitându-se pe sine, îi conferă statut de suprapersonaj.

I.1. Hanul- spaţiu de manifestare a forţelor malefice

Nuvela Lui Caragiale, ***La hanul lui Mânjoală*** (1898), se constituie drept o creaţie cu particularităţi care o fac unică în contextul literaturii naţionale, dar şi universale, fiind o operă în care se disting cu uşurinţă trei universuri diferite: comic, tragic şi fantastic. Atmosfera în care ne poartă nuvela, prin intermediul hanului amplasat în drumul spre Popeştii-de-Sus, este românească, patriarhală:

> *„O sumă de cară poposesc în curtea hanului; unele duc la vale cherestea, altele porumb la deal. E o seară aspră de toamnă. Chirigiii se încălzesc pe lângă focuri... De aceea se vedea atâta lumină de departe. Un argat îmi ia calul în primire să-i dea grăunţe la grajd. Intru*

în cârciumă, unde fac referea oameni mulţi, pe când doi ţigani somnoroşi, unul cu lăuta şi altul cu cobza, ţârlâie în drum oltenește."[1]

Aici călătorul este atras de lumină, *„lumină multă la hanul lui Mânjoală".* În spaţiul deschis al hanului poposesc călători cu care de cherestea, de porumb şi tot aici opreşte conu Fănică, ce pătrunde în spaţiul închis al hanului pentru *„trei sferturi de ceas"* ca să-şi odihnească buiestraşul. În ciuda insistenţelor hangiţei, o văduvă *„frumoasă, voinică şi ochioasă"* personajul pleacă totuşi spre Popeştii-de-Sus, dar va reveni după o rătăcire de câteva ore, atras irezistibil de forţele malefice ale cucoanei.

Nuvela ***La hanul lui Mânjoală*** se constituie în *„summa"* întregului ansamblu al prozei, scriitorul coroborează două elemente tipic baladeşti: hanul ca loc al acţiunii unde, aduşi din toate părţile, apar oameni de tot soiul, capabili a provoca surprize de neuitat şi personajul feminin, în postura de hangiţă, care prin farmecul ei „mitic" provoacă şi polarizează stările afective, cărora călătorii le cad victimă cu voluptoasă uitare de sine. Misterul este emanaţia contaminantului feminin degajat de stăpâna hanului. Cucoana Marghioala este *„însemnată".* Tipologic, aceasta îşi datorează faima atributului de vrăjitoare, acceptat de cei din jur cu o teamă admirativă. Aici se află sursa irezistibilei atracţii pe care hanul o exercită asupra călătorilor. Până şi prosperitatea neobişnuită a hanului este pusă pe seama forţelor oculte pe care le-ar poseda hangiţa. *„ Zdravănă femeie! Ce a făcut, ce a dres, de unde era cât p-aci să le vânză hanul când trăia bărbatu-său, acum s-a plătit de datorii, a dres acaretul, a mai ridicat un zid de piatră, şi încă spun toţi că trebuie să aibă şi parale bune. Unii o bănuiesc că o fi găsit vreo comoară... alţii, că umblă cu farmece."*[2]

Se remarcă o dominantă a locului rău faţă de cel bun. Răul nu ţine atât de ordinea morală a lumii, cât mai curând de una estetică sau metafizică. O serie de semne premonitorii, de simboluri malefice (cotoiul, iedul negru etc) se înscriu în ţesătura unui scenariu cu conotaţii de factură magică.

Miezul nuvelei îl constituie miraculosul, evenimentele se petrec în acelaşi spaţiu al răscrucilor şi al tainei. Marghioala îl întâmpină lângă cuptor, simbol al flăcărilor iadului, iar camera în care îl primeşte cârciumăriţa este total lipsită de însemnele sacre: *„M-am uitat cu băgare de seamă de jur împrejur, pe toţi pereţii- nici o icoană."* Popasul la han se dovedeşte a fi cu totul deosebit, tânărul fiind subjugat de farmecele femeii-taumaturg. Momentul continuării drumului, deci al părăsirii hanului, constituie prilejul declanşării unor evenimente fantastice. Fănică rătăceşte vreo patru ceasuri în jurul locului de unde pornise, revenind, în cele din urmă, tot la han, ca spaţiu-capcană în care a intrat. Prin urmare, eroul plecat spre casa pocovnicului Iordache spre a se căsători cu fiica acestuia este sedus de hangiţa cu natură pasională, care îi face farmece ca să-l reţină lângă ea. *„Scos cu tărăboi"* din mrejele văduvei, tânărul se întoarce la han de trei ori, obligându-l pe viitorul socru să îl trimită la un schit în munţi, ca să se spele de păcate.

[1] Ion Luca Caragiale, *La Hanul lui Mânjoală*, Editura Litera, Bucureşti, 2011, p. 6
[2] *Ibidem*

După 40 de zile de recluziune şi viaţă monahală, flăcăul alungă imaginea demonului feminin şi consimte să se însoare.

Sfârşitul operei seamănă cu cel al nuvelei lui Slavici: un foc mistuie hanul până-n temelii, îngropând-o pe cucoana Marghioala sub un morman de jăratic. Astfel, Caragiale pune capăt faptelor diavoleşti ale Mânjoloaiei, făcând să dispară şi spaţiul desfăşurării acestora. Dacă la Sadoveanu, toposul mitic al hanului poartă stigmatele unui mod de existenţă dionisiac, la Caragiale hanul devine un spaţiu-capcană, recuzita unui ritual magic. Finalul naraţiunii conţine propria demitizare: hanul arde, flăcările purificând locul de orice influenţă malefică.

Ca şi Gala Galaction, Caragiale cultivă satanismul romantic, fructificând reprimarea sau dimpotrivă consumarea unui erotism violent, irepresibil, ispăşit în chip tragic printr-o purificare a pasiunilor care salvează sufletul omenesc de păcatul comis. Autorul a alcătuit un portret al femeii demonice, cel al cucoanei Marghioala, o văduvă atrăgătoare, bună gospodină şi negustoriţă, dar mai ales ochioasă, exercitându-şi în mare parte puterea de atracţie prin simţul văzului. Intensitatea privirii reprezintă în acest caz o dovadă a incandescenţei trăite, a pasiunii izvorâte la vederea ispitei. Hangiţa-vrăjitoare îl devorează din priviri pe flăcăul lipsit de experienţă sentimentală, căruia îi relevă puterea tiranică a erosului carnal. Mânjoloaia e înconjurată de o mică suită infernală: bătrâna jupânească, cotoiul (un avatar al demonului), adjuvant al oricărei vrăjitoare, şi iedul negru.

Dacă în nuvela amintită demonul se înfăţişează în ipostază feminină, în naraţiunea scrisă de I.L. Caragiale ***La conac*** diavolul îşi păstrează atributele masculine şi atrage eroul, rămas peste noapte la un han, în ispita jocului de cărţi. Protagonistul operei are de înfruntat o succesiune de tentaţii, teama de singurătate îl face să accepte tovărăşia unui necunoscut, primeşte să bea din şipul cu rachiu al negustorului, pierzându-şi altfel luciditatea. Apoi cedează în faţa farmecelor feminine ale unei fete de la han şi îşi forţează norocul la masa de joc, plecând urechea la sfatul infam al saşiului. Decorul, aparent obişnuit, al ospătăriei (*„tingirile şi căldările clocotesc, grătarele sfârâie, cântă lăutarii, forfoteală şi larmă mare”*) devine cadrul de acţiune a maleficului. Regăsirea echilibrului zdruncinat se face cu invocarea divinităţii, completată cu morala unui unchi ironic, un bărbat cu experienţă, amintind de pocovnicul Iordache şi de celebra sa replică: *„Asta-i altă căciulă!”*.

Aşadar, una din formele de ispitire drăcească, capabilă să degradeze fizic şi moral făptura umană şi chiar s-o dirijeze ca o fatalitate oarbă spre moarte, este erotismul, numeroşi alţi autori precum Mihai Eminescu, Gala Galaction sau Mircea Eliade corelând împlinirea senzuală cu atracţia aproape morbidă către feminitatea infernală.

I.2. Manifestări patologice şi pierderea sinelui în simbolistica hanului

Nuvela ***În vreme de război*** (1898) este o proză psihologică de factură naturalistă care urmăreşte relaţia ce se naşte între toposul hanului şi stările de conştiinţă ale protagonistului, hangiul Stavrache, prin monologuri interioare sugestive, destinul dramatic al acestuia având la bază lăcomia exagerată, dar şi tare genetice, întrucât

„incontestabil există o tară în familia în care un frate înnebunește, iar altul se face tâlhar ca popă și delapidator ca ofițer."[3]

Hanul e așezat *„la capătul pădurii Dobrenilor"*, chiar *„în drum"*, evident un loc periclitat, supus oricând primejdiilor. Teroarea singurătății și amenințarea permanentă a lotrilor devin copleșitoare pentru un personaj slab cum este hangiul, dar mai ales singur, așa cum reiese din toată nuvela, căci, deși se spune că prin han mai existau și alte personaje, chiar o femeie, consoarta desigur, toată drama lui Stavrache se petrece într-o cumplită singurătate. El era „*om cu dare de mână*", dar trăise mereu înfricoșat să nu-l calce hoții, așa că acum, că fuseseră prinși, răsufla ușurat: *„Hangiul era foarte mulțumit ... mare greutate i se luase de pe suflet. Câte nopți nu dormise el o clipă măcar cumsecade, trăgând cu urechea și așteptând cu inima sărită pe musafirii de noapte! Negreșit trebuia să-i vie și lui rândul odată și-odată"*[4]

Pădurea din jur este mediul sălbatic, loc de perfectă protecție a haiducilor timpului, în fața unei stăpâniri necruțătoare, care îi vânează cu potera, pentru vina, de cele mai multe ori justificată, de a nu se supune unor legi nedrepte. Haiducii din acest spațiu nu aparțin însă acestei tipologii aproape sacralizate de creația populară, ei sunt banali hoți de cai, jefuitori la drumul mare, destul de activi, răspândind spaima pe o rază de trei hotare. Există, încă de aici, un anume mister al realului, incitant, tulburător, legat de identitatea hoților și mai ales a șefului bandei, dezvăluită cu stupoare într-o noapte în fața hangiului Stavrache. Hoțul cel mare este chiar preotul Iancu din Podeni, fratele sau, personaj misterios, cu dare de mână, cu multe acareturi si vite, cu o bogăție în jurul căreia se țeseau multe legende, oamenii satului crezând chiar ca acesta găsise vreo comoara. Ca să adoarmă bănuielile celor din jur, popa Iancu își regizase, cu minuțiozitate chiar propria jefuire, iar acum regreta amarnic, scuzându-se că *„dracu-l împinsese".*

Într-un astfel de spațiu al nimănui, în care brațul legii pătrunde cu greu, făptașii nefiind identificați ca într-o societate modernă, preotul Iancu scapă ușor: cu o înfățișare schimbată, tuns *„muscălește"*, de pletele preoțești și cu o identitate nouă, el va pleca într-un grup de soldați, pierzându-și urma în armata ce se lupta cu turcii în Războiul pentru Independență de la 1877: *„Camarazii l-au salutat cu un "ura" puternic de s-a cutremurat hanul, și d-l Iancu Georgescu, după ce s-a sărutat de multe ori cu neica Stavrache, a pornit cu vesela bandă, fără să se mai uite înapoi"*.[5]

Din primăvară până în toamnă, în rotirea anotimpurilor, preotul trece în uitare deplină, pierdut pe cărările tainice ale naturii, înecat sau răpus de cineva. Chiar știrile de pe câmpul de luptă devin confuze, hangiul primind de pe front două scrisori, în ultima comunicându-se, în chip veridic, oficial aproape, moartea fratelui său. Cum timpul se scurge repede, jelirea mortului devine un fapt secundar pentru cârciumar, ca și moartea mamei sale, stinsă de inimă-rea pentru pierderea fiului. Importanta devine acum dobândirea averii fratelui răposat, petrecută iarăși printr-un firesc al lucrurilor specifice comunităților arhaice, prestatale, fără acte și formalități juridice prea complicate.

---

[3] George Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Editura Semne, București, 2003, p. 438

[4] I.L. Caragiale, *Nuvele și povestiri*, Editura Andreas, Colecția Clasici Români, București, 2015, p. 28

[5] *Ibidem*, p. 31

Lucrurile ar părea normale, dacă acţiunea nu ar evolua treptat în alt plan, într-un spaţiu ireal, straniu: după cinci ani de la moartea popii Iancu din Podeni, conştiinţa cârciumarului este tulburată de vizite ale *„strigoiului”*, ale fratelui mort, scriitorul consemnând, ca într-o fişă analitică, în manieră pur naturalistă, crizele de halucinaţie, de coşmar, ale personajului, fără a se şti dacă toate sunt rodul imaginaţiei sau al unei bizare realităţi.

Locurile izolate, misterioase presupun o ţesătură spaţio-temporală mai slabă, intruziunea fantasticului devenind astfel posibilă. Stavrache, personaj singuratic, în plus mânat de patima averii, de o avariţie crescândă, trăieşte în două lumi diferite: una a realului, prin munca de la han, unde se manifestă cu tot mai multă zgârcenie, alta a iluziei, a irealului, a scufundării în sine, în spaimele conştiinţei abisale, fiind „vizitat” de mai multe ori de fratele mort, care îl ameninţă cu o replică teribilă: *„-Gândeai c-am murit, neică?”*.

Prima dată, „strigoiul” îi apare sub forma unui ocnaş, care îi cere o cană cu apă, a doua oară în uniforma unui căpitan, iar a treia oară deghizat într-un călător ocazional. De fiecare dată natura înconjurătoare are manifestări ciudate, ca o dezlănţuire a furiilor din adâncuri, fie o ploaie rece de toamnă, cu picături ritmate sonor pe fundul unui butoi dogit, sunete care, în conştiinţa prinsă de vârtejul halucinaţiilor, se schimbă într-un cântec de trâmbiţe militare, fie un viscol, o *„zloată nemaipomenită”*, urgie a naturii din care se eliberează duhurile rele . Dispariţiile se produc brusc, la fel cum au apărut: Stavrache se luptă cu *„mortul”*, trăind groaza sfârşitului, dar reuşind de fiecare dată să scape. Ciudată este însă atitudinea strigoiului, ce nu face nicio mişcare să se apere, protejat parcă de forţe misterioase: *„Hangiul se-ndârjeşte şi-l strânge de gât, îl strânge din ce în ce mai tare; simte cum degetele-i pătrund în muşchii grumazului strivindu-i [...] Dar cu cât strânge mai tare, cu atât chipul căpitanului se luminează [...]”*[6] Fantasma îl terorizează prin imobilitate, prin neputinţa celui aflat în faţa ei de a înţelege ce se întâmplă.

De fiecare dată, făptura mortului, aparent învinsă, scapă, iar cârciumarul rămâne sub imperiul groazei ca o astfel de arătare se va ivi din nou, surprinzându-l într-un moment mai slab, fără aceeaşi *„mobilitate, nemoarte”* ca oponentul. Astfel de manifestări, vizând trăiri situaţionale extreme, ţin de romanul experimental al fraţilor Gourmont, de naturalismul lui Zola sau chiar al lui Rebreanu. De mai multe ori, chiar în piesa ***Năpasta*** sau în nuvela ***O făclie de Paşte***, Caragiale manifestă predilecţie pentru scenele tari, pentru sfâşierile lăuntrice ale personajelor. Hangiul Leiba Zibal arde mâna hoţului, făclia devenind însemnul încreştinării sale.

Ilogicul, forma indispensabilă de manifestare a fantasticului, intervine şi el în schema povestirii: evident că, potrivit planului real, popa Iancu nu ar fi trebuit să se arate şi a doua oară în chip de căpitan, şi totuşi el apare, iar *„umbrele”*, soldaţii ce-l însoţesc, sunt apariţii pur decorative, părând să nu aibă nicio reacţie. Un insolit motiv al oglinzii răzbate din toate aceste întâmplări: fantasmele cârciumarului, izvorâte dintr-un ipotetic univers de aşteptare, dintr-o multidimensionalitate neperceputâ în mod normal,

[6] *Ibidem*, p. 39

se reflectă într-un imens zid invizibil, întorcându-se către emiţător, pentru a-l teroriza şi a-l domina. Apar toate premisele pentru crearea unui univers nou, pentru realizarea unei porţi interdimensionale, prin proiecţiile terifiante ale unui psihic solicitat la maximum, la fel cum demonul lui John Milton (***Paradisul pierdut)*** stăpâneşte cu mintea spaţiul înconjurător. Fantasmele iau formă, dobândesc materialitate, spun replici, apar şi dispar în acelaşi strat de penumbră, totul fiind extrem de real: iluzia cotropeşte, determină schimbări în conştiinţa personajului principal, devine devoratoare. Identitatea între real şi ireal este deplină, totul se petrece în văzul lumii, în plină zi, afară asistă *„mulţimea”*, se aud trâmbiţele, căpitanul râde, ca şi cum o astfel de atitudine ar fi normală, şi pleacă mai departe. Nimeni nu îl va recunoaşte pe fostul haiduc, pe presupusul mort, în afară de Stavrache. Chiar motivul pentru care fratele plecase devine din ce în ce mai neclar, totul i se înceţoşează în minte, iar faptele scapă unei analize raţionale, pentru că nimeni nu aflase cine fusese căpitanul haiducilor, oamenii aşteptând doar mult şi bine ca vechiul preot să se întoarcă în sat, angajând apoi pe altcineva.

Ultima apariţie, cea reală de astă dată, duce la trecerea definitivă a cârciumarului pe celălalt tărâm, al iluziei irepresibile. Acum nici nu mai este vorba de o agresiune a fantomei, întoarcerea reală a fratelui se face fără un scop evident, abia in final, după o lungă trecere a timpului, într-o nedumerire totală faţă de zbuciumul lui Stavrache, cerându-i cincisprezece mii de lei, pentru a-şi plăti o datorie ameninţătoare. Ca urmare, irealul, absurdul, responsabile de aceste apariţii inopinate, îşi vor pune pecetea definitivă asupra evoluţiei personajului principal.

Faptul că teroarea sălbăticiei acţionează asupra spaţiului limitat al cârciumarului este demonstrată de o dezlănţuire stihială a naturii. Caracterul naturalist al nuvelei este conferit şi de relaţia indisolubilă ce se conturează între spaţiul hanului, devenit un veritabil raisonneur al stărilor interioare şi evoluţia patologiei personajului. Când, în final, Stavrache se prăbuşeşte, *„vântul afară ajuns în culmea nebuniei făcea să trosnească zidurile hanului bătrân*“.[7] Cârciuma şi viscolul se opun, într-o oarecare măsură, unul fiind un simbol al siguranţei personale, prin zidurile sale groase, altul, fenomenul natural, terorizant, apărut şi în nuvela ***La hanul lui Mânjoală***, întorcându-l pe drumeţ la han, ca un semn premonitoriu, demonic, o modalitate de a anunţa ilogicul fantastic al situaţiilor viitoare, declanşând intrarea într-o nouă dimensiune. Viscolul are, de fapt, şi o dimensiune umană, pare a fi o extensie a psihicului lui Stavrache, iar zbaterea stihiei urmează tiparul frământării hangiului.

Discuţia dintre cei doi vizitatori nocturni, care îl imobilizaseră pe Stavrache, pare cu totul naturală: *„- Ce-i de făcut? zise tovarăşul cu groază. - N-am noroc! răspunse fratele”*, nu face decât să încurce şi mai mult lucrurile. Relativizarea lumii, urmând celebrul dicton al filozofului chinez Sun Tzu, *„Sunt oare un fluture ce visează că este om sau un om care visează că este un fluture?”* este deplină.

In finalul nuvelei intruziunea fantasticului în real este totală: ca şi profesorul Gavrilescu din ***La ţigănci***, de Mircea Eliade, Stavrache se scufundă în zona imensă

[7] *Ibidem*, p. 41

a irealului sau acesta năvălește devastator în realitate, abolindu-i legile, aneantizând personajul, distrugându-i făgașele normale ale devenirii. Scriitorul prezintă, așadar, în aceeași manieră naturalistă, un caz patologic tipic, reușind să întocmească o adevărată fișă clinică, în care notațiile simptomelor fiziologice sunt unele medicale: *„chip îngrozit", „părul vâlvoi", „mâinile încleștate", „gura plină de o spumă roșcată", „scuipa și râdea cu hohot", „începu să cânte popește".* Prin estomparea granițelor dintre fantastic și real, prin ingeniozitatea introspecției psihologice și prin încercarea de a defini coordonatele subconștientului, ale structurilor abisale, Caragiale este creatorul unei nuvele cu o structură narativă incitantă, generatoare de împrejurări și de evenimente stranii, derivate sau nu dintr-o mitologie autohtonă a fantasmelor, ca formă de manifestare a unui tulburător univers situat în umbra greu sondabilă a realității.

I.3. Hanul ca loc al pierzaniei

La Caragiale și mai ales la Slavici asistăm la un joc între real și ireal în care obsesiile subconștiente, predispoziția spre superstiție și confuzia întreținută de o vreme potrivnică creează și întrețin impresia supranaturalului: un subconștient apăsat de *„banii agonisiți pe nedrept",* la Slavici și un personaj atras de farmecul feminin real al hangiței, la Caragiale.

Hanul din nuvela ***Moara cu noroc*** (1881), aparținând lui Ioan Slavici, este un loc al violenței, al crimei și al pierzaniei. Situată la răspântie de drumuri, un spațiu geografic strategic, în care *„locurile sunt rele",* iar drumeții simt nevoia unui popas, moara își pierduse funcționalitatea inițială, devenind han *„Și fiindcă aici se opresc toți drumeții, încetul cu încetul s-a făcut bătătură înaintea morii și, oarecum pe nesimțite, moara a încetat a mai măcina...a rămas părăsită, cu lopețile rupte și cu acoperământul ciuruit de vremurile ce trecuseră peste dânsul"*.[8] Aici la cârciumă se mută Ghiță, un cizmar modest, care renunță la viața liniștită, dar marcată de lipsuri materiale și arendează hanul cu scopul de a-și schimba condiția socială prin acumularea unor venituri substanțiale.

Atât ca moară- simbol tradițional, ca și roată a scurgerii vremii și al unei lumi perisabile, mișcătoare- cât și în calitate de cârciumă- loc geometric al tuturor întâlnirilor, previzibile și imprevizibile, adică tot o imagine a lumii, tot un microcosmos, noul topos situat la răscrucea drumurilor face din familia cârciumarului, dincolo de tribulațiile ei concrete, o paradigmă în mic a societății. Cele întâmplate la ***Moara cu noroc*** pot fi citite ca o parabolă, chiar transpusă în termenii unei poetici realiste. Reiterând în alți termeni, istoria exemplară a lui Adam asupra căruia maleficul și-a exercitat fascinația, ***Moara cu noroc*** surprinde un eșec arhetipal al omului, într-un străvechi scenariu întipărit dincolo de conștiință, în clar-obscurul unui orizont abisal. Ghiță reprezintă procesul de distrugere a sufletului prin patima avariției, care îl transformă treptat dintr-un om cinstit într-un ucigaș. Rolul modelării malefice îi revine lui Lică Sămădăul, de aceea Ghiță îi spune: *„Tu nu ești om Lică, ci diavol!"*, iar Lică recunoaște: *„Tu ești om cinstit Ghiță și am făcut din tine om vinovat"*. Este de fapt drama lui Faust, eroul lui Goethe, care este ispitit de Mefistofel spre a-și însuși conceptul de „carpe diem" sau *„Clipă, stai, ești atât de*

[8] I. Slavici, *Moara cu noroc*, Editura Herra, Pitești, 2009, p. 11

frumoasă!"(***Faust***), dar şi suferinţa Luceafărului născută din refuzul Demiurgului de a-i da lui Hyperion posibilitatea să trăiască *„o oră de iubire"*. Dimensiunea moralizatoare este conţinută în îndemnul de a nu cădea în patima avariţiei dat de soacra lui Ghiţă încă din incipitul nuvelei: *„Omul să fie mulţumit cu sărăcia sa, căci, dacă e vorba, nu bogăţia, ci liniştea colibei tale te face fericit"*. Valoarea religioasă o regăsim în cuvintele pline de înţelepciune, pe care bătrâna nu întâmplător le repetă: *„Gând bun să ne dea Dumnezeu în tot ceasul!"*, fiindcă gândul cel bun vine de la înger, iar ispita gândului rău de la demon şi are încă la început forma sugerată a dictonului *„Timpul este bani"*.

La început Ghiţă ia decizia de a se muta la han din dragoste pentru familie: *„Din dragoste pentru dânsa şi pentru copii venise la Moara cu noroc"*. El constată că pe măsură ce averea sa creşte, se înstrăinează de Ana şi ar vrea să retrăiască bucuria pe care o simţea odinioară, când o privea, fiindcă inima îi era *„plină de amărăciune"*. Treptat această iubire, care-i lumina sufletul, este înlocuită de o ură împotriva duşmanului său Lică, care se amesteca cu obrăznicie în viaţa lui. Această ură îi întunecă mintea mai ales, după ce este dus şi anchetat de comisar, fiindcă a fost prădat arendaşul. De aceea cât este arestat el, se gândeşte să se răzbune: *„Te crezi tu mai rău decât mine! Să vedem! Te duc la spânzurătoare chiar dac-ar trebui să merg si eu de hăţ cu tine"*. Destinul lui Ghiţă este tragic. El va plăti scump neascultarea cuvintelor soacrei, dar mai ales faptul că trăieşte în absenţa divinităţii. Duminica el şi Ana stau la han, în timp ce soacra pleacă la biserică. Consecinţele vieţii fără Dumnezeu sunt dezastruoase. Pedeapsa vine în mod semnificativ de Paşti. Ghiţă şi Ana vor muri, hanul va fi incendiat, Lică şi ai lui vor fi pedepsiţi, copiii vor rămâne orfani, ca o împlinire a unui verset din Psaltire: *„şi urma lui de pe pământ o va şterge".*

Setea de îmbogăţire va avea consecinţe nefaste asupra împătimiţilor. Hanul este locul în care Ghiţă îşi împlineşte un vis, dar şi spaţiul în care îşi pierde liniştea sub influenţa malefică a lui Lică Sămădăul. Finalul nuvelei are rol moralizator, toţi cei robiţi de păcat sfârşesc tragic, iar hanul, ca loc al pierzaniei, este mistuit de flăcări: *„Luni pe la prânz, focul era stins cu desăvârşire şi zidurile afumate stăteau părăsite, privind cu tristeţe la ziua senină şi înveselitoare…Din toate celelalte nu se alesese decât praful şi cenuşa".*[9]

I.4. Hanul- topos al intersectării destinelor

Mihail Sadoveanu a abordat cu generozitate în creaţia sa motivul hanului, prezent în numeroase opere, pe parcursul a mai multor secole. Hanul, moara, crâşma, iarmarocul sunt locuri specifice literaturii sadoveniene, în care eroii retrăiesc întâmplări de demult, cele mai multe hotărâtoare pentru destinul personajelor. Spre deosebire de Slavici şi Caragiale, Sadoveanu conferă conotaţii pozitive hanului, care devine un spaţiu benefic creaţiei, un mediu care prilejuieşte confesiunea şi pune în valoare talentul de povestitor, dar şi o adevărată cetate ale cărei ziduri ocrotitoare au valoarea simbolică a graniţelor dintre lumea reală şi cea a istorisirii.

De la începutul activităţii sale literare, Sadoveanu manifestă o predilecţie artistică faţă de lumea pestriţă a hanului. În perioada uceniciei literare apare volumul ***Crâşma lui***

[9] *Ibidem*, p. 190

Moş Precu (1904) ce reconstituie un spaţiu al vitalităţii nesfârşite, urmat de nuvela ***Hanul boului*** (inclusă în volumul ***Povestiri***- 1904), în care observăm reminiscenţe din opera ***La hanul lui Mânjoală*** a lui I. L. Caragiale, căruia îi este caracteristic misterul psihologic, predominantă fiind sugestia de atmosferă. Aventura şi nostalgia unui flăcău care demult, în treacăt, a avut o relaţie cu femeia hangiului se constituie într-o povestire în care, pe lângă rara poetizare a unui aspect banal al naturii, găsim *„o profundă melancolie sugestivă în faţa soartei lucrurilor omeneşti, care toate dispar”*[10].

O atmosferă cu caracter eroic menţionăm în ***Povestea cu Petrişor***, unde acţiunea se petrece tot la han. Petrişor Damian, omul de încredere al boierului de la Cornul Caprei, vine la hangiţa Aniţa cu o misiune delicată din partea stăpânului său, care a auzit de frumuseţea ei. Petrişor e un beţiv guraliv, încât lumea de la han află repede ce caută el acolo. Sunt şi dintre acei care-l pun în gardă contra bărbatului Aniţei, ungurul Moroş, despre care se spune că ar fi un vrăjitor.

De la fereastra unui han povestitorul din schiţa ***Un ţipăt*** asistă la drama unui fierar a cărui soţie necredincioasă este surprinsă, urmărită şi ucisă. Sadoveanu descrie o odaie întunecoasă şi rece, cei *„doi salcâmi din coasta de miazănoapte a hanului”*[11] ce foşneau *„jalnic, încet, aşa cum foşnesc seara copacii pe morminte”*, o atmosferă apăsătoare, de aşteptare, de premoniţie a unei întâmplări tragice.

Un han simbolic, ca şi cel al Ancuţei -constată criticul Nicolae Manolescu- este hanul lui Gorăscu Haraman din ***Şoimii***, unde drumeţii ce se nimeresc spun poveşti. Nerăbdarea de a povesti şi de a auzi poveşti este de neînchipuit, tăcerea pare o pedeapsă: *„Prietene drumeţe* [*exclama hangiul*]*, dacă ştii, nu ne pedepsi, spune ca să ne izbăveşti de neştiinţă”*[12].

Motivul hanului este prezentat şi în culegerea ***Bordeienii şi alte povestiri***, în ciclul ***Cocostârcul albastru (Hanul lui Colţun)***, unde regăsim o istorisire despre badea Isac, ciudatul hangiu, care trecuse *„prin zburdălniciile tinereţilor”*[13]. La han sunt găzduiţi şi Kesarion Breb cu servilul său Constantin (***Creanga de aur***) care călătoresc spre minunăţiile Egiptului. Înainte de a se îngriji pe sine, slujitorul lui Breb îşi rânduieşte *„catârii şi asinii în grajd”*. La o masă din lemn de chiparos, *„la umbra boltei de viţă”*, se aduc bucate pentru drumeţi. Taifasul lent, anecdota jovială, zâmbetul echivoc devin pretexte de filozofare. Pentru a-şi câştiga bunăvoinţa, hangiul se vaietă: *„Trăim aici, stăpâne, o viaţă umilită, pe când, fără îndoială, domnia ta vii de la Bizanţ...”*.[14]

Însă centrul operei lui Mihail Sadoveanu rămâne ***Hanu Ancuţei*** (1928). În ***Istoria literaturii române de la origini până în prezent*** G. Călinescu subliniază că: *„**Hanu Ancuţei** este capodopera idilicului jovial şi a subtilităţii barbare...Esenţială este starea de*

[10] Garabet Ibrăileanu, *Scriitori români. M. Sadoveanu,* editura Litera, Chişinău, 1997, p. 77
[11] *Ibidem*, p. 42
[12] Apud. Nicolae Manolescu, *Sadoveanu sau Utopia cărţii*, Editura Minerva, Bucureşti, 1993, p. 60
[13] Mihail Sadoveanu, *Bordeienii şi alte povestiri*, Editura Cartea Românească, 1934, Bucureşti, p. 8
[14] Mihail Sadoveanu, *Creanga de aur*, Editura Mihail Sadoveanu, Bucureşti, 2015, p. 37

fericire material înfăptuită de oaspeți. Ei trăiesc la modul Canaanului, ospătând numai cu carne friptă și bând vin după o rânduială cerând inițiere"[15].

În seria celor nouă povestiri, hanul pare a avea o existență infinită, cele două Ancuțe asigurându-i continuitatea: *„Iar Ancuța cea tânără, tot ca mă-sa de sprâncenată și de vicleană, umbla ca un spiriduș încolo și încoace, rumănă la obraji, cu catrința-n brâu și cu mânecile suflecate: împărțea vin și mâncări, râsete și vorbe bune".*[16]

Adoptând formula narativă a ancadramentului, Sadoveanu surprinde în rama volumului imaginea hanului, un spațiu ocrotitor ca o cetate, cu ziduri groase și porți ferecate, în cuprinsul căruia *„se puteau oploși oameni, vite și căruțe și nici habar n-aveau despre partea hoților…"* Hanul devine un topos mitic care unește povești și destine umane, un spațiu ce unifică două timpuri: cel al povestirii și cel povestit. Călătorii sosiți la han spun întâmplări auzite sau trăite, punându-și în lumină talentul de povestitor: *„Într-o toamnă aurie am auzit multe povești la Hanu Ancuței"*. Elementele fabuloase apar la tot pasul: *„Când am văzut întâi balaurul…grăi cu liniște moș Leonte, eram așa, flăcău trecut de douăzeci de ani și părintele meu mă învăța meșteșugul lui, căci și el a fost zodier și vraci care nu se mai află pe lume".*[17] (***Balaurul***)

Așezat pe malul Moldovei, la răscruce de drumuri, hanul rezonează la trăirile povestitorilor *„Îl simțise și hanul – căci se înfioară prea lung"*, ridicându-se la rang de *suprapersonaj* care planează asupra indivizilor, atrăgându-i sau respingându-i. Hanul este locul istorisirilor, al unei desfășurări care admite fabulosul, miticul, convenția, jocul imprevizibilului și al unui inextricabil farmec al celor care celebrează la han: *„taberele de cară nu se mai istoveau, lăutarii cântau fără oprire,...cădeau doborâți de trudă și de vin... și la focuri oamenii și meșterii frigeau hârtane de berbeci".*[18]

Acesta este un nucleu, un model de viață românească, o cetate ideală a lui Platon în variantă moldavă. *„Nu era han, era cetate... Avea niște ziduri groase de ici până colo, și niște porți ferecate, cum n-am văzut de zilele mele..."*[19], care limitează lumea realului de lumea imaginarului. Unicitatea acestui spațiu este dată de caracterul trainic al zidurilor și al porților, de dulceața vinului, de voia bună creată aici, de ochii negri ai hangiței și de *„lumea bună care cearcă vinul nou"*. Insistența asupra comparației hanului cu o cetate nu trebuie să creeze impresia unui spațiu închis, deoarece era *„pace în țară și între oameni bună-voire"*, iar sfaturile întemeiate *„încă de pe vremea Ancuței celei de demult"* sunt deschise și ele oricui; aflând că negustorul este *„un om căruia îi plac tovărășiile"*, cei de la han îl invită imediat la focul lor.

Intrarea în han are sensul pătrunderii într-un spațiu și timp fabulos al povestirii și al nașterii ei continue. Se poate vorbi de ambivalența spațiului deschis/închis și real/mitic deopotrivă, care include prezentul, trecutul și viitorul, un topos care închide în sine o

[15] George Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Editura Semne, București, 2003, p. 552
[16] Mihail Sadoveanu, *Hanu Ancuței*, Editura Mihail Sadoveanu, București, 2014, p. 9
[17] *Ibidem*, p. 62
[18] *Ibidem*, p. 9
[19] *Ibidem*, p. 8

lume, un univers, o istorie cu toate credinţele, tradiţiile, superstiţiile, eresurile, frământările şi valurile ei ce au bântuit o ţară întreagă.

În concluzie, hanul este un spaţiu al poveştilor, al petrecerilor, precum şi unul al amintirilor, e loc de popas, de anulare a timpului, unde se întâmplă majoritatea faptelor memorabile, cronotopul unei ţări întregi adunat între zidurile groase, văzute drept un simbol al permanenţei.

Bibliografie selectivă:

CARAGIALE, Ion, Luca, *La Hanul lui Mânjoală*, Editura Litera, Bucureşti, 2011.
CARAGIALE, Ion, Luca, *Nuvele şi povestiri*, Editura Andreas, Bucureşti, 2013.
SADOVEANU, Mihail, *Hanu Ancuţei*, Editura Mihail Sadoveanu, Bucureşti, 2014.
SADOVEANU, Mihail, *Crâşma lui Moş Precu şi alte câteva povestiri*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1934.
SADOVEANU, Mihail, *Bordeienii şi alte povestiri*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1934.
SADOVEANU, Mihail, *Anii de ucenicie*, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, Bucureşti, 1958.
SADOVEANU, Mihail, *Creanga de aur*, Editura Mihail Sadoveanu, Bucureşti, 2015.
SLAVICI, Ioan, *Moara cu noroc*, Editura Herra, Piteşti, 2009.

Bibliografie critică:

BACHELARD, Gaston, *Poetica spaţiului*, Editura Paralela 45, Piteşti, 2005.
BĂILEŞTEANU, Fănuş, *Introducere în opera lui M. Sadoveanu*, Editura Minerva, Bucureşti, 1977.
BERNEA, Ernest, *Spaţiu, timp şi cauzalitate la poporul român*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2005.
CĂLINESCU, George, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Editura Semne, Bucureşti, 2003.
IBRĂILEANU, Garabet, *Scriitori români. M. Sadoveanu,* editura Litera, Chişinău, 1997.
MANOLESCU, Nicolae, *Sadoveanu sau Utopia cărţii*, Editura Minerva, Bucureşti, 1993.
VLAD, Ion, *Cărţile lui Mihail Sadoveanu*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1981.

THE INFLUENCES OF OTHER LANGUAGES ON THE ROMANIAN LANGUAGE

Octavia MOISIL
PhD. Candidate, UMFST Târgu Mureș
Gabriela Szabo (Voșloban)
PhD. Candidate, UMFST Târgu Mureș

Abstract: Borrowing as an external factor is an important means of vocabulary enrichment. As for the Romanian lexicon, a major importance in its formation is represented by the influence of English and French. These foreign words, taken from other languages and included in the Romanian vocabulary, are adapted to the language systems.
Some words entered the Romanian language directly (through direct contact between peoples with different languages; orally) or indirectly (through books or in writing in general, having a religious or bookish character). These loans were possible due to various factors, among which we can identify the geographical space around the Romanian territory, various relations between people.

Keywords: borrowing, influence french, influence english, vocabulary enrichment, language systems

Împrumuturile existente în vocabularul românesc din limba franceză, engleză, italiană, germană, rusă, latina

Împrumuturile lexicale sunt mult mai numeroase în limba română decât cele semantice. Ca mijloc extern de îmbogățire a vocabularului, împrumutul este un factor extern, o consecință de ordin lingvistic a unor factori de ordin extralingvistic. Acestea sunt favorizate de câțiva factori dintre care enumerăm: vecinătatea geografică, amestecul de populație (sau conviețuirea), relațiile de ordin politic, economic și cultural dintre popoare. Cuvintele împrumutate, luate din alte limbi sunt în mod normal adaptate la sistemul fonetic și morfologic al limbii receptoare. Unele cuvinte au pătruns în limba română pe cale directă (prin contactul nemijlocit dintre popoare cu limbi diferite; pe cale orală) sau pe cale indirectă (prin cărți sau în scris în general, având un caracter cult sau livresc).

O importanță majoră în cadrul lexicului limbii române este reprezentată de influența limbii franceze și engleze.

Cuvintele împrumutate înseamnă împrumuturile din alte limbi (denumite și influențe străine) care au pătruns în limbă după momentul în care limba română a devenit un idiom romanic de sine stătător.

Prin împrumuturi din alte limbi înțelegem cuvinte și expresii rezultate din influențele istorice, de vecinătate și de contact istoric prelungit, consecință a conviețuirii noastre împreună cu alte popoare.

Influențele străine în limba română s-au făcut pe două căi:

- cale directă (orală), prin contactul cu vorbitorii de limbă *slavă*, *maghiară*, *turcă*, *greacă* și care formează împrumuturile lexicale vechi
- cale indirectă (cultă sau savantă), prin preluarea unor cuvinte din limba latină literară sau din limbile moderne (denumite

neologisme): *franceză, italiană, germană, engleză, engleză americană, rusă* și care formează împrumuturile lexicale neologice

Influența franceză

Începând cu secolul al XIX-lea, limba franceză va exercita una dintre cele mai puternice influențe moderne asupra limbii noastre. Grație ei, vocabularul limbii române se modernizează în toate domeniile ei materiale și spirituale cu câteva mii de cuvinte. Influența franceză s-a manifestat la început, în secolul al XVIII-lea, prin intermediul fanarioților și al rușilor, dar influența devine directă si mai profundă în primele decenii ale secolului al XIX-lea odată cu venirea unor emigranți francezi și plecarea unor tineri români, din familii înstărite, la studii la Paris. Pe lângă acestea în 1775, domnitorul Alexandru Ipsilanti a reorganizat învățământul în Țara Românească după modelul francez și a introdus în școală limba franceză ca limbă obligatorie. Traducerile din limba franceză, relațiile de ordin politic, economic și mai ales cultural fac ca influența franceză să se manifeste din plin asupra limbii române atât în domeniul vocabularului, cât și în cel al frazeologiei. Aceste împrumuturi s-au făcut atât pe cale orală, cât și pe cale scrisă, iar unele sunt împrumuturi directe pe când altele sunt calculi sau imitații după modelele franțuzești corespunzătoare:

- substantive: *abajur, abandon, abator, abces, acompaniament, agrafă, antet, arcadă, baraj, ascetism, automobil, baricadă, bibelou, biberon, bijuterie, binoclu, blazon, bufet, bufon, cabină, calorifer, camee, camelie, camuflaj, cancan, capă, capișon, caravană, carieră, careu, carton, coincidență* etc.;
- adjective: *abisal, absolutist, adept, agasant, altruist, arogant, blond, capital, cochet, coloidal, colonial, compatibil* etc.;
- verbe: *aborda, acorda, acosta, actualiza, ajusta, asambla, bascula, blaza, cambra, camufla, capitona, captura, caracteriza, casa, cataloga, coexista, comanda, complica* etc.

Unitățile frazeologice:

- împrumuturi directe: *artist liric, bal mascat, critic literar, director general, decret guvernamental, jurnal de bord, monolog interior, tonus muscular* etc.;
- calcuri: apă de toaletă (după fr. *eau de toilette*), câmp de bătaie (după fr. *champ de bataille*), focar de infecție (după fr. *foyer d'infection*), turn de fildeș (după fr. *tour d'ivoire*), a pierde din vedere (*perdre de vue*), a se da în spectacol *(se donner en spectacle*).

Unii termeni au ieșit din uz deoarece erau inutili, nu răspundeau unor necesități, iar alții s-au dovedit a fi de prisos, motiv pentru care au primit numele de barbarisme, dar, cu toate aceste, trebuie remarcat încă o dată că numărul nelogismelor de proveniență franceză din limba română este uriaș.

Influența engleză

Încă din secolul al XIX-lea, limba română a început să împrumute o serie de neologisme englezești, pe cale indirectă la început, prin limba franceză, germană sau rusă, mai

apoi în mod direct, la sfârșitul secolului XX-lea, odată cu dezvoltarea tehnologiei. Totuși, Groza Liviu[1] nu exclude probabilitatea împrumutului direct din engleză britanică mai ales a termenilor referitori la viața mondenă (*bridge, club, dandy, five o'clock, garden-party, hight-life, whist* etc.), dar și terminologia sportivă care cuprinde cel mai mare număr de neologisme împrumutate din limba engleză: *baschet, volei, fotbal, șut, henț, ofsaid, meci, gol, handicap, hambal, golf, ring, volei* etc.

Influența engleză este foarte pronunțată în limba română actuală (nu doar în limba română, ci și în celelalte limbi europene), realizându-se printr-o preluare masivă de elemente lexicale sau atribuire de noi sensuri unor cuvinte deja existente, de diferite categorii de vorbitori. Factorii care au dus la această preluare masivă ar fi puternica dezvoltare tehnologică din ultimele decenii, mai ales a informaticii, dar și globalizarea accelerată a economiei ce au dus la un vocabular internaționalizat (mai ales cel specializat). Desigur, îmbogățirea vocabularului cu termeni noi este un fapt normal, dar importul de prea multe neologisme poate crea dificultăți în comunicare, dar și alterarea limbii, fapt care a fost criticat vehement de oamenii de cultură și cercetători. Totuși, Adina Dragomirescu consideră că această îngrijorare a împrumuturilor din engleză a fost și cu ani în urmă referitor la împrumuturile din limba franceză, dar nu trebuie combătută fără motiv „invazia de anglicisme" deoarece limba va alege ce cuvinte vor rămâne din cele împrumutatea, dând exemplu selecția dintre cuvintele împrumutate din limba franceză în secolul XVII-lea și al XIX-lea sau dispariția lexicului limbii de lemn din perioada comunistă.[2]

Termenul de *anglicism* este foarte răspândit în lingvistica românească și a făcut parte din preocupările multor cercetători, fiind definit în diferite lucrări: potrivit DEX, anglicismul reprezintă „o expresie specifică limbii engleze, cuvânt de origine engleză împrumutat, fără necesitate, de o altă limbă şi neintegrat în aceasta";[3] Mioara Avram susține că *anglicismul este un tip de străinism sau xenism, care nu se restrânge la împrumuturile neadaptate şi/ sau inutile şi este definit ca: unitate lingvistică (nu numai cuvânt, ci şi formant, expresie frazeologică, sens sau construcţie gramaticală) şi chiar tip de pronunţare sau/ şi de scriere (inclusiv de punctuaţie) de origine engleză, indiferent de varietatea teritorială a englezei, deci inclusiv din engleza americană, nu doar din cea britanică.*[4]

Direct din engleză (inclusiv din engleza americană sau din engleză și franceză) au fost împrumutați termeni (numeroase substantive) din diverse domenii precum:

- vestimentație: *bluejeans, blugi, trencicot, trenci, trening*;
- gastronomie și denumiri comerciale de băuturi: *biftec, bacon, brandy, coca-cola, cheeseburger, chips, cornflakes, fanta, fast-food, gin, grepfrut, hamburger, hotdog, ketchup, popcorn, sandviș*;
- economie, comerț, industrie, politică și viața socială în general: *bluf, board, boss, bodyguard, brand, broker, business, businessman, card, dealer, dispecer, discount, gentleman, holding, joint, job, lady, manager, management, marketing, motel, shop, staff, summit, supermarket, trend, weekend;*

[1] Liviu Groza, *Elemente de lexicologie*, București, Editura Universității din București, 2012, p. 168.
[2] Adina Dragomirescu, Alexandru Nicolae, *101 greșeli de lexic și semantică*, București, Editura Humanitas, 2011, p. 53.
[3] https://dexonline.ro/definitie/anglicism (consultat 15/06/2022).
[4] Mioara Avram, *Anglicismele în limba română*, București, Editura Academiei Române, 1997, p. 11.

- muzică, artă, spectacole, divertisment, comunicarea cu publicul: *blues, design, designer, hardrock, heavymetal, hit, hobby, jazz, mass-media, remake, slogan, rock-and-roll, science-fiction, show, slow, star, talk-show, thriller, twist, western, speaker;*
- electronică, electrotehnică, telecomunicații: *bit, brainstorming, C.D.-player, computer, chat, stick, dispaly, desktop, e-mail, exit, fax, implementa, laptop, online, offline, pager, radar, scana, scanner, soft, site, walkie-talkie;*
- terminologia sportivă: *aut, baschet, baseball, bowling, box, corner, dribling, fairplay, fault, finiș, fotbal, ghem, gol, golf, golgheter, henț, hochei, meci, ofsaid, penalti, rugbi, scor, set, start, suporter, șut, tenis, upercut*;
- realități ale culturii materiale nord-americane: *bungalow, cowboy, tobogan etc.*

S-a constatat că mulți termeni sunt neasimilați fonetic și morfologic la structura limbii române, nefiind înregistrați în lucrările lexicografice românești: *cover, look, target.* Adriana Ichim-Stoichițoiu realizează o delimitare precisă între anglicisme (cuvinte în curs de asimilare): *supermarket, racket, master etc.* și xenisme[5] (cuvinte neadaptate, numite și barbarisme): *cash, jogging, show, summit, trend* etc.

Influența engleză este puternică în limba română, dar are anumite limitări față de lexicul latino-roman. Se poate observa incapacitatea limbii române de a asimila verbe sau adjective deoarece în limba engleză marcile lor flexionare nu diferă de cele ale substantivului. Astfel, cuvinte ca *dispay, hit, joint, show* care sunt și verbe și substantive în același timp în limba engleză, în română nu pot fi încadrate decât la substantivele neutre.

Totuși există o concurență între termenii englezești adoptați de curând și termenii românești sinonimi; asemenea termeni se grupează în perechi sinonimice și se pare că preferința vorbitorilor este aceea de a utiliza cuvintele englezești: *brandy*- coniac, *star*- vedetă, *banner*- steag, *staff*- personal, *trainer*- antrenor, *job*- serviciu, *design*- desen, *manager*- administrator, *business*- afacere. Răspândirea și generalizarea în limbă a unor termeni neologici depinde de preocupările vorbitorilor, de nivelul de cultură și de educație al acestora, motive pentru care anumite categorii de vorbitori manifestă o preferință pentru anumiți termeni; de exemplu, cei care sunt familiarizați cu folosirea calculatorului au tendința de a utiliza chiar și în vorbirea zilnică termeni precum *procesa, procesare, scanare*; cei care folosesc mai puțin acest instrument vor utiliza termenii: *prelucra, prelucrare, copiere.*

În ceea ce privește pronunțarea și scrierea termenilor împrumutați din limba engleză se poate observa că multe neologisme se scriu și se pronunță ca în limba de origine (*base-ball, bowlling, cowboy, design*) alții se scriu în română aproximativ cum se pronunță în engleză (*aut, miting, finiș, dispecer*) sau s-au adaptat scrierii și pronunțării românești (*blugi, fotbal, volei, gol, henț, șut* etc.).

Aceste influențe majore au fost urmate și de preluarea cuvintelor din limba italiană sau germană sau rusă.

[5]Adriana Ichim-Stoichițoiu, *Vocabularul limbii române actuale: dinamică, influență, creativitate*, București, Editura All, 2011, p. 24.

Influența italiană

Și limba italiană are un aport important în procesul de *modernizare, internaționalizare și relatinizare a vocabularului românesc*[6] contribuind la schimbarea fizionomiei lexicale a limbii noastre prin neologismele ce au fost asimilate începând cu secolele al XVII-lea și al XVIII-lea. Epoca fanariotă este perioada în care vor pătrunde în limba noastră cele mai multe italienisme prin intermediul limbii neogreceşti sau prin filieră austro-ungară în Transilvania.

Dintre cărturarii influențați de limba și cultura italiană, se remarcă în secolul al XIX-lea și al XX-lea Gheorghe Aaschi, Ion Heliade Hădulescu, Cezar Bolliac, Nicolae Filimon, Alexandru Odobescu și Geoge Călinescu ce fac posibilă asimilarea unei serii de neologisme în mod direct.

O parte dintre italienismele din limba română aparțin terminologiei muzicale (având un caracter internațional): *allegretto, alto, arpegiu, andante, adagio, chitară, crescendo, duet, flaut, flautist, piano, tenor, allegro, solo, trio, solfegiu, vivace* etc. altele domeniului economic și financiar (pe care le-am împrumutat și prin intermediul limbii neogreceşti) *acont, agenție, bancă, bilanț, casier, contabil, fisc, gira, liră, scont, scadent* etc. dar se regăsesc și în alte domeniii precum arhitectură, medicină, politică, sport, marină, alimentație etc. (*ancoră, basorelief, oncologie, reumatism, rizoto, spaghete, reumatism, traumă, stindard etc.).*

Influența germană

Regional, dar și la nivelul limbii literare, s-a exercitat influența germană, mai accentuată fiind în Transilvania. Șvabii din Banat, sașii din Transilvania, nemții stabiliți la noi ca negustori, mineri sau industriași, contactul cu civilizația apuseană din Austria, dar și influența exercitată prin intermediul cărților lasă urme vizibile asupra lexicului neologic al limbii noastre (secolul al XI-lea și secolul al XVIII-lea).

Influența germană s-a făcut simțită în multe domenii și a lăsat urme serioase mai ales în terminologia tehnico-științifică: *bliț, boiler, bomfaier, bormașină, cocs, electrobuz, electrocar, foraiber, gater, rolă, șaibă, șină, ștecăr, holșurub duză, matriță, diesel* etc.

Relațiile economice din provinciile istorice românești au făcut ca numeroși termeni din diferite domenii precum alimentație, îmbrăcăminte, diverse meserii și industrii să se generalizeze în română (*cartof, chiflă, chelner, crenvușt, ghips, halbă, țiglă, șvaițer, ofițer, parizer, griș, hingher, jet, roabă, șanț, toacă* etc.). Alți termeni de proveniență germană au ieșit din uz (*băncuță*- monedă de mică valoare, clavir, creițar, sfanț) sau au doar circulație regională (*becher*- brutar, *farbăr*- vopsitor, *laibăr*- vestă, *șnaidăr*- croitor, *șustăr*- pantofar etc.), dar sunt și termeni care au devenit populari sau familiari: *fraier, gheșeft, mișmaș, șmecher, șnaps*. O altă observație referitoare la termenii împrumutați din germană este că mulți dintre acestea sunt cuvinte compuse (*laitmotiv, glaspapir, bildugsroman, rucsac, abțibild* etc.) în timp ce alții au rădăcini de origine latină (*adresant, agentură, corectură, dictat, laborant, repetent, recenzent, aprioric, unicat* etc.).

[6] Theodor Hristea (coord.), *Sinteze de limba română* (ediția a treia revăzută și din nou îmbogățită), București, Editura Albatros 1984, p. 57.

Influența rusă

Influența rusă, a rusei moderne, s-a făcut aproape exclusiv pe cale scrisă, prin traduceri, după 23 august 1944. Împrumuturile de cuvinte sunt mai puțin numeroase decât calcurile lingvistice (ce implică adoptarea unui sens nou sau copierea unei structuri lexicale sau frazeologice). Cuvintele din limba rusă care au fost asimilate rapid și perfect în limba română sunt cele care conțineau elemente formative de origine latină sau aveau rădăcini latine ori erau termeni internaționali (ex: *sputnic, procuratură, activist, agregat, cursant, dezinformare* etc.*)*. La fel ca în cazul influenței germane, și printre împrumuturile din rusă există cuvinte compuse: *fotocameră, agrotehnică, inginer-mecanic, hidroagregat.*

Este necesar să precizăm faptul că o parte dintre împrumuturi pot avea etimologie multiplă: ruso-franceză, ruso-engleză etc. Pe lângă ușoara relatinizare a vocabularului românesc, o altă consecință a influenței ruse a fost consolidarea fondului de elemente internaționale.

Influența latinei savante

Începând cu secolele al XVII-lea șial XVIII-lea, un număr mic de termeni neologici de origine latino-romanică au pătruns în limba română prin limbile poloneză, rusă și neogreacă. Find un număr mic, ne vom îndrepta atenția spre înfluențele mai importante și moderne. Prima dintre aceste influențe este cea a latinei savante, ale cărei începuturi sunt legate de activitatea cronicarilor și sunt plasate în secolul al XVII-lea. Mai apoi, datorită reprezentanților Școlii Ardelene și curentului latinist, vocabularul limbii române se va îmbogăți cu un număr considerabil de neologisme din latină luate direct pe cale livrească.

Este necesară o diferențiere între aceste cuvinte împrumutate din limba latină și cele moștenite din aceeași limbă, care au suferit modificări din punct de vedere fonetic și semantic. Un exemplu în acest sens este cuvântul *clarus* care a fost moștenit și a devenit *chiar,* iar a doua oară, a fost împrumutat ca neologism în secolul al XIX-lea și a devenit *clar,* alt exemplu îl constitue cuvântul *directus* care a fost moștenit ca *drept* apoi împrumutat pe cale savantă ca *direct.* Acest fenomen poartă numele de *dublet etimologic*, prima formă este moștenită, iar a doua împrumutată (*bătrân-veteran; femeie-familie; scară-scală* etc.). Unele neologisme se explică exclusiv prin latină: *adagiu, adnota, biblie, picior, premiu, uzufruct, traduce, insulă, cabalin, elibera, omite, pictură, colocviu, probă, rege* etc. dar, în foarte multe cazuri, trebuie admisă o etimologie dublă precum latino-franceză, latino-italiană, latino-germană, existând situații în care un neologism se poate explica la nivel formal prin latină și la nivel semantic, prin franceză.

Odată cu adoptarea numeroaselor împrumuturi latino-romanice (unele derivate sau compuse), s-au asimilat în limba română afixe derivative neologice precum: *ante-, anti-, -bil, -ență, -ifica, in-, inter, -ism, -ist, -itate, -iza* etc. dar și elemente de compunere savantă ca *aero-, algo-, antropo-, filo-, dermo-, eco-, fito-, hidro-, -ită, lipo-, metro-, -om, -patie* etc.

Concluzii

Împrumuturile lexicale neologice sau neologismele formează fondul lexical neologic, prin care înțelegem cuvintele împrumutate pe cale indirectă și care au contribuit la modernizarea vocabularului limbii române. Fondul lexical neologic al limbii române este bogat și are o origine variată. Cele mai mari contribuții la constituirea acestui fond lexical sunt din: latina savantă, italiană, franceză, engleză, germană și rusă.

Odată cu perioada modernă, Europa de est reia legăturile culturale și științifice cu civilizația occidentală. Spațiul românesc începe să se conecteze din ce în ce mai profund la focarele de civilizație și la centrele de înflorire științifică, literară din Franța, Italia și Germania. Conectarea la acest spațiu cultural în care circulau idei noi și moderne s-a făcut și prin preluarea termenilor folosiți în respectivele culturi. Astfel, peste straturile lexicale vechi, descrise anterior, a apărut un nou strat lexical, cunoscut sub denumirea de *neologisme***.** Ceea ce trebuie remarcat este că odată cu reconectarea spațiului românesc la civilizația occidentală, a fost reluat procesul de apropiere a limbii noastre de celelalte limbi romanice, în special *franceză* și *italiană*. Prin acest nou strat lexical, vocabularul limbii române primește un stoc masiv de termeni, care vor conduce la o realitate evidentă până în zilele noastre: o bună parte din lexicul limbii române este comun cu cel al limbilor franceză și italiană.

Se poate spune că neologismele nu pot lipsi din lexicul unei limbi, deoarece reprezintă o dovadă vie a evoluției acelei comunități lingvistice. O măsură care se impune este ca neologismele să fie folosite în funcție de anumiți indicatori, pentru că utilizarea lor abuzivă, fără a ține seama de situația de comunicare, de interlocutor, de context etc. poate crea situații neplăcute. Astfel, fiecare comunitate trebuie să lupte pentru apărarea și cultivarea limbii sale prin crearea de cuvinte noi cu mijloace interne și prin preluarea unor cuvinte din alte limbi, care pot fi integrate cu ușurință în sistemul său de organizare și funcționare.

Influențele asupra limbii române sunt foarte diversificate, fapt care explică eterogenitatea vocabularului românesc, dar aceste influențe nu au alterat esența latină a limbii române, în schimb au influențat fizionomia lexicală a acesteia asigurându-i un loc aparte între idiomurile neolatine. Reluând contactele cu lumea occidentală (după aproximativ 1000 de ani), limba română s-a îmbogățit cu un număr considerabil de neologisme, fiind foarte receptivă la schimbări ceea ce face din ea o limbă modernă.

Pe lângă cuvinte din franceză și italiană, o serie de termeni au fost împrumutați și din *germană, engleză* și *rusă*. Iată câteva astfel de exemple:

- împrumuturi din franceză: *persoană, facil, dificil*
- împrumuturi din italiană: *operă, bancă, solfegiu*
- împrumuturi din germană: *bliț, rucsac, laitmotiv*
- împrumuturi din engleză: *start, fotbal, handicap*
- împrumuturi din engleză americană: *motel, computer, radar*
- împrumuturi din rusă: *agreat, dezinformație, combinat*

În ceea ce privește termenul *neologism,* trebuie făcute câteva precizări. Mulți specialiști s-au pronunțat pe această temă și o parte dintre aceștia precum Alexandra Cuniță,[7]

[7] Alexandra Cuniță, Coman Lupu (edt), *Neologie, neologism, concepte*, București, Editura Universității București, 2015, p. 24.

Florica Dimitrescu, Coman Lupu, consideră că această noțiune este destul de vagă deoarece înglobează atât împrumuturile vechi, cât și imprumuturile noi, pun pe același plan împrumuturi făcute acum 100-200 de ani cu împrumuturi recente, toate lexemele împrumutate fiind considerate neologisme. Cercetătorii folosesc formula de *cuvinte recente* tocmai pentru a sublinia delimitarea cronologică dintre acestea. Cristian Moroianu propune o clasificare atât din perspectivă diacronică cât și sincronică a neologismelor:

- Cuvinte noi – populare sau culte indiferent de origine sau apartenența stilistică;
- Neologisme (invechite, moderne, recente).[8]

Bibliographical References:

- Avram, Mioara, *Anglicismele în limba română*, București, Editura Academiei Române, 1997
- Dragomirescu, Adina, Alexandru Nicolae, *101 greșeli de lexic și semantică*, București, Editura Humanitas, 2011
- Groza, Liviu, *Elemente de lexicologie*, București, Editura Universității din București, 2012
- Hristea Theodor (coord.), *Sinteze de limba română* (ediția a treia revăzută și din nou îmbogățită), București, Editura Albatros 1984
- Stoichițoiu, Adriana Ichim, *Vocabularul limbii române actuale: dinamică, influență, creativitate*, București, Editura All, 2011

Site-ography:

- https://dexonline.ro/definitie/anglicism (consultat 15/09/2022).

[8] *Ibidem*, p. 66.

ELEMENTS SPECIFIC TO MELANCHOLIC

Carmen Daniela BERINȚAN
PhD Candidate, Universitatea Tehnica din Cluj Napoca, Centrul Universitar de Nord Baia Mare

Abstract : This article traces some elements of the melancholic man who feels the passage of time and the change of nature in a specil way .He knows that he is transient, feels the approach of death and he is doomed to pass. That is why he becomes melancholic. The man is attracted to nature, but also separatedfrom it. He is an eternal wanderer and this person is constantly waiting.

Keywords: *melancholy, nature, solitude, pain, sadness*

Melancolia a străbătut veacurile însoţind fiinţa umană şi nu există om care să nu fi simţit cel puţin o sigură dată în viaţa lui aburii subtili şi amăgitori ai melancoliei. Ea este legată de existenţa omului, deoarece el a căutat mereu să fie fericit, iar fericirea a fost pusă de cele mai multe ori în relaţie cu un loc, cu un obiect şi cu alte fiinţe umane ori cu o anumită perioadă a vieţii. Pentru a putea porni în înţelegerea melancolicului e necesar să pricepem ce sunt emoţiile şi sentimentele. Emoţia este reacţie afectivă complexă a unui individ, de intensitate mijlocie, în general bruscă şi momentană, însoţită de tulburări fiziologice; stare de excitaţie mentală sau impuls interior direcţionat către un obiect definit, cu impact psihologic şi comportamental, care se însoţeşte cu manifestări vegetative şi este caracterizată ca fenomen tranzitoriu.[1] Emoţiile sunt aspecte importante pentru bunăstarea noastră.

Cele patru emoţii de bază sunt: fericirea, tristeţea, furia, dezgustul, teama, surprinderea/ uimirea. Sentimentul este un proces, o stare , o atitudine, o manifestare specific umană, mai durabil şi mai complex decât emoţia, care exprimă atitudinea omului faţă de alte fiinţe, faţă de obiecte şi fenomene sau faţă de sine însuşi.[2]

S-a observat o legătură strânsă între melancolie şi genialitate şi între melancolie şi creativitate. Dacă estetica este ştiinţa care studiază legile frumosului natural sau artistic şi exprimarea sa în artă, ansamblul de probleme referitoare la esenţa artei, la raporturile acesteia cu realitate, atunci sentimentul melancoliei a marcat modul în care fiinţa umană priveşte natura, se raportează la ea sau se inspiră din aceasta şi nu în ultimul rând modul în care omului melancolic i se activează zone ale fiinţei ce au o componentă artistică, creativă. Melancolicii sunt creativi, omul în suferinţă doreşte să îşi exprime sentimentele, vrea ca toată lumea să îi cunoască tristeţea. Pe de altă parte, melancolicul îşi ascunde durerea în artă sau se poate vindeca prin creaţie, se poate salva de la sinucidere. Desigur că ne referim la acel aspect al melancoliei care nu este neapărat patologic, ci acea melancolie care survine în urma pierderii iubirii sau acea melancolie ce cuprinde fiinţa umană în faţa unui peisaj.

[1] Dicționar explicativ ilustrat al limbii române, Editura Arc, Editura Gunivas, Chișinău, 2007, p 649
[2] Dicționar explicativ ilustrat al limbii române, Editura Arc, Editura Gunivas, Chișinău, 200,7 p 1779

Percepţia asupra naturii, dar şi asupra vieţii se schimbă în momentul în care intervine melancolia. Pentru a fi melancolic, omul fie trăieşte o experienţă traumatizantă, o pierdere, fie are o predispoziţie interioară, pe care şi-o poate canaliza sau înspre creativitate, sau înspre o pierdere de sine, o sustragerea din viaţă. De asemenea, fiinţa umană simte melancolie atunci când priveşte un peisaj. Pentru poeţii romantici, însingurarea şi nefericirea contribuie la actul creaţiei. Suferinţa cauzată de melancolie poate genera atât nebunia, cât şi geniul. Omul se retrage în această starea, fiindcă ea devine o oglindă în care se reflectă dorinţa de a se iubi pe sine, de a se accepta aşa cum este. Se pare că e o încântare să te abandonezi mrejelor melancoliei, melancolicul pierde nopţi fără să doarmă, stând singur în contemplaţie şi meditaţie. Omul poate să se nască melancolic, să aibă un temperament melancolic, să prefere singurătatea şi liniştea, să adore să privească un peisaj ore întregi, să contemple marea sau bolta cerească, să trăiască stări de reverie când zăreşte un izvor ce străbate o poiană. De asemenea, el devine melancolic în urma unor întâmplări care îi marchează existenţa.

Omul simplu, omul comun, cel care îşi construieşte o viaţă, respectă normele sociale, are valori, aspiraţii, trăieşte, uneori, stări care îi sunt oarecum străine. O pierdere îi poate provoca sentimentul tristeţii. Această pierdere poate fi resimţită, mai întâi, într-un mod acut, cu dispariţii şi reveniri ale tristeţii, iar mai apoi, această pierdere poate să devină cronică. În acest moment, fiinţa umană poate să treacă pragul tristeţii şi să resimtă un sentiment mai profund, deranjant, însă nu într-o aşa măsură, încât să schimbe echilibrul vieţii. Astfel, o pierdere poate fi un pretext al melancoliei. Dar şi aceste pierderi pot să aibă diferite grade în declanşarea melancoliei în funcţie de importanţa pierderii pentru omul care trece prin această experienţă. Pierderea persoanei iubite declanşează melancolia, iar aceasta poate să aibă grade diferite ca intensitate: îndrăgostitul se poate retrage în natură şi îşi revarsă suferinţa în mijlocul acesteia, natura fiind un topos al alinării; în altă situaţie, îndrăgostitul simte mult mai puternic pierderea persoanei iubite, iar trăirile lui sunt însoţite de o durere resimţită atât la nivel fizic, cât şi la nivel afectiv.

Dacă melancolia este starea, sentimentul, boala, melancolicul este cel care o duce cu sine în existenţa sa. Fiinţa umană este extrem de complexă, evoluţia sa de-a lungul timpului aducând mari transformări atât pe plan fizic, cât si pe plan intelectual, dar şi în ceea ce priveşte relaţia cu lumea şi cu sine. Melancolicul se retrage din lume şi are o predispoziţie înspre epuizare şi îşi ignoră rolul în societate. Acesta se retrage în sine, în singurătate şi realizează că propriul eu este pierdut. Melancolicul se pierde pe sine: „ obiectul pierdut sunt eu''[3]. Omul devine melancolic atunci când se confruntă cu o intensă criză interioară, el necunoscând ataraxia.

O persoană este melancolică atunci când este apatică, acră, tristă, morocănoasă, singuratică, iritată sau într-o continuă stare de agitaţie. Acesta este încătuşat într-o trăire care nu-l lasă să fie mulţumit cu sine. Depresivul este învăluit într-un chip magic, subit şi permanent, el fiind cuprins de tristeţe, teamă, grijă, angoasă, lehamite faţă de viaţă. Imaginea fizică a melancolicului exprimă măcinarea intensă a sufletului: „ Ea usucă

[3] Robert Burton, ,, Anatomia melancoliei'', Editura Herald, Bucureşti, 2016, p 7

oasele, duce ochii în fundul capului, oamenii devin palizi şi cu carnea flască, chipurile lor sunt încruntate, privirile lipsite de expresivitate, frunţile ridate, obrajii scofâlciţi.'' [4] Pentru omul cuprins de melancolie nu există mulţumire în acestă viaţă, totul e strâmb şi imperfect, totul e goană după vânt.

Melancolicul se simte priponit în acelaşi loc, viaţa înaintează odios, iar lumea îl dezgustă. El e tăcut, împietrit, nemişcat: „ La fel a făcut şi împăratul Hadrian când şi-a jelit iubitul, pe Antinous; Hercule, când l-a plâns pe Hylas; Orfeu pe Euridice; David pe Absalom; [...] Niobe pe cei paisprezece copii ai ei, jelindu-le moartea atât de tare, încât poeţii ar fi născocit că s-ar fi prefăcut într-o stâncă, împietrită de cumplita şi neostoita ei durere.''[5]

Melancolicii au predispoziţie pentru singurătate. Burton identifică două cauze ce au legătură cu această preferinţă a depresivilor pentru solitudine: prima ar fi suferinţa pe care ei o resimt mereu, iar a doua ar fi cufundarea în natura: „ Le face plăcere să fie în preajma curgerilor şi a întinderilor de apă, în locuri pustii, să se plimbe singuri în mijlocul livezilor, în grădini, prin parcuri retrase, alei ascunse de privirea celorlalţi, pe drumuri lăturalnice, se feresc de compania celorlalţi.''[6] Omul cuprins de melancolie devine letargic, fără energie, fără voinţă**,** iar suferinţa creează o stafidire a eului.

Melancolia are un timp al ei, o curgere proprie diferită de timpul cronologic**.** Mişcările melancolicului sunt mişcările celui care merge pe un drum al crucii. Atunci când eşti depresiv, eşti în contact cu grozăvia propriei vieţi. „ Când eşti depresiv, trecutul şi prezentul sunt absorbite cu totul în clipa prezentă, ca în lumea unui copil de trei ani. Nu-ţi poţi aminti- cel puţin , nu limpede- o vreme în care te simţeai bine; şi, cu siguranţă, nu-ţi poţi imagina un viitor în care o să te simţi mai bine.''[7] Melancolicul pierde o idee despre sine, un rol, o persoană. Fiinţa melancolică are o condiţie aparte, aceea a suspendatului. Acesta nu vrea neapărat să moară, dar nici nu vrea cu tot dinadinsul să trăiască. El se află într-un continuu flirt cu moartea. El se simte vremelnic, doarme prost, trăieşte o iritabilitate feroce, nu percepe niciun strop de fericire şi uită cum e să vrei să trăieşti. „ Asemenea naşterii unui copil, depresia e o durere atât de mare, încât e atemporală.''[8] Melancolicul se simte golit de sine, nu se recunoaşte, are senzaţia că în locul său e o altă persoană: „ Mi-e dor de Laura, căreia i-ar fi plăcut grozav, azi, să-şi pună costumul de baie, să zacă la soare şi să se uite la cerul albastru, albastru! A fost smulsă din mine de o vrăjitoare rea şi înlocuită cu o fată oribilă.''[9] Speranţa lipseşte în totalitate, iar disperarea e o modalitate lentă de a muri. Melancolicul vorbeşte de undeva din trecut, vocile trecutului se întorc ca nişte voci ale morţilor şi însoţesc omul melancolic în declinul său**.** El e omul realmente inteligent, deoarece nu neagă mizeria condiţiei sale. Melancolicul trăieşte într-o spaimă continuă, nedefinită şi dureroasă, el îşi duce existenţa într-o continuă angoasă faţă de ceva necunoscut.

[4] Idem, ibidem, p 66
[5] Idem, ibidem, p 138
[6] Robert Burton, „ Anatomia melancoliei'', Editura Herald, Bucureşti, 2016 p 159
[7] Andrew Solomon, „ Demonul amiezii: o anatomie a depresiei'', Editura Humanitas, Bucureşti, 2014, p 69
[8] Idem, ibidem, p 101
[9] Andrew Solomon, „ Demonul amiezii: o anatomie a depresiei'', Editura Humanitas, Bucureşti, 2014, p 117

Omul melancolic trăiește legătura cu natura din prin două atitudini diferite: prin una îl cheamă, prin alta îl respinge. Melancolicul privește depărtarea și se lasă purtat de acesta. El este încremenit fizic, dar e în mișcare sufletește, emoțional. În aceste momente, el înțelege că natura e veșnic schimbătoare, că e instabilă. Contemplarea presupune, atât o privire în exterior, cât și o coborâre în sine. Privind natura, ființa umană își vede propriul drum. Melancolicul simte față de natură o iubire bizară, fiindcă el o percepe ca pe ceva apropiat, ceva ce îl inhibă și îl ispitește, dar, în final, părăsește acel ceva**.** Acesta privește în zare, în depărtare, zărește peisajul, îl contemplă de la distanță. Melancolicul contemplă peisajul fără cuvinte, se abandonează muțeniei și refuză logosul care ar întrerupe reveria.

Melancolicul are experiența agoniei și a morții, moartea e o prezență veșnică și tulburătoare, iar viața pare a fi prizoniera morții. Sentimentul morții apare când vitalul a suferit un dezechilibru .Fiind melancolic, omul este condamnat la solitudine. El se poate simți singur pe lume sau poate să simtă singurătatea lumii.[10] Omul melancolic este aruncat și suspendat în lume, el fiind un inadaptat. Melancolicul este întors spre sine însuși, e indiferent la aspectele exterioare ale lumii, e chinuit de neputințele sale, fără a fi capabil să iasă din drama lăuntrică. El trăiește într-o lume părăsită care e iremediabil abandonată. Melancolicul e prada favorită a Satanei, trăsătura lui principală fiind mohoreala, întunecarea chipului și a spiritului. Omul melancolic își pierde identitatea devenind un Eu fără nume și fără chip. „ Când melancolia e afară și bate, casa mea nu mă apără și ușa se deschide. Când melancolia se închide împreună cu mine, zidurile se strâng și ușile vor fi zăvorâte pentru totdeauna.''[11] Melancolicul se află într-un labirint în care rătăcește. El nu progresează: „ Rătăcire nesigură; întemnițare sau claustrare: iată condiția pe care o întreagă condiție astrologică i-o rezervă melancolicului, celui a cărui naștere fusese marcată de influxul lui Saturn.''[12] Melancolicii sunt izolați într-o închisoare în care se află într-o rătăcire eternă. Melancolicul trăiește într-o celulă strâmtă sau într-un spațiu fără margini. Melancolia e o modificare intervenită în structura obiectivității temporale, melancolicul e incapabil să prevadă un viitor si, astfel, i se surpă și fundamentul prezentului și îi lipsește speranța.

Melancolicul are o mimică ștearsă, o motricitate încleiată și este mereu căzut pe gânduri. Melancolicul este un rătăcitor, e un om care crede că este damnat la o nemurire ce îi este potrivnică, fiindcă, pe lângă faptul că se simte vinovat și posedat de forțe pe care el nu le poate controla, el e convins că nu poate să moară. Așadar, omul melancolic este anxios, e agitat, se consideră damnat și posedat, are tentative sinucigașe și mutilări voluntare, este ipohondru.

Ideea melancolicului rătăcitor, a alienatului care rătăcește mereu fără a găsi alinarea, are la bază un mit și anume povestea lui Cartaphilus. El nu este un vagabond, ci un om rămas în viață de pe vremea Patimilor Mântuitorului.[13] . El se află într-o continua expectață. El este un Cartaphilus damnat la o eternă așteptare. Cartaphilus este

[10] Idem, ibidem, p 47
[11] Jean Starobinski, ,, Melancolie, nostalgie, ironie'', Editura Meridiane, București, 1993, p 9
[12] Idem, ibidem , p 11
[13] Jean Starobinski, ,, Melancolie, nostalgie, ironie'', Editura Meridiane, București, 1993, p 77

nemuritor, fapt dobândit prin atitudinea pe care a avut-o față de Isus**.** Melancolicul așteaptă și el ceva, nu știe exact ce, fiindcă spaima de trecut și nesiguranța în fața viitorului, nu-l lasă să se bucure de present.

El trăiește într-o așteptare continuă, este paralizat într-un prezent pe care nu și-l dorește. Acest personaj era portarul pretoriului lui Pilat din Pont. Cum evreii îl împingeau afară pe Isus din pretoriu, portarul l-a lovit și i-a spus rânjind să meargă mai iute. Isus l-a privit cu asprime și i-a spus că el merge mai repede, dar ca el, portarul, o să aștepte până când se va întoarce.[14] De atunci, Cartaphilus trăiește în așteptare. El e purtătorul întregii ambivalențe a sacrului: l-a văzut pe Mântuitor, dar l-a lovit, a fost botezat, dar acest act sacru nu a putut anula mânia lui Isus împotriva sa. Tristețea și lacrimile lui sunt proiecția melancoliei credincioșilor. Așa cum Cartaphilus e nemuritor și asteaptă a doua venire a Mântuitorului, fără să știe dacă va fi iertat sau nu, melancolicul e „nemuritor" în suferința lui, în tristețea sa, în neadaptarea lui.

Melancolicul e un dezorientat. El nu are un punct fix spre care se îndreaptă. Acesta rătăcește fără a avea un scop cunoscut, e rănit în străfundul subiectivității sale de o realitate exterioară insuportabilă și se simte pierdut într-un spațiu nelimitat. Aflându-se sub semnul lui Satur, melancolicul va fi atins sau de nebunie sau de spectrul genialității. Melancolicul e captiv. El nu mai are un regat care să-i aparțină, e ținut prizonier în tainițele melancoliei. Aflat într-o rătăcire nesigură, el e întemnițat și claustrat, este imobilizat de reverie, zdrobit de oboseală, legat de o pedeapsă fără sfârșit: e damnat între claustrare și agorafobie. Doborât de condiția sa, acesta nu se poate raporta la viitor, însă vede cum i se surpă fundamental prezentul.

Melancolicul trăiește într-o durere permanentă „Mă simt de parcă am murit de câteva săptămâni, dar corpul meu încă n-a descoperit asta"[15]

Bibliografie:

Burton, Robert, ,, Anatomia melancoliei'', Editura Herald, București, 2016
Dicționar explicativ ilustrat al limbii române, Editura Arc, Editura Gunivas, Chișinău, 2007
Solomon, Andrew, ,,Demonul amiezii", Ed. Humanitas, București, 2014
Starobinski, Jean, ,, Melancolie, nostalgie, ironie'', Editura Meridiane, București, 1993

[14] Idem, ibidem, pag 78
[15] Andrew Solomon, Demonul amiezii, Ed. Humanitas, București, 2014, pag 196

FEMALE IDENTITIES IN ROMANIAN LITERATURE LEADING TO 2000s FEMALE TYPOLOGIES

Anamaria - Laura CIOCAN (BÂZU)
PhD Student, UMFST Târgu Mureș

Abstract: The current paper aims to come across different feminine identities that belong to 2000s Romanian prose, having as starting point a meticulous research of the theoretical studies, drawing attention to different dimensions from writings belonging to authors from 1848 until 2000 in order to observe the evolution of the female character and to conclude with a delimitation regarding the 2000s female typologies.

Keywords: identities, 2000s Romanian prose, female character, female typologies

Personajul feminin, noțiunea care a reprezentat întotdeauna un subiect de anvergură și abordat de către anumiți scriitori de-a lungul timpului, nu ar fi fost un filon complet și complex fără o reprezentare foarte bună în literatura universală și, bineînțeles, și română. Acest personaj, considerat dintotdeauna o enigmă a creației divine, este greu de definit, reprezentând totodată nemărginirea și instigând la o cercetare asiduă pentru a o putea delimita.

Această construcție identitară analizată de-a lungul timpului din multiple perspective a fost uneori o figură secundară atât în literatura universală cât și cea română, secundară figurii de gen masculin, alteori figură principală, schimbându-se astfel abordarea, însă mereu un personaj dificil de conturat. La fel ca în literatura universală și în literatura română mentalitatea patriarhală se regăsește în majoritatea scrierilor încă de la începuturi; subiectele precum violența domestică în spațiul românesc, analiza identitară feminină în cultura română, identificarea particularităților rolurilor de gen sunt subiecte abordate în nenumărate rânduri cu intenția de a afla instrumentele prin care femeile au putut și ar putea fi ajutate să ajungă la acel *empowerment* feminin atât de dezbătut și susținut în prezent.

Diferența dintre a crea personajul masculin în comparație cu cel feminin în trecut era evidențiată cu foarte mult timp în urmă, Garabet Ibrăileanu sintetizând „Mai greu reușesc scriitorii să creeze tipuri de femei decât de bărbați. Nu există în literatură tipuri de femei așa de vii, care să sară din pagină și să capete o individualitate de sine stătătoare ca Don Quijote, Tartuffe, Père Goriot, Levin etc. Și e firesc. Femeia e mai puțin individualizată în natură decât bărbatul. S-a zis, exagerat, desigur, că femeia nu e individ, ci specia. Acest deficit de individualitate din realitate se oglindește și în literatură – în <<oglinda vieții>> –, și de aceea femeile din romane nu sunt tot atât de individualizate ca bărbații. Într-un roman, o femeie e o nuanță a feminității; un bărbat este mai mult decât o nuanță, este un aspect bine determinat al umanității. Apoi, într-un roman, o femeie e mai întotdeauna mai mult ființa de sex femeiesc, pe când bărbatul apare în atâtea

ipostaze: om politic, clubman, vânător, artist(...)”[1]. Această judecată generală cu privire la personajele genului epic reflectă stereotipii care încă mai persistă chiar şi după o perioadă de timp atât de îndelungată.

Studiile cu privire la abordarea personajelor feminine în literatura română sunt variate şi la fel de variate sunt şi concluziile acestora, dacă ne raportăm la relaţia dintre cultură şi societate. Raportarea la această conexiune reliefează literatura ca o cale prin care se transmit valori, comportamente, atitudini, modele. Raymond Williams a fost printre iniţiatorii studiilor culturale cu o nouă abordare a relaţiei cultură - societate: „Cultura este ordinară, nu are nimic special: aceasta este realitatea. Fiecare societate are forma ei, scopurile ei proprii, sensul ei. Fiecare societate exprimă toate acestea prin intermediul instituţiilor, al artei şi al procesului educativ. Crearea societăţii se face prin descoperirea sensurilor şi direcţiilor comune, iar dezvoltarea ei reprezintă o analiză constantă şi un amendament sub presiunile experienţei, contactului şi descoperirii, astfel dezvoltându-se. Societatea în dezvoltare este acolo, însă, cu toate acestea, ea se conturează individual în mintea fiecăruia. Închegarea minţii se raportează la început la procesul încet de reţinere a formelor, scopurilor şi sensurilor, astfel încât munca, observarea şi comunicarea să fie posibile. Apoi, la fel de importantă este testarea acestora prin trăire, experimentare, crearea de noi observaţii, comparaţii şi sensuri.”[2]

Luând în considerare contextul în care o anumită operă a fost creată, categoric vor fi delimitate mai multe tipologii feminine specifice acelei perioade literare, acelei perioade culturale cu trăsăturile tipice societăţii în care acel scriitor trăieşte. Funcţia socială a literaturii influenţează formarea individului din punct de vedere cultural, afectiv şi intelectual. Complexitatea portretului literar al femeii se construieşte prin raportarea la aspectele reale ale feminităţii în cadrul vieţii sociale şi private.

Încă din cele mai îndepărtate timpuri, din antichitate, s-a pornit de la ideea ca masculinitatea să fie reprezentant al puterii „... nu trebuie uitat că Grecia este o societate de bărbaţi al căror misoginism se exercită împotriva gineceelor încă de la începutul democraţiei ateniene (secolul VI î.Hr.) cu o violenţă ale cărei urme le aflăm în Epistolele Sfântului Pavel şi în predicile Părinţilor Bisericii”[3], urmând ca în Evul Mediu importanţa feminităţii să fie limitată doar la scopul de a procrea, iar în secolul XX să se poată vorbi despre un progres al emancipării femeilor chiar dacă nu s-a ajuns la înlăturarea inegalităţii de gen.

---

[1] Garabet Ibrăileanu *apud* Mircea Vasilescu, în cap. *Personajele feminine în literatura română: interpretări, percepţii, stereotipuri* în *Stereotipuri feminine în cultura română*, Editura Rao, Bucureşti, 2015, p. 13.

[2] Raymond Williams, *Resources of Hope: Culture, Democracy, Socialism*, London: Verso, 1989, p. 4 (orig. „Culture is ordinary: that is the first fact. Every human society has its own shape, its own purposes, its own meanings. Every human society expresses these, in institutions, and in arts and learning. Te making of a society is the finding of common meanings and directions, and its growth is an active debate and amendment under the pressures of experience, contact, and discovery, writing themselves into the land. Te growing society is there, yet it is also made and remade in every individual mind. Te making of a mind is, first, the slow learning of shapes, purposes, and meanings, so that work, observation and communication are possible. Then, second, but equal in importance, is the testing of these in experience, the making of new observations, comparisons, and meanings.”, traducerea ne aparţine).

[3] Dominique Paquet, *Frumuseţea - o istorie a eternului feminin*, Editura Univers, 2007, pp. 18-19.

Perspectiva literară în ceea ce priveşte identitatea feminină înseamnă „pe de o parte, a analiza prezenţa figurii feminine în ansamblul tradiţiei literare româneşti, iar pe de alta, a delimita două posibile traiectorii ale discursului: cea care surprinde **personajul feminin** ca **obiect** al reprezentării şi cea care analizează personajul feminin ca **subiect** al scrierii literare”[1]. Aceste două direcţii presupun o cercetare destul de amplă având la dispoziţie anumite lucrări care abordează figura feminină.

Cu toate acestea, lucrarea de faţă îşi propune ca în acest capitol să se analizeze particularităţile reprezentării identitare feminine în literatura română având în vedere şi evoluţia feminismului în societate de-a lungul anilor.

Pentru delimitarea ipostazelor feminine emblematice apelăm la metoda comparatistă şi avem la bază arhetipurile; pentru a putea înţelege într-adevăr personajul feminin în literatură trebuie să percepem imaginea femeii în realitatea vieţii, deoarce acesta este punctul de plecare în multele scrieri de-a lungul veacurilor descoperind „elementele stereotipe şi recurente (patterns) - capabile să orienteze, să ordoneze, să structureze, sub un numitor comun, o multitudine de aspecte convergente”[2].

De la începuturi, figurile feminine abordate în foarte multe opere universale se regăsesc printre figurile mitice precum cea a fecioarei (*Antigona* - Sofocle), a menadei (Bacantele - Euripide), a curtezanei (*Epopeea lui Ghilgameş*), a femeii pasionale, a aventurierei şi ele sunt o adevărată apariţie în majoritatea operelor, însă figurile care domină sunt cele ale curtezanei şi ale fecioarei, acestea fiind cele mai râvnite. Totuşi, ulterior se face loc unor tipologii noi, în funcţie de societate şi perioada culturală.

Având în vedere faptul că ficţiunea şi realitatea se contopesc în spaţiul literaturii, o clasificare a stărilor de femeie ne este redată de Aurora Martin astfel „*Dictionnaire des types et caracteres litteraires*[3] defineşte personajele feminine în funcţie de etapele de dezvoltare şi de locul ocupat în familie - copilul, ingenua, mama - de raportarea la un bărbat - muza, confidenta, amanta, întreţinuta, geloasa, femeia fatală, femeia ca sprijin pentru arivist - de poziţia socială - servitoarea, sclava, prostituata - sau de plasarea ei în spaţiul fantastic, spaţiu în care este investită cu valori pozitive - prinţesa - sau negative - vrăjitoarea”[4]. Aceste stări reprezintă nişte trăsături ample în creionarea unui personaj literar raportat la stereotipurile tradiţionale de gen şi nu reprezintă o tipologie de caractere; femeia ocupă diferite poziţii, însă se regăseşte dependentă faţă de bărbaţi în majoritatea cazurilor.

Personajul feminin apare în toate genurile literare (liric, epic, dramatic), sub diferite forme, fiecare identificându-se într-o zeiţă sau mai multe care acţionează ca nişte forţe interne. Aurora Martin evidenţiază definiţia personalităţii feminine ca fiind „pe de o parte între acţiunea internă a arhetipurilor de divinităţi feminine şi acţiunea

[1] Aurora Martin, *Reprezentare identitară feminină în cultura română*, Ed. Pro Universitaria, Ed. a 2-a revizuită, Bucureşti, 2018, p. 22.
[2] Adrian Marino, *Comparatism şi teoria literaturii*, traducere de Mihai Ungureanu, Editura Polirom, Iaşi, 1998, p. 142.
[3] Claude Aziza, Claude Olivieri, Robert Sctrick, *Dictionnaire des types et caracteres litteraires*, Éditions Fernand Nathan, 1978.
[4] Aurora Martin, *op.cit.*, p. 35.

externă a stereotipurilor culturale, pe de altă parte, prin stabilirea de raporturi”[1]. Autoarea consideră că în interiorul unei femei se regăseşte una din cele trei categorii de zeiţe (fecioare, vulnerabile şi alchimice) sau în cazul femeilor complexe poate exista un conflict între categoriile de zeiţe reprezentându-se astfel o metaforă a diferitelor aspecte ale conflictelor interne, femeia având factorul decizional asupra aspectului de sine pe care doreşte să îl exprime şi când anume. *Zeiţele fecioare* (Artemis, Atena şi Estia în mitologia greacă) sunt caracterizate ca fiind independente, nu se lasă victimizate şi nu suferă, gândesc logic şi se concentrează; *zeiţele vulnerabile* (Hera, Demetra şi Persefona) constituie forma tradiţională a soţiei, mamei şi fiicei la care apare nevoia de apartenenţă şi de legătură, ceea ce determină vulnerabilitate - orice femeie se regăseşte într-un anumit punct într-una dintre aceste zeiţe; *zeiţele alchimice* (Afrodita) sunt irezistibile, puternice, senzuale, seducătoare, fără a se simţi victime în relaţiile cu bărbaţii - acest tip de femei este văzut sub forma prostituatei în cultura patriarhală deoarece nu se supune modelelor sociale de moralitate fiind astfel proscrisă.[2]

Am dorit să consemnăm aceste clasificări (să le numim astfel) deoarece ele vor fi relevante în analiza personajului feminin literar, trăsăturile tipologiilor de zeităţi menţionate în studiul Aurorei Martin ajutându-ne din punctul de vedere al arhetipurilor care se regăsesc la nivelul subconştientului colectiv şi care se transmit din generaţie în generaţie.

Dacă înainte de secolul al XIX-lea femininul reprezenta mai mult o noţiune abstractă în literatura românească, ei bine, începând cu perioada paşoptistă personajul feminin capătă un contur mai pregnant,[3] doamna B. din proza lui Negruzzi *O alergare de cai* fiind o apariţie remarcabilă, la fel şi domniţa Ruxanda din *Alexandru Lăpuşneanul* sau doamna Chiajna a lui Alexandru Odobescu, continuatorul lui Costache Negruzzi. Chera Duduca (curtezana din *Ciocoii vechi şi noi*) sau Sia Comănăşteanu (*Viaţa la ţară* - Duiliu Zamfirescu) sunt alte două exemple de personaje feminine remarcabile. Evoluţia culturii din această perioadă sincronizează într-o anumită măsură literatura română cu cea occidentală, lăsând în urmă o generaţie de scriitori, istorici, critici şi oameni politici - toţi figuri importante cu opere la fel de reprezentative.

Mai târziu, feminitatea în schimbare se remarcă în operele lui Slavici unde descoperim tânăra care doreşte să se aşeze la casa ei (Sanda din *Scormon*, Ileana din *La Crucea din sat*, Marta din *Gura satului*, Simina din *Pădureanca*, Persida - fata Marei din *Mara*) sau femeia tânără pentru care iubirea nu mai reprezintă un început (Ana din *Moara cu noroc*, Sevasta din *O viaţă pierdută*). Aceste schimbări sunt semnul modernităţii scriitorilor care permit tot mai mult accesul personajelor feminine pe scena literară.

Începutul secolului al XX-lea ne suprinde cu roluri esenţiale atribuite doamnelor prin romanele Hortensiei Papadat-Bengescu, ale lui Liviu Rebreanu care marchează o

[1] Ibidem, p. 38.
[2] Ibidem, pp. 38-41.
[3] O abordare a personajului feminin în istoria românilor înainte de paşoptism şi schimbările care au avut loc ulterior sunt redate şi de Sultana Craia în *Îngeri, demoni şi muieri*, Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1999, pp. 9-14.

nouă fază a realismului românesc modern, ale lui Camil Petrescu, Mircea Eliade, Anton Holban, Mihail Sebastian - generaţia romanului de analiză, care experimentează. Curentele literare apărute şi dezvoltate în Europa sunt ulterior asimiliate şi de literatura română, încercarea de sincronizare fiind una constantă. Boom-ul literar din perioada interbelică (deoarece mai sunt şi multe alte nume de autori care au creat opere cu personaje memorabile, precum Mihail Sadoveanu, Felix Aderca, Gib Mihăiescu, George Călinescu, Henriette Yvonne Stahl, Cella Serghi ş.a.) se ridică la nivelul european prin extinderea abordării tematice (cu mediile sociale diverse şi problematici complexe), autenticitate, efervescenţă spirituală. Această perioadă este atât de complexă deoarece nu s-a mai scris atât de divers şi mult şi nu au mai existat alte perioade în care să fie atâtea perspective literare şi atâtea încercări de a depăşi hotarele, de a ne ridica la un alt nivel, dincolo de graniţele ţării noastre, din punct de vedere al actului creator.[1]

Emanciparea femeilor şi lupta acestora pentru mai multe drepturi, libertăţi, au determinat mişcări şi grupări feministe puternice începând cu perioada interbelică, prin urmare personajul feminin literar se caracterizează prin mai multă independenţă (nu este vorba neapărat despre independenţa financiară), identitatea feminină căpătând un contur mai bine definit. În societatea românească Alexandrina Cantacuzino a avut o contribuţie semnificativă prin aceste mişcări şi prin înfiinţarea unor grupări precum *Societatea Ortodoxă Naţională a Femeilor Române*, *Consiliul Naţional al Femeilor din România*, la care se adaugă contribuţia unor asociaţii mai mici cum ar fi *Asociaţiile Feminine Minoritare*, *Societatea Amicele Tinerelor*, *Liga pentru Sufragiu Feminin*, *Asociaţia Solidaritatea*, *Auxiliarul Feminin al F.I.D.A.C.* (Federaţia Interaliată a Foştilor Combatanţi).[2]

În momentul instituirii societăţii comuniste ideea de emancipare a femeii doar s-a pretins într-un mod fals. Întâlnim o promovare a acestei idei în funcţie de interesele de partid şi în funcţie de pretenţiile marxismului - feminismul există, însă compromis în plan simbolic; într-adevăr, pentru a susţine ideea egalităţii de gen, femeia are acces la instrucţie şi acces în cadrul unor organizaţii civice, profesionale şi politice, dar, de fapt, este vorba despre „un război de anexiune şi de domesticire a condiţiei feminine”[3]. Lenin nu prezenta interes în mod expres pentru categoria *femei* ci pentru rolul acestora în uniformizarea claselor. Femeia, pe lângă rolul tradiţional în familie, este acum şi „egală” bărbatului, egalitate care vine prin intermediul unui loc de muncă din care se presupune că vine independenţa acesteia, însă lucrurile nu stau chiar aşa, acum este un cumul între sarcinile clasice şi noile atribuţii specifice locului de muncă. Prin urmare, şi în literatura realist-socialistă personalitatea femeii se conformează acestei ideologii.

Puterea cu care fusese construit personajul feminin în interbelic este redusă în perioada postbelică, încetinindu-se evoluţia acestuia din punctul de vedere al mişcărilor

[1] Ovid S. Crohmălniceanu, *Lit. română între cele două războaie mondiale* (vol. Proza), Editura pentru literatură, 1967, p. 18.
[2] Informaţii din articolul Cameliei Popescu, *Alexandrina Cantacuzino şi mişcarea feministă română*, articol pe https://www.historia.ro/sectiune/portret/articol/alexandrina-cantacuzino-si-miscarea-feminista-romana, accesat în 18.10.2021.
[3] Zoe Petre, *Sexul şi Moartea*, în Lucian Boia (coord.), *Miturile comunismului românesc*, Bucureşti, Ed. Nemira, 1998, p. 259., I, p. 38.

feministe; de fapt, crearea oricărui tip de personaj stă sub semnul politicului, deoarece accentul cade pe formarea omului nou, pe promovarea tezelor marxist-leniniste şi pe adoptarea modelului de dictatură stalinistă. Copiind modelele răsăritene literatura cunoaşte un regres în materie de tematică, abordare. Totul începe să se învârtă în jurul realism-socialismului şi acest lucru se resimte şi în operele literare şi tipologiile personajelor.[1] Cu toate acestea, există câteva romane în care tipologia personajelor are valoare artistică şi pot fi observate trăsături aparte ale câtorva personaje feminine precum Catrina lui Moromete sau Davida din *Cronica de familie*.

În literatura anilor '60, reprezentată de neomodernism, se remarcă unele schimbări cu privire la conţinut dar şi la expresivitatea artistică, diversitatea tematică fiind caracterizată de proză lirică (Geo Bogza sau Zaharia Stancu), realism psihologic (Marin Preda), romanul de analiză (Nicolae Breban sau Augustin Buzura), realismul mitic (Mircea Eliade, Ştefan Bănulescu). Personajele feminine sunt diverse, însă majoritatea cu trăsături care evidenţiază puterea feminină statornică sau în decădere sau femeia în forma ei tradiţională; trăsăturile fizice ale Davidei tinere şi nesfârşită de iubirea şi ura care o consumă pe parcursul romanului din *Cronică de familie* (Petru Dumitriu) sunt esenţiale pentru a caracteriza degradarea acesteia; Uruma din *Pădurea Nebună* (Zaharia Stancu), deşi personaj secundar ea este esenţială figurii masculine din roman, Darie; Matilda din *Cel mai iubit dintre pământeni* (Marin Preda) este unică prin rădăcinile psihologice ale feminităţii schimbătoare, descurcăreaţă şi de o rezistenţă admirabilă ţinând la principiile proprii.

Postmodernismul, caracterizat prin utilizarea ironiei, evidenţierea şi valorificarea banalului, renunţarea la clişee, preferinţa pentru jocurile de limbaj, amestecul genurilor literare, abandonarea stilului ermetic şi impersonal,[2] aşa cum am observat în capitolul anterior dedicat analizei generaţiilor literare, ne surprinde cu tipologii variate - observându-se astfel diversitatea personajelor feminine pe parcursul scrierilor. Spre exemplu, Ana Cumpănaş - Sage din *Femeia în roşu* (Mircea Nedelciu, Adriana Babeţi, Mircea Mihăieş), personaj principal al romanului reprezintă simbolul eternului feminin plin de mister ce emană senzualitate prin frumuseţea ei şi în acelaşi timp forţă a caracterului motiv pentru care cititorul este surprins şi mai mult atunci când aceasta moare; prin intermediul Svetlanei din nuvela *REM* Mircea Cărtărescu reuşeşte să îmbine zona reprezentărilor abstracte cu concretul vieţii, expunând un drum iniţiatic al unui personaj feminin atât pe plan oniric cât şi ludic, aceasta descoperind un altfel de adevăr despre ea şi anume că este un personaj - conştientizarea acestui proces prin tehnicile narative postmoderniste conferind valoare acestei capodopere literare româneşti. Metarealismul generaţiei postmoderniste este continuat şi de nouăzecişti; ce a fost în cadrul valului optzecist o explorare acum se încearcă a deveni o consolidare; evoluţia

[1]Liviu Malița, *Emanciparea femeii în dramaturgia realismului socialist*, http://revisteaua.ro/emanciparea-femeii-in-dramaturgia-realismului-socialist/

[2] Evidențierea trăsăturilor curentului postmodernist - Aliona Grati, *Fenomenul literar postmodernist*, Chișinău, Univeristatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, 2013, pp. 7-20.

ficţiunii este însoţită ulterior de apariţia autoficţiunii (acel compromis între ficţiune şi nonficţiune cum îl consideră Mihai Iovănel).[1]

În perioada postdecembristă optzeciştii continuă să publice şi să suprindă. Spre exemplu, Marta Petreu - cu debutul editorial în 1981 - publică doar texte lirice până prin anii 2000, apoi în 2011 surprinde cu romanul *Acasă, pe Câmpia Armaghedonului*, o cronică de familie şi o imagine a satului ardelenesc din perioada comunistă şi postdecembristă; eroina romanului, Tabita - o scriitoare care revine pe locurile natale după moartea mamei pentru a scrie despre istoria familiei sale - tragedia iubirii şi urii la un loc, este un personaj feminin autentic.[2] Un alter ego al Tabitei este Todora din *Supă de la Miezul nopţii*, roman în care avem reprezentate trei figuri feminine în ipostaza de soţii ale lui Marcu - Maria (Miki) care reprezintă tipologia femeii devotate, Pauline - cocheta desăvârşită şi Todora - pictoriţă talentată provenită din mediul rural, inocentă şi idealistă. Todora - personajul principal - este răzbunată într-un final prin intermediul destinului.[3] De ce este ea personajul cel mai complex dintre cele trei? Tema romanului fiind „incompatibilitatea dintre fiinţe" şi „eşecul în relaţia cu celălalt"[4], personajul Todora este cel mai frământat „Ea se lasă pradă reveriilor idealiste, are un puternic simţ al naturii, al vieţii conectate la cosmic, al miracolului cotidian – din descrierea lucrărilor sale se conturează o viziune de tip expresionist, dramatică, de mare intensitate a trăirii, trecută în culori de o plasticitate ardentă, obsedată în chip semnificativ de figuraţia zborului, aripilor, chipurilor de îngeri –, însă cumva dezinteresată şi neglijentă în afirmarea prezenţei sale publice, înscrise într-o ierarhie valorică recunoscută. Are, şi în comportamentul cotidian, o mentalitate de învins, acţionează cumva aleatoriu, urmând unor impulsuri lăuntrice spontane, ieşite din cuviinţă şi din pravili"[5].

Printre nouăzeciști se numără: Radu Aldulescu (considerat un necunoscut pe scena literară înainte de '90) care îşi face apariţia în 1993 cu romanul *Sonată pentru acordeon*, urmat de *Amantul colivăresei* în 1994; Mircea Daneliuc publică *Marilena şi câteva voluptăţi*, în care ni se prezintă România în decursul unui secol prin intermediul unor destine feminine tulburătoare.

Lista poate continua cu o multitudine de exemple de portrete feminine pentru fiecare perioadă literară. Construcţia identităţii feminine în literatura anilor 2000 poate fi catalogată în funcţie de rolul femeii în societate, astfel redescoperindu-se tipologii vechi în haine noi şi constatându-se în acelaşi timp identităţi feminine literare noi: figura maternă clasică (care face orice pentru familie - imuabilul sacrificiu *sine qua non*) îmbrăcată în hainele societăţii în care trăieşte acum, tipice anilor postdecembrişti - Letiţia care pleacă la muncă în talia pentru un trai mai bun al familiei acesteia (*Fetiţa care se juca de-a Dumnezeu*); figura maternă care trăieşte cu intensitate perioada celor

[1] Mihai Iovănel, *Istoria literaturii române contemporane 1990-2020*, Editura Polirom, Iaşi, 2021, pp. 351-397.
[2] Personajul este foarte bine evidenţiat în abordarea Adinei Dinițoiu, *Evoluția și direcțiile prozei românești după 1990*, Lucrare realizată în cadrul proiectului *"Cultura română şi modele culturale europene - cercetare, sincronizare, durabilitate"*, Editura Muzeul Literaturii Române, pp. 37-41.
[3] Sonia Elvireanu, *Supa de la miezul nopții de Marta Petreu*, Revista „Viața Românească", ediția 3/2018 - https://www.viataromaneasca.eu/revista/2018/03/supa-de-la-miezul-noptii-de-marta-petreu/
[4] Ion Pop, *Marta Petreu la al doilea roman*, în „Steaua", nr. 1/2018, p. 31.
[5] Ibidem, p. 32.

nouă luni de sarcină - redată prin jurnalul cu muzicalitate al Ioanei Nicolaie (*Cerul din burtă*); identitatea soției/iubitei care devine *fostă* - Luminița din *Luminița, mon amour*; figura feminină redată prin intermediul *safismului* - Alex și Kiki din *Legături bolnăvicioase*; eroina de la linia erotică - Andreea din *Băgău*, romanul Ioanei Bradea; figura bunicii ca o a doua mamă - bunica Rădiței în *Fetița care se juca de-a Dumnezeu*; figura femeii nostalgice după comunism - Emilia Apostoae din *Sînt o babă comunistă!*.

Având ca elemente constitutive ale construirii personajelor literaturii 2000 diferitele modalități de oglindire a realității, prisma analitică ne conduce către diversele trăsături caracteristice care evidențiază noutatea structurală în tipologiile feminine pe care le creionăm în urma studiului făcut: de la tânără îndrăgostită fie de un el, fie de o ea, până la figura maternă, de la tânăra cu viziune și scop până la nostalgica bătrână.

Bibliography:

Aziza, Claude, Olivieri, Claude, Sctrick, Robert, *Dictionnaire des types et caracteres litteraires*, Éditions Fernand Nathan, 1978.

Craia, Sultana, *Îngeri, demoni și muieri*, Univers Enciclopedic, București, 1999

Crohmălniceanu, Ovid S., *Lit. română între cele două războaie mondiale* (vol. Proza), Editura pentru literatură, 1967

Dinițoiu, Adina, *Evoluția și direcțiile prozei românești după 1990*, Lucrare realizată în cadrul proiectului *"Cultura română și modele culturale europene - cercetare, sincronizare, durabilitate"*, Editura Muzeul Literaturii Române, 2013

Elvireanu, Sonia, *Supa de la miezul nopții de Marta Petreu*, Revista „Viața Românească", ediția 3/2018 - https://www.viataromaneasca.eu/revista/2018/03/supa-de-la-miezul-noptii-de-marta-petreu/

Grati, Aliona, *Fenomenul literar postmodernist*, Chișinău, Univeristatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă", 2013

Iovănel, Mihai, *Istoria literaturii române contemporane 1990-2020*, Editura Polirom, Iași, 2021

Malița, Liviu, *Emanciparea femeii în dramaturgia realismului socialist*, http://revisteaua.ro/emanciparea-femeii-in-dramaturgia-realismului-socialist/

Marino, Adrian, *Comparatism și teoria literaturii*, traducere de Mihai Ungureanu, Editura Polirom, Iași, 1998

Martin, Aurora, *Reprezentare identitară feminină în cultura română*, Ed. Pro Universitaria, Ed. a 2-a revizuită, București, 2018

Paquet, Dominique, *Frumusețea - o istorie a eternului feminin*, Editura Univers, 2007

Petre, Zoe, *Sexul și Moartea*, în *Miturile comunismului românesc*, Lucian Boia (coord.), București, Ed. Nemira, 1998

Pop, Ion, *Marta Petreu la al doilea roman*, în „Steaua", nr. 1/2018

Popescu, Camelia, *Alexandrina Cantacuzino și mișcarea feministă română*, https://www.historia.ro/sectiune/portret/articol/alexandrina-cantacuzino-si-miscarea-feminista-romana

Vasilescu, Mircea, *Personajele feminine în literatura română: interpretări, percepții, stereotipuri* în *Stereotipuri feminine în cultura română*, Editura Rao, București, 2015

Williams, Raymond, *Resources of Hope: Culture, Democracy, Socialism*, London: Verso, 1989

LES JARDINS DE LUMIERE OU LA DENONCIATION DU FANATISME RELIGIEUX

Monica Diana ROPCIUC
PhD Candidate, *Ştefan cel Mare* University of Suceava

Abstract:

Keywords:

Ce roman d'Amin Maalouf paru en 1991 raconte l'histoire de Mani, un prophète, médecin et artiste de Mésopotamie, fondateur du manichéisme, une croyance dualiste qui interpose l'esprit religieux et les éléments profanes, né au IIIe siècle et qui a existé jusqu'au XIIIe siècle. L'auteur construit un scénario sur son enfance, sa famille, sa rentrée dans le culte des Vêtements- Blancs à cause de l'influence de son père, Pattig. Ce qui est le plus important dans cette œuvre, c'est l'influence masculine sur la société orientale, comme elle est présentée au IIIe siècle jusqu'à nos jours.

Mariam et Pattig, les parents de ce futur prophète mésopotamien ont un mariage d'amour, ils sont jeunes et facilement influençables, surtout l'homme qui était un chercheur de la vérité spirituelle. Il part dans un voyage au fil du Tigre et a la chance (ou la malchance) d'entrer en contact avec un de ces Vêtements- Blancs qui utilisaient les endroits publics pour prêcher les idées et croyances du culte. Le Jeune Pattig est captivé par le personnage et décide immédiatement de laisser de côté sa femme enceinte pour se baptiser dans la religion de Sittaï, le Palmyrénien. Une fois rentré chez lui il communique sa décision à sa femme qui vient de lui donner un fils par l'intermédiaire des serviteurs et malgré toutes les larmes de Mariam, il refuse de continuer à partager avec elle le lit conjugal. Ce qui est encore pire, l'enfant qui vient de naître est un garçon, chose qui apporte encore de la douleur à la femme abandonné :

- Dis- moi, Utakim, ta maîtresse a-t-elle accouché ?
  (…)
- Il s'appelle Mani, comme tu l'avais décidé.
- Dis à ta maîtresse que je viendrai prendre mon fils dès qu'il sera sevré. [1]

Décision extrêmement douloureuse prise sans responsabilité par un jeune homme faible qui change le spectre de l'action de ce roman, tout comme la vie de cet enfant qui est poussé par une conception philosophique et religieuse dans un monde où la religion tient lieu de loi. Toutefois une année plus tard quand il vient revendiquer son fils, il cède aux larmes de son ancienne épouse et il rentre dans le jardin aux palmiers les mains vides, histoire qui provoque la rage de Sittaï qui le convoque tout de suite afin de lui dicter ce qu'il doit faire dans cette situation. Chose bien établie le jour après, Pattig

[1]Amin, Maalouf, *Les Jardins de Lumière,* Éditions Lattès, 1991. p. 32.

escorté par une douzaine de frères prend la route de retour vers la maison de Mariam bien décis de ne perdre plus le temps avec les complaintes et les trucs des femmes :

> Sans doute Mani s'est-il débattu, le jour où tous ces Vêtements- Blancs vinrent l'enlever. Sans doute a-t-il même hurlé, lorsqu'ils le plongèrent par trois fois dans l'eau du canal, qu'ils arrachèrent ses habits. Mais, en dépit de son jeune âge, il lui fallut se conformer à leur loi, porter la tunique blanche, manger leur nourriture, balbutier leurs gestes, imiter leurs prières. Très vite, l'enfant ne sut plus qui il était, ni par quel miracle il avait atterri au milieu de ces étrangers.
>
> Sa mère, il ne devait plus la revoir. Pendant des années il n'allait même plus entendre parler d'elle. Et son père, peut-on dire qu'il vécut avec lui ? Ils se côtoyaient, comme se côtoyaient tous les « frères » de la palmeraie, mais Mani n'était le fils de personne, il n'était que le fils de la communauté. [2]

Ce passage est illustratif pour l'enfance de Mani et pour toute sa vie. Au fil des années il arrive même à surmonter la position de Sittaï, le plus important membre de cette communauté, jusqu'au point où il gagne ses propres fidèles qui viennent chez lui en pèlerinage, mais la question qui nous ronge est : que serait- il devenu s'il avrait été auprès de sa mère ? Le plus important pour nous c'est de mettre en évidence le fait que son enfance et sa jeunesse étaient vides sans une figure maternelle et avec un parent absent, mais dominateur, image qui, malheureusement est encore présente aujourd'hui dans plusieurs familles de tous les coins de l'Orient.

Prenons par exemple la Bible et le Coran, deux textes sacrés bien connus dans la société contemporaine sous le signe de la globalisation ; la femme doit respecter et être loyale à son époux tout comme celui-ci, à son tour, doit la protéger et l'aider. Ce qui sème le doute et la confusion, c'est la manière d'interprétation du texte sacré. Si dans les pays orientaux marqués par l'empreinte occidentale la femme musulmane a plusieurs droits, dans les pays plus conservateurs, les choses ne sont pas pareilles. Dans un article qui traite justement la position de la femme dans le Coran et les rapports entre les genres, un certain extrait fait référence aux interprétations qui parfois répondent aux besoins d'une société patriarcale et misogyne:

> OmeroMarongiu- Perria, sociologue spécialiste de l'Islam en France, rappelle ainsi que le Coran recourt souvent au mot arabe « zawj » qui signifie aussi bien homme que femme, époux qu'épouse. « L'usage de ce terme a amené certains théologiens musulmans à dire que la personne humaine est indéterminée à la base, mais comme revêtue d'une enveloppe corporelle genrée. » (…) Selon le Coran, l'homme et la femme naissent en effet « d'une âme unique ».[3]

Alors, si l'homme et la femme sont égaux devant le Dieu des chrétiens ou d'Allah, pourquoi est-ce que la femme doit toujours être obéissante et soumise ? Entre autres, de nos jours, il y a des choses quotidiennes que la femme musulmane ne peut pas faire sans l'avis ou sans la compagnie d'un homme, même dans les plus émancipés pays musulmanes : l'Arabie Saoudite n'a donné le droit aux femmes de posséder un permis de

[2] *Ibid* Maalouf, *Les Jardins de Lumière,* p. 41.
[3] Mahrukh Arif, Mélinée Le Priol, *Que dit le Coran de la femme?* La Croix, 08/03/2017. https://www.la-croix.com/Religion/Islam/Que-Coran-femme-2017-03-08-1200830336 Consulté le 01/06/2022.

conduire qu'en 2017 sous le titre d'intégration progressive de la femme dans la vie sociale.

Des pratiques comme la lapidation existent encore dans divers coins de l'Orient et jusqu'aux plus hauts niveaux. Une autre exemple : les mariages forcés et il y a beaucoup d'écrivains qui ont traité ce sujet dans leurs œuvres : Elif Shafak ou Parinoush Saniee sont seulement deux noms que nous invoquons en pensant à ce sujet. Même dans des pays occidentalisés comme c'est le cas de la Turquie, (pays d'origine de Shafak), les femmes n'ont pas le pouvoir et les privilégies d'un homme. Ne parlons plus des passages de textes de la deuxième écrivaine, qui se concentre sur l'Iran d'après la guerre civile de 1979 et les traditions imposées d'une manière draconienne par le chef de la famille : le père. Massoumeh, la protagoniste du roman La Voile de Téhéran paru en 2013 et qui a apporte a Saniee un succès foudroyant, incarne en grades lignes la femme iranienne : jeune fille qui tombe amoureuse en route pour l'école, forcée par un père et des frères autoritaires à un mariage misérable avec un homme qui ne partageait pas avec elle les mêmes idéaux ; ensuite mère qui reste sans aucun soutien et qui doit se battre afin de pouvoir élever ses enfants.

On peut se demander pourquoi cette intrusion ou mieux dit, ce parallèle entre l'œuvre de Maalouf et celle de ces deux femmes ? Une conclusion toute simple s'impose: la position de la femme arabe, musulmane ou pas, et la perception du monde en général envers elle n'a pas changé depuis l'aube de la civilisation jusqu'à nos jours. Il peut paraître un peu exagéré de faire cette affirmation au début de XXIe siècle, mais les médias, la littérature et la sociologie ne mentent pas : la femme orientale ne peut pas échapper à sa millénaire étiquette ; elle est fille à marier avant qu'elle ruine la réputation de la famille, femme soumise, puis grand-mère résignée. Les études anthropologiques ne mentent pas : dans une société où l'accès à l'information et à l'éduction est limité, les traditions et le conservatisme prennent leur place, et il y a toute une mosaïque de croyances, superstitions sans aucun fondement ou sous le signe du fanatisme religieux. C'est une chose bien connue qu'un pays dirigé par une main de fer par la religion est voué à l'extrémisme.

De toute façon, l'Orient est plein de plusieurs superstitions même si la religion qui prime dans ce coin du monde est fondamentalement, phénomène qui peut constituer un riche champ d'étude. Ce qui est encore plus choquant c'est que certaines de ces croyances sont diamétralement opposées et si on ajoute dans tout cet amalgame le fanatisme religieux c'est comme avoir découvert ou réinventé la recette d'un cocktail explosif. Notre auteur est vraiment fasciné par cette cohabitation des éléments antagonistes tout comme de l'histoire qui réside dedans. La cohabitation des juifs, des musulmans et des chrétiens dans l'espace minuscule du Liban est bien connue et Maalouf ne cesse de s'émerveiller du fait qu'aucune guerre plus sanglante n'ait explosé au fil du temps. La superstition est par définition une chose qui naît de la tentative d'expliquer l'inconnu ou l'inexplicable, une chose qui n'appartient pas au champ de la religion ; pire encore, qui a un fondement païen, donc elle n'aura pas la place dans une maison des fidèles musulmans.

C'est de cette recette nocive qui naît la tradition, qui englobe dans sa sphère toutes les contraintes et les règles qui servent à la société musulmane patriarcale. La femme occidentale a dû beaucoup se battre pour gagner sa place au sein de la vie publique, imaginons- nous la lutte que doit mener la femme orientale musulmane pour échapper aux liaisons toxiques de cet environnement. Même si le Coran parle beaucoup de la femme et la considère l'égale de l'homme, même si Aïcha et Fatima sont des symboles féminins notables pour les musulmans, leurs femmes restent en grande partie encore captives sous le joug des contraintes utilisées au nom de la foi et de la tradition. Si la femme ou sa position n'ont pas la principale place dans l'œuvre de Maalouf, cela ne signifie pas qu'il n'exprime pas sa vision ou son opinion envers elle. Il la présente donc comme fille, mère, épouse ou amante, toutes les positions qu'une femme devrait, si elle le veut. Mais à la fin de cette exposition il ne faut pas oublier que Maalouf ne se veut pas l'auteur- juge, qui prêche sa vision à haute voix, non, il est l'auteur chroniqueur qui laisse entre les pages d'un roman toutes ses opinions mais il faut creuser un peu son texte afin d'en attraper les petits insertions de subjectivité.

Bibliographie :

Mahrukh Arif, Mélinée Le Priol, *Que dit le Coran de la femme?* La Croix, 08/03/2017.
https://www.la-croix.com/Religion/Islam/Que-Coran-femme-2017-03-08-1200830336
Maalouf, Amin, *Les Jardins de Lumière,* Paris Éditions Lattès, 1991.
Saniee, Parinoush, *Le voile de Téhéran,* Paris, Robert Laffont, 2015.

EFFECTS, RESOLUTION AND PROCEDURAL MEASURES REGARDING THE OPENING OF THE BANKRUPTCY PROCEEDINGS OF CREDIT INSTITUTIONS

Al-Ibrahim Avin (VÎRLAN-AL IBRAHIM)
PhD Candidate, UNIVERSITATEA DIN CRAIOVA

Abstract: Insolvency proceedings are judicial proceedings by which justice is done. The general condition for triggering bankruptcy is the insolvency of the debtor. The effects of opening the bankruptcy procedure refer to the rights as well as the obligations of the debtor. The insolvency procedure produces legal effects from the moment the procedure is opened.

Keywords: Effects, resolution, procedural measures, bankruptcy, credit institutions

I. Efectele deschiderii procedurii falimentului

Efectele deschiderii procedurii falimentului se referă la drepturile precum şi la obligaţiile debitorului. De asemenea, aceste efecte se referă şi la drepturile terţilor de a valorifica creanţele împotriva debitorului. Efectele nu privesc persoana debitorului ci patrimoniul său.

Procedura insolvenţei produce efecte juridice din momentul deschiderii procedurii. Momentul deschiderii procedurii este reprezentat de pronunţarea încheierii de deschidere a procedurii, adică pronunţarea sentinţei de deschidere a procedurii.

1. Ridicarea dreptului de a-şi administra averea al debitorului

Originea instituţiei ridicării dreptului de administrare se regăseşte în dreptul roman, fiind cunoscută sub denumirea *missio in possessionem* sau *mission in bona*. Triumful execuţiei asupra patrimoniului persoanei în detrimentul execuţiei asupra persoanei însăşi are drept consecinţă directă desesizarea falitului şi administrarea bunurilor acestuia de către un *curator bonorum*.[1]

Reglementarea legală a ridicării dreptului debitorului de a-şi administra averea aparut prima data în Codul Comercial francez din anul 1808, având denumirea de dessaissement (având înţelesul de deposedare). Nu putem vorbi despre expropriere având în vedere faptul că debitorul păstrează proprietatea asupra bunurilor sale, dar este lipsit de atributele esenţiale ale acesteia, şi anume *usus, fructus, abusus.*

Deschiderea procedurii insolvenţei antrenează desesizarea debitorului, administrarea averii sale trecând la lichidatorul judiciar în procedura falimentului. Această desesizare are loc prin efectul legii sau prin hotărârea judecătorului-sindic.

Deschiderea procedurii falimentului presupune regula desesizării debitorului de bunurile sale, adică vorbim de aspectul administrării şi dispoziţiei asupra bunurilor sale,

[1] R. Bufan, A. Deli-Diaconescu, F. Moțiu, *Tratat practic de insolvență*, Ed. Hamangiu, București, 2014, op. cit., p. 334.

dar şi de conducerea activităţii. În procedura falimentului, pot fi desfăşurate numai activităţile necesare derulării operaţiunilor de lichidare. Aceste activităţi nu au legătură cu dreptul de administrare a cărei exercitare în urma dizolvării debitorului persoană juridică încetează de drept. Dispunerea ridicării dreptului de administrare prin hotărârea la trecere la faliment constituie un aspect formal, dreptul respectiv încetând să existe.

Deschiderea procedurii ridică dreptul de administrare al averii debitorului. Aceste drepturi sunt: dreptul de a-şi conduce activitatea, de a-şi administra bunurile şi de a dispune de ele.

Dreptul de administrare al instituţiei de credit nu este suspendat de drept prin deschiderea procedurii insolvenţei în mod general. Dreptul de administrare al debitorului se pierde prin lege de la data deschiderii procedurii. Potrivit art. 86 alin. (4), procedura falimentului este cea care atrage de drept ridicarea dreptului de administrare.

Debitorul nu mai are dreptul de administrare asupra averii sale, deci, actele, operaţiunile şi plăţile efectuate de debitor sunt nule după deschiderea procedurii de faliment.

Potrivit art. 90 din Legea nr. 85 din 25 iunie 2014 privind procedurile de prevenire a insolvenţei şi de insolvenţă, deschiderea procedurii nu afectează dreptul unui creditor de a invoca compensarea creanţei cu sale cu cea a debitorului asupra sa, atunci când la data deschiderii procedurii condiţiile compensaţiei legale sunt îndeplinite. Compensarea poate fi constatată de lichidatorul judiciar.

Efectul ridicării dreptului de administrare priveste bunurile existente în patrimoniul debitorului la momentul deschiderii procedurii şi bunurile dobândite în cursul desfăşurării procedurii.

Totodată, se poate spune că, efectul ridicării dreptului de administrare nu afectează dreptul de proprietate al debitorului asupra bunurilor sale. Acest efect produce doar o indisponibilizare a bunurilor în vederea satisfacerii creanţelor creditorilor. Acest drept este exercitat de lichidatorul judiciar deoarece debitorul pierde dreptul de administrare. [2]

Ridicarea dreptului debitorului de a-şi administra averea se produce de fapt ca efect al deschiderii procedurii. Ridicarea acestui drept este dispus de către judecătorul-sindic.

Dreptul de administrare al debitorului încetează de drept în momentul în care se dispune începerea procedurii falimentului. Debitorul va putea desfăşura doar activităţile necesare derulării operaţiunilor de lichidare.

Ridicarea dreptului debitorului de a-şi administra averea este o măsură incidentă în condiţiile legii privind procedura insolvenţei.[3]

2. Suspendarea asupra debitorului sau a bunurilor sale a acţiunilor şi a măsurilor pentru realizarea creanţelor

[2] St. D. Cărpenaru, *Tratat de drept comercial român. Ediția a V-a actualizată*, Ed. Universul Juridic, București, 2016, p. 773.

[3] C. Gheorghe, Tratat de drept comercial român, Ed. C.H. Beck, București, 2020, p. 756.

Procedura insolvenţei este o procedură colectivă şi concursuală. Pe durata existenţei procedurii insolvenţei este stagnat dreptul creditorului sau al creditorilor de a solicita forţa constangătoare a statului pentru a-l obliga pe debitor să îşi achite datoria.
Creditorii sunt solicitaţi să participe la procedură pentru a-şi putea realiza creanţa contra debitorului. Drepturile pe care le conferă calitatea de creditor pentru a participa la procedura insolvenţei se exercită în cadrul procedurii (facem referire la drepturi cu caracter colectiv dar şi la drepturi cu caracter individual).
Debitorul, prin procedura insolvenţei, este plasat sub protecţia tribunalului împotriva acţiunilor sau a măsurilor de executare silită privind realizarea creanţelor contra debitorului. În momentul deschiderii procedurii acestea se suspendă de drept şi încetează la data la care hotărârea de deschidere a procedurii devine definitivă.[4]
Efectul suspendării face referire la acţiunile judiciare, acţiunile extrajudiciare, urmăririle silite individuale, măsurile de indisponibilizare a activelor sau a valorilor debitorului enunţate în vederea realizării creanţelor împotriva debitorului.
Ca urmare a deschiderii procedurii falimentului, se suspendă de drept toate acţiunile judiciare, extrajudiciare şi măsurile de executare silită asupra averii debitorului de la data deschiderii procedurii. Odată cu deschiderea procedurii nu mai poate continua nici tranzacţionarea pe piaţa de capital a acţiunilor instituţiilor de credit.
Acţunile judiciare cu privire la creanţele asupra debitorului care apar după data deschiderii procedurii nu sunt supuse suspendării. Pentru aceste acţiuni se va putea formula o cerere de plată. Această cerere va fi analizată de către administratorul judiciar fără să fie înscrise în tabelul de creanţe aceste creanţe. Faţă de măsurile dispuse de către administratorul judiciar se poate formula contestaţie. Potrivit art. 75 alin. (4) din Legea nr. 85 din 25 iunie 2014 privind procedurile de prevenire a insolvenţei şi de insolvenţă, în situaţia în care, au trecut 60 de zile de când administratorul judiciar a admis cererea de plată sau a fost soluţionată contestaţia în mod favorabil şi creanţele nu au fost achitate, creditorii pot solicita deschiderea procedurii de faliment a debitorului.
Deschiderea procedurii insolvenţei obligă comunicarea senţinţei de deschidere a procedurii către instanţele judecătoreşti în a căror jurisdicţie se află sediul debitorului. Comunicarea sentinţei de deschidere a procedurii va fi efectuată de către judecătoru-sindic. Această prevedere este luată pentru a putea fi eficientă suspendarea acţiunilor judiciare şi executărilor silite.
Creanţele sunt stinse ca efect al procedurii insolvenţei în majoritatea cazurilor. Creanţele sunt plătite prin distribuirile realizate în procedura falimentului respectând ordinea de prioritate legală sau sunt stinse prin descărcarea generală realizată prin închiderea procedurii insolvenţei fiind urmată de radiere.[5]
Efectul suspensiv al deschiderii procedurii are rolul de a proteja creditorii. Procedura insolvenţei este o procedură colectivă prin care se doreşte, prin intermediul procedurii falimentului, redresarea debitorului şi plata pasivului sau lichidarea patrimoniului debitorului pentru a putea satisface creanţele creditorilor. De la data începerii

[4] Gh. Piperea, *Drept Comercial Român. Teoria generală, întreprinderea și insolvența*, Ed. C.H. Beck, Bucureşti, 2020, p. 647.
[5] C. Gheorghe, Tratat de drept comercial român, Ed. C.H. Beck, București, 2020, p. 758.

procedurii nu mai sunt premise urmăriri individuale pentru că în acest fel s-ar leza interesele colective ale creditorilor. Valorificarea creanţelor creditorilor împotriva debitorului se poate realiza doar în cadrul procedurii insolvenţei prin depunerea cererilor de admitere a creanţelor.[6]

Suspendarea interzice continuarea acţiunilor începute şi începerea unor noi acţiuni. Acţiunile judiciare, acţiunile extrajudiciare şi măsurile de executare silită vor putea fi repuse pe rol doar în cazul desfiinţării hotărârii de deschidere a procedurii, în cazul revocării încheierii de deschidere a procedurii sau în cazul închiderii procedurii. În situaţia în care hotărârea de deschidere a procedurii eeste desfiinţată sau revocată, acţiunile judiciare sau extrajudiciare pentru realizarea creanţelor cu privire la averea debitorului pot fi repuse pe rol, măsurile de executare silită putând fi reluate.[7]

Acţiunea judiciară, acţiunea extrajudiciară şi executările silite suspendate se încheie la data rămânerii definitive a hotărârii de deschidere a procedurii.

Pentru a-i proteja pe titularii acţiunilor care se suspendă la momentul deschiderii procedurii insolvenţei, Legea nr. 85 din 25 iunie 2014 privind procedurile de prevenire a insolvenţei şi de insolvenţă reglementează suspendarea cursului prescripţiei cu privire la aceste acţiuni. Potrivit art. 79 din Legea nr. 85 din 25 iunie 2014 privind procedurile de prevenire a insolvenţei şi de insolvenţă, prevede că deschiderea procedurii suspendă orice termene de prescripţie a acţiunilor. Prin urmare, prescripţia acţiunilor cu privire la realizarea creanţelor asupra averii debitorului se suspendă la data începerii procedurii.

3. Îngheţarea valorii creanţei la valoarea nominală din data deschiderii procedurii falimentului

La data deschiderii procedurii falimentului se interzice adăugarea dobânzilor, penalităţilor sau a majorărilor aplicabile creanţelor băneşti. Nu se vor putea adăuga astfel de accesorii nici creanţelor apărute ulterior deschiderii procedurii dacă nu a fost confirmat un plan de reorganizare. În situaţia în care a fost confirmat un plan de reorganizare dar care nu a reuşit, accesoriile creanţelor apărute ulterior datei deschiderii procedurii insolvenţei se datorează până la data trecerii la faliment.[8]

Reglementarea îngheţării creanţelor la data deschiderii procedurii se aplică tuturor creditorilor (exceptând situaţiile în care a fost prevăzut altfel). Efectul îngheţării valorii creanţei se extinde şi asupra creditorilor care nu se află în tabelul creanţelor deoarece este echitabil un tratament egalitar al tuturor creditorilor.

[6] St. D. Cărpenaru, *Tratat de drept comercial român. Ediția a V-a actualizată*, Ed. Universul Juridic, București, 2016, p. 775 și în conformitate cu dispozițiile art. 75 alin.(1) din Legea nr. 85 din 25 iunie 2014 privind procedurile de prevenire a insolvenței și de insolvență.

[7] St. D. Cărpenaru, *Tratat de drept comercial român. Ediția a V-a actualizată*, Ed. Universul Juridic, București, 2016, p. 775.

[8] Gh. Piperea, *Drept Comercial Român. Teoria generală, întreprinderea și insolvența*, Ed. C.H. Beck, București, 2020, p. 655.

Efectul de îngheţare a curgerii dobânzilor nu se întinde şi la actualizarea valorii creanţei băneşti în funcţie de devalorizarea monedei de plată, process care poate avea loc datorită duratei mari a procedurii.[9]

Potrivit art. 79 din Legea nr. 85 din 25 iunie 2014 privind procedurile de prevenire a insolvenţei şi de insolvenţă, se prevede că se întrerupe cursul prescripţiei pentru acţiunile în realizarea creanţelor contra debitorului prin deschiderea procedurii falimentului. Prescripţia se reia în situaţia în care, procedura se închide fără să se radieze debitorul persoană juridică. Dacă în urma închiderii procedurii intervine radierea debitorului persoană juridică şi anume personalitatea juridică a debitorului nu mai există, prescripţia nu mai apare deoarece datoriile se sting.

Suspendarea cursului prescripţiei intervine în momentul deschiderii procedurii în sine. Totodată, se poate invoca existenţa trecătoare a unei proceduri deschise faţă de debitor ca motiv de punere în termenul de prescripţie.[10]

4. Principiul celerităţii procedurii falimentului instituţiei de credit

Asigurarea celerităţii procedurii falimentului reprezintă un principiu al procedurii. Organele procedurii trebuie să asigure realizarea acestui principiu. Chiar dacă pe rol sunt contestaţii sau căi de atac, procedura falimentului trebuie să continue cu celeritate deoarece hotărârile judecătorului-sindic sunt definitive şi excutorii.[11]

Hotărârea de deschidere a procedurii insolvenţei reprezintă cauza efectelor deschiderii procedurii. Dacă nu ar exista această hotărâre nu ar exista nici efecte privind deshiderea procedurii de insolvenţă. Efectele deschiderii procedurii se centralizează pe existenţa procedurii şi în jurul participanţilor la procedură.

II. Soluţionarea cererii de deschidere a procedurii falimentului

Soluţionarea cererii de deschidere a procedurii falimentului este de competenţa tribunalului în a cărui circumscripţie a avut sediul social debitorul timp de cel puţin 6 luni anterior datei la care a fost sesizată instanţa cu privire la deschiderea procedurii falimentului.[12]

Procedura deschiderii falimentului se finalizează cu sentinţa de închidere a procedurii.

Potrivit art. 221 din Legea nr. 85 din 25 iunie 2014 privind procedurile de prevenire a insolvenţei şi de insolvenţă, după deschiderea procedurii falimentului pesoanele care au avut funcţii de conducere dar şi acţionarii instituţiei de credit debitoare pot înstrăina acţiunile deţinute la instituţia de credit debitoare doar cu acordul judecătorului-sindic. În cazul nerespectării condiţiei, se atrage sancţiunea nulităţii actului de înstrăinare.

---

[9] Gh. Piperea, *Drept Comercial Român. Teoria generală, întreprinderea şi insolvenţa*, Ed. C.H. Beck, Bucureşti, 2020, p. 657.

[10] Gh. Piperea, *Drept Comercial Român. Teoria generală, întreprinderea şi insolvenţa*, Ed. C.H. Beck, Bucureşti, 2020, p. 657.

[11] Gh. Piperea, *Drept Comercial Român. Teoria generală, întreprinderea şi insolvenţa*, Ed. C.H. Beck, Bucureşti, 2020, p. 644.

[12] În conformitate cu dispoziţiile art. 41 alin. (1) din Legea nr. 85 din 25 iunie 2014 privind procedurile de prevenire a insolvenţei şi de insolvenţă şi art. 120 Cod Procedură Civilă.

De asemenea, potrivit art. 223 din Legea nr. 85 din 25 iunie 2014 privind procedurile de prevenire a insolvenţei şi de insolvenţă, în privinţa recuperării creanţelor salariale şi altor drepturi bănești, salariații instituției de credit debitoare aflate în procedura falimentului vor desemna două persoane care îi vor reprezenta în cursul desfăşurării procedurii falimentului.

III. Măsuri procedural privind deschiderea procedurii falimentului instituţiilor de credit

Introducerea cererilor privind aplicarea procedurii falimentului instituției de credit la tribunal implică luarea unor măsuri procedurale.

1. Notificarea deschiderii procedurii

Judecătorul-sindic, trebuie să comunice părţilor despre înregistrarea cererii. Notificarea va fi comunicată creditorilor cu cel puțin 10 zile înainte de împlinirea termenului-limită pentru înregistrarea cererilor de admitere a creanţelor.[13]

2. Desemnarea lichidatorului judiciar provizoriu

În decizia de deschidere a procedurii falimentului instituției de credit, judecătorul-sindic desemnează lichidatorul judiciar provizoriu stabilindu-i atribuțiile şi onorariul.

Lichidatorul judiciar va prelua gestiunea averii debitorului şi evidenţa operaţiunilor realizate după deschiderea procedurii. Acesta va fi persoana desemnată să notifice intrarea în procedura falimentului.[14]

Potrivit art. 213 alin. (2) din Legea nr. 85 din 25 iunie 2014 privind procedurile de prevenire a insolvenţei şi de insolvenţă, drepturile şi atribuțiile adunării generale, ale consiliului de administrație, ale conducerii executive a instituției de credit încetează de drept din momentul deschiderii procedurii falimentului prin hotărârea judecătorului-sindic.

3. Predarea gestiunii averii debitorului

Predarea gestiunii averii debitorului trebuie să se încheie în termenul stabilit de către judecătorul-sindic împreună cu pronunţarea hotărârii de intrare în faliment.

În acelaşi timp cu predarea gestiunii de la debitor sau administrator judiciar către lichidatorul judiciar se va preda şi lista actelor şi operaţiunilor efectuate după deschiderea procedurii.

4. Obligaţia administratorului judiciar de a întocmi şi de a preda lichidatorului judiciar

Administratorul judiciar are obligaţia în termen de maxim 5 zile de la intrarea în faliment să realizeze şi să predea lichidatorului judiciar o listă cu numele, adresele creditorilor şi toate creanţele creditorilor la momentul intrării în faliment. Totodată,

[13] În conformitate cu dispozițiile art. 100 alin.(1) din Legea nr. 85 din 25 iunie 2014 privind procedurile de prevenire a insolvenței și de insolvență.
[14] C. Gheorghe, *Tratat de drept comercial român*, Ed. C.H. Beck, București, 2020, p.783.

administratorul judiciar are obligaţia să arate care creanţe sunt apărute după deschiderea procedurii. De asemenea, administratorul judiciar mai are obligaţia să întocmească tabelul definitiv al creanţelor şi a altor tabele întocmite în procedură, rapoarte de distribuţie, lista actelor şi lista operaţiunilor efectuate după data deschiderii procedurii. Această obligaţie organizată în sarcina administratorului judiciar are ca ţintă să uşureze întocmirea tabelului suplimentar şi după a celui consolidat.[15]

5. Notificarea intrării în faliment

Notificarea privind intrarea în faliment se va realiza de către lichidatorul judiciar desemnat. Acesta va publica în o notificare în Buletinul Procedurilor de Insolvenţă.
Lichidatorul judiciar va trimite o notificare debitorului şi tuturor creditorilor pentru efectuarea menţiunii în situaţia în care debitorul intră în faliment în procedura generală. Notificarea va cuprinde: termenul limită pentru înregistrarea cererii de admitere a creanţelor prevăzute în vederea întocmirii tabelului suplimentar (maximum 45 de zile de la data intrării în faliment) şi cerinţele pentru ca o creanţă înregistrată să fie considerată valabilă; termenul de verificare a creanţelor, de întocmire şi publicare a tabelului suplimentar al acestora (nu se vor depăşi 30 de zile de la expirarea termenului; termenul de depunere la tribunal a contestaţiilor (7 zile de la publicarea în BPI a tabelului suplimentar); termenul de întocmire a tabelului definitiv consolidate care nu va depăşi 30 de zile de la expirarea termenului.[16]
În situaţia în care, intrarea în faliment se va realiza prin procedura simplificată, atunci lichidatorul judiciar va trimite o notificare anunţând intrarea în faliment şi ridicarea dreptului de administrare şi dizolvare al debitorului. Notificarea va fi transmisă către debitor, creditori.

BIBLIOGRAFIE

Tratate, cursuri, monografii

C. Gheorghe, Tratat de drept comercial român, Ed. C.H. Beck, Bucureşti, 2020
Gh. Piperea, ş.a., *Codul Insolvenței. Note. Corelații. Explicații*, Ed. C.H.Beck, Bucureşti, 2017
Gh. Piperea, *Drept Comercial Român. Teoria generală, întreprinderea şi insolvenţa*, Ed. C.H. Beck, Bucureşti, 2020
R. Bufan, A. Deli-Diaconescu, F. Moţiu, *Tratat practic de insolvenţă*, Ed. Hamangiu, Bucureşti, 2014
St. D. Cărpenaru, *Tratat de drept comercial român. Ediția a V-a actualizată*, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2016
V. Nemeş, *Drept comercial. Ediția a 3-a revizuită şi adăugită*, Ed. Hamangiu, Bucureşti, 2018

Acte normative

[15] Gh. Piperea, ş.a., *Codul Insolvenței. Note. Corelații. Explicații*, Ed. C.H.Beck, Bucureşti, 2017, p. 786.
[16] V. Nemeş, *Drept comercial. Ediția a 3-a revizuită şi adăugită*, Ed. Hamangiu, Bucureşti, 2018, p. 559-560 şi în conformitate cu dispozițiile art. 146 din Legea nr. 85 din 25 iunie 2014 privind procedurile de prevenire a insolvenței şi de insolvenţă.

Codul de Procedură Civilă din 1 iulie 2010 (Legea nr. 134/2010) cu modificările şi completările ulterioare
Legea nr. 85 din 25 iunie 2014 privind procedurile de prevenire a insolvenţei şi de insolvenţă
O.U.G. nr. 99 din 06 decembrie 2006 privind instituţiile de credit şi adecvarea capitalului